Consi-
tiam eo
i: ⁊ lau-
ecclesia
a.exul.
ilecti
san-
os il-
ras. ℣.
lucã
esigna
s et ali-
discipu
ante fa
itatem
ventu-
g. pa.
oꝛ no-
tres cha
s sermo
ro operi-
eniz eius
n aliquid
re debea-
Cum aspi
rota vna
s facies
n quat-
⁊ opus
Et vna.
. viij.
iscipu-
ecepta
elicet:

⁊ amoꝛ proximi. Et min⁹ q̃z inter duos charitas haberi non potest. Nemo enim pꝛopꝛie a semetipso habere charitatem dicitur: sed dilectionem in alterum tendit: vt esse charitas possit. ℟. Statura erat rotarum ⁊ altitudo hoꝛribilis totũque coꝛpus plenum oculis. Et aspectus earum ⁊ opera velut si sit rota in medio rote. ℣. Per quattuoꝛ partes euntes ibant ⁊ non reuertebantur cuz ambularent. Et aspectus earum. Lectio .ix.

BInos ad pꝛedicandum domin⁹ discipulos mittit quatenus hoc nobis insinuet: quia qui charitatem erga alterum non habet pꝛedicatiõis officium suscipere nullatenus debet. Benẽ autez dicitur. quia misit eos ante faciem suã: in omnem ciuitatem ⁊ locum quo erat ipse venturus. ℟. Cum ambularent animalia ambulabãt ⁊ rote iuxta ea. Quocunq̧ ibat sp̃us illuc pariter ⁊ rote eleuabank sequẽtes ea. ℣. Cũ eleuarentur animalia de terra eleuabantur ⁊ rote iuxta ea. Quocunq̧. In laudibus. añ. Dilecti deo ⁊ hominibus sancti euangeliste qui oꝛdinauerunt tempoꝛa chꝛisti bono oꝛdine vsq̧ ad consu-

℣. Nimis honoꝛati. Nimis cõ. In ꝟis. añ. Iurauit dñs ⁊ non penitebit euz tu es sacerdos ĩ eternum. p̃s. Dixit dñs. Añ. Col locet eũ dñs cũ pꝛincipib⁹ ppl'i sui. p̃s. Laudate pue. Añ. Dirupisti dñe vincula mea tibi sacrificabo hostiã laudis. p̃s. Credidi Añ. Euntes ibãt ⁊ flebãt mittẽtes semina sua. p̃s. In conuer. Añ. Cõfoꝛtatus est pꝛincipatus eoꝝ ⁊ honoꝛati sunt amici tui de⁹. p̃s. Dñe pꝛobasti. Ca. Joh. xv.

EGo sum vitis vera ⁊ vos palmites. q̃ manet in me ⁊ ego ĩ eũ hic fecit fructũ multũ: q꞉ sine me nihil potestis facere. Duoꝝ aplꝛoꝝ. Capłm.

LAudemus Eccl. xliiij. viros gloꝛiosos ⁊ patronos nostros in generatiõe sua multam gloꝛiã fecit illis magnificentia sua a seculo dñs: dominãtes in potestatib⁹ suis. homines magni ꝟtute et sapientia sua pꝛediti. Hym. ⁊ ℣. vt. s̃. añ. Beati eritis cum vos oderint hoĩes ⁊ cuz separauerint ⁊ expꝛobꝛauerint vos ⁊ eiecerint nomẽ vestrũ tanq̃ malum pꝛopter filium hominis gaudete ⁊ exultate. ecce eniz merces vestra multa est in celis. p̃s. Magt. Oratio. vt. s̃. ¶ In natali euangelistarũ sup. p̃s. añã. Collaudabũt multi sapientiã ⁊ vsq̧ in seculũ nõ delebitur. p̃s. ferial. vel de quo recitat. In .j. ꝟis. Capitulum.

SImilitudo aũt vult⁹ animaliũ facies hoĩs ⁊ facies leonis a dextris ipsoꝝ quattuoꝛ. facies autez bouis a sinistris ipsoꝝ quattuoꝛ. ⁊ facies aquile desup ipsoꝝ quattoꝛ. ⁊ facies penne eoꝝ extente desuper. ℟. Quattuoꝛ facies vni. Hymn⁹. Exultet celum lau. ℣. Nimis honoꝛati. Ad magt. añ. Ecce ego ioannes vidi hostium apertum in celo. ⁊ ecce sedes posita erat in eo: ⁊ in medio sedis ⁊ in circuitu eius quattuoꝛ aĩalia plenã oculis ante ⁊ retro: ⁊ dabãt gloꝛiam ⁊ honoꝛẽ ⁊ benedictionẽ sedenti sup thꝛonũ in secula seculorum. p̃s. Magt. Oratio.

ECclesiam tuam dñe benignus illustra: vt beati. N. euangeliste illuminata doctrinis ad dona perueniat sempiterna. Per. In completo. añ. Non recedet memoꝛia eorum: ⁊ nomen eoꝛum requiretur a generatione in generationem. p̃s. Cum inuocarem. Añã. Sapientiam antiquoꝛuz exquisierũt sctĩ euangeliste. ⁊ pꝛophetarum dictis narrationem suam confirma

gruo pꝛuenire honoꝛe: veniẽtẽ quoq̧ digna celebrare duotione. Per. Si fuerint duo. añã. Beati q̃ pꝛsecutionem patiunk vt in cõmuni pꝛimoꝝ mr̃m. ℣. Exultabunt. Oro. vt. s̃. In ꝟis sup. p̃s. añ. Cuz steterit; ante reges ⁊ pꝛsides nolite pꝛmeditari qualiter r̃ndeatis dabik enim vobis in illa hoꝛa q̃d loquamini. p̃s. festi currentis. Cap. Prouer. iij.

BEat⁹ homo q̃ inuenit sapientiã ⁊ q̃ affluit pꝛudentia: melioꝛ est acq̃sitio eius negociatiõe argẽti ⁊ auri: pꝛimi ⁊ purissimi. Duoꝝ aplꝛoꝝ. Ca.

ISti sunt due oliue et duo candelabꝛa lucentia ante dñm: hñt potestatez claudere celũ nubib⁹. ⁊ aperire poꝛtas eius: q꞉ lingue eoꝝ claues celi facte sunt. ℟. Uos estis lux hui⁹. Hy⁹.

EXultet celũ laudibus. resultet t̃ra gaudijs aplꝛoꝛuz gloꝛia. sacra canunt solẽnia. Uos secli iusti iudices ⁊ ꝟa mũdi. lumina votis pꝛcamur coꝛdiũ. audite pꝛces supplicũ. Qui celũ ꝟbo clauditis. serasq̧ ei⁹ soluitis. nos a peccatis oĩb⁹. soluite iussu q̃sum⁹. Quoꝝ pꝛecepto subdik. salus ⁊ languoꝛ oĩum. sanate egros moꝛb⁹ nos reddentes ꝟtuti- bus. Ut cũ iudex aduenerit chꝛistus in fine seculi. nos sempiterni gaudij. faciat esse compotes. Deo patri sit gloꝛia. eiusq̧ soli filio sctõ simul paraclito in sempiterna secl'a amẽ. ℣. Nimis honoꝛati sunt amici tui de⁹. Nimis cõfoꝛtatus est pꝛincipatus eoꝝ. Añ. Uos estis q̃ permansistis mecuz in tentationibus meis ⁊ ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum vt edatis ⁊ bibatis super mensaz meã in regno meo dicit dñs. p̃s. Magnificat. vt. s̃. Oratio. In completo. añ. Tollite iugũ meum super vos quia mitis suz ⁊ humilis coꝛde. p̃s. Cum inuocarem. Añ. Iugum enim meũ suaue est ⁊ onus meũ leue dicit dominus. p̃s. Nunc dimittis. Inuitato. Regem apostoloꝛum dominum. Uenite adoꝛemus. p̃s. Uenite exultemus. Hym⁹.

ETerna chꝛisti mũera apostoloꝛum gloꝛia. laudes canentes debitas. letis canamus mentibus. Ecclesiaruz pꝛincipes belli triumphales. duces celestis aule milites. et vera mundi lumina. Deuota sanctoꝛum fides. inuicta spes credentium. perfecta chꝛisti charitas mundi triumphat

set: concupiscere si non posset. Sz celestis medicus singulis quibusq̧ vitijs obuiantia adhibet medicamẽta. ℟. Stola iocunditatis induit eum dñs. Et coronã pulcritudinis posuit sup caput eius. ℣. Beatificauit i lũ in gloꝛia ⁊ circumcinxit eum zona iusticie. Et coronam pulcritudinis.

DAm sicut arte me- L. ix. dicine calida frigidis. ⁊ frigida calidis curank: ita dominus noster cõtraria oppo- suit medicamẽta peccatis vt lubꝛicis cõtinentiã. tenacib⁹ largitatem: iracũdis mãsuetudinẽ. elatis pꝛciperet humilitatem. ℟. Iste sctũs digne in memoꝛiã vertitur hoĩm qui ad gaudiũ trãsijt angeloꝛum quoniaz in hac peregrinatione solo coꝛpoꝛe cõstitutus cogitatione ⁊ auiditate. In illa eterna patria cõuersatus est. ℣. Uinculis carnis absolutus talentum sibi creditu ʒ dño suo duplicatum repoꝛtauit. In. Gloria In laudibus. añ. Qui me cõfessus fuerit corã hoĩbus cõfitedoꝛ ⁊ ego eum corã pr̃e meo. p̃s. Dñs reg̃. Añ. Qui sequitur me non ambulat in tenebꝛis sed habebit lumen vite dicit dñs. p̃s. Iubilate. Añ. Si quis mihi ministrauerit honoꝛificabit eũ pater

meus q̃
Deus
intrauer
ueniet d
Uolo p
minister
Capitu
QIb
inte
tie saluta
deus nr̃.
Stolã ioc
Et coꝛonai
sup caput e
lege dei sui
dubitauit n
ctus est ⁊ in
sto agnũ sec
mã. p̃s. B
vt. s̃. In fest
Qui vult ve
get semetipsu
am ⁊ sequat
ctus Ad
mam suai
eternam
us in no
mihi mi
ego sum
p̃s. Le
E T
fle
non con
uit illum

BIBLIOTECA
CENTRAL
DE CATALUNYA
EX-LIBRIS

RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS, E REGIONE AGRIPPINAE COLONIAE in Rheni ripa siti, ordinis S. Benedicti, uiri, & uitæ sanctimonia, & sacrarum literarum peritia præclari, Commentariorum, In Euangelium Iohannis, Libri XIIII.

ARNOLDT BIRCKMAN.

¶APVD FOELICEM COLONIAM
ANN. SALVTIS. M. D. XXXIII.

R/3.412

INDEX IN EVANGELIVM IOHANNIS.

Abraham quærit uxorem filio 70
Abraham duos habuit filios 44
Adam cum Abraham comparatur. 192
Adam priuauit nos mansionibus cœli 248
Adoratores ueri non sunt extra ecclesiam 83
Adorandus pater spiritu 82.& 83
Adultera præfigurauit ecclesiam de gentibus 166
Aemulatio discipulorum Iohannis. 68
Aetas Christi uiuo adhuc Iohan. Bapti. 87
Aetates mundi quinq; ante Christi aduentum 97
Agnus typicus. 238
Alienigenæ ceteres ad credendum 90
Amare animam suam 231
Andreas magnus 33
Angeli apostolos designant. 299
Angelus non potest humanam naturam assumere 66
Angeli boni quomodo possunt peccare. 104
Anima hominis terra dicitur. 161
Arbitrium liberum negare hæreticum est 52
Angelus qui in piscinam descendit, quid significet 96
Antichristus 169
Apostoli sunt equi & quadrigæ salutionis 278
Apostoli sunt rationales cœli 245
Apostoli quare clausis foribus simul erant. 301
Apostoli lux mundi. 276
Apostoli quomodo sint unum, 280
Apostoli quomodo fratres Iesu 300
Arbitrium liberum 235
Architriclinus 41.& 45
Argumentum Iudæorum uitiosum 168
Argumentatio ex quinq; partibus constat 112
Argumenta theorica etiam in sacris literis. 111
Arrius quomodo lapsus. 11
Aqua minimum in baptismo 17
Aqua in uinum commutatum, quid significet 43.& 44
Aqua uinum factum, quale miraculum. 38
Aqua, uinum & sanguis, quomodo differant 131
Aqua uiua, gratia spiritus sancti 78.& 79
Aqua quomodo abluit peccata. 59
Ascensio Domini gaudium habuit 268
Asellus super quem sedit Christus, quid significet 229
Astutia Iudæorum 165
Audacia turbæ Iudaicæ de petendo rege 124

Baptismus discipulorum Christi 67
Baptismi uirtus post Christi resurrectionē 54
Baptismus Christi ante eius passionem qualis 66.& 67
Baptismus passionis & martyrij 295
Baptismus Christi duplex. 25
Baptizatus a renato differt. 57
Baptismus est unctio 22
Baptismus duplicem habet uirtutem 23
Baptismus hæreticorū speciem solum pietatis habet 25
Baptismus per rubrum mare designatus 295
Baptismus Christi diuersus, a baptismo Iohannis 21
Beatitudo est uidere dei claritatem 281
Blasphemia phariseorum in spiritum sanctum. 53

Cæcus à natiuitate, gentes præfigurauit 193
Cæcus cuius rei figura sit 201
Cæna in domo Simonis leprosi. 225
Cæsaris retributio condigna. 291
Calix passionem mortis designat 284
Calumnia de contrarietate euangelistarum 296
Canes Iudæi 157
Capharnaum 46
Captiuitas sub peccato 179
Caro, item anima pro toto homine quandoq; ponitur 9
Caro non prodest quicquid præsertim exanimis 147
Casus primorum parentum. 8
Causa quare Iohannes scripsit euangelium 1
Cayphas spiritum habuit mendacij. 223
Certamen inter Iudæos & Samaritanos 81
Charitas blanditur & sæuit 26
Charitas est uera scientia 264
Chiliarchi qui fuerint 124
Christus uir & agnus masculus 28
Christus filius dei natura, non adoptione. ibi.
Christus deus & homo 29
Christus non habet duas personas. ibi
Christus nomen officij ibid.
Christus quale uerbum est 2
Christum sequi 31
Christum multi falso sequuntur, sola fide 32
Christus quomodo dicitur & est hæres 111
Christus pax nostra 300
Christus brachium domini 285
Christus quare debuit sepeliri 294
Christus tria habet nomina 290
Christus per humanitatem cæsit Iohanni Baptistæ 75
Christus quando publicè prædicare cœpit 46
Christus secundū carnem non genuit 56
Christus quare in speciē hortulani comparuit 299
Christus petra & lapis sub capite Iacob 34
Christus aliter à deo est, q̄ nos. 139
Christus est sacerdos, sacrificium & templum 279
Christus non accusator, sed iudex. 117
Christus à quatuor necessitatibus nos liberauit. 126
Christus lucerna est Iudæis inuisa 102
Christi responsio anctis regibus reprehensibilis 288
Christus quare sordes abluit. 295
Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedech. 144
Christus & spiritus à quibus fugiunt 124
Christus fecit quod Moises facere non potuit 13
Christus cognoscatur ex scripturis 100
Christus uerus deus probatur 51
Christus maior Moise & omnibus prophetis. 169
Christus quomodo ascendit, & non ascendit 151
Christus a patre traditus est pro nobis 290
Christus aliter lux erat, aliter Iohannes 7
Christiani quid amplius habent q̄ antiqui patres. 23
Christus quomodo recipitur. 8
Christus fœliciter natus 74
Christus deus & homo 1.& 40
Christus pastor bonus essentialiter 206
Christus quare tempus suæ mortis elegit 149
Christus quare sexta feria pati uoluit 290
Christus ostendit se deum esse 61

Christus scdm carnem post Iohannem uenit 11
Christus quare iuit per Samariam 76
Christus ut homo euangelizauit 24
Christus q; exiuit de manibus Iudæorũ, qd signi. 215
Christus solus idoneus fuit ad agendam pro nobis pœnitentiam 22
Christus à suis reiectus, & a gentibus reœptus 46
Christus aut ad tempus abijt in Effrem 224
Christus a deo proœsit 266
Christus nemini adulatus est 190
Christus ad ægrotos desœndit 39
Christus quomodo nos lauit 241
Christus quare uendi debuit 242
Christus est dbus uiuorum & mortuorum 134
Christus de præscientia traditus 174
Christus suum mandatum perficiens, dat nobis exemplum 246
Christus quare se sœpe filium hominis appellet 60
Christus triœsimo anno edidit miracula 45
Christiani quomodo fiant 9
Christus aut gratias agebat patri 211
Cibus qui perit impedit a Christo 128
Cibus Christi ut fœceret uoluntatem patris 87
Circumcisio quid cauſſe & utilitatis habeat 55
Circumcisio 157
Circumcisio aut pasum Christum desijt 55
Clamor Christi de credendo in se 236
Claritas Christi duplex 280
Clarificatio Christi per pasionem 245
Claritas credentium in cœlis futura 280
Claritas Christi non potuit abscondi 116
Clarificationes præcipue in Christo duæ. 232
Cognoscere a sare differt 249
Collybistæ qui sint 48
Communio patris & filij 169
Conalium malignantium 222
Coniugum Adæ & Euæ 43
Confessio fidelium 196
Continentia patrum 44
Cophini. xij. quid designent 123
Corona & chlamis quid designent 288
Corpus domini indigne manducantes, qui sint 135
Corpus Christi in cruce & in altari est unum 135
Corpus Christi ex uirgine uerum, & nõ phãtasticũ. 10
Creaturæ apud deum siat gutta situlæ 74
Credere in deum quomodo 129
Credere quid sit 92
Credere in nomine dei, quid sit 8
Cruds mensuræ quatuor 291
Cruds mysterium 291
Crux Christi quomodo nobis portanda ibidẽ
Crux dæmones fugat 62
Crux tribunal Christo fuit 291
Cura pro sepeliendis mortuis 294
Curiosa perscrutatio 187
Curiositas Iudæorum in dbis 85
Daemones quomodo obsident hominem 66
Defensio Christi artificiosa 169
Desperatio pœnitentiæ in hæretiãs 258
Deus omnia quomodo simul creauerit 41
Deus uita animæ 219
Deus solus trahit hominem 138
Deus quid rogandus 259
Deus est, erit, & uenturus 172
Deus Iudæos irritauit 159
Deus quomodo ad nos conuertitur 32
Deus p̃ similitudines rerum nobis mysteria aperuit 86
Deus pater & filius non tenentur lege sabbati 104
Deus est pater Iesu 103
Deus uere spiritus est 83
Diabolus aut princeps mundi dicitur 256
Diaboli odium contra filium 108
Diabolus semper mendacium loquitur, etiamsi euenat quod dicit 186
Diabolus a semetipso loquitur 156
Diabolus pater Iudæorum 181
Diabolus mendax est, & pater eius 186
Dies nouissimus festiuitatis Iudæorum, qd desig. 160
Dies sabbati magnus 294
Dies festus Iudæorum 96
Differentia inter Marthæ & Mariæ ministeriũ 225
Differentia inter duos fremitus Christi 220
Dilectio Christi erga nos 261
Dilectio sine iustitia non est 63
Dilectio patris & filij, est spiritus sanctus 281
Dilectio quid 261
Dilectio in opere consistit 253. & 254
Discipulatus Christi in dilectione consistit 246
Disputatio Christi artificiosa 184
Discipuli quoq; regnũ terrenum desiderauerũt. 230
Discipulos occidi non expediebat 283
Dissentio hæreticorum confert fidei catholicæ 163
Distributio operum Trinitatis 110
Diuinitas Christi, forma non formata 14
Dona sancti spiritus 161
Dona spiritus uaria 26. & 27
Ecclesia in spiritu sancto columba 28
Ecclesia hæreticos detestatur 28
Ecclesia similis arcæ Noe 305
Ecclesia ex Christi latere formata 295
Ecclesia quomodo dicatur corpus Christi 142
Ecclesia quoq; tolerabit malos 244
Ecclesia fœlix ex gentibus 80
Ecclesia mater Iesu 42
Ecclesia triumphans 266
Ecclesia primitiua per mulierem designata 85
Ecclesia post passionem cœpit ordinari 165
Ecclesia est mulier quæ parit &c. 271
Eccl̃æ status prefiguratꝰ p Mariã mag. & Marth. 217
Egestio defodienda in terra, quid significet 231
Electi de hoc mundo non sunt 172
Eloquentia etiam in diuinis eloquijs 20
Eloquentia magis apparet in rebus humanis quàm diuinis 112
Eloquium æternæ sapientiæ artificiosum 102
Encœnia 210
Episcopi ante-passionem Christi, non fuerũt apti. 162
Error Iudæorum duplex. 106
Esse substantiuum deo proprium 173
Esse ex deo quid 188

Euangelium lege perfectius 13
Euangelistæ omnes quare narrant negationem Petri 247
Euangelistæ quod ad literam discrepant 30
Euangelistæ quomodo in concordiam redigendi 31
Euangelium Iohannis, margarita preciosa 1
Eucharistiæ tractatus ubi inchoetur 128
Excusationes peccatorum malæ 264
Exhortatio ad compatiendum Christo 163
Expostulatio in pharisæos 233
Expostulatio contra Iudæos 216
Exurgam diluculo, quomodo intelligatur 297
Exultare ad horam de regno temporali 114

Fabula Manichæorum 3
Facta Christi 239
Festum dedicationis templi 210
Fides Abrahæ 64
Fideles ex gentibus liberi 98
Fides perhibetur esse duplex 118
Fides Abrahæ absq; preuijs signis 93.
Fides gentium ex auditu 94
Fides cum baptismo, aperit regnum dei 56
Fidelium ordines sunt tres 305
Filius dei peccare non potest 112
Filius dei unicus, differt ab adoptiuis 144
Filius solus, altissimo similis 107
Filij Abrahæ diuersi 183
Filius manet in domo in æternum 179
Filio datum est omne iudicium 106
Filius hominis eo ascendit unde uenit 146
Filius eiusdem substantiæ cum patre 106
Filius non est conuertibilis 104
Filius facit omnia quæ pater 104
Filij dolebunt mortem patris 245
Filius eiusdem substantiæ cum patre 105
Filius quos uult, uiuificat 106
Filius hominis quomodo primus fuit cœlo 147
Filius, dei imago 4
Filius quomodo honorificandus 108
Filius non potest a se facere quicquam 105
Filia sion 229
Fletus erit risu prior 150
Flumina aquæ uiuæ ad gentes deriuata 161
Flumina duo spiritus sancti 162
Fons uitæ, Christus est 167
Formatio hominis quanto tempe in utero fit 50
Fratres Iesu, eius propinqui 150
Fremitus Christi 219
Fur hæreticus 206

Galliánium quid significet post trinam Petri negationem 247
Gaudium nostrum in tribulatõe 260
Gaudium plenum 273
Gazophylatium 171
Genealogia Christi scdm repromissionem 214
Gigas geminæ substantiæ 2
Gentes filium dei maxime receperunt 8
Gentiles facilius conuertuntur q̃ Iudæi 78
Gentes non spernendæ ab apostolis 84
Gentiles & Iudæi arrebant simul 297
Gentiles & Iudæi uiuificandi 106
Gladius & aras peccatorum 282
Gloria patris & filij æqualis 192
Glorificatio Christi p obedientiam mortis 162
Glorificare seipsum debet nemo 191
Gloriandum non est de sanctitate parentũ 8
Gratia Iudæos præelegit 194
Grabbatum apostoli sunt & doctores 99
Granũ mortuũ multum fructum affert 231. & 233
Græca errant de processione spiritus 266
Gratia & ueritas per legem facta 14
Gratia confertur uitæ æternæ non merito 20
Gratia linguarum & prophetiæ tam bonis q̃ malis data est 23
Gratia pro gratia accepta 12
Gratis iurauit deus patribus 12

Habitus mysticus in Christo 281
Habitus summi pontificis 281
Hæretici rebaptizantes 25
Hæretici plantaria mortis 258
Hæretici cæci sunt 28
Hæretici rationibus uincendi 184
Hæretici negant corpus Christi in sacramento esse 145
Hæretici quibus sagittis configendi 2
Hæreticorum temeritas arcta tunicam domini 292
Hæresis Nestoriana refutatur 60
Herodes uulpes erat 286
Hæreditas nostra uersa ad alienos, 253
Harundo in manu Christi, quid significet 288
Heli heli lamasaptani 176
Hieroboan in adorando peccatum 82
Holocausta deus permisit, non iussit 83
Homo similis factus iumento 37
Homo reccns Christianorum deus 2
Homo optima pars eorum quæ facta sunt, 5
Homo nesciat an amore uel odio dignus sit 58
Homusiani exultabunt 3
Hora sexta mundi ætas 77
Homusiani catholicã 213
Honorare deũ, & inhonorare filiũ, sunt cõtraria. 190
Honor patrum, in honore filiorum 107
Humilitas gentilium, 230
Humilitas scit Christum descendere ad pctores 46
Humilitas Christi 37
Hypocrisis phariscorum 287

Iesus quomodo habuit peccatum 295
Iesus cur intrauit in hortum 282
Iesus Iudæis absconditus, gentes illuminauit 194
Iesus crescit, Iohannes minuitur 71
Iesus quomodo a deo derelictus 176
Iesus fatigatus ex itinere 77
Iesus quomodo abijt & abscondit se 234
Ignorantia affectata non excusat 65
Iesus quare interrogabatur de doctrina sua 285
Iesus quare primũ ad Annã ductus 284
Iesus cur prostrauit inimicos 285
Iesus quare in sabbatis curabat 102
Iesus uarie ambulauit 31
Iesus cur processit obuiam cohorti 282
Iesus non declinauit a Iudæa causa metus 149

Iesus cur non respondit Pilato 287.& 290
Imagines rerum in anima 4
Immutatio uultus Dauid 145
Incæsus Lazari mirus 221
Incredulitas Iudæorum 93
Infirmitates nobis oriuntur ex tribus caussis 101
Infirmitas Christi instanti morte 232
Ingratitudo primi hominis 129
Inimicitiæ inter deum & homines 255
Insufflatio Christi, qualis fuit 302
Insidiæ Iudæorum contra Iesum 181
Intentio Pilati mala 292
Intrare per ostium quid 202
Iohannes quod stabat, quid significet 31
Iohannes Baptista singulariter a deo missus 6
Iohannes cur uocatus 6
Iohannes contemptor inanis gloriæ 69
Iohannes non erat Christus, sed purus homo 69
Iohannes Bapt. quomodo Iesum nesciebat 14
Iohannes a Christo illuminatus 7
Iohannes pro sanctis fidelibus scripsit 307
Iohannes recte aquila dicitur 1
Iohannes euangelista præcipue dilectus 239
Iohannes per speculum in ænigmate uidit 1
Iohannes quare aquila dicitur 95
Iohannes designat Iudæos 297
Iohannes fide dignissimus 243
Iohannes rigidum animum contra unam gloriam habuit. 15
Iohannes quomodo est Helias, & non est 15
Iohannes quomodo propheta 16
Iohannes q̄ sancte in deserto uixerit. 17
Ioseph a Iudæis non potuit reprehendi 296
Iohannes quomodo agnouit Iesum ad se uenientē 19
Iohannes Bapt. diuina inspiratione prædicauit 14
Ioseph non est pater Christi naturalis 49
Ioseph quomodo pater Iesu dicitur 35
Iudæi maxime seipsos interficiunt ibidē
Iudei carnaliter de regno Christo opinati sunt 20
Iudea cui præerat Pilatus, quarta pars regni 68
Iudæi & Hæretici differunt 5
Iudæi non ueri Mosis discipuli, 117
Iudæi credent in Antichristum 118
Iudæi quid de Messia credebant 53
Iudei frustra q̄rebant delere nomē Iesu mortui 171
Iudei inexcusabiles, ob Iohannis testimoniū 5.& 19
Iudæi homicidium & sacrilegium commiserunt 290
Iudæi magis rei q̄ gentes 5
Iudæi inexcusabiles de perfidia 115
Iudæi quare ad Iohannem miserunt 15
Iudæi quomodo de Messia opinabantur 15.& 64
Iudæorum sabbata odit deus 99
Iudæorum sensus fuit & est terrenus 136
Iudæi & gentiles unus in Christo populus 328 279
Iudæi quomodo oppressi 287
Iudei filij Abraham secundum carnem, non promissionem. 380
Iudæi cur signa querebant, 49
Iudæi irreuerentes in patria contra Iesum 91
Iudæi ob pertinaciam male audiunt 90
Iudæi quare Christum Samaritanum dixerint 89
Iudæi testimonium de Iesu respuunt 168
Iudæi a fide patrum degeneres 93
Iudæi cæci & surdi 115
Iudæi refelluntur, eo quod non ferunt nostra simulachra 62
Iudæi cur dispersi 63
Iudas Thaddæus 254
Iudas nebulo terrimus 226
Iudas quare in apl'm a Christo sumptus 148
Iudas sanctis hominibus nequior 282
Iudas non interfuit sacræ communioni corporis Christi 244
Iudas filius perditionis 242
Iudas apostolis admixtus 277
Iudas non pœnitentiæ, sed iracundiæ carbonibus combustus est 244
Iudas proditor filius perditionis 278
Iudas multos habet sibi similes 148
Iudas sacræ communioni interfuit 149
Iudicium facere, ad filium attinet 111
Iudicium Christi, iustum 202
Iudicium dei non flectitur humano affectu 112
Iudicium triplicem habet significatiōem 237
Iustitia 269
Iustitia in duo dilectionis præcepta diuiditur 260
Iustificatio Abrahæ per fidem 55

Languentes sub portitoribus 96
Languidus quem populum designet 97
Lapis super quem dormiuit Iacob 36
Lapis per angelum sublatus 297
Laus maxima uerbi 3
Lazarus exultatur 220.& 221
Lazarus exultatus, quid significet 222
Legati pacis Christus & apostoli 301
Lex de Messia uenturo 84
Lex iudicij a Christo obseruata 167
Lex de uero propheta cognoscendo 215
Lex peccatum ostendebat, non tollebat 22
Liberatio a Pharaone, quid 19
Lignum uitæ ad nihil utile 258
Lignum scientiæ boni & mali 108
Linguæ dispertitæ cur super apl'os, & super Christum cur columba apparuerit 26
Luerna Iudæis extincta 282
Lucas ordinem uariat ab alijs 149
Lucrum animarum, deo charissimum 209
Lutherani & Pigardi confunduntur 135
Lux mundi a Iudæis extingui non potuit 168
Lux rationis in tenebris malæ conscientiæ etiam lucet 5
Lux in homine duplex 5
Lux diuinæ cognitionis non omnes illuminat 7

Magi quando habuerunt reuelationem 214
Magister noster unus est Christus 59
Magistri in Israhel superāliosi 59
Maiestas uerbi 3
Maledictus omnis qui pendet in ligno 295

Mali oderunt diem 65
Manere in sermone Christi, quid sit 177
Manere in tenebris, quid 236
Manichæi curiosa persecutatione inciderunt in errorem 187
Mandatum dei, uita æterna 237
Mandatum nouum Christi 246
Mandata omnia in dilectione 261
Manducatio corporis domini, fit dupliciter 135
Manducare corpus & sanguinẽ Christi, qd sit 142
Manna non præstabat mundo uitam 136
Manna non liberauit a morte 140. & 141
Maria quomodo sit mater Iohannis 292
Maria omnium Christi discipulorum mater 293
Mansuetudo Christi 189
Maria magdalena 216
Mare rubrum diuisum, quid significat 165
Mare Galileæ multa habet nomina 119
Mausolæum Ioseph 77
Mediator inter deum & hominem Christus est 272
Meditatio de passione Christi 175
Meditatio Christi sedendo 120
Mendatium custodientium militum 299
Mercenarius 207
Merita sanctorum male negantur 248
Messis spiritalis duplex 88
Messis spiritalis curam de terrena excludit 88
Miracula in quibus rebus non debeant fieri 222
Miseria natiuitatis humanæ 73
Misericordia 167
Moderatio Christi in sermone 184
Moises mysticus 35
Moises quomodo signa fecerit 41
Mors Christi fructificatiua 230
Mors in cruce apta, ad christi exaltationẽ 65
Mulier Samaritana aquam hauriens, qd significat. 77
Mulieres ex Bethania uenerunt 296
Mundus omnia mysteria christi capere non potest 307
Mulier quæ parit 271
Mundus pro genere humano ponitur 64
Mundus ut odio habuerit apostolos. 278
Mundus non capit paracletum 252
Murmuratio summum peccatum. 137
Mysterium incarnationis etiam Iohan. Baptistæ impenetrabile 18
Mysterium spirituale in corpalibus opibus christi. 42
Mysterium numeri 38. annorum 97
Mysterium in actibus Iesu 91
Mystica expositio passionis Christi 120
Mysterium sextæ & septimæ horæ 95
Mysterium curationis cæci 195. & 196
Mysterium de duobus hircis 288
Mysterium auris amputatæ 283
Mysterium horæ decimæ 33
Mysterium uirgæ in colubrum uersæ 209
Mysterium tabularum confractarum 118
Mysterium ex facto Christi 100

Nathanael in lege peritus 35
Natiuitas hominis carnalis duplex 54
Nemo est sicut deus 143
Nicodemus adhuc timidus 164
Nihil ad patrem uenit nisi per filium 277
Noe uino inebriatus 43
Nos cythara & organum sumus 4
Nouitij in fide, leniter tractandi 101
Nũerus, 46. in hac uoce Adã designat corpus ecclæ. 51
Nuptiæ spirituales inter deum & hoiem 42
Nuptiæ in Chana Galilææ 39

Obedientia Christi in forma serui 21
Octo beatitudines sunt, septẽ dona spũs san. 27
Oculi septem spiritus domini 97
Odisse animam suam quid sit 230
Odium Iudæorũ non excusatur ignorantia 267
Odium ueritatis excæcauit Iudæos 204
Oculi Christi duo 205
Odium mundi non erit perpetuum 263
Odium diaboli antiquum contra filium dei 185
Opera quibus abstinendum 197
Opera nostra bona, sunt ãbus Christi 87
Opera Christi donec dies est 195
Opinio Iudæorum de Christo 158. & 177
Opus dei præferendum patri & matri 40
Opus trifariam diuiditur 197
Opus dei semper liatum 197
Oratio Christi ait congruit 275
Oratio Christi & nostra differt 125
Orationis quatuor partes 277
Ordinatio charitatis 261
Orphani qui sint 252
Osanna quid 228
Ossa Christi quare non debebant comminui 295
Ostium quis sit 203
Oues educendæ de sordibus peccatorum 203
Oues pastorẽ sequentur uelut ipsum Christum 203
Oues quæ gemellis sunt fœtibus 306

Pactum sempiternum non abrumpitur 56
Pactum dei cum hominibus triplex 56
Panis uitæ patribus & gentibus est datus 141
Panis sanctam scripturam designat, 122
Panis fit corpus Christi 132, 133
Paracletus alius dabitur 251
Paracletus quare dicitur 252
Pater cur demonstrat omnia filio 104
Partus uitiosus ex menstruatæ coitu 194
Paruuli morte præoccupati, quomodo excusentur. 142
Pascha Iudæorum ultimum 224
Pascha uetus pleuum mysterijs 238
Pascha primi anni precationis Christi 95
Pastores alieni hæretici sunt 204
Pastor bonus quomodo ante oues suas uadit 204
Pater operatur usq; modo, quomodo intelligendũ 102
Pater diligit filium 74
Pater habet uitam in semetipso 110
Patientia docetur 265
Patres in fide seminis Abrahæ saluati 107
Patres antiq an comederint escam spiritalem 131
Pater susitat & uiuificat 106
Pater non iudicat quenq 106
Patres in limbo quomodo baptizati 54
Pater hominem intus docet 139

Pater & filius quomodo omnia cooperantur 104
Patres quomodo deum uidisse leguntur, 139
Patres antiqui in cruce Christi primũ baptizati sunt 23
Patri & filio omnia fere communia 107
Patria ingrata Christo 84
Pauperibus Christus peperdit 48
Pax uobis, noua fuit salutatio 300
Pax duplex est 255
Pax uera, remissio peccatorum 301
Peccatum originale 269
Peccator, seruus peccati 179
Peccatum Adæ sacrificijs non delebatur 134
Peccatores omnes erant ante passionem domini. 248
Peccatum originale. 54
Pedes apostolorum quare a domino loti. 240
Pendere in ligno, quomodo intelligatur. 293
Persona spiritus sancti 265
Peruersitas Iudæorum. 198
Peruersitas Iudeorum summa 187
Petrus & latro in morte Christi baptizati 286
Petrus cæteris ardentior in amore 246
Petrus in quo loco confidentior fuit 306
Petrus maior Andrea 33
Petrus præ alijs a Christo honoratus 34
Petrus gerit typum gentilium 297
Petrus traxit solus rete ad terram 305
Petrus bonam habuit uoluntatem, sed imbecilles humeros 246
Petrus, eminus Christum negauit 285
Petrus primus apostolorum 240
Petrus quando mendax 247
Pharisæi inflati scientia 16
Pharisæi clerici Iudæorum 201
Pharisæi fures & latrones 202
Pharisæorum fastus ac liuor 155
Philosophi filij noctis 3
Philosophia inanis mundi disciplina 77
Pilatus dissimulator callidus 286
Pilatus eiusdem uoluntatis fuit cum Iudæis 288
Pilatus exilio damnatus, seipsum interfecit. 292.
Piscium & agnorum triplex ordo 306
Piscina gemino lacu 96
Piscina quem receperit 98
Piscina Iudæorum quid designet 97
Pontifices moderni comparantur Petro frigido & Christum neganti 285
Pœnitentia 216
Potestas remittendi peccata, quando data 302
Potestas omnis carnis. 276
Præcepta charitatis duo per Christum impleta 208
Prædestinatio 51
Prælati ecclesiæ multi Iudæ similes 226
Præmium sequentis Christum 231
Præscientia dei non est causa peccandi 52
præscientia dei an uoluntati nostræ uim inferat 235.
Præsentia omnia in diuinitate 193
Primates insaniebant a uino 286
Prophetæ omnes a deo missi 6 & 7
Prophetia minor gratia baptismi. 24
Prophetæ omnes & Patriarchæ de plenitudine Christi acceperunt 11 & 12.
Prophetia etiam de præteritis est 80
Prophetia occulta cordis inspicere. 81
Prophetæ de seipsis testificati sunt 168
Prouerbium quid 204
Pueri cuiusdam præfiguratio 121
Pugna inter carnem & spiritum 57
Purificationes Iudæorum multiplices 41

Quæstiones de uoluntate & prudentia dei 3
Quæstio de bibendo calice a filijs Zebedei 307
Quid figurata locutio 131

Rabbi quid 52
Rabbis Iudæorum in Iesum 102
Reatus Iudæorum 201
Reatatio testamenti. 258
Reconciliatio nostra cũ deo in lege prefigurata grã est 13
Reconciliatio confert gratiam spũs sancti 25
Redargutio Iudæorum 190
Romana ecclesia 25
Remissio peccatorum non dabatur ante passionẽ 67
Remissio peccatorum quanta res sit 24
Remissio peccatorum & dona gratiæ differunt 23
Remissio peccatorum ex baptismo 24
Regnum dei nemini præcluditur ob donum scientiæ 36
Regulus qui Christum adijt 92. & 94.
Reparatio humani generis ab æterno præuisa 4
Repromissio ad tres præcipue facta. 214
Responsio simplicium contra hæreticos. 204
Responsum pium Christi de pauperibus 227
Responsio Christi de diuinitate irreprehensibilis coram præside 212
Resurrectio duplex, prima & secunda 111
Resurrectio neminem excludet 111
Resurrectio prima quæ sit. 298
Reuelatio magis facta 214
Rex Israhel quid 228
Rex nobilis Christus 151
Sabbatum 157
Sabbatum cum lege simul ablatum 98
Sacerdotes recte seruient domino. 128
Sacerdotes quæ excogitauerant lucra 48
Sacerdotium Annæ & Cayphæ uenale 202
Sacerdos libertatis minister 180
Sacerdos ante passionem Christus fuit 162
Sacramentum cur, & unde dicatur 142
Sacrificium uerum non in uitulis 86
Sacrificia ueterum sanctiora q̃ manna 132
Salus quomodo ad gentes peruenit 97
Salus parulorum 75
Salus per fidem filij dei ibidem
Samaritani quid de deo credebant 53
Samaritani per Christum consolati 81
Samaritani a Iudæis uitabatur ob duas causas 76
Samuel occultabat unctionem Dauid 22
Sanguis & aqua quare simul profluxerint de latere Christi 295

Sanctificari in ueritate quid sit 279
Sancti non habent aliquid impassibile sicut Chrūs 86
Sanctificare quid sit 279
Sathanas non debebat scire Christi primū aduentū 22
Scala quam uidit Iacob 36
Scenopeia octo durabat diebus. 149
Schismata periculosa animabus 211
Seculum præsens dicitur dies 194
Sem & Iaphet Catholici 49
Sententia Christi irreprehensibilis 167
Septem dona spiritus sancti in nobis 27
Septenario numero ecclesia figuratur 504
Sepulchri dominici situs 299
Sermo dei iudicat 237
Sequi Christum quid. 231
Sermo dei ad quos factus est. 214.
Sermo de dilectione 251
Sermo Christi ueritas est 279
Sermo dei uiuus & efficax 237
Seruus in scripturis quid. 262
Serpentis morsus, peccata sunt 61
Serpens æneus, figura Christi 61
Seruus peccati, non semper filius diaboli 185
Seruus non manet in domo in æternum 179
Simon quare Petrus uocatus 54
Simoniaci mystice è templo eijiuntur 48
Sola filij persona mediator dei & hominum 280
Sola fides non suffidat 145
Sol super bonos & malos oritur 5
Soluere corrigiam calciamenti 18
Spes Pilati & Herodis frustrata 292
Spiritus sanctus interpres uerborum Christi 241
Spiritus à patre procedit 266
Spiritus sanctus uerus deus 28
Spiritus sanctus quare spirat ubi uult 58
Spūs sanctus quare in spede columbæ apparuit 26
Spūs sctūs super neminē ut super Christum uisus est 26
Spiritus ab utroq; procedit 302
Spiritus sanctus maximum in baptismo. 17
Spiritus est deus. 83
Spūs sctūs qūo in Christo, & qūo in nobis maneat 27
Spiritus dupliciter in discipulos missus est 269
Studium Iudæ proditoris. 270
Sudarium Christi quid designet 298
Substantia Dei & uerbi una 2
Superbia à deo uindicatur 170
Subuersio mensarum in templo, diuinitatis indicium 47
Superstitio Iudæorum in cibis 85
Superbia Iudæos excæcauit 235
Syloa fons &c. 196
Syllogismus Iudæorum fallax 165
Sychar, quæ & Sychem. 77
Synagoga Iudæorum 267
Synagoga duplex 199
Tabulæ legis duæ 260
Templum Hierosolymitanum q̄diu extructum 50
Tempestas tribulationum præfigurata 125
Tempus miserendi quando uenit 98
Tentatio phariſæorum 199
Tentatio terminum habet à deo 247
Tenebræ apud inferos 234
Tenebræ erant in mentibus discipulorum 297
Terror extremi iudicij. 111
Thomas ut cæteri fuit incredulus. 302
Testimonia resurrectionis duo 303
Testimonium Iohannis quantum 6
Testimonium legis de Christo euidens. 116
Testimonium quomodo accipitur à Christo. 113
Testimonium Christi quantum. 72
Testimonium Christi mirabile 252
Testimonium examinandum ab effectu 113
Testes duo contra Iudæos 117
Testes Christi duo 16
Testimonia Christi de seipso 185
Timor seruilis. 253
Titulus crucis corrumpi non potuit. 292
Titulus crucis quō cōscriptus, & quare tribus linguis. 291
Transitus Christi ad gentes præfiguratus 160
Triplex ordo ad iudicium futurum 109
Tria sunt Iudæis ablata 291
Turba in Christum credit. 159
Turba palmas tum ferebat 228
Turba duplex 229
Verba Christi quantam habuerint uirtutem. 147
Verbum dei uiua omnium rerum imago 4
Verbum dei apud deum & in mundo simul 7
Verbum non est uersum in carnem 9
Verbum ut in patre & carne totum 9
Verbum totum hominem assumpsit 9
Verbum quomodo apud deum erat 2
Verba Christi, spiritus & uita sunt 147
Verbum omnia subijt, præter peccatum 10
Verbum æterna sapientia 4
Verba singula ponderanda. 6
Veritas 167
Veritas non est timenda 192
Vestimenta Christi non erant uilia. 292
Vetus testamentum insufficiens 122
Via ad patrem, Christus est. 248
Via difficilis ad regnum dei. 58
Victimæ carnales cur ad tempus concessæ. 84
Victoria Christi in disputatione 188
Vinum consecratione fit sanguis. 132
Vinea Zodomorum Iudæi. 293
Virgines sacræ non debent interesse nuptijs 39
Virga Aaron 38
Virginitas coniugio præfertur 37. & 38
Visio Esaiæ 236
Vita duplex 218
Vita animæ deus 219
Vitis quid significet 257
Vita actiua & contemplatiua in dilectione 260
Vnguentum nardi pistice 225
Vngere caput & pedes quid. 226
Vnio catholica 258
Vocare oues nominatim 203
Voluntatem propriam facere, quid sit. 137
Vox spiritus sancti. i. Christus 38
Vulnera Christi quare in eo permanserunt 301.

FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN EVANGELIVM IOHANNIS PROLOGVS.

ISCIPVLVS QVEM DILIGEBAT IESVS, QVI & recubuit in cœna ſuper pectus eius, uerum eidem dilectori ſuo teſtimonium perhibet in euangelio ſuo q̃ ſit Chriſtus filius dei, id eſt, q̃ non tantum homo in fine ſeculoꝝ natus ex utero uirginis, ſed ante omnia ſecula deus ex deo patre generatus ſit. Et omnis quidem diuina ſcriptura diuinitus inſpirata teſtimonium perhibet huic ueritati, ſed huius maxime hoc propoſitũ eſſe, tam cauſa quàm & ipſe textus operis manifeſte defendit. ¶ Cauſa uidelicet, quia miſſo illo in exilium à Domitiano, qui ſecundus poſt Neronem Chriſtianoꝝ perſecutor extitit, irruperãt in eccleſiam hęretici, quaſi in deſtituta paſtore ouilia lupi, Marcion, Cherinthus & Ebion, cæteriq; Antichriſti, qui Chriſtũ fuiſſe negantes ante Mariã, ſimplicitatem euangelicæ fidei, peruerſa maculauere doctrina. Et inde compulſus ab omnibus pene tunc Aſiæ epiſcopis, & indicto omnibus ieiunio, dominum precatus, ac ſancti ſpiritus gratia inebriatus, hoc euangeliũ ſcripſit, quo omnes hæreticoꝝ tenebras pẽtefacta ſubito ueritatis luce diſpulit. Textus uero operis, quia uidelicet talis omnino eſt, qualẽ legitimi poſtulat ordo teſtimonij. Nam aſcito ſecũ teſte alio, nõ minus idoneo ſcilicet Iohanne Baptiſta, ut ſint teſtes duo. Non enim minus q̃ in ore duoꝝ teſtium ſtabit omne uerbum. Aſcito ergo Iohanne, qui uenit in teſtimoniũ ut teſtimoniũ perhiberet de lumine, dicta tam illius q̃ ſua frequẽter appellat teſtimoniũ, dicens de ſemetipſo in fine omniũ: Hic eſt diſcipulus, qui teſtimoniũ perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quia uerum eſt teſtimoniũ eius. Teſtis itaq; filij dei ſingularis hic eſt atq; præcipuus, qui in publico cœli & terræ auditorio cum ageretur non tam de terminis aut legibus regni, q̃ de ipſis natalibus regis noſtri, teſtibus alijs deſeſſis, & à clamore contradicentiũ uiolenter oppreſſis, repente in mediũ proſiluit, & magno uocis euangelicę tonitru, uerbiq; choruſcãtis fulmine, omne conciliũ uanitatis, cunctãq; eccleſiã malignãtium ubiq; terraꝝ perterruit ac diſſipauit: aperte proteſtãs de illo, q̃ filius unicus & cõſubſtantialis, ac per hoc hæres legitimus patris æterni ſit. Noſtræ autẽ, id eſt, pupillorꝝ omnium, q̃s ille hæredes ſuos teſtamento æterno per ſuum ſanguinẽ conſcripſit, noſtræ nimirꝝ ſpei, quę periclitabatur, tantis aduerſariorꝝ derogatiõibus teſtimoniũ hoc magnifice ſuffragat. Quid eñ? Quomodo ratum erit teſtamentũ quo cœleſtẽ nobis hæreditatem legauit, ſi legitimus ipſe poſſeſſor cœli nõ fuit? Quomodo autẽ cœlum eius poſſeſſio fuit, ſi ipſe de cœlo nõ uenit, ſed à Maria initiũ ſumpſit? Opportune ergo noſtræ, ut dictũ eſt, ſpei fidus hic teſtis ſubuenit, dum ingenui teſtatoris antiqua iura proloquens, nõ ſolum cœlũ, ſed & oĩa quæ ſunt, eius eſſe, imò oĩa per ipſum facta, & ſine ipſo nihil factũ eſſe diffinit. Nobis igitur, qui teſtantes filiũ dei ſcripturas teſtamur, & in uia teſtimonioꝝ eius delectamur, ſicut in omnibus diuitijs nobis omnibus hoc præcipue teſtimoniũ ſcrutandũ, & in toto corde exquirendũ eſt, ho. tota anima cõcupiſcendum, atq; ſuper aurũ & topazion diligendũ eſt. Nam ſi euangelici negotiatores ſumus, & bonas margaritas quęrimus, ecce una pretioſa margarita inuenta eſt. Vbi eñ ulla, quę maioris pretij ſit reperiri poteſt? Hanc animaꝝ uerus amator deus, dilectæ Iohannis animæ pro monimẽto dilectionis præcipuæ fixit in pectore, ut uerbum, q̃d Maria uirgo ſola protulit in carne, ipſum huius ſocia uirginitas præ omnibus ſanctis uiua mortalibus promeret uoce. Danda ergo ſunt oĩa, ut hæc ſola margarita cõparari queat, omnesq; carnaliũ ſordes affectuum ab oculis cordis abſtergẽdæ ſunt eis, qui in ſchola Chriſti uenerabilibus ſtudent literis, ut hãc aliquatenus ualeãt aquilã proſequi, quã cordis munditia iuuit, ut claritatẽ ſolis ęterni plus cæteris diuinæ uiſionis animalibus irreuerberata poſſit mentis acie cõtemplari. Nam de eo, qui per munditiæ uiam ad uerã tendit ſapientiam, loquitur dñs per Eſaiam: Iſte in excelſis habitabit, munimenta ſaxoꝝ ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Regem in decore ſuo uidebunt oculi eius, cernent terrã de longe. Imò quod ad rem euidentius attinet, hic, ſicut ad b. Iob, alijs quidẽ uerbis, ſed eodẽ ſenſu dictum eſt, ad præceptum dñi eleuabitur ut aquila, in arduis ponet nidum ſuum, in petris manet, & in pręruptis ſilicibus cõmoratur, atq; inacceſſis rupibus, inde cõtemplatur eſcam, oculi eius de longe proſpiciunt. Et quidem hæc omnia Iohannes huius uerbi ac ſempiterni principij cõtemplator excelſus magnifice aſſecutus eſt, quia uidelicet eleuatus eſt ut aquila, apertos intendens oculos in diuinitatis radios, & in arduis poſuit nidum ſuum, id eſt, æterni huius euangelij ſui munimentũ in petris manſit, id eſt, in ſoliditate ueritatis, atq; inde contemplatus eſt eſcam, ſcilicet illam, quã & attingere meruit, huius uerbi ſempiterni gloriam. Attamen ſicut ſupra dictũ eſt, oculi eius cernent terram de longe, ita & hic, inquit, oculi eius de longe proſpiciunt, quia uidelicet ſic quoque eleuata hæc aquila, necdum per ſpeciem ſed per ſpeculum in ænigmate uidet

Iohan. 21

Chriſtũ eſſe deum & hominem.

Cauſa ſcribendi hoc euangeliũ.

Teſtes chri duo, Iohã. Baptiſta & Euangeliſt. Deut. 1 Iohan. 21

Neceſſariũ ac fidele huius euãgelij teſtimoniũ.

Suffragiũ ſpei noſtrę.

Heb. 9

Pſal. 118

Matth. 13 Euangeliũ Iohan. margarita una pretioſa.

Iohã. recte aqla dicit. Eſaiæ 33

Iob 39

Aquila iſta nõ p ſpeciẽ ſed p ſpeculum in ænigmate uidit. 1. Cor. 13

1.Iohan.13 deum. Nunc enim, inquit, filij dei ſumus, ſed nondũ apparuit quid erimus. Licet autem pulli eius lambant ſanguinem, id eſt, auditores eius cognito tãtum crucifixi domini cruore ſatientur, eò quòd diuinitatis arcana percipere nequeant: non tamen omnino iure reprehenditur quòd tantæ aquilæ uolatum aliquatenus proſpicere conamur. Nam & pulli iccirco in nido ſuo aluntur, ut poſt matrem ſuam quandoq; ad eandem euolent eſcam. Igitur alta myſteria, quæ in hoc ſplendore euãgelij uelut grandis aquila peruolauit, magnus doctor Auguſtinus, nos eadem quidem uia ſed non omnino eiſdem ueſtigijs ſubſequi enitemur. nam ille quidem alta montium peruolat cacumina, nos interdum & circa radices imas occupabimur. Ille præcelſæ arboris ſuperiora quæq; poma carpere feſtinat, nos terræ quoq; proximos, quos paruulis reliquit, attingere conabimur euangelicæ literę ramuſculos, ut quia grandioribus in alta myſteriorum explanatione ſatisfactum eſt, nunc paruis, id eſt, noſtri ſimilibus continuatio quoque literæ ſubueniat.

Autoris modeſtia, qua præfert & extollit Auguſtinum.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIBER I.

Aïa Iohannis per uerbũ impręgnata.

IN PRINCIPIO ERAT VERBVM. ECCE VERITAS, quę de terra orta eſt, carnẽ de uirgine aſſumens, ut nos à diabolo liberaret, eadem de uirginali Iohannis anima generatur, uocem corpoream induens, ut pro nobis contra omnem hęreticam prauitatem dimicet. Qui enim de corde ſuo uerbum bonum eructauit in uterũ uirginis, ut deus inuiſibilis uiſibilis & uerus homo fieret: ipſe caſtis complexibus ſuis aſcitam dilecti Iohannis animam eodem uerbo impręgnauit, ut uerbum ineffabile per uocem literamq; eius audibile & intelligibile procederet. Ait ergo: In principio erat uerbum. Itaq; non recentem adoramus dominũ, ſicut Cherinthus, Marcion atq; Ebion cæteriq; Antichriſti mentiti ſunt: falſum quippe eſt quod dixerunt, ante Mariam non extitiſſe Chriſtum. Chriſtus enim, qui nunc homo eſt in fine ſeculorum, in principio & ante ſecula erat uerbum. Non erat totum quod nunc eſt, ſcilicet caro & uerbum, ſed erat tantummodo uerbum. Nunc geminæ gigas ſubſtãtiæ. Quale uerbũ eſt Chriſtus. Eſaiæ 40 quod in principio ſcilicet ante ipſum aërem & ante omnia quæ facta ſunt erat, manet in ęternum. Hoc etenim uerbum ratio perpetua eſt, ſapientia ſempiterna eſt, intellectus incomprehenſibilis eſt, ueritas incommutabilis eſt. Cum aũt apud nos, tam de articulata uoce, quàm de tacito animi conſilio uerbum æquiuoce prædicetur: cur non ipſa ratio ſempiterna recte uerbum dicatur: unde nobis ineſt rationalitas, id eſt, uniuerſa quæ nobis ſuppetit uerba faciendi facultas? Nolite ergo pueri effici ſenſibus, inquit Apoſtolus, quia uerbum, etſi non aërium, id eſt, uel uerberato aëre formatũ, uerbum, inquam, etſi non affectiuum, ut uerba noſtra ſunt, * aut ſubſtantiale, inquam, Chriſtus in principio erat uerbum. ¶ Vbi autẽ erat hoc uerbum? Quis erat locus eius? Neſcit homo pretium eius, ſicut per b. Iob dicitur. Reuelante autẽ ſpiritu, pau latim cognoſcitur, per ea quę ſequuntur, & primũ per id, quod quaſi locus eius, ubi iam tunc in principio fuerit, oſtenditur, cum ſubditur: Et uerbum erat apud deum. Ecce ſagittę domini iſtæ ſunt, quarũ in luce imus, hæc fulgurans eius haſta eſt, cuius in ſplendore gradimur, ſicut ei per prophetam dictum eſt: In luce ſagittarum tuarum ibunt in ſplendore fulgurãtis haſtæ tuæ. Nam eius ſententiæ ſagitta quam primum iecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diuerſis quidem blaſphemijs, ſed pari ſpiritu malignitatis, Chriſtum ante Mariam, ſicut iam dictum eſt, fuiſſe negabant. Hac autem ſequenti, Patripaſſianos percutit: qui trinitatem abnegantes, patrem & filium & ſpiritum ſanctum, unam tantum, nõ tres eſſe perſonas aſſerebant. Quõ uerbũ erat apud deum. Ait enim euidenter: Et uerbum erat apud deum. Vt de perſonis nõ dubites, dum alterum audis eſſe uel fuiſſe apud alterum. ¶ Magnifice huius uerbi dignitatem inſinuat dicendo, erat apud deum. Nam apud deum erat, quid eſt, niſi in magno erat honore, in ſumma dignitate, in magna dilectione? Erat apud deum, ſed nõ quemadmodum apud diuitẽ aurum ſuum. Nam apud diuitem aurum eſt in arca, non in ipſius ſubſtantia miſera atque uitioſa, fortaſſis & leproſa. Erat autem apud deum, quomodo apud ſapientem ſapientia, apud fortem fortitudo.

Homo eſt recẽs Chriſtianorum deus.

Geminæ gigas ſubſtãtiæ.

Quale uerbũ eſt Chriſtus.

Eſaiæ 40

1.Corin.14 * at

Iob 15

Validæ ſagittę cõtra hæreticos.

Abacuc 3

Quõ uerbũ erat apud deum.

Iob 12

Nam

Nam & per b. Iob dicitur. Apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. Aurum diuitis in marſupio eius. Verbum dei in corde eius. Vere ergo uerbum erat apud deum. ¶ Iam uero ſicut perſonas diſtinxit dicendo: Et uerbum erat apud deum: ſic econtra ſubſtãtiam coniungit ſubdendo: ⌊Et deus erat uerbum.⌋ Subſtãtiam quippe breuiter unam eſſe teſtatus eſt in duabus perſonis, dei & uerbi ſui, quod ægreferunt Sabelliani, moleſte accipiunt Arriani. Nam illi quidem, id eſt, Sabelliani, mallent ut dixiſſet dei & uerbi ſui, ſicut unam ſubſtantiã, ſic unam eandemq; eſſe perſonã. Iſti autẽ, id eſt, Arriani, ſicut duas perſonas, ita nihilominus duas ac diuerſas uellent eum expreſſiſſe ſubſtãtias. Solum eñ patrem eſſe deum uel creatorẽ, filium uero creaturam eſſe uolunt, licet magnã atq; excellẽtem. Sed ueritas præſentis teſtimonij, tanq; uox fulgurantis tonitrui, uerberat utrinq; terram, id eſt, utrarumq; partium cauteriatam, æque confundit conſcientiam. Exultent igitur Homouſiani, id eſt, confeſſores conſubſtantialitatis, neq; cõfundentes perſonas, neq; ſubſtantiã ſeparantes: ſcilicet duas quidem perſonas, ſed unam patris & uerbi ſubſtantiã cum tanti teſtis ſuffragatione confitentes: Deus enim, inquit, erat uerbum. Protinus una ſententia perpulchre cõplectitur, cuncta, quæ in tribus iam dictis expreſſit propoſitionibus. ⌊Hoc, inquit, erat in principio apud deum.⌋ Quid tãdem prouenit ex eo, quod uerbum erat apud deum? Vel cur nõ maluit euangeliſta dicere, erat in deo uerbum: ſed ait, imò & ſecundo repetiuit, erat apud deum? Hac enim poſitiũcula ſignificat magnum aliq̃d ſe intendere negotium. Nam & nos quoties ita loquentes dicimus, perſonam aliquam apud aliam eſſe perſonam, in eo proprietas locutionis eſt, ſi ſignificare uelimus certum aliquod intereſſe negotium. Quid ergo inter utrunque mediante utriuſq; bonitate conuenit. Sequitur ⌊Omnia per ipſum facta ſunt.⌋ Hoc plane propter utriuſque bonitatem, quæ eſt ſpiritus ſanctus, effectum eſt. Nam ſi quęras, quis omnia fecerit? reſpondebitur, deus. Si quęras per quid? ecce habes, per ipſum ſcilicet uerbum. Si interrogas, quare? reſpondetur, quia bonus eſt. Et hæc tota trinitas eſt. Omnia, inquit, per ipſum facta ſunt. ¶ O quanta laude, quanta ueneratione dignum eſt hoc uerbum, per quod omnia facta ſunt. Beneuoli ſpectatores leuant oculos cordis & corporis ad pulchritudinem eorum quæ facta ſunt uiſibilium & inuiſibilium, & attente conſiderantes corde & ore conclamant, magnum atq; pulchrum eſſe artificis dei ingenium, quod non eſt aliud niſi hoc uerbum, per quod tanta, tam pulchra facta ſunt. Per ipſum enim omnia facta ſunt. Nam & alia ſcriptura teſtatur: quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt, ſcilicet ea quæ ad laudem creatoris inuitabãt: omnes angeli eius, omnes uirtutes eius, ſol & luna, ſtellæ & lumen, cœli cœlorum, & omnia quæ in eis ſunt, terra & omnia quæ in ea ſunt, mare & omnia quæ in eo ſunt. Dixit ipſe, ut alia quoque ſcriptura teſtis eſt, fiat lux, & facta eſt lux. Dixit, fiat firmamentum, & factum eſt. Dixit & de ſingulis cæterorum, fiat, & facta ſunt: per uerbum ergo facta ſunt, quia dicendo facta ſunt. Dicendo autem non elementari ſono uel uoce corporea, deus enim ſpiritus eſt, ſed eo modo loquẽdi, quo anima tua, quicunq; es homo, quam ille fecit ad imaginem ſuam, tacitam quum libet format loquelam. ¶ Attende quicunq; filius lucis es, & ſicut telas aranearum ea cõtemne, quę filij noctis, id eſt, philoſophi huius ſeculi, ſomniarunt. Dixerunt eñ materiam ex qua cuncta fierent, quam etiam appellauerunt Hylen, non à deo creatã, ſed deo fuiſſe conſempiternam: qua deus ſit uſus, ut artifex ligno utitur, dum mundũ iſtum conderet ſibi coæternũ. Qui etiam formulas fuiſſe finxerunt, quas dicunt ideas: quibus intendens, ad earum cuncta faceret imitationem. Hęc ergo contemne uerbi æterni cultor & agnitor: quia nõ ſic habet ueritas, ſed omnia per ipſum facta ſunt, & in hoc principio, id eſt, in hoc uerbo, creauit deus cœlum & terrã, & omnia quæ in eis ſunt. ¶ Igitur ab eo quod infirmum eſt dei, à natiuitate carnis, ab anguſtijs præſepis, ab omni conditione mortalitatis, leua ſurſum oculos mentis ſupra Mariam, quæ & ipſa ſine dubio per ipſum inter omnia facta eſt: & ex eo quòd omnia per ipſum facta ſunt, antiquitatem Chriſti, maieſtatem uerbi dei, fideliter æſtima, quiſquis nondum audita uel intellecta ueritate tanti teſtis Chriſtum ante Mariam non extitiſſe ſuſpicabaris. Qui quanta intentione dixerit, omnia per ipſum facta ſunt, acri repetitione protinus inculcat, cum ſubiũgit: ⌊Et ſine ipſo factum eſt nihil.⌋ Nihil, inquit, ſine ipſo factũ eſt, nulla natura, nulla ſubſtantia, nulla omnino quamlibet mala. Nulla enim mala per naturam, nulla mala niſi per accidẽtem malitiam, nam & diabolus per uitium quidem malus eſt, ſed ſubſtantia eius per naturam mala non eſt. Exploſa ergo eſt fabula Manichæorum de malo principio uel de tota neſcio qua gente tenebrarum: quia, ſicut iam dictum eſt, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Sequitur: ⌊Quod factum eſt in ipſo uita erat.⌋ Adhuc nihilominus moleſti ueritatis interpellatores urgere ſolent, maxime hi, qui mundum deo coæternum, ut iam dictum eſt, fuiſſe ſuſpicati ſunt, & dicere: Cur noua deo uoluntas incidit? Cur nouum conſilium inijt? Nam ſi poſt infinitas æternitatis ſuæ moras, fecit quandoq; mundum, noua uoluntas eſt, nouumq; conſilium, ſatisq; hoc euidens eſt mutabilitatis eius indicium. Item ſi conſtat, ante Mariam extitiſſe Chriſtum, & omnia per ipſum facta ſunt, unde noua uoluntas, ut poſt tot annorum milia ueniret

Iob 12

Vna ſubſtãtia dei & uerbi.

2. Timot. 4

Homouſiani.

Cur potius ait apud deum quàm in deo.

Maxima laus uerbi, q̃ ipſum omnia facta ſunt.

Pſal. 32. 149

Gene. 1

Filij noctis philoſophi

Hyle.

Ideæ.

Maieſtas uerbi.

Fabula Manichæorum.

Duæ quæſtiones de uolũtate & prudentia dei.

ad reparationem hominum? Imò ſi cum faceret mundum, & formaret protoplaſtum, ſaluum uoluit eſſe genus humanum, cur non prouidit uel præcauit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam alterum quidem mutabilitatis, alterum imprudentiæ poteſt argui. Has quoq; partes contentionis aduerſæ, ueritas undiq; oculata, tanquam renaſcentia ſuccidit hydræ capita: ſubiungendo, ſicut ſapientiæ maieſtatẽ decet, tranquille ac breuiter. Quod factum eſt, in ipſo uita erat. Senſus iſte eſt: Quicquid factum eſt antequam fieret, in ipſius erat præſcientia, quæ uidelicet præſcientia non eſt aliud quàm uita. Diuinitati nanq; non eſt aliud uiuere, aliud ſcire, nec aliud eſt in deo uiuens ſapientia, quàm ſapiens uita. Aliter autem eſt in anima. Nam uiuit quidem ſubſtãtialiter, ſapit autem accidentaliter: deus uero tam uiuit quàm ſapit ſubſtantialiter. Nihil enim accidẽtium in diuinitatẽ cadere poteſt. Igitur uita, id eſt, uitalis omnium quæ facturus erat iam in ipſo erat à principio ſcientia. Verum eſt, probabile eſt, neceſſarium eſt. ¶ Nam unde hoc habet anima rationalis, ut cum fabrili uel architectonica quippiam componendum eſt ſtructura, prius totum illud apud ſe intus uideat in arte, quàm foris exhibeat in opere? Si eñ arcam uel amplæ domus fabricam ſtruere uelit, eius apud ſe prius uerſat imaginem, iamq; mens uel cogitatio talis eſt, qualis poſtmodum materialis ſitus operis uiſendus eſt. Recte ergo dicas, quia quod faciendum eſt, iam in mente artificis uita eſt? Vnde quæſo hoc habet anima rationalis, niſi quia creauit deus hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem dei creauit illum? Imago autem dei, ſplendorq; ut ait Apoſtolus, & figura ſubſtãtiæ eius eſt hoc uerbum, hic filius de deo deus, figura uidelicet per ſimilitudinẽ dictus, quia pater cum hoc uerbo ſic unus eſt deus, ſicut aurum uel ebur & imago regis in eo ſigillum unum eſſe dinoſcitur. Nec uero ſecundum exteriorem hominem, ſicut Humaniformẽ ſuſpicati ſunt, ſed ſecundum interiorem nos hac figura ſignati ſumus, unde & rationales, id eſt, doctrinæ uel diſciplinæ perceptibiles, ſumus. ¶ Si ergo tam pulchra ſunt rationis liniamẽta in ea quæ formata eſt anima, q̃ clara, q̃ certa eſt ipſa ratio diuina, quæ non eſt formata, ſed ipſa forma? Si adeo uiuaciter artis ſuæ cõpos eſt umbra, nonne multo magis in propoſito uel opere ſuo prouida & conſtans eſt ipſa ueritas? Plane incomparabiliter conſtantius atq; perfectius omnium quæ facienda erant, in hoc uerbo uiuebat ordo uel natura. ¶ Nec ſolum nouerat ab initio, quæ uel qualiter omnia conderet, ſuoq; ſtatu ſingula diſponeret, ſed etiam quædam perdita qualiter ad ſuam gloriam recuperaret. Inde eſt quod ſuum certum ſeruat omnis natura curſum, nihilq; fit ſub ſole nouum, quia uidelicet ſemel de immutabili uoluntate poſuit præceptum, ſemel & ſimul omnia creauit, qui uiuit in æternum. Sic omnino inſuperabilis manet altitudo diuini cõſilij quod habuit ſuper ſalutem generis humani. Nec enim electos alios uocauit, iuſtificauit, & magnificauit quàm quos ante ſecula præſciuit & prædeſtinauit, neq; tanquam prœuentus aut circumuentus à diabolo, nouum aliquid excogitauit, quando hoc uerbum miſit incarnari, ſed ſic præfinitum eſt, ſic omnino, quia pulchrum & ſpecioſum erat, ante patrem complacitum eſt: ut inter inimicitias aduerſantis diaboli ſemper in melius ſaluti noſtræ proſpiciens uſq; ad ſummum ſuę diſpoſitionis beneficentia diuina perueniret. Quid ergo impotentię uel temeritatis deum arguis hęretica temeritas? Quod factũ eſt, hic ſubdiſtingue, ac deinde ſubfer: in ipſo, ſcilicet uerbo, uita erat. ¶ Vel certe, ut iam ſecundum ſcripturam aliam loquar: quod factum eſt, ſpectabilis ac delicioſus coram ſapientiæ ſuæ deo ludus erat. Sic enim dicit ipſa, quæ eſt hoc dei uerbum, ſapientia: Dominus poſſedit me ab initio uiarum ſuarum, antequam quicquã faceret à principio, & ab æterno ordinata ſum. Et poſt pauca: Et delectabar, inquit, per ſingulos dies ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum. Et deliciæ meæ eſſe cum filijs hominum. Ludus iſte ineffabilis eſt diuinæ bonitatis iucunditas, qua iam creator antequam quicquam faceret, delectabatur in uerbo ſuo, in ſapientia ſua. Magna ſunt hæc, alta ſunt hæc. Et horum quidem ſenſuum maieſtas, mortalium oculos, uelut claritas ſolis, reuerberat. Attamen eorundem ſimilitudo nonnulla, tanquam ſolis imago, quæ perſpici poſſit in aqua, noſtræ naturæ ſubrutilat. ¶ Verbi gratia: Ecce muſicus inſtrumenta quælibet ex arte cõponit, certisq; ac ſibimet cognitis dimenſa numeris, uocum interualla diſcriminans: flatu, uel pulſu concitatum ſonum inanimatæ rei rationem ſibi inſitam, imitari cõpellit. Quid ergo? Nonne antequam inſtrumenta componeret, aderat ludens in mente & uoce eius muſica, ludens in diuerſitate uel diſtinctione modorum, & delitię eius in multorum ſuauitate cantuum? Vna fuerat, una nihilominus & nũc eſt muſica, nihilq; creſcit aut ſe multiplicat, quamlibet multas ad canendum uoluptas cantoris cõportet citharas ¶ In hoc, ut dictum eſt, nonnulla ſimilitudo eſt. Nam quid ſumus nos, niſi magni muſici, dei quædam inſtrumenta? Vnde & in citharis & in organis, quę profecto corda & corpora noſtra ſunt, dominum laudare iubemur. Ipſe quoq; dominus noſter, muſicum dei patris maxime inſtrumẽtum eſt: cui dicit idem pater, dum ſecũdum corpus in ſepulchro iacet: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Imò totus mundus diuinæ laudis inſtrumentum eſt, licet ſolus homo uel angelus laudem dei decantare ſciat, ſicut in citharis ſola chorda, ſed non ſine ligno modum cantilenę perſonat,

Quod factũ ẽ i ipſo uita erat, id eſt, uitalis ſcientia.

Imagines rerum in anima.

Filius dei, imago. Hebræo. 1

Verbũ dei, uiua oim rerũ forma

Reparatio generis humani ab æterno præuiſa. Eccſ. 1. Eccl. 18 Roma. 8 9

Verbũ, ęterna ſapientia. Prouerb. 8

Ludens cõram eo omni tempore.

Similitudo ex arte muſici.

Nos ſicut citharæ & organũ ſumꝰ Pſal 150 Pſal. 56

perſonat. Igitur quemadmodum natura muſicæ in anima muſici uita eſt, quam inſtrumento ars imitata eſt, ſic totius mundi compoſitio, qui ut dictum eſt, diuinæ laudis inſtrumentũ eſt, priuſquam fieret, in hoc uerbo, uita erat, de qua & ſubditur: ⌊Et uita erat lux hominũ.⌋ Hęc, inquit, uita, quę erat hoc uerbum per quod omnia facta ſunt, hæc ratio ſempiterna lux eſt hominum: ſcilicet optimæ partis omniũ quæ facta ſunt: quia uidelicet ſolam in hoc uiſibili mundo illuminat humanam naturam: id eſt, cum ſuper omnia quæ facta ſunt, luceat: ſuam ipſius imaginem in ſola exprimit hominis anima. Omnium enim quæ facta ſunt, alia quidem ſunt, ut lapides: alia & ſunt & uiuunt, ut arbores: alia uero ſunt & uiuunt & ſentiũt, ut pecora. Homo autem poſt angelum ſolus in hoc honore eſt poſitus, quòd ad quærendum & inueniendum creatorem ſuum factus eſt idoneus. Ergo quòd ait, uita hæc erat, uel eſt lux hominum, tale eſt, ac ſi diceret: rationalitatis lucem ſoli impertita eſt naturæ hominum. ¶ Quod cum ita ſit, potuit dicere fic: & uita erat angelorum, pariter & hominum. Vtranque enim naturam, ſcicet angelicam, pariter & humanam, ſplendidæ rationis nobilitas illuſtrauit: quam exinde percepimus, quod, ut ſupra dictum eſt, fecit deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Verum non angelis, ſed ſolis hominibus euangelium ſcribitur, nec enim propter angelos, ſed propter homines tantũ uenit Chriſtus, quem qui non receperunt, in hoc maxime euãgelio, & in cæteris apoſtolorum dictis arguuntur, arguente per illos ſancto ſpiritu, iuxta ꝗd de illo loquens ipſe Chriſtus: Ille, inquit, arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in me. Bene ergo dictum eſt nunc lux hominum tantum: nam de angelis ad præſens nõ pertinet negotium. ¶ Et lux hominum uniuerſaliter dictum eſt: id eſt, bonorum pariter & malorum: quia uidelicet æque tam boni quàm mali in hoc lucent, quòd rationales ſunt. Nam licet homo malus peccando obtenebretur, fiatq; noctis atq; tenebrarum filius: non tamen ea, qua pecora præcellit, rationis luce priuatur. Eſt alia lux quæ per malitiæ tenebras potuit uel poteſt amitti: ſcilicet gloria ſimilitudinis dei. Fecit enim deus hominem, nõ ſolum ad imaginem, ſed ad ſimilitudinem ſuam. Ad imaginem uidelicet, in eò quòd rationalem & ęternum: Ad ſimilitudinem uero, in eo quod ſuæ bonitatis imitatorem fecit eum. Et hanc quidem ſimilitudinis dei lucem tunc amittit, quando peccando creatoris imitationem deſerit. Illa autem, quam habet ex imagine dei, rationis claritate lucere non deſinit. ¶ Et per illam redarguitur à deo, qui etiã in hoc ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos: quod rationis luce nec bonos priuat nec malos, lux igitur hominum eſt etiam malorum, propter quod inexcuſabiles ſunt. Vnde & ſequit: ⌊Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.⌋ Lux, inquit, ſcilicet diſcretio ſupradictæ rationis, lucet in tenebris: id eſt, in conſcientia illorum, qui male agendo tenebræ facti ſunt. Nam ut de ludæis taceam, qui cum rationis luce lucernam quoq; habuerunt ſacræ ſcripturæ: de gentilibus, eiuſmodi lucem non habentibus, dicit Apoſtolus: Quia quod notum eſt dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis reuelauit. Inuiſibilia enim eius à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Lux ergo rationis eſt, quæ lucet in quamlibet profundis peccatorum tenebris. Sed lucem hanc in ſeipſis lucentem, cum tenebræ eſſent, ipſi non comprehenderunt: quia uidelicet cum cognouiſſent deum, non ſicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. ¶ Amplius autem rei ſunt Iudęi: quia cum tam naturalis rationis iudicio quàm ſacræ legis teſtimonio lucem uerã poſſent agnoſcere præſentem, magis obtenebrati ſunt, & non cognouerunt eam. Clauſerunt quippe oculos ſuos ne uiderent, & aures ſuas compreſſerunt ne audirent, & omnino intelligere noluerũt ut bene agerent. Ecce ſignum cui contradicebatur, quantis fragoribus intonantis ueritatis defenditur: Quid ſpiritus immundi contra hiſcere poſſunt ab interioribus hæreticorum prorepentes in modum ranarum? ¶ Veruntamen alij ſuperſunt hoſtes, & contradictores huius ſigni, ſcilicet Iudæi, qui tanquam ſub alio cœlo poſiti non terrentur: quia non audiunt fragorem huius tonitrui. Nam hæretici quidem quaſi de ſuo cœlo fulminantur, dum ſequaces apoſtolorum ſe eſſe ſimulantes (aliter enim non audirentur, niſi apoſtolici eſſe putarentur) ſimulantes ergo apoſtolicam ſe tenere uel proferre doctrinam, tanti apoſtoli teſtimonio deſuper ut aduerſarij feriuntur. At uero Iudæi tanquam ſub alio climate ſunt, quia Chriſti apoſtolos non recipiũt, & propterea nihil ad eos pertinet, nihil eos mouet, quod tantam gloriam dei noſtrum annuntiat firmamentum. ¶ Quid ergo? Nunquid excuſabiles erunt? Nunquid non audierunt, uel ſe audiſſe diſſimulare potuerunt? Imò primi audierunt, non undecunq;, ſed ex ore eius quem nec abſcondere nec refellere ullatenus poſſunt. Audierunt quippe per Iohãnem Baptiſtam, quem omnes ſciũt eſſe prophetam, cuius non ex hominibus, ſed de cœlo fuiſſe teſtimonium negare ipſi nequeunt. Celebratum eſt enim & ab ipſorum hiſtoriographis nomẽ meritumq; Iohannis, miraculum natiuitatis & ſanctitas uitæ mirabilis, dignitas prædicationis, uel auctoritas baptiſmatis, teſtimonium quoq; quod Chriſto perhibuit, & cauſa mortis. Qui ipſe quidem nihil ſcripſit, ſed cum tantus eſſet, ut Chriſtus potuiſſet æſtimari, quid dixerit, quem digito oſtẽderit, totus orbis audiuit, & hic ſonus eius in omnem terram exiuit. ¶ Hunc ergo teſtem tam

Homo optima pars eorum quę facta ſunt.

Cur hic nõ dicit: Vita lux angelorum & hominum.

Iohan. 16

Duplex lux in homine.

1. Theſſ. 5

Solẽ oriri ſup bonos & malos. Matth. 5

Roma. 1

Lux rationis etiã lucet ĩ tenebris malæ conſcientiæ.

Pſal. 118

Roma. 1

Iudæi magis ſunt rei q̃ gentiles.

Eſaiæ 6

Actor. 28

Pſal. 33

Lucæ 2

Differẽtia ĩter Iudæos & hęreticos.

Pſal. 18

Iudæi ſunt inexcuſabiles propter teſtimoniũ Iohã. Bap.

Matth. 21

Lucæ 20

Vide Ioſep. de antiq. li. 18. cap. 10

Iohan. 1

Duo teſtes

idonei. Deut.17 Iohan.5

ſtem tam idoneum hic dilectus Chriſto Iohannes aſſumit ſecum, ut in ore duorum teſtium legitime ſtet hoc fidei uerbum, digneq; frequens præſtetur auditorium, tam propter teſtium uitam, quàm propter teſtimoniorum conſtantiam: cum quibus hunc aſſumit, alternatim poſiturus, nunc ſua, nunc illius uerba Chriſto teſtimonium perhibentis, hoc modo, oſtendens ante omnia quis uel qualis fuerit. ⌊Fuit homo miſſus à deo, cui nomen erat Iohãnes.⌋ Proinde cum de uerbi æternitate loquens, euangeliſta dixerit, erat & erat: nunc fuit homo dicit, detorta in præteritum perfectum tempus dictiuncula. Nam quia uerbi eſſe nec cœpit nec deſinit: huius autem hominis Iohannis, utpote defuncti iam, eſſe præterijt, tam diu quippe recte homo eſſe dicitur, quàm diu caro eſt cum anima rationali, prudẽter ergo & proprie, de illo erat, de hoc dictum eſt, fuit: Et enim cœli peribunt, tu autem permanes, inquit Pſalmiſta, & omnes ſicut ueſtimentum uetereſcent, & ſicut opertorium mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Fuit ergo, inquit, homo miſſus à deo, cui nomẽ erat Iohannes. ¶ Singula uerba quaſi ſtatera ponderanda ſunt, quia uidelicet de theſauris ſapientiæ prodeunt, cuius dicta tunc grauioris ponderis habentur, quando ſuperuacue prolata nõ uidentur, præſertim in tanto tamq; præcipuo negotio, ubi maxime ſemetipſam maieſtas ueritatis agnoſcere debet, ne effluere dignetur uerbis inaniter cadentibus. Cum autem ſic dici potuiſſet: Venit Iohãnes in teſtimonium, ſuperflue uidetur ſic prolatum: Fuit homo miſſus à deo, cui nomen erat Iohannes: Hic uenit in teſtimonium. Siquidem & alij prophetæ homines fuerunt, & omnes à deo miſſi ſunt, & nomine Iohannis multi homines æquiuocati ſunt.

Pſal.101

Singula ẏba ponderanda.

Quantũ Iohã. Bap. teſtimoniũ. Matth.11 Marci 1 Malach 3

¶ Diligentius ergo penſanda ſunt, quia non exili elocutione, ſed grandi declamatione prolata ſunt. Videlicet tali in loco uel cauſa ſic nominatus homo fuit, multum ſuſpiciendus, longe diſſimilis hominibus multis, utpote quo maior inter natos mulierum nemo ſurrexit, adeo magnus, ut longe ante per prophetam angelus dictus ſit. Hic eſt enim, inquit dominus, de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum qui præparabit uiam ante faciem meam. Homo igitur excellens & inclytus, ore rotundo plenaq; euangelij uoce in omnium contentione homi

Oẽs pphetæ à deo miſſi. Iohan.10 Pſal 81

num merito pronuntiandus Miſſus inquit à deo. ¶ Et prophetę omnes à deo miſſi ſunt. Nam ſi à deo miſſi non ſunt, à ſemetipſis uenerunt. Et ſi à ſemetipſis uenerunt & à ſemetipſis locuti ſunt, fures ſunt & latrones. Sed abſit hoc à prȩconib⁹ ueritatis, abſit ab his ad quos factus eſt ſermo dei: de quibus ſpiritus ſanctus, ego, inquit, dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Igitur & ſancti prophetæ omnes à deo miſſi ſunt, quia cum uerbo dei omnes uenerũt. ¶ Quid ergo dignum habet ſingulari tantæ enuntiationis præconio, quòd fuit hic homo miſſus à deo? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia dies aliorum, qui miſſi ſunt uelociores curſore fuerunt. Quia uidelicet cum ſit curſoris officium uel tantillum expectare, donec uideat quid nuntiet eis ad quos recurſurus eſt, illi prius hinc per uiã uniuerſæ carnis recurrerunt, q̃ præſtolatum domini uidere mererentur aduentum. Hic autem eo tempore miſſus eſt quo illum uidere poſſet, ita ut eundem uiuens uiuẽtibus digito oſtenderet: mortuus mortuis apud inferos paulo poſt affuturum nuntiaret. Deinde ſic miſſus eſt, ut ſupra naturam ueniret, natus ex utero ſenectutis & ſterili, quod non naturæ uſus, ſed ſolius dei eſt opus, ut naſciturum in naſcendo præueniret, prædicaturum prædicando præcurreret, baptizaturum baptizãdo præiret, moriturum moriendo præcederet. Singulariter ergo miſſus eſt, cui nusq̃ ſubſiſtere, nusq̃ diuertere, nullum uacauit cum ſeculo ſermonem habere, non domum, non agrum poſſidere, nec affines agnoſcere: ſed urgente ſermone dñi, urgente negotio mittẽtis pariter & ſubſequẽtis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius, uelut qui ad hoc ſolum factus erat & natus, ut pararet coram eo uias eius. ¶ Et huic nomen erat Iohannes: Non ab hominibus, neq; per hominẽ, ſed à deo per ipſius archangelũ, non caſu, ſed certam ob cauſam, nomen illi erat Iohannes. Certã plane ob cauſam quia uidelicet totius prędicationis eius ſumma fuit, dñi gratia. Quid enim prædicauit, niſi carnalem legem abolitam & ſpiritualem exortam eſſe gratiam? Nam uſq; ad ipſum lex, quę per Moyſen data eſt: à diebus autẽ ipſius gratia quę per Ieſum Chriſtũ facta eſt. Et ex quo autorẽ eiuſdem gratię prætento mõſtrauit indice, per eandem gratiã regnum cœlorũ uim patitur, & uiolenti diripiunt illud. Hoc autẽ: ſcilicet dñi gratiam, nomen Iohãnis interpretatũ ſonat. Igitur cauſa manifeſta, cauſa digna eſt, propter quã illi nomen erat Iohannes. ¶ Sed Iudæus hoc ignorat, quia uidelicet alia ſunt hæc, qualia uelamen, q̃d eſt poſitũ ſuper cor eius, admittere recuſat. Veruntamen alia multa præſto ſunt, quæ & ſuperius ex parte dicta ſunt, quibus arguẽtibus teſtimoniũ eius uel baptiſmũ de cœlo fuiſſe negare nequeunt. Igitur demõſtrato tanto hoc homine tanq̃ in cõſpectu cõcilij, imò in medio turbarũ, uel in ſeditione cõcitati aduerſus Chriſtũ Iudaici populi, conſtanter edicit: ⌊Hic uenit in teſtimoniũ, ut teſtimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederẽt per illum.⌋ Hic (inquit) tam magnus, tam expectabilis ad hoc uenit, ad hoc fact⁹ uel natus eſt, ad hoc poſitus in ſublimi: ut ab omnibus uiſus, à cunctis auditus, teſtimoniũ perhiberet de lumine, uidelicet aduerſus tenebras, quę, ut ſupra dictum eſt, lucentẽ in ſemetipſis lucem noluerunt cõprehen-

Iudęi Iohã. teſtimoniũ negare nõ poſſunt. 2 Cor.3 Lucæ 20

Teſtimonium Iohan. de lumine. Matth.13

dere,

dere, dicentes: Nonne hic est filius fabri? quomodo ergo nunc dicit, quia de cœlo descendi? Aduersus eos iste testimonium perhibere uenit, ꝙ is ipse esset lux hominum, ꝙ esset unigenitus dei filius, per quem omnia facta sunt. ¶ Et quidem prophetæ omnes de hoc eodē lumine testimonium perhibuerunt, sed differt atq; præcellit huius testimoniū, in eo maxime, ꝙ illi uenturum esse testati sunt, hic iam aduenisse testificans, digito quoq; ne de persona eius dubitaretur, præsentem ostendit, dicens: Ecce agnus dei: Hic erat quem dixi. ¶ Quo autem indigebat lux hominum, uel quod sibi prospiciebat emolumentum, ut in conuenticulis nostris tantopere sibi prouideret, tam magni præconij testimoniū? Vt omnes, inquit, crederent per eum: subaudis, ꝙ ipse & non alius ipse idem Iesus, Marię filius, & Ioseph, ut putabatur, esset à principio dei uerbum, uerbum deus, lumen æternum. Hæc ergo erat intentio charitatis eius, quę non quærebat ea quæ sua, sed quæ nostra sunt. Hoc lux illa iste dēbebat, ut omnes crederemus, credendo accederemus ad eum, & illuminaremur, gratulamur & gratias agimus pro tam benigna diuinitatis beneuolentia. ¶ Non autem ꝙ parum luceret lux ipsa, iccirco testimonijs indigebat: imò nō lucis ipsius, sed oculorum culpa erat, ꝙ per semetipsum agnosci non poterat: Lippientes enim, imò & pene cæcati erant oculi hominum ex puluere terrenæ cupiditatis, & iccirco lux uera quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendebat. Eius ergo impatientes, sese auerterant, & quasi dorsum ad solis ortum dederant. Iohānem autem, uelut montem, solis eiusdem radijs illustratum tolerabilius aspiciebāt. ¶ Hic placebat eis mons magnus decoro lumine uestitus, & intantum delectabat eos, ut putarent ꝙ ipse esset Christus. Contra quam illorum opinionem mox subditur: ⌊Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.⌋ Cur em̄ lux esse denegatur, nisi quia lux idem Christus esse putabatur? Sed nō erat lux. Non, inquit, erat lux uera, non erat lux illuminans, non erat ipsa lucis substantia. ¶ Erat autem talis lux, qualis & apostoli, quibus dictum est: Vos estis lux mundi: lux scilicet aliunde susceptа, lux non essentiali bono, sed accidentali dono. Sed Christus qualis lux erat? ⌊Erat, inquit, lux uera.⌋ Lux erat uera: id est, eius lucis, qua lucebat & Iohannes, efficiens causa. Nam sequitur: ⌊Quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.⌋ Illuminat, inquit, omnem uenientem in hunc mundum, scilicet illustratione illa quam in Adam omnes homines perdiderunt. Quadam enim luce, scilicet luce rationis, quam habent ex eo, ꝙ ad imaginem dei facti sunt, omnes homines illuminati ueniunt. ¶ Quadam autem illustratione, scilicet cognitionis diuinæ, quam habere debuerant ex eo, quòd nihilominus ad similitudinem dei factus est homo, priuati nascuntur in hunc mundum. Sed nō omnes homines, nō omnes omnino filij Adam, istam diuinę lucis consequuntur gratiam. Multi enim ab illa sunt iuste relicti, & errauerunt à uia ueritatis, & sol iustitię non ortus est eis. Igitur quod dictū est, illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, idem est, ac si dixisset: Lux uera Christus erat, fine qua nemo illuminatur omnium hominum uenientium in hunc mundum: qui utiq; ex paterna preuaricatione omnes obtenebrati ueniunt. Sciendū autē quia per propriam operationē spiritus sancti fit, ꝙ illuminātur homines, ut sancti fiant ad similitudinē dei: qui profecto ꝙ rationales sunt cōditi ad imaginē dei, propriū est filij, qui est, ut ait Apostolus, imago dei inuisibilis. Veruntamē & hoc ipsum, quod spiritus sanctꝰ aduenit ad illuminandā mentē hominis eiusdē filij gratia fit qui eundē spiritū sanctū dare uenit, sicut ipse de seipso enuntiat: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo nisi ut ardeat? Lux ergo uera solus Christus, qui, ut dictum est, utroq; modo illuminat omnem hominem uenientē in hunc mundum. Si autē omnem hominem, utiq; & Iohānem. Sed hoc dictum est, quia lux ista Christus, lux uera dei uerbum, priusq̄ in testam carnis nostrę deueniret, erat apud deum. Quomodo ergo, inquis, & ante Iohannem illuminabat omnem hominem, tam longe à deo factū, tam longe uenientem in huius mundi exilium? ¶ Nam forte de Iohāne non mireris: quia quādo illuminatus est, iam lux ista in mundū uenerat, iam templo suo: scilicet uirginali utero sese infuderat. Forte & uerum dicas, quia descendens magna illius lucis substantia, simul & Iohānem in matris utero radiauerat, & leni concussu illam, cui gaudentes applaudimus, infantis exultationem effecerat. ¶ Illud quæris, quomodo prius, cum adhuc esset apud deum, illuminabat omnem hominem uenientem in hunc mundum? sed hoc te non moueat: imò audi quod sequitur: ⌊In mundo erat.⌋ Et apud deum erat, & in mundo erat. Verbū quippe deus erat. Deus autem omnium creator, & in patre non est: quia ubique est. Verbum ergo deus, quia incircumscriptum lumen est, quia ubiq; est, & apud deum erat, & in mūdo erat. Quid autem mirum, ꝙ & in mundo erat? Audi quod maius est. Sequitur enim: ⌊Et mundus per ipsum factus est.⌋ Mundum ergo implet ut regat, regit ut impleat, quem & implēdo circundat, & circūdando implet, & sustinēdo transcendit: & transcēdendo sustinet. Igitur repugnantia nō sunt ea, quæ dicta sunt scilicet ꝙ hoc uerbū, hæc uera lux, & erat apud deum, & illuminabat omnē hominem uenientem in hunc mūdum: quia uidelicet cum ubiq; fit, & apud deum erat, & in mūdo erat. Iam uero quid doloris, quid habet conquestionis, ꝙ cum dixisset, & mundus per ipsum

Lucæ 4
Iohan. 5
Marci 6
Maius testimoniū Iohānis q̄ aliorū ꝓphetarum.
Iohan. 1
Lucæ 3
1. Cor. 15

Lux illa à Iippiētibus absq; testimonio uideri nō poterat.

Cur dicit hic: Nō erat ille lux.

Aliter Christus aliter Iohan. lux erat.
Matth. 5

Luce diuinæ cognitionis nō oēs illuminantē

Vna illuminatio Chri & spiritus sancti.
Coloss. 1

Lucæ 12

Iohāns ꝙq; à Chro illuminatus.

Verbū dei simul apd deū & ī mūdo, qa ubique.

Mundū regit & īplet.

Ingratitudo & caſus primorum parentum. Gene.3

factus eſt, protinus adiunxit: ⌊& mundus eum non cognouit.⌋ O cæcitas, ô ingratitudo. Ingrati nanq; primi homines clauſerant, dum ſe aperire putabant, oculos ſuos promittente mendacij patre diabolo, quòd ſi tranſgrederentur mandatum, aperirentur oculi eorum, fierentq; ſicut dij ſcientes bonum & malum: id eſt, haberent, quod ſolius dei eſt, ſcientiã uniuerſorum. At uero econtra cæcati ſunt, ſuamq; cæcitatem poſteris ſuis hæreditariam dereliquerunt: ut per cæcitatem eum non uiderent, qui in mundo erat, & per quem mundus factus eſt, cuius ſcientiæ coęquari procaciter affectauerant, & per ingratitudinem eum nec de tantillo, quantum ex operibus illum cognoſcere poterãt, ſicut deum glorificarent aut gratias agerẽt. Quod ergo ait, & mundus eum non cognouit. Exclamatio dolentis eſt. Amplius autem & hoc quod ſequitur: ⌊In propria uenit, & ſui eum non receperunt.⌋ In propria nanq; uenit, ſcilicet in hunc mundum, qui per ipſum factus eſt, uel in eo, quòd apprehendit ſemen Abrahæ, de q̃ propagatus peculiaris illi fuerat populus Iſraël. Apprehendens em̃ ſemen Abrahæ: id eſt, aſſumens carnem de ſemine Abrahæ, in propria uenit, dum in gente illa conuerſatus eſt cum hominibus, quam ſibi magnis in propriam hæreditatem acquiſierat beneficijs. ¶ Venit autem non localiter, deus quippe eſt: unde & conſtat quia ubiq; eſt. Venit ſane nõ de loco ad locum tranſeundo: ſed, qui erat inuiſibilis, uiſibilem ſe exhibendo. Nam in mundo erat per diuinitatem, cuius eſt eſſe uel manere: uenit autem in mundum per humanitatem, cuius eſt ire, & de loco ad locum tranſire. ⌊Et ſui, inquit, eum non receperunt.⌋ Parum eſt, non receperũt, inſuper & occiderunt. Nam qui ſunt hi ſui, niſi maligni illi & male perdendi agricolæ quibus ipſe ſuam locauerat uineam? ¶ Aptius nanq; ſic accipitur, in propria uenit, ut uineam illam intelligas, de qua ſcriptum eſt per prophetam: Vinea em̃ domini exercituum domus Iſraël eſt, quam iuxta Pſalmiſtã de Aegypto tranſtulit, eiecitq; gentes & plantauit eam. Cui ſepem circundedit, quia uidelicet urbes muratas uel angelorum præſidia preſtitit, fodit in ea torcular, & turrim ædificauit: id eſt, altare & decus templi in ea ſola gente habuit. ¶ Cum ergo ad hanc uineam ſuam miſſus eſt, dicente patrefamilias: Verebũtur filium meum, in propria uenit, ſed mali agricolę, mali operarij legis, non receperunt eum, imò eiecerunt eum extra ciuitatem & occiderunt, animoſius & nequius quàm ſeruos eius: id eſt, iuſtos & prophetas occiderant. ⌊Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, his qui credunt in nomine eius.⌋ Vniuerſali quidem enuntiatione dixit, ſui eum non receperunt, ſed non uniuerſaliter dixit, aut dicere debuit: nemo ſuorum recepit eum. Nam aliqui ſuorum, licet pauci, receperunt eum. Et quod maiori gratia dignum eſt, cum ſcirent ſe quoq; ſimiliter ejiciendos eſſe propter eum, tamen receperunt eum. Maxime autem de gente, quam neſciebat, de populo quem non cognouerat, ſcilicet de uniuerſitate gentium innumeri ad eum cõfluxerunt extra uineam ſuam proiectum, & ſuo ſanguine cruentatum, qui & ſubiectis humeris deuote impoſitum ad ſuum tranſtulere diuerſorium. Quotquot ergo, inquit, receperunt eum, quotquot exierunt ad eum extra portam paſſum, quotquot de gentibus, quæ illum non cognouerant, ad eum cucurrerunt, & improperium eius portare non erubuerunt, dedit eis magnam poteſtatem, inclytam poteſtatem: ſcilicet poſſe filios dei fieri, cum prius dei fuiſſent inimici. Talem ille poteſtatẽ dedit ijs qui receperunt eum. ¶ Quid ſit autem recipere eum, ne nimis laxe accipiatur, diffinit euidentius, adiungendo: ⌊His qui credunt in nomine eius.⌋ Ac ſi dicat, non tecto inducentibus, aut cibum apponentibus, potumq; miſcentibus, & ſic ſolummodo recipientibus iſta poteſtas datur, ut filij dei efficiãtur. Nam talia Iudas quoque exhibere, & diabolus eſſe potuit. Siquidem hoc modo caro ſola reficitur, Chriſtus autem non tantũ caro, ſed & uerbum eſt, & maxime ex eo quòd dei uerbum eſt, prædictam poteſtatem dare poteſt. His ergo qui ſic receperũt eum, quomodo recipiendũ eſt dei uerbum, dedit poteſtatẽ, filios dei fieri: id eſt, qui credũt in nomine eius. ¶ Credere nanq; eſt ſemen dei uerbũ cum amore ſuſceptũ, impręgnata mẽte portare: q̃d tantę uirtutis atq; poteſtatis eſt, ut animæ ſubſtantiã in ſuũ uigorẽ transferens, de hominibus deos, de filijs ire filios gratiæ faciat, fiatq; ut in loco, ubi dicebatur, nõ plebs mea uos, ibi uocẽtur filij dei. ⌊Qui non ex ſanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt.⌋ Non ergo glorietur quis, quòd ex ſanctis parentibus carnaliter generatus ſit: uidelicet quomodo gloriari ſolent Iudæi, quòd ſemen Abrahę ſint. Non enim, quòd illis uel illis parẽtibus carnaliter quis natus ſit, iccirco magis aut minus computatur inter filios dei. ¶ Quod maxime patet in duobus geminis Iacob & Eſau. Nam cum ex eiſdem ſanguinib⁹, id eſt, ex cõmixtione eiuſdẽ patris, eiuſdẽ matris generati ſint, cũ nati ſint ex uoluntate eiuſdẽ carnis: id eſt, fœminæ, carnem nanq; euangeliſta pro fœmina poſuit, iuxta illud: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Et ex uoluntate eiuſdem uiri, uidelicet ſancti & patriarchæ magni. Cum ergo ex eiſdem ſanctis parentibus ambo nati ſint, non tamen iccirco ambo prædeſtinati uel uocati ſunt in numerum filiorum dei, ſed Iacob dilexi, Eſau aũt odio habui, dicit dominus. ¶ Item ex ſanguinibus Chriſtianorũ parentũ, quamlibet fidelium & iuſtorum, qui naſcuntur filij, naſcendo accipere non poſſunt, ut ſint Chriſtia-

In propria uenit ad ſemẽ, ſcilicet Abrahæ. Hebræo.2 Quõ uenit.

Matth.21 Vinea dñi domus Iſrael. Eſaiæ 5 Pſal.79

Mali agricolæ illius uineæ. Matth.21 Lucæ 20

Cẽtes eum maxime receperunt. Pſal.17 Roma.10 Hebræo.13 Ephe.2

Quomodo recipitur.

Quid ẽ credere in nomine eius. Pſal.8 Ephe.2 Ozeæ 1 Roma.9

Nõ gloriandũ de ſanguinib⁹ & ſanctitate parentum. Matth.3 Caro pro fœmina. Gene.2 Malach.1 Roma.9

Chriſtiani: quamlibet naſcãtur, ut dictum eſt, ex parentibus Chriſtianiſſimis, quia uidelicet parentes non ex eo, quòd Chriſtiani ſint, ſed ex eo carnaliter generãt, quòd homines ſunt: id eſt, non per Chriſti gratiam, ſed per carnis naturam, atque ideo non in Chriſto generant, ſed in Adam. ¶ Igitur non minus hi qui ex circunciſione, quàm qui ex præputio, non minus qui ex iuſtis, quàm qui ex iniuſtis parentibus nati ſunt, opus habent ad catholicam proficiſci eccleſiam, cuius per miniſterium renaſcãtur ſecundum nouum Adam, per quem & uerum patrem deum contingant: quia uidelicet prius ex qualiumcunque parentum ſanguinibus pulſulando naſcebantur ſecundum ueterem Adam, per quem & præuaricationis principem, diabolum contingebant. ¶ Igitur, ut in extrema concluſione ad ſuperiora recurrat oratio, is qui (ut dictum eſt) illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, qui ſeſe recipientibus, talem dedit poteſtatem, ut filij dei fiant, is ipſe erat lux uera, Iohannes autem in cuius minorationem hæc dicta ſunt, quia tantus erat, ut putaretur eſſe lux uera, teſtimonium ad quod uenit, de hoc eodem lumine, à quo & ipſe illuminatus eſt, perhibeat. Ad hoc enim illum hic euangeliſta Iohãnes, ut ſupra dictum eſt, aſciuit: ut tam ſuo, quàm illius teſtimonio lucem ueram poſſit defendere, aduerſus tenebras, quæ noluerunt illam comprehendere Proſequitur ergo de uerbo quod cœperat, dicens: ⌊Et uerbum caro factum eſt.⌋ Vt audiat Cheryntus & cæteri Antichriſti quid coniunctio &, quæ hic ponitur, ſibi uelit: continuandum eſt ſic: Dixi ſuperius: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & omnia per ipſum facta ſunt. Ad idem regreſſus, poſt quam alium teſtem aſciui: Et uerbum caro factum eſt. Ergo audiant pupilli, audiant poſthumi, generoſam antiquitatem patris ſui. Audiant & ſciant, quia per Chriſtum omnia facta ſunt, & quia per ipſum factus eſt mundus, qui mundi origine tanto iunior dicebatur, ut ante Mariam fuiſſe negaretur ab hæreticis & Iudæis, nobilitati filiorum inuidentibus. ¶ Cum autem audimus, quia uerbum caro factum eſt, nõ idem eſſe quis arbitretur, ac ſi dictum eſſet, uerbum in carnem uerſum eſt. Nam hic ſenſus hæreticus eſt, hæc expoſitio à fide aliena eſt. Non enim uerbum in carnem uerſum eſt, ſed aſſumendo carnem carnalibus condeſcendere dignatum eſt. Et ſic dictum eſt uerbum, quod erat apud deum, caro factum eſt. Quomodo tu quoq; dum loqueris, recte dicere potes, uerbum, quod erat in anima mea, uocale factum eſt. Quomodo ergo uoce tua proficiſcente de ore tuo ad aures alienas idipſum uerbum tuum in corde tuo permanet, quod per auditum in alterius quoque mentem profectum eſt: ſic & uerbi carne uiſibili ad publicos aſpectus prodeunte, uerbum ipſum in corde patris totum permanet, quod totum nihilominus per eandem carnem ad nos tranſmiſſum eſt. ¶ Ita uerbum idem totum in patre, totum in carne, attingens à fine uſque ad finem, idem à corde patris, ultra uel ſupra quem nihil eſt, quaſi trames aquæ immenſæ de fluuio trans uniuerſos angelorum ordines, deſcendens ad carnem noſtram, ultra uel infra quam propter peccatum in ſepulchro putreſcentem, abiectius nihil eſt. ¶ Illud quoque non prætereundum, quòd hic cum nomine uel ſubſtantia carnis anima quoque rationalis omnino debet intelligi. Non enim ſicut Apollinariſtę hæretici ſuſpicati ſunt: uerbum dei ſine anima carnem aſſumpſit. ¶ Venit quippe ſaluum facere quod perierat: totus autem homo perierat. Totus reuera, id eſt, & in corpore & in anima. Nã in corpore mortalis, & in anima iam mortuus, & in utroque æternaliter erat damnatus. Vt ergo totum ſaluaret uerbum, totum nihilominus hominem: id eſt, carnem & animam rationalem aſſumpſit. Alioquin ſi ſolam carnem ſine anima uerbum deus ſuſcepiſſet, ubi radicem ſuam fixiſſet? Solus quippe rationalis ſpiritus capax eius eſt. Siquidem uerbum hoc ratio eſt, ſapiẽtia eſt, quam ſinguli quoque homines: quantum ea participantur, non niſi mente uident, non niſi anima complectuntur. Multo magis ergo uerbum uniuerſum, quando carnem ſuſcepit, congruum ſibi excepto rium: id eſt, animam rationabilem non omiſit. Abſit ſuſpicio hæc à corde, abſit ab ore omnium, in uerbo incarnato ſpem habentium. In anima quippe maxime ſcriptura illa facta eſt à deo patre, uerbum bonum eructante, de qua ipſe in pſalmo: Lingua, inquit, mea calamus ſcribę uelociter ſcribentis. Inſcripta nanque eſt ueræ & integrę hominis naturæ uera & perfecta uerbi huius natura: id eſt, coniuncta in unitate perſonæ abſque confuſione utriuſq; ſubſtantiæ. ¶ Sic fic effectum eſt præclarum illud electrum, humani generis pretium atque ornamentum: in quo & diuinitatis aurum nihil de ſuo fulgore perdidit, & humanitatis argentum augmentum ſui decoris obtinuit. ¶ Igitur quòd ait: uerbum caro factum eſt, idem eſt ac ſi dixiſſet, deus homo factus eſt, more ſcilicet eo, qui in ſcripturis uſitatus eſt. Solet enim nomine carnis interdum totus homo ſignificari, ut ibi: Et uidebit omnis caro ſalutare dei, ſicut ęcontra per animam totus homo ſignificatur, ſicut ſcriptum eſt: Deſcendit Iacob in Aegyptum in animabus ſeptuaginquinque. ¶ Ergo deus homo factus eſt, ⌊& habitauit in nobis.⌋ In nobis plane per omnia, utpote de ſuis inuiſibilibus ad noſtra uiſibilia profectus. Primum in uera natura noſtræ carnis, in cunctis humanæ naturæ legibus, habitauit in nobis. Nam hoc ſolummodo excepto, quòd puerpera non ſecundum morem uniuerſæ carnis ex uirili

Ex Chriſtiãnis non generat Chriſtianus, id eſt, filꝰ dei. Renaſcẽdo Chriſtiani fiunt.

Epilogus.

Verbũ ęternũ caro factum eſt.

Verbũ non eſt uerſum in carnem.

Verbũ & ĩ patre & in carne totũ. Sapient. 8 Caro hic etiã animã cõprehendit.

Lucæ 19 Verbũ, totũ hominẽ aſſumpſit.

Pſal. 44 Electrũ ex auro diuinitatis, & argẽto humanitatis. Et caro & anima pro toto hoie quandoq; ponitur. Lucæ 3 Actor. 7 Deꝰ homo factus, hĩtauit ĩ nobis.

ſemine conceptum hominem ædidit, nec partu uiolata eſt, ſed uirgo ante partum, uirgo permãſit & poſt partũ, hoc ſane excepto, toto ordine ſuo uera hominis natura cucurrit. ¶ Quòd ſi Iudæus uel deteſtandus calumniator Manichæus, dicẽdo, ſi uirgo peperit phantaſma fuit? conſequens eſt, ut primos hominum parentes, ſcilicet Adam & Euam, quia carnalibus carue re patribus, non ueros, ſed phantaſticos fuiſſe homines arbitrentur. Longius quippe eſt, à natura nobis uſitata formari hominem de terra, quàm cõcipi de fœmina. Mirabilius eſt, plaſmari uirum de inanimata & inſenſibili materia, quàm generari uirũ ſine uiro de animata & ſenſibili imò & rationali ſubſtantia. Illud quidem mirabilius, hoc autem eſt uenerabilius. Illud diuinæ eſt potentiæ, hoc opus potentiæ pariter & gratiæ. ¶ Iam quidam omnino abhorrent, quòd ſanctus ſanctorum deus potuiſſe pati creditur, ut fœmineis clauderetur uiſceribus. Sed quęſo num ſciunt ipſi modum ſui horroris? Eſt enim horror, alius qui à ratione, alius qui à ſenſu proficiſcitur. Si quidem à ratione eſt, quòd uitium in comparatione uirtutis perhorreſcimus, cum tamen ſecundum ſenſum magis interdum uitio quàm uirtute delectemur. A' ſenſu autem eſt, quòd ſerpentem magis abhorremus tangere quàm lapidem, cum tamen ſecundum rationem animatum & ſenſibile corpus ſerpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter præferamus. Quonam ergo modo fœminea perhorrent uiſcera, ſenſu an ratione? Senſu utiq; non ratione, quia uidelicet ratio nullam ſubſtantiam uel naturam, nihil omnino eorum quæ fecit deus, poteſt abhorrere. ¶ Deus autẽ uel uerbũ eius, cum ſit ipſa ratio, nullis noſtris ſenſibus afficitur, nullam omnino creaturã uel naturã, quam proculdubio nemo alius q̃ ipſe fecit, ſed ſolum naturæ uitium auerſatur & odit. Multo magis ergo, quòd incorrupta uiſcera uirginis, non abhorruerit, fideliter & pie credere expedit. ¶ Habitauit igitur in nobis uerbũ deus, & in illo fœmineæ ſecreto naturæ, de quo nos nõ fine peccato proceſſimus finguli, nouem mẽſibus abſq; peccati contagione hoſpitatus eſt. Inde tanquam ſponſus de thalamo ſuo procedẽs, & in ſole ponens tabernaculum ſuum, habitauit in nobis, tenera ut infans circundatus carne, & uagitus emittens infantiæ, factus ſub lege, ſubditus q; Ioſeph & Marię, circuciſus & tanquam peccator legali hoſtia mundatus, paſſus famem & fraudes tentatoris perferens, perſecutiones quoque hominum ſuſtinens, & cõtriſtatus uſq; ad mortem, de loco ad locum fugiens, ad extremum autem factus obediens uſque ad mortem. Sed hæc humilitas infirmitatis quem ad finem tãdem peruenit? Sequitur: ⌊Et uidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à patre.⌋ Gloriã, inquit, eius uidimus, quam & iccirco atteſtari poſſumus, quia uidimus, & ab eo ſigno uidere cœpimus, quo aquas in uinum conuertit ad nuptias inuitatus. Hoc enim fecit initium ſignorum coram diſcipulis ſuis, & manifeſtauit gloriam ſuam. Deinde uidimus cæcos oculos illuminantem, lepram tactu ſuo fugantem, febres depellentem, putres mortuos ſuſcitantem, linguam conſtrictam & ſurdas aures reſerantem, ſuper undas ambulantem, uentos ſedantem, fluxum ſanguinis conſtringentem & multa milia de paucis panibus ſaturantem. Vidimus & tranſmutatæ faciei eius, reuelandam ipſis angelorum choris, gloriam. Vidimus ad extremum, quod maximum & glorioſiſſimum eſt, à mortuis reſurgentem, uidimus in manibus & pedibus eius fixuram clauorũ, uidimus, inquam, & inſpeximus, palpauimus & manus noſtræ contrectauerunt latus eius lancea confixum, manducauimus cum illo & bibimus, & in cœlum glorioſe aſcendentem uidimus, & promiſſum ab illo paracletum, ſpiritum ſanctum accepimus. ¶ Hanc gloriam eius uidimus, gloriam quaſi unigeniti à patre, id eſt, tantam gloriam, quanta nullus omnium dei filiorum glorificari dignus habitus eſt. Nam cæteri filij dei omnes adoptati ſunt, hic genitus, imò unigenitus eſt. Cæteri ſunt omneſ filij per gratiam, hic unus & ſolus per naturam. Iure ergo hic ſpecioſus forma præ filijs hominum, differentem præ omnibus habet, quam uidimus gloriam. Supremam tandem huius capituli audiamus concluſionem. Quàm glorioſum illum uidiſtis? ⌊Plenum, inquit, gratiæ & ueritatis.⌋ O magnum præconium, magnum & fidele teſtimonium. Quærebas cuiuſmodi eſſet illa unigeniti gloria? Aurum eſt, aurum uerum, dignum noſtræ captiuitatis pretium. Homo iſte diues & nobilis de theſauro altiſſimi produnt, corpuſculum eius ſaculus eſt auri pretioſi, tene illum dum reſcinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo eſt talentum gratiæ & ueritatis: Quàm plenus autem ſit Chriſtus gratiæ & ueritatis uel quanti eadem gratia & ueritas ſit ponderis, hic idem euangeliſta Iohannes ſubſequenti mox Iohannis Baptiſtæ teſtimonio declarabit, ubi dicturus eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nam ſicut in procœmio dictum eſt, hi duo teſtes in hoc euangelio loquuntur, nec tam hiſtoriæ paries texitur, quàm teſtimoniorũ turris inexpugnabilis erigitur. Ait ergo: ⌊Iohannes teſtimonium perhibet de ipſo, & clamat, dicens: Hic eſt quem dixi, qui poſt me uenturus eſt, ante me factus eſt, quia prior me erat.⌋ Iohannes Baptiſta, qui, ſicut de illo teſtatur ueritas, nec *arundine uento agitata, nec homo mollibus ueſtitus erat, ſtat fortiter in alto monte poſitus, ubi ampliſſime patebat magnis & crebris uenti uehementis incurſionibus, nec frangendus aduerſis, nec flexus laudibus ſuis. Non enim delectatus

Verum nõ phantaſticũ corpus Chriſti ex uirgine.

Duplex horror, unus à ſenſu, alius à ratione.

Nõ horruit uerbũ uirginis uterũ

verbũ caro factũ oĩa humana p̃ter peccatũ ſubijt.

Pſal. 18
Galat. 4
Lucæ 2
Matth. 4
Lucæ 4
Matth 26
Iohan. 7
Philip. 2

Gloria miraculorum Chriſti.

Iohan. 2
Matth. 20
Lucæ 17
Matth. 8
Iohan. 11
Matth. 12
Iohan. 6
Matth. 9
Lucæ 9
Matth. 14
Iohan. 6
Matth. 17
Lucæ 24
Marci ult.
Iohan. 20
I. Iohan. 1
Iohan. 21
Marci ult.
Actorũ 1. 2

Euangeliũ Iohãnis teſtimoniorũ turris.

Matth. 11
*arundo.

Iohã. Bap. immobilis famæ contemptor.

lectatus famæ magnitudine, maiorem se quàm est æstimari patitur, ipsum esse Christum existimantibus turbis, quem solum nunc euangelista dixit plenum gratię & ueritatis. At ille qui dem gratiæ minister erat, sed fons plenæ gratiæ non erat. Verax quidē ac fidelis erat, sed ipsa ueritas non erat. Quod si uellet & gauderet uideri quod non erat, neq; gratiæ particeps, neque ueritatis consors extitisset. Stans ergo, fortiter, ut dictum est, radicibus firmis, nihilq; motus inanibus uentis, tanquam cedrus Libani, totam popularem auram magno clamore reli dit & dicit: ⌊Hic est quem dixi: Qui post me uenturus est, ante me factus est, quia prior me erat.⌋ ⌊Vt per testimonium Iohannis maxime confirmet euangelista, hoc quod nouissime dixit, plenum gratiæ & ueritatis, iccirco hæc per anticipationem intulit. Nam postmodum narraturus est, quando uel ubi Iohannes dixerit ea, quæ se de illo dixisse nunc asserit. Hic, inquit, qui medius uestrum stetit, quem uos nesciebatis, hic homo ipse est, quem dixi uobis, scilicet in Bethania trans Iordanem, ubi eram ego baptizans, quando misistis sacerdotes & Leuitas, ut interrogaretis me, tu quis es? Tunc enim confessus sum, quia non sum ego Christus, & dixi de hoc, qui medius uestrum stetit. Qui post me uenturus est, ante me factus est, & cætera. ¶Post Iohannem uenisse dominum secundum carnem in hunc mundum, nulli dubium est, quippe cuius conceptio dominicam annuntiationem, & nihilominus natiuitas sex mensibus domini præcesserat natiuitatem. Ergo quòd ait Iohannes de illo, ante me factus est, ad carnis facturam, quam uerbum assumpsit, referri non potest, quia sicut iam dictum est, uix illa carne calceare se diuinitas cœperat, & illic præco eius exultauit clausus, tanquam gestiens materni uteri fores erumpere, & illum mox post se uenturum nuntiare. ¶Hoc sciens Arrius, hostis fidei, inimicus gratiæ & ueritatis, dictum hoc ab ore Iohannis præripit: utpote qui insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua, insidiatur ut rapiat pauperem, & trahendo ad se, scindat Christi populum. Dei nanque filium facturam esse contendit, & ideo dictum hoc, ante me factus est, in defensionem suæ perfidiæ festinus inuadit. Sed uere furore cæcus quid sequatur non attendit. Nam iuxta sensum eius subuersum, quem locum habet ratio, quæ subiecta est, quia prior me erat? ¶Iamq; ut manifestius fiat, quàm inconuenienter, imò uiolenter literam hanc detorqueat, interim cum sensu eius Iohannem percunctari libet. Quare ante te creatus est ille ô Iohannes? quia prior me erat, inquis. Quæ est hæc ratio? Ideo creatus est ante te, quia erat prior te? An iccirco clamas, & de ipso testimoniū perhibes, ut iuxta Arriū creaturam illum esse annunties, & tam concinnam rationem propositioni tuæ subiicias? Vane ergo impius furit, qui tam fragili ramusculo innixus, tam profundum præcipitium subter se nō metuit. ¶Nam si Iohannes iuxta sensum eundem, quo dixit, ante me factus est, præsenti uel futuro tempore uti uoluisset, dixisset, ante me fit, uel ante me fiet. Idem est enim, ante me factus est, ac si dixisset, maior me effectus est, quia uidelicet eodem sensu hoc dictum est, me oportet minui, illum autem crescere, uel illud quod in figura eius dixit Daniel de lapide, qui abscisus de monte sine manibus, statuam comminuerat. Lapis autem, inquit, creuit & factus est mons magnus & impleuit orbem terrarum. Lapis etenim Christus, qui comparatione Iohannis paruus uidebatur, & super Iohannem & super omnes eiusmodi montes magnus factus est. Igitur qui post me, inquit, uenturus est, qui post me uobis prędicaturus, uosq; post me in spiritu sancto baptizaturus est, ante me factus est, ante me positus, maiorq; me effectus est, me minorato creuit, me comite rex magnus incedit. ¶Et hoc iure, quia prior me erat. Prior me longe, non quia secundum carnem ante me natus sit, cum ego sex mensibus natiuitatem eius præcesserim, sed inde prior me erat, quia apud deum erat, quia deus erat. Nam si uis scire quia tanto prior me erat, audi euidentius: ⌊Et de plenitudine eius omnes nos accepimus.⌋ Omnes omnino scilicet quicunque illuminandi in hunc mundum uenimus, omnes prophetæ, uniuersi patriarchæ, omnes omnino quicunq; missi sumus, quicunq; donum aliquod de sursum accepimus. Ecce quomodo sibi consonant maxime tubæ duûm testamentorum, hic Iohannes prœcipuus euangelistarum, & ille alius Iohānes maximus prophetarum. Ecce quomodo sese duo Cherubin mutuo respiciunt uersis uultibus in propitiatorium, hic in noui testamenti capite, ille confistens uelut in extremo ueteris instrumenti margine: hic euangelista & apostolus, ille patriarcharum atq; prophetarum nouissimus. Versis quippe uultibus in propitiatorium, id est, intentis animis ad perhibendum Christo testimonium, qui est propitiatio peccatorum nostrorum, mutuo sese respiciunt, quia uidelicet idem sentiunt, consona dicunt. ¶Nanq; hic ait: In principio erat. Ille subiicit: Prior me erat. Hic dicit: Erat lux uera, quæ illuminat omnē hominem uenientem in hunc mundum. Ille autem, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hic plenum gratiæ & ueritatis. Ille autem gratia & ueritas per Iesum Christum facta est, inquit. Ergo, ut dictum est, mutuo sese respiciunt, & facies eorum similes sunt, ita ut ex alterius uisione promptum sit & alterum agnoscere. ¶Igitur quod hic supra dixit, in principio erat, idem est quod ille nunc ait: prior me erat, magna & decenti grauitate cōtentus sic dixisse, cum & ipse dicere potuisset: In principio erat. Sufficit enim hoc modicum mediocris enuntiationis

Testimonium Iohan. Baptistæ.

Chrs scdm carnē post Iohannem uenit. Lucæ 1

Insidiat Arrius ex hoc dicto Iohā. Baptist. Ante me factꝰ est. Psal. 9

Non quadrat ad sensum Arrij, tō textus.

Ante me factus est. 1. maior me effectus. Iohan. 3 Daniel. 2

Quia prior me erat.

Oēs pphetæ & patriarchæ de Chri plenitudine acceperunt. Iacobi 1

Duo Iohannes sicut duo Cherubin. Exo. 37 Heb. 9

1. Iohan. 2

Cōsona utriusq; testimonia.

Chrs ante Iohan. Bap. & ante Mariam.

tiationis flabellum,ad abigendas muſcas hæreticorum,qui Chriſtum fuiſſe negant ante Mariæ partum uel conceptum. Propoſito nanq; à Iohanne Baptiſta ſic dicente: Prior me erat, aſſumit protinus conſcia fere omnis Iudæa. Sed tuus exortus,illius exortu,totis ſex mẽſibus prior erat. Concludit uniuerſa Chriſtianitas:Ergo Chriſtus,eodem exortu ſuo quo ſecundũ carnem exortus eſt,uel eodem conceptu quo conceptus eſt, prior erat. Sufficit igitur aduerſus ſordes hæreticas dixiſſe Iohannem, prior me erat, quia ſi ante Iohannem extitit,ab utero Mariæ Chriſtus initium exiſtendi non habuit. ¶ Quod ſi te altior enuntiatio delectat, & in hoc tanquam cœleſti modulamine iuuat magis acutas quàm graues audire chordas, ecce altiorem quidem ſed modi eiuſdem chordam hic præcentor ueritatis eodem digito percutit.

De plenitudine eius nos oẽs accepimus.

¶ Et de plenitudine eius,inquit,nos omnes accepimus. Hoc profecto altius ſonat. Nam ſi oẽs impleuit,& omnibus proculdubio prior erat. Sed quid eſt illud, quod de plenitudine eius omnes accepimus? Vtiq;,ut cætera nunc omittam,totum illud ab ipſo accepimus, unde uobis mirandi apparemus,unde præcipue ego Iohannes uideor magnus, quòd ſum ex utero ſenili & ſterili comitantibus prodigijs progenitus,quòd ſum lucerna ardẽs & lucens,ita ut in lumine meo uos exultare uolueritis,dicentes: Magnus hic eſt: Chriſtus hic eſt: Ita nos omnes ab illo accepimus, ſinguli iuxta beneplacitum eius, ut alij ex nobis prophetali ſpiritu digni. Alij patriarchæ magni,alij reges electi inuẽti ſint, fide præclari,iuſtitia inſignes, longanimes in ſpe,obedientes in præceptis,creduli in promiſſionibus,futurorum præſcij,uerbo potẽtes, miraculis effulgentes. Plenus quippe erat,ut nunc eſt gratiæ & ueritatis: Vnde & eiuſdẽ gratiæ diuidua nobis fluenta de ſemetipſo uiuo fonte profudit. Non enim ſic plenus erat infuſionibus aliunde petitis,ſed ſicut fons ex proprijs uenis erat,imò eſt plenus aquæ in uitam æternam ſalientis ¶ Ne ergo dicatis,Moyſi locutus eſt deus: hic autem neſcimus unde ſit. Moyſes enim & ipſe utpote unus ex nobis de plenitudine huius,hoc accepit,ut conſtitueretur de us Pharaonis,ut eodem Pharaone ſuperato,totaq; Aegypto cæſa plagis diuerſis,tandem diuideret mare Rubrum in diuiſiones,& educeret Iſrael per medium eius,& acciperet panem de cœlo,& aquam de petra interrupta in eremo,& hic eſt illa manus domini,cuius digito cõſcriptam legem ille accepit in tabulis lapideis,& de hoc eodem ille ſcripſit. Ne ergo dicatis illi,quinquaginta annos nondum habes,& Abraham uidiſti? quia uidelicet, antequam Abraham fieret,hic erat,imò eſt. ¶ Nam hic ipſe uerbum domini eſt, quod ad Abraham uel ad omnes ſanctos prophetas factum eſt. Omnino uniuerſi nos,quibus dicit ſpiritus ſanctus: Ego dixi dij eſtis,& filij excelſi omnes,de plenitudine eius accepimus hoc ipſum q̃d dij uocamur: quia uidelicet ex eo dicti ſumus dij, quòd factus eſt ad nos ſermo dei. Hic autem ipſe ſermo dei eſt. Ex ipſo igitur ut dictum eſt accepimus hoc ipſum quòd dij dicti ſumus. Sequitur: ⌊Et gratiam pro gratia quia lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.⌋ Oportet hæc quæ dicta ſunt, ſic intelligi, ut quàm maxime currat expoſitio cum præſenti intentione Iohannis clamantis,& de Chriſto teſtimonium perhibẽtis. Nam poteſt quidem & ſic accipi: Accepimus gratiam pro gratia, ſcilicet gratiam æternæ ſalutis, pro gratia fidei præſentis: ad quam nos gratis, id eſt, nullis noſtris præcedẽtibus meritis, per prædicatores ſuos ipſe uocauit, et gratuita peccatorum remiſſione iuſtificauit, ſed ut dictum eſt, ad præſentem Iohannis intentionem, propius accedendum eſt. Eſt autem hæc eius intentio, ut & ſibi & omnibus ſanctis, ipſi quoq; legislatori Moyſi dominũ Ieſum præferat, omnibusq; aduentum eius neceſſarium fuiſſe oſtendat: eò quòd lex, quæ per Moyſen data fuerat, neminem eorum ad perfectum adduxerat. Ait ergo: Et gratiam accepimus pro gratia, ac ſi dicat: Antequam ueniret per corporalem præſentiã, de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam, & eo per carnem apparente, pro eadem gratia accepimus gratiam. ¶ Accepimus autem meliorem gratiam pro bona gratia, quia uidelicet bona quidem gratia legis, ſed quia nihil ad perfectum adduxit, hic ueniens adiuuantem dat gratiam euangelij, fitq; commutatio lucroſa, uelut ſi quis iubeatur omittere argentum ut accipiat aurum: faſtidire aquam quàm uis limpidiſſimam, ut uinum bibat optimum. ¶ Legem autem gratiam hic recte uocari, facile comprobari poteſt. Dicitur enim gratia quòd ſit gratis data. Gratis autem, id eſt, nullis præcedentibus meritis, datam eſſe legem uel cũcta dei beneficia populo priori teſtatur Moyſes cum dicit: Scito igitur quod non propter iuſtitias tuas dederit tibi dominus deus tuus terram hanc optimam in poſſeſſionem, cum duriſſimæ ceruicis populus ſis. Sed dicit aliquis: Iam erat debitum: quia iurauerat deus patribus ipſorũ, quòd daret illis terram fluentẽ lac & mel, iuſtumq; erat ut uerbum ſuum uel iuſiurãdum quod iurauerat, impleret. ¶ Quærimus ad hæc, utrum hoc ipſum, quod iurauit, gratis an ex debito iurauerit? & proculdubio fatendum, quia nõ ex debito, ſed gratis iurauit, gratis promiſit. Gratus omnino Abrahę cęterisq; patribus apparuit uel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem iuſte priuauerat gloria paradiſi, nihilq; debẽs cunctis hominibus, utpote patris abiudicati filijs, iuſte faciem ſuam abſconderat ab eis. ¶ Hæc eſt ergo anterior gratia, quæ & ſimpliciter gratia dicitur, ſequens autem euangelij

Lucæ 1 Iohan.5 Oẽs pphetæ,patriarchæq; & reges ab eo acceperũt.

Iohan.4 Moyſes q̃q; ab eo accepit.

Iohan.9 Exodi 7 Pſal.135 Pſal.77 Exodi 32

Iohan.5.8 Chr̃s eſt v̄bum & ſermo ad pphetas.

Pſal.81

Gratiã pro gratia.

Hebræo.7

Lucroſa gratiæ cõmutatio.

Lex gratia hic dicit.

Deut.9 Gene.17 Exodi 33

Gratia eſt deũ patribus iuraſſe & promiſiſſe.

Gene.12. 15

Gratia euã-

gelij gratia, non ſimpliciter gratia, ſed gratia & ueritas nominatur. Hanc autem ſcilicet gratiam & ueritatem commutatam eſſe pro gratia Moſaicæ legis, teſtatur ipſe Iohannes qui hęc dicit. Nam cũ pręmiſiſſet, & gratiã pro gratia, protinus adiunxit exponẽs quid dixerit: Quia lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. ¶ Et ſi quæras, in quo gratia & ueritas Ieſu magis profit quàm lex Moyſi, protinus ſubdit: ⌊Deum nemo uidit unquam. ⌋Ecce imperfectio legis, quia uidelicet nemo unquam per illam ad uiſionem dei rediit, quam in peccato Adæ totum genus humanũ perdidit. Moxq; ſequitur: ⌊Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. ⌋Ecce perfectio gratiæ & ueritatis, deum em̃ filius enarrauit, utpote plenus, ſicut iam dictum eſt, gratię & ueritatis: quia per ſuum ſanguinem aditum aperiendo deum hominibus manifeſtauit. Igitur in eo quòd dictum eſt, & gratiã pro gratia: quia lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Senſus hic rite procedit ſecundum intentionem Iohannis clamantis & teſtimonium de Chriſto perhibentis, quia uidelicet multum ad cognoſcendam eius plenitudinem proficit, ſcire quòd acceperit ab illo populus eius primo gratiam, id eſt, legis & prophetarum ſciẽtiam, per quam haberet ueri dei notitiam, gratis ſibi datam: ac deinde gratiam pro eadem gratia, id eſt, ueritatem pro figura, rem pro umbra, ſpiritum pro litera. Sic em̃ gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, gratia uidelicet, quia cum eſſemus inimici, cum eſſent, inquam, ipſi quoq; Iudæi, ſicut Apoſtolus teſtatur, natura filij iræ ſicut & cęteri, reconciliati ſumus deo: per mortem filij ſui, ſcilicet eiuſdem Ieſu Chriſti. Nullo modo nanq; melius hic accipimus gratiam, quã ut intelligamus noſtram cum deo reconciliationẽ per Chriſtum factam. Hęc autem gratia uel reconciliatio in legis ceremonijs. Verbi cauſa, in immolatiõe paſchalis agni, cæteriq; eiuſmodi præfigurabatur tantum, non etiam cõferebatur: quia uidelicet quàmuis iuſti uel ſancti patres, omnes ubi dormierant apud inferos, licet in magna ſecuritate & beata ſpe, detinebãtur. ¶ Neq; per ullam legis illius iuſtitiam paries inimicitiarum ſolui poterat: quo ad uidendam gloriam dei, ob culpam paternæ præuaricationis, impediebantur. Vnde & ſubditũ eſt: Deum nemo uidit unquam. In paſſione uero Chriſti paries ille ſolutus eſt, quia peccati chirographum cruore eius deletum eſt. Qui & ueniens, inquit Apoſtolus, euangelizauit pacem his qui longe & his qui prope erant, id eſt, Iudæis qui per priorem legis gratiam, propinqui, & gentibus qui per ueritatis ignorantiam ab eo fuerant nimium longinqui. ¶ Vnde poſtquam dixit: deum nemo uidit unquã, protinus adiecit, unigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: Qui eſt in ſinu patris: O quanta celſitudine, quanto decore patrem rurſus contingit, filium teſtificans, præſens columna ueritatis dixit ſupra, quia prior me erat, nunc de eodem repetens qui eſt in ſinu patris, inquit. Hęc ita omnino dicta ſunt, ac ſi dixiſſet, quomodo de ſuo dixit euangeliſta: In principio erat & apud deum erat. Non ſatiatur oculus uiſu & auris auditu. Oculus uidelicet eius, qui iuxta Eſaiam cernit terrã de longe. Et auris eius qui cum Iezechiele audit interius ab animalibus ſanctis ſonum alarum quaſi ſonum ſublimis dei. ¶ Hunc ergo ſonum tam ſublimem attento quæſo diſcernamus auditu, quia non fruſtra ſic dixit, qui eſt in ſinu patris, cum dicere potuiſſet, qui eſt apud patrem. Non enim nihil habet momenti dictio huiuſmodi, imò permaximum reddit audienti ſplendorem diuinæ pulchritudinis, præſertim in hoc fortiſſimo themate quo in ſummo negotio legis & gratiæ quædam fit cõparatio ſiue oppoſitio, non ſicut boni & mali, ſed ſicut perfecti & imperfecti, uidelicet, ubi dictum eſt, quia lex per Moyſen data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc ſupremo clamore uelit inſinuare præco gratiæ & ueritatis. ¶ Quærebas unde haberet Ieſus Chriſtus, ut faceret quod facere non potuit Moyſes, qua de cauſa ſolus eſſet electus de tot milibus, qui gratiam & ueritatem inter deum & homines reſtitueret, id eſt, inimicitias ſolueret, pacemq; reformaret. Ecce reſpondetur tibi quia ipſe eſt in ſinu patris. ¶ Quid eſt in ſinu patris? In ſumma diligẽtia, in cura & cuſtodia diligẽtiſſima eſt dei patris. Ad quid? Videlicet ut peccatum illum inuenire non poſſit, quod omnes homines inuenit ab initio ſeculi, quod omnes omnino animas perſequens, inuenit foris & comprehendit unamquamque in menſtruis ſuis. Foris inuenti ſunt, quia uidelicet proiecti ſunt, teſtante Eſaia, & dormierunt in capite omnium uiarum ſicut beſtia illaqueata. Quomodo ergo poſſent abiectos in gratiam reducere proiecti, ſoluere uinctos illaqueati? Propter quod paulo ſuperius cum dixiſſet idẽ propheta: Conſurge Hieruſalem quæ bibiſti de manu domini calicem iræ eius, ſubſecutus adiunxit: Non eſt qui * ſuſcitat eam ex omnibus filijs quos genuit, & non eſt qui apprehendat manum eius ex omnibus filijs quos enutriuit. Quia uidelicet omnes, ut prædictum eſt, exierãt de ſinu gratiæ dei, cum peccato primæ pręuaricatoris nati, & inſuper actualibus peccatis nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni & iuſti. Hic autem foras non abijt, foris non ſtetit, foris non ſedit, quando regionem noſtram introiuit. Adam neſciuit, ſerpens ignorauit. Euą nec delectata eſt, nec doluit, ſed ſolus pater deus uirginis cõſcius fuit. Qui miro modo filium hunc, & in uterum eius miſit, & in ſinu ſuo continuit, quem & nunc & ſem-

gelij etiam ueritas dicitur.

Euangeliũ perfectius lege.

Ephe. 2

Gratia eſt noſtra cũ deo reconciliatio in lege præfigurata.

Exodi 12

Ephe. 2

Per Chriſtũ reconciliatio noſtra.

Coloſſ. 2

Ephe. 2

Bene ponderãda uerba Iohãnis.

Eſaiæ 33

Ezech 10

Qui eſt in ſinu patris.

Chriſtus fecit q̃d Moyſes facere nõ potuit.

Coloſſ. 1

In ſinu patris longe à peccato q̃ oẽs tenebãtur.

Eſaiæ 51

* Suſtentet

per tanta cuſtodit cura, tanta conſouet diligentia, ut tentator diabolus, nulla unquam inue-
Gratia & ueritas p Ieſum facta ẽ niat eius ueſtigia, ignoret unde ueniat, neſciat quo uadat. ¶ Quia ergo ſic eſt in ſinu patris,
quia peccatum non fecit, nec aliunde contraxit, iccirco ad reconciliandos homines uultui pa
tris eiuſdem aſſiſtere uenit, iccirco gratia & ueritas per eum facta eſt (ſicut ſupra dictum eſt)
Pſal. 44 iccirco deum, quem nemo uidit unquam, enarrauit, id eſt, reuelauit, uidendum hominibus
reddidit: hinc eſt illud in Pſalmo, quòd idem pater, dum dicit, opera ſua regi hunc, dum lin-
gua ſua, id eſt, ſancti ſpiritus potentia, ueluti calamo ſcribæ uelociter ſcribentis, hoc uerbum
ſuum, hanc ſapientiam ſuam, potẽtiamq; uniuerſam, humanæ naturæ inſcribit, alloquitur eũ
Speciоſus forma præ filiis hoim. fic: Speciоſus forma præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis. ¶ Speciоſus nanq; for-
ma eſt præ filiis hominum: quia uidelicet non ſolum homo, ſed & natura deus eſt. Nam & fi-
Pſal. 81 lij hominum ſunt quidem aliqui per adoptionem dij, ſicut ſupra dictũ eſt ex teſtimonio pſal
mi dicentis: Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes. Hic autem ſolus per naturam deus eſt, ſo
Diuinitas Chriſti forma nõ formata. lus patri conſubſtantialis filius eſt. ¶ Cuius diuinitas hic proprie ſignatur hoc nomine quod
eſt forma, diuinitas nanque forma eſt, forma utique non formata, quia uidelicet creata uel fa-
cta non eſt ſubſtantia dei, ac per hoc, ut dictum eſt, conſtat, quia non formata ſed tantum for
ma eſt, formata quippe dicuntur & ſunt ea quæ conſtant ex materia ſimul & forma. Verbi
gratia, ut homo formatus dicitur, quia conſtat ex corpore & anima, ipſum quoque corpus
ſolum, conſtans ex terra ſimul & dei plaſmatura, uel etiam ſtatua aliqua, conſtans ex materia
lapidea uel ærea & artificis ſculptura. Deus autem ex nulla conſtat materia, propter quod
ſemper eſt idem quod eſt, non permutatur nullisq; ſubiacet accidentibus. Quapropter diui
nitas non formata, ut dictum eſt, ſed tantum forma eſt. Vnde IESV CHRISTI diuinitas
proprie ſignatur per hoc, quod dictum eſt: Speciоſus forma præ filiis hominum, ac ſi diceretur: Ex eo quòd deus es, ſpecioſus & glorioſus es præ cunctis hominibus, quia puri ſunt ho-
Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. mines. ¶ Igitur dicturus, diffuſa eſt gratia in labiis tuis, recte præmiſit, ſpecioſus forma præ fi
liis hominum, quod idem eſt, ac ſi dicat Iohannes euangeliſta: Iccirco plenus eſt gratiæ & ue
ritatis, quia in principio erat uerbum, & deus erat uerbum. Vel ſi dicat Iohannes Baptiſta: Ic-
circo gratia & ueritas per illũ facta eſt, quia prior me erat, uel quia in ſinu patris eſt. ¶ Et hoc
teſtimonium Iohannis quãdo miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas ad eum,
Teſtis Iohãnes Bap. cõtra Antichriſtos. ut interrogarent eum, tu quis es? ¶ Hoc, inquit, eſt teſtimoniũ Iohannis quod dixi, quod nũc
perhibet, quod nunc clamat aduerſus omnes Antichriſtos, qui ante Mariam Chriſtum fuiſ-
ſe negant, imò & perhibebit & clamabit, quàm diu bonis piſcibus mali piſces permixti, cona
buntur rumpere retia fidei. Hoc uerum eſt eius teſtimonium. Quod quando uel qua cauſa
Matth. 13 commonitus perhibuerit iam dicam. ¶ Multum enim attinet ad rem, ſcire tempus & cauſam,
Teſtimonium Iohan. Bap. de cœlo non ex hominib⁹. præſertim, cum exinde poſſit dinoſci utrum ex hominibus an de cœlo teſtimonium eius ſit,
id eſt, ea quæ de Chriſto teſtatus eſt, utrum ex coniectura humana, an ex prophetiæ ſpiritu
percepit. Hoc ergo dico, quia teſtimonium hoc quod prædictum eſt, tunc elocutus eſt, quan
do miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas ad eum, ut interrogarent eum: Tu
quis es? Videlicet recens à deſerto uenerat, ubi uitam eremiticam imò anachoreticam duxe-
rat, adeo ſecretam & hominibus incognitam, ut quando uenit CHRISTVS, aut Helias,
aut unus ex antiquis prophetis, ex occultis & ſoli deo cognitis locis apparuiſſe putaretur.
Quod nimirum palàm ſuffragatur ueritati, ſcilicet quòd non ex hominibus, ut prædictum
Diuina ĩſpiratione uenit Iohãnes Bap. prædicare. eſt, ſed de cœlo teſtimonium eius fuerit. ¶ Non enim fama IESV excitus uenerat, quippe
qui adhuc inter homines occultus degens, nihil famoſum operabatur, neque ab illo per uiſi-
bilem aliquem nũntium fuerat euocatus, ſed ſicut Lucas refert, inuiſibili diuinitatis inſpira-
tione iuſſus erat, ut ueniret prædicare & baptizare. Ait enim: Anno decimo imperii Tyberii
Lucæ 3 Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetracha autem Galilæę Herode, & cætera uſ-
Quõ Iohã. Bap. neſciebat Ieſum. que, factum eſt uerbum domini ſuper Iohannem Zachariæ filium in deſerto, & reliqua. ¶ Ita
que neſciebat adhuc dominum IESVM ſecundum hominem, donec uidit eum uenientem
ad ſe inter turbas, ut baptizaretur ab eo in Iordane, & tunc reuelante eodem ſpiritu, quo ſu-
per eum factum fuerat uerbum domini, cognouit illum proprium eſſe templum eiuſdem uer
bi domini, ante cuius faciem mittebatur, ut pararet uias eius. Vnde & poſt aliqua dicturus
eſt: Et ego neſciebam eum, ſed qui miſit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem
uideris ſpiritum dei deſcendentem, ſicut columbam, & manentem in eo, hic eſt qui bapti-
zat in ſpiritu ſancto. Non enim neſciebat ueniſſe CHRISTVM, cum ob hoc utique à
deſerto illum expuliſſet ſpiritus, ut ueniens prædicando, & baptizando, inſuper & mo-
riendo, ſuæ coram illo præcurſionis officio fungeretur. Neque ignorabat uirtutem uel
maieſtatem eius, cuſu & minoris gradus prophetæ non ignoraueriṅt, imò & non minora quàm euangelium ſcriptis quoque ſuis, ipſi IOHANNI non incognitis, de CHRI
STO proteſtati ſint. Sed ſecundum hominem neſciebat illum, ut dictum eſt, id eſt, cuius
figuræ uel habitus eſſet, aut ubi uel quibus cum hominibus habitaret. Tanto ergo fidelius

& omni acceptione dignius eſt teſtimonium, quanto ab omni humano fauore purũ, uel cõie
ctturali præſumptione conſtat eſſe liberrimum. ¶ Igitur non ab re, uti iam dictum eſt, teſtimo
nij poſito tempore uel cauſa, nunc ipſa uerba reſtant, eo quòd ad idem teſtimonium peruen
tum eſt ordine, diſſerenda. Nouerant Iudęi ex lege & prophetis, magnum regem Chriſtum
eſſe uẽturum, nec defecturum regem uel principem de Iuda, priuſquam ueniret ipſe qui mit
tendus erat. Sic enim dixerat pater ipſorum Iacob: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux
de fœmore eius, donec ueniat qui mittendus eſt. Iam uero ſub oculis ſuis ea uidebant, ſcilicet
ablatum eſſe ſceptrum de Iuda, ducemq; de fœmore eius, præſertim cum in regno diuiſo, ac
dilacerato, quatuor alienigenæ per partes ſingulas principarentur. ¶ Igitur facile perſuade
ri poterant, ut crederent ueniſſe Chriſtum, ad omnem ſonum arrecti ſemper, ac ſuſpecti, no
uumq; aliquid audire cupidi, utpote iuxta carnalem opinionẽ ſuam habituri auream, ac gem
matam Hieruſalem, & ſeculum carnale, regnumq; uictoriosũ, ita ut iuxta prophetam capi
entes eſſent eos, qui ſe eęperant, ſcilicet Romanos, quorum ſub ditione erant. Hoc ſtatim ad
prædicationem Iohannis facile ſuſpicari poterant, intantum ut ipſum eſſe Chriſtum æſtima
rent. ¶ Veruntamen carnalem illorum ſpem non parum offendebat, quòd humilitatem pœ
nitentiæ prædicabat, & genimina uiperarum, faciendo fructus dignos pœnitentiæ, fugere à
uentura ira commonebat, & ita omnino regni dei leges, ſuis uitijs, quibus libẽter inhærebant,
contrarias illo prædicante fore, audiebant. ¶ Miſerunt, inquit ergo euangeliſta, ab Hieroſoly
mis ſacerdotes & Leuitas ad eum, ut interrogarent eum, tu quis es? Tu, inquiunt, homo tanti
nominis, qui tanta autoritate nouum baptiſmi ritum inducis, quem te eſſe dicis? Nimirum au
dire cupiebant ex ore ipſius, utrum ipſe eſſet Chriſtus, ſicut uulgo exiſtimabatur. At ille, nec
arundo erat, ſicut ſupra dictum eſt, ut uento aduerſo poſſet agitari, & à ueritate deflecti, nec
homo mollibus ueſtitus, ut menſurã ſuam excedentis famæ ſuæ præconia, quaſi palpantium
manus, molli aſſenſu exciperet, ueluti faciunt hi, qui in domibus regum ſunt, quia poteſtatem
habentes gratulantur, quòd ab adulatoribus ſuis benefici uocẽtur. ¶ Interrogatus ergo, pro
tinus excutiens hirtas animi ſetas, pilis camelorũ, quibus exterius erat contectus, multo aſpe
riores: Nõ ſum, inquit, ego Chriſtus. Verax utiq; ueritatis pręco, cauit ſapiẽter mortiferũ diui
ni nominis adulteriũ: uelut qui cum paranymphũ ſe eſſe ſciret, clanculũ ad ſponſum uenien
do, ſponſum ſe eſſe mentiri nollet. Notãda uero diligenter, nõ fruſtra ore apoſtolico ſumpta
hiuſce circumlocutionis exornatio, qua dicit ſic: ⌊Et confeſſus eſt, & non negauit, & cõfeſſus
eſt, quia non ſum ego Chriſtus.⌋ Res quippe, id eſt, eiuſdem quę in Iohãne eſt ueritatis & hu
militatis uirtus, quæ hic narrat, tanta eſt, ut digne elocutio eius ſplendentiũ ſententiarũ, quaſi quibuſdam oculis illuſtretur, ut attendamus, miremur, & eiuſdem imitatione delectemur.
Nihilominus notandum & hoc q̃ euangeliſta enuntiationem negatiuam, qua dicit, non ſum
Chriſtus, confeſſionem eſſe affirmat, negationem eſſe negat. Nimirũ hoc intẽdit, ut hoc maxi
me loco Iohannem Baptiſtam quod omnino probabile uerum eſt, Chriſti confeſſorẽ eſſe ſen
tias. Nam ſi Chriſtum ſe eſſe dixiſſet, uel ijs opinantibus conſenſiſſet, eum proculdubio, qui
Chriſtus eſt, Chriſtum eſſe negaſſet. Igitur ex hoc oppoſito ſatis conſtans eſt, quia dum dicit
pro teſtimonio Chriſti: non ſum ego Chriſtus, uno & eodẽ dicto, Chriſtũ confeſſus eſt: Chri
ſtum nõ negauit, ac proinde uerus hoc loco Chriſti cõfeſſor claruit. Itaq; fidelis Chriſti teſtis
digne, ab euãgelio Chriſti teſtimoniũ recipit, pronuntiante ſic euãgelica ueritate, & cõfeſſus
eſt & nõ negauit: & ſubaudias Chriſtum: quem profecto negaſſet, ſi aliud dixiſſet, q̃ dixit, nõ
ſum ego Chriſtus. ⌊Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dixit: Non.⌋ Non,
inquit, iuxta ſenſum uel opinionem ueſtram in perſona Helias ille ego ſum qui in igneo cur
ru raptus eſt in cœlum, futuro tempore reſeruandus: ſed ſum homo alius, ante annos circiter
XXX. patre ueterano & matre ſterili eadẽq; prouecta, progenitus. Sic eñ diſtinguẽdum eſt:
quia uidelicet ſine ulla exceptione Heliam ſe eſſe negare non poterat. Alioquin contrarium
hoc eſſet ueritati, dicenti de illo ad turbas: Si uultis recipere, Iohãnes ipſe eſt Helias. Nunc au
tem quomodo non repugnet perſpicuum eſt. Nam quòd ait, dominus ipſe eſt Helias, myſti
cum eſſe, & egere intelligentia ſequenti ſermone demõſtrat, dicens: Qui habet aures, audiat.
Videlicet in hoc eſt Helias, quod iuxta aliud euangelij teſtimonium, uenerit in ſpiritu & uir
te Heliæ, & eandem ſancti ſpiritus gratiam habuerit uẽl menſuram. Sed & uitæ auſteritas ri
gorq; mentis Helię pares ſunt. Ille in eremo, iſte in eremo, & uterq; zona cingebatur pellicea.
Ille quomodo regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere cõpulſus eſt. Iſte quia Hero
dis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Vel iccirco Iohannes Helias uoca
tur, quia ſicut iuxta Malachiam Helias præceſſurus eſt, & uenturum iudicem nuntiaturus: ſic
Iohannes in primo aduentu fecerit, & uterq;, hic primi, ille ſecundi aduentus nũtius ſit. Itaq;
myſticum eſt, quòd Iohannes à ſaluatore Helias dictus eſt. At illi myſteria non quærebant, de
perſona tantum Heliæ requirebant. Igitur contrariũ non eſt ſententiæ ueritatis q̃ Heliam ſe
eſſe denegat: quia proculdubio q̃ myſtico intellectu, ut iam dictum eſt, uerum erat illorum

Cur Iudæi miſerũt ad Iohannẽ.

Gene. 49

Opinio Iudæorũ de Meſſia. Eſaiæ 60

Prædicatio Iohannis. Matth. 3

Tu quis es. Matth. 11. Lucæ 7 Matth. 20 Lucæ 22

Rigidus animus Iohannis cõtra uanam gloriam.

Confeſſus eſt & non negauit.

Quõ Iohannes eſt & non eſt Helias. 4. Reg. 2 Lucę 1 Matth. 11 Lucę 1 4. Reg. 1 Matth. 3 3. Reg. 9 Matth. 14 Malach. 4 Marci 1 Lucę 3

Matth.11 Lucæ 7 Iohannes uirtute nõ officio pro pheta erat.

ſenſu, qui interrogabant, ſi diceret: Helias ego ſum, falſum erat. ⌊Propheta es tu? Et reſpondit: Non.⌋ Et hoc plane uerum eſt, licet de illo dicat dominus: Quid exiſtis in deſertum uidere? prophetam? Etiam dico uobis, & plus quàm prophetam. Iohannes enim uirtute quidem propheta erat, ſed officio propheta nõ erat. Quod autem officio propheta non fuerit, palàm fiet ex ipſa diffinitione officij prophetici. Prophetarum officium fuit, uerbum domini, anteq̃ caro fieret, carnem aſſumpturum eſſe, dictis præſignare, factis præfigurare. Nam & ſi ſunt uel fuerunt plurimi, qui diuerſis in rebus prophetiæ ſpiritu perdoceri meruerunt: eos tamen ſolos eccleſia ſancta computat in catalogo prophetarum, qui de ſummis rebus, id eſt, de uerbi incarnandi myſterijs ſancti ſpiritus oraculum mente perceperunt, uoce & literis mundo annuntiauerunt. Iohannes autem non hoc modo uerbo domini obſecutus eſt: quippe qui non in umbra futuroꝝ, ſed in ueritate erat præſentium: neq; proferebat propheticum ſermonem, cui attendendũ eſſet, tanq̃ lucernę lucẽti in caliginoſo loco, ſed digito prætẽto mõſtrabat uerum ſolem, exortum eis, qui toti auerſi, mortalitatis ſuæ ſequebantur occaſum, Chriſti nanq; humanitati pene coæuus aderat: cuius exortum non plus q̃ ſex menſibus ipſe ortu ſuo præceſſerat. Igitur officio propheta nõ erat, rectéq; hoc denegat requiſitus, uelut ſi dicat ſponſæ paranymphus: Non ego legatus, ut cęteri, xenia tibi uel eulogias à ſponſo tuo detuli: ſed ipſe ſponſus me architriclinũ uel conſecretalem habens, ecce te nuptiali die conuenit. Virtute autem, uel gratia propheta, imò plus q̃ propheta erat: quia uidelicet præſentem prophetarum omnium uerticem Chriſtum contingens, ipſius myſteria prophetis omnibus familiarius nouerat. ¶ Sed dicit aliquis: Cur interrogatus, utrum eſſet propheta, cum de officio negauit, de uirtute uel gratia reticuit? Videlicet quia cum hi qui interrogabant ex aduerſo conſiſterent, quod & paulo poſt euangeliſta latenter innuit, cum dicit: Et qui miſſi fuerant, erant ex phariſæis. Cum ergo iniqua uel inſidioſa intentione ſtarent ex aduerſo, non placuit Iohannis habitatori ſpiritui ſapientię, ut illis alio modo reſpondere dignaretur. Tantum ad interrogata reſpondit parcitate irreprehenſibili: quia uidelicet nemo iure reprehendit, q̃ non reſpondetur ultra uel aliter q̃ modus inquiſitionis exigit. ¶ Duo nanq; modi ſunt inquiſitionis: Vnus, qui proprie interrogatio dicitur: quo ſolo dialectici utuntur, quo cum aliquid inquiritur, ſemper aut eſt aut non reſponderi oportet. Hoc uidelicet modo nunciſti aduerſarij ſunt uſi dicẽtes: Helias es tu? Propheta es tu? Alius uero modus inquiſitionis eſt, qui nihilominus proprie percontatio dicitur: quem dialectici neſciunt, quo cum aliquid inquirit, multa ac diuerſa pro uoluntate uel ſenſu reſpondentis ſubijciuntur. Quo item iſti tandem utuntur, dicentes: ⌊Quis es, ut reſponſum demus his qui miſerũt nos? Quid dicis de teipſo?⌋ Quàm diu ergo hi qui ſibi ſapientes & prudentes uidebantur, interrogationibus irreuerenter habitaculũ tantæ gratiæ pulſauerunt, ſimplici negatione iuxta modũ inquiſitionis (ut par erat) caſſati ſunt. Vbi uero quomodocunq; ad percontationem deſcenderunt, dicẽtes: Quis es, ut reſponſum demus his qui miſerũt nos, quid dicis de teipſo? Tũc delectis illis ſacerdotibus & Leuitis, hoc de ſeipſo reſpondit, quod interrogare ipſi non noſſent, quodq; auditũ præ altitudine myſterij nullatenus attingere, ac per hoc nec ſui cõtemptus conculcare nõ poſſent. Ait: ⌊Ego uox clamantis in deſerto, dirigite uiam domini: Sicut dixit Eſaias propheta.⌋ Eant nunc magiſtri ſcripturæ, qui clauim ſcientiæ tulerũt, profitentes ſe magiſteriũ eſſe legis & prophetarũ, eant iſti, & ſuo ſenſu, ſi poſſunt, perſpiciant huius lectionis ſuæ ſacramentum: aut certe, ſi non poſſunt, humiliter ab ipſo ſolui poſtulent, à quo ſublimiter eſt propoſitum. At illi ſapiẽtes uideri magis quàm eſſe uolunt, neſcire quàm diſcere malũt, nunc maxime, quãdo ob hoc miſſi ſunt quia tales æſtimabantur, qui poſſent comprehendere omne reſponſum, & de omnibus quæ dicerentur certum habere iudicium. Ergo praue pudentes declinant animo retrorſum, & hoc reſponſum diſſimulatores callidi, quaſi non audierint, ſurda aure prætereunt. Vnde & rideant paruuli, quibus hæc & cætera talia reuelata ſunt, abſcondita autem à ſapientibus & prudentibus, qui humilem ſpiritus altitudinem per ſuperbiam neſcientes, deijciuntur dum extolluntur & circa uiles literæ ſarcinulas occupantur. ¶ Ex hoc enim, quòd ait Iohannes: ego uox clamantis in deſerto, ex hoc dicto ſolis paruulis, id eſt, humilibus intelligi datur, quia contemporalem Chriſto ſe eſſe fatetur. Ac ſi aperte dicat: Sicut ſupra dixi, non ſum ego Chriſtus: ſed ego ille ſum, quem Eſaias interpretiori audiuit auditu clamantẽ uobis, ut paretis uias eius: quia nũc adeſt idem dñs, ſcilicet Chriſtus. Clamo enim nunc uobis: Parate uiam dñi: quia uidelicet dico uobis, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum dei. Cum ergo uox hæc mea tãta ſit, ut tanto ante tẽpore audierit propheta tãtus ſuper cuſtodiã ſuã, imò ſuper cuſtodiam dñi, ſtãs totis noctibus, & ſi aſpiciẽs à longe uidens q; Chriſtũ, me q̃q; uidit & audiuit in ſpiritu, & gaudio attonitus exclamauit, dicẽs: Vox clamãtis in deſerto, parate uiam dñi rectas facite ſemitas dei noſtri. ¶ Cum ecce tantus ego ſim, ut de me quoq; fit propheta tũ, & hoies me ſuſpicati ſint ipſum, quẽ expectatis, eſſe Chriſtũ: dignũ eſt ut credatis mihi, cum uobis oſtendero Chriſtum. Sicut enim ad hoc fit uox, ut uerbum audiatur: ſic ego ad hoc factus uel

natus

Matth.11

Iohan.1

Matth.11

Matth.7

Matth.11

Duæ ſpecies inquiſitionis, interrogatio ſcilicet, & percontatio.

Inflati ſciẽtia phariſęi

Ego uox clamãtis in deſerto.

Eſaiæ 40

Vox clamãtis, ut audiatur: Verbum caro factum.

natus ſum, ut per miniſterium meum Chriſtus, qui eſt incarnatum uerbum patris, præſens agnoſcatur. Et quid clamo? Parate uiam domini. In uia nanq; eſt dominus, uiam uitæ præſentis eſt ingreſſus, & qui ſecundum ſe ſemper idem eſt, ſecundum noſtræ mutabilitatis uarietates ad grande opus proficiſcitur. In uia nunc eſt: Ecce tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit ut gigas ad currendã uiam. Vnde & quo eſt iturus? A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius uſq; ad ſummum eius. Nolite obuiare, nolite reſiſtere, nolite offendicula ponere. Nam ſuper quem ceciderit, cõminuet eum: Væ illis, quoꝝ ſcelere in mortẽ caſurus eſt: Dirigite ergo, inquit, uiam domini. At illi ſurda, ut prędictum eſt, aure clamorẽ eius prætereuntes, quaſi nihil dixerit, dicunt in concluſione ſic: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; propheta? Poterant eadem memoria tenere id quod nouiſſimũ audierant, qua & ſuperiora diligenter cõputant, niſi doctrinã mallent inuidere quàm quærere. Quod euangeliſta, ut ſupra dictum eſt, tacite innuit, cum ſubiungit: ⌊Et qui miſſi fuerãt erãt ex phariſæis.⌋ Ex phariſæis, inquit, erant, uidelicet ex eis, qui nõ dei, ſed ſuam quærebant gloriam, qui clauim ſcientiæ tulerant, & nec ipſi introibant, nec alios intrare ſinebant. Quo uitio nunc Iohanni inſiſtebant, non ſolum non pœnitentes, ſed & alios inuitari ad pœnitentiã non ferentes, ac dicentes: ⌊Quid ergo baptizas ſi tu nõ es Chriſtus, neq; Helias, neq; propheta?⌋ Igitur, ut dictum eſt, quando miſerunt Iudęi ab Hieroſolymis ſacerdotes & Leuitas, & illi ſic eum interrogauerunt, ſic percontati ſunt, tota expectante ſynagoga Iudæorum & phariſæorum, à quibus miſſi ſunt: tunc perhibuit Iohãnes de Chriſto hoc teſtimoniũ, quod magna ex parte ſupraſcriptum & expoſitũ eſt. ¶ Tũc exaudita eſt uox clamãtis in deſerto, imò à deſerto uenientis, ubi ſolitarius & Heliæ perſimilis uitam aluerat, qualẽ decebat eſſe legitimi & immaculati teſtis, ne oculi, qui uiſuri erant præſentiam ueræ lucis, quippiam haurirent de omni quæ in mũdo eſt concupiſcẽtia carnis: ne digitus, quo prętento demonſtraturus erat agnum dei, uel manus, quas ſubiturũ & à quibus baptizãdum erat caput, reuerẽdum poteſtatibus angelicis, aliquid tangerẽt de omni maſſa picis coinquinantis, & pulchritudo oris, à quo primũ audiendum erat teſtimoniũ gratię & ueritatis, aliquo modo defloreſceret, loquendo aliquid uani aut otioſi ſermonis. Tunc illa audita eſt uox magna, uox præclara, à deſerto uenientis: imò * & illo deſerto clamantis, ubi quondã iuſtitia habitauit, nunc autẽ homicidę, quos eadẽ iuſtitia deſerentes ſe deſeruit, quoꝝ ex conuentu erant hi, quibus, ut ſupra dictum eſt, inſiſtẽbus hoc modo reſpondit: ⌊Ego baptizo in aqua, medius autẽ ueſtrum ſtetit, quem nos neſcitis.⌋ Ego quidem, inquit, non ab re, non abſq; cœleſti autoritate, nõ ueniens à meipſo, ſed miſſus à deo, baptizo in aqua: & proinde ſum omnibus ammirationi, & quis ſim ego tantopere quæritis, quia nõ de medio ueſtri, nõ de cõuerſatione communi: ſed à deſerto ueniẽs, cum uoce prædicationis, actum & habitũ præfero ſanctitatis. Et hęc quidẽ nõnulla ſunt: ſed medius ueſtrum ſtetit, id eſt, in frequentia plebis iamdudum ambulauit, in conuictu hominũ aſſuefactus eſt, & habitatione cõmuni: quem tamen uos neſcitis, quem ſcire expedit, quem quærere oportet, quem inueniſſe prodeſt, in quem credere ſalus eſt. ⌊Ipſe eſt qui poſt me uẽturus eſt, & qui ante me factus eſt.⌋ Et cætera quæ ſupra expoſita ſunt, quæ hoc ordine ingreſſus fidelis orator elocutus eſt: auditores magis habens attentos, q̃ dociles aut beneuolos, curioſitate uidelicet propria magis attentos q̃ beneuolentia. Et extunc ipſe quidẽ minui, Chriſtus autẽ Ieſus creſcere cœpit: ſed ſic diminuẽdo ſe coram hominibus, tantũ creuit coram deo, ut ultra illum creſcere nullus potuerit homo. Ego, inquit, baptizo in aqua. ¶ Iam in hoc diminutiõis eius magna eſt humilitas, quòd cum dixiſſet, ego baptizo, addidit in aqua; uidelicet ut ſubaudias id quod paulo poſt dicturus eſt: Ille autem in ſpiritu ſancto baptizat. Et quidẽ Chriſtus quoq; in aqua baptizat: ſed hæc eſt tertia, imò minima baptiſmi eius ſubſtantia. Tres quippe ſunt qui teſtimoniũ dant in baptiſmo Chriſti: Spiritus, aqua & ſanguis. Horum, ut dictũ eſt, aqua minimum eſt, in qua ſola baptizabat Iohãnes, antequam glorificato Ieſu datus eſſet ſpiritus, imò & antequam lanceato Ieſu fuſus eſſet ſanguis eius. Maximum eſt ſpiritus, in quo ſolo peccatorum remiſſio datur, quam Iohannes dare nõ prævalens, baptizando in pœnitentiam baptiſmo Chriſti populũ præparabat. Chriſtus enim per aquam & ſanguinem ueniẽs, non in aqua ſolum: ſed in aqua & ſanguine, ſolus in ſpiritu baptizat, teſtificante q̃modo Chriſtus eſt ueritas, qui ſolus remiſſionem peccatoꝝ dat, aqua ſignatam, ſanguine emptam, ſpiriſancto effuſam. ¶ Sue ergo diminutionis cauſa hæc ab ipſo maioris ac minoris tam longe differens oppoſitio facta eſt. Amplius autem ac manifeſtius ex eo quod ſequitur, ſemetipſum diminuit, ut creſcat æſtimatio magnitudinis Chriſti. Ait enim: Ipſe eſt qui poſt me uenturus eſt, qui ante me factus eſt. Hoc ſuperius expoſitũ eſt: ſcilicet in eo poſt Iohãnem uenire Chriſtum, quia natiuitatẽ, prædicationem, baptiſmũ, quoq; & mortẽ eius, ipſe naſcendo, prædicando, baptizando quoq; & moriendo ſecutus ſit. Et in hoc ante illum factus eſt, quod illi prælatus eſt. Sed hoc eſt magnũ ac præclaꝝ humilitatis ſpeculũ, quod ſubſecutus ait: ⌊Cuius ego non ſum dignus ut ſoluam eius corrigiam calceamenti.⌋ Hoc etenim dicto præſentibus qui

Pſal. 18 Matth. 21 Lucæ 20

Lucæ 11

Sãctitas Iohãnis in deſerto.

Lego * ex.

Iohã. in eremo, Chrus in medio populi.

Iohan. 3 Aqua miniſtrũ eſt in baptiſmo, ſpũs ſctũs maximũ. 1 Iohan. 5 Iohan. 7

Iohan. minuit ſeipſũ, ut creſcat æſtimatio Chriſti.

Soluere corrigiã calceamenti.

aderant nota ſimilitudine, iuxta quod audire uel capere poterant, cum maxima ſui diminutione, Chriſti commendat excellentiam, & nobis de pectore fœcundę gratię perpulchre ſignat illam, quam nunc uidemus uiduitatem uel abiectionẽ ſynagogæ. Mos em̃ apud ueteres fuit, ut ſi quis eam, quæ ſibi competeret, accipere uxorem nollet, ille calceamentũ ei ſolueret, qui ad hanc ſponſus iure propinquitatis ueniret. Cui autẽ magis competebat, ut uxor eſſet ſynagoga quàm Chriſto, cuius tota patris hæreditas, uel uniuerſa quæ eſt ab initio uſq; ad finem ſeculi eccleſia? Quis enim patri propinquus magis quàm filius? Sed hic competentẽ ſibi uxorem ducere recuſat, quia quondam deo coniunctam ſynagogam repudiat. Non ergo putet, eadem ſynagoga, quòd à Chriſto pro uitio ſuo, repudiata, Moyſen aut prophetas habeat, uidelicet, quia ſicut Iohannes de ſeipſo teſtatur, nemo propinquorum Chriſti dignus eſt, ſoluere corrigiam calceamenti eius, id eſt, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illam remanere, uel eandem ſaluare poteſt, quæ Chriſti coniunctione indigna eſt. ¶ Quod tamen & aliter intelligi poteſt. Nam quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus dominus quaſi calceatus apparuit: quia in diuinitate ſua morticina noſtrę corruptionis aſſumpſit. Vnde & per prophetam dicit: In Idumęam extendam calceamentum meum, id eſt, gentibus innoteſcam per incarnationis meæ myſterium. ¶ Sed hoc ipſum incarnationis eius myſterium oculis penetrare non ſufficit, inueſtigari em̃ nullatenus poteſt, quomodo corporatur uerbum: quomodo ſummus & uiuificator ſpiritus intra uterũ matris animatur, quomodo is qui initium non habet & exiſtit & concipitur: Iohannes ergo ſoluere corrigiam calceamenti eius non ualet, quia incarnationis eius myſterium nec ipſe inueſtigare ſufficit, qui hanc per prophetiæ ſpiritum agnouit. ¶ Sed ô tu Iohannes, ueritatis & gratiæ ſymmiſtes, nunquid non ſaltem hoc ſcire potes, quam ob cauſam illa corrigia ligata eſt? Nunquid ignoras, quo uel quali in diuerſorio diuinitas calceata eſt? Nunquid neſcis quali ex muliere uerbum caro factum eſt? Ignoras tu cœleſtis paranymphus & ſponſi amicus, quod nos paruuli eccleſiæ filij non ignoramus? Cur ergo filet de hoc uox clamantis in deſerto? Cur non hoc euangelizas, & uocem exaltas? Videlicet, quia tempus nondum eſt. Tempus enim loquendi & tempus tacendi. Tempus hæc loquendi tunc erit, cum filius hominis à mortuis reſurrexerit. Non ergo ab re gemit affectus amantis, & magno deſiderio clamantis, ſuæq; imputat indignitati, quòd tempus non habiturus ſit, ut currat cum ſpecioſis pedibus ſuper montes euangelizantis & prædicantis pacem, annuntiantis bonum, prędicantis ſalutem, dicentis: Sion regnabit deus tuus. ¶ Hunc affectus eius clamorem uehementem, euangeliſta Matthæus alijs uerbis non minus exprimit dicens: Qui autem poſt me uenturus eſt, fortior me eſt, cuius nõ ſum dignus calceamenta portare. Quid enim eſt calceamẽta eius portare, niſi prædictum incarnationis eius myſterium palàm mundo annuntiare? Fecerunt hoc apoſtoli, quos propheticus beatificans ſpiritus: Cœli, inquit, enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur uoces eorum. In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Et quis ſonus? quæ uerba eorum? In ſole, inquiunt, poſuit tabernaculũ ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, & cætera. ¶ Hoc etenim facientes apoſtoli, calceamenta eius in Idumæam, & in omnes alienigenas extenſa portauerunt, pro quibus & cõtumeliam pati & mori digni ſunt habiti. Iohannes autem in ſpiritu præuidet narrãdæ illius gloriæ tempori, ſe nõ eſſe ſeruandum, magnus quidem, & nullo minor apoſtolorum: ſed de ſeipſo humiliter ſentiẽs, & gratiam, quæ in ſe eſt, comparatione illorum, qui illam dei gloriam enarraturi ſunt, paruam ducens. Scit nanq;, quia priuſquam Chriſtus illa per paſſionem calceamẽta deponat, ſuiſq; electis per totum mundũ portanda imponat, ipſe in anguſtijs Iudææ conſummandus, & ad inferos deſcenſurus ſit: ut illuc quoq; officium ſuæ peragat prærcurſionis. Gemit ergo profitens, quòd calceamẽta eius portare uel corrigiã eius ſoluere indignus ſit, id eſt, myſteriũ incarnationis Chriſti gloriamq; reſurrectionis non mereatur cum beatis annuntiare apoſtolis. ¶ Veruntamen nõ Macherunta Galilęæ oppidulum, non carcer Herodis adulteri tantum caput continere potuit, quin per omnem mundum quadrigis emicans euangelicis, cum firmamento cœli enarraret gloriã dei: id eſt, cum beatis apoſtolis altiſonum ferret teſtimonium uerbo dei, ſicut uſq; hodie perſonare non deſinit in euangelio eiuſdem filij dei, notus & inclytus, maxime ex illo famoſo teſtimonio, quod ei Chriſtus ipſe perhibuit, quia nemo inter natos mulierũ maior eo ſurrexit. Hæc in Bethania facta ſunt, trans Iordanem, ubi erat Iohannes baptizans. Quia locus quoq; quæri ſolet in cauſis, ſcilicet celebris an deſertus ſit is, in quo actum quid uel dictum aſſeritur: bene locum quoque euangeliſta, in quo tanta uox clamantis inſonuit, ſubjcit dicens: Hęc in Bethania facta ſunt, trans Iordanem, ubi erat Iohannes baptizãs. Ac ſi dicat: O uos ſcribę & phariſæi, teſtimonium hoc, quod de cœlo eſſe, non poteſtis diffiteri, latere quenquam ueſtrum non potuit. Nam & propinquus erat locus, utpote tantum quindecim ſtadijs diſtans ab Hieroſolymis, & tunc nimium celebris, quia uidelicet ibi erat Iohannes baptizans, & egredieba-

tur ad

Ioh. 9

Alia expoſitio eiuſdẽ

Pſal. 59

Incarnationis myſteriũ etiã Io. Bap. impenetrabile.

Iohan. ſymmiſtes.

Eccl's. 3

Eſaiæ 52

Eius calceamenta portare.

Matth. 3

Pſal. 18

Apoſtoli calceamenta illa portauerũt in omnẽ terrã

Actor. 5

Iohã. Bap. p euãgeliũ orbi notus.

Matth. 11

In Bethãia trãs Iorda.

Matth. 21

Matth. 3

Lucæ 3

tur ad illum(ut alij quoque euangeliſtæ referunt, & ueſtri non tacent hiſtoriographi)omnis regio Iudææ & Hieroſolomytæ uniuerſi & baptizabantur ab eo, confitentes peccata ſua. Marci 1
¶ Excuſabiles igitur uos eſſe non finit uerbum domini, quod trans Iordanem tam prope ad uos acceſſit, & tali in loco talem per hominem, eo tempore quo miſiſtis ad illum, teſtimonium perhibuit ueritati. Sed uos quidem non credidiſtis ei, at ille in Bethania, id eſt, domo obedientiæ, ſcilicet in eccleſia quæ eſt domus Chriſti, obediens fidei eius, itidem clamare non deſinit, uos impietatis accuſans, nos in fide Chriſti ſuo teſtimonio corroborans. Interea nemo qui ambigat, Iohannis animam deſiderio ſuſpenſam, cœlo inhærere, & eum, quem intus agnouerat, foris quærere oculis intentis & animo iugiter orante. Nam ſpiritu ſancto edoctus, iccirco à deſerto uenerat, & confluentes ad ſe turbas excipiens baptizabat: ut eum, qui peccata mundi tolleret, uenientem inter peccatores, (quod procul dubio futurum erat) & ipſe agnoſceret, & cæteris palàm oſtenderet. Sic enim & ipſe paulo poſt dicturus eſt: Et ego neſciebam eum: ſed ut manifeſtaretur in Iſraël, propterea ueni ego in aqua baptizans. Cum ergo ſtaret in excelſo ſpeculator, omni mundo ſublimior, deſiderio uulneratus, & cœlum pulſans gemitibus, ſalutem ſuam uidere ſitiens, ut eam & uiuis oſtenderet, & mortuis nuntiaret. Inexcuſabiles Iudæi.

Quō Iohānes agnouit Ieſum ad ſe uenientem.

└ Altera die uidit eum uenientem ad ſe. ┘ Altera, inquit, die, poſtquam tanto clamore præco ueritati obſecutus eſt, præmium recipit fides, deuotio remuneratur eſt. Magnum utique recipit præmium, illud ſcilicet, quod ipſe, qui ſanctorum omnium corona eſt & præmiū, pro magno repromittit dicēs: Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Quomodo enim Iohannes uidens agnouiſſet eum, niſi aliqua ex parte Ieſus manifeſtaret ei ſeipſum? Nunquid agnouiſſet eum, ſi ueniens ſolam manifeſtaſſet ei ſerui formam, quam omnes uidebant? Non utiq;, quia, ſicut iam dictum eſt, ſecundum hominis formam, ut Iohānes ipſe teſtatur, neſciebat eum. Vidit igitur in forma hominis illam, qua ſpecioſus erat præ filijs hominum, ſpeciem & pulchritudinem, uidit mundo corde illam, quam proteſtatus fuerat per eum factam eſſe, gratiam, & ueritatem. └ Vidit illum & ait: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. ┘ Hoc plane, quod dilatata mente uidit, hac breui enuntiatione mirabiliter expreſſit. Suauitatem dei, quam ex corporali pariter & ſpirituali eius aſpectu dupliciter delectatus deguſtauit, nobis protinus deguſtādam, gratulationis uoce refudit. Qui enim exultauit infans in gaudio, cum adhuc eſſet paruus in utero, quòd in aulam uirgineam rex ſeculoꝝ deſcendiſſet: quanto exultauit tripudio iuuenis prædicans, cum idem rex Chriſtus coram alloquendus adeſſet? Et qui tam digna, quæ ſupra elocutus eſt, de illo ſentire meruit, dum ſola mente uidens exterioribus illum quæreret oculis: quanto magis ubi illum inuenit, dignum aliquid exclamando effari debuit aut potuit? ¶ Exclamauit igitur, magno cōcuſſus impetu ſancti ſpiritus, & prioribus uerbis quaſi auro mundo gemmam pretioſam ſuperaddidit, dum gaudio mētis in uocem erumpente, dixit: Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Cunctis nanq; ſuperior ſermo eius, quaſi aureū ſubſellium rutilat in euangelica Chriſti quadriga, hoc uero dictum tanquam pretioſiſſimus lapis ad augmentum decoris accedit, quod ſancta eccleſia certatim rapiens in fronte & in pectore ſuo præfixum, frequentius concelebrat in laudibus Chriſti. ¶ Ecce, inquit, agnus dei: Vbi agnum audis, euidentem magni ſacramēti aditum inuenis. Notum quippe eſt, quia per immolationem agni liberatus eſt ab Aegyptiaca ſeruitute populus dei, & Pharaonem cum omnibus Aegyptijs, quorum duritiam decem plagæ nō uicerant per manum Moyſi, ſolus agni cruor, & ueſpertini myſtica uſtus ſacrificij contriuit, cæſis omnibus primogenitis, filios quoque Iſraël per mare Rubrū tranſire fecit, ſubmerſo Pharaone cum curribus & equitibus ſuis. Hāc umbram futurorum, in ueritate Chriſti mox adimplendam, Iohannes propheta & plus quàm propheta, digito demonſtrat: Ecce, inquiens, agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, ac ſi dicat: Non plagæ decem præceptorum, quæ per Moyſen data ſunt uerberauerunt ſufficienter uſq; ad plenam uictoriam ſpiritualem Pharaonem, libertatis & uitæ noſtræ exterminatorem: ſed ſanguis huius agni, id eſt, hominis innocentis, qui nullum omnino peccatum fecit, agni ueri abſque macula, quem nec originale nec aliquod actuale peccatum offuſcat, liberos nos ab illo mortis præpoſito & principe tenebrarum, tranſire facit in illam, quam in primo parente perdidimus, patriam lucis & ueram terram repromiſſionis. Non enim in decem præceptis tanq; in decem plagis reſiſtendo ſpirituali Pharaoni, neq; in carnalibus ſacrificijs, potuimus ad perfectum iuſtificari nos aut patres noſtri: ſed hic agnus tollet peccata mundi, quando pendens in cruce, riuo ſanguinis & aquæ, de latere ſuo profluentis, uniuerſam eccleſiam ſuam emundabit, quantacunq; eſt uel erit ab initio uſq; ad finem ſeculi. ¶ Hoc intendens hic ipſe Iohannes Baptiſta, ſecundum alios euangeliſtas dicebat: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Debebat enim tam ipſe q̄ oēs electi baptizari in ſanguine Chriſti: quia uidelicet hactenus excubabat foris uniuerſa ab origine mūdi eccleſia, nō admittēte ſummæ iuſtitiæ cēſura, ut cœleſte ſanctuariū ingrederet antiquę prȩuaricatiōis delicto mēſtruata. Vnde dicit unus ex ſanctis illis, ſcīūs

Lucæ 1

Exclamatio Iohānis Baptiſtæ.

Ecce agnus dei.

Exodi 12

Exodi 14

Myſticus ſenſus de liberatione à Pharaone ſpirituali.

Ego à te debeo baptizari. Matth. 3

Lucæ 3

Esaiæ 64 & magnus Esaias propheta: Facti sumus ut immundi omnes nos, omnes iustitiæ nostræ sicut
Vita æterna ex gratia est dei nõ ex merito nostro: pannus menstruatæ. ¶ Ergo cp ait Iohannes, ego à te debeo baptizari, hoc tam de se quàm de
Nam & id ex gratia ẽ omnibus, quotquot prẽordinati sunt ad uitam, ueraciter sensit. Per solam quippe gratiam ad
Roma 3. 11 regnum cœlorũ reducimur, quod nullis operum nostrorũ meritis cõparare possumus. Nam
& Abraham potuit quidem per fidem suam uel iustitiam, paterni reatus euadere pœnam: sed
nullis meritis illam, qua in primo parente iuste exhæredatus est, potuit redimere gloriã. Res
est non meriti, sed gratiæ, magnitudo uel æternitas cœlestis gloriæ. Gratis data est beatis an-
gelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani generis, gratis omnino, id est,
per solam Christi gratiam redditur nobis, quicunq; per ipsum nunc reconciliationẽ accepi-
Qui tollit peccata mundi. mus. ¶ Igitur solus & uerus hic est agnus dei qui tollit peccata mundi. Quo dicto mirabilis
prẽco ueritatis breuiter utranque in una persona Christi substãtiam, scilicet dei & hominis,
ostendit: utranq; id est, passibilem humanitatis, impassibilem uero diuinitatis, naturam confi
Esaiæ 53 tendam exprimit. Nam ex eo quod homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad uictimam
Exodi 12 deditq; corpus suum percutientibus, & genas suas uellentibus, ut carnibus eius cibaremur, &
Gene. 49 lanis eius operiremur, & confixus atq; lanceatus est, ut sanguine eius postes nostrarũ
frontium signarentur. Ex eo autem, cp deus est, cp potuit tollere peccata mundi, ascendens ad
prædam, & rugiens apud inferos ut catulus leonis, non ualente resistere antiquo prædone,
tyranno mortis, & nunc morte superata sedẽs ad dexterã patris, credentiũ in se potenter pec
cata dimittit. Bene ergo hic euangelista, cui propositum est, testimonia congerere diuinitatis
Christi, dictum hoc non omittendũ putauit, præsertim cum tanti fit splendoris, ut ab hoc effe
ctu, id est, ab eo cp tollit peccata mundi, maxime comprobetur id quod superius dictũ est, ple
Hic est de q̃ dixi, scilicet uer⁹ Chr̃s. num gratiæ & ueritatis. Sequitur: ⌊Hic est de quo dixi, qui post me uenturus est, ante me fa-
ctus est, quia prior me erat. ⌋ Ac si dicat: Ne alium suscipiatis in nomine Christi, tanq; ipse sit
Matth. 24 Christus, neq; seducamini, quando dicent uobis, ecce hic Christus, aut ecce illic: quia hic &
Lucæ 17 non alius, hic, inquam, est Christus, de quo dicebam uobis: hic est qui uenit bene dictus in no
Matth. 21 mine domini: alius cum uenerit in nomine suo, uidete ne illum suscipiatis. Hic Iesus (ut puta-
Lucæ 3 tur filius Ioseph) Christus est, tempore certo & præfinitis diebus natus in Bethleem, ex semi-
Gene. 49 ne Dauid: scilicet, quando ablato sceptro de Iuda, & duce de fœmore eius, alienigena Hero-
des in regno Dauid principabatur. ⌊Et ego nesciebã eum, sed ut manifestaretur in Israel, pro
pterea ueni ego in aqua baptizans. ⌋ Nequeo satis ammirari rerum omniũ artificem, omnem
habentem uirtutem, omnia prospicientem dei sapientiam: quomodo summis in negotijs non
Eloquentia etiã in diuinis elogis. Iob 5 dedignata comitem habere secularem eloquentiam, sic utatur illa ueluti ancilla, sic secum il-
lam abducat ut magnitudine sua totam operiat: adeo ut non nisi à diligentissimis internosci
queat garrulæ huius pedissequæ præsentia. Ecce enim dum sapientes in astutia ipsorũ cõpre-
hendere gestit, euidentissime syllogismum fecit. Supra nanq; per hunc Iohannẽ Baptistam, fi
delem suæ uoluntatis interpretẽ proposuerat prouide, de absente Christo dicens, quia prior
Carnalis opinio Iudeorũ de regno Chri. me erat, & de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, & cætera. ¶ Con-
cessit auditor omnis populus, imò & libenter accepit, Christum magnũ fore regem, magnum
Psal. 76 & inclytum ducem, habiturũ coronam regni in capite suo, & dominaturũ à mari usq; ad ma-
re, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarũ. Hæc enim una erat omnium sententia de Chri
sto, & sic prophetæ indicauerant de illo. Tanto ergo attentius audierant, & tanto procliuius
testificanti Iohanni concesserant, quãto carnalibus subditi affectibus, uoluptates corporis &
omnium rerum affluentiã, & per omnia carnale seculum, Christo regnante, sibi non defutu-
rum sperabant. Igitur constante apud auditores tanti præconis propositione, ueniente tan-
dem Iesu inter alios homines ad Iohannem, assumit spiritus sanctus per os eius dicens: Ecce
agnus dei qui tollit peccata mundi: hic est de quo dixi, & cætera. Ad hæc auditor, qui supra
nullatenus cõquiescit, imò quantis potest argumẽtis depugnando cõtradicit: Iesus enim ho-
mo Galilæus erat, inter eos, ut cæteri hominum, hactenus ambulauerat, tanq; in patria sua. Sed
Matth. 13 profecto uerũ est illud, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. ¶ Oportet ergo ut hic,
Lucæ 4 qui assumpsit, cõfligat in eadẽ assumptione sua, quod & facit, ualidis utens testimonijs, & ad ul
Validũ testimoniũ Ioh. Baptistæ de Christo. timum cõcludens fic: Et ego uidi & testimoniũ perhibui, quia hic est filius dei. Igitur cum di-
xisset, ecce agnus dei, & cætera: protinus ad confirmationem sui sermonis, & confutationem
aduersarij, sumptum de cœlo testimoniũ infert, cum dicit: ⌊Quia uidi spiritum dei descẽden
tem ficut columbam, & manentẽ in eo. ⌋ Et ut purum esse ostendat testimoniũ suum, ab omni
humano fauore uel gratia, & ego, inquit, nesciebam eum. Ac si aperte dicat: Cur me æstimes
gratia uel fauore humano conductũ, hoc illi perhibere testimonium? Ego nesciebam eum,
quippe qui cum in deserto anachoreta essem, nullam ante hac habueram cum illo conuersa-
tionem, nullumq; colloquium. ⌊Sed ut manifestaretur in Israël propterea ueni ego in aqua
baptizans. ⌋ Id est, nõ ueni à deserto, eo cp scirem eum, sed ueni ego iccirco, ut scirem eum. Sed
dicis mihi: Vnde uel hoc nosse poteras, cp in aqua baptizans inuenires eum, nisi quia sciebas

eum?

eum? Ad hæc inquam. ⌊Et ego neſciebam eum, ſed qui miſit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem uideris ſpiritum deſcẽdentem ſicut columbam, & manentem in eo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.⌋ Itaque non uoluntate humana, ſed autoritate diuina ueni in aqua baptizãs. Et quomodo mittebatur Samuel in Bethleem, ſciens eſſe in filiis Iſai, quem unigeret in regem, ſed quis filiorum eius eſſet neſciens, ſic & ego ueni ad Iordanem, Chriſtũ iam ueniſſe ſciens, ſed in perſona quis Chriſtus eſſet neſciens. Et ſicut idem Samuel ex occurſu faciei Dauid agnouit, erat enim ruffus & pulcher aſpectu, decoraq; facie, certior autem factus eſt, dicente domino: Surge & unge eum, ipſe eſt enim, ſic & ueniẽtem hunc ad me, & reuelante ſpiritu agnoui & dixi: Ecce agn⁹ dei, & ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Certior autem factus ſum ueniente ſuper eum ſpiritu in ſpecie columbæ. ⌊Et ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius dei.⌋

Similitudo inter Iohãnem Baptiſtam & Samuelem.

1.Reg.16

FINIS LIBRI PRIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN IOHANNEM COMMENTARIORVM LIBER II.

RIA SVNT QVAE HOC LOCO DISTINCTA diligenter conſideranda ſunt, ſcilicet, baptiſmum Iohannis, de quo ipſe ait, ſed ut manifeſtaretur in Iſraël, propterea ueni ego in aqua baptizans. Baptiſmus quoq; Chriſti, de quo ad ipſum Iohannem dictum eſt: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto, & columbæ ſpecies, in qua ſpiritus ſanctus ſupra dominum deſcendens, eidem Iohanni oſtenſus eſt. Hæc, ut iam dixi, diligenti conſideratione digna ſunt, quia uidelicet magna ſunt & alta: quorum intellectu fides paſcitur, ſpes enutritur, charitas accẽditur, totusq; homo interior, uelut matutinæ lucis infuſione ſerenatur. ¶ Illud igitur diuinæ gratiæ præuio lumine, primum quærimus quæ cauſa uel intentio fuerit ut Iohannes Chriſti gratiam, nomine ſignans, officio prædicans ueniret, ut ipſe ait, in aqua baptizans. Et quidẽ cauſa illa protinus occurrit, cp iccirco uenerit baptizãs in pœnitentiã, ut hoc modo illi uiam pararet, qui ueniẽs poſt ipſum baptizaret in remiſſionẽ peccatorũ. ¶ Sed nunquid adeo neceſſariũ erat baptizare in pœnitentiã, qua ſi glorificato dño Ieſu nemo poſſet niſi ſic præparatus baptiſmi eius percipere gratiam? Hoc certe omnino alienũ eſt à fide. Nam ecõtra pauci admodũ de gente illa cui baptiſmũ pœnitẽtiæ prædicatũ eſt, baptiſmũ Chriſti cõſecuti ſunt, ad nos autẽ abſq; baptiſmo pœnitẽtię tota trãſmigrauit gratia baptiſmi in remiſſionẽ peccatorũ. Quid ergo intẽdit ſpiritus ſanctus, qui prophetas oẽs miſit, ſuo quenq; tẽpore, dum Iohannẽ à deſerto expulit, ut iret ad prædicandum baptiſmũ pœnitentiæ? Non eñ ſterilis ludæa ualde dignos attulit pœnitẽtiæ fructus. Nec uero fruſtrari potuit in hoc facto quęcũq; fuit intẽtio eius, quem proculdubio miſit ſpũs ſanctus, cuius inſtinctu quæcunq; cœpta ſunt, nullo prorſus impedire ualẽte perficiũtur. Erigenda eſt igitur cõſideratio ab illa exili pœnitẽtia populi, quę profecto quãtulacunq; fuerit, nihil dignũ attulit tãto molimine uocis clamãtis in deſerto, dirigite uiã dñi. In ipſo nanq; dño noſtro cauſam eandẽ, qui quærit, hoc modo inueniet. ¶ Nemo fideliũ, qui dubitet Chriſtũ leſum iccirco ueniſſe in carne, ut peccata mũdi tolleret, & in ſe trãsferret, iuxta prophetã dicentem: & dñs poſuit in eo iniquitates oĩm noſtrũ, & pro nobis dolet, & diſciplina pacis noſtrę ſuper eum. Hanc autẽ ueram & ſummã eſſe pœnitentiã pro omni mũdo celebratã, res ipſa oſtẽdit, ratio ſentit, fides ſancta cõfitetur. In ipſo nanq; habitu pœnitentis, hunc dei filiũ prophetа idem, qui ſupra intuẽs, & aſcendit, inquit, ficut uirgultũ, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei, neq; decor, & uidimus eum, & nõ erat aſpectus, &c. Igitur ad agendũ pro cũcto mundo pœnitentiã, qua peccata cunctorũ expiaret dominũ noſtrum ueniſſe dubium non eſt. ¶ At ipſe iuuenilem iam attigerat ętatem, & cum ſciret ſe ad hoc ueniſſe, ut tanto pro cunctis ut dictum eſt, officio fungeretur, humiliter apud ſe latebat, expectans in forma ſerui iubentis patris imperium, uidelicet in totum opus ſuum non uoluntatis proprię, ſed ueręatq; perfectę foret obedientiæ. Dandum quippe nobis in ſemetipſo nouerat exemplum, ne quis noſtrum de ſanctitate uel ſcientia confidens, prępripere audeat munus eccleſiaſticum, maximeq; ſancti ac uenerabilis ſacerdotij gradum, quòd uidelicet eiuſdem Chriſti domini peccata mũdi tollentis, proprium eſt miniſterium. Vnde Apoſtolus ait: Nec quiſquam ſumet ſibi honorem, ſed qui uocatur à deo tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, ut pontifex

Alius Iohãnis, alius Chriſti baptiſmus.

Cur Iohannes uenit baptizare in aqua pœnitentiam.

Matth.3

Reſponſio.

Eſaiæ 53

Ibidem.

Obediẽtia Chri in forma ſerui.

Hebræo.5

Pſal.2

pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad deum, filius meus es tu, ego hodie genui te. ¶ Illo ergo,
Matth. 3 ſicut dictum eſt, legitimã atq; ordinatam ſuimet expectante promotione, uenit Iohannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hanc autem Iohannis prædicationem huius eſſe uocationem teſtatur idem Iohannes Baptiſta, in hoc Iohannis euangelio dicens, quia ut manifeſtaretur in Iſraël, propterea ueni ego in aqua baptizans. ¶ Igitur cauſa cur Iohannes uenit in aqua baptizare, & prædicare baptiſmum pœnitẽtiæ, non eſt alia quàm hæc, ut ille ſanctus ſanctorũ, qui ſolus erat idoneus ferre pœnitentiã pro peccatis omnium electorũ aduentum eius ab origine mundi expectantium, hac uoce publica uocatus accederet palàm ad cœleſte ſanctuarium, in cõſpectu dei patris & ſanctorũ angelorum, ubi eodem ſpiritu in ſpecie columbæ ſuper ſe deſcendente, deſignaretur põtifex, quo dudum in Mariam ſuperueniente, idem ſanctus & immaculatus homo conceptus eſt, non aliam habiturus quam offerret hoſtiam, niſi carnem propriã quam ſtatim quadraginta dierum & quadraginta noctium ieiunio, deinde omnibus pœnitentiæ modis afflictam, tandem pro peccatis noſtris oblaturus erat deo patri hoſtiam in odorem ſuauitatis acceptam. ¶ Hoc autẽ totum ſic oportebat fieri, quatenus & curioſam diaboli malitiam totamq; eiuſdem Satanę ſynagogam cõfilium dei pro tempore lateret, & de ipſo latibulo ſuo crebris intermicans beneficijs, eius ſapientia ſimplicibus proficeret. Propoſitum nanq; erat utiliter, ut primo aduentu occultus ueniret filius dei. Nam ſecundo idem deus noſter manifeſte ueniet, & non filebit. Bene ergo Iohannes, ex conſulto ſancti ſpiritus miniſterium ſuum, quo ſolus quærebatur Chriſtus, mittit in turbam, palàm uniuerſis baptiſmum prædicãs, cunctosq; baptizans in pœnitentiam: ut dum idem pluribus cernitur, occaſio diſſertandi de uno ad præſens ſubtrahatur. ¶ Sic profecto Samuel, de quo ſupra dictũ eſt, miſſus ungere regem, quem prouiderat ſibi dñs in filijs Iſai, & timens ne audiret Saul, uitulum tulit de armento ex præcepto domini, ueniensq; Bethleem admirantibus ſenioribus & dicentibus, pacificus ne eſt ingreſſus tuus? pacificus, inquit. Ad immolãdum domino ueni. Sãctificamini, & uenite mecum ut immolem. Et eduxit eos ad ſacrificium. Sic nimirum & illic unctionem electi regis, & hic manifeſtationem ſaluatoris, diuina prouidentia in magna frequẽtia ſecretam eſſe uoluit, resq; effecta eſt conſulte magis quàm occulte. ¶ Quia uidelicet iccirco facta eſt ut ſciretur in ſuo tempore. De his, qui baptizabantur in Iordane ab eodem Iohanne, ut ait Lucas, peccata ſua confitentes, & dignos fructus pœnitentiæ facientes, nulli dubium eſſe debet, quin peccata illorum hic in innocentia pœnitens, & in pœnitentia innocens ſuper ſe tulerit cum peccatis omnium, qui illum apud inferos expectabant, ita uidelicet, ut poſt modum per paſſionem Chriſti ſaluarentur, quotquot ex eis ab hac uita decederent ante reuelatum eius baptiſmum, cuius definitio uel regula eſt baptizari, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Nam quotquot ex eis peruenientes ad illam plenitudinem temporis, in qua dictum eſt, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, non receperunt hoc lauacrum gratię & ueritatis, nihil profuit illis baptizatos fuiſſe baptiſmo Iohannis, nec omnino ſaluare potuit illos pœnitentia fidei Chriſti non admixta. Iohannes enim baptizauit in aqua ſolum pœnitentiam indicens, ea cauſa uel intentione miſſus, quæ iam pro poſſe dicta eſt, non etiam peccatorũ remiſſionem tribuens. ¶ Chriſtus autem baptizauit ſemel quidẽ in aqua ſimul & ſanguine de latere ſuo profluente, baptizauit nihilominus, imò & nunc baptizat in ſpiritu ſancto, cum aqua & eiuſdem ſanguinis ſui ſacramento, perfectam tribuens peccatorum remiſſionem, quę extra baptiſmum eius, poſt quam regulam eius deprompſit, nulli dein ceps tribuitur. De quo eius baptiſmo iam nunc dicendum eſt, ſicut ſupra propoſitũ eſt. ⌊Super quem uideris, inquit, ſpiritum deſcendentem ſicut columbam & manentem in eo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.⌋ Notandum diligẽter, quòd cum propria poſſet eum appellatione deſignare, & dicere, hic eſt Chriſtus, uel quod magis eſt propriũ, hic eſt unigenitus dei filius, maluit deſcriptione uti, dicẽdo, hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. Primo definiendũ eſt, quid ſit baptizari in ſpiritu ſancto, ac deinde dicendum, cur maxime hoc loco dicere uoluit, qui baptizat in ſpiritu ſancto. ¶ In ſpiritu ſancto baptizari, eſt gratiam accipere ſpiritus ſancti, quæ non modo quid ſit peccatum oſtendat, ſed & auxilium aduerſus peccata prębeat, delẽdo præterita, repellẽdo inſtantia, atq; ita de ſeruis peccati faciat filios dei, de filijs iræ filios gratiæ, de ignotis & aduenis genus regale & ſacerdotale. Baptiſmus enim Chriſti unctio eſt regalis & ſacerdotalis, qua ipſe unctus prę cunctis participibus ſuis. Chriſtus nũcupatur, q̃ Hebraice Meſſias, Greçe Chriſtus, Latine dicit unctus, qua ipſe plenarie ſolus ſic unctus eſt, ut particulariter ungere alios, & facere poſſit adoptiõis filios, & à ſe, qui principaliter unctus eſt, unctos, id eſt, à Chriſto uocari faciat Chriſtianos, quod deſignatur per hoc, quòd dicitur Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto. ¶ Hoc ante Chriſti aduentum nullatenus effici poterat, quia uidelicet lex, quæ data fuerat, peccatum oſtendere tantum, non etiam auferre ualebat. Vnde patres antiqui quamlibet iuſti ad inferos deſcendebant, ueterem paternæ præuaricationis

Solus Chrs idone⁹ fuit ad agendã pro nobis pœnitẽtiã.

Matth. 4 Ephe. 5

Occultãdus erat ſatanę prim⁹ Chri aduentus.

Pſal. 49

Sic Samuel occultabat unctionẽ Dauid. 1. Reg. 16

Baptiſmus Iohãnis q̃d contulit.

Lucæ 3

Matth. ult.

Baptiſmus Chriſti ſolus abluit à peccatis.

Quid ẽ baptizare in ſpũ ſancto. Roma. 6 Ephe. 2 1. Petri 2

Baptiſmus eſt unctio.

Pſal. 44

Lex pctm oſtẽdebat nõ tollebat Roma. 7

tionis portantes ignominiam, actualium quoque peccatorum non omnino effugientes cœnum, quin aliquam cõtraherent sordem uel maculam, quam carnibus taurorum aut sanguine hircorum emũdari impossibile erat. ¶ Hoc erat opprobrium Israël, quod exprobrabat iugiter hostis incircuncisus, scilicet diabolus, insultans patribus antiquis quãlibet iustis & quodammodo dicens: Quare ueniſtis parati ad bellum? eo quòd legis mãdato uelut arma tenentes, nihil fortiter agerent, nec de se uirum dare possent, qui pro cunctis iniret singulare certamen. Fruſtra nãque uarijs baptismatibus & iustitijs carnis, opprobrium suum delere conabantur, eo quod non haberent sacerdotem, qui spiritum sanctum dare posset, cuius gratia uera & sola peccatorum remissio est. Cum ergo Iohãni signum datur, quo Christum agnoscat, dicitur illi: Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Quod idem est, ac si diceretur, hic est, qui aufert opprobrium ab Israël, uidelicet peccatorum remissionem tribuendo, quę nõ datur omnino nisi in spiritu sancto. ¶ Et hic baptismus non unius tantum potentiæ, sed duplicis operationis est. Baptizat enim Christus in spiritu sancto, primum, ut dictum est, peccatorum remissionem tribuendo. Baptizat nihilominus & secundo, diuersarum ornamenta gratiarum conferendo. De gratia nanque remissionis peccatorum ipsa die qua resurrexit, dicit ipse insufflans discipulis suis, quos utique iam lauerat à peccatis eorum in sanguine suo: Accipite spiritũ sanctum, quem se illis dare in remissionem peccatorum testatur ipse, protinus adiungens: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Et quorum retinueritis, retenta sunt. De illa uero donorum largitate, qua diuersarum, ut prędictum est, confert ornamenta gratiarum, dicit ipse, Luca referente in Actibus Apostolorum, quia Iohãnes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. ¶ Vtrunq; datum huius baptismi hic idem Iohannes Baptista apud euangelistas Matthæũ & Lucam exprimit cum dicit: Ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni. Baptizat enim nos spiritu sancto, cum in fontem baptismi descendente inuisibili gratia eiusdem spiritus sancti, omnia peccata eorum qui baptizantur, dimittit. Baptizat & igni, cum eiusdem sancti spiritus feruore accẽsos, fortes in amore, & in fide constantes, uel scientia lucentes, & zelo bono calentes efficit. ¶ Et in remissione quidẽ peccatorum nulla diuisio est, sed æqualiter atq; uniformiter una eademq; omnibus gratia remissionis adest, deponens omnes iniquitates nostras, & proijciens in profundũ maris omnia peccata nostra. In donis autem gratiarũ non eadem omnibus quantitas impenditur, sed quodam modo diuiditur mare rubrum in diuisiones, dum alii datur fides, alii sermo scientię uel sapientiæ, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum, & cętera: quæ omnia operatur unus atq; idem spiritus diuidens singulis prout uult. Et in sanctis quidem noui testamenti hęc baptizantis dona, hæc baptismi glorioſi præclara uidemus insignia, quę nemo illorum anteq̃ in remissionem peccatorum baptizaretur percepisse legitur, prẽter Cornelium, & eos qui cum ipso erant, super quos adhuc loquente Petro cecidit spiritus sanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes deum. ¶ Patres autem ueteris testamenti nonnulli operationes uirtutum & plurimi prophetiam perceperunt, & baptizati nõ erant in remissionem peccatorum, Certum est enim, quia tunc omnes baptizati sunt, quando mortuus in cruce Christus fluuium sanguinis & aquæ de suo profudit lanceato latere, in emundationem uniuersæ ecclesiæ, quantacunque fuerit ab origine mundi usque in ipsam horam mortis suæ, à primo iustorum scilicet Abel usque ad latronem, qui in cruce nondum effuso de latere Christi tantæ tamq; salutiferę inundationis fluuio, dominum confessus est, regnumq; eius futurum credens, eadem celeri confessione mercatus est. Positum est autem extunc eiusdem baptismi sacramentum, ad primas eiusdem sanctæ ecclesiæ fores, ut quisquis ecclesiam ingredi cupit, quomodo illa iam baptizata est, & ipse baptizetur siue gentilis, siue iudæus. ¶ Cum ergo ueteris testamenti patres eadem gratiarũ dona consecuti sunt, antequàm Christus baptizaret, quę idem Christus ascendens in altum dedit hominibus noui testamenti, certa discretione opus est, ut non ignoret Christiana fides, quid nouis amplius quàm ueteribus, imò quid nouis pariter ac ueteribus in Christi baptismo collatum sit. Nam ubi causa postulat, ut de gratia Christi uel sancti spiritus sermo habeatur, fidelem atque catholicum in dictis suis aduersarius, hærere facit obiectionibus suis, qui & si non sensu, interdum sermone deficit. Tanta enim per patres antiquos idem deus operatus est, tanta idem spiritus per os sanctorum, qui à seculo sunt prophetarum eius locutus est, ut obloquente aduersario, nouos ueteribus conferre, contentiosum, præferre uero difficillimum fit, si non animaduerso prius rei puncto, uerborum agere circuitum cœperit. ¶ Primum ergo dicendum, illam baptismi CHRISTI gloriam, quo sancti apostoli post ascensionem eiusdem domini glorificati sunt, accipiendo diuersarum dona gratiarum, maximæq; genera linguarum, quæ in signum sunt non fidelibus sed infidelibus uel prophetiam, qua maxime ueteres sancti claruerunt non eius esse uirtutis, ut in eis salus perfecta fit, præsertim cum illa & boni, & mali habere possint. Multi enim (inquit dominus) dicent mihi in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetauimus,

Roma 7
Hebræo. 9
Vetus opprobrium Israel.
1. Reg. 17
Marci 7
Duplex uirtus & operatio baptismi.
Iohan. 20
Actor. 1
Baptizat in spũ sancto & igni.
Matth. 3
Lucæ 3
Differẽtia inter remissionẽ peccatorum & donagratiarum.
Psal. 135
1. Cor. 12
Actor. 10
Patres antiqui in cruce Chri primũ baptizati sunt.
Lucæ 23
Quid amplius habẽt Christiani q̃ antiq̃ patres habuerunt.
Ephe. 4
Actor. 2
Lucæ 1
Gratia linguarũ & pphetię tam bonis q̃ malis data est.
1. Cor. 14
Matth. 7

mus, & in nomine tuo multas uirtutes fecimus, & tunc reſpondebo eis, non noui uos, recedite à me operarij iniquitatis. Etenim Saul quoq; prophetare & malus eſſe potuit. ¶ Nonne filij Iſraël omnes in Moyſe baptizati in nube & in mari, panem quoq; de cœlo & aquam de petra conſecuti & alijs mirabilibus glorificati, poſtmodum quàm plures reprobati ſunt, alij uiuentes abſorpti, alij à ſerpentibus conſumpti, & alijs multis modis, præter pauciſſimos omnes in deſerto proſtrati? ¶ Imò ut ad nouos ueniam, quando conuocatis dominus Ieſus duodecim apoſtolis, dedit illis uirtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & ut languores curarent, miſitq; eos ad prædicandum regnum cœlorum, nonne Iudas erat unus ex illis, quem ipſe qui mittebat eum, diabolum ante traditionem ſuam nominauit, quia nec dominicis oculis fidem exhibere potuit? ¶ Cum ergo nõ ſoli boni, ſed etiam & mali, huiuſmodi chariſmatum dona potuerint cõſequi, non nos dubios reddat claritas mirabilium, quę in antiquis facta ſunt, non cæcos uel cæcutientes nos faciat ad conſiderandam maieſtatem nouę gratiæ Chriſti: quia uidelicet & horum potentiam, & illud ſine quo nihil hæc proſunt, ſcilicet remiſſionem peccatorum, hic qui baptizat in ſpiritu ſancto, nobis & illis dedit. Et huius quidem muneris, id eſt, operationis uirtutum uel cæterorum huiuſmodi, de quibus iam ſupradictum eſt, huius ſecundi muneris non inchoatio fuit, ſed adiectio largitatis, cum in die pentecoſtes diſcipulos dñi ſpiritus ſanctus impleuit, ſed eius quod maximum opus maximaq; uirtus eſt, baptiſmi Chriſti, ſcilicet remiſſionis peccatorum, inchoatio ſimul & perfectio eſt mors Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit in odorem ſuauitatis, in qua morte baptizamur, ſicut Apoſtolus dicit, quia quicunq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu in morte ipſius baptizati ſumus, cõſepulti cum illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. ¶ Nam in morte ſua ſanguinem & aquam, ut iam dictum eſt, de latere ſuo fundẽs, lauit uniuerſam eccleſiam à peccatis ſuis, dans uiuis & defunctis ſpiritum remiſſionis, ſicut mox ut apparuit illis uiuus oſtendit, dicens: Pax uobis: Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis. Hoc ſolum munere baptizati paruuli, morientes tranſmigrant in regnum dei. ¶ Illo autem cuius in die pentecoſtes adiectio fuit, ſic potuerunt antiqui patres clarificari, & apud inferos propter originale peccatum detineri, quomodo potuit & Iudas, cum eodem munere fungeretur diabolus uocari, & eſſe fur loculorum domini, & habere locum in profundiſſimis inferni, in quem abiret, pręuaricatione peracta, filius perditionis. ¶ Ipſum dominũ in forma ſerui dona hæc recepiſſe, prophetа teſtat, qui hęc in perſona eius loquitur: Spiritus domini ſuper me, propter quod unxit me, ad euangelizandum pauperibus miſit me. Nam hæc de præſenti unctione ſua dicta eſſe, qua ſpiritus ſanctus uiſus eſt ſuper eum in ſpecie columbę, teſtatur et ipſe qui, ut Lucas narrat, plenus ſpiritu ſancto regreſſus à Iordane, & actus in deſertum, & conſummata omni tentatione regreſſus in uirtute ſpiritus in Galilæam, introiuit in ſynagogam, & traditus eſt ei liber Eſaię prophetę. Quem cum reuoluiſſet inuenit locum prædictum, & cœpit dicere ad eos: Quia hodie impleta eſt ſcriptura hæc in auribus ueſtris. ¶ Non ergo ea tantum cauſa, ut ſignum pareretur Iohanni, ſpiritus ſanctus in dominũ Ieſum deſcendit, ſed ut euangelizandi officio & ſummi ſacerdotij ordine fungeretur unita deo natura hominis. Nam ſicut nõ à ſeipſo uenit filius dei, ſed pater illum miſit, ut omnium dominus, formam ſerui aſſumere dignaretur, ſic in eadẽ ſerui forma non à ſeipſo filius hominis euangelizandi officium pręripuit, ſed à ſpiritu ſancto impoſitũ ſibi onus humiliter ſuſcepit. Sic enim decebat eum implere omnem iuſtitiam, ut qui obedienter fuerat homo factus, obedienter nihilominus ad predicãdum mitteretur per eundem ſpiritum, qui cæteros mittit, quicunq; ſalutis miniſteriũ digne ſortiuntur, ut quidã apoſtoli, alij prophetæ uel euangeliſtę in eccleſia ponantur. ¶ Tunc ille magnus atq; conſpicuus magni conſilij angelus, ſtetit iuxta aram templi, ſcilicet uocatus ad ſacrum ordinẽ ſummi ſacerdotij, apparente ſuper caput eius in ſpecie columbæ ſpiritu pietatis, ut miſericors fieret, & fidelis pontifex ad dominum, & repropitiaret delicta populi. Accepit igitur dona in hominibus creator omnium deus, ad miniſtrandum miſſus, quæ, poſtmodum aſcendens in altũ & captiuam ducens captiuitatem, mittendis ad idem miniſteriũ daret hominibus, & ſic plenus ſpiritu ſancto (ut prędictum eſt) à Iordane regreſſus eſt. ¶ Plenus ſane, non q̃ tunc primũ ſpiritum ſanctum acceperit, quippe qui ab ipſo humanitatis ſuæ initio eiuſdem ſpiritus operatione conceptus eſt. Quid ergo nunc actum eſt, unde diceretur ſpiritu ſancto plenus à Iordane regreſſus? Nimirum plenitudo, quæ in illo iam erat ſuperficiẽ, id eſt, uſq; ad ipſos exteriores actus, ſeſe diffudit, ut inde oẽs acciperemus, quomodo ſi plenitudo uiuę & indeficiẽtis aquæ, q̃ in altiſſimo puteo ſurſum ad ſuperficiem oris aſcendat, ut paruis quoq; infantibus hauriendi uel bibendi detur facultas. Ita nimirum uſq; ad exteriora ſe diffudit plenitudo, quã habebat intrinſecus, & diffuſa eſt gratia in labijs eius ut audiretur in uerbis, & uideretur in miraculis abundantia eius, qua plenus erat gratiæ & ueritatis. Peccatorum autem remiſſionem non accepit, quam (ut ſupra dictũ eſt) baptizãdo in ſpiritu ſancto hominibus dedit, quia quod maius

eſt

1.Reg.19 1.Cor.10 Exodi 16 Exodi 32 Num.16.21 Matth.10 Lucæ 9.10 Iohan 6 Iohan.12

Remiſſio peccatorum res longe maior q̃ alia chariſmata.

Actorum 2

Ephe.5 Roma.6

Iohan.19

Remiſſio peccatorum ex baptiſmo.

Iohan.20

Donũ prophetiæ minus ẽ q̃ gratia baptiſmi.

Vnctio Chriſti.

Eſaiæ 61 Lucæ 4 Lucæ 3 Lucæ 4

Chriſtus ut homo accepit officium euãgelizãdi & ſacerdotij ſpiritus ſancti.

Philip.2 Matth.3 1.Cor.12 Apocal.8 Hebræo.2 Pſal.67 Ephe.4

Quõ à baptiſmo regreſſus dicit plenus ſpiritu.

Matth.11

Pſal.44

eſt, de ſpiritu ſancto conceptus eſt, ut peccatū nec originale haberet, nec actuale admitteret. ¶Sed dicit aliquis: Baptizari quoque debuit in remiſſionem peccatorum, non ſuorum ſed noſtrorum, ut illo baptizato fieret peccatorum noſtrorum remiſſio. Hoc plane oportet concedi, ſed de illo duntaxat baptiſmo ſuo, de quo ipſe iam baptizatus à Iohanne, dicit: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor uſq; dum perficiatur? Quod uidelicet de paſſione ſua dixit, in qua tota eccleſia, quæ eſt corpus eius, baptizari habebat. Alioquin ſi in Iordane, baptizato illo, facta eſt peccatorum noſtrorum remiſſio, quid nobis neceſſaria fuiſſet eius paſſio. A nullo ergo homine baptiſmum accepit remiſſionis peccatorum, ſed ipſe nobis per paſſionem ſuam fons remiſſionis factus eſt. ¶Vnde recte ſancta Romana eccleſia, nō in die Epiphaniorum, ſed in ſacroſancta ſolennitate Paſchali communiter atque uniuerſaliter baptiſmi ſacramentum celebrare conſueuit. Quia uidelicet, ſicut ſupra dictum eſt, quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Igitur hic eſt qui baptizat, hic eſt qui ſolus peccatorum remiſſionem dat, hic eſt qui probroſam atq; ignobilem, ex peccato accidentem, naturæ noſtræ inopiam, copioſis per ſpiritum ſanctum donis diuinitatis ſuæ ſolatur & munerat. Cur autem hoc loco uel tempore tam certum tamq; euidens de autoritate baptiſmi datum ſit iudicium, iamdudum catholicę eccleſiæ bene cognitum eſt. ¶Primo ſciendum, quia magnus hic homo qui miſſus eſt à deo, magnus meritis, & ſecundū ſuam magnitudinem magnam habens intrinſecus in corde uocem ſancti deſiderij, leuabat oculos mentis ad deum & clamabat fortiter in cœlū, orans iugiter, ut uidere ſibi daretur citius illam quam prope eſſe ſciebat, quamq; in utero matris ſalutauerat, conſolationem Iſraël. Non enim minus erat deſiderium huius deſiderio beatiſſimi ſenis Simeonis cuius internus clamor & uociferatio grandis, tetigit aures altiſſimi, ut non contineret ſe miſeratio dei, reſponſum dante illi ſpiritu ſancto quòd non eſſet uiſurus mortem, niſi prius uideret Chriſtum domini. Ergo hic & clamando magnis deſiderij uocibus & orando iugiter, hoc à ſpiritu ſancto obtinuerat, ut reſponſum dans illi diceret, ſuper quem uideris hoc ſignum, hic eſt qui baptizat. ¶Et huius ſigni rationem catholica, ut prædictum eſt, iamdudum bene nouit eccleſia. Futuros nāque ſciebat columba illa quæ Iohannem mittebat, & omnes prophetas miſerat, futuros illa ſciebat coruos atque miluos, qui inuicem ſe roſtris laniantes & unitatem ſcindentes, dicerent, contra alterutrum erecti & ſpiritu proteruo tumentes. A nobis quod datur ſanctum eſt. Hic ab illo ebrioſo, ille autem ab illo fornicario baptizatus indignus eſt. Tu ab illis uel illis baptizatus, inquit Donatus, à nobis, ſi ſapis rebaptizandus es. ¶Clamat contra hos columba illa, ramum uirentis oliuæ ſemper in ore ſuo portans, id eſt, ueram pacem & unitatem ſemper amans & prædicans, clamat ecce de ſummo uertice illius altiſſimi capitis noſtri & dicit: Hic eſt qui baptizat, ac ſi dicat: Quid uos ô milui rapaces & corui litigioſi baptiſmi gratiam tam pertinacibus roſtris in tot autores diſtrahitis? Vnus eſt qui baptizat, unꝰ & ſolus, hic eſt qui ſanctificat. Vnus eſt fons, unus eſt riuus baptiſmi ſalutaris, qui per qualeſcunque canales influat, hic eſt qui baptizat, de cuius ore profluit ipſa uis ſacramenti purificans, emundans, uiuificans totum fidelem hominem & ſanctificans. Tu forte fontem uiuum neſciebas à mortua palude, uel cœnoſa diſcernere ciſterna. Ecce ſicut dixi tibi, ſuper quem uideris ſpiritū deſcendentem ſicut columbam, hic eſt qui baptizat, ſic & nunc dico tibi. Vbicunque audieris uerbum hoc integre prolatum: Ego te baptizo in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, ibi eſt abſque dubio hic ipſe, & hic ibidem baptizat. Quid enim Paulus? Quid autem Apollo? Quid uero Cephas? Miniſtri ſunt in hoc ſacramento Chriſti, miniſtri iſti ſunt, non autores: ſerui, non domini: canales, non fontes. Vnus enim hic eſt fons, ut prædictum eſt, unus dominus, unus autor, qui baptizat quidem in aqua per miniſtros, baptizat autem tantum per ſemetipſum in ſpiritu ſancto. ¶Quod ſi ſub ſacramēto prædicti nominis morticinum fœtet alicuius hæreticæ putredinis, nec ſic tamen irrita iudicabitur inuocatio diuini nominis, ſed baptiſmus talis eſt dūtaxat, qualis qui mortuos fieri potuit, de quibus Apoſtolus dicit: Habētes quidem ſpeciem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Nam palmites quidem ſunt, ſed à uite præciſi. Membra fuerunt uiuentis corporis eccleſiæ, ſed uita carent, quia præciſa ſunt à corpore. Speciem ergo ſolam pietatis, quam habent, baptizando contulerunt: ſed quam non habēt uirtutem eiuſdem pietatis, conferre non potuerunt. ¶Quapropter hi qui à talibus baptizati ſunt, quando ad catholicam eccleſiam redeunt, non eis repetitur lauacrum carnis, ut perficiatur, ſed quod deeſt inſeruntur catholicæ matri, ut per eius recōciliationem ſpiritus ſancti gratiam percipere mereantur. Nam in illa ſola ſpiritus ſanctus datur, quia uidelicet in ſciſſura mentiū deus non eſt, ſed in unitate & pace quæ perfectionis uinculum eſt. ¶Et hi quidem quaſi thoro minus legitimo procreati, tamen reputantur filij. Nam ex omni tribu filiorum Iſraël numerati ſunt filij deo cogniti, ubi ſignantur ſerui dei noſtri in frontibus ſuis, ſcilicet tam ex tribubus Gad & Aſſur, qui de ancilla nati ſunt, quàm ex tribubus Iuda & Ioſeph, qui ex legitimis coniugibus orti ſunt. Igitur nulli hominum attribuenda, neque ſecundum hominem metienda eſt baptiſmi gra-

Chriſti duplex baptiſmus, unus aquæ, alter paſſionis. Lucæ 12. Ephe. 1.5

Eccleſia Romana. Roma. 6

Deſiderio Iohannis ſicut Simeonis.

Lucæ 2

Contra hæreticos rebaptizātes

Colūba ſpiritus ſancti Gene. 8

Hic eſt qui baptizat.

1. Cor. 3

Baptiſmus hæreticorū ſpeciē pietatis habet nō uirtutē. 2. Timot. 3

Reconciliatione datur gratia ſpiritus ſancti.

Coloſſ. 3

Apocal. 7

Gene. 30

ſmi gratia, quia ſolus hic eſt qui baptizat & in nomine eius ſolius baptizamur, qui ſolus pro omnibus nobis eſt crucifixus, ſicut columba de capite eius oſtenſa teſtatur. ¶ Qua in ſpecie cur ſpiritus ſanctus apparere uoluerit diligenter inquantum ipſe aperire dignatur, iam nunc intuendum eſt. Spiritus ſanctus omnium quæ circa ſalutem noſtram acta uel agenda ſunt, dominus & arbiter, imò & efficiens cauſa eſt. Cur enim niſi propter charitatem ſuam pater filium miſit in hunc mundum, uel ipſe filius patri ſuo nos, cum inimici eſſemus, reconciliauit per ſanguinem ſuum? Quid autem ſpiritus ſanctus niſi patris & filij charitas eſt? Hic igitur ſpiritus ſanctus ſuper autorem noſtræ ſalutis apparens, congruum iatis gratiæ ſuæ ſecundum tempus indicium præbuit, dum aſſumptam columbæ ſpeciem, corporaliter humanis oſtendit oculis. Columba nanque auis ſimplex & mitis eſt. ¶ Et charitas ſequit quidem & zelatur, ſed primo blanditur, ita ut in neminem ſeuiat, niſi in eum quem non flectunt blanditamenta, nunquam in uirga uenit, niſi ad eos à quibus ſua manſuetudo fuerit cõtempta. Vtrunque in CHRISTO fic eadem charitas ordinauit, ut primus aduentus eius ad nos in manſuetudine fieret. Secundus autem in fortitudine zeli futurus ſit. Venientem ergo ad nos in ſpiritu manſuetudinis, recte idem ſpiritus ſuper ipſum apparens uelut auis manſueta deſignauit. ¶ Sciendum autem quia ſuper neminem ſanctorum ante CHRISTI aduentum ſpiritus ſanctus apparuit, neque poſt eius aduentum ſuper ullum in hac ſpecie uiſus eſt. Ante quidem dona dabat, ut ſupra dictum eſt, & eorundem quantitatem ſiue qualitatem congruentibus nonnunquam ſignis indicabat uelut cum prophetam ſupra dictum miſit, ut in regem ungeret electum ſuum Dauid, non lenticulam, ſicut ad inungendum Saul, ſed cornu olei tollere iuſſit, uidelicet ſignificans doni ſui magnitudinem ſimul & fortitudinem, id eſt, throni eius firmitatem & prophetalis gratiæ celſitudinem. Item, cum Heliam in cœlum tollere uellet, quem huius diuini amoris zelum feruentiſſimum habuiſſe notum eſt, ad ſignificandam eius boni zeli dignitatem, currus igneus cum equis igneis, quibus tolleretur, miſſus eſt. Sic & in alijs pleriſque ſanctorum dona, quæ dabat figuris competentibus exprimebat: ſuper nullum autem ipſe, ut dictum eſt, ante CHRISTI aduentum apparere uiſus eſt. ¶ Poſt ipſum uero ſuper apoſtolos apparens uiſus eſt, non quidem ipſa eius ſubſtantia, quæ inuiſibilis eſt, ſed ignis, præſentiæ eius index, ita tamen, ut ex ipſo igne diſpartitæ linguæ uiderentur, quia, uidelicet nulli cuncta dabantur, ſed pro uoluntate eiuſdem ſpiritus ſua cuique menſura gratiæ diuidebatur. Super ipſum autem dominum & ipſa ſancti ſpiritus ſubſtantia inuiſibilis adeſt, & quod foris uidetur, non pars aut partis ſignum, ſed quiddam totum eſt atque integrum: quia uidelicet hic & ſolus eſt, cui non ad menſuram dat deus ſpiritum, quia in ipſo, inquit Apoſtolus, habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporaliter dixit, non quòd deus corporeus ſit aut localis, ſed quia ſicut corpus quodlibet quo uis in loco cum omnibus membris ſuis indiuiſum eſt, ita ſpiritus ſancti diuinitas tota cum omnibus donis ſuis in CHRISTO præſentialiter adeſt. ¶ Quam eius plenitudinem prophetalonge ante intuens, ait: Egredietur uirga de radice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, ſpiritus conſilij & fortitudinis, & replebit eum ſpiritus timoris domini. Hæc enim ſunt cuncta ſancti ſpiritus dona, uelut cũcta unius corporis membra, quorum CHRISTO nullum deeſſe teſtatur, tam prædictum præconium prophetæ, quàm præſentis integra atque indiuidua ſpecies columbæ. ¶ Etenim ſapientiæ ſpiritus in eo plenarie requieuit, quem primus homo non habens, imò per ſuperbiam à ſe repellens, noluit attendere uel ſubeſſe meliori, ueramque lucem relinquens, ſeque ſibimet lucere confidens, latrones, quaſi per noctem incidit, à quibus ſpoliatus & plagatus ſemiuiuus relictus eſt. Hic autem homo ſecundus, uelut columba reſidens, iuxta fluenta pleniſſima, diuinitati ſibi inſitæ ſemper intendit: in cuius liquida maieſtate proſpiciens, uenientem inſidioſum accipitrem uidit & euaſit, dum tentationes eius omnes in deſerto ſapienti reſponſione caſſauit. ¶ Spiritu quoque intellectus iſte repletus, ſciuit, quibus aperiret myſteria regni dei, quibuſue loqueretur in parabolis. Quo primus homo fraudatus, non diſcreuit in ſtatera rationis, quanto fideliores eſſent comminationes dei promiſſionibus ſerpẽtis, cum diceret, eritis ſicut dij. In felle quippe amaritudinis erat, poſitumq; ſibi eſſe præceptum, tumens ſuperbiæ ſpiritu, indigne ferebat. Hic autem uelut columba, omnino eiuſmodi felle carẽs, & ſano cordis palato cuncta diſcernens, nec dæmones admittebat, cõfitentes ipſum eſſe filium dei, nec indignis loquebatur myſterium dei, imò prohibebat ſanctum canibus dari, & margaritas ante porcos mitti. ¶ Spiritũ nihilominus habens conſilij, abſcondebat hæc à ſapientibus & prudentibus, ut reuelaret ea paruulis. Quo penitus carens primus cõtulit ſermonem cum aduerſario, nec ſe in humilitate abſcondit ab eo. Hic autem propoſitum ſuum omnino ſecretum habuit à diabolo, ut licet ſciret ipſum eſſe filium dei, neſciret tamen per crucem & paſſionem eius facturum eſſe ſalutem

generis

Cur in ſpecie colũbæ uiſus eſt ſpiritus ſctũs.
Iohan. 3
Ephe. 2
1. Iohan. 4

Charitas blanditur & ſequit.

Sup neminẽ ſicut ſup Chriſtũ uiſus eſt ſpiritus ſctũs.
1. Reg. 16
1. Reg. 10
4. Reg. 2

Actor. 2
Cur ſuper apoſtolos diſpartitæ linguæ, ſuper Chriſtũ integra colũba apparuit.
Iohan. 3
Coloſſ. 2
Oia dona ſcti ſpũs in Chriſto ſimul.
Eſaiæ 11

Spũs ſapiẽtiæ.
Lucæ 10

Cant. 5
Matth. 4
Spiritus intellectus.
Matth. 13

Gene. 3

Marci 5
Matth. 7
Spiritus cõſilij.
Matth. 11

generis humani. Eodem consilij spiritu euangelizans pauperibus, nec Samaritanos nec gentiles à misericordia sua repellebat, imò & infirmos eorum curabat, ueluti columba, quæ interdum pullos fouet alienos, & eis ab oriente & ab occidente uenturis, finem Abrahę adrecumbendum sese aperire promittebat. ¶ Spiritu quoque fortitudinis incessit, quo relicto primus homo uictus intemperanter gulæ succubuit, & seipsum uenalem fecit, imò gratis uenundatus semetipsum, omni præsidio destituit & perdidit. Hic autem uelut columba in petris nidificans, quo serpens accedere non possit, credentes in se tuto præsidio collocauit. Verbi gratia, cum diceret, nemo potest rapere de manu patris mei. ¶ Spiritu scientiæ, similiter abundauit, quam primus homo perdidit, dum plus scire appetiuit, promittẽte hoste antiquo, quòd trãsgressor præcepti factus, habiturus esset scientiam boni & mali: Hic autem aceruum omnium scripturarum habens penes se, quomodo columba de magno tritici aceruo grana congerit candidiora, sic de omni scriptura tempori uel rei congruas proferebat sententias, ita ut mirãtes dicerent eius aduersarij: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? ¶ Spiritu pietatis omnino plenus fuit, quo nimium primus homo nudatus erat, quando seipsum & posteros suos æternæ morti addixit, nec post culpam requisitus, animæ suæ condoluit, ut pœnitentiam ageret, imò in deum retorsit malum quod perpetrauit, dicendo: Mulier, quam dedisti mihi, dedit mihi, & comedi. Hic autem non solum neminem occidit, uelut columba, quæ nihil uiuum comedit, uerum & eo semper intentus fuit, ut uitam daret mortuis. Nam filius hominis, inquit, non uenit animas perdere, sed saluare. ¶ Spiritus timoris domini super illum requieuit, quem primus homo à se repulit, à prima suggestione diaboli usque ad consummationem peccati. Hic autem, sicut columba pro cantu gemitum habet, ita pro delicijs habuit cum uoluntate patris saturari opprobrijs, dicens per omnia ab initio suæ incarnationis, dicens prompte non solum uerbis, sed & factis: Pater, non mea, sed tua fiat uoluntas. ¶ Igitur spiritus domini, qui hactenus in magna sylua generis humani requiem nõ inuenerat, tandem super hũc florem requiescit, in quo æterna statione permanens, nullam alicuius uitij repulsam aliquando pertulit, Quam eius requiem & in hoc loco diuinum oraculum non tacuit. Cum enim dixisset: super quem uideris spiritum descendentem, sicut columbam: protinus adiunxit, & manentem in eo. Et apud nos quidem & in nobis est, iuxta promissum eiusdem saluatoris nostri, hic idem spiritus, sed longe præstantius, multoq; præsentius in ipso capite nostro manere dicitur. ¶ Nam apud nos ita quidem manet, & ita in nobis est, ut nunquam desint in ecclesia, qui huius gratiam spiritus habeant, uel aliquod donum eius, id est, fidem sapientiæ, uel scientiæ sermonem, interpretationem sermonum, uel discretionem spirituum, & his similia. Rarus autem quisque est, qui adeo profecerit, ut eius intrinsecus anima uel ad momẽtum, illum huius spiritus contactum sentiat, qui per fibilum auręnuem significatur in Helia, dicente: Et post ignem fibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Est enim intimus quidam circumscriptæ ueritatis sensus illa significatione expressus, quem sancta mens in contemplatione rapta, subita interdum illustratione degustare meret. At ille sic eodem spiritu plenus est, ut in ipso habitet corporaliter, ut supra dictum est, semper mansueti pectoris eius manſione contẽtus, nulloq; unquam carnalium affectionum strepitu inquietatus. ¶ Spirituum supradictorũ plenitudinem quasi prima eructatione nobis ipse refudit, dum primum sermonem, quem post hanc manifestationem turbis ad se confluentibus habuit, hoc modo incœpit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, & cætera. ¶ Hic enim nos ad hoc inuitat & informat, ut simus ad ipsius imitationem, iuxta quendam supernæ dispensationis modum, per timorem dei humiles, per pietatis studium mites, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. ¶ Sed propheta de cœlestibus loquens, gradus istos descendendo magis quàm ascendendo numerauit: uidelicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Constat enim proculdubio, quia à timore ad sapientiam ascenditur, non autem à sapientia ad timorem redi tur: quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem, initium uero sapientiæ, timor domini. ¶ Dominus autem, quia nos à terrenis ad cœlestia subleuat, eosdem gradus ascẽdendo numerat à timore incipiens, qui per paupertatem spiritus intelligitur, dicendo: Beati pauperes spiritu. Deinde pietatem commendat, dicendo: Beati mites. Mitescere nanque opus est * pietate, neque resistere diuinæ scripturæ: siue intellectæ, dum aliqua uitia nostra percutit: siue non intellectæ, quasi nos melius sapere, meliusq; præcipere possimus. Deinde uenitur ad tertium scientiæ gradum, dum dicit: Beati qui lugent. Nam ille timor, quo cogitat de iudicio dei, & illa pietas, qua non potest, nisi credere & cedere diuinæ scripturę, cogit eum seipsum lugere. Vera nanque scientia bonæ spei, hominem, non se iactantem, sed lamentantem facit. Tunc esse incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: Fortudinis nanque est, animum adeo ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntiũ extrahere, ut uacet ei iustitiam esurire ac sitire. Deinde in cõsilio misericordiæ purgat animam

Iohan. 4
Matth. 15
Matth. 8
Spũs fortitudinis.

Iohan. 16
Spiritus scientiæ.

Iohan. 7
Spiritus pietatis.

Gene. 3

Lucæ 9
Spiritus timoris dñi.

Lucæ 22
Spũs sctũs in Christo manens, requieſcit.

In nobis nõ ita manet spũs sctũs.

3. Reg. 19

Coloſſ. 2

Sermo dñi in monte.

Matth. 5
Septem dona spũs sancti in nobis.

Duplex ordo in septẽ donis spũs sancti.

Pſal. 110
Octo beatitudines sũt septẽ dona spũs sancti.
* Pietatis.

tumultuantem, & quodammodo obſtrepentẽ ſibi, de appetitu inferiorũ conceptis ſordibus. Vnde & ſequitur: Beati miſericordes. Hinc aſcẽdit in ſextũ gradum intellectus, ubi iam ipſum purgat oculũ, quo uideri deus poteſt, inquantũ poteſt ab eis, qui huic ſeculo moriunt, inquãtũ poſſunt. De quibus ſubdit: Beati mũdo corde. In hoc gradu ita purgat oculũ cordis, ut ueritati nec ſeipſum præferat, nec proximũ quem diligit ſicut ſeipſum. Talis filius aſcẽdit ad ſapientiam, quæ ultima & ſeptima eſt, qua pacatus tranquillusq; perfruitur. Vnde & ſubditur Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Octaua beatitudo eadem quæ prima eſt. ¶ Dum ergo hęc dicit, is in quo manet & requieſcit uelut columba ſpiritus ſeptiformis, hoc nimirum intendit, ut eodẽ ſpiritu regenerata eccleſia, talis ſit, de qua ipſe merito dicat in Canticis: Vna eſt columba mea, formoſa mea, immaculata mea: una quippe colũba eſt, dum ex quamlibet multis hominibus collecta, unum habẽs ſpiritũ, unanimis eſt eccleſia, idipſum dicẽs, idipſum ſentiens, nec ſe per ſectas & ſcandala diuidẽs. ¶ Nam quicunq; alio ſpiritu aguntur, corui ſunt, corui rapaces, corui litigioſi. Talis fuit Macedonius, qui in membris columbæ, id eſt, eccleſię cõputari indignus, dixit, quia ſpiritus ſanctus nõ eſt deus. Hic uere coruus, horribili facie de aquis baptiſmi, totus niger & ſiniſter euaſit: nec eum columba illa, quæ ſuper dominum apparuit, donoꝝ ſuorum aliqua parte reſpexit, ſicut ſcriptum eſt: Spiritus enim ſanctus diſciplinę effugiet fictum, & auferet ſe à cogitatiõibus quę ſunt ſine intellectu. ¶ Columba uero, id eſt, ſpiritus ſanctus de illa mãſione ſua in qua requieſcit ſatis firmo probat argumento, q̃ deus ſit Si enim deus non eſſet, quomodo humano uel angelico ſpiritui capabilis eſſet? Creatus nãq; ſpiritui alieno ſe infundere nullatenus poteſt. Valet quidem malignus ſpiritus occultas corporis cauernas irrepere, & hominis animam furijs agere: unde & dicitur homo dæmonio plenus eſſe, ipſam autem ſubſtantiam ſuam illius ſubſtantiæ nullatenus poteſt infundere. Solus nanq; creator ſpiritus ſubtilitate ſua capabilis eſt rationali ſpiritui, ueluti creaturæ ſuæ: ille autem nullius eſt capax, niſi diuinæ atq; creatricis ſubſtantiæ. Hic autem ſpiritus repleuit orbem terrarum, & ipſum quoq; repleuit, quem totus non capit orbis terrarũ, ſicut ſupra dictũ eſt, quia Ieſus plenus ſpiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane. Et ne forte obijciat hæretic⁹, quia carnem eius impleuit, nõ mentem, meminiſſe oportet, quia hic ſpiritus domini, ſpiritus eſt ſapientiæ & intellectus, conſilij & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, & timoris domini. Vbi autẽ ſapientia & intellectus, ubi cõſilium uel fortitudo, niſi in mente inhabitat? Vbi ſcientia uel pietas, ſiue timor domini, niſi in corde regnat? Igitur hic qui rationali mente capitur, qui omnia ſcrutatur, ſpiritus deus eſt. ¶ Quapropter & hũc ſcilicet Macedoniũ, & cęteros omnes, quot quot ſunt coruini generis, una columba, id eſt, ſancta eccleſia, reſpuit, & eorum laniantia deteſtans oſcula, cõmunionem nullam patitur habere cum illis. Pacem amat, pacem amplectitur, utpote cui columba prior ſanctus ſpiritus ramum attulit oliuæ uirentibus foliis, faciendo pacem per Chriſtum, per quem nos deo reconciliauit. Sed iam, tribus his quę præpoſita fuerãt, pro poſſe explicitis, audiamus quid Iohannes, teſtis & decertator ueritatis, euidentibus roboratus indicijs, ad ſummum libere proclamet, in ſpiritu fortitudinis. ⌊Et ego uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius dei.⌋ Non, inquit, ſolam famam audiui, nõ ex incertis coniecturis didici: ſed ego uidi columbam uenientem de cœlis, ego uidi ſpiritum dei non ſola columbæ oſcula porrigentem, ſed totum ſeipſum huic homini inferentem. ¶ Et in hoc templo ſuo manet, unde ultra migratus nõ eſt, nuſquam it. uenitur, niſi in hoc accubitu ſuo quo in magna quiete manſurus receptus eſt. Et miro modo ſic in hoc templo ſuo manet, ut inde ſemper egrediatur, uidelicet ad hoc, ut de huius plenitudine omnes accipiamus, haurientes aquam, quæ iuxta Ezechielem egreditur de hoc templo à latere dextro. Templum enim magnæ ciuitatis, quæ illi oſtenſa eſt, templum uerum ſanctæ eccleſiæ, hic ipſe dominus eſt, ſicut & in Apocalypſi teſtatur euangeliſta Iohannes: Et templum nõ uidi in ea, dominus enim deus omnipotens templum illius eſt & agnus. Hoc ergo templum, ut prædictum eſt, uelut columba ingreſſus, uelut aqua uiua mundans & ſaluans, egredi prophetæ oſtenditur: ſcilicet, ut, ſicut iam dictum eſt, de plenitudine eius nos omnes accipiamus. Hoc, inquit, uidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius dei. ¶ Dicat hoc dignus orator, amicus regis, & curię cœleſtis archiſenator nobilis, dicat quia uir iſte, qui, ut ſupra dixi, poſt me uenit, hic eſt filius dei. Nihil enim libentius audiunt ciues ſuperną urbis, nullum citharœdum audire malunt pueri probi, cantandi dociles, & ad bonum canticum ſaltare docti. Nam quis manifeſtius hoc præcentore fidei, Chriſtum deum, & hominem eſſe, potuit confiteri? Vbi enim uirum poſt ſe uenientem dixit, hominem poſt ſe natum euidenter expreſſit. ¶ Et magnificentius agnum dei uirum, quàm hominem dixit, uidelicet eo reſpectu, quo de agno typico in lege dictum eſt: Erit autẽ agnus abſq; macula, maſculus anniculus. Agnus nanq; maſculus eſt hic homo, nulla mollitię reſolutus, ſed omni uirtute conſtans, ſolidus atq; perfectus. Virum ergo dicens, ueram cum integritate uirtutis expreſſit naturam hominis. ¶ Nunc autẽ teſtificãs quia hic eſt filius dei, uerã nihilominus cõfitetur in illo naturã diuinitatis. Filiũ nanq; alterius naturę eſſe, quàm

pater

Eccleſia in ſpũ ſctõ columba.

Cant. 5.6

1. Cor. 1

Hęretici nõ colũba, ſed corui ſunt.

Sapient. 1

Spũs ſctũs uerus deus

Sapient. 1

Lucæ 4

Eccleſia hæreticos deteſtatur.

Chriſtus tẽplũ ſancti ſpiritus.

Ezech. 47

Apocal. 21

Hic eſt filius dei.

Matth. 11

Chriſtus uir & agnus maſculus.

Exodi 12

Chriſtus filius dei natura

pater eſt qui illum genuit, rationabiliter non poteſt intelligi. Quando enim homo aliud generat quàm hominem? Sic & omne animal non aliud quàm quod ipſum eſt aliquando generat. Sed nec ulla herbarum ſemen affert, niſi iuxta genus ſuum, neq; lignum faciens fructum ſuum in ſemine aliquando excedit ſpeciem. Sic enim creator omnium, illa ſtatuit, præceptũq; poſuit & non præteribit. Quanto magis ipſe creator non aliud quàm quod eſt ipſe, genuit? id eſt, deus deum, lux lumen, immenſus immenſum, omnipotens omnipotentem? Iſtum quippe non adoptauit, ſed genuit: ſicut hic ipſe Iohannes euidẽter exprimit, in eo quod ſuperius ait: Vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. ¶ Claro igitur lumine nobis lucerna hæc ardens & lucens, lucem ueram Chriſtum deum & hominem eſſe oſtendit, quam nõ comprehẽderunt tenebræ, ſcilicet Manichęus atq; Fotinus, ille uerum deum, hic uerum hominem eſſe negans hunc Ieſum Chriſtum. ¶ Sed rurſus cauendum nobis eſt, nærefis Neſtorianæ monſtrum biforme, aſſerentis, ſicut duas naturas uel ſubſtantias, ſic duas nihilominus in Chriſto confitẽdas eſſe perſonas, ut alius filius dei ſit, alius uero filius hominis. Hoc ſane nec ratio, nec ipſe communis noſtræ locutionis uſus admittit, quod maxime norunt dialectici. Non eſt enim nomen aliquod ſpeciale aut generale, præter hoc quod generaliſſimum eſt, ſcilicet ſubſtãtia, quo ſimul deus & homo poſſint appellari generaliter. Verbi gratia: Quomodo Moyſes & Aaron duo ſunt homines, & hic bos & ille, uel duo ſunt animalia, ſiue duo ſunt animata corpora. Non aliquo ſic pariter deus & homo prædicari poterunt uno ſpeciali uel generali, niſi tantum eo quod generaliſſimum eſt: id eſt, ſubſtantiæ uocabulo. Neq; enim de deo uero, æque ut de homine, poteſt animal prædicari: quia uidelicet deus uerus, corpus nõ eſt, quapropter nec animatũ corpus, aut animal eſt. Cum ergo maſculino genere de Chriſto deo & homine prædicaueris duos, quod ſubiectum ſecundum hoc prædicatum appones? Deſiderat enim prædicatum habere ſubiectum, ſiue (quod pueri quoque norunt) ſemper mobile quærit ſui generis, numeri quoq; & caſus eiuſdem, habere fixum. Et utiq; non quod diuerſas ſpecies aut diuerſarũ indiuidua ſpecierum ſignificet, quod fieri in genere maſculino impoſſibile eſt. Nam, uerbi gratia, hominem & equum, quia diuerſarum nomina ſunt ſpecierum, uno maſculini generis ſubſtãtiali nomine proferre nõ potes. Quapropter de homine & equo melius dicis hæc duo, quàm hos duos: quia uidelicet equus cum homine perſonarum non facit numerum, licet pluralitatem faciat ſubſtãtiarum. Quid ergo ſubiũcies, cum in Chriſto deo & homine prædicaueris duos? Nunquid Chriſtos ſubiũcies? Nempe tale hoc eſt, ac ſi de uno equo & ſeſſore eius, duos dicas equites. ¶ Chriſtus enim non naturę, ſed officij nomen eſt. Siquidem Chriſti, id eſt, uncti. Fuerunt & alij, de quibus ipſe ait: Nolite tãgere Chriſtos meos: ſed hic, in quo habitat plenitudo diuinitatis, ut ſupra dictum eſt, præ cõſortibus ſuis unctus eſt. Imò multo magis inæqualia ſunt deus & homo quàm equus & homo. Nam ueri dei & hominis hoc ſolum commune eſt, quod de utroque prędicatur, ſubſtantia: de homine autem & equo, non ſolum ſolum ſubſtantia, ſed & corpus communiter prædicatur, & animal. Si ergo perſona ſedẽtis in equo, ſic equi perſonam abſumit, ut cum ipſo equus, cui tamen unitus non eſt, perſonarum numerum facere non poſſit: quanto magis in Chriſto perſona dei, ſic hominis perſonam abſorbet uel abſumit, ut nequaquam dicantur aut ſint duo Chriſti, ſiue duo filij, præſertim cum homini deus inſeparabiliter unitus ſit. Igitur ſalua duarum ueritate ſubſtantiarũ: unus, id eſt, una perſona, eſt Chriſtus unus, hic eſt uir nue filius hominis, unus idem'que hic eſt filius dei. ¶ Cuius ſpecie & pulchritudine delectatus ipſe deus pater, lignum illud memoria uerbum de cœlo ſuper eum locutus eſt: Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. Hoc utique à principio non dixit, cum uniuerſa conderet, cum cœli fabricam extenderet, uel mari terminũ poneret, & omnia uiſibilia ſiue inuiſibilia mirabilis artifex cõponens, ſuo ſingula loco, uel ordine diſtingueret. Et quidem placebant illi cuncta quæ fecerat, quia erãt ualde bona: ſed nuſquam in omnibus illis ſeipſum ſibi complacuiſſe inſinuat. In hoc autem uno ſibi complacet & dicit: In te mihi complacui, quod longe aliud, quàm ſi dixiſſet: tu mihi complacuiſti. Attendamus ergo quid in Chriſto factum ſit, & uidebimus, quòd uere, pro magnitudine uel qualitate operis, recte pater in illo ſibi complacuerit. Videlicet cum omnia feciſſet deus, nihil omnino ſimile ſibi uel æquale fecerat, nec enim fieri poterat, ut increato deo ſimilis uel æqualis formaretur creatura. Non ergo beneuolentiæ creatoris ſufficiebat, quòd ea, quæ fecerat, erant cuncta ualde bona: quia nihil inter omnia ſibi ſimile uel æquale uidebat. Sed, ut iam dictum eſt, tale quid omnino, qualis ipſe eſt, creari non poterat. Quapropter multitudo creaturæ infirma, utpote de nihilo facta, partim corruerat, neq; ſuis uiribus ullo modo reſtaurari ualebat. Suggeſſit igitur ipſa, quæ nunc apparuit in ſpecie columbę, mitis & beneuola patris charitas, quatenus ipſam uirtutem, ipſum uerbum, per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale ſibi cõſiderat, facturæ ſuæ uniret, & ſic unum quid, cui nihil deeſſet, in ordine uel naturã creaturæ produceret. ¶ Quo facto, gratulatur omnipotẽs bonitas, & applaudit ſibimet dilectio columbina, omnis inuidentiæ neſcia, quòd ope ſua compar ſibi facta ſit humana creatura: dignũ lau-

nõ adoptione. Gene. 1

Pſal. 144

Chriſtꝰ deus & homo Iohan. 5

Non duæ perſonæ in Chriſto.

Chriſtꝰ nomẽ officij. Pſal. 10 Coloſſ. 2 Pſal. 44

In Chriſto pater complacuit ſibi Marci 1 Prouer. 8 Gene. 1

Exaltatio naturę hu-

manæ in Christo.

de iudicans, quòd inopi naturæ eius, de suæ naturæ diuitijs adeo subuenerit, ut totũ regnum patris regere, uniuersam omnino cœli ac terræ rempublicã disponere, & in throno eius dominari, æque, ut ipse deinceps idonea sit. Hoc opus suum adeo collaudat, & in hoc sibi cõplacet intantũ, ut cuicunq; nõ complacuerit, quicunq; cum laude & gratiarũ actione nõ aspexerit, eum, uelut ingratũ & uere superbũ & inuidum, à salute sua, & ab eiusdẽ Christi filij sui regno repellat. Sed iam narrationis euangelicæ, sequẽtia uideamus: ¶ Altera die iterum stabat Iohãnes, & ex discipulis eius duo. ¶ Hoc loco recte quæritur, qualiter hic euãgelista Iohannes cæteris tribus euangelistis præsenti narratione nõ discrepet. Matthæus enim, statim post ieiunium dñi & tentationem diaboli, ita subinfert: Cum autẽ audisset Iesus, quòd Iohannes traditus esset, secessit in Galilęam. Item & Marcus, cõtinuo post eiusdem tentationis narrationem, postq; autem, inquit, traditus est Iohãnes, uenit Iesus in Galilæam. Hoc isti cõsonanter astruere uidentur, quòd anteq; Iohannes traditus esset, in Galilæam non uenerit Iesus. Lucas interim de traditione Iohannis tacet, ita incipiens: Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo usq; ad tempus, & egressus est Iesus in uirtute spiritus in Galilęam, & cætera. Hic autem, scilicet euangelista Iohannes refert, quia nondũ tradito Iohanne, ueniẽs in Galilæam, uocauit Philippũ & Nathanaël, & tertia die inuitatus ad nuptias in Chana Galilææ, de aqua uinum fecit, & manifestauit gloriã suam, & crediderũt in eum discipuli eius. Et post multa dicit sic: Erat autem & Iohannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & ueniebant & baptizabantur. Et protinus subinfert: Nondum enim missus fuerat in carcerem Iohannes. Quæritur ergo quomodo non discrepent, quos contrarios esse sibimet nemo dicere audet, nisi qui animæ suæ contrarius est? ¶ Et quidem solutio quæstionis nimium difficilis esset, si Christus in Galilęam semel tantum ueniisset, uel si cunctis euangelistis singillatim, cunctos eius actus, cunctos eius egressus uel regressus describere propositum fuisset. Constat autem euangelica narratione, quia plus quàm semel dominus noster, salutis nostræ minister, iuit & redijt, & nulli euangelistarũ, cuncta quę gessit comprehendere, quòd impossibile esset, propositum fuit. Sed unumquodq; animalium cœlestium, ante faciem suam graditur, id est, unusquisq; euangelistarum de innumerabilibus factis uel dictis eius tantum describere proposuit, quantum & fidei testificandę sufficeret, & lectori fastidium non afferret. Et Matthęus quidem, & Marcus, Lucas quoq;, de primo anno tacuerunt, quo, adhuc prędicante Iohanne, miracula quidem fecit Iesus, & seorsum aliquos docuit: sed publica prædicatione non adeo turbis innotescere uoluit. Alioquin unde illa opinio nata fuisset, ut quãdo publice prędicando innotuit, Iohannes putaretur surrexisse à mortuis? Sic enim in Marco scriptum est: Et audiuit Herodes rex, manifestum enim factum est nomen eius, & dicebat, quia Iohannes baptista surrexit à mortuis, & propterea uirtutes operantur in illo. Lucas quoq; sic ait: Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quòd diceretur à quibusdam, quia Iohannes surrexit à mortuis. ¶ Igitur de primo anno tacuerunt, & à publica prędicatione eius, quam cœpit, post quam traditus est Iohãnes, narrationes suas orditi sunt. Quod manifeste ex subsequentibus Matthęi uel Marci animaduertere promptum est. Nam uterq; cum dixisset, uenit Iesus in Galilæam, statim apostolorũ subijcit uocationem. Lucas uero paulo tardius. Nam apud illum, ante uocationem apostolorũ, Iesus frequenter est in synagogis, & docet sabbathis. In hoc uero euãgelista Iohanne forte ad suscipienda illa quę dicta sunt, scrupulum mouet illud, quòd antequam traditus esset Iohannes, ad indicium eiusdem Iohannis, Andreas sequitur Iesum, & adducit ad eum Simonẽ fratrem suum, & ipse Iesus in Galilæam exiẽs uocat Philippũ, & Philippus adducit Nathanaël. Sed amoto omni scrupulo, certius pedem figat ratio: quia profecto nõ est hæc ipsa, quæ citius quidem, ut dictũ est, apud Matthęũ & Marcum, tardius autẽ apud Lucam occurrit, apostolorũ uocatio. Nec enim cõsequens est, ut quia sequentes eum, uenerunt & uiderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo, iam perfecti, iamq; apostolico fastigio sublimati sint. Nam tunc quidem cognoscere illum cœperunt, non autem iam tũc eundem, relictis omnibus, secuti sunt. ¶ Oportet ergo primum ut sensum illum ab animo suo lector attẽtus amoueat, qui fere omniũ, euangelicam scripturam audire incipientiũ, animos confestim ultro præoccupat. Nam quia post tentationẽ supra memoratam in cæteris euangelistis, statim subiungitur prædicationis Christi narratio, sicut litera coniungitur, uerbi gratia, cum dicit Lucas: Et egressus est Iesus in uirtute spiritus in Galilæam, & uenit Nazareth ubi erat nutritus: sic temporis quoq; uel rerũ continuatam fuisse successionem, negligẽter opinantur. Quod profecto nõ ita esse, ex eiusdem Lucæ uicina subiunctione manifestũ est. Dicunt enim illi uenienti Nazareth ubi fuerat nutritus. Quanta audiuimus de te facta in Capharnaũ, fac & hic in patria tua. Ante hunc ergo regressum eius in Galilæam, à quo cæteri euangelistæ, præmissa tentatione, prædicationis eius narrationem incipiunt, manserat & signa fecerat in Capharnaum. At uero postq; discipuli Iohannem, loquentem audientes, secuti sunt Iesum, imò post miraculum, quo in nuptijs aqua conuersa est in uinum

facta

discrepãtia ad literam hic inter euãgelistas.

Matth. 4
Marci 1
Lucæ 4
Iohan. 1

Iohan. 3

Quõ cõcordãtia inuenitur.

Ezech. 1

De primo anno Chri prædicãtis, tres euangelistæ tacuerunt.

Marci 6
Lucæ 9

In euãgelio nõ est tẽporis & rerũ cõtinuatio eadẽ quę literæ est.

Lucæ 4

Ibidem.

facta ſunt illa ſigna in Capharnaum. Hoc enim fuit initium ſignorum, quo facto deſcendit Ieſus in Capharnaum. Sic enim hic euangeliſta ſubiungit: Poſt hæc deſcẽdit Capharnaum ipſe & mater eius, & diſcipuli eius. ¶ Igitur hoc recte ſentiẽdum eſt: quia ille regreſſus Ieſu in Galilæam, à quo cæteri incipiunt, ille eſt quem Iohannes longe inferius commemorat dicens: Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt phariſæi, quia Ieſus plures diſcipulos facit & baptizat quàm Iohannes, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. ¶ Cum autem tam multa miracula eius audire, imò & uidere, Petrus & Andreas potuerunt, priuſquam de nauicula uocati, eundem redemptorẽ ſequerentur omnibus relictis: dictum eſt tamẽ à priſcis doctoribus de his principibus & patribus noſtræ fidei, nulla hunc facere adhuc miracula uiderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad unum domini præceptum hoc quod poſſidere uidebantur, obliti ſunt.

Quod nequaquam ſuperioribus dictis debet uideri eſſe contrarium. Nam hoc dictum eſt, reſpectu eius narratiõis, cuius ſecundũ Matthæum talis textus eſt: uelut, quòd ante uocationẽ ipſorũ nulla doctrinę eius uel miraculorũ mentio facta ſit. Itaq; nihil à cæteris hic euangeliſta diſſonans, poſt manifeſtationem Chriſti, quæ in baptiſmo facta eſt, narrationem ſuam ſic inchoat, imò proſequitur ea, quę cœperat, diuinitatis eius teſtimonia. ¶ Stabat Iohannes, & ex diſcipulis eius duo. Quod ſtetiſſe Iohannem aſſerit, iuxta literam quidem ſitum hominis indicat ſtantis, & aliquid, quod officij ſui eſſet, inſtanter agentis uel dicentis. Iuxta altiorem uero ſenſum, magnam, ac ſemper ſuſpenſam eius intentionem inſinuat, qua uidelicet ei, quem ſupra dicto modo cognouerat, domino noſtro, nõ ſolum exterius officio ſuæ præcurſionis deſeruiebat, ſed & interius erecto mentis affectu iugiter aſtabat. ¶ Nam ubi illum baptizauit, & ſpiritum ſanctũ ſuper eum in ſpecie columbæ deſcendentẽ uidit, ſtatim idem ſpiritus expulit eum in deſertũ, & erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Quod hinc euangeliſta, ut cętera multa, omittit, uidelicet hoc intendens (ut in initio dictũ eſt) quatenus teſtimonia proferat de diuinitate filij dei, atq; ideo, quaſi de magno aceruo eorũ quæ dicta uel facta ſunt, tantũmodo ſplendidiora colligens, quæ intentioni uel propoſito ſuo magis idonea cognoſcit. ¶ Nec uero dubiũ eſt, quin ad reditũ domini noſtri idẽ Iohannes toto affectu tetenderit, ut iterum uideret eum: quem uidere, ſalus agnoſcentis, gloria prędicantis, gaudium erat demonſtrantis. Stabat ergo in altitudine cordis ſpeculator uitę & ſalutis, nũtius redemptionis & pacis, iudex gratię & ueritatis. Stabat plane altior ſolis præcurſore Lucifero, ſolem iuſtitiæ proſpectans in nube latentẽ, id eſt, Chriſtũ, expectans, in deſerto tentationũ obiectiones perferentem, uel iam uicto tentatore, adhuc ſeſe in umbra humilitatis ſuæ continentem. Incertũ autem eſt, utrum ante hac à deſerto regreſſum illum Iohãnes uiderit. Stabant & duo ex diſcipulis eius cum eo, qui uidelicet magiſtrũ ſuũ ſtatu mentis imitabant, & erant primitiæ plebis illius, quam non ſibi ſed dño parabat ille præcurſor eius. ⌊Et reſpiciens Ieſum ambulantem dicit: Ecce agnus dei.⌋ Notanda diligenter narrationis ſeries, in ſuperficie quidem breuis & lucida, intrinſecus autem (quod paruuli necdũ attingere præualent) myſteriorũ pondere grauida. ¶ Quid enim eſt ambulans Ieſus, niſi mutabilitatis noſtræ particeps factus dei filius? Qui hominibus non ante cognitus, ex eo cognoſci atq; diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cœlo ueniens in uterum uirginis, de utero in præſepe, de præſepi ad crucem, de cruce in ſepulchrum, de ſepulchro rurſus in cœlum. ¶ Extunc ille notus eſſe cœpit & dilectus, ſicut eidem in Canticis Canticorũ dicitur: Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulę dilexerunt te. Quid enim oleum effuſum: niſi uerbum de corde patris eructatum? Si ergo noſtræ animæ iam adoleſcentulę ſunt, iamq; uelut in adulta ætate Iohannis, ſemper cum diſcipulis eius firmo gradu ſtare didicerunt per iudicium ipſius in hoc euangelio loquentis, agnoſcunt Ieſum ex eo quòd ambulat, & ſequentes eum tandem perueniunt eò quò idem ipſe per diuinitatem manens inhabitat. Quod pulchre nobis innuitur ex profectu conuerſionis eorundem diſcipulorũ eius. ¶ Ait enim ſecũ ſtantibus illis: Ecce agnus dei. Secundũ naturam hominis, eum, ut ſuperius dictũ eſt, agnũ uocat, quia uidelicet ſicut per immolationem agni Pharao quondam ſuperatus, & ſeruitus filiorum ſoluta eſt, quod per manum Moyſi & Aaron, plagis immiſſis perfici non potuerat, ſic per paſſionem Chriſti princeps tenebrarum diabolus uictus, & redemptio generis humani facta eſt, quod per legis antiquæ præcepta, ueteriſque ſacerdotij ſacrificia perfici non poterat. ⌊Et audierunt eum duo diſcipuli loquentem, & ſequuti ſunt Ieſum.⌋ Non ſoli auditu corporis audierunt, ſed ſoli tunc obaudierunt, & teſtimonium eius receperunt. Ille nanque ut teſtis fideliſſimus, ea ſemper intentione de illo loquebatur, ut illum potius quàm ſe auditores ſui ſequerentur, ficq; fieret ad gloriam dei, quod dixerat ipſe, me oportet minui, illum autem creſcere. Hanc ergo eius intentionem duo diſcipuli audierunt, & teſtimonium eius, ut iam dictum eſt, receperũt dum loquente illo ſequuti ſunt Ieſum. ¶ Quando autem quiſque conuerſus, dominum Ieſum ambulantem, ut prædictum eſt, mente & pij affectus mobilitate ſequi incipit, meditando

Iohan. 2

Regreſſus Chriſti in Galilęam. Iohan. 4

Quõ patrũ dicta de Petro & Andrea intelligi debent.

Matth. 4

Quõ ſtabat Iohannes.

Chriſtus in deſerto. Lucæ 4

Iohãnes expectans reditũ Chriſti ex deſerto ſtabat.

Varie ambulauit Ieſus.

Oleũ effuſum nomẽ ſuum, Cantic. 1

Ecce agn⁹ dei. Exodi 12

Fidelis intẽtio Io. Bap. Iohan. 3

Sequi Chriſtum.

ſcilicet & memoriter humanitatis eius ueſtigia tenendo, non continuo cõuertitur, & faciem ſuam illi oſtendit Ieſus, id eſt, maieſtatis ſuæ diuinam præſentiam, ſecundum quam nuſquam ambulat, non ſtatim in initio cõuerſionis ſequentibus aperit, quæ per faciem intelligitur, ſed eundum eſt & ea quæ de illo ad tempus fuerunt, iamq; præterita ſunt, & finẽ haberunt, ſcilicet quę in carne geſſit uel paſſus eſt, tenaci memoria tam diu ruminanda ſunt, donec altiſſima eius diuinitas ſeſe à ſequentibus quæri ſentiat, & huc unde exceſſit quaſi poſt dorſum ſuum reſpiciens, occulta inſpiratione faciem ſuam aliqua ex parte oſtendat. Nunc enim cœlo præſidens, magis ſentit perſeuerantiam ſequentiũ fidem, quàm olim inter homines ambulans ſentiebat turbam comprimentẽ. Sequitur ergo: ⌊Conuerſus Ieſus uidens eos ſequẽtes dicit eis: Quid quæritis? Et dixerunt: Rabbi, quod dicitur interpretatum magiſter, Vbi habitas? ⌋Bene Ieſus conuerſus eſſe dicitur, quia uidelicet, antequam ſupradicto modo ambularet à ſummo cœlo egreſſus, totus erat auerſus, id eſt, propter peccatũ hominis uniuerſo generi humano iratus. Vnde clamat ingemiscens Propheta: Peccauimus, & tu iratus es, & auertiſti faciem tuam. Conuertitur autem, dum ſingulos eum in fide quærentiũ reſpicere dignatur. De qua eius conuerſione dicitur in pſalmo: Deus tu conuerſus uiuificabis nos. Item: Conuertere domine, & eripe animam meam. Conuertitur ergo Ieſus & uidet eos, qui ſe ſequuntur, dum eos, qui incarnationis uel paſſionis eius fidem cõfitentur, dignãter intuetur. ¶ Sed ſunt inter eos multi, qui ſequi illum uidentur, & neſciunt quid quærant, id eſt, credunt quidem, ut ſibi uidetur, in illum, ſed neſciunt cuius ſpiritus ſint, uel quam intentionem habeant, quia confitentur, inquit Apoſtolus, ſe noſſe deum, factis autem negant, & cum labijs Chriſtum honorent, cor eorum ab ipſo longe eſt. Poſſunt enim & Chriſtum ſequi fidei profeſſione, & aliud q̃ Chriſtũ quærere, imò poſſunt & in ueſtimentis ouium incedere, & intrinſecus lupi rapaces eſſe. Sic Iudas cum cęteris apoſtolis Chriſtum ſequi potuit, & aliud quærere, uocari apoſtolus & diabolus eſſe, prædicare uel baptizare, & fur dominicoꝝ loculoꝝ ſceleratiſſimus eſſe. Sic & Simon Magus, potuit baptizari & in felle amaritudinis eſſe, potuit fidem Chriſti confiteri, & tamen nullam in ſermone hoc partem aut ſortem habere. Sic pene quotidie tanti cum electis reprobi eccleſias intrant, ut præ multitudine illorum, ualde parua uideatur quantitas electoꝝ, quo modo in magno aceruo niſi propius accedas, uix grana parent præ multitudine palearum. ¶ Quia ergo non uno cuncti animo Chriſtum ſequuntur, recte nunc ipſe his, qui illum primi ſequebantur, dicit: Quid quæritis? Quod dictum quoties audimus, noſipſi ad cor noſtrum reſpicere debemus, noſtramq; ſinguli interrogare conſcientiam, ut ſciamus qua Chriſtum intentione ſequamur. Quod enim duobus illis dicit, omnibus dicit. Quod ſi uere Chriſtum quærimus, & ubi ipſe eſt, illic & nos eſſe uolumus, tunc deſideriũ noſtrum & præparatio cordis noſtri hoc in auribus eius loquitur: Rabbi (quod dicitur interpretatũ magiſter) ubi habitas? Bene enim dicimus, magiſtrum illum uocantes, quia de diſciplina eius ſumus dum reuera deum quærimus. ¶ Dicimusq; illi, ubi habitas? dum ſupernam cogitamus patriam, ubi ſedet ad patris dexteram, clarificatus claritate quam habuit, priuſquam mundus eſſet, apud patrem, qui incola & peregrinus in hoc ſeculo cum eſſet, non habebat ubi caput ſuum reclinaret. Hæc recordatus ſum, inquit Pſalmiſta, & effudi in me animam meam, quoniam trãſibo in locum tabernaculi ammirabilis uſq; ad domum dei. Hoc & nos recordari debemus, quicũque confeſſione fidei Chriſtum ſequimur, ne per intẽtionem uanam remaneamus cum illis, de quibus ipſe: Amen dico uobis, inquit, receperunt mercedẽ ſuam. Quibus item Pſalmiſta refugiens aſſimilari, unam petij, inquit, à domino hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitę meæ. Hoc autem iugiter petentibus, & hoc modo dicentibus, ubi habitas, fiet aliquando quod ſequitur: ⌊Dicit eis Ieſus: Venite & uidete. ⌋Ac deinde ſubiungitur: ⌊Venerunt & uiderunt ubi maneret. ⌋Tunc enim dicit Ieſus: Venite & uidete, quãdo mentem per adiuuãtem gratiam bene meritam, in cõtemplatione ſubleuat, & cœleſtibus gaudijs ad horam admittit, ut dulcedinem illam guſtare præualeat, quam oculus non uidit nec auris audiuit, & in cor hominis non aſcendit. Ita ueniunt & uident ubi Ieſus maneat, eisq; uidentibus creatoris habitationẽ, anguſta eſt omnis creatura. ¶ Quoꝝ unus, ut ipſe ait, raptus eſt uſque ad tertium cœlum, raptus eſt uſq; in paradiſum, & audiuit arcana uerba, quę non licet homini loqui. Et multi quidem ſanctoꝝ diuerſa gratia gloriam regni, in quo Ieſus habitat, præguſtantes, uiderunt. Hic autem tanta gratia uocatus eſt ad uidẽdum, ut neſciret utrum extra corpus ſit omnino eductus, an in corpore manens; ſolummodo per extaſim fuerit ſubleuatus ſpũs eius, ſicut ait ipſe, ſiue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, deus ſcit. Sane hoc iuxta literã prætereundum non eſt, quod ſequitur: ⌊Et apud eum manſerunt die illo. ⌋Opportuna quippe determinatione uſus, dicendo, die illo. Non enim tunc relictus omnibus illum ſecuti ſunt, neq; extunc ſemper cum illo mãſerunt, ſed tantum die illo apud eum mãſerunt, & uerba gratiæ quæ procedebant de ore eius, familiariter audire cœperunt. Ieſus enim nondum tradito Iohanne, ut ſuperius dictũ eſt, neq; publice prædicabat, neq; derelinquendo patre aut matre uel cæ-

Lucæ 8 Quõ cõuertitur deus ad nos. Eſaiæ 64 Pſal. 84 Pſal. 6

Multi falſo ſequuntur Chriſtũ ſola fide. Tit. 1 Eſaiæ 29 Matth. 7 Iohan. 6 Iohan. 12 Actoꝝ 8

Quid quæritis?

Vbi habitas? Iohan. 17 Matth. 8 Pſal. 41

Matth. 6 Pſal. 26

Venite & uidete.

Eſaiæ 64 1. Cor. 2 2. Cor. 12 Raptus Pauli.

Manſerunt apud eum die illo.

uel cæteris neceſſarijs abnegandis, cuiquam legitur noua dediſſe præcepta. Sed iam ſpiritualiter cœpta proſequamur. Et Paulus quidem excellenti magnitudini reuelationis audiuit ut iam dictum eſt, arcana uerba quæ non licet homini loqui. Cæteros autem ſinguli in ſua ſubleuantur menſura, ſcilicet ut alius ſapientiæ uel ſcientiæ, ſermonem accipiat, alius genera linguarum, alius gratiam ſanitatum, & his ſimilia. Quod cum aſſecutus quis fuerit, iam idoneus factus eſt qui & alios inuitet, & prædicando Chriſti faciat ſectatores. Quod & in his, de quibus præſens euangelium refert, pulchre præſignatum eſt. Sequitur enim: ⌊Hora autem erat quaſi decima. Andreas autem frater Simonis Petri erat unus ex duobus, qui audierant ab Iohanne, & ſecuti fuerant eum. Inuenit hic primo Simonem fratrem ſuum, & dicit ei: Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Et adduxit eum ad Ieſum.⌋ Qui primus audierat, & Ieſum ſecutus fuerat, fratrem ſuum poſtmodum inuenit & adduxit, iam tunc implens ſcripturam, quæ per hunc ipſum Iohannem dictura erat. Qui audit, dicat ueni. ¶ Sed cur interpoſitum eſt, hora erat quaſi decima, ubi Ieſus noſtræ vocationis carpebat primitias? Videlicet, quia uocatorum ſalutem non aliquod ipſorum precedens meritum, ſed ſola uocantis operatur gratia, & in omnibus omnino ætas non diſcernit, nec præiudicat, congrua ſignificatione dictum eſt, hora erat quaſi decima. Ipſe eſt enim ille paterfamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in uineam ſuam, & circa tertiam & ſextam, nonamq; ac decimam horam exijt, & fecit ſimiliter, tandemq; dixit: Erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. Hora decima uel undecima proculdubio prope eſt iam veſpera, quæ humanæ uitæ occaſum ſignificat. ¶ Conſtat uero, quia magnus quidem eſt Andreas, qui uenit ad Ieſum hora decima, maximus uero in ordine apoſtolorum Simon frater eius, qui adducitur tardius, iam propinquio re veſpera. Eadem nanque die ueniunt ad Ieſum, primo Andreas cum altero, deinde frater eius Simon, in craſtinum uero Philippus & Nathanaël, & abſque myſtica horarum interpoſitione die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ. Igitur quod poſtea, loquens in parabolis, ſignificaturus erat uerbis, iam in ſuis ſignificat factis, dum illos, quos magnos eſſe uolebat apoſtolos, per occultam inſpirationem trahens, ultima diei parte, id eſt, hora decima uocare incipit. ¶ Eſt & aliud, propter quod magis placeat hunc agnum dei demonſtratum uel agnitum eſſe hora decima. Agnus quippe, per cuius immolationem cæſa ſunt Aegypti primogenita, & filiorum Iſraël ſoluta eſt captiuitas, qui huius agni typum præferebat, iuſſus eſt in domos filiorum Iſraël tolli luna decima, immolandus poſt quartamdecimam lunam ſeque te veſpera, quando luna eſt pleniſſima. Decima, ut dixi, luna aſſumi iuſſus erat agnus, decima quoque plaga attrita fuerat Aegyptus, decem nihilominus ad uerberandum ſpiritualem Pharaonem, poſtmodum data ſunt legis præcepta. Cum ergo audimus hunc agnum dei, digito Iohannis eſſe hora decima demonſtratum, hæc omnia nobis utiliter ad memoriam redeunt, quia uidelicet hora decima his qui intelligere poſſunt, myſticam innuit eſſe conſonantiam ſcripturarum. ¶ Nunc enim reuera uerus agnus ille tollitur in domos filiorum Iſraël, quando dicente Iohanne: Ecce agnus dei, incipiunt illum ſequi Iſraëlitæ ueri, quorum uita ſic erat, ueluti luna decima, ſcilicet nondum plena & rotunda, quia uidelicet lex ſub cuius decem præceptis ſeruierant, nihil ad perfectum adduxerat. ¶ Et Iohannes quidem uelut alter Moyſes, diſcipulos habens, & decem præcepta legis optime cuſtodiens, quaſi decem plagis Pharaoni, id eſt, diabolo, repugnabat. Sed illo nondum victo, digito demonſtrans dicebat: Ecce agnus dei, ſubaudis, cuius ſanguine cum fuerint noſtrarum frontium poſtes ſignati, liberandi ſumus in manu forti, & ſubmergendus eſt princeps tenebrarum in aquis baptiſmi, quo nos ille mixto ſanguine ſuo baptizabit. Hoc igitur pertinuit ad euangeliſtam ut deſignationem huius agni referens, decimam, quæ tunc erat, non taceret horam. Sed iam ſequentia uideamus. ¶ Andreas qui, ut prædictum eſt, unus erat ex duobus, qui audierunt à Iohanne, & ſecuti ſunt Ieſum, inuenit Simonem fratrem ſuum. Ecce nos aſpicientes à longe per hoc uerbum quod dictũ eſt, inuenit, quaſi per ſubuolantem ſcintillam agnoſcimus, magnam in illis fuiſſe flammam ſancti deſiderij. Et reuera in illis quos gratia prueniens ad tantam predeſtinauerat gloriam, magnum & omnis moræ impatiens erat deſiderium uidendi ſaluatorem, cum ueniſſe illum audirent à magiſtro ſuo Iohanne, teſtimonium perhibente, quia uidi ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in ipſo. Cum ergo ambulantem, ut ſupra dictum eſt, Iohannes iterum oſtenderet eum, cumq; ſecutus Andreas uidiſſet ubi maneret, proculdubio feſtinauit, cucurrit, quæſiuit fratrem ſuum, ut qui erat ſocius deſiderij, particeps fieret & gaudij. Quærens itaque inuenit fratrem ſuum Simonem, & dicit ei: Inuenimus Meſſiam, quod dicitur interpretatum Chriſtus. Inuenimus, inquit, non clamantem, neque contendentem, quia nec audita eſt foris in plateis uox eius, ſed adhibita lucerna, ſcilicet teſtimonio Iohannis, qui eſt lucerna ardens & lucens, in humilitatis & ſilentij latibulo ſe cõtinentem, inuenimus Meſſiam. Ille enim agnus abſque macula, totusq; candidus inter nigros latebat hœdos nocte iſta, in qua peccatorum oculi caligant: Sed lucerna Iohannes

Apocal 22. Hora quaſi decima.

Matth. 20

Magnus q. dẽ Andreas, ſed maior Petrus.

Myſterium horæ decimæ. Exodi 12

Exodi 20

Agnus myſticus.

Hebræo. 7 Iohã. Bap. myſticus Moyſes.

Andreas. Petrus.

Eſaiæ 42 Matth. 12 Iohan. 5

tenebras

tenebras noſtras diſpulit, eumq; nobis oſtendens: Ecce, inquit, agnus dei, quod dicitur interpretatum Chriſtus. ¶ Hoc Andreas non dixit, ſed euangeliſta, uerbum Hebraicũ uolens aperire, Græcis & Latinis, de ſuo appoſuit. Meſſias nanq; Hebraice, Græce Chriſtus, Latine dicitur unctus. ⌊ Intuitus autem Ieſus, dixit: Tu es Simon filius Iohanna, tu uocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. ⌋ Magnum & ineffabile gaudium beato Petro pręſignat hoc primum intuentis & alloquentis eum domini prædicamentum. Si enim cunctis apoſtolis & omnibus ſanctis gaudendum eſt in hoc ſeculo, quod eorum nomina ſcripta ſunt in cœlo, quãto magis huic beatiſſimo lætandum eſt, qui ut ita dicam, in capite libri nomen ſuum inuenit ſcriptum? Non enim aliquem adhuc dominus proprio uocauerat nomine, nec poſtea quenquam tam familiari deſcripſit inſpectione, nec tam amica expreſſit intentione. Cauſam autẽ huius nominis ex alio ſecundum Matthæum cognoſcimus euangelij loco. Nam cum dixiſſet Petrus: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Reſpondẽs Ieſus dixit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam. Tanquam ſi quæreres, cur Petrum illum nominaret, rationem in humilitate ſua pro tempore latentem ſubdidit: Et ſuper hãc petram ædificabo eccleſiam meam. Claret ergo, quia Chriſtus ſuper ſeipſum, uidelicet firmam petram, ſuam ædificaturus eccleſiam, ubi uidit, imò intuitus eſt, ut ait euangeliſta, id eſt, diligenter reſpexit illum, quem primum poſt ſe uolebat eiuſdem eſſe fundamẽtum eccleſię. Hac de cauſa Petrum à ſeipſo petra prima denominauit, utpote in quo poſt ſeipſum tota conſtituta erat fabrica ſpiritualis ædificij. ¶ Sed & ex fine præſentis capituli maxime idem poteſt intelligi. Sic enim finitur: Amen dico uobis, uidebitis cœlos apertos, & angelos dei aſcendentes & deſcendẽtes ſupra filium hominis. Quod dum dicit procul dubio mittit nos ad hiſtoriam, ubi Iacob lapide ſuppoſito capiti ſuo uidit in ſomnis ſcalam cœlos tangentem, & angelos dei aſcendentes & deſcendentes per eam. Surgensq; mane, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper. Ille nanq; lapis perfuſus oleo, ipſum ſignificat unctum ſpiritu ſancto. Vnde & ſingulariter dicitur Chriſtus, quia præ conſortibus ſuis eſt unctus. Sed de hoc plenius paulo poſt dicendũ eſt. ¶ Igitur Simon quod interpretatur obediens, quia primus petrę illi erat ſuperponendus, ſuper quam eccleſia ædificatur, pulchre mutato nomine Petrus ab ipſa petra denominatur, per quod ſignificatum eſt, quia cunctis qui ſuper illud fundamentum (quod eſt Chriſtus) ædificantur, iuxta prophetam uocandum ſit nomẽ nouum quod os domini nominauit. ¶ In quo nec illud uacat quòd tali loco uel tempore dicitur filius Iohanna, quia uidelicet, ſicut nomẽ illi commutatur, ſic à carnali patre uel generatione ad ſpiritualem transfertur, ut deinceps ſit pater eius ille ſponſus qui de latere ſuo ſponſam ſibi erat ædificaturus, in qua ſicut primus lapis, ſic & primus merebatur eſſe filius. ⌊ In craſtinũ noluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum. ⌋ Ne caſu accidiſſe putes, quòd Philippum inuenit, uoluntatem eius euangeliſta præmiſit. Nihil enim per caſum diuinæ prouidentiæ occurrit, nihil temerariũ, nihil fortuitũ, cuncta uidentibus oculis eius ſe ingerunt. Bene ergo dicturus, inuenit Philippum, præmiſit, uoluit exire, quod idem eſt ac ſi dixiſſet: uolens inuenire Philippum, imò uolẽs de aquafacere uinum, ibiq; facere ſignorum initium, ubi poſtmodum iuxta Matthæum primo prędicaturus erat, & dicturus, appropinquabit regnum cœlorum, uolens omnino prophetiam implere, dicentem: Primo tempore reuelata eſt terra Zabulon & terra Neptalim, uia maris trans Iordanem Galilææ gentium, exiuit in Galilæam & inuenit Philippum. ¶ Inuenit, utpote quem quęſiuit. Ipſum enim cum omnibus ſanctis præſciuit & prędeſtinauit, atq; iccirco exiuit, ut uocaret tunc, quem ante ſecula præſciuit & prędeſtinauit. Inuenit autem non eo modo, quo nos inueniſſe dicimur, cum quid libet uidemus quod antea non uidentes quærebamus. Sed quomodo dicit paſtor bonus, inueni ouem meam quę perierat, quomodo dicit mulier, cõgratulamini mihi, quia inueni dragmam meam quam perdideram, quomodo itidem inuenit ſingulos noſtrum, quãdo ad fidem ſuam nos colligit qui fueramus perditi, eodem modo nunc eodemq; pondere dictum eſt: Inuenit Philippum. ⌊ Dixit ei: Sequere me. Et ſurgẽs, ſequutus eſt eum. ⌋ Et hoc ipſum præſciebat, quia mox ut diceret ei: Sequere me, ſurgeret, & ſequẽdo obediret. Iam enim gratia ſua ne ſcientem præuenerat, & antequam uocem ad aures dirigeret manum ſuam ad trahendum illum in cor eius miſerat. ⌊ Erat autem Philippus à Bethſaida ciuitate Andreæ & Petri. ⌋ Hoc opus diuinam maxime commẽdat gratiam, quòd de ciuitate peccatrice tres iſti uocati ſunt, magni patres iuſtorum atq; credentium. Bethſaida nanq; peccatrix erat ciuitas intantum, ut & illi dominus, ſicut Matthæus refert, exprobret, ac dicat: Væ tibi Corozaim. Væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro, & Sydone factę fuiſſent uirtutes, quę factę ſunt in uobis, profecto in cilicio & cinere pœnitẽtiam egiſſent. Cum ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatem & impœnitentiam, uæ pronuntiat ueritatis iudicium, tanti patres uocari ad gaudium, & ad pacẽ uniuerſo mundo euangelizandum, eligi meruerunt, cuius opus, cuius eſt hoc donum niſi gratię dei quę

Meſſias.

Petrus præ alijs à Chriſto honoratus. Lucæ 10

Matth. 16

Chriſtꝰ petra & lapis ſub capite Iacob. Gene. 28

Pſal. 44

Cur Simõ dictus eſt Petrus. Eſaiæ 62

Filius Iohanna. Ephe. 5

Nõ caſu ſed prouidẽtia inuenit Ieſus Philippum.

Matth. 4 Eſaiæ 9

Quõ inuenit Ieſus Philippũ, ſicut paſtor ouem perditam. Lucæ 15

Iohan. 6

Tres apoſtoli à Bethſaida. Matth. 11

dei quę ſuos præueniens & ſubſequens electos indebitum illis pręſtat beneficium. Sequitur. ⌊Inuenit Philippus Nathanaël. ⌋Quęrens utiq; Philippus Nathanaël inuenit, ut eum participem præſentis faceret gaudij, & iuxta nomen ſuum (Philippus enim interpretatur os lampadis) proximum ſuum illuſtrare feſtinat lumine boni nuntij. ⌊Et dicit ei. Quẽ ſcripſit Moyſes in lege, & propheтæ inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth Galileæ. ⌋Ordo uerborũ eſt. Ieſum filium à Ioſeph Nazareth Galileæ inuenimus ipſum eſſe, quem ſcripſit Moyſes in lege & prophetæ. Hoc inuenimus, ita eſſe didicimus, talem tantumq; hominem de tam humili loco, ſcilicet à Nazareth Galileæ, lucerna probabilium teſtimonium prodente, exortum agnouimus. ¶ Opportuna deſcriptione uſus eſt, quia uidelicet multi uocabulo Ieſu nuncupabantur, iccirco cum proprio nomine, ipſius ciuitatis quoq; nomen poſuit, & patris eius, qui erat Ioſeph ut putabat. In quo & uerã tenuit legem hiſtoriæ, quæ eſt, opinionẽ uulgi pro tẽpore, & loco nõ omittere. Et mendacij notam nõ incurrit, patrẽ illum nominãdo, qui nõ erat pater eius carnalis. Si eñ hi, qui alienos ſibi adoptãt filios, nõ incongrue dicũtur patres eorũ, quos paterno ſibi affectu adoptauerũt, quãto magis hic unicus & ſingularis dñi nutritius, pater eius nõ inconuenienter dicitur. Natus eñ pupillus in hoc ſeculo, id eſt, abſq; carnali patre dñs, illo beato uiro pro patre in omnibus uſus eſt, & in illa generationis ſcala, quæ per Matthæum texit, eidem ſancto Ioſeph omnis humanæ opis indiga humanitatis eius natura, tanq; gradui ſupremæ innixa eſt. Hoc ergo audito. ⌊Reſpondit Nathanaël & dixit: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? ⌋ Nathanaël, quia legiſperitus erat. Vnde & Philippus ei nuntiando prædixerat, quem ſcripſit Moyſes in lege, & prophetæ, inuenimus Ieſum, ſciens quia de Bethlehem ciuitate Dauid ſecundum ſcripturas, & de ſemine Dauid, naſciturus eſſet Chriſtus, dubitat uel quærit, utrum à Nazareth poſſit aliquid boni eſſe eiuſmodi. Neſciebat enim, neq; ſibi fuerat indicatum, uel ſi quando ſciuit, ab eius memoria poterat eſſe obliteratum, quòd in diebus profeſſionis aſcẽ diſſet Ioſeph à Galilæa in ciuitatem Dauid quæ uocatur Bethlehem, eo q; eſſet de domo & familia Dauid, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore pręgnante. Et forte hoc ſciebat, q; Ioſeph uel ipſa quoq; Maria, quæ in Nazareth habitabat, de Bethlehemitico genere & de ſemine Dauid eſſet. ¶ Et iccirco quomodolibet diſtinguatur, quod ait: A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe, ſiue interrogando, ſiue affirmando à uero ſenſu non diſcrepat. ⌊Vidit Ieſus Nathanael uenientem ad ſe, & dicit de eo: Ecce uere Iſraelita in quo dolus non eſt. ⌋Et hic plane Saluator apertis gratię ſuæ uidit oculis, illis nimirum oculis, quibus nos omnes, antequam eſſemus, uidit & prædeſtinauit. Nec poterat ignorare, quali mente ueniret ad ſe, ſcilicet q; in ſimplicitate cordis quęreret deum, iuxta quod ſcriptum eſt: Quę ſunt in corde hominũ oculi tui uident & in libro tuo omnes ſcribentur. Homo uidet in facie, deus autẽ in corde. Quam ergo ſententiam de illo ſine errore ſcripſerat in libro ſuo, ſtatim protulit dicens: ¶ Ecce uere Iſraelita in quo dolus non eſt. Dignum utiq; ſpectaculo illum eſſe ſignificat dicendo, ecce, facitq; opportunã Iſraelitæ diſtinctionẽ, addendo uere, & in quo dolus nõ eſt. Non eñ omnes qui ſecundũ carnem ex Iſrael ſunt, hi ſunt Iſraelitę, ſed hi tantũ in quibus dolus non eſt, qui recto corde ſunt, & deum uidere ſitiunt, reputantur Iſraelitæ. At ille uultu alacer, & mente alacrior, ut uere Iſraelita filius illius, qui cum deo luctatus eſt. ⌊Dicit ei Nathanael: Vnde me noſti? ⌋ Qua percõtatione hoc ipſum indicat, q; iuxta ueritatis teſtimoniũ uerus ſit Iſraelita. Falſi nanq; Iſraelitæ nimium delectantur laudibus ſuis, ſcilicet non attendẽtes, utrum laus ipſorũ ex hominibus, an ex deo ſit. Hic autem audiens uerum Iſraelitam ſe appellari, quod magnę eſt laudis, magnię; pretij. Vnde, inquit, me noſti? ſubaudis quẽ hactenus ſecundum hominẽ nõ uidiſti? ⌊Reſpõdit Ieſus, & dixit ei: Priuſquam te Philippus uocaret, cum eſſes ſub ficu, uidi te. ⌋Hoc eſt quod quærebat, ſcilicet deum ac dei filium, qui ſecundum diuinitatem ubique præſens, etiam illos uidet, quibus corporaliter præſens non eſt. Attamẽ comparatione maiorum paruum hoc eſt, quod illum ſub ficu ſe uidiſſe teſtatus eſt. ¶ Vidit enim non ſolum illum, ſed & omnes electos ſuos, cum eſſent ſub ficu: uidit miſericordiæ ſuę oculis, id eſt, cum primus parens illorum factus, mandati tranſgreſſor, confutis fici foliis pudẽda cõtegeret. Iam tunc uidit eos, & miſeratus eſt, iam diſponebat miſericorditer quo illos ordine à pręuaricationis reatu liberaret. Verus ergo Iſraelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non more Phariſæorum ueritatem ſciens impugnabat, ſed cognitam ſimplici corde diligebat, cito ac breuiter ſatisfactum ſibi Chriſtum quærenti, protinus indicat. Nam ſequitur: ⌊Reſpondit Nathanael & dixit: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. ⌋Loco præſenti ſubſiſtit, & tenetur animus amator fidei, circumſpiciens & ſcire ardens, quo poſt tam ſonoram cõfeſſionem filij dei dilectus iſte Nathanael deuenerit. Nuſquam enim comparet, neque in hoc euangeliſta, neque in aliquo cæterorum, niſi quòd poſt dominicam reſurrectionem, hic idem Iohannes euangeliſta, eiuſdem hoc modo facit mentionem. Erant ſimul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Chana Galilææ, & duo filij Zebedæi, & alij ex diſcipulis eius duo. Et quis non optaret, ut lucerna tantæ claritatis nequaquam

Philippus os lãpadis.

Quõ Ioſeph dicitur pater Ieſu. Lucæ 3

Matth. 1

Nathanael in lege peritus. Micheæ 5 Gene. 4

Ioſeph de Bethlehem. Lucæ 2

Deus in cor uidet. Pſal. 138 1. Reg. 16 Ecce uere Iſraelita. Roma 19 Gene. 31

Quõ Chriſtus uidit nos cũ eſſemus ſub ficu. Gene. 3

Quæſtio de Nathanael.

Iohan. 21 Matth. 3

quaquam ſub modio lateret, ſed ſupra candelabrum poneretur, & omnibus qui in domo eccleſiæ ſunt, luceret? Quis rogo non cuperet, ut tantus confeſſor filij dei cõputaretur inter magnos apoſtolos Chriſti? Quid enim amplius Petrus cõfeſſus eſt, qui non ſolum apoſtolatum, ſed & præ cæteris claues meruit regni cœlorum? ¶ Quærenti hoc forte dicat aliquis: Petrus piſcator erat. Nathanaël legiſperitus erat. Propoſitum autẽ deo fuerat, ut per infirma & contemptibilia mundi fortia confringeret, & per ea quæ ſtulta fuerant, confunderet ſapientes. Igitur in propoſito perſiſtens, piſcatoris Petri fidem & confeſſionem non ſolum apoſtolatu, ſed & cœlorum clauibus remunerauit. Nathanaëlis autem cõfeſſionem nec apoſtolico remuneratã ordine, quia legiſperitus erat, inferius dereliquit. ¶ Cum hoc dixerit quis, nõ ſic omnino ſatisfaciet ſtudioſo lectori, quia uidelicet ſpiritus ſcientiæ, qui unus eſt de ſeptẽ ſpiritibus dei, cum ſit honorabile donum dei, nullo modo fidei ueritatẽ uel meritum diminuit. Imò docta ſanctitas, ſanctam ruſticitatem præcellit, teſtante angelo, qui ad Danielem dicit: Quia docti fulgebunt ſicut ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt plurimos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Ad ſummam maxime & illud repugnat, quod Saulum magnæ ſciẽtiæ ſacrarium, & ut ipſe fatetur, ad pedes Gamalielis eruditum, dominus ab apoſtolica gratia non repulit, ſed qui operatus Petro in apoſtolatum circunciſionis, operatus eſt & huic inter gentes, & creditum eſt mihi, inquit, euangeliũ præputij, ſicut & Petro circunciſionis. ¶ Quę rimus igitur, ubi nam iſte deo amabilis Nathanaël delituerit, quia, ſicut iam dictum eſt, præter hunc, & alium ſupra memoratum locum, in cunctis euãgeliſtarum diuerſorũs nuſquam ulla ueſtigia parent huius nominis. Rurſus autem aſpicientes ad duodecim ſedes & ſedentes, in illis uidemus Bartholomęum, Philippo (per quem Nathanaël iſte uocatus eſt) ubiq; cohærentem, quem ignoramus quando uocatus ſit, ſicut neſcimus Nathanaël, poſt quam uocatus eſt quo deuenerit. Et ſicut hic euangeliſta Iohannes, qui de Nathanaël ſcripſit, ſparſim cunctos nominans apoſtolos, de Bartholomęi nomine omnino tacuit, ſic econtra cæteri euangeliſtę qui ubiq; Bartholomęum Philippo coniungunt, de nomine Nathanaël omnino tacuerũt. Conſtat uero quia Bartholomęus non Hebraicum, ſed Syrum nomẽ eſt, quod Latine dicitur filius ſuſpendentis aquas. Nathanael autem Hebraicum eſt, & interpretatur donum dei. Fortaſſis ergo hic ipſe Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, Bartholomęus eſt, quod interpretatur filius ſuſpendentis aquas: quia tertia die cum nuptiæ fierent in illo uico ſuo Chana Galilææ, forte per occaſionem eius dominus inuitatus ad nuptias, aquas in uinum conuertens, in admirationem omnium illas ſuſpenderat. ¶ Sed audiamus quid huic confeſſori ſuo filius dei rex Iſrael, unus idemq; homo, reſponderit. ⌊ Quia dixi tibi, uidi te ſub ficu, credis, maius his uidebis. ⌋ Hoc plane de ſeipſo ſperare poteſt quiſq; fidelis. Cum enim parua quę ſentit de uerbo dei, fideliter & intẽtione bona depromit: dignum ſe exhibet, cui reuelet maiora pater qui eſt in cœlis, quæ reuelare nõ poteſt caro & ſanguis. Vnde ſcriptũ eſt in Pſalmo: Os meũ aperui, & attraxi ſpiritum. Os nanq; ſuum aperiens, ſcilicet confitendo ad ſalutẽ, quod corde credit ad iuſtitiam, ſpiritum ſanctum attrahit, qui in ampliore cognitione ueritatis, bonum eius impleat deſiderium. ⌊ Et dixit illis: Amen dico uobis, uidebitis cœlum apertũ, & angelos dei deſcendentes & aſcendentes ſuper filium hominis. ⌋ Hoc illis dicto illud quod neſciebant, uidendum repromittit: ſcilicet per paſſionem ſuam cœlum eſſe aperiendum, futuramq; angelorum & hominum cõcordiam, qui prius inter ſe diſcordes fuerant, clauſo hominibus cœlo, & ſubtexto pariete inimicitiarum propter originale peccatũ. Non enim fuerat hactenus ille angelorũ & hominũ conſenſus, ut ueniẽtes ſancti angeli exeũtes de corporibus animas beatorũ hominũ, per patentes portas cœli inferrent, ut nũc faciũt, uenerantes & adorantes in rege ac deo ſuo naturam hominum, qui ſine uehiculo angelorũ potenter aſcendit in cœlum, ponens nubem aſcenſum ſuum, & ambulans ſuper pennas uentorum. Hoc plane uidendũ ueris promittit Iſraelitis, ut quod in figura præuidit carnalis pater eorum Iſrael, hoc in ſemetipſo reuera cõplendum eſſe pronuntiet. ¶ Iacob nanq; egreſſus de Berſabee, & pergens Aran, cum uenifſet ad quendam locum, & uellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus qui iacebant, & ſuppoſuit capiti ſuo, dormiuitq; in eodem loco. Viditq; ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, angelos quoq; dei aſcẽdentes & deſcendentes per eam. Iacob ille, qui poſtea dictus eſt Iſrael, ueros ſignificat Iſraelitas, qualis erat iſte Nathanael, de quo paulo ante dixerat dominus: Ecce uerus Iſraelita in quo dolus non eſt. ¶ Lapis autem ille, quem capiti ſuo ſuppoſuit ut dormiret, hic eundem Chriſtum ſignificat, lapidem angularem, quem falſi Iſraelitæ reprobauerunt, ædificantes. Hunc enim quicunq; ſupponit capiti: id eſt, cordi ſuo, dormit ſecurus: quia mundi diuitias cõtempſit, & ideo paſſionibus mũdi nõ perturbatur, nihil habens in ſeculo cur gaudeat, cur timeat, cur ſperet, cur doleat. Secura nanq; mens eſt, ubi propter Chriſtum hæc deſunt, dicitq; is, qui lapidi Chriſto ſic ſuperpoſuit caput, id eſt, cor ſuum, ut his paſſionibus careat: Ego dormio & cor meum uigilat. ¶ Fecerunt hoc illi maxime, qui tunc audientes uocem eius, dicentis: Venite ad me omnes, qui laboratis

Vna reſpõſio, ſed inſufficiens. 1. Cor. 1

Propter donũ ſcientiæ nemo repellitur à regno dei. Eſaiæ 11 Daniel. 12 Actor. 22 Galat. 2

Alia reſponſio, q; Nathanael ſit idem q; Bartholomęus.

Bartholomęus. Nathanael

Dignus reuelatione p cõfeſſionẽ. Matth. 16 Pſal. 118 Roma. 10

Per Chriſtũ inter angelos & homines concordia. Ephe. 2

Pſal. 103

Gene. 28 Scala quã uidit Iacob

Lapis, ſup quẽ dormiuit Iacob. Pſal. 117 Actor. 4 Cant. 5 Apoſtoli.

ratis & onerati eſtis,& ego reficiam uos:relinquentes omnia ueniebant ad eum, & diſcere ab ipſo,quia mitis eſt & humilis corde,ut in humilitate cordis eius,tanquam ſuper ſolidum lapidem dormientes,& animabus ſuis requiem inuenientes,myſteria regni dei ſcirent, quæ ſcire non poſſunt ſuperbi,inter quos ſemper iurgia ſunt,qui ad lites & contentiones uigilant.Hi uiderunt cœlum apertum clauibus illis,quas præcipuo uicario ſuo Petro dominus tradidit,uiderunt extinctum flammeum gladium,qui poſitus fuerat ad introitum paradiſi,& experge facti repentino ſono aduenientis ſuper eos ſpiritus ſancti:pauentes & exclamantes annuntiauerunt nobis. ¶ Qui & illum tollentes lapidem,ſuper quem requieuerant,erexerunt in titulum,ut omnes uideremus & crederemus in illum,& ſpirituali ædificio conſtructis ſuper eundem lapidem ſanctæ eccleſiæ parietibus, quàm terribilis eſt, inquiunt, locus iſte,ſcilicet portis inferi quæ non præualent aduerſus eum. ¶ Non eſt hic aliud nisi domus dei & porta cœli:uidelicet per quam aſcendunt & deſcendunt angeli ſupra filium hominis,aſcendentes ad diuinitatis eius contemplationem, deſcendẽtes autem ad humanitatis uel paſſionis ipſius ueneratioñem.Per hanc enim ſolam & unicam portam deſcendũt angeli ad ipſum filium hominis,deum & regem ſuum,habitantem per fidem in cordibus noſtris,& aſcendunt per illos ſcalæ gradus,quos moraliter intelligimus diuerſos uirtutum eſſe profectus:quibus duo latera,ſcilicet corpus noſtrum & anima,inſignita ſunt,cœlumq; recta uia contingũt:quo ſanctis angelis ſuffragantibus,qui nobis per mortem Chriſti amici facti ſunt,deportemur.Sequitur:

Matth.11

Matth.16
Gene.3
Actor.2

Lapis in titulum erectus.
1.Petri 2
Gene.28
Matth.16
Angeli aſcẽdẽtes & deſcendẽtes.

CAP.II.

Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ:& erat mater Ieſu ibi.Vocatus eſt autem & Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias. Gloriã filij dei præcedit ſemper humilitas unius eiuſdẽ filij hominis:quod agnoſci promptum eſt ferè in omnibus, quæ fecit uel pertulit in terris noſtræ ſalutis uoluntarię intẽtus operationi. Natus de fœmina,uirgineis lactatur uberibus,pannis inuolutus,ab angelis gloria in excelſis deo canẽtibus collaudatur,& in præſepis anguſtia poſitus,in latitudine cœli ſtella fulgenti declaratur:ad templum tanq; peccator deportatus,à Simeone lumen uerum prædicatur:& inter peccatores ad ſerui ſui baptiſmũ ueniẽs,uoce patris & ſpiritu ſancto uiſibili ſpecie ſuper illum apparente,ſanctus ſanctorũ,manifeſtatur:fraudes perfert tentatoris,& mox accedentes angeli miniſtrant ei. ¶ Sic & nunc cum hominibus carnalibus ad nuptias inuitatus,uenire nõ dedignat, & mox aquam in uinũ conuertẽs, deus uerus,elementorũ dominus,& naturæ imperator comprobatur.Sic enim gloriæ eſt,miraculum hoc feciſſe,& elemẽtum ſupra naturæ ſuæ leges ſola uoluntate eleuaſſe,quod utiq; ad diuinam eius maieſtatem credendam,ſolum poſſet ſufficere.Sic magnæ & prædicandæ humilitatis inſigne eſt,eum,qui abſq; uiro cõceptus eſt,& ſalua matris integritate natus eſt,ad nuptias uenisſe,quibus uirginitas amittitur,& in inferiori gradu coniugatorum tribulatio carnis acquiritur.Inferioris quippe gradus eſt quamlibet honorabile cõiugium,& thorus,quantumuis immaculatus:altioris autem honoris & gratiæ ſacra uirginitas, quam pia commẽdat humilitatis uenuſtas.¶ Nõ ita contra quoſdam hæreticos,qui nuptijs detraxerunt,coniugia defendimus,ut alijs conſẽtientes,uirginitati nuptias coæquemus,aut etiam impudenti temeritate præferamus. Quis em̃ neſciat,bonum quidẽ & à deo cõſtitutũ eſſe coniugiũ,ſed ipſam uitiatam eſſe coniugum naturam. ¶ Nam cum homini primo deus uxorem feciſſet,in adiutorium ſcilicet propagandæ ſobolis,benedixit eis,dicens:Creſcite & multiplicamini,& replete terram,& ſubijcite eam.Eratq; in benedictione ſic data generationis facultas, ut abſq; omni iniuria carnis ſuperbientis,& aduerſantis ſpiritui,abſq; omni pruritu libidinis,ſoli naſcerentur electi,& ad decimi ordinis reſtaurationem prædeſtinati. ¶ At ubi ueneno ſerpentis antiqui homo intumuit, deiectus eſt ab illa poteſtate ſuæ carnis, & qui in honore poſitus fuerat, cõparatus eſt iumẽtis inſipientibus,& ſimilis factus eſt illis. Statim em̃ coniuges honeſti,qui fuerant rationales conditi,cœperũt rationabiliter commoueri,cœpitq; caro commouere ſpiritum,ut ſuis nutibus ſeruiret, cuius erat conditio talis,ut ipſa ſpiritus imperio,ſicut decebat, obtẽperaret.Vnde ſemetipſos erubeſcentes,folijs fici conſutis pudenda contexerunt. ¶ Pugnat extunc caro cum ſpiritu,in quamlibet ſanctis aut iuſtis coniugibus,& quantumuis ſancte reliquo tempore uiuant, carnemq; ſpiritui ſubijciant, dum ſibi copulantur,ſuperior caro, inferior ſpiritus eſt,totaq; mentis acies ſic obruitur,ut deum nequeat meditari,orationi uacari non poſſit. Vnde Paulus cum dixiſſet ſecundum indulgentiam,non ſecundum imperium:Nolite fraudare inuicem,ſtatim ſubdidit:niſi forte ex conſenſu ad tempus, ut uacetis orationi. Vitiata ergo,ut prædictum eſt, coniugum natura,permanet quidem quæ ante peccatum data eſt benedictio,dicentis:Creſcite & multiplicamini,& replete terram:ſed bonum hoc iminuit uitium, quod per peccatum acceſſit. Et quod ualde dolendum eſt,illa tribulatio carnis non deficit in complexibus coniugij, quæ à deo iuſte impoſita eſt mulieri, quando dixit ei:Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos.Multiplices nanque cõceptus de terra carnis,tanquam ſpinarum & tribulorum denſitates, excreſcũt ſuper numerum.Et tanti naſcuntur reprobi, ut ad comparationem illorum pauci ſint electi. ¶ At uero uirginitas ſolicita eſt,

Gloriam Chriſti ubique præcedit eius humilitas.

Lucæ 2
Matth.2
Lucæ 2
Matth 3
Lucæ 3
Matth.4
Lucæ 4
Gloria chri in primo miraculo.
1.Cor.7
Hebræo 13

Virginitas præferẽda coniugio.

Benedictio coniugij.
Gene.1

Homo ſimilis factus iumento.
Gene.3
Pſal.48
Roma.7
Gene.3
Galat.5
Tribulatio carnis in coniugio.
1.Cor.7

Gene.1
Roma.5
1.Cor.7
Gene.3
1.Cor.7

Virginitas

coniugio melior.

quomodo placeat deo,& cogitat quę domini ſunt,ut ſit ſancta & corpore & ſpiritu,quia non intercurrit caro media inter deum & ſpiritum eius, ſed ſuperior carne ſpiritus, carnem inferiorem regit,à ſuperiore deo regitur. Non quidem condemnat Apoſtolus in coniugatis licẽtiæ uſum:ſed confidenter licentiæ præfert illud,quod utilius probat,de uirginibus conſiliũ. ¶ Igitur humilitatis eſt dignatio, quod homo cœleſtis, de uirgine natus,terrenis & carnalibus nuptijs intereſſe non renuit inuitatus. Quod autem de aqua uinum fecit, conſequens eſt poſt humilitatem gloria ſemper noua, ſemper eadem ammiratione prędicanda. ¶ Nam licet in uitibus omni anno deus idem eadem potentia, terræ gremio ſuſceptam in uinum tranſire faciat aquam, & noſter ſenſus hanc illius comprehendere non poſſit efficaciam, maxime tamen ad hoc miraculum cuncti laudatores, noſtram intendimus mentem, diuinæ laudis auidam. Illo nanq; naturali ꝯſu monſtratur id, quod omnibus notum eſt,deum eſſe omnipotentem:hoc autem nouo miraculo probatur id,quod ſolis fidelibus creditum eſt,deum omnipotentem factum eſſe hominem. ¶ Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficitur hoc,quòd aqua uinum fit in uitibus. Primo nanq; terrę gremio aqua ſuſcipitur,ſine cuius ope nullam poſſet præſtare pinguedinem, uitium ſiue herbarũ uel arborũ radicibus. Dehinc aëris blanda temperie prouocatur, ut erumpat in palmitibus:ſimulq; beneficio caloris accedente, frõdeſcit palmes,floreſcit botrus,& uua paulatim decoquitur. Hic autem ubi cunctus deeſt ordo naturæ, teſtatur uinũ ex aqua factũ, quoniã hic homo natura ipſa maior eſt, naturæ dñs eſt. Sic n. ulto magis illam miramur uirgam Aaron quæ fronduit,floresq; protulit,quin amygdala deformati ſunt:magis omnino miramur et ueneramur,q̃ uniuerſas cedros Libani, cæteraq; ligna reuireſcẽtia,fructusq; aut ſemen unumquodq; in genere ſuo ſingulis annis uſitato curſu naturæ producentia:nõ quia maiora ſunt hæc,ſed quia cum ipſo miraculo diuinæ præſentiæ ſignũ, atq; uoluntatis eius,& curæ uigilantis ſuper nos euidens præſtant indicium. Non enim miramur tantũ, ꝙ deus potuerit ex aqua facere uinũ,quantũ gaudemus, ꝙ is,qui ſolus hoc potuit facere,factus homo,triginta annis inter homines ambulauerat, degẽs intra carnis latibulũ. Igitur,ut ſupra dictũ eſt,gloriã filij dei præcedit in hoc quoq; facto humilitas eiuſdẽ filij hominis:ut omni ordini oſtendatur in ſemetipſo factis,quod docebat uerbis dicens:quia ſicut omnis,qui ſe exaltat,humiliabitur:ſic econtra, omnis qui ſe humiliat,exaltabitur. Meritũ nanq; humilitatis præcedentis, ianua eſt gloriæ ſubſequentis. Sed iam ad ipſa lectionis euangelicę uerba ueniamus. Et primo litera per ordinẽ inſpecta, deinde myſteria requiramus. ⌊Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilææ.⌋ Coniunctio, quæ præponitur,ad ſuperiora diligentem remittit lectorem,uidelicet hoc modo: Altera die ſtabat Iohannes,& cætera. In craſtinũ uoluit exire in Galilæam,& inuenit Philippum,& die tertia nuptię factæ ſunt in Chana Galilææ. ¶ Diligenter animaduertere uoluit noſ euangeliſta, quia non ſine cauſa,ſed certi gratia myſterij, dñs noſter duobus diebus quoſdã diſcipulos collegit,tertia uero die miraculũ fecit:quo gloriã ſuam manifeſtauit,ut crederẽt in eũ diſcipuli eius. Ipſe eſt em̃, qui duobus ſeculi tẽporibus, ſcilicet ante legẽ & ſub lege, paucos de maſſa perditorũ ſanctos homines elegit,& tertio tempore,uidelicet ſub gratia,in medijs nuptijs hominũ uxores ducentiũ & dantiũ ad nuptias,ſuiſq; omnino uoluptatibus uacantiũ ſanctæ eccleſiæ cœleſtes nuptias intulit:procedẽs ipſe tanq̃ ſponſus de thalamo ſuo,ut filij ſpirituales de illo naſcerentur uirginali coniugio. Sed hoc poſterius dicendũ, nunc,ut prędictum eſt, primo hiſtoriæ fundamenta iacienda ſunt. ⌊Et erat mater Ieſu ibi.⌋ Magnum & cunctis ſanctæ eccleſiæ ſpectandum ordinibus humilitatis exemplum: ueruntamẽ ſacris uirginibus non imitandũ, quòd mater Ieſu,uirgineum domini templum,illibatum ſancti ſpiritus ſacrarium,non aſpernata eſt carnalium intereſſe celebritati nuptiarum. Non em̃ ſacris uirginibus hoc imitandum eſt:quia uidelicet tempus aliud, alia perſona,locus alius eſt. Omnia tempus habent,dicit Eccleſiaſtes. Virginibus deo dicatis propoſitũ, quod ardet in mẽte, luceat in ueſte,radiet in ore, uel publica profeſſione. Matris dñi uirginitas cũctos homines latitabat, quia uidelicet diuulgari illam ratio temporis non ſinebat. ¶ Neq; enim libera tunc eſſe poterat uirginitatis profeſſio,uel huiuſce exempli prædicatio:cum adhuc Moyſes ſub uelamine ſuo declamaret,maledictus omnis qui non facit ſemen in Iſrael. Maluit ergo humiliter præſens cauere ſcandalum,quàm futuris uirginibus immaturum rigidi propoſiti præbere exemplum:quo plus attolleret ſupercilium uirginum fatuarum, q̃ inſtrueret cuſtodiam prudentium,matribus cęterisq;, quæ cunctæ uiros nouerant, uirgo mater ſe nullo præferens, matrem ubique ſe profitens, eo quòd haberet filium, uirginitatis autem ſuæ tacitum conſeruans in corde myſteriũ. Nam ſicut incongruum,imò impoſſibile eſt,tectũ domus ſtabilire, anteq̃ fundamentũ:ſic impoſſibile erat ante ſuſceptam fidem, incarnationis Chriſti præſcribere ordinem, quo ſacræ uirgines ſeſe à ſecularibus diſtinguere debeant. Nunc autem publicum eſt propoſitum publice datum, atque acceptũ eſt de uirginibus conſilium: & iccirco ſacræ uirgines maius,eundo ad nuptias,q̃ talem refugiendo conuentum,facerent eccleſiæ Chriſti ſcandalum. ¶ Quapropter

Quale miraculũ,ex aqua uinũ factum.

Vini in uite generatio.

Numer.17 Virga Aarõ

Myſteriũ ꝙ die tertia nuptiæ factæ ſunt.

Pſal.18

Eccl.3

Virginitas melior cõiugio,per Chriſtũ,nõ per legem.

2.Cor.3

1 Cor.7 Virgines

pter intus quidem habent prudentes uirgines, humilitatis uel charitatis oleum, ſcilicet non contemnendo, q̃uis in inferiori gradu ſtantẽ legitimam licentiam nubentiũ: foris autẽ, & maxime ad eandem frequentiam nuptiarũ, lucentes ſuas lampades non efferũt. Vbi em̃ citius uẽto miſeræ uanitatis extingui poſſunt? Aut ubi properantius in oculis uel auribus ſuis periclitari queunt: iuxta exemplũ Dinæ filię Iacob, quæ iccirco à corruptore inuẽta & oppreſſa eſt, quia leuitate puellari exiuit, ut filias ignotæ regionis uideret? Non em̃ ita ſecurę eſſe poſſunt, ſicut illa beata regina cœlorũ, quæ uirginitatis theſaurũ & hominibus habebat occultum, & filij ſui forti præſidio, ſanctorumq; angelorũ fida cuſtodia præmunitũ. ⌊Vocatus eſt autem & Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias.⌋ Et hoc proculdubio non temere ſpiritualis propoſiti uiris eſt imitandum. Nam ubi ratio poſtulat, non ſolum ad nuptias ire, ſed & idolium frequentare irreprehenſibile eſt, ubi uero cauſa idonea eſt, quæ prohibeat, non ſolum cum publicanis & peccatoribus manducare, ſed uel fratri aue dicere, indignũ eſt. ¶ Quod nota ſimilitudine diſcernere promptũ eſt. Quàm diu lãguidus ſuimet impotens eſt, ſcilicet phreneſim ſiue lethargum paſſus, aut certe paralyſi diſſolutus, tam diu prudenti & nobili medico laudi eſt, ſi obuiſi tandum ęgrum ad locũ ſibimet indignũ accedere, & lectulo paupertatis aſſidere non ſubterfugiat, interrogatusq; imò & ab ægro percuſſus, opem gratuitã impendat. At ubi ſenſus mẽti, uel ſanitas redierit corpori: ſi quid denuo inciderit, ſiue pituita, ſiue grauior tuſſis moleſta fuerit: tunc demum ſuum medicus honorem agnoſcens, ad ſordidas paupeſis ægri tabernas non deſcendit: quia uidelicet nota eſt domus ſua, in qua requiri, uel inueniri poſſit, iamq; ille ambulare poteſt, pro ſeipſo loqui nouit. ¶ Ita nimirũ, cum incarnatus deus in hunc mundum uenit, magnus & uerus medicus ad magnum ægrotum iam deſperatum, deſcendit: qui non poſſet ad medicum accedere, neſciret opem eius implorare, imò qui cum ſemiuiuus iaceret, ſanum ſe putaret eſſe. Sicut ergo non expectauit, ut talis in cœlum aſcenderet, ſeipſum deducere: ſic poſtq̃ deſcendit, non expectauit, ut peccatores uenirẽt, ipſum in ſynagoga legentem uel in templo docentem audire: ſed ipſe prior deſcendebat ad illos, cum publicanis & peccatoribus manducans & bibens, ita ut dicerent phariſæi: Ecce homo uorax & potator uini, amicus publicanorum & peccatorum. Sic & eius apoſtoli fecerunt, ubicunq; gentium doctores miſſi tanquam ad ægrotos, ignoti uenere medici. ¶ At ubi languorem curauerunt, & uiuendi prȩcepta dederunt, longius ſe ab eis ſequeſtrauerunt, in quibus per fidem curatis uitia morum renouata ſunt, dicente Paulo: Scripſi in epiſtola, non commiſceri fornicarijs, non utique fornicarijs huius mundi aut auaris, & cætera. Et paulo poſt: Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiẽs, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax, cum eiuſmodi ne cibum ſumere. Igitur poſtquam ad eos qui malehabebant acceſſit medicus, & uocando peccatores ad pœnitẽtiam, ſic per fidem curauit eos, ut ſciant ipſi uel poſſint uenire ad eccleſiam, iam non eſt ſpiritualis propoſiti uiris eundum exemplo domini ad nuptias ſecularium: ſicut eiuſdem nihilominus exemplo non eſt peccatoribus & publicanis communicandum, cum ipſius apoſtoli, cum eiuſmodi nec cibum ſumere, nec aue eius dicere, eodem Chriſto in ſe loquente præceperint. ¶ Et non quòd iuxta Tacianum & Marcianum alioſq; nonnullos hæreticos nuptijs detrahant, aut fornicationi comparent: ſed quia melioris ipſi uotum propoſitumq; habentes, bonum hoc poſt tergum reliquerunt: quod tale eſt, ut non ſine periculo reſpiciatur, quia non ſine labore relinquitur. Sequitur: ⌊Et deficiente uino, dixit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent.⌋ Optat beata dei genitrix conuiuantibus fieri ianua cœleſtis beneficij, ne illorum deuotio, qui ſe inuitauerant, fructu ſuo careret: neue hilaritatem præſenti rei competentem, importuna penuria contriſtaret. Credendum nanque eſt, quòd pia deuotione dominum Ieſum, matremq; eius, ac diſcipulos inuitauerint: præſertim, cum famam illorũ quę de ipſo dici iam cœperant, non ignorare poſſent. Nam & ex eodem uico erat Nathanael, qui die præcedenti illum agnoſcens, dixerat: Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Iſrael. Vnde & ſignanter Euangeliſta, cum dixiſſet, nuptiæ factæ ſunt in Chana Galilęę, & erat mater Ieſu ibi: diſtincte ſubdidit: Vocatus eſt autẽ & Ieſus & diſcipuli eius ad nuptias. ¶ Vt intelligas, iam impletis nuptijs diſcumbentium, iam confidentibus conuiuis, conſulto factum eſſe, ut uocaretur & Ieſus, tanquam homo ſanctus, uelut propheta magnus, cuius benedictio poſteritati nubentium, uel toto cœtui conuiuantium profutura fruſtra non ſperaretur. Igitur beata uirgo, ut illorũ qui ſe inuitauerant, remuneret deuotionem, ſciens in carne ſua quam pepererat, rerum omnium creatricem habitare dei uirtutẽ: dicit filio ſuo, deo ſuo: Vinum non habent. ⌊Dicit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum uenit hora mea.⌋ Hoc duobus modis accipi, & utroq; modo ſenſum poteſt ædificare recte credentis. Primum eſt, ut hæreticos illos, qui, ut ſæpe dictum eſt, Chriſtum ante Mariam fuiſſe negant, hac quoq; ſententia percuti arbitremur: contra quos maxime præſentis euãgelij cuncta teſtimonia conſcribunt. Diuinitas quippe, quæ in illo humanitatis ſuæ templo latebat, & nunc ſeſe ad facienda miracula paululum exerebat, ueraciter hoc dicere poterat: Quid mihi & tibi eſt mulier? Quia, uidelicet iam

ſacrę nõ debent intereſſe nuptijs

Gene. 34

2. Iohan. 1

Exemplũ à medico circa infirmos

Chriſtꝰ ad ęgrotos deſcendit.

Matth. 11

Duriꝰ agẽdũ cũ relapſis poſt baptiſma. 1. Cor. 5

2 Iohan. 11

Pia intẽtio in nuptijs in Chana Galilææ.

Ieſus uocatus ad nuptias, ut ſanctus propheta.

Quid mihi & tibi eſt mulier?

tunc in auribus eius hęreticoꝝ blaſphemię perſonabant, qui dicturi erãt: quia Chriſti totum initium ex Maria eſt. ¶ Itaq; unius eiuſdemq; perſonæ naturam, utrãq; duabus his exprimit breuibus ſententijs: diuinam ſcilicet, quid mihi & tibi eſt mulier? Humanam uero, cum protinus ſubiungit: Nondum uenit hora mea. Nam qui ſecundũ diuinitatem ſine tempore & ſine matre eſt: ſecundũ humanitatem, tempora & horas, non fatales ſecundũ Mathematicos, ſed quas ipſe ſibi poſuit, habere naſcendo & moriendo dignatus eſt. ¶ Cauendus tamẽ eſt in hoc error Neſtorij, qui duas in Chriſto confitendas eſſe perſonas arbitratus, uetuit beatam Mariam Theotocon: id eſt, dei genitricem nominari, dicẽs: quòd non dei, ſed hominis mater ſit, eo quòd humana tantũ, non etiam diuina Chriſti natura ex illa ſumpta ſit. Sed procul dubio, ſicut tenet catholica fides, dei & hominis mater credẽda & confitenda eſt. Quia ueraciter incorporeum uerbum patris, aure cordis credendo concepit, & de carne ſua corporatum ex uirgineo uentre peperit. ¶ Aliter: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum uenit hora mea. Nõ ante hac inuenitur matrẽ ſuam ignoraſſe dominus Ieſus: ſed erat ſubditus illi, ſicut quodam loco Lucas euangeliſta teſtatur, de parentibus eius loquens: Et deſcẽdit cum eis, & uenit Nazareth, & erat ſubditus illis. Nunc autem, ubi miracula facere incipiens ad hoc ſe pręparat, ut paulo poſt per ciuitates & caſtella circueat, & regnum dei annuntiet, dicit eidem matri ſuæ: Quid mihi & tibi eſt mulier? Cui ſimile eſt illud, quod iuxta alium euangeliſtam, loquente eo ad turbas, cum dixiſſet ei quidam: ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes loqui tibi. Reſpondens eis ipſe dixit: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunq; enim fecerit uoluntatẽ patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus, & frater, & ſoror, & mater eſt. ¶ Itaq; fecit ipſe prior, quod nobis faciendũ præcipit. Non enim alia cuiq; præcipit, q̃ quæ ipſe primus opere impleuit, ſicut de illo ſcriptũ eſt: Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Pręcepit autẽ ei, qui ſeſe dignus eſſe cupit, ut propter euangeliũ patrẽ & matrẽ relinquat, & renũtiet omnibus quæ poſſidet. Hoc igitur primus ipſe fecit, quia deſcẽdens à patre, cum diues eſſet, pro nobis pauper factus eſt: domum quoq;, & matrem, & affines carnis ſuę deſerens, ad euãgelizandum pauperibus exiuit. Dicit itaq; matri ſuę in initio miraculorum, paulo poſt ſucceſſura ſuę prędicationis functione. Quid mihi & tibi eſt mulier? ¶ Quod utiq; nec ipſe ſecũdum carnem dicit, ut ſupra dictum eſt, ſed ſecundum diuinitatem, quę exiſtendi initium ex matre non accepit, cuius opus omnino prędicandũ eſt curæ carnis: nec ab aliquo ſecundum carnem dicẽdum eſt patri, uel matri: ſed ſecundum deum, ſcilicet ubi opus dei omnia & propriam quoq; animam negligere exigit. ¶ Et hoc modo nullatenus aduerſus legem facit, dicentem: Honora patrem & matrem. Nam eadem lex quę hoc dicit, rurſus eadem autoritate uel eodem ſpiritu loquitur: Qui dixerit patri ſuo uel matri ſuæ, neſcio uos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt legem tuam, & pactum tuum ſeruauerunt, iudicia tua ô Iacob & legem tuam ô Iſraël. Ponent thymiama in furore tuo, & holocauſtum ſuper altare tuum. Magis ergo, ut legem perfecte impleret, matrem ſuam ſaluo eius honore neſciuit: quia profecto nulla eſt exhonoratio patris uel matris, dum eis non quælibet cauſa, ſed ſolius prędicandi honor uel opus dei. Cui uidelicet magno ac neceſſario ſalutis operi Ieſus intẽtus, neſciturum ſe matrem ſuam profitetur, donec eodem opere peracto dicat ei: Mulier, ecce filius tuus. Quod uidelicet in hora mortis ſuæ dicturus erat. ¶ Vnde & cum dixiſſet, quid mihi & tibi eſt mulier? protinus addidit: Nondum uenit hora mea. Ac ſi diceret: Ex quo ad baptiſmum ueni, & in deſertum exiui, deſtitutã te eſſe præſentia mea materno affectu ſuſpirabas, nunc habes me in his nuptijs, & gaudes quòd præſentia mea frueris: ſed adhuc tempus imminet, ut magis ac magis, te relicta, non deſinam circuire per ciuitates & caſtella. Cum uita præſenti finiam opus quod cœpi. Ab hac expeditione redeuntem, uulneratum me & morientem recipies. Nunc interim tantum impendet onus cœleſtium negotiorum, ut non uacet perpendere, quod maternis affectibus tuis debeam. Nec enim habeo facere uoluntatem meam: ſed impoſitam à patre perferre obedientiam. Qualem mandati eius neceſſitas adduxerit, talem me filium tuum in illa hora oſtendam tibi. ¶ Et hæc quidẽ dicta non ad illud reſpondit quod dixerat mater, unum non habent: ſed ad interni deſiderij eius clamorem uehementem in aures ſuas alte perſonantem, quia faciem eius ardebat ſemper uidere præſentem. Nam conuiuas, quorum deuotione inuitatus fuerat, nõ minus q̃ ipſa ſuo uolebat beneficio lætificare, maxime ob utilitatẽ illorum, quos hoc uiſo miraculo nouerat in ſe credituros eſſe. ¶ Recte ergo ſequitur: ⌊Dicit mater eius miniſtris: Quodcunq; uobis dixerit, facite.⌋ Voluntatis eius cõſcia, & de potẽtia eius nõ dubitãs, opportuna cõmonitione miniſtrorũ animos præparat: uidelicet, ne id q̃d præcepturus erat, amẽtię reputarent, nondũ ueram eius experti uirtutẽ. Nam & propinqui eius, cũ apoſtolos eligeret, & nomina quibuſdã mutata, imponeret, exierũt, inquit Marcus euangeliſta, ut tenerẽt eũ, dicẽtes q̃a in furorẽ ỿſus eſt. Itaq; ſolicita pręmonet, ut nõ diffidẽtes, aut etiã irridẽtes, indigni fierẽt gratia miraculi, ſed p̃cepto parẽtes, uiã facerẽt manifeſtãdę glorię dei,

⌊Erant

Duæ naturæ in Chriſto.

Maria Theotocos.

Alia expoſitio dicti Chriſti.

Lucæ 2

Matth. 12

Opus dei præferẽdũ patri & matri.

Actor. 1
Matth. 10
Lucæ 14
2. Cor. 8

Exodi 20
Deut. 5
Deut. 33

Iohan. 19

Nondũ uenit hora mea.

Maternus affectus Mariæ.

Marcus

¶Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ, ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas uel ternas. Et dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua.¶ Purificationes Iudæorum multiplices erant, aliquæ à Moyſe, plurimæ autem ex traditione Phariſæorum: De quibus & Marcus: Phariſæi enim, inquit, niſi crebro lauent manus ſuas non manducant, tenentes traditiones ſeniorum. Et à foro, niſi baptizentur non comedunt. Et alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare baptiſmata calicum, & urceorum, & æramentorum & lectorum. ¶Ob huiuſmodi purificationes, ut aqua eſſet in promptu, hydriæ ponebãtur, quæ in hac domo nunc lapideæ fuiſſe referuntur: erantq; uaſa ſic appellata, quòd eſſent aquæ receptui præparata. Hydor enim Græce, aqua dicitur Latine. Cæterũ abuſiue nomen hoc ponitur, ut ibi: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur. Quarum quantitatẽ fuiſſe inæqualẽ, euangeliſta curauit ſignificare in eo, q̃ ait: capientes ſingulæ metretas binas uel ternas. ¶Metretas dicit mẽſuras quaſdam, tanquam ſi diceret, urnas, amphoras, uel ſi quid huiuſmodi. Nomen menſuræ eſt metreta, & à menſura accepit nomen iſta menſura. Metron enim dicũt Græci menſuram, unde appellatæ ſunt metretæ. ¶Et impleuerunt eas uſq; ad ſummum.¶ Notandum, q̃ dominus nec de nihilo uinũ, quo conuiuas lætificaret, nec de nihilo panem fecit, quo turbas eſurientes ſatiaret, nec aliquid omnino in tota ſuorum ſerie ſignorum, de nõ exiſtentibus, fecit: ſed uel exiſtentia in maius & melius prouexit, faciendo de aqua uinũ, & panes quinque aut ſeptem multiplicando in ſatietatem multorum miliũm: uel corrupta in integrum reformauit, infirmos curãdo: uel deſtituta reſtituit, mortuos reſuſcitando. De nihilo autẽ non operatus eſt aliquid. ¶Non enim mentitur ſcriptura, quæ dicit: Qui uiuit in æternum creauit omnia ſimul. Simul quippe omnia, id eſt, prima rerum elemẽta de nihilo creauit: ex autem diebus operatus rerum omniũ ſpecies, non de nihilo creauit, ſed ex eiſdem elementis uerbi imperio formauit. Et die quidem ſeptimo requieuit ab omni opere quod patrarat: ſcilicet ut nullam deinceps nouam ſpeciem produci iubeat: operatur tamen uſq; modo, dum eaſdẽ gubernat & multiplicat, maximeq; humanũ genus, quod in melius commutat. Igitur quia &, ſicut ſcriptura teſtatur, ſemel loquitur deus & ſecundo idipſum nõ repetit, uinum daturus incommutabilis dei filius, non de nihilo creauit, ſed de cõpetenti elemento fecit, ſcilicet de aqua, quã ſingulis annis per uites à radicibus aſcendentem in uinum cõuertit, præcepto quod poſuit & non præteribit. Quod qualiter fecerit, credi poteſt, inueſtigari non poteſt. ¶Sed profecto mirabilius eſt aquam de nihilo creaſſe, quàm uinum de aqua feciſſe. Mirabilius quippe eſt, quãlibet ſubſtantiam, quæ non erat, condere, quàm ſubſtantiæ iam exiſtenti quodlibet accidens adiũcere. Eſt autem omnis humor una generaliter ſubſtantia, unumq; elementum, color autẽ ſiue ſapor rite inter multitudinẽ ponuntur accidentium. Igitur dum aquam de nihilo creauit deus, quia ſubſtantiam edidit, fecit mirabilius, cum autem uinum de aqua fecit, humoris ſubſtantiæ ſolum accidens adiũciendo, eiuſdem dei filius fecit quod eſt uenerabilius. Non enim tam eſt mirabile, ut ſupra dictum eſt, quòd hoc facere potuerit deus, quàm quod is qui hoc facere poſſet, deus erat homo factus. ¶Et dicit eis: Haurite nunc & ferte architriclino.¶ Architriclinus dicitur is, qui eſt ſponſi amicus: qui ſponſo uacante, & à cunctis feriato negotiis, nuptiis præeſt, res neceſſarias prouidet, conuiuantibusq; & uniuerſæ domui præminet. Dicitq; architriclinus, id eſt, princeps triclinii, eo q̃ in triclinio quieſcentiũ ſponſi & ſponſæ conſecretalis ſit. Triclinium autem dicitur, quaſi tercium recliniũ, id eſt, cubiculum intra cubiculum, imò cubiculum intra primum & alterum cubiculum. Huic iubet primo propinari uinum ex aqua factum, ut lucerna tam ſplendidi ac iucundi miraculi non lateret, ſed tanquam in faſtigio nuptialis conuiuii poſita, claritatem ſuam latius diffunderet, totamq; domum ſerenãs, & uniuerſos cõuiuas lætificans, fidem illorum propter quos maxime factum fuerat, alacrius accenderet. Quod & factum eſt. ¶Vt autem guſtauit architriclinus aquam uinum factã, &c.¶ Vere ergo, ut ait ipſe dñs, ecce plus q̃ Iona hic, & non ſolũ plus q̃ Iona, aut plus q̃ Salomon, ſed & plus quàm Moyſes, aut aliquis omnino ſanctorum & magnorum hominum. Nam ut taceam, q̃ quãdo uel quomodo uoluit, natꝰ eſt: q̃ qñ uel quõ uoluit, mortuus eſt & reſurrexit, & in cœlum aſcendit, ut interim hæc maiora taceam, quis omnium ſanctorum, per quos ſigna & oſtẽta facta ſunt, ſola uoluntate uel imperio fecit aliquod ſignum? Moyſes nanq; clamando ad dominum, ita ut diceret ille deus, quid clamas ad me? fecit in Aegypto ſigna. Clamando ergo, id eſt, non ſua poteſtate utendo, ſed alieno imperio, uirga percutiens diuiſit aquas, hic autem ſolo nutu, ſola uoluntate ſedens & tacens, in uinum bonum conuertit illas. ¶Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Chana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam.¶ Magnum ſane ac præclarum ſignorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea choruſcatione feriret oculos hominũ, ut ad conſiderandam cœli faciem, attoniti leuarent intuitum, id eſt, ad conſideranda cætera quoq; quæ facturus erat, ad credendum regni dei aduentum diligẽtes & attenti ſpectatores credulum conuerterent animum. ¶Et hoc, inquit, ſigno manifeſtauit gloriam ſuam, ſcilicet ut uiderent illi, & audiremus nos gloriam eius, gloriã quaſi unigeniti à patre, audiremus proculq;

Purificationes Iudæorum multiplices.

Marci 7

Hydriæ. 3. Reg. 17

Metreta.

Non de nihilo fecit Chriſtus uinum & panem, &c. Matth. 14

Quõ deus creauit oĩa ſimul. Eccl. 18 Gene. 2 Iohan. 5

Pſal. 148

Mirabilius eſt creare aquã, q̃ ex aqua uinũ facere.

Architriclinus.

Matth. 11

Plus q̃ Iona hic.

Moyſes clamando ad deũ nutu ſigna fecit. Exodi 14

Manifeſtauit gloriã

ſuam. Roma. 10 Matth. 5

cul & crederemus ad iuſtitiam & ſalutem noſtram. Non enim iccirco uenerat lucerna ut lateret ſub modio, ſed ut poſita ſuper cãdelabrum, omnibus qui in domo ſunt luceret. Sic & nos, ubi fructus dignus eſt, id eſt, utilitas animarũ, manifeſtare debemus coram hominibus eam quæ in nobis eſt gratiam, ut uideant opera noſtra bona, & glorificẽt patrem noſtrum qui in cœlis eſt. Et crediderunt in eum diſcipuli eius. ¶ Dictũ eſt hoc loco, quia crediderunt in eum, ſed non dictum eſt, quòd relictis omnibus ſecuti ſunt illum. Nondum enim Iohannes miſſus fuerat in carcerem. Ipſe autem Ieſus antequam Iohannes traditus eſſet, curſum publicę prædicationis ingreſſus non eſt, neq; matre & affinibus relictis circuibat, prædicando per ciuitates & caſtella, à qua prædicatione eius cæteri euangeliſtæ, ut ſuperius dictum eſt, ſuę poſt baptiſmum eius ſumunt narrationis exordia. Quapropter nec diſcipulis ſuis hoc præceperat, quod non niſi prior ipſe feciſſet, præcipere habebat, ſcilicet ut relictis omnibus ſua, quæ nondum illis præcedendo oſtenderat ſequerentur ueſtigia. ¶ Inter quos & hunc Iohannem euãgeliſtam relictis nuptijs, ipſius enim iſtas fuiſſe nuptias, opinio fere omnium eſt, ipſum dominum ſequi cœpiſſe arbitramur. Tradunt nanque hiſtoriæ, quòd eum de nuptijs uolẽtem nubere uocauerit, & propterea quem à carnali uoluptate retraxerat, potioris amoris ſui dulcedine donauit, diſcipulos ergo iam quidẽ habebat, quos ad eum maxime Iohannis teſtimoniũ dirigebat, quibus ipſo Iohãne cœptum curſum per publica miniſteria peragente, priuata miraculorum & doctrinæ ſuæ aperiebat initia. Vnde & ſubditur: ¶ Poſt hæc deſcendit Capharnaum, ipſe & mater eius & fratres eius & diſcipuli eius & ibi manſit non multis diebus.

Diſcipuli eius tũ nondũ oĩa reliquerant.

Iohãnes euangeliſta.

IN EADEM LECTIONE EXPLAnatio ſecundum myſteria allegoriæ.

myſterium ſpũale i corporalibus operibus Chriſti. Iohan. 5

IN his quæ circa ſalutem noſtram acta ſunt diuinis operibus, ita myſticam ineſſe rationẽ credimus, ſicut in patre, qui uſq; modo operatur, filium qui & ipſe ſimiliter operat, eſſe confitemur. Et hoc eſt dignum atq; laudabile catholicorum patrum in uenerabilibus literis ſtudium, ut ſicut pater æternus ſine filio coæterno nihil operatur, ita nihil eorum, quæ ad ſalutem hominum ſiue in lege ſiue in euangelio corporaliter acta ſunt, à ſpirituali intelligentia uacare patiantur. Hoc autem ſignorum eius fuit intium, & rara quæ facta ſunt ab eodem domino, id eſt, à uerbo propter nos incarnato, maiorem ſtuporem hominibus attulerunt. Igitur quia filium confitemur, ut & patrem habeamus, cum ipſius adiutorio, ſanctorum quoq; patrum præeunte exemplo, in hoc magno & mirabili opere pulchritudinem ſpeculemur ſpiritualis intelligentię. ¶ Nuptię, inquit, factæ ſunt in Chana Galilææ. Hoc magnum & multis prophetarum præconijs prænuntiatum, atq; patriarcharum factis fuerat præfiguratum, quòd duę naturę diuina ſcilicet & humana conuenturę eſſent in uno Chriſto, eſſetq; ipſe in ſole poſiturus tabernaculum ſuum, tanquam ſponſus procedẽs de thalamo ſuo. Factumq; eſt in illo uirginalis uteri thalamo ſponſus ſponſę, id eſt, creator creaturæ magna coniunctus eſt dignatione. Chana uero zelus, Galilęa trãſmigratio interpretatur. Quod loci nomen multum operatur ad ſenſum ſpiritualem, quia uidelicet magno zelo ductus eſt fortiſſimus ſpirituum deus in adulterũ diabolum, cum tali modo requirens ſuam, quam ille corruperat, creaturam, eidem auxit iuſti iudicij pœnam, requiſita uero & inuentæ creaturæ indebitã ſua gratia reddidit gloriam. Nuptię ergo factę ſunt in Chana Galilęę. Feſtum agit diem uniuerſa domus, quę eſt ſancta eccleſia, non fruſtra credens, ſe totam illi deo coniunctam, à quo ſuam credit naturã in ueritate carnis aſſumptam. ¶ Et erat mater Ieſu ibi. Mater Ieſu adeſt ubiiſtę nuptiæ celebrantur, quia profecto uera incarnationis Chriſti fides non deeſt omnibus qui harum nuptiarum filij uel conuiuę dici & eſſe merentur. Marcion, Cherynthus, Hebion, alijq; hæretici, ſeorſum conuenticula ſua facientes, harum nuptiarum filij non fuerunt. Non enim ibi erat mater Ieſu, quia diuerſis quidem erroribus, ſed eodem malignitatis ſpiritu, fidem incarnationis eius à ſuis cordibus & conuentibus excluſerunt. Illic tantummodo harum cœleſtium nuptiarum ſolennitas celebratur, ubi eſt mater Ieſu, id eſt, ubi eſt mater eccleſia, uidelicet ubi quotidie nubentibus Chriſto adoleſcentulabus, uera incarnationis eius fides prædicatur. Illic uocatus adeſt Ieſus & diſcipuli eius, ſponſus uidelicet & amici eius. ¶ Quatuor itaque perſonę ſunt iſtę, quę in Canticis Canticorum de nuptiali loquuntur amore, ſcilicet adoleſcentulæ quarum nuptiæ ſuperſunt, uel quæ quotidie Chriſto nubunt, mater eccleſia, quæ illas parturit, donec Chriſtus formetur in eis: Chriſtus ipſe & diſcipuli eius, uidelicet ſponſus & amici eius. Quid ergo in his corporalibus nuptijs ſignificatum eſt, quod ad iſtas ſpirituales pertineret? Hoc uidelicet quod partim factum fuerat, partim aũt & futurum erat. ¶ Nam per id quod uinum deficit, ſignificatum eſt illud quod factum fuerat, ſcilicet quòd beatitudo uel incorruptio, quę humano generi data fuerat peccante primo parente defecerat. Sic enim homo conditus eſt, ut ſi uellet poſſet non peccare, & poſſet non mori, quandoque peruenturus ad hoc quod melius & perfectius eſt, ſcilicet non poſſe peccare, & non poſſe mori. Peccando au-

Spiritales nuptiæ ĩter deũ, & hominem. Pſal. 18

Numer. 16

Mater Ieſu ſpiritaliter eſt eccleſia.

Quatuor pſonæ in nuptijs. Cant. 1. 6 Galat. 4

Vini defectus quid ſignificat.

do autem eo decidit, ut non posset carere peccato, & non possit non mori. Vinum ergo defecit, quia collatæ gratiæ beatitudine priuata est miserabilis natura hominis. ¶ Illud quoq; iam factum fuerat quod signatum est per sex hydrias lapideas aqua impletas. Nam senarius hydriarum numerus perfectus, sanctos patres uniuersos significat, qui diuersis temporibus, id est, sex mundi ætatibus diuisi, suo quique tempore aqua sapientiæ salutaris impleti sunt. Mentes nanque illorum uelut hydriæ lapideæ fuerunt, scilicet fide stabiles, ingenio capaces. ¶ Capiebant autem singulæ metretas binas uel ternas, quia uidelicet cum omnium fuerit una fides, non omnibus eadem uel æqualis data est sapientiæ quantitas. Plus enim indicatum est. Verbi gratia: Moysi quàm Abrahæ, Dauid quàm Moysi. Quod ex ipsis sacræ scripturæ uerbis patenter ostenditur. Quis enim nescit, quia Abraham cum deo locutus est? Et tamen ad Moysen dominus dicit: Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis. Ecce plus Moysi quàm Abrahæ innotuerat, qui illud de se Moysi indicat, quod se Abraham non indicasse narrabat. Psalmista quoque cum dixisset, quomodo dilexi legem tuã domine, tota die meditatio mea, subsecutus adiunxit. Super omnes docentes me intellexi. Et iterũ: Super senes intellexi. Qui ergo legem se meditari memorat, & super omnes docentes se & super seniores se intellexisse testatur, quia diuinam scientiam plus quàm Moyses acceperit manifestat. Ita impletur Danielis sententia dicentis, quia pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia. Igitur non una uel æqualis est hydriarum huiusmodi capacitas, quia diuini nominis trinitatem, uel cætera diuinitatis mysteria non omnes coæquali perceperunt gratia. Et omnes quidem illa sapientiæ salutaris aqua, de plenitudine huius sumpta est, qui dixit nunc, implete hydrias aqua, sed tamen erat aqua pallens & frigida, neque naturam humanam in pristinum uigorem restituere poterat. Illa nanque Mosaica lex, illa dei dona nihil ad perfectum adduxerant, quia peccatorum remissionem & carnis resurrectionem generi humano conferre non poterant, solamq; occidentem legis literam non uiuificantem spiritum accipiebant. ¶ Per hoc autem quòd aqua in uinum conuersa est, significata est illa quæ facta est imò quæ tunc fieri cœperat, per Iesum Christum gratia & ueritas. Nostræ quippe naturæ corruptionem diuinitatis suæ fortitudine induerat, nec multo post passione mortis superata, resurrectionis patriam in semetipso multis' que sanctorum secum resurgentium corporibus dedicaturus erat. Quo facto nunc ascenso cœlo desuper in subiectas omnes hydrias clarissime rutilat, & in sanctarum scripturarum aquis imaginem ac uirtutem suam uidendam siue degustandam repræsentat. Ita naturæ nostrę infirmitate sanata, quicunque baptizati spiritu sancto iam prima resurrectione reuiximus, & in secundam beata spe transpositi sumus, ipso sensu nobis aperiente, spiritualem in eisdem scripturis rationem intelligimus. Nunc de ipsis ætatibus parumper quod ad eiusdem Christi nuptias uel sanctæ ecclesiæ castitatem pertineat, dicendum est: Ecce in exordio primæ ætatis dictum est: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quam ob rem relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Hoc manifeste legitimi atque casti sed tamẽ carnalis coniugij fidem atque unitatem commendat. Veruntamen quàm diu non nisi iuxta carnem intelligebatur, non nisi aqua, quamlibet hausta dulcis, & ad potandum habilis erat. ¶ At ubi desponsata sibi ecclesia uenit ad nuptias, & uox eius intonuit super aquas multas, dicente illo per Apostolum suum, in quo ipse loquebatur, sacramentum hoc magnũ est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, aqua in uinum conuersa est. Hoc enim audito, sanctæ animæ spiritualium nuptiarum amore ferruere cœperunt, alium cogitantes hominem, scilicet nouum eum qui secundum deum creatus est, qui quodammodo reliquit patrem suum, dum à patre exiens, & ueniens in mundum semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Matrem quoque suam, scilicet pharisaicam synagogam, totamq; gẽtem Iudaicam, & adhæsit uxori suæ, uidelicet electæ de gentibus ecclesiæ, cum qua iam unum corpus est caput & membra sponsus & spõsa, Christus & ecclesia. ¶ Nam sicut non undecunque, sed de ipsius uiri substantia fecit deus Euam, ut maior esset naturalis dilectionis causa. Tulit enim unam de costis eius dormientis, & ædificauit eam in mulierem, sic & ecclesiam non undecunque, sed de lateris sui sanguine & aqua fecit nasci, nec aliunde nisi de carne & sanguine suo eandem pascit, unde & maior in utroque unius eiusdem carnis unitas existit. Hoc ergo intellectu, tanquam uino optimo, & sitis extinguitur, & amor accenditur, & usque ad uirgineę castitatis appetitum plurimi inflammantur, ut non solum iuga boum quę comparauerunt, & uillas quas emerunt, sed & coniugia carnis negligant, quo magis nuptijs cœlestibus uacare prę ualeant. ¶ Secunda ętas inchoatur à Noë. De hoc scriptura refert, quia plantauit uineam, bibensq; uinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo, & cętera. Et hoc quidem secundum literã acceptum, aqua est dulcis, & moribus apta purificandis, ne quis exemplo Cham, paternã contemnens, si quam nouit, infirmitatem, similem illi iuste incurrat maledictionẽ, sed honore & amore cohibito contegens, exemplo Sem & Iaphet, dignam hereditet benedictionem.

Sex hydriæ qd signant

Eccl. 15

Patribus plus unq; alteri reuelatũ est.

Gene. 12. 15

Exodi 3. 6

Psal. 118

Daniel. 2

Aqua pallens litera legis.

Hebræo. 7

2. Cor. 3

Aqua in uinum conuersa.

Psal. 92

Matth. 27

Actor. 19

Tit. 2.

Lucæ 24

Coniugiũ Adæ & Euæ

Gene. 2

Coniugiũ Christi & ecclesiæ.

Psal. 28

2. Cor. 13

Ephe. 5

Ephe. 4

Iohan. 15

Philip. 2

Gene. 2

Vxor de latere uiri sumpta.

Iohan. 19

Lucæ 14

Vino inebriatus Noe.

Gene. 9

nem. In quibus illud considerãdum est, quòd cum omnes eodem sinu arca seruauerit super aquas, tam longe tamẽ apud patrem ipsorum distinxit eos multum diuersa morum qualitas.

Aqua est litera, uinũ sensus spiritualis.

¶ Huius scripturæ autem literalis sensus, uelut aqua in uinum, conuertitur, dum spirituali intelligentia filiꝰ nuptiarum ita propinatur Noë: quod interpretatur requies scilicet dominus noster, cuius dum iugum super nos tollimus, requiem animabus nostris inuenimus, plãtauit uineam uidelicet illam, quam de Aegypto trãstulit gentem Iudaicam, bibensq; ex ea uinum nimis amarum, imò acetum cum felle mixtum, nudatus est in tabernaculo suo, scilicet in similitudinem hominũ factus, uere passibilis, habitu & ueritate mortis inuentus ut homo.

Matth. 11
Psal. 79
Matth. 27
Iohan. 19
Philip. 2

¶ Quã eius infirmitatem despicit Cham, quod interpretatur callidus, id est, contentiosus & impatiens promptusq; ad rixam, hæreticus, & quem ex passionis infirmitate hominem uerum intelligit, dedignatur uerum deum confiteri. Propter quod, sicut Cham in filio suo Chanaan, sic & iste in posteritate, id est, in anima sua, maledicitur.

Cham, hæretici.

Gene. 9

¶ At uero catholici uiri qui per Sem & Iaphet figurati sunt, eandem patris infirmitatem dignis sacramentis uenerantur, scientes, quia quod stultum est dei, sapientius est hominibus: & quod infirmius est dei, fortius est hominibus, & iccirco in regno patris inclyti fiunt, & in ęternis mansionibus dilatantur. Sem enim inclytus, Iaphet dilatatus interpretatur. Et quidẽ illi omnes scilicet hæretici cum istis in eadem arca ecclesiæ, baptismi aquis supernatauerunt, sed abalienati sunt retrorsum, & à nobis exierunt, sed non erãt ex nobis.

Sem & Iaphet catholici.

1. Cor. 1
1 Iohan. 2

¶ Aetate tertia nascitur Isaac patre ueterano, matre diu sterili eademq; prouecta. Nascitur autem de libera per repromissionem, nato prius Ismaele de ancilla secundum carnem.

Gene. 21
Gene. 16
Abrahæ duo filij.
Roma. 4

¶ Hæc diuini operis historica narratio, limpida & dulcis aqua est, utiliter irrigans legentis animam, & fidei eius per exempla augens incrementum, quia fides extitit patris Abrahæ, quòd non considerauit corpus suum emortuum, cum ferè centum esset annorum, & emortuam uuluam Saræ, credens quia quæ cunq; promisit deus potens est & facere. Sed hæc sunt, inquit Apostolus, per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta, unũ quidem à monte Syna in seruitutem generans, quæ est Agar, & cætera. Igitur autore Apostolo, imò Christo qui in illo loquitur, sicut ipse ait, an experimentum uultis eius qui in me loquitur Christus? autore itaq; Christo hæc literalis sensus, aqua in uinũ conuersa est, quo inebriata pubescit fides, quam adamat spiritus sanctus, & animarum nuptialis charitas multiplicatur. Sic & cætera, quæ illa ætate facta sunt, uelut aquæ in uina mutantur, dum spiritualiter intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis, ut ait idem Apostolus.

Galat. 4
2. Cor. 13

¶ Quarta ætate præter facta figuratiua, qualia sunt, uictoria Dauid de Goliad, & Hierosolymitani templi cõstructio mira sapientis regis architectura, præter hæc & alia his similia facta, plura quoq; mystice dicta sunt, quorum pleraq; iuxta literam, talem aquam sapientiæ, quæ nec satis liquida nec habilis sit ad potandum. Verbi gratia, quale est illud in Canticis Canticorum, sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ & adolescentularum non est numerus, & similia, quę secundum literam accepta castos ecclesiæ mores nullatenus ædificant. Accipiuntur ergo secũdum spiritum, & fit ex aqua uinum bonum, dignum, ut in eisdem Canticis dicitur, dilecto ad potandum, labijsq; ac dentibus eius ad ruminãdum. Sic & illud quod cecinit Dauid: Exi thalamium, & cætera cantica Psalmorũ, sacra quoq; uolumina prophetarum, si solam sequamur literam, pene in omnibus mortuam & insipidam bibimus aquam, spiritum uero sequẽtes, uiuificantem optimi uini saporem miramur & uirtutem.

1 Cor 10
1. Reg. 7
3. Reg. 7
Litera non semper ędificat.
Cant 6
2. Cor 3
Cant 7

¶ Quinta ætate captiuus populus dei sub rege Babylonis ducitur, & electi de filijs captiuitatis in domo eius eunuchi sunt, quibus ob summam uitæ continentiã dedit deus scientiam & disciplinam in omni libro & sapientia, præcipueq; Danieli intelligentia omnium uisionum & somniorũ. Hæc & cętera in superficie literę, dulcis aquę prębẽt poculum, magnoq; sunt exemplo, quòd per munditiam uitæ peruenire quis possit ad honorem sapientię.

Cõtinentia patrum.
4. Reg. ult.
Hiere. ult.
Daniel. 1
Eunuchi ꝓpter regnũ cœlorum.
Matth. 19
Ephe. 5
1. Cor. 7

¶ Spiritualis autem homo illos intelligit prefiguratos eunuchos, qui se, ut ait dominus, castrauerunt propter regnum cœlorũ, & in prȩsenti captiuitate, qua rex confusionis diabolus humanum genus in primis parentibus captiuauit, scientes quia tempus breue est & dies mali sunt, illud approbãt Apostoli consilium, ut fine coniugio sint. Talibus emi clarior datur intelligẽtia secretorũ cœlestium, uerbi gratia, ut Iohanni huic, cuius est hoc euãgelium & Apocalypsis, cuius quot uerba, tot pene sunt mysteria.

¶ Hęc ergo aqua uinum facta est, quo miro modo inebriati, luxuriam obliuiscũtur, imò & eunuchizãtur, ut uere uineę Christo artius inserantur.

Aqua sextę ætatis.
Iohan. 4

¶ Sextę ętatis hydriam per semetipsum impleuit dominus de fonte aquę salientis in uitam ęternam. Et quidem incarnationis eius mysterium, dicta quoq; & facta eius priusquam resurrexisset à mortuis, aquam interim quàmuis limpidissimam sapiebant, quia uidelicet & passibilis in illo erat nostra natura, & non clare intelligebantur ea, quę dictis aut factis significabat regni dei mysteria.

Aqua illa in uinum spiritualiter uersa.
Lucæ 24

¶ Vt autem resurrexit à mortuis, aqua in uinum conuersa est: quia uidelicet ęterna incorruptione solidata est nostra, quę in illo passibilis fuerat, natura, ut idem & in nobis speraremus, & ipse discipulis suis aperuit sensum ut intelligerent scripturas, & spiritualiter intelligẽdos recordarentur sermones, quos ab illo

carnaliter

carnaliter audierant. Igitur cunctæ salutarium diuisiones aquarum, quæ præteritis generationibus distributæ sunt, simul conferuntur in hoc cœlestium conuiuio nuptiarum, & ex aqua facto uino lætantur conuiuæ, quia uidelicet uinum hoc lætificat cor hominis, & hic calix inebrians quàm præclarus est. ¶ Econtra in cunctis Iudæorum atque hæreticorum conuenticulis, quia mater Iesu ibi non est, id est, non conuiuatur dominicæ incarnationis fides: Istæ aquæ uertuntur illis in sanguinem, ut corruptas scripturas corrupti atque corrumpentes bibant & uomant, imò bibant & moriantur, sitq; ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. De quorum pœna in Apocalypsi iustitia dei laudatur à dicentibus: Iustus es domine, qui es, & qui eras sanctus, quia hæc iudicasti, quia sanguinem sanctorũ & prophetarum fuderunt, & sanguinem dedisti eis bibere, ut digni sunt. ¶ Hauriunt nunc, iubente domino, ministri, id est, tractatores scripturarum studiosi, & exponentes eas spiritualiter, ferunt architriclino, dum non sibi attribuunt quòd intelligunt, sed spiritui sancto. Ipse nanque harum nuptiarũ architriclinus est, qui & beatæ uirgini superueniens, uteri eius triclinium præparauit, ut in illo diuina natura humanæ naturæ uniretur, & singulis animabus opitulatur, ut intra secreta conscientiæ deo patri copulentur, ut eodem uerbo quo uirgo felix impregnata est, & ipse ex eius complexibus fœcundentur. Ipsius ergo laudi propinandum, & cum eius honore bibendum est hoc uinum bonum, quod seruatũ est usque adhuc, quia prioribus temporibus non est datum, sed nobis in quos fines seculorum deuenerunt. ¶ Quo tempore anni uel die factum sit signũ istud, autoritate sanctæ ecclesiæ dubitare prohibemur, quæ ipsa die, qua idem dominus adoratus est à Magis, & qua à Iohanne baptizari uoluit, huius quoq; signi gloriam celebrare consueuit. Quod si eodem die reuertente anno factũ est, imò quia prædictæ autoritati sanctæ ecclesiæ indubitanter concedendũ est, cogimur fateri, quia toto anno illo, cuius initio baptizatus est, qui ætatis eius tricesimus annus extitit, absq; miraculis taciturnus deguit. Initio nãq; tricesimi anni sui, uidelicet eiusdẽ anni, die tertiodecimo, baptizatus est. Dicit enim Lucas: Ipse autẽ Iesus erat incipiẽs quasi annorũ triginta, q̃d idem est ac si dixisset: Quando baptizatus est Iesus annus tricesimus ætatis eius uolui iam cœperat. ¶ Vbi uero toto illo anno fuerit, uel quid egerit, incertũ est. Nam si exacto quadraginta dierũ ieiunio, statim à deserto rediit, & inter homines ambulauit, q̃modo Iohãnes qui illum cœlitus agnouerat, iamq; ostẽderat uenientẽ ad se, dicẽs: Ecce agnus dei, q̃modo, quæso, lucerna lucẽs, quę ad hoc accẽsa fuerat, ut omnibus illum ostẽderet, toto illo anno se cõtinuit, nec suis saltẽ indicauit discipulis: Claret enim q̃ eis anno illo nõ indicauerit, qui nunc primum, id est, tertia die ante prędictas nuptias, illo itęr dicente: Ecce agnus dei, gratulãtur se inuenisse illũ & dicunt: Inuenimus Messiã, &c. Potest itaq; recte intelligi, q̃ & post ieiunũ quadraginta dierũ aliquãtum in deserto perstiterit, Matthęo dicente: Reliquit eum tẽtator, & ecce accesserũt angeli, & ministrabant ei. Marcus quoque uidetur expressius indicare moram temporis dicendo. Eratq; cum bestiis, & angeli ministrabant ei. Igitur sicut à maioribus diligenter obseruatum nobisq; traditum tricesimo primo ætatis suæ anno iam inchoato, fecit glorioſum hoc signorum initium, dignum sequacibus suis in hoc quoque prouidens exemplum, ne quis immature uirtutes suas in publicum proferat in periculo perniciosæ uanitatis, cum ipse dominus (cui uanitas nulla unquam obrepere posset) legitimum tempus, id est, plenam uiri ætatem, ad ostendendam omnipotentiæ suæ gloriam expectauerit.

Psal. 103 Psal. 22 Hæreticis aquæ uertũtur in sanguinem. Exod. 7 Hiere. 25 Psal. 10 Apocal. 16 Architriclinus, spiritus sanctus. Lucæ 1 1. Cor. 10 Annus tricesimus christi absque miraculis. Matth. 2 Matth. 3 Lucę 3 Christus etiã post tentationes in deserto moram fecit. Matth. 4 Marci 1

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPER

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, IN IOHANNEM, COMMENTARIORVM LIBER III.

QVI MAGNO FERVNTVR PELAGO PAVIDI nautæ, placidam ſibimet auram imprecati fixa cœlo ſydera reſpiciunt, terraq; amiſſa tenent cœlum, ſedentesq; ad clauum ſyderibus currunt. Erratica uero ſydera ſequi fugiũt, ne aut Syrtes naufragoſas incidant, aut in regiones ignotas deuecti, portus optatos nunquam attingant. Idem nobis, qui ſcripturæ huius euangelicæ profundum ingreſſi ſumus, agendum eſt. Et primo placidus nobis ille ſpiritus implorandus eſt, de quo Pſalmiſta: Spiritus, inquit, tuus bonus deducet me in terram rectam. ¶ Deinde doctores ſacri mente ac uigilantibus oculis tenendi ſunt, qui tanquam Arcturi nunquam occidentis lucida ſydera ſtabili fide ſemper fixi ſteterunt, & lucem fidei fundentes, erroris occaſum neſcierũt. ¶ Hæreticorum uero lux erratica longe fugienda eſt. Sunt enim, ut Apoſtolus ait, ſydera errantia quibus procella tenebrarum in æternum conſeruata eſt, & quiſquis de errore illorum quippiam ſequitur, in nullius ſcripturæ profundo maius, quàm in hoc Iohannis euangelio, naufragium patitur. Ipſo ergo aſpirante, à quo ſcripturæ fideles uniuerſæ conditæ ſunt, felicia ſequentes doctrinæ catholicæ ſydera, cœpto curramus nauigio, nihil metuentes pyratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, ſed æterno demergere conſueuit naufragio. Sequitur: ⌊Poſt hæc deſcẽdit Capharnaum, ipſe & mater eius & fratres eius & diſcipuli eius, & ibi manſit nõ multis diebus. ⌋Magna moderatione dominus noſter adhuc poſt tantum miraculũ, quo aquas in uinum conuertit, paululum ſubſiſtit, & præcurſorem ſuum Iohannem adhuc prædicantẽ, uſq; ad debitũ finem præire permittit, certo loco cõmanens, ſuamq; prædicationẽ à publicis cõuentibus & à circuiendis ciuitatibus uel caſtellis ſuſpẽdens. Hoc iam & ſuperius dictũ eſt, quia prius q̃ Iohãnes traditus eſſet, ipſe publicũ ſuæ prædicationis curſum diſtulit, intantũ ut dum prædicare incœpiſſet Iohãnes putaretur ſurrexiſſe à mortuis. Sic toto hoc anno, qui erat ætatis ſuæ XXXI. paulatim miraculis ſeorſum exhibitis, uiam & ipſe præparat futuræ ſuæ prædicationi, poſt quem uidelicet annum, tradito Iohanne, & ipſe prædicare incipit, unde cæteri euangeliſtæ exordium fecere ſuæ narrationis. Decollatus eſt autem idem Iohannes IIII. Calend. Septemb. eius anni qui eſt XXXII. domini noſtri. ¶ Deſcẽdit ergo Capharnaum. Hic deſcenſus eius non tam decliuem terrarum ſitum, quàm humilitatis ipſius magnam innuit dignationem, quia uidelicet deus ad homines, ſanctus deſcẽderat ad peccatores: Capharnaum nanq; ciuitas peccatrix erat, intantum, ut huic quoq; exprobrauerit ipſe poſtea dicendo: Væ tibi Corazaim, uæ tibi Bethſaida. Ac deincepſ: Et tu Capharnaum, nunquid uſq; in cœlũ exaltaberis? Vſq; in infernum demergeris. Exprobrat autem ciuitatibus iſtis iccirco, q̃ in eis multæ uirtutes ab eo factæ fuiſſent, & non credidiſſent. Deſcendit ergo ipſe & mater eius uidelicet quam poſtmodum, ſtudio prædicationis occupatus, quodammodo erat neſciturus, intantum, ut iuxta alium euãgeliſtã dicenti cuidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærẽtes te, dicat ipſe: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei, & cætera. ¶ Fratres eius qui cum eo deſcendunt, cognati eius ſunt, quia uidelicet mos hic frequens eſt in ſcripturis, ut fratres uocentur, maxime in illa gente hi qui ſunt iuxta carnem propinqui, uerbi gratia, fratrueles ſiue cõſobrini. ¶ Diſcipuli quoq; aliqui iam illum ſequebantur, quos quaſi primis doctrinæ cæleſtis imbuebat elementis, ad eam perfectionem nondum adductos, ut eis iam cuncta relinquere, præcipiendum eſſet, quod tunc maxime factum eſt, quando alios de nauibus, alios de diuerſis negotijs uocans, tandem fecit, ut præter alios XII. eſſent cum illo. Eſt autem Capharnaum ciuitas in Galilæa gentium, ſita in finibus Zabulon & Neptalim, iuxta ſtagnum Genezareth. Interpretaturq; Capharnaum uilla conſolationis. Quapropter populum gentium recte ſignificat, cui pro parte illorum, quibus crux Chriſti ſtultitia uiſa eſt, ipſe Chriſtus merito improperat, pro parte uero illorum, qui eum dei uirtutem & dei ſapientiam credẽtes receperunt, relictis Iudæis, conſolationis ſuæ gratiam dat. Quod manifeſtius ſecundum Lucam præfiguratum eſt. ¶ Nam cum dixiſſent illi homines ciuitatis ſuæ, quãta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. In ueritate dico uobis, inquit, multæ uiduæ erant in diebus Heliæ in Iſraël, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierẽ uiduam. Quibus dictis, cum illi duxiſſent eum ad ſupercilium montis, ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, ut eum præcipitarẽt, Ieſus autem, inquit euangeliſta, tranſiens per mediũ illorũ ibat, & deſcendit Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat eos ſabbathis. Quem eius deſcenſum hic euangeliſta Iohannes poſt multa commemoraturus eſt. ¶ Hoc eñ facto præfigu-

Legentes ſcripturam ſimiles nautis.

Pſal. 142

Doctores ſacri ſicut ſtella Arcturi.

Iudas apoſtolus ĩ ſua epiſtola.

Chriſtus poſt decollatũ Iohannem publice prædicare cœpit.

Luc. 9

Deſcenſus Chriſti per humilitatẽ

capharnaum.

Matth. 11

Matth. 12

Fratres ꝓpinqui cognati Diſcipuli.

Matth. 4

Situs et interpretatio Capharnaum.

1. Cor. 1

Luc. 4

Chriſtus à ſuis reiect⁹

Chriſtus à

præfiguratum eſt, quia ſui, ſcilicet Iudæi, quorum de carne natus eſt, ad præcipitium mortis illum perdituri eſſent, & propter hoc ipſe trāſiturus ab eis, & ad fidem gentium deſcenſurus eſſet, ut ibi fide eccleſię paſceretur, ſicut & in eo prefiguratum fuerat, quod ad nullam uiduarum, quæ multæ erant in Iſrael, miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem uiduam: uel in eo, quòd cum multi leprofi eſſent in Iſrael ſub Heliſęo, nemo illorum curatus eſt, niſi Naaman Syrus. Non enim fruſtra cum tam terribili iuramento hæc præterita commemorauerat illis dicens, in ueritate dico uobis. ¶ Ergo poſtquam uinum de aqua factum eſt, dominus Capharnaũ deſcendit, ſcilicet in uillam conſolationis, quia poſtquam reſurgendo à mortuis, mortalitatis noſtræ aquam in immortalitatis ſuæ uinum tranſtulit, & dato ſpiritu ſancto aquaticum literæ ſenſum ad ſpiritualem promouit intellectum: relictis Iudæis, ad conſolandas gentes tranſijt. Sequitur: ⌊Et prope erat paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam.⌋ Itaque non multis diebus, ut ait euangeliſta, manſit in Capharnaum, id eſt, forte non totis diebus trium menſium. Nam à die, qua conſtat, ut ſupra dictum eſt, factum eſſe illud ſignorum initium, aqua conuerſa in uinum, uſque ad ſacram paſchæ ueſperam, anno illo iuxta lunæ rationem, octogintaocto, uel ſecũdum ueriora computiſtarum exemplaria, tantũ octoginta dies fuerunt. ¶ Hoc omnino prætereundum non eſt: quia hic aſcenſus domini noſtri in Hieroſolymam propter illa, quæ ibi dicta uel facta ſunt, inter teſtimonia diuinitatis, quæ maxime hic euangeliſta colligere ſolerter intendit, merito ſcribi debuit. Nam plerique arbitrantur quidem maximum eſſe ſignorum, quòd Lazarus ſuſcitatus eſt, quòd cæcus ex utero lumen accepit, quòd ad Iordanem audita eſt uox patris, quòd trāsfiguratus in monte, gloriam oſtendit triumphantis. Prudentioribus autem inter omnia ſigna, quæ fecit, hoc uidetur eſſe mirabilius, quòd unus homo & illo tempore contemptibilis, & intantum uilis, ut poſtea crucifigeretur, ſcribis & phariſæis contra ſe ſęuientibus, & uidentibus lucra ſua deſtrui, potuerit ad unius flagelli uerbera, tantam eijcere multitudinem, menſaſq; ſubuertere, & cathedras confringere, & talia facere, quæ infinitus non faceret exercitus. Igneum enim quiddam atq; ſydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie. Hoc ergo teſtis filij dei, diuinitatem teſtificans eiuſdem filij hominis, recte ad conuincendos hæreticos non omittere, curauit. ¶ Sed quid ſibi uult, quod hic euāgeliſta nunc illum idem feciſſe, ſcilicet uendentes & ementes de templo eieciſſe aſſerit, quod ſecundum alios euangeliſtas tunc fecit, quādo turbis comitantibus & pueris oſanna clamantibus, ad ciuitatem eandem iam paſſurus aduenit? Nunquid caſu unumquodque, ſicut memoriæ primum occurrit, ita primitus deſcribit: tanquam curandum non ſit de factorum tempore, dummodo cōſtet de rerum ueritate? Hoc fortaſſe magis opinari liceret, quòd ſecundum intentionem uel propoſitum ſuum colligens teſtimonia diuinitatis Chriſti, quia factũ hoc inſigne magis cæteris extitit, prius ſcribere dignum duxit. Sed hoc uel illud opinari, ſequens literę textus non ſinit. Nam inferius ſcriptum eſt: Cum ergo ueniſſet in Galilæã, exceperunt eum Galilæi, cum omnia uidiſſent, quę fecerat Hieroſolymis in die feſto. ¶ Nunquid cæteri euangeliſtæ in recordatione tēporis, quo iſtud actum eſt, omnes errauerunt? An caſu cōcorditer omnes idem de eodem tempore falſum opinati ſunt? Abſit: An forte propter aliquod myſteriũ id, quod primo anno factũ eſt, ipſi ad ultimum tranſtulerunt? Sed hoc textus literæ ipſoq; ſuſpicari uetat. Nam ſecundũ Lucam, cum iam paſſurus Hieroſolymã adueniret, & uidēs fleuiſſet ſuper illam, ingreſſus templũ, cœpit eijcere uendētes & ementes, ut uidelicet q̃d futurum prædixerat idipſum facto ſuo, illos eijciendo, præfignaret. Marcus autem diem quoq; magis determinat, quo illos eiecit, ſcilicet uendētes & emētes: uidelicet ſequenti die, poſtq̃ ciuitatē iam paſſurus ingreſſus eſt. ¶ Igitur undiq; coartamur, ut illud plus q̃ ſemel factũ eſſe fateamur, quòd uendentes & ementes eieciſſe de tēplo narrat. Et reuera fidenter affirmare licet, q̃ nō ſolum nouiſſime, quādo paſſurus aſcēdit, ſed & quoties aſcendit, ex quo miracula facere cœpit, quoties eiuſmodi negotiationes, imò latrocinia inuenit, zelatus eſt, & comedit eum zelus domus dei. ¶ Nec uero fruſtra hic euangeliſta Iohānes in eo diuerſus eſſe uoluit à cæteris, ut quod illi nouiſſimo, hic primo anno factũ eſſe aſſereret. Nam poſſet aduerſarius hoc dicere, q̃ non diuinitatis nutu cōſtricti uel attoniti ſcribę & phariſęi quieuerint, & lucra ſua perire permiſerint, ſed metu turbaꝝ, quę multę, partim cum illo uenerant, partim uenienti cum laudibus & ramis palmaꝝ obuiam exierant. Vt ergo totum quod factum eſt, diuinitatis eius uirtuti indubitanter aſcribendũ eſſe ſciamus, illo quoq; tēpore hoc illum feciſſe teſtatur, quo parũ notus adhuc: nulla uenerat, turba comitatus. Sed iam euangelij uerba perſcrutemur. ⌊Et inuenit in templo uendentes boues & oues & columbas, & numularios ſedentes.⌋ Sciendum, quia iuxta legis mandata auguſtiſſimo in toto orbe templo domini, & de cunctis pene regionibus Iudæorum illic populo confluente: innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maxime feſtis diebus, taurorum, arietum, hircorum, pauperibus, ne abſq; ſacrificio eſſent, pullos columbarum & turtures offerētibus. ¶ Accedebat plerunq;, ut qui de longe uenerant non habebant uictimas. Excogitauerũt igitur ſa-

gentibus rē ceptus.

4. Reg. 5

Allegoria de aqua in uinũ ꝓfa.

Subuerſio menſaꝝ in tēplo, inſigne diuinitatis indicium.
Iohan. 11
Iohan. 9
Matth. 5
Matth. 17

Quęſtio de eiectione numulariorum è templo.
Matth. 21
Marci 11
Lucæ 19

Iohan. 4

Aliud tempus huius facti, ſecũdũ tres euāgeliſtas.
Lucæ 19

Marci 11

Non ſemel, ſed ſępe eiectio talis facta eſt à Chriſto.
Pſal. 68

Deut. 12

Excogitata per ſacerdotes

diuerſa lucra tẽpli.

tur ſacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia, quibus opus erat ad ſacrificia, uendebãt, ut & uenderent non habẽtibus, & ipſa rurſus empta ſuſciperẽt. Hanc ſtropham eorum crebra uendentium inopia diſſipabat, qui indigebant ſumptibus, & non ſolum hoſtias non habebant: ſed nec unde emerent quidem aues ac uilia munuſcula. Poſuerunt itaq; & numularios, qui mutuam ſub cautione darent pecuniam. ¶ Sed quia erat in lege præceptum, ut nemo uſuras acciperet, & prodeſſe non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi nihil haberet, & interdum forte perderetur: excogitauerũt & aliam * tegnam, ut pro numularijs collybiſtas facerent. Cuius uerbi proprietatẽ Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quę nos appellamus tragemata, uel uilia munuſcula, uerbi gratia, frixi ciceris, uuarumq; paſſarum, & poma diuerſi generis. Igitur quia uſuras accipere non poterãt, collybiſtę, qui pecuniam fœneraturi erãt, pro uſuris accipiebant diuerſas ſpecies, ut quod in numo non licebat, in his rebus exigerent, quæ numis coemuntur: quaſi non hoc ipſum Ezechiel prædicauerit, dicens: Vſuram & ſuperabundantiam non accipietis. ¶ Iſtiuſmodi dominus cernens in domo patris ſui negotiationem ſeu latrociniũ, ardore ſpiritus concitatus, iuxta quod ſcriptum eſt in ſexageſimooctauo Pſalmo: Zelus domus tuus comedit me, fecit ſibi flagellum ex funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit e᷑ templo. ¶ Hoc præter exterius factum, uere magnum & in teſtimonium ueræ & ſummæ diuinitatis Chriſti prędicandum, aliud portendit miſeris Iudæis uere magnum & miſerabile malum, uere dolendum niſi merito accidiſſet, cruentæ ciuitatis & prophanati templi excidium, totumq; penitus abolendum ab oculis dei præſignat ueteris ſacrificij ritum. Quid eñ funiculus ille agit in manu potentis, in manu ſapientis? Quid niſi Romanum præſignat exercitum, durum ad cædendũ, fortem ad ligandum & captiuãdum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: Væ Aſſur, uirga furoris mei, & baculus ipſe eſt, in manu eius indignatio mea: nunc per ſeipſum factis proclamat: Væ magnæ Romani imperij beſtiæ, quæ iuxta Danielem comedit atq; comminuit, & & reliqua pedibus conculcauit. Funiculus iræ meæ, lorumq; ferreũ, & captiuandę huius gentis uinculum ipſa eſt. ¶ Hoc malum portendit illis infauſtum prodigium, quod maxime claret ex euangelio ſecundũ Lucam: Nam (ut ille refert) ingreſſurus in templum, & facturus hoc ſignum, prius uidens ciuitatem, fleuit ſuper illam & dixit: Quia ſi cognouiſſes & tu, quia uenient dies in te, & circundabunt te inimici tui uallo, & cætera. Cum ergo priuſillud extremũ pronuntiat excidium, & tunc ad eiiciendos illos de domo patris ſui, factum de funiculis adhibet flagellum, aperte innuit, ſe facto præſignare ipſum, quod uerbo prędixerat, malum, quod & ſecundum naturæ humanæ compaſſioem deflet, & ſecundum iuſtam diuinitatis ſuæ cenſuram exercet. ¶ Et congrue uindicta, quia plectendi erant, funiculo præfiguratur, nam ipſi longis peccatorum ſuorum funiculis circundabantur. Quorum longitudo rurſus ſecũdum Matthæum exprimitur. Nam cum dixiſſet: Ecce ego mitto ad uos prophetas & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem: ſtatim addidit, longitudinem funium iſtorũ, quibus circundabantur, dicens: Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, uſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico uobis, uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Igitur in ſignum atq; portentum miſeriarum. ⌊Facto de funiculis flagello, omnes eiecit de templo: oues quoque & boues, & numulariorum effudit æs, menſaſq; ſubuertit.⌋ Non curans ſi ſacerdotem latrocinantium, populumq; deprędantium, lucra perirent. ⌊Et his qui columbas uendebant dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis.⌋ Et hoc ualde notandum, quod in medio feruore diſtrictionis, in ipſa flamma zeli ardẽtis: dum ſine cura ſacerdotum mercimonia proijcit, pauperioribus, ſcilicet his qui columbas uendebant (non enim diuites, ſed pauperes eiuſmodi auiculas uendere ſolẽt) pauperioribus ergo parcit, ut nõ exturbet columbas quas uendebant: quas cum exturbatæ euolaſſent, ipſi conſequi non poſſent, & aliquantulo damno affecti, angerentur, ac iure deplorarent. ¶ Illud quoq; non prætereundum, quòd cum in alio euangeliſta de ſcriptura dicat, proferens teſtimonium: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum, hic dicit: nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Nam illud dixit ſcribis & phariſæis, ſiue ſacerdotibus, qui reuera ſub ſpecie diuini cultus, quaſi in ſpelunca latentes, prædam & latrocinium, ut prædictum eſt, de populo faciebant: Hoc autem pauperibus columbas uendentibus loquitur, qui neſciebant quid eſſet inter dextram, & ſiniſtram ſuam. ¶ Cæterum ſecundum myſticos intellectus, quotidie Ieſus ingreditur templum patris, & eiicit omnes, tam epiſcopos q̃ presbyteros, & diaconos, quàm laicos, & uniuerſam turbam de eccleſia ſua: & unius criminis habet uendentes pariter & emẽtes. Scriptum eſt enim: Gratis accepiſtis, gratis date. Menſas quoq; numulariorum ſubuertit, id eſt, altaria, uidelicet propter auaritiam ſacerdotũ numulariorũ, menſas appellata. ¶ Cathedras quoq; uendentium columbas, iuxta Matthęum,

euertit,

Collybiſtę. Deut. 23

* Technã.

Ezech. 22

Zelus Chri Illa eiectio e᷑ tẽplo, excidiũ urbis portendebat.

Eſaiæ 10

Daniel. 7

Ieſus fleuit ſuper illã. Lucæ 19

Lõgi funes peccatorũ populi Iudaici. Pſal. 118 Matth. 23

Pauperibꝰ pepcit ibi Chriſtus.

Matth. 20 Eſaiæ 56

Myſtice eiiciunt tẽplo ſimoniaci. Matth. 10

euertit, quod iuxta ſimplicem intelligentiam accipere abſurdum eſt. Non enim columbæ in cathedris erant, ſed in caueis: nec columbarum inſtitores, putandum eſt ſediſſe in cathedris. Sed myſtice in cathedris magiſtrorũ dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de eccleſiis dictũ eſt, unuſquiſq; & de ſe intelligat. Dicit enim Apoſtolus Paulus: Vos eſtis templum dei, & ſpiritus ſanctus habitat in uobis. Non ſit in domo peccatoris noſtri negotiatio, non uendentium ementiumq; commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Ieſus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum ſuum, niſi flagello adhibito, ut de ſpelunca latronum, & de domo negotiationis, domum faciat orationis. ¶ Quomodo autem Iudæi uel hęretici Hebionitę, id eſt, pauperes, uidelicet ſenſu magis quàm nomine, & cæteri, aduerſum quos maxime fulminat hæc ſecundũ Iohannem euangelica ueritas: quo modo, quæſo, non audierunt imperioſam uocem dicentis, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis? Audierunt Mariam matrem eius dicentem: Fili, quid feciſti nobis ſic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te? & iccirco prorumpunt, dicentes: Chriſtum ex Ioſeph ſemine eſſe natũ, & non audierũt, quòd hic ipſe: Nolite, inquit, facere domũ patris mei domum negotiationis? Si agni manſueti mitem balatum non audierunt dicentis: quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis, quia in his quę patris mei ſunt, oportet me eſſe? Quomodo ſaltem hunc rugitum leonis nõ audierunt, in tempeſtate & turbine uias ſuas agẽtis & omnia terrore aſpectus ſui ſubuertentis ac dicentis, domum patris mei nolite facere domum negotiationis. Non enim leue aut paruum eſt, quòd dicendo domum patris, addidit, mei. Altius quippe eſt, quaſi dixiſſet tantũ, domum patris. ¶ Hoc fere ubiq; in uerbis eius notandum eſt, quòd cum patrem nominans, addidit meum, de paternitate agit naturæ, qua ſolus & unicus filius eſt, & maxime alta ſunt & diuina quæ loquitur, ut illud: Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor: cum uero patrem nominãs, non addidit meum, de paternitate agit gratię, quæ nobis communicatur, uel qua fratres eius ſumus, & tunc magis humilia de ſeipſo loquitur, ut illud, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Sequitur: ⌊Recordati uero ſunt diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuę comedit me. ⌋Extunc recordati ſunt, hoc de illo eſſe ſcriptum, ex quo aperuit illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas. ¶ Recordati ſunt ergo de illo fuiſſe ſcriptum, quia uiderãt impletum: zelus domus tuæ comedit me, quod longe ſonorius dictum eſt, quàm ſi dictum fuiſſet: Zelus domus tuæ inflammauit, uel accendit me. Infirmitas nanq; humanitatis eius orat in illo pſalmo, quæ cum diuinitatem in ſe habitantem ita contegeret, ut inter homines ambulans, hominibus non appareret, repente ſic illum commouit zelus patris ſui, ut ipſa infirmitas eius quaſi nõ cõpareret, quę hactenus hoc agebat, ut diuinitas lateret. Quid enim aliud facere potuiſſet, ſi naturæ noſtræ infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus dei, dum diuinitatis fulgurantis ſplẽdor ſe exerens, naturam infirmam operuit uel abſcondit. ⌊Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis? ⌋Quàm diu cœlum detonuit, ranæ tacuerunt, quàm diu diuinitas fremuit, de illo carnis ſuæ habitaculo proclamans: auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis: tam diu Iudæi conticeſcentes, & in palude ſilentij ſui ſe continentes, contrahiſcere nihil auſi ſunt. At ubi tonitruum quieuit, rurſus prorepẽtes, adhuc tamen quaſi iracundo timore, timidaq; iracundia tremẽtes & palpitantes, quod ſignũ, inquiunt, oſtendis nobis, quia hæc facis? ¶ Iudæi nanq; ſigna petunt, non ad dei, ſed ad ſuam gloriam, ſcilicet in uanitate fitientes illam, qua lactata eſt antiquitus infantia gentis illius, miraculorum alimoniam: ut poſſint nouis & ipſi prodigijs, ſicut & patres eorum, ſuperbire, & cunctis per circuitum nationibus ſpectaculo eſſe, non recogitãtes, q patres ipſoq; rebelles & increduli, & manna mãducare, & in peccatis ſuis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod ſignum oſtendis nobis? Ac ſi dicerent: Moyſes ſigna & prodigia de cœlo oſtendit, & manna dedit patribus noſtris: tu ſi Chriſtus es, ſicut Iohãne teſtificante, uulgo cœpit iam dici, quod ſignum oſtendis? Quid operaris ut credamus q deus, cuius hæc domus eſt, pater tuus ſit? Hęc illis dicentibus, uere non decebat ſapientiam dei, ut illis ſigna daret, qualia uellent ipſi, nihiloq; meliores effecti, ſemper magis ac magis quærerent curioſitate inſatiabili. Ait ergo: ⌊Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudęi: Quadraginta & ſex annis ędificatum eſt templum hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. ⌋Tria nobis hoc loco diſſerenda ſunt. Primum, cur ſignum quærẽtibus, cum multa ſigna fecerit, ſolam pro ſigno reſpondit uirtutem ſuæ reſurrectionis. Deinde ſecundũ, cur eandem reſurrectionem uel mortem ſuam edixit quidem, ſed ab eorum qui ſignum quę rebant, intellectu abſcondit. Tertium, cur non qualicunq; figura, ſed templi nomine uel ſimilitudine uti uoluit. ¶ Plane ad rem pertinuit, ut illis dicentibus, quod ſignum oſtendis nobis, quia hæc facis, illud ſignum reſponderet, quod ad diſcernendam magnitudinem, uel eminentiam eius ſufficiens eſt. Nam iccirco quæſtione pulſabatur, quia de templo illos eiecerat domum eſſe aſſerens patris ſui: & hoc ab ipſo quærebatur, quo ſigno credendũ eſſet illi. Hoc ergo

Cathedræ uendentiũ.

1. Cor. 13

Cõtra Iudęos & Hebionitas, dicentes Ioſeph eẽ patrem Chri naturalem. Lucæ 2 Iohan. 7 Lucæ 2

Duplex modus, q̃ de patre loquit Chriſtus. Iohan. 5 Iohan. 14 in titul. Pſal. 68

Lucæ 24

Pſal. 68 Iudęi, ut ranæ tonãte cœlo ſilentes.

Cur ſigna quęrebant Iudæi. Exodi 16 Numer. 14

Tres quæſtiones.

Prima, cur de reſurrectione reſpondit Chriſtus.

E go ſignum

go ſignum reſpondere debuit, quod ſufficeret ad argumentum eius diuinæ maieſtatis: imò quo illis exhibito, cunctos eos de domo patris & regno eius expelleret, ſimulq; captiuos in omnes gentes diſperderet. ¶ Vnde enim magis ueritas diuinitatis eius claruit? unde magis iuſtitia damnationis uel diſperſionis illorum conſtitit: niſi ex eo, quòd crucifixus ab illis reſurrexit à mortuis? Moyſes nanq; & cæteri ſancti omnes mortui ſunt, & nemo illorum reſurrexit: hic autẽ crucifixus quidem eſt ex infirmitate noſtra, ſed uiuit nũc ex uirtute dei. Et huic quidem, quia factus eſt obediẽs uſq; ad mortem, mortem autem crucis, donauit deus nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flecteretur, cœleſtium, terreſtriũ, & infernorum. Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo dei eiecti ſunt & tanquam oues & boues, quos in templo uendebant & emebant, in prædam & occiſionem cunctis gentibus iuſte expoſiti ſunt. Igitur huic percontationi illorum recte pro ſigno reſpondit Ieſus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. ¶ Dicis: Cur tãti ſigni gloriam ſic edixit, ut tamen ab his, quibus reſpondebat, non poſſet intelligi? Vel ſi nolebat intelligi, cur non omnino reticuit? Videlicet iccirco non omnino reticuit, ſed & hic & multis in locis, aliàs obſcurius, aliàs manifeſtius præſignauit, ut hi, qui iam erant uel futuri erant digni reuelatione myſteriorum regni dei, in tempore ſuo recordarẽtur uerborum eius, & ad cognoſcenda uel credenda facta ſequentia dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Vnde & ſubditur: ¶ Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hæc dicebat. ¶ Iccirco autẽ hæc ipſa cum diceret ab ipſorũ, quibus loquebatur, intellectu remouit: quia uidelicet, ſicut paulo poſt euangeliſta narrat: Ipſe Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Tales quippe illos eſſe nouerat, qualibus ipſe myſteria conſilij ſui credere non habebat. ¶ Si enim his, quibus maxime creditурus erat ſemetipſum, cum diceret: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigendum, & tertia die reſurget: ſi, inquam, cum hæc diceret, opportuna moderatione ſenſus eorum, ut non intelligerent, tenuit, & ut uerbum iſtud abſcõditum eſſet ab eis, quanto magis inſidiatoribus ſuis, quibus nunquã ſemetipſum crediturus eſſet, uerbum iſtud abſcondere debuit? Et ſi diſcipulos ſuos, nondum ſpiritus ſancti gratia reformatos, utres ueteres eſſe dixit, & ideo uinum nouum non eſſe infundendum illis: quanto magis in hæc ſepulchra mortuorum, quæ pulchra deforis parebant, intrinſecus autem plena erant putredine, ſui puritatem conſilij non debebat infundere? Recte igitur illis ſigna quærentibus hoc omni potentiæ ſuæ ſignum, nec omnino reticuit, nec nudo ſermone, ut palàm intelligerent edixit. ¶ Tertium eorũ, quæ propoſita ſunt, illud eſt, cur non qualicunq; figura, ſed templi nomine uel ſimilitudine, reſpõſionis ſuę ſenſum aperuit. Et quidẽ hoc dicto inimicos ſuos errare fecit, quaſi in inuio & nõ in uia: fidelibus autẽ ſuis reſeruauit ea quę recordarẽtur, & tẽpore oportuno intelligerent propoſiti ſui myſteria. Errantes eñ illi dicunt: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templũ hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quaſi uero ille dicendo, ſoluite templũ hoc, digitum intẽdiſſet in illos parietes magnos & pulchros, aut deus nõ in alio q̃ in illo habitaret templo manufacto: cum econtra templi illius cõſtructor Salomon dixiſſet: Ergo ne putandum eſt q̃ uere deus habitet ſuper terram? Si eñ cœlum & cœli cœlorũ te capere non poſſunt: quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? Sed hæc iſti ſurdi intus audierant, qui templũ illud exterius uidebant: multo magis uero illud attenderãt: quod per os eiuſdem incarnanda ſapientia de ſemetipſa dixerat: Sapientia ędificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, & cætera. Cum ergo ſic in preſentia ueritatis errarent, & oculi eorũ ſole preſente caligarent: Quadraginta, inquiunt, & ſex annis ædificatũ eſt templum hoc: non primam, ſed ſecundam ędificationem ſignificantes. Primus enim Salomon templum in maxima regni ſui pace decentiſſimo ſeptem annorũ opere perfecit: quod deſtructum à Chaldęis, poſt ſeptuaginta annos, ad iuſſionem Cyri Perſæ laxata captiuitate, reædificari cœptum eſt. Sed filij tranſmigrationis opus, q̃ principibus Zorobabel & Ieſu iubẽtibus faciebant, propter impugnationem gentium uicinarum, ante quadraginta & ſex annos implere nequiuerũt. Et hi quidem hoc modo in uerbo ueritatis errabant. Nos autẽ non ſolum cum diſcipulis eius ſcripturæ credimus & ſermoni quem dixit Ieſus: ſed & in errore illorũ dicentium, quadraginta & ſex annis ędificatum eſt templum hoc, inuitis illis, ſenſum ueritatis extorquemus. ¶ Hic eñ numerus non quidẽ annorum, ſed dierum: perfectioni dominici corporis aptiſſime cõgruit. Tradunt enim naturalium ſcriptores rerum, formã corporis humani tot dierum ſpatio perfici: quia uidelicet primis ſex à conceptione diebus, lactis habeat ſimilitudinẽ, ſequẽtibus octo cõuertatur in ſanguinem, deinde duodecim ſolidetur, reliquis decem & octo formetur uſq; ad perfecta lineamẽta membrorum, & hinc iam reliquo tempore uſque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autẽ & octo & duodecim & decem & octo: quadraginta & quinque faciunt. Quibus ſi unum adiecerimus, id eſt, ipſum diem, quo diſcretum per membra corpus incrementũ ſumere incipit, tot nimirum dies in ædificatione corporis domini, quot in fabrica templi annos inuenimus. Vnde recte per templum illud manufactũ, ſacroſanctã ipſius

carnem,

Secũda, cur tam obſcure illis reſpondit.

Nec diſcipulis mox omnia reuelauit.

Tertia, cur ait: Soluite tẽplũ hoc.

1. Cor. 1
Philip. 2

Matth. 20
Matth. 9
Matth. 23
Pſal. 106
3. Reg. 8
Prouer. 9

Quadraginta ſex annorũ ædificatio ſecundi tẽpli eſt, nõ primi.

3. Reg. 7
4. Reg. ult.
1. Eſdræ 1
Ibidem 2. 3

Formatio hominis in utero diebus quadraginta.

carnem, quam ſumpſerat de uirgine, figurabat. ¶ Sed & ſanctæ eccleſiæ, quę eſt corpus eius, & de qua perfidos Iudæos cum flagello iuſtæ damnationis erat eiecturus: hic idem nihilominus recte congruit numerus. Ipſa enim de uniuerſitate generis humani ex Adam propagati, conſtruitur. Nomen autem Adam quatuor literis quibus ſcribitur, hunc ipſum numerum, id eſt, XLVI. efficit, ſi in computo Græco conſiderentur. Nam α unum, Δ quatuor: & iterum α unum, μ quadraginta ſignificat: qui ſimul fiũt quadraginta ſex. ¶ Illud quoq; ſciendũ, & eiſdẽ quatuor literis, id eſt, α Δ iterum α & μ: quatuor partes orbis deſignantur, in quas ſparſus eſt Adam in filijs ſuis, de quibus uniuerſitas eccleſię colligitur. Nam in principijs nominum partium mundi, hæ quatuor leguntur: uidelicet ἄρκτος, quod eſt ſeptentrio, ab α incipit: & δύσις, quod eſt occidens, à Δ, & ἀνατολὴ, quod eſt oriens, ab α. μεσημβρία, quod eſt meridies, à μ. ¶ Myſtice ergo XL. & VI. annos in adiumẽtum fidei ſumentes deteſtamur eos, qui hunc annorum numerum infideliter obiecerunt: quia maledicti ſunt, eo quòd ſicut à patriarcha Iacob in typo, Simeon & Leui fuerat prædictum, uaſa iniquitatis effecti ſunt, quia in furore ſuo occiderunt uirum & in uolũtate ſua ſuffoderunt murũ. Maxime enim hi, qui fuerant de tribu Leui: ſcilicet, ſcribæ & phariſæi, talem occiderunt uirum, tanti templi clauis, & lancea ſuffoderunt murum. ¶ His ita iam dictis, notanda eſt diligenter euangeliſtæ intentio, dicens: Iſt Hoc autem docebat de templo corporis ſui. Cur enim hoc tandem intulit, niſi ut hæreticos hoc quoq; dicto percuteret, Chriſto dei filio linguis uiperijs detrahentes: contra quos, ut ſępe dictum eſt, hoc euangelium maxime conſcriptum eſt? Quod ut manifeſtum ſit, quęrere nunc libet ab eiſdem hæreticis: Cuius niſi templum dei eſt? Creaturæ quippe alicui templum, nec aliquando factum, nec unquam faciendum uel dicẽdum eſt. Hic autem proprium templum corpus ſuum appellat dei filius. Quis enim, niſi dei filius, niſi uerbum incarnatum, loquitur: ſoluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo eſt, quia templũ habet: quantũuis econtra grunniãt craſſæ ſues, in ſuis ſe paludibus uolutantes. Et procul dubio dignius eſt hoc templũ filij dei, tẽplo illo patris ſui, de quo dixerat: Nolite facere domũ patris mei domũ negotiationis. Hoc enim templũ non manufactũ, iam in æternũ dirui nõ poteſt: illud manufactũ, habitatorem non habẽs deum, dirutum eſt. Et de hoc templo iuxta Ezechielem à latere dextro aqua egreſſa eſt, & omnes ad quos peruenit aqua iſta ſalui facti ſunt. De illo autẽ templo à ſcribis & phariſæis ſanguis effluere nõ ceſſat, quem ſibimet imprecati ſunt dicendo: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Sequitur: ⌊Cum autem eſſet Hieroſolymis in die feſto, multi crediderunt in eum, uidentes ſigna quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis.⌋ Iſti credentes in eum credendo quoq; errabant, ita, ut, ſicut prædictũ eſt, merito Ieſus ſemetipſum illis non crederet. Nam credebant quidẽ, quòd ipſe eſſet Chriſtus, qui talia coram ipſis operaretur: ſed regnum eius carnaliter æſtimantes, humilitatis eius uias uel regni ipſius myſteria percipere non merebantur. Talium uanitatem ſpiritus ſanctus redarguit in pſalmo, dicens: Vanum eſt uobis ante lucem ſurgere, ſurgite poſt quam ſederitis. ¶ Nam ante lucem ſurgere, quod omnino uanum eſt, illi appetunt, qui ante tempus exaltari quærunt, qui nõ recto ordine ad feſtiuitatẽ gloriæ nituntur, id eſt, qui non prius humiliantur, ut poſtea merito exaltentur. Sic nempe iſti, qui uidentes ſigna, quæ faciebat dominus noſter, credebant in eum: ſic uani uolebãt ueniſſe & regnare Chriſtum, ut illo regi ipſi, iuxta carnalem intellectum ſuum, fortitudinem gentium comederent, & in gloria eorum ſuperbirent: & hunc ipſum eſſe Chriſtum credentes, nondum humiliati cum illo, iam de exaltatione ſibimet applaudebant. ¶ Sic & filij Zebedæi, quorum hic Iohannes unus eſt, nondum humiliati, iam exaltari uolebant, dicentes: Magiſter, dic, ut unus ad dexteram & alius ad ſiniſtram ſedeamus in regno tuo. In uanum ibant, quia lucem præire uolebant, id eſt, ante Chriſtũ exaltari quærebant, & alia uia, nec ſeruato ordine, quem ipſa lux diſponebat, ad exaltationem properabãt. Nam antequam humiliarentur ſecundum paſſionem domini, iam ſibi loca eligebant ubi ſederẽt, unus ad dexteram & alius ad ſiniſtram. ¶ Quare autem non æque his & illis ſemetipſum abſcõdit uel credidit? Filijs nanq; Zebedæi ſtatim ſemetipſum credere incipit, dicendo: poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? ac deinceps paulatim illis arcana cœleſtia cõmittit, maximeq; huic Iohãni, cui ſempiterni ſecreta principij, multoſq; reuelationum cœleſtium theſauros oſtendit. Iſtis autem qui crediderũt in eum, ipſe Ieſus, inquit euangeliſta, non credebat ſemetipſum. Quare ergo hos & illos tam diuerſa ſorte diſtinxit? Sequitur: ⌊Eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat, quid eſſet in homine.⌋ Firmiſſima plane ratio, atque ad ſatisfaciendũ ſufficiens ei, qui ab Apoſtolo didicit, quòd non dicat figmẽtum ei qui ſe finxit, quare me feciſti ſic. ¶ Primum uero dicendum, de hac eadem ratione, non uana neq; infirma, quia ſecundũ ſæpe dictam euãgeliſtæ intentionem, aduerſus hæreticos edita eſt. Quis enim nouit omnes homines, niſi ſcrutãs corda & renes deus? Cui nõ eſt opus ut quis teſtimoniũ perhibeat de homine, niſi deo cui ueraciter dictum eſt, tu ſolus noſti corda omniũ filiorũ hominũ? Quis deniq; ſcit quid ſit in homine, niſi

Nũmerus XLVI. in hac uoce Adam deſignat corpꝰ eccleſiæ. Quatuor partes mũdi.

Gene. 49

Chrs uere deus eſt, qa habet ꝓpriũ tẽplũ.

2. Petri. 2

Dignius tẽplũ Chri, q̃ tẽplũ illud patris.

Ezech. 47

Matth. 27

Vane quidã in Chriſtum credebant.

Pſal. 126

Ante lucẽ ſurgere.

Matth. 20 Marci 10

Quæſtio de prędeſtinatione.

Roma. 9

Et hic probatur Chriſtus uerus deus.

Pſal. 7

Hiere 17

3.Reg.8 deus,de quo non uane dictum eſt,homo uidet in facie,deus autem inſpicit cor? Igitur hic etiam
1.Reg.16 euangeliſta iuxta propoſitum ſuum manifeſte Chriſtum eſſe, deum teſtatus eſt, dicendo,
eo quòd noſſet omnes. Si autem omnes nouit homines,utique & illos nouerat qui crediderũt
in eum,ſigna uidentes quę faciebat. Ergo ſecundum quod eos nouerat,diſcrete cum illis age
re debebat,uidelicet ut carnalia ſapientibus recte ſpiritualia nõ obiiceret,preſertim cum eius
Matth.7 conſilij non ſit ſanctum canibus dare,uel margaritas ante porcos mittere. ¶ Non enim,quàm
Roma.8 uis habeat figulus poteſtatem facere de eodem luto aliud quidem uas in honorem, aliud ue-
Præſciẽtia dei non eſt cauſa peccandi. ro in contumeliam, iccirco exiſtimandus eſt figulus noſter erga nos hac uti libera poteſtate
ſine præeunte cauſa iuſtitiæ, uidelicet,quòd iccirco ſint multi homines uaſa contumelię,qua
noluit illis honorem oſtendere notitiæ ſuę. Nempe potius iccirco non uult illis honorem ſu-
um infundere,quia ſunt ipſi uaſa contumeliæ. Et ut manifeſtius dictũ ſit, non iccirco quiſque
male agit unde pereat, quia deus illum morti prædeſtinauit, ſed iccirco deus illũ morti præ-
Hęreticũ ẽ negare libe rũ arbitriũ. deſtinauit quia male acturum præſciuit,ſicut contra hæreticos liberum arbitrium negantes
copioſe diſputatum eſt ab adiutoribus dei. Nam,teſte Apoſtolo,ſicut uocationem prædeſti-
Roma.8 natio dei,ſic prædeſtinationem eius præſcientia præcedit. Igitur, quòd ait euangeliſta: Ieſus
autem non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes, & quia opus ei non erat, ut
quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine: tale eſt,ac ſi
dicas de prouido quouis homine,noluit uaſculis illis uel illis uinum ſuum infundere,eo q̃ il-
la ſciret ipſe cœno oppleta eſſe,& non erat illi opus, ut quis pro ſe iret inſpicere, ipſe enim per
ſemetipſum curauit & potuit introrſum peruidere. Nunc ſequentia uideamus narrationis e-
CAP.III. uãgelicæ. ⌊Et erat homo ex Phariſæis Nicodemus nomine, princeps Iudęorum. Hic uenit ad
Ieſum nocte & dixit ei: Rabbi,ſcimus,quia à deo ueniſti magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſi-
Nicodemꝰ homo,alij tanq̃ non homines. gna facere quæ tu facis,niſi fuerit deus cum eo.⌋ Hic homo non tam pro natura quàm pro ra
tione dici æſtimandus eſt. Siquidem & illi quibus Ieſus non credebat ſemetipſum,omnis qui
dem natura homines erant,ſed quia non rationabiliter quærebant ea quæ neſciebant,quodã-
modo homines non erant. Hic autem deo fauente in his quę uidit & audiuit rationis ope uſus
eſt,qua ſola iuuamur,ut brutis animantibus ſimus diſſimiles. Videns enim ſigna quæ Ieſus fa
ciebat & non intelligens ea quæ dicebat,non in ſtultam admirationem euanuit,quemadmo-
dum illi,qui dixerant XLVI. annis ędificatũ eſt templum hoc,& tu in tribus diebus excitabis
1.Cor.2 illud? ſed ut rationalis homo præparans ſe ad percipienda ea quæ dei ſunt, forti argumẽtatio
ne conſtrinxit ſe,ita proponens: Rabbi,ſcimus,quia à deo ueniſti magiſter,ac deinde firmiſſi-
mam rationem ſubiiciens: Nemo enim poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit deus
Differenter uenerũt ad Ieſum nocte Nicodemus & alij Iudæi. cum eo. ¶ Quid uero gratię,quid bonæ & prędicandę indolis habet,quòd uenit ad eũ nocte? O laudabilis lictor,& uenerabilis executor, multum diſſimilis Iudæis quorum princeps erat,
& phariſæis ex quibus erat,qui miſerunt ad comprehendendum illum nocte, ad quem audi-
endum ipſe uenit nocte. Miſerunt illi nocte ut comprehenderent Ieſum ſine turba: uenit hic
ipſe nocte ut audiret Ieſum ſine turba, cui Ieſus ſemetipſum non credebat. Illi hora ſua male
uſi ſunt & poteſtate tenebrarum: hic doctrinæ apcum nocturni ſilentij bene captauit otium.
Et illi quidem comprehendendo & ligando amiſerũt ſaluatorem Chriſtum, hic interrogan-
do & audiendo inuenit & tenuit Chriſtum dei uerbum. Igitur homo hic erat princeps Iudæ
Matth.3 orum. Ipſi autem Iudæi genimina erant uiperarum. Erat hic ex phariſæis ſecundum nomen
ſuum diuidẽtibus & à deo dimiſis,ſed ab illis exiens,uni adhæſit,uni uerbo dei ſe coniunxit.
Prouer.8 ¶ Vnde & contigit illud uoce ſapientiæ prolatum beatitudinis præconium: Beatus homo
qui audit me, & qui uigilat ad fores meas, & obſeruat ad poſtes oſtij mei. Hic enim ad fores
ſapientiæ nocte uigilauit totis oculis, non minus animi quàm corporis nocte una hic ad fo-
res eius humano diei clauſas uigilauit. An non ſapientiæ domus erat illud incarnati uerbi cor
pus,de quo paulo ante dixerat Iudæis eadem ſapientia habitatrix eius,ſoluite templum hoc,
Idem. & in tribus diebus ædificabo illud? An non clauſæ erant domus uel templi huius fores illis
maxime inreuerenter pulſantibus ac dicentibus: quadraginta ſex annis ædificatum eſt tem-
plum hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? cum & his qui crediderunt in eum clauſæ
eſſent euangeliſta dicente: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis. Sed hic reuerenter
accedens,remotis imò & dormientibus illis,quibus ſecretarium templi huius non decebat a-
periri, uigilans & obſeruans amica uoce pulſauit, & habitatricem ſacri pectoris ſapientiam
ad ſe per apertos oris ac linguæ poſtes euocauit. Beatus ergo eſt quia & tenebrarum filios,
quos forſitan adhuc timebat, effugiens, lucem in nocte quæſiuit & inuenit,maximaq; ab ore
ſapientiæ hauſit ſacramenta noſtræ ſalutis. ¶ Sed iam iſto interrogante, reſpondentis domi-
ni ſcrutemur uerba, noſtriſq; faucibus & ori noſtro dulcia ſuper mel & fauum experiamur
Cur potius Rabbi q̃ magiſter hic poniſ. eius eloquia. ⌊Rabbi, inquit, ſcimus, quia à deo ueniſti magiſter.⌋ Poterat ſic ſcribi: Magiſter, ſcimus, quia à deo ueniſti magiſter. Sed opportuna linguarum uarietate uſus eſt, non
ſolum pro ornatu dicendi, uerum etiam gratia ſenſus elucidandi. Sic enim melius elucet, q̃
ita di-

ita dixerit. Scimus, quia ad hoc à deo uenisti, ut sis magister. Dicitur autẽ rabbi pro excellẽtia magisterij, cum in Latinũ ut cætera uerba Hebraica uerti potuerit, sicut & alia quæ dã nõ interpretata proferuntur pro excellẽtia uel dignitate eorũ quæ significãtur, ut Alleluia, Amẽ. & si qua huiusmodi reperiunt. Et quidẽ iure beatificamus rationabile studiũ hois, q̃ deposito supercilio phariſæorũ, ex quibus erat, dominũ nostrũ adiens, magistrũ illũ uocauit uera intentione discendi, sed hoc deesse notamus, q̃ necdũ illũ magistrũ simul ac dominũ uocare nouit, ut iam illis æquaretur, quos approbans ipse: Vos, inquit, uocatis me, magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Verum ignoscendum est illi, & expectãda est eius lactens & edẽtula fides, donec crescat & proficiat, moxq̃ compleatur in illo, quod scriptum est: Et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Hoc interim gratulamur, quod illum pedibus appropinquare uidemus, dum dicit: Scimus quia à deo uenisti magister. Nemo enim potest hęc signa facere, quę tu facis, nisi fuerit deus cũ eo. ¶ Illi, qui ab hoc eodẽ magisterio se se elongabant, scilicet phariſæi, ex quibus & hic erat, quid dicebant? In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dęmonia. Attamen idem quod iste idem plane & illi sciebant. Nam de se & illis ait hic: Scimus quia à deo uenisti magister. Iccirco recte arguuntur illi uerbum dixisse contra ſpiritum ſanctum, quod non remittetur eis neq̃ in hoc ſeculo neq̃ in futuro, quia sciẽtes eum in digito dei eiicere dæmonia, quod & magi in Aegypto coram Pharaone, Moyse signa faciente, scire poterant. Dixerunt enim: Digitus dei est hic. Scientes ergo illum in ſpiritu ſancto dæmones eiicere, dicebant: In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia, quod idem est ac si dicerent, quod auditu quoq̃ nefas est, ſpiritus ſanctus Beelzebub est. Ergo quia tantum ore confessus est, quantum corde intelligere potuit, uidit Iesus, imò & ante uiderat, q̃ semetipſum credere deberet huic, eumq̃ ueræ ſapientiæ, quæ ipse est, ſecretis admisit. Nam ſequitur: ⌊Respondit Iesus & dixit ei: Amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, nõ potest uidere regnũ dei.⌋ Amen amẽ, id est, uere uel fideliter. Et congrua ſibimet affirmatione incarnata ueritas dicta ſua confirmat ut ſomnolentũ & de futuro non cauentem excitet, & attentum reddat. ¶ Notandum uero, quòd cum in cæteris euangeliſtis, aliàs crebrius, aliàs rarius, ſemper autem ſimpla hæc affirmatiua dictiuncula ponatur, in hoc ſolo euangeliſta ſæpius & eadem ſemper duplicata, reperitur. Quia uidelicet quæ ab hoc referuntur, maiora & diuiniora ſunt, & iccirco concitatiore, id est, geminato, ſemper affirmationis clamore magis attẽtum efflagitant auditoris animum. Potest & ſic recte intelligi, quòd amen dictum ſit pro ipſo nomine ueritatis, quę est ipse filius dei, iuxta illud in Apocalypſi, hæc dicit amen, teſtis fidelis & uerus, qui est principium creaturæ dei, & ſic dicat, amen amẽ dico uobis, ut intelligas eum dixiſſe, ego ueritas, ueritatem dico uobis. ¶ Sed iam ipſius uerba tanto ueritatis firmamẽto ſuffulta, proſequamur. Niſi quis natus fuerit denuo, inquit, non potest uidere regnum dei. Hic iam attenti, quoniam non ſolos ſacramentorum ruminare nucleos, ſed & literarum uellicare corticem, uobis propoſitum est. Quærimus primum, ad quid dominus hoc reſponderit, quia ſicut ſe habet euangelicæ textus literæ, reſpondendo Nicodemo hæc intulit. At ille quæſtionem nullam propoſuiſſe uidetur, ad quam de uidendo regno dei conſequenter reſponderit Ieſus. Quod ſi ita dixiſſet, ſcimus, quia à deo uenisti Chriſtus rex, nulla de conueniẽtia reſpõſionis quæſtio ſupereſſet. Igitur nos quoq̃ noſtræ noctem ignorantię diſcutiẽtes, & cum hoc Nicodemo in adiutorio ueritatis uigilantes, primum ab intentione eiuſdem Nicodemi uiam quæramus, ad audienda quæ dicuntur huic magna & profunda myſteria regni dei. Hoc primum nemo qui dubitet Nicodemum non defuiſſe multis illis, qui, ut ſupra dictum est, in die feſto crediderunt in eum, uidentes ſigna quæ faciebat. ¶ Quid autem credebant in eum, niſi quòd ipse eſſet Meſſias, quem olim expectabant uenturum regem magnum, regem uictoriosum? Hæc ergo Nicodemi nocte uenientis erat intentio, ut ab eo diſceret, quando uel quomodo in throno Dauid reſideret, & reſtitueret regnum Iſrael. Nec uero ab hac intentione propoſitio eius diſſonare putanda est, dicentis, ſcimus, quia à deo uenisti magiſter. Denique ipſi quoque qui ſcripturas à deo neſciebant, non ſolum regem, ſed & doctorem iuſtitię Chriſtum fore ſperabant. Vnde & loquitur ad eum mulier Samaritana: Scio quia Meſſias uenit, qui dicitur Chriſtus. Cum ergo uenerit, ille nobis annuntiabit omnia. Quanto magis hic, qui erat magiſter in Iſrael, ſciẽter, imò recte hunc, quem eſſe Meſſiam credebat, magiſtrum uocare potuit? Hæc igitur perpendentibus ualde iucunda & ammirabilis elucet iſta reſponſio, tam congrue, quàm uere reddita, ut eloqui ſummam decebat ſapientiam ore proprio: Amen amen, inquit, dico tibi, niſi quis natus fuerit denuo nõ potest uidere regnum dei. Quid enim amplius ammirari poterant uiri barbati, iam filiis ſuis circumfuſi, qui ſe putarent hęreditario propter patres regno dei iam idoneos, iamq̃ cordis auari ſinum laxabant, affluxuris (ut putabant) in illo regno diuitiis, atque in contemptum omnium gentium robuſtam ceruicem erigere fuerant parati? Quid amplius poterant ammirari, quàm id, quòd niſi prius naſcerentur, nõ eſſent uiſuri regnum dei? Nonne facilius cõſtare poterat apud illos, nullum fore regnum dei, quàm

Iohan. 13

Deut. 33

Blaſphemia phariſæorũ in ſpiritũ ſanctũ. Matth. 12

Exodi 8

Amen.

Cur in Iohãne Amẽ geminatur

Apocal. 3

Quæſtio de reſponſo Chriſti.

Quid de Meſſia credebant Iudæi.

quid Samaritani. Iohan. 4

aliquem natum posse denuo nasci? Vnde: ⌊Dicit ad eũ Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Nũquid potest in uentrẽ matris suæ iterum introire & * nasci? ⌋Imò quia senex, quia uetus homo est, inueterauit enim inter omnes inimicos suos, iccirco oportet eum denuo nasci, oportet alterari, oportet alia generatione renouari. ¶ At ille terreno sensu cœlestis hominis dicta penetrare non poterat, iccirco dicebat: Nunquid potest homo in uentrem matris suæ rursus introire & nasci? solam enim natiuitatem uel generationem illam attendebat, quæ ex sanguinibus & ex uoluntate carnis, & ex uoluntate uiri fit, unde non nascuntur ut sint filij dei, aut ut uideant homines regnum dei. Veruntamen hoc impossibile uel regno dei inutile, non illa obijciebat intentione uel spiritu, quo illi dixerunt superius, quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? Alioquin nec huic semetipsum crederet Iesus. Pulsabat potius ardore discendi, non obstrepebat liuore aduersandi. Se potius deficere sensu, quàm illum proferre inania arbitrabatur. ⌊Respondit Iesus: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnum dei. ⌋Non, inquit, impossibile est, quod proponitur, uolentibus introire in regnum dei. Nec enim dixi, quòd oporteat hominem in uentrem matris suæ rursus introire & nasci. Alia natiuitas est qua possibile est homini, quamlibet senem, denuo nasci. Possibile est nanq; aquam homini adhibere, spiritum sanctum super aquam inuocare. Inuocatus autẽ statim adest & familiare sibi elementum sanctificat, familiare, inquam, nam & in principio ferebatur super aquas. Et omnino impossibile est, inuocationem nominis eius irritam fieri, maxime ad hoc opus super aquas, cum nomine patris & filij inuocati. Itaq; non in uentrem matris suæ, sed in fontem gratiæ dei potest homo introire & denuo nasci. Aliàs autem & uere in uentrem matris suæ rursus ingreditur, quando in sinum huius gratiæ uera fide reducitur. Mater enim nostra gratia est, mater nostra dei & beatorum omnium angelorum eius una cõcors & dilecta ciuitas est. De cuius utero tunc male nati & foras proiecti sumus, quando in primo parente, deserta paradisi requie, propter peccatum expulsi in hoc exilium decidimus. ¶ Cuius natiuitatis infelicitatem uir sanctus mystice deplorat dicens: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, cõceptus est homo. Quare nõ in uulua mortuus sum? Egressus ex utero nõ statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus uberibus? & cætera. His enim dictis, quatuor originalis deplangit incrementa peccati, scilicet suggestionem, delectationem, consensum, defensionẽ, quibus quatuor modis omne peccatũ consummat. ¶ Sic ergo nati ad mortem, recte renasci dicimur ad uitam: quando eiusdem matris nostræ, à qua per peccatum diuisi sumus, uidelicet supernæ ecclesiæ, sacramentis per baptismũ immergimur. Sic eñ à tribus siniſtræ generationis gradibus, ad tres nihilominus dextræ generationis gradus transmigramus, scilicet à diabolo ad deum, à ueteri Adam ad nouum, id est, Christũ, à proprijs carnis nostræ progenitoribus ad sacros catholicæ ecclesiæ ministros uel sacerdotes, per quos ascendere incipimus. Igitur cum dixisset Nicodemus: Nunquid potest homo in uentrẽ matris suæ rursus introire, & nasci, recte dominus non negauit hoc posse fieri, quia uidelicet nõ quidem secundum carnalem illius sensum potest fieri, sed secundum spiritualis sacramenti ueritatem fieri potest, & fit. ¶ Sciendum autẽ non cõfestim hoc dicto cœpisse sacramenti huius celebri uirtutẽ, sed nec q̃ diu idem dominus noster deus immortalis homo inter homines degut, nostram indutus mortalitatem. At ubi resurgẽdo ipse à mortuis regnare cœpit, priorq; in regni sui gloriam intrauit, tunc primũ cœperunt renasci qui uiderunt regnũ dei, uidelicet per baptismum conmoriendo & conresurgendo illi data tunc primum regula baptizandi ab eodem dicente: Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Non enim uel per baptismum Iohannis, uel per aliquod aliud remedium cuiquam poterat aperiri hic, de quo nunc agitur, introitus regni dei, priusquam ipse rex per passionem suam acquireret regnum dei, priusquam per aquam & sanguinem de latere suo profluẽtem, ipsum conderet sacramentũ baptismi, uniuersam ecclesiam, quæ illum apud inferos expectabat, sicut alio iam loco dictum est, eodem sanguine redimens, eademq; aqua abluens in peccatorum remissionem. ¶ Quoniam autem hæc homini circunciso locutus est, & sine ulla exceptione circuncisionis aut præputij dixit uniuersaliter, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum dei. Res ipsa postulare uidetur, ut quæramus, imò & quærentibus cum Apostolo respondeamus, quid amplius Iudæo, aut quæ fuerit utilitas circuncisionis? Constat enim, quia cum hęc diceret dominus, nullus adhuc introiret in regnum dei. Ergo dum sine exceptione dixit, nisi quis renatus fuerit, constat q; & illos oportuerat renasci ex aqua & spiritu sancto, qui apud inferos detinebãtur, quamlibet fuissent sancti aut iusti, &, sicut alio iam loco dictũ est, tunc est factũ, quando Christus in cruce moriens, Adæ debitum soluit, uniuersamq; ecclesiam, quæ hactenus furat, regenerauit, ubi mortuus, mirabiliter sanguinẽ & aquam de latere suo profudit, unde illa renascceretur, sicut dormientis Adę lateri costam subduxit, unde Eua fabricaretur. ¶ Igitur de causa uel utilitate circuncisionis ita differen-

* Renasci. Psal. 6

Duplex natiuitas uel generatio hominis carnalis. Iohan. 3 Iohan. 2

Spiritalis.

Gene. 1

Peccatum originale. Iob 3

Virtus baptismi post resurrectionẽ Chri.

Matth. ult.

Iohan. 19

Supra lib. 2 Patres i limbo per sanginẽ & aquã Chri i cruce baptizati sunt. Roma. 3 Coloss. 2 Iohan. 19 Gene. 2

Causa &

differendum eſt,ut pariter intelligamus,quòd recte extunc ceſſare debuerit,ex quo morien te Chriſto in cruce,baptiſmi ſacramentum cõditum.Circuncifionem pro ſigno iuſtitiæ fidei datam eſſe,Paulus apoſtolus teſtatur,dicens: Dicimus quia reputata eſt Abrahæ fides ad iuſtitiam. Quomodo ergo reputata eſt? In circunciſione, an in pręputio? Non in circunciſione, ſed in præputio.Et ſignum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ fidei,quæ eſt in præpu tio patris noſtri Abrahæ,ut ſit pater omnium credentium per præputium,ut reputetur & illis ad iuſtitiam,& ſit pater circunciſionis,& cætera. ¶ Hoc manifeſtum eſt ex ſerie libri Gene ſeos,quòd Abraham ante circunciſionem iuſtificatus eſt per fidem,eadem ſcriptura dicente: Credidit Abraham deo,& reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt.Hic au tem addit Apoſtolus, quia ſigno circunciſionis ſignatus eſt, dicẽdo,& ſignum accepit circun ciſionis,ſignaculum iuſtitiæ fidei.Signatus eſt quippe tanquam uas iuſtitiæ,continẽs theſau rum fidei,quam deo iam obtulerat in pretium promiſſionis, ut hoc ſigno teſtamentum eiuſ dem promiſſiõis firmaretur,& iure teneretur debitor qui promiſerat deus. Cum em̃ dixiſſet deus: Circuncidetur ex uobis omne maſculinum,& circũcidetis carnem præputij̃ ueſtri,ſta tim addidit,ut ſit ſignum fœderis inter me & uos.Bene ergo Apoſtolus ait quia ſignum acce pit circunciſionis,ſignaculum iuſtitiæ fidei. ¶ Quid autem deus promiſerat illi,uel quid cre dendo iuſtificatus eſt,ut hoc fidei ſignum accepit? Hoc utiq; promiſerat deus,& hoc ille cre diderat,quòd futurum eſſet ſemen eius, ſicut ſtellæ cœli,& quòd in ſemine eius benediceren tur omnes gentes terræ. Quæ promiſſio de benedicendis gentibus, in ſemine eius,prima & ultima allocutione eius firmata eſt. Prima nanq; apparitione præcipiẽs illi,ut egrederetur de terra,& de cognatione ſua: Benedicẽs,inquit,benedicam tibi,& multiplicabo ſemẽ tuum,atq; in te benedicentur uniuerſæ cognationes terræ. Vltima uero quando filium ſuum deo obtu lit uocans illum de cœlo,cum interpoſitione iuramenti benedictionem repromittens, poſſi debit,inquit,ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atq; in ſemine tuo benedicẽtur omnes gentes terræ,quia obediſti uoci meæ. Vnde & repromiſſio dicitur,quia primo & ſecundo de benedicendis in ſemine eius gentibus promiſſio facta eſt. ¶ Cum ergo fides Abrahæ,quæ il li ad iuſtitiam reputata eſt,in eo fuerit, q̃ credidit in promiſſione ſeminis, & hanc fidem deus ſignatam eſſe uoluerit,ubi conuenientius quàm in ea parte corporis, per quam ſemen tranſi tur,ſignari debuit? Solent enim irridentes obijcere Iudęi,cum dicimus eis, circuncifionem ſi gnum fuiſſe fidei: Cur,inquiunt,nõ potius in aure,uel in labrjs,ſiue in alia qualibet nuda cor poris parte quàm in ea quæ ſemper operitur,poſitum eſt hoc ſignum,ut melius pareret ſi,ut dicitis,pro ſigno fidei circuncifio data eſt? Attamen hoc ipſi negare nequeunt ſuæ ſcripturæ autoritate cõſtricti,quin pro ſigno fidei,ſicut prædictum eſt,à deo data ſit. Eis ergo dicimus: Cum circuncifio fidei ſignum ſit,fides autem in ſeminis promiſſione fuerit, nonne cõuenien tius ſecundum cauſam in ipſo ſeminis effuſorio quàm in alia qualibet corporis parte poni de buit? Igitur,ut prædictum eſt, cum autoritate Apoſtoli,imò & ſcripturæ ueteris,circuncifio fidei ſignum eſt. At uero ipſa fides in promiſſione ſeminis eſt. ¶ Conſtat ergo,quia circunſio, eiuſdem ſeminis expectandi profeſſio eſt ,& quiſquis circunciditur,ſemen illud ſe expectare profitetur,quod eſt Chriſtus. Non enim promiſſio facta eſt de ſeminibus,quaſi de multis,ſed de ſemine uno ſcilicet quod eſt Chriſtus. Quiſquis autem ſe hoc ſemen profitetur uenturum expectare,profecto negat ueniſſe.Igitur quicunq; Chriſtum in carne ueniſſe cõfitemur,abo lita circunciſione,eiuſdem Chriſti domini noſtri ſolo ſacramento indigemus,de quo nunc a git,niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei. Qui ſi circunciderem̃ur,Chriſtus nobis nihil prodeſſet,quia uidelicet hoc ſigno uęturum nos expe ctare profiteremur, ac per hoc ueniſſe negaremus. ¶ Sed dicit ad hæc Iudæus: Quod deus ſe mel in ſempiternum ſtatuit,nunq̃ ipſe mutari concedit,aut præcipit. Acquieſcimus,immuta bilis enim eſt deus.Subiungit itaq; Statuit circũcifionem in pactum ſempiternum, in fœdus æternum.Sic enim de illo loquitur ad Abraham: Et ſtatuam pactum meum inter me & te,& inter ſemen tuum poſt te, in generationes ſuas, fœdere ſempiterno. Et poſt pauca: Eritq; pa ctum meum in carne ueſtra in fœdus æternum.Igitur nõ eſt hic à deo,qui & per ſemetipſum ſabbatum non cuſtodit, & per baptizatos uel baptiſtas ſuos ſempiternum circuncifionis pa ctum diſſoluit. ¶ Ita Iudæis argumentantibus,illum pſalmi ueſiculum opportune importu ne decantamus, fiat menſa eor̃ coram ipſis in laqueum ,& in retributiones & in ſcandalum. Hoc em̃ in illis iſto modo impletur,dum ſcripturæ huius cæterarum̃q; ſacrarũ menſa lectio num fit eis in laqueũ,ut praue intelligẽtes illaqueentur,& digna retributione fiat eis,ut ſcan dalizati ad lucẽ ueritatis peruenire nõ ſinantur. ¶ Quid em̃? Nunquid hoc ſcriptura iſta prę dicat,q̃ deus circuncidendi ritum indixerit in æternũ? Naſcendi & generandi ſucceſſio ęter na non erit, & circuncidendi lex æterna eſſe poterit? Quid ergo? Ipſa ſcripturæ uerba melius inſpiciamus, ne ullatenus excuſabiles illos eſſe ſuſpicemur. Quid deus uoluit eſſe æternum? Quid ſtatuit ut eſſet ſempiternum? Pactum ſuum,fœdus ſuum, Quod eſt illud fœdus? quod

utilitas cir cunciſiõis. Roma.4

Iuſtificatio Abrahæ p fidem. Gene.15 Roma.4

Gene.17 Roma.4

Promiſſio dei & fides Abrahę cir ca ſemen eius erat. Gene.15 Gene.12 Gene.22

Circũſio in effuſorio ſeminis.

Circũciſio cur poſt paſsũ Chri ſtũ eſſe aut fieri non debet. Galat.3 Galat.5

Argumẽta tio Iudęor̃ de fœdere ſempiter no. Gene.17 Iob 9

Solutio q̃ male intel ligunt ſcri pturas. Pſal.68

Circũciſio non fœdus ſed ſignũ e rat fœderis ſempiterni

Gene.17

eſt illud pactum? Nunquid ipſa circuncisio fœdus eſt aut pactum? Non utiq;, ſed eſt fœderis uel pacti ſignum. Cum enim dixiſſet deus, circuncidetur ex uobis omne maſculinum & circuncidetis carnem præputij ueſtri, ſtatim addidit, ut ſit ſignum fœderis inter me & uos. Non ergo circuncisio fœdus ſed ſignum fœderis eſt. Quantum diſtat inter teſtatoris ſcriptum, & ipſius quod impreſſit ſigillum, tantum diſtare certum eſt inter eam quæ ad Abraham facta eſt ſeminis, quod eſt Chriſtus, promiſſionem, & ipſam circunſionem. Promiſſio nanq; ſeminis occurrente alacriter fide Abrahæ, pactum uel fœdus eſt, circũcisio uero ſignum fœderis eſt.

Pactũ ęternũ eſt, non ipſa circunciſio.

¶ Et pactum quidem dixit deus fore ſempiternum, cum autem dixiſſet, ut ſignum fœderis inter me & uos, non addidit æternum. Tunc enim fortaſſe recte intelligi ut cunq; poſſet, q̃ circuncisio in æternum exercenda eſſet, quod tamen ſic impoſſibile eſt, ſicut generandi uel naſcendi ſucceſſionem æternam eſſe uerum non eſt. Nunc autem pactum quidem ęternum eſt, quia ſemen æternum promiſſum & creditum atq; datum eſt, circuncisio uero, quæ pacti uel fœderis ſignum eſt, nec æternaliter exerceri poteſt, nec iam, poſtquam illud ſemẽ, quod promiſſum fuerat, uenit, exerceri debet. ¶ Quæritur adhuc cur ſancti patres ante aduentũ Chriſti non introibant in regnum dei? Nonne per eandẽ fidem fuerant iuſtificati & ipſi? Ad quod reſpondemus: Cur ſacramentis ſanctę eccleſiæ, uerbi gratia, corporis & ſanguinis domini, cõmunioni, non admittuntur catechumini noſtri? Nonne corde credunt, & ore confitentur fidem Chriſti? Videlicet inquis, quia nondum ſacro fonte ſunt regenerati. Ita plane ueteres ſancti iccirco ab illa cœleſti eccleſia nõ debebant in communionem gloriæ & uiſionis dei recipi, nec fas erat, ut inter candorem innocentiæ uel charitatis angelicæ reciperentur, quale ſcunq; humani generis iuſtitiæ, quæ omnes, teſtante Eſaia, ſic erant, ſicut pannus menſtruatæ, niſi prius lotæ eſſent ſanguinis & aquæ de Chriſti latere profluentis, inundatione.

Non ſola fides apit regnum dei ſed fides cũ baptiſmo.

Roma.10

Eſaiæ 64

cur nos nõ circuncidimur ſicut Chriſtus.

¶ Adhuc nihilominus aduerſarius Iudęus obĳcit: Cum ipſe, qui uobis baptiſmum dedit, Chriſtus ueſter circunciſus ſit, qua ratione circunciſionem excluditis, ut non exemplo eius circuncidamini priuſquam baptizemini? Cur illud noſtræ religionis non admittitis, quod in carne ſua Chriſtum ueſtrum admiſiſſe negare non poteſtis? Mirum ſi non & illud obĳciant, cur non & par turturum aut duos pullos columbarum offeramus in ſacrificium pro paruulis noſtris primo genitis: cum & ipſe Chriſtus noſter huiuſmodi hoſtia ſecundum legem Moyſi mundatus ſit.

Lucæ 22

Solutio huius quęſtionis.

¶ Verum prędictam obiectionem, & omnium imprudentium hominum ignorantiam, ſanus ſermo fidei iamdudum obmuteſcere fecit. Primo nanque dicimus cum Apoſtolo, Chriſtum miniſtrum circunciſionis datum propter ueritatem dei, ad confirmandas promiſſiones patrum, qui & iccirco ſub lege factus eſt, & recte legaliter circunciſus eſt, ut circunciſus legitimus & inreprehenſibilis miniſter ſalutis ſuæ gratiam prædicaret. Deinde & hoc ſubiungimus, quia ſemen, quod Abrahę promiſſum eſt, ipſe Chriſtus eſt, ſemen unum, propter quod, donec ueniret, generationes computatæ ſunt, tribus & familiæ, cognationes ac domus ſeorſum dictinctę & diligenter obſeruatæ ſunt, ne cum Chriſtus ueniret incertum eſſet, quin de ſemine Abrahę, de tribu Iuda, et de familia Phares, de domo Dauid, cuius fidei nihilomin⁹ fuerat repromiſſus, exiſteret.

Roma. 15
Galat 4

Gene. 15
Matth. 1
Nume. ult.
Pſal. 88

At ipſe Chriſtus neminem ſecũdum carnem genuit, ſed æterna uirginitate carnem ſuam continens, generationes carnis Abrahæ in ſe uno ſemine quod illi repromiſſum fuerat, conſummatas oſtendit.

Chr̃s ſecundũ carnem neq; genuit neq; circuncidit.

¶ Et ſi rite attẽdas, uerbum promiſſionis ultra hoc ſemen Abrahæ, quod eſt Chriſtus, nulla geneałogia carnis eiuſdem Abrahæ protendi iam debet aut ſupputari: Igitur ſicut Chriſtus neminem ſecundum carnem genuit, ita conſequenter neminem ſecundum carnem circuncidere debuit. Ab eis de quibus ſecundum carnem natus eſt, recte ſecundum carnem & circunciſus eſt, recte nihilominus neminem noſtrum ſecundum carnem circuncidit, quoꝝ neminem ſecundũ carnem genuit. Vbi Chriſtus hæres ęternus datus eſt, protinus ſicut generatio carnis in illo deſĳt, ſic & circũſio carnis iure deficit. Alterius, id eſt, ſpiritualis, genealogię principiũ ipſe, ac proinde alterius quoq; ſacramẽti nobis autor eſt.

Triplex fœdus dei cũ hominibus

Secũdo nanq;, imò iam tertio, nobiſcũ deus in Chriſto pepigit fœdus. ¶ Et nota diligenter fœderis quod deus cum hominibus pepigit, fœderis, inquam, eius ternarium nota diligenter incremẽtum. Primo, nanq; cum Noë. Secundo, cum Abraham, tertio, pepigit cum ſemine eius, quod eſt Chriſtus. Et ſecundum rem fidemq; ſingulorum uariauit, uel magis ac magis prope fecit in ſingulis fœderis ſui ſignum.

Primũ, cũ Noe in arcu nubiũ.

Gene. 6

¶ Siquidem Noë, quia dicente deo futurum credidit diluuium, credensq; obediuit in fabricando arcam, & fecit omnia quęcunque præcepit ei deus, accepit ſignum ſecundum rem fidem'que ſuam congruum, ſcilicet arcum in nubibus cœli poſitum dicente deo, ponam arcum meum in nubibus cœli, & erit ſignum fœderis inter me & inter terram, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum, quia uidelicet potiſſimum de nubibus defluxit ipſum, quod loquente deo futurum crediderat diluuium.

Gene. 9

Secundũ cũ Abrahã in circũciſiõe

¶ Abraham uero quia credens obediuit deo præcipienti, ut egrederetur de terra & de cognatione ſua, & promittenti q̃ benedicens benediceret & multiplicaret eum, & q̃ in ſemine eius benedicerentur omnes gentes, ſignum accepit fœderis dei, non iam extra ſe, ſicut Noë, qui accepit in

Gene. 12
Gene. 17

pit in nubibus,ſed in ſemetipſo tueruntamẽ in carne exterius, in ea duntaxat corporis parte, per quam, ut ſupra dictum eſt, ſemen traducitur,congrue ſcilicet,quia in ſeminis promiſſione non dubitauerat fide cõfortatus. ¶ Chriſtus tandẽ,quia non ſolum fideliter,ſed & ſcienter ſeruiens(nihil enim ignorare poterat)factus eſt obediens patri uſq; ad mortẽ,mortem autem crucis accepit, imò & dedit,fœderis æterni ſignum ſempiternũ, iam neq; extra hominẽ, nec in parte hominis ponendũ, ſed quo totus homo intus & exterius,uiſibili ſacramento, pariter & inuiſibili uirtute, regeneratur & ſanctificatur. De quo ut pertractemus,iam ad ipſa lectionis euangelicę uerba redeamus. ⌊ Niſi quis renatus fuerit,inquit,ex aqua & ſpiritu ſancto,nõ poteſt introire in regnũ dei. ⌋ Et qui uerba dei ponderare nouit, & claro intuitu ſplendorem diuini agnoſcit eloquij,longe circumſpectius dictum eſſe liquet,niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu:q̃ ſi dictum eſſet,niſi quis fuerit baptizatus. ¶ Nam uidetur quidem idipſum ſignificare baptizatus, quod renatus ex aqua & ſpiritu:uerum nonnihil differt. Etenim baptizatus quidẽ eſt omnis qui renatus eſt ex aqua & ſpiritu:ſed nõ ecõuerſo,omnis qui baptizatus eſt,ex ſpiritu quoq; renatus eſt. Quod ut manifeſtum fit,quærenda eſt in primis diffinitio renati. Renatus uero ille eſt,qui ſpiritu mentis ſuę renouatus eſt, qui ueterem hominem cum actibus eius exuit,& induit nouum,qui ſecundũ deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate ueritatis. Sed multi illoꝝ,qui baptizantur aqua,ſpiritu mentis ſuæ nõ renouantur,nõ deponentes ueteris hominis actus,q̃uis in aquam demerſi,nouum ſe hominẽ induere profiteãtur. Prouide ergo ueritas loquitur, dum mauult dicere, niſi quis fuerit renatus,q̃ niſi quis fuerit baptizatus. ¶ Quapropter ut Simon magus baptizatus quidẽ aqua eſt,ſed ſpiritu ſancto baptizatus non eſt:ſanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugit illum fictũ,ac proinde baptizatus quidem,ſed non renatus dici poteſt: ſic & alij multi baptizantur quidẽ,ſed non renaſcuntur: ac proinde malis fœtibus recte cõparantur, qui utero quidẽ concipiuntur, ſed non uiuificãtur, aut uitam inſpiratam protinus amittentes abortiui proijciuntur. Et iſti quidem illis quoq; aſſimilantur,qui tranſito mari rubro in deſerto proſtrati ſunt,& repromiſſionis terram non introierunt. Illi autem, qui ex aqua & ſpiritu ſancto renati, regnum dei perſeuerãter introeunt, illis ſimiles ſunt, qui mari rubro,& Iordane quoq; tranſito, terram promiſſionis,prælioꝝ uirtutibus uictores obtinuerunt. ¶ Illi quoq; qui ab hęreticis baptizantur,baptizati quidẽ ſunt, nec eis repetitur lauacrũ carnis,renati tamen nequaq̃ ſunt,qui iam mortui prodeunt,ſed nec unquam uixerunt. Vnde nec ſaltem illis fœtibus comparantur,qui uiuificati in materno utero moriuntur anteq̃ proferantur. Qui tamen,ſi ad unitatẽ eccleſiæ reuertantur,& per confeſſionem catholicæ fidei, matri unicæ eccleſiæ ſubijciuntur, tunc eo, qui in illa ſola eſt, Chriſti ſpiritu uiuificantur,& ſic inter eos qui ad uidendum regnum dei renati ſunt,ipſi quoq; computantur. Tantummodo quaſi natalibus differunt ab eis, qui in catholica fide & eccleſia baptizati ſunt:ſed ad regni eiuſdem conſortium perueniunt. Quemadmodũ Gad & Aſar,Dan & Nepthalim,de ancillis quidem obſcurius nati ſunt, ſed tamen in diuiſione terræ nihilominus æquum diſtributionis funiculum ſortiti ſunt. ¶ Iam nunc audita propoſitione,qua,quid neceſſarium ſit ad uidendum regnum dei, ueritas expoſuit:rationem audiamus,quam ſubintulit eidem ſuo, quem erudiendum ſuſceperat, auditori. Sequitur: ⌊ Quod natum eſt ex carne,caro eſt:& q̃d natũ eſt ex ſpiritu,ſpũs eſt. ⌋ Bonus doctor,cui nõ opus eſt ut quis eũ interroget,nõ expectauit ut eum Nicodemus interrogaret:quare nemo niſi renatus poſſit introire in regnum dei:ſed ultro ſubtilem ualde ſubtiliter rationẽ reddidit. ¶ Quod natum eſt,inquit,ex carne,caro eſt: & quod natũ eſt ex ſpiritu,ſpiritus eſt. Hæc ratio prudentẽ & acutum auditorẽ deſiderat:quia audita hac tanq̃ cœleſtis dialectici propoſitione, protinus eodẽ ſpiritu,quo renatus eſt,ſuggerẽte,aſſumat & dicat:Sed omnes homines ex carne nati ſunt,ex carne peccatrice deum neſciente, mundũ diligente, poſt cõcupiſcentias ſuas eunte. Regnũ autẽ dei totũ in ſpiritu ſancto eſt, totũ in ſpiritu cõſtat & ueritate,nihil habet terrenũ,nihil admittit caducũ,nihil uanũ habet aut ineptũ. ¶ Ante omnia tu qui hęc loqueris, rex atq; imperator huius regni dei, ex carne quidẽ natus es, ſed nõ de carne ſola:nam de ſpiritu ſancto ex carne uirginea conceptus & natus es. Proinde tu caro quidẽ & uera caro es, quia ex carne natus es: ſed & ſpiritus es, quia de ſpiritu ſancto cõceptus es. Cæteri homines tantũ caro ſunt, quia de ſola carne cõcepti & nati ſunt. Cum ita aſſumpſeris tu, quiſquis es,concludit ille ſic: Ergo,inquit, ⌊ non mireris quia dixi tibi:oportet uos naſci denuo. ⌋ Nõ,inquit,mireris,nam potius mirandum eſſet,ſi dixiſſem,hominẽ non renatũ poſſe introire in regnũ dei. Homo enim non renatus,caro eſt:regnũ uero dei ſpiritus eſt. Hæc autẽ ſcilicet caro & ſpiritus cõtraria ſunt,& hęc, inquit Apoſtolus,ſibi inuicem aduerſantur. Quoꝝ altercantium & inuicem aduerſantium rixam impacatã, homo nõ renatus nõ ſentit,quia uidelicet totus caro eſt,nihil habẽs de ſpiritu aduerſario carnis. Vbi autẽ renatus eſt, & in hac noua generatione adoleſcit, graues experitur pugnas carnis ac ſpiritus,quia condelectatur quidẽ legi dei ſecundũ interiorẽ hominem, uidet autem aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuum ſe ducentem

Tertiũ cũ Chro in baptiſmo. Philip.3

Differũt baptizatus & renatus.

Ephe.4

Actoꝝ 8

Baptizati & nõ renati ſunt, ut mali fœtus Sapient 1 Numer.14

Iohan.12

Baptizati ab hæreticis nõ ſunt renati, niſi redeant in eccleſiam.

Iohan.16

Roma.7

1.Iohan 3 Lucæ 17 Iohan.4 Roma.8

Chriſs natꝰ quidem ex carne, ſed etiã de ſpũ ſancto eſt.

Pugna ĩter carnẽ & ſpiritum. Galat 5

Roma.7

centem in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis, & ingemiſcens dicit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quem ſic iugiter clamantẽ cum liberauerit gratia dei, adhuc uiuens, iam non eſt in carne, neſcit paſſiones, quæ per carnem eius erant operantes, & ſi quid ſubmurmurat ancilla ſuperba, protinus à domina ſua ratione diſtricte affligitur. Cum igitur homo non renatus, ut prædictum eſt, caro ſit, dei uero regnum ſpiritus ſit: caro autem & ſpiritus contraria ſint, & ſibi inuicem aduerſentur, non mireris, inquit dominus, quia dixi tibi, oportet uos naſci denuo. Magis enim mirandum eſſet, ſi dixiſſem hominem non renatũ, qui ex carne natus eſt & caro eſt, poſſe introire in regnum dei, quod totum ſpiritus, id eſt, ſpirituale eſt. ¶ Poterat Nicodemus (utpote rudis & huius natiuitatis gratiam non expertus) reſpondere ad hęc. Quis ergo poterit in regnum dei introire? Sic enim & diſcipuli Ieſu, cum dixiſſet ipſe, facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, q̃ diuitias habentem introire in regnum cœlorum: audiẽtes mirabantur dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Quoꝝ ſpei fluctuanti ſtatim ſubueniens, inquit: Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud deum omnia poſſibilia ſunt. Ita ergo poterat & hic decidere à ſpe regni dei, putando impoſſibile eſſe de ſpiritu ſancto renaſci. Vnde eñ poſſibile eſſe putaret homini uiſibili, ut naſceretur de ſpiritu inuiſibili? Nam & hoc apud homines impoſſibile eſt. Igitur quia apud homines quidem hoc impoſſibile eſt, apud deum aũt & hoc & omnia poſſibilia ſunt, protinus adiũgit: ⌊Spũs ubi uult ſpirat.⌋ Quo dicto, gratiã ſimul & potentiã ſpũs ſancti cõmendat. Nam ꝙ non debet & uult, gratia eſt: ꝙ ubi uult ſpirat, omnipotẽtia eſt. Et reuera nulli hominum quicq̃ debet hic ſpũs, quia cunctoꝝ pater Adã primus præuaricatus eſt, & iuſta lege, dei regno, de q̃ nũc agitur, exheredatus eſt. Cumꝙ omnibus regnum dei iuſte clauſum fuerit, ꝙ quibuſdam aperitur regenerante hoc ſpiritu, gratuitæ miſericordiæ, uel miſericordis gratiæ eſt: ꝙ uero quibuſdã non aperitur, iuſtę uindictæ uel uindicis iuſtitiæ eſt. Ait ergo: Spiritus ubi uult ſpirat. Ac ſi dicat: Ne dicas in corde tuo, quis aſcẽdet in cœlum, hunc ſpiritum ſanctum deducere, ut in illo poſſimus renaſci, & ſic in regnum dei introire: ipſe enim gratis & ultro dignatur & poteſt aſpirare. ¶ Qui mox, ut uirtute ſua, qua ubi uult ſpirat, emiſerit ſe ſuper aquas, mirificum agit opus ſuæ potentiæ, ut elementum inanimatum uiuificetur, nõ quidem uita animali, ſed uirtute ſpirituali, fiatꝙ ianua regni dei, ſit thorus cœleſtis gratiæ, fiatꝙ uenter ſupernæ matris eccleſiæ. Quod enim agunt uiſcera materna, ut ſuſceptum ſemen coaleſcat & uiuificetur: hoc agit elementum, hoc ſuperueniẽte ſancto ſpiritu, ut homo natus de maſſa perditionis & mortis, renaſcatur in cœtũ uiuentium & populũ acquiſitionis. Et hoc quidẽ modo æque cunctis aſpirat, æque cũctos regenerat, æqualiter uniuerſis remiſſionẽ peccatoꝝ dat. Deinde uero dona gratiarum non omnibus æqualia uel eadem dat, ſed aſpirat ſingulis quando uult, & quomodo uult, & diuidit ſingulis prout uult, alij dans ſermonem ſapientiæ, alij genera linguarum, alij diſcretionem ſpirituum, & cętera. Quo facto non ceſſat nouus homo, qui renatus eſt loqui de regno dei, cui renatus eſt: inuocare patrem, à quo regeneratus eſt: annũtiare uerbum, quo refectus eſt, confiteri in ſpiritu ſancto, quo renouatus eſt. Vnde & nunc dominus cum dixiſſet, ſpiritus ubi uult ſpirat, ſtatim addidit: ⌊Et uocem eius audis, ſed nõ ſcis unde ueniat, aut quo uadat.⌋ Hoc tunc ſingulariter Nicodemo dictum eſt, & indubitanter uere dictum eſt: Vox enim iſta, quam tunc ille audiebat, dicentis: Amen amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei, & cætera. Vox erat, imò uox eſt ſpiritus ſancti, de quo conceptus eſt hic homo nouus, homo cœleſtis qui hæc loquitur, cuius adſimilitudinem nos omnes renaſci oportet eodem ſpiritu, ut regnum ipſius uidere poſſimus. Vox plane hæc eſt ſpiritus ſancti. Non enim carnalia dicit, ſed ſpiritualia: non humana, ſed diuina: nõ terrena loquitur, ſed cœleſtia. Neſcit autem Nicodemus unde ueniat, aut quo uadat: quia uidelicet quo ex tẽpore, quanta plenitudine ſuper hunc per quẽ iſta loquit, idem ſpiritus requieſcat, quale ad regnum, uel quali ordine illum perducere diſponat, penitus ignorat. Non enim nouit adhuc quòd ex ipſo ſuæ conceptionis initio ſeptiformi ſpiritu hic homo ſanctificatus ſit, quodq̃ eò peruẽturus ſit, ut per eundem ſpiritum ſanctum, ſemetipſum offerat deo, pro omni mũdo hoſtiam uiuam, in odorem ſuauitatis, & tali ordine hoc effecturus ſit, ut ex aqua & eodem ſpiritu renati poſſimus introite in regnũ dei. ¶ Bene ergo huic ait, & neſcis unde ueniat aut quo uadat: quia myſterioꝝ eius ignarus, ſpirituale regnũ dei carnaliter expectabat. Veruntamen hoc & de ſingulis ſentiendũ eſt hominibus, iuxta rationem uel menſurã donorum, quæ operatur unus atq̃ idem ſpiritus diuidẽs ſingulis prout uult. Cum eñ quempiam habentem aliquid donoꝝ eiuſmodi loquentẽ ſiue prophetantẽ audimus, uocem quidẽ ſpiritus audimus, quia ſpiritualia eſſe quæ dicit, ſentimus: ſed neſcimus unde ueniat aut quo uadat: quia uidelicet nõtũ nobis nõ eſt, quando uel quomodo is, qui loquitur, gratiã acceperit loquendi myſteria, uel quem ad finẽ ſiue fructum proceſſura ſit eadem, qua nunc uidetur donatus eſſe gratia. Vnde & protinus ſubdit: ⌊Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu.⌋ Parũ autem dictum eſt. Nam nõ ſolum is qui audit uocẽ eius, neſcit unde ueniat ſpũs, aut quo uadat uerum

Difficile introire in regnũ dei. Matth. 19 Lucæ 18

Spũs ſctũs nulli debet, ergo ſpirat ubi uult.

Quõ a qua uiuificatur à ſpũ ſctõ.

Ephe. 2 1. Petri 2

1. Cor. 12

Vocẽ eius audis, idẽ, Chriſtum.

1. Cor. 15 Ephe. 4

Neſcis uñ ueniat aut q̃ uadat. 1. Cor. 12

Neſcit hõ an amore uel odio dignus ſit.

uerum idem ipſe qui loquitur, neſcit unde uel quibus ex meritis ſpiritum acceperit: Neſcit & quo uadat, id eſt, ignorat, utrum ęternã accepturus ſit gratiã pro iſta temporali gratia. Neſcit eñ homo finem ſuum, & omnia in futurũ tempus reſeruãtur incerta. Paulus quoq; non arbitratur ſe cõprehendiſſe, & omnino neſcit homo, utrum amore an odio dignus ſit. ⌊Reſpondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? ⌋Non ut incredulus, qualiter hęc fieri ualeant, inquirit: ſed certus complenda eſſe quæ à tanto magiſtro audiebat (quippe quem à deo ueniſſe magiſtrum modo cõfeſſus eſt) quo iſta fieri modo uel ordine poſſint, ſibi poſtulat exponi. Et quidẽ poterat dñs omnia quæ dixerat, ab eo loco, quo ait: Soluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, manifeſtius exponere huic diſcipulo ſuo. Verbi gratia, ſic dicendo: Hoc corpus meum tẽplum illud eſt, de quo dixi Iudæis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Soluent eñ illud, nõ quidem iuſſi, ſed permiſſi, ſoluent, in quam, per uiolentiam paſſionis & crucis. Tunc lancea, patefaciet latus templi huius & aqua cum ſanguine egredietur, & omnes ad quos peruenerit aqua iſta, ſalui fient. Perueniet autem & ad mortuos omnes electos inuiſibilis uirtus eius, uidelicet quorum ſalutis cauſa & hoc templũ corporis mei ſolui permittitur. ¶ Et hæc aqua cũ ſanguine perueniet ad uiuos quoq; omnes, qui crediturí ſunt in me. Ego cum in tribus diebus hoc templum excitauero, id eſt, à mortuis reſurrexero, daturus ſum huius, de qua nunc loquor, neceſſariæ regenerationis regulã, dicendo: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Cum huius nominis inuocatiõe perueniet ad illos aqua iſta, & ſalui fient. Cum hac enim dabitur, tam mortuis quàm uiuis ſpiritus remiſſionis, ut ſicut & in corporeis cogitationibus, & corporeis quinq; ſenſibus peccatum admiſſum eſt, ita corporeo elemento aquæ & incorporeo ſpiritu emundentur. Aliter enim aperiri non poteſt regni dei introitus. Hoc nimirum modo ſua dicta manifeſtius illi exponere poterat. Verum nec huic adeo credebat Ieſus ſemetipſum ſciens, q; nec ipſe poſſet talia portare. Nam de huiuſmodi ſuis quoq; apoſtolis ait. Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare modo. His ergo pro tempore ſuppreſſis ait. ⌊Tu es magiſter in Iſraël, & hæc ignoras? ⌋Opportune non huius tantum, ſed & omnium ſcribarum & phariſæorum, qui ſedebant ſuper cathedram Moyſi, ſupercilium decutit: quia uidelicet amantes primas cathedras in ſynagogis, & uocari ab hominibus Rabbi, ipſarum profecto quarum profitebantur magiſterium, uerum non habebant intellectũ ſcripturarum. ¶ Si enim ueri magiſtri eſſent in Iſrael, & ſcripturarum notitiam haberent, quomodo hæc ignorarent. Quid enim aliud legebant, uerbi gratia, & in Ezechiele dicente: Tollam uos de gentibus, & congregabo uos de uniuerſis terris, & adducam uos in terram ueſtram, & effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquinamentis ueſtris, & dabo uobis ſpiritum nouum? Quid, rogo, aliud ſcriptura hæc loquitur, quàm idipſum quod nunc ait dominus, oportet uos renaſci ex aqua & ſpiritu? Quam uero terram promittit poſt effuſionem aquæ & ſpiritus, dicens: Et habitabis in terra quam dedi patribus ueſtris, niſi regnum dei, quod, ut nunc ait, aliter introire nos poſſemus, niſi ſic renati? Idem ergo eſt, ac ſi dixiſſet: Niſi prius effundam ſuper uos aquam mundam, & ſpiritum meum ponam in medio ueſtri, non habitabitis in terra quam dedi patribus ueſtris: imò non introibitis in regnum dei, quod dederam quondam primis parentibus ueſtris. Item in Ezechiele, quæ ſunt aquæ de templo à latere dextro egredientes, quibus cæteræ aquæ ſanantur, & piſces magni creantur, niſi aquæ baptiſmi, & dona ſpiritus ſancti: quibus de Chriſti & eccleſię eius templo profluentibus, ſanantur, & renaſcuntur omnes populi, ut poſſint introire in regnum dei? Omitto, quòd de hac eadem baptiſmi regeneratione loquens Zacharias: Et erit, inquit, fons domus Dauid patens in ablutionem menſtruatæ, & cætera talia, quæ ſparſim in ſcripturis inueniuntur: quæ omnia ſcribæ & phariſæi, quorum unus hic erat, ignorantes, falſo ſibi magiſtrorum nomen & locum arrogare comprobantur, dicente domino: Tu es magiſter in Iſrael, & hæc ignoras? Quod enim uni dicit, omnibus dicit: Quod idem eſt, ac ſi diceret: Tu ignoras hæc, & magiſter es in Iſrael? ¶ A' quorum præſumptione diſcipulos ſuos reprimens ait: Nec uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter unus eſt Chriſtus. Vere enim unus & ſolus magiſter noſter eſt Chriſtus, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, qui diſcipulorum ſuorum ſenſum per ſpiritum ſanctum aperuit, ut intelligerent ſcripturas, qui abſcondit hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. De cuius magiſterij ſui ueritate protinus ſubdit: ⌊Amen amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod uidimus, teſtamur: & teſtimonium noſtrum non accipitis. ⌋Notandum, quòd cum ſupra uel infra ſingulariter loquitur: Amen amen dico tibi, & cætera, in hoc duntaxat uerſiculo pluraliter loqui maluit, quod ſcimus loquimur, & q̃d uidimus teſtamur, & cætera. Videlicet quia teſtari ſe profitetur, & loquelam ſuam teſtimonium nuncupat: teſtimonium autem unius legitimum non eſt, ſed in ore duorum uel trium teſtium, ſtat omne uerbum, recte ergo non ait, & quod uidi, hoc teſtor, & teſtimonium meum non accipitis: ſed quod

Eccĩs. 9
Philip. 3

Iohan. 2

Iohan 19
Ezech 47

Quõ aqua abluit peccata.
Matth. ult.

Iohan. 16
Supercilĩ magiſtrorũ in Iſrael.
Matth. 23

Scripturę, de aquis ſic abluẽtibus peccata.
Ezech. 36

Gene. 2
Ezech 47

Zacha. 13

Marci 13

Vnus magiſter noſter Chriſ.
Matth. 23
Coloſſ. 2
Lucæ 24
Matth. 11

Cur hic de ſe pluraliter loquit Chriſtus.
Deut 17
Matth. 18

quod uidimus,hoc teſtamur,& teſtimonium noſtrum non accipitis,ſeipſum & patrem intelligi uolens,ſicut & alibi dicit:Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo,& teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. Et eſt ſenſus. ¶ Non,inquit,ſicut magiſtri,ſcribæ & phariſæi,ex quibus es tu,qui tulerunt clauem ſcientiæ,& nec ipſi introeunt,nec alios introire permittunt:non ita nos ex coniecturali præſumptione,ſicut hi qui à ſemetipſis loquuntur propriam quærẽtes gloriam & de cordibus ſuis prophetant. Sed quod ſcimus & quod uidimus, rem certam in ueritate exiſtentem, uerum ſcripturarum ſenſum, quarum profitemur magiſterium,loquimur & teſtamur. Quid enim neſcit, quid nõ uidet una patris & filij diuinitas,in qua conſiſtunt omnia,quæ regit & implet omnia? ¶ Illud quoq; non prætereundum,q; cum uni loquatur Nicodemo,non ſingulariter ait,ut in cæteris,& teſtimonium noſtrum non accipis,ſed teſtimonium noſtrum nõ accipitis,inquit,ſubaudis,uos ſcribæ & phariſæi,qui in hoc ſolum uos ſapientes & magiſtros arbitramini,q; uocamini ab hominibus Rabbi, & famæ ueſtrę detrimentum pati metuentes,doctrinam audire,ueritati acquieſcere dedignamini. Vide licet hoc illi ſingulariter dicẽdum non erat, qui ex ipſis quidẽ erat,ſed ex ipſis exiens,hunc ut magiſtrum quia à deo ueniſſet audire deſiderabat. Illos autem nolle ſuum accipere teſtimonium,argumentando probat,dicens:⌊Si terrena dixi uobis & nõ creditis,quomodo,ſi dixero uobis cœleſtia credetis?⌋ Ac ſi dicat: Terrena ſunt, templum manufactum ſolui, & illud in tribus diebus reædificari. Terrena, inquam, ſunt, ueſtro ſenſu, id eſt,ſic accepta, quomodo uerba ſonant exterius, ultra quæ ueſter non aſcendit ſenſus terrenus. Sed uos iſta non creditis,à me tam breui temporis ſpatio poſſe fieri:uidelicet neſcientes,me uerbum eſſe, per quod mundus,& omnia quæ in mundo ſunt,in ſex diebus condita ſunt. Hoc,ut dixi,non creditis,à me tam cito poſſe fieri,quod licet maiori ſpatio, id eſt, quadraginta & ſex annis,ab hominibus factum,& iccirco opus terrenum eſt. ¶ Reuera autem cœleſtia ſunt hæc,quia cœleſte templum eſt,quia cœlitus ædificatum eſt,quia non manufactum,ſed à deo cõditum eſt. Quomodo ergo,ſi dixero uobis,uos illud crucifigendo ſoluetis,& ego in tribus diebus reædificabo reſurgendo à mortuis,& extunc incipient homines renaſci,reſurgendo & ipſi à peccatis ſuis:ſi hæc & cætera his ſimilia,quæ uere cœleſtia ſunt,dixero uobis,credetis? Sequitur: ⌊Et nemo aſcendit in cœlũ,niſi qui deſcendit de cœlo,filius hominis qui eſt in cœlo.⌋ Et hoc, inquit,amen,id eſt,uere,dico tibi: uel idipſum quod iam dixi tibi,neminem niſi renatum ex aquą & ſpiritu ſancto poſſe introire in regnum dei: rurſus æquipollenti ratione confirmo tibi,quia nemo aſcendit in cœlum,niſi qui deſcẽdit de cœlo,filius hominis qui eſt in cœlo. ¶ Iccirco expedit uniuerſis, ut renaſcẽdo ex aqua & ſpiritu in duãt filiũ hominis, uel incorporent illi,ut quia ex carne nati ſunt,quia caro ſunt,& iccirco in cœlum aſcẽdere nõ poſſunt,leuent illuc ab eo, qui ſolus aſcendere poteſt in cœlũ,& quomodo caput mẽbra ſequũtur,& ubicũq; fuerit corpus,illuc & aquilę congreganturita quicunq; renaſcendo ex aqua & ſpiritu ſancto Chriſtum induunt, & Chriſto incorporantur, uehiculo diuinitatis eius in cœlum ſubleuentur:& cibo uiſionis eius ęterno paſcantur. ¶ Hoc loco maxime Neſtoriana hęreſis geminato ictu percutitur:quæ Chriſtum diuidens,alium filium dei,alium uolebat eſſe filium hominis. Quomodo enim filius hominis deſcendit de cœlo cum quando miſſus eſt angelus Gabriel ad uirginem,& cum uoce eius uerbum patris interiorem eiuſdem uirginis aurem penetrauit,hactenus non filius hominis,ſed erat tantummodo filius dei? Et quomodo iam tunc erat in cœlo,ut diceret:Filius hominis qui eſt in cœlo,cum iſta loquens duobus pedibus ſtaret,aut forte complicatus ſederet in terra? Quomodo, quæſo, & de cœlo deſcendit filius hominis,& in cœlo iam erat filius hominis,niſi quia cum uerbo,quod de cœlo deſcẽdit,una eſt perſona,qui de terra ſumptus eſt homo:& cum homine loquente in terra, deus qui & in cœlo & ubiq; eſt, una eademq; perſona eſt? ¶ Ergo qui deſcẽdit,ipſe eſt & qui aſcẽdit ſuper omnes cœlos, unus idemq; filius dei & filius hominis:qui & ex eo aſcendere potuit, quia non(ut hęretici blaſphemare auſi ſunt)ex Maria initium ſumpſit,ſed de cœlo,ubi ante Mariam fuerat,in illam deſcendit. Hæc autem omnia Nicodemo dicebantur, ut interim clauſa,tanquam ſub uelamine tegerentur, quia modus, quo hæc fieri poſſent, illo etiam quærente, non exprimebatur. Nam reuera nox erat,& ob hoc dicta hæc uel quæcunq; ſimilia congerebantur:ut orto die, id eſt, clarificato Ieſu per reſurrectionem & aſcẽſionem ipſius dicta factis,imò dicta & facta ſcripturis conferrentur, & tunc demum opportune intelligerentur. ¶ Hoc ſane in gratia labiorum eius uenerandum eſt,q; cum dicere potuiſſet,nemo aſcendit in cœlum niſi ego qui ſum in cœlo,ſicut in ſequentibus ait:ita exaltari oportet filiũ hominis,cum dicere potuiſſet, ita me oportet exaltari. Sic & in cæteris pene omnibus locis familiare eſt ori eius, appellare ſe filium hominis. Et quidẽ cum hac appellatione,melius humilitatis ſuauitatem dicta eius redolẽt. Quo exemplo docemur nos quoq; uiciniores iactantiæ uoces deuitare. Verum & præterhoc eſt aliud,quod in hoc nomine filij hominis rememorantes amplius delectemur. Etenim proximum atq; fratrem noſtrum ſeſe uult intelligi, tam frequentem habens in ore ſuo appellationem

Iohan.8
Lucæ 11
Hiere.27
Ezech.13
Teſtimonium meum non accipitis.
Terrena, iuxta ſenſum Iudęorum.
Reuera autẽ cœleſtia ſunt dicta.
Galat.3
Hiere.17
1.Cor.15
Matth.24
Lucæ 17
Hoc textu bis cõfutat hæreſis Neſtoriana.
Lucæ 1
Ephe.4
Vnus idẽq; dei & hominis filius.
Cur Chriſtũ ſæpe uocat ſe filiũ hominis.
Iohan.3
Pſal.34

nem filij hominis. Et procul dubio magis hoc modo sese indicat nobis affinem, q̃ si se appellarent tantum hominem. ¶ Quod ut indubitanter pateat, operæpretium est respondere his, q quærere solent, cur deus ob restaurationem generis humani, hominem assumens, non de terra plasmauit quem assumeret, ex qua fecerat Adam, sed ex genere eiusdem Adam, ex massa perdita ueram sumpsit hominis naturam, de semine Abrahæ, de stirpe Dauid, de carne uel semine Mariæ, licet uirginis? Ad hoc breuiter respondere libet, quia poterat quidem de terra, quem sibi assumeret, plasmare nouum hominem, & esset quidem caro & sanguis, sed non nostra caro, neq; noster sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis: homo plane, sed non filius hominis. Quapropter nec tam iusta esset causa nostræ redemptionis, quippe cum non eadem peccatum expiaret caro quæ peccatum admisit, nec tam recte nostra reputaretur iustitia unius hominis, utpote ignoti, & à genere nostro alieni. Nunc autem misericordia & pax obuiauerũt sibi, quia nos in uno eodẽq; Christo, & misericorditer diuinitas requisiuit, & iuste nostra caro reconciliauit, cum idem deus & homo creator, & proximus noster sit. Hoc igitur nobis congrue cognato affectu loquitur in gratia, quæ diffusa est in labijs eius, cum tam crebro, tamq; familiariter se appellat filium hominis, ut uni & eidẽ Christo, tanq̃ creatori nostro, debitum timorem & honorem exhibeamus, & tanq̃ proximo occurramus cum fiducia dilectionis? Sequitur ⌊Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat uitam æternam.⌋ Ecce qualem uiam, qualem introitum uni, expectanti regnum dei, & in illo uno omnibus qui expectãt, uel quærunt illud, paulatim saluator ostendit. Dixerat, non nisi renatum posse quenq̃ uidere regnum dei: renatum autem non undecunq;, sed ex aqua & spiritu sancto, spirante ubi uoluerit, & cætera. Magna quidem & alta, quæ tamen nondum Nycodemum altius prouexerant, ut plus de illo æstimaret, q̃ primo confessus est dicẽs: Scimus quia à deo ueniſti magister. ¶ Nũc autem, quod se audituq; non sperabat, audire incipit, scilicet q̃ hic idem magister, non homo tantum, sed & deus sit. In quem enim alium, q̃ in deum credere oportet, imò in quem, nisi in solum deum credere perniciosum non est? Hic autem qui à deo uenit magister, oportere in seipsum credere, manifeste docet: ut omnis (inquit) qui credit in ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. Igitur palam de seipso testatur, quia deus est. Ipse quoq; diuinitatis suæ attestatione perpende, quantam humilitatem redoleat, cum sit altissima professio: Sicut exaltauit (inquit) Moyses serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis. ¶ Serpentem in figuram sui factum fuisse consentit, imò serpentem fieri se præcepisse testatur in figuram sui. Quis ennim hoc & cætera fecit, uel fieri præcepit, nisi deus, nisi uerbum dei? Hic autem homo hic ipse Christus, qui hæc loquitur, uerbum domini est, qd' ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factum est. Ipse idem ergo, qui fieri mandauit, factum esse testatur in similitudinẽ sui. ¶ Nota historia est: Locutus populus contra Moysen & dominum, quia tædebat eos itineris ac laboris: Cur (inquit) eduxisti nos de Aegypto, ut moreremur in solitudine? Quamobrem immisit dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum morsus & plagas plurimoq; cum clamarent ad Moysen, & ille oraret ad dominum: Fac (inquit dominus) serpentem æneũ & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, uiuet: quod & factum est. Huius signi sui recordata humilitas, quæ ut nos ad cœlum leuaret, semetipsum ad terram deposuit: Sicut exaltauit (inquit) Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Signi ergo eiusdem similitudo, quæ illa nocte Nycodemo prædicta uel commemorata est, nobis in clara die perspiciendanunc est. ¶ Et quidem plura sunt, quæ similitudinem exaltatiõis huius filij hominis perficiunt. Primum q̃ contra morsum serpentium, signum datum est: deinde q̃ non qualecunq; signum, sed serpentis simulachrum propositum est: tertio q̃ non lapideum, aut ligneum, sed æneum factum est: quarto q̃ aspicientibus solo uisu remedium conferebat. Hæc enim omnia domini nostri principis & saluatoris, ad dandam pœnitentiam & remissionem peccatorum exaltati, quandam similitudinem perficiunt. ¶ Morsus enim serpentiũ, peccata sunt, quibus plagatum est humanum genus, ex quo primum hominem per serpentem decepit diabolus, quo contra signum datum est, scilicet ipse, qui hic de seipso loquitur Christus, de quo dixit Symeon, cum teneret eum in ulnis suis: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Quomodo autem, uel à quibus huic signo contradictum est? Videlicet maxime à Iudæis illi contradictum est, dicentibus illum esse magum, maleficum, seductorem, & hoc inclamando tam diu perstiterunt, donec illum in crucem exaltatum, iuxta quod propheta prædixerat, inter sceleratos reputarẽt. Ergo serpentis similitudo quædam extitit, quia nihil aliud de illo dici uel æstimari uolebant nisi magus est, seductor est. ¶ Et ipse quidem talis dici & iudicari potuit, sed quemadmodum serpens ille, forma quidem, imò effigie sola, serpens erat: serpentis autem uenenum non habebatur, ita ipse in similitudine carnis peccati damnatus hominũ iudicio, & crucifixus est inter peccatores, aut maleficos, sed peccatum nõ fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Hoc idem

Psal. 84

Psal. 44

Hic ostendit Chrs se deũ eẽ, dũ ipsũ creditur

Num. 11

Serpẽs æne⁹, figura Ehrĩ.

Ibidem

In quatuor consistit ista similitudo

Morsus serpentiũ pcta sunt

Lucæ 2

Mat. 12. Io. 7 Esa. 25 Mar. 15

æneus serpẽs absq; ueneno

1. Pet. 2 Esa. 53

Maior in æneo ꝙ̄ ligneo aut lapideo serpēte similitudo.

intelligendū esset, si ligneus aut lapideus serpens factus fuisset. ¶ Veruntamen hoc ad mysterium amplius ualet, quod æneus fieri iussus est, tum quia, ut tale simulachrum fieret, non ferro cedente, sed igni conflante actum est, tum quia natura æris ualde sonora est, prēterea quia diurnū est & rubigine corrumpi difficillime potest. Nam deus homo, non maritali opere, sed ueri ignis conflatione, id est sancti spiritus operatione conceptus est: & cum hominibus loquens, non ut ueri serpentes, id est susurrones aut detractores occulte aliquid insibilabat, sed tanq̄ sonorum æs clare concrepans, publicæ prædicabat, sicut ipse de seipso perhibuit: Ego palam locutus sum mundo, & in occulto loquutus sum nihil, & caro eius tanq̄ ænea nulla cu iuslibet uitii rubigine solubilis extitit. Ad summum, totius perfectio similitudinis in hoc est, quod sicut de illo æneo serpente dictum est: qui percussus aspexerit eum, uiuet, ita & hic de filio hominis, ut omnis, inquit, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat uitam æternam. Hæc similitudo intantum ualet apud fidelem populum, desyderātem uiuere, abolitis spiritualium morsibus serpentium, ut sicut serpēs ille uisibiliter ꝓ signo exaltatus est, & corporalibus aspiciebatur oculis, ita corporaliter quoq; ecclesia exaltet signum huius filii hominis, & mente sequens, atq; explorans abscondit̄ in cœlo, corporeis quoq; oculis inhæreat uisibili eius signo.

Iohan. 12 Qui percussus aspexerit in eū uiuet.

Obiectio Iudæorū cōtra nos de simulachris. Psal. 113 Respōsio. Psal. 2

Quod Iudæi uidētes irascuntur, quia uidelicet atroci conscientia dissecātur, dum scelus eorum hoc etiam modo maxime publicatur, & in nullo terrarum angulo latere finitur. ¶ Irascūtur ergo, & contra nos cantitant: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuū hominum. Ac deinceps: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Et quidem Dauidicum se putant cantare canticum, sed reuera quoties hæc dicunt, secundum intētionem ipsorum serpentina fibila sunt. Sibilant aduersus dominum & aduersus Christum eius, contra filium hominis & contra signum eius. Sed non terreant nos, non nos absterreant, neq; auertant oculos nostros, quo minus aspiciamus mente Christū, & oculis reuerētibus eius signum, ut euadamus morsus serpentium, per ora ipsorum blasphema sibilantium. Simulachra, inquiunt, gentium argentū & aurū: concedimus quia sunt argentum & aurum, id est sine sensu, sine anima sunt, sicut argentum & aurum. ¶ Sed quid ad nos, imò quid ad exaltatū, & iure exaltandū, hoc filii hominis signum? Nunquid inpugnatur per illud Dauidicum canticum? Absit. Non enim est simulachrū gentium. Simulachra gentiū fuerunt idola Beelphogor siue Baal & Astaroth cæterorumq; mortuorum, quæ patres istorum cōmixti inter gentes adorauerunt, mentientes, quia deos illos esse uel fuisse dixerunt. Item simulachra Iouis & Neptuni, Martis & Mercurii, siue Saturni ac Veneris cęterorūq; idolorum portenta, simulachra gentium fuerunt, tantūmodo aurum erant & argentum. Hoc autē exaltati filii hominis est signū, quod gentes ignorauerunt, quod nesciebamus nos, cum essemus gentes ad simulachra muta prout ducebamur euntes. Hoc uero signū non est tantūmodo aurum & argentum, sed est ueritatis signum. ¶ Hoc illi balbutiant uipereis infantulis suis, quibus thesaurizauerūt sanguinem Christi, hoc patres cathegorizent infelicibus puerulis suis, sicut Dauid putātes se habere uasa cantici, & dicant: Simulachra gentiū argentū & aurum, digitū intendentes in illos basilicas martyrum, ubi exaltatū esse sciunt tale filii hominis signum, & dicant illis de hoc signo illud esse præcantatū, ut ab ore paterno perditi filii certatim imbibant odium Christi.

Signū crucis nō est simulachrū gētiū Num. 25 Iud. 6 4. Reg. 23

1. Cor. 12 Malicia Iudæorū cōtra signū crucis. Mat. 27 Amos. 6

Esa. 49 Iudæi similes uitulo suo † suo. Psal. 113 Psal. 105 Exod. 3 Oculos hñt & nō uidēt. Rom. 5 Esai. 43

¶ Nobis autem idem deus, cuius propheta hoc dixit de simulachris gentiū, nobis gētibus de us idem per prophetam dicit de hoc signo Christianorum: Ecce ego leuo ad gentes manū meam, & ad populos, dicit dominus, exaltabo signū meū, uultu in terram demisso adorabunt eum. ¶ Cantitent ergo quantū uolunt & * sui ipsi & illaqueati cantico teneantur dicentes: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, fintq; similes uitulo, quem fecerunt in Oreb, & sculptili quod adorauerunt, quia uere mendacium coluerunt, & mendacium loquuti sunt, dicentes: Isti sunt dii tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti. Illis iure similes sunt, uidelicet oculos habentes & non uidentes, aures habentes & non audientes. ¶ Et ne se ab hoc maledicto immunes putent, & de aliis dictum existiment, non illis obiicimus, quæ non recipiunt, Paulum apostolum dicentem: Scimus quia quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, potius Esaiam prophetam audiāt, per quem loquitur deus: Educ foras populum cæcum, & oculos habentē, surdum, & aures ei sunt. Item: Surdi audite, & cæci intuemini ad uidendum. Quis cæcus nisi seruus? Et surdus nisi ad quem nuncios meos misi? ¶ Et ad summum non solum simulachris suis, sed & Barrabę latroni suo seditioso similes facti sunt, quem elegerunt, crucifigentes regem suum pacificum, iustę; homicidiis ac seditionibus pene consumpti ac dispersi sunt. ¶ Nos autem signo, quod adoramus, similes fieri nō recusamus uidelicet, ut sicut habitatores illoꝝ dæmones in aspectu huius signi tremunt & fugiūt, ita cū quisq; nostrū loquitur illis inimicis suis in porta, id est, in exitu uitæ præsentis, confundantur & subsistere non ualeant, sed auolent longe corui crocitantes, pœnamq; nostram esurientes, eamq; consequi non ualentes, cœlumq; liberum ascendenti Christianæ animæ hoc signo insignitæ, eam citius derelinquunt. Igitur iuxta aliud quoq; prophetę oraculū, dicētis: Et leuate signū

Similes Barrabæ suo. Signū crucis dæmones fugat. Psal. 126

Esai. 92

ſignum ad populos: Ecce dominus auditum fecit ab extremis terræ. Viſibiliter quoq; exaltemus hoc ſignum, ſicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, ut non obliuiſcantur eius populi, quia non expedit. ¶ Quid iraſcuntur? Ipſi quoq; ab hoc diſperſi ſunt in cunctis nationibus, nequando populi Chriſtum obliuiſcantur. Dicit enim ipſe in pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Sed quid? Diſperge illos in uirtute tua. Itaq; licet iraſcantur, & captiuitas ipſorum, & huius ſigni exaltatio ubique prædicabit Chriſtum. ¶ Et ad hanc exaltationem maxime iuuit ſcelus illorum. Si enim aliter Chriſtum occidiſſent, nullo modo tam cõmode potuiſſet exaltari mortis eius euidens ſignum. Si ut aliquando conati ſunt lapidaſſent, aut de ſupercilio montis præcipitaſſent, uel aliquo genere mortium, quibus prophetas occiderunt, illum perimiſſent, longe minus euidẽter mortis imaginatio proponi potuiſſet. Nunc autem in qualitate mortis, & mentibus eſt miraculum audaciſſimi ſceleris eorum, & oculis aptum, atq; euidens propoſitum imaginationis ſpectaculum. Vere igitur exaltatus eſt filius hominis, quia ſic oportuit, ut omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat uitam æternam. ¶ Subiectã rationem contra hæreticos, quos maxime hic Euangeliſta deſtruens, diuinitatis Chriſti teſtimonia conſcribit, audiamus. Præmiſſa namq; ſententia, qua ſe exaltari oportere, & in ſe credendum eſſe pronunciat, rationẽ auditor deſyderat, quæ & Nicodemo præſenti ſatisfaciat, & hæreticorum qui futuri erant os obſtruat. Ait ergo. ⌊Sic enim deus dilexit mundum, ut filiũ ſuum unigenitũ daret, ut omnis qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat uitam æternam.⌋ Vix ex parte cognoſci, uix per ſpeculum in ænigmate poteſt uideri nunc ars magiſtri huius, qui à deo in eo uenit maxime, dũ inſinuare uult, quis ipſe, aut unde natus ſit, uel quam ob cauſam uenerit. ¶ Cum enim dixiſſet, ſe exaltari oportere, & in ſe credendum eſſe, rationem auditor tacitus expectabat (qui in unum & ſolum deum credendũ eſſe non ignorabat, quippe qui princeps Iudęorũ erat) qua perdoceretur, ut quid in filium hominis credi oporteat. Nam ſi credendum in illo eſt, conſequitur qa deus eſt. Hoc ergo conſequebatur ut diceret, quia deus ſum, quia filius dei ſum, quia dei patris unigenitus ſum. Et hoc ſubiungit, ſed cũ tãto cõdimento ſapientiæ & humilitatis, ut illũ non tam ſeipſum commendare, uel gloriam propriam quærere, quàm neceſſariam audientiũ ſalutem optare manifeſtum ſit: Sic enim (inquit) deus dilexit mundũ, ut filiũ ſuum unigenitũ daret. Nonne hoc dicens, rationabiliter oſtendit, iccirco in ſe filiũ hominis credendum eſſe, quia ſit unigenitus filius dei, patri conſubſtantialis? Iccirco opportune repetit quod dixerat: Vt omnis q credit in ipſo non pereat, ſed habeat uitam æternam. ¶ Quantũ habet gratiæ & pulchritudinis, q dum cauſa neceſſaria poſſit, ut ſe fateatur eſſe filium dei oſtentationem declinans, imò declinando ſe eſſe, quod erat inſinuans, ad cõmendationem dilectionis dei confugit dicens: Sic deus dilexit mundum, cũ dicere poſſet: Tantus ego ſum, ut credentem in me totũ poſſim redimere mũdum: tanta (inquit) dilectione deus dilexit mundum, ut pro illo in pretium daret filiũ ſuum unigenitum. Daret (inquit) id eſt, traderet, filio non parcens ut ſeruum redimeret. ¶ Et qs dicere audeat illi: quare ſic feciſti? Nunquid recte aduerſarius, q mundum captiuũ tenuit, criminari poteſt, q hæc tam miſericors dilectio, uel diligens miſericordia, ſine iuſtitia uel abſq; ueritate ſit? Forte ſuperbus angelus cũ dicimus: Vniuerſæ uię domini miſericordia & ueritas, audet mouere pennam, & aperire os, & gannire falſum eſt, inquiens Nam q deus ſic dilexit mundũ, ut filium ſuum unigenitum daret, miſericordia ſine ueritate eſt, miſericordia iniuſta eſt. Cui tam fortiter q̃ fideliter, in ſuam proteruam, & obſcœnam faciem reſiſtimus dicentes. ¶ Nunquid iuſtum erat, ut dei dilectio cuius q̃ hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noſter Abraham (pater enim eſt noſter, & omnium credentiũ ſiue illoꝝ qui ex circũciſione, ſiue illoꝝ qui ex præputio ſunt) in quo iuſtificatus eſt per fidẽ tradidit hõ erat ex illa maſſa, quæ totain Adã perierat? Ecce hic obtulit deo filium ſuũ, & non pepercit unigenito ſuo propter deum. Nonne ergo ſalua iuſtitia & ueritate, deus homini debitor eſſe noluit, ut & deus propter hominem filio ſuo non parceret, quia propter deum homo filio ſuo non pepercit? Nbi deus accepta tanta iuſtitiæ cauſa proclamat. Per meipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & nõ peperciſti unigenito tuo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atq; in te benedicentur omnes gentes terræ. Quis dicere audet: quare ſic iuraſti? quare apud hominem damnati generis iuramento te obligaſti, ut ſemen illi dare deberes, quod portas inimicorũ ſuorum poſſideret, in quo benedicerentur omnes gentes? Nempe & ſi ſolius gratię, uel miſericordiæ eſt, q prius illum uocauit, & hoc ſemen benedictionis promittens, de Hur Chaldæorũ eduxit, hoc ſane iam ueritatis quoq; & iuſtitiæ eſt, q in tanta tentatione fideli & emerito, cũ interpoſitione iuramenti promiſit atq; compleuit. Igitur tam uerax q̃ miſericors deus, tã conſtanti ueritate, q̃ irreprehenſibili miſericordia ſic dilexit mundũ, ut filium ſuum unigenitum daret, id eſt, in altitudinem crucis exaltandum traderet, ut omnis qui credit in ipſo, uidelicet eiuſdem patris Abrahæ fidem eandem firmiter tenens, non pereat, ſed habeat uitam æternã.

Eſa. 62

Cur diſperſi Iudæi Pſal. 58

Mors crucis aptiſſima ad Chriſti exaltationem Ioan. 8 Luc. 4 Mat. 25

1. Cor. 13

Vt oĩs q credit in ipſonõ pereat

Rom. 8 Nõ eſt dilectio ſine iuſtitia.

Iuſta dei dilectio qua filiũ ſuũ, p hoĩb⁹ ppter factũ Abrahæ. Rom 9 Gen. 15 Gen. 22.

Gen. 11

Fides Abrahæ. Gen. 21 Rom. 4

¶ Fidenãq; ille filium obtulit cum tentaretur, & unigenitum offerebat qui ſuſceperat repromiſſiones, ad quem dictum eſt, quia in Iſaac uocabitur tibi ſemen, arbitrans quia & à mortuis ſuſcitare potens eſt deus. Qui igitur credit in filium dei unigenitum, quod deus illum deriſit, ſicut promiſit, & interemptũ ſuſcitauerit, & principem ac ſaluatorẽ exaltauerit, hic eandem cum illo poſſidet fidem, eandem conſequitur benedictionem, ut non pereat, ſed habeat uitam æternam. ¶ Mundum ſane quem dilexit deus, humanũ genus accipimus, id eſt, uiuos & mortuos, mortuos ſcilicet, qui uenturæ in fide expectauerũt, uiuos, qui in illũ ſiue ex Iudæis ſiue ex gẽtibus crediturí erãt. Sic enim ait abſq; diſtinctione gentilis ac Iudæi uniuerſaliter, ut omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat uitã æternã. Quod quia Nicodemum uel cæteros tunc temporis auditores mouere poterat, adhuc aſtruit confirmatione ſubiuncta.

Mũdꝰ ponit̃ p gẽre humano.

L Non enim miſit deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. ⌋ Hoc profecto contra carnalem Iudæorum opinionem intulit, quibus, ut iam dictum eſt, terrenum regnũ & carnale ſeculum, Chriſto regnante ſperabatur affuturum, bellis & cędibus gentium cruentum, uidelicet, ut per occiſiones hominum pacificam pararent ſibi uictoriam, eſſentq; capientes eos qui ſe cœperant. Quo ſenſu irridendo expectabant & quidam hęretici mille annorum fabulam, & auream atq; gemmatam in terris Hieruſalem, inſtaurationem templi, noſtiarum ſanguinem, otium ſabbati, circũciſionis iniuriam, nuptias partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium ſeruitutem, rurſumq; bella ac triumphos, & ſuperatorum neces ¶ Contra hunc, ut dixi, illorum ſenſum quo talem expectauerant regem Chriſtum. Non, inquit, miſit deus filium ſuum in mundum, ut iudicet mũdum, ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Non, inquit, miſit illum ut iudicet, ſed ut iudicetur, non ut iudicet uel diſponat ea quæ in mũdo ſunt, ſed ut iudicetur, & agat ea quæ ſalutis æternæ ſunt. Vnde cuidam dicenti ſibi, magiſter, dic fratri meo, ut diuidat mecum hæreditatem, reſpondit ſic: O homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Cęterum in ipſorum potius iudicium, qui ueniente Meſſia mundum iudicare, gentesq; ſuo ſubiugare dominio ſperabant ſe ueniſſe, alio loco teſtatur dicens: In iudicium ueni in hunc mundum, ut non uidentes uideant, & uidentes, cæci fiant. Veruntamen nec iſta ſpiritualia ſic iudicare tunc uenerat, ſicut iudicaturus eſt in maieſtate ſua, nec ſecularia uel carnalia ullo modo iudicare habebat, ſed ut ſaluaretur mũdus per ipſum, iudicãdus potius, q̃ iudicaturus erat. Hac itaq; iudicii parte remota, de illo, ad quod uenit iudicio, protinus ſubiungit. L Qui credit in eum, nõ iudicabitur, qui autem non credit iam iudicatus eſt. ⌋ Ecce quem non miſit deus in mũdum ut iudicet mundum, quomodo ſedẽs, imò iam quaſi exaltatus, & pro ſigno poſitus, iudicat mũdum? Claret proinde, quia non de omni iudicio dixit, non miſit deus filium ſuum, ut iudicet mundum, Nam ecce iudicat, ecce diſcẽrnit. Qui credit in eum, inquit, non iudicabitur. Recte iuſte, fideliter. Qui enim credit in eum, hoc quoque quod ſupra dixit, quod præcipuum eſt credit ſcilicet, quod niſi quis ex aqua & ſpiritu ſancto renatus ſit, non poſſit introire in regnum dei. Hoc ille credit, & credendo feſtinat renaſci, renatus autem iam alius homo eſt, iam nouus homo eſt, iam à uetuſto patre receſſit, & ad nouum acceſſit, alienatus homo eſt, alterius ſemen eſt. Quare ergo iudicabitur? quare propter Adam morietur? quare propter peccatũ illius à dei regno excluſus inuenietur? Abſit, inquit, non iudicabitur. qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Vbi? quando? In illo patre ſuo, in illo peccatore anteceſſore ſuo. Quando ille peccauit & iudicatus eſt, quando tunica pellicea indutus, & à regno dei eiectus eſt, tunc & iſte iudicatus, & cum illo, cum eis in lumbis erat, à regno dei expulſus eſt. Et quare, inquis, ſic expulſus nunc & in ęternum foris permanet? L Quia non credit, inquit, in nomine unigeniti filii dei. ⌋ id eſt, quia non credit, quod oporteat eum renaſci, ſecundũ unigenitum filium dei, ut poſſit introire in regnum dei. Iccirco is qui non credit, iam iudicatus eſt, id eſt, in illa damnatione permanet. Ille autem qui credit iudicatus quidem & ipſe tunc eſt, ſed non iudicabitur, id eſt in illa damnatione non retinebitur. Diligenter enim aduertendum eſt, cum enim ait, qui credit non iudicabitur, non hoc negat quin iudicandus ſit. Hæc ergo diſtinctio eſt: Qui credit, iudicatus quidem eſt in maſſa, ſed non iudicabitur in propria perſona, qui autem non credit, & tunc iudicatus eſt in maſſa, & in futuro iudicabitur in ſua perſona. Nunc in illum diem, quo is qui credit non iudicabitur, & is qui non credit, in illa qua iudicatus eſt damnatione retinebitur, in illum ſcilicet extremi iudicii diem mente tranſpoſiti, iudicem ipſum percunctemur, & huius iudicii cauſam uel æquitatem ex ore eius audiamus. Ait. L Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. ⌋ Hoc, inquit, eſt iudicium, hinc homines inexcuſabiles ſunt, hinc illorum damnatio iuſta eſt, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt magis tenebras quàm lucem. ¶ Si enim lux non ueniſſet hodie cum diceretur eis, ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius, pater enim ueſter primus Adam peccauit, qui diaboli conſilium aduerſum

Carnalis Iudęorũ opinio de regno Meſſię

Chriſtus nõ iudicat carnali ẽ mundũ.

Luc. 12

Iohan. 9

Chriſtus iudicat & nõ iudicat diuerſimode

Gala. 5 Ephe. 4

Iam iudicatꝰ ẽ .i. in Adam Gen. 3 Heb. 7

Iudicatus in maſſa, iudicabit & in perſona ſi non credit.

ſum me audiuit, affectãs eſſe ſimilis mei, & uos in illo pariter iudicati eſtis, quia in lumbis eius eratis, cum inquam hoc diceretur eis, reſponderent dicentes: Domine quando primi parentes noſtri apertis oculis nudos ſe eſſe cognouerunt, quando lux uenit ad eos requirens, & arguens eos, & dicens primum Adæ: Vbi es? & quis indicauit tibi q̃ eſſes nudus, niſi q̃ ex illo de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? nunquid nos culpę uel defenſionis corũ conſcĩi fuimus, qui necdum nati eramus? ſi ad nos lux ueniſſet, & peccata noſtra nobis oſtendiſſet, pœnitentiam egiſſemus, & mala opera recognoſcentes ea reliquiſſemus. Hæc fortaſſis illi hodie dicerent. Nũc à deo remota eſt omnis accuſatio, & ab illis ſublata eſt omnis excuſatio. Venit enim lux in mundũ, proſecuta eſt homines, mox ut de regno dei proiecti ſunt. Plurima illis accendit luminaria, ubi poſt paternam denudationem nati ſunt, & nuditatem ſuam recognoſcentes, & pœnitentiam agentes, ueſtitum uel ornatum ſuum recuperarent. Plurima eiuſmodi illis accendit luminaria & ante legem, & ſub lege, ſcilicet iuſtos uiros, quorũ factis, dictis uel ſcriptis lucentibus, ſeipſos uiderent & agnoſcerent, tandemq̃ uenit ipſa ſubſtantia lucis, paratum illis oſtendens & facilem introitum regni dei, ſed dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Quare? ⌊Erant enim eorum mala opera.⌋ Quæ? fornicationes, adulteria, adulteria, homicidia, ueneficia, comeſationes, ebrietates, furta, periuria, falſa teſtimonia, & his ſimilia. Quibus omnibus lux iſta inimica eſt, quæ committi prohibet quibus conuenire non poteſt. Iccirco dum oſtendit illis aditũ regni dei, dum præcipit illis ex aqua & ſpiritu ſancto renaſci, & generationem cœleſtem ingredi, in qua non liceat ſcortari, uel inebriari, polluere uel pollui, concupiſcere & rapere uel furari, refugiunt ab iſta luce, ſeq̃ in tenebras ſuas recondunt, ſicut Adam pater ipſorum & foliis prauæ defenſionis pudenda opera contegunt, blaſphemantes inſuper ipſam lucẽ, ſuasq̃ defendentes tenebras, uocantes tenebras lucem, & lucem tenebras. ⌊Omnis enim qui male agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius.⌋ Non omnis qui male agit (omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei) ſed omnis qui male agit, inſtanter, ſtudioſe, perſeueranter, omnis utiq̃ non qui per ignorantiam uel per infirmitatem peccat, ſed qui diligit, qui diligenter defendit iniquitatem, odit iſtam lucem, & non uenit ad eam, ut non arguantur opera eius, ueluti illi, quorum ego lucra diſperſi, eĩciendo uendentes & ementes de templo. Nam iccirco lucem iſtam non recipiunt, iccirco me non audiunt, quia niſi de cupidis & auaris atque rapacibus uel adulteris, munifici, largi, atq̃ operoſi fiant, & omnino renaſcantur, ut alĩ ſint, dico illis q̃ regnũ dei conſequi non poſſint. Iſti tales uidentes me eĩcere dæmonia, & ſcientes q̃ illa in digito dei eĩciã, quem Magi quoq̃ coram Pharaone ex operibus cognoſcere potuerunt, mentiuntur & dicũt: In Beelzebub principe dęmoniorum eĩcit dæmonia, quia uidelicet oderunt me ueram lucẽ, & q̃ ad me uenire nolunt, q̃ lucem pręſentem fugiunt, uideri uolunt ex iudicio rationis facere, non ex præſumptione odĩ uel inuidæ. ⌊Qui autem facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifeſtentur opera eius, quia in deo ſunt facta.⌋ Qui facit, inquit, ueritatem, id eſt, qui cũ deo ſentit, & iudicat aduerſus ſuam quam odit iniquitatem, qui condelectatur legi dei ſecundum interiorem hominem, & uidens aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuum ſe ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis, confitetur, clamat, & ingemiſcit, qui taliter cum deo tribunal aſcendit, & ſibĩ ipſi diſplicens, ſeipſum iudicat, & alius eſſe cupit, hic talis uenit ad lucem, quid ſit bonum ſibi indicantem, & regni dei aditum oſtendentem, ut manifeſtentur opera eius, piæ confeſſionis & ueræ pœnitentiæ uocibus, quia in deo ſunt facta. In deo utiq̃ non contra deum, non quomodo illę qui ſcienter, & per induſtriam peccant, & peccata ſua defendunt. Ipſi namq̃ uel per ignorantiam, uel per infirmitatem peccauerunt, & peccata ſua cognoſcentes doluerunt, fleuerunt, confeſſi ſunt, & ſalutis ſuæ conſilium reciperunt, ut renaſcerentur ex aqua & ſpiritu, & regenerationẽ iſtam cuſtodientes, regnum dei ingrederentur. ¶Sane competenti ſimilitudine pro re & tempore uſus eſt. Nam quando hæc Nicodemo dicebat, noctis & tenebrarum tempus erat, q̃ ſicuti adulteri & ſcortatores amant noctem, diemq̃ fugiunt, ſic omnes impĩi præſens ſeculum diligunt, & futurum oderunt, ac mendacio protecti à ueritate ſe abſcondunt. E contra ſicut operoſi ac pudici noctem faſtidiunt, diemq̃ tardum æmulo lumine præueniunt, ſic omnes qui ex deo ſunt peccata ſua oderunt, iuſtitiamque eſuriunt, & ſitiunt, præſensque ſeculum faſtidientes, conſciam ubiq̃ futuri regni dei ueritatem requirunt. Competenti igitur (ut dictum e) ſimilitudine per comparationem lucis & tenebrarum uſus eſt, cunctos collaudans, qui quomodo Nicodemus ut in tempore noctis lucem quærebat ueritatis, ita uitæ præſentis obſcuritatem ſacrę ſcriptuuæ illuſtratione ſolantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus noſtris. ¶Illos autem improbans, qui ut ſe de ignorantia excuſent, nolunt intelligere ut bene agant, imò & iuxta prophetam: Dormientes in lectis eburneis, & laſciuientes in ſtratis ſuis, non inquietentur, neq̃ dimidientur uoluptates eorum comminationibus futuri iudicĩi, præ timore & expectatione, quæ ſuper-

Gen. 3

Lux p̃miſit luminaria multa

Gala. 5
Opa ſuicontraria diligĩtur a mundo

Eſa. 5

Rom. 11

Mat. 12
Exo. 8

Rom. 7
Ingemiſcentes ſub lege peccati

Boni noctẽ, mali diem oderunt.

Ignorãtia affectata non excuſat
Pſal. 35
Amos 6

Quæstio cur nō angelus, sed filius dei factus est hō

uenient uniuerso orbi. ¶ Nunc in fine sermonis huius dominici prætereundum non est, quia quæri solet, cur deus pro mundi dilectione, quod supra dictum est, nō legatum neq; angelū, sed unigenitum suum dederit. Aiunt enim aliqui: Nonne per Michaelem uel Gabrielem archangelum, siue per aliquem principatuum ac potestatum, thronorum aut dominationum, diabolum debellare potuisset? Cur consubstantialem filium misit? cur tradidit? cur mortis iniuriam subire uoluit. ¶ Hæc illis dicentibus si non aliquid certum respondeatur, quod cunctis claro fine constantissimum comprobetur, non potuisse hominem per creaturam aliquā quāuis fortissimam, à diabolo liberari, nisi per solum unigenitum filium dei, fortasse nimis ultronea dilectio uel gratia dei nimis importuna uidebitur eius humilitas uel indignatio filii dei.

Heb. 2

Et quidem dicimus eis illud apostoli, decebat enim eum per quem omnia, & propter quem omnia, qui multos filios in gloriā adduxerat, auctorē salutis eorum per passionē consummari, sed non illis est satis. Inferuntur enim & dicunt: Quomodo illum decebat, uel cur decebat, si adeo non erat nobis necessaria incarnationis uel mortis ipsius iniuria. Ad hoc multa sunt qnæ dicantur, sed ei, qui non ex contentione est, qui acquiescit ueritati, sufficiunt pauca de pluribus.

2. Tim. 2

Primo dicendum, non aliter genus humanum æqua uel iusta redemptione potuisse saluari, nisi is, qui ad redimendum uel ad saluandum propiciator accederet, prius ipsam, quæ peccatum admiserat, naturam induisset, ut in ipsa pro cunctis eiusdem naturæ reatibus, dignam deo satisfactionem offerret. Hoc autem angelicę naturæ omnino impossibile erat, ut scilicet hominis naturā assumeret, ut humana seanima uestiret.

Angel⁹ non potest humanam naturā assumere in sese.

Nihilo quippe angelicus spiritus humana subtilior est anima, unde nec alter alteri, scilicet angelicus spiritus humano spiritui capabilis est, nec alter alterius est capax. Solus deniq; deus, spiritus increatus, spiritus incircumscriptus, cum nullius ipse sit capax, omni rationali spiritui siue angelico siue humano capabilis est. ¶ Proinde cum quis diabolico dicitur plenus spiritu, non hoc existimandū est, quòd substantiam humanæ animę substantia diabolici spiritus ingressa sit, sed quod in occultas corporis cauernas irrepserit, animamq; in suis sedibus deprehensam, tartareis diuerberet flagellis, inficiat uenenis, uel inflammet incendiis.

Qñ dæmones obsident hominem.

Quomodo ergo angelus humanam naturā assumeret, qualiter hominis animam, qua non est subtilior, induueret? ¶ Præterea nec angelica natura nostri comparatione, qui terra sumus, aurum optimum est, ac proinde quilibet angelus non tanto præciosior est homine, ut uenundatus hæreditatem æqui ponderare posset.

Angelus non esset sufficiēs redemptiōis nostræ p̄tiū.

Quid enim est angelus secundum naturam, nisi creatura rationalis & immortalis, plane & homo secundum animam creatura rationalis & immortalis est. Præter quam & pulcherrimam corporis fabricam possidet, & utroq; scilicet corpore & anima, uitæ æternæ beatitudine perfrui potest. Et ita cum angelus simplam habeat, homo duplam perennis gloriæ stolam habiturus est. ¶ Igitur hoc unum nostræ saluti erat necessarium, ut deus, qui dilexit mūdum, nō legatum mitteret sed filium suum daret unigenitum, qui diuina potentia faceret, quod neq; legatus, neq; angelus facere posset, id est, humanam subtilitate diuinitatis suæ penetraret animam, totamq; sibimet in unam eandemq; personam coniungeret uel uniret hominis naturā, quam & pro debito Adæ dignum pretium, utpote quouis angelo longe & incomparabiliter præciosior, æterno patri offerret, uidelicet electus ex millibus, eo quòd caput eius aurū optimum sit, id est pater eius solus & uerus deus sit, & ipse eiusdem patris unigenitus & consubstantialis filius, ac proinde uerus deus sit.

Solus filius dei potuit hominē redimere.

Cant. 5

Nōne ergo hoc decebat illum? Nonne hoc opus uere diuinum est & sufficiens uere diuinitatis argumentum? Nonne hoc opus, non minus clementiæ, quam potentiæ, capiti eius aureo gloriosūm est insigne, quia uoluit, & solus potuit nostram assumere naturam, uoluit & solus potuit, totum genus nostrum in statera crucis grauissime præponderādo comparare? Vere ergo, ut Apostolus ait, decebat eum per quē omnia,

Heb. 2

& propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat autorem salutis eorum per passionem eorum consummari. Nunc ad euangelicæ lectionis seriem redeamus. ¶ Post hæc uenit Iesus in Iudæam terram, & illic demorabatur cum discipulis suis & baptizabat. ¶ Baptismi nomen ubicunq; positum uel nominatum fuerit, tantę magnitudinis est, ut totum auditoris animum confestim impleat, tantiq; splendoris, ut proprietatem faciei suæ uix perspici nisi ab exercitato inspectore permittat, ¶ Siquidem pleriq; lecta uel audita narratione hæc, quia uenit Iesus in Iudæam terram & discipuli eius, & illic demorabatur & baptizabat, ita maiestate nominis complentur, ut non uacet illis cogitare aut quærere, unde primum eiusdem sacramenti uirtus aut utilitas exorta sit.

Qua⁹ baptismus Chr̄iañ ei⁹ passionē.

His autem qui fidei sacramentis plenius imbuti sunt, dubium non est, quia baptismi Christi uirtus uel autoritas ab ipsius domini nostri Iesu Christi morte & resurrectione initium sumpsit: quando iam mortuus sanguinem & aquam de latere suo lanceatus effudit, Paulo dicente, quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Iohan. 19
Rom. 6

De quare supra

ſupra in libro ſecundo plenius dictum eſt. Cum ergo nunc baptizaſſe legitur Ieſus, quomodo uel qua uirtute baptizauerit quærimus: maxime propter eos, qui diſcretionem non habentes, & ſola nominis huius, id eſt, baptiſmi reuerentia præoccupati, nullam eſſe eius æquiuocationem, niſi per litis moleſtias audire patiũtur. ¶ Et quidem difficilius quæſtionis huius finis inueniretur, niſi prouidus Euangeliſta poſt aliqua diceret: quanq̃ Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius, nunc ex eo dicto facilior quæſtionis exitus aperitur: quia uidelicet cũ oppoſita ſint hæc, baptizabat & non baptizabat, & utrũq; ſimul eſſe non poſſit, liquet profecto q̃ Ieſum baptizaſſe hoc loco ſecundũ uulgatam opinionem dixit, quam & rurſum ponit, ut deſtruat uel corrigat, cum dicit: Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierũt Phariſæi, qa Ieſus plures diſcipulos facit q̃ Iohannes, & baptizabat, quanq̃ Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius. Hæc enim dum dicit, priorem ſententiam deſtruit, qua Ieſum baptizaſſe nunc ait, demorantem in Iudæa cum diſcipulis euis, famãq; hanc per diſcipulos Iohannis æmulantes diſperſam fuiſſe innuit, maxime Iudęis inuidentibus, & inuidiam concitantibus, ſicut in ſequentibus declaratur per quæſtionem, quæ ex diſcipulis Iohannis cum Iudęis facta eſſe narratur. ¶ Diſcipuli namq; Ieſu baptizabant, quod ipſi reuera inputandum erat, quia de eius authoritate baptizabant, imò & priuilegium ſupra diſcipulos Iohannis pro tanti mtgiſtri magnitudine nõ fruſtra uendicebant, quia Iohannes quidem ſignũ fecit nullum, hic autem tantus erat, ut multi crederent in eum, uidentes ſigna quæ faciebat. Præterea Iohannes huic teſtimonium perhibebat, tantoq; minor illo erat, & paulatim minuebatur, ut corrigiam calceamenti eius ſoluere ſe indignum fateretur. Ipſi ergo Ieſu imputandũ erat quòd baptizabant diſcipuli eius: uerum non ab inuidentibus uel calũniantibus, ſed à fideliter credẽtibus, & in magiſterio diſcipulorum digne magiſtri gloriam diligentibus. ¶ Verũtamen, ut ſupra quærere propoſitũ eſt, quomodo uel qua uirtute diſcipuli Ieſu, uel, ſi mauis, ipſe Ieſus per illoꝝ miniſterium baptizabat? Nunquid eadem regula uel efficacia, qua nunc diſcipuli eius, imò per diſcipulos uel miniſtros ſuos ipſe baptizat? Non utiq; eadẽ regula, quia neq; data fuerat eadem regula baptizandi, ſine qua nusq̃ poteſt agi baptiſmus Chriſti: quia non ante, ſed poſt reſurrectionẽ ſuam tradidit illam dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Non ergo eadem efficacia baptizabant, quia necdũ apertũ erat (de quo iam ſuperius dictũ eſt) uiuifici templi latus dexterũ, ut inde cum ſanguine aqua egrediens, iuxta Ezechielem: Omnes aquas ſanaret, & uirtutem illis regenerationis afferret. Nondũ erat mare rubrum, id eſt, huius baptiſmi ſacramentum Chriſti ſanguine ſacratum. Quomodo ergo qui baptizabantur per hoc mare, quod nondum erat, tranſiſſe dicuntur? Nondũ agnus erat occiſus, & iam filij Iſrael per mare rubrum tranſiſſe putantur? Vt quid poſtea uerus iſte agnus occiditur, eiusq; ſanguine poſtes conſecrantur, ſi iam Pharaonis & omniũ Aegyptiorũ primogenita interierunt, & omnes in mari rubro ſubmerſi ſunt, id eſt, ſi hoc baptiſmo baptizabant diſcipuli Ieſu, quo nunc dum baptizamur omne peccatum, tam actuale q̃ originale obruitur? ¶ Sed dicit aliquis: Iccirco baptizabant diſcipuli Ieſu, ut qui baptizabant, ad futuram Chriſti redemptionem pertinere mererentur. Hoc ſane recte conceditur, dummodo remiſſionem peccatorũ, quę eſt ipſe ſpiritus ſanctus, nec mortuorum, neq; uiuorũ aliquis ante Chriſti paſſionem aliquo baptiſmate accepiſſe credatur. Vnde in eodem hoc Euangeliſta ſcriptum legitur: Nondũ erat ſpiritus datus, qa Ieſus nondũ erat glorificatus. Igitur qa ſecundũ autoritatem euangelicã non habemus, q̃ diſcipuli Ieſu de præcepto uel regula baptizandi quicq̃ acceperunt, niſi hoc tantũ q̃d nouiſſime Nicodemo ad ſe uenienti dixerat: Niſi qs renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ dei: indubitanter tenendũ eſt, quia nõ expectata baptizandi traditione uel regula: quippe quã nec interrogare nouerant, nec ullã aliam eſſe putabant, niſi ſecundũ quam Ioannes baptizabat, ſcilicet in pœnitentiam: baptizabant & ipſi quomodo ab eodem Iohanne baptizati fuerant, ſcilicet abſq; cathezizatione crucis, mortis, uel reſurrectione Chriſti, abſq; neceſſarie diſtinctione perſonarũ, in nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti: & hoc ipſum q̃ diu Ioannes ſuperfuit. ¶ Nam poſtq̃ ille traditus eſt, & Ieſus in prædicationis officium ſuccedens, ut Euangeliſtæ Mattheus, Marcus, & Lucas euidẽter atteſtantur (quod iam alio loco dictũ eſt) in Galilæam uenit, nusq̃ diſcipuli Ieſu baptizaſſe leguntur. Nec enim hoc illis ante reſurrectionem ſuã præciebat ipſe Ieſus. Et quidem conuocatis duodecim Apoſtolis, cum daret illis uirtutem & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, mittens illos ad prędicandum. Item cũ & alios mitteret lxxij. nihil de baptizandi miniſterio loquebatur eis, ſed tantũ ut prędicarẽt dicẽtes: Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ dei, q̃d ex tunc intra nos eſt, ex quo per mortem regis noſtri dei & hominis Chriſti: per mortem (inquam) & reſurrectionem huius magni regis, princeps mundi huius iudicatus, & foras miſſus eſt. Vbi enim toto tempore prędicationis Chriſti, id eſt, à traditione Iohannis uſq; ad paſſionẽ eiuſdẽ dñi noſtri, diſcipulos eis baptizaſſe, uel ipſum Ieſum hoc illis inuenimus præcepiſſe? Igitur cum audimus, quia baptizabat Ieſus, imò diſcipuli eius, non ita magnitudine

QĩoChriſtus baptizabat & non baptizabat. Io. 4

Baptiſmus diſcipulorũ Chriſti

Mat. 3.

Nõ eadẽ virtute erat baptiſmꝰ Chriſti añ paſſionẽ, q̃ poſt. Mat. ultimo

Ezech. 47
Ioan. 19

1. Cor. 10.
Exo. 12

Añ paſſionẽ nõ dabat remiſſio peccatorum per baptiſmum Iohan. 7.

Mat. 4
Mar. 1
Luc. 4
Mat. 10
Luc. 10
Mat. 4
Luc. 17
Iohan. 12.

nominis baptiſmi opprimamur,ut non diſcernamus rem ipſam,uel faciem eius, talemq; baptiſmum agi putemus, qualem Apoſtolis à Chriſto poſt reſurrectionem eius mandatũ eſſe non dubitamus. ¶Sane Iudæam terram,quo uenit,uel ubi demorabatur Ieſus & diſcipuli eius,illam Iudaici regni quartam partem hic appellat Euangeliſta,quã Pontius Pilatus procurabat,in qua Ieſus poſt illa, quæ Hieroſolymis facta uel dicta ſunt, demorabatur(ut dictũ eſt) & baptizabat. ⌊Erat autem & Ioannes baptizans in Enon,iuxta Salim,quia aquæ multæ ibi erant,& ueniebant & baptizabantur.⌋ Enon locus eſt,in quo & Salim uicus,octauo lapide à Scythopoli,in campo qui Salomias dicitur. Ibi (inquit) erat & Ioannes baptizans. Vt quid baptizare cœperit Ioannes, ſuperius iam dictum eſt, uidelicet ut illo baptizante,Chriſtus manifeſtaretur in Iſrael. Sic emĩ ipſe dixit: quia ego neſciebam eum,ſed ut manifeſtetur in Iſrael,propterea ueni ego in aqua baptizans. Cur ergo à baptizãdi officio non ceſſabat,quoniamquidem Chriſtus manifeſtatus erat? ⌊Nondum enim(inquit) miſſus fuerat in carcerẽ Ioannes,⌋ Opportunius atq; rationabilius ceſſaret, cum in carcerem miſſus, baptizandi facultatem amiſiſſet,etiam ſi uellet,ac proinde neminem tanquam de mutatione ſententiæ ſuæ ſolicitum redderet,uelut qui populum fruſtra tanto clamore permouiſſet,nonnunquam baptiſmi uſum magis propter unum hominem,q̃ propter regnum dei,tam cito deſiturus incho aſſet. Et quidem hoc tempore opportuno ſciendum erat,quòd propter manifeſtandum unũ hominem Chriſtum baptizans in aqua ueniſſet,ſed tempus tunc loquendi non erat,ut hoc & cætera omnia iam diceret. Baptizabat itaq; & pœnitentiam prædicabat tam diu,donec in carcerem mitteretur. ¶Quo facto nec diſcipuli eius,nec Ieſus,uel diſcipuli eius uſquam baptizaſſe leguntur, donec ipſe prior baptizaretur illo baptiſmo,de quo ait: Baptiſmo habeo baptizari,quomodo coartor uſq; dum perficiatur? Baptizandus namq; erat paſſione ſua,quoniam & ipſe adhuc iuxta prophetam ſordica habebat ueſtimenta,ſcilicet membra carnis corruptibilia,paſſibilia,atq; mortalia: quibus ablatis uel depoſitis per expoliationem mortis,recuperaret eadem per gloriam reſurrectionis candida facta,id eſt,impaſſibilia uirtute immortalitatis. ⌊Facta eſt ergo quæſtio ex diſcipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione, & uenerunt uſq; ad Ioannem.⌋ Ecce nunc quoq; tantus tamq; uehemens flauit uentus,ut non ſolum harundo aliqua,ſed & adulta iam arbuſcula,eius impulſu agitari poſſe uideatur. Creſcente namq; Ieſu,& iſto iam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat & ipſe proteſtatus) æmulati ſunt diſcipuli eius,Iudæis malitioſe ſolicitantibus & inuidiæ flammã concitare uolentib⁹ ut teſtimonium Ioannis,quod perhibuerat de Ieſu, diſcipuli eius infirmare conarentur,extorquendo uidelicet ab illo ſermonem de Ieſu, qui à priori teſtimonio diſſonare uideretur. ¶Verbi gratia, Puta dixiſſe Iudæos: Ecce habemus duos Baptiſtas, cuius eorum baptiſmus melius purificat? Cuius (inquiunt diſcipuli Ioannis) niſi eius,qui aquas iſtas primus inuenit, primusq; mortalibus oſtendit? Baptiſta noſter non ab hominibus,neq; per hominem,ſed per uerbum domini cum eſſet in deſerto ſolitarius baptizare didicit,atq; inde huc ueniens,iunioremillum (ad quem omnes modo ueniunt) ut cæteros ipſe baptizauit. Econtra Iudæi: Nonne magiſter ueſter (inquiunt) baptiſmo ſuo purificationem baptiſmi illius prætulit,dicens: Ego baptizo in aqua, ille uos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni? Nõne ſe indignum dixit ſol uere corrigiam eius calceamenti? ¶Itaq; facta quæſtione huiuſmodi,uenerunt (inquit) ad Iohannem. Nec mirum rudes eatenus diſcipulos contendiſſe de purificatione baptiſmatum, uel dignitate magiſtrorum,cum & magni Apoſtoli,iam inſtante paſſione magiſtri, contenderint quis eorum uideretur eſſe maior in regno cœlorum. Vſque ad Iohannem uenerunt. Multum inſtanter & animoſe quæſtionem uentilarunt, qui uentoſam eiuſdem quæſtionis machinam uſq; ad turrim illam perduxerunt,quæ fundata erat ſupra petram altiſſimam,longe eminentiorem,multoq; fortiorẽ harundinibus noſtris,quæ huiuſmodi uento ſolent quãlibet in partem leuiter agitari. Nam ut nouerimus,q; uſque ad illum uenerint hac intentione ut eum deuocarent à teſtimonio Chriſti,uerba ipſa ſatis euidenter hoc innuunt,quæ fuerunt huiuſmodi: ⌊Rabbi,qui erat tecum trans Iordanem,cui tu teſtimonium perhibuiſti,ecce hic baptizat,& omnes currunt ad eum.⌋ Summa ergo quæ ab illis dicta ſunt,uel dici potuerunt, ita breuiter expreſſa eſt, ut in ſingulis pene dictiunculis uis inſita lateat, quæ permouere potuiſſet,niſi ſolidum,prudentem,& bene (ut prædictum) eſt in ueritate fundatum animum offendiſſet. Primo,ut ſæpe uentus urens blando ſuſurro præludit,blandiuntur & dicũt: Rabbi, quo prænomine gaudere ſciebant molles auriculas Scribarum & Phariſæorum, ſicut & dominus: Amãt enim,inquit,primas cathedras in ſynagogis,& ſalutationes in foro,& uocari ab hominibus Rabbi. ¶Nusq̃ enim præter hunc locũ inuenimus eũ uocatũ eſſe Rabbi,nec ab ipſis qui quærentes ab illo conſiliũ ſalutis dicebant: quid faciemus & nos,nec ab aliquibus in quibuslibet euangelioꝝ locis. Quod & ſi quãdo dici potuit,& ab Euãgeliſtis,ut ſuperfluũ,recte prætermiſſum eſt,hoc tamẽ loco nullatenus omitti debuit,ob ſignificandã magnitudinẽ p̃ſentis adulationis. Hoc itaq; magnifico p̃nomine præmiſſo,quo ad conſenſum ipſorum

putaretur

Terra Iudęa cui præerat Pilat⁹, quarta pars regni

Enon

Ioan. 1

Meli⁹ in carcere q̃ extra deſiit baptizare Ioãnes

Baptiſmus paſſionis. Luc. 12

Zach. 3

Mat. 11

Diſceptatio de baptiſmo Ioãn. & Ieſu

Aemulatio diſcipulorꝝ Ioannis Mat. 20. Luc. 22

Tentaĩ Ioẽs ad æmulãdũ contra Ieſum Mat. 23 Mar. 12

Nusq̃ niſi hic vocat Rabbi Iohannes.

putaretur posse deflecti, ut domino Iesu studeret sese * præferri. Qui erat (inquiunt) tecum trans Iordanem, &c. ¶ Notandũ diligenter quanta arte, quamq; accuratis agitur insidijs, ut Ioannem pœniteat testimonij, quod domino perhibuit. Duabus nãq; præcedentibus propositiunculis, duas obliqua accusatione subnectunt, hoc modo: Qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & cui tu testimonium perhibuisti, ecce omnes ueniunt ad eum. Qui trans Iordanẽ tecũ erat, seq; tuis manibus ut minor submiserat, ecce hic in Iudæa super te est, & sua seorsum authoritate baptizat. Et cui tu testimonium perhibuisti, indiscreta humilitate nimiũ te subijciens illi, & gloriam tuam dans alteri, ecce omnes te neglecto, ueniunt ad eum, tuumq; baptismũ paruipendentes, illum iuniorem certatim expetunt. ¶ His & huiusmodi dictis Iudaico liuore concinnatis hoc agebatur, ut fidelissimi testis animus à ueritate, cui testimonium perhibebat, auerteretur: atq; ita baptizantium rupta concordia, baptismi uel pœnitentiæ remedium, facilius quasi rationabiter contemni uideretur. Nam pharisæi & Iudæorum q̃ plurimi spreuerunt consilium dei, nõ baptizati baptismo Ioannis: quippe qui expectabant falsi & fallentes, Messia regnante in regno eius superbire, non de peccatis suis humiliari, uel pœnitentiã agere, gentes uniuersas spoliare, non duas tunicas, aut duplices escas cum gentibus diuidere.

* præferre. Duæ uitę alienandi Ioãnẽ a Iesu

Praua intentio Iudæorũ*

Luc. 7

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgelistam Commentariorum Liber Quartus.

VIA REVERA IOHANNES LVCERNA ardens & lucens est, merito nos in lumine eius exultamus, si tamen ipsum lumen eius agnoscimus, quod Iudæi cognoscere noluerunt. Et ideo uolẽtes exultare ad horam, id est, temporale terreni regni gaudium, abillo, quem Christum esse existimauerunt, festinantes præripere, competenter exultare non potuerunt. Est autem lumen eius, humilis ueritas, & uera humilitas, qua totus in corde & in ore præfulgens, ueras inanis gloriæ; quæ stultis lumen esse uidetur, teneuebras admittere non poterat. ¶ Cum ergo mittunt imò & ueniunt Iudæi ad Ioannẽ, quæstionem (ut prædictũ est) de purificatione facientes, & ille testimonium perhibet ueritati, bene & laudabiliter in lumine eius exultamus, non ad horam, sed ad uerum & integrum diem: non ad tempus, sed ad intemporalem tenpentes æternitatem, dum radiantẽ per os eius libenter amplectimur ueritatem. Hoc itaq; loco quid respondeat, audiamus. ⌊ Nõ potest homo accipere quicq̃, nisi fuerit ei datum de cœlo. ⌋ Ac si diceret: Quid me ò fautores importuni tantopere uocatis Rabbi? Quid maiore q̃ ego sum uocabulo, me quasi honorantes extenditis? Hoc nomen eius est, & illi congruit, qui solus nullius indiget, qui solus habet, docetq; hominem scientiam, dat præcepta uiuendi, legemq; uitæ ac disciplinæ subiecto sibi impartitur homini. Et hic longe homines excellit, quorũ nemo accipere potest quicq̃, nisi fuerit ei datũ de cœlo. Omnes enim aliunde acceperunt, singuli de plenitudine alterius donum expectant ppriũ. ¶ Omnis ergo homo prohibẽdus est, ne ametuocari ab hominibus Rabbi: quippe cũ Moysen nusq̃ scriptura sacra hoc nomine appellare consueuerit, quia uidelicet legem nõ de suo dedit, sed aliunde ut daret ipse accepit. Quapropter nolite me uocare Rabbi, sed uocate me discipulum ueritatis: quia profecto cum & ego sim homo, non potuissem quicq̃ accipere, nisi fuisset mihi datum de cœlo. Nunquid uero nunc primum dico, q̃ non sim ego deus, sed tantum homo? ⌊ Vos ipsi mihi testimonium perhibetis, q̃ dixerim: ego non sum Christus, sed quia missus sum ante illum. ⌋ Quando misistis ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, ut interrogarent me: tu quis es, Confessus sum & non negaui, & confessus sum, quia non sum ego Christus, & dixi: Qui post me uenturus est, ante me factus est &c. Quod ergo nunc ita dixerim: Vos mihi nunc testimonium perhibebitis, in eo quòd dicitis: Rabbi qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti. ¶ Nequaquam ergo nunc primum me purum hominem esse cognoui, quia uos scitis, uos memores estis, & nunc mihi testimonium perhibetis, quòd dixerim: Ego non sum Christus. Quod si dixissem, profecto plus quàm hominem me esse affirmassem: quia CHRISTVS plus quàm homo est, quia non tantum homo, sed & deus, & homo est. Quapropter illi soli dicite Rabbi, quia magister uester unus est Christus

Ioan. 3

Ioãnes cõtẽptor inanis gloriæ.

Ioãnes recusat uocari Rabbi

Psal. 95

Eccl. 45.

1. Cor. 4

Ioan. 1

Nec Moyses rabbi dictꝰ ẽ

Exo. 34

Ioan. 1.

Ioannes non erat Christus sed purus hõ

Mat.25 Ioan.1 1.Cor.4

Christus,de quo & dixi,iam & audistis,quia de plenitudine nos omnes accepimus.Illius itaque uos mecũ estote discipuli: Quid enim habeo quod non de plenitudine eius acceperim? Si autem accepi,qd me gloriari uultis quasi non acceperim? Soli illi gloria est,quia de nullo accepit,quia plenus est,& non illi de cœlo datum est,quia cœlum ipsum eius est. Iam nemo mihi molestus sit,Si spiritus potestatem habens ascenderit super me,locum meũ non deserã. Locum(inquam)meum,modulum meum non excedam. Noui ego locum meũ,hunc scilicet quia non sum ego Christus,sed missus sum ante illũ. Vultis audire quid ille,& quid ego sum? Vultis nunc istud cognoscere persimile,quod uobis est bene cognitum? ¶Qui habet sponsam,sponsus est,Amicus autẽ sponsi,qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter uocẽ eius. Hoc ergo gaudium meũ impletũ est.¶Nostis hoc quicunq; aut nuptias egistis,aut nuptijs interfuistis,quanta sponsi & amici eius distantia sit.¶ Sed cur ò Ioannes amice sponsi,non aperte,sed quasi sub uelamine utranq;,scilicet diuinam & humanã Christi naturam cõmemorasti?

Iesus est spõsus,id est,deus & homo.

Poterat enim sic dici: Qui deus & homo est,ille Christus est.Nam illud quod dictum est:qui habet sponsam,sponsus est,non quidem sic accipimus,ac si dictum fuisset:Non ego qui purus homo sum ut quisq; uestrum Christus sum,quia deus non sum:sed ille Christus est,qui & antequàm homo esset deus erat, sed postq̃ homo factus est, nihilominus secundũ suam naturã deus est, propter assumptam uero hominis naturam, Christus est:quomodo quilibet sponsus & anteq̃ sponsam acciperet uir erat,& postq̃ accepit illam,nihilominus natura, uel sexu suo uir est:propter coniunctum uero sibi sexum fœmineũ sponsus dicitur & est.Nos ergo sic dictum esse hoc accipimus,& inde Christum esse sponsum cognoscimus,quia non hominem tantum, sed deum & hominẽ esse credimus & confitemur.Nam nisi prius illud crederemuus, hodie illud Dauidi cum præconiũ: Et ipse tanq̃ sponsus procedens de thalamo suo,cæteraq; huiusmodi testimonia scripturarũ nequaq̃ intelligeremus. At illi necdum credebant,necdũ sciebant Christum deũ esse & hominem.Non sic expectabant Messiam, ut deum fore crederent,sed hominẽ,quàmuis magnũ, tamen hominem tantum. ¶Cur ergo ò Ioannes lucerna mundi,non saltẽ discipulis tuis aperte prius Christum deũ & hominẽ esse ostendis,quorum tarditatem ipse melius nosti, sed tanq̃ perfectis,& in fide Christi exercitatis mystica & alta proloqueris,quorũ superficiem uix aduertere possint? Videlicet quia non iam ante passionẽ Christi expedit ista prædicari. Nec enim ratio diuinitatis admittit eundẽ Christum agnosci, quis uel quantus sit, & secundũ dignitatem suam honorari uel adorari, prius quàm peracto quod à patre iniunctũ est seruitio, sedeat ad dexterã maiestatis in excelsis. Hic ordo necessarius erat nostræ salutis,ut priusq̃ sibimet exigeret ea quę dei sunt,ageret ipse,uel pateretur ea, quæ hominis sunt. Vnde & cum duodecim Apostolis daret uirtutem & potestatem super omnia dæmonia,& ut languores curarent,& mitteret eos ad prædicandum, non seipsum illis prædicare iubebat, sed hoc tantum ut pœnitentiam homines agerent,& hoc scirent quia appropinquaret regnũ dei. ¶Itaq; & Ioannes quia quæstionibus pulsabatur,& ideo de magnitudine Christi,quæ est diuinitas eius,omnino reticendum non erat. Rursus uero sui non erat officij,prædicare incarnationem eiusdem filij dei,sed tantum baptizare & dicere:Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnum dei,sic testimonij sui dicta temperabat,ut & ueritatem non taceret,& tamen uulgo dijudicandam aut conculcandã non exponeret. Ait ergo:Qui habet sponsam sponsus est Quod præter hanc,de qua iam dictum est,latẽtis intrinsecus mysterij gloriam,quam iuxta Psalmistam,cœli enarraturi erant,ita ut non essent loquelæ neq; sermones, quorum non audirentur uoces eorum,quorum sonus in omnem terram, & uerba in fines orbis terrarum exitura erant,dicendo:In sole posuit tabernaculum suum,& ipse tanq̃ sponsus procedens de thalamo suo: Exultauit utgygas ad currendam uiam, præter hanc (inquam) inteaiorem gloriam,in superficie quoq; utilitatis habet plurimum,quod præsentes quoq; ædificare,& à sua poterat nimium carnali æmulatione compescere.¶Siquidem nemo illorum erat,qui execrandum esse nesciret adulteriũ,ubi paranymphus sponsum se esse mentitus, creditæ sibi sponsæ audeat commaculare thalamum. Verbi gratia, Pater Abraham seruum suum fidelem esse arbitratus,per deum cœli adiuratum dirigit,ut uxorem accipiat filio suo Isaac,dans illi quę secum portet de omnibus bonis suis. Ille Rebeccam ad puteum inuentam allocutus, & aquas haurientem contemplatus, quia speciosa erat,primo armillas tradens,& inaures eius appendens auribus,animo illius iam bene præparato,tandem à parentibus illius obtinet,ut fidei suæ credita,domino suo Isaac transmittatur.Nunquid iste cũ seruus sit Isaac, si ipsum Isaac se esse mẽtiatur,puellæ pulchritudine delectatus,& dño suo præripiat eius amplexus,impunitus dimittetur? Nemo utiq; illorum erat,qui nesciret execrãdum hoc esse facinus,cuius ob magnitudinẽ seruilibus pœnarũ modis merito punirentur.At nũc qa seruilẽ conditionẽ fidelitatis honore supgressus est,iccirco magnus in domo nuptiarũ sponsiq; domini sui paranymphus fians,& audiens eũ,& gaudio gaudens propter uocẽ eius gratulantis super industria uel sedulitate sua,q; condignam sibi puellã adduxerit, ¶Plane

Mat.x

Pruden tesponsio Ioã.

Mat.5

Psal.18

Cur Ioãnes nõ apte dixit Iesum esse deum & hoiem Responsio

Psal.18

Exemplũ de seruo Abrahæ quærẽte spõsam filio Isaac. Gen.24

huic

huic ſimile Ioannes illud aſſerit, ꝙ uenit ipſe in aqua baptizans, parare domino plebẽ perfectam. Cũ enim dixiſſet: qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eũ, gaudio gaudet propter uocem eius, concluſit ſic. Hoc ergo gaudium meũ impletum eſt. Quod gaudium? Hoc uidelicet, ꝙ eius qui habet ſponſam, & inde ſponſus eſt, amicus ſum, & ꝙ ante illum miſſus ſum, & ꝙ primitiuam diſcipulorũ eius eccleſiam, baptiſmi mei aquas hauꝛientem allocutus, armillis bonorũ operũ adornaui, & inaures appendi, dicendo: Appropinquabit regnũ dei, & ſic uſq; ad unigenitum filiũ dei patris perduxi, dicendo: Ecce agnus dei, cui mox copulabitur, matre ſua Sara, id eſt ſynagoga, mortua præ infidelitate, & implebit faciem orbis ſemine. Hoc inquit gaudiũ meum eſt, & hoc impletũ eſt, ita ut altius quid non ambiam. Quid mihi dicitis, tuipſe eſto ſponſus? Sponſus ille uocetur & ſit, cui ſponſa debetur. Ioãnes paranymphus & unic⁹ ſponſi. Lucæ.1

¶ Meũ quipe gaudiũ impletum eſt in hoc, ꝙ ſum ſponſi amicus: in hoc, ꝙ ſto in triclinio, & audio eum gaudens propter uocem eius, propter teſtimoniũ eius quod & uos audituꝛi eſtis. quo me beatificat dicens: Inter natos mulieꝛũ non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta, &c. Cum ergo hæc diceret Ioannes eis, qui ſe ſupra dicta quæſtione pulſauerant, & de illo exiſtimari uolebant ipſo authore ſupra id, quod ex ipſo audiebant & uidebant, alij quidem nimiũ fauentes, alij uero malitioſe teſtimoniũ, qd' domino perhibuerat, imitatione uocis eius infirmare, uel annulare molientes: cũ iccirco illis ſimilitudinem de ſponſo & amico obijceret, nonne ſemetipſos reprehendere diſcipuli eius, qui magiſtro nimiũ fauebant? nonne intra ſemetipſos erubeſcere iudei poterant, qui teſtimoniũ eius de Chriſto, quod imminuere tentauerant, ecõtra potius augeri uidebant? Proinde uerus ac dignus ſponſi paranymphus, integer amicus, digne in æterno cœli triclinio ſtat coram illo, & audit uocem eius, & gaudio gaudet, quod ab illo non auferetur. Gaudiũ Ioãnis impletũ. Mat.11

¶ Digne per omnia hic omnibus paranymphis in exemplum proponitur, ideſt, omnibus qui ſponſæ Chriſti, uidelicet ſanctæ eccleſiæ curam atq; regimen ſortiuntur, ut nequaq̃ adulterinis illam oculis contemplentur, & uero ſponſo eius copulam furẽtur. Nam q̃ diu catholicam illi fidem prædicant, ſponſi amici, ſponſi uicarij, uiri quoq; uocantur, & ſunt, quia Chriſtus in eis loquitur, & ipſius ſemen eſt uerbũ fidei, quod per illos ſuſcipitur. Vbi aũt quippiam eoꝛũ, quæ à fide Chriſti aliena ſunt, auribus eorũ inferre moliuntur, adulteri ſunt, qa non Chriſtus in eis loquitur, & uelut alieno corpore ſponſa commaculatur, cũ talibus erroꝛũ magiſtris ſe ſummitti patitur. Luc. x. Parãymphi ſunt catholici doctores. Adulteri, hæretici.

¶ Quam eius uoluntariam paſſionem Paulus de præcipuis ſponſi huius amicis unus, magno clamore redarguens: Nunquid (ait) Paulus pro uobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Dicebant enim illi, diſſenſiones habentes inter ſe: Ego qdem ſum pauli, ego aũt Apollo, ego uere Cephæ. Et hoc modo non quidem Paulus aut Cephas ſiue Apollo adulterabant ſponſam Chriſti, erant enim fideles ei⁹ miniſtri, ſed pronæ in adulteriũ eius animæ conabant amicos ſponſi ſui ad adulterandũ prouocare. 1. Cor. 1

¶ Verum quacũq; ex parte ſiue eius, quæ ſponſa dicitur, ſiue eoꝛũ qui amici dicuntur, adulterij̃ proueniat fomes, teſtimoniũ hoc ueꝛũ eſt, & diſſolui non poteſt: Qui habet ſponſam ſponſus eſt, id eſt ſolus ille, qui cum deus eſſet, humanam ſibi naturam unire dignatus eſt, ſolus ex omnibus ille, & non alius ſanctæ eccleſiæ ſponſus eſt: & quicunq; alius ſe ingeſſerit, adulter eſſe poteſt, ſponſus eſſe non poteſt. Huic aũt (quem ſponſi huius omnes imitant amici) uero amico ſatis eſt, quia magnũ eſt, quia plenũ gaudiũ affert, ꝙ dignus habitus eſt, ſtare, & audire eũ, & eſſe conſcius eoꝛũ, quæ cum ſponſa gerũtur ſecretoꝛũ cœleſtiũ. Quid ergo ſupereſt? quid de reliquo faciendum eſt? Vn⁹ itm̃ ſpõſæ ſponſus

Aiti: [Illum oportet creſcere, me autem minui.] Hactenus (inquit) ſolo uocis teſtimonio clamauerim, quòd ille maior me ſit, & ꝙ prior me fuerit, deinde rebus euidentibus oportet certum fieri, ꝙ non ego Chriſtus, ſed ante Chriſtum miſſus ſum, ꝙ ille nõ ut ego homo tantũ, ſed & deus. Hoc enim mihi minui, & illi creſcere eſt, nõ quod mihi collata menſura decreſcat, uel eius immenſitas augeſcat, ſed ꝙ in notitiam uobis ueniat longe inæqualis utriuſq; quantitas. Alias aũt & uere ſecundũ naturam hominis, qa paulo minor eſt ab angelis, creſcere habet, primo ſignis & prodigijs, deinde ordine mortis, reſurrectionis, & aſcenſionis, & ſic accipere nomen qd eſt ſuper ome nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiũ, terreſtriũ, & infernoꝛũ, & in omnes gentes pœnitentia prædicetur, & remiſſio peccatoꝛũ. Quõ Ioãnes minuitur, & creſcit Ieſus. Pſal.8. Philip.2 Luc.14

Sic omnino fieri oportet, ſic expedit, ſic neceſſarium eſt humano generi, ut adoretur ſedens ad dexteram maieſtatis in excelſis. Interim me oportet minui, nec quis confidat in me puro homine, & ponat carnem brachij̃ ſuum, quod mox fieri uidebitis, quando traditus & decollatus, ad inferos deſcendam, nihil dignũ agens hoc nomine Chriſti, quod uos mihi importune imponitis. Quibus peractis tũc demũ non ſolum uobis ſed & toti mundo decantabitur comparatio mei, quem Chriſtũ eſſe putaſtis, & eius qui uere Chriſtus eſt, contra quem ueſtris quæſtionibus depugnaſtis, tunc iſtud ſcie⁊ & dice⁊, quantum illo, quem filiũ Ioſeph dicitis, minor ego ſim quem Zacharias genuit, q̃d uos diſſimilantes pro eo, ꝙ ex deſerto incognitus, & iamdudum obliuioni traditus aduenj, Chriſtũ me eſſe arbitremini, qui de quibuſdam ſecretis & inuiſibilibus locis aduenerim. Hier.17 Luc.4 Mat.13 Luc.1

¶ Nec dubita diſcre-

tione

In oīb⁹ Iesus maior Ioāne

tione mea paruitas ab eius magnitudine distinguetur. Quem enim homo corruptibilis, mutus & loqui nō ualens, de carne sua genuit, procul dubio minor dicetur, ut est, eo quem deus incorruptibilis & inuisibilis, eloquens & omnia dicendo faciens de corde suo eructauit. Hæc & cætera ubi palàm omni mundo cœperint prædicari, sonantibus cœlis, & gloriam enarrātibus huius filij dei, tunc indubitanter apparebit, ꝙ monte quouis cœlum altius sit, ꝙ dies nocte subluſtri pulchrior sit, ꝙ sol lucifero splendidior sit. ¶ Hoc eius crementum, ipsa quoq; natiuitatis ac passionis eius tempora, modus quoq; & locus passionis eiusdem pulchre significant. Non enim natus est, uel patitur, quibus temporibus dies minuuntur, non ut ego Herodis, aut Pilati infausto natalitio, sed in paschali patitur plenilunio, non ad saltationem unius puellæ, sed ad clamosam petitionem totius synagogæ, non in abscondito tenebrosi carceris, sed sub dio, palàm omni cœlo, teste omni mundo, extra portam ciuitatis, non decollatus, & capite imminutus, sed patulo ligno exaltatus, & extensus, figura crucis sese orbem quadrifidū ad se trahere protestatur. Sequitur: ⌜Qui desursum super omnes est.⌟ Audiant & hoc, & cætera quæ sequūtur, audiant Iudei, & confusione operiantur hæretici, contra quos maxime hoc euangelium (ut sæpe dictum est) conscribitur, qui Christum ex Maria sumpsisse initium, diabolico cōmentati sunt spiritu: Qui de sursum uenit (inquit) super omnes est. Dixerat ꝙ oportere illum crescere, rationem subiungit, probans ꝙ merito crescat, ꝙ merito mundus omnis de illo maiora q̄ de se sentiat. ¶ Cur (inquis) ille crescit, cur tu illo crescente minueris? Qui de sursum uenit, ait, propter hoc ipsum, quod desursum uenit, ꝙ non ex traduce in utero matris satus est, nec de nihilo, & non aliunde q̄ de carne uirginis prodijt, sed in principio erat uerbū, & apud deum erat, & deus propter hoc digne super omnes est, maior omnibus est, excellentior omnibus est, non loco, sed dignitate, nondum corpore sed honore: nondum carnis impassibilitate, sed gratiæ & ueritatis plenitudine. Omnes enim de deorsum sunt, & propter hoc ipsum ꝙ de deorsum sunt, & de deorsum uenerunt, de terreno patre, qui de terra sumptus est cuius materia uel initium terra est, & cum gratia creatoris cœlum fieri posset, terra factus est, quam serpēs comederet, propter hoc iure infra illum omnes sunt, & ille super omnes est. Vnde & subditur. ⌞Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur.⌟ Quid est enim esse de terra, nisi existendi initium habuisse de terra, nihil amplius esse q̄ ꝙ sumptum de terrena humani generis massa? Qui ergo est de terra, inquit, id est, cuius esse cœpit ex terra, de terra est, id est, terrenus est, quemadmodū & enteceſſer eius, de quo Apostolus: Primus (inquit) homo de terra terrenus. Terrenus omnino est omnis, qui terrenū fundamentū, id est, terrenū habet initium, ac proinde de terra loquitur, id est, terrena sapit, terrenis sensibus inueluit. Quid ergo fieri oportet? quomodo illi subuenitur? Ait: Qui de cœlo uenit super omnes est, & quod uidit, & audiuit hoc testatur. Qui de cœlo uenit, & ideo cœlestis est, ut ait idem qui supra Apostolus? Secūdus homo de cœlo cœlestis, unde & super omnes est, ut prædictum est, iste quod uidit & audiuit, hoc testat, uidelicet ut de plenitudine eius nos omnes accipiamus, & aliqd de cœlo loqui sciamus, qui non nisi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tendat, id est, ad qd dixerit, super omnes est, uel quomodo aut super quos omnes est. Ait enim. ¶ Qd uidit & audiuit, hoc testatur, uidelicet super eos oēs est, qui futurū esse testati sunt regnū dei, qui aperiē dum esse hominibus testati sunt introtiū regni dei. Hoc autem prophetæ & reges ante testati sunt, hoc patriarchæ & iusti expectantes & prænoscentes, à longe salutauerūt, & de illo posteris cohæredibus suis prælocuti sunt. Sed nūquid regnū illud uiderūt: nunquid regni illius uoces audierūt, & inde huc uenientes, sedentibus in tenebris captiuis, qui uincti erant, uisa & audita liberi annunciauerūt? Nunqd de cœo uenerūt, & non potius in ista captiuitate, q̄ antea omnino non erant, nati sunt, & toti de terra exorti sunt? Ergo super omnes regni dei testes, hic testis idoneus est, quia uidelicet erat iam anteq̄ huc ueniret, & de regno dei de regno suo, huc in nostrū exiliū uenit. Et cū esset rex illius regni dei propter nos, ut illud nobis testaretur & aperiret, in forma serui nasci uoluit. Vnde uerissime nūc dictū est, & quod uidit & audiuit, hoc testatur. ¶ Et quidem prophetæ uisiones quasdam regni illius uidebant, unde & uidentes dicti sunt. Sed longe aliud est uisiones regni dei figuratiuas & ænigmaticas occulta inspiratione uidere, aliud ipsum regnū uidisse, & inde huc ueniendo, nobis qui nūq̄ ibi fuimus, testari uel annūciare. Ad quid aūt dixit hoc discipulis suis, siue Iudeis, cū quibus quæstio facta est de purificatione? Ad qd (illis dicentibus: Rabbi ecce hic baptizat, & omnes ueniunt ad eū) hoc dixit, nisi ut discipuli sui pro se æmulari desinerent, ut Iudæi contra ueritatem illi insidias machinari desisterent, & potius ad illū Baptistam ueꝛ submisso capite omnes uenirent? Quod qa facere frigidi præ inuidia detrectabant, protinus dolendo subiūgit: Et testimonium eius nemo accepit. O consiliū malignantiū, synagoga perdita, cœtus sceleratus. Ecce qualem legatum, q̄ legitimum testem q̄ fidele testimonium non acceperunt. Indignitas rei * præsciuit cor Ioannis alte tetigit, acerbitas sacrilegij mentem tāti domini conscium percussit, ita ut dolens exclamaret. ¶ Et testimonium eius nemo accepit. Vere enim testimonium

Qui de surſ̄ uenit ſupoēs eſt.

Purus hō de de terra ē & terrenus

Maſ⁹ Chr̄iq̄ oi maloꝛeſt teſtimonium

Philip 2

Aiit Chr̄s q̄ prophetæ vidit.

* præſcium.

eius

Pſalm 18

Mat. 14 Mar. 6

1. Cor. 15

Ibidem

1. Reg. 9

eius nemo accepit, uidelicet q̃diu inter homines ambulauit, q̃ diu præsentia corporali stans in concione hominũ testimoniũ perhibuit ueritati, siue in synagogis Iudeorũ, siue in prętorio Pilati. Clamat hoc iniuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus est uelut falsus testis. ¶ Sed dicit aliquis: Non nemo accepit eius testimoniũ, nam aliqui acceperunt, aliqui in eum crediderunt? Acquiescimus, non negamus, aliqui utcũq; crediderunt, quantũuis incerti & infirmi, dum illum esse filiũ dei confessi sunt, testimoniũ eius acceperunt, uerũtamen in illo articulo uel hora necessarię testificationis, quanti contestari aut subscribere ausi sunt? Nõne omnes relicto eo fugierũt? Nonne percusso pastore oues dispersæ sunt, & solum illũ reliquerunt? Igitur q̃ diu hic dominus in forma serui testimonia regni dei declamauit, q̃uis non solũ dictis secundũ scripturas, sed etiam mirabilibus factis eadem testimonia confirmauit, testimonium eius nemo accepit. Aut ubi reiectus à concilio malignantiũ, contemptus à iudicibus iniquitatis, & punitus ut falsus testis, resurrexit à mortuis, & ascendens in cœlum, deo patri suo qui illum miserat, ea quæ perpessus est retulit, statim adiutor testimonij eius, & defensor idoneus spiritus sanctus aduenit, & exinde testimoniũ eius non nemo accepit. Tunc comprobatus & agnitus est uerus fuisse testis, tunc & exinde creditus est uerus esse rex, imò deus uerax & uera detulisse iura regni dei. Vnde & subditur: ⌊Qui autem accepit eius testimoniũ signauit, quia deus uerax est.⌋ Quis enim est ille beatus, qui accepit eius testimoniũ, nisi ille filius salutis omnis populus Christianus, sancto spiritu insignitus per ministrorũ manus, quibus dictum est: Accipietis uirtutẽ superuenientis spiritus sancti in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & usq; ad ultimũ terræ? Nam quicunq; illos audiuit, testimonium à superueniente spiritu sancto in seipsis habentes, & testificando prædicantes, Verbi gratia, cũ dicunt: Verbũ caro factum est, & habitauit in nobis, & uidimus gloriã eius, gloriam quasi unigeniti à patre. ¶ Hæc nimirũ & cætera huiusmodi prædicantes, quicũq; audiuit & baptizatus est in nomine patris & filij & spiritus sancti, ille testimoniũ eius accepit, & de illo qui * eum non negaret se esse regem regni dei, regem uerũ & filium dei cũ interrogatus se esse non negaret ante faciem Pilati, negatus est & punitus ut falsus testis, de illo utiq; protestatur, quia deus uerax est, quia unus & uerus cum patre & sancto spiritu deus est. Hoc protestatur, hoc in corde suo signauit, hoc in fronte sua cum signo crucis depinxit, corde credens ad iustitiã, ore confitens ad salutem. Insipiens Iudæus uel hæreticus (qualis fuit Cherinthus) hanc ueritatem soluere nititur, dicens in corde suo non est deus. Sed acceptor testimonij signauit, id est, dinga memoria notauit uerba testimoniorũ eius, quibus cõstanter deus uerax esse defenditur. Sic enim in Euangelio suo loquitur, quomodo deus. Vnde & protinus subditur. ⌊Qui est ex deo, uerba dei loquitur.⌋ Quid enim est uerba dei loqui, nisi sic loqui, quomodo licet soli deo loqui? Pene huic simile est in Actibus Apostolorũ de Herode, cũ digna reprehensione legitur: Cumq; sedisset (inquit) indutus uestе regali, populus acclamabat, dei uoces & non hominis, id est, uoces quibus iuste & licito acclamandũ est soli deo, & non homini. Verbi gratia: rex in ęternũ uiuens, semper potens, omnipotens, immortalis rex, & deus noster, & similia. Sed illum percussit angelus domini, eo q̃ acquieuisset immoderato fauori populi, & non dedisset honorem deo, hic autẽ cũ loqueretur uerba dei, cum emitteret uoces dei, Exempli causa: Anteq̃ Abraham fieret ego sum, & ego & pater unum sumus, & ego principium qui & loquor uobis, cum iste hæc, & his similia dei, & non hominis uoces emitteret, uirtutum gloria comitabatur, comprobans quia ipse deus uerax esset, non ut prædictus Herodes, qui cum dei uoces sibi acclamatas admisisset, percussus q̃ & putrescens consumeretur uermibus, ait cum gemitu: Ecce deus uester, scilicet falsus, id est, homo non deus. Ait ergo: ⌊Quem enim misit deus, uerba dei loquitur.⌋ Ac si diceret: qui non communi more naturæ in matris utero ex traduce transfusus est, sed à deo in hunc mundũ uenit, missus est, qui non, ut ego uel prophetę omnes, ad hoc natus est ut mitteretur, sed ad hoc missus est ut nasceretur, hic uerba dei loquitur, id est, sic loquit quomodo deus, & acceptor testimonij eius ex uerbis ipsius corde credulo concipit, quia deus uerax est, quod ex operibus uerba consequentibus agnoscere promptũ est, & eadem uerba diuinitatis eius in sacculo cordis uel memoria signat, ut quotiens superbus Goliat, id est (Cherinthus uel Arrius, siue alius qs hæreticus) blasphemat hũc deum Israel, parata proferat uerba hæc, tanq̃ de petra Dauid, lapides limpidissimos & blasphemiã superbię frontẽ percutiat, contestans, qa dei filius de⁹ uerax est. Non enim hic homo gregarius aut plebeius est, non communi mensura filiorũ Adam, aut iustorũ hominũ diuisiua gratia circunscriptus est. Hoc est quod sequitur: ⌊Non enim ad mensuram dat deus spiritũ.⌋ Vere non ad mensuram, qa totus, sicut per integram columbæ speciem mihi demonstratum est, totus plane spiritus sanctus cum omnibus donis suis super eum requiescit, quomodo colũba super caput eius, ostendit se mihi cũ omnibus membris suis. Non ita cuiq̃ in cunctis millibus, ex quibus hic unus electus est, spiritus sanctus datus est. ¶ Nos omnes damnati capitis homines sola dei clementia perditioni & morti superstites, miseri & egentes, nati infeliciter,

Mat. 26 Zach. 13

Actu. 1

Ioan. 1

Quis testimoniumeius accepit * cum

Rom. 10

Psal. 13

Quid est uerba dei loqui

Iohannis 8 Iohan. 10.

Chr̃s missus est vt nascerẽ, Prophetæ nati sunt vt mitterent̃

1. Reg. 17.

Iohan. 1

Cant. 5

Miseria nati uitatis hũanę

& à ſuperno patre extorres, qui rodebamus in ſolitudine ſqualentes calamitate & miſeria, & eſſe ſub ſentibus delicias putabamus, nos olim canes muti, & præ inedia latrare non ualentes, pro magno habemus & nobiſcum bene agitur, ꝙ deus patrũ noſtrorũ deus appellari dignatus eſt, nos ipſos cum canibus gregis ſui poſuit, & refecti de reliquijs eius, aperire os & latrare ualeamus. Cuiꝙ noſtrum macræ ſcientiolę, tanꝙ panis ſiliginei ſemuncia proijcitur, uel prophęticæ gratiæ quadra diuiditur, & ſua ſinguli menſura contenti, bene nobiſcũ actum eſſe fatentes, foris excubamus. ¶ Hic autem homo nobilis, feliciter natus, & anteꝙ in hac forma naſceretur, cœlorũ dominus, & ſanctorum angelorum imperator deſignatus, nulla menſura circunſcribitur, neꝙ diuiſiuum aliquod indicat munuſculum ſancti ſpiritus. Sed quid? Breui ſententiola grandem uobis differentiam eius exprimam. ⌊Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.⌋ Quis noſtrum habuit aures audiendi, & audire meruit hoc quod iſte magnus præco dixit ſtans à longe, & ſtans humiliter cedens maiori, ſcilicet filio dei in confractione cordis ſui? Quid enim iſte dixit contemplator uiſcerum dei patris? Quid dixit, quid corde reuerendiſſimo & ore religioſiſſimo profudit? Pater inquit diligit filium. ¶ Pater iuſte, mirum ne aut iniuſtum eſt ꝙ tu filium diligis? ꝙ tu filium tuum dignum honore ducis? Si uere utiꝙ iuſtitiam loquimur, recta iudicemus nos filii hominum, quorum nemo unꝙ carnem ſuã odio habuit, ſed nutrit & fouet eam. Si enim carnem ſuam quiſꝙ diligit, & legitimus pater filium ſuum carne ſua progenitum eodem quo ſeipſum honore dignum ducit, & hoc nemo reprehendit, quanto rectius ſuam deus pater in filio ſuo ſubſtantiam diligit, & illum conſubſtantialem ſibi eodem quo ſeipſum honore dignum ducit? Quid enim, ſi corruptibilem noſtræ mortalitatis pellem de ſinu patris exiens induit? Num ideo minus honorabilis eſt & ipſi patri, qui ad hoc illum miſit, minus debuit eſſe amabilis? Nonne potius ipſum hominem, quem ſuo iuſſu induit, ad dextræ ſuę conſeſſum ſubleuare debuit? ¶ Ait ergo: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Filium (inquit) qualis nunc eſt, ſcilicet ſeruuli forma indutũ, cũ ipſa ſerui forma ſic diligit, ut omnia dederit in manus eius, nec unꝙ iudicaturus ſit quenꝙ, ſed iudicium omne agere uelit per illam ſerui formam, quam filius ſuus iuſſu ſuo induit. Hoc ipſum & Daniel propheta longe ante proteſtatur: Aſpiciebam (inquit) in uiſu noctis, & ecce in nubibus cœli filius hominis uenit, & uſꝙ ad antiquũ dierũ peruenit, & in cõſpectu eius obtulerunt eũ, & datum eſt ei regnũ & honor, & omnis populus, tribus, & linguæ ſeruient ei. Quid igitur æmulamini & dicitis: Ecce hic baptizat, & omnes ueniũt ad eum? Omnes omnes, & ipſi & ipſi quoꝙ qui ad eum uenire nolũt, in manu eius dati ſunt. Cum exaltatus fuerit à terra, omnia trahet ad ſeipſum. Omnes iudicio ſuo faciet aſſiſtere, oues quidem ad dexteram, hœdos aũt ad ſiniſtram, & hos qui intus, & illos qui foris ſunt iudicabit: tantum regnũ, tantũ honorem ſuũ, tantam poteſtatem, æternam poteſtatem pater dedit illi. ¶ Non enim ad menſuram pater diligit filiũ. Si nouimus quid ſit dilectio patris, liquet profecto, qa totum cor patris plenũ eſt dilectione filij, nec ſupereſſe potuit angulus aliquis in ſinu pectoris immenſi, & incircũſcripti, ubi à filio ſecluderet quippiam magnũ uel exiguũ de uniuerſo theſauro patris. Quid enim eſt dilectio, qua pater filiũ, uel filius patrem diligit, niſi ſpiritus ſanctus patri & filio conſubſtantialis? Hoc autem ſupra dictũ eſt, qa non ad menſuram dat deus ſpiritũ. Ergo non ad menſuram, ſed toto corde, tota uirtute, tota dilectione, toto ſpiritu * ſcio diligit pater filiũ. Quid igitur retineret, uel ubi reconderet quod non daret in manu eius? Si parentes theſaurizent filijs carnalibus, quanto magis talis parens tali filio theſaurizaſſe credendus eſt cœlum & terram, & qcquid in eis continetur. ¶ Quanti uero, uel quales coram illo ſunt iſti theſauri? ſic ſunt quaſi ſtilla ſitulę, qaſi puluis exiguus. Anguſti atꝙ inopes mortaliũ animi adeo magna hæc æſtimant ut dicant: Vbi erat, & quomodo ſe habebat anteꝙ iſta faceret deus? In qua ſolicitudine taciturnus abſcꝙ ullis diuitijs, & ſine cunctis officialibus morabatur? Hæc ideo cogitamus, quia diuitiarũ eius ſolam fecem, id eſt, creaturam, ab illo in tempore & loco conditam, ſolam prę inopia ſenſus intuemur. At illi non magis per creaturæ multitudinem honoris uel diuitiarũ cumulus accreuit, nec magis per angelicæ uel humanæ creaturæ diminutus eſt ruinã, qã ſi una ſtilla plenæ excidat ſitulę. Anteꝙ iſta faceret, magnus erat dominus noſter, & magna uirtus eius, & ſapientiæ eius non erat numerus. ¶ Quid ergo (inquis) tantopere à præcone ſuo magnificatur filius, ꝙ omnia dederit pater in manu eius? Quid ipſe filius quodam loco exultans: Omnia inqt mihi tradita ſunt à patre meo? Quanta eſt hic materia exultationis & gloriæ, ꝙ ſibi dantur gentes in hæreditatẽ ab eo, corã quo ſunt oẽs ſicut ſtilla ſitulę? Sed uere digna eſt exultatio uel magnificentia, qa nõ gloriatur auaritia, ſed exultat beneuolentia, qa non ipſi regnũ, ſed ipſe regno proficit: non ipſe noſtro ſeruitio ſublimatur, ſed noſtra ſeruitus per eius dominiũ liberatur, ipſe dum in nobis regnum accipit, inclinatur: nos dum illi ſubijcimur, colli noſtri uincula ſoluimus. Igitur quod ait Iohãnes: Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius, id eſt, ac ſi diciſſet: Nos oẽs natura filij iræ fuimus, hic aũt unicus dilectiõis eſt filius, & deus pater omniũ nr̃m ſalutẽ per manũ eius operat. Vnde & ſubditur.

Mat. 15

Chr̃s feliciter natus

Pr̃ diligit filiũ, & quidẽ iuſtiſſime

Pſal. 57.

Epheſ.

Et oĩa dedit in manu eius

Dan. 7

Infinita pr̃is erga filium

dilectio ſui

Oẽs creaturę ad deũ ſicut gutta ſitulæ.

Pſal. 46.

Mat. 11

Qui

LQui credit in filium dei, habet uitam æternam, qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. ¶Ite igitur omnes Aegyptii, ite omnes ad Ioseph, & dicite illi: Salus nostra in manu tua est. Hæc enim dicit præco, saluatoris mũdi. Hæc dicit filii præcursor accrescentis, qui regium currum eius cum uoce præconia præcurrit: Qui credit in filium dei, habet uitam æternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. ¶Quid est hoc? Omnes homines in Adam peccauerunt, & electi de paradiso dei ad tenebras deuoluti sunt, & Aegyptii, id est tenebrosi facti, ecce fame pereunt, ecce uitæ æternæ panem non inuenerunt. Sed iam nunc iste dominatur in tota terra Aegypti, & qui crediderit in illum, ipse cibabitur pane uitæ & intellectus, & potabitur aqua sapientiæ salutaris. Illi aperientur horrea paradisi, quæ clausa erãt gulosо homini propter morsum ligni uetiti, & de ligno uitæ comedens uitam æternam habebit. Qui ad illum non ierit, qui in illũ non crediderit, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. Ita præfinitum est in triclinio trinitatis, ubi filius iste natus præceptum obedienter accepit, ut fieret saluator mundi. Omnis terra nostra sterilitate percussa est, cuncta humani generis massa spinarum & tribulorum maledictione damnata est. Quid ergo comedemus nos omnes infelices Aegyptii? Quisquis nostrum, quisquis omnium filiorum Adam, non crediderit in hunc filium dei, non confessus fuerit eum saluatorem mundi, iuxta edictum magni patris, magni regis dei, qui illum in currum suum ascendere fecit, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum. Quæ ira dei? Illa utiq; quæ super præuaricatorem patrem eius descendit. Non enim ait, ira dei descendit super eum, sed ait, ira dei manet super eum. Olim nanq; super omnes hæreditario iure descendit, & non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, per quod possit amoueri, nisi iste solus & unicus filius dei. Qui ergo incredulus est huic, manet super illum ira dei, quia, ut dictũ est, non nisi per istum potest amoueri. ¶Hæc plane salutis aut uitę conditio recens non est: nã & Abraham pater noster secundũ fidem, eodẽ pacto iustificatus est, Nisi enim in promissione seminis sui, quod est Christus, credidisset, quod in illo benedicerentur omnes gentes, nec iustus nec amicus dei appellatus fuisset, ac proinde saluus omnino non esset. Similiter & posteri eius eadem futuri fide seminis, & eiusdem fidei signo, quod erat circũcisio, de quo alias iam dictum est, salui facti sunt. Quid enim si plurimi signum circuncisionis habentes causam eiusdem circuncisionis nescierunt? Nonne & nunc post abolitã circuncisionem, ex nobis, qui cruce Christi signamur, aliqui præter solum Christi nomen sacramentorũ omnium ignari sunt, aliqui & ipsum Christi filii dei nomen per ætatis infantiam inuocare nesciunt, & tamen, quia super eos inuocatum est nomen eius in illa ætate morientes salui sunt? Longe enim aliud est, doctũ non esse, atq; incredulum esse. Igitur uniuersaliter sentiamus dictũ, id est, de uniuersitate hominum, antiquorum pariter & nouorum quicunq; incredulus est filio, nõ uidebit uitã, sed ira dei manet super eum. ¶Hactenus arserit & luxerit lucerna hæc, uiarum domini præparatrix, nunc extinguenda est homicidæ & adulteri Herodis sacrilegio, deo permittẽte, qa uidelicet lux eius præsenti tempore oportuna non est. Expedit enim, ut antequam Christus eiusmodi luce ubiq; publicetur, oculi Iudæorum obscurentur, & in tenebris insana mente discurrentes offendant ad istum lapidem offensionis ad petram scandali, ut cõquassentur & cõterantur. Igitur & uenerabilis & sponsi amicus secedat iam probatus & emeritus, ut hoc tempore sponsus noster, deus noster, deus sit absconditus, & de illo tam sublimia nemo loquatur. ¶Nec doleat, quod quasi indignus amoueatur à soluenda corrigia calceamentorũ eius, id est quod nõ pertingat ad opportunum tempus prædicandę incarnationis eius. Nam & illi qui calceamenta eius in Idumeam extenderunt, id est, qui fidem incarnationis eius gentibus prædicauerunt, nati erant mulierum. Dixit autem uniuersali enunciatone ipse sponsus, cuius calciamenta portare desyderabat, quia inter natos mulierũ non surrexit maior Iohanne Baptista. Non ergo doleat, quasi indignus repulsus sit: nam ubicunq; calceamenta ista deportata fuerint, sanguis quoq; eius de carcere & conuiuio Herodis clamabit, & fidem Christi, atq; testimonia castitatis magna uoce prædicabit. Sequitur: LVt ergo cognouit Iesus, quia audierũt pharisæi quia Iesus complures discipulos facit & baptizat q̃ Iohannes, quanq̃ Iesus nõ baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæam & abiit iterum in Galilæam. ¶Facit prior ipse Iesus quod docturus est humilitatis magister, & uenerando præmonstrat exẽplo hoc ipsum quod per habitaculum gratiæ suæ Paulum dicturus nobis est, ut simus honore inuicem præuenientes. Nam q̃ diu lucerna hæc de qua prædictum est, lucerna clarissima Iohannes ardere & lucere potuit, ut passi sunt filii tenebrarum, ut staret lucens super candelabrum suum, tãto illum honore dignum duxit hic dominus omnium, ut sicut ille non seipsum cõmendabat prędicatione sua, sed Christum, sic ecõtra Christus Iesus, illo superstite, nusq̃ poneret in conspectu populi magisterii sui cathedram per publicæ prædicationis officium. Quod si facere uoluisset, magna utiq; claritate sua famã illius citius obscurasset, sicut sole meridiano lucernæ fulgor exiguus operiri solet. Hoc omnino deuitans exemplorum bonorũ prouisor, nec hoc saltem

Gen. 47

Nemo saluat nisi in fide fi lij dei.

Eccle. 15

Ira dei manet super eũ.

Actu. 4

Rom. 9
Gala. 3
Gen. 22
Rom. 4
Gen. 17

Salus paruulorũ ex inuocato nomine Chri super eos.

Mat. 14

Psal. 6
Rom. 9
1. Pet. 2

Nõ minor a postol Iohã. Bapt.

Mat. 3
Psal. 59

Mat. 11

CAP. IIII.

Chris phumi itatẽ cessit Iohan. Bapt

Rom. 12

Iohan. 5

saltem passus est, ut propter id, ꝙ sui quoq; discipuli baptizabant, quæstiones augescerent,
Mar.1 Luc.4 quæ iam, ut supra dictum est, fieri cœperant, sed loco & tempore cedere dignatus est, ut debito cum honore Baptista suus, ad cõsummationem cursus sui perueniret. Hoc est quod euãgelista nunc refert. Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & baptizat, quam Iohannes, quanquã Iesus non baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galileam. ¶ Qui omnia nouit antequã fiant, tunc primũ istud cognouisse dicitur, quando quæstio, quæ prædicta est, ex discipulis Iohannis cum Iudæis facta est. Et recte tunc cognouisse dicitur, quando iam aliis cognoscẽtibus palam fieri debebat, quod falsis inuidorum laudibus non delectaretur, uidelicet eadem iudicii sui maturitate, qua dæmonum testimonia clamantium, scimus quia sanctus dei es, quia filius dei tu es, audire de
Luc.7 Sap.2 dignabatur. ¶ Hoc enim quod Iesus baptizaret, & plures q̃ Iohannes discipulos faceret, audierunt pharisæi non habentes aures audiendi, sed omnino surdi ad audiendum uerbum dei, & cæci ad uidendam rectitudinem consilii diuini. Ipsi nãq;, ut superius dictum est, spreuerũt cõsilium dei, non baptizati baptismo Iohannis. Excæcauit illos malitia ipsorum, & nescierũt sacramenta dei. Hoc isti tales audierunt, quod Iesus Baptizaret, malitiosa utiq; inuidia, quod discipuli baptizabãt in magistrũ referẽtes. Nõ enim Iesus baptizabat, sed discipuli eius. Quod baptizabãt discipuli eius, hoc satis erat occasionẽ detrahẽdi contra magistrũ præripere festinantibus. Dicebant ergo: Ecce duos baptistas habemus. Nũquid uterq; Christus est? Credibilius est, quia neuter. Quid ergo est, nisi erraticus fauor indocti populi, qui prius Iohannem
Iohan.7 Christum esse nobis suffurrauit, nescientibus & nunc eundem faciata curiositate fastidiens, istũ nouum consectatur eadem temeritate uel incertitudine iudicii? Videte nunc quam contentiose agant isti duo uiri, ut contra se inuicem nomina sua magnificent in populis. Vter illorum pertinacius apud turbam istam maledictã, quæ non nouit legem, nomen Christi obtinebit? Vt cognouit Iesus, inquit euangelista, quia hoc, quod supra dictum est, audierunt pharisæi, reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam, non quidem timens illorum malitiam, sed suo secundum hominẽ priori cædens, & tempus suum, quod illo adhuc prædicante nõdum aduenerat, deceuter expectans. ¶ Iterq;, inquit, abiit in Galilęã, signãter addidit iterũ, quia uidelicet
Luc.4 Iohã.1. & 2. dudum illuc abierat, postq̃ baptizatum à Iohanne spiritus expulerat in desertum, tunc scilicet quando inuenit Philippum, & in Cana Galilææ aquas conuerit in uinum, ut intelligas illum eius reditum in Galilæam, à quo cæteri euangelistæ incipiunt, non primum sed alterum esse post eius baptismum. ¶ Hunc eius reditum diligenti contemplemur intuitu, quia totus figuratiuus est, & illius aquæ riuum, de quo dixerat in Iudæa, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnũ dei, illius uiuæ aquæ flumẽ, quæ de templo suo
Iohan.3 Ezec.47 Iohan.2 egressura erat, ubi Iudæorum sacrilegio soluereturꝫ sicut ibidem tunc dixerat illis, soluite tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, quo perducturus, quo eius alueũ deflexurus sit, in his, quæ præsens lectio cõmemorat, dictis & factis suis mystice præpingit, ductore & uiarum eius dispositore digito dei. Quod euangelista sic incipit: LOportebat autem eum transire per Samariam. ¶ Quam ob causam? Illam utiq; quæ longe inferius post hunc eius transitũ his uerbis subiecta est: Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet. ¶ Ergo ut uerum cõprobaret hoc testimonium suũ, id est, nõ aliam ob causam se apud Iudæos honorem non habere, nisi quia patria sua, contribules sui Iudæi erant, & præ inuidia notum hominem contemnebant, simulq; hoc ex oppositoꝫ id est, ex eo quod in patria non sua diuinum honorẽ habitutus erat, aliam conuinceret nõ subesse causam nisi cõmune malum superborum inuidiã, oportebat eũ transire per Samariã. Hoc oportebat, hoc proposito uel cõsilio diuinitatis eius cõgruebat, ut per illos alienigin as iter faceret, & illud quod de nobis qui alieni à deo & hospites testamentorũ eramus, consiliũ habebat, præfiguraret.
Samaritani a Iudæis vitabãt propter duas causas. 3. Reg.12 ¶ Samaritani nãq; à Iudæis inter alienigenas reputabantur Samaritanis Iudæi non coutebantur longa retro series, duplex causa dissentionis est: Prima, quia per manum Ieroboã x. tribꝰ à Iuda, & à domo Dauid resciſſe fuerant, & relicto templo domini, quod Salomõ in Hierusalẽ extruxerat, uitulos aureos, quos fecerat Ieroboam, pro deo coluerant, uidelicet instinctu regis sui, metuentis, ne si iuxta legẽ ter in anno Hierosolimam ascenderent, ut in conspectu domini dei sui apparet ent, sollicitati à fratribus suis filiis Iuda & Beniamin ab illo recederent.
Exo.34 ¶ Alia causa erat, quia cũ easdẽ decẽ tribus captiuasset Salmanassar & cũ reliquiis illas de di-
4. Reg.17 uersis gentibus collectos incolas habitare fecisset, unaquęq; gens fabricata est deũ suũ, & ita cõmixtæ cũ gentibus reliquiæ, Israel inimicis suis Iudæis maiorẽ contẽptus materiam dederant, ut merito uiderentur contẽptibiles. Sed hoc erat propositũ diuinitatis, ut Iudæis, qui sacrosanctũ corporis eius tẽplũ soluturi erant, ut supradictũ est, propter perfidiã relictis, salus
Iohan.2 Misterij illius transit? p Samariam Matt.vlt ad alienigenas transiret. ¶ Bene ergo oportebat, relinquentẽ Iudæã transire per Samariã. Factis enim prius loqui uolebat, quod postea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe, euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, iã nũc eandem

doctrinam

mulieri Samaritanæ à ſe petendam eſſe innuit, ſub nomine aquæ in uitam æternam ſalientis. Præſentis ergo lectionis myſteria, nobis aduenis gentibus deſyderabilia ſuper aurum & lapidem prætioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum, enucliare conemur, ipſo adiuuante cuius intimam ſub cortice literæ gratiam ueneramur. Pſal. 18

Venit ergo in ciuitatem, quę dicitur Sychar, iuxta prędium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Sychar quæ & Sychem.

Sychar ipſa eſt Sychem, ſed uitioſe, ut Sychar legeretur error inoleuit, urbs Samaritanorum, quę nunc Neapolis dicitur. Samaria quippe ciuitas regalis erat, quæ nunc Sebaſte nuncupatur, ſed & omnis regio quæ circa eam fuit, à ciuitate quondã nomen accedat. Illic uidelicet in Sychem, dedit Iacob prędiũ Ioſeph filio ſuo, quãdo moriens in Aegypto dixit ei: Dabo tibi partem unam extra fratres tuos, quã tuli de manu Amorræi in gladio & arcumeo. Dicendo ſe eam in arcu & gladio poſſediſſe arcum & gladiũ iuſtitiam uocauit, per quam meruit peregrinus & aduena, interfecto Sychen & Emor propter Dinæ ſuę raptũ, de periculo liberari. Timuit enim (ut in hiſtoria legitur) ne uicina oppida & caſtella, ob euerſionem fœderatæ urbis, aduerſus ſe conſurgerent, & dominus non dedit eis ut nocerent illi. Vel certe ſic intelligendum: Dabo tibi partem unam, quã emi in fortitudine mea, hoc eſt in pecunia, quam multo labore & ſudore acquiſiui. Quod aũt ait, extra fratres tuos, oſtẽdit abſq; ſorte dediſſe eam tribui Ioſeph. Siquidẽ eodẽ loco ſepultus eſt Ioſeph, & Mauſolæum eius ibi hodie cernitur. Iuxta prædium illud uenit dominus Ieſus. Gen. 48 Gen. 34 Mauſolęum Ioſeph

Erat autem ibi fons Iacob. Fons iſte, cum pro raritate fontium ui iugis aquę, cuius in illa terra pleriſq; locis pręter ciſternas penuria eſt: tum pro dignitate uel memoria tanti patriarchæ inſignis & notus erat, præſertim ubi inflabatur alter aduerſus alterum, ſcilicet Iudæus aduerſus Samaritanum, & Iudęo de ciuitate Dauid, temploque Salomonis gloriante, Samaritanus de priorum patriarcharũ manſionibus, qui illis in locis habitauerant, ſeſe defendẽs anhelantem ſolabat inopiam. Ieſus ergo fatigatus ex itinere, ſedebat hic ſuper fontem. Hora erat quaſi ſexta. 3. Reg. 8 Gen. 33

Hic iam myſteria quærenda ſunt. Nam quomodo hic in fonte ſubiecto relucet ſolis imago, ſic iſta domini Ieſu fatigatio uel ſeſſio, fatigationem ſeſſionẽq; alteram ſpectat, quam ipſe in arcano diuinitatis ſuæ meditabatur conſilio. Quam ergo fatigationẽ ſui meditabatur? Iudęis dixerat ſuperius: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Hoc utiq; futurũ erat, & hoc illis facientibus, Ieſus ipſe ex itinere humanitatis ſuę, uera paſſione, ueris doloribus, & uera morte erat fatigãdus. Ieſus fatigatus ex itinere Iohan. 2

Deinde aſcenſo cœlo uãturus erat ad prędium, quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo, extra fratres ſuos, id eſt, relictis Iudęis uenturus erat ad Gentes, quas deus pater in hęreditatem daret ſibi uero Ioſeph, cuius typum nomine & actibus geſſit filius ille accreſcens Ioſeph. Myſticaexpoſitio de prædio

Ad illam hęreditatem ſuam uenturus erat dei filius, & poſt acerbam mortis fatigationem, ſedendo in magna requie ad dexteram patris ſeſſurus erat, & ſuper huius hęreditatis ſuæ puteũ, id eſt, exuperaturus uniuerſum humanæ cupiditatis uel philoſophicę ſapientię profundum. Nam ubi quod ſtultum eſt Dei ſapientius, eſſe hominibus comprobauit, & perſtultitiam crucis ſapientes mundi confudit & ſubiugauit, hominumq; cupiditates timore ſuo repreſſit, quid aliud q̃ ſuper puteum ſedit? Bene ergo poſtq̃ Iudæis de templo ſuo electis, dixit: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus ſuſcitabo illud, relinquens Iudęam, ſuper Samaritanorum ſedit puteum. Quia poſtq̃ illos de domo & regno dei expulit, qui ſceleratiſſime ſolue runt templum corporis ſui, & in agone mortis dicenti: Sitio, potum obtulerunt fellis & aceti, relinquens illis deſertam domum ſuam, uenit ut biberet fidem & ſalutem gentium, & daret illis aquam uiuam, quam egredientem de templo corporis ſui ſoluto, Iudęi ad ſe uenire paſſi non ſunt. Sedens ſuper puteum 1. Cor. 1 Ioan. 19

Cum autem ſic ſedet Ieſus, hora ſexta eſt, quia uidelicet nunc, dum ipſe dominus omnium, ad dexteram patris reſidens regnat ſexta mundi uoluitur ætas. Sequitur: Venit mulier Samaritana haurire aquam. Hora ſexta ætas mundi.

Hoc profecto ſitiens & arida gentilitas faciebat. Currebat certatim ad illam inanem philoſophorum huius mundi diſciplinam, ut uel ſecundum Stoicos curioſitatem, uel ſecundum Epicureos, omnem expleret cupiditatem, ſperans in illis eſſe uenam aquarum uiuentium, id eſt, in ſcholis illorum prædicari ueræ & ſummæ beatitudinis uiam. Quid enim Socratis uel Platonis academiam, cæterorumq; ſectas diuerſas philoſophorum, niſi puteos uiuentium eſſe putabant aquarum? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquam, tandem aliquando inuenit dominum ſedentem ſuper puteum, quia philoſophos ſuos diu mirata gentilitas, tandem aliquando reluctantem per Apoſtolos ſuos audiuit dei ſapientiam Chriſtum. Philoſophia putabat habere aquas uiuas.

Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſcipuli autem eius abierunt in ciuitatem, ut cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Iudæus cũ ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? Non enim coutũtur Iudæi Samaritanis. Non mulier Ieſum, ſed mulierem Ieſus prior alloquitur, & dum ab illa bibere poſcit, non ſe illam, uel ullũ hominem communem, aut immundũ æſtimare profitetur, cũ utiq; & ipſe cauſam eandem ignorare non poſſet, propter quam mulier mirata eſt, quam & Euangeliſta ſubnectens: Non enim inquit coutuntur Iudæi Samaritanis. In quo parua quidem dignationis Mulier gẽtes conuertendas ſignificat

eius ſcintilla prælucet,ſed eius indicio gratiæ eius immenſitas, quæ poſtmodum in cunctis gentibus eadem dignatione diffuſa eſt,præſignata eſt. Nam quomodo tunc mulierem illam affatu ſuo præuenit,quæ nullam colloquii uel alicuius cõmunionis copiam haberet in omni um gentium cõtemptoribus Iudæis,& illã prior obſecrare dignatus eſt,qui ſine eius ope nõ ſolum aquam bibere,ſed & totũ puteum poterat in uinũ conuertere: ſic omniũ gentiũ meri ta,miſericordia eius præuenit,quæ alienæ & immũdæ reputabãtur ab illo peculiari populo dei nimiũ de ſuis uel patrũ ſuoꝝ præſumente meritis,& obſecrare dignatus eſt,ut cõmunica
2. Cor. 5 rẽt ſibi,maxime dicẽte Apoſtolo,qui legatione fungebatur pro illo: Obſecramus ꝓ Chriſto, recõciliamini deo. Quã recõciliationẽ,dũ ab eccleſia de gẽtibus ultronea uel gratuita legati one petiuit,profecta ab illo bibere popoſcit,quia ſalutẽ eius fitiens, totis uiſceribus charita tis illã reuera in magna ſiti attraxit. Quod audientes,illę ſcilicet gentes,plus q̃ iſta mulier, ad-
Actu. 15 miratione & gaudio repletę ſunt: ſicut in Actibus apoſtolorũ ſcriptum eſt,quia cum legiſſent apoſtolorum epiſtolam,gauiſæ ſunt ſuper conſolationem,ſcilicet,quod ſaluari poſſent abſq; circũciſione cæteriſq; operibus Legis,ſola Chriſti fide. ¶ Nec illud uacat à myſterio, quod diſcipuli eius abierant, de quibus & dicitur: quia abierunt in ciuitatem,ut cibos emerent,& ſo-
Myſterium abientiæ diſcipulorum lus ſaluator cum ſola peccatrice & alienigena locutus eſt. Quando enim gentes primum al-
Actu. 10 locuta eſt gratia Chriſti,quando angelum ſuum ad Cornelium miſit,apoſtoli Chriſti aberãt, neq; cum hominibus eiuſmodi quicquam de uerbo ſalutis locuti fuerant: ſed extraneos illos arbitrati,ſolos filios regni,ſcilicet Iudæos ſibi incorporare uolentes,quaſi circuibant ciuita-
Pſal. 58 tem,iuxta Pſalmiſtam: Diſperſi ad manducandum,& quia non erãt ſaturati,& murmurabãt. Igitur cũ illa mulier admirata dixiſſet: q̃modo tu Iudæus cũ ſis,poſcis à me bibere, quæ ſum mulier Samaritana? ¶ Reſpondit ergo Ieſus & dicit ei: Si ſcires donũ dei,& quis eſt qui dicit ti-
Si ſcires donum dei. bi: Da mihi bibere,tu forſitan petiſſes ab eo,& dediſſet tibi aquam uiuam. ¶ Pulchre diuina ſapientia humanæ facundiæ dignatur nunc uti elegantia,dũ ab aqua uiſibili,cuius ad petitionẽ ſe inclinauerat latens in carne maieſtas,metaphorã faciens mulieris mentem paulatim ſubleuando,ad petendam ſancti ſpiritus gratiam leni introductione inuitat. Si ſcires,inquit, donũ dei,& quis eſt qui dicit tibi,da mihi bibere. ¶ Notanda diligenter ſeries tenorq; uerborũ.
Et quis eſt q̃ dicit tibi. Non ait,ſi ſcires deũ,non ſolũ quippe Samaritani,ſed & plerique gentilium ſcire poterant, unũ eſſe creatorẽ deum. Sed ait: Si ſcires donũ dei,quod profecto non eſt aliud q̃ ſpiritus ſanctus, donum patris & filii,quem ante redemptoris aduentũ miſer iſte mundus non cognouit. ¶ Itẽ non ait,ſi ſcires quis dicit tibi,da mihi bibere: quod utiq; illa ſcire uiſu & auditu poterat,eumq; ſedentẽ ſuper puteũ prætento digito Samaritanis conciuibus ſuis demonſtrare: ſed ait: ſi ſcires quis eſt qui dicit tibi,id eſt,qualis eſſentia eius eſt,quantũ à cæteris mortalibus differt: qa non filius hominis tantum,ſed & filius dei eſt,non homo tantum,ſed & deus eſt. Et eſt ſenſus: Si ſcires patrem & filium & ſpiritũ ſanctum,ſi audiſſes nominis eius euangeliũ, tu forſitã cre-
Gẽtiles facilius cõuertũi q̃ Iudæi. deres in eum,& peteres ab eo donũ dei,ſcilicet aquã uiuã,id eſt baptizareris,ut per gratiã ſancti ſpiritus acciperes remiſſionẽ peccatorũ. Iam enim patrem deum plerique utcunq; ſciebãt, ipſum autem qui nunc hæc loquebatur,dei filium & ſpiritũ ſanctũ neſciebant. ¶ Quod in exprobationẽ Iudæorũ dictũ eſt,à quibus nunc reuerſus fuerat,quosq; incredulos ſciens de tẽ-
Mat. 12 plo eiecerat,futurũ prefignans,q; illis eiectis alienigenas per aquæ & ſpiritus ſancti regenerationem introduceret in regnũ dei,quod poſtmodũ euidenter Nicodemo dixit. Et eſt huic ſimile,quod Iudaicis ciuitatibus exprobrans,dicit. Si in Tyro & Sydone factę eſſent uirtutes quæ in uobis factæ ſunt,olim in cinere & cilicio pœnitentiã egiſſent. Quod enim de hac Samaritana muliere ueritas proteſtatur,de idololatris uniuerſaliter ſentiendũ eſt gentibus, quę ubi euãgelica prædicatiõe audire & ſcire meruerunt donũ dei,& eũ, qui in apoſtolis ſuis loquebatur eis, Chriſtũ filiũ dei,pœnitẽtiã egerũt,& à ſaluatore Chriſto donũ dei, uiuã aquã, ſcilicet ſpiritũ remiſſiõis peccatorũ petierũt,& in noie trinitatis baptizati ſunt,ficq; una de oĩbus gẽtibus eccleſia facta eſt, cuius hæc mulier typũ gerebat,& cui in pſona illius ueritas teſtimoniũ perhibebat,quod nõ per malitiã,ut perfida ſynagoga,ſed p ignorantiã peccauerat. At illa mulier,adhuc circa nomen aquæ,quam haurire uenerat,carnali ſenſu oberrãs. ¶ Dicit ei: Domine neq; in quo haurias habes,& puteus altus eſt. Vnde ergo habes aquam uiuam?
Aqua uiua gr̃a ſpũſan. Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob,qui dedit nobis puteum & bibit ipſe ex eo,& filii eius,& pecora eius? ¶ Errabat enim mulier hæc in uocabulo aquæ uiuæ, neſciens riuum iugiter fluentem aquæ inuiſibilis,& indeficientem gratiam ſpiritus ſancti,aquam uiuam æquiuoca appellatione nuncupari. ¶ Sed libet iam huius obiectionem Iudæorum obiectionibus cõ-
Supba obiectio mulieris Samaritanę. ferre. Superius,cũ illis ſigna petentibus,dixiſſet quiddam,quod intellectibus eorum uideretur impoſſibile,ſoluite,inquiens,templum hoc,& ego in tribus diebus excitabo illud: illi irreuerenter obiicientes,xl. & vi.,inquiunt,annis ædificatum eſt templũ hoc,& tu in tribus diebus excitabis illud? Tu autem,inquiunt,homo contemptibilis: dicendo enim tu, ſuperbiã & contemptũ exprimunt: homo ergo contemptibilis & crucifigẽde,tu in tribus diebus excita

bis

bis illud? ¶ Hæc autem non hostili irrisione, sed amica percunctatione, reuerenti compellatione præmissa: Domine inquit, neq; in quo haurias habes, & puteus altus est. Nisi humilem præmisisset uocem, dominũ eum compellans, putaremus forte, q; tanq; homini alieno, utpote Iudæo, uasculũ suũ commodatura non esset ad hauriendũ aquam. Nunc autem palam est, quia non ipsa Iudæum contemnebat, sed à Iudæo contemni metuebat, quia uidelicet Iudæi potius euidentẽ superbiendi materiã habentes, nec uasculis Samaritanorũ uti dignabantur. Samaritani uero conscientiæ morem gerentes, & si interdũ animosa contentione seipsos consolabantur, satis illis esset non contemni, & ab eorum, qui in se confidebant, tanquam Israelitæ ueri, communione nõ repelli. Rursus illas amaritana mulier illi Iudæo, scilicet domino nostro, nullum aliud uasculum, præter suum, præsto adesse uidens: Domine, inquit, neq; in quo haurias habes, & puteus altus est: tanta scilicet altitudine, quantam manu tua attingere non præ- uales. Altus quippe est quadraginta cubitis, ab ipso latere hominis usq; ad summum digitorũ extentis. Nonne ergo longius est à salute superbia Iudæorum, q̃ humilis conscientia Samaritanorum? Hic & illic præses iustitiæ ueritas, in templo corporis sui residens, uerborum q; ac rerum causas in statera appendens, unam aquam de eodem templo corporis sui profluentem, Iudæis non creditam, Samaritanis propinare uenit, imò cunctæ de gentibus Ecclesiæ, quam (ut sæpe iam dictum est) hæc mulier Samaritana præfigurauit. ¶ Quod illa nondum intelligens, & à saluatore, quem non cognoscebat, ipsam Samaritanorũ aquam Iudaico fastu despici existimans: Vnde ergo (inquit) habes aquam uiuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum, & bibit ex eo ipse, & filij eius, & pecora eius? Ac si dicat. Nunq̃d qualiscunq; Iudæus, quantuscũq; Hierosolymitanus maior est, mundior, aut religiosior est patre nostro Iacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille inquam, non quiuis alienigena, sed pater noster tam magnus, tam sanctus, tam mundus, & deo charus, hunc nobis dedit puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius. Vnde ergo tu, uel quicunq; Iudæus, habes aquã, quã in contẽptũ huius aquæ, uelut mortuæ, aut immundæ appellet aquam uiuam, aut mundam? ¶ Notandũ, quòd non ait, qui fodit, sed qui dedit nobis puteum: quia uidelicet non legitur Iacob illic fodisse puteum, sed tantum emisse partem agri à filijs Emor patris Sychen, q̃d prædium ex ueritate ueteris historiæ Euangelista refert (ut supra dictum est) Iacob dedisse filio suo Ioseph, subiũgens de hoc puteo, erat autem ibi fons Iacob. Omnis enim puteus fons, q̃ uis non e conuerso omnis fons puteus sit. Et quidem Abraham & Isaac certis locis puteos fodisse leguntur, quorum etiam plerosque Palęstini inuidentes obstruxisse, & pro quibusdam tantum contendisse referuntur. Hunc autem puteum, de quo cum Samaritana muliere tanta saluatoris collatio est, nec Iacob, nec patriarcharum quisquam fodisse memoratur. Recte ergo non dixit qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, fortassis cum ipso prædio pariter à filijs Emor coemptum, sufficere æstimans ad huius aquæ defensionem, quòd ille tantus patriarcha biberit, & filij eius, & pecora eius. ¶ Ad hæc dominus noster mulieris tarditati condescendens, qui nouerat se indoctæ magisterium suscepisse animæ, generalem propositionẽ aquæ uiuæ, cuius nullas esse differentias, aut species illa peruidere poterat, ipsam aquam uiuam, quam se posse dare dixerat, & illam, quam solam mulier ista nouerat, proprijs differentijs hoc modo determinat. ⌊Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.⌋ Hæ namq; differentię, scilicet iterum sitire, & in æternũ non sitire, contrario modo sibi inuicem discrepant: nelut omnem sitim extinguere, & nullam sitim extinguere. Quos effectus contrarios in his domini nostri dictis aduertere promptum est. ¶ Nam aqua eiusmodi, quam hęc mulier haurire uenerat, scilicet aqua elementaris, nullam omnino sitim extinguit: qa qui biberit ex ea, solo corpore refocillato, cum iterum sitiat, inopiam naturę non se *explicuisse satis euidenter indicat. Aqua autem illa, quã Iesus dat, corporis & animę sitim æternam funditus extinguit, ut apud inferos non sitiat ardens, aut ardeat sitiens, sed eodem, qui hæc loquitur, agno duce pergat ad uitæ fontes aquarum, & æternæ beatitudinis haustu, cunctam corporis & animæ purgans inopiam, non deficiat omni bono iu æternum. Vnde subdit. ⌊Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam.⌋ Quæ est enim hæc aqua uiua, nisi illa, quæ (ut supra dictũ est) in baptismo Christi percipitur spiritus sancti gratia? Aqua hæc spiritus sanctus est, aqua hęc deus est. Aqua hæc in corde dei patris fons uitæ est, in ore dei filij, gratiæ & pacis flumen est, in beatis angelis torrens gloriæ est, in electis hominibus inundatio uitæ est. Quæ à quocũq; bibita fuerit, ad matricem suam, æternæ diuinitatis abyssum, resilit, inferno profundior, terra longior, mari latior, & cœlo altior. Illuc (inquam) resilit, inde uenit, pariter q; bibentis animã etiam si in infernũ descenderit, saliendo in uitã æternam sustollit: ubi non esuriat, neq; sitiat, & non percutiat eã æstus & sol. Et anteq̃ illuc saliat, fons in bibente fit, & per sinum cordis riuos sapientiæ & scientiæ diffundens, animæq; totum alueum implens, & paulatim in uerbo uitę permeatum oris prorumpens, hortos uicinos areasq; longe positas affatim irrigat, taliq; anima

Humilis obiectio mulieris Samaritanæ.

Iacob nõ fodit sed emit puteũ istum. Den. 33 Gen. 48

Gen. 21

Differẽtia inter hũc puteũ & aquã uiuam Christi

Sitim extinguere expleuisse

Apo. 7 Esa. 58.

Descriptio aquæ uiuæ.

Esa. 49

Cant. 4

Felix eccl'ia ex gentibus cõtra ĩcredulos Iudæos

que anima meretur audire, Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium. Recte ergo qui biberit (inquit) ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam. ⌊Dicit ad eum mulier: Domine da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neq; ueniam huc haurire.⌋ Beata mulier hæc alienigena, imò beata Ecclesia de alienigenis collecta, cuius hæc typum gestat, merito surrectura in iudicio cum generatione mala & adultera, ut condemnet eam: Si (inquit) terrena dixi uobis, & non credidistis, quomodo si dixero uobis cœlestia credetis? Terreni templi, terrenæ ædificationis similitudine usus, dixerat: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus suscitabo illud, & illi terrena quę sola in his uerbis intellexerunt, eum posse facere non crediderunt. Quomodo credidissent, si cœlestia dixisset, si se cœlestem uitam dare posse, si se illos ita potare posse dixisset, ut in uitam æternam salirent? Sed hæc mulier credidit, & confessa est, & non negauit. Dixit enim mulier hęc, dicit & nunc mulier magna per totum orbem dilatata, anhelans & sitiens, sitiens & clamans: Domine da mihi hanc aquam. Credidit ergo, propter quod & sic loquitur, ac proinde generatio illa iure (ut prædictũ est) huius comparatione condemnatur. Quid tandem restat? Quare tantum bonum differtur? Qui bonum tam optabile petendum à se dixit non rogatus, postulanti simpliciter quare non confestim largitur? Andi quod sequitur. ⌊Dicit ei Iesus: Vade, uoca uoꝝ tuum. Respondit ei mulier: Non habeo uirũ.⌋ Ecce quomodo mulierem peccatricẽ, quam sciebat nõ habere uiꝝ, quam nouerat legitimum non iniisse coniugiũ, reuocat ad cor suũ, ut uideat in testimonio cõscientię suæ quid facto opus sit, quatenus illud donũ dei mereatur accipere. Poterat dicere: Nisi pœnitentiam egeris, & peccata tua confessa fueris, quia peccatrix es, & sic, & sic egisti, nisi inquam pœnitentiam egeris, ego hanc aquam non dabo tibi, quia uidelicet non nisi pœnitentibus, & peccata sua confitentibus, & eadem relinquentibus, hęc sancti spiritus gratia, hoc donũ dei tribuitur. Hoc dominus dicere poterat, sed usa est arte sua nostræ salutis opifex dei sapientia, quatenus nec illam molesta uerecũdia pulsaret, & tamen necessariam saluti eius peccatorũ confessionem eliceret. ⌊Vade inquit, uoca uirũ tuũ, & ueni huc.⌋ Quid illa reputaret, nisi ad hoc uirũ suum debere uocari, ne mulier sine uiro suo tanq̃ uitæ facultatem perciperet, & hoc à tantę rei largitore recte pensari, q̃ uir tanti doni particeps esse deberet, cũ quo mulier unum corpus esset? Et quidem protinus cucurrisset, si haberet quem uiꝝ suũ legitime profiteri posset. Sed quid faceret quæ uirũ non habebat, nec tamen uirgo, nec uidua erat? Quomodo iam dignam non timeret repulsam, quę tali commonitione cogebat agnoscere se mulierem non legitime nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatem, & confessa est dicens Non habeo uirum. Sufficit ista confessionis inchoatio uocanti misericordiæ. Non expectauit aut exegit ut totũ diceret, sed clementiæ manum porrigens, pepercit pudori, subuenit conscientię fluctuanti. Nam sequitur. ⌊Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo uirum. Quinq; enim uiros habuisti, & nunc quem habes non est tuus uir. Hoc uere dixisti.⌋ Hoc illa mulier bene intellexit, quia uere dixit, bene & uere nunc quoq; Ecclesia dicit, quia quemadmodũ illa quinq; uiris abusa fuerat, & nunc uirũ non habens, aliquem tamen habebat, quem uirũ suum nominare non poterat. ¶ Sic Ecclesia quondam cũ gentilis esset, quinq; sensibus corporis luxuriata, in omni concupiscentia carnis & oculoꝝ, quæ in mũdo est, tandem ad hoc deuoluta fuerat, ut pro uiro suo legitimo, pro factore & amatore animarum deo, diabolũ reciperet, & in ligno & lapide fornicans cũ illo qui non erat suus uir, sed naturæ suæ hostis, non amator, sed interemptor: non sponsus amoris, sed author mortis: homicida, non medicus: diabolus, non deus. Hoc (inquam) uere dixit, hoc dicendo ueritatem locuta est, sicq; semetipsam in principio accusans, abluta lauacro, & uiuam aquam in poculum salutis adepta est. Igitur magister & dominus, hoc exemplo discipulis suis, huius aquæ uiuæ ministris, imitandus, competenti arte ab ea, quæ uiuam aquam postulabat, confessionem peccatorum exegit, eamque ad conscientiam suam reuocauit, dicendo: Voca uirum tuum, & ueni huc. ¶ Quæ protinus peccata illa non abscondit, confessa est, nec defendit. Nam quàm ueraciter eadem narranti consentiat, quàm humili conscientia ueritati concedat, respondendo manifestat. ⌊Domine, ut uideo propheta es tu.⌋ Quid enim amplius est dicere, uerum est, quinq; uiros ego habui aut dicere: domine ut uideo propheta es tu. Denicq; in hoc palam est, quam non in uita fateatur, quòd inspectatorem conscientiæ suæ, domini & prophetæ honorat nomine, nullam aliam ob causam uel rxperimentũ, nisi q̃ secundũ pronunciationis eius ueritatẽ, peccatricẽ se agnoscebat esse. Vna eadẽq; responsione & de se confessa est q̃d erat, & de illo quod eum esse intelligere poterat.

Clemẽs medicus Chrs

Pſal. 115

Ecclia ex gẽtibus olim fornicaria

Cõfessio mulieris

Prophetia etiam de prę teritis est.

Minus quidem & longe minus, q̃ ille est confessa est, sed confitendo quantũ percęperat, dignã se fecit cui crederet Iesus totũ quod erat. ¶ Hoc interim prętereũdũ non est, non tatnum futuroꝝ præscientiam, sed & pręteritorũ, ac pręsentiũ oculoꝝ reuelationem recte solere appellari prophetiam. Mulier ista dominũ nihil de futuris prędicẽtem audierat, sed tantum de pręteritis ac pręsentibus occultis cordis sui uera dicere illũ sentiens, prophetam esse pronunciabat. Adeo consuetum erat iam tũc, occultoꝝ reuelationem prophetiam nũcupari.

¶ Imò

¶ Imò uero cum iſtæ tres prophetiæ partes ſint, id eſt, de præteritis, de præſentibus, & de futuris, ea plurimum ualet ad comprobationem prophetici ſpiritus, qua præſentialiter quis ita conuenitur, ut occulta cordis eius manifeſtentur. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur, quin in prophetante ſolus deus loquatur, præter quem corda hominũ peruidere nemo poteſt alius. Quod Apoſtolus commendans ait: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis uel idiota conuincit ab omnibus, dijudicat ab omnibus, occulta cordis eius manifeſta ſunt, & ita cadens in faciem adorat deũ, pronũcians q̃ uere deus ſit in uobis. Ita plane mulier hæc, ubi foris audiuit ab homine, quod de ſeipſa nouerat intus, ſecure pronũciabat, q̃ uere in homine illo eſſet deus, & indubitanter dixit: Domine, ut uideo, propheta es tu. ¶ Deinde ſciens & hoc, quia prophetæ per figuras & tropologias loqui conſueuiſſent, carnalem amouit intellectum ab eius dictis, nec eo ſenſu quo prius, ultra uiuam aquam ab illo petiuit, potius doctrinam ueritatis ab eo quærere intendit, tanq̃ à propheta, tanq̃ ab eo, qui non de corde ſuo loquendo, conttẽionibus inaniter efferretur, ſed per quẽ (ſicut experimento didicerat) loqueret deus. Nam præter ſitim corporis, ob quam ueniebat haurire aquam, habebat quandam aliam ſitim, ſcilicet ſitim audiendi uerbum dei: q̃ optime nouerat ipſe adaquutor mẽtiũ, qui loquebatur ei. Nunquid enim ſola peccata eius nouerat, & deſyderiũ animæ eius, docilemq; humilitatem cordis eius non nouerat? Vt quid ergo dixerat ei: Si ſcires donũ dei, & qs eſt qui tibi loquitur, tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam uiuam? ¶ Nunquid incerto locutus eſt? An quia dixit forſitan petiſſes, dubitaſſe putandus eſt? Non utiq; in ſermone omnia ſcientis, uniuerſa uidentis, forſitan dubitantis ſignificat incertitudinem, ſed affirmãtis admirationem, ſicut & illic: Si crederetis (inquit) Moyſi, crederetis forſitan & mihi. Nam & illic duriciam uel incredulitatem Iudeorũ, & hic in eorundem exprobrationem, facilitatem ad credendũ miratur alienigenarũ. In hac ergo muliere ſitim quoq; prẽuiderat audiendi uerbum dei, cui uidelicet ſiti ſuę protinus ſatiſfieri depoſcit, ubi prophetam illum eſſe comperit. Nam dicit ei. ⌊Patres noſtri in monte hoc adorauerunt. Et uos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus ubi oportet odorare.⌋ Ac ſi diceret: Domine quoniam ut uideo propheta es tu, iam uero à diebus multis propheta non eſt uiſus in Iſrael, loquere nobis ex ore domini, da nobis conſulentibus te reſponſum iuſtitiæ in ſermone domini. ¶ Ecce uetus longumq; certamen. Vos Iudæi non coutimini nobis Samaritanis, & iccirco non coutimini nobis, quia non adoramus in Hieroſolymis. Dicitis enim, quia tantum in Hieroſolymis adorare oportet, & hoc uobis dicentibus patrum noſtrorum repugnat autoritas, quæ non leuiter contẽnitur. Nam patres noſtri in monte hoc adorauerũt, & ſine dubio abſq; Hieroſolymis in templo Salomonideum placuerũt, quẽ in monte hoc adorauerũt. Hic erecto altari pater noſter Iacob inuocauit ſuper illud fortiſſimum deum Iſrael, poſtq̃ reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, & habitauit hic iuxta hoc oppidũ, emitq; partem agri huius in qua fixerat tabernaculum, à filijs Emor patris Sychen centum agnis. Tu ergo domine quoniam propheta es, quid dicis? Hanc proponendo quæſtionem mulier ſapiens iam profecto aquam uiuam petebat, magniq; deſyderij capacem ſitulam, inclinata ſuper marginem fontis æterni, ad hauriendum immergebat, plus inuentura aquæ uiuentis, quam adhuc ipſa poſſet æſtimare. ¶ Verũtamen in hac ipſa ſui inquiſitione, non totũ dicit, non totũ proponit. Dicendo enim illud, unde locus ille poterat eſſe uenerabilis, uidelicet quia patres noſtri (inquit) in monte hoc adorauerũt, diſſenſionis uel uel ſegregationis cauſas reticuit. Quia uidelicet q̃ Hieroboam & decem tribus cũ eo, ut recederent à Iuda & à domo Dauid, cui dominus iureiurando dixerat: De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam, uitulos aureos fecerant, & adorantes dixerũt. Hi ſunt dñi tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod factum eſſe in eadem ciuitate Sychar, quam & Hieroboam reædificauit, hiſtoria libri regũ narrat. Præterea commixta fuerant (ut ſuperius dictum eſt) inter gentes quas Salmanaſſar rex Aſſyriorum, translatis decem tribubus, reliquijs earũ cohabitare fecerat, & unaquaq; gente fabricante deum ſuũ, didicerant opera eorum, & ob hoc maiorem Iudæis contemptoribus ſuis cauſam uel materiam contemptus prębuerunt. Has inquam cauſas iſta mulier in propoſita quæſtione reticuit. At illa propriæ culpe maculas ſatis humiliter confeſſa fuerat. Non ergo uitio, ſed laudi potius illi eſt, q̃ communem gentis ſuæ ignominiam, ſatis omnibus notam, prædicare non properauit. Dominus aũt iudex æquitatis poſtulatus, ita reſpondit. ⌊Mulier crede mihi, qa uenient dies, quando neq; in hoc monte, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem.⌋ Veneranda & in timore ſancto audienda ſunt dicta hæc uerbi incarnati, de ſancto corporis ſui templo ſuauiſſime intonantis, & breui quidem, ſed graui elocutione ueram atq; ſe dignam de adoranda diuinitate ſententiam proferentis. ¶ Et Samaritanos quidem in præterita contentione inferiores fuiſſe Iudæis, rationabiliter aſtruit, ſed eoſdem rurſus in eo conſolatur, q̃ omnem de locorum ſuorũ prærogatiua controuerſiã mox eſſe tolerandã indicat ueris adoratoribus dei. Cuius conſolationis quoq; dicta tã in principio q̃ in fine diſtribuens, mira arte diuidit illas in medio collocans

Occulta cordis inſpicere, prophetia eſt

1. Cor. 14

Deſiderium ỹbi dei in corde mulieris eſt

Forſitã in ỹbis dei, non dubitãtis ſed admirantis

Vetus certamen inter Iudęos & Sam.

Gen. 33

Cauſæ illius diſſentionis

3. Reg. 12.

Pſal. 131.

3. Re. 12

4. Reg. 17

Cõſolatio Samaritanis p Chm facta

oratiun-

oratiunculæ ſuæ particulas, quibus Samaritanos abſq; ſcientia deum adorare, dicendo: ſatis optime percutit. Nam & anteq̃ diceret: Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt: repetiuit & proſecutus eſt quod præmiſerat, dicens: Sed uenit hora & nunc eſt, quando ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate, &c. Adeo beneuolentiam auditoris infirmi magna dignatiõe retinere curauit. ¶ Nũc ſingula uerba gratiæ de ore eius emanantia pertractanda ſunt. Mulier crede mihi, tibi (inquit) ò mulier dicturus ſum quod uiris necdũ dixi, tibi crediturus ſum, qui non credidi meipſum Iudęis ſcribisq; ac phariſęis ſiue ſacerdotibus adorantibus, imò latrocinãtibus in illo magno & pulchro templo dei, & quod illis facto tantum præſignaui, eiiciens illos cum flagello de domo patris mei, uerbis autem aperiendũ eſſe necdũ credidi, tibi nunc dico, tibi ò mulier credo, tuæ fidei committo, tu tantũ crede mihi nunc interim tanq̃ prophetæ, quoniã prophetam me eſſe dixiſti, mihi inquã crede, & necdũ dico ut credas in me, quod futurũ eſt, quando aliquid de me quod ſupra prophetam, imò ſupra omnem gradũ uel dignitatem ſit, incipies ſentire. ¶ Hoc mihi crede, quia uenient dies & in proximo ſunt, quos patres ueſtri qui in monte hoc adorauerũt, multi quoq; prophetę & reges, qui in Hieroſolymis adorauerunt & non uiderunt, ueſtri autẽ beati oculi paulo poſt uidebunt, quando uos, q nunc ut alieni à templo dei deſpicimini, uos inquã & omnes quicũq; de quibuſcunq; gentibus ad uitã prædeſtinati eſtis, adorabitis deũ, inuocantes patrem, eum ſcilicet confitẽdo, & adorando pariter filium cuius pater eſt, per cuius adorationem fiet, ut deus pater eius ueſter q̃q; ſit pater. Ita in quã adorabitis patrem, non in monte hoc, neq; in Hieroſolymis, ſed in omni loco dominationis eius, qa uidelicet non tantũ in hoc, aut ſolum in Hieroſolymis, ſed à ſolis ortu uſq; ad occaſum, magnum & horribile erit nomen eius in gentibus. In Hieroſolymis autẽ, q nunc celebris eſt orationis locus, lapis ſub lapidem non relinquet qui non deſtruatur. ¶ Iam exultare poterat mulier pro fauore ſuę gentis, exiſtimans q; authoritate tanti hominis, quem prophetã eſſe credebat, nihilo præferretur monti Samariæ ſancta ciuitas Dauid, templumq; Salomonis. Quod tametſi de futuro uerum erat, de præterito tamen futurũ non erat. Quapropter humilianda erat de peccato, q̃d in Samaria magis abundauerat, ne inepte lętaretur deſuper abũdanti gratia. Sequitur ergo. ⌊Vos adoratis q̃d neſcitis, nos adoramus q̃d ſcimus, qa ſalus ex Iudęis eſt.⌋ Ac ſi dicat: Vos Samaritani qui à domo Dauid, & à templo dei receſſiſtis, & in monte Samariæ confiſi eſtis, non inde iuſtificati eſtis, qa patres ueſtri in monte adorauerunt, ſed inde coinquinati, qa Ieroboam urbem iſtam Sychen in hoc monte ędificans, uitulos aureos fecit hic, & dixit: iſti ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxerunt te de terra Aegypti. Vos inquam qui propter cultum uitulorũ à templo dei receſſiſtis, adoratis q̃d neſcitis, dum dicitis adorantes, & quid dicatis neſciẽtes, iſti ſunt dii tui Iſrael. ¶ Nos Iudæi qui regi noſtro Dauid adhæſimus, & deum patrum noſtrorũ in loco quem elegit adoramus, non neſcientes quid dicamus, ſed optime ſcientes, quia ſalus ex Iudęis eſt, quia de tribu Iuda & de ſemine Dauid ſaluator repromiſſus eſt, & hoc ſcientes, & ob hoc eidem Dauid adhærentes, deumq; qui iurauit ei dicens: De fructu uẽtris tui ponam ſuper ſedem tuam, in templo quod filius eius ædificauit, adorantes, utique adoramus quod ſcimus, ad hoc reſeruati ipſi Dauid, ut ex nobis ſalus, quæ illi repromiſſa eſt oriretur. Sed hactenus in hac contentione adorauerimus. Venient dies, quando neq; in monte hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis patrem. Hoc eſt quod ſubſecutus repetiuit. ⌊Sed uenit hora & nunc eſt, quãdo ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & ueritate.⌋ Iam uenit hora & nunc eſt, uenit & nunc eſt tempus acceptabile, dies ſalutis, quando ueri adoratores, ueri inquam, id eſt, non quid adorent neſcientes, ſed ueram adorandi ſcientiam habentes, adorabunt patrem nõ in monte hoc, neq; in Hieroſolymis (ut præ dictum eſt) ſed in ſpiritu & ueritate. ¶ Quid dulcius, quid hac ueri adoratoris diffinitione pulchrius? Adorabitis (inquit) patrem, ſpiritum adoptionis filiorum ab ipſo percipientes, & in filij eius unigeniti mẽbra uenientes. Patrem enim in ſpiritu adorare quid eſt, niſi ſpiritum adoptionis filiorum accepiſſe, in quo clamamus Abba pater? Quid eſt adorare patrem in ueritate, niſi in filio eius manendo (qui dicit: Ego ſum ueritas) patrem inuocare? Idem ergo eſt ac ſi dixiſſet: Veri adoratores manifeſta ac neceſſaria diſtinctione perſonarum adorabunt unum deum, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum. ¶ Cur hoc loco ſpiritum ueritati prępoſuit, nec dixit: Adorabunt patrem in ueritate & ſpiritu, ſed dixit in ſpiritu & ueritate? Videlicet, quia ſicut nemo uenit ad patrem niſi per filium, ita filium nemo agnoſcit, niſi per ſpiritum ſanctum. Nemo enim poteſt dicere dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto. Ipſa quoq; uera adoratio, propria ſancti ſpiritus operatio eſt. Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Proinde opus eſt, ut homo per præuenientem gratiam accipiat ſpiritum ſanctum, per quem agnoſcat & confiteatur dominum Ieſum in carne ueniſſe, quod eſt recta uia per filium ad patrem uenire. Bene ergo non dixit: adorabunt patrem in ueritate & ſpiritu, ſed in ſpiritu inquit & ueritate. Cæterum ubicunq; inuocauit hoc nomen recto ordine & euangelica

traditione

Mulier crede mihi. Io. 2

Adorabitis pręm. Lu. 10

Pſal. 112 Malach. 1 Mat. 24.

Peccatũ Hieroboã inadorando 3. Reg. 12

Salus ex Iudæi eſt Deut. 12 Gen. 49.

Pſal. 131

2. Cor. 6

Adorabitis pręmiſſũ & veritate Rom. 8 Iohan. 14

Ibidem 1. Cor. 12. Rom. 8

traditione,primo continuatim pater & filius, & deinde tertia persona spiritus sanctus,eo uidelicet respectu,quia ab utroq;,id est,à patre & filio procedit spiritus sanctus.Sequitur:⌊Nã & pater tales quærit,qui adorent eum.⌋ Crede mihi inquit,quia iam illa hora uenit,& sic patrem adorabunt ueri adoratores.¶ Nam ecce nunc in præsentiarũ tales quærit pater,qui adorent eum,quærit accensa lucerna,quærit diligenter domo euersa.Ecce lumen diuinitatis suę posuit in testa carnis humanæ,& à sanctuario suo incipiens,domũ suam euertit,falsos adoratores eiẽciendo,quia domum suam,quæ domus orationis est,facere speluncam latronum, & exinde quærit per totum mundum ueros adoratores qui adorent eum, non in carne, sed in spiritu:non in latrocinio,sed in ueritate. Euertetur templum & ciuitas Hierosolymorũ,non stabunt luci & delubra gentilium,diuidentur contra se familiæ populorũ,rumpentur fœdera cognatorũ duo in tres,& tres in duos separabũtur, filia aduersus matrem,& nurus aduersus socrum, & sic omnimoda commotione domo euersa, tales procul dubio pater inueniet qui adorent eum.¶ Non tales factos inueniet qui adorent eum,sed inueniet in lucis & in delubris idolorum,quos tales faciat, ut adorent eum. Nam idolatras inueniet,rapaces,ebriosos,fornicarios,cæterisq; uitijs obsessos,sed abluet eos,sed sanctificabit eos in spiritu suo & in ueritate sua. Non congregabo,inquit,conuenticula eorum de sanguinibus,nec memor ero nominũ eorum per labia mea. Idolatrę siue fornicarij nominabantur,sed uocabit eos nomine alio,in quo qui benedictus est,benedicetur super terram. Dicis:Quare tales pater quærit adoratores?quare neq; in monte hoc,neq; in Hierosolymis adorabimus patrem?Audi quod sequitur. ⌊Spiritus est deus,& eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare.⌋ Quamuis ita recte possit accipi,spiritus sanctus est deus,uidelicet ut spiritus subiectum,& deus sit prædicatum,rectius tamen hoc loco deus subiectum,& spiritus intelligitur prædicatum,nec aliud esse quod dixit:spiritus est deus,q̃ si dixisset,deus est spiritus,quomodo & ibi,& deus erat uerbum,non aliud sine dubio intelligimus,q̃ si dixisset:& uerbum erat deus.Nunc enim non id agitur aduersus spiritus sancti blasphematores,& iccirco falsos atq; impios dei patris adoratores,ut propria sancti spiritus persona deus esse defendatur,sed agitur aduersus carnales, & sanguinolentos adoratores,q̃ deus uerus quem si legitime adorare iactitant,non sit caro, sed spiritus,& ideo non manducandis taurorũ carnibus,aut epotando hircorum sanguine delectatur,imõ non in loco quærendus,sed in spiritu sancto adorandus,& in ueritatis confessione sit inuocandus. Hoc ergo astruit quia deus spiritus est.¶ Vere enim spiritus est,non solum corporis sensus,sed & subtilitatem excedens omnis spiritus, spiritus incircũscriptus,quia in nullo loco concluditur,neq; (ut humaniformiũ putant) Humanorũ similitudine membrorũ disterminatur. Spiritus enim omninm spirituum fortissimus,omniumq; spirituum,quorum utiq; creator ipse est subtilissimus,nullius capax, capabilis autem præ subtilitate suæ naturæ rationalibus,id est,tam angelicis q̃ humanis spiritibus. ¶ Et hoc æqualiter de tota trinitate sentiendum est, quia profecto tam pater & filius q̃ & spiritus sanctus,spiritus est,nec iccirco tertia diuinitatis uice persona spiritus sanctus dicitur,q̃ sola persona hæc sit spiritus,sed quia procedit ab utroq;,id est,à patre & filio,iccirco nomen hoc ab utroq; sortitur,ut dicatur spiritus sanctus.Nam(ut prædictum est)& pater spiritus,& filius spiritus est,& pater sanctus,& filius sanctus est. Atq; inde mutuato uel compositio nomine spiritus sanctus dictus est. ¶ Igitur quia deus spiritus est,& eos(inquit) qui adorant,in spiritu & ueritate oportet adorare,id est,in spiritu adoptionis filiorũ clamare Abba pater,in filij confessione honorare patrem,ut supra dictum est, Oportet enim os in confessione ueritatis aperire,& spiritum attrahere atq; in illo dicere dominũ Iesum, atq; confiteri illum in carne uenisse. Alioquin qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem:& qui offert thus,quasi qui benedicat idolo.¶ Siue Iudæus,siue Samaritanus,uel qlibet schismaticus,precidens se ab unitate spiritus,quia non est uerbũ ueritatis in corde eius,& in ore eius,id est,quia non credit corde ad iustitiam,quod est adorare patrem in spiritu,& non confitetur ore ad salutem,quod est adorare eundem in ueritate.Iudæus inquam, siue hæreticus æque ut paganus, nullatenus inter ueros patris adoratores reputantur.¶ Cum ergo,inquis,deus à patribus nostris in carnibus & sanguine holocaustorũ aut uictimarũ se adorari uoluit,nũc in spiritu & ueritate mauult adorari,cur tunc alios uel diuersos q̃ nunc quæsiuit,aut nũc alios q̃ tũc adoratores requirit?Ad hæc inquam:Permisit qdem sed non iussit deus in eiusmodi sacrificijs se adorari,permisit inquã non precepit:pertulit,nõ uoluit.Respexit interdũ oblata,nũq; quęsiuit offerenda.Iam dudũ ob omni huiusmodi obiectione dominus per prophetas suos defendit se. Dicit enim per Hieremiam: Holocaustomata uestra addite uictimis uestris,& comedite carnes,qa non sum locutus cũ patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de uerbo holocaustomatũ & uictimarum,sed hoc uerbũ præcepi eis dicens:Audite uocem meam &c.Itẽ per Esaiam: Holocaustomata inquit arietũ, & adipem pinguiũ,& sanguinem uitulorũ & agnorũ,& hircorũ nolui. Cum ueniretis ante conspectũ meum, quis quæsiuit hæc de manibus uestris,ut ambulareris in atrijs

De⁹ pr̃ acẽsa lucerna euertit domũ, & quærit Luc.15 Mat.21

Mat.24 Lu.12 Mat.10

Ex idolatris veros adoratores facit 1.Cor.6

Psal.115

Esa.65

Spũs est de⁹ Duplex est sensus

Psal.49. Heb.9 Deus vere spũs est

Cur spũs s. sic dicat, cũ tota trinitas spiritus sit

Adorare in spũ & veritate, Rom.8

1.Cor.12

Esa.66

Extra vnitatẽ ecclię non sunt veri adoratores Rom.10

Quæstio de holocaustis Respõsio q̃ de⁹ illa permisit non iussit

Hie.7

Esai.1

Cur deꝰ carnales victias concessit ad tempus.

in atrijs meis? Igitur quales nunc quærit, quales nunc esse prꝫcipit, tales deus, qui ſpiritus eſt ſemper adoratores quꝫſiuit, nec uoluit unq̃ aut dignatus eſt aliter q̃ in ſpiritu & ueritate adorari. ¶ Porro carnales erunt homines filij Iſrael ex Aegypto egredientes, aſſueti ſecundum Aegyptios cæteras q̃ gentes holocauſtomata victimis addere, carnes q̃ comedere. Prꝫterea nec ſpiritus datus, nec ueritas de terra orta fuerat, in qua deberent ſicut oportet adorare. Cõceſſit ergo pro tempore & pro hominũ qualitate, ut adoratores qualeſcunq; mactarent & comederẽt ſacrificioꝝ carnes, poſita lege de ſacrificijs propter tranſgreſſiões, tanq̃ pꝫdagogus

Gal. 5

adoleſcentem petulantem cohiberet lex, donec gratia ueniret, aleret figura, donec ueritas illuceſceret, faueret umbra donec res clara ſuccederet. Nunc ſpiritus datur & in proximo eſt,

Iohan. 5
Gen. 15

nunc ueritas adeſt, quia gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Nunc uenit fides, per quam uerus adorator extitit Abraham pater noſter, & ipſa quæritur amoto pꝫdagogo, quꝫ

Gal. 5
Coloſſ. 3.

ex ſpiritu & ueritate eſt, in qua adorauit Abraham, ut prædictũ eſt, in qua adorare oportet cunctos ueros adoratores. Vbi non eſt Iudæus neq; Græcus, imò quod magis ad rem iam attinet, non eſt Iudꝫus neq; Samaritanus, non ſeruus neq; liber, non maſculus neq; fœmina, ſed omnia in omnibus cũ ſpiritu ſuo ueritas. Sequitur. ⊥ Dicit ei mulier: Scio q̃ Meſſias uenit, qui dicitur Chriſtus. Cũ ergo uenerit, ille nobis annunciabit omnia. ⊥ Hoc interim memori mulier mente uoluebat q̃ dixerat: Venient dies, & repetendo: Venit (inquit hora & nunc eſt. Nec

Pſal. 71
Verba legis de Meſſia uẽturo.

inſcia erat, quin de Chriſti aduentu loqueretur, cuius in diebus iuſtitia & abundantia pacis oriretur. Legem quippe & prophetas Samaritani recipiebant, ex quoꝝ præconijs ſcire poterant uenturꝫ Chriſtũ doctorẽ iuſtitiæ, primo Moyſe dicente: Prophetam ſuſcitabo eis (inqt

Deut. 18

dominus) de fratribus tuis ſimilem tui, & ponam uerba mea in ore eius, loqueturq; ad eos oĩa quæ præcepero illi. Qui aũt uerba eius quæ loquẽ in nomine meo audire noluerit, ego ultor exiſtam. Hinc illa: Scio (inquit) quia Meſſias uenit, ſubaudis, qui nos doceat alia legislatione (eodem Moyſe loco ſupradicto atteſtante ac dicente) Prophetam ſuſcitabit uobis dominus ex fratribus ueſtris, ipſum audietis tanq̃ me. Cum ergo uenerit (inquit) ipſe nobis annũciabit omnia. ¶ Sane q̃d interpoſitũ eſt, qui dicit Chriſtus, non mulier dixit, ſed Euangeliſta ut nomen Hebraicũ interpretaretur, interpoſuit, quia Meſſias Hebraice, Chriſtus Græce, unctus dicitur Latine. Vnctus aũt eſt regali pariter & ſacerdotali gratiæ plenitudine, unctus prꝫ cõſortibus ſuis, id eſt, præ cunctis filijs hominũ. Non enim illi ad menſuram dat deus ſpiritum.

Pſal. 44
Iohan. 5
Modeſtianõ moleſtia mulieris interrogatio.

¶ Cũ uenerit (inquit) ille talis, ipſe nobis annũciabit omnia. Ecce quomodo explorat q̃d audierat, ecce quomodo ſe audiſſe diſſimulat, ut iterꝫ & amplius audiat. Et quidem ait ſe ſcire, qa uenient dies, & quia Meſſias uenturus eſt, diſſimilat aũt ſe audiſſe ut iterꝫ audiat: quia uenit hora & nũc eſt. Sic ori ſuo parcendo melius interrogabat, ſic modeſta non moleſta interrogatione melius pulſabat. Dicit aũt ipſe: Omnis qui petit accipit, & qui quꝫrit inuenit, & pulſanti aperiet. ¶ Nonne Iudæi ſuperius quæ fierũt & pulſauerũt dicentes: Quod ſignũ tu oſtendis

Mat. 7
Luc. 11
Iohan. 2

oſtendis nobis, qa hꝫc facis, & non inuenerũt nec aperte audire digni fuerũt? Quare? quia nõ cũ fide ſed infideliter quæ fierũt, non modeſte, ſed moleſte pulſauerũt. Hæc autem humiliter qnæ fiuit, fideliter petijt, modeſte pulſauit. Sequitur ergo. ⊥ Dicit ei Ieſus: Ego ſum qui loquor tecum. ⊥ Ego (inquit) qui loquor tecũ ſum ille Meſſias, ego uobis annunciabo omnia. Ecce quomodo huic alienigenæ ſemetipſum credidit, q̃ Iudæis nõ crediderat, & oſtendit illi honorandũ nominis ſui theſaurꝫ, quod in patria ſua, ſcilicet in Iudæa nec dũ prodiderat, ne mox q̃d futurꝫ erat, prætioſam nominis eiuſdẽ margaritã porci conculcarent, & hoc ſanctũ canina

Mat. 7
Ingrata patria Chriſto.

rabie blaſphemantes corroderent. ¶ Hoc enim in exprobationem illius patriæ ſuꝫ fiebat, in qua (ſicut Euangeliſta poſterius dicturus eſt) honorem ſe non habiturꝫ pethibebat, uidelicet ex oppoſito patrię non ſuę, id eſt, gentilitatis, in qua nõ ſolũ tanq̃ ꝓpheta, ſed tanq̃ deus dei filius honorem diuinũ habiturus erat, q̃d iam à prꝫſenti effectu comprobat. Honoratus eſt enim ab his alienigenis Samaritanis, ubi Chriſtũ ſe eſſe dixit, in honoratus eſt & crucifixus à

Iohan. 15

contribulibus ſuis, ubi ſigna & prodigia fecit in eis quꝫ nemo alius fecit. Sequit. ⊥ Et continuo uenerũt diſcipuli eius, & mirabant q̃ cũ muliere loqueretur. Nemo tamen dixit: quid quꝫris aut quid loqueris cũ ea. ⊥ Hoc miraculũ tũc quidem cœpit facere diſcipulis ſuis dominus Ieſus in eo, q̃ ex Iudæis natus, qui non coutebantur Samaritanis, mulieri Samaritanę in colloGẽtes nõ cẽ aſpernandas ab apoſtolis Actu. 10.

quio iungi dignabatur, perfecit autem poſt reſurrectionem ſuam, in eo quod Petro per exceſſum oſtenſis animalibus ſiue reptilibus & ſerpentibus dicendo: Macta & manduca, & q̃d deus ſanctificauit, tu commune aut immundũ ne dixeris, neminem hominem communem, aut immundũ dicendũ eſſe oſtendit. Et tunc quidem tanq̃ magiſtro & domino reuerentiam exhibentes tacuerũt, & nemo illoꝝ dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cũ ea. Cum aũt in

Actuũ

nationes gratia ſancti ſpiritus effuſa eſſet, cũ ſuper Corneliũ & cæteros gentiles, qui loquẽte Petro audiebant uerbũ, ſpiritus ſanctus decidiſſet, & loquerent linguis magnificantes deũ, tunc uero mulier magna, ſcilicet Eccleſia de gentibus, quæ per hanc Samaritanam ſignificabatur, magno teſtimonio defenſata eſt ut timerent, dicente Petro: Ego quis eram qui prohiberem

berem deum,& glorificarent deum dicentes, ergo & gentibus pœnitentiam ad uitam dedit. Nunquid enim Christo,uel spiritui eius dicere auderent: Quare introisti ad uiros præputiũ habentes? ⌊Reliquit ergo mulier hydriam suam,& abijt in ciuitatem,& dicit hominibus illis: Venite & uidete hominem,qui dixit mihi omnia quæcunq; feci. Nũquid ipse est Christus? ⌋ Eleganter satis in hac muliere præfiguratum est,qualiter prophetam hũc patria non sua,scilicet Ecclesia de gentibus honoratura sit. Vbi audiuit dicentem illum: Christus ego sum qui loquor tecum,continuo sitim suam propter quam uenerat haurire aquam,præ gaudio uiuæ aquæ quam inuenerat,oblita est,hydriam suam reliquit,ut expeditior curreret,totamq; ciuitatem attonitam reddidit,clamando cuiusmodi hominem repperisset, uel quid ab illo audisset. ¶ Audito namq; Christi nomine,primitiua gentiũ Ecclesia,statim curam carnis in concupiscentijs facere oblita est,cupiditatem suam uel curiositatem,quam inani philosophia seu fluxus rerum temporalium uoluptatibus implere satagebat,abiecit,omnique onere deposito,solum Christi nomen pectore & ore baiulans,mundũ omnem clamore boni nuntij compleuit, inuitans ad credendum,festinans ad generandum spiritualiũ turbam filiorũ. Et quidem tũc uix pauci admodũ mirati sunt, aut attenderunt saltem, q illa mulier præ festinatione felicis gaudij suam hydriam reliquisset. ¶ At uero ubi mater nostra Ecclesia,quę prior nobis Iesum foris inuenire meruit,& intrantibus (ut supra dictum est) Apostolis,imò etiam indignantibus quibusdam ex circucisiõe fidelibus gratiam eius,id est,spiritũ accepit,ita protinus omne seculi onus abiecit,ut miraculum grande fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis seculi potestatibus,regibus,iudicibus,gentibus uniuersis,maximeq; suis secundum carnem cognatis, uel affinibus. Nec uero solummodo omnibus miraculum,sed & plerisq; parti,imò & toti diabolicæ ciuitati,cuius caput Roma,cuius superbiæ cornu Nero tunc erat,furoris fuit incendium,causa tumultus,& iræ occasio,seditionũ & seuissimæ persecutionis incitamentũ. Omnibus pœnis,omnimoda effusione sanguinis cogebant illam,ut reciperet suam, quam abiecerat hydriam. ¶ Preualuit uirtus aquæ uiuæ,dulci ebrietate sopitam exuperans carnem, mentemq; lætificans uigilantem, ita ut non solum cupiditates abiectas rursus bibere non appeteret,sed & ipsa animarum uasa fictilia,scilicet corpora sua penitus abdicarent. Sic multitudo martyrũ coronata est. Interea clamore non cessante dicentiũ: Venite & uide hominem,credite in Christum dei filium, uerũ deum & uerũ hominem, exierunt mali ciues ciuitatis diaboli, & facti sunt boni ciues ciuitatis dei. Vnde & subditur. ⌊Exierunt de ciuitate,& ueniebant ad eum. ⌋ Hoc q̃q; in exprobationem patriæ eius positũ est. Gens enim sua & pontifices Pilato traditum extra ciuitatem iecerunt,& ab eis,qui signa eius multa & magna uiderant,iectus extra portam passus est,hi autem alienigenę & ignoti,qui nec nec uerbum quidem ullum ab eo audierant,quanto minus signa uiderant, hi inquam propter hoc solum,q ab una muliere audierant,dicente: quia dixit mihi omnia quæcunq; feci,multum honorantes eum,exibant de ciuitate sua,& ueniebant ad eum. Amplius autem nũc,ubi iam à prædicta patria sua usq; ad finem,id est,usq; ad mortem,mortem autem crucis inhonoratus est. Nos uero qui illũ non uidimus,sed tantum in auditu auris didicimus, q (ficut Apostolus ait) Iesus ut sanctificaret per semetipsum populum,iuxta porram passus est, eximus ad eum extra castra,improperiũ eius portantes. ¶ Nunc inquam amplius exprobrandũ est malis,& digne peritis agricolis, q dominũ uineæ,dominũ suum extra uineam eijcientes occiderunt,& iccirco recte ablatum est illis regnũ dei,& datum est genti,id est,gentilitati facienti fructus eius,qa de ciuitate, quę uocatur spiritualiter Sodoma,& Aegyptus,siue Babylonia meretrix,de ciuitate inquam diaboli,quæ ciuitati dei supernę Hierusalẽ semper aduersatur,exiuit populus dei,deflens & cõfitens q peregrinus sit & aduena super teerã clamando ad alterutrũ. Examus ad eũ extra castra,improperiũ eius portantes. Non enim habemus hic manentẽ ciuitatẽ,sed futurã inquirimus. ⌊Interea rogabant eũ discipuli dicentes: Rabbi manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibũ habeo manducare quem uos nescitis. ⌋ Superstitionis Iudaicæ hoc erat,q discipuli Iesu mirabantur de illo,quia cũ muliere Samaritana loqueretur,& tamẽ cibos quos à Samaritanis emerant,illi ad manducandũ offerebant. Verũ fuerit hęc carnalis uel qualiscunq;,superciliosa tamen iustitia scribarũ & Pharisæorũ,ut ab alienigenis coemerent quidem,sed nullatenus præparatos ab illis cibos aut potũ propinatũ perciperent. Illud omittendum non est, propterq̃d hoc,cæteraq; (ut iam dictum est) acta uel conscripta sunt,uidelicet q scribę & Pharisęi gentes despectui habentes,& cuncti pene Iudei salutem eaꝝ odio habentes,gaudebant tamen q ipsi reges & principes locũ persępe summo honore dignũ ducerent,& templũ maximis muneribus illustrarent,interdũ & de suis redditibus pręstarent sumptus ad ministeriũ sacrificiorum pertinentes. ¶ Hoc inquam gaudebãt,cum haberent manus pollutas Christi sanguine, huiusmodi sacrificia offerentes, adhuc tamen fideles qui erant ex circuncisione de illorũ priuilegio cum gẽtilibus altercabantur. Iudęorum tantummodo conuersionem,uelut mundum cibum. Christo contendentes esse offerendum, gentiles autem (ficut Petro per uisum

Primatus ecclia p mullerẽ designata. Rom.15 Coloss.2

Ecclia ex gẽtib9 q̃ sedula & festinans Act.11

Quid designat relicta hydria.

Exprobratio cõtra Iudæos ex fide gentium

Heb.13 Mar.21. Luc.20

Apo.11

Heb.13

Supstitio & curiositas Iudæorũ i cibis

Iniqu9 cõtẽptus, q̃ gẽtiũ fides vexabat a Iudaizantib9. Act.10

Act.10

oſtenſum eſt) uelut immunda quadrupedia terræ, indignos reputantes. Cum interea quidã de hæreſi Phariſæorũ qui crediderant, ſurgentes dicerent: non ſolummodo circunciſionem ſed & totam legem Moyſi oportete ſeruari, quid aliud diſcipuli Ieſu, niſi cibos importunos offerentes, dicebant ei: Rabbi manduca? ¶ Sed e contra clamat ipſe in pſalmo: Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Nequaquam. Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos, quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri mecum eſt, ſi eſuriero non dicam tibi, meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Sed quid? Immola deo ſacrificium laudis. De quo profecto uero ſacrificio, cibo q; ſibi congruente protinus dicit: Ego habeo cibum manducare, quem uos neſcitis. Reuera nam q; neſciebant, quòd abiectis cibis & potibus, uarijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis, ueri adoratores adoraturi eſſent patrem in ſpiritu & ueritate, quod uere eſt uerum ſacrificium laudis deo patri & filio & ſpiritui ſancto immolare. Neſciebant inquam nã hoc illis non præſentibus, ſed abſentibus dixerat dominus mulieri Samaritanæ. Vnde & mirantes dicebant ad inuicem. ⌊Nunquid aliquis attulit ei manducare. ⌋ Eodem modo in uerbis eius carnali ſenſu caligabant, cum diceret eis: Ego habeo cibum manducare, quem uos neſcitis: quo & Samaritana mulier, cum de aqua uiua à ſe petenda uel danda loqueretur ei. Non ergo mirum, q; illa in aquæ uocabulo hęſitauit, cum iſti in cibi nomine nihil uelociores ad intelligendũ fuerint. ¶ In hoc ſane miram dignationẽ operæ pretiũ eſt attendere ſapientiæ dei, quæ ſic paruulis condeſcendit, ut non omittat qualemcunq; rem occaſio ſibi obiecerit, quin per eius ſimilitudinem illis introducẽdi ſtudio, quaſi præ oculis exhibeat inuiſibilia myſteria regni dei. Quid enim omittit qui non regum nuptias, nec piſcatorum ſagenas, non margaritas negotiatoꝝ, nec ueteres uteros uinariorũ, non ficus aut uineas, neq; granum ſynapis, nimirum inter minuta prętrerit olera? Ita de ſingulis ſimilitudines cœleſtiũ carnalibus explicat, ut tanq̃ in notis & uulgaribus ſpeculis, ſolis imaginem uideant, q euis ſplendorem ægris oculis ferre non ſuſtinent. ¶ Sic nunc mulieri aquã haurienti, ſub nomine aquæ, de gratia locutus eſt ſpiritus ſancti, ut ex cõ moditatib⁹ aquę uiſibilis quam hauriebat, uirtutem perpenderet aquę inuiſibilis quam neſciebat. Sic nihilominus cibos offerentibus incorporeõs de corporeo loquitur cibo, ut ex corporeę refectionis ſimilitudine oſtendat uoluntariam, imò & optabile ſibi eſſe operari opus ſalutis noſtræ. Quod quia non aduerterunt prima eius dictione, dixerunt enim: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Protinus ſubſecutus adiungit. ⌊Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem patris mei, ut perficiam opus eius. ⌋ Quo dicto patenter indicat, quàm ſpontanea in operando ſalutem noſtrã deo patri obedientia deſeruiat, & q magis delectetur in hac obedientia, quàm aliquis eſuriens dum oblatis cibis dicitur ei, manduca. Et recte plus. Nam corporeis cibis ſola caro, quæ defecerat reficitur, iterum defectura: per hanc autem obedientiam ſic refici habebat mortalis & paſſibilis in Chriſto natura humana, ut reſurgens à mortuis iam non moriatur, mors illi ultra non dominabitur. Quæ eſt enim uoluntas patris, niſi illa, de qua paulo ante mulieri Samaritanæ dixit: Nam & pater tales quærit qui adorent eum? Quid inquam uult, aut qd quærit pater, niſi ueros adoratores habere, qui adorent eum in ſpiritu & ueritate? Sed tales per filij paſſionem inuenti ſunt, tales adoratores per crucem & ſanguinem filij deo patri acquiſiti ſunt. Cum ergo dicit: Meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem patris mei, hoc (ut prædictũ eſt) per congruam ſimilitudinem magnifice exprimit, quanto deſyderio conſummando operi ſalutis noſtræ intentus ſit. ¶ Eo quidem conſtat ſanctos homines, qui ſpiritum adoptionis filiorum acceperunt cum magna dilectionis dulcedine operari opus fraternæ ſalutis, & ſiquidem à timore ſeruili incipiũt in amore filioꝝ conſummari, quod eſt iuxta Pſalmiſtam dilatato corde currere uiam mandatoꝝ domini. Verũtamen nemini illorum adeo dulcis eſt labor operis, ut omnino recte dicat: meus cibus eſt q facio uolũtatem dei. Non enim quicq̃ impaſſibile habet ſubſtantia hominis, cuius reſpectu dicere poſſit, laborẽ uel afflictionẽ in opere dei ſic ſibi delectabilem eſſe, ut cibus ſuus debeat appellari. ¶ Conſtat quippe tantũ ex anima & corpore, quod utrũq; eſt procul dubio paſſibili. Ideoq; cũ quis tribulatur, patienter & in ſuauitate conſcientię ſuę reclinat, quia pie uiuit in Chriſto, necdũ recte dicitur cibo ſuo ueſci, qa nondũ ipſa merces operis reficit, ſed ſola conſolatur eum ſpes in alio repoſitę mercedis, ut nõ deficiat ſiue laſſeſcat ſub illa, qua totus, id eſt, in anima & in corpore, premitur ui tribulationis. At uero Chriſtus nõ totus erat paſſibilis, neq; tantũ ex anima & corpore, quę utraq; paſſibilia tũc erant, ſed ex diuinitate quoq; conſtat impaſſibili. Et cũ ſubiret acerbam paſſionẽ mortis, faciendo uoluntatẽ patris, non totũ quod Chriſtus eſt, id eſt, diuinam ſimul & humanam naturam traſuerberabat uis doloris, ſed natura qdem hominis uero dolore cruciabatur, natura uero dei charitate ſua cũ patre ſuo paſcebatur, qua & ſemper paſcitur. Paſcebatur inquã & ſaturabatur opprobrijs, nõ ut martyres ſancti in gaudio ſpei, ſed ut martyrũ & ſanctoꝝ omniũ deus, in præſentia ſempiternæ & incommutabilis rei. ¶ Quid enim unq̃ ſperauit? quid unq̃

non

Vera ſacrificium non in vitulis. Pſal. 49.

Mar. 7

Bonitas dei per ſimilitudines rerum nobis aperuit myſteria. Mat. 22. Mat. 13 Mat. 9 Luc. 21 Luc. 15

Facere voluntatẽ patris ita iocũdũ Chriſto ſicut eſuricti mãducare cẽ. Rom. 6

Nemo ſctõrũ ſic dicere potuit. Rom. 8 Gal. 4 Pſal. 118

Sctĩ non hñt aliq̃d impaſſibile ĩ terris ſicut Chriſtꝰ habuit. 2. Timo. 3

non habuit is, per quem omnia facta ſunt, filius dei? Nunquid operarius conductus fuit? Nunquid præmium ſperans euangelizauit? Nunquid uſquam tale quid dixit, quale Apoſtolus Paulus? Neceſſitas, inquit, mihi incumbit, uæ enim mihi eſt, ſi nõ euangelizauero: ſi enim uolens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt? Quapropter & hoc nuſquam de illo dictum eſt, quòd præmium acceperit, ſicut ſolet dici de omnibus ſanctis, quibus deus mercedem laborum ſuorum reddidit: quia uidelicet ipſe ſanctorũ omnium remunerator & remuneratio eſt, ſedẽs ad dexteram patris: ubi quamuis natura humana gloria & honore, quem non habuerat, coronata ſit: natura tamen diuinitatis, quæ illam naturam prouexit, ita nos iure tenet reuerentia ſui, ut recte fateamur, quia Chriſtus dominus, quicquid ſecundum hominem accepit, non aliunde, ſed de inſita ſibi diuinitate, accepit: ac proinde mercede donatum illum dicere fas non ſit. ¶ Igitur ſancti omnes, quàm diu hic exulant, ubi à diuinę uiſionis conuiuio gementes ieiunant, quamlibet uoluntarie, quantolibet cum amore, quod donum eſt, ad omnes operentur: ſiue inuiti pro diſpenſatione credita, ſiue uolentes, & ideo mercedem apud deum repoſitam habentes, euangelizent: nemo tamen illorum recte dicit, meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem dei: ſolus autem ille qui non aliunde mercedem ſperabat, ſed in ſeipſo habebat, dicente propheta: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo: ſolus, inquam, ille, qui in opere ſuo iam diuinitate ſua paſcebatur, uerace⁊ dicere potuit: meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem eius qui miſit me, ut perficiam opus eius, quia uidelicet dei filius impaſſibilis, in ipſa paſſione carnis, quam uoluntate patris aſſumpſit, dum perficeret opus eius, opus noſtræ redemptionis, opus noſtræ ſalutis, plene atq; perfecte delectabatur cum illo, propter nos in plenitudine charitatis. ¶ Noſtra quoq; qualiacunq; bona opera: noſtra fides & dilectio, cæteraq; talia, nunc interim cibus eius ſunt, poſtmodum uero noſter cibus erit uiſio eius, ubi implebit quod promittere dignatus eſt: ut edatis, inquit, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Vnde ordinate in Apocalypſi loquitur: Si quis audierit uocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipſe mecum. Cibamus enim eum, quoties eandem uoluntatem patris uſq; ad finem, ſcilicet ædificando alterutrum facimus, donec ipſe qui eſt caput ſuper omnia membra eccleſiæ, quæ eſt corpus ipſius, plenitudo eius omnia in omnibus adimpleatur. Sicut enim adimpletur imperator, ſi quotidie eius augeatur exercitus, & fiant nouæ prouinciæ, & populorum multitudo ſuccreſcat ita & dominus noſter Ieſus Chriſtus, in eo, quòd ſibi credunt omnes, & per dies ſingulos ad fidem eius ueniunt, ipſe adimpletur in omnibus, & quicunq; hanc uoluntatem patris cum illo faciunt, ipſi illum cibant, & iuxta alium euangeliſtam faciunt illum proficere ætate & ſapientia & gratia, non ſolum apud deum, ſed etiam apud homines. ¶ Cur autem nunc primũ huiuſce cibi ſui mentionem fecit? Nam ſi hactenus diſcipulis ſuis cibos ſibi offerentibus conſueuiſſet iſta commemorare, non utiq; nunc erraſſent in uerbis eius, dicẽdo: Nunquid aliquis attulit ei manducare. Cur ergo nunc primum dixit, meus cibus eſt, ut faciam uoluntatem eius qui miſit me, niſi quia nunc primum tempus & locus commonuit, uidelicet exeuntibus de ciuitate, & uenientibus ad eum alienigenis, ſcilicet Samaritanis: erga quos & omnes gentes hęc erat uoluntas patris, ut operante filio, fierent ueri adoratores ſui? Gratulabatur nanq; filius in illo cibo ſuo, in illa uoluntate patris, licet patriam ſuam, in qua inhonorandus erat, ſcilicet Iudæos, quorum detrimento ſibi parabatur ille cibus, ut eſt gentium ſalus: Iudæos, inquam, falſos adoratores, templo diruto, & ciuitate Hieroſolymorum ſubuerſa, eiiciendos humano fleuerit affectu. Itaq; cum Samaritanos exeuntes & uenientes ad ſe uideret, permanẽs in Methaphora, gratulabundus, ad modum diuitis, cui iam matura meſſis multa cibos plurimos pollicetur, hoc modo cœpta proſequitur: ⌊Nonne uos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & uidete regiones, quia albę ſunt iã ad meſſem.⌋ Ecce neſciebamus, quo tempore dominus relicta Iudæa, ut ſupra dictum eſt, poſtquàm aſcenderat Hieroſolymam, inſtante ſolennitate paſchali, reuerſus ſit in Galilæam, tranſiensq; per Samariam, hæc fecerit uel dixerit, quæ præſens euangelii lectio commemorat. Sed nunc ex eo, quòd ait: Nonne uos dicitis, quia quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit, ex hoc, inquam, colligimus, quia circa menſem qui apud nos Februarius dicitur, hunc tranſitum fecit. Menſe ſiquidem, qui apud nos Maius dicitur, plena meſſis in illis eſt regionibus. Vnde & in feſtiuitate hebdomadarum, quæ & Penthecoſtes dicitur, nouum ſacrificium, id eſt, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ ex omnibus habitaculis ſecundum legem offerri iubebantur. ¶ Igitur ex quo dominus aquam in uinum conuertit in Chana Galilææ, & nunc quando reuertitur iterum in Galilæam, annus exactus eſt, qui eſt ætatis eius triceſimus primus, Iohanne adhuc ſuperſtite: de quo ſupradictum eſt, quia erat baptizans in Enon, iuxta Salim, ubi & quæſtio facta eſt ex diſcipulis eius cum Iudæis de purificatione. Quando autem uel quo huius anni tempore ſequentis, idem Iohannes traditus, aut quàm diu ab Herode cuſtoditus ſit, certum non habemus, quia de ſcripturis colligere non poſſumus. Nunc ad

Chrs nõ ſperabat mercedẽ vt ſancti, ſed fruebatur dei nate.
1. Cor. 9
Sapien. 10
Pſal. 8
Solus Chrs recte dixit: Meus cibus eſt, vt faciã. Galat. 6 1. Cor. 9
Eſa. 40 62
Bona opa noſtra ſunt cib⁹ Chri. Luc. 22 Apoc. 3
Ephe. 1
Luc. 2
Quæſtio.
Reſponſio.
Luc. 15
Letti. 23 Num. 28 Deu. 16
Aetas Chri, vnius adhuc Iohan. bapt. Iohan. 3

Messis spiritalis, excludit curã de terrena.

expositionis ordinẽ redeamus. Nõne, inquit, uos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis uenit? ¶ Sic tanquam eos refellere uelit, more coarguentis acrius, sub interrogatione proponit: ac si præter suam spiritualem messem, nullam aliam, nullam omnino nouerit. Et reuera nullam messem aliam sua uel discipulorum suorum commemoratione dignam iudicat, quamuis per ipsum per quem omnia facta sunt, hoc etiam fiat, ut messis illa, de qua dicebat, hæc singulis annis proueniat. Si enim propter euangelium patrem & matrem fratres{q;} ac sorores obliuisci ac relinquere præcipit ei, qui se dignum esse cupit, ne pro affectu caruali retardetur ab intentione cœlesti: quanto magis eandem ob causam uel studium recte discipulos suos scire aut recordari nolebat, quando illa messis ueniret: quæ profecto nec si inde taceret tardius, nec, si inde loquerentur, citius matureſceret? Aliter quippe ueraciter dicere non possumus, nostra autem conuersatio in cœlis est, nisi cœlestium meditatione ita occupati simus, ut non uacet nobis cogitare aut loqui de terrenis: ita intenti agriculturæ dei, ut superfluum arbitremur loqui de naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendę uoluntati dei, ut negligamus cibos corporis. ¶ Recte ergo quasi coarguens: Nonne, inquit, uos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt & messis uenit? Et protinus adiungit: Ecce dico uobis, leuate oculos uestros, & uidete regiones, quia albę sunt iam ad messem. ¶ Oculos uestros, inquit, oculos interioris hominis, leuate ab hac messe, quam ego comedere nõ ueni, ad quam ego uos operarios non conduxi, & uidete, non regionem unam, non Iudæam solam, patriam meam, in qua ego domini aut posse foris honorem habiturus non sum: sed uidete plures regiones gentium, regiones omnium nationum, quoniam albæ sunt iam ad messem, quia sicut dominis regionum cibi ipsorum præsto sunt: quando regiones ipsæ albæ sunt ad metendũ messem: ita mihi, cui postulanti à patre gẽtes in hæreditatem datæ sunt, cibus copiosus, quem habeo manducare, nunc in promptu est, quando gentes ipsæ tractabiles sunt iam ad suscipiendam fidem. ¶ Notandum in sermonibus domini duas messes inueniri, unam, de qua nunc loquitur, scilicet prædicationem euangelii, cuius messores sunt apostoli. Aliam de qua idem alibi loquitur, quam & appellat consummationem seculi, cuius messores angeli sunt. ¶ Quas, cum in pluribus differant, in eo quoq; differre manifestum est, quòd illa, quam appellat finẽ seculi, messis tantummodo est, hęc autem alio quidem respectu messis, alio autem satio dicitur. Satio nanq; dicitur, futuræ messis respectu, id est, consummationis seculi, quia sicut homo paterfamilias seminat bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, inimicus homo superseminat forte zizania, & utraq; sinuntur crescere usq; ad messem, & tunc zizania ligantur in fasciculos ad comburendum, triticum autem reconditur in horreum: sic filius dei prædicans euangelium, filios regni dei fecit, cum quibus, diabolo superseminante, succrescũt filii nequam, in fine autem seculi per ministerium angelorum colliguntur, & à bonis mali tanquam zizania à tritico separabuntur. ¶ Messis uero dicitur eadem euangelii prædicatio temporis anterioris respectu: quando patriarchæ & prophætę sancti euntes ibant & flebant mittentes semina sua, quia uidelicet quantum lætitia metentium suauior est labore seminantiũ, tantum beatitudo apostolorum, qui Christum præsentem uiderunt, & loquentem audierũt, & sic nobis annunciauerunt: longe plenior atq; iucundior extitit beata spe patriarcharum & prophetarum, qui uenturum præfigurauerunt, aut prædixerunt. Et in hac quidem messe, paleæ simul cum granis deferuntur ad aream, in illa autem tenebit dominus messis uentilabrum suum in manu sua, & mundabit aream suam, paleas igni inextinguibili tradens, triticũ autem suum purum in horreum suum recondens. ¶ Igitur quod ait, quia regiones iam albæ sunt ad messem, idem ac si dixisset, quia iam dociles sunt ad suscipiendam euangelii prædicationem. De qua messe & alibi dicit: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittet operarios in messem suam. Huius messis operarios discipulos suos esse uolebat, & ad hoc opus excitabat cum diceret eis: Leuate oculos uestros, & uidete regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et adiecit: Et qui metit, mercedem accipiet, & congregat fructum in uitam æternam. Aequam dominus messis messoribus suis legem præscribit. Operarius, inquit, qui metit pro labore suo, & mercedem accipit, & fructum congregat in uitam æternam. ¶ Primum, mercedem accipit, & deinde congregat fructum in uitam æternam. Hæc nempe merces illa est, de qua & alibi dicit: In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Quam sibi legem robustissimus messor Paulus defendens, quamuis potestate uti nollet, ne quod offendiculum daret euangelio Christi, quis, inquit, militat suis stipendiis unquam? Quis plantat uineam, & de fructu eius non comedit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituranti. Ac deinceps: Si nos uobis, inquit, spiritualia seminauimus, magnum est si uestra carnalia metamus? Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt, qui altari deseruiunt, cum altari participantur. Ita & dominus ordinauit his, qui euange

Mat. 10 Luc. 14

Phil. 3

Videte regiones.

Psalm. 2

Duplex messis spiritalis. Mat. 9 Luc. 10 Mat. 13

Quòd differũt inter se.

Ibidem.

Psal. 125

Luc. 10

Mat. 9

Regiõs albę sunt ad messem. Mat. 9 Luc. 10

Mat. 3

Merces quotidiana messorum. Mat. 10

1. Cor. 9

Deut. 25 1. Cor. 9

lium annunciant, de euangelio uiuere. ¶ Ergo qui metit & nunc mercedem accipit, ſcilicet neceſſariam uitæ præſentis alimoniam, & fructum congregat in uitam æternam, id eſt, in futuro quoq; æternam accipit mercedem, unuſquiſq; propriam ſecũdum ſuum laborem. Alioquin ueritas dei non ſtaret, non confirmarentur promiſſiones patrum. Vnde eadem ſimilitudine quę propoſita eſt, adhuc ſubditur. ⌊In hoc enim eſt uerbum uerum, quia alius eſt qui ſeminat, & alius qui metit: ut, & qui ſeminat ſimul gaudeat & qui metit. ⌋ In hoc (inquit) uerbũ uerum eſt, in hoc ueritas dei permanet, in hoc promiſſiones patrum confirmatæ ſunt: quia ſemen regionũ, quæ (ſicut dixi) iam albę ſunt ad meſſem, id eſt, benedictionem uniuerſarum gentiũ, quæ iam in aduentu meo præſentem habent eandem benedictionẽ, alius quondam ſeminauit, alius nunc metit. Quod enim eſt hoc uerbum, niſi quod ad Abraham ad Moyſen, & ad omnes ſanctos prophetas factum eſt, q̃ in ſemine eorum benedicerẽtur omnes gentes? Et in quo uerum eſt hoc uerbum, niſi quia ſicut illis promiſſum, & ab illis creditum eſt, ſic me aduenıntę completum eſt? ¶ Illi nãq; credentes & ſperantes, credendo & ſperando, fidem & ſpem ſuam in propagationem carnis ſuę, tanq̃ in bona terra gratiæ dei committentes ſeminauerunt euntes & flentes, & ſemina ſua mittentes. Flendo & ſeminando profitentes, q̃ peregrini eſſent, & aduenę ſuper terram, & non haberent hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirerent. Hoc modo laborioſam hyemẽ paſſi, ſeminauerũt, & non meſſuerunt: etenim defuncti ſunt omnes non acceptis repromiſſionibus, ſed à longe aſpicientes ſalutauerunt eas, & ecce nunc alij metunt, ſcilicet uos, qui promiſſionum, quę ad illos factę ſunt, præſentem habetis effectum. Non (inquam) illi meſſuerunt, non illi repromiſſiones acceperunt, deo pro uobis aliquid melius prouidente, ut ne ſine uobis conſummarentur. Hoc eſt enim quod ſequitur, ut & qui ſeminat, ſimul gaudeat & qui metit. Vnde & eos beatificans protinus ſubiungit. ⌊Ego miſi uos metere quod non ſeminaſtis. Alij laborauerunt, & uos in labores eorum introiſtis. ⌋ Sententia hæc cum illa congruit, qua idem ſaluator ait: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis. Dico enim uobis quia multi reges & iuſti uoluerunt uidere quę uos uidetis, & non uiderunt: & audire quę uos auditis, & non audierunt. Vere enim beati oculi diſcipulorum, qui nunc uidebant regiones, q̃ albę eſſent iam ad meſſem, qui hoc audiebant, q̃ in hoc opus conducti eſſent, ut meterent quod alij ſeminauerunt: Ego (inquit) miſi uos metere quod non ſeminaſtis, id eſt, ad hoc uos elegi, & poſui uos, ut eatis & fructum afferatis, quem non ſeminaſtis. ¶ Nunquid enim uos tale quid paſſi eſtis, qualia pertuleruut Abraham, & cæteri patres qui ſeminauerunt? Nunqd uos de terra & de cognatione egreſſi eſtis, & peregrini uel hoſpites in terra aliena fuiſtis, ea ſpe, ut uobis extra ciuitatem domumq; ueſtram ſeminantibus, ſurgeret meſſis, id eſt, benedictio, qua uniuerſæ cognationes terrę benedicuntur? Nnnquid uos ſcientiam, ſiue prophetiam habuiſtis, aut huius benedictionis ſemen prophetando ſeminaſtis? Non eſt ita, ſed alij laborauerunt, & uos homines ſine literis, & idiotæ, qui hactenus agrũ dei nec uerbo, nec opere excolere ſciebatis, in labores eorũ introiſtis, ut q̃d ab illis eſt ſeminatũ, p uos conferatur in horreum, id eſt, quę illis promiſſa eſt uniuerſarum benedictio gentium, à uobis prædiceretur impleta eſſe, & annuncietur per uniuerſum mundum. Sequitur. ⌊De ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter uerbum mulieris teſtimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcunq; feci. ⌋ Locus iſte cum illo comparandus eſt, quo longe ſuperius dictum eſt: Cum autem eſſet in Hieroſolymis in die feſto, uidelicet in patria ſua, inter contribules ſuos, multi crediderunt in eum, uidentes ſigna quæ faciebat. ¶ Hic & illic multi crediderunt in eum, inquit Euangeliſta, cauſaſq; ſubiecit longe diuerſas. Illi (inquit) crediderunt in eum, uidentes ſigna quæ faciebat: iſti propter uerbum mulieris teſtimonium perhibentis. Quod omnino in ſuggillationem Iudęorum legendum eſt, quem admodum & illud quod ait Apoſtolus: Quia Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam requirunt, quia uidelicet Iudæi dum ſignorum uanitatem quærerent, decepti ſunt: Gentiles uero, dum rationabili ſapientiæ ſermone delectati ſunt, ueritati libenter acquieuerunt. Quid ſi coram eis aquam in uinum conuertiſſet, uel tale quid apud illos feciſſet, qualia multa fecit in patria ſua, ſcilicet in Galilæa, uel in tota Iudæa: ſi caſtella uel ciuitates eorum circuiens docuiſſet, & non potius præcepiſſet Apoſtolis ſuis. cum mitteret eos ad prædicandum: In uiam (inquiens) gentilium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, uidelicet ne occaſionem daret Iudæis, quaſi rationabiliter contemnendi euangelium, quibus miſſum fuerat hoc uerbum ſalutis? Vnde non mirum quòd quidam Samaritanorum poſtea ſic offenſi ſunt, ut quadam die non reciperint eum, pro eo, quia facies eius erat euntis in Hieruſalem: non tamen omnes illi, uel diſcipulis euis in hoſpitales fuetant: Nam abierunt (inquit Euangeliſta) in aliud caſtellum. ¶ Denicq; Iudæi nullam uel leuem occaſionem blaſphemandi prætermittebant. Siquidem cum improperantes dicere cœperint illum Samaritanum, propterea quia locutus eſt cum eis, & manſit nunc apud illos biduum, antequam Iohanne tradito, publi cum ſuſcepiſſet prædicandi officium: multo magis, ſi apud illos prædicans, & miracula faciens

Alia mercesſ. Vita æterna.

1. Cor. 3

Gen. 20
Pſal. 71

Expectatio patrũ ſeminãtium, & non metentiũ.
Pſal. 125.
Heb. 13
Heb. 11

Beati apoſtoli metentes.
Luc. 10

Iohan. 15
Apli nõ paſſi ſunt q̃d pres Gen. 12

Act. 4

Iohan. 2

Quãto facilius crediderũt Samaritani, q̃ Iudæi

Mat. 10

Luc. 9

Cur Iudæi Chrm Samaritanũ vocabãt. Io. 8

Remiſſi⁹ erit Samaritanis q̄ Iudæis

cum diſcipulis ſuis commaneret, occaſionem quaſi legitime contemnendi euangelium, præbuiſſet. ¶ Quid ergo (inquam) quantam putas meſſem de gentibus collegiſſet, ſi eo tempore tam Samaritanis q̄ cæteris gentibus, per ſeipſum prędicare decreuiſſet? Quapropter cum patriæ ſuæ ciuitatibus exprobraret, poterat idem, quod de Tyro & Sydone, de Samaria quoq; dicere, quia ſi in Samaria factæ fuiſſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. Ergo quia non propter ſigna, quæ nulla uiderant, ſed propter id quod dictum eſt, crediderunt in eum. Audi quod ſequitur. ⌊Cum ueniſſent ergo ad eum Samaritani, rogabant eum ut ibi maneret, & manſit ibi duos dies.⌋ Et hoc ut cętera manifeſte in comparatione Hieroſolymorum dictum eſt. Cum enim ciuitatem ultro intrroiſſet, & in templo docuiſſet, & multi credidiſſent in eum uidentes ſigna quæ faciebat, non tamen Ieſus credebat ſeipſum illis. Hoc nempe ſciendum, q⁹ tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus ſit, ut in urbe magna, nullum hoſpitem, nullam inueniret manſionem, ſed in agro paruulo apud Lazarum, ſororesq; eius habitaret, ſcilicet in Bethania, qui eorum uiculus erat, iam tunc utiq; re ipſa experimento capiēs, q⁹ in patria ſua, cuius ciuitas illa erat prȩcipua, nullū habiturus eſſet honorem. ¶ In illa quippe ciuitate, uel patria ſua, uulpes foueas habebant, & uolucres cœli nidos, id eſt, malitioſi ac ſuperbiæ pennis elati ſpiritus maligni, mentium infidelium hoſpitia compleuerant, & in illis cubilibus habitabant: filius autem hominis non habebat ubi caput ſuum reclinaret, id eſt, quorum fidei, diuinitatis ſuæ nomen uel ſacramentum crederet, & propter hoc in eadem ciuitate, ubi erant ſancta, patriæ ſuæ recte nec una ſaltem nocte hoſpitari aliquando dignatus eſt. At uero gentes, audito eius euangelio, uulpes illas & uolucres de foueis & nidis, id eſt, de cordibus ſuis, templiſq;, & aris effugare habebant, & ita demum capiti filij hominis reclinatorium præparare, & iccirco nunc apud iſtos alienigenas tali ordine, imò tali præfiguratione dignatus eſt commanere. Manſit autem apud illos duos dies, qa uidelicet Eccleſiæ ſuæ duo præcepta charitatis inſinuans, & in præſenti, & in futuro ſeculo ſemper commanet, & in utroq; ſeculo tanquam in duobus totis diebus eius illi gratia non defutura eſt. ⌊Et multo plures crediderunt propter ſermonem eius, & mulieri dicebant: Quia iam non propter tuum ſermonem credimus, ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mundi.⌋ Non fruſtra hic Euangeliſta, cui ſublimiora quæq; ſcribere propoſitū eſt, hæc quę leuiora uidentur tam diligenter proſecutus eſt. Supra dixit, quia propter uerbum mulieris crediderūt, nūc multiplicatis credētib⁹, dicebant (inqt) mulieri: Quia iam nō ꝓpter tuam loquelam credimus. Vtrunq; ſcribere curauit, & quia propter uerbum illius crediderunt, & quia iam non propter loquelam eius credere ſe dixerūt. Cur hoc, niſi quia de illo per mulierem quidem primitus audierunt, ſed ne leuitate duci, & omni uento doctrinæ circunferri uiderentur, ipſius ſaluatoris uerba iudicio propriæ rationis diligenter examinauerunt. Propter quid autem credimus, ſi non iam propter tuam loquelam credimus? Ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mundi. ¶ Notanda ſane magis ac magis rationabilis celeritas alienigenarum ad credendum. Nec propter uerbum mulieris, nec iccirco quòd ſigna uiderunt, ſcire uel credere ſe aſſerunt: Sed audiuimus (inquiūt) & ſcimus. Quid enim audierunt, niſi ex ore eius ſapientię ſermonem, niſi ex gratioſis eius labijs ueritatis uerbum? Quid audierunt, niſi ueritatem, & manſuetudinem, & iuſtitiam, propter quæ mirabiliter illā dextera ſua deducit? Audierunt ueritatem docentis, manſuetudinem ad credendum inuitantis, iuſtitiam non accipientis perſonam Iudæi ſiue Samaritanin, eminem aſpernendum, uelut immundum iudicantis quacunq; ex gente ſit. ¶ Nonne ergo manifeſte nobis hæc res geſta per omnia congruit, nobis (inquam) qui non uidimus, ſed tantū audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mundi? Nonne ipſe ſaluator de nobis aduerſus patriæ ſuę duritiam conteſtatur & dicit: Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Nonne illa patria ſua iam nunc (ſicut per Moyſen deus prædixit) incipit ad æmulationem adduci in non gentem, in gentem inſipientem, & in iram mitti? Hinc enim cœperunt magna, & maligna æmulatione alienigenis iraſci, dicentes illi non Iudęorum tantum deo, ſed & gentium non Iudęorum tantum, ſed & totius mundi ſaluatori, uti nunc Samaritani confeſſi ſunt. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? ſed æmulentur quantum uolunt, iraſcantur & maledicant quantum ex diabolo per odium noſtri conceperunt. Nam Chriſtus (quem nos ſecundum carnem non nouimus) ſecundum ſpiritum apud nos requieſcit, & duos dies, id eſt, in præſenti & in futuro ſeculo permanſurus, caput ſuum reclinauit: quia nos audiuimus, & ſolo auditu credentes, ſcimus quia hic eſt uere ſaluator mundi. Et uerū utiq; canticum illi mulier noſtra ad puteum, ubi aquam uiuam accepit, ubi hydriam ſuam reliquit, & uoluptates ſuas oblita eſt, imò & ſanguinem ſuum fudit, uerum, in quam cantauit canticum illi decantauit dicens: Dilecte mi apprehendam te, & ducam te in domū matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis præcepta domini. Vere enim martyrū noſtrorum multitudo, quæ ciuitatem diaboli, omnia relinquendo, uitam quoq; ipſam corporalem conte-

Celeritas alienigenarū ad credendum

Cōtra Iudęorū ꝑtinaciā.

Iohā. 8

Cōtra iudęorum æmulationem

Ephe. 4

Pſal. 44

Pſal. 17

Deu. 32

Rom. 5.

Cant. 8

contemnendo,egreſſa eſt,nunc illum in domũ matris ſuæ,& in cubiculum genitricis ſuæ introduxit,dum in cõmunem cœtũ ritũq; gentilitatis,in ipſa ſecreta temdlorꝫ,ubi cum illa cubitabat turba malignorꝫ ſpirituum, nomen & cultũ eius abduxit,& ut ſuſciperetur,eiectis illis,clamando,teſtificando,& moriendo euicit.Sequitur.⌊Poſt duos autem dies exĳt inde,& abĳt in Galilęã,Ipſe autẽ Ieſus teſtimoniũ perhibuit,quia propheta in ſua patria honorẽ non habet.⌋Diligenter aduertenda eſt hæc ratiuncula,ſicut in exordio lectionis huius dictũ eſt, ut certiſſime pateat, cui propoſitioni ſit ſubiũcta.Nec enim reſpondet illi uerſiculo,cui in ſerie literæ coniungitur:illi inquã,quo dictũ eſt:poſt duos dies exĳt inde,& abĳt in Galileam. Nam ſi ita continuare uelis, quare inde exĳt, & in Galilæã abĳt (ipſe enim Ieſus teſtimoniũ perhibuit,quia propheta in patria ſua honorem non habet)profecto rationẽ,nimis à propoſitione diſcordẽ,eiq; repugnantẽ intuliſti,cum Galilæa omnisq; Iudæa,quæ non coutebat Samaritanis,eius patria fuerit. ¶ Ita ergo continuandũ eſt: Dixi ſuperius(inquit Euangeliſta)qa reliquit Ieſus Iudęã,& abĳt iterꝫ in Galilæã,& adiecit Oportebat autem eũ tranſire per Samariam. Dicis itaq; mihi: Ad quid eum illò tranſire oportebat? Ad hæc inquam: Pro magno negotio oportebat,pro magnæ rei experimento oportebat. Rem ipſam præſenti ratione aperui,rem(inquã)ipſam ita ſubiunxi.Ipſe enim Ieſus teſtimoniũ perhibuit,quia propheta in patria ſua honorẽ nõ habet.Hanc utiq; rem ſi recte attendis,liquet profecto,q; utiliter & opportune per Samariã,per illam patriam,non ſuam tranſire uoluerit,& duos dies apud illos alienigenas cõmanẽs,honorẽ ſibi ab eis impenſum pro experimento teſtimonii ſui admiſerit: Propheta(inquit)non habet honorem in patria ſua. Alius Euangeliſta,ut ſenſũm magis exprimeret,paululum commutauit huius teſtimonii uerba dicens: Quia propheta non eſt ſine honore,niſi in patria ſua. Idem ergo eſt,ac ſi dicat: Me prophetam,imò prophetarꝫ dominũ,nõ aliam ob cauſam hęc patria inhonorat,niſi qa eſt patria mea,Nam ſi in Tyro & Sydone facerẽ uirtutes, quas facio in hac patria mea,profecto in cinere & cilicio,pœnitentiã agendo me honorarent.Hoc teſtimoniũ perhibuit Ieſus. At illi teſtimoniũ hoc,ut cętera,non accipiebant, uerbis eius non credebant. Vt ergo,ſicut alibi de alio teſtimonio dicit: ſi uerbis meis non creditis,operibus credite. Item & de hoc eodem teſtimonio poſſent illi irrefragabiliter audire, oportebat eũ tranſire per Samariã,& experimento locũ dare, quo comprobaret uerꝫ eſſe teſtimoniũ ipſius,& iuxta hoc honorem illum habiturꝫ eſſe in gentibus,ut qui inuidebant,uiderent & confunderentur: uiderent (inquã) inuidentes,& inuiderent adhuc. Qui autẽ credebant, uiderent & lætarentur: uiderent inquam,& magis ac magis credendo iuſtificarent. Sequitur. ⌊Cum ergo uenĳſſet in Galilæam,exceperunt eum Galilæi,cũ omnia uidiſſent,quę fecerat Hieroſolymis in die feſto. Et ipſi enim uenerant ad diem feſtum.⌋Hoc iam ipſius teſtimonio repugnare uidetur,q; eum Galilæi excepiſſe dicuntur. Honorem quippe hæc locutio reſonat.Exceperunt, inquit, Galilæi, cum omnia uidiſſent quę fecerat Hieroſolymis in die feſta. Sed huius honorationis qualitatem uel finem ex alio Euangeliſta colligamus. Iſte quippe regreſſus Ieſu in Galilæam,ille eſt,à quo cęteri Euangeliſtæ præmiſſa tentatione eius initium faciunt. Quomodo eum,uel quo fine excipiendo honorauerunt? Ait Lucas: Et omnes teſtimonium illi dabant,& mirabantur in uerbis gratię, quæ procedebant de ore eius.Ecce honorifica exceptio.¶ Sed protinus additur.Et dicebant: Nonne hic eſt filius fabri? Item: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, id eſt,in ciuitate Nazareth, ubi natus & nutritus es. Quorum curioſitati quia nõ ſatiſfaciebat,repleti ſunt,inquit,omnes in ſynagoga ira,& ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem,& duxerunt illum uſq; ad ſupercilium montis,ut precipitarent eum. Igitur cum uano honore,id eſt,ſine amore illum exceperunt,non ut illum honorarent,ſed ut miraculis eius ſuam ipſi curioſitatem paſcerent. Quam & hic Euangeliſta non prætĕriit.Cum enim dixiſſet: Exceperunt eum Galilæi,protinus cauſam exceptionis huius addidit dicens: Cum omnia uidiſſent quæ fecerat Hieroſolymis in die feſto ob hoc,inquit,exceperunt eũ,imò(& ſicut ait prædictus Lucas euangeliſta) omnes teſtimoniũ illi dabant. Vbi notandũ,quia non dixerunt: quanta audiuimus de te facta in Hieroſolymis,fac & hic in patria tua,ne ſe tantæ ciuitati ęquare uelle uiderentur,ſed quanta audiuimus de te facta in Capharnaũ,ubi uidelicet nõ multis diebus manſerat,anteq; imminente paſcha Hieroſolymam aſcenderet. Verꝫ quocunq; modo,tamen exceperunt eũ. Quid ergo? Sequitur.⌊Venit ergo iterũ in Cana Galilęæ,ubi fecit aquam in uinũ.⌋In hoc quoq; dicto ſacratiſſimam diſpoſitionẽ huius oratoris,ſcilicet Euangeliſtę Iohannis,recte miramur, imò incarnatam dei ſapientiam, quæ hoc primo ſuę manifeſtationis anno tali ordine proceſſit,qualem hic non immerito ſcriptis commendare curauit. Qui uidelicet annus,nũc fere exactus eſt,ex quo imminente paſcha,Ieſus Hyeroſolymã aſcendit. Nam & paulo poſt,eadem inſtante ſolennitate,rurſus illuc aſcenſurus eſt. Quid enim toto hoc anno,quo necdũ tradito Iohanne,publicum prædicandi officium non exercuit,quid inquã hoc anno,niſi futurę prædicationis, ſiue inſtantis ſaluationis,à tẽpore ſuæ paſſionis uſq; ad finẽ ſeculi,ordinẽ quo pro-

Cõtra patriæ ingratitudinẽ

Mat. 13

Mat. 11

Iohan. 10

Quòd excipĕt Galilęi Ieſũ

Luc. 4 Irreuerentia Iudæorꝫ in patria contra Ieſum

Myſteriũ in actibus Ieſu

ceſſura eſſet, in ſuis actibus præpingit, & quaſi extenſis quibuſdam diſterminat lineis: ¶ Habebat quippe in propoſito, in æterno diuinitatis conſilio, fixum atq; immobile decretũ, legẽ de Sion, & uerbum domini educere de Hieruſalem, ſcilicet ut pateretur, ſicut oportebat, & reſurgeret à mortuis tertia die, atq; exinde prędicaretur in nomine eius pœnitentia atq; remiſſio peccatorũ in omnes gentes, incipientes ab Hieruſalem, ut quia cæcitas euentura erat in Iſrael, interim plenitudo gentium ſubintraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Hoc plane per totum hunc annum in ſeipſo præfigurauit. Nam aſcendens Hieroſolymam in ſolennitate paſchali, eandem paſſionem & reſurrectionem ſuam, per templi ſolutionem, eiuſq; excitationẽ in tribus diebus maturandum præſignauit. Deinde pœnitentiam & remiſſionem peccatorũ quæ in nomine eius prædicanda erat, loquens cum Nicodemo diffiniuit dicens: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnum dei, &c. Poſtea commanens in Iudæa, ut cognoſcit quòd detraherent ſibi, iam enim cæcitas contingebat in Iſrael, reliquit Iudæam, & ad ſamaritanos diuertit, quos inter alienigenas reputabant Iudæi. Ecce tandem in Galilęam redit, tandem iterũ ex Chana Galilęæ uenit, ubi uinum de aqua fecit. ¶ Nota diligenter. Non de Samaria ad templum Hieroſolymorq; rediit, unde uendentes & emẽtes eiiciẽdo, uetus ſacrificiũ abiecit, licet & illa ciuitas patria eius fuerit, ſed ab alienigenis, ubi duos dies commoratus eſt in Galilæã, imò in Chana Galilęæ rediit, ubi uocatus ad nuptias aquã in uinum conuertit. Nam ad Iſrael ſalus reuertetur, cum plenitudo gentium ſubintroierit, ad templum autem, id eſt, ad hoſtiarum ſanguinem ſuſcipiendum, uel circuncifionis ritũ, Chriſtus nunq; rediturus eſt. Nonne ergo ſalutis noſtrę opifex, rerum, quas facturus erat, toto hoc anno quaſdam, ſecundum hunc Euangeliſtam, umbras præmiſit? Ad patriam autem ſuam, de qua naturam hominis natura dei aſſumens, nuptias fecit, & tanq; ſponſus procedens de thalamo ſuo, aquam noſtræ corruptionis in uinum uertit incorruptionis. Reuertetur circa finem ſeculi, ut nunc circa finem huius anni in Chana Galilęæ rediit. Quid ergo nunc illic fecerit audiamus, & in exteriori eius opere interius myſterium perquiramus. ⌊Et erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audiſſet, quia Ieſus adueniret à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut deſcenderet, & ſanaret filium eius. Incipiebat enim mori. ⌋Regulus iſte qui acceſſit ad dominum Ieſum, rogans ut deſcenderet & ſanaret filium eius, à ſuperiori anno noſſe poterat, q̃ illum ad ſanitatem conferendam, prout uellet comitaretur effectus. Nam & hic ſuperius Euangeliſta dixit, q̃ antequam aſcenderet Hieroſolymam, imminente paſcha, manſit in Chapharnaum aliquantis diebus, & cæteri Euangeliſtę non tacent, quòd ibi multas uirtutes fecerit, in tantum quòd dicerent ei conciues ſui: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Cum ergo de uirtute illius bene comperta non dubitaret, cur eidem dicenti: Domine deſcende, ut ſanes filium meum. ⌊Dicit Ieſus: Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creddetis. ⌋ Non enim leuiter accipiendum eſt, quod grauiſſima ueritas patrię ſuæ dixit, quod uni regulo loquens, toti ſuę genti pluralis numeri uerbo dixit. ¶ Cum ergo credere, & fidem habere patria uel idem ſint, primũ ponenda, & aperienda eſt diffinitio fidei, ſtatimq; liquet q̃ regulus iſte & ſanitatem filij quærere, & tamen nondum credere potuerit. Paulus Apoſtolus cum de fide plura diceret, eandem fidem diffiniens: Eſt autem fides (inquit) ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Non inquit fides earum quæ præſentes ſunt & corporaliter uidentur, ſed ſperandarum eſt ſubſtantia, id eſt, poſſeſſio rerum non apparentium, ſed earum quæ nondum apparẽt eſt argumentum, id eſt, certitudo rerũ. Quod enim uidet quis quid ſperat? At uero ſigna illa quæ faciebat dominus Ieſus, quæ uidere potuerat iſte regulus, quæq; ſibi impartiri precabatur, res erant præſentes, res erant apparentes. Ergo illarũ rerum fides non erat, id eſt, ſigna illa uidere, illa ſigna ſcire, & de illis dubitare non poſſe, credere non erat, fides non erat. ¶ Quæ autem erant res non præſentes, res non apparentes, quarum fidem uolebat haberi dicens: Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis? Videlicet illę, deq; bus loquebatur, quas annunciabat neſcientibus, pro quarum annunciatione quia apparentes non erant, quia corporaliter non uidebantur prophetam ſe dicebat. Propheta inquiens in patria ſua honorem non habet. Verbi gratia: Appropinquabit (inquit) regnum dei, & Meſſias iam uenit, & ſic dilexit deus mundum, ut filium ſuum unigenitũ daret, & ego ſum qui loquor uobiſcum, & ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis q̃ credit in ipſum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Hæc & huiuſmodi res, partim quidem præſentes, partimq; futuræ erant, ſed corporalibus oculis non uidebantur, & ideo non apparentes erant. Has ergo res auribus audiendi audire, auribus cordis ſuſcipere de his præeunte rationis iudicio non hæſitare, credere erat, fidem habere erat. At illi nõ audiebant, & cũ loqueretur quod ſciebat, cũ teſtaretur hoc quod uiderat, illi teſtimoniũ eius non accipiebant, licet ſigna multa ab eo fieri uiderent. ¶ Bene ergo non ait tantum: niſi uideritis, ſed niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis. Quod profecto cum acerba (ut dignũ eſt) uituperatione dixit,

quia

Eſa. 2

Luc. 24
Rom. 11

Iohã. 2

Iohan. 3

Curnõ i Hieruſalẽ, ſed in Galilęã rediit Ieſus ex Samaria

Pſal. 18

Regulꝰ iſti notus Chriſ Iohan. 2

Mat. 4.
Luc. 4.

Quid eſt credere, vel fidẽ habere
Heb. 11

Rom. 8.

Res quæ p prie eſt fides

Mar. 4
Supra eodẽ
Supra 3
Infra 8
Supra 3

Mat. 15
Supra 3
Præ malitia Iudęorũ i ſti videbantꝰ Samaritani.

quia comparatione illorum iuſtificati fuerint Samaritani ſupra memorati, quibus non dignabantur couti, quia paulo ante apud illos fuerat non ſine honore, quia crediderunt in eũ, non propter ſigna & prodigia (nulla enim uiderũt) ſed propter prophetiam quidem credere cœperunt, qua dixerat mulieri omnia quæcunque fecit, ſed deinde propter ſermonem ipſius ſanum & uerũ, multo plures crediderunt dicentes non quia ſigna uidimus, ſed quia audiuimus & ſcimus, quia hic eſt uere ſaluator mundi. Nonne ipſi ſcilicet contribules ſui maxime audierunt, imò & quotidie audiebant, & proinde ſcire poterant? Nonne ſaltem teſtimonia Iohannis ſatiſſacere illis debuerant, quem omnes ſciebant eſſe prophetam? Recte igitur hoc illis in tempore improperabat, quia Samaritani (ut iam dictum eſt) comparatione illorũ de proximo iuſtificati fuerant, imò & omnes gentes paulo poſt magnifice iuſtificandæ erant.

¶ Ipſi namq; à fide patrum nimium degenerabant. Nunquid enim Abraham propter ſigna & prodigia credidit? Nunquid quando dixit ei deus: Egredere de terra & de cognatione tua & benedicam tibi, & multiplicabo, atq; in ſemine tuo benedicẽtur uniuerſæ cognationes terræ? Nunquid inquam dixit Abraham, quod ſignum tu oſtendis mihi quia hoc præcipis, uel hoc promittis mihi ut credam tibi? Quod ſi obijcias quorundã ſcripta, quæ non ſunt autentica, quibus fertur de igne Chaldæorũ diuinitus eductus fuiſſe, & hoc illi pro ſigno potuiſſe ſufficere, dic quæ ſigna & prodigia deus illi oſtẽderat, ut fiduciam habens in ignẽ ſe proijci intrepidus permitteret? Quod ſignũ aut prodigium aceperat, ut deo ſæpius promittente ſemen, in quo benedicerẽtur omnes gentes terræ, non infirmaretur fide, nec conſyderaret corpus ſuum emortuũ, & ſterilem uuluam Saræ? Nunquid ſaltem hoc pro ſigno, ſiue ſpei ſuę ſolatio acceperat, ut ambo grandæui, ille centenarius, illa nonagenaria, non ſeneſcerent, aut frigeſcerent? Deniq; ſaltem hoc, ut Saræ ſterili muliebria, id eſt, menſtrua fieri non deſinerent? Ergo degeneres (inquit) uos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores omnibus alienigenis, qui niſi ſigna & prodigia uideritis non credetis. ¶ Sed dicitis: Vis ne ut fruſtra uel leuiter credamus tibi? Num credere debemus omni ſpiritui? Te dicente q̃ Chriſtus ſis, q̃ filius dei ſis, qualiter experiemur q̃uerum dixeris? Ad hæc inquam, Plane experimini, ſed quomodo lex præcipit. Probate ſed legitime. In lege enim quid ſcriptũ eſt? Quomodo legitis? Quod in nomine domini (inquit lex) propheta prædixit, & non euenerit, hoc dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit, & iccirco non timebis eum. ¶ Nunquid autẽ & lex itidem non dicit: Si ſurrexerit in medio tui prophetes, aut qui ſomnium ſe uidiſſe dicat, & prædixerit ſigna atq; portenta, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: Eamus & ſequamur deos alienos, non audies uerba prophetæ illius aut ſomniatoris. ¶ Fateor inquam, quia & hoc dicit, ſed de ſomniatore, de propheta, qui ſuadet tibi poſt deos alienos ire, hoc dicit. Alius locus eſt, aliud mandatũ eſt propheta, qui confitetur ſe in nomine domini uenire, & uerũ prophetat cũ iſta profeſſione. Sic enim ait: Prophetã de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi dominus deus tuus, ipſum audies ut petiſti à domino deo tuo in Oreb. Ac deinceps: Qui autẽ uerba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor exiſtã. Et ſubinde: Quod ſi tacita (inqt) cogitatione reſponderis, quõ poſſum intelligere uerbũ, q̃d non eſt locutus dominus, hoc habebis ſignũ. Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus nõ locutus eſt, ſed per tumorẽ animi ſui propheta confinxit, & iccirco non timebis eũ. ¶ Ita q; ſecundũ legis mandata non per figmenta neq; prodigia, ſed per uerbum ueꝝ experire, ut ſcias ò patria mea, quid credere debeas. Verbi gratia. Cũ dico tibi: ſoluite templũ hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, imò cũ aptius dico & dicã, quia occiſus poſt tres dies reſurgam, ſi nõ euenerit q̃d dico, hoc dominus non locutus eſt, imò ego qui loquor dominus non ſum. Interim anteq̃ illud fiat, cũ dico uobis: quid cogitatis mala in cordibus ueſtris, & cætera talia cum dico redeuntes ad cor ueſtrũ, ſi intelligitis ita eſſe rem in cordibus ueſtris ut dico, ſcitote quia dñs locutus eſt, & uera ſunt cætera, quæ omnia in nomine domini uobis loquor. ¶ Sic eм legitime ſamaritani paulo ante ueritatẽ examinauerũt, una muliere prædicante: uenite & uidete hominẽ, qui dixit mihi omnia quæ cunq; feci. Quis enim alius niſi dñs deus occulta cordiũ perſpicit. ¶ Alumni legis ſapite legem Propheta tam ille qui loquit q̃dem in nomine dñi, ſed mentitur, q̃ ille cuius quidẽ uerbũ quod locutus eſt euenerit, ſed locutus eſt in dñs alienis, hic inquã & ille pariter contemnent, imò & occidẽtur. Qui aũt & in nomine domini loquitur, & ueꝝ uerbũ loquitur, hic timendus eſt, huic per oia credendũ eſt. Sed uos ecõtra ſignis & prodigijs experiri uultis, aliqui imò pene cuncti ſigna de cœlo quæritis, uidelicet ut ſi Chriſtus ego ſum, ſi propheta ille ego ſum de quo dixit Moyſes (ut prædictũ eſt) Prophetã ſuſcitabit uobis dominus deus de fratribus ueſtris, ipſum audietis tanq̃ me, ſi inquã, ꝓpheta ille ego ſum, hæc ſigna & ꝓdigia quæritis, & rurſus idẽ uel ſimile q̃d propter uos fiat Romanis ſignis & portentis illis, quę propter patres uſtros facta ſunt interemptis Aegyptijs. ¶ Et quidẽ generationi huic malę & adulterę, quę tentando huiuſmodi ſigna quęrit, ſignũ non dabitur, niſi ſignũ Ionę prophetę, ut ſicut ille fuit in uentre ceti tribus

diebus

Degeneres Iudæi a fide patrum Gen. 12 Gen. 22

Fides Abrahę abſq; præuijs ſignis

Rom. 4

Obiectio Iudæorum 1. Iohan. 4

Reſponſio quõ ex lege debuerit Chriſto credere Deut. 18 Deut. 13

Reſpõſio de Pphea in lege promiſſo, Deut. 18

Ex lege tenebantur Iudęi Chriſto uel abſque ſignis credere Iohan. 2 Mat. 16 Mat. 9

Incredulitas Iudæorum

Mat. 6 Deut. 18

Mat. 12

Ionæ.3.&4 diebus & tribus noctibus,& tunc demum illo prædicante,triduanam pœnitentiam egit Niniue,& illa reſeruata exaruit cucurbita,quę obumbrabat ſuper caput Ionæ,ita ſit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & tunc demum in nomine eius pœnitentia & remiſſio peccatorũ prædicetur in omnes gentes,illiſq; trina merſione baptiſmatis,in nomine patris, & filij,& ſpiritus ſancti,& ita ſaluatis,iſta patria mea,hęc generatio mala diſperdatur.¶ Attamen uobis paucis,qcunq; reſidui eſtis,q non tentantes,ſed neceſſitatem habentes,ſigna quæritis,ſigna fient plura & maiora q̃ petitis,ut audiant gentes,quę ſolo auditu cõtentæ erunt,& dicant audiuimus & ſcimus,quia hic eſt uere ſaluator mundi. Igitur cum dixiſſet dominus: Niſi ſigna & prodigia uideritis,non creditis. ⌊ Dicit ad eum regulus: Domine deſcende priusq̃ moriatur filius meus.⌋ Quid aliud perito diceret medico regulus iſte, medico inquam,q cum ſit homo & non deus,opus habet per ſemetipſum ad lectulum egroti accedere,& tam uiſu oculorum,q̃ tactu uenarum,genus morbi dignoſcere,& ſecundũ morbum antidotum dare: Acceſſerat enim ad dominum,rogans eum ut deſcenderet,& ſanaret filium eius,& illo differente: Domine inquit deſcende,priusq̃ moriatur filius meus. Videlicet non credebat,q; ab illo reſuſcitari poſſet ſi moreretur,nec tantam fidem aut humilitatem habebat,ut diceret,uelut ille beatus Centurio,qui non erat de Iſrael: Domine nõ ſum dignus, ut intres ſub tectum meum,ſed tantum dic uerbo & ſanabitur filius meus.¶ At Ieſus nõ deſcendit, ſed manſit in eodem loco, & tanq̃ deus,qui omnia quæcunq; uoluit fecit,ſanitatem filio eius ſola uoluntate,in qua uniuerſa ſunt poſita,reſtituit,& tanq̃ propheta uerbum uerum dicit,quo ſecundum legem prædictam probari debeat,quia de corde ſuo confingat nihil.⌊ Ait enim: Vade,filius tuus uiuit.⌋ Hoc deniq; unum idemq; dictum,& uera de præſentibus prophetia eſt, & (ſicut ex ſeruis ſuis idem regulus poſtmodum comperit) imperium uitæ eſt.

¶ Conſtat uero,quia de minori miraculi huius parte,id eſt, de prophetiæ ueritate ſancti prophetæ digne ſecũdum legitimam probationem (de qua ſupra dictum eſt) magni habiti ſunt. Verbi gratia,Samuel,quando dixit Sauli,inuentas eſſe aſinas, & uerum dixit,quas tamen ipſe non inuenit. Itemq; Helias, qui regi Achab multam pluuiam mox affore dixit,& uerum dixit,nec tamen illam opere ſuo,aut dedit,aut fecit. Igitur cũ incomparabiliter maius ſit opus uitæ,& uirtutis, & potenti imperio facere,& uero uerbo annunciare,quam opus non ſuę uirtutis uero tantum uerbo nunciare,merito generationi malæ & adulteræ improperatur,quia ſepulchra prophetarum honorabant,quos patres illorum occiderant,& dominum prophetarum uerbis blaſphemis inhonorabant, quem & implendo menſuram patrum ſuorum occiſuri erant. Quanta enim maiora his oſtendit illis opera,& non crediderunt? Attamen regulus iſte prophetiam ſimul & potentiam operis huius diligenter inueſtigans,ſeram licet,fidẽ habuit. Sequitur enim.⌊ Credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus,& ibat.⌋ Credidit nũc interim ſermoni eius,paulo poſt comperta non ſola uirtute ſermonis, ſed & potentia loquentis, non ſolum ſermoni eius credidit,ſed & in ipſum tanq̃ in deum dei filium credidit. Nam & hoc ſequitur.⌊ Iam autem eo deſcendente ſerui occurrunt ei,& annunciauerunt dicentes,qa filius eius uiueret.⌋ Iã ex hoc prẽnũcio ſcire potuit regulus iſte,q; fidelis Ieſus propheta eſſet domini, quia uidelicet iuxta legalem diffinitionem, & nihil loquebatur in dñs alienis,ſed potius inuitabat auditores ad dilectionem creatoris,& uerũ ſibi uerbum dixerat de uita filij ſui. Hoc inquam ſcire poterat,etiam ſi caſu aliquo,uel medicina ſe abſente illata, filius ſuus conualuiſſet. Sed nõ eo contentus fuit. ⌊ Interrogabat ergo horam ab eis,in qua melius habuerit.⌋ Videlicet ſcire cupiebat, utrum eodem uerbo quo dixerat ei Ieſus: Filius tuus uiuit,eodẽ inquam uerbo uirtutis ſuæ ſalutem portaſſet,ut ad filium ſuum febre fugata tam cito rediret. Sciebat quippe horam illam,& diligenti memoria tenebat, ex induſtria notatam,certoq; tenore apud animum ſuum defixerat,ut ſi hora recuperatæ ſanitatis illa eſſet,in qua dixit ei Ieſus: Filius tuus uiuit,iam de diuina illius magni prophetæ potentia non dubitaret,q; eſſet ipſe filius dei,q; eſſet rex Iſrael. ⌊ Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater,quia illa hora erat in qua dixit Ieſus: Filius tuus uiuit,& credidit ipſe,& domus eius tota.⌋ Bene quidem,q; per occaſionem unius filij,ſalus patri,& toti domui facta eſt, ſed quid magnũ fuit,q; pro tali uel tanto ſigno credidit tota domus unius reguli? Non enim ſignum hoc paruum fuit, per quod ſe ubiq; eſſe,ubiq; poſſe, & ſola uoluntate cuncta perficere ſatis euidenter oſtendit. Nam & iccirco ab hoc Euangeliſta prẽteriri non debuit, qui pene ſola diuinitatis filij dei teſtimonia,pro cauſa ſæpe dicta congeſſit. Quid ergo tantus hic Euangeliſta nunc os ſuum ampliauit, ut declamaret nobis,quia credidit ille, & domus eius tota, niſi quia domus illa erat de incredula huius magni prophetæ patria? ¶ Ipſe enim Ieſus (ut ſupra dictum eſt) teſtimonium perhibuit,qui propheta in patria ſua honorem non habet. Hic autem regulus, & tota domus eius ad hoc luce rationis perduci potuerunt, ut inuidentiæ tenebras euaderent, & hominem patriæ ſuæ non tantum ut prophetam,ſed ut prophetarum dominum credendo honorarent,& honorando crederent. Similiter quando cõuertit aquas

in uinũ

Luc.24 Mat.vltimo — Fides gentiũ ex auditu — Supra eo. — Regulus nõ credebat Chm deum eſſe. — Mat.8 Curnõ deſcẽdit cũ regulo Chriſtus. — Pſal.113 — Alĳs pphetis plus ĩ re minori credendum eſt 3.Reg.10 3.Reg.18 — Mat.23 — Deu.13 — Cur hoc ſig nũ hic narrat — Supra eo. Patria Ieſu difficilis ad credendum — Iohan. 2.

in unum: Crediderunt, inquit, in eum discipuli eius, cum pro quantitate miraculi fructus esset ualde exiguus. Ergo & quod hic ait Euangelista: Credidit ipse & tota domus eius, & illic: Crediderunt in eum discipuli eius, pro quantitate quidem operum, paruum commemorat fructum, ueruntamen non contemnendum respectu patriæ suæ, q̃ esset nimium difficilis ad credendum. Et hoc quidem saluatoris beneficium, in uno reguli filio (ut legitur) ita factum est. ¶ Cæterum sicut Archisynagogi filia, quæ tunc mortua est, quando mulier à fluxu sanguinis liberata est, recte synagogam significat, quæ tunc præ infidelitate & inuidia uitam suã reliquit, quando gentilitas à peccatis suis, in Christum credendo, recessit, ita nihil prohibet in filio reguli mystice eundem populum Iudaicum accipi, cum supradicta mulier Samaritana manifeste typum Ecclesiæ de gentibus prætulerit, qua in dominum credente hic incipiebat mori. Nam sicut Archisynagogus, qui procidens ad genua Iesu, rogauit pro filia, ita æque & regulus nobilem fidem patrum, Abraham, Isaac, & Iacob recte significat, quæ pro salute illius populi apud Christum & dominum patrem, antiquis meritis interuenit. Quam illorũ fidem dum in fine seculi respicit, in eoq̃ reliquiæ Israel saluæ fiunt, recte illis dicit: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Nisi enim prædicantibus Enoch & Helia, instantis iã iãq̃ subsecuturi iudicij̃ signa & prodigia uiderint, multo maiora q̃ nos, qui neq̃ redemptoris signa uidimus, neq̃ uenturi iudicij̃ signa & prodigia adhuc uidemus, non credent. Quapropter tunc illorũ minoris laudis uel gratiæ fides erit, ut eidẽ populo recte dicatur & illud, qd' in typum eius Apostolo Thomæ dictum est: Quia uidisti me credidisti, Beati qui non uiderũt & crediderũt. ¶ Sed & illud quod dictum est: quia heri hora septima reliquit eum febris, q̃ & mulier Samaritana sexta hora in dominũ sedentẽ super puteũ credidit, pulchre huic mysterio congruit. Quid enim est hora septima, nisi post solis ascensum eiusdẽ solis descẽsus? Sexta quippe hora sol altissimus est, nec nisi descendendo septimam facit horam. Igitur sexta hora mulier samaritana dominũ agnouit & credidit: hora uero septima, filiũ reguli febris reliquit quia uidelicet ascendente in cœlum Christo sole iustitiæ, ecclesia de gentibus credidit. Iudaicus uero populus illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia descensus sui præmittente crediturus est.

Mysterium huius signi Mat. 9

Rom. 11 Apo. 11

Iohan. 20 Mysterium sextæ, & septimæ horæ

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Quintus.

VNC EVAGELISTAM IOHANNEM PER aquilam significatum esse (quod pene cunctis notum est) recte spiritui sancto placet. Christum quippe solem iustitiæ gyrantẽ per circuitũ, & in circulos suos reuertentem, id est, omnia disponentẽ, & in secreto consilio cuncta præuidentẽ, claro intuitu contemplatus est, uiasq̃ eius in hoc euangelio tanq̃ in horologio lucido ratiõabili ungula depinxit, ut sapientiæ eius circuitũ, consiliorũq̃ eius circulos diligẽs lector, quanq̃ lippientibus utcũq̃ speculetur oculis. Ita quippe itinera, & facta quædam describit filij̃ hominis, ob insinuandũ consilium eiusdem filij̃ dei, quemadmodũ ob inuestigandũ ascensum, seu descensum solis, geometricales quosdam circulos sibi depingere solent Astronomici. In quo illud maxime notandũ, q̃ nullum paschale festum præterit, & uelut si ab orientali linea sursum uersus progressionarios solis gradus cõputes, ita semper ab hoc festo secundũ facta & dicta, circa maxima & necessaria uersat sacramenta Christianæ fidei. Sunt autem quas commemorat, tres trium annoꝝ solennitates, quarta solennitate excepta, in qua passus ipse ac sepultus, resurgensq̃ à mortuis, eadem, quę superioribus annis docuerat perfecit, & de seipso condidit salutis nr̃æ sacramentũ. ¶ De pascha primi anni iã dictũ est, qa Hierosolymã ascendens primũ & maxime necessariũ uitę nostr̃æ tantum uerbis aperuit instrumentũ dicens: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spũ sancto, nõ põt introire in regnũ dei, &c. Ac deinde cõmoratus in Iudęa, detrahentibus Iudęis, inuidentibus Pharisæis, diuertens in Samariæ ciuitatẽ, tandẽq̃ rediens in patriã suã, mystice præsignauit, qbus uel q̃ ordine eiusdẽ regeneraionis, ut supra dictũ est, deriuaret gratiã. ¶ Ecce hoc scdo anno eodẽ festo ascendens Hierosolymã, ueniens ad prohaticã piscinã, eandẽ quam præterito anno uerbis tantũ cõmendauerat, factis quoq̃ præfigurat baptismi sui potentiam, ac deinde per occasionẽ factoꝝ eius, aduersantibus & calumniantibus Iudæis, dũ ueritatẽ diuinitatis suæ defendit, firmum nobis fidei uerbum cõtradit, in quo tota eius baptismi uirtus consistit.

Cur Iohãnes q̃ aquila significatur Eccle. 1

Cur Iohã. tã diligẽter cõmemorat pascha.

Pascha primi anni præcatiõis Chr̃i. Iohã. 3

Pascha secũdi anni.

¶ Tertio

Paſcha tertij anni. Infra. 6

¶ Tertio nihilominus anno circa ſolennitatem eandem, facto conuiuio de quinq; panibus & duobus piſcibus, ita quinq; milia hominũ per occaſionem cibi illius, aliud non minus neceſſarium ſaluti noſtræ commendat ſacramentũ dicens: Niſi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis &c. ¶ Quarto anno in eadem ſolennitate (ut prædictum eſt) patiĩ, uidelicet ut ſuperioribus annis docuerat, nos in morte eius baptizaremur, & carnem eius ad manducandum, & ſanguinem ad bibendum acciperemus. Adeo ſanctam & ueram ueteris paſchæ rationẽ comprobat, ut in qua uetꝰ fulgebat memoria dei beneficioꝝ, in eadem ſolennitate nouoꝝ cõderet ueritatem ſacramentoꝝ. Igitur hoc menſe principio menſium, qui iuxta ſolem iſtum uiſibilem primus eſt in menſibus anni, quid fecerit, quid dixerit iſte feſtiuus nobis ſol iuſtitiæ, in hoc (ut cœptum eſt) euangelicæ lectionis ſpeculo contẽplemur. ⌊ Poſt hæc erat dies feſtus Iudæoꝝ, & aſcendit Ieſus Hieroſolymã. ⌋

CAP. V

Dies feſtus Iudæoꝝ, hic paſcha eſt ſupra. 4

Hic Euangeliſta paſchale feſtum non aperte exprimit, dũ dicit indefinite: Erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam, ſed ex ſuperioribus feſtũ paſchale fuiſſe colligit. Nam aliam ob cauſam ſuperiũs, ubi mulieri Samaritanæ eſt locutus, dixit diſcipulis ſuis: Nõne uos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis uenit? Conſtat uero, quia ubi non plus q̃ quatuor menſes ante meſſem interſunt, paſchalis feſtiuitas non plus q̃ duobus menſibus longe abeſt, quo utiq; ſpacio temporis alia feſtiuitas nulla occurrit, qua ſecundũ præceptum legis omne maſculum deberet apparere ante conſpectũ domini. Igitur & hoc paſchale feſtum eſt, quo noſtroꝝ (ut prędictum eſt, & poſterius liquebit) ſacramentoꝝ principiũ repetitur.

Exo. 23 Deut. 16.

Piſcina gemino lacu

⌊ Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraice Bethſaida, quinq; porticus habens. ⌋ Piſcina non à piſce dicta eſt, ſicut nec fiſcina à fiſco, nec mutina à muto, niſi forte per antiphraſim, eo q̃ piſces minime habeat. Erat autem aqua gemino lacu inſignis, quoꝝ alter plerunq; impletur imbribus hybernis, alter rubris eſt diſcolor aquis, unde hoſtię lauabantur.

Probatio

¶ Quamobrem probatica quoq; dicta eſt. Græce namq; probata, latine oues dicuntur. Vnde (ut prędictum eſt) piſcina hæc probatica dicitur, eo q̃ ibi hoſtię lauarẽtur. Quę cognominat inquit Hebraice Bethſaida. Notandũ q̃ non ait, quæ cognominatur, probatica. Quod ſi dixiſſet, uideretur idem dici Græce probatica, quod Hebraice Bethſaida: ſed eſt inquit probatica, id eſt, id eſt, lauandis hoſtijs accommoda, quem ſenſum ſermo latinus uno uerbo non reſonat: cognominatur autem Bethſaida, q̃d latine dicitur domus frugum. Cuius nominis ſecundũ res ſubſequentes magnũ eſt myſterium. ¶ Quinq; (inqt) porticus habens. In hoc trĩ continetur myſteriũ, ut q̃uis per hominis factum, tamen à deo recte credatur prouiſum: quatenus huius numeri porticus illic haberentur. Cur enim illic habebantur? ſequit:

Languentes ſub porticib.

⌊ In his iacebat multitudo magna languentiũ, cęcoꝝ, ſurdorũ, aridoꝝ, expectantiũ aquę motum. ⌋ Id eſt, ad hoc piſcina hęc porticus iſtas habebat, ne multitudo languentiũ ad cœleſtis remedij opificem piſcinam excubans, tectũ non haberet, ne opem ſupernã expectare non liceret, ęſtu urente, uel turbine aut pluuia de ſub uuido urgente. Longa enim erat ſuperne q̃uiſitionis expectatio, de qua protinus ſubiungitur. ⌊ Angelus autem domini ſecundũ tempus deſcendebat in piſcinam, & mouebatur aqua. Et q̃cunq; primus deſcendebat in piſcinã, ſanus fiebat à quacunq; detinebatur infirmitate. ⌋ Ideo tunc euidenter prędentes ſanctæ ciuitati & templo præſides aderant uirtutes, anteq̃ * admiſſum in ſaluatorem crudele necis ſacrilegiũ, receſſiſſet ab eis omne cœli præſidium, quo facto, ut Ioſephus q̃q; teſtatur, auditę ſunt eæ dẽ uirtutes cõclamantes: Tranſeamus ex his ſedibus. Notandũ uero q̃ non eſu hoſtiaꝝ, quę illius piſcinę aqua lauabantur, ſed ex eadem, qua & hoſtiæ lauabantur, à qua ſanabatur unus, q̃cunq; poſt motionem eius primo deſcendiſſet infirmus. ¶ In his inquam, ut prędictũ eſt, tantũ continetur myſterium, tantũq; prędiguratum eſt ſacramentũ, quanto opus habebant quę cœleſtí templo inferendę erant hoſtiæ uiuę, ſcilicet animæ & corpora ſanctorũ: quanto opus habemus omnes nos homines, q uniuerſi ex primo parente noſtro uerum languorem, ueram & omnimodam tam corporis q̃ animæ contraximus infirmitatem.

* addo ob.

Ioſephus de bel. Iudaico lib. 7. cap. 12.

Myſterium piſcinæ

Angelus ille, Chri deſcenſus ſignificat Eſa. 9 Ioan. 3 1. Cor. 5 Pſal. 89.

¶ Scimus enim & credimus, credimus in quã propter q̃d loq̃mur, q̃a dominus noſter Ieſus Chriſtus, q uocatur iuxta prophetam magni conſilij angelus, de cœlo uenit, id eſt, non de deorſum, ut cæteri homines, ſed de ſurſum: non de terra, ut primus homo terrenus, ſed de cœlo uenit homo cœleſtis: q̃a nõ de matre iuxta quoſdam abortiuos hęreticos initium habuit, ſed à deo uenit, à patre exiuit, apud quem erat anteq̃ formaretur terra & orbis. Venit inquam in populum Iudæoꝝ, de illo carnẽ aſſumens, & eodem de ſenſu ſuo, dum prędicat & annunciat ſalutem & pacẽ, mota eſt gens inquieta, & grauiſſime ueritatis eius impatiens, & uerſa in ſeditionem, tradidit morti uitę ęternæ largitorem. Qua ille morte ſua uitæ mundo condidit ſacramentum, ut in morte eius baptizaretur genus humanum, id eſt, omnes q diuerſis retro temporibus collecti, quinq; libris Moſaycæ legis teſtificatam hactenus expectauerunt gratiam dei. Huius plane myſterij figuram, præferebat illa magna & diuina res. Vnde & hic Euangeliſta Iohannes, ſupernæ charitatis diligens inſpector, recte illam non prætereundam arbitratus eſt. ¶ Piſcina quippe illa fa-

Rom. 6 Gen. 49 Deut. 33

cra in

cra,in qua,ut prædictum eſt,hoſtiæ lauabantur,uniuerſas populi Iudæorum ceremonias, uniuerſum ueterum ſacrificiorum ritum ſignificat,,quæ cum umbræ eſſent futurorum, ita,an teq̃ Chriſtus deſcenderet & in ſemetipſo legem impleret,neminem iuſtificare, uel ad perfectum adducere poterant,ſicut piſcina illa ante deſcenſum angeli neminem ſanare poterat. Piſcina Iudęorũ ſacrificia deſignat. Col.2. Mar.5 Heb. 2

¶ Quæ,ſicut quinq; porticibus cingebatur, in quibus iacebat multitudo languentium motũ aquæ expectantium:ita lex Moyſi,cuius quinq; libri ſunt,peccatores interim cohibebat,ſacrificiis illis obumbraticis emundari non ualentes,donec ueniens Chriſtus ea,quæ ſacrificiis eiſdem præfigurabantur,in ueritate perficeret.¶ Vel certe,quia non ſolũ illos qui ſub lege Moyſi fuerunt,ſed & cunctos qui ante legem, & ab initio mundi electi per fidem deo cõplacuerunt,Chriſtus dei filius ſaluare uenit,& omnibus erat neceſſaria paſſio Chriſti: bene quinq; porticus erant,& in omnibus languentes iacebant,expectantes aquæ motum:quia uidelicet ante aduentum Chriſti,à quo ſexta mundi ætas incipit,quinq; ętates fuerunt,quarum in nulla defuiſſe credendum eſt fideles & iuſtos uiros,qui circa eandem ſpem repoſiti,ſalutarem noſtri redemptoris expectabant aduentum. Quinq; ætates mũdi añ deſcenſum Chri. Ephe.4 1.Cor.10

Quorum omniũ unam eandemq; fidem recte ſignificabat ille unus,qui prior deſcendebat in piſcinam,& ſanabatur. Nam unus dominus,una fides,unus in omnibus electus eſt ſpiritus,& iccirco electorum omnium ſiue mortuorum, ſiue uiuorum,ſiue ante ſiue poſt paſſionẽ Chriſti uocatorum,una eccleſia & unum corpus eſt. Igitur in hoc loco tam pulchra,tam ſplendida ſuæ paſſionis figura illuſtrato, dominus quid fecerit audiamus. Sequitur: ⌊Erat autem quidam homo ibi,triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.⌋ Recte quidem,ut à ſanctis doctoribus expoſitum eſt, hic homo tanto tempore languidus,peccatorem ſignificat ſcelerũ ſuorũ enormitate preſſum:cui quia dilectio dei & proximi deeſt,& iccirco per pœnitentiã conualeſcere nõ poteſt,bene huius infirmitas .xxx. & octo annos habet,& à quadragenario numero, qui pœnitentiæ dicatus eſt, binario differt. Myſterium nũeri 38.annorũ. Lãguidus ille gentilẽ populũ deſignat.

¶ Verum,quoniã per huius occaſionẽ ſabbatũ Iudæorũ ſoluitur,& eadẽ ſabbati carnalis ſolutio magna & chriſtianæ fidei neceſſaria ratione defenditur, non contenti ſumus ſcire,quòd peccatorẽ ſignificet:ſed & quem,qualẽ,quantumq; id eſt,q̃ late diffuſum figuret noſſe oportet:quia uidelicet dũ ille grabbatũ ſuũ ſabbato portat,non leue eſt,quòd dominus ipſe,qui iuſſerat,aduocatus eius factus eſt,diſputando aduerſus illos robuſtos legis æmulatores Iudęos quaſi pro ſabbato dei æmulantes,reuera autẽ præ inuidia ſeipſos diſſecantes,dum unius ſaluti detrahunt,alterius uirtuti uel gloriæ inuidentes. Qui primus in piſcinã deſcẽderat, Iudaicus populus eſt Rom. 5

¶ Igitur ſicut ille unus, qui poſt motionẽ aquæ primus in piſcinam deſcendere poterat,priorẽ populũ recte ſignificat,id eſt,Iſraelitas, quorũ eſt adoptio,& teſtamentũ & legislatio,quorũ patres,ex quibus Chriſtus ſecundũ carnẽ,qui eſt ſuper omnia deus, benedictus in ſeculaſeculorũ nihilominus iſte, qui hominẽ non habebat,ut,cum mota fuiſſet aqua,mitteret eũ in piſcinã,populũ ſignificat gentiliũ,qui cum & ipſe in Chriſtũ crederet,& baptizari uellet,nemo apoſtolorũ,ſicut in Actibus apoſtolorũ de Cornelio legitur,unitati illorũ qui ex circũciſione erãt,illũ admittere audebat. Cuius rei myſterium,quia noſtra res eſt,in præſenti lectione ſubtilius perſcrutandũ. Erat,inquit, quidã homo ibi,triginta & octo annos habens in infirmitate. Actu. 10

¶ Vbi aqua illa mota fuerat,& unus deſcẽdebat in piſcinã,ibi erat & homo iſte:quia uidelicet,ubi & paſſio Chriſti celebrata eſt,& baptiſmi ſacramentũ illi priori populo tradebatur,iam ex tunc gentilis populus,fama tantæ ſalutis audita,gratiã eandẽ poſtulabat,triginta & octo annos habens in infirmitate,id eſt,olim deſperatus perdita corporis & animæ temporali & æternali ſalute,fraudatus uitæ pręſentis pariter & futuræ ueritate. Nam per triginta annos,qui numerus annorũ plena uiri ætas eſt, uitæ præſentis perfectio:per octo annos uitæ futuræ æternitas, cuius octo ſunt beatitudines, quæ octaua mundi ætate perficietur,recte figuratur. Sed gentilis populus, & præſentem uitam ſe non poſſe retinere ſciebat,& futuræ nullam ſpem habebat. Igitur magnus iſte lãguidus .xxx. & octo annos in infirmitate habebat:quia & præſentẽ uitã laboribus & oneribus cito conſumebat,& futuræ reſurrectionis ſpem nullã habebat. Lãguidus p 38.annos

¶ Vt autẽ iſte languidus tam uetuſtãq; à ſalute remotus,calamitatẽ ſuã agnoſceret,magisq; ac magis ingemiſceret, grandis illũ cõmotæ aquæ ſonus excitabat,maguñq; gaudiũ illius,q ante ſe deſcendens curatus fuerat. Nec uero tantũ ex eo,q̃ in omnẽ terrã ſonus ille exiuit,& in fines orbis terręe deſcenſus illius magni angeli auditus eſt,illud cognouerat:uerũ & ex eo,q̃d penes eãdẽ piſcinã, & intra porticus eius,idẽ languidus aderat. Illo quippe tẽpore,quando hic noſtræ pacis nũcius, hic dei filius de cœlo deſcendit,& ſeditione contra illũ excitata,ut paſſiõe ſua ſaluos nos faceret, intrauerunt aquę uſq; ad animã eius,& uenit in altitudinẽ maris,& tẽpeſtas demerſit eũ, illo inquã,tẽpore Romanorũ militũ Centuriões, quinquagenarii & decuriones intra Iudęę fines habebantur. Erat ergo quidã homo ibi .xxx. & octo annos,ut prędictũ ẽ,habens in infirmitate. ⌊Quẽ cũ uidiſſet Ieſus * & cognouiſſet quia multũ tẽpus haberet,dixit ei: Vis ſanus fieri?⌋ Quibus putas oculis illũ qui per hunc hominẽ ſignificabat, magnũ languidũ Ieſus uidit, quos uel quantos habet oculos in capite ſuo? Septẽ. Ipſe eſt enim lapis ille,in quo ſeptem ocu- Quĩo ſalꝰ ad, ẽtes puenit Pſalm. 18 Pſal.68 textus addit * incontinẽ. Oculi ſeptẽ ſpũs dñi. Zach. 3

Zach.3 Colo.2 Psal.101 los Zacharias propheta se uidisse testatur, qui sunt septem spiritus dei, quorum omnis plenitudo corporaliter habitans in illo requiescit. Istis oculis gratię uel misericordiæ, quæ non est alia q̄ ipse deus noster spiritus sanctus, uidit istū languidū cum ascendisset in cœlū, prospiciēs de excelso sancto suo, de cœlo in terram aspiciens, ut audiret gemitus cōpeditorū, ut solueret filios interemptorū. ¶ Tunc, inquā, prospexit, tunc uidit & cognouit, quia multū tempus haberet, id est, sensum pietatis suæ se sensisse probauit, quia tempus miserendi eius adesset. Quē eius respectū pulchre per hoc innuit, cp̄ prędicto homini familiariter dicit: Vis sanus fieri? Et quidē desyderiū pauperū iam exaudierat, & præparationes cordis eorū audierat auris eius. Quomodo ergo patentē omnibus unius languidi uoluntatē nescire poterat? ¶ Verū ad hoc interrogat, & ad hoc solum dicit, uis sanus fieri: ut ostendat, cp̄ de homine nihil amplius debeat quęri, id est, non qualis p̄sona uel ex qua gente sit, sed hoc solū, utrū peccata sua relinquere, iustitiam q̄ uelit operari. Nam in omni gēte, qui timet deū & operatur iustitiā, acceptus est illi. ⌊Dicit ei languidus: Domine, hominē non habeo, ut cum mota fuerit aqua, mittat me in piscinā. ⌋Homo iste necessarius, qui languidū mittat in piscinam, id est, peccatorē ad dominicæ passionis applicet sacramentū, ipse Christus uel aliquis uicarius eius est. Verbi gratia, Petrus uel Paulus, in quo loquitur Christus, imò totus cōcors apostolorū uel sacerdotū chorus quorum est officiū docere & baptizare: quod profecto est languidū in piscinā passionis Christi fœcundā æternæ salutis dimittere: Sed hunc hominē languidus gentiliū populus reuera nō habebat, quippe contradicentibus his qui ex circuncisione erant fidelibus, & contentiōse asserentibus, Christū non pertinere ad gentes, sed ad solū genus Abrahæ cui repromissus est. Hoc profecto languidus iste tunc dolebat, quando Cornelius orans & eleemosynas faciens, regnū dei querebat, quia nec ad Symonē, qui cognominatur Petrus, mittere nouerat uel audebat, nec eidē Petro adhuc reptilia uel serpentia terræ de cœlo fuerant ostensa, cp̄ in eiusmodi piscina lauare, & sic mactare & manducare deberet omnia. Bene ergo ait languidus, quia hominē non habeo, ut cū mota fuerit aqua, mittat me in piscinā. Et quasi quæreretur ab eo, cur hominē quē optabat, hominē tā necessariū nō haberet, protinus adiūgit. ⌊Dū uenio enim ego, alius ante me descendit. ⌋Quod profecto secundū illius causam, cum quo tunc loquebatur Iesus, non satis rationabiliter uidetur subiungi. Non enim, quia dū ueniret ipse, alius ante illū descendebat, iccirco hominē non habebat: sed quia hominē non habebat, à quo mitteretur, ideo in piscinā descendere non poterat. ¶ Melius ergo secundū id, quod per illud significabatur, ipse literalis sermo procedit: quia uidelicet gentilis populus iccirco hominē non habebat, qui mitteret illū in piscinā, quia dū ueniret ipse, alius ante ipsum descendebat, id est, iccirco Christi gratiā perciperę non poterat, nec apostolis illū admittere licebat, quia dū rogaret sibi aditū salutis aperiri, hi qui ex circūcisioue erant, molestę nimis obuiabant, dicētes: ga nisi circūdamini secundū morē Moysi, non potestis salui fieri, neq̄ ad Christi gratiam admitti: & ita dura conditione repellabantur dum diceretur eis, ipsos ad Christū non pertinere, nisi prius uniuersæ lege Moysi subiicerentur. ¶ Sed aduersus hanc illius prioris populi inuidē tiam oportune adest prolocutor Christi, magnusq̄ gentium aduocatus, spiritus sanctus, & antequā gentiles in illam dominicæ passionis piscinam, id est, in baptismi eius, quo in morte ipsius baptizamur, sacramentum descendisset, cecidit super eos, & erant loquentes linguis, & magnificantes deum. Ac deinceps sicut usum est eidem spiritui sancto eusq̄ apostolis, difficultum est, ne quis ulterius tentaret imponere iugum ceruicibus discipulorū, q̄d neq̄ ipsi portare potuerunt, neq̄ patres eorum. Recte ergo dominus, dum ista futura, imò p̄ semetipsum dispōsita, & mox facienda, præuidet: dicit illi languido, qui in piscinam descendere non poterat, ubi alius sanatus fuerat. ⌊Surge, tolle grabbatum tuum & ambula. Et statim sanus factus surrexit, & sustulit grabbatum suum & ambulabat. Erat autem sabbatum in illo die. ⌋Cur enim sabbato, illi, quem omnipotens uerbum imperio suo sanat, grabbatum suum portare imperat, quod apud Iudæos fieri non licebat, dicente lege: de die sabbati non inferetis onera p portas uestras. Cur, inquam, hoc imperat, nisi ut ostendat inimicis suis Iudæis, mox affuturum, ut, sicut per prophetam prædixit, non solum sabbati, sed & omnium solemnitatum illorum stercus super uultus illorum proiiciat. Hoc enim postmodum cœpit fieri autoritate spiritus sancti, signa & prodigia facientis, ubi omnes à seruitio legis absoluit, interpretibus uoluntatis eius sanctis apostolis, dicentibus: quia uisum est spiritui sancto & nobis, nihil ultra nobis imponere oneris, quàm hæc necessaria, ut abstineatis ab immolatis simulachrorum, & sanguine & suffocato & fornicatione. A quibus custodientes uos, bene agetis. Valete. ¶ Sed cum sabbatum carnale non curandum esse dominus opere iniuncto innuit, cur tali modo, id est, de portatione grabbati, quàm alio quolibet modo istud significare maluit? Plane nonnihil aut parum boni operis per illam grabbati uectationem significauit. Non enim quippiam eius laboris aut oneris in hoc fas est suspicari, sub quali laborantibus quodam loco dicit: Venite ad me omnes, qui labotatis & onerati estis, & ego reficiam uos. Siquidē labor ille & onus

Tēp⁹ miserē di tunc venit

Pſa.9

Visan⁹ fieri

Act.10

Homo q̄ me in piscinam mittat qs ē. 2.Cor.13

Act.11

Act.10

Alī⁹ añ me descēdit.

Act.15

Fideles exgē tib⁹ liberi ab oneri b⁹ legis Rom.6 Act.10 Act.15

Sabbatū cū lege simīl abla tum. Neemiæ.13 Malach.2

Act 15

onus illud infirmoꝝ eſt, qui nõ ſunt ſanitatẽ conſecuti, nõ alius fine dubio labor, q̃ amor huius mũdi, qui nondũ curatos multis onerib⁹ curuat & deprimit. Igit onus illud hic ſignificat q̃d quiſq; portat, ſabbatũ domini legitime celebrat. Proinde primo ſciendũ eſt, qa ſicut in homine illo qui curatus eſt, populum gentiliũ intelligimus, quondã abſq; fide in peccatis ſuis ia centem, nunc autẽ in fide ſtantem, & in bonis operibus ambulantẽ: ita in grabbato eius uniuerſum Apoſtolorꝝ & prędicatorꝝ Chriſti ordinem recte accipimus. Nam ſicut homo & cum ęgrotat, grabbatũ ſuum portat, & cum iam ſanus eſt, in eodẽ à diurno labore competenti ſomno recreatur, ita populus gentiliũ & cum infidelitate langueret, per Apoſtolos & prędicatores ſanctos ad Chriſtũ magna dilectionis ſuauitate deportatus eſt, & cum iã per iuſtitiã fidei ſanatus eſt eorꝝ nihilominus meritis, uel exemplis, doctrinis quoq; uel monitionibus in opere bono, ne deficiat, confortatur, & à quotidianis ſoluitur exceſſibus. Hos autẽ ita uiciſſim portat, ut cum illi ſpiritualia ſeminauerint, iure carnalia metere debeant. Huic ergo magno languido iam ſanato cum dicitur: Tolle grabbatũ tuũ & ambula, idẽ eſt, ac ſi dicatur: Da operam, ut grabbato tuo nõ ingratus appareas. Eos quippe, in quoꝝ ſpirituali prædicatione requieſcis, tua carnali ſuſtentare debes ſubſtantia, dignus eſt enim operarius mercede ſua. Fecit homo imperata, ſanus factus confeſtim ſurrexit, & ſuſtulit grabbatum ſuum & ambulabat. Quid uerius? quid manifeſtius? ¶ Palã omni mundo grabbatũ ſuum portat & ambulat. Sanctos Apoſtolos uel Apoſtolicos uiros, in quoꝝ fide, meritiſq;, & exemplis requieſcit, nõ ſolũ in uita ipſoꝝ ſuſcepit, & cõpetenti alimonia ſupportauit, ſed etiã poſt obitũ illoꝝ memorias ipſoꝝ debito cum honore ueneratur, & amplis poſſeſſionibus dilatat, ut ſucceſſoribus uel imitatoribus eoꝝ nihil corporalibus deſit, in quoꝝ ſpirituali miniſterio ſuam animã reclinauit. Ita profecto huic homini grabbatũ ſuũ portare iubebat Ieſus, cũ diceret Paulus, imò ipſe qui Paulo loquebatur Chriſtus * Corinthijs de miniſterio quod fiebat in ſanctos Hieroſolymist Placuit (inquit) eis, & debitores ſunt eoꝝ. Nam ſi ſpiritualiũ eoꝝ participes facti ſunt gentiles, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Igitur cum languido illi dominus ſecundũ magnitudinem potentiæ ſuę dixiſſet: Surge, recte iuxta beneplacitũ uoluntatis ſuæ hoc addidit, ut diceret: tolle grabbatũ tuum & ambula. Imperium eius, & uelox ſanitas, & ſanati prompta comitatur obedientia: Erat autem, inquit, ſabbathum in illo die. ⌊ Dixerunt ergo Iudæi illi qui ſanus factus fuerat: Sabbathum eſt, non licet tibi tollere grabbatum tuũ. ⌋ Hoc reuera dixerũt ut hypocritę, de qbus bene prophetauit Eſaias: Populus hic labijs me honorat, cor autẽ illorũ longe eſt à me. Nã niſi, ut in cęteris, ita & in iſto cor eoꝝ longe eſſet à deo, nõ tam male honorẽ eius diuiderent, labijs pollutis ſtercus ſolennitatũ ſuarꝝ prędicantes, corde autẽ ſplendide diuini operis glorię inuidentes. Quid enim? Vnde hic homo ſanitatẽ receperat, ex ſabbatho illorum, an ex uirtute eius, cuius prędicto grabbabũ ſuum portabat? Imò, ut ad illum magnum languidũ per totum orbem diffuſum, ſermo recurrat, gentilis populus unde ſpiritũ accepit, ex operibus legis, an ex auditu fidei? ¶ Sic enim Apoſtolus, Iudæis & pſeudoapoſtolis faſcinantibus, illum magnũ & famoſum grabbati ſui portatorem, & dicentibus ſine circunciſione & legalibus ceremonijs, licet baptizati ſitis, non poteſtis ſalui fieri, cum ſuũ iam pene eſſet obliti hic homo curatorem, à quo ſanitatem receperat, ſic (inquam) ingemiſcens: O inſenſati (inquit) Galatæ, quis uos faſcinauit, non credere ueritati? Ante quoꝝ oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, in uobis crucifixus. Hoc ſolum uolo à uobis diſcere, Ex operibus legis ſpiritum accepiſtis, an ex auditu fidei? Spiritum enim ſe accepiſſe ſciebant, quod manifeſtũ erat ex operatione uirtutũ. Vnde & protinus ſubdidit: Qui ergo tribuit uobis ſpiritum, & operatur uirtutes in uobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Item poſt aliqua: Currebatis bene, quis uos impediuit ueritati non obedire? ¶ Videlicet currebant accepta ſanitate, qui ante iacebãt, portantes iugũ ſuaue & onus leue, id eſt, opera iuſtitiæ, quibus nullo modo debuiſſet homo ſanus ſabbatha Iudæoꝝ, quę deus odit, pręponere, ueridico propheta Eſaia teſtãte: Neomenium, & ſabbathũ, & feſtiuitates alias non feram. Iniqui ſunt cœtus ueſtri, Calẽdas ueſtras, & ſabbatha ueſtra odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſta. Ac deinceps: Manus enim, inquit, ueſtrę plenæ ſunt ſanguine. Verum ille homo ſępe dictus, ſcilicet gentilis populus, iam ſanatus, id eſt, in Chriſto baptizatus, ſed rudis, & ſcripturarꝝ imperitus, unde & partim faſcinari potuit non credere ueritati, neſciebat hęc, & cætera teſtimonia propheticę ſcripturæ ignorabat, q̃ tanto odio eſſent deo feſtiuitates, & Calendæ, cunctęq; Iudæoꝝ cæremonię, ex quo de ſanguine Chriſti, quo plenas manus Iudæi habent, ſunt pollutæ, & iccirco non poterat de ea quæ in Chriſto eſt fide, rationem reddere, nec uero poterat ipſum Chriſtũ pręſentia corporali adire ut audiret uim patiens, quod in tali contentione reſponderet profe. Bene ergo ſubditur. ⌊ Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille dixit mihi: Tolle grabbatum tuũ, & ambula. Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum, & ambula? Is autem qui ſanus effectus fuerat, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet. ⌋ Vide nunc in primis aduerſarios Chriſti, q̃ inſipientes in ipſa interrogatione ſua ſint, & iniqui. Ille homo qui ſanus effectus

Grabbatum Apli ſunt, & doctores nri

1. Cor 9

Luc. x

Gratitudo fideliũ exigentib⁹ erga doctores ſuos

* Romanis Rom. 15.

Mat. 15 Eſa. 29 Inuidię Iudęorũ prętexit ſabbatum

Pauluscõtra faſcinatores fidelium ex gentibus. Gal. 3

Gal. 5 Iudæorꝝ ſabbata odit deꝰ Mat. 12 Eſai. 1

Bimẽbris reſpõſio ſanati

fuerat, & de tam longæua infirmitate repente tam perfecte conualuerat, ut grabbatum ſuũ ualentibus humeris, & collo irreflexo portaret, bimembrem illis reſponſiunculam reddiderat, dicens: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: tolle grabbatũ tuum & ambula. ¶ At illi partẽ unam uel membrum ab auditu ſuo excluſerunt, hanc ſcilicet: qui me ſanũ fecit. Aliã uero partem, id eſt, ille mihi dixit, tolle grabbatũ tuum & ambula, protinus ex ore eius rapientes, linguarum ſuarũ ſagittis confodiendũ pro ſigno ſibi poſuerunt. Non em̃ dixerunt: Quis eſt qui te ſanum fecit? ſed dixerunt: quis eſt ille qui dixit tibi, tolle grabbatũ tuum & ambula? Illud quippe manifeſtum tantæ uirtutis beneficiũ diſparere mallent, utpote laudis & gloriæ eius cauſam, uel materiã nõ leuem, hoc autem ſciri, hoc audiri uel publicari iccirco ſtudebant, qã uidebatur eis, q̃ quaſi legitima accuſatione in calumniam trahere poſſent. ¶ Similiter poſtmodum, cum diceret gentilis populus ſanatus, id eſt, per fidem Chriſti iuſtificatus, qui me ſanum fecit, qui mihi ſpiritum dedit, & in me uirtutes operatur, ille mihi dixit per Apoſtolos ſuos: Iudaicas non cures ceremonias, nec eorũ obſerues ſabbatha, tantum diligas dominum deum tuum coto corde, tota anima, tota uirtute, deinde proximum ſicut teipſum, quod eſt re uera ſurgere, & tollere grabbatum tuum. Cum (inquam) hæc diceret, econtra non dicebãt aduerſarij Chriſti, Iudæi, uel pſeudoapoſtoli: Quis eſt qui operatur in uobis uirtutes? nullã quippe rationem inde audire, uel mentionem fieri uolebant, ſed hoc dicere audebant: Quis eſt qui uobis præcipit non obſeruare ſabbatha, uel cunctas Moſaycæ legis reſpuere cæremonias? & non timebant detrahere Chriſti grariæ, ſanctorum Apoſtolorum contemnere perſonas. Verbi gratia, dicentes: Petrus idiota, & homo ſine literis eſt, & Paulus de Chriſti Apoſtolis nullus eſt, & his ſimilia. Quorũ fabulas & genealogias, & profanas uocum nouitates, ſtultas quoq; & ſine diſciplina quęſtiones quę generant lites, & ad nihil ſunt utiles, niſi ad ſubuerſionem audientiũ: quia nec deuitare ſtuduerunt, nec per ſcientiã ſcripturarũ euacuare potuerant, recte & hoc dictum eſt, qa is qui ſanus fuerat effectus, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet. Si enim feciſſent, nequaq̃ potuiſſent ab illo faſcinari, non credere ueritatem. Quam imprudentiã iſte culpans Apoſtolus: Euigilate (inquit) iuſti, & nolite peccare. Ignorãtiam enim dei qdam habent. Ad reuerentiam uobis loquor, &c. ¶ Proinde recte dicimus, ignorationẽ ſcripturarũ ignorationem Chriſti eſſe: qa uidelicet abſq; ſcripturis, noui pariter ac ueteris teſtamenti, impoſſibile eſt hominis animam ſtare, ut nullo circumferatur uento doctrinæ. Neſciebat ergo q̃uis ſenus factus, id eſt, in Chriſto baptizatus primitiuus gentium populus, quiſnam eſſet Ieſus, id eſt, quantus, q̃ potens, q̃ uerus deus, q̃uere etiam ſabbathi dominus. Cur uocem neſciebat? Ait Euangeliſta. Ieſus enim declinauit à turba conſtituta in loco. Valde notandum, q̃ nõ iccirco Ieſus declinauerit, q̃ille eũ neſciebat, ſed iccirco Ieſum ille neſciebat, quia Ieſus declinauerat. Vnde enim Ieſus declinauerat? A turba inquit conſtituta in loco. Non à loco, in quo erat, & in quo uirtutem ſanatis operatus fuerat, ſed à turba quæ in loco erat, declinauerat. ¶ Nihil uerius. Quis enim locus eſt, in quo ſalutẽ operatur Ieſus, niſi ſancta Eccleſia eius? Sed à nullo loco Ieſus declinat, nusq̃ localiter declinat. Vbiq; enim eſt, cum ſit deus, in omni loco eſt. Quanto magis ab eccleſia ſua, quæ locus eius eſt, nunq̃ declinat: Deus (inquit Pſalmiſta) in loco ſancto ſuo, id eſt, in eccleſia ſancta ſua. Sic enim ſequitur: Deus qui inhabitare facit unius moris in domo. Ergo non à loco Ieſus declinauerat. Sed quid ait Euangeliſta? A turba (inquit) conſtituta in loco declinauerat, id eſt, ab illis declinauerat, qui turbam faciebant in loco ſuo, in domo ſua, in eccleſia ſua. Non ergo mirum, ſi is qui ſanus effectus fuerat, neſciebat Ieſum quiſnam eſſet, cum & Ieſus propter turbam declinaſſet. ¶ Verbi gratia, cum alius diceret: Ego ſum Pauli, alius: ego ſum Apollo, alius: ego uere Cæphæ, & propter hæc ſchiſmata, cæteraſq̃ hæreſes non poterat ſimplex fidelis ſcire quis Ieſus eſſet, non poterat cito rationem certam obtinere, quam de Chriſto teneret, uel quam contra ueros aduerſarios Chriſti, & falſos æmulatores legis redderet. Quid tandem fecit Ieſus turba ſedata? Quid in pace fecit, qui in turba & tumultu mentium ſciſſuram declinauit? Sequitur. Poſtea inuenit eum Ieſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Interim dum turba eſt in loco, & Iudæi de ſabbatho ſuo calumniantur, is qui ſanus effectus eſt, templum ingreditur, ubi uideat Ieſum, uel uideatur à Ieſu, qa uidelicet dum ab hęreticis uel pſeudoapoſtolis pulſatur quæſtionibus nouus credentium populus, neceſſitate urgente ſcripturarum theſaurus diſcutitur, & fidei ueritas aperitur, & ita in pace eccleſiæ, qui fuerant hoſpites & aduenæ, iam ciues ſanctorum, iamq̃ domeſtici dei conuerſantur. Non enim deerant hoſpitibus iſtis uel aduenis ardentis dona naturæ, præclara ſcilicet ingenia, quæ ſpiritu ſancto adiuta, ex lectione ſcripturarum uia recta poſſent templum ueritatis adire, ubi certa fide offerrent uictimas iuſtitiæ. Nam quemadmodum ignis interdum conſopitus, ſuiſq̃ cineribus obrutus, flatu agente recandeſcit, & quanto uehementius urgetur, tanto efficacius canaleſcit: ſic eadem nouæ eccleſiæ bona indoles, quanto plures & maiores aduerſantium lites pertulit, tanto maius profecit, & tanto ſcripturarũ notitia pręclarius enituit.

Iudęi malitioſe nõ de ſanãte ſ3 de ſabbato q̃rebãt.

Sic feceñt poſtea pſeudoapoſtoli fideli gentiũ pplo. Act. 15. Gal. 5. 1. Pet. 4

Act. 4 Gal. 2 1. Tim. 1 2. Timo. 2

1. Cor. 15 Exſcripturis cognoſcitur Chriſt. 8 Ephe. 4

Mat. 12

Ieſus declinauit, nõ à loco ſed à turba obſtrepentioſa

Pſal. 67

Turba ſchiſmaticorum, 1. Cor. 1

In ſchiſmate & hæreſi Ieſus inuenit ſuos in templo in ſcripturis. Ephe. 2

Myſteriũ ex facto Chri

¶ Hoc

¶Hoc quoq; non prætereundum, quòd illum hominem ſanum quidem dominus per ſemet ipſum fecit, ſed non per ſemetipſum in templum introduxit, quia uidelicet per ſemetipſum quidem peccata dimittit, &, ſuper gentiles primo tempore, ut ſupradictum eſt, gratiam ſuam oſtendit: uerum non per ſemetipſum uel per angelum ſuum, ſed per hominem Petrum in ecclesiæ ſuæ communionẽ, per baptiſmũ aquæ, omnes, qui iam ſpiritũ ſanctũ acceperant, intromittere uoluit. ¶Igitur ubi illũ populũ ſuũ per medias turbas hæreticorũ uel contradicentiũ Iudæorũ in omnem fidei plenitudinem adduxit. Dicit ei: Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Hoc à principio non dixit, quando ſanũ illũ fecit: quia profecto cũ adhuc tenera eſſet gentiũ fides, non pulſanda minis, ſed lactanda erat blandimentis, & multa de uetuſta conſuetudine per diſcretionem diſſimulanda erant ad tempus in ſpiritu manſuetudinis, quæ tũc opportunius uirga ferirentur poſtq; Chriſtus plene formaretur in illis. Sic populo Iſrael non in Aegypto dominus legem dedit, ſed ſignis & prodigiis ſuis oblectauit, quibus captiuatorẽ eius Pharaonẽ uerberauit, donec illos educens per mare rubrum traduceret ſubmerſis Aegyptiis, & tũc demum legẽ exeruit dicendo, qui fecerit hoc, morte moriatur, & ſanguis eius ſuper caput eius. Ita plane renaſcentẽ in Chriſto infantiã animarũ, nutricula uel mater dei gratia primo lactauit, ut præcedentẽ remiſſionẽ peccatorũ gratanter acciperent: deinde forti diſtrictione cohercuit, ne confitentes ſe noſſe deũ, factis negarẽt. Bene ergo non à principio, ſed nũc tandẽ dicit homini in templo, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Quia proculdubio melius fuiſſet, nunq; ueritatis uiã agnoſcere, quã poſt agnitionẽ retrorſum redire. ¶Sed & illud notandũ q; cũ triplicem ob cauſam ſoleat dei uolũtate infirmitas euenire: uidelicet aut ut probetur patientia meritũq; augeatur iuſti, aut quia peccauit ut purgetur camino moleſtiæ corporalis, aut ne peccet obſtante uel retinente uinculo infirmitatis. Hic homo, de quo præſens lectio commemorauit, iccirco tot annos habuiſſe in infirmitate ſua credendus eſt, quia peccauerat, cum ei dicat dominus, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. ¶Quod & ipſum ad prædictam ſimilitudinẽ populi gentiũ patenter accidit. Ipſe eſt enim minor ille filius, qui peccauit in cœlum, & coram patre, dum accepta portione paternæ ſubſtantiæ, quę eũ cõtingebat, peregre profectus, deuorauit omnia uiuendo luxurioſe, tandemq; uni ciuiũ adhęſit, & porcos pauit. Cui reuertenti, & adhuc longe agenti pater occurrit, & in oſculũ ruens ſuper collũ eius incubuit, dum, ut ſupra dictũ eſt, gentilibus adhuc foris poſitis, id eſt, necdum baptizatis ſancti ſpiritus gratiam manifeſte tribuit. Bene ergo ille talis homo propter peccata ſua in infirmitate iacens, tali modo Iudæis iraſcentibus, ſanus factus eſt, quia filius iſte, qui ſuã ob culpã mortuus fuerat & perierat inuidente fratre ſuo, reuixit & inuentus eſt. ¶Quid tandem fecit iſte, qui prius interrogantibus Iudęis reſpondere neſciuit, quis uel quantus eſſet ille, qui dixit ei, tolle grabbatum tuum & ambula, id eſt, bene operãdo ne cures Iudæorum ſabbatha? Quod fecit nunc, poſtq; ſaluatorem ſuum cognouit, uerũ eſſe deũ, uerum eſſe dei filiũ. Sequitur: ⌊Abiit ille homo & nunciauit Iudęis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum.⌋ Melius & fidelius quàm Iudæi rem iſte diuiſit. Illi nanq; cum audiſſent ab eo: qui me ſanũ fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatũ tuum & ambula, partem illam, quam criminari non poterant, ſilentio ſuo præciderunt, quia non dixerũt: quis eſt qui te ſanũ fecit, ſed dixerũt: quis eſt ille qui dixit tibi, tolle grabbatum tuũ & ambula. Hic econtra partem eandem, quã criminabantur illi, ſilentio præterit, & partẽ nulli patentẽ reprehenſioni nunciat inſidiatoribus illis, dũ annunciando non dicit, quia Ieſus eſſet, qui dixit illi, tolle grabbatũ tuũ, ſed quia Ieſus eſſet, qui fecit eũ ſanũ. ¶Hoc plane nũc facit, nũc annũciat Iudęis fidelis populis Chriſti, nomẽ & uirtutẽ ſaluatoris ſui eiuſdẽ Chriſti filii dei, nũq; etiam nolentibus & inuitis importune ſcripturarũ ueritatẽ impingit. Etſi nõ pficit ut cõuertat eos, exultat tamẽ, qa ſciẽter & cõſtãter proloquẽs, eosq; cõuincens de lege ipſorũ & prophetis cõfundit, & obmuteſcere facit imprudẽtiã pfidorũ, ut uideãt recti & lętẽtur, & omnis iniquitas oppilet os ſuũ. Et notãdũ, quia nõ in tẽplo erãt Iudæi, quibus ille homo nũciauit. Sic enim dictũ eſt: Abiit ille homo, & nũciauit Iudæis. Nũc abiit, imò qa abiit, cũ eo nõ erãt in tẽplo Iudęi. Nũc enim quãdo ſumus nos in tẽplo dei, quãdo ſumus in eccleſia patrũ & iuſtorũ omniũ, qui ab initio mũdi fuerunt ueri adoratores dei, Iudęi foris ſunt, Iudęi magno flagello iracũdię dei ut mali negociatores, ut male negociãtes latrones, foras eiecti ſunt. Nos interdũ eximẽ ad eos & rogamus, ut ueniant nobiſcũ in tẽplũ. Sed fruſtra. Ipſi enim, dum nos intus uitulũ ſaginatũ comedimus, foris perſiſtentes & audiẽtes ſymphoniã & chorum, ſolo auditu cruciãtur, & pertinaci liuore torquentur, donec ipſe pater exeat, & per ſemetipſum rogare dignetur. ¶Nunc ad rem tempore illo geſtã redeamus, & nos qui ſecundum illã præfigurationẽ in ueritate ſanati ſumus, noſtræ, qua ſanati ſumus, fidei firmamenta exipſius, qui nos ſanauit, ore colligamus. Sequitur: ⌊Propterea perſequebantur Iudęi Ieſum, quia hoc faciebat in ſabbatho. Ieſus autem reſpondit eis: Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor,⌋ propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia nõ ſolum ſoluebat ſabbathum, ſed & patrem ſuum dicebat

Act. 10

Rudes & nõ uicij i fide nõ aſpe tractãdi ſunt.

Galat. 4

Exẽplũ i filiis Iſrael.

Exod. 7

Exod. 14

Exod. 21

Tit. 1

Luc. 9

2. Pet. 2

Ob tres cãs de⁹ nob ifirmitates immittit.

Fideles exẽtib⁹ ſunt ille filij pditi & reuerſus.

Luc. 15

Act. 10

Luc. 15

Agnit⁹ a ſanguido Ieſus.

Quis annũciat nũc Iudęis pp̃s ſidelis.

Pſa. 106

Iudæi e templo iãdiu eiecti foris ſunt

Supra 2

Luc. 15

Artificioſum eloquiū æterne ſapientię.

cebat deū, ęqualem ſe faciens deo. ¶ Summū d einceps ſilentiū, & cū attentione beniuolentiā, ab omni docili & reuerenti anima, res poſtulat: quia uere in hac oratione ſua non ſibi ſed nobis cōſulēs, propria ſeipſam ratione propter nos defendit ſumma dei ſapiētia. Vere etenim in cōmuni auditorio totius mūdi, tali nobis & propter nos porat defenſiōe, cū elocutiōe grandi pariter & hūili, ut & ſapiētibus uel eloquētibus ſeculi nō defit in cōtextu diuinæ orōnis artificiū q̄d demirētur, & ideotis fidelibus maieſtas uel claritudo ſenſuū nuda ſit qua illoꝝ infātia uel ſimplicitas cōpetēter ędificetur. ¶ Propterea, inquit, perſequebātur ludęi Ieſum, qa hęc faciebat in ſabbato &c. Ecce in his nerꝝ euāgeliſta ſyllogiſmū cōpegit, cui⁹ nobis diſtinguere partes operę p̄ciū ē, nō ut ſyllogiſticę artis nugas in tāto opere magnificemus, ſed ut eius intētionē ſenſum q̄ noſtro utcū q̄ intellectu cōſeq poſſimus. Propterea, inquit, perſequebātur eū Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbatho. ¶ Quid hic euangeliſta proponit, niſi Iudæos mirabiliter faciles & pronos fuiſſe in necē ſaluatoris, in tātū cæcos & uere rōnis expertes, ut hmōi op⁹ opus ſalutis & requiei, māifeſtū opus ſolius diuinæ uirtutis, pro tranſgreſſiōe cōputarēt ſabbati ſui, pro trāſgreſſiōe inquā, nō qualicū q̄, ſed tali uel tāta, ut ſalutis autorē dignū p̄dicarent morte, nō aliā ob cām, niſi qa ſalutē operaretur ſabbathi die. ¶ Quid enim eſt ſabbathū niſi requies, uel quā ob causam datū eſt, niſi ut operarius feſſus cęteris ſeptimanæ diebus uno die requieſceret, & tamē uictū diurnū à ſuo patrefamiliasex debito perciperet? Sic enim in lege ſcriptū eſt: Sex dies operaberis, ſeptimo die ceſſabis, ut requieſcat bos & aſinus tuus, ut refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena. Ergo nō niſi ad requieſcēdū miſeris ſeruientibus, & ad reparādos artus ſolutos, ſabbathū datū eſt, id eſt, requies. Sed hoc opus domini, & cætera eius opera, requiē uerò labori lāguentiū miſeroꝝ optatiſſimā ſuccedere faciebāt, ueris angoribus diu deſyderatū refrigeriū ſubſtituebāt. Ergo cæci & cęca crudelitate ſęui homicidæ perditi, multū à uera requie lōge receſſerāt, multū à pietate diſparati erāt: qui talē ob cauſam perſequebātur ſalutis opificē, dei gratiā. Vbi euāgeliſta ſic propoſuit, protinus aſſumpſit. Ieſus autē, inquit dixit eis: Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor. ¶ Illud, inquit, q̄ hæc faciebat in ſabbatho, iam ſufficiebat ad exacuendā illoꝝ crudelitatē, ut tanq̄ beſtiæ erectæ uaderēt intentę atq; inhiantes ad bibendū eius ſanguinē. At ille hoc dixit eis, quod ualde maius, quod illorū inuidenti ſuperbiæ lōge eſſet intollerabilius: Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor. Hoc aſſumpto protinus cōcludit ſic: Propterea ergo magis querebant eū interficere. Si, inq̄t, propter illud inuidentes perſequebātur eū, multomagis inuidere & perſequi habebant, ſi q̄d maius ex illo acciperēt. Sed hoc lōge maius eſt patrē ſuū deū dicere, q̄ tale quid in ſabbato facere. Perpende ergo, qui minoribus maiora cōferre noſti, quantū iſtud filios hominū, malos filios malorū, tota humanitate exuerit, ut dentes eorū & arma & ſagittæ adinuicē præ furore colliderentur, & lingua eorū gladius acutus, ſanguinē ſitiens, longe extra dentes & labia protenderetur. Sed iam nunc ipſa uerba lectionis explananda ſunt. Propterea, inquit, perſequebantur eū Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbatho. Reuera ſatis faciles ad malū, ſatis & nimirum ueloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. ¶ Attamen cur iſta tam ſæpe faciebat dominus in ſabbathis? Nunquid ut prouocaret eos, hanc illis dabit offenſionem? Nunquid quia mortem ſuam fore ſciebat utilem, iccirco prouocabat eos ad effundendum ſuum ſanguinem? Abſit. Sed ipſe lucerna erat, & iccirco ut luceret in tenebris, in mundum uenerat. Conſtat uero quia, ſicut ipſe ait, nemo accendit lucernam & in abſcondito ponit, ſed ſuper cādelabrum ut omnes qui in domo ſunt, uel ingrediuntur domum, lumen uideant. Bene ergo in oculis omnium lucem operum ſuorum propalare debebat, bene in ſynagogis & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant, operari & docere illum decebat. At illi non qualicunque die, ſed ſabbatis, neomeniis, aliiſq; feſtiuitatibus, celebres conuentus agebant. Oportebat ergo ut ſabbathis quando domus plena erat, id eſt templum uel ſynagoga, quando ingrediebantur omnes feriati, ad quos lucerna hæc miſſa fuerat. Oportebat inquam, ut tunc ſuper candelabrum ſuum ſtans, operaretur opus ſuæ claritatis, ut expanderet lumen corporaliter * inhiantis in ſe plenitudinis diuinitatis, ut oculi ſimplices in lumine eius gauderent, & oculi nequam excuſationem de peccato non haberent. ¶ Hæc enim lucerna nullum oculum ob ſui ptæſentiam nequam eſſe faciebat, ſed tantum a ſimplici oculo diſtinguebat, quemadmodum tu, quilibet bonus artifex, per oſtenſionem artis tuæ neminem inuidum eſſe facis, ſed tantum ab effectis deprehendis & diſcernis, quis inuidus, quis erga te beneuolus ſit. Cum igitur in præſentia lucis, oculi nequam totum corpus tenebroſum haberent, adeo ut lucem in tenebris lucentem non modo non comprehendere, ſed etiam extinguere uellent, perſequebantur enim illum Iudæi, propterea quia hæc faciebat in ſabbatho, dicit eis: Pater meus uſq; modo operatur & ego operor. ¶ Breuis ſententia, mirabilis cauſa, quia & perſecutores ſuos in ius uocabat, & nos beniuolos ſibi, ſicut lucerna fulgoris, illuminat. Beneuolos nanq̄ ſibi nos bonis operibus effecit, quorum unum illud, q̄ nunc langaidum ſanauit, ad captandū beneuolentiam pertinuit. Nam q̄ ait: pater meus uſq; modo operatur, & ego operor, noſtri oratoris

pro

Iniqua Iudęorꝝ calūnia tatū bonum opus Chri.

Op⁹ illd' maxime congruū in ſabbato. Exodi. 20 Deut. 5

Rabies Iudęorꝝ i Ieſum.

Pſal. 56

Pſalm. 13 Cur Chriſ ſabbathis talia faciebat Ieſus.

Mat. 5

Infra. 18

* inhabitātis Coloſſ. 2

Supra. 3 Infra. 15

Chriſlucerna quā oculi nequā ſudeorꝝ ferre nō p̄ſt. Mat. 6

Mirabilis rō q̄ pat' opat uſq; modo.

pro nobis perorantis, ſapientiæ dei narratiuncula eſt, uerbis lucida & breuis, ſenſu magna & mirabilis, cuius partem illam quæ eſt: & ego operor, toto ſequenti ſermone argumentatioſa ueritas ob confirmationẽ noſtrę fidei cõſtanter & ueraciter defendit. ¶ Audite iudęi, audite legem æquitatis, poſtulat homo iſte, quẽ uos perſequimini, quẽ uos ob huiuſmodi cauſam interficere queritis, qua ſenatũ orbis terræ beneuolũ ſibimet effecit. Die ſabbathi reprehenſus de opere qualicunq; nõ ſe de qualitate operis * quãlibet laudãdi defendit, ſed de iure ſuo ſecundum natales ſuos cauſam legitimã cõſtituens, ueſtrũ, imò totius orbis publicũ auditoriũ nõ ſubterfugit. Vos oẽs ex Abrahã nati, & oẽs poſt Abrahã eſtis, hic autẽ ex Abrahã qdẽ natus eſt, ſed & ante Abrahã eſt, & nõ ſic operatur in ſabbathis ut uos, cũ bouẽ uel aſinũ adaquatis, nõ nihil negligentes in hoc ſabbathũ, id eſt, requiẽ ancillæ, uel aduenę ueſtri, ueſtrum pecus ſoluentis & adaquantis, & iccirco nõ uult ſub æquali uobiſcũ lege teneri. Habetis legem, eſtis qdem legis periti, habetis iudices, ſi uere utiq; iuſtitiã loqui, & recta iudicare uelint. ¶ Pater meus (inquit) uſq; modo operatur. Non indicat nunc priſcũ, qs uel ubi pater ſuus ſit, ſed hac re iam dudũ uobis intimata, maxime per teſtimoniũ Iohannis id qđ ſequitur: & ego operor, defendere intendit. Et illud plane concedere oportet, nec enim negare poteſtis, quin ille talis pater eius, qualẽ iamdudũ audiſtis, uſq; modo operet. Nonne ille uſq; modo in ſabbathis ueſtris facit ſolem ſuũ oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos? Nonne cunctis diebus, nullis feſtiuitatibus exceptis, occidit & uiuere facit, percutit & ſanat, & quacunq; die apprehenderit hominẽ dignum morte, quacunq; die peccator in manus eius inciderit, nõ eſt ſabbathũ qđ illum de manu eius eruere poſſit. ¶ Nam ut hoc taceã, qp à ſubſtituendis animalium fœtibus, uel nutriendis terræ fructibus, non magis ſabbatho quieſcit, q̃ prima uel ſecunda ſabbathi. ¶ An putatis, qp uos, dum in ſabbatis ueſtris onera peccati per portas ueſtras, id eſt, per ſenſus ueſtros infertis, qui utiq; cum ſint portę & feneſtrę corporis, ingredieſ mors per ipſos uſq; ad interiora uentris, cum inquã eiuſmodi onera portatis, & longos iniquitatis funiculos trahitis, putatis dum uos iſta facitis in ſabbathis, & dum in ſabbatho homicidiũ ad uerſum me pertractatis, qp pater meus tũc interim ocioſus ſedeat, quia ſabbathum, & nõ uos de libro ſuo deleat, imò peccatũ ueſtrũ ſtilo ferreo in ungue adamantino, ſcribat forti opere & profunda ſcriptura, quã in ſempiternum nemo deleat? Palam ergo eſt qa pater meus uſq; modo operatur, & qp nõ ita requieuerit die vij. ab omni opere, ut cuncta quæ creauit deſinat magis ſabbatho, q̃ alia die gubernare. ¶ Defendã itaq; meipſum, dicens: & ego operor. Si aduerſamini, uera ratio, rationalis ueritas uinculo ſuo conatus ueſtros alligabit. Vos eñ à Iohãne, quẽ conſulendũ eſſe iudicaſtis, quaſi propoſitũ, audiſtis, qp deus pater meus ſit, uos à me aſſumptum refellere non poteſtis, quin ille pater meus operetur uſq; modo in die ſabbathi. Concludo ergo dicẽs: Igitur & ego operor. Quid eñ? Num ita uos inſanire audebitis, ut odio uel deſpectu filij patrẽ q̃q; condemnetis & perſequamini, qa non uacat ab operibus uitę ueſtræ neceſſarijs, uel à regimine totius mundi in die ſabbathi? ¶ Rurſus legariter aſtruere non poteritis, qp filius minus liber patre ſuo ſit, qp filius patre ſuo minus legitimus etiã ſabbathi do minus ſit. Quis enim filius legitime natus patri ſuo natura uel conditione poſtponitur? Nun quid pater alterius uel diuerſę ſubſtantię q̃ eiuſdẽ, cuius & ipſe eſt, filiũ generare potuit? Facere quidem aliud poteſt, q̃ id id quod ipſe eſt, ſicut ueſtrũ quilibet dum pingit uel plaſmat, aliud profecto, q̃ quod ipſe eſt facit: ſed dũ generat, profecto aliud q̃ id quod ipſe eſt, generare natura non concedit. Me autẽ ſolum pater non fecit, ſed genuit: ſicut uobis idẽ Iohannes, qui ſupra dixit: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris ipſe enarrauit. Ille unigenitũ deſime eſſe perhibuit. Igitur & ego operor in ſabbatho, quoniã minus liber, minus legitimus non ſum patre meo: Propterea ergo, inquit, magis quærebant illum iudęi interficere, quia nõ ſolũ ſoluebat ſabbathũ, ſed & patrẽ ſuum dicebat deũ, ęqualẽ ſe faciens deo, uidelicet dicendo: Pater meus uſq; modo operatur, ęqualẽ ſe facit, ſcilicet ſubiungendo: & ego operor. ⌊ Reſpondit itaq; Ieſus & dixit eis: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere q̃q̃, niſi qđ uiderit patrẽ facientem. ⌋ Hæc dicta quandã impotentiã inſufficientis naturæ reſonare uidentur, ſed ſi recte aduertas, uerã, certã, ſtabilẽq; filij dei omnipotentiã prędicare cõprobantur. Quę cũ uero ſenſu fuerint perſpecta, clarebit & q̃ recte, q̃q; optime reſpõderit ita Ieſus quærentibus ſe interficere. ¶ Et hoc primo ſciendũ, quia fœcunda oratrix ſapientia dei, ab hoc loco uſq; ad id, qđ longe inferius dicit: qui uero mala egerunt in reſurrectione iudicij, firmiſſimis argumentis utitur, utpote nobis uerba faciens ad confutandas aduerſarias partes iudaicæ, uel hæreticæ prauitatis, & ad confirmandã ueritatem ſuæ diuinitatis, neceſſariã omni chriſtiano homini. ¶ Nõ poteſt, inqt, filius à ſe facere q̃q̃, niſi qđ uiderit patrẽ facientẽ. Quis unq̃ angelorũ, aut hominũ hoc de ſe ſeipſo proteſtari potuit? Quid eñ deũ patrẽ uidet qs facientẽ, niſi omne bonum? Quid uero aliud eſt qđ ille nõ facit, niſi omne malũ? Quod uidelicet q facit, à ſemetipſo facit, quia ſolus facit, quia ſeorſum extrà deũ & patrem facit. Quis ergo ſiue angelorum, ſiue hominũ, ita caſtum cor poteſt ſe habere gloriari, ut dicat, qp à ſeipſo quicq̃ facere non poſſit?

Defẽſio iuſta cõtra Iudęos

* q̃uis Infra. 8

Mat. 12

Pſal. 57

Pr̃ me⁹ vſq; mõ operat̃ p ſe ſabbatum

Mat. 12

1. Reg. 2

Deut. 32

Violata res ſabbathi iudæi.

Neemiæ 13

Hier. 17

Idem cap. 9.

Eſa. 5

Pſal. 68

Hie. 17

Teſte Io. Baptiſta deus eſt pater Ieſu

Filius ęque liber & eiuſdẽ ſubſtantię cũ patre.

Supra 1

Nõ põt filius a ſe facere qđ ſ. nõ põt peccare

Iob 15

Pro. 20.

Angeli boni qūo nō poſſunt peccare.

Nam & angelica natura malū potuit facere & fecit, & humana natura malum potuit facere, & fecit. ¶ Et qdem ſancti angeli firmati ſunt, & quia malo angelo quicq̄ à ſeipſo faciente, id eſt malum faciēte, ipſi deo principi ſuo adhærere maluerunt, hoc in remunerationem acceperūt, ut deinceps malum facere non poſſint, quia cum poſſent facere, noluerunt. Verū hoc non eſt per naturæ ipſorum potentiam, ſed per diuinæ uoluntatis remunerantem gratiam. Proinde etſi recte dicatur, q̄ iam à ſeipſis quicq̄ facere non poſſint, attamen nō illud uerū eſt adiungere, quod facient quæcūq; uiderint patrem facientem. ¶ Te igitur ò Arri, cuius mortui q̄q; & in inferno ſepulti nomen fœtori & horrori eſt, toti magnæ & ſanctę ciuitati dei, te inquam

Apoſtrophe contra Arriū hæreticum

filij dei defenſio præſens oppugnat, te hæc uox eius accuſat, te uerum hoc eius teſtimonium uerberat, te hic eius clamor æterna decollatione condemnat. Tu enim eundem filiū dei creaturam eſſe dixiſti, tu factū eſſe inclamaſti, tu tempus erat quando non erat adinueniſti, tu cōuertibilem (heu pollute & immunde) tu conuertibilem, id eſt, de bono ad malum æque ut angelicā uel humanam naturā deflexibilē eſſe delatraſti. Deniq; cum hæc Iudęis diceret, iam hic horriſonus furor tuus in auribus eius erat, iam te inter illas Iudæorū turbas tumultuantē,

Nō eſt filius conuertibilis

& uæſanientem audiebat, iam aduerſus blaſphemias tuas ſeipſum defendendum, ſuisq; fidelibus ſuccurrēdum eſſe ſentiebat. ¶ Ait ergo: Amen amen dico uobis, nō poteſt filius à ſeipſo facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quid eſt hoc ò Arri, niſi idem ac ſi dixiſſet, non eſt filius conuertibilis, id eſt, de bono ad malum flexibilis? Quid enim unquam uidit patrem ſuum intus uel foris, in cœlo & in terra facientem, niſi ualde bona? Sed ipſe non poteſt quicq̄ à ſeipſo facere, niſi quod uiderit patrem facientem. Ergo non niſi omne bonum filius facere poteſt, ergo de bono in malum mutabilis aut flexibilis non eſt, ergo conuertibilis non eſt. Et uos itaq; ò Iudæi, quid illum quaſi abſq; patre ſuo quicq̄ facientem, ſolum propter ſabbatha ueſtra perſequimini? Cum patrem eius uſq; modo operantem culpare non audeatis, cur filium interficere quæritis? Forte dicitis: Deus pater, quoniam lege ſabbathorum non tenetur, ſemper operetur, quia non niſi bonum unq̄ operatur, nec euenire poteſt, ut malum operetur: Amen amen (inquit) dico uobis, nec filius unq̄ niſi bonum operatur, nec fieri poteſt ut aliud uel aliter quàm pater operetur. Ergo conſequens eſt, ut & ipſe ſemper libet operetur, ut nulla ſabbathi lege teneatur, ut etiam ipſe ſabbathi ſit dominus. Sed adhuc parū eſt. Nam hac prima propoſitiuncula conceſſa, conſtat quidem, q̄ filius nihil niſi bonum facere queat, ſed nondum conſequi uidetur, q̄ nullum bonum factum ſit à patre abſq; filij cooperatione. Rationem ergo ſubiungit, ex qua conſtet, quòd in prædicta propoſitione nihil omnino exceperit. ⌊ Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. ⌋ Hoc diligenter intuendum eſt, quia non ſolum id quod prędictum eſt, ſed tria pariter magnifica nobis hac breui ratiuncula perſcribit, ſcilicet q̄ hæc ipſa faciat quæ pater facit, & non alia, & non partē aliquam ex eis, ſed omnia, & q̄ non diſſimiliter, ſed ſimiliter, id eſt, q̄ patre faciente per naturalem omnipotentiam, non faciat filius per accidentalem, uel indultam ſibi gratiam, q̄ patre faciente impaſſibiliter, non faciat filius paſſibiliter, q̄ patre faciente inconuertibili imperio, nō faciat filius conuertibili artificio. Hoc inquam diligenter intuendum eſt, quia non dixit: Facit alia, ſed hæc, quia non dixit: ſimilia, ſed ſimiliter. ¶ Proinde non ſic accipimus patrem & filium, quemadmodum duos artifices, magiſtrum & diſcipulum, illum facientem, iſtum in alia materia magiſtri opus imitantem, ſed deū patrem omnia facientem, & cū illo deum filium eadem cuncta componentem. Ipſe enim filius patris ſapientia dei eſt, ac proinde non aliter ſine dubio intelligendū eſt id, quod nūc de ſeipſo dicit filius, q̄ illud quod alibi dei ſapientia de ſe ipſa loquitur: Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro uallabat abyſſos, quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarū, quando circundabat mari terminum ſuū, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos, quando appendebat fundamēta terræ, cū eo eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludens corā eo omni tempore, ludens in orbe terrarū, & deliciæ meæ eſſe cum filijs hominū. Igitur cuncta quæ pater facit, non minus filij q̄ patris opera ſunt. Sed & adhuc parū dictum eſt. Nondum enim ſatis aperte claret, unde ſit illa tam concors ſocietas, tamq; ſocialis concordia, ut alter ſine altero, id eſt, pater ſine filio, uel filius ſine patre nil faciat. Sequitur ergo. ⌊ Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit. ⌋ Hoc iam alio loco in teſtimonio, q̄d perhibuit Iohānes, dictū eſt: quia pater diligit filiū, ſcilicet non alia dilectione, niſi ſpiritu ſancto, qa ſpūs ſanctus patris & filij dilectio eſt: Diligit inquit pater filiū, & demonſtrat ei omnia, quæ ipſe facit. ¶ Vt quid illi demonſtrat? Nunq̄d ut ſciat quod prius neſciebat? Abſit. Quomodo enī à quoq̄ ſua poteſt inſtrui ſapientia? Et nūc enim dictū eſt, & omnibus notū eſt, quia filius eſt dei ſapiētia. Vt q̄d ergo demonſtrat ei omnia quę ipſe facit? Plane nō ut ſciat, ſed ut diiudicet omnia. Et quidem aliud quoq; dicendū eſt, ſed & hoc uerū eſt, quia nō ad hoc ut ſciat, ſed ut diiudicet, demonſtrat illi omnia. Non enim facere quicq̄ uult, niſi q̄d filio ſuo primū placeat anteq̄ faciat. ¶ Quid ergo? Num iſtic derogatur patri, tanq̄ filij diiudicationē in operibus ſuis expectanti?

Fili⁹ facit eadē, & oīa q̄ pr̄ & fili⁹ iter.

Qūo cooperantur pr̄ & fili⁹

Pro. 8

Cur pater demōſtrat oīa filio.

Abſit.

Abſit. Imò plurimũ laudis aſcribitur. Quis enim nõ laude dignũ ducat, ſapientẽ quempiam opere ſibimet propoſito, q̃d bona uoluntas facere ſuggerit, uel ad q̃d agendũ bonum ſtudiũ protrahit, ſedere ſibimet apud ſe, & cũ mente ſua uel ratione pertractare opus q̃d præparat, ut ſciat, quo fine uel fructu illud faciat? Quinetiã poſtq̃ aliq̃d fecit, quod accuratũ, uel irrepre henſibile eſſe uelit, rurſus ſenſui ſuo nonnũq̃ ingerit, ut ad unguẽ perficiat, ſi quid abeſſe deprehenderit. Quid autẽ eſt filius patris, niſi eius ſapientia, quę (ut prędictũ eſt) quãdo prępa-
rabat cœlos aderat, cũ eo cõponens oĩa? Bene ergo & laudabiliter filio pater demonſtrat oĩa, quę ipſe facit, qđ profecto aliter intelligendũ nõ eſt, q̃ illud q̃d alibi in laude eius ſcriptura dicit: Oĩa in ſapientia feciſti. ¶ Hãc demonſtrationẽ digitus dei per ſcriptorẽ legis Moyſen in initio libri Geneſeos aperte exprimit. Singula nãq; opa deus primũ ipſe facit, deinde ſingula uidet, & de ſingulis iudicat, quia bonũ eſt. Videlicet pater in ſua perſona operatur, in filio ſuo (utpote qui eſt ſapientia ſua) ſingula uidet, in bona uoluntate ſua, ſcilicet in ſpiritu ſancto, delectatus dicit, quia bonũ eſt. ¶ Cũq; omnia ſapientiæ eius, id eſt, filio demonſtrata placeãt, & ſingulo⁹ facta die⁹ bona iudicentur in ſolo ſecundi diei opere tacetur, ſcilicet ubi aquę ſuperiores à ſubteriorib⁹ diuidunt, maxi eq; illud q̃d pręmiſſum eſt, diuiſitq; lucẽ & tenebras, à laude boni ſecludit. Nã anteq̃ dicat diuiſitq; lucẽ & tenebras, laudatio ſolius lucis p̃mittit, dicẽte ſcriptura: Et uidit deus lucẽ q; eſſet bona, atq; ita ſine laude extrinſecus ſubiungitur diuiſitq; lucẽ & tenebras. Deniq; in hoc mundanę fabricæ uiſibili opere, cũ diuideret deus lucẽ à tenebris, uel ab aquis aquas, dãna inuiſibilis patrię reſpiciebat, ubi mali angeli peccando tenebræ facti, à luce, id eſt, à bonis angelis diuiſi ſunt, & multitudines aduerſæ à multitudine angelo⁹ in ſupernis perſiſtentiũ, uelut iſtæ elementares aquæ, æterno firmamento diuiſę ſunt. Cuius diuiſionis imago eſt eadẽ diuiſio aqua⁹, eadẽ diuiſio lucis & tenebra⁹ uiſibilium. Ita q; cum cætera demonſtrata ſibi, quę pater faciebat, bona iudicaret ſapientia dei, de hoc ſolo (ut prædictum eſt) diuiſionis opere tacuit, quia uidelicet in diuiſiõe nullius erat ſignificatio boni. Igitur pater diligit filiũ, & demõſtrat ei oĩa, quę ipſe facit, quia profecto cũ omni diligentia ſapientiæ ſuæ ad honorẽ ipſius oĩa fecit, & ſcđm beneplacitũ illius uniuerſa diſtribuit. ¶ Attamẽ notandũ, q; nõ de prętérito tpe dixit, & demõſtrauit ei omnia, quæ ipſe fecit. Quod ſi dixiſſet de prędicta ſolummodo creatione, dixiſſe putaretur, q; tunc illi demonſtrauerit, quãdo illas ut eſſent creauit. Sed pręſenti tpe: demonſtrat (inquit) ei omnia quæ facit, q̃d utiq; nõ arbitrãdum eſt dictũ eſſe ab eo ſine magno rei põdere ad pręſens tẽpus pertinentis. Quid enim nũc dum iſta dicit incarnatus filius, facit pater eius. ¶ Facit utiq; inſtaurationẽ omniũ, quę in cœlis, & quę in terra ſunt. Per quẽ, niſi per ipſum filiũ, quẽ propoſuit ipſe (ſicut Apoſtolus ait) In *diſpenſationẽ plenitudinis tempo⁹ inſtaurare in Chr̃o omnia quę in cœlis ſunt, & quę in terra ſunt in ipſo. Quomodo ergo non demonſtrat ei hoc ipſum, quod non facit niſi per ipſum? Quomodo non demonſtrat ei noſtram ſalutẽ, per cuius obedientiam propoſuit faciendã eſſe ſalutem? Nonne de his quæ facienda ſunt mandatum dare, idipſum eſt, ea quæ facienda ſunt demonſtrare? Plane neq; grammaticos, neq; oratores, ſiue dialecticos arbitramur poſſe cum ratione refragari, quin omnis præceptio demonſtratio ſit. Nam & demonſtratores artium, præceptores appellare ſolemus. Multo magis ergo præcipientem dicimus demonſtrare. Omnis enim qui præcipit, uel mandatũ dat, utiq; demonſtrat, ſed non econuerſo, omnis qui aliquid demonſtrat, præceptum uel mandatum dat. Dicit autẽ ipſe dominus alio loco: Et ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio. Quod cum diceret, utiq; ad paſſionẽ ibat, qua inſtauranda erant omnia quæ in cœlis, & quę in terra ſunt in ipſo, ſcilicet ruinę angelo⁹ in cœlis, de hominibus, qui prius reſtaurant in terris. Igit̃ bene & proprie, ſcđm communẽ q̃q; ſermonẽ: Pater (inquit) diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, q̃d non eſt aliud, q̃ ſi dixiſſet, & per obedientiã eius reſtaurationẽ omniũ facit. ¶ Honeſtius q̃q; & magis proprie dixit: demonſtrat ei, q̃ ſi dixiſſet: pręcipit uel imperat ei. Solemus enim inferioribus, & ſeruitiũ iure debentibus imperare, cõparibus autẽ rẽ, quã oporteat ab uno noſtrum fieri, rectius dicimur demonſtrare, q̃ pręcipere aut imperare. Eſt autẽ patri cõpar filius, quia uidelicet in trinitate omniũ creatrice & gubernatrice nihil omnino diſpar eſt. His igitur pro poſſe explicatis, ſequentia uideamus. Sequitur. ⌊Et maiora his demonſtrabit ei opera, ut uos miremini.⌋ Quoniam inquit de his quæ me nunc uidetis facere, male ammiramini * ſtulta quippe dementati, & hoſtiliter inuidentes, me occidere quæritis, propterea q; me iubente, lãguidus in ſabbatho ſanus ſurrexit, & ſuſtulit grabbatũ ſuum & ambulauit. Propterea dico uobis: Maiora his demõſtrabit filio pater opera, ut uos miremini, id eſt, ut digna ammiratione fiant in uobis. ¶ Demõſtrabit in quã nunc mihi, & omnibus meis, in rei euidentia, quod olim demonſtrauit mihi in præſcientia. Deus enim oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Et ego reſpondebo illi: Diſperge illos in uirtute tua, & depone eos protector meus domine. Hoc in quã oſtendit, hoc demonſtrauit, hoc præcepit mihi, & ego ſic reſpondi, & ſic petiui, & ipſe effectum eiuſdẽ petitionis demõſtrabit mihi, id eſt, faciet, me quoq; faciente

Pſal. 103 Et uidit deus q; eſſet bonũ Gen 1

Cur nõ ſcripſerit ſecũdi diei non ponitur qđ bonum eſt

Cur dr̃ hic pr̃ demonſtrat potius q; demonſtrauit

Epheſ 1 *diſpoſitionẽ Demonſtrare eſt mandatũ dare

Iohan. 14

Cur potiꝰ ait demõſtrat q; præcipit, aut imperat

*ſtultitia.

Maiora his demõſtrabit, ſcz ultionem cõtra iudæos

faciente pariter. Quęcunq; enim ille facit, hæc & ego (ut ſupra dixi) facio ſimiliter. Sed ipſa maiora iam audite opera. Dixi uobis, quia maiora his quæ nunc uidetis, mihi filio ſuo demonſtrabit pater opera. Et uere maiora. ⌊Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat.⌋ Magnitudinẽ demonſtrationis, qua filio demonſtrat pater uiuificare quos uult, magnitudiuem inquã uel onus, quod Iudęi ferre non ualentes, malo ſuo mirantur, intellectu noſtro apprehendere nõ poſſumus, niſi primũ nouerimus, qui uel quales ſint mortui, quos pater ſuſcitat & uiuificat, & filio demonſtrat ut ſimiliter faciat. Nunquid de Lazaro dicit uel cæteris, quos iterum morituros ſuſcitauit? Et quidem maius fuit illos ſuſcitari, q̃ languidum xxx. & viij. annos habẽtem in infirmitate ſua ſanari, ſed ea longe maiora ſunt, ad quę nos mittunt huius ſequentia lectionis, quę neſcire nõ poſſunt Iudæi, quęcunq; uelint nolint cogũtur mirari. Nã totũ pondus huius oneris in eos uertitur his duabus clauſulis, quas ita interpoſuit in præcedenti uerſiculo cũ dixiſſet: Et maiora his demonſtrabit ei opera, mox adiungens ut uos miremini, in ſequenti cũ dixiſſet: ſic & filius quos uult uiuificat, mox rationem hãc ſub ĳciens: neq; enim pater iudicat quenq̃ &c. Igitur iſti quos pater ſuſcitat & uiuificat, illa morte mortui intelligendi ſunt, quæ inuidia diaboli per peccatũ introiuit in mundũ, qua omnes per unũ hominem mortui in anima, mortales & quotidie morientes in corpore, & in utroq; eterna digna naſcuntur condemnatione. ¶ Ab iſta duplici morte per gratiam dei ſaluanſ electi, quor; patres & principes Abraham, Iſaac, & Iacob fuiſſe ſcientes Iudæi, de illor; ſuperbiebant meritis, ſibi ſolis uitã deberi, gentes autẽ omnes ad eandã non pertinere arbitrati. Iamq; uitam eandẽ redditam patribus ſuis, ſibiq; repoſitã autumabant ſecũdũ promiſſiones dei patris, quem uidelicet dicebant, qa deus noſter eſt, abſq; notitia uel nomine filĳ, ſine quo pater nihil facit, nam demonſtrat ei (ut ſupra dictũ eſt) omnia quæ ipſe facit. Ait ergo: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Quo dicto utranq; percutit erroris partẽ, ſcilicet & q̃ patres ſuos iã abſq; neceſſaria filĳ operatione conſummatos eſſe, & q̃ ſe ſolos ad deũ uel hæreditariã uitã autumabant pertinere. Ac ſi dicat: Qua gratia ſimul & omnipotentia mortuos, & de mortuor; congerie natos pater uocauit ad uitam, ante manifeſtationem filĳ, prius enim pater q̃ filius hominibus innotuit, eadẽ gratia ſimul & omnipotentia filius in hoc tempore ſuæ manifeſtationis, quos uult ad uitã reuocat de eadem perdita maſſa generis humani. ¶ Auſcultate qd, uel quomodo dixi. Non enim dixi, ſic & filius ipſe filios Abrahæ uiuificat, ne uanam opinionem ueſtram confirmem, q̃ Iudæorum tantum ſalus aut uita ſit, ſed dixi: quos uult uiuificat, ſcilicet ſiue Iudæi, ſiue gentiles ſint, ſicut pater q̃s uoluit de gentilibus, de Chaldæis, ante filĳ demonſtrationem, uidelicet patres ueſtros, nullo ex debito ad ſui notitiam uocauit. Nam & patres de communi maſſa, de gentibus in primo parẽte damnauit, ad gratiam ſuam uocauit. ¶ Sane prętereũdũ nõ eſt, q̃ eos q̃ fuerũt ante aduẽtũ filĳ, recte pater ſuſcitare & uiuificare dictus ſit, qa tametſi pater illos nõ ſine filio uocauit, tamen etſi aliq ex eis prophetico ſpiritu cognouerũt filiũ patris, tali tamen uocatione uocati, tali lege inſtructi ſunt, ut nequaq̃ per illã patenter agnoſci, & publice prædicari dei filius potuerit. ¶ Et notandũ, q̃ de patre duo uerba ſcilicet ſuſcitat & uiuificat, dixit: De filio autẽ unũ ſolũ uerbũ, id eſt, uiuificat, inqt. Pater quippe nõ eodẽ tpe, quo patribus innotuit, nõ inquã eodem tpe ſalutis opus perfecit in illis, dũ meliusaliqd pro nobis diſponit (inqt Apoſtolus) ut ne ſine nobis conſummarent. Filius aũt eodẽ tempore, quo mundo innotuit, ſalutẽ noſtrã cœpit facere ſimul & perfecit. Vnde illi recte dicunt primũ beata ſpe ſuſcitati, & deinde longo poſt tẽpore re ipſa uiuificati. Nos aũtq; in plenitudine temporis ſumus, ſolũmodo uiuificati recte dicimur & ſumus, quia uidelicet uno eodemq; tempore, & credimus, & uitã quã in Adã perdidimus, per ſpiritũ remiſſionis peccatorũ regenerati accipimus. Bene ergo de patre loquens: Suſcitat (inquit) & uiuificat. De filio autẽ ſolũ ait, uiuificat. ¶ Et ſine ulla exceptione gentilis aut Iudæi: quos uult, inquit, uiuificat, nulli quicq̃ debens, ſed ſola uoluntate gratuita, uel uolũtaria gratia, iuſte morti addictos miſericorditer ad uitam reuocans. Quod non diſſimiliter à patre ſe facere ſubiecta ratione comprobat. ⌊Neq; enim pater iudicat quenq̃, ſed iudiũ omne dedit filio.⌋ Proinde (inquit) filius nec in hoc diſſimiliter à patre quicq̃ facit, quod abſq; diſtinctione gentilis ac Iudæi, circuncĭſionis & præputĳ, quos uult uiuificat, quia nec ipſe pater ſecundũ genus, aut ſecundum carnem quenquam iudicat, id eſt, diſcernit, uel diſtinguit, quod uel maxime ex eo patet, q̃ & Abraham cũ in præputio eſſet, amicũ ſuũ illum appellauit, & Eſau cũ circũciſus eſſet, odio habuit. ¶ Sed quid? Omne (inquit) iudiciũ dedit filio, uidelicet ut tam in præſenti, q̃ in futuro iudicio præfideat, & in præſenti quidem occulta eius diuinitas, in futura autem manifeſta iudicet ipſa, quam aſſumpſit, & quæ tam à malis, quàm à bonis uideri poſſit, forma ſerui. In quo ergo apud ipſum diſcernimur? Quæ nam eſt lex iudicĳ, uel quod edictum iudicis, & regis huius? Sequitur. ⌊Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.⌋ Ecce quanta cum ſuauitate rationis fortitudinem iudicĳ ſui loquitur ſapientia dei. Iam incipit iudicare ſuperbam atque iniurioſam præſumptionẽ

De qb⁹ mor bis hic loqt

Sapien. 2. Rom. 5 1. Cor. 15

Nõ ſolũ Iudæi, ſed & gẽtiles viuificã dicrant

duplex hic error Iudæorũ

Filius quos vult viuificat.

Gen. 12

Pater ſuſcitat & viuificat.

Heb. 11

Neq; em pr iudicat quen quam

Malach. 1 Rom. 9

Oẽ iudicium dedit filio

Malach. 2

ſumptionē Iudęorꝫ, cōuincens illos inhonorare deū ſuum, quē multum ſe honorare putabāt in ſtercore ſabbatorꝫ, cæterarꝫq; ſolennitatum ſuarꝫ, q̄d iamiā iuxta prophetiā proꝑciendum erat ſuper uultus eorꝫ. ¶ Qui nō honorificat filiū, nō honorificat pr̄em, q̄ miſit illū. ⁊ In quorꝫ contione hominū ſententia hæc nō ſtaret, prolata ore ſenatoris, ſiue cauſidici, ſpectare ad gloriam patrum honorē filiorꝫ, & econtra læ di patres in iniurijs filiorꝫ? Patres quippe filios diligunt, & affectus eorꝫ in illis reconditi ſunt, unde & ſuauius in filijs honorē ſuū ſentiunt, & in eiſdem acerbius iniurias ſuas excipiunt. ¶ At illi cum in templo manu facto patrē de carnib⁹ taurorꝫ, quos offerebant, & ſanguine hircorꝫ, honorare ſe dicerent, & ſabbata eius prædicarent, ſęuo ſacrilegio filium in templo corporis ſui nō manu facto habitantē, perſequebantur, & interficere quærebant, præſertim cum ipſi miſiſſent ad Iohannē, & ex teſtimonio quod ille perhibuit ueritati, ſcirent ipſum eſſe filium dei, q̄uis ille teſtimonium ab hominibus nō acciperet, ex operibus quæ ipſe faciebat in nomine patris ſui, teſtimonium habens maius Iohanne. Mentiebantur ergo, quia non ſolum ſecundum cœleſtem ueritatē, ſed & ſecundum communē ſenſum hominum uel morem, quia non honorificant filium, non honorificant patrem qui miſit illum. Proinde nequaq̄ arbitrentur, q̄ ad deum patrē pertineant, imò nec ad ipſum quē patrem ſuum eſſe mentiuntur Abrahā. ¶ Non dicant, ſufficit nobis ſic adorare quo modo adorauerunt patres noſtri, q̄ abſq; iſto filio deum unū adorantes, amici eius appellati ſunt, & cœleſtia beneficia cum ſignis & prodigijs multis & magnis cōſecuti ſunt. Ne (inquā) cæca ſuperbia falſi hoc dicāt. Nunquid eñ aliqui patrum ſine fide & ſpe ſemi.is, q̄d Abrahæ promiſſum eſt, in quo benedicerentur omnes gentes, deo placuerunt. Quod autē hoc ſemen eſt, niſi Chriſtus? Nonne fidē habentes ſeminis huius in carne ſua, qua parte ſemen ipſum naturaliter traduciť, ſignū circunciſionis acceperunt, ut illo tali ſigno teſtimonium haberēt, q̄d hoc ſemen benedictionis ſe expectari profiterēt ur? Sed de hoc iam alio loco plenius dictum eſt. ¶ Non ergo ſeipſos decipiant. Non eñ pater illos de manu filij liberabit. Ille quippe omne iudicium filio dedit, Pſalmiſta teſtante qui dicit: Deus iudiciū tuum regi da, & iuſtitiam tuā filio regis, uidelicet lege præſcripta, quā ſubiunxit dicens, ut oēs honorificent filium, ſicut honorificant patrē. Omnes, inquā, qui uiuificari uolunt, qui cupiunt ſubleuari de congerie mortuorum. Quiſquis ille ſit ſiue Iudæus ſiue gentilis, ſi uiuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de uniuerſo honore patris. ¶ Neq; hanc faciat iniuriā patri, ut dicat eum aliud genuiſſe, q̄ idipſum quod eſt ipſe qui genuit. Qui enim iuſſit ut terra proferret herbā uirentē & afferentem ſemē iuxta genus ſuum, lignumq; faciēs fructū, & habēs unumquodq; ſemen ſuum ſecundum ſpeciē ſuā, itēq; ut homo gigneret ad imaginē & ſimilitudinē ſuā. Qui, inquā, hæc iuſſit & ſtatuit, pręceptumq; poſuit & non præteribit, quomodo fine ſacrilegio dici poteſt, q̄ extra ſpeciē ſuā, uel contra genus ſuum ſolus ipſe filium generauerit? Si eñ (ut Arrius incontinenti ore dicere pręſumpſit) cum ſit ipſe incōuertibilis uel incōmutabilis, filiū conuertibilē ſiue cōmutabilem genuit, profecto cōtra genus, ſpeciē ſuā fructum protulit, nec in ſemetipſo retinere potuit id q̄d rebus omnibus, quas ipſe creauit, potenter indulſit. ¶ Sed his omnibus malitiæ & nequitiæ uocibus iādudum explosis, quas antiquus perſecutor filii dei diabolus pater mendacii ex propriis locutus, nequiſſimis auditoribus ſuis inſuſurravit, quæcunq; ſunt honoris, quęcunq; gratiæ & ueritatis, quæcunq; ueræ integritatis, & perfectę charitatis uocabula, cum ſenſus ueritate, patri & filio cōmunicamus. His exceptis quę perſonarꝫ neceſſaria diſtinctio, ſingulis ꝓpria reſeruare poſtulat, ut uterq; deus uerus & dñs, increatus, immēſus, æternus, omnipotēs, ſine initio, & ſine fine, inconuertibilis, atq; incōmutabilis, à cunctis fidelibus uitā deſyderantibus corde ad iuſtitiā credatur, & ore ad ſalutē æternā prędicetur, pari honore, æquali gloria, indiſſimili laude. ¶ Igiť per hanc honorificentiā filii facta & cōpleta uoluntate patris, adeamus cū fiducia ad thronū gratiæ eius, ut miſericordiā conſequamur, & gratiā inueniamus in auxilio opportuno, teſtimoniū habentes ſalutis noſtrę neceſſariū, q̄ nō cōſentanei ſimus antiquo peccatori, qui cōſurrexit aduerſus hunc filiū dei, & primū hominē eadē præſumptione conſurgere fecit, dū eundē filiū, q̄ ſolus uere eſt, ſimilitudo dei pr̄is, quiq; ſolus altitudo ſimilis eſt, nō honorificarunt dicētes: Altiſſimo ſimiles erimus & nos. ¶ Qua intentione cum præceptū tranſgreſſus eſſet Adam, deus unus, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus cum lugubri ironia ſic loquitur: Ecce Adā quaſi unus ex nobis factus eſt ſciens bonum & malum, id eſt, reuera uacuus à ueritate ſcientiæ, nihilq; habens ueræ ſapientiæ, dum plus appetit ſapere q̄ oportet ſapere. ¶ Diabolo quoq; ſub eadē ironia Ezechiel propheta ſic improperat: Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata ſunt. Tu Cherub extentus & protegens &c. Nam quia aureæ, id eſt, diuinæ, ſubſtantiæ ſe eſſe præſumpſit, & cum foramina eius præparata eſſent, id eſt, rationalitas, qua dei capax eſſe poterat, maluit aurum falſo uideri, q̄ præcioſus eſſe lapis, & auro uero ligari maluit Cherub, id eſt, plenitudo ſcientię uideri, & ſuper cōſubſtantiales ſpiritus, à ſeipſo tanq̄ ad propagandū eos extendi, q̄ cōæqualis eſſe illis, & cum eis laudare uerā ſapientiā, in qua deus omnia fecit. Vnde cum ironia

(ut præ-

Honor patrū in honore filiorum

Heb. 9 Quē Iudęi in honorabant patrem

Iohan. 8 Pres i fide ſeminis Abrahæ ſaluati

Supra lib. 3 Pſal. 71

Filius eiuſdē ſubſtantiæ cum patre Gen. 1

Pſal. 148

Oīa pr̄i & filio cōia, excepta ꝓſonarū proprietata. Iohan. 5

Romā 9 Solus filius ē uere ſimilis altiſſimo. Heb. 4

Eſai. 14 Ironia cōtra Adam Gen. 3 Rom. 12

Ironia cōtra diabolum Ezech. 28

(ut prædictum est) dicitur ei: Tu Cherub extentus & protegens, cum reuera infatuatus sit, & quantũ cum cæteris habere potuisset de uera sapientia perdiderit, sicut paulo post Prophe-

Ibidem Antiquũ odium diaboli contra filiũ Dei.

ta idem exprobrans illi: Eleuatũ est inquit cor tuum in decore tuo, perdisti sapientiam tuam in decore tuo, ¶ Non enim nũc primũ diabolus huic filio dei detrahere cœpit, cũ per ora iudæorum & hæreticorum tantas aduersus illum blasphemias euomit, sed ab initio homicida extitit, odio, quo occiderat filiũ dei, & q̃d impleuit per iudæos, ubi illum in ea natura inuenit, in qua posset actu quoq; perpetrare scelus homicidij. ¶ Item non nunc primum hoc præceptũ datur hominibus, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Quid enim est q̃d dixit deus primo homini: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, nisi q; sub uelamine literæ carnalibus eius temporis, quo hæc scripta sunt, hominibus absconditũ est, dixisse deũ, aduersus sapientiam dei, sicut diabolus se extulit, non te extollas? Non enim reuera in illo ligno illa uirtus erat, ut gustato fructu eius tantam scientiã haberent homines, ut essent sicut dij, scientes bonũ & malum (q̃d ab effectu quidam nimis datur agnosci) sed mendacij pater ista cõfinxit, & mentitus est: qa non sic aperti sunt eorum oculi, ut essent sicut dij, sed in hoc dũtaxat aperti sunt

Iohan. 8. I. Ioh. 3 Quid est lignũ scientiæ boni & mali

Eritis sicut Dij

oculi eorum, ut se nudos, id est honore pristino spoliatos, esse cognoscerent, eo q; diuinũ honorem præripere gestissent. ¶ Sed & illud diabolicæ blasphemiæ est, q; non dixit: Eritis sicut deus, sed eritis inqt sicut dij, uidelicet inseparabilis trinitatis odio, quo nũc usq; per ora iudæorum uel hæreticorum, deum patrem & filiũ eius deũ nobis confitentibus, oblatrat: dicens nos plures colere deos. ¶ Potest q̃dem sic intelligi, dictũ esse lignũ scientiæ boni & mali, eo q; gustu eius per inobedientiam præcepto, futurum erat ut experimentũ haberet homo non solum boni, sed etiam & mali: uerum non ea spe homo comedit, ut expireretur mala, id est, ut subiaceret malis, sed ut iuxta promissum serpentis similis fieret deo, quem nil potest latere boni aut mali. Qua propter illud q̃q; lignũ ironice dictũ est, lignũ scientiæ boni & mali. ¶ Igitur non nouo consilio nũc primũ indicitur hominibus, ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem, uerum mirabili cũ fœnore nostræ humilitatis præceptũ reddit, quo filio dei debitus honor exigitur, ut summæ sapientiæ dei sensum nostrũ inclinemus & subijciamus. Nam qa subesse contẽpsit homo sapientiæ dei, cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt creanti, & cuncta cũ patre componenti, nũc ab eodem exigitur, ut se subijciat de fœmina nascenti, & sic honorificent in cruce pendentem, ficut honorificandũ esse sentit patrem in sua maiestate, absq; carnis susceptione, uel mortis passione rutilantem. Sed huius honorificentiæ præmiũ uel utilitas ex subsequentibus diligẽtius pensanda est. Non enim adhuc ex superioribus satis aperte liquet, qualiter, id est, qualem ad uitam, mortuos, eque ut pater, uiuificet: quæ profecto tota honoris impensi filio dei remuneratio est. Sequitur ergo. Amen amen dico uobis, qa qui uerbũ meũ audit, & credit ei q misit me, habet uitam æternam, & in iudiciũ non ueniet, sed transiet à morte ad uitam. Verbũ eius, id est, doctrinam eius, sic accipere debemus aduersus supradicti diaboli mendaciũ, uelut antidotũ medici ueri & optimi contra mortiferum serpentis hausti, iamq; imbibitũ medullis omnibus uenenũ. Ille namq; homicida nouerat, q; si homo consiliũ eius audiens, non crederent illi q dixerat: Quacunq; die comederitis ex eo, morte morieminí: & hoc sciens, persuasit ut comederet, & comedenti cũ morsu pomi uenenũ æternæ mortis infudit. Hic econtra sciens, q; si homo auertat aurem suam ab illa lingua coinquinata, & ab illo uerbo mendacij, & humiliter sub potenti manu dei, credens illi semper uerum dicenti, uitam recuperare possit, quam in primo parente perdidit, ait ergo: Amen amen dico uobis, qa qui uerbũ meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam. Ecce qualem honorem suũ quærit filius dei, ecce quomodo cum patre unlt̃ qualiter uel similiter honorificari. Verbum suũ audiri, deo patri uult credi. Quo fructu suo uel cõmodo? Nullo, sed ut uitã ẽternã suus habeat auditor. Ergo gratia pro homine laborat. ¶ Notandum enim, q; tanq̃ in conflictu frans, testes duos profert, uidelicet seipsum & patrem, dicens: Qui uerbũ meum audit, & credit ei qui misit me. De qbus alibi sic dicit: Nonne scriptum est in lege uestra, quia duorum hominum testimonium uerum est? Ego sum qui testimoniũ perhibeo de me ipso, & testimoniũ perhibet de me q misit me pater. Hos inquam duos testes nunc audiendos offert. Operabatur, uera secundum scipturas loquebatur. In loquela ueritatis seipsum, in operibus mirabilibus præsentabat patrẽ suum. Sic enim alibi dicit: Pater autem in me manens, ipse fecit opera. Idem: Opera quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipsa testimonium perhibent de me, quia pater me misit, uel certe in præsenti euangelio seipsum in antiquis scripturis, quas illi refellere non poterant, testẽ adhibet deum patrem suum. Sic enim paulo inferius dicturus est: Opera quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me: quæ profecto opera sunt, quæ per ipsum prædicantem, & à mortuis resurgentem, & deinceps per euãgelizantes eius Apostolos facta sunt. De patre aũt confestim subiungit: Et qui misit me pater, ipse testimoniũ perhibuit de me. Quod testimonium? Scrutamini scripturas &c. ¶ Igitur magna dicturus, magna & necessaria expositurus, illa scilicet, de quibus supra dixerat: maiora his demonstrabit opera ei, ut uos miremini, satis

Qũo honorificãde ẽ filio.

Pſal. 145 Pro. 8

Eccle. 51. 1. Petri 5

Duo testes pater & filius Deut. 17 Iohan. 8

Iohan. 14

oppor

opportune duos teſtes idoneos contra ſuos oblocutores ſtatuit, ſatiſq; magnam & optabilẽ pro ſolo auditu teſtium remunerationem promittit. Totus mundus, cuius contra principem foras eiiciendum iudicium nunc agitur, cœleſtis huius rhetoris rationem, ſemetipſum noſtri cauſa legitime defendentis, intentis cordis auribus exaudiat. Qui (inquit) uerbum meũ, id eſt prẽſens audit Euangelium, & credit ei qui miſit me, uidelicet q̃ ſicut promiſit Abrahæ, & ſicut per prophetas ſuos prædixit, pater deus miſerit me. Qui (inquam) audierit quod nũc dicturus ſum, & cũ pater, qui in me manens ipſe facit opera, ueꝝ uerbum me dixiſſe comproba uerit, à mortuis reſuſcitandum me, credet ei, & ſuſcipiet me, iam ille quiſquis ſit, habet uitam æternam. ¶ Et ut certius ſciat quid dixerim, ne hoc ſuſpicetur quis, q̃ dixerim ego, non illum carnem ſuam corruptibilem unq̃ depoſiturꝝ: plus & melius eſt quod dicam, quia in iudicium non ueniet, id eſt, in damnationem generi humano propter peccatum Adæ debitam, non incidet. ¶ Illud quoq; ſciat non me dixiſſe, quia ad iudicium non ueniet, omnes enim præter illos, qui legem non acceperunt, ad iudicium uenient, tribus ordinibus diſtinctis, ſcilicet alij iudicandi & damnandi, alij iudicandi & ſaluandi, alij nullatenus iudicandi, ſed iudices & ſenatores cum domino ſuo ſeſſuri: quarta parte hominũ, id eſt, illis qui ſine lege (ut præ dictum eſt) peccauerunt, ſine lege condemnatis: ſed hoc me dixiſſe nouerit, quia in iudiciũ non ueniet, id eſt, debitam ex paternæ præuaricationis prẽiudicio damnationem non incidet. ¶ Sed quid? Tranſiit à morte in uitam. Nec dico nunc q̃ tranſiet à morte in uitam, ſed hoc dico, quia uerbum meũ audiendo, & credendo ei qui miſit me, iam tranſiit à morte animæ. Non dico ad uitã, ut ſtet ſecus illam, ſed à longe proſpiciat & ſalutet illam, ſicut Abraham, Iſaac, & Iacob, & cẽteri patres, quia longe proſpexerũt & ſalutauerunt illam, & defuncti ſunt omnes, nõ acceptis promiſſionibus huius: ſed hoc dico, quia tranſiit in ipſam uitã breui tranſitu, quippe cũ ipſum tranſire non ſit aliud, q̃ renaſci ex aqua & ſpiritu ſancto. Credendo enim dũ baptizat tranſiit, & regeneratus eſt, & de ueteri nouus, de perdito inuentus, de mortuo uiuus factus eſt. Nam & ſi corpus mortuum, id eſt, mortale eſt propter peccatũ, ſpiritus iam uiuit propter iuſtificationem. Sed dicitis: Quis te audiet? Aut quando iſtud quod loqueris fiet? Quis deniq; noſtrũ auditu tuo, quis uita indiget? Ad hæc inquã. Amen amen dico uobis, quia uenit hora, & nũc eſt, quando mortui audient uocem filij dei, & qui audierint uiuent. Si mortui eſtis, imò cum mortui ſitis, mortem ueſtram agnoſceretis, uos primi ex mortuis audiretis, & audiẽdo primi à morte animarꝝ ueſtrarꝝ reſurgeretis. Nũc autem dicitis quia uiuitis, iam nunc alijs mortuis ut ipſi audiant inclamandũ eſt. Et hoc erit mirabile, q̃ illi, qui tanto profundius in mortẽ deſcenderunt, quanto longius à deo uiuo recedentes, deos mortuos adorauerunt, audientes uiuent, & uno eodemq; auditu excitati, tam originalis peccati, q̃ omniũ actualium peccatorum æternam mortem effugient, & de tam longinquo mortis baratro, unum breue fidei uerbum cõfitendo, in arcẽ ſalutis, in mediũ uitę exilient. De huiuſmodi mortuis nũc dico, de hoc trãſitu illorꝝ ad uitã nunc loquor. ¶ Alioquin ſi de mortuorꝝ uniuerſali reſurrectione nunc loquerer uniuerſaliter, omnes mortui audient, dixiſſem: neq; ita determinaſſem, dicendo: & qui audierint uiuent. Non enim in illorꝝ arbitrio eſt audire & uiuere, ſed ex neceſſitate deſuper ueniente, erit omnibus audire & reſurgere. Nunc autem non omnes audient, non enim omniũ eſt fides, ſed pleriq; audient, & qui audierint uiuent. ¶ Illa hora iam uenit, & nũc eſt. Olim in prophetis loquẽs pater dicebat: quia ueniet, nunc in filio ſuo loquens dicit: quia uenit & nũc eſt. Audient (inquam) uocem filij dei, non autem uidebũt formam ſerui, formam filij hominis: uocem (inquam) audient non ſolum patris, aut uocem dei, ſed & uocem filij dei, id eſt, uocem ſimul patris, & filij dei: & ideo nunc recte dixerim, uocem filij dei, cũ alias me appellare cõſueuerim filiũ hominis, quia uidelicet non ſecũdum hominem ad illos pergam, ſed ſecundũ diuinam maieſtatem ubiq; præſentem, & nõ in deum tantũ, ſed in me filium dei credent, atq; ita uerbum dei audientes (ſicut prædictum eſt) uiuent. Sicut enim pater uitam habet in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo. Et poteſtatem dedit ei iudiciũ facere, qa filius hominis eſt. Præſentis loci ſenſus lucidiſſimus, ita prauas hęreticorꝝ mentes obnubilat, quẽ admodũ ſol quanto ſplendidior eſt, tanto magis ſordidos oculos, lipporꝝq; palpebras putres reuerberans, pene excęcat. Quid enim pulchrius aut iucundius hac ratiocinatione ſanis effulgeat oculis, ubi præmiſſa uiuificantis mortuos potentia filij dei, talis ratiuncula ſuccinit? Hac namq; bene perſpecta, liquet etiam q̃ rationabiliter omne iudicium dederit filio pater. ¶ At uero hæreticus malitiæ puluere cæcatus, ubi legit: Quia pater filio uitam dedit habere in ſeipſo, & quia poteſtatem dedit ei iudicium facere: unde (inquit) ęqualis eſt patri filius, qui non uiueret, niſi pater illi uitam daret: qui non iudicaret, niſi pater poteſtatẽ faceret, iudiciũ illi concederet? ¶ Qui hæc dicens, utiq; ignorat qua de re agatur, neſcit omnino intẽtionis caput, nec uidet totius rationis corpus, cuius membra uiolenter diſcerpere conatur. A quo ſi percuncteris, quomodo pater in ſemetipſo uitam habere dicatur, cum ipſe uita ſit, profecto reſpondere idoneum nil poterit, ac proinde ſuimet iudicio conuincetur, q̃ conſequenter nec

Triplex ordo eorꝝ, q ad iudicium uenient.

Tranſiita morte in uitã & baptiſmũ.

Heb. 2

Ephe. 4
Lucæ 15
Rom 8

Mortui audient uocẽ filij dei

Nõ logt̃ hic de gñali reſurrectione.

2. Theſſ. 3

Lucidus hic ſenſus oculos hæreticorꝝ excecat

Obiectio

Solutio

ter nec illud intellexerit, quomodo uitã eandẽ filio in ſemetipſo habere dederit. ¶ Igiſ ad elu-
cidandã prẽſentẽ ſententiã, cũ ipſius qua deprompta eſt, diuinę rationis ope accedendum eſt:
Ver⁹ intellectus horũ ẏborũ Chr̃i *quam
Sicut em̃ inquit pater uitã habet in ſeipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo. Nequaq̃ illud noſtrę cõſyderationis prẽterire debet oculũ * quo diligenter literę lineamenta cõpagina ta ſunt, dũ nõ ait abſolute: ſicut habet pater uitã in ſemetipſo. Quod patẽter nobis innuit, ſcientiam hãc prẽcedẽtis eſſe ſubſecutiuã, & cauſa illius approbãdę, q̃d apud rhetores maxime uſitatũ eſt, rationabiliter eſſe ſubiunctũ. Prẽcedẽs aũt ſentẽtia hæc erat: Amẽ amẽ dico uobis, qa uenit hora & nunc eſt, qñ mortui audiẽt uocẽ filij dei, & q audierint uiuent. Deniq; ad hãc eius ꝓpoſitionẽ illi auditores, imò aduerſatores inſanire poterãt, cur nõ dixiſſet: mortui audient uocẽ dei, ſed cum diligẽti diſtinctione perſonarũ: audient inqt uocẽ filij dei. At ille in hoc ſtabat, ut uitã mortuorũ nõ minus de filio q̃ de patre pendere cõprobaret, nec poſſe quẽq̃ ſuſcitari, niſi filiũ ęque ut ꝑem honorificaret. ¶ Hoc inquã intẽdebat, nõ illud, qũo ipſe pater uiueret, aut quomodo filiũ uiuificaſſet, q̃d uel in prẽſenti ſententia ſuſpicari, qua dicit: Sicut em̃ habet pater uitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo, ſtultum & erroneũ eſt.
Pr̃ habet vitã in ſemetipſo. i. virtutẽ viuificandi mortuos.
Nõ em̃ de uita dei, qui ipſe ſibi uita eſt, nõ de uiuificatione filij dei, qui ęque ſibi uita eſt, ſed de ſuſcitatione & uiuificatione mortuorũ ſermo eſt. Cũ ergo dixiſſet: mortui audiẽt uocẽ filij dei, uidelicet filij ęque ut pr̃is uocẽ ad uiuificandos mortuos neceſſariã eſſe perhibẽs, rationabiliter ſubiũxit dicẽs: ſicut em̃ habet pater uitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo. Acſi dicat: Iccirco dixi quia mortui audient uocem filii dei, in qua dictione clara eſt diſtinctio perſonarũ patris & filij: quia ſicut pater habet uitã in ſemetipſo, ſcilicet uitã hominũ, id eſt, uitutẽ uel operationẽ effectiuã uitæ hominũ mortuorũ, & nõ aliunde petit, nec alicubi habet niſi in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo, id eſt, partẽ maximã operationis eiuſdẽ illi impoſuit, ut & ipſe mortuos uiuificaret in ſemetipſo, uidelicet nõ ut Paulo, aut Cephæ, ſiue Apollo, quibus & ſi datũ eſt uitã habere, id eſt, uiuificare mortuos, nulli tamẽ eorũ datum eſt eandẽ uitã habere in ſemetipſo. Nec põt quis quẽq̃ uiuificare per iniunctũ ſibi uitę officium, niſi cooperãte deo. Quod per ſimilitudinẽ Paulus exprimẽs: Ego inquit plantaui, Apollo rigauit, deus autẽ dedit incrementũ. Aequalis igitur patri filius eſt, cui pater dedit uitam habere in ſemetipſo, id eſt, quẽ miſit uiuificare mortuos de ſemetipſo. Et quia multũ labo-
1. Cor. 3
ris illi impoſuit, plusq; in uiuificandis mortuis perſona filii laborauit: eſt em̃ filius hoĩs, id eſt, homo factus eſt ſolus in perſona ſua filius dei, iccirco poteſtatẽ q; dedit ei iudicium faciẽdi. ¶ Cum em̃ deus hominẽ faceret, nõ ignorans, ſed optime ſciens q; peccãdo moriturus eſſet,
Diſtributio operũ trinitatis circa hominem
opus eiuſdẽ hoĩs beata trinitas ita ſibimet diſtribuit, ut pater cõderet, filius redimeret, ſpiritꝰ ſanctus igniret. Nõ em̃ abſq; magno cõſilio (q̃d cũ ſumma reuerẽtia dicendũ eſt, ſcta trinitas hominẽ facere dignata eſt, diſtributa ꝓpria patre operis cuiq; perſonę, q̃uis inſeparabilis trinitas inſeparabiliter operet, tã plaſmationẽ q̃ redẽptionẽ, q̃ & inſtructionẽ uel illuminationẽ humanę ſubſtãtię. Hãc diſtributionẽ in eo debemus intelligere, q; dictũ eſt in conſilio trinitatis in diuiduę: Faciam⁹ hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ nr̃am. Pr̃is q̃ppe opus ꝓpriũ extitit
Gen. 1
Pr̃ creauit
Pſal. 103
Gen. 2
prima creatio hominis, quã partẽ operis ſibi aſſumpſit, nullatenus tñ abſq; cooperatione filii, cũ hominẽ ſicut & oĩa in ſapiẽtia fecerit, quę eſt hic filius dei, neq; abſq; cooperatiõe ſpũs ſcti, cũ p illũ in faciẽ cordis eius ſpiraculũ uitę inſpirauerit, ut conderet hõ nõ ſolũ ad imaginẽ dei id ẽ, æternus ſiue rationalis, ſed etiã ad ſimilitudinẽ dei, id eſt ut haberet unde eſſet deo ſimilis
Filiꝰ redemit
uel imitator bonitatis dei. ¶ Redẽptio uero hominis, cuius miniſteriũ pr̃ filio dedit, ꝓpriũ eſt opus eiuſdẽ filii dei. Solus quippe filius in ꝑſona ſua incarnatus, uel hõ factus eſt, ſolus p redẽptione hominis paſſus & mortuus eſt, & reſurrexit, cooperãte tñ utraq; ꝑſona, pr̃is & ſpiritus ſancti. Nã & pr̃ illũ de ſecretis ſuis miſit in uterũ uirginis, & de ſpũ ſctõ, id eſt, de operatiõe ſpiritus ſancti eadẽ illũ uirgo cõcepit. ¶ De ſpũ ſctõ uel eius opatione ꝓpria dicendũ erit in aliis huius euãgelii locis. Hęc diſtributio uitę hominũ hic intelligenda eſt, quã uidelicet uitã, ſicut pr̃ in ſemetipſo, ſic & filius nullius indigẽs, habet in ſemetipſo. ¶ Quod ꝑfecto ex ſcripturę ſacrę uerbis patẽter innuit. Cũ em̃ dicit, quia deus formauit hominẽ de limo terrę, & ſubiungit: & inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ uitę, quid aliud innuit, niſi quia ſubſtantiã quidẽ hominis aliunde q̃ de ſeipſo fecit, ſed bonã & beatã uitã in ſemetipſo habẽs, de ſemetipſo in faciẽ cordis eius inſpirauit? Cũ autẽ filius hominẽ redimens, ſacramẽta ſalutis & uitę eius, id eſt, ſanguinem & aquã de ſemetipſo effudit, iãq; rediuiuus in faciẽ diſcipulorũ ſuorũ inſufflauit, nõne & ipſe uitã noſtrã in ſemetipſo ſe habere potẽter oſtẽdit? Igiſ qa uita nr̃a, quę cũ Chr̃o abſcõdita eſt in deo, ſic in integrũ à filio reſtituta eſt poſt mortẽ quę inuidia diaboli in mundũ intro
Redẽptio hominis
Iohã. 19 20
Colloſſ. 3
Sapien. 2
ierat, ſicut à patre ante mortẽ illam conſtituta fuerat: & dante, id eſt, præcipiente, patre factũ
Iohan. 14
eſt, dicente alibi filio: Et ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio, recte nunc dictũ eſt, quia ſicut habet pater uitã in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitã habere in ſemetipſo. Et quia filius in perſona ſua maiore opera, nõ ſine crucis & mortis iuiuria, redemit hominẽ, cui⁹ & lutũ ipſe aſſumpſit homo dignatus fieri: maiore inquã opera in eo q; hæc obediẽter pertulit, q̃ pater in eo, q;

hominem

hominem de luto plasmauit, recte nunc additum est, & potestatē dedit ei iudicium facere, qa filius hominis est. ¶ Vnde & hæres dicitur, non mortui patris, sed mortuæ hæreditatis, quā, quia deo patri periret, filius resuscitans iterum possidet, iure illa eius hereditas dicitur & est cuius uitæ dispendio reparata est. ¶ Cum autem dicit: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est, & nihilo dominatio patris diminuta est, quin potius honori eius proficit filio data potestas iudicandi, dum filius iudicando regnū, ut ait Apostolus, tradat, id est, acquirat deo & patri, primū acto iudicio mundi, quo princeps mundi huius, illo per mortē suā triumphante, foras ejicitur: deinde peracto finali iudicio, post quod erit finis, ut idem apostolus ait, cum tradiderit & acquisierit regnū deo & patri, & tunc ipse filius subiectus erit ei, qui sibi subiecit omnia, ut sit deus omnia in omnibus: subiectus, inquā, non subiectione seruili, sed amore inseparabili: non specie diuersitatis, sed unitate in diuiduæ charitatis: inferior quidem secundū naturam hominis, cōpar secundū naturam dei, & sic honorificandus semper, sicut & pater, gloria & honore æterni imperij. De quo finali iudicio mox subditur: ⌊Nolite mirari hoc, quia uenit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem eius: & procedent: qui bona egerunt, in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. ⌋Nolite, inquit, mirari hoc, quia non bona uestra est ammiratio: non enim hæc ammiramini, tanquàm uerba uitæ & uirtutis, sed tanquàm insaniam dæmonium habentis. ¶ Nolite ergo mirari, quia parua sunt hæc cōparatione maiorum, quæ uisuri estis, ut uos miremini, ut uidentes turbemini timore & stupore horribili, ut iuxta prophetam uideatis, & ignis deuoret hostes manus domini. Magnum quidem est uenisse horam illam & nunc esse, quam uidere uoluerunt, & non uiderunt multi reges & prophetę, magnum, inquam, & mirum est, mortuos audire uocem filij dei & uiuere. Magnum, inquam, hoc est: sed multo maius est, uenire horam, de qua non dico, quia nunc est, sed dico tantum, quia uenit, id est, imminet iam & appropinquat, & fine dubio futura est, in qua omnes, qui in monumentis sunt, omnes, inquam, siue mortui siue uiui, id est, siue peccatores siue iusti, qui in monumentis sunt sepulti, & solutis, uel aridis corporibus in cinerem suum reuersi, audient uocem eius, in iussu imperiosæ suæ maiestatis in uoce archangeli, & tuba dei de cœlo descendentis, uirtutibus cœlorum commotis, cœlicę ac terræ cardinibus concussis, & ita manifeste uenientis, igne in conspectu eius ardente, & in circuitu eius tempestate ualida, cœlos de sursum, & terram ad discernendum populum suū aduocante. ¶ Quid tum? Nunquid mortui illi, qui modo uocem filij dei audire & uiuere, id est, à morte animæ per fidem & per lauacrum regenerationis & inuocationē sanctiſpiritus resurgere nolunt, & ideo non resurgunt: nunquid, inquam, isti uocē eius tunc non audient, aut quia resurgere nolent, non resurgent? Non est ita, sed omnes tam inuiti q̄ & uolētes, horam q̄ illā desyderantes, & in illo die iudicii fiduciā habentes, resurgent & procedēt. ¶ Paulo ante cū de resurrectione prima, id est, de conuersione peccatorū loqueret, ficut non dixit tā tūmodo, uenit hora, sed addidit, & nunc est: sic non dixit, omnes mortui audient, sed tantū mortui audient uocem filii dei & uiuent. Nunc enim non omnes mortui me audiunt, non omnes ab infidelitate ad fidem, ab iniquitate ad iustitiam resurgere uolunt. Et quia non uolunt, nō resurgunt. Nunc autem cū de resurrectione secunda loquor, uniuersaliter dico, q̄ omnes uocē filii dei audient, & omnes qui in monumentis sunt, procedent. Qui bona fecerunt, in resurrectionem uitæ, uidelicet quia nunc prima uoce audita, id est, primo aduentu filii dei susceptō, prima resurrectione uiuere incipiunt, & tunc in ipsam rem uel speciem uitæ peruenient, cuius in spe nunc ambulant per fidem. Qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. id est, damnationis, procedent, ut damnationis sententiam recipiant, eadem iustitia & ueritate, qua prędamnati sunt in Adā, quia uocē primam filii dei nunc inuitantis, ut ab illa hęreditaria morte per fidem resiliant, dum tempus est audire recusant. Sequitur: ⌊Non possum ego à meipso facere quicq̄. Sicut audio iudico, & iudicium meum uerum est. Quia non quęro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. ⌋Hic danda opera uidetur, quatenus distinctas partes confirmationis uel confutationis huius, tanq̄ bene discreta pulcherrimi, corporis lineamēta propius sub lectoris oculos admoueamus. Ecce enim ad caput rediit, & argumentationis partes ex una complexione cingit, dum dicit: non possum ego à meipso facere quicq̄. Nam & in capite huiusce defensionis dixerat: Non potest filius à seipso facere quicq̄. ¶ Vt ergo totum literæ corpus magis conspicuum sensuumq̄ uel intentionis clarior fit aspectus, ad intelligendum, prætereundum non est, quia quod solent elaborare & uix consequi studiosi rhetores, ubi rem locupletam & omni amplificatione dignam nacti fuerint: hoc in præsenti sermone aduersus illos fortes sabbathorum defensores & salutis accusatores ultro importat cœlestis sapientiæ comes & famulatrix eloquentia diues, sed ita maiestate rerum, de quibus agitur, operta, ut pene non compareat. Non enim sicut in rebus humanis, ubi effertur illa pomposa & astuosa domina: ita in diuinis rebus ipsa eadem eloquētiæ facultas cō decorat, maxime ubi ipsa deo coæterna sapiētia p̄semetipsum eis qui sibi eloquētes uidentur, colloqui, & humana

Quō Chr̄s hęresdr̄ & c̄.

Iudiciū facere adfiliū attinet.

I. Cor. 15. Iohan. 12

Vbi supra.

Terror extremi iudicij. Sapien. 5 Esai. 26

Luc. 10

1. Thess. 4 Mat. 24 Psal. 49

Oēs resurgēt siue uelint siue nolint. Titū. 3 Ephe. 4

Duplex resurrectio, pria & secunda.

2. Cor. 5

Argumentatio rhetorica etiā in sacris literis.

Eloquẽtia in reb⁹ diuis nõ sic apparet sicut ĩ hũanis

dignatur contexere uerba. ¶ Res quippe humanę tenues atq; exiles, & interdum obscurę uel turpes, splendida elocutione illustrantur, aut utcunq; palliantur, res autẽ diuinę grandes & fulgurantes, desuper elocutionẽ quãlibet pulchrã suis abscondunt splẽdoribus. Adeo tamẽ, ubi res postulat, inuenitur cõmunita, ut in occursum eius muta uel insipiens appareat omnis hominũ eloquentia. Perpende igitur, quia presenti in negotio dũ causa posita confutat aduersarios, ostendit, cur sabbathoꝝ lege teneri nõ debeat, & cõfirmat q; rectissime cũ dixisset: Pater meus usq; modo operatur, subiunxerit, & ego operor. ¶ Absolutissimã enim, id est quinq; partibus perfectã, argumentationẽ edidit, scilicet propositione, ratione, confirmatione, exornatione, cõplexione. ¶ Propositio est, qua dixit: Amen amen dico uobis, non potest filius à se ipso facere quicq̃, nisi quod uiderit patrẽ facientẽ. Ratio est sententia, quã protinus subdidit: Quæcũq; enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Confirmatio est ea, quę mox sequitur: Pater enim diligit filium, & demonstrat ei omnia quę ipse facit. Exornatio est ab eo quod ait: & maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini: usq; ad id quod nouissime tractatũ est, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Exornatio, inquam, non tam uerboꝝ q̃ rerũ, non tam sententiarũ q̃ cœlestiũ fulgurum, nihil habens accurati leporis, sed tota terribilis, & diuini plena timoris. ¶ Hæc autem sententia, qua dicit: nõ possum ego à meipso facere quicq̃, sicut audio iudico, & iudiciũ meum uerũ est, quia non quæro uoluntatẽ meã sed uoluntatem eius qui misit me, prædictarũ partiũ cõplexio est, partes easdem breuiter, ad sensum docilis, attenti ac benẽuoli auditoris, cui hæc dicanda uel scribenda esse nouerat, recolligens. ¶ Ac si diceret: Si ergo nõ facio ego, nisi quod uidero patrem facientem, si quæcunq; ille fecerit, hæc & ego similiter facio, si deniq; pater omnia demonstrat filio quæ ipse facit, & si adeo maiora his demonstrabit ei opera, ut uos miremini, uidelicet ut sicut pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificet &c. etsi adeo inconuertibilem atque incommutabilem nouit eum, ut omne iudicium illi dederit, & hoc reipublicæ suæ tutum fore cõprobauit, ut potestatem daret illi iudiciũ facere. Ergo inq̃ uerum est, credibile & dignum fide iam, q; sicut in prima propositione dixi & nunc iterum dico, non possum ego à meipso facere quicquàm, id est, extra deum, seorsum extra uerum, per memetipsum diuisa uoluntate mea à uoluntate dei patris, non possum facere quicq̃ sicut angelus refuga, uel sicut primus homo prȩuaricator facere potuit & fecit, utpote qui erat uterq; creatura, & proinde cõuertibilis factura, & iccirco mutabilis. ¶ Nam siue angelus, siue homo, q̃diu aliquod accidens admittit ab essentiali bono auersus, tam diu à semetipso operatur. Verbi gratia, cum dicit malum bonum & bonum malum, cum inique iudicat, condemnans iustum & iustificans impium. Vnde enim hæc nisi à semetipso facit, cum in essentia rerũ aliter sit? Et hæc quidem & cætera huiusmodi homo, si mul tũ est iustus, cum possit facere non uult, si autem parũ iustus est, uel ad iustitiã nunc primũ dissideusus, nec adhuc eiusdem iustitiæ habitum indutus, parũ inq̃ iustus si est, facere non audet, posit aũt sicut nulli uitio nullis q; omnino accidentibus subiacet, ita summe iustus tale quid omnino facere non potest. Igitur cũ dico, non possum ego à meipso facere quicq̃, tale est ac si dicã, non possum facere quicq̃ iniquũ, nõ possum peruertere aut supplantare iudiciũ. ¶ Sed q̃d? Sicut audio iudico, id est, secundũ causæ iudicãdæ meritũ, uel rei, quæ iudicatur, essentiam iudico, ac proinde cũ in iudicando nihil à meipso faciã, iudiciũ meũ uerum est, uidelicet dũ, ut prædixi, me iudiciũ faciente, procedent ex monumentis qui bona fecerunt, in resurrectionẽ uitæ, qui uero mala egerunt, in resurrectionem iudicii. Proinde quicũq; bona agit, siue ille Iudæus siue gentilis sit, non uereatur, q; me iudicante, à meipso quicq̃ procedat in resurrectionem iudicii. Et quicunq; mala agit, nihilominus, siue ille Iudæus siue gentilis sit, non se decipiat inani spe, q; me quicquã à meipso faciente procedat in resurrectionẽ uitæ, quia non quæro uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui misit me. ¶ Sicut nunc, quãdo uidens miseram ciuitatem Hierusalem, fleo super illã humano affectu, nec tamen quæro uoluntatẽ meã, ut propter fletũ meum ab illa mali dies auertantur, sed sicut audio iudico, clamor enim illorũ, uehementior clamore Sodomorũ, ascendit ad me, & iccirco magis attendo, q̃d iustitiæ debeatur, q̃ quid meus human⁹ uelit aut defleat affectus, sic in illa pcessiõe mortuoꝝ ex monumentis, nõ quęrã uoluntatẽ meã, sed uolũtatem eius qui misit me, id est, nõ cõdescensiõem sequor naturæ hũanæ, sed rectitudinem teneo diuinę iustitiæ. Igitur apud animos eorũ, qui hanc euangelicã lectionẽ sapienter legũt uel audiũt, cõfutata falsitas & cõfirmata ueritas est. Vnde cõsentit ratio, iudicat fides, ut patre opante usq; mõ, qui nulla sabbathoꝝ lege tenetur, ipse q̃q; filiꝰ licenter & potenter opetur, qui à semetipso quicquã facere nõ potest, qui malũ quid uel iniustũ admittere nõ potest. ¶ Vnũ adhuc superest magnę oratrici sapientię dei, quæ nobis & ppter nos uerba facit, nobis & propter nos artem aduersus artem cõponit, ut habeat ueritas fidei sanũ nõ sine arte sermonem, aduersus artificis mendacii loquacitatem. Vnũ inq̃ adhuc superest id est, cõclusio uel epilogꝰ, qui & protinꝰ sequitur per amplificatiõem rei, illustrãdæ ueritatis & adaugendi Iudaici crimnis causa. Sequitur: Si ego testimoniũ perhibeo de me, testimoniũ meum

Argumẽtatio exqnq; partibꝰ. Propositiõe Ratione Cõfirmatione Exornatiõe.

Cõplexione.

Plena argumẽtatio q; Iesus non agit male.

Homo pecca repotest, nõ filius dei. Esa. 5

Sicut audio, iudico.

Luc. 19 Nõ flectitur dei iudicium hũano affectu. Gen. 18 Mat. 11

Supereste epilogus hunꝰ argumẽtatiõis.

meum nō eſt uerꝝ. Alius eſt qui teſtimoniū perhibet de me. ⌊Hoc em̄ & cętera quę ſequuntur ueritatis huius firmamenta, maxime ab authoritate ſumpta ſunt, qbus cōmemorat defenſionem uel teſtificationē ſui curæ fuiſſe & eſſe deo patri, qui illum teſtificatus eſt, & antēq̄ ueniret, teſtimonio ſcripturarꝝ, id eſt, legis & prophetarꝝ, & nunc præſentē cōmendat & defendit euidentibus teſtimonijs operꝝ mirabiliū. Simulq; & horrendū ſcelus deinceps oſtēdit Iudęorum, q uenientē illum in nomine p̄ris ſui nō ſuſceperūt, aliū autē uenientē in nomine ſuo ſuſcipient. Ait ergo: Si ego teſtimoniū perhibeo de me, teſtimoniū meum nō eſt uerꝝ. Ac ſi dicat: Ecce omnia palam audiſtis. Ego apud uos uerba faciens, & hæc dicens, ut uos ſalui fitis, nō ueſtro uel aliorꝝ more hominū, uerbis accuratis beneuolentiā uel fauorem ueſtrū captare ſtudui, ſed exhibito ueræ uirtūis opere, cunctorꝝ hominū beneuolentia digno, id eſt, ſanato toto homine à longæua infirmitate, auditoriū poſtulaui, & qualeſcunq; uos eſſe ſcirem ad audiendum, nō propter uos tm̄, ſed propter eos qui audituri ſunt, cauſam meam dixi: Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor, eandēq; cauſam diuidens, id ſolum q̄d in controuerſia eſt, ſcilicet q; & mihi æque ut patri liceat in ſabbatho operari, tā cōſueta hominibus argumentationis firmitate, q̄ cœleſti ueritate defendi. ¶ Nūc & deinceps examinate legitime, id eſt, ſicut lex prȩcipit uerba huius teſtimonij, ſi ego teſtimoniū perhibeo de me, id eſt ſi à meipſo ueni, ſi non ueni & loquor in nomine domini, ſed ſolus ego meipſum proprio & ſolo defendo teſtimonio, teſtimonium meum nōeſt uerꝝ, id eſt, uerba quæ loquor nō habebunt effectū, & tunc ſicut lex dicit, hoc habebitis ſignū, q; uerbū q̄d dico, dominus nō locutus eſt. Sed nō eſt, nec erit ita. Alius eſt q teſtimoniū perhibet de me, uidelicet deus pater, ipſe de q̄ uobis nunc dico pater meus uſq; modo operat & ego operor. ¶ Alius inquā, id eſt, alia eiuſdē, cuius & ego ſum ſubſtantiæ perſona eſt. Alioquin nō recte diceretur alius: non em̄ de diuerſis, imparijq; ſubſtantiarꝝ indiuiduis dicitur unus & alius, ſed hoc unum, & hoc aliud. Dico autem quia ille eſt alius, ut in pluribus perſonis, unitas ſubſtantiæ, perſonarꝝ pluralitas intelligatur. Ille inquam alius teſtimoniū perhibet de me. ⌊Et ſcio quia uerꝝ eſt teſtimoniū eius, q̄d perhibet de me. ⌋Scio inquā & teſtimoniū perhibenti de me, teſtimoniū perhibeo, quia teſtis uerax eſt, & uerꝝ teſtatur de me. Non em̄ ſum ſicut cęteri homines, quorꝝ nemo ſcit, utrꝝ amore an odio dignus ſit, & cui omnia in futurꝝ reſeruantur incerta. Quinimo & ſi ſpiritū adoptionis filiorꝝ acceperunt, & ipſe ſpiritus teſtimoniū reddit ſpiritui illorꝝ, q; ſint filij dei, teſtimoniū illud nō tā uerꝝ aut iuſtum, q̄ gratuitū & indebitum dicendū eſt, qa nō eſt debiti ſed gratiæ, nō iuſtitię ſed miſericordiæ, nō eſt em̄ teſtimoniū cōparium, ſed inclinatæ dignationis monimentum. Ego aūt nō in iniquitatibus conceptus ſum, et enim nō in peccatis cōcepit me mater mea, nec poſſum à meipſo facere quicq̄, niſi q̄d uideo p̄rem facientē. Ergo teſtimoniū quod perhibet de me, uerum eſt, iuſtum eſt, debitū eſt, & utiq; teſtimoniū cōparium atq; ideo legitimum, ſed nondum aperte dixi, quis ille alius ſit. ⌊Vos miſiſtis ad Iohannē, & teſtimonium perhibuit ueritati. ⌋Et fortaſſis iccirco nūc exiſtimatis, q; hic ſit ille alius de q̄ nūc dixi, & q; non ab alio maiore q̄ ab illo teſtimonium habeā. ⌊Ego autē non ab hominibus teſtimonium accipio, ſed hæc dico, ut uos ſalui fitis. ⌋Notate q; dico, quia teſtimoniū ego ab hominibus nō accipio. Quid em̄? nunquid hoc dico q; uelim claudere ora hominū teſtimoniū perhibentium? Nunquid ego aſpernor angelum meum ad hoc miſſum ante faciē meā, ut teſtimonio ſuo præpararet uiā meā? Nō eſt ita, ſed diligēter animaduertite quæ dico. ¶ Nō dico, qa teſtimonium hois, uel p̄ homines perhibitum nō accipio, ſed teſtimonium ab hominibꝰ nō accipio. Nā teſtimonium hominum bonorꝝ & ueracium, non ab ipſis hoībus, ſed à deo eſt, & p̄ homines quidē p̄hibitum, ſed dei teſtimonium eſt. Quid eſt em̄ ab hominibus, uel ſcdm̄ homines teſtimoniū accipere, niſi laudem, quæ nō ex deo p̄fecta, ſed ex hominibus nata & conflata eſt, quærere? Hoc autē teſtimonium Iohannis, q̄n miſiſtis ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas ad eum, ut interrogarēt eum Tu quis es? Iohānis quidē teſtimonium fuit, ſed nō ex Iohāne fuit, id eſt, per Iohannē quidē depromptum, ſed à deo Iohanni infinuatum fuit. Dico ergo: Et teſtimonium ab hominibꝰ nō accipio, ſed hæc dico ut uos ſalui fitis. i. non propter gloriā meā dico, quis alius meus teſtis ſit, ſed propter ſalutē uſtram, ut credentes teſtimonio dei ſaluemini. Cui ſimile eſt, ſi dicat uir iuſtus, & alienus ab omni hypocriſi, ſi oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Ego non iccirco faciā iuſtitiā meam coram hominibus, ut uidear ab eis, ſed iccirco lucet lux mea corā hominibus, ut uideant opera mea bona, & glorificent patrē deum, qui eſt in cœlis. Alioquin ſimilis eſſem uobis, quorꝝ totus Iudaiſmus in carne, & manifeſta tota in carne circunciſio eſt, cuius laus non ex deo, ſed ex hominibus eſt. Sed maledictus homo (inquit propheta) qui confidit in homine, & ponit carnē brachium ſuum, ut à domino recedat cor eius. Erit enim quaſi miricæ in deſerto, uidelicet quibus nomē eſt ab amaritudine, & naſcuntur in ſolitudine. Erit inquā ſicut miricæ, id eſt, carebit diuinæ bonitatis dulcedine, procul foras eiectus à ſanctorꝝ hominum cōuerſatione, & non uidebit cum uenerit bonum, & habitabit in ſolitudine in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Hæc ficcitas & ſalſugo longe eſt à me.

Argumētum ab autoritate teſtis

Teſtimonū examinandū ab effectu

Deu. 18

Alius pr̄, alius filius, ergo ex vnius ſubſtātiæ ambo

Ieſus ſcit, nōs dei teſtimoniū

Eccl. 9

Rom. 8

Pſal. 51

Malac. 3

Mar. 1

Ieſus accipit teſtimonium hoīm, ſed nō ab hominibꝰ

Iohan. 1

Mat. 6

Mar. 5

Hie. 17

Nã ego habitabili charitate,& fertili ſemp uirens ueritate,iccirco hæc dico, ut uos ſalui ſitis, iccirco inquã ut uos credentes ſaluemini,legitima defenſione utens,illũ q teſtimoniũ phibet de me, pfero uobis in publicũ auditoriũ totius mundi. Iccirco ſicut iã cœpi pſiſtã adhuc in eo dem,q̃d apud uos,uel apud cæteros hoïes fortiſſimũ eſt,gñe loquendi faciendo tanq̃ ſyllogiſmum.i.argumẽtoſum & indiſſolubilẽ ſermonẽ ueritatis. ¶ Vt uero & pbabili argumẽto inſtructi cognoſcatis qa teſtimoniũ ab hominibus nõ accipio,qa claritatẽ ab hominibus nõ accipio,ſed ea ſolũmõ intẽtione teſtimoniũ,uel teſtẽ meũ pfero,ut uos credẽtes ſalui ſitis,nõ ut uos homines me in ſolio regũ ueſtroꝝ inthronizare feſtinetis. Ecce dico uobis,qa uos miſiſtis ad Iohannẽ,& ille teſtimoniũ phibuit ueritati. Tanti apud uos ille habitus eſt,ut conſulendũ illũ iudicaretis, tanq̃ reuera accepturi teſtimoniũ eius,& quicqd ille dixiſſet,pcul dubio credituri. Ab illo ergo iudicio uſo nunc uos cõuenire incipiã,ut ſi nõ credideritis,inexcuſabiles ſitis. Dico itaq̃ Ille erat lucerna ardens & lucẽs. Reuera mittendũ fuit ad illũ,ad quẽ miſiſtis,& cũ eius teſtimonio quærẽda & indubitãter agnoſcẽda erat pñs facies ueritatis. ¶ Magnꝰ eñ ille,& maior illo inter natos mulieꝝ nõ ſurrexit. Vetꝰ tanta magnitudo eius ſic ppter me ab illo eſt,q teſtimoniũ phibet de me,quõ cauſa uię tenẽdę,uel rei agẽdę,teſta nocturnis in te nebris illuminat,participatione igneę ſubſtantię. Nã ſicut teſta nõ ſuapte lucet natura,ſed aliunde flammã capit,ut lucerna ſit,ſic Iohãnes non ille alius erat,qui teſtimoniũ phibet de me, ſed ab illo miſſus erat,eiuſdẽ teſtimonij uerba ſuo geſtans in corde flãmato,& lucido ore. Inde erat lucerna,nõ lux ipſa,uel ipſius lucis ſubſtantia:lucerna inquã ardẽs & lucẽs,ardens intrinſecus teſtificandę ueritatis amore,lucens extrinſecus uerbo & opere,q̃ diu filij tenebraꝝ paſſi ſunt,qui nunc lucernã talẽ intra clauſtra tenebroſi carceris abdiderũt. Lucens quippe ppublicã uirtutis prædicationẽ inuitabat uos ad uerã & ęternã exulationẽ. Vos aũt uoluiſtis exultare ad horã in luce eius. Hoc interim negari nequit,hoc oportet cõcedi,qa magnus ille erat, & fideli ſermone lucidus, quia teſtimoniũ uel baptiſmũ eius,uſa q̃q; eſtimatione de cœlo erat,nõ ex hominibus. Vos autẽ in hoc reprehẽdo,nec eñ ſtudio captãdę beneuolentię uel fauoris uſi,ut ad cõſenſum ueri teſtimonij uos allitiã,uitia uſa prętereo,reprehẽdo inquã q̃p dũ lucerna hæc ad ęternã futuri regni gloriã uos inuitaret,uoluiſtis potius exultare ad horam in luce eius,i. tẽporalẽ pñtis regni prępripere felicitatẽ,uidelicet regnũ Chri,quẽ uos illũ eſſe,uel certe præcurſorẽ Chri Heliã exiſtimaſtis,carnali ſenſu terrenũ fore ſperantes. Attamẽ qualiſcũq; uſa de Chro opinio ſit,uel qualicunq; exultatiõe uos tali lucernę applaudere uoluerit,nunc interim nihil mea intereſt. Illud à me ppoſitũ à uobis cõcedi oportet,qa refelli nõ põt,q̃d cũ uos (ut põdixi) miſeritis id illũ, magnus utiq; uſo q̃q; iudicio habitus eſt,& quẽ uos digne conſulendũ iudicaſtis, pfecto reſpondentẽ,auditu indignũ,rationabiliter iudicare nõ poteſtis. Ego autẽ habeo teſtimoniũ maius Iohãne. In hac aſſumptione mea tota uictoriæ palma cõſiſtit,ut cũ rationũ firmamẽta cõtentioſum auditorẽ, uel acgeſcere,uel obmuteſcere fecerint,protinus concludã dicẽs: quia claritatẽ ab hominibꝰ nõ accipio,q̃d nõ eſt aliud q̃ qđ ſupra dixi,& pbare cœpi,qa ego teſtimoniũ ab hoïbus nõ accipio,nec eñ opus habeo. Dico ergo,ſubſequẽti probaturus ratiõe,qa ego teſtimoniũ maius habeo Iohanne. Opa eñ q̃ dedit mihi pr̃, ut perficiã ea,ipſa opa quæ facio in noïe pr̃is mei, teſtimoñ pehibẽt de me,quia pr̃ me miſit. Pater qui(ut ſupra dixid)edit filio uitã habere in ſemetipſo,ſicut ipſe uitã habet in ſemetipſo,dedit mihi eidẽ filio,quæ dã opa,ut pr̃ficiã ea,uidelicet iã cœpta, quæ cum perfecta fuerint,au diẽt ea ſurdi,& uidebunt cęci,ſi uos audire & uidere nolueritis,& clamabunt lapides,ſi uos loqui recuſaueritis. ¶ Quę ſunt illa opa? Magna utiq;,& exquiſita in oẽs uoluntates patris mei opa ſunt hæc,prędicto homine multo maiora,opus incarnatiõis,opus natiuitatis,opus miraculoꝝ quę in uobis feci,& quę nemo alius fecit,opus paſſionis,opus reſurrectionis,opus aſcenſionis meę,& effuſionis ſpũs ſancti,quæ oĩa cũ ego perfecero, uos abſcondere nõ poteritis,cœlis enarrãtibus hãc gloriã dei,& annunciãte firmamẽto hęc opa manuũ mearum,ita ut nõ ſint loquelæ neq; ſermones, q̃ꝝ nõ audiant uoces eoꝝ,ut in oẽm terrã exeat ſonus eoꝝ,& in fines orbis teęrr uerba eoꝝ. Hęc opa dũ ego facio in noïe pr̃is mei.i. in ea pfeſſiõe q̃p ego filius dei ſim,& deus pater meus ſit,ueꝝ utiq; & legitimũ habeo teſtimoniũ,q̃p ille reuera ſicut dico,pater meus ſit,neq; uos contẽnentes me,ullã idoneã uel legitimã excuſationẽ habebitis,cũ fiat uerbũ q̃dcunq; loquor in eodẽ,qđ profiteor in nomine dñi. Prętera. Et qui miſit me pater,ipſe teſtimoniũ phibuit de me. Quãdo autẽ,uel ubi teſtimoniũ phibuerit de me ,paulo poſt dicã. Prius eñ,ut deſcribã perſonã illius patris,ut exprimã dignitatem teſtis, & tunc demum exponã antiquitatẽ uel conſtantiã teſtimonij. Nõ eñ hic,de q̃ loquor,eſt ille pater meus Ioſeph,quẽ uos patrẽ meũ dicitis,quẽ uidere ut hominẽ potuiſtis,cuius uocẽ audire, & nõ magnipendere potuiſtis. Sed quid? Neq; uocẽ eius unq̃ audſtis,neq; ſpeciẽ uidiſtis. Ecce quãto maior Iohanne hic. Iohannis qnippe, & uocẽ audire,& ſpeciẽ, utpote hominis mortalis,atq; corruptibilis uidere potuiſtis,uocem articulatã & aere plectroq; linuge, formatam ſpeciẽ circunſcriptã atq; uiſibilem,& præter horridã eremitici ueſtitus aſperitatẽ pene in

Teſtimoniũ Iohã. erat accipiendum a Iudæis

Mat.11 Iohannes lucerna, nõ lux

Exultare ad horam de regno tpali

Luc.18 Pſal.10

Pſal.16

Luc.3. & 4

Io. viſibilis deus pater, inuiſibilis

ne in nullo ueſtri diſſimilem. At ille pater meus neq; uocem elementarem, neq; ſpeciem habet circũſcriptam aut uiſibilem. Deus enim eſt & non homo, ſpiritus eſt & non caro. Nam & ſi patres aut prophetæ uocẽ eius audierunt, & ſi quidam eorũ facie ad faciem deum uiderunt, nunquam tamen illum in ſua ſubſtantia uidere potuerunt, nunq; propriã eius uocem, aut loquelã, niſi mente audierunt. Ille talis teſtimonium perhibuit de me. ⌊Et uerbum eius non habetis in uobis manens, quia quem miſit ille, huic uos non creditis.⌋ In hoc reatus ueſter eſt, in hoc peccatũ ueſtrum manet, quia uerbum eius non habetis in uobis manens, quod ex eo liquet, quia quem miſit ille, huic uos non creditis. Nam & ſi neq; uocem eius unq; audiſtis, neq; ſpeciẽ eius uidiſtis, attamen uerbum eius audiſtis, legẽ eius accepiſtis, prophetas abeo miſſos habuiſtis, & illos quidem legendo eum, de quo loquor, qui miſit illos, qui per illos locutus eſt, & legem dedit, labijs honoratis, cor autẽ ueſtrũ longe eſt ab illo, qa uerba eius ore quidẽ profertis, ſed non ea in corde ueſtro quaſi in libro ſcripſiſtis. Propter quod dico, qa uerbũ eius in uobis, id eſt, intrinſecus in libro cordis ueſtri, in internis animę ueſtrę ſenſibus nõ habetis. Huius rei manifeſtũ indiciũ in eo eſt, q uos huic, quẽ miſit ille, nõ creditis. Huic inquã, nõ alĳ, ſed huic, id eſt, mihi qui nunc prẽſens ſum, q cũ illo quondã locutus in lege & prophetis, ecce aſſum. Hic emẽ ego ſum, quẽ ille miſit, nõ ut eſſem qui nõ erã, ſed ut uiſibilis fierẽ, qui ęque ut ille inuiſibilis erã, ut corpus aſſumerẽ, qui incorporeus erã, ut homo fierẽ, qui deus erã. Sed huic uos nõ creditis. Ne ergo putetis, q uerbũ eius in uobis manens habeatis, dũ cõtra me ſabbatha ueſtra defenditis habẽtes in cordibus uſis putredinẽ laborioſę iniquitatis. ¶ Proinde ſic eſtis ut ſepulchra dealbata, quæ foris pulchra parẽt oculis uidentiũ, intrinſecus autẽ plena ſunt oſſibus mortuoum. Nam ſicut illa deforis pulchra eſſe, & intus plena eſſe poſſunt putredine, ſic uos & in ſabbathis ueſtris uacare, & totã legẽ Moyſi ore lectitare, & uerbũ dei poteſtis in uobis manens nõ habere. Ecce dixi uobis quis ille ſit, alius qui teſtimoniũ perhibet de me, maior utiq; homine, maior incõparabiliter Iohãne. Dicitis nunc mihi? Quãdo ille, uel quale teſtimoniũ phibuit de te? Ad hęc inquã. ⌊Scrutamini ſcripturas, qa uos putatis in ipſis uitã ęternã habere. Et illæ ſunt quæ teſtimoniũ perhibent de me, & nõ uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.⌋ O' ſurdi & cęci, qui ad audiendũ & uidendũ adducti, & ſedentes in ſynagogis, ubi omni ſabbatho teſtimoniũ illud perſonat, nubes diſcurrentes manu attingitis, & earũ tonitruum nõ auditis, & diſcurrentia fulgura non uidetis, ut quid uolumen legis magnum inerti collo baiulatis, & pulchros prophetarũ codices delicatis manibus leuigatis? Non uultis introrſum aſpicere, nõ uultis audire, imo & uidentibus dicitis: nolite uidere, & audientibus: nolite intelligere. O' igitur rei iudicĳ, rei ſuperni concilĳ, rei gehennæ ignis. ¶ Scrutamini ſcripturas falſi & fallentes, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere, id eſt hoc uobis ad uitam ſufficere, q illas legendo labijs, deum honoratis alieno corde. Non eſt ita, ſed ſcrutamini eas, conſulite illas, uoluntatem illarũ quærite, intentionem earũ attendite, audite & uidete qua uobis uitam promittant conditione, qua uia, quo duce. Illæ uobis reſpondent, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. imo ipſæ ſunt teſtimonia, quæ pater perhibet de me. Sed quid ego dico ſcrutamini illas? Iamdudum ſcrutati eſtis, & me monitorem audire dedignamini, cũ ex uobis ſint magiſtri ſedentes ſuper cathedrã Moyſi, ſcripturas optime perſcrutati, ut nec iota unum, nec unus apex de omni lege illos effugerit, unde ſua poſſint lucra uenari, ſiue mentа, ſiue anetum, ſiue cyminum decimandum ſit. ¶ Non ita cæci eſtis, ut oculos non habeatis, non ita ſurdi eſtis, ut aures uobis non ſint. Vnde dixi per prophetam, imò & paulo poſt rebus dicturus ſum ipſis eandem prophetiam: Educ foras populum cæcum & oculos habentem, ſurdum & aures ei ſunt. Scrutati ergo eſtis ſcripturas, & hoc ſcitis quia illæ teſtimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. O' igitur Phariſæi, uere ſecundum nomen ueſtrum diuiſores, ſed male diuidentes, ſcilicet culicem liquantes, & camelum glutientes, quomodo in ſcripturis uos uitam habere putatis, dum in exiguis lucroſæ iuſtitiæ minutijs, decimando uidelicet mentam & anetum, dilatando phylacteria, & magnificando fimbrias curam omnem impenditis, & in his fidutiam habentes, tanquam inde uiuere poſſitis, ad me camelum oneriferum uenire non uultis, ut me portante morticina peccatorum ueſtrorum, uitam habeatis? Impĳ & cæci, deſertores uitæ & ſalutis, ubi hæc duo conſtant, unũ quia illæ, ſcilicet ſcripturæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & aliud, quia non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis, ubi inquam hæc duo conſtant, quomodo tertium ſtabit, ſcilicet in ipſis uitam æternam habere, quod uos putatis? Surdi audite, & cæci intuemini ad audiendum. ¶ Alioquin clamabo lapidibus iſtis, & ipſi audientes & uidentes reſpondebunt. Dicamq; eis: Quomodo tacent iſti filĳ Abrahæ, ſaltem uos ò lapides clamate, uos iuſtitiam loquimini, uos recta iudicate, ut poſſint de uobis ſuſcitari filĳ Abrahæ. Dicite inquam. Scripturæ ille, in quibus iſti ſe putant uitam æternam habere, illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me. Quod ſi ſe ſcire diſſimulẽt, coarguet eos Herodis ſacrilegi homicidium, cui quærenti me ad perdendum natiuitatis meæ locum oſtendentes optime ſcierunt, uerum de

Exo. 33 Num. 12

Inexcuſabiles Iudęi de incredulitate Eſa. 29 Mat. 15

Eſa. 52

Iudæi ut ſepulchra dealbata

Cæci & ſurdi Iudæi

Eſa. 6 Pſal. 35 Mat. 5

Scrutamini ſcripturas

Mat. 23

Male cæci Iudæi Eſa. 43

In phariſęos Mat. 23

Lapides clamabunt contra Iudæos Luc. 19 Mat. 3

Mat. 2

prędictis ſcripturis proferre teſtimoniũ. Clamamus (inquiunt) eos nõ neſcire, qa ſcripturę illæ ſunt quæ teſtimoniũ phibent de te, & nobis durantibus hoc ipſi diffiteri nõ poterunt. At illi nolunt uenire ad me, ut uitã habeant. ¶ Quid ergo? Quis (inquiunt) cõcludere hic illos ne ſciat? Quis nõ uideat ualidis repugnaculis uanã ſpem illoꝝ dirutam eſſe, qua putant ſe in ſcripturis uitam æternã habere, potiusq; illos uerbũ dei in ſemetipſis manẽs, ſicut ipſe dixiſti paulo ante, nõ habere? Nunc ad rem redeam. Plane & firmiſſime id confectũ eſt, teſtimoniũ me habere maius Iohanne. Superius q̃q; iam dictũ fuerat, nullo abnuente, Iohannẽ, ad quem uos miſiſtis, uſo q̃q; iudicio magnũ fuiſſe, lucernã ardentẽ & lucentẽ extitiſſe, & illum mihi teſtimoniũ phibuiſſe. Cauſa aũt hęc poſita fuerat, ut me demonſtrantẽ uana hoim gloria nõ delectari, me dicente: Ego teſtimonium ab hominibus non accipio, ſed hæc dico ut uos ſalui ſitis. Igitur (ſicn dixi) ego teſtimoniũ ab hominibus non accipio, ſed hæc dico, ut uos ſalui ſitis, ſic nunc eodem ſenſu cõcludo. Claritatem ab hominibus non accipio, ſed cognoui uos, quia dilectionem dei nõ habetis in uobis. An putatis q̃ iccirco me prædicem eſſe filiũ dei, qa uũris ſuffragijs attolli, ueſtriſq; feſtinem laudibus cõmendari? Exiſtimatis q̃ unq̃ iccirco me zelus comederit, uel q̃ propter hoc increpem duritiã cordis ueſtri, qa nõ iamdudũ ſup ſoliũ Dauid & ſuper regnum eius me ſedere feciſtis, celſoq; tribunali extollendo (uti regibus terræ mos eſt fieri) regem Chriſtum me eſſe uoce præconia declaraſtis? Nõ eſt ita, ſed iccirco irã theſaurizatam repono uobis, qa cognoui uos dilectionem dei non habere in uobis. Nunquid ergo claritatem à uobis accipere cõtendo? uidelicet ſoli lucere in cœlo, & mundũ illuminare nõ licebit, niſi uos illi candelabrũ cœli fabricaueritis miſeri homines, tenebræ & nõ lux, tenebrę in quam & exiles umbræ, nonne ego (ut iam demonſtraui) teſtimoniũ habeo maius lucerna ardente, & lucente Iohanne? At ille claritatem à uobis adeo nõ accepit, ut uolentibus exultare ad horam in luce eius, & claritatem eius ſupra q̃ erat, ueſtris adulationibus augere (exiſtimabatis emim illum Chriſtũ eſſe) flatus ueſtros inanes repelleret, dicendo: Genimina uiperarꝝ, qs oſtendit uobis fugere à uentura ira? Quanto magis ergo ego claritatem à uobis non accipio?

Vana ſpes Iudæorꝝ in ſcripturis

Chrs gſiam non quæſiuit a Iudæis

Mat. 3 Luc. 3

¶ An quia me uobis negantibus, ego fidelis permaneo, & meipſum negare non poſſum, iccirco uanæ gloriæ non deſeruio, nec uobis aliter placebo, niſi uiæ ueritatis, & uitæ, quę ſum ego radios hominibus abſcondero? Quæ eſt iſta tam malitioſa ueſtra intentio? Nunquid uenit lucerna, ut in abſcondito ponat, uel ſub modio, & non potius ſuper candelabrũ, ut luceat omnibus qui in domo ſunt? Igitur neq; claritatem ab hominibus accipio, neq; claritatem quã dedit mihi pater hominibus abſcondo, ſed ſicut lucerna fulgoris ſtans ſup candelabrum meum, & omnem ſimplicẽ oculum illuſtrabo, ut totũ corpus eius lucidum ſit, & omnem oculũ nequã publicabo, ut appareat omnibus totũ corpus eius q̃ tenebroſum ſit, quales eſtis uos, quos ego cognoui, quia dilectionẽ dei nõ habetis in uobis, quia. Ego ueni in nomine patris mei, & nõ accipitis me. Si alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Hic emim fructus malę arboris, hic malus theſaurus eſt cordis. Quid ergo? Niſi prius malum guſtaſſem fructũ, nõ cognouiſſem radicem arboris malæ, nõ cognouiſſem amaritudinem uitis alienæ? Niſi prius diceretis? non eſt hic à deo qui ſabbathum nõ cuſtodit, & dęmoniũ habet, & inſanit, poſtremo niſi perſequeremini, & occidere me quæreretis, neſcirem adhuc quia uerbum dei non habetis in uobis manens, uel quia dilectionem dei nõ habetis in uobis? Imò & anteq̃ ſepulchrũ gutturis ueſtri pateat, & os ueſtrũ maledictionem & amaritudinem deſpumet, quæ ſunt in corde ueſtro, oculi mei uident, & in libro meo oĩa ſcripta ſunt. Nunquid hoc ſolum q̃ nunc facitis, nõ accipiẽtes me, uideo nunc in corde ueſtro, & in libro meo ſcribo? Nempe & hoc & aliud qđ nondum fit, iãdudũ uidi & ſcripſi. ¶ Dico emim: Si alius uenerit in nomine ſuo, illũ accipietis. Adeo ſcio uos exptes uerbi dei, adeo uero iudicio cordium cognoui uos exortes dilectionis dei, ut & hoc iãdudum nouerim, quia quanto nunc odio pſequimini & occidere quæritis me, qui ueni in nomine patris mei. i. in hac profeſſione q̃ deus pater meus ſit, & ille me miſerit, & hoc palã facio dũ nõ gloriã mundi quæro, ſed gloriã dei, tanto ſtultitiæ ueſtræ trepudio ſuſcipietis hominẽ peccati, filiũ pditionis, qui ueniet in nomine ſuo, i. efferet ſe præſumptiõe ſua dũ aduerſatur, & extollitur ſupra omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita ut in templo dei ſedeat tanq̃ ſit deus. Illius enim ſpiritus eſtis, & ego noui, ut cito acquieſcatis mendacio, qui ad ueritatem ſurdi, indociles, & cæci eſtis, amici tenebrarꝝ, & rebelles luminis, amantes gloriã mundi, quã & homicidia uobis ille dilatans odientes gloriam dei, qua ego uerbo & exemplo prædicans uobis odio ſum gratis. ¶ Et uos qñq; criminis ueſtri magnitudinẽ uidebitis, qui nunc nõ accipitis me uenientem in nomine patris mei, uenientẽ bene dictum in nomine dñi, ita extollet ille quem uos ſuſcipietis, & hõc tm̃ dicens, hoc ſolum profitens, cũ teſtimonio ueſtræ legis, quia eſt in me nomen domini. Ego enim ſum angelus ille, de quo dicit deus & dominus legis Moyſi: Ecce ego mitto angelum meũ, qui præcedat te, & cuſtodiat in uia, & introducat ad locum quem paraui. Obſerua eũ, & audi uocẽ eius, nec contemnendũ putes, quia ſi dimittet cum peccaueris, & eſt nomen meũ in illo. Ego inquã ille angelus, ſum angelus pacis & cõſilij, angelus

Mat. 6

Oĩa pcta Iudæorꝝ Chro præcognita

Hie. 2 Io. 8. & 9

Pſal. 5. & 15 Hie. 17.

In Antichrm credẽt Iudæi

2. Theſſ. 2

Teſtimoniũ legis de Chro euidens

Ex. 23

Eſa. 19

uitę

uitæ & ueritatis. ¶Et eſt in me nomen domini. Nam excepto eo, q̃ ille pater, & ego ſum filius, ille genitor, & ego genitus, q̃dcunq; eius eſt nomẽ, in me eſt, & æque ut ille nuncupor dñs, deus, omnipotens, increatus, immẽſus, æternus, & q̃dcũq; aliud nomen de uero deo prędicat, quẽ uos dicitis, qa deus nr̃ eſt, & nõ cognouiſtis eũ. Vos ergo pc̃tm̃ ur̃m apprehẽdet, & pc̃tm̃ ueſtrũ uos inuenietis, quia nõ accipitis me teſtẽ ueritatis, ſuſcepturi aũt eſtis principẽ uanitatis, utpote qui toti carni & uanæ glorię dediti eſtis. Proinde crimen eiuſdẽ uanę gloriæ, q̃d in me falſo intorſiſtis, nunc ego retorqueo ueraciter in uos cũ pœna peccati. Dico em̃: ⌊Quo potestis uos credere qui gloriã ab inuicẽ quæritis, & gloriã quę à ſolo eſt deo nõ quæritis? ⌋Peccatũ quippe ẽ, q̃ gloriã ab inuicẽ quæritis, ſicut & magiſtri ur̃i ſcribæ & phariſæi, q̃ oĩa faciũt ut uideant ab hominibus, amantes primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutatiões in foro, & uocari ab hominibus Rabbi, imò q̃ gloriã ex uobiſmetipſis turpẽ & immundã quæritis, uelut oẽs ethnici, q̃r deus uenter eſt, & gloria in eor̃ pudendis, q̃r deus Mãnon eſt, & gloria in rebus peſſimis, lętant em̃ & exultant cũ male fecerint. ¶Pc̃tm̃ in quã ur̃m hoc eſt, pœna aũt peccati hæc reddit, quia pinde excęcati credere non poteſtis, & uenire ad me, ut uitã habeatis. Credere uel uenire ad me, gloriãq; ab inuicẽ quęrere, ualde ſibi inuicẽ aduerſant & repugnãt, ſimulq; eſſe nõ poſſunt: cõſequunt aũt ſe inuicẽ, gloriã ab inuicem quęrere, & gloriã quæ à ſolo eſt deo nõ quęrere: ſic ecõtra ſibi cõſentiunt, ſeq; inuicẽ cõſequunt, credere uel uenire ad me, & gloriã quę à ſolo eſt deo, quærere. Quę em̃ eſt illa quę à ſolo deo eſt gloria, niſi teſtimoniũ bonæ cõſcientiæ? Hæc utiq; uera gloria eſt, quia nõ põt fallere, quę aũt ab inuicem eſt gloria fallit ſemp, unde & falſa & uana eſt. Ergo illã gloriã uerã, ſcilicet bonam cõſcientiam, gloriã inq̃ & honorẽ uobis theſaurizare, id eſt, credere uel uenire ad me nõ poteſtis, q̃diu gloriã ab inuicẽ quæritis: nec aliã ob cauſam ad me uenire nõ uultis, niſi qa in uanitate lõge à deo gloriam ini. Igit falſo ſuſpicamini me teſtimoniũ uel claritatẽ accipere uelle ab hominibus, à quo tã lõge eſt gloriæ cupiditas, ut ad me uenire nõ poſſit, quicũq; ab hominibus gloriã quærit: & ego in uos ueraciter & iuſte retorqueo crimẽ hoc, qui gloriã ab inuicem quærendo ita cæcati eſtis, ut ueritatẽ audire nõ poſſitis, imò & gloria dei uobis odio ſit. Quid deinde? Putatis accuſante cõſcientia, q̃ uobis talionẽ redditurus ſim? Vos em̃ obſeruatis me, & circuitis obſeruantes, ut inueniatis unde accuſetis me, & in hoc exacuitis ut gladiũ linguas ur̃as, & intenditis arcũ rẽ amarã, ut ſagittetis in occultis immaculatũ, & nõ inuenitis, q̃ de regno uel gloria ur̃a tm̃ habeã cupiditatis, quãtũ poſſit à ſagitta pungi, id eſt, legitima accuſatione ante Cæſares uel præſides ur̃os declamari. Ego aũt habeo multa de uobis loqui & iudicare. Quid ergo? Et ego uos æquali uiciſſitudine accuſaturus ſum? Nõ. ⌊Nolite putare q̃ ego accuſaturus ſim uos apud p̃rem. ⌋Putate imò & ſcitote cauſam ueſtrã lõge in peius cecidiſſe, quia nõ miſit me pater accuſare, ſed iudicare. ¶Nõ mihi ut accuſatori uerba dediſti, nõ à qualicunq; exploratore ſpecti eſtis, ſed incidiſtis in manus iudicis, ſed apud me eſtis rei maieſtatis, ſed incidiſtis horrende in manus dei uiuentis. Hic filius dei, cui uos nõ creditis, ad quem uos uenire nõ uultis, ut uitã habeatis, cui pater omne iudiciũ dedit, quia filius hominiſ eſt, ecce ad audiendas cauſas proceſſit, in iudiciũ em̃ in hunc mundũ uenit, ut principẽ mundi foras eiiciat, & oẽs eius ſequaces in diem malũ reſeruet, in diẽ occiſionis, ſicut ꝓpheta prædixit: Ecce inquã iudex idẽq; rex ad audiendũ proceſſit, uosq; uincti peccatis ante conſpectũ eius adducti eſtis. Nolite ergo putare, q̃ ego accuſaturus ſim uos apud p̃rem. Seruabit quoq; uobis apud me idẽ, qui in iudiciis ueſtris mos eſt, ut nõ fit unus idemq; accuſator & iudex. Ego aũt (ſicut iã dixi) q̃d uos credere nõ uultis: ego inquã, ego ſum iudex. Accuſatorẽ ego attendo cõtra quẽ nullus aderit defenſor. Nõ enim accuſator deeſt. ⌊Eſt qui accuſet uos Moyſes, in quo uos ſperatis. ⌋Me iudice præſidente Moyſes accuſat uos. Noua res nunc à me, uobisq; inopinata, dicta eſt. Vos enim in Moyſe ſperatis. Quid ni? uos etenim, diſcipuli Moyſi nos ſumus dicitis, uos de cathedra Moyſi pendetis, & cũ ſurdis auribus audiatis dicentem: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis uiribus tuis, & proximũ tuũ ſicut teipſum, totãq; legem in his duobus mandatis pendentẽ & prophetas, poſt dorſum ur̃m proieceritis, in ſolis phylacteriis dilatatis, & magnificis fimbriis totos Moſaicos uos eſſe putatis. ¶Itaq; & hoc ſperatis, q̃ ſi ego apud patrẽ uos accuſauero, & pater quippiam dur̃ ſuper uos molitus fuerit, ſtabit Moyſes pro uobis, & antiqua fortitudine deũ tenebit: & cum dixerit pater, dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, confortabit Moyſes brachium ſuum, & tam diu complexu ſtringet illum, dicens: Dimitte peccata populi tui, donec reſpondeat: dimiſi propter uerbũ tuum. Non eſt ita. Non enim hic agitur iudiciũ ut pater iudicet, & me accuſante Moyſes excuſet: ſed ego iudex, pater enim non iudicat quenq;. ¶Ego inquã iudex, Moyſes aũtẽ accuſator eſt, crudelis & clamoſa cenſcientia ueſtra teſtis unus: ſanguis meus, quẽ uos perſequimini (iã em̃ interficere me quæritis) ſanguis inquã meus clamãs in cœlũ de terra, quę aperiet os ſuũ, & ſuſcipiet illũ de manu ueſtra, teſtis alius eſt, & econtra defenſor nullus eſt. At uos in Moyſe ſperatis, quaſi ille peccatores & impios, ueſtri ſimiles, foue

Nomẽ dñi in Chriſto

Mat.6 Mar.12 Lu.11 Mat.23 Phi.3 Mat.6 Lu.6. Pro.2

Credere, & gl̃ia ab inuicem quęrere cum repugnant

2.Cor.1

Pſal.63

Chr̃s nõ accuſator, ſed iudex eſt

Hic.1a

Iudęi nõ uere diſcipuli Moyſi

Iohã.9 Mat.23 Deut.6 Mat 22 Idẽ 23

Exo.32

Teſtes duo cõtra Iudęos Gen.4

fouere consueuerit. ¶ Nonne & quando deum tenuit (ut prædictum est) stans in confractione, idem in nimia mentis humilitate, in conspectu eius, ut auerteret iram eius, nonne inquam prius q̃ manus suas ad deum expanderet, suas manus, manusq; omniũ filioꝝ Leui consecrauit in mortibus uestris, qui soli de tanto numero accesserũt ad eum dicentem: qui dominie st iũgatur mihi? Nõne & tabulas scriptas digito dei, ualde iratus confregit, uitulũq; uestrũ, deũ uestrũ aureũ, corã quo saltãtes lusistis, contriuit & minuit, & in fluuiũ proiiciens, ex eo uobis potũ maledictionis dedit, & xxiii. milia de numero uestro occidit? ¶ Quid igitur sic iratus est ubi corã uitulo uestro uidit uos saltantes, & ludentes, choros q; ducentes, quanto magis nunc uos rebelles & incredulos, populumq; durę ceruicis, ille idem iusta accusatione confringet, quemadmodũ tabulas illas lapideas (qbus utiq; duriora uestra sunt corda) iusto zelo confregit? Sceler tius enim nunc mihi Barabbam latronem, homicidam, seditiosum, mihi præferre habetis, q̃ tunc deo, quos eduxerat de terra Aegypti, uitulum conflatilem prętulistis, & mutastis gloriam uestram in similitudinem uituli fœnum comedentis, tunc ludentes atq; cantantes, nunc tumultuantes, & crucifige crucifige conclamantes. ¶ Quapropter sicut illæ priores tabulæ manibus Moysi confractæ, & aliæ denuo de monte, instar priorum incisæ sunt, sic accusatione Moysi uos prior populus iamiam condemnabimini, & alia gens maior & melior in tabulis cordis carnalibus æternam excipiet scripturam digiti dei. Non enim in uanum Moysi nũc dictum est: Cerno q; populus iste durę ceruicis sit, dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq; te in gentem magnam, quę hac maior & robustior est. Audiet quippe deniq; Moysen alia gens, uobisq; abiectis & iusta dãnatione confractis, orbis terræ doctor hic erit, non in obscuritate literę, sed in spiritus claritate. Nam sicut cum prioribus tabulis facies eius non refulsit, sed cum acceptione tabularꝝ posteriorꝝ splendida facta est ex collocutione dei, ita ut patres uestri ammirantes timerent & fugerẽt, ita nũc in doctrina noui populi uobis præferendi, ex collatione euangelii glorificabitur lex, radiis gratiæ & ueritatis, q̃ dum prædicabitur * uobis ferre non ualentes, toti aduersi fugietis. ¶ Et hoc scitote, quia q̃d tunc dictum est illi de peccato uituli, ueruntamen in die ultionis uisitabo & hoc peccatũ eorꝝ, nũc implebitur, ita ut cum omni sanguine iusto, qui effusus est super terrã, ueniat & illud peccatum super generationem istam. Est igitur qui accuset uos Moyses, in quo uos ore superbo speratis, & corde incredulo ab illo receditis, cum ille uobis, imò cunctis gentibus, contra uos clamet: qui domini est, iũgatur mihi. ⌊ Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Quia si literis illius nõ creditis, quomodo uerbis meis credetis? ⌋ Ecce qualem ad conclusionis finem disputatio ueritatis delectabilis & uictoriosa peruenit, ecce qualiter aduersarias partes, & si non uicit ut flecteret, uicit ut confringeret. Putabant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudęos esse, sperabant in Moyse, adeo prompti fautores Moysi, ut quærerent interficere filium dei. Nam propterea persequebantur eum, quia hæc faciebat in Sabbatho. Confregit illos, ita ut non possint stare, conuicit illos Moysi non credere, nec Iudæos esse, sed esse in synagoga Satanæ. Si crederetis (inquit) Moysi, crederetis forsitan & mihi. Exposuit cur à Moyse, uel unde essent accusandi, uidelicet qa non crederent Moysi. Et miro modo dicit: In quo uos speratis, subdendo: Si enim crederetis. Sperare nãq; non potest, q non credit. Mirũ ergo uideri potest, q; hinc illos non negat credere, hinc rursus eosdẽ causatur non credere. ¶ Proinde res nunc exigit, illam quæ à sanctis patribus recte perspecta est, non prętermittere distinctionem fidei. Audenter dicunt, qa fine fide neq; infidelis uiuit. Nam si infidelem percunctari uelis, quem patrem, uel quam matrẽ habuerit, protinus respondet illũ atq; illam. Quem si statim requiras, utrũ nouerit quando conceptus sit, uel quãdo natus, nihil horꝝ se nosse fatebitur, & tamen q̃d non uidit credit. Nam illũ patrem, illamq; se matrem habuisse, absq; dubitatione testatur. Itaq; fatẽtur, q; & infidelis habeat fidem. Habent etenim infideles fidem, sed utinam in deũ. quam utiq; si haberent, infideles non essent. Cum itaq; sit & fides, quam infideles quoq; habere possunt: & fides, quam q habent, infideles non sunt, recte Iudæi & sperare in Moyse, & Moysi redarguuuntur non credere. ¶ Nam secũdum fidem, quã & infideles habere possunt, optime tenebant & nũc tenent Iudæi, nobiles & sanctos patres se habuisse, Abraham, Isaac, & Iacob, principes ac duces, reges q̃q; ac sacerdotes, & turgidam spem magno uento superbiæ gestabant, de illorꝝ meritis nimiũ præsumentes, cunctasq; gentes & immundas & ignobiles rigida nimiũ cordis ceruice despicientes. At uero spem in deum uel fidem, per quã Abraham cęteriq; patres iustificati sunt, illos non habere uel habuisse, satis usq; hodie manifestũ est. Recte igitur cũ dixisset dominus: Est qui accuset uos Moses, in quo uos speratis, protinus adiecit: Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. ¶ Vbi dicendo forsitan, acerrime duritiam cordis eorꝝ ad credendum expressit, quippe cũ & electi ex illis, Apostoli bene credentes Moysi, & expectantes promissum per prophetas regnũ dei, tam difficiles ad credendũ sibi fuerint, ut & ipsos increpauerit dicẽs: O stulti & tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt prophetæ. Itaq; licet posito hoc antecedenti,

Iust. Iustra scetur Moyses cõtra hos Iudęos q̃ cõtra illos i deserto Mat. 27

Psal. 105

Mysteriũ tabularũ confractarum

2. Co. 3 Exo. 32

2. Co. 2 Exo. 34

* vos Vltio futura Exo. 32 Mat. 23

Exo. 32

Confutatio Iudæorum

Apo. 2

Duplex fides

Quõ credebant, & non credebãt Mosi Iudæi

Cur ait, forsitã crederetis & mihi Luc. 24

credenti: si credideretis Moysi, consequens sit: credideretis & mihi, tamen qa potuit in discipulis qq eius fieri, ut credentes Moysi, non statim crederent & huic, sed ingenti opera strui oportuit, ut crederent hunc esse, de quo Moyses scripsit, recte ait: credideretis forsitan & mihi. Vnde & subsecutus, non dixit: q fi uerbis meis non creditis, quomodo literis eius credetis? Potuit enim fieri, ut credens qs literis Moysi, necdū continuo uerbis eius crederet: sed firmissime dixit: q fi literis eius non creditis, quomodo uerbis meis credetis? ¶ Sicut enim literis legislatoris iamdudū sepulti non credūt, uerbi gratia dicentis: Ecce ego mitto angelum meū &c. usq: & est nomen meū in illo, quomodo uerbis eius presentis, de ipsis nati, & inter ipsos nutriti crederent, ipsum nomen in seipso esse profitentis, id est, deum dei filiū se esse asserentis, cuius respectu deus pater nominandus sit, uel aliquod nomen proferentis, qd non est nisi solius dei, uerbi gratia, cum diceret: Ego principium qui & loquor uobis. Exo 23 Iohan. 8

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Setxus.

PRAELIBATI ANNI CVRRICVLO QVID DEINceps fecerit, quęq dixerit dominus Iesus, ab hoc Euangelista prętermittuntur, qa uidelicet eoꝝ satis multa in cæteris Euangelistis habentur. Hic namq annus ille est, in quo initiū dominicæ prædicationis ordiuntur. Sequentis ergo anni, qui ultimus est, uitæ mutabilis, uitæ incommutabili semper in se uiuenti narrationem ingreditur, tanto plus splendoris habentem, quanto uicinius spectat, mox affuturā post finē eiusdem anni dominicæ passionis & resurrectionis sempiternā lucē. Tunc enim uere nobis omni nube discussa, benigna solis æterni claritas emicuit, quando uerus iste agnus, ut auferret peccata mundi, mortē nostrā moriendo destruxit, & uitā resurgendo reparauit. Huius autē beneficij claritatem præsentis anni præmittit, in eo maxime, q dominus noster necessariā uitæ nostræ, suæ carnis escam, suiq; sanguinis potū commendans: Nisi manducaueritis (inqt) carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Igitur habito cū Iudæis fideli & omni acceptione digni sermonis conflictu, hæc euangelicæ narrationis lectio sequitur. ⌊Post abiit Iesus trans mare Grlilęæ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo maxima, quia uidebant signa quæ faciebat super his q infirmabantur. ⌋Nō præpositiue post hæc abiit, sed absoluto aduerbio post abiit legendū. Non enim ab Hierosolymis, ubi facta uel dicta fuerant ea, quæ supra memorata sunt, abiit dominus Iesus trans mare Gelilęæ, ut faceret uel diceret ea quę presenti cōtinentur lectione. Nam & quando post abierit illuc, & hic Euangelista patenter innuit, dicendo: Erat autem proximū pascha, dies festus Iudæoꝝ, uidelicet circa finem anni prælibati, & unde, quo uel cur abierit & ista fecerit, Euangelista Mattheus euidenter aperit. ¶ Videlicet unde, nisi de patria sua Nazareth, ubi non fecit uirtutes multas propter incredulitatē illoꝝ? Cur autem inde abiit, nisi quia scandalizabantur in eo? Dicebant enim: Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph, & Simeon, & Iudas? & sorores eius, nōne omnes apd nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia? Herodes qq Tetrarcha fama eius audita: Hic est, inquit, Iohannes Baptista, ipse surrexit à mortuis & ideo uirtutes operantur in eo. Propter hæc à patria sua discedens, qualem in locum abiit trans mare Galilææ? In locum (inqt) desertum seorsum. In his omnibus mysteria continentur, nunc interim literā prosequamur. Abiit, inquit, trās mare Galilęæ, quod est Tyberiadis. Primo dicendum iuxta historiam, quia mare Galilęæ, qd multis pro diuersitate circumiacentiū regionū uocabulis distinguitur, illi stantū in locis mare Tyberiadis uocatur, ubi Tyberiadem ciuitatē aquis ut aiūt calidis salubrē ab occidente præmonstrat. siquidē interfluente Iordane, duodeuiginti passuum milibus in longum, & quinq extenditur in latū. ¶ Solū hoc miraculū de omnibus quæ ab aliis dicta sunt, ab hoc Euangelista iteratū est. Quare? Videlicet ut secundū authoris intentionem & opus pariter & causas operis perscriberet. Nam cū hęc uisibilia faceret dominus, in uisibiliū instantia rex miro modo (ut ait ipse) coartabat usq dū perficerentur, & quēadmodū ex abundātia cordis os cuiusq nostrū loquitur, sic ipse secundū diuinæ maiestatis suę opera, quę intus meditabatur, foris miranda operabatur. Deniq cū cibus suus esset, facere uoluntatem eius qui miserat illū, & perficere opus eius, nunquid obliuiscī aliquādo poterat eundē cibū suū, quin semper dictis & factis ruminaret illū? ¶ At nūc prope erat, prope inquā, id est, post annū futurę erat, ut secundum prędictam uoluntatem patris, mare Galilęæ, id est, amaritudinem iniret transmigrationis suæ, uidelicet transeūdo ex hoc mundo ad patrē per amarā passionis

Gesta Chri sti sedo prędicationis anno prætermittē tuntur hic

1 Cor. 15

CAP. VI

Post abiit

Mat. 13 in fi. Abiit de Nazareth.

Mat. 14

Mare galilęę nūcupatū hodie

Cur Iohānes unū hoc miraculū post cæteros commemorat Luc. 8 Mat. 2 Iohan. 5

Mysterium qd dicit ppe erat pascha Iohan. 13

Iohan.15

peſſionis & mortis tribulationem, ac deinde ſequentes ſe per fidem turbas populoꝝ, ſecundū animas refecturus erat ſanctaꝝ cibariꝫs ſcripturaꝝ, ſimulq; ſecundum corpus & animam, ut utrumq; uitam haberet, daturus in eſcam neceſſarium corporis & ſanguinis ſui ſacramentū. Hoc manifeſte præſenti facto prophetauit, manifeſtiusq; ſi ſequenti ſermone cōfirmauit. Vn de conſtat homines iſtos tanto miraculo refectos, non à ſemetipſis, ſed nutu diuino dixiſſe, quia hic eſt uere propheta, qui uenturus eſt in mundum, ipſumq; Euangeliſtam hoc ipſum intendere, cum præmittit, dicens: Erat autem proximum paſcha, dies feſtus Iudeoꝝ, quia uidelicet in paſchali ſolennitate tranſeundo (ut iam dictum eſt) ex hoc mundo ad patrem, relictu rus erat nobis ſequentibus ſe, in eſcam & potum (ut præ dictum eſt) corpus & ſanguinē ſuū.

Myſtica expoſitio de paſſione Chri Iohā.5

Bene ergo miraculum hoc, cum ab aliꝫs dictum eſſet, ab hoc Euangeliſta iteratū eſt, ut cauſas eius per ſubſequentia dn̄ini uerba plenius exponeret. ¶ Sed iam ad myſteria ueniendū eſt. Abiit inquit trans mare Galileæ q̄d eſt Tyberiadis. Ecce palam eſt, quia abiit, quia reliquit dominum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam. Reliquit inquā domeſticos ſuæ carnis, falſos & ſemetipſos fallentes diſcipulos Moyſi, quibus ſupra dixerat: Quod ſi literis eius non creditis, quomodo uerbis meis credetis? & longe abiit quo uoluit, ad ſuſcitandos mortuos quos uoluit, ad

Trans mare Tyberiadis.

dandam uitam omnibus, à quibus æque ut patrem honorificandum ſe nouit. ¶ Abiit autem trans mare Galileæ, id eſt, tranſmigrauit amara uia, & difficili nauigatione, ſcilicet portatus ligno crucis, qua tamen & triumphauit omnes fluctus ſuæ paſſionis, q̄d uidelicet mare eſt Tyberiadis, quia q̄d omnibus notum eſt, paſſus eſt ſub Pontio Pilato præſide Tyberii cæſaris, no bisq; magnæ gentiū multitudini, eiuſdem crucis nauigium, ad ſequenda ueſtigia ſua dereliquit. Quicūq; enim illum ſequimur, in morte eius baptizamur, conſepulti cū illo per baptiſmum in mortem, ut quomodo ſurrexit ipſe à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitę ambulemus. ¶ Quare autem nos tantę multitudinis populus illum ſequimur? Quia uidebant inquit ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Quis ex nobis omnibus qui illum ſequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato Adæ, ſine dubio additis & ſuis actualibus peccatis moriebat? Nam & ſi ꝓpter pc̄m̄ originale æque omnes, ſiue Iudęi, ſiue gentiles moriebamur, etenim de Iudæis q̄q; fuit * (inquit Apoſtolus) filii iræ ſicut & cæteri, & ſi inquam omnes infirmabant homines, nos maxime infirmi eramus, cū ſpem non habētes lōge eſſemus à deo. Vñ & de nobis recte dictū eſt: Multiplicatę ſunt infirmitates eoꝝ, poſtea acceleraueruṫ. Illa utiq; non curioſitati, ſed ſaluti noſtræ data ſigna, ſigna miſericordiæ & gratiæ uidimus, quia ubi abūdauit peccatum ſuperabūdante gratia, nos idololatræ, quoꝝ multiplicia fuerūt peccata, multipliciora per ſpūm ſanctū eius accepim⁹ gratiaꝝ dona, ut ſanati ex pediti curreremus, & currentes non laſſaremur, laborātes non deficeremus. ¶ Equidē ſunt pleriq; qui religionem Chriſtianam non iccirco ſequunt, quia uident huiuſmodi ſigna, quib⁹ infirmæ animæ curantur, magisq; illecti ſunt temporalibus commodis, quę (cum ſint officiales ſacramentoꝝ Chriſti) de altario conſequuntur, q̄ delectati ſpiritualiū pietate donoꝝ, quibus, ut iam dictum eſt, infirmæ animæ ſanantur, fuerunt & in illa multitudine magna q̄ plurimi, qui dominū non reuera ſequebantur propter ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur, nec ram delectabantur pia congratulatione, q̄ trahebantur Iudaico more ad ea capienda, quæ poſtmodū ab ipſo domino murmurantes quę fierunt, uel quærentes murmurauerunt. Quod ipſe illis paulo poſt exprobrans: Vęnitis inquit ad me, non qa uidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus & ſaturati eſtis. Attamen quamlibet diuerſa mente, magna tūc ſecuta eſt, magna nūc ſeqtur multitudo dominū Ieſum. ⌊Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cū diſcipulis ſuis.⌋ Ergo inquit qa trans mare abiit, iccirco ipſe q̄q; in mōtem ſubiit, quia uidelicet propter hoc illum deus exaltauit, quia factus eſt obediens uſq; ad mortē, mortem autem crucis: & iccirco ſuper omnes cœlos cœloꝝ caput exaltauit, quia de torrente paſſionis in uia bibit. Ibi ſedebat cū diſcipulis ſuis, pcul dubio in magna ſolēitate cōtēplatiōis, habens coram ſe opus ſuum, & religioſo corporis habitu exprimens præparationem glorię & honoris, in quo ſedere habebat ad dexteram maieſtatis in excelſis, & ꝙ, ubi foret ipſe, illic eſſent ſimul & diſcipuli ſui. Si enim omnis uita ſapientis meditatio mortis eſt, cum utiq; neſciat homo finem ſuum, quanto magis ipſe qui nouerat, & pro uelle ſuo diſponebat curſum ſuū & finem ſuum, quem latere non potetat, quæ utilitas eſſet in ſanguine ſuo, dum deſcenderet in corruptionem, cunctas humanitatis ſuę uias ſecundū eundem finem ſuum coram ſe habebat? Quàm congruo autem tempore procedebat, Euangeliſta pulchre innuit, ita ſubiūgens. ⌊Erat aūt dies proximum paſcha dies Iudeoꝝ.⌋ Feſto quippe Iudeoꝝ die, qui dicitur paſcha, id eſt, tranſitus, quando agnus brutus, in figura huius ueri & rationalis agni, immolabatur, & eius ſanguine poſtes conſecrabantur, & ſic tranſitus filioꝝ Iſrael per mare rubrum celebrabatur, tenendus erat hic idem dominus, & omnibus ſequētibus ſe uiam maris rubri, id eſt, baptiſmi, per mortē ſuam paraturus, & omnia quę nunc tam præeunte miraculo ſignificat quā & ſubſeqenti ſermone commendat, in ſemetipſo complecturus. Bene ergo ſecundum intentionem

Reliqioſi, ꝓpter cōmoda temporalia

Philip.2 Pſal.109 Meditatio Chri ſedēdo Heb.1 Iohan.14 Eccle.9

Pſal.19

Paſcha Exodi.12

tionem operantis domini pertinuit ad diligentiã ſcribentis, ut diceret, erat autẽ proximum paſcha, dies feſtus Iudæorũ. ¶ Cũ ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & uidiſſet, quia multitudo maxima uenit ad eũ, dicit ad Philippũ: unde ememus panes, ut manducent hi? Hoc autẽ dicebat tentans eũ, ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. ¶ Vt cõiunctionis interpoſitæ uim teneas, me moriter illud ſciendũ eſt, q̃ iccirco tranſierit & in montẽ ſubierit, ut turbæ ſequerentur: imò iccirco mortis amaritudinem paſſus ſit, & in cœlũ aſcenderit, ut nos eius ueſtigia ſequentes, ad thronũ gratiæ per ipſum fiducialiter accederemus. ¶ Cũ ergo ſubleuaſſet, inquit, oculos. Subleuati oculi Ieſu feneſtræ ſalutis, & patentes miſericordiæ ianuæ ſunt, per quas gratia & ueritas emittitur: ſubleuatio oculorũ Ieſu, præſens miſerorũ cõpaſſio eſt. Quo contra Pſalmiſta de his, quorũ uiſcera crudelia miſereri nolunt, & parcere neſciunt, oculos ſuos, inquit, ſtatuerunt declinare in terrã. Et quidem peccata patrũ noſtrorũ, qui peccauerũt & non ſunt, nos autẽ iniquitates eorũ portauimus, hoc merebantur, ut Ieſus oculos ſuos, in irã iuſte depreſſos, minime ſubleuaret, ſed extra debitũ iuſtitiæ miſericorditer de nobis recogitans, cũ eſſet in ſinu patris, proſpexit de excelſo ſancto ſuo, & poſtmodũ cœlo iterato receptus, aſpectus erat de cœlo in terram, ut audiret gemitus cõpeditorũ, ut ſolueret filios interemptorũ. Vnde & alibi Pſalmiſta: Oculi, inquit eius ſuper gentes reſpiciunt. Subleuatis igitur gratiæ ſuæ oculis, quid dixit aut quid fecit? Vnde inquit ememus panes, ut manducent hi? Eq̃dẽ tunc unũ ex diſcipulis, quos ad iuſtitiã magiſter pietatis erudiebat, hoc modo tentauit, non ut ſciret, quantũ fidei iã haberet: quippe qui iuxta hunc eundẽ euangeliſtã ſciebat, quid eſſet in homine, & iccirco non erat ei opus, ut quis teſtimoniũ perhiberet de homine; ſed ut matu inquiſitionis ſuæ tentando, & per uocẽ reſponſionis eliciendo ignorantiã eius ipſi oſtẽderet: quomodo beneuolus cuiuſq; artis præceptor, interdũ diſcipulũ interrogat, non q̃ de ignorantia illius dubitet, ſed ut ad interrogationẽ euigilet, & ipſe iam attẽto efficatius demõſtret. Cæterũ omniũ doctorũ cunctũ ordinẽ, qui ſanctæ eccleſiæ uice eius præſunt, nunc uſq; acrius interrogat & tentat. Cum enim eis, utiq; ſeruis ſuis, tradit bona ſua, & uni quidẽ dat quinq; talenta, alii duo alii uero unũ, & unicuiq; ſecundũ propriã uirtutẽ, uel cũ aliquẽ cõſtituit ſuper familiã ſuã, ut det illis in tẽpore tritici menſurã, quid aliud q̃ interrogat & tentat, id eſt re ipſa indicat, quis bonus & fidelis, quis autẽ nequã ſeruus ſit? Nam ſi nihil accepiſſent hi, qui nunc probi uel qui ſuomet iudicio reprobandi ſunt, ſemetipſos neſcirent. Sunt autẽ pleriq; qui dũ libenter uacant ocio, de auditorũ tarditate cauſantur. Quorũ modicam, quam in ſpiritualibus habent, fidem, adhuc & in corporalibus habens. ¶ Dicit ei Philippus: Ducentorũ denariorũ panes non ſufficerent eis, ut unuſquiſq; modicũ quid acciperet. Tale nanq; eſt hoc, ac ſi dicãt hi, quibus euangelii diſpenſatio credita eſt. Omniũ magiſtrorũ ueterũ pariter & nouorũ doctrina non quicq̃ efficiet, ut gens ſtolida & antiqua, fame audiendi uerbũ dei pręmortua, modicũ quid fidei uel chriſtianæ religionis accipiat. ¶ Dicit ei unus ex diſcipulis eius Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer hic unus, qui habet quinq; panes hordeaceos, & duos piſces. Sed hæc quid ſunt inter tantos? ¶ Quis iſte puer fuerit, uel cuius in obſequiũ, utrũ ne Chriſti & diſcipulorũ eius, an quorũlibet e turba, uenalia hæc portauerit, iuxta hiſtoriã ignoramus. ¶ Cæterũ quacũq; in ſolitudine, quacunq; in deſerti, id eſt ſeculi huius regione, turba gentiũ Chriſtũ ſequitur, trans mare baptiſmi eius, ut uideat ſigna quæ facit ſuper his qui infirmabantur, diuerſis peccatorũ languoribus, illuc adeſt puer ſtultitiæ magnitudine cunctis notus, ſcilicet ille Iudæorũ populus, qui pro eo, q̃ non habuit ſcientiã, captiuus ductus eſt: populus inquã diſſipatus puer ſenſu, ſed malitia ueteranus, qui ſanguine Chriſti pollutus, cecidit in ore gladii ſub Tito & Veſpaſiano imperatoribus, & in omnes gẽtes captiuus ductus eſt. Quocũq; Chriſtũ turba credentiũ ſequuta eſt, illuc iſte puer deportauit ſecũ integros quinq; Moſaicæ legis panes, id eſt totidẽ libros, duos quoq; piſces, id eſt, prophetas omnes & pſalmos, legem ſimul & euangeliũ teſtificantes, uel unũ eundemq; Chriſtũ regem ſimul & ſacerdotẽ, claris præconiis concinnentes. ¶ Illos ſcripturarũ panes ac piſces, collo ſeruili baiulat nec mãducat, ſudat ſub onere literæ, nec attingit manu uel dente medullam ſpiritualis intelligentiæ. Non ergo ſibi, ſed omni mundo portat, ut omnis homo uel quæq; gens teſtimonia Chriſti, q̃ antiquiſſima ſint, de uicino audiat: ut non dicat paganus ſiue hæreticus, à nobis conficta eſſe quæcunq; de Chriſto contra eos proferimus teſtimonia, quæcunq; de rege & ſponſo ſuo catholica cõtra omnes ueritatis aduerſarios prædicat eccleſia, nec negare queat idem puer ſtultus, ſuo conuictus onere, id eſt lege ſua. Nam quemadmodũ filii Ruben, Gad & Dimidiæ tribus Manaſſe, nolentes tranſire cum cæteris filiis Iſrael ad habitandum trans Iordanem, & citra ipſum caulas ouium fabricentes & ſtabula armentorũ, nos ipſi (inquiũt) armati & accincti pergemus ad pũlium ante filios Iſrael, donec introducamus eos ad loca ſua, uſq; dum poſſideant hæreditatẽ ſuam, nec quicq̃ quærimus trans Iordanem, quia iam habemus poſſeſſionem noſtram, & ita egerunt: ſic iſte populus, qui noluit nobiſcum tranſire Chriſti baptiſmum, tamẽ hic inter nos eſt, portans non ſibi (ut prædictum eſt) ſed nobis omnes ſcripturas legis & prophetarũ, quæ

1.Pet.2
Heb. 4
Subleuãsocui los ex cõpaſſione.
Pſal.16
Thren.5
Pſal.101
Pſal.65
Interrogatio magiſtri.
Iohan.2
Tentãs eũ.
Mat.25
Luc.12
Puer habẽs qnq; panes. & duos piſces, ppls Iudaicus eſt.
Eſa. 5
1.Cor.14
Nobisportatẽ Iudæus illos panes & piſces.
prefiguratio iſti⁹ pueri.
Num.32

uno eodēq; ſenſu cibus & arma nobis ſunt, neq; dimittunt nos, donec perueniat ad uictoriam auditoriū noſtrū, ſiue contra paganū, ſiue hæreticū, ſiue etiam contra ipſum armaturę noſtrę portatorem quicquām dicendū ſit uel agendum. Eſt igitur puer unus hic, habens quinque panes hordeaceos, & duos piſces, id eſt, quinque Moyſi libros, ſub tenaciſſima literę palea, granum ſpiritus continens, prophetasque & pſalmos Chriſtum teſtificantes. ¶Sed hæc quid ſint inter tantos? Videlicet ſi ita permaneant, quomodo iſte puer illos circumportat, permodicum & nimis paux eſt. Eſurientiū quippe multitudo magna eſt, & in ipſa multitudine aliqui ſunt magni, id eſt, magnæ capaces ſcientiæ, oratores atq; philoſophi, nam & de ipſis nōnulli ueniunt ad fidem Chriſti. At illæ ſcripturæ ſecundum literalem ſenſum non ualde magnæ ſunt. Quid enim magnū apponeretur auido conuiuæ, id eſt, cuilibet philoſopho, uel oratori, uocato & ſedenti ad menſam Chriſti, cū non niſi ſecnndum literam legeretur illi, quia Abraham duos habuit filios, unum de ancilla, & unum de libera, uel quia minor ex filiis Iſaac, ſcilicet Iacob, aſtu matris maiori filio benedictionem præripuit, contectus hirſutis hœdorū pelliculis? Sic & in pleriſq; geſtis mandatis, ſiue holocauſtis adeo macra litera eſt, ut quamlibet eſurienti, uel dei uerbum deſyderanti, in ipſo deſyderio faſtidium generare poſſit, niſi ad chriſti manus implenda hæc ſcriptura peruenisſet. ⌊Dixit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere.⌋ Coniūctio literæ, quæ ſic poſita eſt, Dixit ergo Ieſus, illi aſſumptioni ut concluſio reſpondet, quam ſupra Euangeliſta poſuit dicens: Hoc autem dicebat tentans eum, ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Statimq; aliud aſſumit ſic. ⌊Erat autem fœnū multum in loco.⌋ Mox itex per concluſionem ſubiungit. ⌊Diſcubuerūt ergo uiri.⌋ Sed quanti, cum panes eſſent tā pauci? Sequitur. ⌊Numero quaſi quinq; milia.⌋ Nam reuera, quia tentando dixerat: Vnde ememus panes, ut manducent hi, & quia ſciebat quid propoſuiſſet, uel quid eſſet facturus: cō ſequebatur, ut poſtq̄ tentauit illum, faceret homines diſcumbere, & quia fœnū multum erat in loco, commodius ibidem homines poterant diſcumbere. Itemq; per concluſionem ſequit: ⌊Accepit ergo Ieſus panes.⌋ Nam quia tanti erant homines, & tam pauci panes, utiq; oportebat, ut ipſe illos ſuis manibus acciperet, ut gratias ageret, aut iuxta alios euangeliſtas bene diceret. ⌊Et cum gratias egiſſet diſtribuit diſcūbentibus.⌋ Cū inquit gratias egiſſet, uidelicet ut nos de perceptis uel percipiēdis cœleſtiū gratiæ donis, exemplo ſuo gratias agere prædoceret, diſtribuit diſcūbentibus. Quotidie qdem dñs Ieſus ſequentibus ſe, unicuiq; iuxta bene placitū gratiæ ſuæ panē cœleſtis doctrinæ diſtribuit, hoc præcipiens uniuerſis, ut diſcūbant ſuper fœnū, id eſt, ut reprimāt uitia carnis, qa uidelicet omnis caro fœnū, & omnis gloria eius tanq̄ flos fœni. ¶Quando autē ſacram ſcripturā, quæ (ut prædictū eſt) per panes iſtos figuratur, in manibus ſuis acceperit, recte quærit, & citius inuenitur. Tunc enim illam, uidelicet ſanctam ſcripturā, qua nos paſcit, in manibus ſuis accepit, quando ipſe, iuxta Iohannis Apocalypſim, uerus agnus aſſiſtens in medio throni, & quatuor animaliū & ſeniorx, id eſt in medio Eccleſiæ, homo factus apparens in teſtimonio doctorx omniū uetexx pariter & nouorx, tāq̄ occiſus, imò reuera occiſus, ſed denuo uiuus, habens cornua ſeptem, & oculos ſeptē, q̄ ſunt ſeptem ſpiritus dei miſſi in omnē terram, ab ipſo recepto in cœlū, uenit per Incarnationis myſterium & paſſionis ac reſurrectionis ſuæ triumphū uſq; ad dexterā ſedentis ſuper thronum, & ſic ueniendo uel eundo accepit librū de dextra ſedentis ſuper thronū, & aperuit illum, id eſt, uniuerſam ſcripturā ſanctam diuinitus inſpiratā, de diuina potentia ſuſcepit in ſemetipſo cōplendam, cuius uidelicet tota circa ſalutē noſtram in natura hominis aſſumpta, diſpenſatio prædicti libri apertio, id eſt ſanctarx ſcripturarx adimpletio eſt. Non enim intelligerent ſcripturę, niſi in illo fuiſſent impletæ. Tunc ergo ſcripturarx panes in manibus ſuis accepit dominus Ieſus, quando ſecundū ſcripturas incarnatus paſſus eſt, & reſurrexit, tunc inquam acceptis panibus gratias egit, quando ita (ut dictū eſt) ſcripturas implendo, ſemetipſum obtulit patri, in ſacrificiū gratiæ & ueritatis. Igitur acceptis panibus cum gratias (inquit) egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. ⌊Similiter & ex piſcibus quantum uolebat.⌋ Idem tam de Moyſe q̄ de omnibus prophetis, & pſalmis, populum ſuū ſufficienter inſtruxit, aperiens illis ſenſum, ut intelligerēt ſcripturas, primum illis Apoſtolis, deinde per ipſos, imò qui eandem gratiam, qua & ipſis ſucceſſoribus uel adiutoribus eorum ſufficientia de lege & prophetis & pſalmis adinuenta ſubminiſtrant Euangelicæ fidei. Vnde in cæteris Euangeliſtis ſignanter expreſſum legimus, quia cum benedixiſſet, & fregiſſet, dedit diſcipulis ſuis panes, diſcipuli autem turbis. ⌊Vt autem impleti ſunt, dixit diſcipulis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta ne pereāt.⌋ Magnum quidem in facto exteriori diuini beneficij eſt miraculum, ueruntamen cotidianis operibus dei non magis admirandum. Maius enim totius mundi gubernatio eſt miraculum, q̄ de quinq; panibus ſaturatio quinq; milium hominum. Itaq; nō tam mirandum erat uel eſt, hoc facere potuiſſe deum, q̄ gaudendum illum, q hæc facere poſſet, ueniſſe in hūc mundū, hominemq; factum eſſe uerum deum dei filium. Illud quoq; reuerenter audiendū, & diligēter obſeruandum eſt, q̄ ait: Colligite quę ſuperauerunt fragmenta ne pereant, nō ſolū in diſpenſatione

Vetus teſtamentū in cortice lr̄ę, inſufficiēs ad fidē

Gen. 18
Gala. 4
Gen. 27

Eſa. 40
Qñ Ieſus panē ſanctā ſcripturā accepit
Apo. 5

Luc. 24

Mat. 14
Mar. 6
Luc. 9

ſatione uerbi dei, in q̃ maxime cauendũ eſt ne nimis importune & abſq; diſcretione infirmis aut faſtidioſis auditoribus ingeratur, uerũ etiã in uſu uel uictu panis huiusuiſibilis, quo corp⁹ paſcitur, curandũ eſt ne nobis ſaturatis pereat, quod eſurientibus poteſt prodeſſe pauperibus. Cuius enim, niſi dei donũ eſt panis quoq; iſte, quo carnaliter reficimur? ¶ Non ita ſimus incauti penſatores diuinæ altitudinis, ut cũ dicimus patri ſecundũ inſtitutionẽ filii ſui, panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie, non arbitremur panẽ iſtũ uiſibilẽ, quo ſuſtentamur in corpore, & hanc ſolẽnẽ petitionẽ uel ad curã tãti patris ꝓtinere. Quis enim uice eius habet curare, ſi curã ipſe habere non dignetur de ſuſtentatione huius miſeræ uitæ noſtræ? ¶ Proinde cũ dicimus panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie, triplicẽ debet panẽ noſtrę deuotionis humilitas intẽdere, primũ ſcilicet panẽ ſpũalẽ. i. eſt omne uerbũ quod procedit ex ore dei, quo noſter homo interior uiuit, deinde panẽ dominici corporis, quo interior ſimul & exterior hõ in uitã ęternã cõualeſcit, & ſubinde panẽ carnalẽ quẽ & ipſum idẽ deus & pater oim homini immerito de terra producit, operanti terrã in ſudore uultus ſui, q niſi peccaſſet poterat abſq; labore frui ul troneis paradiſi deliciis. Siqdẽ & ipſe dominus ꝑſentibus turbis oẽm huius triplicis panis largitatem eodem tpe aperuit. Loquebatur enim illis de regno dei, quod eſt panem ſpiritualem frãgere eſurientibus, refecit eos carnalibus epulis, & deinde prędicauit eis ut eſurirẽt & ſitirẽt cibũ & potũ ſanguinis ſui. ¶ Igitur quod nũc ait: colligite quę ſuperauerunt fragmenta ne pereãt, reuerenter (ut prędictũ eſt) audiendũ & diligenter eſt obſeruãdũ, in omni pane, quẽ triplici ter, ut iã diximus, uitę noſtrę & ſaluti gratia eius prouidit, uidelicet ne ſublimia nimiũ & fortia prædicemus infirmis, ne indignis indiſcrete tradamus euchariſtiã dominici corporis & ſanguinis, ne abundãtiã noſtrã in carnalibus cibis quæ alioꝝ inopiã ſupplere poſſit, aut in ſuperfluitate abutamur, aut ꝑ incuriã perire patiamur. ⌊ Collegerunt ergo & impleuerunt xij. cophinos fragmentoꝝ ex quinq; panibus ordeaceis, quę ſupfuerunt his qui manducauerant. ⌋ Redarguta ergo diſcipuloꝝ eſt tarditas & fides adhuc ꝑmodica, q dicebãt: ducentoꝝ denarioꝝ panes nõ ſufficere eis, ut unuſquiſq; modicũ quid acciperet, & de quinq; panibus ac duobus piſcibus, ſed hęc quid ſunt inter tantos? Imò & iuxta alios euangeliſtas, conſiliũ incõpetens dabãt oĩpotẽti miſericordiæ & miſericordi oĩpotentię, dimittere turbas ut irent in caſtella uillaſq; ꝓximas, & emerent ſibi eſcas. ¶ Acrius uero & multo maxime redarguitus eſt ille nullius fidei puer, Iudaicus populus, ſenſu paruulus & malitia nimiũ uetus, ut ad æmulationẽ adduceretur in nõ puerũ, in puerũ inſipientẽ, dũ uidet panes diuinæ ſcripturæ, quos uolebat ſolus portare, nec tamen curabat manducare, ſibi ablatos & toti mundo cõmunicatos, iuxta quod idẽ dñs noſter alibi dicit: Amen dico uobis, quia auferetur à uobis regnũ dei, & dabitur genti facienti fructus eius, uidet & inuidet, ſaturatas eſſe ſuis panibus gentes, quaꝝ refectionẽ, i. æternã refectionẽ odit, & inter comedendũ ora manusq; creſcere iugiter medullã ordei, ita ut armaria conuiuantiũ plena ſint explanationũ libris, cuius uidelicet ordei paleam aſperrimã ore languido famelicus lambit, & puerili dente rodit. ¶ Cur autẽ in xij. cophinos magis q̃ in aliũ numerũ fragmentoꝝ abundantia ſuccreuit, uidelicet qa xij. erãt apoſtoli nũero ſuo ꝑfigurantes uniuerſos ſanctæ eccleſię doctores, quoꝝ fideli miniſterio tractandus erat uitalis iſte ſcripturaꝝ panis. Cõſtat uero, nec dubiũ eſſe ſinit ueritas promittentis, q̃ oĩs ſeruus fidelis & prudens, quẽ cõſtituit dñs ſupra familiã ſuã, ut det illis cibũ in tpe, cũ ita fecerit, pręmiũ cõdignũ reportabit. Et iuxta aliã parabolã, quia habuit, dabitur ei, & abũdabit. Igitur quia & unuſquiſq; propriã mercedẽ accipiet, ſcdm ſuũ laborẽ, recte ſaturatis oĩbus xij. fragmentoꝝ cophini ſupfuerunt, ut unuſquiſq; diſcipulorũ, qui miniſtrauerant, ſuũ reportaret cophinũ. ⌊ Illi ergo homines, cũ uidiſſent q̃ fecerat ſignũ, dicebant: Quia hic eſt uere ꝓpheta qui uenturus eſt in mundũ. ⌋ Et nos igitur de quibus ſcriptũ eſt: Edẽt pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt dominũ qui requirunt eũ, nos inq̃, qui requiſiuimus eum transmare baptiſmi ſui illũ ſequuti nunc interim in hac regiõe deſerti, triplici, ut ꝑdictũ eſt, pane ab illo quotidie refecti, laudemus illũ uera laude dicentes: Quia hic ẽ uere propheta, qui uenturus eſt in mundum, quia magnum & euidens fecit nobis ſignum, ſupatis aquis q̃ intrauerunt uſq; ad animã eius. i. uicta morte, quia reſurrexit & in cęlum aſcendit, miſitq; nobis famelicis gr̃am ſuæ benedictiõis, ſcz ſp̃m ſanctum, q̃ panes ſuos multiplices nobis manducabiles. i. ſcripturas ſctãs intelligibiles fecit, & hoc modo miſit in os nr̃m uocẽ cõfeſſiõis, canticum laudis, hymnum nouum gr̃arum actiõis. Nos enim aduentitiæ & pegrinę gentes. i. nos inq̃ ſumus illi, quibus pſalmus dicit: Dicant nunc qui redẽpti ſunt à domino, quos redemit de manu inimici, de regiõibus cõgregauit eos. ¶ Nos deniq; errabamus in ſolitudine, in inaquoſo, ſoli, ſine deo, procul à ciuitate dei, in ſiccitate, aquã nõ habentes ſupnę ſapientiæ, uiã ciuitatis. i. aditum regni dei, nõ inuenientes, ſed nec quærere ſcientes, eſurientes & ſitientes, & animæ noſtræ in malis tabeſcebant, ipſam ſuã inopiã neſcientes præ turbatiõe & ebrietate, qua omnis ſapientia noſtra deuorata eſt. Dicamus itaq;, quia hic eſt uere propheta qui uenturus eſt in mundum. Vere enim nõ cecidit in terrã unum uerbum ex omnibus quæ loquutus eſt, quæ deſeipſo prædixit, quę no

Panis quotidianus. Luc. 11

Triplicẽ petim⁹ adeopanẽ Deut. 6 Mat. 4 Gen. 3

Eſa. 58

Colligite fragmẽta ne pereant.

Diſcipuloꝝ tũc modicafides. Mat. 14 Luc. 9

Redargutio Iudæorum.

Mat 21

Xij. cophini reportatio mercedis ſecundũ ꝓpriũ op⁹ uniuſcuiꝙ. Mat. 24 Luc. 19 1. Cor. 3

Pſalm. 21

Dicãt & nũc fideles ex gẽtib⁹ in laudẽ Chriſti.

Pſalm. 68 Pſalm. 39

Pſal. 117

1. Reg. 3

Venturus in mundum.

bis pollicitus est. ¶ Et ex his quę iam facta sunt, scimus indubitanter & illud quod futurę est quia uenturus est in mundũ, scz ad iudicandũ omne seculũ, ad regnandũ in secula seculorę. Attamen illi homines qui uiderunt hoc signũ & hęc de illo dixerunt, non eo sensu dixerunt; sed cũ essent carnales, tẽporali eius beneficio delectari, quod tamen mirabiliter fecit, ita dixerunt: q uenturus est in mundũ, ac si dicerent, qui huius mundi gloriã, & tẽporale iãiã nobis uentibus accepturus est regnũ Iudæorę. Nã sequitur: ⌊Iesus ergo cũ cognouisset, quod uenturi essent, ut raperent eũ, & facerent super se regẽ, fugit iterũ in mõtẽ ipse solus. ⌋ Videlicet diligentes hoc seculũ, & sapientes ea quæ carnis sunt, hoc in illo amauerunt, quod prędicto miraculo experti sunt, scz posse illũ omni ubertate rerũ pascere populũ suũ, locupletare regnũ Iudæorę, totũq; diuitijs uincere uel acquirere mundũ, & ad hoc uenisse illũ quõdã promissum & expectatũ regẽ magnũ, regẽ inuictũ, dñaturũ à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarũ. Et audebat turba quinq; milia hominũ incõsultis principibus, si tñ cõsulendi essent, & secundũ deũ cõsulere scirent, audebat inq; unius agni fidutia qui & ipse lõge aliud intendebat, cõspirare ad incursandũ uniuersum mundũ, magnã utiq; syluã ferarę frementiũ, illamq; terribilẽ & fortẽ nimis bestiã se posse capere præsumebat, quæ iuxta Danielẽ comederat atq; cõminuerat, & nunc reliqua pedibus suis nemine resistere audente conculcabat. ¶ At ille non uenerat reges occidere, sed regibus iuste regnandi scientiã prædicare: non regna terrarę tributis & uectigalibus premere, sed quod deerat regibus & populis, de thezauro regni cœlorę uitæ æternæ donaria proferre. Lõge aliũ debellaturus erat hostẽ q; Tyberiũ cęsarẽ aliãq; capturus bestiã q; Romã, tunc tẽporis Iudęorę dominã. Igitur uerã quidẽ laudẽ illi homines declamauerunt, dicentes: Vere hic est propheta qui uenturus est in mundũ, sed beatus populus qui scit iubilationẽ. Illi, qui gustauerunt bonũ dei uerbũ, quod p illũ panẽ significatũ est, unde isti homines saturati sunt, qui inquã gustauerunt uirtutes futuri seculi, quo iste propheta magnus reuera uenturus est in mundũ, alio sensu laudẽ eandẽ ructuant, aliter post deũ currunt, alio lõge desyderio festinant ad eius regimen, & alio modo regno dei uim faciunt, & p uiolentiã diripiunt, quotidie dicentes in oratione: adueniat regnũ tuũ. ¶ Cæterũ nõ ualde mirũ, homines populares illius tẽporis (quod & Apostoli sperabant, quod ipse esset restituturus tẽporale regnũ Israel) ita sensisse de illo magno rege Israel, cũ usq; hodie q; plurimi ex eis, qui magnifice prædicant spũale Christi regnũ, & optime per scientiã nouerũt, quia regnũ eius nõ est hinc, p sæpe propter solũ tẽporalẽ cibũ, qui perit, currunt & rapiunt Christũ, & inclamant eũ regẽ suũ iurgantes fortiter, & eius domui, q; est ecclesia, uim inferentes. Quãtas enim turbas hmõi homines regi Christo & regno eius p̃senti ecclesię fecerunt? Videas plerosq; sacerdotes cęteroręq; ordinũ sacri altaris ministros, tanto tumultu ac strepitu officia regni dei p̃ripere, q̃to uix solent chyliarchi, centuriões siue pentarchi p tẽporalibus regni honoribus strepere, inuicẽq; aduersari & inuidere. De qualibus utiq; tã acerrime q̃ uerissime potest dici quia oẽs quæ sua sunt quærunt, nõ quæ Iesu Christi. Iesus ergo illud præsens tũc cognoscens, & istud p̃noscens quid fecit? Cũ cognouisset, inquit euãgelista, q uenturi essent, ut raperent eum, & facerent regẽ sup se, fugit iterę in montẽ ipse solus. ¶ Plane hoc faciẽdo, & illos quidẽ homines de manu cæsaris uel tetrachæ eius Herodis liberauit, cõtra quos illis aduocatus esse nõ deberet, si extra fidelitatẽ debitã quicq̃, tanq̃ p se facerent, p̃sertim cũ diceret eis: reddite quæ sunt cæsaris cęsari, & quæ sunt dei, deo. & seipsum calumniæ patere nõ permisit. ¶ Quã etiã pro nulla occasione sagittarij malitiæ cõposuerunt, ut sagittent in occultis immaculatũ, dicentes Pilato, quia regẽ se fecit, omnis qui seipsum regẽ facit, cõtradicit cæsari, si hũc dimittis, nõ es amicus cæsaris. Quantomagis si non præoccupasset eos fugiens, si sustinuisset donec illũ raperent & regem conclamarent, occasionem calumniæ rapuissent aduersarij? Plane hoc adiecissent, dicentes quia ut secum coniurarent, illos in desertum locũ eduxisset. Vere per hoc ipsum q fugit, altius quid mystice innuit, quia qui Christum propter aliud q̃ propter ipsum sequuntur, fugit ab eis Christus, fugit ueritatis spiritus, sicut ab illo damnato Symone fugit, offensus eo, in quo totus erat, felle amaritudinis. Quo autẽ fugit ab istis? In montem, in summã cœli altitudinẽ. Illuc fugit, illuc se absc̃dit ab his, illic se cõtinet à raptoribus & grassatoribus istis, non q illuc ante impetum ipsorũ non ascenderit, sed quia non inde super illos ulla donorum suorum parte respicit, & circa uiles sarcinulas occupatos, scilicet uentri & turpi lucro deditos, despiciens, solis illis se impendit, nec nimis alte se ab illis submouet, qui dicere possunt: nostra autem conuersatio in cœlis est. Nec mora palam omnibus est, quòd ab illis Christus fugerit, quòd illos spiritus Christi reliquerit. Turbatur namque turba. & facit hæreses & schismata. Sed hęc postmodũ melius declarabunt sequẽtia. Sequitur: ⌊Cũ sero autẽ factũ esset, descẽderũt discipuli eius ad mare. Et cũ ascẽdissent nauim uenerũt trãs mare Capharnaũ. ⌋ Ali9 euãgelista refert manifesti9 hoc factũ ẽẽ iubẽte Iesu. Iussit inq; Iesus discipulos suos

ascen

a. Tim. 4 — Audatia turbæ ad eligendũ regẽ cõtra Ro. imperiũ

Psal. 71.

Ro. imperiũ denotat. Dani. 7

Ad qd venit Chr̃s.

Psal. 88 Heb. 6

Math. 11 Luc. 11 Actu. 1 Luc. 24

Chiliarchi tribuni

Psal. 2

chr̃s nõ vult rebellionẽ ti eri. Mat. 22 Psalm. 63 Iohan. 19

Quibus fugit Chr̃s & spũs. Act. 8

1. Cor. 9 1. Tim. 5 Phil. 3

Mat. 14

aſcendere in nauiculã,& prẽcedere eũ trans fretũ,donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba aſcendit in montẽ ſolus orare. ¶ Aſcendentibus nauim diſcipulis,& tempeſtatẽ paſſuris,ipſe Chriſtus, quẽ trans ipſum mare fuerant ſequuti,ſimul nõ aſcendit,ſed in monte remanet,qa uidelicet poſtq̃ ſemel fluctus nr̃ę mortalitatis tranſiit,& aquæ mortis ſemel intrauerunt uſq; ad animã eius,iam ad ipſas paſſionis aquas nõ reuertit: reſurgens quippe ex mortuis,iam nõ moritur,mors illi ultra nõ dominabitur. At uero nos,qui illum trãſeuntẽ aquas ſecuti ſumus, baptizati uidelicet in morte ipſius,cõſepulti cum illo per baptiſmũ in morte,nos inquã aquas adhuc multas tranſire,& mare longũ arare habem⁹.i. tempeſtates tribulationũ,aut certe uitiorum pati,quas & cõſtanter ferre,& ſuperare iubemur,ad omnes tentationes prẽparati. Bene ergo,ut Matthęus Euangeliſta teſtatur,hoc ipſum iuſſit dñs Ieſus,ſignificans q; & illi diſcipuli eius,& quicunq; uellent illum pie uiuendo imitari,ſe recepto in mouẽ cœli, laboraturi forent in fluctibus ſeculi,probandi ad aquas contradictionis,& exaudiendi in abſcondito tẽpeſtatis,ad q̃s uidelicet fluctus non eſſet ipſe reuerſurus cum eis,niſi p præſentẽ oipotentiã auxiliũ ſui. Quia uero & hoc idẽ Euangeliſta nõ ſolus dixit,qa orare in montẽ aſcendit, prẽtereundum nõ eſt,qa nec tunc,cũ adhuc mortalis eſſet orauit,nec mõ cum immortaliter regnat à dextris dei,interpellat pro nobis abſq; maxima diſtantia omnimodæ orationis, qua homo orare deum debet,aut unq̃ debuit. Quã uidelicet orandi diſtantiam Lucas quodam loco exprimens: Et erat inquit pernoctans in oratione dei, uidelicet cũ eſſet filius,deum patrẽ reuerenter orabat, deus ipſe reuerendus,& pro ſua reuerentia exaudiendus,cuius uita, & mors ſacrificiũ pro nobis & iugis oratio extitit. Immortalitas autẽ eiuſdem nũc idoneũ nr̃ę fiducię patrociniũ eſt,in qua nõ iã ut oret proſternit, ſed ſedẽs ad dexterã maieſtatis in excelſis,in eo pro nobis recte interpellare dicitur,q; in ſemetipſo noſtrã deo patri ſubſtantiam ſemper præſentat fidelis perorator,iuſtus q; ac potens aduocatus. ¶ Cum inquit aſcẽdiſſent nauim,uenerunt trans mare Capharnaũ. Hoc ſcdm regulã,quam Tychonius recapitulationem appellat intelligendum eſt. Prius eñ anticipatur q; trans mare Capharnaũ uenerint,deinde narratur qualiter uenerint. Sic illud in Geneſi per anticipationẽ dicitur: Et creauit deus hominẽ ad imaginem ſuam,ad imaginem dei creauit illum,maſculũ & fœminam creauit eos. Poſterius nãq; narratur qualiter primo hominem de limo terrę formauerit,ac deinde unam de coſtis eius in mulierem æ dificauerit. Item cum dixiſſet ſcriptura de generationibus filiorum Noe loquẽs, ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium in regionibus ſuis,unuſquiſq; ſecundum linguas & familias in nationibus ſuis,inferius narrat qualiter diuiſę ſunt,dicendo: Erat autem terra labij unius,& ſermonum eorundẽ. Cum q; proficiſcerent de oriente &c. Sic inquã & hoc loco rei geſtæ anticipatur,mox q; ipſa res geſta hoc mõ narratur. ⌊ Et tenebræ iam factæ erant,& non uenerat ad eos Ieſus. ⌋ Ac ſi dicat. Sicut dixi,quia cum ſero factũ eſſet,aſcenderunt diſcipuli eius nauim,item & nunc dico,qa tenebrę factę erant quando aſcenderunt in nauim,& nõ uenerat ad eos Ieſus,qa uidelicet in monte remanſerat,q̃ (ſicut añ iam dixi) propter turbã fugerat ipſe ſolus. ⌊ Mari aũt magno uento flante ſurgebat. ⌋ Hoc & tunc factum eſt,& ſępe fit,ut uento elementari flante,mare exurgat,& quanto uehementior flatus inhorruerit,tanto magis intumeſcat,uagas q; undas collidat,& inuoluat. Tunc deprehenſa in fluctibus nauicula,nunc in cœlum erigit,nunc in abyſſum demergitur,& ut (ait q̃dam) Nubila tanguntur uelis,& terra carina. At uero tempeſtas illa,tanto miraculo dñi ſup aquas ambulantis ſedata,ſeculi turbines ſignificat, q̃s nunc ſaluator calcat & mitigat,quando clamanti ad ſe Eccleſiæ,pacẽ & quietẽ in tpe oportuno reformat. Igitur uẽtus magnus,uentus urens,eſt diabolus,qui ẽ & p uentũ aquilonem ſancta ſcriptura ſignificare cõſueuit,qui tunc habens iram magnã uehementius flauit, & corda malor̃ ampli⁹ furore ſuo turbauit,qñ nauiculã diſcipulor̃ Chri,ſcilicet ſanctã eius Eccleſiam,uidit agi p mare huius ſeculi. ⌊ Cum ergo remigaſſent quaſi ſtadijs xxv. aut xxx. uident Ieſum ſuper mare ambulantẽ,& proximum naui fieri,& timuerunt. ⌋ Matthęus Euangeliſta dicit,qa quarta uigilia dñs ita uenerit. Eſt aũt quarta uigilia noctis fere pars ultima,qa uidelicet quatuor ſunt uigilię, tribus horis p ſingulis deputatis,quas caſtror̃ uigiles lege militari cõmutando excubias,& uiciſſim uigilando ſeruare conſueuerant. ¶ Igitur & in hoc myſterium eſt,q; diſcipuli tempeſtatẽ paſſuri ueſpere ingrediunt̃,& mane ſaluatoris aduentu uiſitantur,quia à ueſpera pſecutionis,uel peccati aduerſitatẽ,mane uero pacis uel iuſtitię paſſim in ſcripturis ſignificat proſperitatẽ,iuſta quod ait Pſalmiſta: Ad ueſper̃ demorabitur fletus, & ad matutinũ lætitia,id eſt,ſcdm peccatũ Adæ,qui poſt meridiẽ declinante iam die requiſitus & peccator inuentus eſt,demorabitur aduerſitas mortalitatis,& ſecundũ Chriſti iuſtitiã qui deſtructo peccato per mortem ſuã, matutino ſurrexit,lætitia ſuccedit immortalitatis,& incorruptionis. ¶ Sane quod ait: cum remigaſſent quaſi ſtadiis xxv. aut xxx. magnitudinem ſpectat miraculi,q; cum illis aſcendentibus nauim Ieſus non ueniſſet ad eos,tanto ſpatio uſq; ad illos ſuper mare ambulauerit. Nam cum littora curua ſint,& nonnullis in locis latus continentis tenuem producat,in æquora linguã,quocunq; ex tractu littoris Ieſus mare aſcenderit

Myſterium cur Chr̃s non cũ diſcipulis rediit in nauí

Pſal. 68

Rom. 9

1. Cor. 10

Mat. 14

2. Timot. 3

Pſal. 80

Diſtantia inẽ oꝛem Chr̃i, & noſtram.

Luc. 6

Heb. 1

Heb. 1

Rom. 8

1 Iohã. 2

Gen. 1

Gen. 2

Gen. 5

Gen. 6

Tẽpeſtas tribulationũ p̃figurata

Pſa. 106

Hie. 4

Mat. 14

Quarta vígilia noctis

Myſterium auxilij dei in mane

Pſal. 29

Gen. 3

Heb. 2

Stadijs xxv. aut xxx

magno ſatis ſpatio ſuper aquas ambulauit. Si de ſinuoſo littoris receſſu aſcendit xxx. ſtadijs ambulauit, ſi magis introrſum productum littus tenuit xxv. ſtadijs mare ambulando calcauit. ¶ Itē ſi myſticum ſenſum hic in iſtis numeris attendere libet, qñ in tentationibus ſubuenit ſiue à pfectione boni opis, ſiue à fide quoq; ſanctæ trinitatis, uí perſecutionis exturbatos uiſitat, grandē curſum ſuæ dignationis perficit, & à longe deiectos in ꝓfundū animos de longin quo æternæ ſtabilitatis ſuæ littore, auxiliatrix gr̃a procurrit. Nam xxv. ſtadiorū numerus, cum totus ſit quadratus, ex quinario in ſe ducto cōpoſitus (quinquies em̄ quinq; xxv. faciūt) perfectionē boni operis intrinſecus ſignificat, q̄d quinq; ſenſibus corporis perficit, & quinq; libris Moyſi cōmendatur. Tricenarius aūt numerus, quem ſecunda unitas. i. denarius perficit, tertio repetitus, euangelicā trinitatis fidem recte figurat. Itaq; dū Chriſtiano uí perſecutionis uel occultæ tentationis à bono ope depulſo, Chriſtus ſubaenit, quaſi xxv. ſtadijs elongato & abſtracto ſubuenit: cum autē ei, qui fidei q̄q; damna incurrit, miſeratus appropinquat, quaſi xxx. ſtadiis longe iactatā nauiculā liberat. Et timuerunt inquit, imò præ timore clamauerūt, iuxta alium Euangeliſtā, quia putauerunt ꝙ fantaſma eſſet. ¶ Ille aūt dixit eis: Ego ſum, nolite timere. Voluerūt ergo eū accipere in nauim, & ſtatim fuit nauis ad terrā quā ibant. ¶ Hoc loco hic Euangeliſta prætermittit, q̄d Matthęus nō tacuit, quia Simon Petrus magnę fidei & dilectionis ardens erga dñm Ieſum: Dñe inquit ſi tu es, iube me uenire ad te ſup aquas, & illo dicente: ueni, deſcendens de nauicula, ambulabat ſup aquas, ut ueniret ad Ieſum. Hoc cōtra ſuos inimicos quòſdā hæreticos, qui ab erroris ſui qualitate, fantaſtici dicti ſunt, ueritas utiliter prouidit, ne deeſſet Chriſtianę fidei os aut ſpiritus, quo fantaſticā quoꝝ blaſphemiam leuiter exſufflare poſſet. ¶ Fuerunt aūt hæretici, qui dñm noſtrū nō ueꝝ & ſolidum, ſed fantaſticum corpus habuiſſe dicerent, hoc argumento nimis infirmo abutentes, quia ſuper aquas ambulauit. Si inquiunt ſuper aquas ambulauit, fantaſticum & nō ueꝝ corpus fuit. Hoc dixerunt tā imperiti q̄ impij, tam hebetes q̄ audaces. Nam eiuſdē authoritatis ueritas, eiuſdē & eadem ueritatis authoritas, Petrū refert ibidē ſuper eaſdem ambulaſſe aquas, & nō ante cœpiſſe mergi, q̄ timeret, uidens uentū ualidū uenientē, fortaſſis in ſignū & portentum futuræ negatiōis, qa dicturus erat, flante magno uento diaboli in prætorio diaboli: Non noui hominē, neſcio quid dicis. Conſequitur ergo, ut Petrū q̄q; ueꝝ fuiſſe hominē, uerū ꝙ corpus habuiſſe denegent, quia & ipſe ſup aquas ambulauit eaſdem. Sed Petrū ueꝝ fuiſſe hominē, imo puꝝ hominem, id eſt, ſolummō hominē, nō etiam deū fuiſſe, negare nō poterant. Conſequebatur ut hoſtes & negatores ueræ humanitatis Chriſti obmuteſcerent, quia nō poterant uno eodemq; pro facto, de Chro & Petro cōtraria rationabiliter prædicare, ſcilicet unū ambulantē ſuper aquas, ueꝝ & puꝝ hominē extitiſſe: aliū aūt, qñ idem feciſſet, ueꝝ hominē nō eſſe, ueꝝ corpus nō habuiſſe. Tandē diſcipulis Ieſu tranquillitate reddita, optato littore potitis, cū em̄ uellent eū accipere in nauim, ſtatim (inquit Euangeliſta) fuit nauis ad terrā quam ibant. ¶ Notandū diligenter eſt, quadrifariā diſtinctas miſeroꝝ neceſſitates, & nihilominus quadrifariā diſtinctionem miſaricordiaꝝ domini confitentiū illi, quas in pſalmo cvi. propheta cōtexuit, in his dñi noſtri factis eodē ordine prefiguratas eſſe, quo idem propheta illas dulciſona digeſſit confeſſione. Propheta nāq; ſpirituali oculo prouidens gratiā dei, in tpe beneplacito uocantis, iuſtificātis, & magnificantis eos, quos præſciuit & prædeſtinauit, cōformes fieri imaginis filii ſui, noſq; intuens, quia ſolis ortu uſq; ad occaſum, in aquilone & mari, longe à deo eramus diſperſi. ¶ Primam uocationē nr̄am dño cōfitens: Errauerūt inq; in ſolitudine, in inaq̄ſo, uiā ciuitatis habitaculi non inuenerūt, eſurientes & ſitientes anima eoꝝ in ipſis defecit. Et clamauerunt ad dñm cū tribularent, & de neceſſitatibus eorū eripuit eos. Q̄d utiq; in eo fit, ꝙ p regenerationē aquę & ſpiritus ſancti, deducimur in uiam rectā, ut eamus in ciuitatē habitationiꝭ, quā aliter inuenire nō poſſemus, ſicut ipſe ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum dei. Hoc autē præfiguratum in eo ſupra dictū eſt, ꝙ abeuntem dominū trās mare Galilææ, multitudo magna eſt ſecuta. ¶ Secunda diſtinctio miſericordiarū in pſalmo hæc eſt. Quia confregit portas æreas, & uectes ferreos confregit, id eſt, actualia peccata, quę poſt baptiſmum q̄plurimi lætaliter incurrūt, præ ſuæ fortitudinis ſpiritum ad pœnitentiam peccatores excitando diſſoluit, ſuſcipiens eos de uia iniquitatis eoꝝ, mox ut propter iniuſtitias ſuas humiliantur, & aſſumūt pœnitentiæ luctum. Item & hoc in eo præfiguratū eſt, quia faciebat ſigna dominus noſter ſuper his qui infirmabantur, ut uidentes turbæ, celerius ſe ſequerentur. ¶ Tertia nihilominus earundem miſericordiaꝝ confeſſio illoꝝ eſt, qui famem ſimul & tædium habentes audiendi uerbū dei, cum fuerint prius & per baptiſmū ab omni peccato, & poſtmodum per pœnitentiam ab iteratis criminibus iuſtificati, rurſus appropinquāt morti, obliuiſcentes manducare panem ſuum, id eſt, præ tædio non uolentes aſpicere illum, in quo uere uiuit homo, panem ſcripturarum. De quibus continuo pſalmus prædictus ita ſubiungit: Omnem eſcam abominata eſt anima eorum, & appropinquauerunt uſq; ad portas mortis. Non enim ſicut fames panis eius, quo ſolus exterior homo uiuit, ſic ſe habet fames

quoq;

Myſterij in his numeris

Mat. 14

Hæretici qui fantaſticum corpus tribuebant Chro Mat. 14

Mat. 26

Quatuor neceſſitates hominū ꝓfiguratæ, a quibus Chriſ liberat Rom. 8

Prima ante baptiſmum Pſalm. 106

Iohan. 3

Secūda in peccatis poſt baptiſmum

Tertia in fame panis cœleſtis

Deute. 6 Pſal. 106

quoq; panis ſpiritualis, qui eſt ſermo dei. Siquidem in fame panis huius corporalis, graue deſyderium eſt, in ſaturitate faſtidium: in fame autem panis illius, id eſt, uerbi dei, graue eſt faſtidiũ, in ſaturitate deſyderiũ. Bene ergo de eiuſmodi dictum eſt: Omnem eſcam abominata eſt anima eorũ, quia uidelicet ſiliquas gentilium poetarum, aridumq; & uacuum Tullianæ facũdiæ fœnum, tanq; grandes delicias eſuriunt: ſcripturas autem prophetarum & ſanctorum patrum, tanq; inanem paleam faſtidiunt. Quod quidam magnus diuini conuiua ſermonis iam effectus, ſi quando (inquit) in memetipſum reuerſus, prophetas legere tentaſſem, ſermo horrebat incultus, quia lumen cæcis oculis uidere non poteram, quod tamen non oculoum culpam putabam eſſe, ſed ſolis. Sed de huiuſmodi quoque neceſſitatibus ac tribulationibus dominus, ut in his quoq; confitentur illi miſericordiæ eius, liberauit eos: Et miſit inquit uerbum ſuum & ſanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorũ, ut panem ſcripturarũ & ipſi manducantes, & aliꝰ frangentes, ſacrificarent ſacrificiũ laudis, & annunciarent opera eius in exultatione. Et hoc maxime in ſupradicto miraculo ſignificatũ eſt, dum de paucis panibus refecti homines illi hoc opus laudauerunt, & annunciauerũt: quia hic eſt uere propheta, qui uenturus eſt in mundum. ¶ Quartum neceſſitatis periculum, uel quarta cõfeſſio miſericordiarũ, rectorum uel prælatorũ ſancte eccleſiæ eſt, qui dũ inquietis turbis pręſunt, multis curarũ perſecutionumq; fluctibus tribulantur, tandẽq; auxilio dñi uiſitant, & de neceſſitatibus educti ſuis magnifice lætificantur. Ipſi namq; ſunt de qbus continuo Pſalmiſta: Qui deſcendunt inquit, mare in nauibus, facientes operationẽ in aquis multis, ipſi uiderũt opera dñi, & mirabilia eius in profundo. Horũ periculũ, id eſt, ſpiritus procellæ, dicente, id eſt permittente domino, ſtat & inualeſcit, ut exaltentur fluctus eius, ut q nunc per contemplationẽ aſcendunt uſq; ad cœlos, repente deſcendãt uſq; abyſſos, ſeditioſis turbis agentibus, turbenturq; & moueantur ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuoretur. Nam & Moyſi ſapientia tali conturbatione deuorata eſt, quia exacerbauerunt ſpiritum eius, & diſtinxit in labꝰ ſuis, quia uidelicet ſolita fide tunc non eſt locutus ad aquas contradictionis, horum in quam periculum & ſubuenientium miſericordiarum laudabile miraculum in eo ſignificatum eſt, q; diſcipulis nauigantibus (ut prædictum eſt) mare magno uento flante ſurgebat, & dominus ambulans ſuper aquas, ueniensq; ad eos, ſtatuit procellam eius in auram, & ſiluerunt fluctus eius, & lætati ſunt, quia ſiluerunt, & deduxit eos in portum uoluntatis eorum. Statim enim (ut prædictum eſt) fuit nauis ad terram, quam ibant. Sequitur. ⌊ Altera die turba, quæ ſtabat trans mare, uidit quia nauicula alia non erat ibi niſi una, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis in nauim, ſed ſoli diſcipuli eius aſcenderant. Aliæ uero ſuperuenerunt naues à Tyberiade, iuxta locũ ubi manducauerunt panem, gratias agentes domino. ⌋ Vidit (inquit) turba quia nauis alia non erat ibi niſi una, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis Ieſus. Hoc aperte dictum eſt. Sed quando hoc turba illa uidit? Altera (inquit) die, uidelicet quando nec ipſa nauicula iam ibi erat, utpote quam procedente ueſpera diſcipuli ſui aſcendentes (ut ſupra dictum eſt) uenerunt Capharnaum. Ergo non corporali tunc uiſione, ſed uiſu uidit memoriæ. Igitur ſimplici quidem elocutione, ſed aperta, ſatisque clara ſignificatione ſanctus Euangeliſta nobis innuit turbam illam multum attonitam, ualde ſolicitam trans mare ſtetiſſe, & comparto à ſuperuenientibus, quòd Ieſus cum diſcipulis ſuis eſſet trans mare in altera parte, coniecturali collatione miraculum, quod non uiderant inueſtigaſſe, uidelicet præterita reſpiciendo, ſcientes nullam aliam nauiculam ibi ſtetiſſe, Ieſum autem cum diſcipulis ſuis non aſcendiſſe, igitur aut pedibus illum ſuper mare ambulaſſe, aut in modum Heliæ, quem ſpiritus domini plerunq; de loco ad locum tranſferebat, iſtum quoq;, quem uere magnum prophetam eſſe paulo ante dixerant, ſpiritu domini trans mare raptum fuiſſe. ⌊ Cum ergo uidiſſet turba, quia Ieſus non eſſet ibi, neque diſcipuli eius, aſcenderunt naues, & uenerunt Capharnaum, quærentes Ieſum. Et cum inueniſſent eum trãs mare, dixerunt ei: Rabbi quando huc ueniſti? ⌋ Ergo (inquit) quia aliæ naues ſuperuenerunt, & ſic transfretandi facultatem habuerunt ad quærendum Ieſum. Aſcenderunt ut quærerent eum, & inuento: Quando inquiunt huc ueniſti, non auſi dicere: Quare huc tam cito ueniſti? ¶ Nam intentionem, qua illum quærebant, uel conſilium quod in deſerto conceperant, ut raperent eum, & facerent regem ſuper ſe, tutum fore nondum arbitrabantur, in ciuitatibus prodere, quippe nondum confirmati, nec conſenſu eius animati, ut poſtulabat negotium tantæ rei. Maluiſſent ergo tardaſſe illum in deſerto, donec acclamato, uel ſublimato ſuper ſe rege, datisque ſacramentis militaribus, bellicisque ordinatis functionibus, Primum in idipſum Tetracham Golilææ Herodem, deinde in cæteros regni Iudaici Tetrarchas armati ſigna inferrent, ſicque liberato Regni Dauidici ſolio, Romam ipſam, cum toto, quod ſub illa erat mundi imperio, tanti principes facti, rege ſuo præeunte, ſubiugarent: ſicq; implerent prophetiam dicentem: Et poſſidebit domus Iacob, qui ſe poſſederant. ⌊ Reſpondit Ieſus, & dixit: Amen amen dico uobis: ueniſtis ad me, non

Verba Hieronymi

Pſalmo. 106

Quarta in rebellione plebis contra rectores

Ibidem

Moyſes Pſal. 106

Pſalmo. 106

Quõ uidit hęc turba

3. Reg. 18

Intentio eorũ q Ieſum quærebant. i. ut regẽ faceret.

quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. ¶ Fidei quærenti intellectum eorꝝ, quę ab hoc loco ueritas dicere incipit, ante oīa scire cōuenit (in quātū possibile est) qua intentiōe ea dixerit, illamq; præ oculis habere, ut in luce eius faciem agnoscat, cuiusq; uerbi qualis sit, & aduersus oēm corporis & sanguinis Chri inimicū, hęreticū iudicare uel discernere queat indubitanter, qualis nō sit. ¶ Est aūt hoc in eius intentione consyderandum, q̄ eadē uia, p̄ quā uita exclusa, morsq; admissa est, mortē excludere, uitāq; homini reducere parat, scilicet p̄ credulitatē rei, quā cōstat inuisibilem esse, nec humana ratione posse cōprehēdi. Hic incipitur tractatus de Eucharistia.

Scimus em̄ quia primi parentes nri acquieuerunt diabolo mendaci, & mendaciū (cuius ipse p̄ est) loquenti ac dicenti: Nequaq̄ morte moriemini. Scit em̄ deus, qa quacunq; die comederitis ex eo, aperient oculi uestri, & eritis sicut dij scientes bonū & malum. Nunquid dixerunt, qūo pōt hoc lignū oculos nostros aperire, sciētiā boni & mali affere, deos nos efficere? ¶ Hoc igit sciendū est, qa quemadmodū peritus medicus scām morbi naturā, quam nouit antidotū temperat, & dicit ęgrotanti, quia tale uenenū bibisti, uel talem herbā, aut quālibet rem malam comedisti, nisi hoc illi cōtrarium sumpseris, uiuere nō poteris. ¶ Sic author uitę, cū dicit: Nisi mā ducaueritis carnē meam, & biberi is sanguinē meū, nō habebitis uitā in uobis. Hoc p̄ summā iustitiā intendit, ut quantū homo mēdacio credidit, tm̄ credat ueritati: quantū credidit deceptioni supba præsumptione, tm̄ credat redēptori humili subiectione: tāta fide comedat panē & bibat calicē Chri, quanta infidelitate comedit fructū uetitæ arboris, ut de isto credat plus q̄ uidere possit, q̄ de illo plus q̄ uidebat, & omnino plus & aliud q̄ esse poterat, nulla ratiōe adductus credidit. ¶ Sed iā ad ipsa uitæ æternę uerba ueniendū est: Amen amen dico uobis inquit, uenistis ad me, nō quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Intentio

Gen. 3

¶ Rex iste, q nō ab hominibus fit, sed hoīes ad regnum suū colligit, nō reges de soliis suis ei̇cit, ut sedeat ipse pro illis, sed cupiditatē euertit, & charitatē construit in cordibus nris. Nā q̄d istis hominibus dicit, omnibus cupiditatis satellitibus dicit: in qbus tametsi Chrm sequi, uel deū quærere uideant, tñ tunc uere cupiditas regnat, si deū propter aliud q̄ propter ipsum quę runt aut sequunt. ¶ Cū igitur audimus dicentē regem istum: Venistis ad me, nō qa uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis: ad cor suū quisq; nrm redeat, & interroget semetipsum, qua mente ad thronū uel mensam eius adeat, id est, quid desyderās ad sanctum altare eius accedat. Sunt illic signa quæ fecit Iesus, sunt & panes quibus, qui accedunt, pascuntur, & qui nihil aliud esuriunt, saturantur. Signa quæ facta sunt super his qui infirmabantur, illa sunt quibus sanamur, mysteria incarnationis, natiuitatis, passionis, resurrectionis, & ascensionis eiusdem dñi nostri Iesu Christi. Qui propter hæc ueniunt gaudentes, & gratias agentes, q̄ ea uidere meruerunt tempore quidē præterita, uirtute autē semper præsentia, & sancto desyderio pascunt in his: nō illos tanq̄ raptores suimet rex Christus refugit, sed esse ciues & domesticos suos agnoscit, ut faciat illos inuenire q̄d quærunt, quia iam intra illos est regnum dei, iam sunt ipsi intra regnum charitatis. ¶ Panes autē regis eiusdem Christi, panes inquam multi, nō unus panis: non enim de illo uno pane, qui est ipse Christus, sed de panibus eius nūc agitur. Panes ergo Christi regis sunt illi, qui pro mercede constituti, iusta & antiqua lege debent his, qui altario deseruiūt. ¶ Qui soli huic mercedi inhiant, & ob hanc solā sacri altaris ministerio se ingerūt, raptores regis, & peruasores regni sunt, importunū ornantes soliū intempestiuū portantes subselliū. Dicit eis rex tam acriter q̄ sapienter: Amen amē dico uobis, uenistis ad me non quia uidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Ac si dicat: Vos uti q̄ non me, sed mea diligitis: non q̄d ego sum, sed q̄d est sub me quæritis: nō mei sed mensæ meæ uos estis amici. Manducatis ex panibus meis & sufficit uobis. Saturati estis: Non em̄ iustitiā esuritis aut sitis, sed solo uentre ducimini, solam curā carnis facitis in concupiscentiis. Et hęc est beatitudo uestra, totaq; saturitas, ingredi pompatice domū dñi, comedere agnū de grege, & uitulos de medio armenti. Cū nihil aliud quærentes canitis ad uocē psalterij, sicut Dauid putatis uos habere uasa cantici, & nihil patimini sup̄ cōtritione Ioseph. Vere em̄ nō cōpatimini, neq; cōpassione charitatis pascimini in contemplatione signorꝝ, quę uidetis, id est mysteriorꝝ, quæ in altari cōmemoratis, nihilq; omnino patimini sup̄ cōtritione dicētis: Hæc quotiēscunq; feceritis, in memoriā facietis. Quid igitur dicam, quo facto regē, quē quæritis, nō rapaci cupiditate, sed ordinata charitate apprehendere possitis. ¶ Operamini nō cibum qui perit, sed qui permanet in uitā æternam. ¶ Operamini inquā nō cibū q̄ perit. Cibus ille q̄ saturati estis, propter quē uos ad me uenitis, ut iterꝝ saturemini, quia iterꝝ esurietis, cotidie perit, & quoties intrat in os, toties in uentrē uadit in uentrē inquā, & non in mentē uadit, & in secessum emittitur, & sic perit. Talem cibū nō dico, ut operemini, non cōmoneo, ut pro illo soliciti sitis: non inuito uos, ut propter illū ad me ueniatis. Non em̄ ad hoc in hunc mundum ueni, ut impleā horrea uestra saturitate huiusmodi, & uino torcularia redundent, unde amplius grauētur corda uestra in crapula & ebrietate, & curis seculi. Iam quippe sufficit diei uestro malitia sua hæc, ita ut diem illum præuidere nō possitis, qui tanq̄ laqueus superueniet uni-

Rex Christ⁹

Quidā tecta q̄ā iniqua intētiōe ueniūt ad Christum

Ephe 2
Luc. 7

Deut 25
1 Cor. 9
Attēdite o sacerdotes, ut recte seruiatis dño

Rom. 15
Amos 6

Mat. 26

Cib⁹ q perit impedit a cibo Christo
Mat. 15

uniuerſo orbi, Sed illum potius cibum dico ut operemini, qui permanet in uitam æternam, id eſt, qui in hac mortali uita manducatus, ad hoc ualet, ad hoc proficit, ut uitam det mũdo æternam. Hunc talem cibum operamini. ⌊Quẽ filius hominis dabit uobis.⌋ Dabit inquam, nõ dedit ne forte talem cibũ uel tales cogitetis panes, quales manducaſtis (ut prædixi) & ſaturati eſtis, quia uidelicet nõ aliud eſuritis, qa uos eſuriem ſitimq; iuſtitiæ nõ habetis. Illum uobis cibum benedictiõe ſua multiplicatũ dedit, & non dabit, nec aſſueſcetis, hoc rege, in otio, ciborũ abundantia crapulari, remota iam à uobis pœna, qua iuſte operaſ homo terrã in ſudore uultus ſui, hunc autẽ cibum nõ dedit, ſed dabit, cum uos opus eo cibo dignum operati fueritis. Tunc inquã & nõ ante uobis dabit. Quare? ⌊Hunc eñ pater ſignauit.⌋ Iccirco non niſi operantibus dabit hunc cibũ filius hoïs, qa pr̃ hũc ſignauit, hunc à cõmunibus ſignis certo & ꝓprio ſigno ſuo diſtinxit, ut cum alios cibos oẽs bonis ac malis operantibus, & otioſis cõmunes fecerit, eadem largitate, qua ſolem iſtũ uiſibilem facit oriri ſup bonos & malos, & pluit ſup iuſtos & iniuſtos: ſolum hunc panem, hunc cibũ, deq; nunc loquor uobis, nunq; dare uelit niſi dignis id eſt, operantibus opus dei. Ita ſignauit, ita clauſis oĩbus cœlo, portis apud ſe cõtinuit, ut nõ cum cibis cõmunibus patiaſ à canibus uel porcis inueniri. ¶Quo autẽ ſigno hunc ſignauit? Magno plane & reuerendo ſigno, ſcilicet nomine ſuo. Dixit eñ de hoc pane uiuo, & eſt nomẽ meum in illo. Nomen ꝙd eſt dominus deus ac dei filius, huius panis, ꝓprium ſignum eſt. Cui eñ angelo; & hoïm dixit aliquando: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Hæc & huiuſmodi nomina, quæcunq; ſunt diuinæ naturæ, proprie panis huius ſigna, imõ unum proprium ſignum ſunt. ¶Præterea ſignauit hunc eundem, nondũ quidem in re, ſed iamdudum in prædeſtinatione, mox autem ſignabit in re, ſigno quod omnes uidebitis, quãdo coquetur hic panis igne paſſionis, ut abſq; ſigno ſuo, quod eſt ſua crux, non detur ad manducandum alicui: nec ab aliquo poſſit, niſi per hoc ſignum agnoſci aut inueniri, capi uel manducari. Igitur cũ dixiſſet dominus: Operamini cibum, q permanet in uitam æternã, iam nil ſupereſſe uidebatur operarijs illis tam promptis, qui quæſierant rapere illũ, & facere regem ſuper ſe, niſi ut deſignato ſibi opere admitterentur ad promerendũ cibum, qui non poſſet perire. Nam in ſe morã nullam fore, auida ſpe præſumebant, quin facerent quicquid præciperet largitor tanti ſtipendij rex. ⌊Dixerunt ergo ei Iudæi: Quid faciemus, ut operemur opus dei?⌋ Sed iſtis tam fortibus tamq; humeroſis regni dei operarijs, q̃ non aſperum iugum, q̃ non graue onus rex iſte imponat audiamus. ⌊Reſpondit Ieſus & dixit eis: Hoc eſt opus dei, ut credatis in eum, quem ille miſit.⌋ Hoc opus dei tantæ ſuauitatis ac lenitatis iugum uel onus eſt, ut ei nulla ſeculi liberras, aut otium ualeat comparari. Delicioſum opus certe, & dulce omni homini, ſi ſcirent omnes filij Adæ dulcedinem eius experiri, euaporato ſenſu carnis, uel inflatione miſeræ uanitatis, quę ex prima radice, id eſt, ex primo parente in cunctos humani generis ramos & fructus nimis pertinaciter ſeſe effudit. ¶Hoc enim opus & non aliud, datum eſt primo homini, quando tulit eum dominus, & poſuit in paradiſo uoluptatis, ut operaretur & cuſtodiret eum. Quid eñ laboris arbitramur illi fuiſſe iniunctum ab eo, quod dictũ eſt: ut operaretur, & cuſtodiret eũ? Putamus ne, ꝙ impoſitum fuerit illi hoc operis, ut operando, in ſudore uultus ſui ueſceret ex omni ligno paradiſi, aut ut poma paradiſi cuſtodiret, ne dirutis ſepibus aliquis prædo nocturnus illa decerperet? Ergo quod dictum eſt: ut operaret & cuſtodiret eum, hoc eſſe intelligere debemus, ut creatori ſuo in laude & gratiarũ actione fidelem animum gereret, plusq; deũ, q̃ ullam dei creaturam diligeret, & credendo conſilio eius, paradiſum ſeruaret ſibi, ne peccando habitationem eius amitteret. ¶At ille ingratus, cum anteq̃ operandi præceptũ accepiſſet, mercede operis donatus eſſet (prius enim in paradiſum tulit eum deus foris plaſmatũ, q̃ operandi daret illi præceptum) ingratus inquam ſuaue iugum, & leue onus abiecit dei, & doni creatoris ſui. Quid enim aſperitatis aut grauitatis habebat, imperio credere dicentis: Ex omni ligno quod eſt in paradiſo comedes, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas, quacunq; enim die comederitis ex eo, morte moriemini? ¶Igitur opus dei, omni otio ſuauius, hoc eſt, ut credatis (inquit) in eum, quem ille miſit. Hoc maxime & ipſa diffinitio credendi in eum, palam dabit intelligi. Quid eſt enim in deum credere, niſi deum non propter ſua, ſed propter ſeipſum diligere? Nã qui deũ propter aliud q̃ propter ſeipſum quęrunt (quemadmodum iſti, qui ueniebant ad dominum Ieſum, quia non ſigna uiderunt, ſed quia manducauerunt ex panibus, & ſaturati ſunt) nec deum diligere, nec in deum credere dicendi ſunt. Aliud enim eſt credere deo, credere deum, & credere in deum. Poſſunt quidem credere deo, uel credere eſſe deum, ſed credere in deum nullatenus dicendi ſunt. At illi, qui deum nõ propter temporale emolumentum, ſed propter ipſum diligunt, uere in deum credere dicendi ſunt. Et hi profecto guſtauerunt, guſtuq; ſuaui experti ſunt hoc opus dei, quod eſt credere in dei filium, opus eſſe ſine labore, iugũ ſine aſperitate, onus ſine grauitate. Ergo quod ait: ut credatis in eũ, quẽ ille miſit, idem eſt ac ſi dixiſſet, ut nõ propter panes, quos manducaſtis, ſed propter meipſum ad me ueniatis. Sed omnes amici huius mundi non eo ſpiritu aguñ, ut confitentes

Chriſm

Luc. 21 Mat. 6 Luc. 21.

Gen. 3

* Textus addit deus

Mat. 5

Mat. 7

Quo ſigno panis iſte ſignatus eſt

Exo. 23 Heb. 1 Pſal. 2

Opus dei, oĩ otio dulcius.

Gen. 2

Op⁹ hoc primo hoï miſũ ctum fuit

Ingratitudo primi hoïs

Credere ĩ deum, eſt deum propt̃ ſeipm nõ ꝓpter ſua diligere

Rom. 8

Christum dicere possint ei, non tua, sed teipsum quærimus. ⌊Dixerunt ergo Iudæi: Quod ergo signũ tu facis, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptũ est: Panem de cœlo dedit illis manducare.⌋ Nonne ergo ueritas uerꝫ dixit, q̃ isti homines ueniebãt ad eũ, nõ quia uiderant signa, sed quia de panibus manducauerant, & saturati fuerant, id est, quia nõ illud propter q̃d signa faciebat, sed ipsa signa quærebant, ea maxime, quæ nõ animæ, sed uentri proficerẽt. Cum enim dixissent: quod signum tu facis, ut uideamus & credamus tibi, quid operaris? continuo quasi Iesus interrogasset: quod signũ uultis ut faciam uobis? Patres nostri (inquiunt) manducauerunt manna in deserto, uidelicet quicquid fecisset aut dixisset ad uerã pertinens uitam, nihil actum crederent: nisi ultroneis diuitijs impleret eos usq; ad omnem nauseam. ¶ Et uide nũc q̃ irreuerenter pulsant dominũ uanitentatores, quasi iam illum in cõsortium adduxerint suæ uanitatis, à cõclusione incipiunt sic: Quod ergo signũ tu facis? Ac si dicant: Dixisti hoc esse opus dei, ut credamus in te, quem ille miserit. Magnã profecto gloriam quæris, nec paruo signo tibi debet cõcedi. Quod ergo signũ tu facis? quid operaris? An quia de quinq; panibus hordeaceis, quinq; milia hominum semel satiasti? Hoc ualde parꝫ est ad hoc, ut credamus tibi. Maius fuit, q̃ pres nri mãducauerũt mãna in deserto, non panem de terra creatum, sed de cœlo datum, non quatuor aut quinq; milia hominũ, sed exceptis paruulis & mulieribus, sexcenta milia pugnatorꝫ, non semel aut bis, sed totis quadraginta annis. Quid tale tu operaris? Nunquid tu mandasti nubibus desuper, & ianuas cœli aperuisti, & pluis nobis manna ad manducandũ, & panẽ cœli das nobis, ut panem angelorꝫ manducet homo, & cibaria habeamus in abundantia? Nonne hæc contulit nobis Moyses, & tu maiora quoq; cõferre debes, si te ut asseris misit deus pater? Non minoribus, imò maioribus signis, ut credamus tibi, efficere debes, hoc modo tentantes, ipsa tentatiõis pressura putabant extorquere se posse, quicquid ille facere poterat, quasi se cõtinere non ualens, & festinans ad gloriam, mox talia facturus esset signa, qualia superba ipsorum cupiditas ambiebat. ¶ Equidẽ nec nunc, cũ homo factus esset, manus eiusdem domini, qui coram patribus eorꝫ illa fecit mirabilia, erat inualida, ut iterꝫ plueret super eos sicut puluerem carnes, & sicut harena maris uolatilia pennata, & cætera faceret talia, sed sicut illi tentatores horum tentatorꝫ patres, non potuerunt satiari à miraculis, nisi solis mortibus suis, tentãtes & murmurantes tam diu, donec desertum implerent cadaueribus suis: ita isti filij illorꝫ nullo miraculorꝫ genere uel multitudine satiari potuissent, nisi solo signo Ionæ, quo ita contriti & destructi sunt cum templi & sacerdotij sui ueteribus umbris, quomodo cucurbita, quæ obumbrabat capiti eiusdem Ionę, sub uno solis ictu exaruit. Si enim postq̃ filius hominis tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ fuit, in statu suo Iudæa, uel synagoga permansisset, non magis quieuissent aduersus dominũ, & aduersus Christum eius insanire, q̃ patres eorum, nisi in deserto prostrati fuissent, cessassent tentando, murmurando, aduersus deum consurgere, quid ergo saturatis illis, & superflua quærentibus, ęterni ac necessarij dominus cõuiuii dicat: omnis famelicus exaudiat, qui non propter cibũ pereuntem, sed propter eũ, qui permanet in uitam eternã ad tantũ regem accedere, & coram illo semper assistere desyderat. ⌊Respondit ergo Iesus & dixit eis: Amen amen dico uobis, non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panẽ de cœlo uerꝫ.⌋ Nõ inquit patres uestri, nõ Moyses patꝫ uestrorꝫ illorum omnium, qui manna manducauerunt maximus, dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus: nõ dico dedit, sed præsenti tempore dat uobis panẽ de cœlo uerꝫ: panẽ inquã uerꝫ, id est, nõ pereuntẽ, sed permanentẽ in uitã æternam. Sicut scriptũ est: Dicitis panẽ de cœlo dedit illis manducare. Vere dico uobis: nõ, sicut hæc scriptura prophetica dicit, tunc factũ est, quando manna manducauerunt patres uestri, sed ficut futurꝫ erat, ut aperirentur ianuę cœli, quæ propter peccatum antiquum clausæ fuerant humano generi: & ut panem angelorum manducaret homo, tũc præfiguratũ est, quãdo illo pane patres uestri alti sunt in deserto. Nã sicut aqua illa, quę tunc de petra percussa profluxit, ut biberent patres uestri, romphęã quæ ante paradisum posita est nõ extinxit, sic illud mãna nec cibus angelorꝫ extitit, nec uitã angelicam patribus uestris dedit. ¶ Hoc loco silendũ nõ est, male quosdam ignotos, & absconditi nominis homines opinari, suis q̃q; defendere dictis & scriptis, panẽ uerꝫ & potũ, quẽ in sancto altari sumimus, nihilominus patres illos manducasse tũc temporis & bibisse, & nihilomagis hoc esse uerꝫ corpus & sanguinẽ Christi, q̃ fuit illud manna, quod ille populus comedit, & illa aqua, quã de petra productã non solus populus sed iumenta biberunt. Huic errori suo pro maximo argumento adhibent authoritatem Apostoli dicentis: Et oẽs eandem escã spiritualem manducauerũt, & omnes eundẽ potũ spiritualem biberũt. Bibebant aũt de spirituali consequente eos petra. Petra autem erat Christus. Itaq; cũ præsenti ueritatis authoritate, dicentis: Amen amen dico uobis, non Moyses dedit uobis panem de cœlo, sed pater meus dat uobis panem de cœlo uerꝫ, aduersus hanc detestabilem præsumptionẽ, quãlibet paucis respondẽdum est. Primoq; dicendum, Apostolum non eo sensu dixisse, quo isti accipiũt, & oẽs eandem escam

Tentatio Iudæorꝫ præferens signa patrum signis Christi

Exo. 12

Psal. 77

Iusta dei ultio in illos Iudæos, sicut olim in pres uestros

Mat. 12
Ionæ 4

Panis uerus nõ mãna, sꝫ Chrs est per manna præfiguratus
Psal. 77
Exo. 16
Ibidem 17
Gen. 3
An pres anti quietiã come derẽt escã spiritalẽ ut nos.

1. Cor. 10

Respõsio ad ỽba Pauli

Verus sensus Apostoli.

eſcam ſpiritualem manducauerunt,& omnes eundem potum ſpiritualem biberunt:neq; dictiunculam relatiuam,ſcilicet eandem eſcam uel eundē potum ita poſuiſſe,ut referri uelit ad illam eſcā illumq; potū,de quo ipſe dñs:Hoc eſt inquit corpus meū,hic eſt ſanguis meus. Sed eandē(inqt)eſcam manducauerunt,& eundē potum biberunt Dathan & Abyron,quā Moyſes & Aaron,eandē utiq; Chore,quā Caleph aut Ioſue. Hoc eñ intendit Apoſtolus ea lectione ut ſolicitū reddat omnē hominem,ne ſe arbitretiam cōprehendiſſe,qa cōſecutus eſt ſacramēta fidei Chriſtianæ. Nā hęc oīa inquit in figura facta ſunt nr̄i,uidelicet ut antiquis ſciamus experimentis,q; licet oēs baptizati ſimus in eodē nomine p̄ris & filij & ſpiritus ſancti,& omnes manducemus idem corpus & ſanguinē Chr̄i,nō tñ arbitrandū nobis ſit,q; ęque omnib⁹ nobis beneplacitum ſit deo,qūocunq; uiuamus,qualiacunq; poſt baptiſmū operemur. Quia quēadmodum cū oēs illi eiſdem ſignis,eiſdem,inquā,mali quibus & boni fuerint glorificati, in pluribus tamen eor̄ nō beneplacitū eſt deo,ut introduceret eos in terrā repromiſſiōis,ſic nimir̄ nō cōplacebit ei,ut introducat nos in regnum dei,ſi fuerimus concupiſcentes malor̄, quēadmodum & illi concupierunt:ſi fornicati fuerimus,ſicut q̄dā ex ipſis fornicati ſunt:ſi tentauerimus Chr̄m,ſicut quidā eor̄ tentauerunt:ſi murmurauerimus,ſicut quidam ex ipſis murmurauerunt. Igit̄ textus Apoſtolicę literę nemini ſuccurrit,uolenti accipere ſic eandem eſcam uel eundē potum eſſe dictum,ut referat ad identitatē cibi & potus uiuifici,quem ſumimus in cōmemorationem dn̄i noſtri Ieſu Chriſti. ¶ Sed neq; illud,q; eſcā & potum ſpiritualē idem Apoſtolus dicit. Nā ſi aliter uelis accipere eſcam & potum ſpiritualem,q̄ in figuram ſpiritualis cōtingentem,& iccirco nō naturali rer̄ ordine,ſed ſpirituali uirtute prodeuntē,ipſe Apoſtolus in eiſdem literis te cōſtringit quantūuis recalcitrantem. Dicit eñ paulo poſt:Hęc autem omnia in figuris cōtingebant. Si omnia,utiq; & illa eſca & ille potus in in figura cōtingebant. Proinde nō magis illud manna panis iſte ueruſerat,nec magis ille potus idem erat,q̄d iſte uitalis potus,quē uere Chriſti ſanguinem credimus & confitemur,q̄ illa petra Chr̄s erat, petra utiq; inanimata & inſenſibilis,quam Moyſes uirga percuſſit. Nam uniuerſa(ut iā dictū eſt) contingebant in figura,quæ profecto nusq̄ ualet idem quod ipſa res quam figurat,ſicut umbra non eſt idem quod ipſa rei uel corporis ſubſtantia. ¶ Sed dicit aduerſarius,Nimirum & iſte panis quem in altari conſecramus,figura eſt panis uiui,qui de cœlo deſcendit,non ipſe panis uiuus. Cuius quęſo authoritate canonica fretus,catholicis hoc infers auribus? Nunquid ubi dixit ipſe panis uiuus de pane quem tenebat in manibus:Hoc eſt corpus meum,dictum eſt aliquid tale quale dixit Paulus,ubi cum dixiſſet:Petra autem erat Chriſtus,& cætera. hęc autem inquit omnia in figura contingebant illis? Nempe ſi ipſe Chriſtus aut Euangeliſta,uel Apoſtolus author eſſet dictionis huius,non tu eſſes redarguendus. Etiam ſi dicat quis figuratam eſſe locutionē,qua dicetur poſterius:Niſi manducaueritis carnem filij hominis,& bibe ritis eius ſanguinem,non habebitis uitā in uobis,non nobis aduerſatur,quia uidelicet iſta figuratio locutionis ueritatem rei non perimit,quemadmodū in parabola ſeminātis,uerba parabolica rem non perimunt uere ſeminantis. ¶ Quæ enim eſt diffinitio figuratæ locutionis? Nempe cum aliud in uoce ſonat,aliud intelligendum eſt,figurata locutio eſt. Plane ergo & ſi prædicta locutio figurata eſt,aliter enim Iudæis ſonuit,aliter Chriſtus ſenſit,rem ipſam figuratio non perimit,ſed ipſa potius figuratio re permanente perimit:cū de pane & uino ſignāter dicitur:Hoc eſt corpus meum,hic eſt ſanguis meus. Ibi enim ſenſus Iudaicus perimit,qa luce clarius eſt,q; ſicut intelligebant,Chriſtus manducandus non eſt. Putabant enim q; concidi uellet carnem ſuam,& manducari,in quo coutebatur quinq; ſenſibus,quemadmodum conciditur caro agni,& comeditur. Ibi inquam figuratio hæc perimitur,& permanet ſenſus uerbi conſonus,ſcilicet q; panis in ueram ſubſtantiam corporis eius diuina uirtute conuertat. ¶ Quòd ſi cuiq̄ impoſſibile apud deū eſſe uidetur,ſcilicet ut panis,qui hoc anno creuit e terra,corpus Chriſti fiat,& quod uinū,præſentibus expreſſum acinis,uertat in ſanguinē domini:conſequit ut aquā quam paulo ante de Rheno aut Tyberi,uel q̄libet fonte hauſit,crucis & paſſionis Chr̄i ſacramēto ſignatā,nō credat illā eſſe,q̄ de latere eius lanceato,cū ſanguine fuſa cucurrit,ad hoc,ut per baptiſmū ſuū lauaret nos à peccatis noſtris,ut cum hoc q̄q; negauerit ſit ex toto ethnicus & publicanus,ſit homo totus hæreticus,poſt primā & ſecundā ammonitionem,à cunctis deuitandus. ¶ Sed illud cur non credat,cū omnis aqua,ſiue maris,ſiue flumi num,aut fontium,ciſternar̄,aut paludum:omnis inquā aqua undecunq; ſumpta,uel producta,ſecundū ſubſtantiā ſit una? Cum igit̄ undecunq; ſumpta ſit,crucifixi domini ſacramēto admota fuerit,rationi fideliū nulla dubietas ſubeſt,quin ipſa eadē ſit,quā(ut ſupra dictū eſt) dn̄s noſter de latere ſuo profudit. Quid autē ſecundū ſubſtantiā niſi aqua eſt? Aqua nempe à radicibus imbibita,per uites aſcendit,& calore ſolis paulatim uegetata,uinū fit. Item cum ex quatuor elementis homo cōpoſitus ſit,ſanguis utiq; in illo ex aquæ ſubſtantia eſt. Itaq; uinū & ſanguis exe adem ſubſtantia ſunt humoris,& neutri hor̄ ignis quoq; deeſt elementum. Nam & ſanguis calidus,& uinum feruidum eſt,Solummodo colore & ſapore differunt,

quæ

Verus ſenſus Apoſtoli

Eſca ſpiritalis patrū non erat ſicut nr̄a eſt, niſi in figura

Nō eſt idem ſenſus dicere hoc eſt corp⁹ meū, et petra erat Chriſtus

Quid figurata locutio

Iohā. 15
Luar. 18
Titū. 3

Aqua, uinū, & ſanguis accidentib⁹ differunt, non ſubſtantia

Vinũ conſecratione fit ſanguis

quæ profecto cũ accidentia ſint, nullius in diuinis actibus momenti ſunt. Subſtantię quippe non accidentia computantur in numero creaturarũ. ¶ Cum igitur uino uerbum crucis & paſſionis Chriſti accedit, quæ ratio uetat, ut non idem ſanguis, qui pro multis in remiſſionem peccatorum fuſus eſt, debeat credi? An quia non colorem, ſaporem aſſumit ſanguinis, quẽadmodum quando corrumpit in inteſtinis corruptibilis hominis, & ſanguis horridus uiſui q̃q̃ fit? Nempe incorruptibile uerbum, iamq̃ incorruptibilis & immortalis Chriſtus, ſic uinum

Panis fit corpus Chriſti

ſuum ſanguinem effecit, ut rei uiſu & guſtu blande nihil inferat corruptionis. ¶ Nihilominus ſubſtantia panis quatuor elementis confecta, multo magis cognata eſt uere humano corpori Chriſti q̃ fuerit manna, quod in aere iuſſu dei concretum ſupra caſtra Iſrael pariter cum rore deſcendebat. Frumentum de terra natum eſt, & blandis fauoribus aeris aſpiratum permaturuit, non ſine aqua, pluuia, & calore ſolis, ſed ut hoc taceam, rurſus ut fieret panis, aqua cõmixtum, & igne decoctum eſt, & ita ſubſtantia panis peracta eſt. Cum ergo panis ille uiuus, qui de cœlo deſcendit, quem (ut ſupra ipſe dixit) pater ſignauit, cum inquam eodem ſigno, quod ipſe eſt, ſignat hunc panem, qui (ut omnes nouimus) nuper creuit in terra, & ſignanter dicit: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur, audes dicere aliud eſſe q̃ Chriſti corpus? Veritas dicit: Hoc eſt corpus meum, & addidit: quod pro uobis tradetur, & tu dicis non eſt idem corpus? Nempe ſi non eſt idem corpus, ſi non eſt idem qui de cœlo deſcendit panis uiuus, nõ eſt hoc corpus quod pro uobis traditur. ¶ Sed iamdudum liquet omnibus, in quo ſenſus tuus hæreat carnalis totus q̃ animalis, ideoq̃ non percipiens ea quæ ſunt dei, uidelicet quia nec panis, nec uinum aliquid de exteriori ſpecie mutauit, iccirco ſapere non potes, nec uis, q̃ uere factum ſit corpus & ſanguis domini. Conſequitur ergo, ut cum albus epiſcopus te fore maurũ hominem baptizauerit, nõ credas teipſum apud deum factum eſſe, q̃d eſt is qui te baptizauit, ſcilicet q̃ de filio diaboli factus ſis filius dei, de filio mortis filius uitæ, de filio irę filius gratiæ ſempiternæ, pro eo q̃ capillus tuus niger non refloruit, faciesq̃ tua totius'que corporis cutis æthiopica, ſecundum colorem eius qui te baptizauit non retinuit. Quòd ſi concedere perhorreſcis, ne infideli deterior ſis, & mauis confiteri, q̃ q̃uis de exteriari ſpecie nihil mutaueris, uere de alio corpore diaboli, quod eſt omnis maſſa perditorũ, in aliud corpus Chriſti, q̃d eſt Eccleſia, tranſieris: crede & hoc, quia panis iſte uiſibilis, & uinũ, q̃bus ex rebus temporaliter uiuis, q̃uis nihil de exteriori ſpecie mutatũ ſit, in aliũ tranſierint, & in illum cibum potumq̃ conuerſa ſint, qui angelorũ uictus eſt, quo paſcuntur immortaliter, quia uidelicet tam in hoc, q̃ in illo ſacramento, uerba quæ loquit nobis dominus, ſpiritus & uita ſunt, id eſt, non carnaliter, ſed ſpiritualiter, non ſecundũ craſſitudinem carnis, ſed ſecundũ mentis noſtræ ſpiritum, renouationem & reſurrectionem totam perficiunt. ¶ Sed quid dicemus magnis & magnificis paruulorũ magiſtris, quibus interdũ ſuauius redolet Platonis Academia, q̃ hęc uiuifica domini menſa: quid inquam dicimus eis, ubi totis uiribus intenti ad expugnandam ueritatem dominici corporis & ſanguinis, magnorũ ſententias doctorũ coram attulerint, dicentiũ, hunc panem ſignificauit manna, hunc panem ſignificat altare dei, ſacramenta illa fuerunt, ſacramenta hæc ſunt, in ſignis diuerſa ſunt, in re quæ ſignificatur paria ſunt, itemq̃ aliud illi manducauerunt, aliud nos ſub ſpecie uiſibili, q̃d tamen idem ſignificaret uirtute ſpirituali? Hæc enim & his ſimilia de non contemnendis ſumere uidentur authoribus. Secundũ q̃s & Apoſtolũ audi inquiunt: Patres noſtri omnes ſub nube fuerũt, & omnes mare tranſierũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritalem manducauerũt, & oẽs eundem potum ſpiritualem biberunt. Bibebant autẽ de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. ¶ Quid igitur reſpondebimus eis? Et quidem iam ſuperius dictum eſt, eandem eſcam & eundem potũ nequaq̃ Apoſtolum ad hanc eſcam & ad hunc potũ, quem de Chriſti menſa ſumimus, referre uoluiſſe, habitatoremq̃ eius ſpiritũ ueritatis & gratiæ longe alio ſenſu uerba hæc protuliſſe: uidelicet ut intelligas, q̃ eandem eſcam manducauerint, & eundem potum biberint Dathan & Abyron, quem Moyſes & Aaron, eũdemq̃ Chore, quem Caleph aut Ioſue. ¶ Alioquin ſi dicas, uel Apoſtolum dixiſſe intelligas, eandem eſcam illos in illis umbris manducaſſe, quam & nos manducamus hoc tempore reuelatę gratiæ, & dicas cũ ſupradicta quorũdam authoritate, manna illud, & hunc panem menſæ Chriſti, in ſignis diuerſa, in re quæ ſignificatur paria eſſe, & cętera quæ ſupra dicta ſunt, ac proinde fatearis, hũc panem non magis, quàm illud manna corpus eſſe Chriſti, nec plus ſpiritualis habere uirtutis, conſequitur plane, ut dicas ſacrificia agnorũ & arietum, nouo ſacrificio panis & uini fuiſſe ſanctiora, ueteresq̃ panes propoſitionis digniores hoc pane, qui ponitur, & ſacratur in menſa Chriſti. ¶ Prædicta namq̃ ſacrificia longe ſanctiora fuerunt, q̃ illud manna, uel aqua illa quæ de percuſſa fluxit petra, quippe cum de ſacrificijs, uel propoſitionis panibus nõ niſi mũdis, & ſacerdotibus, aut Leuitici generis hominibus edere liceret, illud autem manna indifferenter cuncti manducare, & illam aquam, utpote nulla diuini nominis inuocatione ſanctificatam, licet ſpiritualem, id eſt, non naturali ordine, ſed ſpirituali uirtute productã, uel ſpiritualis potus

Nihil obſtãt remanentia ibi accidẽtia. 1. Cor. 2

Pulchra ſimilitudo Ro. 8 Ephe. 2

Gal. 6

Obiectiones aduerſariorũ

1 Cor. 10

Reſponſiore petita ad uerba Pauli.

Inconueniẽs aduerſariorũ opinio

Veterũ ſacrificia legis ſanctiora quam manna

Leui. 22

3. Reg. 12

Exo. 16

lis potus ſignificatiuã, iumentis æque ut hominibus bibere, & canibus quoq; lambere impune licuerit. Scriptum eſt enim: Egreſſæ ſunt aquæ largiſſime, ita ut populus biberet ac iumenta. ¶ Sed per Chriſti gratiam non eo uſq; altiſſime ſapiant iſti ſapientes, qui tantis obiectiũculis menſam domini diuerberant: ut prædicent iumentis, non dico & brutis animalibus, quę a quam illam & ipſa biberunt, ſed iumentis quę cõputruerunt in ſtercore ſuo, & canibus qui reuertuntur ad uomitũ ſuum, ſuibus quoq; lotis in uolutabro luti, hunc panem uel potum dominicum indiſcrete tradendũ eſſe prædicent: quomodo, ut prædictũ eſt, illo pane, cui comparatũ eſſe uolunt hunc panẽ dominicũ, & illa aqua populus ac iumenta cõmuniter uti potuerunt, neq; hoc modo irritũ faciant eiuſdem quoq; apoſtoli iudiciũ dicentis: qui manducat & bibit indigne, indiciũ ſibi manducat & bibit. ¶ In collatione ſentẽtiarũ de corpore & ſanguine domini, beati Ambroſii ſententiam digne palmam obtinere indicatũ eſt, dicentis inter cætera: Liquet igitur, q̃ præter naturæ ordinem uirgo generauit, & hoc quod cõficimus corpus ex uirgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe dominus Ieſus Chriſtus partus ex uirgine? Vera utiq; caro Chriſti eſt quæ crucifixa eſt, quæ ſepulta eſt, uerũ ergo carnis illius ſacramentũ eſt. Item: Sicut uerus eſt dei filius dominꝰ noſter Ieſus Chriſtus, non quẽadmodũ homines per gratiam, ſed quaſi filius ex ſubſtãtia patris, ita uera caro, ſicut ipſe dixit, quam accepimus, & uerus potus eſt. ¶ Igitur etiam ſi angelus de cœlo nobis euãgelizet ſupradicta apoſtoli uerba, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt &c. ſic exponendo, q̃ hæc ipſa, quæ tunc in illa umbra uel in illa nocte facta ſunt, eiuſdem fuerint uirtutis, cuius iſta ſunt ſacramẽta, quæ nunc in die ſalutis fide Chriſti rutilante fiunt, uel eo cibo potuq; ſiue baptiſmo, quo baptizati ſunt in Moyſe, nube & in mari, magis illos conſummatos fuiſſe q̃ poſteriores, inter quos Samuel & Dauid qui per mare non tranſierunt, neq; manna manducauerũt, ſi inquã etiam angelus de cœlo hæc euangelizet, non illũ tanq̃ lucis angelum, non in hac ſententia, tanq̃ Chriſti audiemus Apoſtolum. ¶ Quod & ſi quis ſanctorum patrum tale quid alicubi dixit, quod à præſumptoribus in aduerſum præripi potuerit (ſicut mos eorum eſt, qui cum uenando aliquid appræhẽdere quiuerint, quod uibrare queant ex aduerſo ueritatis, ad uerſarij magis exultant, q̃ ſi carius cum ciuem aut collegam conciderit) ſunt eiuſdem alia plerag; ſcripta, quæ fidelis lector diligenter conferens, periclitanti fidei citius ſubuenire ualeat. Verbi gratia: dem quem tenent aduerſæ quaſi patronum ſententiæ, dicit in Dauid, quia cõmutans uultum ſuum ferebatur in manibus ſuis, nihil aliud ſine dubio q̃ ſeipſum tuliſſe ait uerum Dauid, id eſt, Chriſtũ in manibus ſuis, cum tenens panem & uinum diceret: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, qui & paulo poſt dicturus eſt in hoc eodem euangeliſta, & panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. Nonne hic idem euangeliſta Iohannes dicit in Apocalypſi: Si quis appoſuerit ad hęc, apponat ſuper illum deus plagas ſcriptas in libro iſto, & ſi quis diminuerit de uerbis prophetiæ libri huius, auferat deus partem eius de ligno uitæ, & de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto? Nunquid uero minus timenda eſt hic illa maledictio, ut non detrahamus uel apponamus quicq̃ uerbis dicẽtis, hoc eſt corpus meum quod pro uobis tradetur, hic eſt ſanguis meus nouum teſtamentum qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum? ¶ Cum enim illo dicente, hoc eſt corpus meũ, nos ſubauditionem appoſuerimus, dicentes, figuratiuum uel per ſimilitudinem dictũ, cum inquã illo dicente, hoc eſt corpus, nos dixerimus, hoc ſignificat corpus, nonne multum eſt quod apponimus uel praua demutatione detrahimus, & ſenſum generamus, quem tantus autor, deus & homo, nusq̃ eſt locutus, nec aſcendit unq̃ in cor eius? Nempe cum obiicit qnis, ſuisq; ſcripti tat in ſchedulis, q̃ itidem dixerit eadẽ ueritas, ego ſum uitis: tam audacter q̃ imperite in argumentum mendoſum illud attrahit, cnm ſtatim ſubſequentia uerba dicentis: ſicut palmes nõ poteſt fructum ferre à ſemetipſo, niſi manſerit in uite, ſic nec uos niſi in me manſeritis, manifeſte per ſimilitudinem dictũ cõpellant intelligi, præſertim cum non ſignãter dixerit, ego ſum hæc uitis, ſicut ſignãter dixit, hoc eſt corpus meũ, hic eſt ſanguis meus, appoſita protinus deſcriptione uere proprietatis, de corpore inquiens, quod pro uobis tradetur, de ſanguine aũt, qui pro multis effundetur. ¶ Igitur ne ueniãt ſup nos plagæ nouiſſimę, neq; apponimus neq; diminuimus quicquã diuinæ diffinitioni uel deſcriptiõi, q̃ incarnatũ uerbũ ore ꝓprio depmſit, imo qa pfecta charitas foras mittit timorẽ, non tã plagarũ timore, q̃ ueritatis amore confitemur, qa panis iſte corporeus, poſtquã ſignauerit eũ pater, & uinũ hoc exp̃ſſum acinis pręſentibus, mox ut eodẽ ſigno ſignatũ eſt, p manus eccleſię dicẽtis: ut nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui dñi noſtri Ieſu Chriſti &c. uſq; in mei memoriã facietis: corpus & ſanguis eius, qui huius traditiõis autor eſt, & hoc ſacrificiũ ipſe Chriſtus eſt, cuius paſſiõe, ut ſacrificiũ fieret, à deo patre in ueritate ſignatũ eſt. ¶ Dicat nũc aliquis: Quid ergo mãducauerũt ueteres ſancti, ut uitã æternã haberẽt? Si nõ pręterito tẽpore dedit, ſed pręſenti dat pater panẽ de cœlo uerũ, quẽ niſi manducauerimus, nõ habebimus uitã in nobis, q̃modo nũc uitã habent beati

Num. 20 Abſurda hæreticorũ. Iohel. 1 Pro. 26 2. Pet. 2

1. Cor. 11 Sẽtẽtia Beati Ambroſii aliſpręferẽda

Opĩio aduerſatioꝝ penitus explodẽda. 1. Cor. 10

Galat. 1 2. Cor. 11 Cauilli hæreticorũ ex dictis patrum.

Auguſtinus.

1. Reg. 21 Mat. 26

Iohã 6 Apo. 22

efficaciſſima ratio Aug. cõtra hæreticos pichardos & Lutheranos.

Iohan. 15

Vere ſigĩf panis in corpus & vinũ in ſanguinẽ cõuertitur. 1. Iohã. 2

Verba ſacri canonis. Quæſtio de iuſtificatiõe patrum.

Heb. 11 Rom. 5

patriarchæ,uel prophetæ ſancti,omnesq; anteriores electi,qui antequàm pater hunc panem daret,defuncti ſunt,non accepta promiſſione,& iccirco non potuerunt manducare? Quid enim? Nonne per unum idemq; peccatum,mors in omnes homines petranſiit,& tam illi qui

Ioh. 8

præceſſerunt,quàm hi qui ſubſequuntur Chriſti aduentum, in uno omnes peccauerunt? Num ergo peccatum emundari mortemq; aboleri oportuit aliter illis quàm nobis, aliter nobis quàm illis? Aut nunquid dominus ſupplantat iudicium,uel omnipotens ſubuertit quod iuſtum eſt,ut nõ ſecundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam iuſtitiæ,ſed ſecundum mutabilitatem uoluntatis ſuæ uariet ordinem uel effectum uitæ æternæ. Verbi gratia,ut dicat,uos primi ſola fide perficimini, uos alĩ per circunciſionem

Reſponſio.

conſummamini, uos tertĩ, niſi baptizemini, & niſi carnem meam manducetis,& ſanguinem meum bibatis,non habebitis uitam in uobis? ¶ Huic obiectioni opportune reſpondendum eſt: Cum primum nemo ſit qui dubitet, ſanctos omnes aboriginemundi expectaſſe hunc redemptorem generis humani, nec aliter eos potuiſſe paradiſo reſtitui, niſi ueniſſet prius hic agnus tollere peccata mundi, illud quoque ſcire oportet, quòd ob cauſas antiquas certas & notas,cum his duobus ſalutis noſtræ ſacramentis neceſſarĩs, ſcilicet, baptiſmo corporis q̃ & ſanguinis ſui cibo potuq; illum uenire oportuerit. Nec enim aliud tunc intendit,cum ſe-

Gen. 3

cũdum iuſtitiæ ſimul & miſericordiæ ſuæ conſilium immutabile,primum hominem lapſum per cibum uetitum requiſiuit, dicens: quare hoc feciſti? uidelicet ſtirpem eius tam diu perſequuturus, donec culpam eandem humiliter recognitam, & pia confeſſione damnatam, ipſe gratiæ ſuæ flumen aboleret, & ſic demum uetum uitæ lignum,quod ipſe eſt,aduerſus cibum illum,quem præſumpſit,comedendum apponeret. Aliter quippe deſtrui non poterat pec-

Peccatũ Ade per ſacrificii deſtrui non poterat,

catum illud,quòd homo credens diabolo plus quàm deo, cibum uetitum ſuperba intẽtione comedit,niſi ut iterum plus credens deo quàm diabolo, econtra cibum imperatum humili ſubiectione comederet idem homo. ¶ Vt ergo iuſta ratione peccatum deſtrueret iuſtitia ſempiterna, peccatorem eiectum eueſtigio ſubſecuta eſt inexhauſta miſericordia, nec ante reuocare deſtitit, donec in filĩs hominum fidem inueniret, & humilitatis uoces ſibimet reſpondentes audiret. Cœperunt enim homines miſerĩs eruditi, malitiam ſerpentis deceptoris agnoſcere,& cum execratione refugere, & in condemnationem cibi illius, quem ab illo perſuaſus homo contra deum comederat, ſacrificia decimasq;, & hoſtias pacificas deo creatori

Gene. 4

offerre, cupientes cibi illius maledictionem talium comeſtione ſacrificiorum, cum inuocatione diuini nominis expurgare. Sed non poterat brutum pecus uerbi gratia, ſimplex & innocens agnus,quem in condemnationem malitioſi & noxĩ ſerpentis obtulit Abel,non poterat inquam pro offerente ſe homine brutum pecus loqui, iuſtitiam non poterat offerenti ſe,conferre,quam non habebat,uitam æternam. Ita ergo præparatis eſurientibus, cum ſi-

Q̃o Chriſtꝰ fa. tuscit cibus mortuorũ & uiuorũ

nus Abrahę iam ex ipſis eſſet impletus, patefactis in plenitudine temporis cœli ianuis, dedit pater hunc panem uiuum & uerum,panem ſignatum,panem angelorum. ¶ Qui cauſam habens eandem cur ueniret,quam habuit in paradiſo cum primum hominem requireret, ſcilicet ut cibo,per quem homo perĩt,oppoſitum cibum daret,præcedente merito humilitatis & fidei, præcepto patris aduerſus lignum ſcientiæ boni & mali ipſe fructus uitæ æternæ in ligno crucis pendere uoluit,& per paſſionem mortis, mortuorum ſimul & uiuorum cibus fieri,ut ſuo quique modo comederent eum,tam mortui quàm uiui. ¶ Decerptum quippe illum

Mortuorum Luc. 23

de arbore crucis manu patris, ipſo dicente, pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, comederunt illum animæ ſanctorum, eo uidelicet modo quo & angeli eundem comedunt:

Iohan. 1

comederunt inquam ueram diuinitatem, & uere aperti ſunt oculi eorum, & exinde uiderunt deum,quem antehac nemo uidit unquam. Corpora quoque illorum in monumentis iacentia,uirtute cibi huius nõ caruerunt,mox ut eodem uentre quo tenebantur & ipſa,receptũ eſt

Ionę ſecũdo. Mat. 12

corpus eius ſicut Ionas in uẽtre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Nam uirtute huius cibi factũ eſt,ut multa ex ipſis reſurgerẽt,in teſtimoniũ futurę uniuerſalis reſurrectionis,qui utiq; non,ut quidã exiſtimauerunt,iterũ morituri reſurrexerunt,de quibus ait euangeliſta,quia

Mat. 17

uenientes in ciuitatem ſanctam poſt reſurrectionem eius apparuerunt multis, quod uidelicet abſurde diceretur de iterũ morituris, uerbi gratia, de Lazaro uel de filio uiduæ,qui non apparuerunt multis, ſed omnibus uiſibiles & contrectabiles, atq; omnino conſimiles ſiue cõpaſſibiles fuerunt ſub conditione mortali,comedentes atque bibentes,& habitantes in domibus ſuis. ¶ Viui autem comedunt modo,ut prædictum eſt, ſibi congruo,comedunt eiuſdem

Viuorum.

Pſal. 21 2. Cor. 5

paſſionis ſalutẽ ſecundũ traditionem ipſius domini ſignantis panẽ & uinũ,ut edant pauperes & ſaturẽtur,& laudẽt dominũ q̃ requirũt eũ, edẽt inq̃ paupes grandẽ eleemoſynã regis regũ, quã dat ipſe nõ aliã q̃ ſeipſum,nõdũ in ſua ſpecie p fidẽ enim nunc ambulamus,& non p ſpeciem,ut uera fide manducãtes cibũ uitæ æternę,culpã euadamus parentũ noſtrorũ, q̃ mandu

Idẽ comediũ patrib⁹ & nob⁹ Chriſtũ.

cauerũt decepti uana ſpe & nimia credulitate diuinitatis præripiendę. Igitur non alio remedio ueteres conſummati ſunt ſancti & alio ſubuenitur nouis, ſed quo ſanguine ſimul cũ aqua

profluenti

profluente de latere Christi emundata est uniuersitas illorum in ipsa hora dominicæ mortis, eodem nos emundamur singuli, & eodē aquæ elemento undecunq; sumpto cum uerbo eiusdem crucis & sanguinis, in quo nos (inquit Iohannes) lauit ille à peccatis nostris. ¶ Et quem illi agnum in ara crucis torridum illa sacratissima uespera simul omnes in inferno positi uelociter comederunt, impleta prophetia, quę dicit: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Etenim non actiue dictum est, mordebo te, uel ero mordens te, sed passiue: morsus tuus (inquit ero inferne, quem inquam agnū in inferno mortui comederunt, nos eundem suum quiq; temporibus, & locis manducamus, ut cum illo in ęternum uiuamus. ¶ Quod si qs à nobis quę rat, quomodo panis qui hoc anno de terra creat corpus Chri fit, qđ in cruce pependit, & uinū qđ præsentibus expressum est acinis, ille sanguis eius fit, quē de latere suo fudit? Interrogemus eum, qūo filius hominis, q utiq; de fœmina cōceptus, & de terra natus est, de cœlo descēderit, uel qūo anteq̄ in cœlum ascenderet, iam in cœlo esse potuerit, iuxta ueritatē ipsius dicētis: Et nemo ascendit in cœlum, nisi q descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. ¶ Hoc profecto si quid sapit repondere poterit, q̄ propter unitatem personæ dei & hois Christi illud rectissime dictū sit, quia uidelicet unus est Christus, filius hominis cū filio dei, q̄ de cœlo descendit, quiq; cū esset in terra, nihilominus & in cœlo, & ubiq; erat, quippe quē locus null⁹ concludit, quia incircūscripta est natura diuinitatis. Ergo uerbis paululum demutatis dicamus ei: Nemo te subleuat in cœlum, nisi hic panis qui descendit de cœlo, hoc corpus domini, quod pepēdit in ligno, & hic sanguis eius qui effusus est pro omni mundo. Nempe si priorem sententiam uidet, de ista nō uido quid dubitet. Vnitas em uerbi, unum efficit corpus Christi, ut illud quod tunc in cruce pependit, & istud qđ nunc Ecclesiæ fides ore sacro conficit, unū corpus fit, una inquam caro, & unus sanguis sit. ¶ Proinde non ita simus incauti adulatores beati Augustini, ut cum dicat ille, sacramentum & rem sacramenti, unitatē corporis Christi, quod est Ecclesia, rem dicens esse sacramenti, panem autē dominicum huius rei sacramentū: statimq; acquiescamus eis, qui hanc diuisionem in patrocinium sui sensus arripiunt, dicentes: sacramentum id esse sacræ rei monimentum, & hoc modo nullum faciamus locum dominicæ diffinitioni, quam ita est elocutus: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: hic est sanguis meus qui pro uobis effundetur. Etenim Ecclesia quidem corpus Christi est, sed nō illud corpus quod pro uobis traditum est. Siquidē Ecclesia non pro seipsa tradita est. Quod si panis mensæ domini, non nisi huius sacræ rei, scilicet unitatis Ecclesiæ monimentum est, multo magis nec ipse corpus illud est, quod pro nobis traditum est. Itaq; quantascunq; uolunt similitudines hinc accipiant dicentes: Quia sicut multis ex granis conficitur unus panis mensæ domini, & sicut multis ex acinis cōfluxit uinum calicis Christi, sic ex multis hominibus cōsistit, & tamen una est Ecclesia dei, uel quęcunq; talia & apte inueniant, & utiliter proferant, dummodo fundamentum permaneat quod positum est, prēter qđ aliud nemo ponere pōt, ab ipso dicente de pane & calice uini: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur: hic est calix sanguinis mei, qui pro uobis effundetur. ¶ Hoc fundamento fidei non bene custodito, illā prædicationē domini dicentis: Qui manducat carnē meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: quidā ita reciprocant: Qui manet in me, & ego in eo, hic manducat carnē meam, & bibit sanguinē meum: illo sensu præoccupati, q̄ manere in unitate fidei, hoc fit māducare carnem, & bibere sanguinem Christi, & adeo non necessariam sibi arbitrantur esse ad salutem corporalem dominicæ mensę communionē. Sed quid si omnes hoc idem dicant, & omnes hoc idem sapiant? Nonne otiosa reputabitur illa tractio domini, & ad nihilum redigetur, ut nusq̄ obseruetur modus ille, manducandi, & bibendi, quem ipse ore suo præ docuit, sub ipso articulo sacrosanctæ passionis? Pereat igitur à corde Christiano hic sensus, quem importat hæc inutilis reciprocatio. Hoc plane Christus non docuit, sed qui manducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meū, eo uidelicet modo quo traditurus sum, corde credendo ad iustitiam, & ore manducando ac bibendo ad salutem, hic in me manet, & ego in eo, ita ut iam non sint duo, sed una caro. Manducare namq; & bibere, causa efficiens est: effectum autem, ut in me maneat & ego in eo. ¶ At ille, qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Non nemo indigne manducare potest, sed nemo indigne manducare debet. Panis namq; semel consecratus, nunquam postea uirtutem sanctificationis amittit, aut Christi caro esse desinit, sed non prodest quicquam indigno, cuius fides sine operibus mortua est, & iccirco spiritum qui uiuificat, non habet, quo ore percipiat. Quid enim mirum est, si terra terram comedat? Quid autem caro Christi, remota diuinitate, nisi terra nostra est? Proinde quicūq; carnem Christi comedat, non expauescimus, certi, quid de nostro sumpserit, qđ de suo sit dei filius. Quo ergo deuenit, quod indignus manducat & bibit? Hoc certe (sicut ante nos dictum est) pium fit & salutare, credere per membra diffundi, ita ut non fit obnoxium secessui. Sed hoc plus habet dignus ab indigno, quia huic ad salutem, illi proficit ad iudicium. ¶ Nunc ad ordinem cœptum sermo reuertatur, & cum ueritate præsentis lectionis Euangelicæ

Apo.1 Idē q̄ ꝓcibus Exo.12 Oſee 13

Quæstio

Iohan.3 Responsio

Qūo est unū corpus Chri, in cruce, & i altari.

1.Cor.5 Mat.29 Iohan.6 Nō solū fide sed etore māducare oportet corp⁹ dñi

Ephe 5 1.Cor.11

Quis manducat, & bibit indigne Iacob.2 Iohan.6

Exo.16

licæ eſcam potumq; dominici corporis & ſanguinis (uti cœptum eſt) pertractando manducemus, manducando pertractemus: Amen amen (inquit) dico uobis, non Moyſes dedit uobis panem de cœlo, ſed pater meus dat uobis panem de cœlo uerum. Siquidem illum qualemcunq; panem, quem patres ueſtri in deſerto manducauerunt, panem utiq; uel cibum perituram, & quotidie pereũtem, non ipſe Moyſes alĩs dedit, ſed cum alĩs ab eodem deo accepit, qui dat eſcam omni carni. Quare ergo uerum panem, de quo loquor, Moyſes dare non potuit, ſed pater meus dat uobis? Sequitur. ⌊Panis enim * dei eſt, qui deſcendit de cœlo, & dat uitam mundo. ⌋Vera & firma ratio, plane comprobans, q̃ uere panis hic Moyſe maior ſit, nec ab illo dari potuerit, ſufficiens q̃ ad demonſtrandum panis eiuſdem ſubſtantiam diffinitio, tribus perfecta incrementis, uidelicet q̃ dei ſit, q̃ de cœlo deſcenderit, quòd uitam det mundo. Si diciſſet: Panis enim dei eſt, nec plus addidiſſet, non illum à communi pane decreuiſſet, nã & omnis panis, quem terra profert, dei donũ eſt, dei creatura eſt. Etenim domini eſt terra, & plenitudo eius. Addidit ergo qui deſcendit de cœlo. Sed & ſi non plus adieciſſet, necdum ſatis iſtum panem diffiniſſet, nam & Iudæi cum dixiſſent: Patres noſtri manducauerunt in deſerto manna, protinus adiecerunt: Sicut ſcriptum eſt, Panem de cœlo dedit eis manducare. Et quidem illum panem pluit dominus de cœlo, non tamẽ æthereo, ſed de cœlo aërio, per q̃d uolantes aues, uolucres cœli dicere ſolemus. Et * uerbo quoq; deſcendit quod hic poſitum eſt, de illo pane dictum eſt, quia cum deſcenderet ros mane ſuper caſtra, deſcendebat pariter & man. Adiecit ergo & tertiam huius panis differentiam, quæ non ſinat illum communẽ intelligi cum pane aliquo dicens: Et dat uitam mundo. Quod uitã dat, & non uni genti, ſed uniuerſo mundo uitam dat, hoc maxime pondus, precium q̃ panis huius commendat, & ſingularitatem demonſtrat. Quid enim eſt, uitã dat, niſi mortuos uiuificat? ¶Hoc certe manna non magis facere potuit, q̃ panis ille, quem ſingulis annis terra profert ſeminanti. Nec enim pani illi uel aquę, quam petra produxit, ulla uita inerat, quàmuis fabuloſe quidam dixerunt, quòd petra ſequeretur de loco ad locum caſtra filiorum Iſrael, ex occaſionis dictionis Apoſtolicæ, qua dixit: Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra. Etenim non lapis inanimatus poſt caſtra uoluebatur, ſed torrentis alueus de petra productus, populum ſecundum uiam, qua iturі erant, nutu dei deriuatus conſequebatur. Igitur panis huius ueri, quẽ pater dat, plena diffinitio eſt, & nec plus, nec minus dictum eſt q̃ oportet. ¶Panis dei eſt, id eſt, non ex hominibus, ſed ex deo eſt, imò & angelorum quidem & hominum cibus eſt, ſed nec angelorum nec hominum donum eſt, & non ex ipſis, non pro ipſorum meritis, ſed pro gratia dei. Et hic ſponte ſua deſcendit de cœlo, quo aſcendere non poterat Moyſes, ut inde illum deferret huc, daretq; uitam mundo, id eſt angelis & hominibus, ut uiuentes angeli comedant, & nunq̃ moriantur morte, qua mortuus eſt diabolus, comedant homines mortui, & à duplici morte corporis & animæ reſuſcitentur. Multo ergo maior Moyſe panis hic, ſatisq; conſtat, quia talis ab illo dari non potuit. Sed iſti conuiuæ terreni à uentre & cibo, qui perit, oculos non ſubleuantes, panem hunc, panem dei, qui de cœlo deſcendit, & uitam dare mundo iam uenit, non attẽdebant, utpote ſurdi, & indociles auditores legis, dicentis: Non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit ex ore dei. Vnde hæc reputabant, q̃ ſpirituale quid loqueretur eis. ⌊Dixerunt ergo Iudæi: Domine ſemper da nobis panem hunc. ⌋Hunc inquiunt uidelicet qualem te intelligimus habere, panem ſemper da nobis, ut non neceſſe habeamus in ſudore uultus aratro terram uertere, ſemina ſulcis credere, & in ſaturitate panis, & otii ſecuritate, non ſit opus penuriam ullius rei præcauere. Attamen talis propoſitio qualiscunque ſpe attentos illos fecerat, nec enim ſolummodo conceſſerant uerum eſſe panem, quem à patre dari dominus dixerat, ſed & nimis auide audientes acceperunt, uenisse panem dei de cœlo, qui daret uitam mundo. Iam ipſe doctrinæ ordo poſtulabat, ut panem ipſum clara & euidẽti aſſumptione demonſtraret, ut uel murmurantes illi & non credentes, in æterna ſemetipſos fame concluderent, ut credentes, & ad ipſum uenientes, uitam æternam manducarent. ⌊Dicit autem eis: Ego ſum panis uitæ. Qui uenit ad me non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet unquam. ⌋Ac ſi dicat: Ecce quia de uero pane audiſtis inhianti deſyderio, finos ueſtros laxaſtis, dicentes: Domine da nobis ſemper panem hunc nolite rurſus claudere uel conſtringere, dũ dico uobis, quis panis ille ſit, & longe aliud oſtendo, q̃ uos ſperaueritis. Ego ſum panis uitæ. Iã in ueſtro arbitrio eſt, accipere & habere panem hunc. Nolite obdurare corda ueſtra, ſicut in irritatione ſecundum diem tentationis in deſerto, ubi tentauerunt me patres ueſtri, ſed uenite ad me, & non eſurietis: credite in me, & non ſitietis. Parauit pater in conſpectu ueſtro menſam ſi uos uerum panem eſuritis, ſi ueram refectionis aquam ſititis. ⌊Sed dixi uobis, quia uidiſtis me, & non creditis. ⌋Hoc inquam dixi uobis, noui enim uos, quòd non propterea, quia ſigna uidiſtis, ſed propterea quia de panibus manducaſtis, & ſaturati eſtis, ueniſtis ad me, & nũc dico, quia uidiſtis me, & audiſtis uerba æternæ uitæ, & non creditis, ſed tantummodo ſignauidere, non illud propter quod ſigna fiunt, credere uel credere uultis, tantũmodo panes manducare

Pſal.135 *verus

Propria diffinitio panis Veri.

Pſal.23

*verbum Exo.16

Manna non erat panis uerus q̃ uitam dat mundo

1.Cor.10.

Numeri.11 Panis dei

Deut.16.

Terren⁹ ſenſus Iudæor⁹.

Pſal.49

Pſal.33

ducare, ciboq; perituro ſaturati, & non cibum qui permanet in uitam æternam, curatis operari. Quid ergo? Quid faciet hic uerus panis, quoniam uos ad illum manducandum uenire non uultis? Audite iam. ⌊ Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, non eiiciam foras.⌋ Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi pater, ad me ueniet, ſed uos faſtidioſi Iudæi, quorum ſaturitas & crapula Phariſaicæ ſuperſtitionis uerum panẽ faſtidit, de uobis ſolummodo me dixiſſe arbitremini, uidelicet tanquã uos habeat ſolos expectare hic panis dei, quoniam filij Abrahæ eſtis, & manducatores alios niſi uos, habiturus non ſit. ¶ Dixi ergo: Omne quod dat mihi pater, omne inquam, ſiue bonũ, ſiue malum, ſiue mundum ſiue immundum, ſiue circunciſio ſiue præputium, omnis ſexus omnis conditio ad me ueniet, & eum qui uenit ad me, undecunq; ueniat, qualiſcunq; ueniat dummodo ueniat, id eſt, credat, non eiiciam foras. Faciam quod fecit homo ille, qui cum feciſſet cœnam magnam, & uocaſſet multos, quoniam illi cœperunt ſimul omnes excuſare: Exi inquit in uias & ſepes, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc. An putatis, q̃ panis iſte uerus fruſtra de cælo deſcẽderit, niſi uos illũ comederitis, & q̃à prãſoribꝰ derelictus, ad menſam cœli, fruſtrato propter uos conſilio ſuo, referendus ſit? Non eſt ita, ſed implebit mihi pater domum turba famelicorum, hoc pane ſaturari cupientium, & quodcunq; ille mihi dederit, quicunq; illo reuelante, panem iſtum agnouerit, licet catellus ueniat ſub menſa colligere micas, non eum eiiciam foras. ⌊ Quia deſcendi de cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me.⌋ Quòd ergo deſcenderim de cœlo, q̃ panis uiuus & uerus ſim, hoc dixi uobis, & adiecit Quia uidiſtis me, & non credidiſtis. Hoc ſane, ut non faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me, uos reprehendere non poteſtis, quem profecto deum eſſe non dubitatis. Nam & ſi de cœlo me deſcendiſſe non conceditis, attamen à deo miſſum, id eſt, prophetã magnum, qui uenturus ſim in mundum, paulo ante confeſſi eſtis. Hoc inquam non reprehenditis, ut non faciam uoluntatem meam, ſed uolũtatẽ eius qui miſit me. ¶ Quid eſt enim non uoluntatem eius, qui (ut dico uere) miſit me, ſed uoluntatẽ propriã facere, niſi propria utendo poteſtate, iniuſte aliquid diſponere, nõ rerum merita penſare, ſed præiudicia faciendo, bonum malum, uel malum bonũ dicere, tenebras pro luce, & lucem pro tenebris ponere. Hoc ergo uos improbare non poteſtis, q̃ [illegible] faciam uoluntatem meã, ſed uoluntatẽ eius qui miſit me. Proinde cœptum proſequar cauſam, ut rationabiliter uos ab æternæ uitæ conuiuio ſecluſos, & alios admittendos eſſe oſtendam. ⌊ Hæc eſt autem uoluntas eius qui miſit me patris ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die.⌋ Sed hoc uobis adhuc forte clauſum eſt, nec intelligitis, quid ſit illud: Omne quod dat mihi pater. Dico ergo idem manifeſtius. ⌊ Hęc eſt enim uoluntas eius qui miſit me patris, ut omnis qui uidet filiũ & credit in eum, habeat uitam æternam.⌋ Quod dixi, ut omne quod dedit mihi, idẽ eſt, quod nunc dico, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum. Sed iccirco ſic & ſic dixi, ut ſciatis non magis circunciſionem q̃ præputium ſignũ eſſe illoꝝ, quos dedit mihi pater, quos uult ut non perdam, quos uult habere uitam æternam, ſed ſola fide diſcerni, ſolo amore filii recognoſcẽdos eſſe, quos ille mihi filio ſuo ſaluandos dederit. ¶ Omnis omnis qui uidet filium, qui oculos cordis non claudit contra illum, ſed uidet, & uidens gaudio gaudet, & credit in eum, ipſe eſt illud quod dedit mihi pater. Et cum ſit uoluntas eius, qui miſit me patris, ut non perdam quid ex eo, quod ipſe mihi dederit, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die, ego non ita econtrario faciam uoluntatem meam, ut reſpuam quẽq; eo quòd non ſit ſemen Abrahæ, uel quia nõ ſit inſignitus circũciſionis charactere? Si autẽ omnis qui uidet & credit, uitam habet ęternam, pro uoluntate patris, quanto magis qui non uiderunt, & crediderunt æterna uita digni ſunt? Omnis ergo, ſiue qui corporali præſentia me habens uidet opera, quæ facio in nomine patris mei, & credit, ſiue qui rationis intuitu uidebit & credet, uidelicet cum ſibi annunciatum fuerit, iam habet uitam æternam, iam ex eo quod credit, tranſiit (ut ſupra dixi) de morte in uitã. ⌊ Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.⌋ Et nunc iam habet uitam æternam, uidelicet reſuſcitatus ſecundum animã, & in futuro quando omnes qui in monimentis ſunt, audient uocem filii dei, & procedent, ego ex nomine uocans, reſuſcitabo eum, & de maſſa uel congerie morte æterna mortuorum, in reſurrectionem iudicii procedentium, diſcernam illum. Ego enim, ſicut panis uitæ, ſic & reſurrectionis quoque corporum dator ſum. Ad hoc ualebit ei ueniſſe ad me, uel credidiſſe in me, ut à duplici corporis & animæ morte reſurgat, & (ſicut ſupra dixi) amplius non eſuriat neq; ſitiat. ⌊ Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi, & dicebant: Nonne hic Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo nunc dicit quia deſcendi de cœlo?⌋ Hoc eſt peccatum illoꝝ, de quo excuſationem nõ habent. Nam neſcire quòd deſcenderit, uel quomodo deſcenderit de cœlo, non adeo mirum erat, præſertim cum uulgata opinione putaretur eſſe filius Ioſeph, ſed de illo murmurare, & non potius cũ illo agere, uel ab illo quærere, ut ſcire mererentur, de illo (inquã) murmurare peccatum erat, per quod merebantur uiã ueritatis

Omne q̃ dat mihi pr̃, ad me veniet

Luc. 14

Mat. 5

Quid ẽ voluntatẽ propriã facere Eſai. 5

Omnis qui uidet filium.

Iohan. 5

Peccatũ murmuratiõis non excuſabile

nunq̃ inuenire. Non em̃ hoc erat notitiã eius quęrere, ſed inuidiæ flammã aduerſus illũ ſuperbiæ & indignatiõis ſpiritu cõflare. Sic & pr̃es eor̃ nõ ex eo deũ puocauerunt, q̃ eſcas petierunt, ſed ex eo q̃ tẽtando & murmurãdo petierunt, ſicut ait Pſalmiſta: Et tentauerunt deũ in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis, & male locuti ſunt de deo, & dixerunt: Nunqd poterit deus parare menſam in deſerto, &c. Igit & hi tentatores filij tentator̃, i. murmuratores filij murmurator̃, non ex eo Chr̃m dn̄m offenderunt, q̃ illũ eſſe filiũ Ioſeph opinati ſunt, ſed ex eo q̃ cũ opa cœleſtia faceret, & ſe de cœlo deſcendiſſe diceret, maluerunt adinnicẽ de illo murmurare, q̃ ab illo deſcenſus ipſius myſteriũ intentiõe diſcendi humiliter quęrere. ¶ Nõ em̃ paruũ ſuperbię contemptũ redolet, q̃ eum hoc loco ex noie feriunt dicẽtes: Nõne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, uidelicet multũ aduerſa ſibiq̃ repugnantia nouerant hęc eſſe, de cœlo (ut aiebat ipſe) deſcendiſſe, & (qđ uulgo opinabantur) filiũ Ioſeph eſſe. Rurſus omnino ſibi conſentiebant, & cõſequentia erant, de cœlo illum deſcendiſſe, & dei filium, qui de patre multa illis ſupra dixerat, exiſtere. At illi diabolica cõflagrati inuidia patrem deum, cuius authoritatẽ cõtemnere non poſſent, in uerbis eius ſe aduertiſſe diſſimilabant, & q̃ ſolum ſciri uolebant leſum, uidelicet hominem, filiumq̃ Ioſeph & Marię eſſe importune & mendoſe deſcribebant.

Contemptus ex noie Ieſu.

¶ Dixit ergo eis Ieſus: Nolite murmurare inuicem. Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater, qui miſit me, aetraxerit eum. ¶ Murmurãtes corripiens, neforte nõ intellexerint, magnifice patrẽ alium, maiorem q̃ eſt Ioſeph, illis, imò cõtra illos ſe habere aſtruit: Nemo inquit poteſt uenire ad me, uidelicet ad quem cum uenerit quis (ut ſupra dixi) non eſuriet, neq; ſitiet, nemo inquã poteſt uenire ad hoc, ut non eſuriat neq; ſitiat, niſi pater qui miſit me, attraxerit eum. Hoc plane maius eſt q̃ Ioſeph. Quia dixerant: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, Imò & omni homine hoc maius eſt. ¶ Quis em̃ hominum quenq̃ attrahere poteſt ad manducandum, ſicut manducari oportet hunc panẽ uiuum & uer̃? Ipſum attrahi quid ſit quęramus, & liquido parebit q̃ nemo quenq̃ attrahere poſſit, niſi ſolus deus. Attrahi ad Chriſtum panẽ uiuũ & uer̃, id eſt eſurire ac ſitire iuſtitiam, tantumq; habere faſtidiũ uel odium omnis iniuſtitiæ, ut talem uacet illi eſuriem ſitimq̃ tolerare. Ad hæc autem quis idoneus? Cuius in manu cor cuiusq̃ eſt, ut hoc in illo poſſit efficere? Nunquid Pauli? nunqd Apollo? nunquid Cephæ? Nunqd in manu eſt cuiusq̃ omnium uerbo dei miniſtrantiũ, ut dũ prædicando dei uerbum, quaſi frangit panem uiuum, det mortuis manducandi & uiuendi deſyderiũ. Nempe ſicut Paulus plantauit, Apollo rigauit, deus aũt incrementum dedit, & ſicut: Niſi dn̄s ædificauerit domum, inuanũ laborauerunt qui ædificant eã: ſic inuanum prædicatores frangunt panẽ uinũ, niſi deus in mentibus auditor̃, ſanctum eiuſdẽ panis excitet deſyderium. Igitur ad Chriſtũ quenq̃ attrahere, id eſt, eſuriẽ ſitimq̃ iuſtitiæ cuiq̃ dare, cum nemo poſſit niſi pater, ac proinde maius ſit hoc omni homine, ſcilicet quenq̃ ad Chr̃m attrahere, ſatis magnifico ab effectu probare incipit, q̃ pater ſuus longe maior q̃ Ioſeph ſit. ¶ Veruntamen & hoc ſciendum, quia hæc attractatio non minus filij q̃ patris gratia opus eſt. Nã & de ſeipſo hic idem filius: & ego inquit ſi exaltatus fuero, oĩa traham ad me. Et eidem ſponſa ſua, ſcilicet Eccleſia, dicit in Canticis: Trahe me poſt te. Cur ergo nunc de ſola perſona patris dixit, q̃ oporteat eum qui ad ſe uenit, ab illo trahi? Videlicet qa de patre Ieſu murmuratio ſuborta, uel uentilata eſt à dicentibus: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph? Opportune primum de patre ait: Nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me attraxerit eum, quod idem eſt ac ſi diceret: nemo poteſt hunc panem manducando uitã ęternã habere, niſi credendo amauerit, uel amando crediderit: nõ Ioſeph, ſed deum patrem meum eſſe, & ab illo me eſſe miſſum de cœlo ut naſcerer de matre uirgine. Deinde de non inæquali cum patre ſua poteſtate protinus ſubiungit. ¶ Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. ¶ Hoc & ſupra dixit ſe factur̃, cum eiuſdem uoluntate patris, quia uidelicet quod illic dixit: Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet: & hęc eſt uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hoc idem murmurantib⁹ illis grauiori pondere repetit: Nemo inquiens poteſt uenire ad me, niſi pater, qui miſit me, attraxerit eum: murmurantes & inuidos terribili prænunciatione excipiens ab illis, quos pater ſibi daturus ſit. At illi quos pater iſte non trahebat, eo uidelicet mõ, quo iam dictũ eſt: non em̃ iccirco uenerant ad eum, q̃ eſurirent ac ſitirent iuſtitiam, ſed quia (ſicut ipſe ait) manducauerant de panibus, & ſaturati fuerant, adhuc indignantes murmurare poterant, & ad inuicẽ dicere: Et quis ille pater eſt, uel quis ex uobis omnibus, qui homo ſit, ad iſtum, ut credat in eum attrahendus uel cogendus eſt? Aduerſus huiuſmodi contemptũ illor̃, inſigni propoſitione ſubiungit. ¶ Eſt ſcriptum in prophetis: Et erunt omnes docibiles dei. ¶ Hoc maxime in Hieremia ſcriptum eſt his uerbis: Poſt dies illos, dicit dominus, dabo legem meã in uiſceribus eor̃, & in corde eor̃ ſcribam eam, & ero eis in deum, & ipſi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra uir proximum ſuum, & uir fratrem ſuum dicens: cognoſce dominum: Omnes enim cognoſcent me à minimo eorũ uſq; ad maximum, ait dn̄s &c. Nũc enim poſtq̃ impletum eſt, qđ idem propheta præmiſerat dicens: Ecce dies uenient dicit dominus, & feriam domui Iſrael, & domu

Pſal. 77

Nemo põt hoiem trahere, niſi ſolus deus

1. Cor. 3 Pſal. 126

Trahit & filius ſimul cũ pr̃e. Iohan. 12 Canti. 1

Hie. 31

& domui Iuda fœdus nouũ, non ſecundũ quod pepegi cum patribus ueſtris in die qua appre hẽdi manum eorũ, ut educerẽ eos de terra Aegypti, pactũ quod irritum fecerunt, & c. Nũc in quam poſtqnàm dedit legem ſuam in uiſceribus noſtris, & in cordibus noſtris ſpiritu ſancto ſcripſit eam, non docet ultra uir Iudæus proximũ ſuum, ut faciat proſelytũ, dicens: cognoſce dominũ. Omnes enim à minimo uſq; ad maximũ, id eſt à ruſticano uſq; ad ſcribã, doctum cognoſcunt id, de quo nunc agitur, ꝙd talis uir neſcit, ſcilicet deum patrẽ habere, & in hunc mũ dum miſiſſe Chm̃ filiũ, & ſic docibiles dei ſunt. Hoc em̃ nunc agitur (ut prædictũ eſt) aduerſus illos murmuratores, quod deus Chriſti ſit pater, dicentibus illis: Nõne hic eſt Ieſus filius Ioſeph? Ait ergo, Eſt ſcriptũ in prophetis: & erunt oẽs docibiles dei. Et ut manifeſtius fiat in q̃ docibiles dei futuri ſint, protinus adiungit. ⌊Omnis q̃ audiuit à patre & didicit, uenit ad me.⌋ Ac ſi dicat: Et omnes quicunq; docibiles dei fuerint, hoc ab illo diſcent, ut credant in me. Oĩs enim qui habet aures audiendi, quas exigit doctrina dei, & intrinſecus diſcit (ubi nõ uox hominis perſtrepit, nec penetrat caro & ſanguis, ſed ſola reuelatio pr̃is, qui eſt in cœlis) non põt ſe auertere à filio dei, ſed uenit ad me inquit, credit in me, aſtringit mihi inſolubili uinculo dilectionis, feſtinat inter membra mea cõputari, ut eidem, cuius ego natura filius ſum, ipſe q̃q; in ſpiritu adoptionis filio, abba pater clamare poſſit: quo uidelicet ſpiritu prẽueniente, docibilis dei modo ſupra dicto factus eſt. ⌊Nõ quia patrẽ uidit quis, * ſed qui eſt à deo, hic uidit patrem.⌋ Non inquit ex eo qđ dixi: Omnis q̃ audit à patre, & didicit, uenit ad me: conſequit, aut colligi debet, ꝙ pater meus uiſibilis ſit, aut corporaliter, ut homo adiri potuerit, & audiri, quo modo uos indignationis & inuidiæ fumantes nebulam murmuratis, ꝙ dixerim: quia deſcendi de cœlo, cum Ioſeph pater meus ſit, quẽ uos ſcutum cordis arripuiſtis, ne à patre meo q̃q̃ audire uel diſcere poſſitis. Pater meus ille eſt, quem uidit hominum nemo, nec uidere poteſt, qui lucem habitat inacceſſibilem. ¶ Nam & ſi patrum aliqui deum uidiſſe leguntur, non in ſua tamen ſubſtantia uiderunt, aut uidere potuerunt, ſicut Moyſi dicenti: Si inueni gratiam in cõſpectu tuo, oſtende mihi teipſum, ut uideam te manifeſte, reſponſum eſt: Non poteris uidere faciem meam, non enim uidebit me homo & uiuet: cum utiq; ſcriptura eadem de eodẽ Moyſe præmiſſiſſet: Loquebatur autem dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum. Sane de beatis angelis hoc intelligendum non eſt, quin uiſione dei perfruãtur. Non enim hic de illis agitur, ſed de hominibus, quoꝝ nemo deum uidit unq̃, quia ſtabat paries inimicitiarũ, id eſt originale peccatũ inter homines & deum, ſoluendus in carne Chriſti per paſſionem mortis, ut poſſet ab hominibus deus uideri. Ait ergo: Non quia patrem uidit quis. Et adiecit: Niſi qui eſt à deo, hic uidit patrẽ. ¶ Hic inquit qui nõ eſt ab homine, cuius eſſe non incepit ab Ioſeph, ſicut uos dicitis, aduerſum me murmurantes, hic inquam ſcilicet ego, uidit patrem ex cunctis filiis hominum, quia ſolus ab illo ſum, uidelicet natus, nõ factus. Alioquin non ualeret hæc differentia qua dixi: niſi qui eſt à deo, cum omnes homines à deo facti ſint, quorum tamen illum uidit nemo. Notandum quippe eſt quoties ita abſolute poſitum inuenitur, à deo uel ex deo eſſe, ut non ſit additum factum uel creatum, ſubaudiendum eſſe natum, etiam ſi de hominibus ſermo ſit, ut illud: Qui eſt ex deo, uerba dei audit, Propterea uos non auditis, quia ex deo non eſtis. Subaudiendum eſt enim nati, imò renati, uidelicet ex eo, ꝙ natiuitate regenerantis gratiæ quis indignus eſt, uerba dei audire non poteſt. Cum ergo dicit: non quia patrem uidit quis, niſi hic qui eſt à deo, ſubaudiendum eſt, natus uel geuitus illa uidelicet generatione uel natiuitate, quæ non gratiæ, ſed naturæ eſt, non enim ait: niſi hi qui ſunt à deo, ſed de uno ſeipſo: hic inquit qui eſt à deo, ſubaudis, ſolus per naturam natus uel genitus, ſolus coæternus & conſubſtantialis filius. Nam niſi propriam hic accipias filij dei generationem, in eo quod ait: niſi qui eſt à deo, hic uidet patrem, conſequitur ꝙ omnes, qui ex deo ſunt, uiderint deum. Sed nos omnes, qui ſpiritum adoptionis filiorum accepimus, ex deo nati ſumus, & filij dei nominamur & ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus, & tamẽ nemo noſtrum uidit deum. Ergo hic qui eſt à deo, & proinde uidit patrem, hic ita à deo, quomodo unigenitus, quomodo ſolus conſubſtantialis, filius unicus, filius inquam ſolus naturalis, nam cæteri omnes adoptiui ſunt. Sequitur. ⌊Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam.⌋ Poſtquam in aſſumptione qua dixerat: Ego ſum panis uitæ, qui uenit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet unquam. Confiſtens ueritas murmurantes & concedere nolentes uſq; ad uictoriam redarguit, Cherinthum quoq; & alios, qui nõdum erant, hæreticos prædamnans, quia dicturi erant, Chriſtum non de cœlo deſcendiſſe, ſed de Maria exiſtẽdi initium habuiſſe, uel etiam ex Ioſeph genitum fuiſſe, nunc tandem forti concluſione maieſtas uerbi æterni cœpta perficit impios confundens, pios autem ad manducandum ſeipſum panem uitæ æternæ alliciens: Amen amen (inquit) dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Hoc utiq; ex præcedentibus conſtans & uerum eſſe, fidelibus perſpicuum, infidelibus aũt inexpugnabile eſt. Si enim pater det panem de cœlo uerum, qui deſcendit de cœlo, & dat uitam mundo, & ego ille ſum panis uitæ, ergo q̃ credit in me, habet uitã æternã. Iccirco

1. Cor. 3

Pr̃hominem intus docet

Matt. 16

Rom. 8

* mihi

1. Timot. 6

Quòpr̃ ſdeñ. vidiſſe legũt

Exod. 33

Ibidem

Iohan. 1

Ephe. 2

Aliter Chr̃s, aliter nos a deo ſumus;

Iohan. 8

Rom. 8

1. Iohan. 3. f.

Redarguit Cherinthi & ſimilũ hæreticorum

ſuperius uobis dicere cœperam, operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in uitã ęter
nam, hoc eſt opus dei. ut credatis in eũ quem ille miſit. Interturbaſtis dicentes: Quod ergo
ſignum tu facis, ut uideamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manducauerunt
in deſerto manna. Proinde dixi uobis quia ego ſum panis uitæ, & nunc iteꝝ dico. ⌊Ego ſum
panis * uiuus. Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis
* vitæ de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur. ⌋ Conferte effectus, ui-
dete panis utriuſq; diſtantias. Patres ueſtri manducauerunt manna, & mortui ſunt, patres ue-
ſtri inquam mali, patres maloꝝ, murmuratores, patres murmuratoꝝ, infideles patres infide-
lium, quãuis omnes eandẽ eſcã ſpiritualem manducauerint, & eundem potũ ſpiritualem bibe
1.Cor.10 rint, quẽ & boni patres bonoꝝ (quales fuerunt Moyſes & Aaron) manducauerunt manna,
& mortui ſunt, imò cũ eſſent mortui mala morte peccati, manducauerunt, & manducando nõ
reuixerunt, ſed illo cibo ſaturati ad inferos deſcenderunt, intantũ mortui ſecundũ interiorẽ
hominẽ, ut quidã eoꝝ uitã tranentes adhuc exteriorẽ, abſorpti à terra, & operti humo de me
Num.16 dio multitudinis perierint. ¶ Quid ergo inquis, Illi qui manducant hunc panẽ non moriunt?
Obiectio. dixiſti enim: Hic eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, nõ moriatur.
Nonne & omnes qui manducant hunc panẽ de quo dicis: Hoc eſt corpus meũ quod pro uo-
Mat.26 bis tradetur, & qui bibunt calicẽ tuũ de quo dicis: Hic eſt ſanguis meus, nonne in quã iſti man
ducantes & bibentes omnes quidẽ ſecundũ carnẽ, multi uero etiã ſecundũ animã moriuntur?
In quo ergo panẽ hunc præfers illi, quẽ patres manducaueaunt, pro eo q̃ manducantes man
na, & bibentes aquã de petra, mortui ſunt omnes quidẽ ſecundũ carnẽ, aliqui uero etiã ſecun
dum animã? ¶ Concedimus eñ multos ex eis mortuos eſſe ſecundũ animã, ſicut ait ſpiritus
Pſal.94 ſanctus in Dauid: Ipſi uero non cognouerunt uias maas, quibus iuraui in ira mea, ſi introibũt
in requiẽ meã. Quãuis etenim dixerit, aliqui illa morte, qua proſtrata ſunt cadauera illoꝝ in
Num.14 deſerto conſumptũ fuiſſe peccatũ eoꝝ, ſic intelligentes quod ſcriptũ eſt: Non iudicabit deus
Naum.1 bis in idipſum, q̃ temporali morte puniti omnes euadunt mortẽ æternã: alioꝝ tamen melio
rem tenemus ſententiã dicentiũ, quia quoſdã flagella damnant & non liberant, uidelicet eos,
Hie.5 de quibus per prophetã dicitur: Percuſſi eos nec doluerunt, attriuiſti eos & renuntiauerunt
accipere diſciplinã. His inquiunt flagella ab hac uita inchoant, & in ęterna percuſſione per du
Deu.32 rant. Vnde per Moyſen dominus dicit: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit uſq; ad in-
Hiere.17 ferni nouiſſima. Itaq; & iuxta prophetã eundẽ dicentẽ: Et duplici contritione contere eos,
Pſal.94. pleroſq; illoꝝ in corpore ſimul & in anima periſſe concedimus: præſertim cũ illis exacerban-
tibus deũ exacerbatione tentationis in deſerto, & cognoſcere nolẽtib⁹ uias eius, iuraueritipſe
(ut prædictũ eſt) in ira ſua, q̃ non introirent in requiẽ ſuã. In quo igitur hunc panẽ, quẽ qui
manducant, nihilominus moriuntur, præfers illi quẽ manducauerunt patres illoꝝ, & mortui
Rñſio, q̃ in ſunt? ¶ Ad hæc inquã: Attende diligentius, nunqd ullã fecit exceptionẽ patrũ maloꝝ ſiue bo
Adã oẽs mor norũ? Nonne uniuerſali enunciatione dixit: Patres ueſtri manducauerunt manna, & mortui
tui ſunt ſunt? Patres eñ ueſtri inquit non ſolũ murmuratores uel infideles mortui ſunt, ſed etiã iuſti,
1.Cor.15 & quantolibet fideles patres oẽs uſi mortui ſunt, ea uidelicet ex cauſa, qua oẽs hoies moriunt
in Adã. Et hoc dico, quia quãuis manna manducauerint, nihilominus oẽs eadẽ in morte detẽ
ti ſunt, ſicut & antiquiores illoꝝ patres, uel ipſoꝝ iuniores, qui manna non manducauerunt,
Manna non quia diebus illis non fuerunt. ¶ Dixi ergo quia patres ueſtri manna manducauerunt, & ni-
liberauit a hilominus mortui ſunt, q̃ illi q̃ non manducauerunt, nihilominus apud inferos propter ori
morte ginale peccatũ detenti ſunt, q̃ illi qui ante uel poſt illud manna, hinc ad populos ſuos per uiã
Gene.49 uniuerſæ carnis adducti ſunt. Non per illud manna liberati ſunt, neq; aſcenderunt ad conui-
3.Regũ.2 uium angeloꝝ, ut uiſione dei perfruetentur, qua beati angeli æternaliter uiuũt, quã in patre
Quo hic pa- ſuo Adã omnes homines perdiderunt. ¶ Sed hic eſt panis de cœlo deſcendens. Et ad quid de
nis mortuos cœlo deſcendit? Vt ſi quis manducauerit ex ipſo non moriatur. Nã q nõ manducauerit morie
uiuificat tur, imò iamdudũ mortuus in Adã, ab illa eius hæreditaria morte non liberabitur. Et quidẽ
mortuoꝝ multitudo plurima eſt à corporibus ſeparatoꝝ, hunc panẽ expectantiũ apud infe-
Pſal.11 ros, quo fraudauit eos peccando pater ipſoꝝ: magna deinceps uentura eſt multitudo gentiũ
hunc panẽ, dũ adhuc in corpore ſunt, flagitantiũ, iãq; dũ adhuc in carne uiuunt manducaturi
ſunt. Vtriſq; ſcilicet, & illis qui iamdudũ defuncti ſunt, & his qui adhuc uiuentes in carne ſunt
Sicut p̃ſenta uel erunt, ecce parata eſt à patre meo menſa in conſpectu ipſoꝝ. Dico enim uobis. ⌊Ego ſum
& Chriſmor panis uiuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. ⌋
te diſſipat⁹ ẽ Quoniam conuiuæ patris mei per mortem diſſipati ſunt, propter ueritũ cibũ, quem mandu-
Vt viuificet cauit pater ipſoꝝ: & animæ quidem apud inferos, corpora uero in ſepulchris ſunt: diſſipa-
mortuos. bor & ego panis angeloꝝ, & ſecundũ illã ſubſtantiã qua paſcuntur angeli, pergã ad inferos,
Mat.12 ubi animæ eſuriunt: & ſecundũ corpus eodẽ terræ uentre reconditus, q̃ recondita ſunt cor-
Ionæ 2 pora ipſorum, illic ego tribus diebus & tribus noctibus, ſicut fuit Ionas in uentre ceti tribus
Mat.17 diebbus & tribus noctibus, unde & animæ uiſione dei recreaæ reuiuiſcẽt: corpora uero nũc

quidẽ

ſuo modo q̃dã patres teſt veteris defuncti ſumpſerint
hic panẽ vide in ſto dotore
ſe cant. in fine libr. 4.

quidem multa, in futuro autẽ cuncta reſurgent. Deinde reſiduis, id eſt, quos præſens adhuc ſeculũ in carne retinet, dabitur hic idẽ panis in ea ſpecie, quæ uiuẽtibus congrua eſt, id eſt, in uero ſacrificio panis & uini ſecundũ ordinẽ Melchiſedech. ⌊Et panis quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita.⌋ Summa hæc ſit conſolatio pauperibus, quibus ſpiritus domini ueniens ſuper me, euangelizare miſit me: ſumma inquam & incomparabilis congratulatio ſit hæc gẽtibus terminisq; terræ, qs in hęreditatẽ uel poſſeſſionẽ poſtulans accipiã à patre. Quia nihil minus habebunt de hoc pane uitæ, q̃ antiqui patres, qbus hunc panẽ ſignauit, & dedit pater, qui miſit me. Nã deſcendens ad illos, ut reficiant ex me, cum infernus me momorderit, & ego morſus eius factus fuero, mors mortis, in uiſceribus eius concluſus, additus eſurientibus ſanctis uel iuſtis, ut uiuificentur uniuerſi, tunc ego dabo panem iſtis reſiduis, in quo nõ deeſt ueritas eiuſdem carnis meæ uel corporis, q̃d eductũ de uentre cœti, ſ. uum & integrũ reſidebit æternaliter ad dexterã patris. Panẽ eundẽ angelor̃ me tribuente manducabit uiuens homo, modo ſibi congruo, quẽ dat pater his, q receſſerũt, ut manducent & reſurgant: nũc quidem animæ, corporaq̃dẽ in die nouiſſimo. Animaduertẽdũ eſt hoc loco, cũ utrobiq; ualeat, & nũc uertibilis ſit hæc propoſitio, & panis, quem ego dabo, caro mea eſt: ſi etenim ſiue carnẽ de pane prædices hoc modo, & panis (quẽ ego dabo dicens, accipite & comedite) caro mea eſt, uel corpus meum eſt: ſiue carnem de pane prædices ita, & caro mea, quæ mortua uentre terræ gluti enda eſt, panis eſt, quia refectis mortuis uitam & reſurrectionẽ datura eſt, cũ inquã quocunq; uertas, ſententia uera ſit, ordo tamẽ literæ perſonarũq; uel temporũ mutatio exigit, ut panis ſubiectũ, & caro prædicatũ debeat accipi. Nam hactenus de perſona patris dixerat, q̃ ille panem uerũ daret, & ipſe filius panis eſſet: Nunc ipſe panis uiuus & uerus ad ſuã perſonã per futurum tempus uerbi eiuſdem trãſitione facta: Et panis inquit quẽ ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. ¶ Et reuera quem pater dedit panem angelor̃, ut carnẽ aſſumeret, & moreretur quatenus mortuos uiuificaret, ipſe panis cœleſtis panẽ terrenũ nobis dat, quẽ uiuentibus, & qbus manducari poteſt, ut uitã det æternã in carnẽ ſuam tranſmutat. Et ſicut uerbũ q̃d eſt panis angelor̃, caro factũ eſt, nõ mutatũ in carnẽ, ſed aſſumendo carnem, ſic idipſum uerbũ iam dudum caro factum, panis uiſibilis fit, nõ mutatũ in panem, ſed aſſumendo, & in unitatẽ perſonæ ſuæ transferendo panem. Proinde ſicut de carne noſtra, quã uirgo Maria peperit, uere fatemur propter unitatem perſonæ, * quæ deus eſt, ſic nihilominus de pane iſto uiſibili, quẽ eiuſdem uerbi inuiſibilis diuinitas aſſumens, in carnem ſuã transfert, uere & catholice confitemur, quia corpus Chriſti eſt. Ait ergo: Et panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita, uidelicet ut mundus redemptus manducet, & uiuat, emundata prius per baptiſmũ ueteris quem ſerpens dedit & perſuaſit, cibi macula. ¶ Igitur ab effectis liquet, quanto melior hic panis ſit illo, de quo dixerant: Patres noſtri manducauerunt manna & mortui ſunt. Hic autẽ eſt panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit, nõ moriat, ſanecũ dicit: Qui manducat hunc panem, uel qui manducat meã carnẽ, ſemper digne ſubaudiendum eſt. Quemadmodum quoties dicitur in ſcripturis ſanctis: angelus dñi, uel ſpiritus dñi, nec addit malus, ſine dubio bonus angelus, uel bonus ſpiritus intelligit. Ita nimir̃ quoties dicitur: qui manducat & bibit, & non indigne, procul dubio digne ſubaudiẽdũ eſt. ¶ Proinde & q̃ dixit: Pres uri mãducauerũt mãna & mortui ſunt, quoniã abſq; bonor̃ uel malor̃ patrũ diſtinctiõe dixit, ſciendum eſt, qà quantũcunq; bene manducauerint aliqui ex illis, tamen oẽs mortui ſunt, id eſt, ab hæreditaria morte, qua in Adam oẽs moriuntur, per illud manna liberati non ſunt, ſed per hunc panẽ omnes uiuificantur electi, q uel anteq̃ hic panis de cœlo deſcenderet, fuerunt mortui, uel poſtquàm deſcendit nati ſunt, eidem morti obnoxij. Sequitur. ⌊Litigabant ergo Iudæi ad inuicem dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuã dare ad manducandũ:⌋ Et ſupra quando dixit: Ego ſum panis uitæ, murmurabant, & nũc quando dicit: Et panis quẽ ego dabo caro mea eſt, rebelles & increduli Iudæi adinuicem litigant, nuſquam durã eruditi ſunt flectere ceruicem, ad interrogandum ueritatis magiſtrũ, uidelicet eo modo, quo percunctari ſolent hi, qui ſcientiã ueritatis eſuriunt ac ſitiunt, ſed murmurant, ſed litigant, ſed uerba æternæ uitæ blaſphemantes, inſaniæ deputant. Num ergo iſtis diceret, quomodo poſſet carnem ſuam dare ad manducandum? ¶ Litigabant ad inuicem, murmurabant ad inuicẽ, & conſilium ſapientiæ dei non ab ipſa ſapientia dei, ſed murmurando & litigando quærebant ad inuicem. Quid niſi malum diſcerent ab inuicem? O homo (inquit Apoſtolus) tu quis es, qui reſpondes deo? Talibus enim qui non amore diſcendi interrogant, ſed intentione aduerſandi diſputant, aihil uliud dicendũ eſt, niſi ut tanquam indigni, ſapiẽtiæ reſponſo procul abſiſtãt. ⌊Dicit ergo eis Ieſus: Amen amen dico uobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis.⌋ Ergo inquit quoniam uos nequaq̃ eſuritis animas, ſurſum in cœlũ ſuſpenditis, unde panis iſte deſcendit, ut reuelet uobis pater q eſt in cœlis, quod reuelare non poteſt caro & ſanguis, ſed litigatis ad inuicem cordibus impacatis. ¶ Hoc tantum uobis dixerim, q̃ niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ

Eſai. 16
Lucæ 4
Pſal. 2
Paris uirg. & pũbus & gẽtibus datus
Oſeæ. 13

Quõ panis cœleſtis ſit panis viſibil'

*. quia

Panis iſte liberat a morte hæreditaria manducãtes digne.

Manna non libetabat

Iudæi duræ ceruicis

Litigebant ad inuicem.

Rom. 9

Mat. 16

Iudæi erãt indigni ut docerẽt eos Christus hoc sacramentum, Mat. 7

sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quis autem est modus manducationis, non meum est aperire uobis. Sanctum enim hoc est, quod litigiosis canibus dandum non sit: margaritæ sunt, quæ uidelicet ne conculcentur, ante porcos mittendæ non sint. Nondum saltem serui estis, qui reuerentem aurem domino prębeatis, nedũ amici, quibus solis notum facere habeo ritum uel ordinem, causasq; diuinas huius epulationis. Hoc ergo tantillũ scitote, qui nisi manducaueritis, non habebitis uitam in uobis. ¶ De hoc cibo corporis, & potu sanguinis domini, hæc à sanctis doctoribus data est sentẽtia, quam & uelut pro maxima uel prima diffinitione aduersus idẽ corpus & sanguinẽ domini, nimiũ festini lectores, & immaturati præripuere doctores: Hunc (inquiunt) cibũ & potũ societatem uult intelligi corporis, & membrorũ suorũ, quod est sancta Ecclesia in prædestinatis, & uocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis, & fidelibus eius. Quid enim? Nũquid ab eisdem patribus ibidem tacitum est, huius rei, unitatis corporis Christi, quod est Ecclesia, sacramentum esse panem & uinum, quod in dominica mensa præparatur, & de mensa dominica sumitur? ¶ Quid autem est, uel unde dicitur sacramentũ, nisi à sacrando, eo q̃ remistam, id est corpus Christi, quod est Ecclesia, consecret, & consecrando efficiat unitatem? Nam sicut dicimus ornamentũ hoc uel illud, eo q̃ ornet: & uestimentũ, eo q̃ uestiat, & cætera similia, sic domini corpus, quod in altari sumimus, & sanguis eius prædictę unitatis rẽcte sacramentũ dicitur, eo q̃ illo cibo potuq; uisibili in unam Christi Ecclesiã, quæ sit corpus eius, plenitudo eius, inuisibiliter consecremur. ¶ Igitur prædictam sententiã nullatenus pro maxima diffinitione, uel descriptione manducandi & bibendi sanguinem domini accipimus, præsertim cum ipse ore proprio, quando uoluit, quibus uoluit, q̃s q̃ dignos iudicauit, tam diligentem diffinitionem uel descriptionẽ dederit, ut nemo dialecticorũ uel philosophorum unq̃ diligentius diffinire substantiam, uel quodlibet individuum quiuerit. ¶ Nã quod solent facere illi, cum primarũ quamlibet substantiarũ designare uolunt: Verbi gratia, cum æquiuocationem determinantes, contra argumentorũ sophisticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimus enim nunc taliũ in tanto negotio mei mnisse nugarum, & sagittantes paruulos repercutere sagittis paruulorum) cum inquam dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam potest opponi, Alexander non rapuit Helenam: etenim Alexãder Philippi, rex Macedo, non rapuit Helenam: determinantes dicunt: Alexander is, de quo nunc agitur, Troianus, Priami filius rapuit Helenam. ¶ Hoc idem summa sapientia fecit, ubi ostendere uoluit, quomodo carnem suam nobis ad manducandũ dare possit: Hoc est (inquit) corpus meum, Et addidit: quod pro uobis tradetur. Item: Hic est sanguis meus, Et adiecit: qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. Totumq; modũ manducandi carnem suam, & bibendi sanguinem suum perscribens: Hoc (inquit) facite in meam commemorãtionem. Proinde cunctis figurarũ uel similitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Christi, quod est Ecclesia: sed illud corpus domini, quod pro uobis traditũ est, nos manducare, & illum sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus: & q̃d fecit ipse, hoc idem in commemorationem ipsius scimus & bene scimus nos facere, id est, carnem ipsius manducare, & sanguinem bibere. ¶ Et quamlibet sancta Ecclesia corpus Christi sit, & sic ex multis hominibus consistat, quemadmodum panis ille, quem uere dicimus corpus Christi, multis constat ex granis: & uinũ illud, q̃d uere dicimus sanguinem Christi, ex multis confluxit acinis: non tamen idipsum corpus Christi est Ecclesia, q̃d pro nobis traditum est: quam propriam differentiam sæpe dictum corpus, q̃d est panis uitæ æternæ, semper authore Christo retinet. Igitur nisi manducaueritis (inqt) carnem meam, & biberitis sanguinem meũ, hoc uidelicet, quod dicturus sum, facientes in meam commemorationem, non habebitis uitam in uobis. ¶ Sane qui uel tenerrima cohibentur infantia, priusquàm ex hac luce migrant, quàm manducare aut bibere possint: uel qui articulo temporis constringuntur, sicut nonnulli confessores, q̃s nec baptizari aqua, persecutionis & mortis instantia permisit, non præiudicant hac sententia ueritatis. Nec enim iudicat apud deũ non manducasse, nisi qui manducare noluit, q non curauit, q neglexit. De sensibus enim & de uoluntatibus iudicat deus, quæ in infantibus edẽtulis malæ esse non possunt: & in eiusmodi confessoribus cũ bonæ sint, non fraudantur effectu, quia manifeste Christi communicant passionibus. Proinde nec paruulos, quos ætatis impotentia manducare uetat, qui mox ut baptizati fuerint, ab hac luce migrant æternæ uitæ exortes arbitramur, nec præuentos à persecutore confessores pios, in sanguine suo baptizatos, corpori Christi communicasse, uel calicem domini bibisse, quod ad uitam æternam proficiat, dubitamus. Sequitur. ⌊Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Et ego resuscitabo eũ in nouissimo die. ⌋Non inquit uos, uestriq; similes, quiq; murmuratores & litigiosi, uitam habebitis in uobis, sed ille unus populus meus, qui mihi unitur unitate spiritus, una Ecclesi mea quæ manducat carnem meam, & bibit meũ sanguinem, habet uitam æternam. ¶ Hæc enim summa est causa æternæ uitæ effectiua, manducare carnem meam, & bibere sanguinem meũ

Hic cibus & potꝰ aliq d aliud ẽ q̃ societas uelunitas in corpore ecclesiæ

Sacramentũ cur, & vñ dr

Aequocatio nis exẽplum

Quid ꝓprie eſt mãducare & bibere, corpꝰ & sanguinẽ Chri

Ecclesia alit dicit corpus Christi

Quo excusãtur paruuli et morte præoccupati

non

ſion manducare autẽ meam, & non bibere ſanguinem meũ, antiquæ perfidię eſt argumentũ, qua primi parentes hoim ſerpenti q̃ deo credere maluerunt. Nec enim differt in culpa, nõ credidiſſe q̃ manducantes de ligno uetito morerent, & non credere q̃ manducantes carnẽ meã, & bibentes ſanguinẽ meũ, ordine præſcripto, ab eadem morte liberentur. Qui ergo manducat & bibit, recte antiquæ mortis pœna ſe exuit: & q̃ non manducat, aut non bibit, nihilominus iuſte relinquitur in antiquo iudicio paternæ pręuaricationis. ¶ Notandũ uero q̃ cum ſuperius dixerit: Hæc eſt uoluntas patris mei, qui miſit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die: hic itidẽ ſub eadẽ diſtinctione, prius inquit habet uitã æternã, & deinde ſubiungit: & ego reſuſcitabo eũ in nouiſſimo die. ¶ Videlicet ne quis exiſtimet ſe abſq; corporis & ſanguinis eius cibo potuq; uiſibili, uitam utrãq; corporis & animæ, ſola fide recuperaſſe, & iſto ſacramento non egere, hoc ipſum repetiuit, procul dubio conteſtans, q̃ non uere credat, quiſquis manducare, & bibere contemnit. Nam quantumuis fidelis, & catholicæ profeſſionis homo ſis, ſi manducare & bibere recuſes de hoc cibo potuq; uiſibili, eo ipſo q̃ tibi hunc neceſſarium non eſſe præſumis, à ſocietate membrorũ Chriſti, quod eſt Eccleſia, te prędicis: neq; recte credis in eũ, cuius in hoc cibo potuq; ab ipſo tam diligenter commendato, derogas authoritati. Nonne primi parentes noſtri, & prius intrinſecus inuiſibiliter corrupti ſpiritu diaboli, contra creatorem ſuum intumuerunt, & deinde per ſerpentẽ ſuaſi, uiſibili quoq; cibo perierunt? Ita plane oportet pœnitẽtem hominem, ut prius inuiſibili fide ſubijci creatori, corde credendo ad iuſtitiam, & ore confitendo ad ſalutẽ, & deinde uiſibili quoq; cibo, & potu uitæ æternę neceſſariam perficere iuſtificationem. Nec illud quoq; uacat ab ordine iuſtitiæ, q̃ prius dum manducat, iam habet uitam æternã, ſcilicet in anima, deo uiuens per iuſtitiam, & deinde: & ego reſuſcitabo eũ inquit in nouiſſimo die. ¶ Nam & ſępe dicti primi parentes noſtri, & prius æterna morte animæ intrinſecus, & deinde morte quoq; corporis extrinſecus mortui ſunt. Etenim quacunq; die comederitis ex eo, morte (inquit) moriemini, ſine dubio morte animę, ac deinde ſententiã quoq; corporeæ mortis acceperunt ab ipſo deo dicente: In ſudore uultus tui ueſceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia terra es, & in terram ibis. Recte ergo, & ſeruato ordine iuſtitiæ qui manducat inquit carnem meam, & bibit ſanguinẽ meum, iam habet uitam ęternam, quia iam uiuit ſecundũ animam: ſecundũ carnẽ uero morietur quidẽ, ſed ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. ⌊Caro enim mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus.⌋ Verus inquam cibus, & uerus eſt potus, quia uerę eſt quod pollicetur, quia uera ſpes eſt qua manducatur & bibitur. Vnde & conſtat cibum hunc cibo illi contrario modo eſſe oppoſitum, quem homini primo ſerpens obtulit: quia uidelicet cibus ille, cibus fuit mendacij, quia falſum fuit, & falſum eſt, quod ille cibus pollicitus eſt, quia cum uana promiſſiõe datus, & uana ſpe diuinæ ſimilitudinis conſequendæ manducatus eſt. Sed nondum manducatoribus carnis ſuę, & bibitoribus ſanguinis tantum promiſit iſta ueritas, quantum in perſuaſione cibi uetiti pollicita eſt iſta falſitas. Nam diuinitatem promiſit: Aperientur inquiens oculi ueſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Sequitur ergo. ⌊Qui manducat carnem meã, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.⌋ Hic perſpicue diuinitatẽ pollicetur carnem ſuam manducantibus, & ſanguinem ſuum bibentibus, & illuſionem nequiſſimi nebulonis (qui dixit: comedite & eritis ſicut dij) non ſine magno cruciatu eiuſdem illuſoris, ſerio loquens in uerę effectum conuertit. Quid enim nobis hoc dicto hic dei filius unicus pollicitus eſt, niſi ac ſi aperte dixiſſet: Dij eritis, & filij excelſi omnes? ¶ Et notandum q̃ non eiſdem uerbis deceptoris uſus eſt dicentis: Eritis ſicut dij, nec omnino ſic dicere debuit: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meũ, erit ſicut deus, uel erit ſimilis altiſſimo: ſed in me manet inquit, & ego in eo. Quis enim eſt, uel eſſe poteſt ſicut deus? Ille namq; nullius indiget, nullius ope uel gratia deus eſt. Sed quis ita præter illum, naturę ſuæ ſufficientia deus eſſe poteſt? Sic angelus uoluit eſſe deus, & factus eſt diabolus. Sic deitatem appetere ſuaſit homini, & hominem hominis honore ſpoliauit. Tam hic q̃ ille, cum uoluit eſſe ſicut deus, uoluit ſine gratia uel adiutorio melioris eſſe deus, & hac uoluntate uterq; à deo diuiſit ſe. Quid ergo eſſet, niſi dei aduerſarius? ¶ Econtra, conſortium uel gratia dei deos efficit, & filios excelſi. Gratiam ergo & communicationem dei commendans ei: Qui manducat carnem ſuam, & bibit ſanguinem ſuum, in me manet (inquit) & ego in eo. Quis autem ego, niſi deus, niſi dei ſapientia, niſi uera, ſumma, & ſempiterna diuinitas? Ergo is, in quo maneo ego, diuinitatẽ in ſe tranſfuſam habens, deus factus eſt, filius excelſi renatus eſt. Non eſt ſicut deus, quia uidelicet unus, & ſolus & deus, neminẽ habẽdo in ſe, unde factus ſit deus, ſed eſt deus me habendo in ſe, manentem, unde ſit deus. Nam audi quid ſequitur. ⌊Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, ipſe uiuet propter me.⌋ Ecce deorum adoptiuorum, & dei unici diſſimilitudo ſimilis, & ſimilitudo diſſimilis: Sicut (inquit) miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter eiuſmodi patrem, ſic & ille qui mãducat me, uiuet propter me. ¶ Sed quomodo miſit

Hic cib⁹ primo dat uitã aię, deiñ reſuſcitabit & corpus

Non ſufficit ſola fides abſq; hoc cibo

Rom. 10

Adã prius in aia, deiñ in corpore mortem incurrit. Gen. 2 Gen. 3

Verus cibus cõtra falſum cibum Adæ.

Ibidem

Hic panis cõ ſerr diuinitatem. Gen. 3 Pſal. 81

Nemo eſt ſicut deus.

Miſit me p̄ id eſt, genuit

miſit me uiuus pater, uel quomodo ego uiuo propter uiuentē patrem? Miſit me dico uiuens pater, id eſt, genuit me immortalis pater. Nam in eo me miſit ꝙ genuit. Si ueſtræ paterentur incircunciſę aures, cum dico miſit, dicerē apertius genuit, ſicut in pſalmo teſtatur ipſe, dicens ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dico ergo, quia miſit, quod & ipſum uos audire uix patimini: miſit inquā uiuens pater me, quod nō eſt aliud q̄ genuit, & incarnari uoluit me.

Pſal. 2

Ego viuo propter p̄rem

¶ Et ego uiuo propter patrem, id eſt, propter hoc deus uiuens, deus immortalis ſum, deus impaſſibilis, deus incōmutabilis ſum, quia talem habeo patrē, quia talis pater me miſit, quia talis pater me genuit. Et ſicut ego uiuo propter huiuſmodi patrem, ſic & is, qui manducat me, uiuet propter me, id eſt, iccirco ſempiterne & beate uiuet, iccirco deus & filius excelſi eſt, quia manducat me, qnia maneo ego in eo, & ipſe in me. Ecce inquam ſimilitudo diuinitatis, ſimilitudo uitæ & æternitatis, ſimilitudo deorū adoptiuorū & unici dei. ¶ Sed hæc (ut prædictum eſt) ſimilitudo diſſimilis eſt. In quo? Videlicet quia cauſæ diuerſæ ſunt. Quare ergo uiuo propter patrem? Quia uiuens ipſe pater miſit, id eſt genuit me. Quare uiuet homo propter me? Quia manducat me. Non ego manducaui patrē ut uiuerē, ſed uiuo propterea, quia pater in ſe ipſo uiuens, & nullius indigens, genuit me, nihilominus in meipſo uiuentē, & nullius indigentem. Homo aūt non propterea uiuit, ꝙ pater illū genuerit, ſed iccirco ut uiuat manducat me, quem ſolum pater genuit.

Differētia inter unicū dei filiū et plures filios adoptiuos

Eſt ergo (ut prædictum eſt) diſſimilitudo ſimilis, & ſimilitudo diſſimilis, unici filij multorūq; filiorū excelſi, dum hic uiuūt qa genitus eſt illi aūt uiuit, quia mādu cant eū qui genitus eſt. Attamen nihil hac differentia perdunt, quoniā etſi nati dij non ſunt, manducantes me qui natus deus ſum, mecū unū corpus fiunt.

Melius ē, de ligno uitę nō comediſſe Gen. 3

¶ Proinde non ſuſpiret homo qui in æternū uiuere uellet, ꝙ abegit deus hominē prę uaricatorē factū, ne ſumeret de ligno uitæ, & uiueret in æternū. Nam ecce habet panē ueꝝ, de quo ſi quis manducauerit, uiuet in ęternū, imò gaudeat, ꝙ non eſt permiſſus, ut comederet tunc de ligno uitæ, & uiueret in eternum. Si em̄ tunc comediſſet, ſic uiueret in æternū, qūo uiuit ille, cuius ſuaſu comediſſet. Econtra ſic nunc uiuet in ęternū, quomodo uiuo ego, propter quē uiuet, quo tribuente manducat ut uiuat propter me. Sequitur ¶ Hic eſt panis de cœlo deſcendens, non ſicut manducauerunt

Epilogus

patres ueſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternū ¶ Breui epilogo colligit atq; enumerat partes ſuperiores, & cōmemorat qbus de rebus hactenus uerba fecerit, ut eaꝝ memoria renouet atq; redintegret in animo auditoris. Hęc enim eodem ordine quo nūc in concluſione recolligit, ſuperius expoſuit, uidelicet ꝙ panis ipſe uerus de cœlo deſcenderit, ꝙ non fuerit manna, q̄d manducauerunt patres illoꝝ, & mortui ſunt. His ergo propoſſe decurſis, reliqua ſequenti uolumine tranſigenda ſunt.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Septimus.

Chr̄s ſacerdos ſcđm ordinē Melch.

DE DOMINO NOSTRO IESV CHRISTO IN SERuo eius Dauid, eodemq; patre ipſius ſecundū carnem, ſpiritus ſanctus prælocutus eſt dicens: Iurauit dominus & non pœnitebit eū, tu es ſacerdos in æternū ſecundū ordinem Melchiſedech. Huius aūt Melchiſedech ordo fere nulli incognitus eſt, ſcilicet quia regreſſo Abraham à cæde regū, protulit, non carnes ſanguinemq; hircorū aut uitulorū, ſed panem & uinū: Erat enim (inquit ſcriptura) ſacerdos altiſſimi, & benedixit ei, hoc uidelicet dicto magnifice innuens, ꝙ tali ordine ritum ſacerdotij altiſſimi prę cucurrerit.

Pſal. 109 Gen. 14

¶ Huius ordinis ſacramētū prę fulgidum, ſub uelamine legis reconditū, hoc loco dū dominus noſter, rex & ſacerdos uerus retegit tantis oculos hominū radijs ferit, ut intendere non ualentes, toti fugiant auerſi, quemadmodū in typō taliū hominū olim fugerūt patres ipſorū, non ualentes ferre claritatem uultus Moyſi, qa ſplēdida facta fuerat ex collocutiōe dei. Sic etenim reuerberati ſunt claritate huius ueritatis iſti filii illorū murmuratores & litigioſi, non q̄d claritas ſempiterna rationali creaturæ naturaliter noxia ſit, ſed qa creaturæ ratio ſuos irrationabiliter polluit & ſordidauit oculos terrenis concupiſcentiis, ita ut lumen ſuū uidere non poſſit. Nam qui ſe auerterūt, quantū cū auxilio dei poſſunt ab ea quæ in mūdo eſt concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, his amica & dulcis eſt diuinitatis claritas, & ſi ex parte infirmantur atq; reuerberantur, non tamen fugiūt, non murmurant, non litigant, ſed expectat donec ueniat q̄d perfectū eſt, & euacuetur quod ex parte eſt.

Claritatē hꝰ doctrinæ nō ferebāt iudei Exo. 34.

1. Iohan 2

1. Cor. 13

Hæc iam tunc in illis hominibus præcurrentia fuerunt, qui audiebant dominum Ieſum, ſicut ſequentia declarabunt. Sequitur. ¶ Hæc dixit in ſynagoga docēs in Capharnaum. ¶ Synagogam illam murmuroſam & litigioſam, in qua dixit hæc dñs noſter

noſter,illis qui audiebant econtra dicentibus, quomodo poteſt hic nobis carnē ſuā dare ad manducandū,non incōgrue magni doctores aiunt, per illū regē Achis præſignatā fuiſſe,ad quē uenit ſupradictus Dauid,fugiens Saulē,qui & uocatur Abimelech, ſecundū titulū pſalmi xxxiij.quando & cōmutauit uultū ſuum,& dimiſit eum,& abijt. Nāq; dixit ſynagoga illa,quomodo poteſt hic nobis carnē ſuā dare ad manducandū? recte intelligitur in iſto prædicti regis nomine Achis. Achis enim interpretatur quomodo eſt. Quia uero ſynagoga eadem, quæ filiū dei non recipiebat,eundē ipſius patrē, deū ſuum eſſe profitebatur, recte filius idem in prædicti pſalmi titulo myſtice appellat eam Abimelech, quod interpretatur patris mei regnū. ¶ Quod immutauit uultū ſuum Dauid,illud nobis innuit,quia ueterē ordinē ſacerdotij ſecundū Aaron,immutaturus erat hic uerus Dauid,rex & ſacerdos noſter ſecundū ordinē Melchiſedech. Achis autē quod interpretatur quomodo eſt iſtius,ut iam dictū eſt,ſynagogę typū geſſit,dicentis quomodo hic nunc dicit,quia de cœlo deſcendit, quomodo carnē ſuam ad manducandū,& ſanguinē ſuū ad bibendū nobis dare poterit. Nam hac rebellione fidem illius pulſantis,in corda ſua dū non admittit,quaſi tympanizantē & impingentē in oſtia ciuitatis Dauid,dura incredulitate repellit. Quapropter dimiſit eum, ſcilicet Achis ſiue Abimelech,dicentē: Quare adduxiſtis hominē inſanū,dimittite illū hinc,& ne ingrediatur domum meam. ¶ Nam reuera dimiſit eam & abijt, dimiſit inquā ſynagogā,& ad eccleſiā de gentibus abijt,pro eo q̄ immutationē uultus eius,id eſt,prędictā ueteris ſacerdotij trāslationē nō ferēs, inſaniæ deputauit,ita ut p illud, quod ibidē de eodē Dauid dictū eſt,& defluebant ſaliuæ in barbā,nihil melius intelligi queat,q̄ q̄ infantilia uel inepta,more infantiū, quibus dum loqui conantur,ſaliuę in mentē defluunt,dominus noſter illis uidebatur loqui,cū diceret: Niſi manducaueritis carnē filij hominis,& biberitis eius ſanguinē,nō habebitis uitā in uobis. Vnde lectionis huius euangelicę ſequētia ſic habent. ⌊ Multi ergo ex diſcipulis eius audientes,dixerunt: Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? ⌋ In pſalmo prædicto cuius in titulo per immutationē uultus Dauid dici mutatio nobis,ut iam dictum eſt,innuitur ueteris ſacerdotij. ¶ Dicunt pauci illi, qui alijs retrocedentibus, adhærent huic uero ſacerdotij: Guſtate & uidete,quoniam ſuauis eſt dominus. Iſti autē multi,& omnes,quos nomine multitudinis ſancta ſcriptura denotare conſueuit,ut ibi,multi uocati,pauci uero electi. Item q̄: Annunciaui & locutus ſum,multiplicati ſunt ſuper numerū,iſti in quā multi & multas paleas cumuli, dicunt: Durus eſt hic ſermo,quis poteſt eū audire? Videlicet ſicut cōtrario ſpiritu aguntur in mente, & reſiſtunt ſpiritui dei,ſicut uerba bonos uerbis de hoc ſacramento dicunt contraria. Dicūt illi: Guſtate & uidete,quoniā ſuauis eſt dominus,dicunt illi: Durus eſt hic ſermo. Ecce q̄ contrarij ſunt,& q̄ contraria dicunt. * Sicut enim cōtrarius eſt ſermo durus ſuaui,ſicut amaro dulcis,ſicut aſpero mitis. Plane uſq; hodie contraria iſta non deſunt quę tunc in illa ſynagoga dicta ſunt. ¶ Illis quidē durus erat hic ſermo,quo dixerat. Niſi manducaueritis carnem filii hominis,& biberitis eius ſanguinē, non habebitis uitā in uobis. * Primum quia ſic intelligebant ſecundum carnem,quam ſoli ſapiebant,q̄ concidi & ſic munducari oportere dixiſſet carnē ſuam, quēadmodū conſueuerant concidere & manducare carnes agni, ſeu cuiuslibet bruti pecoris,& bibendū eſſe ſanguinē ſuū, quomodo nec animalis cuiuſquā ſanguinē guſtare lex permittit,dicens: nō comedetis cū ſanguine,& iuxta ſenſum uel doctrinā eius neminē poſſe uitā habere in ſe,niſi feciſſet. Quod tā autoritate legis diuinæ, q̄ cōmuni ſenſu omniū hominū, cōſtabat horrendū & execrādū facinus eſſe,atq; ideo nō modo ad cōſequendā uitā nō ualere, ſed etiā eidē uitæ omnino cōtrariū uel repugnās exiſtere. Deinde & hoc illos mouere poterat cū eiuſmodi ſenſum haberent,q̄ etſi ullo modo fas eſſe potuiſſet,ſic illū cōcidi & manducari, ſanguinēq; eius ebibi,uix paucis ſufficere,ut unuſq;ſq; modicū quid acciper,atq; ideo uix centū homines ad uitā p̄tingere poſſe,cū copioſa multitudo hominū ad uitā p̄tinentiū, nulli niſi ſoli deo numerabilis ſit. ¶ Et q̄dē nō adeo mirū fuerit,rudes diſcipulos tantū myſteriū capere nequiſſe cū adhuc pueri eſſent,eiſq; lacte magis q̄ ſolido cibo tunc tpis opus eſſet,ſed inde cul pandi erant,& inde iudiciū p temeritate incidebant,quia non ſui ſenſus tarditatē uel impotentiā,ſed magiſtri ſermonē incuſabant,& duritiæ arguebant. ¶ Illis inquā iſto ſenſu dur⁹ hic ſermo uidebatur,iſtis autē q̄ hodieq; murmurant & litigant,cum ueritatē corporis & ſanguinis domini defendimus,alias ob cauſas magnā uidemur ſonare duritiam. Nam præter ſupetius dictas,& pro poſſe repcuſſas difficultates,non ſermonis ſed cordis ipſoꝝ, quibus bonus & ſuauis ſermo iſte durus eſſe uidetur, cū argumentoſa fide per autoritatem euangelicā artati fuerint,ut negare non poſſint,hoc domini corpus illud eſſe quod pro nobis traditum eſt,& hunc eius ſanguinem illiū eſſe,qui pro nobis effuſus eſt,cū inquam hoc illis conſtanter aſtruxerim⁹, ergo inquiunt ſi non figurate ſed renera panis iſte Chriſtus dicitur uel eſt,quotidie Chriſtus patitur,& toties moritur,quoties panis iſte in cōmemorationem eius frangitur. Et hic inquiunt,ſermo durus eſt,etiam ſi Paulus non diceret: Chriſtus reſurgens ex mortuis,iam non moritur,mors illi ultra non dominabitur,quis hunc ſermonē poſſit aupire? Hæc & huiuſmodi dicere

Immutatiō uult⁹ Dauid corā Achis.

Pſal. 55

Mat. 20
Pſal. 39

* Sic Cur durus uidebat hic ſermo Iudæis.

Gen 9
Leui. 3. & 17

1. Cor. 3
Heb. 5

Hæretici negantes corp⁹ Chri in ſacramento eſſe.

Male ergo id negāt nūc lutherāi ac impropērāt nobis. Rom. 6

Mat.16 Iohan.6

cere illos experimento dicidimus. Econtra quibuſcunq; reuelat nō caro & ſanguis, ſed pr̄q eſt in cœlis, quoſcunq; attrahit ille ad filiū dulci attractione. i. reuelatiōe ſpiritus ſancti, dicūt, ut ſupra dictū eſt, & ſentiunt nō dux, ſed ſuauē eſſe ſermonē hunc, qa uidelicet guſtauerūt & uiderunt, & nobis dicunt: Guſtate & uidete qm̄ ſuauis eſt dn̄s. Illi quidē qui tunc erant, necdū

Pſal.33

ſcientes quō fieri poſſent ea quę audiebant, tm̄ ſermonis eiuſdē ſuauitatē ſentiebāt, ita ut poſtmodum dicant: Dn̄e ad quē ibimus, uerba uitę æternę habes, qa uidelicet humili beneuolentia ſanatū habentes cordis palatū, hoc de illo ſapiebant, cp adipe & pinguedine ueritatis & ſapientiæ nō carebant, ea quę iā reuerendæ authoritatis magiſter dignabat proponere, & ſum miſſa mente expectabant donec eadē ipſe dignaret exponere. At uero poſtq̄ & ipſe ſub ipſo

Mat.26 Act.2 Iohan.19

ſuæ paſſionis articulo manducādi corpus, & bibendi ſanguinē ſuū, modū illis uel ordinē tradidit, & deinde ſpiritū ueritatis miſit, qui doceret illos oēm ueritatē, deinceps & ipſi ſermonis huius ſuauitatē guſtauerunt, & nobis guſtandū dictis pariter & ſcriptis appoſuerunt. ¶ Adiuuante aūt eodē ſpiritu, ut nos ꝺ̄q; guſtare & ſapere poſſimus, ſicut cętera, ſic & illā ſupradictā

Solutio per ſimile in Iſaac & ariete

obiectiunculā iure explodendā improbamus, qua dicunt nobis, quia ſi reuera panis iſte Chr̄s eſt, ergo cōtra prędicti Apoſtoli ſententiā, & cōtra oēm fidē, toties Chr̄s patit uel morit, ꝺ̄q; hic panis in menſa dominica frangit. Nō ita conſenuit fides nr̄a, neq; adeo caligauerunt oculi eius, ut non uideat ſe frangere panē dei, & integrum ſeruare filiū dei, quomodo ſenex Abra

Gen.22

ham uidere potuit, ut & arietē percuteret, & filium aræ ſuperpoſitū non læderet. ¶ Licet panis iſte uiſibilis cū inuiſibili filio dei unum factus ſit, aries autē ille cum Iſaac, pro quo eidem aræ impoſitus eſt, unum eſſe uel fieri nō poterit. Nam dei filius, id eſt, deus & homo, habet in ſe uirtutem effectiuā, qua ſibi uniat panem iſtū uiſibilem. Iſaac autē illum ſibi concorporare, ſalua utraq; ſubſtantia, nō poterat arietem. Proinde illic in figura immolatus eſt Iſaac in arie-

Chr̄s i altari maxie p̄ſens Mat.18

te, hic in pane & uino immolatur dei filius in carnis & ſanguinis ſui ueritate. Nonne ſicut eodem gladio pater Abrahā immolauit arietem, quem eduxerat ad immolādū filium: ſic ſacerdos cum aſtante populo panem & uinum in altari poſitum, eiuſdem, qua Chriſtus paſſus eſt, crucis & paſſionis uerbo trāſuerberat? ¶ Neſciant hoc, qui nō credunt eundem dn̄m noſtrū tunc maxime in medio noſtrum adeſſe, & cum ipſe dixerit: V bicunq; fuerint duo aut tres cōgregati in nomine meo, ibi ſum in medio eor̄: tum uero multo magis in medio nr̄m adeſſe, & altari ſuo incumbere, ubi nō quocunq;, ſed ad faciendā hanc propriam & maximā cōmemorationem eius, tota fide ſuis inſtrumentis armata conuenimus. Nam nos guſtauimus & uidimus, ideoq; murmurantes ac dicentes: durus eſt hic ſermo, nō audimus: econtra reſpondentes, nequaq̄, ſed reuera ſuauis eſt dominus. Igitur eadem quæ hactenus in Eccleſia toleratur diſcordantium & cōtraria dicentiū permixtio, ita tunc in illo diſcipulor̄ paruo cœtu multū diuerſa mente dominū noſtrum audiebat. Nam & qui dicebantur diſcipuli, deterius murmurauerūt cæteris Iudęis, magis quippe diffidentiam ſuam exprimunt dicendo: Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire? q̄ illi dum dicerent: quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Hoc uidelicet quod diſcipuli dicunt, non ſolum murmuroſæ uel litigioſæ contentionis, ſed & rebellātis deſperationis eſt. ⌊ Sciens autem Ieſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc diſcipuli eius, dixit eis: Hoc uos ſcandalizat? ⌋ Apud ſemetipſum inquit, id eſt, nullo egens iudice ſciebat, qui & qui eſſent murmurantes tūc primum ſciūt, cū iam murmurarent, ſed anteq̄ diceret myſterium hoc, propter quod murmurauerunt, ſciebat ut deus, qui diſcipulor̄ ſuorum dociles dei eſſent, & beneuolentiam diſcendi habētes, dignā

Panis iſte in credulis ſit la piſoffenſioīs

cœleſti magiſterio reuerenti animo intimo cordis auditu gererent. Attamen pro exprimendam dignitatis magnitudine, quaſi nunc primū cōperta illor̄ infidelitate, ſub ammiratione interrogans: Hoc inquit uos ſcandalizat? Nonnullo enim ammiratione dignū eſt, cp panis uiuus & uerus, & ſecundū ſe uitalis atq; ſuauis, ſecundū illos lapis & petra ſit, lapis utiq; offenſionis,

1. Petri 2. Mat.21 Luc.20

& petra ſcandali, ita ut offendentes in illum conquaſſentur, & eodem deſuper ueniente cōterantur, & ſic eodem quo ad uitā nutriri pane debuerant, tanq̄ duro lapide offenſionis uſq; ad mortem ſcandalizentur. Proprie namq; uel maxime ſcandalizari eſt, à bono propoſito per alicuius occaſionis offendiculum retrorſum conuerti. Hoc enim maximū ſcandalum in illo tantæ ſuauitatis pane percuſſi ſunt, quippe qui (ut paulo poſt ſubditur) abierunt retrorſum,

Cur imperfectus hic manet ſermo

& iam nō cū illo ambulabant. Hoc ergo recte ammirans ſuauis dominus: Hoc inquit uos ſcāndalizat? ⌊ Si ergo uideritis filium hominis aſcendentem, ubi erat prius. ⌋ Deficit hoc loco congrue ſermo, quaſi iratæ mentis ſcandalum illor̄ motu illo uel animaduerſione dignū exprimens, cui ſermōis defectio congruit: Ergo inquit quoniā & uos, qui dicebamini diſcipuli mei nō ſecundū diſciplinę ordinē appropinquatis pedibus magiſtri, ut aure ſummiſſa expectātes de doctrina uitæ æternę accipere digni iudicemini, ſed econtra ſcandalizamini, & propoſitionem meā indiſciplinate calumniamini, iccirco nō ego uobis eandē propoſitionē aperiā, cuius ſolutionē uos nequaq̄ digna quæſtione pulſando cōſequi meremini. ¶ Hoc nunc dico, ꝺ̄d uobis ipſis conſentientibus cōſtat ualde repugnare uīo carnali ſenſui, ſcilicet aſcenſur̄ filiū

Filiū hoīs aſcendere ubi erat prius

hominis

hominis ubi erat prius. Nã filiũ hominis aſcendere in cœlum, & carnẽ eius ſic manducari, ſanguinemq; eius ſic bibi, quo uos intelligitis, omnino repugnãtia ſunt, ſimulq; eſſe uel fieri nullatenus poſſunt. Et filiũ hois dico, nõ filiũ dei, ne me exiſtimetis dixiſſe, quod carne deuorata morſibus uris, id q̃d reſiduũ eſt, ſcilicet in corporea natura ſola in cœũ laſcenſura ſit. Q̃d ſi uideritis, imò q̃a uidebitis, nã etſi retrorſum abeuntes uidere non mereamini, quãdo aſcendã in cœlũ uidentibus illis, qui mecũ p̃ſeuerabunt uſq; in finẽ, diſcipulis meis? Attamẽ aſcẽdiſſe me uidebitis nunc, quando ueniẽtẽ cũ nubibus, cũ tota carne ſua, hunc eundẽ filiũ hois uidebit omnis oculus, tunc intelligetis q; iniuſte ſermonẽ hunc duritæ coargueritis, q; male ſenſeritis, q; peius (nõ expectata magiſtri doctrina) nimis cito retrorſum ſcãdalizati abieritis. ¶ Notandum, q; cũ illa natura, ſcd̃m quã eſt filius hominis, de matris utero initiũ habuerit, & Chr̃s ante illã incarnationẽ nequaq̃ homo, uel filius hominis, ſed tm̃ deus dei filius extiterit, tñ filiũ hominis prius in cœlo fuiſſe aſſerit, q̃ iterũ aſcenſurus ſit. Videlicet tã hoc dicto q̃ illo, quo ait: Et nemo aſcẽdit in cœlũ, niſi q deſcendit de cœlo, filius hominis q eſt in cœlo, unitatẽ p̃ſonæ in ſe uno Chr̃o deo & homine uoluit cõmendare. Quod ignorans Neſtorius, & ideo iure ignorandus, beatã Mariã uetuit uocari dei genitricẽ, eo q; Chr̃i, nõ diuina, ſed humana tm̃ de carne eius ſumpta ſit natura. Ita Chriſtũ unũ in duos Chriſtos, alterũ deũ, alterũq; hominẽ male diuiſit, cum idẽ filius hominis, & prius fuerit in cœlo, quo poſtmodũ aſcendit, & iã eſſet in cœlo ſecundũ diuinitatẽ, cũ adhuc in terra loqueret ſcd̃m humanitatẽ: Qui deſcendit, inquit Apoſtolus, ipſe eſt & qui aſcendit. Sequit└Spũs eſt qui uiuificat, caro aũt nõ prodeſt quicq̃.┘Hęc ſententia priorẽ illã nequaq̃ deſtruit, aut infirmat, qua dixit: niſi manducaueritis carnẽ filii hominis &c. ſed ſenſum carnalẽ male intelligentiũ caſtigat, nihil manducandæ carnis ſuæ ueritati detrahens, ſed eidẽ carni ſpiritũ q̃q; carnis eiuſdẽ ſimul manducandũ ſupadñiens. ¶ Spiritus eſt inquit qui uiuificat, caro aũt nõ prodeſt quicq̃. Ac ſi dicat: Eo mõ quo uos intelligitis illud q̃d ſupra dixi: niſi manducaueritis carnẽ filiꝰ hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, nõ habebitis uitã in uobis, nullius animantis caro cũ uita ſua poteſt mãducari, uel ſanguis ebibi. Hoc ab homine ut poſſit fieri, uel à beſtia dum fit, notũ eſt animal trucidari. Ego nulli hoc pacto carnem meã ad manducandũ daturus ſum. Caro eñ mea, niſi uiuens & cũ ſpiritu ſuo manduceſ, non prodeſt quicq̃. Caro ſola, caro ſine ſpiritu nõ prodeſt quicq̃: nã ſpiritus eſt qui uiuificat. ¶ Cũ ergo hæc dicit, nunquid ſenſum deſtruit ſcriptũ in ſuperioribus dictis? Imo ſupplet & p̃ficit, ne talia carnis eius fruſta nos in fractione panis dominici manducare arbitremur, qualia mẽbra eius depoſita de ligno, & poſita ſunt in monimento, ſcilicet carnẽ ſine anima, ſine ſpiritu, ſine uita. Talis caro nõ prodeſt quicq̃, imò & maiori ſacrilegio uẽtres ſuos Iudęi polluiſſent, ſi poſtq̃ crucifixiſſent eum dentibus ſuis exanime corpus inuaſiſſent, p̃mittente illo qui datus nõ erat, ſanctũ ſuũ uidere corruptionẽ, & ſic eũ manducarent, quomodo intellexerãt iſti q ſcãdalizabant. nõ ualẽtes ferre quaſi duꝝ ſermonẽ. Talẽ omnino, id eſt, exanimẽ carnẽ & ſanguinem exiſtimare nos uetat in pane & calice ſuo dicens: Spiritus eſt qui uiuificat, caro autẽ nõ prodeſt quicq̃. Quis aũt eſt ſpiritus, qui carnẽ iſtã, ut manducantibus proſit uiuificat? Aitt └Verba quæ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt.┘ Verba inquã quæ locutus ſum & loquor uobis, quęcunq; ſunt de me, ex quo deſcẽdit filius hominis uſq; quo aſcendat ubi erat prius, uerba incarnationis, natiuitatis, paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis meæ, ſpiritus & uita ſunt: ſpiritus uiuificans, uita uiuens, & ueꝝ uitæ uerbũ. Hæc in pane, de quo dicturus ſum: Hoc eſt corpus meũ, & in uino, de quo dicturus ſum: Hic eſt ſanguis meus, inuiſibiliter operãt ut uera caro mea ſit, & ſanguis meus, nõ mutata ſpecie exteriori, ſicut & in ſingulis hominibꝰ ſpiritualiter, id eſt nihilo immutato de extrinſecus corporis accidentibus, hoc agunt ut membra mea ſint, renouati ſcilicet ſpiritu mentis, & de multis à corpore dialoli ſeparatis una fiat Eccleſia, quæ alio reſpectu corpus meum, plenitudo mea, dicatur & ſit. ¶ Hæc tria ſunt ſermonis huius incrementa, quoꝝ intelligendoꝝ ſola fides eſt meritum. Nam ipſorum intellectus ueræ & magnæ fidei dignũ eſt præmiũ. Primum eſt illud, in quo iſti fidem nõ habentes, tanquam in duꝝ lapidẽ offenderunt. Niſi manducaueritis carnem meã, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis uitã in uobis. Sequens eſt illud, quo carnalem ſenſum illoꝝ percutit, reputantiũ q; carnem ſuã ſine ſpiritu ſuo manducari uellet, uidelicet quomodo manducaſ caro cuiuslibet pecoris, quæ nullatenus cum ſpiritu ſuo, nullo modo niſi mortificata, uiuentibus manducantiũ inteſtinis proficit: Spiritus eſt inquit, qui uiuificat, caro aũt nõ prodeſt quicq̃. Tertium eſt, quo ſpiritũ & uitã ipſam, quæ ſola manducabilis eſt, diffinit. Nulla enim uita p̃ter hanc uitam uiuentibus captabilis eſt, nec eius ſpiritus aut uitę quiſquã, niſi rationalis ſpũs capax eſt: Verba inquit quæ locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Hæc inquã tria quę dixi, quę & nunc latius reciprocanda ſunt, ut magis ac magis perſpicuum fiat, quàm pulchrr & rationabili ueritatis arte gradatim connexa ſint. Hoc iamdudũ intelligimus, ga uerba quę locutus eſt, ſpũs & uita ſunt. Sed qualis ſpũs, qualis uita? Primũ & hoc dicendũ, ga uerba, quę multa locutus eſt, unũ uerbũ ſunt, unũ inquã uerbũ, q̃d & ipſum caro factũ eſt. Illud unũ uerbum

Mat. 24 Apoca. 1 — Quõ filiꝰ hominis primꝰ erat in cœlo:

Iohan. 3

Ephe. 4 — Caro nõ prodeſt quicq̃

Caro exanimis nihil prodeſt

Pſal. 15

Verba Chr̃i ſpũs & uita ſunt

Quãtę uirtutis ſ̃ba Chr̃i

multis uerbis.i.multis elementaribus & articulatis ſonis locutus eſt, multis myſteriis incarnationis,natiuitatis,paſſionis,reſurrectionis,& aſcẽſionis ſuę in ora noſtra ꝫ animaꝫ immiſit. Hęc uerba eiuſmodi ſunt,imò hoc unũ uerbũ eius uirtutis eſt,q̃d ſemper manducari,ꝙ nunq̃ poſſit conſumi,uidelicet quia uerbũ dñi manẽs in ęternum,ubi comeſtũ fuerit,de bona terra animæ rurſus pullulat,& in magnã ſegetem reſurgit:ſicut & aqua illa quę eſt ſpiritus ſanctus cũ bibita fuerit,ſtatim fons in potoris pectore ſcaturit,& in uiuæ aquæ flumina pfluit. Et(ut prædictũ eſt)huiuſce ſpiritus aut uitæ ſolius,ſolus eſt capax rationalis ſpũs,ſoli hęc uita rationali ſpiritui capabilis eſt. Propter q̃d recte ꝙ uere cibus ꝙ potus eius dicit. ¶ Sed hoc uerbũ curo factum eſt,& nunc in carne uiſibili quinq; ſenſibus functa,apud illos multos murmurantes & litigantes,paucos aũt credentes præſentia uerba faciebat. Igit iã neq; ſpũs.i.uerbũ, uerbum em̃ æque uti pr̃ & ſpũs ſanctus,unus deus ſpũs eſt:iã inquã neq; ſpũs.i.uerbũ ſine carne, neq; caro ſine ſpiritu põt mãducari:qa nec põt uerbũ ſine incarnatiõis ſuę debita laude amari uel adorari. ſed rurſus nullius animãtis caro,ut ſupra dictũ eſt,cũ ſpiritu ſuo mãducari põt. Cum em̃ manducaꝫ,uel ut manducet̃,à ſpiritu ſuo ſeparatur.i.occiditur. Ab hac ergo tali mãducatiõe auditores ſuos repellit:ſpiritus inquiens eſt q̃ uiuificat,caro nõ ꝓdeſt q̃q̃. ¶ Reſtabat utiq; in eo ꝙ ait:niſi mãducaueritis carnẽ filij hominis&c,modũ quendã expectare manducãdi ꝙ bibendi,q̃ ſimul caro cum ſpiritu,ſpũs cum carne poſſit mãducari,ut homini carne & ſpiritu mortuo ſimul utrunq; pſit. Quẽ illi modũ expectãdũ eſſe intellexiſſent,ſi crederent: qa uero increduli erant,impatiẽtes fuere ad diſcendũ. Nã ſequitur. ⌊Sed ſunt quidã in uobis qui nõ credunt.⌋ Ac ſi dicat: Nõ quia durus eſt meus ſermo,iccirco quoſdã uŕm ſcandalizat, ſed quia uos aliqui infidelitate obduraſtis corda uŕa,iccirco ſermoni meo uidetur ineſſe duritia. Et nõ ideo nõ creditis,quia non intelligitis,ſed ideo nõ intelligitis,quia nõ creditis: Si em̃ nõ crediderit(inquit ſcriptura)non intelligetis. Proinde & nos,non quia intelleximus credimus,ſed credimus ut intelligamus: quia reuera ſicut deus & homo unus eſt Chriſtus,ſic & iſte panis uiſibilis conſecratus,cum illa carne quæ pependit in cruce, una caro eſt,unum eſt Chr̃i corpus. Et quia ſic ut in uera carnis morte diuinitas nihil paſſa eſt,ſic ubi in altari uerum Chriſti corpus immolatur,frangitur,& manducatur,eadẽ Chr̃i humanitas,quæ ſemel paſſa eſt & reſurrexit,nihil patitur,nec em̃ iã moritur,mors illi ultra nõ dominabitur. ¶ Quantum potuimus adiuuante deo,panẽ ſanctũ & calicẽ,quẽ de altari ſumimus, ueꝫ & uiuũ agnũ dei eſſe,ſuamet ex balatu cõprobare curauimus,ad hoc ſe iugiter inibi pręſentantẽ,ut nos & lanis ſuis operiat,& carnib⁹ reficiat. Comedimus quantũ potuimus,ſc; caput cũ pedib⁹ & inteſtinis id eſt,tã diuinitatẽ,q̃ humanitatẽ,& ſubtilia myſteriorꝫ eius dicta uorãtes,nihiloq; omnino q̃d ſolido fidei dente, cõſequi ualuimus,relinquentes Si quid tñ reſiduũ eſt,igni cõburimus.i.ſpiritui ſctõ cõmittimus, quia uidelicet huius agni oia myſteria nequaq̃ ratione omnimoda cõprehendere poſſumus. Nobiſcũ eius gratia bene agitur,ſi quantũ ad ęternã ſalute neceſſariũ eſt,cõſequi & certũ tenere ualemus. Sequitur. ⌊Sciebat autẽ Ieſus qui eſſent credentes,& qs traditurus eſſet eum.⌋ Plane hoc ſciebat ut deus.nõ ex euentu aliquo,uel caſu,ſiue cõiecturę humanæ momento,ſed ab initio.i.ab æterno. Nã ante mundi conſtitutionẽ pręſciuit & prędeſtinauit eos,qui uocandi erant ſancti,& immaculati in cõſpectu eius. ⌊Et dicebat eis:Propterea dixi uobis,nemo põt uenire ad me,niſi fuerit ei datũ à patre meo.⌋ Quia ſunt inquit quidam in uobis qui non credunt,& ego hoc ſciebam ab initio,propterea dixi ſupra,quia nemo poteſt uenire ad me, niſi pater qui miſit me,attraxerit eum:& nunc iteꝫ dico idipſum uerbis paululum immutatis,ſenſu permanente:quia nemo poteſt uenire ad me,niſi fuerit ei datum à patre meo. Iccirco autẽ nunc idipſum repetiuit,quia q̃d tũc dixit,pfectonũc ueꝫ eſſe liquet ab iſto affectu,quo illi ſcandalizantur. Nam ſi pater illos attraxiſſet,ſi eis ut ad filium uenirẽt, à patre datum fuiſſet,id eſt, ſi diſcipulos eius fieri beneuolentia diuinitus inſpirata perſuaſiſſet, credentes & credendo guſtantes ſuauitatẽ illã, qua trahuntur omnes electi,magis ac magis traherentur & ipſi. ⌊Ex hoc multi diſcipulorꝫ eius abierunt retro,& iam nõ cum illo ambulabant.⌋ Ecce audiant hoc illi,qui maxime Eccleſiarꝫ localium,id eſt, cœnobiorꝫ,archymãdritis detrahunt.quoties gregis ſui patiuntur detrimentũ & cum ipſi uacent otio,temere operarios dei dijudicant,ubi aliquos ex eis,qui hortatu ipſorum conuerſi ſunt,ad ſeculum relabi conſpiciunt: Videte inquiũt q̃ indiſcreti ſunt,q̃ temere & incõſiderate homines uocant,& accidentes ſuſcipiunt,& uotiuis promiſſionibus apud deum obligari cõpellunt,quanta rurſus nimietate uel duritia ſuſceptos & ſibi ſubditos ſcandalizantes,in deterius cogunt præcipitiũ per omnia phariſæorꝫ ſimiles,qui circuibant mare & aridã,ut facerent unum proſelytũ,& de nuo faciebant eum filiũ perditionis duplo q̃ ſeipſos. Quid iſti dicerent,quomodo laborantibus, & animaꝫ lucra quærentibus inſultarent,quoties quippiam detrimenti in eiuſmodi ſuſtinent,ſi non & Chriſto tale quid contigiſſet? Quomodo derogarent retia mittentibus piſcesq; tam q̃ malos bonos concludentibus, ſi ſolos piſces bonos admiſiſſet,& eoꝝ imprudentię uituperantes imputarent,ꝙ tales admiſiſſent,quorũ diſcordioſis tumultibus retia rumperentur,

Eſa 40

Iohan. 4.7

Caro hæc cũ ſpũ ſuo manducaꝫ,q̃d in pecore fieri nonpoteſt

Rom.6

Epilogus de hoſpane uitę

Ephe.1. 1.Petri 1

Incuſatio patrũ iniqua in monaſterijs, ſuper apoſtatis ſuis.

Mat.23

Mat.15

rentur, alijs seditiones facientibus, alijs ebrietates, fornicationes, & his similia sectantibus, alijs per hæreses quoq; & schismata sese ab unitate fidei præcidentibus? Bene ergo hoc & Christo contigit, imò Christus hoc & sibi cõtingere uoluit, ut bonos malosq; permixtos haberet, & tam diu sustineret, donec malos à bonis tanquã paleas à granis proprij uitij uentus auferret, quod nemo reprehẽdere auderet, ut quãdo bonæ uoluntatis homines, bonos à malis discernere nescientes, bonos simul & malos admitterent, tam diu ppessuri, donec illos supremũ iudiciũ ab inuicẽ discerneret, nemo reprehendere deberet. Hominis nanq; est clamare, & strepitum extrinsecus ad aurẽ facere: dei autẽ solius, manu inuisibili cor audientis apprehendere, & ad Christũ attrahere. Nunquid exigendũ est ab aliquo, ut ipso Christo ad lucrandas animas uerbo & opere sit efficatior? Propterea quoties tale quid nobis contingit, quia & Christo contigit, dicimus cum eo: Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo. Sequitur ⌊Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & uos uultis abire?⌋ Et uos, inquit, quos dedit mihi pater, quos attraxit pater ad me, quibus datũ est à patre meo, ut ueniretis ad me, nunquid uultis abire? Quod utiq; non interrogat ut sciat, sed sub interrogatione attentius confirmat, q; ex eis quos dedit sibi pater quenq; non pdat, simulq; confessionẽ necessariã opportune, alijs diffitentibus, exigit ab eis qui credentes erant, quia uidelicet, sicut corde creditur ad iustitiam, sic ore confessio fit ad salutẽ. ⌊Respondit Simon Petrus: Domine, ad quẽ ibimus? Verba uitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius dei.⌋ Plane hoc futurũ erat in Christi ecclesia, ut scandalizatis & scandala faciẽtibus anti Christianis, qui multi ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, excuterent se & inuicẽ cohortarentur dilectores Christi, & seditiosa pfidoꝝ importunitate inquietati largius atq; sonorius cõfessionẽ uere fidei, dictis & scriptis declamarent uniuerso orbi, nõ ante defuturi, donec Satanã cum illis satellitibus suis, sicut fulgor de cœlo cadentẽ, scriptis ueridicis atq; autenticis confutatent, & pia sui profusione sanguinis enecarent. ¶ Huius autẽ ecclesiæ fidelis unitatẽ fidemq;, hic & alibi Petrus exprimit, uoces primus emittit, unde & à petra (supra quã eadẽ ecclesia fundatur) nomen sortitur, & magna laude suæ confessionis honoratus, simul regni cœlorꝝ claues accipere meretur. Igitur & hoc, quod ad duodecim apostolos emissa interrogatione solus pro omnibus respondet, toti uniuersaliter unicæ ecclesiæ ascribendũ est. Dicit enim una perfecta & formosa dilecto suo Christo sponsa ecclesia, turmis adolescentularũ stipata: Domine, ad quẽ ibimus? uidelicet in tantis Arrianæ nequitiæ cæterarũq; pestiũ seditionibus, non iudicabis ubi pascas, ubi cubes, reuelante nobis ueritatis tuæ spiritu, & post greges sodaliũ tuorꝝ uagari incipiemus? Verba uitæ æternæ habes, id est, uerba uitã æternã portantia tu habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius dei. Non ante cognouimus & post credimus, sed primũ credimus, & exinde cognouimus, quia uidelicet nõ cognitio fidem, sed fides præcedit cognitionẽ. Fides nanq; meritũ, cognitio autem filij dei præmiũ est fidei. ⌊Respondit eis Iesus: Nonne ego uos duodecim elegi, & ex uobis unus diabolus est?⌋ Quare agnus mansuetus, multis discipulorꝝ relabentibus, in paucos q remanserunt, tam acriter inuehitur? Nunc enim potius familiariter uiderentur esse collaudandi, præsertim cũ accepisset ab eis eandem confessionem magnæ fidei, quã alibi digna laude beatificauerat, dicens: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Et quidem beatificantis gratiæ præconiũ est, q; dicit: nonne ego uos duodecim elegi? sed magnæ seueritatis & increpationis est, q̃d & hoc ipsum sub interrogatione pronũciat, & protinus adiungit terribiliter, & ex uobis unus diabolus est. Quare ergo in tali articulo, cunctos tam terribili unius denotatione percutit: quem dum nominatim non exprimit, uniuersos premit, unũquenq; pro semetipso nimis egre solicitũ reddit? Non enim illũ talem conscientiaꝝ iudicẽ, sæpe cõpertũ, falli existimare poterant, non proximorꝝ conscientias singuli cõprehendere ualebant, non sua quiq; merita (cum de futuris incerti essent, & tam multos desipere uiderent) magni pendere audebant. ¶ Quare inquã hoc uoluit, nisi quia sic expediebat eis? Nullius qp̃e peccati mortificatione sic indiget humana infirmitas, quã illius, ubi ceciderunt qui operãtur iniquitatem, qui expulsi sunt, nec potuerunt stare. Quod autem est illud peccatũ, nisi pes superbiæ? Non ueniat mihi (inquit Psalmista) pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Nam ubi uenerit ille uagus & instabilis superbiæ pes, qui utiq; uenire solet ex nimia securitate nel præsumptione iustitiæ, statim uanũ & improuidũ hominem manus antiqui peccatoris foris inuenit, ubi illum à bono proposito, deo, qui superbis resistit, auerso, celeriter mouere possit. Vt igitur filij hominum in tegmine alarum domini sperent, & de semetipsis humiliter sentientes, non exaltent animam suam, opportune in casu aliorum solicito timore deprimuntur, nosq; omnes exemplo erudimur, ut cum paries proximus ardet, de nostra re timeamus, id est, dum cadunt qui nobiscum stare uidebantur, nos qui adhuc stare uidemur, similem nobis casum euenire posse, humiliter consideremus. ⌊Dicebat autem de Iuda Simonis Iscariothis.⌋ Iudas Iscarioth, uel à uico in quo ortus est, uel à tribu Isachar uocabulũ sumpsit,

Excusatio eorũdẽ pChristũ cui idem contigit.

Kom. 10

1. Iohan. 4

Luc. 10

Vnitas ecclesiæ supra petram.

Mat. 16

Cant. 1

Cur tã acerbe terret hic Christus apostolos.

Mat. 26

Ne ueniret e is pes superbiæ

Psal. 35

Iacob. 4

Psalm. 35

Dicitur autem & Simonis, ſubauditur filius uel propinquus, ad diſtinctionem Iudę alterius, qui & ipſe ad diſtinctionē huius, dicitur Iudas Iacobi ſubauditur frater, qui & alio nomine uocatur Thaddęus apoſtolus. Hunc uero Iudam euangeliſta recte diabolum appellatū eſſe, cōprobare uolens, idoneam rationem ſubiungit, dicens: HIC enim erat eum traditurus, cum eſſet unus de duodecim. ETenim diabolus, non naturæ, ſed peſſimi accidentis græcū nomen eſt, & interpretatur deorſum fluens. Quo nomine recte appellatur angelus ille damnatus & perditus, qui cū bene eſſet conditus, ſpirituū in altitudine cœli conuerſantiū maximus, uitio ſuo deorſum fluēs, per ſuperbiā ad profundū inferni deuolutus, factus opere, & dictus eſt nomine diabolus. Atuero Iudas deorſum fluxit, & ipſam eius defluxionem euangeliſta patenter expreſſit, dicens: Hic enim erat eum traditurus, cū eſſet unus de duodecim. Quis enim neſciat gradū apoſtolicum excelſiorem eſſe cunctis ordinibus ſanctorum, tam ueterū q̄ nouorū? Item quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit dominū, ſcelus eſſe profundiſſimū? Igitur cum & ſapientia dicat, cum maledicit impius diabolum, maledicit animam ſuam, uidelicet eo q̄ anima impij deorſum fluxerit, & non aliter, niſi deorſum fluendo, impia facta ſit, recte dominus iſtum impietatis ſigniferū, cuius anima totis conatibus in perditionis ſuæ locū profundū, à ſublimi apoſtolici culminis honore defluebat, diabolū appellat, quo adhuc in hypocriſi apoſtolicū munus exequente nequior nemo retro abierat. ¶ Hunc perditionis filium cur dominus ad apoſtolatū elegerit, pleriq; diſputant, ſi male intentionis illum eſſe nouerat, quem utiq; qualis eſſet, ignorare non poterat, qui nouit omnia. Et ſunt nonnulli, qui bonū illum fuiſſe contendant ante ruinam, alioquin non decuiſſe dominū noſtrum, ut uocaret illum ad tanti ordinis gratiā. Si enim, inquiunt, in miniſtris Chriſti & diſpenſatoribus myſteriorū dei reprehenſibile & illicitū iudicatur eis, quos indignos eſſe nouerint, manus imponi: præcipiturq; illis, ut nemini manus cito imponant, id eſt, niſi ex bonis operibus præcedentia merita uideant: q̄to magis ſumme iuſtus, & ſumma iuſtitia, nulli indigno cōmittere debebat ſacra apoſtolici ordinis miniſteria? Ergo, inquiunt, ante ruinam bonus erat, apoſtolico faſtigio nō minus cæteris coapoſtolis dignus erat. Nec enim, inquiunt, aut falli potuit, ut indignitatem eius neſciret, aut indigna agere, ut indigno ſanctum miniſterium delegaret, ſuoſq; illi familiarius loculos cōmitteret. ¶ Vtriſq; una reſponſione ſatisfaciendum eſt: Primum quærimus ab eis, utrum hodie Iudas aliquis ad apoſtolicum, id eſt, epiſcopale officiū pertingat? imò quia Iudam ante apoſtolatum, nonnulli (ut prędictum eſt) bonum fuiſſe contendunt, utrum nemo niſi bonus apoſtolicis ſeſe ſacramentis immergat. Plane diffiteri nequeunt, quin plurimi & mali eſſe, & tanto munere fungi, deo permittente, præualeant. Qui & Iudæ in nullo diſſimiles pecunias, quarū cupiditate Chriſto adhærent, ſibimet aggregant, & ſacros loculos in poteſtate habentes, eccleſiæ redditus ſacrilego raptu exportant. Quid ergo? Nunquid ignorās aut iniuſte diſponens tales admittit Chriſtus, & ſacramenta ſua per eos operatur? Itaq; cū hodie nonnullos admittere cōprobetur, quos malos eſſe certum eſt, ex ipſorū fructibus, claret infirmum eſſe argumentū quo dicuut bonū fuiſſe Iudam ante ruinā, cum illū apoſtolum fecerit Chriſtus. ¶ Veruntamen ſolertius indaganti necdū ſatisfactū eſt. Nam adhuc obijcere poteſt ſic: Recte quidem Chriſtus Iudā perſequentē ſuſtinuit, cuius caſu ſtatū alioꝝ firmius in timore & humilitate fundaret, quippe cuius præceptū eſt, ut boni malos, quos corrigere non ualent, tolerent æquanimiter. Abel enim eſſe rennuit, quē Cayn malitia non exercet. Sed rurſus eiuſdem præceptū eſt, ut ſanctum canibus non demus: & qui correptionē non recipit, ſit nobis ſicut ethnicus & publicanus. Ipſe autē Iudā, non qualemcunq; canem, nō qualēcunq; ethnico ſimilem, ſed diabolū eſſe nouerat. Nunquid ergo ſancta illi uitæ ſacramenta tradere debuerat? ¶ Ad hæc inquā. Salutis noſtræ ſacramenta, in Chriſti paſſione, morte & reſurrectione, condita ſunt. In paſſione quippe, id eſt ſub ipſo paſſionis eius articulo, corporis & ſanguinis ipſius euchariſtia primum ab illo conſecrata eſt. De baptiſmo quoq; quærentibus perſpicuum eſt (ſicut ubiq; & maxime contra quoſdam Græcorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ defendit autoritas) quia conditum eſt in morte & reſurrectione eius, in qua iuxta Paulum & nos baptizamur, & ſepelimur per baptiſmum, ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Nunquid ante hac diſcipulos ſuos baptizare miſit, aut prędictum corporis & ſanguinis ſui ſacramentum illis tradidit? Baptizaſſe quidem, non Ieſum, ſed diſcipulos eius legimus, adhuc Iohanne ſuperſtite & baptizante, ſed poſtq̄ ille traditus eſt, & Ieſus in opus prædicationis ſucceſſit, nec ipſe nec quisquā iuſſu eius baptizauit, nec baptizandi regulam ipſe ante reſurrectionem tradidit. ¶ Sed Iudas ad horam illam non peruenit qua Chriſtus pro ſuis paſſus eſt: quibus ipſe ait: & ego uadam immolari pro uobis, nec apoſtolatus ſignaculum, id eſt, ſpiritum ſanctum cum eis accepit, quē tūc primū in remiſſionē peccatorū dedit quādo reſurgēdo glorificatus eſt, inſufflās & dicens: accipite ſpm̄ ſcm̄, quoꝝ remiſeritis peccata, remittūtur eis. Et de hoc q̄dē haud dubiū ē, q̄ Iudas nō interfuit, ſcz neq; dū Chriſtus immolatus eſt p̄ ſuis, neq; dū reſurgēs ſpiritū ſuū dedit

Quis recte diabol⁹ dicit

Culmen apoſtolicum.

Eccle. 21

Quæſtio de Iuda tradito re.

1. Tim. 5

Reſponſio.

Iudę ſimiles hodie multis

Obiectio.

Mat. 5
Rom. 12
Gen. 4
Mat. 7
Idem. 18

Solutio.

Rom. 6

Iohan. 4
Iudas non administrauit ſacramenta.
Lucæ. 22
Iohan. 20

dedit illis. ¶ De participatione autē corporis & ſanguinis eius, poteſt aliquis opinari, ꝙ ille interfuerit. Sed profecto diligentius Euangeliſtaꝝ narratione doctoꝝ ꝙ cōſyderata diuerſitate, citius deprehendi poteſt, huic quoq; ſacramento illum nequaq̄ interfuiſſe. Nā cū accepiſſet buccellam, qua traditor deſignatus eſt, exiuit continuo. Quā utiq; buccellam, nec Euāgeliſtarum, nec doctoꝝ quisq̄ conſentit, panē fuiſſe dominici corporis. Cū autē continuo exierit, profecto conſtat, qa (ſicut prædictū eſt) corpori & ſanguini Chriſti non cōmunicauit, Nā nō ante, ſed poſt typicū paſcha, cuius buccella denotatus eſt, fuerat impletū, & agni carnes cū apoſtolis comederat, aſſumpſit panē qui confortat cor hominis, & ad uerum paſchæ trāſgreſſus eſt ſacramentū, ut quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi dei ſacerdos, panē & uinū offerens, fecerat, ipſe q̄q; in ueritate ſui corporis & ſanguinis repreſentaret. ¶ Quod cū ex cæteris Euangeliſtis ordine manifeſto perſpicuū ſit, ſolus Lucas quibuſdā aliter ſentiendi occaſionē dedit, nō ꝙ typici paſchæ & ſacrę Euchariſtiæ prædictū ordinē preposterauerit, uel minus aperte dixerit q̄ cæteri, ſed qa uerba, quę de traditore ſuo dominus in cœna dixit, iſte ſolus tardius ſcripſit q̄ cęteri, id eſt per anticipationē ſacrę Euchariſtię traditionem preſcribens, uerba quę in priori cœna dixerat, uerbis quę poſt dicta ſunt, contexuit. Cū itaq; Iudas diſpoſitus quidē ad apoſtolatū fuerit, ſed per nulla uitæ ſacramenta ad eiuſdē ordinis habitū peruenerit, uniuerſa bonitatis eius argumenta deficiunt, & nihil eſt in q̄ Chri, Iudā ad tempus admittentis, recte gradientibus obſit exemplū. ¶ Igitur hic filius perditiōis nunq̄ bonus fuit, nec de bono electo malus factus eſt, ſed quia malus erat, iccirco ad opus neceſſarium ab eo, qui malis bene uti nouit, electus eſt, & apud illum ſemper pro malo habitus eſt: malo inquā, non nequitia naturali, ſed uitio accidentali. Quod ſi quis officio prędicandi, & ſigna faciendi bonū illum fuiſſe dicat, cōcedimus etiā & epiſcopi mali quantumuis moribus mali ſint, q̄ diu fidē catholicā tenent, officio, quod agunt, bonę arbores ſunt De quorum electione, quā & Iudas iudicio diuino electus eſt, ſunt multa quę dicanē, ſed faſtidioſam * prolixionem deuitātes, Euangelicā ſeriē proſequamur. ¶ Poſt hęc ambulabat Ieſus in Galilęam, non enim uolebat in Iudęam ambulare, quia quærebant eum Iudęi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæoꝝ, ſcenopegia. ¶ Chriſtū dominū ſuę pariter ac noſtrę uitæ & mortis habentē imperiū, eo tempore & ordine uoluiſſe pati & intrare in gloriā ſuam, quo paſſus & mortuus eſt, & reſurgendo ad paternę glorię profectus eſt dexterā, lex & prophetę teſtanē, quod ipſe premiſit, quos ipſius prędocuit ſpiritus, quoꝝ teſtimoniū non tacet, quādiu Euangelica Chriſti gloria prædicatur. Nec enim aliud prophetæ prædixerunt, q̄ quod in uoluntate eius preſixū, in ſpiritu ſancto præuiderunt, nec aliam mortis ſpeciē poteſtas eius admittere habebat, niſi quam eiſdē ſanctis prophetis ſpeculantibus, iamdudū apud ſe præordinauerat. At uero Iudęi nequaq̄ myſteriū uoluntatis eius ſcientes, ſed cęcū furorē ſuū ſquentes, quęrebant eū quomodocunq; interficere, Verbi gratia, nunc precipitare, nūc lapidibus illum uolentes obruere, non curantes aliud dūmodo de medio tolleretur, & hoc ſolum dicentes: Quando morietur, & peribit nomen eius? Igitur qa pertinebat ad eū mortis ſuę tempus, modumq; neceſſariū, nęq; cauſę cōpetentē præuidere, ambulabat Ieſus (inqt Euang.) in Galilęā: non em̄ uolebat ambulare in Iudęā, qa quærebant eū Iudæi interficere. ¶ Equidē Iræ ſuppliciis infirmitatē ſonat nō contēptibilē, quam fideles eius imitari debeant rationabiliter, dū tempus uel cauſa poſtulat, declinādo mortē, ſed ſequētia lectionis magis aliā, quæ prædicta eſt, innuunt ipſius ſe ſubtrahētis intentionē, quā Euāg. mox incipit cōmendare, dū dicit: Erat aūt in proximo dies feſtus Iudæoꝝ ſcenopegia. Ac ſi dicat. Non mori metuēs, ſed (ſicut ait Pſalmiſta) ſol cognouit occaſum ſuū, tēpus aliud mortis ſuæ præfixū habens, in Iudeam ambulare, & interfectoribus ſuis locū dare nolebat. De quo tempore ſuo paulo poſt ait: Tempus meum nondū aduenit. ¶ Scenopegiā quippe, id eſt tabernaculoꝝ feſtiuitatē in ſeptimo menſe, non ſuū, ſed præcurſoris ſui Iohannis tempus eſſe nouerat, quo ille patri Zachariæ per angelum prænunciatus, & poſtmodū ſterili utero conceptus eſt: ſuum autem tempus ipſe uerus agnus dei, paſchalem primi menſis ſolennitatē, in quo deo patri pro omni mundo ſacrificiū fieret, iamdudū proſpexerat, quo nihilominus tempore idē ipſe ab angelo anūnciatus, & in utero uirginis conceptus fuerat. Nam reuera ſecundū regulares cunctorū computiſtaꝝ circulos conſtat, quia ſexta feria, quota die primus homo cōditus eſt, menſe paſchali, id eſt, Iuna iam ix. octauo Calend. Aprilis, Ieſus Chriſtus dominus noſter, agnus dei, pro reparatiōe uniuerſæ ſalutis conceptus eſt, euangelizante angelo beatæ uirgini. Hoc igitur tempus, ſuæ uitæ & mortis ſuæ diſpoſitor dūs recte ſuſtinens, nolebat ad hunc diē feſtū ſcenopegiæ aſcendere, id eſt eo tempore tranſeundo ex hoc mundo ad patrē, gloriā ſuæ immortalitatis intrare. ¶ Cum autē dicat Euangeliſta ſingulariter. Erat dies feſtus Iudæorū, non tamen uno, ſed pluribus illā feſtiuitatē diebus agendā fuiſſe intelligendū eſt. Sic em̄ de ipſa in lege ſcriptū eſt: A quintodecimo ergo die menſis ſeptimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ ueſtræ, celebrabitis ferias dñi ſeptē diebus, Die primo, & die octauo erit ſabbathū. i. requies

Nec coſoni ſacrę int fuiſt Iohan. 13

Lucas ordiē uariat hic ab aliis. Lucę 22

Iudas ille nūq̄ bonꝰ fuit.

* prolixitatē CAP. VII

Cur mortis ſuę tps elegit Chriſtus

Lu. 4 Iohan. 8 Pſalmo 40

Nō metꝰ cā declinauit Ieſus a Iudæa

Pſalmo 103.

Scenopegia tps Iohannis Bap. p. ſcha aūt Chriſti

Scenopegia octo dieꝝ ſolennitas ſub ymbraculis.

Lu. 23

Et de cauſa eiuſdem feſtiuitatis paulo poſt ſubiungit: Menſe ſeptimo feſta celebrabitis, & habitabitis in umbraculis ſeptem diebus. Omnis qui de genere eſt Iſrael manebit in tabernaculis, ut diſcant poſteri ueſtri, ꝙ in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum educerem eos de terra Ægypti. Faciebant itaq; Iudæi tabernacula, ad ſimilitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant, cum educti de Aegypto peregrinarentur in heremo, & celebrabant diē feſtum, magnā ſolennitatem, uelut reminiſcentes beneficia domini, qui dominum erant occiſuri. ¶ Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Tranſi hinc, & uade in Iudæam, ut & diſcipuli tui

Fres Ieſu ei⁹ propinqui

uideant opera tua, quæ tu facis. ¶ Iſti fratres Ieſu, propinqui uel conſanguinei ſunt, qui gloriam huius mundi amantes, & ueram cœleſtis hominis gloriā ſuo ſenſu terreno metientes, uanam illi dilatandæ gloriæ dabant conſilium, ut uidelicet feſtinans innoteſcere cunctis, daret

Exo. 23

operam tam ſolenni nō deeſſe conuentui, nec oſtentandis parceret miraculis. Nam hęc feſtiuitas una de tribus erat, in qb⁹ omne maſculū Iſrael cor dāomino apparere lex iuſſerat. Suo ergo ſenſu ſapientiam dei præcedere, uiamq; illi oſtendere præſumentes, cum hoc dixiſſent, ſiniſtram intentionē ſuam peruerſa ratione conati ſunt firmare dicentes: Nemo quippe in occulto quicq; facit, & quærit ipſe in palam eſſe. ¶ Vera quidē ſententia eſt, neminē ratione uetem adeo ſibimetipſi diſſidere. Nam reuera manifeſte repugnātia ſunt, uelle hominibus innoteſcere, & facta nobilia clare, quemadmodū ſi quis uelit pariter, & in nocte eſſe, & ſolem habere: ſiue lucernā domini clare ardere, & lumen eius uideri à nemine. Sed hæc eadē ſentētia non ſuo tempore dicta eſt. Nam dominus noſter nec in occulto quicq; faciebat, quia nihil q̄d occultum eſſe uellet agebat: nec eo modo, quo illi arbitrabantur, in palam eſſe quærebat, qa nō ab hominibus claritatē accipere, ſed hominibus claritatē dare uolebat: non hominibus placere, ſed homines ad placendū deo erudire uenerat. Igitur uera quidē, ſed uana, imò & peruerſa, atq; alieno ſpiritu prolata eſt. Quā & adhuc illi cōfirmare nituntur, ſubiungentes. ¶ Si hęc facis, manifeſtas teipſum mundo. ¶ Id eſt, ſi nō hæc facis, nō manifeſtas teipſum mundo. Adhuc

Tres ap̄li fratres dñi hic non dicuntur ſed alij

ea quę dixerunt iſti, talia uideri poterant, qualia dicere debuerant fratres boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos nouimus Apoſtolos Chriſti, uiros utiq; Apoſtolicæ ſanctitatis & fidei. Sed aduerſus hanc opinionem audi, quid Euangeliſta ſubiunxit. ¶ Neq; em̄ fratres eius credebant in eum. ¶ Vtiq; illi dignę memoriæ fratres eius, quos (ut iā dictū eſt) Apoſtolos nouimus, ſcilicet Iacobus Alphęi, q cognominatus eſt iuſtus, Simon q̄q; chananęus, & Iudas, qui & Thaddęus dicitur, credebant in eū. Nā Apoſtolor⁹ oīm (ſolo Iuda diabolo excepto) fuit paulo ſuperius illa uox Simonis Petri, etenim pro oībus ille unus reſpondit: Dñe ad quē ibimus? uerba uitæ ętern̄ę habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Chr̄s filius dei. Sed iſti fratres eius, inquit Euangeliſta, nō credebant in eū. Igitur hęc uerba illor⁹, nō tā beneuolentiā teſtantur, q̄ inuidiā, qa nō multū curantes, ſi interficeretur, qui utiq; odiū Iudęor⁹ aduerſus illū

Ecce. 5 Pro. 1. Eccle. 2

ignorare non poterant. ¶ Dixit ergo eis Ieſus: Tempus meū nondū aduenit, tempus autē ueſtrum ſemper eſt paratū. ¶ Omnia tempus habent ait Eccleſiaſtes. Ac deinceps: Tempus flendi, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tēpus ſaltandi. Audiant hoc ſtulti, qui concionātem in plateis ſapientiā deſpiciunt, & quiu nec aures, nec oculos habent in capite ſuo, ſed in finibus terræ non diſcernunt tempora hæc, ꝙ non dixit tempus ridendi, & tempus flendi, ſed primū tempus flendi, deinde tempus ridendi: prius tempus plangendi, & poſtea tempus ſaltandi. Hæc inquā tempora quia nō diſcernunt, intempeſtiuos prępiunt riſus, & iniuſſis atq; immaturis tripudiant atq; laſciuiūt ſaltationibus, & ideo nondū ſtatus reꝛ cōmutatur, oportet em̄ præſentē ſtatum decedere: aliūq; longe diuerſum & contrariū ſuccedere: neceſſe eſt de riſu ad fletū, de ſaltatione trāſire ad planctū. ¶ At uero illæ futurę ciuitatis rex, cuius regnū

Iohan. 18 Prius flendū deinde ridendum.

de hoc mundo non eſt, nouit ſibi & ſuis prnis flendū, & poſt ridendum: prius plangendū, & poſtmodū eſſe exultandū. Ait ergo: Tempus meū nondum aduenit, tempus aūt ueſtrū ſemper eſt paratū. Quid igitur? Cum uenerit tempus tuū, quęres in palam eſſe, & manifeſtabis teipſum mūdo? Ita plane faciam, ſed ipſa manifeſtatio mea longe alterius glorię & honoris erit, q̄ ueſtra gloria, & breuis honor ueſtri huius temporis. Vos enim ad gloriā tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriam proficiſcar, mala mundi opera deteſtando. Hoc eſt quod ſequitur. ¶ Non poteſt mundus odiſſe uos. Me autē odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt. ¶ Nullo magis q̄ contrario modo differre poſſunt quæcunq; differentia ſunt. Sunt autē hæc manifeſte contraria, quæ ſic oppoſuit dicens: Nō poteſt

Dilectores mundi 1. Iohan. 2

mundus odiſſe uos, me autem odit. ¶ Et utiq; mundus hoc loco haud dubium, quin ſignificet dilectores mundi, qui (ut epiſtola ſua hic idem Iohānes aſſerit) pro eo ꝙ ſunt dilectores mūdi, cōſtituuntur inimici dei. Item cum cauſam odij talem ſubiunxerit, quia ego teſtimoniū perhibeo de illo, quia opera eius mala ſunt: conſtat ſine dubio, ꝙ econtra, cur eos mundus odiſſe

Pſal. 109

non poſſit, illa cauſa ſit, quia teſtimoniū perhibent, ꝙ opera eius bona ſint. Igitur illos conſultores ſuos multum à ſuo ſenſu diſſentire, tam fortiter quàm ſuauiter oſtendit ſapientia dei, ita ut duo quęlibet magis ab inuicem differre non poſſint, ſimulq; quod futuꝛ eſt innuit, ſcilicet

manife-

manifeſtationem ſuã ſic proceſſurã, qũo põt admittere odium, uidelicet q̃ anteq̃ exaltet caput, de torrente in uia bibiturus ſit. Et adiungit illud, * quod cõſequentibus talibus nil poteſt dici. ⌊Vos aſcendite ad diẽ feſtum hunc, ego nõ aſcendo diẽ feſtũ iſtum, quia tempus meũ nõ dum impletũ eſt. ⌋Et ò quantũ pondus eſt fortitudinis in hac ſuauitate concluſionis. Reuera nunc quoq; meminit, quod in Eccleſiaſte dixerit hæc ipſa ſapientia dei: Tempus tacẽdi & tẽpus loquendi. Nam cũ tempus fuerit, loquetur talibus. Illud in eodem aſperrime dixit: Vę tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes mane comedũt, ut econtra de ſemetipſo, & ſuis ſubiungeret: Beata terra cuius rex nobilis eſt, & cuius principes ueſcũtur in tempore ſuo, ad reficiendũ & non ad luxuriã. Quid em̃ ſunt iſti dilectores mundi, quoꝝ tempus ſemper paratum eſt in ſtoliditate terrenę ambitionis, quid in quã ſunt, niſi terra quã ſerpens comedit? ¶ Et quis puer terrę illius rex, niſi ille tam uetus, q̃ fatuus ſtultitiæ pater, cuius cor matura ſapiẽtia dei nequaq̃ ulla ex parte poſſidet? Principes uero qui mane comedũt, potentes & ſuperbi dilectores mundi ſunt, de quibus dominus: Principes quidẽ exti*erũt, & non cognoui, qui dum hac in uita ſua bona recipiunt, ut in futuro crucient, quaſi mane comedũt, ut hora cœnę à conſortio comedentiũ ſecludantur. ¶ Econtra terra illa, terra uiuentiũ, quã dominus ſuper maria & flumina, id eſt, ſuper amaricantes populos, & ſæuientes ſeculi principes, fundauit in fide, & præparauit in operibus bonis, beata eſt, cuius rex nobilis, utpote uerus & conſubſtantialis filius dei, idemq; ſecundũ carnem filius Dauid, ſolusq; filius uirginis. Cuius principes, quos idẽ rex nobilis exemplo ſuo ſic diſpoſuit, ut mane operentur ſobria mente, negotia regni, & in tempore ſuo comedant ad reficiendum, & non ad luxuriam, quia uidelicet in hoc alieno tempore nõ luxuriati ſunt, ſed laborauerũt, audiũt regem ſuum dicentem ſibi, dum diſcumbere parat ipſe in tempore ſuo: Et ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnũ, ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo. Iſtis igitur & cunctis uanæ gloriæ matutinis aſcenſoribus, quia non deſunt præconia ſcripturaꝝ, ex quibus audiant qd eos conſequat, ſatis eſt hũc regem nobilem in ſua perſona grauiter & parce dixiſſe: Vos aſcendite ad diem feſtum hũc, ego non aſcendo ad diem feſtũ, quia tempus meum nondum impletũ eſt, id eſt, * ut uos libet exaltamini quantũ poteſtis, anteq̃ humiliemini, ut humiliemini poſtq̃ exaltati fueritis. Nam ego non aſcendam in præſenti, neq; exaltabor, anteq̃ humilier uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Sequitur. ⌊Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderũt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit, non manifeſte, ſed quaſi in occulto. ⌋ Actus diuerſos uno uerbo aſcenſionis hoc loco æquiuocari perſpicuum eſt, id eſt alio ſenſu dictũ eſſe à dominо: Vos aſcendite, ego non aſcendam, & alio nunc ab Euangeliſta dicit: Vt autem aſcenderũt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit, uidelicet ipſe ſecundũ illoꝝ ſenſum, qui dixerant: Vt & diſcipuli tui uideant opera tua quæ facis, & ſi hæc facis, manifeſtas teipſum mundo. Reſpondit ſe nõ aſcenſurum, id eſt, ſublime de ſeipſo ſpectaculum, gloriam quærendo præbiturum. Euangeliſta uero ſimpliciter uiam communem (ut ſolet) eodem uerbo expreſſit, ſecundum terræ ſitum, eo q̃ uenientibus Hieroſolymam, in montana Iudææ foret aſcendendum. Qui & diſtantiam aſcenſus huius & illius, quem prædicti fratres intenderant, curauit apponere dicens: nõ manifeſte, ſed quaſi in occulto. Quare autem non manifeſte, ſed quaſi in occulto? Videlicet quia tempus eius nondum aduenerat, quia tempus eius nondum impletum fuerat. Quid ergo, ubi uenit impletum eſt tempus eius, quomodo aſcendit? Plane nõ in occulto, neq; quaſi in occulto, ſed manifeſte. Tunc enim turba multa, quæ conuenerat ad diem feſtum, cum audiſſet quia uenit Ieſus Hieroſolymam, acceperũt ramos palmarum, & proceſſerũt obuiã ei, & clamabant oſanna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſrael. Vtiq; tunc impletũ erat tempus eius, quia collecto concilio pontifices & Phariſæi dixerãt: Quia expedit ut unus moriatur homo pro populo, & ab illo die cogitabant eum interficere, uidelicet quaſi cum iudicio legitimo, & ea morte qua uolebat ipſe, ſcilicet crucis patibulo, definierant eum interficere. Nam antea quæ fierant eum quidem Iudæi multoties interficere, ſed non ita, ut impleretur ſcripturæ, & ideo (ſicut paulo ante dictum eſt) nolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Et cum tamen ambulaſſet illuc, & uellent eum (ſicut poſt dicendum eſt) Iudæi lapidare, noluit mortem admittere, quia non ſic implerentur ſcripturæ. Tunc ergo impletum eſt tempus eius, & iccirco non aſcendit in occulto, ſed manifeſte, acclamantibus turbis, magno regi, magno filio dei, magno & nobili filio Dauid. Quid ergo? Ergone prædictum tunc patrum ſuorum conſilium approbauit, & iuxta ſenſum illorum mundo manifeſtari uoluit? Minime, quia laus iſta non ex hominibus, ſed ex deo fuit. Cui enim niſi deo dictum eſt in pſalmo: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem? Hęc autem prophetia tunc adimpleta eſt. Cum enim indignantes Phariſæi dicerent: Audis quid iſti dicunt? Reſpondit eis utiq; Nunquid legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Igitur neq; tũc quando cum publicis laupibus aſcendit, ſed quodam qdem reſpectu in occulto, quodam aũt manifeſte & non in occulto. Nam ſicuti in tempore ſuo facturus

erat

Pſal. 109 * quo

Eccle. 5

Ibidem 10

Gen. 5 Rex puer Oſeę 8

Luc. 16 Pſalm. 23 Rex nobilis Chriſtus.

Luc. 22

* vos vt Philip. 2

Qũo Chriſtus aſcendit, & nõ aſcendit

Iohan. 12 Qũ aſcendit Chriſtus manifeſte

Iohan. 8

Pſal. 8 Matt. 21 Luc. 19

erat,nõ ita & mõ cũ regijs laudibus aſcendit,in occulto aſcendit. Quia uero nõ ſic aſcendit, ut latere uellet,nõ in occulto aſcendit. Bene ergo cum hac temperatiua diſtinctiuncula quaſi in occulto dictum eſt. Sequitur. ⌊Iudæi ergo quærebant eum in die feſto,& dicebant: Vbi eſt ille? ⌋Ergo inquit quia nõ uiderunt eum cum fratribus ſuis,id eſt,cum cognatione ſua uenisſe,quærebant eum male ſoliciti Iudæi,qui quęrebant eum interficere. Et dicebant: Vbi eſt ille? Vide nunc genimina uiperarũ,quanto ſæuiant ueneni præcordialis ardore,dum nõ dicũt ubi Ieſus,ſed ubi ille? Nunquid enim eius quẽ quęrebant interficere,poterant nomẽ neſcire? Ergo cordis illorũ habitator homicida diabolus,ſic eos agebat,ut odio dictante,nomẽ ſalutis non poſſent,imò nollent attingere. ⌊Et murmur multus de eo erat in turba. ⌋Murmur multus,id eſt,multa erat diſſentio: multa inquã,quia multorũ rumoribus ſuſurrata,ſed nõ tã uehemens,tamq; animoſa,ut & ſeditio fuerit recte dicenda. ¶Nam ſeditio recte dicitur,ubi partibus aduerſus alterutrũ conflictantibus,diuiſa reſpublica hoſtili diſcordia periclitatur,ita ut laborante officio non leuiter præfidiali ditione poſſit ſedari tumultus. Vnde & iuxta etymologiam ſeditio,q; fit ſine ditione,dicta eſt. Quæ ubi accidit,perimitur perſona propter quam euenit: datur enim & inimicis occaſio maior accuſandi,& iudici neceſſitas fit audiendi. At uero puer iſte electus,ſuper quẽ deus pater poſuit ſpiritum ſuum,ut iudicium gentibus proferat, non cõtendit neq; clamauit,nec audita eſt foris in plateis uox eius,& omnimoda manſuetudine egit ac prouidit,ut propter ſe nulla unq̃ oriretur cauſa ſeditionis. Nõ igitur ſeditio facta eſt,ſed timidã diſſentio ſubmurmurauit ad ſonum odij,uel inuidiæ Iudaicæ,dum uelut anamathezati nominis hominẽ quærerent eõ,dicentes: ubi eſt ille? ⌊Quidã autẽ Iudęi dicebant, quia bonus eſt: alij autẽ dicebãt,non,ſed ſeducit turbas. ⌋Ex hac ſenſuum diſcordia murmur multus erat. Quid ſi iſti qui dicebant: quia bonus eſt,hoc etiã dicere ſcirent uel auderẽt,quia filius dei eſt? Vtiq; non iã utcunq; murmur multus,ſed animoſa fuiſſet oborta ſeditio. Sed hoc ſolum dicebant,& uix dicere audebant,quia bonus eſt. Nam ſequitur. ⌊Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorũ. ⌋Nemo inquit uidelicet eorũ qui dicebãt: qa bonus eſt palã loquebaf de illo propter metũ Iudęorũ,ſcilicet eorũ qui dicebant: nõ,ſed ſeducit turbas. Et notandũ q; cum hi pariter atq; illi Iudęi ſint,eos tamen q dñm quęrebãt interficere tam hic,q̃ in omnibus pſecutoribus eiuſdẽ dñi noſtri,Euangeliſta Iudęos appellare cõſueuit, ad diſtinctionẽ turbæ quæ uel ipſum conſequebatur,uel aduerſus eundẽ nihil iniquũ molie-
batur. ¶Quorũ cauſa ut manifeſtior fiat,ſciendũ & illud eſt,quia tribus ſignificationibus recte ſoleat hoc Iudæorũ nomen æquiuoci,ar& hanc eſſe determinã,quã hoc loco Euangeliſta uult intelligi. ¶Dicunt enim recte Iudęi,quicunq; ſunt cõfeſſores ueritatis,uidelicet ſcdm interpretationẽ huiuſce nominis. Iudęus em confeſſor interpretatur. Vnde diuinitus prouiſum nõ dubitamus,ut hæc dñi cauſa crucifixi ſup caput eius ſcripta Greçe,Hebraice,& Latine poneretur: Ieſus Nazarenus rex Iudęorũ,quia maxime tribus illis linguis teſtimonia ſua pſonat per totum orbẽ catholica fides Chriſtianorũ confeſſorũ. Contraria huic intellectui ſignificatione Iudæos dicimus iſtos inſipientes & malignos,homicidas,effuſores ſanguinis Chriſti, qui uſq; hodie maledicunt Chrm in ſynagogis ſuis,hæreditariã à parẽtibus ſuis ſup ſe portãtes eundẽ ſanguinẽ Chriſti. Dicimus em eos Iudęos,non quia ſunt,ſed quia Iudęos ſe eſſe dicunt,mentientes,cum ſint in ſynagoga Sathanæ. ¶Media ſignificatione. i. quæ nec bona,nec mala ſit: nã in Chro Ieſu nec circunciſio,nec pręputiũ,nec gentilis,nec Iudæus,ſed ſola fides requiritur. Media inquã ſignificatione Iudęos dicimus oẽs,quicunq; carnali generatione ſunt Iudaici generis,ſimulq; eos qui cũ eſſent Beniaminæ ſtirpis,remanſerunt in parte Dauidici regni,ad quorũ diſtinctionẽ cæteri Iſraelitę dicti ſunt Samaritani,quibus (ut in hoc Euãgeliſta dictum eſt) nõ coutebantur Iudęi. Qua ſignificatione hic appellatos eſſe Iudæos nõ conceditur in hoc multo murmure turbarũ,cum (ut prædictũ eſt) illi quoq; fuerint Iudęi,quorũ nemo palam loquebatur de illo propter metũ Iudæorũ. Sequitur. ⌊Iam aũt die feſto mediante, aſcendit Ieſus in templũ,& docebat. ⌋Ille qui (ut paulo ante dictũ eſt) nolebat ambulare in Iudæam,quia quærebant eum Iudęi interficere,quiq; tamẽ aſcendit,ſed quaſi in occulto & non manifeſte,ecce aſcendit,non in remotũ ciuitatis angulũ,ſed in templũ: non ſaltẽ priuata die, ſed die feſto mediante: nõ ſaltem cluſo ore ſub ſilentio abſconditus,ſed in ſplendida doctrinę authoritate conſpicuus. ¶Nunquid hoc in loco uacat illi perfidię,dominũ maieſtatis Chriſtum timiditatis arguere uel impotentiæ,uidelicet q; mortẽ timens,& quantũ poterat declinare ſtudens,noluerit in Iudęã ambulare? Aut nunquid mutabilitate uſus eſt,fuitq; in illo,eſt & nõ,ut prius noluerit illuc ambulare,& poſtea propter uerba taliũ fratrũ ſuorũ mutatus eſt ut aſcenderet,quo noluiſſet aſcendere. Ergo magis in hoc quoq; facto dicamus de deo dei filio,qa apud ipſum eſt ſapientia & fortitudo. Nã ſapientię ſolius diuinæ eſt,quã hominũ nemo poteſt cõprehendere,q; tempus mortis ſuæ nouit mundũ aduenisſe,& iccirco nõ uult in Iudęam ambulare,mortiſq; miniſtris licentiã uel opportunitatẽ ſceleris permittere. Fortitudinis uero eſt,q; in medium inimicorũ ſuorũ aſcendit,& docet in feſto mediante quodammodo

iubens

Vbi eſt ille? Matt.3

Seditionis occaſio noluit eſſe Ieſus Eſa.61 Lucæ 4

Triplices Iudæi

Boni

Mat 1

Apo.3 Mediocres Gala.5

Chrs nõ fuit timidus

Iob.12

iubens morti inhianti, ut foris excubet, ſuumq; promiſſum expectet, morituri arbitrio frenata, & imperij eius capiſtro ligata. Nec enim errabit in tuta poteſtatis ſuę conſcientia, qua & Herodi manduuerat quærenti ſe occidere: Ite (inquiens) dicite uulpi illi, ecce eiicio dęmonia, & ſanitates perficio, hodie & cras, & tertia die conſumor, & nunc docens in domo patris ſui, ſua quondam habitatione, quæ nunc ſibi facta erat ſpelunca Hyenæ, quodammodo dicebat morti importunæ. Ecce inſeruio doctrinæ præſenti feſto ſcænopegiæ, & poſtmodum futuro feſto enceniorum, & in tertio paſchæ feſto tecum ò mors agonizor. ⌊Et mirabantur Iudęi dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? ⌋Ammiratio Iudaica pœnalis & impatiens ad audiendum, detrahentis inuidiæ liuor eſt, qua urgente, dum ſapientię docętis nequeunt obuiare, ſaltem ex præſumptione magiſterii nituntur perſonam illius premere. Quod ſi talę patremfamilias hi maxime, qui clauim ſcientiæ tulerant, ęgerrime ferebant, omnes ſcientiæ theſauros obtinere, & indignabantur q; quicq; ſciret is, qui non per ipſos introiſſet, quãto magis domeſticos ſuos ab illis infeſtandos eſſe nouerat, quando in eodem doctrinæ miraculo inciperent maiora facere, ſeipſo tamen illis donatribuente? Nam ipſe in templo illorum docens una tantum lingua, nihilominus ad unam tantum loquebatur gentem, credentibus aũt in ſe, uadens ad patrem hoc daturus erat, ut omnibus linguis omnium gẽtium magnalia dei loquerentur, nec ſolum loquerentur, ſed etiam quod maius eſt, ſcriptis homines quondam ſine literis & idiotæ, ſcriptis inquã cuncto mũdo ipſum annuntiarẽt inexpugnabilibus, & poſt ipſos eorum ſequaces uiri orthodoxi, gratiã donationũ habentes à ſpiritu ſancto diuidente ſingulis prout uult. Proinde quoniã & domeſtici eius talia multo magis erant audituri à notis ſuis egregiã ipſorum ſcientiã faſtidientibus, tale reſponſum oportebat ab illo dari, quale ſufficienter & uocẽ formaret, & dignã defenſionẽ pararet illis quoq; inuidiam ſuſtinentibus. Sequitur ergo. ⌊Reſpondit eis Ieſus & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius q me miſit. ⌋Quid hac reſponſione uerius? Quid ad defendendã ſanæ doctrinę dignitatem fortius? & ad lenienda inuidiã (ſi tamen leniri poſſit) ſuauius? ¶Mea inquit doctrina nõ eſt mea, ſubaudiſ, ſicut doctrina Phariſæorum doctrina ſua eſt, qa uidelicet doctrinã ſenſumq; ſuum in plærisq; doctrinæ dei nõ cõmunicant, docentes ſeruare mandata hominũ. Dei quippe traditiones propter ſuas traditiones dereliquerunt, legẽq; ſanctam, iuſtã, & bonam, lucris ſuis & uoluptatibus p. priis ſeruire cõpellunt. Prophetia quoq; pſeudoprophetarum, prophetia ſua eſt, quia profecto non ſpiritui dei ſpiritũ ſuum, uel uoci dei, uocis ſuę cõmodauerunt organũ, ſed prophetãt de corde ſuo dicentes: Hæc dicit dñs, cum dñs nõ miſerit eos, taliũ ex oppoſito liquet quantum ad rem attineat, q̃ ait: mea doctrina nõ eſt mea. Simul nãq; intelligi uult, q̃ ſubaudiendũ ſit cõtrario, ueſtra doctrina nõ eſt dei, ſed ueſtra. ¶Et omnino quoniã & mea doctrina & nõ eſt mea dixit, ſic intelligendũ eſt, ac ſi dixiſſet: mea doctrina non ex homine, ſed ex deo eſt. Alioquin locus nõ eſſet aduerſatiuæ cõiunctioni, cũ qua ſubiunxit, dicens: ſed eius qui me miſit. Igitur hodie quotiens de infimis quilibet aliquẽ aſſequitur doctrinæ gradũ, ut ualeat cũ Ieſu aſcendere in templum, & in medio eccleſię aperire os ſuũ, ſi qui uitio Iudaico faſtidiãt illũ, quia forte magnos & inſignes Cathegetas, longa terrarum ſpatia non circuiuit, nec quęrẽdo peregrina ſtudia relegit, & ob hoc dicãt: quis eſt hic, uel quomodo literas ſcit cũ nõ didicerit? ſufficit illi ad defenſionẽ, ſi uerum dicere queat, q̃ ſua doctrina nõ ſit ſua, ſed eius cuius eſt omnis uera doctrina. Hac enim magna diſtantia catholicam profitens doctrinam, uniuerſas hæreſes anathematizat. ¶Hæreticorum quippe (qualis fuit Arrius uel Macedonius, ſiue Donatus) cæterorumq; profeſſio iſta non eſt, quibus cõtra aquæ furtiuæ dulciores ſunt illis fontibus, uel aquis, quas iuxta Pſalmiſtam emittit deus, & quæ inter medium montiũ pertranſeunt, id eſt, ſingulis illis magis placet propria, q̃ illa quæ omniũ ſanctorum cõmunis eſt catholica atq; Apoſtolicę fidei doctrina. Dicat itaq; unicus dei filius, qui extra patrem nihil docet atq; operatur dicat inquam ipſe, q̃ unumquenq; doctorẽ ſanctę Eccleſiæ dicere uult: Mea doctrina non eſt mea, id eſt, non facit hæreſes & ſchiſmata, quomodo faciunt eorum doctrinę, qui nouitates uocũ amantes, derelinquunt traditiones dei propter traditiones ſuas. Amplius autẽ ex ſubſequentibus ſenſus iſte declarat. Ait enim. ⌊Si quis uoluerit uoluntatem eius facere, agnoſcet de doctrina utrũ ex deo ſit, an ego à me ipſo loquar. ⌋Vt ergo pręeunti ſententiæ ſequens iſta manifeſtius concordet, primum quid ſit à ſemetipſo quemq; loqui, peruidendum eſt. Philoſophorum ſententia eſt, quorum diffinitiones contrariæ ſunt, & ipſa eſſe contraria, quam & ita conuertere licet, ut dicas, quæ contraria ſunt, eorum diffinitiones eſſe cõtrarias. ſunt aũt hęc manifeſte cõtraria, nec ſimul poſſunt eſſe, ſcilicet quẽq; à ſemetipſo loqui, & doctrinã eius ex deo eſſe. Cõtrario nãq; mõ hęc ipſa ſapiẽtia nũc oppoſuit: cognoſcet inquiẽs de doctrina, utrũ ex deo ſit, an ego à meipſo loquar. Igit diffinitiões à ſemetipſo loquẽtis, cõtrarias eſſe oportet diffinitionibus ex deo loquẽtis. ¶Eſt aũt ex deo loqui, ſic loqui, qũo ſpiritus ueritatis ſuggerit. i. nõ de corde proprio quicq; cõfingere, ſed ſicut corde ſentitur, ita & ore ueritatem proferre. Igitur econtra à ſemetipſo quemq; loqui, mendacium loqui eſt: prophetare quenq; de corde ſuo

Luc. 13

Hie. 12

Faſtꝰ Phariſaicꝰ & liuor Mat. 10 Coloſ. 2

Actu 2

1. Cor. 12

Phariſæorum doctrina nõ dei ſed ſua erat. Mat. 15. Roma. 7. 3. Reg. vlti. Hie. 27

Mea doctrina nõ ẽ mea

Cathegetas, magiſtros, ſeu prĉceptores,

Hæreticorum doctrina ſua eſt, non dei Pro. 9. Pſal. 103

1. Timo. 6 Mat. 15

Ex deo loq. Hie. 25

Hic.25

ſuo, quæ non mandauit dominus,nec aſcenderunt in cor eius,à ſeipſo loqui eſt. At uero dominus noſter cũ dixiſſet: Et mea doctrina non eſt mea, data experiendi uia cognoſcet (inqt) de doctrina,utrum ex deo ſit,an ego à meipſo loquar. Igitur cp ait: Mea doctrina non eſt mea, idem eſt ac ſi dixiſſet: Mea doctrina non eſt fallens ſiue falſa. ¶ Nunc demum uidendũ eſt, qualem dederit facultatem experiendi,utrũ ſua doctrina:ſua,id eſt, fallens ſiue falſa ſit,an ex deo,id eſt uere,& ueridica ſit. Si quis inquit uoluerit uoluntatem eius facere,cognoſcet de doctrina utrũ ex deo ſit, an ego à meipſo loquar. Hoc audiat conſiliũ,qui diſcretiuũ quærit ueritatis intellectũ. Velit facere uolũtatẽ dei,ut cognoſcere poſſet uoluntatẽ dei, optet ambulare uiã dei,ut mereat uidere uiã dei. Cęcus em̃ eſt,niſi primo ſimplici beneuolẽtia cordis oculum purgauerit: Collyrio (inqt dñs) inunge oculos tuos,ut uideas. Nãq; uidere non poteſt excæcatus in ſplendore ueritatis,oculoꝝ eſt culpa,non ſolis. Igitur doctrinam dei qui non diſcernunt,excuſationem non habent: quia uidelicet ex ipſo errore ſuo ſibi teſtes ſunt,cp deſyderium non habeant faciendi dei uoluntatem: quod utiq; ſi haberent doctrinam quæ ex deo eſt, ultro amarent. Sequitur. ⌊Qui à ſemetipſo loquitur,gloriam propriam quærit: qui aũt quærit gloriam eius qui miſit illum,hic uerax eſt.& iniuſtitia in illo non eſt.⌋ Harum ſententiarũ ſingulæ ſingulas in ſubauditione habent ſibi cõtrarias. Nam lecto:q à ſemetipſo loquit,gloriam propriam quærit,ſubaudiendũ eſt,qui aũt à ſemetipſo non loquitur,eo cp doctrina eius ex deo ſit,hic dei gloriã quærit. Itemq; ſubaudiendum eſt,qui gloriam propriam quærit,hic mendax eſt,& iniuſtitia in illo eſt,& deinde legendũ: qui autem quærit gloriam eius,qui miſit illũ,hic uerax eſt,& iniuſtitia in illo non eſt. Hęc em̃ ſibi̅nuicem repugnantia ſunt,ſimulq; eſſe non poſſunt, ſcilicet à ſemetipſo quenq; loqui,& ueracem eſſe: itemq; gloriam propriam quærere,& iuſtitiam in illo eſſe: ſicut econtra, doctrinam cuiuſq; ex deo eſſe,& mendacem illum eſſe: itemq; gloriam dei quærere,& iuſtitiam dei in illo non eſſe, omnino repugnãtia ſunt, & nusq; ſimul eſſe poſſunt. ¶ Diabolus quippe,qui à ſemetipſo loquitur: cum enim loquitur mendacium,ex proprijs loquitur,quia mendax eſt,& pater eiuſdem mendacij quod loquit, uerax eſſe non poteſt: & quia gloriam propriam quærit,non enim uoluit cũ deo, ſed contra deum gloriari, dicens: Aſcendam ſuper altitudinem nubiũ,ſimilis ero altiſſimo,& iccirco iuſtitia in illo eſſe non poteſt. Similiter homo in quantũ,uel q̃diu à ſemetipſo loquitur,intantum uel tam diu uerax eſſe non poteſt. Et inquantũ uel q̃diu gloriam propriam quærit,uel ut Arrius,uel alius quilibet hæreticus,intantũ uel tam diu iuſtitia in illo eſſe non poteſt. ¶ Econtra Chriſtus,quia non à ſemetipſo loquitur,ſed quod uidit & audiuit hoc teſtatur,iccirco mendax eſſe non poteſt: & quia non propriam gloriam quęrit,ſed & patris & ſpiritus ſancti ęque ut ſuam communiter gloriam quærit,iccirco iniuſtitia in illo eſſe non poteſt. Similiter homo inquantũ uel q̃diu non loquitur à ſemetipſo,mendax recte dici non poteſt: & inquantũ uel q̃diu non ſuam ſed dei gloriam quærit,intantũ uel tam diu iniuſtus recte dici non poteſt. Igit tam ualido, q̃ uero diuinæ rationis monimento dominus noſter peruerſos ſuimet miratores repellit dicentes: Quomodo hic literas ſcit,cũ non didicerit,& omnem hominem doctrinam ſiue pſalmũ,ſiue Apocalypſin habentem,& ſpiritu ac mente myſteria loquentem,quomodocunq; ſciat,uel undecũq; didicerit,defendit opportune,ne qs dicere audeat eo preſente, quis eſt hic. Et hactenus q dem ſapientia,quæ plane literas ſcit,cũ non didicerit,ſecundũ illoꝝ dicta reſpondit,iam uero quæ ſequunt,cogitationibus q̃q; tacitis, quæ illũ latere non poterant, hoc modo reſpondere curauit. ⌊Nonne Moyſes dedit uobis legem,& nemo ex uobis facit legem? Quid me quęritis interficere?⌋ Nam reuera cum alie dicerent,alia cogitabant,id eſt, cũ literas eius mirarent,mortem eius mente tractabant. ¶ Et uide q̃ mirabilem illis talionem reddidit. Mirantibus eis quomodo literas ſciret cũ non didicerit,mirat ipſe,quomodo nemo ex illis faceret legem,cũ legem acceperint. Quod in eo mirabantur illi,laudanda erat potentia diuinitatis: quod mirat ipſe *illis,deteſtanda erat audacia præuaricationis: laudabile nãq; erat ſcire literas cũ non didicerit, deteſtabile erat legem non facere cum legem acceperint. ¶ Quid aũt rationabilius,q̃ q̃d ubi dixit: & nemo ex uobis facit legem, ſtatim ſubiecit: q̃d me quæritis interficere? Sine ratione em̃ uideret, præuaricatores legis addicere,& præuaricationis modũ non exprimere. Bene ergo cũ dixiſſet: & nemo ex uobis facit legem, mox ſubſecutus ait: q̃d me quæritis interficere. Repugnantia quippe ſunt,nec ſimul eſſe poſſunt,& legem facere,& hominem uelle occidere,lex enim ait: Non occides. Sed rurſus eadem lex iubet reũ interfici, Verbi gratia, prophetam deceptorem ubi conuictus fuerit falſum locutus eſſe in nomine domini. Recte igit prouidus legis & defenſor,idemq; legis dominus & author, crimen probaturus q̃d obiecerat dicens: & nemo ex uobis facit legẽ, non ait enunciando: quia quęritis me interficere, interdũ quippe licebat & iuſtum erat, cũ lege interfici, uidelicet damnabile cauſa præeunte, ſed ait interrogando: quid me quæritis interficere? Ac ſi dicat: Concedo legem facere eos qui occidunt, ubi cauſa non deeſt, cum legitime occidant. Sed qualem obtam me quæritis interficere? Nunquid me prophetam arrogantia deprauatum eſſe comprehenditis

Hic.25

Faciam⁹ dei uolũtatẽ prius, ut cognoſcam⁹ poſtea·

Apo.3

argumẽtatio ex contrarijs

Diabol⁹ a ſemetipſo loq̃ Iohan.8

Eſa.14

Iohan.5

Hõ nona ſemetipſo loquens mendax eſt

1.Cor.14

Aliud Chr̃s, aliud hi cmirant Iudæi

*in illis

Quid me q̃ri tis interficere?

Exo.20 Deu.13

Deu.13.& 18

hendistis loquentem in nomine domini, & dominus non præceperit? Aut nũquid ex nomine deorũ alienorũ locutus sum uobis? Nunquid in nomine domini prædixi uerbum quod nõ euenerit, & hoc uel illud signum habetis legitimum, & me deus non miserit? Cum dico regulo: Filius tuus uiuit, cum dico de cæco nato: neq; hic peccauit neq; parentes eius, sed ut manifestentur opera dei in illo &c. quæcunq; prædico eueniunt, quæ & ipse prædicens facio, faciens prædico. Quid ergo me quæritis interficere? ⌊Respondit turba & dixit: Dæmonium habes, quis te quærit interficere?⌋ Ecce isti sunt canes, de quibus hic opprobrium hominum & abiectio plebis propter nos factus, in psalmo dicit: Quoniã circundederunt me canes multi. Fruſtra laboret hic intentio describentis: neq; enim hunc latratũ nequissimorũ canũ, uerbis posset ullo modo consequi. Sed hoc mirari licet, qualiter isti homicidæ insipientes & maligni, homicidiũ quod mente pertractant, cum tanta responsionis amaritudine, & negando confitentur, & confitendo negant. Ita sibi contrarij sunt, tanta ui ueneni ardentis insaniunt. ¶ Quæ enim res generare solet homicidium nisi odiũ? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetratum est, q̃ quod indicat hoc amarũ & nequissimum conuitium? Igitur superfluum fuisset ad conuincendũ eos, uerbis contendere dicendo: Ego dæmonium non habeo, sed uerũ dico, quia uos me quæritis interficere, cum ipsi satis aperte grassantis odii uenenum euomerent tali responsione. Proinde quod cœperat dicendo: Quid me quæritis interficere, prosequitur subiungendo: ⌊Vnũ opus feci, & omnes miramini.⌋ Quo de opere dicat, paulo post ipse manifestat dicendo: quia totum hominẽ sanũ feci in sabbatho. Hoc opus illi mirabantur, id est, magnifice inter se quærendo uelut magnũ & inauditum scelus, tanq̃ pro lege dei magno zelo indignabantur. Nam quod hic ait: & omnes miramini, paulo post repetens, eandem ammirationem uocat indignationem, dicendo: mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbatho. Ait ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percunctãte illo atq; dicente: quid me quæritis interficere? id est quam causam habetis, unde possitis accusare, interficientes me? poterant secundũ machinationes suas respondere illi: quia nõ es tu à deo, qui sabbathum non custodis. Sed iamdudũ experti fuerant, hoc ipsum ab illo multo magis in seipsos posse retorqueri, quia multoties dixerat eis: Hypocritæ unusquisq; uestrum non soluit bouem uel asinũ, & ducit eum ad aquandũ die sabbathi? & similia. Proinde irati tacuerunt, imò & tacendo peius insanientes iracundã od ĩ flammam uomuerunt. Opportune ergo ipse causam eandẽ, ut rationabiliter defendat, illis tacentibus indicat, & protinus eandẽ defensionẽ hoc modo inchoat. ⌊Propterea Moyses dedit uobis circumcisionẽ, non quia ex Moyse est, sed ex patribus, & in sabbatho circunciditis hominẽ.⌋ Tota causæ defensio in ultima clausula constituitur, qua dicit: & in sabbatho circũciditis hominem. Propterea inquit quia unum opus feci, & omnes miramini, & mihi indignamini, propterea inquam iam nũc legitima defensione utens, dico uobis: Moyses dedit uobis circumcisionẽ, id est, sicut cætera, sic & hoc mandauit uobis, ut circuncidatis hominẽ. Non dico quia ex Moyse est, nam ante Moysen ex patribus est, scilicet Abraham, Isaac & Iacob: ex patribus inquam, id est, ex eo q̃ sunt patres, q̃ crediderunt semen se accepturos, in quo benedicerentur omnes gentes. ¶ Similiter & sabbathum Moyses dedit, non quia ex Moyse est, sed ex deo, id est, ex eo q̃ requieuit deus die septimo ab omni opere suo, & benedixit diei septimo, cum ita diuersis ex causis circuncisionem & sabbathũ, unus idemq; Moyses scripto dederit uobis, & antiquior sabbathi q̃ circũcisionis causa fit, & circuncisio quidẽ ex patribus, sabbathũ uero ex deo fit, in sabbathis circũciditis hominẽ, ut non soluatur lex Moysi, qui absq; ulla exceptione sabbathi iubet hominem die octauo circuncidi. Ad hæc inquam. ⌊Si circuncisionem homo accipit in sabbatho, ut non soluatur lex Moysi, mihi indignamini, quia totum hominẽ sanum feci in sabbatho?⌋ Totum inquam hominem sanum feci in sabbatho, circuncisio uera, quanq̃ bonũ opus est, & ideo nõ est uiolatio sabbathi, non tamen totum hominẽ sanum facit. Nam & si interiorem sanat hominem in his duntaxat, qui causam tenent, cuius circuncisio signũ est, scilicet Abrahæ fidem, nõ tamen exteriorem sanat, sed potius lædit, & dolore afficit hominem. Ego autẽ dum hoc opus facio in sabbatho, propter quod mihi indignamini, Verbi gratia, dũ dico huic: Tolle grabbatum tuum & ambula, alij uero: Extende manum tuã, alii uero cæco nato lutũ super oculos pono, totum hominẽ sanum facio, quia uidelicet dum extrinsecus redintegro, intrinsecus ad fidem informo uidentibus cunctis, q̃ non humano uel cõmuni medicorũ opificio, sed diuina uirtute rem perficio. ⌊Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate.⌋ Et quidem uir despectus, & nouissimus uirorũ ego consyderatus sum, & aspectus meus in me nõ est. Moyses uero uir magnus, & spectandæ memoriæ, uir antiquus, & primus populi dei dux, cuius facies ex collocutione dei splendida facta est. Sed enim præcepit lex, quam dedit idẽ Moyses, non consyderandum personam pauperis, nec honorandũ esse uultum potentis: sed iuste inquit iudica proximo tuo. ¶ Igitur nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, id est, non faciem Moysi, faciemq; uel præsentem personam filij hominis, sed merita

Iohan. 4
Iohan. 9

Canes Iudæi
Psal. 21

Esa. 51
Homicidæ

Mirari hic & indignari

Luc. 13
Mat. 12

Circuncisio.

Gen. 17

Sabbathum.
Gen. 12

Gen. 17

Circuncisio nõ sic sanabat totũ hominẽ ut Chr̃s

Iohan. 5
Mat. 9
Iohan. 9.

Esai. 53
Exo. 34
Leuit. 19

Nolite iudicare sẽdm faciẽ.

Gen. 7

rerum penſate. Circunciſio quam dedit uobis Moyſes (ut prædictũ eſt) filios Abrahæ, qui ſi dem eius ſequuntur, interius quidem ſanat, ne pereat anima illa populis ſuis, ſed exterius uul nerat: non ergo totum hominem ſanat. Vnũ autem & ſolum opus quod feci in ſabbatho, in terius hominẽ & exterius ſanat, probante exteriori ſanitate, ꝙ habebat filius hominis in ter ra poteſtatem dimittendi peccata, quę eſt interior ſanitas, cuius circũciſio ſpem per ꝓmiſſum ſemen Abrahę, quod eſt Chriſtus, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullã alĩ habentes cauſam, niſi quia totũ hominẽ ſanum feci in ſabbatho? Quod ad h c illi tacuerint, & infirmitatẽ cauſę ſuæ, licet inuiti, conſyderantes, iras ſuas ad tempus continuerint, ſequentia patenter innuunt. Nam ſequitur. ⌊Dicebant ergo quidã ex Hieroſolymis: Nonne hic eſt quẽ

• palam

quęrũt occidere? Ecce * nunc loquitur, & nihil ei dicunt. ⌋Ac ſi aperte diceretur: Iudęi quidẽ quibus dixerat Ieſus quid me quęritis interficere, reſponderunt: dęmoniũ habes, quis te quę rit interficere, & nunc eodem domino Ieſu proſe rationẽ reddente tacebant, & eo palam lo quente nihil ei dicebãt. Sed adeo uę illud erat, ut quidã ex Hieroſolymis, qui utiq; nõ per fa mam didicerint, uel per opinionẽ ſciebant, ſed præſentes, ipſi præſentium conſpirationes & conuenticula oculis uiderant, & auribus audierant, mirarentur, ꝙ nunc eo præſente & palã loquente nihil ei dicerent. Et dicebant: ⌊Nunquid uere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? Tanta quippe mutatio, tanta Iudæorũ taciturnitas uidebatur nõ eueniſſe ſine cau ſa maxima: Nunquid ergo inquiunt principes ſe erraſſe intellexerunt, & ipſis reſipiſcentib⁹, Iudæi qui quærebant hunc occidere, nihil dicunt ac faciunt, quemadmodũ poſt magnã tem peſtatem uentis ceſſantibus, fluctus feri maris ſedato feruore conquieſcunt. ¶ Adhuc exiſti mari poterant iſti Hieroſolymitæ, q hęc dicebant de illis eſſe qui credebãt in eũ, & ſic dixiſſet nunquid uero cognouerunt principes, qa hic eſt Chr̃s? ut ſubaudiendũ eſſet, ſicut & nos co gnouimus, niſi repugnaret ꝺd ſequit. ⌊Sed hunc ſcimus unde ſit, Chr̃s aũt cũ uenerit nemo ſcit unde ſit. Et paulo poſt de eiſdẽ dicitur: Quærebant ergo apprehendere eũ, & nemo in eũ miſit manus, qa nondũ uenerat hora eius. ⌋Igitur nõ credendo dixerunt: nunqd uere cogno uerunt principes, quia hic eſt Chr̃s, ſed argumentãdo obſiſtere conati ſunt, ne Chriſtus eſſe crederetur. Nã uelut metuentes, ne forte principes cognouerint, & acquieuerint credere, ꝙ ipſe eſſet Chr̃s, protinus aſſumunt id ꝺd eſſentia Chri repugnare uideat: ſed hunc ſcimus un de ſit, Chr̃s aũt cũ uenerit nemo ſcit unde ſit. Cui aſſumptioni ſi conceſſum ſit, continuo con cluſioni datur locus, ut dicatur. Igitur & principes errant, ſi uidentur ſibi cognouiſſe, ꝙ ipſe ſit Chriſtus. ¶ Verũ hæc ſententia conſtans aut firma non eſt, quam aſſumpſerunt, unã ſolã Chriſti naturam, • id eſt, humanam conſyderantes, iuxta quã dicere poterãt, ſed hunc ſcimus un de ſit, Chriſtus autẽ cum uenerit, nemo ſcit unde ſit. Nam & ſi reuera homo erat Galilæus de ciuitate Nazareth, non tamen erat (ut putabant) filius Ioſeph, de quo & ſępe inproperabãt ei dicentes: Nonne hic eſt filius fabri? ſed erat filius * uirginis. Ergo non recte neq; conſtan ter aſſumpſerunt dicentes: Sed hũc ſcimus unde ſit, quippe qui ſolam in illo naturam carnis at tendebant, nec ipſam bene nouerant. Ergo ne inexpugnati ad concluſionem procurrentes, uiderentur ſibi inexcuſabiles, obuiandũ erat eis uelociter. Quod ꝙ factum eſt. Nam ſequitur ⌊Clamabat ergo Ieſus in templo dicens: Et me ſcitis, & unde ſim ſcitis, ꝙ à meipſo non ueni, ſed eſt uerus qui miſit me, quem uos neſcitis. ⌋ Hæc dicens Ieſus, non fruſtra clamabat, quia uidelicet clamore, id eſt forti prædicatione, res digna erat: Et me inquit ſcitis, & unde ſim ſci tis, &c. ¶ Ac ſi diceret: ſecundũ hominem quidẽ & me Ieſum eſſe ſcitis, & hominem Galilæũ eſſe ſcitis, ſed eſt alia in Chriſto, id eſt in meipſo natura, ſecundũ quam nemo ueſtrum ſcit un de ſim, & ſecundũ illam naturam nunc dico, quia à meipſo non ueni, uidelicet quomodo uen turus eſt ille iniquus homo peccati, filius ꝓditionis, cuius aduentus erit ſcdm operationẽ men dacij, ſed eſt uerus qui miſit me, quem uos neſcitis, quia uidelicet ſicut alio loco iam dixi, neq; uocem eius unq̃ audiſtis, neq; ſpeciem eius uidiſtis. Ego ſcio eum quia ab illo ſum, ꝙ ipſe me miſit. Scio & bene ſcio eum, utiq; ab initio anteq̃ talis ego fierem, qualem me uos ſcire pote ſtis, dicentes: ſed hunc ſcimus unde ſit. ¶ Et unde hoc mihi ꝙ ſcio eum: Videlicet quia ab illo ſum, utiq; non eo modo, quo & uos ab illo eſtis, qui tamen (ut prædixi) illum neſcitis. Vos em ab illo eſtis facti uel creati, ego autem ſimpliciter & abſolute ſum, quia non me creauit aut fe cit, ſed genuit, & ut talis fierem, quem ſcire uos poſſetis, ipſe me miſit. Ne igitur dixeritis, uel me hoc ſolum eſſe quod ſcitis unde ſim uel Chriſtum illud ſolum eſſe, ꝙ nemo ſciat unde ſit, id eſt, nec ſolum filium hominis, nec ſolum filium dei, ſed utrũq; ſimul, & ꝙ ſcire poteſtis un de ſit, & ꝙ nemo ſciat unde ſit, id eſt, filium hominis pariter & filium dei. Hæc dicens domi nus, æſtimationem illorum de Chriſto non ſolum non diminuit, ſed & in maius auxit. ¶ Illi namq; non eo reſpectu dixerunt: Chriſtus autem cum uenerit, nemo ſcit unde ſit, nec eo ſen ſu legere ſoliti erant: Generationem eius quis enarrabit, ut ſentirent illum eſſe conſubſtantia lem filium dei, ſed in cæteris plærisque traditiones ſuas præferebant traditionibus dei, ſic & hanc opinionem ſuam, qua dicunt iſti: Chriſtus autem cum uenerit, nemo ſcit unde ſit, prę tulerant

Hunc ſcimus unde ſit

* ſcilicet

Mat. 13

• dei

A meipſo nõ ueni

b. Theſſ. 2

Iohan. 6

Alĩ nos, alĩ Chr̃s a deo ẽ

Opinio Iudę orũ de Chr̃o uenturo

Eſa. 53

lerant ſcripturis propheticis. Traditio quippe illorum erat, Chriſtum media nocte uenturū, in ſimilitudinē Aegyptij temporis, quando paſcha celebratū eſt, & exterminator uenit, & dominus ſuper tabernacula tranſiit, & ſanguine agni poſtes conſecrati ſunt, & ſic eum uenturū non tanq̄ deū & hominē, ſed tanquā purum, licet magnum, hominem. ¶ In hac opinione occupati, ſuo ſenſu dixerant: Chriſtus autem cum uenerit nemo ſcit unde ſit, licet principes ſacerdotū & ſcribæ percunctanti Herodi, ubi Chriſtus naſceretur, reſpondere nouerint: In Bethlehē Iudæ, ſic enim ſcriptū eſt per prophetā &c. Inſipientes & maligni qui ſcire poterāt unde eſſet Chriſtus, tunc quando quærebatur ad occidendū, nunc autem neſciunt, & neſcire uolunt unde ſit Chriſtus, dum quæri inciperet ad credendum. ¶ Atuero Chriſtus non ſe de ignotis uel ſecretis regionibus, ubi olim translatus fuerit, ſed ab eo ueniſſe aſſerit, & illic prius fuiſſe q̄ de Maria naſceretur, uel in Galilæa conuerſaretur, quo reſpicientes dicebant: ſed hūc ſcimus unde ſit. Igitur æſtimationē illorū non minuit, ſed plus q̄ de Chriſto æſtimare poterant, de ſeipſo pronunciauit. ⌊ Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo miſit in illū manus, quia nōdū uenerat hora eius. ⌋ Quāuis cæci & ſurdi eſſent, & ideo forte nō ſatis clare aduertere potuiſſent in prædicto clamore ueritatis, utranq̄ ſcilicet diuinam pariter & humanā cōmendatam eſſe naturam Chriſti, quippe cum hodieq̄ pleriſq̄ noſtrum huiuſmodi ſermo non adeo ſit ad intelligendū facilis: ſummā tamen eius uel intentionē facile erāt intelligi, uidelicet hoc eum dixiſſe, q̄ Chriſtus ipſe deberet credi. Sed hoc ſolum magnę inuidiæ & odio in genti exaſperando ſuffecit, quē admodū camino ardenti permodicū olei ſatis eſt inieciſſe, ut flamma furens repente exundari ac diffundi poſſit. Ergo quærebant eum apprehendere, uidelicet ut uincerent ſua rabie, quia uincebantur eius ratione. Sed quia nōdū uenerat hora eius, hora inquā non fatalis, ut mathematici putant ſed hora à ſeipſo uitæ & mortis imperatore præfinita, nemo miſit in illum manus. ⌊ De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebāt Nunquid Chriſtus quando ueniet plura ſigna faciet q̄ quæ hic facit? ⌋ Multitudines, quæ de regionibus uel exteris ciuitatibus conuenerant ad diem feſtum, turbam hic appellat, uidelicet ad diſtinctionem eorum, qui ex Hieroſolymis erant, qui & ſupra dicto modo altercantes, & clamante Ieſu (ut iam dictum eſt) amplius inſanientes, eum apprehendere quærebant. Illi quia erant ſtipula, & principes eorum uel phariſæi ignis, pariter ſuccenſi ardebant in ſaluatorem. Turba uero prædicta quæ conuenerat, pro quanto ad hoc incendium longius uel propius accedebat, pro tanto magis uel minus odij furentis igne calebat. ¶ Itaq̄ multi, quos qua ſi longius ſtantes ille ignis inuidiæ non afflauerat crediderunt in eum, & dicebant: Nunquid Chriſtus, quando ueniet, plura ſigna faciet, q̄ quæ hic facit? Ac ſi dicerent: Chriſtus quando ueniet, utiq̄ ex ſignis magnificis, quæ facturus eſt, cognoſcendus eſt. Sed nunquid plura uel maiora his quæ hic facit, uel ipſe facturus eſt, uel exigi ab ipſo opus erit? Igitur quoniam & Chriſtū ſe eſſe dicit, & hoc tantis cōprobat ſignis, rationē non uidemus, cur in eum credendum non ſit. ⌊ Audierunt turbam murmurantē de illo hæc, & miſerunt principes & phariſæi miniſtros, ut apprehenderent eum. ⌋ Audierunt principes & phariſæi turbam murmurantē, id eſt, non excitatam in ſeditionē, ſed leniter ſubmurmurantem, eo q̄ ab eorum inuidia diuerſam gererent uoluntatē. At uero ipſi ad omnē uentū hiabant, quaſi idoneam deſiderantes occaſionē, ut haberent, unde illū apud Romanū præſidem quaſi legitime accuſarent. ¶ Igitur audito q̄ de turba multi crederent in eum, & de illo diuerſis ſententijs partes diuiſæ murmurarēt, quia ſupra dicto conflictu de ſabbathi ſolutione, illo defendente ſe, ipſi cauſa ceciderāt ſuamq̄ rationē infirmam eſſe cognouerant, nunc reſpirauerunt, quia ſeditionem propter illum factā criminari ſe poſſe ſperabant, licet prædictū turbæ murmuriū, longe à ſeditione diſtaret, unde ciuitatibus uel rebuspublicis ſolet timeri periculū. Itaq̄ miſerunt miniſtros, ut apprehenderent eū. ⌊ Dixit autē eis Ieſus: Adhuc modicū tempus uobiſcū ſum, & uado ad eū qui me miſit. ⌋ Iudæis quærentibus eū (ut ſupradictū eſt) apprehendere, principibus & phariſæis nunc mittentibus, miniſtris quoq̄ uenientibus illū apprehendere, hæc inuictæ maieſtatis ſuæ conſcius locutus eſt Ieſus: Adhuc inquit modicū tempus uobiſcum ſum. Conſcius inquā poteſtatis ſuæ, nec ignorans quibus uinculis ligatum, uel quo circulo naribus infrenatum teneret, cubantem in cordibus illorum præpoſitū mortis diabolum, dixit hæc, & cętera quæ ſequuntur. Ac ſi diceret: Tam cito uultis me cōprehendere, ſic feſtinatis occidere, & qa grauis ſum uobis ad uidendum iam nunc in cætu uiuentium properatis excludere me. Sufficiebitis & expectabitis pauliſper donec perficiam ſanitates, & impleam tempus meum, & interim uelit nolit agitator ueſtri, dux mortis & inferni, uiuens ego cum uiuentibus, mortalis cum mortalibus uobiſcum ero, inter uos ambulabo. Cum perfecero opus meum, mala uoluntas uobis innata eſt, facultas danda eſt. Facitote ut libet. Sed cum feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nam ueſtro ſcelere ab hac uita eiectus, uado ad eum qui miſit me. Quid dein de? Iā nunc dico uobis: ⌊ Quęretis me * & quo ego uado, uos non poteſtis uenire. ⌋ Vos qui nunc me quęritis, uos qui nūc tantā ſtimulante inuidia cauſam habetis, ut me quęratis, nolite

Exo. 12

Mat. 2 Mat. 5

De turba multi crediderūt in eum.

Prætextu ſeditionis uoluerūt Ieſum apprehēdere Iudæi.

Iob. 40

Luc. 13

* & non inuenietis.

Deus Iudæos irritauit in nō gente. Deut. 32

putare, ꝙ poſtq̃ me occideritis, cauſa hæc ceſſare debeat propter quã me nunc quæritis. Nõ ita erit. Sed tunc multo magis ego ad ęmulationẽ uos adducã in non gentẽ, in gentẽ inſipientẽ, in irã uos mittã. Iam nunc una quidẽ turba unius gentis uel terrę huius plebecula ſubmurmurat, qbuſdã credentibus & dicentibus: Nunqd Chriſtus cũ ueuerit, plura ſigna facturus ẽ q̃ quæ hic facit, tunc aũt à ſolis ortu uſq; ad occaſum, laudabile erit nomen Chriſti domini, & laudabunt eũ omnes gentes, laudabunt eũ omnes populi, & tunc implebitur quod ſcriptum eſt: & dñabitur à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad terminos orbis terrarũ, corã illo procident Aethiopes, & inimici eius terrã lingent &c. ¶ Tunc utiq; maiori q̃ nunc inuidia q̃retis me, cupientes nomen meũ extinguere, ſed fruſtra. Nã q̃ ego uado, uos nõ poteſtis uenire. Nũc ubi ego ſum, uos poteſtis uenire, imò quia ego ad uos ueni, uos me poteſtis inuenire, & poſt modicũ etiã poteritis ap̃henſum de ueſtra terra uiuentiũ cõterendo ẽjcere. Verum hoc uobis facientibus, ego uado quo uos non poteſtis uenire, ſed nec ſaltẽ lapidẽ illuc poteritis iacere. Quæretis tamen me ardẽtiſſima pſequntiõe, & ſeruos meos quidẽ occidetis, flagellabitis, crucifigetis, lapidabitis, & de ciuitate in ciuitatẽ pſequimini. Me aũt cõtingere non poteritis, ſed ſolpes ego, cũ alios occideritis, alios ſubſtituã teſtes meos, ut magis ac magis gens inſipiẽs æmulemini. ¶ Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Quis eſt ſermo quem dixit, quæretis me * & ubi ego ſum, uos non poteſtis uenire? Nũquid in diſperſionẽ gentiũ iturus eſt, & docturus gentes? ¶ Ad ſemetipſos hoc dixerũt, & nõ ipſum interrogauerunt, nec enim in humilitatis arcem, quæ ſuperbis mentibus ardua nimis eſt, ſaltem tantillũ aſpirare poterant, ut ab ipſo quicq̃ intentione diſcendi quæterent. Nunqd aũt in diſpſionẽ gentiũ iturus eſt & docturus gentes? O Iudæi uitæ deſertores, & ſalutis inimici, timor quẽ timetis, uobis eueniat, & quod ueremini uobis accidat. Adeo ne timetis, ne ſi poſt Chriſtũ totus mũdus eat, & gentibus deus innoteſcat, ueſtra ſingularis gloria depereat? Hoc enim uobis præſaga mens ueſtra prædicabat, q̃d ſi iuxta pphetiã Iacob Chriſtus ueniſſet, q expectatio gentiũ foret, ueſtra de unius dei cultu, tanq̃ unicorniũ, ſingularis ſupbia ſup terrã ſe ultra magnificare nõ apponeret. Igitur & uos ex abũdantia cordis ad uos ipſos locuti eſtis: quia quod timebatis, propter quod Chriſto inuidetis, & nequaq̃ nõ uidendo ſed inuidendo pſequimini, ore maligno eructaſtis nequitia crapulati. Ibit in diſperſionẽ gẽtiũ, & docebit gentes, & dũ uos hoc p̃cauentes, ꝙ auertere uolentes ipſum occideritis, tunc ſuper eq̃s ſuos & quadrigas ſaluatiõis aſcendens, tota ſalute ſecũ à uobis trãſmigrante, in diſperſionem gentiũ equitabit. Morsipſa uia ẽ uitæ ad gentes proficiſcenti. ¶ Sic Ionas nõ per aridã tranſiuit in Niuiuẽ ciuitatẽ magnã, ſed mare ingreſſus, moxq; abyſſo uallatus, & pelago coopertus, atq; poſt triduũ de uentre ceti reuocatus, tandẽ ambulauit in Niniuen magnã, & pr̃dicando cõmouit & cõturbauit illã, ut ſanaretur per pœnitentiã triduanã, & ita ſaluata Niniue, exaruit cucurbita, quæ obũbrauerat capiti Ionæ, uidelicet in typũ ueſtri, quor̃ ſynagoga templũq; uel ſancta ſanctor̃, quõdã dei tabernaculũ, gẽtiliũ eccleſia floreſcẽte exaruit. ¶ Sic hęmorrouſa, tangẽte fimbriã ueſtimẽti dñi, & à fluxu ſanguinis liberata, cõfeſtim archiſynagogi filia mortua eſt, quæ tũc profecto nata fuerat, quãdo in infirmitatẽ incidit mulier p̃dicta. Nã & puella erat annor̃ xij. Et hęc mulier habebat in infirmitate annos xij. Quid ſibi uult hoc? Videlicet ꝙ tunc ſynagoga in Abrahã, Iſaac & Iacob nata eſt, quãdo gentilitas in idololatriã defluere incipiebat, & ecce gentilitate ab eiuſdẽ idololatriæ fluxu ſanata per fidẽ Chriſti, retro accedendo, & fimbriã ueſtimenti eius tangendo, id eſt, poſt aſcenſionẽ eius in eũ credendo: gentilitate in quã per fidẽ ſanata, emoritur in infidelitate, ſynagoga præ inuidia. Igitur uer̃ eſt, quia in diſperſionẽ gentiũ iturus eſt, & docturus gentes. Et quoniã uos per timidã inuidentiã, quaſi diuinantes, eius rei mentionẽ feciſtis, iãnunc in ſemetipſo pr̃figurare nõ diſtulit, qualiter uel in quo in diſperſionẽ gentiũ iturus, & gentes docturus ſit. ¶ In nouiſſimo aũt die magnæ feſtiuitatis, ſtabat Ieſus & clamabat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat. ¶ Nouiſſimus huiꝰ feſtiuitatis dies octauus eſt. Sic enim de hac feſtiuitate ſcriptũ eſt: Primus & octauus dies erit celeberrimus atque ſanctiſſimus. ¶ Significat autem nunc in myſterio domini ſtantis & clamantis eodem anno ſecuturam paſchæ feſtiuitatem, utiq; nouiſſimam ueteris, primamq; noui teſtamenti: quia profecto poſt illam paſchalem ueſperam, qua dominus cum diſcipulis ſuis typicum paſcha mox tradendus manducauit, quicquid Iudæi celebrauerunt, non iam feſtiuitas aut ſolennitas, ſed iuxta prophetam ſtercus ſolennitatum debet nuncupari. In illa nãq; nouiſſima feſtiuitate magna, ſtetit Ieſus in conſpectu patris, preces ſupplicationesq; (ut ait Apoſtolus) offerens cum clamore ualido & multis lachrymis: dum percuſſus uiolentia paſſionis: ſicut præfiguratũ eſt in illa petra, quã Moyſes uirga percuſſit, effudit nobis de ſemetipſo q̃d biberemus, primũ aquã qua ablueremur, & ſanguinẽ ſuũ quo potaremur: deinde inſuflãdo ſpñ ſctm dãs apoſtolis, & iuxta aliũ euãgeliſtã apiẽs illis ſenſum ut intelligerẽt ſcripturas: qđ eſt uere bibere ſalutares aquas. ¶ Deinceps pſtitit clamans uehemẽter, clamãs gẽtibꝰ cũctis, & quodãmodo dicẽs: ſi qs ſitit, ueniat ad me & bibat, dũ receptus in cœlũ, dato ſpiritu ſancto

Pſal. 112 Pſalm. 116 Pſalm. 71

Quo ego uado, uos nõ poteſtis uenire

Mat. 23

* & non inuenietis.

Iudęi pphetabãt ignari, de doctrina Chri in gentibus.

Gene. 49

Mat. 12

Abacuc. 3

Ionę. 2 Tranſitus Chri ad gentes præfiguratus.

Mat. 9

Leui. 23

Quid deſignet hic nouiſſimus dies feſtiuitatis Iudæorum.

Malac. 2 Heb. 5

Exo. 17 Num. 20 Iohan. 10 Luc. 24

Ieſus clamabat.

ſancto cœlos cõmouit, qui enarrarent gloriam dei, ita ut non eſſent loquelæ neq; ſermones, quoꝝ nõ audirentur uoces eoꝝ, ut in omnẽ terrã exiret ſonus eoꝝ, & in fines orbis terræ uerba eorum. Totus quippe ſonus ſiue narratio eoꝝ, clamor erat Ieſu, inuitantis ut omnes ſitientes uenirent ad aquas, & accipere properarent gratiã ſpiritus ſancti, in remiſſionẽ peccatoꝝ, & deinde diuidente (pro ut uult) eodẽ ſpiritu biberent de lege & prophetis, per fidẽ Euangelij ſalutarẽ, quã prius non habebant, abundantiã uerbi dei. Igitur bene in nouiſſimo die magnæ feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat, quia cunctis hominibus cuiuſq; gentis uel cõditionis, deſyderantibus ſaluari, ex tunc nõ ſolũ aperuit ſalutis aditũ, ſed etiã altiſona prædicatiõe cunctos inuitauit ad bibendũ uitæ & ſalutis poculũ. Et adiecit. ⌊Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.⌋ Scriptura prouerbioꝝ eſt, quæ ſic dicit ſenſu eodẽ, uerbis paululũ diuerſis. Nec ſolũ hoc, ſed & q̃d præmiſſum eſt eidẽ ſcripturæ concinit. Nã quod hic dixit: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat: hoc ibi ſic dictũ eſt: Bibe aquã de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Et quod hic ſubiunxit: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ, hoc ibidẽ ſic ſubiũctum eſt: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Ergo ſic ſcriptura dicit: Flumina inquit aquæ uiuæ fluent de uentre eius, qui credit in me. Ac ſi dicat: Quid male ſolici eſtis, dicẽtes: Nunquid in diſperſionem gentiũ iturus eſt, & docturus gentes? ¶ An putatis, q̃ ſi me occideritis, illud præcauentes, iam nõ ſit qui gentibus ſalutem, quã illis inuidetis, annuntiet? Non eſt ita. Nã q̃ credit in me, per ipſam mortẽ qua uos me occidetis, accipiet ſpiritũ ſapientiæ & ſcientiæ, & implens mundũ abundantia doctrinæ Euangelicæ, non ſinet (uti uos uultis) nomen meum perire, uel diſperſioni gentiũ dei notitiã deeſſe. Quod & factũ eſt. Ecce q̃ multi credentiũ biberunt aquã ſapientiæ ſalutaris de ciſterna legis, & fluenta uiua de puteis Euãgelij, & deriuati ſunt fontes eorũ foras, & largis expoſitionibus in plateis aquas ſuas diuiſerunt. Illi qui iam tunc in eum primi credebant, ſcilicet Apoſtoli, primi biberunt, & de illo primitiæ Eccleſiæ paradiſo, primũ quatuor Euangelioꝝ flumina fluentia, & epiſtolaꝝ fontes deriuati, totũ mundum notitia diuinitatis impleuerunt, & poſtmodũ tanti doctores bibendo impleti ſunt, & ſcribendo refuderunt, ut Iudæi dolentes ſatis uideant eſſe impletum, quod inuidentes diuinauerunt, ſcilicet Chriſtũ ueniſſe in diſperſionẽ gẽtium. Hæc autem aqua uiua, ſancti ſpiritus gratia eſt. Nã protinus ſubiunxit Euangeliſta. ⌊Hoc autem dixit de ſpiritu, quẽ accepturi erant credentes in eum.⌋ Etenim ſpiritus ſanctus uſitato in ſcripturis uocabulo aquæ, & interdũ cum additamẽto aqua uiua nuncupatur. Humana uero anima terra dicitur, uidelicet pro ſimilitudine: quia ſicut aqua terram irrigat, & infuſione cõpetenti germinare eam facit, ſic ſancti ſpiritus gratia ſubſtantiam humanæ animæ, per ſemetipſam inopem & ſterilem, donoꝝ ſuorum fluentis neceſſariis irrigat, & beneficio ſuæ uiſitationis infuſam, fide & bonis operibus fœcundat. Quã uiſitationẽ pſalmiſta per hanc ſimilitudinem poſtulans dicit: Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. ¶ Et bene dona ſancti ſpũs, non mõ aquæ uiuæ, ſed fluminibus aquæ uiuæ aſſimilauit dicens: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Nam quomodo aqua uiua propriã certamq; habet uenam, & de fonte ſuo naſcitur, fluendo autẽ nomen accipit, ut flumen uocetur. Sic donorum diſtributiones, quæ in ſancta Eccleſia ſunt, omnes ab uno ſpiritu, tanq̃ ab uno fonte prodeunt, ſicut ait Apoſtolus: Hæc autẽ omnia operatur unus atq; idẽ ſpũs, diuidens ſingulis pro ut uult. Perſeuerando aũt in eadẽ Eccleſia per ſuccedentes generationes, ab ipſo Chriſto uſq; in finẽ ſeculi, tam per doctrinã q̃ per manuũ impoſitionem eo operante occulta inſpiratione, & ſic de aliis, uel per alios emanando in alios, quaſi flumina longos alueos efficiunt. ¶ Et ſingulari quidẽ numero cũ dicitur flumen, ut Pſalmiſta: Fluminis inquit impetus lætificat ciuitatem dei, ipſa ſubſtantia uel perſona ſancti ſpũs intelligitur. Plurali aũt numero flumina cũ dicuntur ut hic: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ, donoꝝ ipſius diſtributiones apte ſignificantur. Flumina q̃q; non ſolũ aquæ, quæ poſſit intelligi qualiſcũq;, ſed flumina uiuæ aquæ dicunt, uidelicet ut hac propria differentia diſtinguant ab aquis phariſaicæ uel hæreticæ doctrinæ, quæ reuera ſunt mortuæ: nec flumina, ſed ciſternæ ueteres rectius ſunt appellandæ. De q̃bus per prophetã dñs dicit: Me dereliquerũt fontẽ aquæ uiuæ, & foderũt ſibi ciſternas ueteres, quæ aquas non ualent continere. Hoc ergo (inq̃t Euang.) dixit de ſpiritu, quẽ accepturi erant credentes in eũ. Nam reuera credentes in eũ, ſcilicet dei filiũ, ſic erant accepturi hũc ſpiritũ, ut dona eius de uentre illoꝝ fluerẽt, tanq̃ flumina, q̃d hactenus ab initio ſeculi nõ fiebat. ¶ Quamuis eñ dona ſancti ſpũs antiqui patres haberent, non tamen de illis fluebant, tanq̃ flumina in illam, de qua nũc agit gentiũ diſperſionem: ſed una in gente iſta dona gratiarum, tanq̃ uno in uaſe, continebant exceptiones aquarũ. Iſti aũt credentes in eũ, ſcilicet Apoſtoli, & poſt illos Apoſtolici uiri, ſic acceperunt hunc ſpiritũ ſanctum, ut prædicando, baptizando, manus imponendo, maxima de uentre ſuo flumina profunderent per mundũ uniuerſum: Et fluent inquit de uentre eius, de uentre inquam, id eſt, de intimis animæ, ubi deus interno ſentitur amore, ſeipſum infundens coniugi caſtæ, ubi ſpiritum hunc imbibit anima de uiri

Pſal. 18

1. Cor. 12

Pro. 5

Flumĩa aquæ uiuæ ad gẽtes deriuata.

Spũs ſcti aqua, aĩa hominis ĩra dr̃

Pſalmo 41

Dona ſancti ſpũs flamma aquæ uiuæ.

1. Cor. 12

Flumen Pſalmo 45 Flumina Ciſternæ hæreticorum

Hier. 2

Dona antiq̃ rũ nõ ſic eſtiuxerũt in gentes, ſicut dona Apl̃orũ

ſui dei ſe impręgnantis pectore. Quod dum fit, multũ differt ab eis, quoꝝ ſolo ex ore uerbo
Eſa. 29 tenus fluit ubertas doctrinæ, corde intrinſecus ſuimet oris uerba per amorẽ nõ ſentiente. De
Mat. 15 qualibus recte dicat dñs: Populus hic labr̃is me honorat, cor autẽ eoꝝ longe eſt à me. Notandum uero q̃ nõ ait, de ſpiritu quẽ acceperant, ſed quẽ acceptnri erant credentes in eũ. Nondum em̃ erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondũ fuerat glorificatus. Glorificatio Ieſu, ob quam
Glorificatio Chr̃i p obedientiã. mortis donec facta eſſet, differebat datũ ſpiritus, illa intelligenda eſt, quæ oppoſita ſit ignominioſæ
Cen. 3 nuditati Adæ, propter quã ab humano genere auerſus fuerat hic idẽ ſpiritus gratiæ. Scimus
Ephe. 5 aũt quæ cauſa illum ignominiæ impleuerit, & nudũ inter hoſtes, imò nudatũ ab hoſte, inimi
Heb. 5 cum dei conſtituerit, uidelicet inobedientia præſumptuoſa, qua lignũ uetitum temerauit, dũ deo ſubeſſe diffugit, & affectat ſimilitudinẽ dei. Igitur obedientia Ieſu Chriſti, qua deo patri ſe metipſum pro omni mundo obtulit, glorificatio eius eſt, quia uere ſic illa paſſione glorificata eſt, nudata quondã, humana natura, qũo glorificatur quis, dum pontifex factus ſancto altari aſſiſtit in ueſte ſacrata. Et quidẽ ueſte adhuc corruptibili, id eſt, carne mortali adhuc aſſiſtẽs patri pontifex noſter, ſemetipſum ad horam obtulit, ſed nunc eadem immortali carne reſumpta, eidẽ patri ſuo pro nobis aſſiſtit. ¶ Ab hinc de uentre ipſius (qui hoc ipſum loquit dicens:
De ventre Chr̃i duo flumina ſp̃ũs ſ. Qui credit in me, flumina de uentre eius fluent aquę uiuæ) de uentre inquã, id eſt de profunda diuinitate eius, cœperũt fluere duo uiuæ aquę flumina, id eſt huius ſancti ſpiritus duo data: primũ uidelicet, quod eſt remiſſio peccatoꝝ: alteꝝ quod eſt diuerſaꝝ diſtributio gratiaꝝ. Nam ipſa die qua reſurrexit, ſero apparens Apoſtolis, inſufflauit, & dixit eis: Accipite ſpiritũ
Iohan. 20 ſanctũ, quoꝝ remiſeritis peccata, remittũtur eis, &c. Aſſumptus aũt in cœlũ, ubi captiuã duxit
Ephe. 4 captiuitatem, dedit dona hominibus, nõ omnibus eadẽ, ſed alios q̃dem Apoſtolos, alios Euã
1. Cor. 12 geliſtas, alios doctores, alios ponens prophetas in Eccleſia ſua, eiſdem uſq; in finem ſeculi per ſeuerantibus donoꝝ ſuoꝝ fluminibus, eodẽ ordine, ut primũ baptizati remiſſionem peccatorum per ſanctũ ſpiritũ accipiamus, q̃d datũ æqualiter operatur in omnibus: deinde diuerſarum dona gratiaꝝ, quæ non eadẽ ſunt omnibus, ſed unus atq; idẽ ſp̃ũs diuidit ſingulis prout uult. ¶ Non enim (ut pleriq; exiſtimant) tũc illos Apoſtolico Chriſtus ordine conſecrauit,
Apli añ paſſionẽ Chr̃i non fuerunt ep̃i quando ante paſſionẽ ſuã, conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatẽ ſpirituũ
Mat. 10 immundoꝝ, ut eiꝯcerent eos, & curarent omnẽ languorem & omnem infirmitatẽ, q̃d non ita eſſe, multis argumentis comprobat. Primo, quia non eſt hæc tota diffinitio Apoſtolici ordinis, poteſtatem habere dæmones eiꝯciendi, languoresq; ſiue infirmitates curandi, & cætera
*fuiſſent Lucæ x huiuſmodi ſigna faciendi. Alioquin & alĩ ſeptuagintaduo diſcipuli omnes Apoſtoli * fuerunt, quia uidelicet ipſi quoq; poteſtatem eandem acceperunt, unde gloriabantur, quando reuerſi ſunt cũ gaudio magno dicentes: Domine, etiam dæmonia nobis ſubiꝯiũtur in nomine tuo. Deinde quia Apoſtoli noui teſtamenti primi, pontifices uel epiſcopi ſunt: ipſum autẽ
Heb. 9 nouum teſtamentũ, non niſi Chriſti ſanguine & morte conſcriptum uel confirmatum eſt. Quomodo ergo noui teſtamenti epiſcopi ordinarentur, anteq̃ ipſum nouũ teſtamentũ conſcriberetur? Vel quomodo ſummus pontifex Chriſtus, alios pontifices uel epiſcopos conſecraret ſibi uicarios, anteq̃ ſuo prior ipſe fungeretur officio? Nempe ſi illos ante paſſionem Chriſti cõſecratos eſſe uelis, tale eſt, ac ſi dicas congruũ fore, ſi quilibet pontifex noſter, quo-
Chr̃s añ paſſionẽ ſacerdos niam ipſe ian. conſecratus eſt, ubicunq; uel quomodocunq; preſbyteros aut epiſcopos ſuos conſecrare uelit, extra legitimũ tempus uel ordinem ſacrificij abſq; ueſtibus ſacris. ¶ Nempe dominus noſter plane quidem erat, anteq̃ pateretur, magnus pontifex, unctus ſancto ſpi-
Is. 61 ritu, & uirtute ab ipſo initio conceptionis ſuę, ſed ſacras ueſtes ſacerdotii ſui non induit, priuſ-
Lucæ 4 quàm ſacrificium ipſe fieret, id eſt, immortalitatis gloria non ſe ueſtiuit, priusq̃ per paſſionẽ mortis, membra corruptibilia deponeret. Antea iuxta typum propheticũ, ipſe Ieſus indutus
Zach. 3 erat ſordidis ueſtibus, ſed in ipſa paſſionis ſuæ hora ſic à patre de ipſo dictum eſt: Auferte ueſtimenta ſordida ab eo. Dictumq; eſt ei: Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis. Item: Ponite cydarim mundam ſuper caput eius. Et poſuerunt cydarim mundam ſuper
Ibidem caput eius, & induerunt eum ueſtibus. ¶ De hac ſordidorum ueſtimentorum, id eſt, mortalium membrorum, expoliatione, & glorioſo immortalitatis ueſtitu, ait: Hic ipſe magnus ſacerdos Ieſus: Ignem (inquit) ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut accendatur, ſtatim ſubiungens: Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coartor, uſq; dum perficiatur? Videlicet ut
Lucæ 12 ſubaudias, q̃ ignis ille, id eſt, ſpiritus ſanctus, non ante ſit dandus, quàm illud perficiatur.
Exo. 17 ¶ Itaque ſacris ueſtibus nondum indutus erat Ieſus. Rurſus nec ante hoc erat tempus
Numeri 20 uel ratio, ſacrum oleum, uel chriſma ſuper illos effundendi: ſicut petra illa in deſerto, non ante flumina uel torrentes inundantes fundere habebat, q̃ ex iuſſu dei percutieretur uirga. Nihilominus & Apoſtoli necdum talem induerant ueſtem, in quo ſancto altari aſſiſtere, & ab illo magno pontifice ſacri olei uel chariſmatis unctionem, id eſt, ſancti ſpiritus effuſionem, ratio uel ordo conſentiret illos accipere. Nati quippe at eſſent in delicto paternæ prævaricationis, necdum remiſſionem peccatorum acceperant, quod nemini dubium eſt: niſi forte q̃s

patet, ꝙ aliter q̄ per Christi mortem potuerit ulli homini, siue gentili, siue Iudæo dari peccatorum remissio. Sed hoc à fide Christi alienum est. Proinde constat, ꝙ Apostolicæ uel omnes Ecclesiasticæ ordinatiões, & omnino cunctæ spūs sancti donationes, non ante, sed post glorificationem Iesu effusæ sunt, quia uidelicet hic erat ordo necessarius, ut prius passione Christi redimerentur, & post ab eodem pontifice suo, sancta immortalis gloriæ stola uestito, Apostolica illis gratia conferretur, per geminam (de qua iam dictum est) effusionem sancti spiritus. Igitur (ut ait Euangelista) spiritus nondum fuerat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Non inquam datus erat * ullo modo ea largitione, qua peccata remittuntur. Ea tamen qua diuisiones gratiarū distribuuntur, datus quidem fuerat prophetis uel patribus, sed non eo modo, ut recte flumen uocaretur. Nam quantulacunq; illa donatio, non in gentium dispersionem ualebat fluere, sed in una continebatur gente, largitatē istam, quę per Christum danda erat, prænuntians spiritus prophetiæ.

Ecclesiasticę ordinationes post passionem Christi cœperunt

* illo.

FINIS LIBRI VII.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgelistam Commentariorum Liber Octauus.

AGONES DOMINI NOSTRI IESV CHRIsti legentibus nobis intelligentia opus est: Beatus enim (inqt Psalmista) qui intelligit super egenum & pauperem: ipsum utiq; intelligi uolens, qui cum diues esset, pro nobis pauper factus est. Ipse namq; in eodem psalmo loquitur, quod nūc tractare cœpimus: Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius. Ipse manifeste seipsum exprimit dicens: Qui edebat panes meos, magnificauit super se supplantationem. Quis autem misericordia uel charitatis compassione purgatū habens cordis oculū, non intelligat, q̄ nō parui aut leuis sit certaminis hoc ipsum, ꝙ stans in medio superboꝝ ac diuitū inimicoꝝ suoꝝ, mala sibi dicentiū, egenus & pauper iste apud cogitationes illoꝝ, pro sua cōtemptus pauptate, diuinitatis suę diuitias ore proprio cogebat prædicare, & de seipso testimoniū perhibere? ¶ Si em̄ sub silentio semetipsum absconderet, frustra nobis aduenisset: quia uidelicet sine prędicante nemo nostrū audisset, nemo credidisset, atq; ita nemini aduentus eius, pfuisset: Laborabat ergo sustinens semetipsum prædicare. Hoc em̄ faciens apud superbos, quantę putas subiacebat inuidiæ? Qui cunq; ab ipso didicit mitis esse & humilis corde, & iccirco tanto magis grauatur suā uirtutē prædicare, quanto magis humiliter sentiens odit uentū iactantiæ, ipse sentit utcunq;, quanti laboris sit huic egeno & pauperi, stare in illo tali templo, & corā inimicis mala sibi dicentibus, quis esset, uel unde obprobria exprobantiū sibi recepturus, edicere. Igitur ut uere beatitudinis participes simus, super hunc egenū & pauperē intelligere studeamus, & tunc nos uerę lectionis intellectum assecutos arbitremur, cum mala, quæ audit uel patitur, compatienti corde perceperimus. Sequitur: [Exilla ergo turba cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est uere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebāt: Nunquid à Galilæa Christus uenit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & Bethlehem castello, ubi erat Dauid, Christus uenit? Dissensio itaq; facta in turba propter eū.] Sanctis uiris nonnunq̄ dissensio multitudinis occasio fuisse legitur euasionis. Nā & Paulo Apostolo pene tale ꝙd cōtigit, qui dū staret in medio multitudinis, & sacerdotes, atq; omne consiliū cōuenissent aduersus eū, sciens qa una pars esset Sadducęoꝝ, & altera pharisęoꝝ, exclamauit in cōcilio: Viri frēs ego pharisæus sum, filius pharisæoꝝ, de spe & resurrectiōe ego mortuoꝝ iudicor. Et cū hæc dixisset, facta est dissensio, & soluta est multitudo. Iussitq; tribun⁹ milites descēdere, & rapere Paulum de medio eoꝝ, uidelicet uolēte domino ut seruaretur: sic enim (inquit) testificatus es de me in Hierosolymis, sic te oportet Romæ testificari. ¶ Imò sic uel uniuersaliter sanctæ Ecclesiæ contigit, qa dū uniuersæ iniquitatis & multitudo in multas hæreses diuisa est, & aduersus alterutrū discordās semetipsam impugnat, euadit p medias diuisiones fides catholica. Quod etiā ueteri miraculo prefiguratū est, saluo altioris q̄q; sacramenti intellectu, quādo ad ingressum filiorū Israel, mare rubrū diuisum est. ¶ Traditū nāq; est à maioribus, ꝙ in illa digressiōe maris, singulis quibusq; tribubus filioꝝ Israel, singulæ aquaꝝ diuisiones factæ sint, & ppria unicuiq; tribui in mari aperta sit uia. Idq; ostendūt ex eo, q̄d in psalmo scriptū est: Qui diuisit mare rubrū in diuisiões. Per q̄d plures diuisiões docent factæ secundū singulaꝝ tribuū uiā.

Elegans exhortatio ad cōpatiendū Christo Psalmo 40. 2. Cor. 8 Psalmo 40

Cogebatur Chr̄s seipm̄ p̄dicare corā inimicis. Rom. x Matth.

Mich. 5 Psalmo. 131

Ex dissensiō neppl̄i Paul⁹ quoq; euasit Act. 23

Ex dissensiō ne hęreticoꝝ saluat̄ fides catholica

Exo. 14 Mare rubrū in diuisiones diuisum. Psalmo 135

Quod ergo in Eccleſia ſua futurum erat, uidelicet ut inter diſſidentes hæreticoꝝ ſectas catholica fides incolumis perſiſteret, hoc in ſeipſo Chriſtus pręfigurare dignatus eſt, dum ubi miſerant principes & phariſæi miniſtros, ut apprehenderent eũ, ad prædictum clamorẽ eius diſſenſio in turba propter eũ facta eſt, & ipſe apprehenſus non eſt. Nam & hoc ſequit. ⌊Quidam autem uolebant apprehendere eũ, ſed nemo miſit ſuper illum manus.⌋ Nã reuera uolẽtes eum tenere timebant, ne forte tumultus fieret in populo, ne de manibus eorum populi liberaretur auxilio. Quod timentes, & maxime diuinitus coerciti, tam diu ſunt à conatu ſuo repreſſi, donec eis Iudas illum traderet ſine turbis. ⌊Venerunt ergo pontifices & miniſtri ad phariſæos.⌋ Ergo (inquit) quia dixerat dominus, qui necdum pati dignabatur: Adhuc modicum uobiſcum ſum, & uolebat adhuc & dictis & factis implere quę ſupererant, implere oculos & aures eorum, & ſufficienter inexcuſabiles eos facere, quibus grauis etiam erat ad uidẽ dum uenerunt miniſtri immunes à crimine, pleni ammiratione. ⌊Et dixerunt eis illi: Quare non adduxiſtis eum?⌋ Non paruam expectationem, uel attentionem Euangeliſta innuit pontificum & phariſæoꝝ, tam prompta percunctatione dicentiũ: quare nõ adduxiſtis eũ? Eũ inquiunt, ſuperfluum habentes dicere Ieſum, cui protinus adducendo, ut putabant, palam erat pręſentem inhiare conuentũ. ⌊Reſponderunt miniſtri: Nunq̃ ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo loquitur.⌋ Vere nunq̃ ſic homo locutus eſt. Homines quippe quicunq; ſapientiæ uel ſcientię ſermonẽ habuerunt, de plenitudine huius omnes acceperunt. Sed eo magis inexcuſa

Iohan. 1

biles ſunt, qui tantam ſapientiam audierunt, & non obaudierunt, qui talem hominẽ uiderunt & inuiderunt. ¶Quid igitur retributionis habebunt? Illud utiq; quod per os Dauid pronun

Verba cãtionum ablata Iudæis

tiat ſpiritus prophetarum, uel omnium iuſtorum, qui minus quidem hoc homine, ſed tamen bona & ſalutaria locuti ſunt: In ſalicibus (inquiunt) in medio eius, ſcilicet Babylonis, ſuſpendimus organa noſtra, quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum. Iſti namq; homines, filios quidem Hieruſalem ſe eſſe putant, oculos quoq; ad uidendũ & aures habere ad audiendũ, legitimumq; Moſaicę ſiue propheticę cantilenæ rationabiliter diſcernere, uel comprehendere ſonum. Sed reuera ſalices ſunt Babylonis, uitioſa radice ripis

Pſalmo 136

Iudæi ſalices

hærentes flumineis, id eſt decurrentibus uoluptatibus ſeculi, ſolum habentes in uerborũ foliis uirorem Iudaicę profeſſionis, à fructu autem boni operis ſteriles, ita ut terram quoq; tãto

Lucæ 13

tempore fruſtra occupauerint. Suſpendentur ergo in eis, id eſt, propter eos tacebunt organa prophetarum, & omium ueritatis prędicatorum, ne audiant uerba cantionum, quæ uanæ interrogauerunt, & cum iſto ſummę diuinitatis organo, cum iſto homine (qui ſic loquitur, qũo nunq̃ locutus eſt homo) ad gentes ibunt, & ipſis cantabunt. Nam iſti nimis impatientes ſunt ad audiendum, nullum de illo bonum uolentes audire teſtimoniũ. Vnde & ſubitur. ⌊Reſponderunt eis phariſæi: Nunquid & uos ſeducti eſtis?⌋ Et uos (inquiunt) qui ex nobis eſtis, quos arbitrabamur aliquid prudẽtis habere ingenij, nunquid tam cito ſeducti eſtis? Quaſi uero iam legitimo deprehenſum eſſet iudicio, ſeductionẽ eſſe quicquid audiſſent ab homine iſto, ſic loquente, quomodo nunq̃ locutus eſt homo. Cui maligne intentioni, quia nulla eſt quæ ſuppeditet rationis uis, protinus ſub interrogatione obliqua illud intorquent, quod pro ratione uolunt accipi, uere ſeductores, & ipſi à maligno ſpiritu ſeducti. ⌊Nũquid aliqs ex principibus credidit in eum, aut ex phariſęis?⌋ Ac ſi dicerent: Seductos uos eſſe in eo, q̃ eius eſtis ſermonibus delectati, ex hoc ſolo conſtans eſt, q̃ nemo credidit in eum ex principibus aut ex phariſęis. Quę ratio q̃ infirma, uana, & inepta ſit, probari nullis opus eſt argumentis. O ergo

Mat. 15
Eſai. 1
Lucæ 11.

cęci, duces cæcoꝝ, cęci in quan? cęcis ducatum præbentes, ut pariter in foueam cadant. Nonne principes iſti, Eſaia teſtante, principes ſunt Sodomorum, & populus iſte populus eſt Gomorræ? Expectandi ergo ſunt tanq̃ ſcientiæ clauim habentes, ut nemo quàm uis oculos habens introeat: nemo quãuis aures habens, audiat: niſi huiuſmodi principes ad uidendum uel audiendũ habeat pręceſſores? Nunquid aiunt aliquis in eum ex principibus aut ex phariſęis? ⌊Sed turba quæ non nouit legem, maledicti ſunt.⌋ Videlicet pro hoc ipſo, q̃ legem neſciũt,

Deut. 27

maledictionibus illis illos ſubiacere iudicant, quas Moyſes in Deuteronomio, legem non cuſtodientibus præſcribens: Maledictus inquit qui non permanet in ſermonibus legis huius,

Pſalmo 27.

nec eos opere perficit, &c. Sed profecto turba illa uerius contradixiſſet. Iſtud uanitatis concilium, & hæc Eccleſia malignantium, quę non facit legem, maledicti ſunt. Turba em̃ hęc (ut ſupra dictum eſt) multitudo, quæ de ciuitatibus & regionibus conuenerat ad diem feſtum, hic intelligi debet, quos falſi illi, & fallentes Hieroſolymitani, penes quos erat templum, & ſancta ſanctorum, uelut agreſtes in ſui comparatione æſtimabant. ⌊Dicit ad eos Nicodemus, ille

Nicodemus adhuc timidꝰ Iohan. 3

qui uenit ad eum nocte, qui unus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi audierit ab ipſo prius, & cognouerit quid faciat?⌋ Cur nõ hic aperta defenſione dixit q̃d ſentiebat, & q̃ dudũ ueniens ad eũ nocte dixerat, uidelicet q̃ non ſeductor eſſet, ſed magiſter à deo ueniſſet, &c. Videlicet qa timiditatis nox adhuc in corde eius erat, & necdũ ſecuritatis dies illuxerat. Nec mirũ, nondum em̃ (ut prędictũ eſt) erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum fuerat

glorificatus,

glorificatus, & iccirco necdū de uentre eius, fiue Apostolorū flumina aquæ uiuæ saltem usq; ad publicū circuitum unius synagogæ fluere poterant, quæ Iesu glorificato & spiritu dato, usq; in dispersionē quoq; gentiū fluere habebant. Ergo causam, uel inuisam nō ausus palam defendere personam, sed rursus nō ferens impudentē malitiam tantam usurpare iniustitię licentiam: Nunquid ait lex nostra iudicat hominē, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit qd faciat? Nō utiq;, sed econtra præcipit, nō facile credendum esse q̄d audieris. Videlicet hoc dicto coargui nō pōt uelle defendere hominē, cū uerba sonent potius iustę ac sanctæ legis defensionem. Iusta quippe nō esset lex, si prę iudicia fieri iuberet aut permitteret. Itaq; timidus quidē, sed prouidus in tutā cōfugit arcem, dū pro homine loquens, pro lege uidet patronam ferre sententiā. Attamen qm̄ intentio eius callidā audientiū nequitiā latere nō poterat, hostiles assultus nō omnino euasit. Nā sequitur. ⊥Respondérunt & dixerunt ei: Nunqd & tu Galileus es? ⊥Nonne ergo uerē est, quia dixit iniustus ut delinquat in semetipso, id est sciens & uidens proposuit cœtus pharisaicus permanerein peccato suo? Nonne & hoc uerē est, quia noluit intelligere ut bene ageret? Hoccine est uelle intelligere audiendi suggestionē, uel legalis iudicii mentionē nō posse sustinere? Homo pharisæus & princeps Iudæorū, ausus in tali causa facere legitimi iudicij mentionē, uno dicto suū corā illis odorē fœtere fecit, & hostili calūniæ patuit. Non em̄ paruā odij spirat abundantiā, q̄p tam cito dictus est Galileus, eo ꝙ homini Galilæo fauere uideretur. Iam quippe propter odiū Iesu, ipsum nomen Galilææ putebat illis, nares subsannantes habentibus: Nunquid, aiunt, & tu Galileus es? ⊥Scrutare & uide, quia propheta à Galilęa non surgit. ⊥Ecce in retributionem & scandalum sic q̄q; impletur illud, quod propheta prędixit: Fiat mensa eorū coram ipsis in laqueum. Scriptura, quā scrutati sibi esse uidentur, locū prędixit, ubi nasceretur iste propheta magnus, de quo Moyses scripsit: Et tu (inquit propheta) Bethlehem terra Iuda, nequaq̄ minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux, q regat populū meū Israel. ¶Sed illud tacuit, q̄p exiturū esset edictū à Cęsare Augusto, ut describeretur uniuersus orbis, & ituri essent omnes, ut profiterent singuli in suam ciuitatem, & q̄p assensurus esset Ioseph de Galilæa in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehem, ut profiteretur cū Maria desponsata sibi uxore pręgnante, & cum essent ibi, implendi forent dies ut parēret. Hoc modo mensa sua nunc eos illaqueauit, quia uidelicet oculos suos compresserunt ne uiderent, & aures suas aggrauerunt ne audirent. ¶Ecce enim præterita non respicientes, & præsentia tantum oculis nequā aspiciētes, laqueum sibimet hoc modo texuerūt. Christus secundū scripturas ex semine Dauid, & castello Bethlehem nasciturus est, hic autem Iesus homo Galilæus est. Igitur hic homo propheta non est, Christus non est. Hoc modo obscurati sunt oculi eorū ne uideant. Quid enim. Nunquid repugnantia sunt hęc, Christū ex semine Dauid, & castello Bethlehem nasci debere, & eundem in Galilęa nunc habitare? Scrutent ergo scripturas ipsi, & uideant, quia non sic scriptū est per prophetā: In te enim natus habitabit, sed ex te enim exiet dux, qui regat populum meū Israel Sequitur. ⊥Et reuersi sunt unusquisq; in domum suam. ⊥Quia telas araneę texuerant, iccirco leuiter solutum & dissipatū est eorum conuenticulum, & ad unam obiectiunculam infirmæ causæ conscientia diuerberati, unusquisq; in domū suam reuersi sunt, ut iterū in cubilibus suis aliud ineuntes consilium, ouarumperent aspidum, & confouerent quod erumperet in regulum. ⊥Iesus autem perrexit in montem oliueti, & diluculo iterū uenit in templum, & docebat. ⊥Et hoc quoq; futurorū umbra est, & q̄p aduersarijs dissipatis, & in domunculas suas abeuntibus, pergit in montem oliueti Iesus, & iterū redit in templum & docet: quia uidelicet futurum erat, ut frustratis consilijs eorū, qui quæ fierunt animā eius dicentes: Quando morietur, & peribit nomen eius, ascensurus erat in montē oliueti, imò de mōte oliueti in altitudinē cœli, daturus inde spūs sancti oleū id est, uerū scientiæ lumen, & laborū dolorū q̄q requiem, & hoc facto reparatum per Apostolos suos habiturus erat cū aduersarijs suis, aperte prædicatiōis conflictū. ⊥Et oīs populus uenie bat ad eum, & sedens docebat eos. ⊥Die præterito stabat Iesus (inquit Euangelista) & clamabat, nunc aūt sedens docebat, qa uidelicet sic futurū erat, ut prius stans, id est in passiōe agonizans clamaret, sicut superius dictū est, & postmodū gloriā suā ingressus, atq; ad dexterā p̄ris residens, misso spiritu ueritatis doceret nos omnē ueritatē. ⊥Adducunt aūt scribę & pharisęi mulierē in adulterio deprehensam, & statuunt eā in medio, & dixerunt ei: Magister hæc mulier mō deprehēsa est in adulterio. In lege autē Moyses mādauit nobis, huiusmodi lapidare. Tu ergo qd dicis? Hoc aūt dicebāt tentantes eum, ut possent accusare eū. ⊥Quia pridē Nicodem timide qdē, ualidū tñ iniquitati illorū scdm legē fecerat obstaculum, dicēdo: nunqd lex nra iudicat hominē, nisi audierit ab ipso prius & cognouerit qd faciat, iccirco nunc reparatis artib⁹ summo studio nitunt illū cōstituere legis aduersariū, ut nemo deinceps contra ipsorū audeat mutire cōsiliū. Quid em̄ arbitrarent nisi illū obseruādā sue māsuetudinis famā, ne populariū fauores amitteret, à ueritatis & iustitiæ tenore declinaturū, & tale qd dicturū, qualia dicere solitus erat: Nolite iudicare, & nō iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.

Leui. 16

Psalmo 35

Ibidem

Exo. 5

Psalmo 68
Deu. 18
Miche. 5

Edictum Augusti
Lucæ 2

Esa. 6
Fallax syllogismus Iudæorum

Psal. 98

Mich. 5

Esa. 59

CAP. VIII

Psalmo 40
Act. 1
Luc. 24
Act. 4. & 5.

Mar. 16
Iohan. 16

Dol⁹ & astutia Iudæorū.

Mar. 7

Hæc

Hæc nempe & huiuſmodi pietatis ac manſuetudinis hortamenta prædicãdo, populi fauores acquiſiſſe uidebat, ut pius & manſuetus, & hinc eſſe, ꝙ tantis quotidie turbis ſtipabat, ut uolẽtes eum cõprehendere, metu populi cohiberent. Huic ergo famę ſuæ ſtudentẽ dicturę illũ putabant, ut dimitterent peccatricẽ. Hæc aũt pietas ſtatim pateret crimini, ut dicerent illi robuſti æmulatores legis: Hoſtis legis es, contra Moyſen locutus es, imò cõtra eum qui per Moyſen legem dedit, & proinde tu ipſe lapidandus es. Igitur ut in ſcelere ſuo ſanctæ legis uindices ſe pronuntiare poſſent, & ſic omne os obſtruerent, iccirco cũ prædicta machinatione adduxerunt, & corã illo ſtatuerunt mulierẽ peccatricẽ. Sed hoc mõ captantes in animã iuſti, & ſanguinem innocentẽ cõdemnare cupientes, eluſi ſunt, ita ut iuſto nocere nõ poſſent, & peccatricem de manibus amitterent, imò peccatrice apud iuſtũ, miſera apud miſericordiã in tẽplo remanente, foras ipſi cõfuſione operti exirent. Quis hoc factũ nõ miret? qs hanc ueritatis & miſericordiæ uictoriã nõ uenereť? ¶ Sic nimirę futurę erat, ut poſt illa, quę ſupra ſcripta ſunt, ad ducerent ſcribæ & phariſæi peccatricẽ mulierẽ, ſcz Eccleſiã de gentibus in templũ ad Chrm, corporis & animæ ſuæ liberatorẽ, & ea peccatorę accipiente remiſſionẽ, ipſi cũ mala cõſcięntia foras irent, & cũ inuidiæ ſuæ tormento à gra exciderent. Cũ em ipſi dominicũ corpus clauis cõfixerunt, & lancea pcuſſerunt, qd aliud q̃ uerę dei templũ aperuerunt? Et cũ p legẽ & prophetas, q̃uis inuiti, prædicãt, ſic oportuiſſe fieri ob ſalutẽ omniũ gentiũ, quid aliud q̃ adulterã gentilitatẽ, quæ uirę ſuũ legitimũ, ſcilicet creatorẽ ſuũ reliquerat, & cũ diabolo fornicata fuerat, adducunt ad Chrm? Tu igiť Chre, ſpecioſe rex, in omnib⁹ proſpere pcedis, & regnas, propter ueritatẽ & manſuetudinẽ & iuſtitiã, & deducet te mirabiliter dextera tua, tuiq; in oibus eludunť inimici, ſcilicet genimina uiperarę Iudæi, cũ principe ſuo dracone, quem formaſti ad illudendũ ei. Sed iã ad narrationẽ hiſtoricã redeamus. ⌊ Ieſus aũt inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra. ⌋ Quid hoc ad rem ptinebat, ut uocibus præſentiũ interrogatus, digito ſcriberet in terra, q̃d facere ſolitus nou erat? Videlicet qa laqueo parato intenti erant, manſuetũ & miſericordẽ capere, nodũ ſtringentes, ſtatim poſt primã propoſitionẽ Moſaicę authoritatis, ſubiuncta aſſumptione, dicendo: In lege aũt Moyſes mãdauit nobis huiuſmodi lapidare. ¶ At ille nõ paulo maiorẽ ſe Moyſe eſſe nouerat, quippe cuius ſpũ, uel (q̃d manifeſtius nũc ad rem attinet) cuius digito, ſicut in Deut. habes, ſcriptã in tabulis lapideis legẽ accepit Moyſes. Igitur ut ſe nõ debere uel poſſe Moyſi authoritate cõſtringi ſignificaret, cõgrue nunc & opportune ſeſe inclinans, digito ſcribebat in terra, innuens tã ſapienter q̃ humiliter, ꝙ dñs legis, ꝙ maior eſſet q̃ Moyſes. ⌊ Cũ autẽ perſeuerarent interrogantes eũ, erexit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato eſt ueſtrũ, primus in illã lapidẽ mittat, & itę ſe inclinẽs ſcribebat in terra. ⌋ Nota ſententia eſt, & celebris uniuerſo orbi, quã edixit hic nõ quilibet archyſenator aut cõſul, ſed ipſe rex & imperator curiæ cœleſtis, tm̃ habens ueritatis, quantũ manſuetudinis, nec plus alleuiata ſuauitate miſeratiõis, q̃ aggrauata librato põdere iudicij. ¶ Sed quare & ſententiã daturus prius in terra digito ſcripſit, & data ſententia denuo ſcripſit? Vtiq; quia ipſe eſt, qui (ut prædixi) digito .i. præcepto ſuo, præcepta legis in tabulis ſcripſit lapideis, & prioribus tabulis propter pctm̃ uituli cõfractis, alias denuo ſcripſit. Hic & illic magnarę ſigna rerę diuerſa ſunt, res autẽ quæ ſignificanť eæ dẽ ſunt. Quid em̃ tabulæ priores, quæ propter pctm̃ cõfractę & proiectę ſunt, niſi dura Iudæorę corda propter incredulitatẽ proiciẽda, ſignificauerunt? Itẽ quid nũc prima ad ſcribendũ inclinatio, & protinus data ſignificat ſententia dicentis: qui ſine peccato eſt ueſtrũ, primus in illam lapidem mittat, niſi legem eandẽ, & Iudæos præuaricatores eius, quorę os ex eo recte obſtruitur, ne aduerſus gentes glorientur, quia legem acceptam non cuſtodiſſe conuincantur? Vnde & ſubditur. ⌊ Audientes autẽ unus poſt unũ exibãt, incipiẽtes à ſenioribus. ⌋ Itaq; & ꝙ illic ſcdæ tabulæ inſtar priorę præciſæ, & digito dei ſcriptæ ſunt, & ꝙ hic itęrę Ieſus inclinans ſe ſcribebat in terra, nouæ gratiæ ſcripturã ſignificat, qui nunc ſpũ dei ſcribitur in tabulis cordis carnalibus. Nouã igitur Eccleſiam, quæ de gentibus collecta eſt, ſynagoga foras à templo luminis æterni recedente, hæc (ut prædictũ eſt) mulier præfignat, quæ ſcribis & phariſæis mala cõſcientia conuictis, & foras exeuntibus, ſola cũ ſaluatore relicta eſt. Sequiť. ⌊ Et remanſit ſolus, & mulier in medio ſtans. ⌋ Sed ecce fortaſſis dũ altiora myſteria requirimus, dicat quiſpiã ſcrutator lræ ſtudioſus. Qũo inſipientes & maligni, impij theſaurizatores iræ dei, tam cito ad unius reſpõſionis uocẽ, ſolum Ieſum & mulierẽ in medio ſtantem reliquerũt: Num ſeſe introrſus reſpexerunt, & humili cõſcientia peccatores ſe agnoſcentes, peccatricem dimiſerunt? Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eorę talem potuit admittere ſenſum, & ſic ad obicem pietatis quiuerunt offendere pedes eorum uelocesad effundendum ſanguinẽ? Ad hæc inquã: Non ſic offenderunt, non ſic ab intentione ſua conquieuerunt, non eo ſenſu conticeſcentes, unus poſt unum exierunt. Sed quid? Vtiq; quia talẽ eius audierunt reſponſionẽ, de qua nullam ſpem accuſationis habere poſſent, iccirco confuſi cœpta reliquerunt. Vnde & Euangeliſta cũ dixiſſet: unus poſt unũ exibant, ſtatim adiũxit, incipientes à ſenioribus. Seniores em̃ quanto maiorẽs ac uetuſtiores, tanto ad calumniandũ inſtru-

Pſalmo 93

Eccłia de gẽtib⁹ p adultrã pfigurata

Pſalmo 44

Pſalmo. 105

Digito ſcribebat i terra Deu. 9

Cur Chrs bis ſcripſit i terra.

Exo. 32 et 34

Rom. 2

2. Cor. 3

Cur exierũt Iudæi, vnus poſt vnum

Pſalmo 15

inſtructiores,& ad cognoſcendũ uerbum quod calumniari nequirent perſpicatiores,ubi re
ſponſum eius audierunt,primo ualidum & inexpugnabile eſſe præſenſerunt, & iccirco pri-
mo loco ceſſerunt. ¶ Nam(ut ſupra dictum eſt)cum ſcirent illum manſuetum eſſe & piũ,imò Mat.4 & 9.
cum ſcirent eum pœnitentiã prędicare publicanũ quoq; uocaſſe,& cum peccatoribus quoq;
manducare. Vnde & improperantes ei dicebant,q̃ eſſet homo uorax,& potator uini,amicus
publicanor̃& peccatorum,cum inquam hæc ſcirent,nec ignorarent q̃ aduerſus phariſæi co Idem 11
gitationes peccatricẽ aliam dudum defendiſſet,quę tetigerat pedes eius,arbitrabantur q̃ & Luc.7
iſtam adulteram defenſurus eſſet,talem utiq; perſonam,qualem ſignãter lapidari iuſſerat lex,
unde & damnarent eum ueluti reũ,qui legem ſoluere contenderet. ¶ At ille nec ad dexterã, Sẽtẽtia Chr̃i
nec ad ſiniſtram declinans, talem ſententiã dederat,quam nec infirmare lex diuina,nec con- irrep̃hẽſibil
temnere ratio poſſet humana.Illis huius ſententiæ fortitudinem con..yderantibus,& ob hoc
nihil ſe proficere ſentientibus,remanſit cum Ieſu ſola mulier in medio ſtans, & ab illis exeun
tibus relicta eſt cauſa eius,tãq; laqueus inutilis & recte inefficax, qua propoſita ſic Ieſus uno ſa Cant.2
pientię reſponſo,capreæ hinuloq; ceruor̃ ſimilis,in altum exilierat, ut eũ nulla canum iſtor̃
conſequi poſſet aſtutia. Igitur iſti Hieroſolomytæ,ut putabantur æmulatores legis,reuera Bſai.1
autem principes Sodomor̃ per prophetã dicti,exeuntes reliquerunt miſeram, non quia ſuã
recognouere miſeriam,ſed quia quidlibet de illa feciſſent,non haberent unde accuſarent mi-
ſericordiam. ⌊Erigens autem ſe Ieſus,dixit ei: Mulier ubi ſunt qui te accuſabant? Nemo Chr̃s iudex
te condemnauit? Quæ dixit:Nemo domine. Dixit autẽ ei Ieſus:Nec ego te condemnabo.⌋ ſum peccatis
Quamuis à tentatoribus inſidioſis fuiſſet iudicare poſtulatus, tamen quia reuera ipſe eſt,q̃ cõ Act. 10
ſtitutus eſt à deo,iudex uiuor̃ & mortuor̃,præſto ſe eſſe indicat, nec ullo modo diffitetur ſe
iudicem,& penes ſe iudicandi eſſe legẽ ac poteſtatẽ,dũ ſententia dicta,& accuſatoribus egreſ-
ſis:Mulier inquit ubi ſunt qui te accuſabant? &c. Non enim erat excuſatio iudicij,q̃ dixerat:
Qui ſine peccato eſt,primus in illam lapidẽ mittat, quomodo illud,q̃ cũ dixiſſet ei quidã de
turba:Magiſter dic fratri meo,ut diuidat mecum hæreditatẽ,reſpondit:O homo quis me cõ- Luc.12
ſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper uos? Nam terrena quidem lucra diſpenſare aut iudicare
non uenerat,ſed ad remittenda uel ad retinenda peccata iudicium omne à patre acceperat.
Quod ergo ait: Mulier ubi ſunt qui te accuſabant? iudicis ueritatem,uel iudicij maturitatem Iohan.5
reſonat,quia profecto iudicium legitimum non recuſat,ſed accuſatores nõ legitimos ueniſſe
comprobat:oportet enim tam accuſatores, q̃ teſtes ſine crimine eſſe in omni,ſiue diuinæ,ſiue
humanæ legis iuſto examine. At illi criminoſos ſe eſſe fuga ſua confeſſi ſunt,dũ iudice quẽ-
te teſtes ſine crimine,qui primi ſecundũ legem lapidẽ mitterent,omnes exierunt. ¶ Igitur iu Pſalmo 9
dex iſte eſt, qui ſedet ſuper thronũ,& iudicat æquitatẽ,nihil prorſus agens extra ius legemq; Lex iudicii a
iudicij, dum deficientibus accuſatoribus,cœptamq; cauſam relinquentibus,ita demũ dece- Chriſto ob-
denti iudicio miſericordiam ſubrogans:nec ego te condemnabo inquit. Verum hęc ipſa mi- ſeruata
ſericordia non ſic peccata remittit,ut tribuat quoq; licentiam peccandi,ſed iccirco iudicium
ſuſpendit,ut uacet peccatori cũ fructu pœnitentię recedere à peccatis. Vnde & protinus ſub
dit:⌊Vade,& amplius noli peccare.⌋ In una eadẽq; ſententia miſericordia & ueritas obuiant Pſalmo 84
ſibi,iuſtitia & pax inuicẽ oſculantur. Nam q̃ ait:Vade,miſericordię & pacis eſt,q̃ adiungit: & Miſericor-
amplius noli peccare,ueritatis & iuſtitię. Ita uiuor̃ & mortuor̃ iudex æquiſſimus,neq; ſolũ dia & ver-
iudicium cõminaſ,neq; ſolum miſericordiã pollicetur,ſed cunctor̃ hominum rationes,tanq̃ tas ſimul.
ſtatera iuſta,miſericordia ſimul & iudicio,ue uti duabus diſcriminat lancibus. Omnis anima,
uniuerſa Eccleſia, quondã padulteriũ diabolo ſubiugata,ex eo ſe lancẽ iudicij ſuperexaltare
confidit,ſi non inanis,ſed fide & actibus bonis onuſta miſericordię grauiter incũbit. Sequit
⌊Iter̃ ergo Ieſus locutus eſt eis dicens:Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me,nõ ambulat in
tenebris,ſed habebit lumen uitę.⌋ Ergo(inquit Euang.)qa tantopere nitebant̃ ſcribę & pha
riſæi adnihilare pręſentẽ gr̃am dei,& auferre de medio teſtimoniũ ueritatis,ora cunctor̃ ob
ſtruendo,Verbi gratia,dicentes:nunquid & uos ſeducti eſtis,& nunqd & tu Galilęus es,& ita
metu illor̃ deficiebat omne teſtimoniũ hominũ,ipſemet,de quo per prophetã fuerat prędi-
dictum: Ecce teſtẽ populis dedi eũ,ſolus in teſtimonio perſiſtens,iter̃ locutus eſt eis dicens: Iohan.7
Ego ſum lux mundi. ¶ Hoc inquã iter̃ locutus dixit eis,id eſt,hoc dicto illud iterauit,q̃d pri- Eſa.55
die ſtans & clamans dixerat eis:Si quis ſitit,ueniat ad me,&c. ſic enim dictis illis iſta conſonã-
ter cohærent & conſonant,quæ nunc iter̃ loquitur dicens: Ego ſum lux mundi,&c. qũo in
pſalmo,cũ dictũ eſſet: qm̃ apud te eſt fons uitæ,ſtatim ſubiunctũ eſt:& in lumine tuo uidebi- Chr̃s & fons
mus lumẽ. Chriſtus em̃ dei ſapientia,nobis uno eodẽq; actu,& poculũ & lumen eſt,qa uideli uitæ, & lux
cet quiſquis aqua huius ſapientiæ imbuitur, ſtatim clarificato ſenſu à cunctis error̃ tenebris mundi
liberatur. Ac proinde recte & hic de ſeipſo loquens, cum dixiſſet:Si quis ſitit,ueniat ad me,& Pſal.35
bibat,hoc ipſum iterans:Ego ſum (inquit) lux mundi,& in pſalmo Propheta cum dixiſſet de
illo:quoniam apud te eſt fons uitæ,ſtatim ſubiunxit:& in lumine tuo uidebimus lumen. Be-
ne ergo Euangeliſta non ait ſolum: Ieſus ergo locutus eſt eis, dicens,ſed ſignanter: Iterum

ergo

Nō potuit a Iudæis extingui lux mūdi 1. Thes. 5.

ergo inquit Ieſus locutus eſt eis dicens: Ego ſum lux mundi. ¶ Et uide q̄ breuiter, q̄q; magnifice expreſſit, nihil inuidiam impioꝝ hominum poſſe nocere gloriæ dei: Ego inquit ſum lux mundi. Ac ſi diceret: Quid uos impij noctis & tenebraꝝ filij, claritati uel magnę opinioni meę ſuffragia mortalium tollere laboratis? Nunquid non deridendi eſſetis, ſi ſolem iſtum uiſibilē de ſublimibus circulis ſuis toti mūdo lucentem, exufflando extinguere, uel aērē pugnis uerberando de magno candelabro cœli deijcere, & ſub modio recondere conemini? Nempe huic ſimile eſt hoc, q̄ nomen meū delere, uel famam meam extinguere contenditis. Ego ēm ſum lux mundi. Ergo ridiculi talpæ uel ueſpertiliones, oculos quidē ueſtros claudere, & meam lucem non uidere poteſtis, ſed totius mundi oculos eruere, uel iſtam eius lucem extinguere, nequaq̄ prævalebitis. Ego inquam lux, non unius tantum Iſraeliticæ gentis, ſed lux totius mundi, lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, lux ſine qua nemo unq̄ angeloꝝ uel hominū potuit uel poteſt uidere deum, cuius exortes quicūque ſunt, ſiue angeli, ſiue homines, tenebræ ſunt. Proinde dixi & dico, quia qui ſequitur me, non ambulat in tenebris erroris uel ignorantiæ, ſed habebit lumen uitæ, & hoc habendo, ipſe q̄q; lucem fundet imitatoribus ſuis, ut merito talibus dicatur: Vos eſtis lux mundi, lux uidelicet illuminata, non ipſa lucis ſubſtantia. ⌊Dixerunt ergo phariſæi: Tu de teipſo teſtimoniū perhibes, teſtimonium tuum non eſt ueꝝ. ⌋Reuera magnū de ſemetipſo teſtimoniū perhibebat, & nunc dicendo: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ, & ſupra uerbis alijs, ſed eodem ſenſu: Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. ¶ At illi hoc in animo ſuo propoſuerant, ut nullū de illo teſtimoniū audirent, & quantū poterant conabant, ut qūocūq; fontem uitæ obſtruerent, & claritatem luminis huius extinguerent: quippe qui male agebāt, & iccirco lucem oderant, & ad lucem uenire nolebant, ne arguerētur opera ipſoꝝ, opera noctis & tenebraꝝ. Dixerunt ergo: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuū non eſt ueꝝ. Ac ſi dicerent: Contra ſcripturā, quę dicit: Laudet te alius, & nō os tuū, laudas & magnifices teipſum, teſtimoniū perhibendo de teipſo, teſtem non habens prēter te alium, ac proinde teſtimoniū tuum non eſt uerum neq; legitimū. Propterea inquit propheta: Audite uerbum domini uiri illuſores, qui dominamini ſuper populum meū, qui eſt in Hieruſalem. Dixiſtis enim: Percuſſimus fœdus cum morte, & cū inferno pepegimus pactum. Tanto quippe ſtudio, uitę & ueritatis os opprimitis, tanq̄ mortis & inferni fœderati ſitis. ¶ Mirantibus miniſtris loquelam huius hominis, imò dei pariter & hominis, dixiſtis: Nunquid & uos ſeducti eſtis? Nicodemo quoq; cōpari ueſtro, quia modicū qd de iudicij legitimo ordine fuerat auſus mutire, os protinus obſtructum eſt à uobis dicentibus: Nunquid & tu Galilęus es? Turba credentium à uobis anathematizata eſt, dicendo: Nunquid aliquis ex principibus credidit in eū aut ex phariſęis? Sed turba hæc quę non nouit legem, maledicti ſunt. Cum ita uobis obſtrepentibus teſtem non habeat hominem prēter ſe ſolum, ipſius quoq; nunc os obſtruere, & uocem eius uultis ſuffocare, obijciendo quaſi crimen uanę gloriæ, q̄ proprio ſeipſum magnificet ore. Ita contenditis adiutores mortis & inferni, ne quis mortuoꝝ exaudiat uocem filij dei & uiuat, ne lucem ſuam mundus per feneſtras uocum eius perſpiciat, & infernales tenebras relinquat. Nequaq̄ ita fiet, ſed delebitur fœdus ueſtrum cum morte, & pactū ueſtrum cum inferno non ſtabit. Sequitur. ⌊Reſpōdit Ieſus & dixit eis: Et ſi ego teſtimoniū perhibeo de me ipſo, teſtimoniū meum ueꝝ eſt, quia ſcio unde ueni, & quo uado. Vos autem neſcitis unde ueni, & quo uado. ⌋Neſciunt infelices iſti, q̄ multa hic fortitudine contendat cum eis, & quāta premat eos mole magnitudinis ſuę, dum ad unū obiectū illoꝝ, quo eius deteſtantur teſtimonium, ſuū & teſtimoniū ueꝝ & iuſtum pariter defendit eſſe iudiciū. Videlicet agnoſcere habebant qualem deteſtarentur teſtem, eum ſcilicet, quem eiuſdem cauſę ſuę uiſuri erant iudicem. Et ſi ego inquit teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum uerum eſt. Ordo uerborum & ſenſus hic eſt: Teſtimonium meum uerum eſt, q̄uis ego teſtimonium perhibeam de meipſo. ¶ Et reuera ſi quis teſtimonium perhibeat de ſemetipſo, non ſtatim conſequitur, ut teſtimonium eius falſum ſit. Alioqui Moyſi & prophetarum conſequenter falſum dicetur fuiſſe teſtimonium, quia ſinguli de ſemetipſis, q̄ à deo miſſi erant, teſtati ſunt. Nec enim aliter hoc ſciuit quiſq̄ hominum, niſi per teſtimonium ipſoꝝ. Sciendum quippe eſt, q̄ licet nemo hominum, præter hunc deum & hominē Ieſum Chriſtū, ſciat de ſemetipſo, unde uenerit, aut quo uadat, quia uidelicet neſcit quomodo factus, uel quem ad finem uenturus ſit, tamen & ſi teſtimonium perhibet quis de ſemetipſo, intantū teſtimonium eius ueꝝ eſt, inquantum ſcit à quo uocatus, & ad quod opus uocatus ſit, uerbi gratia, quomodo cū de ſeipſo Paulus dicit: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, uocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium dei, uel maxime quod alibi dicit: Quoniam multi gloriantur & ego gloriabor, cęteraq; his ſimilia. ¶ Igitur quia tam ſpiritus uerax q̄ & ſpiritus mendax, de ſeipſo teſtimoniū perhibet, uitioſum eſt argumentum dicentium: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuū non eſt ueꝝ. Proinde duas

Prophetę q̄q; de ſeipſis teſtificati ſūt. Exo. 33. Eſa. 6 Hier. 1

Rom. 1 2. Cor. 11. Vitioſum argumentū Iudæorum

propoſitiuum

propoſitiunculas, quas ueluti inuicem repugnantes, & in eodem ſimul eſſe nõ ualentes, male in affirmationem & negationem diuiſerant, dicendo: tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimoniũ tuum non eſt uerum. ¶ Hic uerax ſui defenſor & mendacium correptor componit, & in unam redigit affirmatiuam propoſitionem, dicendo: Etſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum uerum eſt. Satimq; ſubiuncta ratione idipſum comprobat, dũ dicit: quia ſcio unde ueni, & quo uado. Qua ratione ſicut ueritatem teſtimonij ſui confirmat, ſic per oppoſitum eius, id eſt, per hoc quod ſubſequitur: Vos autem neſcitis unde ueni, & quo uado, falſitatem eorum, qui hoc ipſum teſtimonium ſuum reprobabant, oppugnat. Nam cũ procul dubio ſint oppoſita hæc, quia ſcio unde ueni & quo uado, uos autem neſcitis unde ueni & quo uado, ſicut uerum eſt teſtimonium eius, ex eo quia ſcit unde uenerit & quo uadat, ſic econtra teſtimonium, quod dicunt contra Ieſum, falſum eſſe cõſtat, ex eo quia neſciunt unde uenerit & quo uadat. ¶ Scire autem de ſeipſo unde uenerit, proprium eius eſt, qui nõ de nihilo neq; de non exiſtentibus temporaliter factus eſt, ut nos, ſed de increata patris eſſentia ſine tẽpore natus eſt, per quem ut eſſemus, creati ſumus omnes nos. Scire etiã quo uadat, nihilominus proprium ei⁹, quia uidelicet non alius q̃ ipſe uias ſuas diſpoſuit, quas in hac mortalitate homo factus eſt propter nos, ambulare dignatus eſt. Nos enim neſcimus unde uenim⁹, quippe qui nec illud ſcire poſſumus, qualiter in utero concepti coaluimus, nec; poſthac quid futuri ſumus noſſe ualemus, quia neſcit homo finem ſuum, & omnia in futurum tempus reſeruantur incerta. Proinde cum dicit: ego ſum lux mundi, uerum eſt teſtimonium eius, quia ſcit unde uenerit. Et cum ait: Qui ſequitur me non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ, profecto uerum de ſeipſo teſtatur, ſecurus quia ſcit & quo uadat, uel quo ſe ſequentes perducat. ¶ Cæterum nemo omnium de illo quicq̃ ſcit, niſi quantum ab ipſo didicit, ac proinde quiſquis de illo aliud dicit q̃ quòd ab ipſo accepit, teſtis falſus eſt, & quia non ſequitur eum ambulat in tenebris, quemadmodum iſti qui dixerant, tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt uerum, ad quorum obſtruendũ os ſola hæc ſufficit confutatio, qua dicit: Vos autem neſcitis me unde ueni, & quo uado. Quod dictum eſt ad refellendam carnalẽ illorum opinionem qua dixerant ſupra, ſed hunc ſcimus unde ſit: Chriſtus autem cum uenerit, nemo ſcit unde ſit. ¶ Nec uero quia poſtmodum reſponderat eis dicens: & me ſcitis, & unde ſim ſcitis, iccirco nunc ſibi cõtrarius putandus eſt præſenti loco, cũ dicit: Vos aũt neſcitis unde ueni & quo uado. Sequitur enim: ⌊ Vos ſecundũ carnẽ iudicatis, ego non iudico quenq̃. ⌋ Ac ſi dicat: Scitis quidem, quia homo Galilæus ego ſum, & dicitis: Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph & Mariæ, & fratres eius ac ſorores nonne apud nos ſunt? & quia partim uerum eſt hoc, propterea ſupra dixi: & me ſcitis & unde ſim ſcitis. ¶ Sed hoc ueſtrum ſcire quantũ eſt? Vos enim hoc ipſum ſecundum carnem ſapitis, & ſecundũ carnẽ iudicatis, id eſt, ſecundũ pauperratẽ uel exiguitatẽ parentum meorum Mariæ & Ioſeph, fratrum quoq; meorũ ac ſororum, id eſt, propinquor; carnaliũ, perſonam meam attenditis, & ſupra id, quod uiſibile eſt in me nihil audire uel intelligere uultis, itaq; multo me inferiorẽ penſatis regibus ueſtris, prophetis quoq; ueſtris, quos occiderunt patres ueſtri, uos autẽ me perſequẽdo ſepulchra illor; ædificatis, & menſurã patrũ ueſtror; implere feſtinatis. Dico ergo qa uos ſecundũ carnẽ iudicatis. Ego uero poteram quidẽ & ipſe ſecundũ carnẽ iudicare, ſed nõ iudico quenq̃. ¶ Poterã quippe ſic econtra dicere, quia ſecundũ carnem quoq; maior Moyſe, maior in quã & nobilior quouis rege uel principe, ſecundũ carnem quoq; ego ſum, quia non quẽadmodũ omnes uos, & uniuerſi patres aut principes ueſtri, cõmuni more naturæ de corrupta muliere, ſed de uirginea nobilitate, ex regia ſtirpe Dauid ſecundũ carnem natus ſum Ita inquã poterã & ego ſecundum carnẽ quoq; omnes homines, utpote in peccatis cõceptos, & de corruptione natos, me inferiores iudicare, ſed nõ iudico quenq̃. Nũc enim ueni nõ iudicare, ſed iudicari ⌊ Et ſi iudico ego iudiciũ meum iuſtũ eſt, quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater. ⌋ Et ſi tãdem, inquit, iudico ego, uidelicet poſtq̃ iudicatus fuero, tunc enim natales meos tam ſecundum diuinitatem, q̃ ſecundũ humanitatẽ iudicare me oportebit ut prædicentur in uniuerſo mundo, & ſi inquã tandem iudico ego, iudiciũ meũ iuſtũ eſt. In quo? Videlicet quia ſolus non ſum, ſed ego & qui miſit me pater. ¶ Nõ inquam ſum ſolus, ſcilicet quomodo ille alius qui uenit in nomine ſuo, quẽ uos accipietis, q uere ſolus erit, & ſolus ueniet, qa deus illũ nõ mittet, ſed à ſemetipſo ueniet, neq; cũ deo aget, ſed aduerſabitur & extolletſ ſupra oñe q̃d dicit dens aut q̃d colitur. Ego autẽ à meipſo non ueni, ſed pater miſit me, & ego in eius cõmunione pmaneo, nihil à meipſo faciens, nihil à meipſo iudicans. ¶ Proinde quæcũq; ego teſtificor, quæcũq; iudico, ille pſentibus & ſubſequentibus operibus uerũ cõprobat teſtimoniũ meũ, uerũ & iuſtũ eſſe defendit iuditiũ meũ. Notandũ in uera humilitate & humili ueritate filij dei, qp in omnibus uerbis ſuis tenorem hunc ſeruat paternæ cõmunionis, de qua nunc dicit: quia ſolus nõ ſum, ſed ego & q miſit me pater, ita ut nusq̃ abſolute quicq̃ de ſola ſua loquatur perſona, ſed ſic ſemper profiteatur quod eſt, ut ſimul paternæ perſonæ ſociali & indiuiſa charitate mentionem faciat.

Artificioſa defenſio chri

Sol⁹ Ieſus ſciebat unde uenit & quo uadat.

Eccl. 9

errat omis q̃ I ſum nõ ſequitur.

Sciebãt Iudei unde eſſet Ieſus ſecundum carnem.

Mat. 13 Luc. 4

Scire Iud nihil erat.

Mat. 23

Chriſs etiã ſecundũ carnẽ maior erat Moyſe & oĩ b⁹ prophetis & regibus.

Antichriſtus

2. Theſſ. 2

Cõmunio patris & filij.

Error Sabellij.

¶Quod recte conſiderantibus nullam uobis excitare poteſt nebulam error Sabellianus, quã hæreſim patripaſſianam dicimus, quę unam ſolũmodo diuinitatis perſonã confitens, unã, inquit, eademq; perſona patris, quando uult pater eſt, quando uult filius eſt, quando uult ſpiritus ſanctus eſt. Ita perſonas confundens, ſolum patrem uel ſolum filium confitendũ eſſe contendit. Verum hoc loco apte filius, non ſum ſolus, inquit, ſed ego & qui miſit me pater. Igitur conuincuntur Iudæi dicentes, teſtimoniũ tuum uerum non eſt, Sabellius quoq; anteq; naſceretur, eliſus atq; exploſus eſt. Sequitur: ⌊Et in lege ueſtra ſcriptũ eſt, quia duorum hominũ teſtimoniũ uerum eſt. Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me pater. ⌋Et iccirco, inquit, quia ſcio unde ueni & quo uado, teſtimonium meũ uerum eſt, & adhuc de ueritate eiuſdem teſtimonij dicendũ eſt. Dico ergo tin lege ueſtra ſcriptũ eſt, qa duor̃ hominũ teſtimoniũ uerũ eſt, ucz dicente deo p Moyſen in Deut.

Deut. 17. 19

Omnia dicta Chri duob⁹ teſtib⁹ cõprobantur.

Non ſtabit teſtis unus contra aliquẽ, quicquid illud peccati & facinoris fuerit, ſed in ore duorũ aut triũ teſtiũ ſtabit oñe uerbũ. Hęc magna & indubitabilis quã ꝓpono ſentẽtia ẽ, cui ſpõte cõcedi oportet, qa ſic in lege ueſtra ſcriptũ ẽ. Proinde iã aſſumere licet. ¶ Ecce hoc uerbũ quod dixi, ego ſum lux mũdi, & q̃dcũq; tale dico uel dixi, qđ uos abñcitis dicẽtes, teſtimoniũ tuũ non eſt uerũ, duobus teſtibus defenditur: Nam ego ſum teſtis unus, q teſtimoniũ ꝓhibeo de meipſo, ea ucz cauſa uel autoritate quã dixi, qa ſcio unde ueni, & quo uado: & adhuc alius teſtis teſtimoniũ ꝓhibet de me, ſcz q miſit me pater. Hoc ucz aduerſus iniquã illor̃ intẽtionẽ legitima rñſio ne defendit. Illi nanq; hoc intẽdebãt, ut nemo de illo teſtimoniũ perhiberet q Chr̃s eſſet, q ſaltẽ propheta eſſet, q deniq; ullo modo à deo eſſet. Hoc intẽdentes eo uſq; tãdẽ cõſpirauerũt, ut ſi quis eũ Chriſtũ cõfiteretur, extra ſynagogã fieret. Illud ẽdũ erat huic neqſſimę calliditati, & nõ dignãte tãta maieſtate de teſtimonio, qđ ab hominibus eſſet, ſaltẽ mẽtionẽ facere deſignandũ erat teſtimoniũ ſurſum: cui cõueticulũ canũ, & cõciliũ hoim malignãtiũ nõ ſufficeret indicere ſilentiũ. Ait ergo, in lege ueſtra ſcriptũ eſt, quia duor̃ hominũ teſtimoniũ uer̃ ẽ. Nõ ait ſimpliciter, in lege, ſed ſignanter, in lege ueſtra: quia ucz eadẽ lex iuſta, & ſancta, & bona: aliter eius, aliter ipſor̃ lex erat: Nã eius erat, quia ab ipſo data, & illor̃ erat, quia illis impoſita. Cõcedi oportebat, ut p̃dictũ ẽ, duor̃ hominũ teſtimoniũ eſſe uer̃, quia ſic in lege ſcriptũ eſt, atq; ideo p aſſumptionẽ, ego ſum, inquit, qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. ¶ Et hoc ipſum palã ipſis erat, q ipſe teſtimoniũ de ſeipſo perhiberet, & nihilominus de ipſo pater teſtimoniũ perhiberet. Audiebãt enim illũ, q diceret deũ patrẽ ſuũ, ꝓpter quod, ut ſuperius dictũ ẽ, perſequebantur eũ, & q paulo ante dixerat eis: ego ſum lux mũdi. Hæc inquã & hmõi audiebãt, & opera eius magnitudine tãtæ profeſſiõis, nõ minora uidebãt. In uerbis eius teſtimoniũ ipſius pertonabat, & in operibus eius teſtimoniũ patris deſuꝑ fulgurabat. Nã ſi filiũ dei ſe eſſe profitẽdo mẽtiretur, ꝑfecto nõ gloria miraculorum clarificaretur, ſed pœna ſuperbiẽtibus cõdigna cõfunderetur.

Rom. 7 Chr̃s ỹbis, pater operibus teſtimoniũ ꝑhibẽt.

Vltio diuina in ſuꝑbos. Num. 12 Ibidem. 16 1. Reg. 16

¶ Manifeſtũ quippe Iudæis erat, deũ quẽ patrẽ ſuũ eſſe profitebãtur, ſemper ſuperbis reſtitiſſe; à quo, uerbi gratia, Aaron & Maria cõtra Moyſen ſuperbientes, plaga lepræ percuſſi ſunt: & Dathã & Abirõ & Chore, per ſuperbiã erecti cũ ſuis cõplicibus, alij uiuentes à terra abſorpti, alij flãmis deuorati ſunt, & Saul Chriſtus dñi effectus, per ſuperbiam ſpiritui dæmoniaco mancipatus eſt. Hũc aũt dicentẽ ſe eſſe Chriſtũ dei filiũ, nusq; refellit deus, quẽ profeſſus ẽ eſſe patrẽ ſuũ: ſed operibus uerba eius uera eſſe teſtificatus ẽ, ita ut mortuũ quoq; ac ſepultũ tertia die ſuſcitaret, & credentibus in eũ ſpiritũ ſanctũ per nomen eius daret. Igitur & Iudæis & omni mundo palã eſt, quia teſtimoniũ, quod perhibuit de ſeipſo hic homo, qui putabatur filius Ioſeph, perhibuit de illo & deus, quẽ patrẽ ſuũ profeſſus eſt. Sequitur: ⌊Dixerũt ergo ei: Vbi eſt pater tuus? ⌋Perſpicue quidẽ patrẽ illis dicebat deũ, at illi hoc intelligere nolebant.

Iohan. 11 Act. 2. & 10

Ergo ubi eſt, inquiunt, pater tuus? impij & cæci, quid quæritis patrẽ eius? Nunquid & illum uultis occidere, aut extra ſynagogã facere? ſi uobis præſentibus audeat de filio ſuo teſtimonium perhibere. ⌊Reſpondit eis: Neq; me ſcitis, neq; patrẽ meũ. ⌋Recte perfidor̃ moleſte interpellantiũ percunctationẽ, ſuauiter quidẽ, ſed fortiter improbat, & indignã reſpõſiõe ſua iudicat. Cur enim, cũ prius dixiſſet, quia ſcio unde ueni & quo uado, uos autẽ neſcitis unde ueni aut quo uado, tacuernnt & non dixerunt, dñe unde uenis & quo uadis? nunc autẽ, ubi dixit, teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater, percunctantur procaciter & dicunt: ubi eſt pater tuus? Cur, inquã de illo tacent, & de hoc interrogant, niſi quia dei filio ueri teſtimonij, nõ quærere, ſed inuidere ſciunt gloriã? Proinde cũ dixiſſent, ubi eſt pater tuus, non reſpõdit, qđ erat interrogatus, ut uerbi gratia, diecret: pleni ſunt cœli & terra gloria uel maieſtate eius, ſed hoc dixit, neq; me ſcitis neq; patrẽ meũ. i. qa me nõ ſcitis, neq; ſcire uultis, iccirco nec patrẽ me ſcitis. Forte dicitis, te ſcimus, te filium Ioſeph & Mariæ nouimus, de te homine Galilæo nihil amplius quęrimus. Ad hæc inquam. ⌊Si me ſciretis, forſitan & patrẽ meũ ſciretis. ⌋Nã in ſingulis quoq; hominibus nõ exigua pars notitię eſt, ſcire de quocũq; cuius filius ſit, uel quis pater ei⁹ fuerit. Sed uos, inquit, patrẽ meũ neſcitis. Nũc eñ dicitis, ubi ẽ pr̃ tu⁹? Igit neq; me ſcitis

Eſa. 6

¶Plane

¶Plane dictiuncula hæc forſitan, in noſtro ſermone dubitatiua eſt, ſed in ſermone ueritatis, quæ dubitare non nouit, acriori ſignificatione totum confirmationis punctum attingit, quaſi dictum fuiſſet: certe & patrem meum ſcitis. Solent quoq; homines interdum, ubi rē grauius atque animoſius affirmare conantur, hac uti dictiuncula, ueluti ſi dicat quis: ſi mater eſſet forſitan diligeret. Attamen uerius atq; conſtantius magis q̄ neceſſarium eſt, ut quiſquis Chriſtum ſcit, & patrem eius deū ſciat: quia uidelicet quid Chriſtus ſecundū ſubſtantiam ſit, nullatenus ſcire quis poteſt, niſi & hoc ſciat, q̄ deus pater eius ſit. Non enim, quemadmodum de quolibet homine ſcimus, quid ſecundū ſubſtantiam ſit, etiam ſi neſciamus, quis homo pater eius fuerit, ſic & de Chriſto ſcire poſſumus, quid ſecundū ſubſtantiam ſit, niſi ſciamus q̄s eius pater ſit. Igitur cum nobis dubitabile non ſit, multo magis nec ipſi dubium fuit: ac proinde non dubitando, ſed potius affirmando dixiſſe credendus eſt: Si me ſciretis, forſitan & patrem meum ſciretis, quemadmodū & illud: Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: ſequitur. ⌊Hęc uerba locutus eſt Ieſus in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehēdit eū, q̄ nec dū uenerat hora eius. ⌋Hęc (inq;) tantæ maieſtatis uerba locutus eſt Ieſus, q̄q; rebant ut interficeret in gazophilatio, uidelicet celebri, & pene ſolis principibus ac phariſæis acceſſibi loco: nec enim uulgo, niſi ſingulis aduentantibus & ęra mittentibus gazophilatium frequentabatur, principibus ac phariſæis circa lucra maxima lætoſpectaculo cōfidentibus. Magna ergo fiducia, ſine timore tali in loco hæc uerba locutus eſt Ieſus, docens in templo, id eſt nihil loquens in occulto, ſed publicam doctrinam condens, palam omni annunciandā ſeculo. Et nemo (inquit) apprehendit eū. Quare? Quia nec dum uenerat hora eius. Non ergo furioſi ulla ratione mitigati fuerant animi, ſed tenebat ipſe nutu ſuo impotentem illoꝝ malitiā, qui poteſtatem habebat tempore uel hora, quam ſibi ipſe præfixerat, ponendi animā ſuam, & iterū ſumendi eam. ⌊Dixit ergo eis iterꝝ Ieſus: Ego uado, & quæretis me, & in peccato ueſtro moriemini. Quo ego uado, uos nō poteſtis uenire. ⌋Ergo (inquit) quia perſeuerantes in malo quærebant animā eius, & omni ratione carentes uim faciebant, & dolos toto die meditabantur, nec ob aliud manus ſuas continebant, niſi quia nec dum uenerat hora eius. Dixit eis iterum Ieſus: Ego uado, & quęretis me, &c. Iterum inquā hæc dixit Ieſus. Nam ſupra hoc idē dixerat eis, quando miſerunt principes & phariſæi miniſtros ut apprehenderent eum: Adhuc (inquit) modicum tempus uobiſcum ſum, & uado ad eum qui me miſit, & quo ego uado uos non poteſtis uenire. Ergo nunc non primo, ſed iterum dixit eis: Ego uado, & quæretis me Ego quidem, inquit, ſicut iam dixi, hinc uado, ego morior ſcelere ueſtro, ego uobis inferentib⁹ mortem, iamiam imminet, ut tranſeam ex hoc mundo ad patrem. ¶Sed cum ego abiero, nunquid (ſicut uos inimici mei inuidentes, & mala mihi dicentes, deſyderatis) nomen meū de terra peribit? Nunquid poſtq̄ abiero hinc ad patrem meū, oculi ueſtri à gloria mea liberati erūt, & non uidebunt de me quod graue ſit eis ad uidendum? Non erit ita, ſed tunc multo maxime palā uidebitis id, q̄d paulo ante dixi: quia ego ſum lux mūdi, & hoc uidentes peccatores irascemini, dentibus ueſtris frendetis, & tabeſcetis, ueſtrumq; deſyderiū peribit, quia nomē meū perire non poterit. Hinc acriori ſtimulante inuidia inquieti & male ſoliciti quęretis, id eſt perſeqeumini me, & in hoc peccato ueſtro moriemini, quia in hac iniquitate ueſtra, uſq; ad finē uitæ ueſtræ perſeuerabitis, nihil quod gloriæ uel nomini meo noceat efficere ualentes, ſed tā tum mala uoluntate, ac percinaci inuidia uoſipſos interficientes. Nam quo ego uado, uos non poteſtis uenire. Equidem nec ipſi, qui cum dilectione quærunt & ſequuntur me, non poſſunt, quo ego uado uenire, ſed poterunt quando q̄; uos autem qui cum odio quæritis & perſequimini me, quo ego uado nunquàm poteſtis uenire. Nunc quidem ubi ego ſum, uos poteſtis uenire, & quandoque etiam apprehendere & occidere poteritis me, ſed hoc uobis facientibus, illuc ego uado, quo uos non poteſtis uenire, Itaq; in peccato ueſtro moriemini. Illo ſcilicet, quòd male me quęritis & in meis fidelibus perſequimini, ut nomen meum deleatis. In hoc enim uſq; ad mortem perſeuerabitis. ⌊Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit: Quo ego uado, uos non poteſtis uenire? ⌋Superius cum dixiſſet hoc idem, quod nunc iterum dicit eis, id eſt, Quo ego uado, uos non poteſtis uenire, ita dixerunt: Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? At uero nunc hoc ipſum repetens, acrius in eos (ut dignum erat) inuectus eſt. Addidit enim: Et in peccato ueſtro moriemini. Acrius ergo felle commoto dicebant Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum? Quid amarius, quid nequius? ¶O Iudæi homicidæ crudeles & ſcelerati, adeòne nihil boni de hoc homine, qui mortuos ueſtros ſuſcitauit, ſentire poteſtis, ut hoc ſolum quòd interficiat ſemetipſum, uīs eius ſupereſſe arbitremini? Et uos nunquid eius rei adeo indociles eſtis, nec fieri poteſt, ut uoſipſos exemplo eius interficiatis? Imò uos, interfecto homine iſto, uoſipſos interficietis: tanto furore, tanta rabie, ut miretur orbis, & ueſtri quoq; condoleant inimici. Legant qui uolunt ueſtrum ſub Tito & Veſpaſiano excidium. & uideant uos unicam gentem homicidarum ſemetipſos interficientium: Sequitur. ⌊Et dicebat eis: Vos de deorſum eſtis, ego

Forſitan, hic nō dubitātis ſed acri⁹ affirmantis eſt

Gazophylacium.

Iohan. 10

Pſalmo 57

Iohan. 7

Fruſtra q̄rebāt Iudęi de ter: nomē Ie ſu uel mortui

Pſalmo 111

Iohan. 7

Iudæi maxīe ſeipſos interficiunt.

de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quia moriemini in peccatis ueſtris. ⌋ Rationem illis acerbam reddidit, cur quo ipſe uadit, ipſi uenire non poſſint, & in peccato ſuo ſint morituri: Vos inquit de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum. ¶ Iſta comparatio necdum ſufficiebat, ad diffiniendam huius illorum impotentiæ cauſam, quia uidelicet omnes homines, ſiue electi, ſiue reprobi, omnes ſecundum naturam communem de deorſum ſunt. Vnde & Iohannes Baptiſta, cum Chriſtus eſſe putaretur, in comparatione, uel potius deſperatione ſuimet, qui uere erat uel eſt Chriſtus: Qui eſt de terra (inquit) de terra eſt, & de terra loquitur: qui de cœlo uenit, ſuper omnes eſt. Quapropter addendum erat, ut tota perſcriberetur cauſa impotentiæ, iuxta quod dixerat: Quo ego uado, uos non poteſtis uenire. Nam & illi de deorſum erant, de terrena maſſa ſumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait: Vt ubi ego ſum, & uos ſitis. ¶ Addidit ergo: Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Hoc utiq; reproborum eſt, & hoc ab electis differunt, quòd cũ oẽs de deorſum, id eſt, de terra ſint, excepto Chro unigenito dei filio, qui de cœlo uenit, ſoli ipſi de hoc mundo ſunt. Nam electis idem dicit: Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat diligeret: Quia uero de mundo non eſtis, propterea odit uos mundus. Igitur utrumq; dicendum fuit, & quòd de deorſum eſſent per communem naturam, & quòd de mundo hoc eſſent per uitiũ uel malitiã ſuam: ut utrunq; impoſſibile monſtraretur eis, illuc ire quo ibat ipſe, qui & de ſupernis, id eſt de deo patre eſt, per propriç diuinitatis naturam, & de hoc mundo non eſt, per omnimodam humanæ, quam aſſumpſerat, naturæ innocentiam, uel cœleſtem uitam. Qua ratione tam fortiter quàm ſuauiter reddita: Dixi ergo uobis (inquit) quia moriemini in peccato ueſtro. Quod itidem alia protinus ratione confirmat ſubiungens. ⌊ Si ergo non crediderit is quia ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris. ⌋ Vere enim non aliter, niſi credendo, quòd Chriſtus de ſupernis ſit, & de hoc mundo non ſit, id eſt & quòd de ſuperno patre deo deus uerus ſit, & q̃ in mundo natus, nihil eorum quæ in mũdo ſunt uitiorum uel peccatorum admiſerit, poteſt quiſquam inter eiuſdem Chriſti membra numerari, & illo capite in uno corpore unicæ Eccleſiæ uiuere deſpiritu dei. Dixit autem alibi ipſe: Quia nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Recte igitur iſtis, quos ſibi nullatenus per fidem incorporandos eſſe nouerat, ait hic qui ſolus de ſupernis eſt: Quo ego uado, uos nou poteſtis uenire, & ideo dixi uobis: Quia moriemini in peccato ueſtro, ſi enim non crediderit is, quia ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris. ⌊ Dixerunt ergo ei: Tu quis es? ⌋ Hactenus iudæi intelligere nolentes, & quærere detractantes, diſſimulare utcunq; poterant ſe aduertiſſe, quo tenderet ſupra dictum eius teſtimonium. At uero nunc lux mundi ſuum illud teſtimonium terribili fulgore defendens, dormitantiumq;, imò & uigilanti naſo ſtertentium ſomnum diſcutiens, oculos illorum aperiri fecerat dicendo: Si enim non crediderit is, quia ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris, ne iã diſſimulare poſſent, aliquid ſibi hoc dicto emicuiſſe, quod ſpectandum eſſet, uel auſcultandum. Dixerunt ergo: Tu quis es? Irreuerenter quidem quæſierunt, & proterue pulſauerunt, ſed inuenire eos oportebat, aperiri illis cõueniebat, ut magis ac magis inexcuſabiles eſſent, & eis qui crediturierãt, magis ac magis teſtimonia ueritatis augeſcerent. Audi ergo quod ſequitur. ⌊ Dixit eis Ieſus: Principium, qui & loquor uobis. Multa habeo de uobis loqui & iudicare. ⌋ Dicebat plane, ut quia quæſtionem ipſe commouerat, & ad quærendum illos excitauerat terribili ſententia, qua dixit: Si eñ non crediderit is qa ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris: dicebat inquã, ut hac uice magnũ aliquod & dignum ſe teſtimonium pronuntiaret. ¶ Et reuera magnum dignumq; eſt, quod hac reſponſione teſtificatus eſt. Idem enim eſt ac ſi dixiſſet, ſeipſum eſſe qui erat, & qui eſt, & qui uenturus eſt. Nam quia erat, principium ſe appellat: & quia eſt, ſtatim ſubiungens: qui & loquor uobis inquit: & quia uenturus eſt, ſcilicet ad iudicandum uiuos & mortuos in nouiſſimo die: multa (inquit) habeo de uobis loqui & iudicare. Iſtis ergo, quos iam denotans uir ſapiens: Paruulum (inquit) occidit inuidia, & uirum ſtultum interficit iracundia: tormentũ ſuum non modice auctum eſt. Iamdudum inuidebant huic homini, ut putabant filio Ioſeph, q̃ à quibuſdam de turba Chriſtus eſſe putaretur, ſicut ſuperius dictum eſt, quia cum audiſſent quidam de turba ſermones eius dicebant: Hic eſt uere propheta. Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus, cum tamen Chriſtum hominem tantummodo fore arbitrarentur. At ille nunc dicentibus ſibi: Tu quis es? hoc de ſeipſo profeſſus eſt, quod longe ſupra hominem eſt: Principium (inquiens) ſubaudis, ego ſum, ſtatimq; ſubiungens: Qui & loquor uobis. ¶ Et una eademq; reſponſione, ſimul & intemporalem incommutabilemq; eſſentiam ſuę diuinitatis, & temporalem deſignans conditionem aſſumptæ humanitatis, ſecundũ diuinitatis infinitã antiquitatẽ principium eſt, principium inquã, in quo omnia cõdita ſunt, ſicut in exordio libri Geneſeos ſcriptũ eſt: In principio fecit deus cœlum & terrã: ſecũdum carnẽ uero, finis eſt, id eſt cõſummatio, quia in ipſo nihilominus uniuerſa reſtaurata ſunt. Vnde ipſe in Apocalypſi: Ego ſum (inquit) α & ω, initium & finis. Ex hoc principio, ante ſecula quidẽ tantũmodo deus erat:

nunc

Oẽs hoĩes p̃ter Chr̃m de deorſum ſũt, Iohan. 3

Electi de hoc mũdo nõ ſt.

Iohan. 15

Iohan. 3

Cur dixit Ieſus: niſi crediderit is, quia ego ſum

Quiſ erat, qui eſt, & qui uẽturus eſt Apocal. 1 Iob. 5

Iohan. 7

Epheſ. 1 Apocal. 1

nunc autē. quando hæc loquitur illis, deus & homo, ſed homo adhuc paſſibilis: uenturus eſt aūt in fine ſeculorū, idem deus & homo, multa habens loqui & iudicare, iā ex quo reſurrexit à mortuis, in utraq; natura impaſſibilis. ¶ Igitur ſuum eſſe, de quo dixerat, ſi enim non credideritis, quia ego ſum, irreuerenter quærentibus, terribiliter, ut dignū erat, ipſe deſcripſit, tali cōcludendo fine, ut diceret, multa habeo de uobis loqui & iudicare. Eſt aūt hoc eius eſſe, illud intelligendū, quod totius trinitatis cōmune, & eiuſdem unius dei proprium uel ſingulare eſt. Quod & ad Moyſen loquēns, diligentius expreſſit, dicens: Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael: Qui eſt miſit me ad uos. Quod uidelicet eius eſſe, ab omniū eſſentia rerum uel creaturarū in eo plurimū differt, q̄ nullis accidentibus ſubiacet, uerbi gratia, ut homo, qui quaſi flos egreditur, & conteritur & fugit uelut umbra, & nunq̄ in eodē ſtatu permanet: ſiue angelica q̄ q̄ creatura, quæ maxime ex eis, qui ceciderunt, probatur aliud eſſe in eo, q̄ ſunt omnes rationales ſpiritus per ſubſtantiā, atq; aliud, q̄ facti ſunt, hi per accidentē malitiā, illi autē p accidētē nihilominus gratiā. Nullis inquā accidētibus, ut hæc uel cætera quæ facta ſunt, ſubſtantia dei ſubiacet, atq; ideo ſolus uerus eſt, quia incōmutabilis eſt, unde & propria eius differentia eſt. i. eſſe quod eſt. ¶ Proinde & tunc, quando Moyſi locutus eſt, & nunc, quando contra inimicos ſuos de ſeipſo teſtimoniū perhibet, opportune hoc ſubſtantiuo uerbo pro ſui deſcriptiōe uſus eſt. Tunc quidē quia filij Iſrael multis dijs in Aegypto ſeruire aſſuetis, nomen dei multoꝝ cōmune uidebatur & iccirco ad diſtinctionē eoꝝ, qui homines quidē quōdā fuerāt, nunc aūt nec dij nec homines erant: ego, inquit, ſum qui ſum, & hæc dices filijs Iſrael, qui eſt, miſit me ad uos. Nunc uero, quia intendebant agere inimici eius Iudæi, ut iam non eſſet, & ut nomen eius periret: ut eos fruſtra laborare oſtēderet, eodē uerbo ſubſtātiuo cōgrue uſus eſt Sequitur: ⌊Sed qui miſit me, uerax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo.⌋ Nusq̄ fere in omni teſtimonio, quod perhibet de ſeipſo filius dei, teſtimoniū patris præterit, ut p hoc quoq; maxime illud cōprobet, quod dixit alio loco: ego ueni in nomine patris mei, alius ueniet in nomine ſuo. Vnde & hic interrogatus ipſe quis eſſet, cum reſpōdiſſet: principiū qui & loquor uobis, ſtatim ſubſecutus, hoc modo teſtimoniū patris adhibuit: Sed q̄ miſit me uerax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Tanq̄ diceret: Principiū ego ſum, ſed à meipſo nō ueni, qui & loquor uobis, ſed nō à meipſo loquor. Non inquā à meipſo ueni, neq; à meipſo principiū ſum, ſed qui miſit me uerax eſt. ¶ Quod ex oppoſito eius, ſcilicet ex eo q̄ ueniet in nomine ſuo, manifeſtius intelligi poteſt. Satanas quippe, qui ex eo nomen accepit, q̄ aduerſus deū ſe extulit, & principiū ſibi eſſe, atq; in lateribus aquilonis ſibimet ſedere uoluit, ex eo mendax eſt, q̄ ex propijs loquendo, à patre ueritatis diſcordans, mendaciūq; generans, principiū ſe eſſe iactitat. Qui & damnatū hominē illū, in fine ſeculi ingreſſus, à deo ſe principiū eſſe profitebitur, ut aduerſetur & extollatur, ſicut ait Apoſtolus, ſupra omne quod dicitur deus, aut quod colitur. Nā & nomen eius ſecundū numerū ipſius in Apocalypſi thytan ſore legitur: quod interpretatur, dic lux. Igitur mendacis illius blaſphemiā ad ſe nō ptinere teſtis hic uerus pronuncians, opportune cogitationibus occurrit aduerſarioꝝ, q̄poſt aliqua propter hæc & his ſimilia, dicturi ſunt: de bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia. Omnia nanq; quæ de iſto uero principio & uero dei filio ſunt, illius maligni fallacijs oppoſita ſunt. Principiū, ait, ego ſum, qui & loquor uobis: ſed non ut ille alius, qui ueniet in nomine ſuo, quē uos accipietis, ita & ego à meipſo uel in nomine meo ueni, & à meipſo loquor: ſed qui miſit me, uerax eſt, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Nā & ſupra ſic dixit: Et à meipſo nō ueni, ſed eſt uerus qui miſit me, quē uos neſcitis. ¶ Vt ergo hæc aduerſatiua cōiunctio, qua p̄cedēti ſentētiæ ſequētē cōiunxit, dicēdo, ſed qui miſit me uerax eſt, nō uacet, ſuūq; ſenſum melius explicet, q̄d alibi palā dictū eſt, nūc neceſſario ſubaudiendū ē. Miro aūt atq; inenarrabili mō, dū patrē ueracē prædicat, de ſeipſo teſtimoniū perhibet, ipſe qui alibi dicit, ego ſum ueritas. Nā poterat dixiſſe, pater meus uerax eſt, ſed ut oſtēderet patrē eūdē, nō aliun de ueracē q̄ ex eo q̄ ipſum genuit q̄ eſt ueritas, maluit dicere ſic, ſed qui miſit me uerax eſt. Sic dicere ſolemus, ſol iſte, q̄ noctē fugat, & tā clarū diē mūdo importat, lucida ſubſtantia eſt, uel homo iſte, qui tā ſapienter egit aut dixit, ſapiēs eſt. Sciendū quippe, quod cum dicere poſſet: q̄ genuit me uerax eſt cū autoritate prophetica qua dictū eſt: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, maluit dicere, tam hic quā in pleriſq; locis, miſit me, quod & equipollens eſt, & in auribus hominū præſertim inuidorū atq; ſuperboꝝ, magis gratioſam humilitatē redolendo, tolerabilus eſt, & tardius calūniæ patet. ¶ Igitur in eo quod ait, ſed qui miſit me uerax eſt, ueritatē paterni teſtimonij, in eo autē quod ſubiungit, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, ueritatē nihilominus teſtimonij, quod perhibet ipſe de ſeipſo, certitudinēq; defendit. Vtrūq; enim defendendū ſupra propoſuerat, dicendo: ego ſum qui teſtimoniū perhibeo de meipſo, & teſtimoniū perhibet de me qui miſit me pater. Porro & illud nō abſtim ad humanitatis eius humilitatem confugere licet, ut dicamus, quòd ſecūdum humanita

Eſſe ſubſtantiuū, deo p̄priū eſt.

Exod. 3

Iob. 14

Cur & Moyſi & hic Iudæis reſpondit de ꝑ ſuum eſſe.

Iohan. 5

Satanas & in ſe & in Antichro uſurpat quæ dei ſunt Eſa. 14

2. Theſſa

Sed q̄ miſit me, verax ē.

Iohan. 5

Iohan. 14

Pſal. 2

Quæ audio ab eo, hæc loquor in mūdo.

tem audierit patrem filius, eo uidelicet auditu, de quo per prophetam dicitur: Audiã quid loquatur in me dominus deus. Et enim nõ dixit solũ, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor, sed
Psal. 84 addidit, in mũdo, ut intelligas eum dixisse, ꝙ extra mundum, id est, anteq̃ in hunc mundum ueniret, audierit quæ loqueretur in mundo. Igitur ꝙ ait, & ego quę audiui ab eo hæc loquor in mundo, id est, ac si dicat hæc deo patri consubstantialis ueritas: Et ego sicut ex deo nata sum, ita in hoc mundo in corrupta permaneo, nihilq̃ falsitatis admitto. Et hic sensus magis ad rem pertinet, uidelicet quia ueritatem coarguerant mendaciũ, dicentes: Tu de teipso testi
Iohan. 5 moniũ perhibes, testimoniũ tuum non est uerum. Sequitur ⌊Et nõ cognouerunt, quia patrẽ eius dicebat deum.⌋ Cum longe superius illo dicẽte, pater meus usq̃ modo operatur, & ego operor, subiunxerit euangelista dicens, propterea persequebantur eum Iudæi, quia non solũ soluebat sabbathum, sed & patrẽ suum dicebat deum, æqualem se faciens deo, quomodo nũc dicit, & non cognouerunt, quia patrem eius dicebat deũ? Ergo hic non tam excusat ignorãtiam, quam intelligere nolentẽ demiratur malitiam, quia dicta eius se aduertisse dissimilãt, uidelicet nondũ ausi, quod eandẽ ob causam postmodũ facere habebant, scilicet ad lapides cur
Conclusio artificiosa. rere, aut tentum illum ante præsidem ducere, & damnationẽ aduersus illum de hoc uerbo, tãq̃ de blasphemia postulare. ⌊Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor, & qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper.⌋ Ergo inquit, quoniam non cognouerunt, quia patrem eius dicebat deum, quoniam testimonium eius non acceperunt, & maleuoli accusatores defensionem ueritatis nõ audierunt, quasi conclusionem, id est, artificiosum orationis terminum facit, & sicut facere solent oratores pe
Esaiæ 28 riti, ut enumerationem partes colligant, & cõmoueant, quibus de rebus uerba fecerint, breuiter, ut renouetur & ad memoriam reducatur oratio: sic ea quæ perorauit, ab eo loco quo illi obiecerant, dicentes: Tu de teipso testimoniũ perhibes, testimonium tuum non est uerum. nunc breuiter recolligit, atq̃ apud se quodammodo reponit, ut quia nunc uidere & cognoscere nolunt, ut saluentur, quandoq̃ uideant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes eius deuoret. Cum exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, subaudis principiũ qui & loquor uobis: & à meipso, id est, extra patrem seorsum præter uo-
8. dicens. Chrs definito cõsilio iudæor& & prę scietia dei traditus. luntatem uel extra cõmunionem patris, facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor in mundo, & cognoscetis quia qui misit me mecum est: quod uidelicet modo cognoscere nolẽtes dicitis, ubi est pater tuus, & cognoscetis, quia non reliquit me solum, scilicet ut paulo ante testatus est dicens, & si iudico ego, iudiciũ meũ iustum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Hæc inquit, omnia cognoscetis cum exaltaueritis filiũ hominis. Hoc autẽ in alio loco testatur euangelista, * dixit, significans qua morte esset moriturus. ¶ Et notandũ, ꝙ hoc illis, qui facturi erant, necdum scientibus, & necdum facere cogitantibus, ipse iam sciat & futurum prædicat, quia uidelicet consilium illorum in eo, quod postea collegerunt, cõcilio definiendum ante omnia secula præscientia dei præcesserat. Vnde & in actibus apostolorum Petrus apostolus ait: Iesum Nazarenum, uirum approbatũ à deo in uobis uirtutibus & signis & prodigiis, quæ fecit per illum deus in medio uestri, sicut & uos scitis: Hunc definito consilio & præscientia dei traditum per manus iniquorum cruci affigentes interemistis.
Iohan. 11 Acto. 2 Iohan. 13 Hoc uidelicet consilium, non solum ut interficerent, sed & qua morte interficerent eum, nunc definitum est, quando post resurrectionem Lazari collegerunt pontifices & pharisæi consilium & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Nam & ante eum quæsierunt quidem eum interficere, sed non definito consilio, uerum uulgari strepitu & furore tumultuario: non (inquam) definito consilio, in quo iudex peteretur, & culpa qualicunque
Tunc cognoscetis qꝛ ego sum. proposita, accusatores & testes, quasi legitimo iudicij ordine adhiberentur, & qualitas mortis tanquàm causæ conueniens exigeretur. Quod ubi definitum est, iterum eo dicente, cum exaltaueritis filium hominis à terra, & subiungente (quod hic tacitum est) omnia traham ad meipsum, tunc cognouerunt quod diceret eis, utpote iam facere cogitabant, & dixerunt: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Nunc ergo, quando necdum definitum erat consilium, cum dice-
Psalm. 18 Psal. 101 ret, cum exaltaueritis filiũ hominis, nihil tale responderunt, quia forte quod necdum cogitabant, nondũ intellexerunt. ¶ Tunc, inquit, cognoscetis quia ego sum. Tunc enim ignorare nõ licebit, tunc dissimulare non uacabit. Cœli enim tunc enarrabunt, & annunciabit firmamentũ, & dies diei eructabit hoc uerbũ, & nox nocti indicabit huius rei, scientiã, & non erunt loquelę neq̃ sermones, quorum non audiantur uoces eorũ, & in omnẽ terrã exibit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorum. Tunc, inquam, hoc modo cognoscetis, & quamlibet inuiti audietis, quia ego sum, quia uiuo ego in æternum, compertumq̃ uobis erit, quia mortuorum quoq̃ resurrectio sum, rectèq̃ mihi in psalmo dictũ est: Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarũ sunt cœli, ipsi peribũt, tu autem permanes, & omnes sicut uestimentũ ueterascent,

ueterascent, & sicut opertoriũ mutabis eos & mutabuntur, tu aũt idem ipse es, & anni tui nõ deficient. Istud cognoscetis, & nisi etiam crediderit is & confessi fueritis, quia egò sum, morie mini (ut supra dixi) in peccatis uestris. ¶ Tunc & hoc cognoscetis, quia à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hoc loquor: cognoscetis inquam uidelicet ex eo, ꝙ facta mea, quæ nunc cœpi, ubi uos me exaltaueritis, exinde perpetuũ profectum, & uerba mea quæ nunc loquor manifestum habebunt effectum. Hoc enim in lege datum est signum, eius quem deus misit. Quòd si tacita (inquit) cogitatione responderis, quomodo possum intelligere uerbũ quod non est locutus dominus, hoc habebis signum: Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non locutus est, sed p tumorẽ animi sui, ppheta cõfinxit, & iccirco nõ timebis eũ. Hoc inquã legale signũ est. At uero quæcũq; ego prædico in nomine p̃ris mei uos euenire uidebitis, imò & captiui ducti in oẽs gentes, experimẽtũ uerborum meorũ oibus gentibus in uobismetipsis spectandũ circũferetis. Igitur tunc cognoscetis, qa ego à meipso facio nihil, uidelicet ut is qui arogantia depraꝛatus prophetam se à seipso facit, & per tumorẽ animi sui, ea quæ non sunt, nec erunt, esse, uel futura esse confingit, sed sicut docuit me pater, id est, sicut uoluntatẽ patris esse scio, ita hęc loquor, quia nõ docuit iniquitas os meum, nec imitor (ut dicitis) linguã blasphemantium (Verbi gratia, cũ dico: Ego sum lux mundi, uel pater meus usq; modo operatur, & ego operor) sed docuit os meum obedientia uel charitas patris, & dilectio generis humani, ut notificem hominibus meipsum, quorũ hæc est uita æterna, ut cognoscant ueꝝ deum, & quem ille misit Iesum Christũ. ¶ Et hoc cognoscetis, quia qui misit me mecũ est, & non reliquit me solum, uidelicet quomodo uos putatis, dicentes: Deus dereliquit eũ, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui liberet. Oq̃ uere dictum est, & q̃ late patet hoc uerbum: Qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum. Non enim solis Iudæis, sed toti mundo lux mundi loquitur, nec pro se tantum, sed pro nobis ueritas testificatur, ut quisq; nostrum quocunq; pergat, quodcũq; intendat, habeat in promptu unde scire possit, utrum deus cum illo esse dignetur: Qui me misit (inquit) mecum est, uidelicet ut econtrario subaudias, quemcunq; ille non misit, cum eo non est, & hoc ab effectis cuiusq; probabile est, Verbi gratia. Cum uenerit ille filius perditionis, cum reuelatus fuerit, & extulerit se supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ab his effectis clarebit etiã infidelibus, ꝙ deus illum non miserit, ac proinde cum illo non sit, quia dominus Iesus (inquit Apostolus) interficiet eũ spiaitu oris sui. Similiter omnis quoq; fur & latro, qui in ouile ouiũ non uenit, nisi ut furetur & mactet & perdat, & quia non mittitur, ideo per ostium nõ admittitur, nec ei ostiarius aperit, solus est, & ei recte dicitur: qui tenon misit tecum non est, quod ex eo maxime liquet, quia non audiunt eum oues, utpote alienum, sed fugiunt ab eo. ¶ Nihilominus & quispiam Nazareus, id est, consecratus, uitamq; contemplatiuam professus, dũ contra propositum foras euagatur, dum nulla poscente utilitatis causa, tendit exterius, oditq; claues, & grata sigilla pudicitiæ, quia deus non mittit illum, deus cum illo non est, quod itidem certo experimento claret, dum in exemplum Dinæ filiæ Iacob, quæ egressa ut uideret filios regionis à Sychen, principe terræ opprimente se, cum esset uirgo corrupta est, corrũpitur & ipsius anima à diabolo mundi huius principe foras inuenta, nec habens protectorẽ deũ, de q̃ dicere possit: qui me misit mecũ est. Hæc inquã, & huiusmodi studiosus Euangelicæ ueritatis auscultator econtrario subaudire potest, ut quodcunq; faciat ubicũq; se egrediens uel regrediens intendat, sic omnia faciat, quatenus inter fluctus seculi, uel pericula uitioꝝ uero conscientię testimonio, consolet cor suũ dicens: Et ipse qui me misit mecum est, & non reliquit me solum. ¶ Sed iã ad præsentẽ uel prȩcipuã intentionẽ sermo redeat: qui me misit inquit mecũ est, & nõ reliquit me solum. Corda pioꝝ quęcunq; uera scientia instructa, id est ędificatione charitatis erudita sunt, aliquatenus p̃sentiscere merent hũc pauperis huius clamorem, qui & in psalmo dicit. Domine exaudi orationẽ meã, & clamor meus ad te ueniat, cuius in titulo scriptum est, Oratio pauperis cũ anxiaret, & effuderit precẽ suã corã dño. Nã reuera cũ anxiaret pauper iste hæc dicebat: qui me misit, mecũ est, &c. Causa aũt anxietatis huius tãta erat, quãta uerbis exprimere nõ ualens, & cũ gemitu ammirãs, sicut inter cætera longe ante declamauit Esaias: Et nos putauimus eũ quasi leprosum & percussum à deo & humiliatũ. Affectuosius significare non potuit magnitudinẽ anxietatis pauperis huius & confusionis, de qua idem in psalmo dicit p̃ri: Quoniã propter te sustinui obprobriũ, operuit cõfusio faciẽ meã. Planę sunt scripturæ gemituũ atq; cõquęstionũ flebiliũ, quę ob instruendã pioꝝ intelligentiã diuersis similitudinibus, multis & lacrhymosis uocibus, hoc paupere anxiatu & cõtribulato depromptæ sunt. ¶ Quid enim? quotusquisq; nostrũ est, q̃ mente persentiat, q̃ extraneus factus sit fratribus suis, & peregrinis filiis matris suæ, dicentibus: Filiũ dei se nominat, & gloriatur patrem se habere deum. Nam ut taceã, ꝙ cũ duodecim Apostolos eligeret iuxa Marcum, audientes sui exierunt tenere eũ, dicebant enim: Iu furorem uersus est, illi de quibus iteꝝ in psalmo dicit ipse: Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant uinum

Tunc cognoscetis quia à meipso facio nihil Deut. 18

Iob. 15

Iohan. 17 Qui misit me mecum est. Psal. 70

2. Thess. 5

Ibidem Iohan. 10

Attendat hic grex p. Luther i dogmata excucullatus & dispersus. Gen. 34

Pulchra meditatio de passione Christi

Psalmo 101.

Esa. 53

Psalmo 68

Extraneꝰ fratribus meis Ibidem Sapien. 2 Mar. 3 Psal. 68

Putauim⁹eũ q̃ũleprosum

uinum,quid putas,q̃ horribili intuitu aſpernabant eum,dicentẽ:Ego ſum lux mundi,& ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo,& teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater? ¶ Ille hor⁹ ſuperba odia uocesq; maledicas dicentium:Dęmoniũ habes,& nõ eſt hic homo à deo,& his ſi

Eſa.53

milia,acerrime perſenſerat,qui(ut prędictum eſt)prę magnitudine doloris,ſuã miſcens perſo nam,talibus ſuę gentis hominibus:Et nos inquit putauimus eũ quaſi leproſum. Quaſi lepro.

Leui.13

ſum inquit, id eſt propter iniquitatẽ & blaſphemiã ſuã,ſic ab omnibus fugiendum & reiẽcien. dum,quõ leproſus ſcđm legẽ ad arbitrium ſacerdotis ſeparatus extra caſtra ſolus habitare iu bebatur,pollutũ ſe clamans & immundũ. Cum eñ ptincipes & phariſæi odientes eum ſepa.

Iohan.9

rarent,& eiẽcerent nomen eius tãq̃ malum,& adeo ſolitariũ illum eſſe uellent,ut quiſq; cõfite retur illum eſſe Chm̃,extra ſynagagã facerent eum,quid aliud nitebant,niſi ut ad arbitrium ipſor⁹,tanq̃ leproſus pronuntiatus & cõtaminatus,habitaret extra caſtra ſolus? Igitur dicta hæc qui me miſit mecum eſt,& nõ reliquit me ſolum, ſic audienda,ſic ſentienda ſunt,tãq̃ cla-

Pſal.21

mor pauperis anxiati & prę iudiciũ paſſi,q abſq; peccato ſuo obprobriũ hominum,& abiectio

Leuit.13

plebis factus ſit, uelut ſi ad arbitriũ ſacerdotum iniquor⁹,homo mundus & recaluaſter,lepr uagæ & uolatili ſubiacere iudicatus ſit,& ſeparatus à cõſortio hominũ,foraſq; expulſus,ſolus

Heli heli, lemaſaptani

extra caſtra ſib̃ met habitare cõdemnatus ſit. ¶ Dixit aũt ipſe alibi,cum iam extra caſtra ſepa

Eſa.53

ratus,id eſt,extra portas ciuitatis inter ſceleratos reputatus,in ipſa morte agonizaret, qñ iu

Mat.27

xta ſupradictum propherã,maxime putauerunt eum leproſum,& percuſſum à deo,& humi. liatum.Dixit inquã ſic:Heli heli lemaſaptani,hoc eſt,deus meus,deus meus,ut quid dereliqui. ſti me?Eſſet quidẽ facilis ad iſta reſponſio,ſi ſic diceret:nũ quid dereliquiſti me,quia uidelicet ſub interrogatiõe huiuſmodi prolata dictio,neq; uer⁹ ſignificaret neq; falſum,ac ꝓinde huic enunciationi cõtrarium nõ eſſet aut cõtradiceret, quia dictum eſt:qui me miſit mecum eſt,& non reliquit me ſolum. Nunc autẽ cum dicit:ut quid dereliquiſti me,cõtrarium uidetur ſona re,qa profecto derelictum ſe aſſerit,qui cauſam quærit,cur derelictus ſit. Quid igitur? Hoc ui delicet,quia(q̃d nec ipſi negare queunt uocum ſeu uerbor⁹ aucupes)oportet in oppoſitis ſi-

Quõ dereliq̃t de⁹ Ieſum

ue cõtrariis hoc idẽ negare negationem,q̃d affirmatio affirmauit,& de eodem. Si eñ aliud qs affirmet,atq; aliud alius neget,nõ contrariũ ſed diuerſum eſt. At uero hic nõ hoc idẽ de eodẽ negatur,cum dicitur:Et nõ reliquit me ſolum,quod illic affirmatur,ubi dictum eſt:Vt qd de-

Pſal.21

reliquiſti me. ¶ Vtiq; de paſſiõe mortis,ſicut aperte teſtantur ſequentia pſalmi. uſq; ad illũ uer

Rom.8

ſum:Narrabo nomen tuum fratribus meis,qa ſcđm illam quodãmodo à pr̃e derelictus eſt,iu xta quod Apoſtolus ait:Qui proprio filio ſuo nõ pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit il-lum. Nunc uero cum dicit:Qui miſit me mecum eſt,& non reliquit me ſolum, de illa agit,quę infeliciſſima deſertio eſt,qua illum derelictum eſſe uolebant dicentes: Non eſt hic à deo,uel

Iohan.9

etiam iuxta alios Euangeliſtas,criminabantur eum habere concordiã cum Beelzebub,imõ &

Mat.12

quod auditu quoq; nephas eſt,ipſum eſſe Beelzebub,ſicut ipſe teſtatur:Si patrẽfamilias Beel

Luc.11

zebub uocauerunt,quanto magis domeſticos eius. Igitur nõ hic idẽ nunc negat,q̃d in articu

Mat.10

lo ſuæ paſſionis affirmat:nec eñ minus congrue quaſi derelictus dicitur,quã Apoſtolus de

2.Cor.9

ſe & ſuis ſimilibus:Vt ſeductores(inquit) & ueraces,ſicut qui ignoti & cognoti,quaſi morien tes & ecce uiuimus:quaſi triſtes,ſemper autem gaudẽtes:tanq̃ nihil habentes, & omnia poſſi dentes. Maximũ autẽ atq; firmiſſimũ argumentum de ſeipſo dedit,unde non derelictũ illum

Nemo præt Chriſtũ facit ſp q̃ placita ſunt deo

perſpicuũ fit,dicendo:Quia quæ placita ſunt ei ſemper facio. ¶ Et notandum,ꝙ cum dixiſſet Quia quæ placita ſunt ei facio,addidit ſemper. Hoc ſane unigeniti filij propriũ eſt,& hoc ab uniuerſis deo placentibus differunt,ꝙ ea quæ placita ſunt patri,non partim,nec ad horã,ſed

Eccl.7

omnia facit,& ſemper. Quis enim homo eſt,qui faciat bonum & nõ peccet? Vnus hic & ſolus

Eſa.53

eſt iuſtus & ſanctus,qui peccatũ non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius.

1.Pet.2

Bene ergo addi-

Iohan.1

dit ſemper,iuxta q̃d alibi de illo dictum eſt. Super quem uideris ſpiritum deſcẽdentem ſicut columbam,& manentem ſuper eum. Hæc enim dicta in re paria ſunt,& ſine alterutro eſſe nõ poſſunt. Nec enim quæ placita ſunt patri faceret ſemper,niſi ſpiritus in eo maneret:nec ſpũs in eo maneret,ſi aliquando quippiã extra placitũ patris admitteret. ¶ Hoc uero nõ par⁹ miraculi prę ſtare poterat,ꝙ homo mortalis tanta immutabilitate, tanta conſtãtia uel firmitate ſe ipſum agebat inter tam plurimos tentantes,& accuſare illũ quærentes inimicos,ut talia dicẽ-

Pſalm.65

te illo,& inſuper poſt alia ſic proponente: Quis ex uobis arguet me de peccato? nulla cuiq; il-

Ibidem

lorum ſaltem falſæ criminationis daretur occaſio. Et quidẽ diu multũq; exacuentes linguas ſuas,& in occultis intendentes arcũ,tandem ſagittauerunt eum,ſed ſagittauerunt immacula tum,id eſt condemnauerunt quidẽ illũ,ſed de nulla culpa condemnauerunt. Exinde omnes

Iohan.19

qui uidebant eum,conturbati ſunt ammiratione tante malignitatis,& ſermonis nequam,quẽ firmauerunt ſibi,pertinaciter clamando:crucifige,crucifige,annunciauerunt opera dei,& fa

Nõ recte credebant in eũ illi Iudæi

cta eius intellexerunt,& ipſi quoq; maligni compulſi ſunt cognoſcere,quia dei filius hic erat, iuxta quod nunc ait:Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum,ꝙc.

Sequit. ¶ Hęc illo loquẽte,multi crediderũt in eũ. Iſti q̃ crediderũt in eũ,quales fuerint,id eſt

quàm

q̃ prope ad ueram pietatem credentium acceſſerint, uel q̃ longe reſederint, non ſatis aperte ſequentia ſignificant Euangelicæ narrationis, præſertim cum domino dicente: Si uos manſeritis in ſermone meo, &c. ſic Euangeliſta ſubiunxerit. Reſponderunt ei: Semen Abrahæ ſumus, & reliqua. Reſponſio quippe tunc proprie dicitur, cũ illi reſpondent ad quos, uel de quibus ſermo eſt. Et longe ſuperius de iſtorum, id eſt Hieroſolymitanorum credulitate, cum dixiſſet Euangeliſta: Quia cum eſſet Hieroſolymis, multi crediderunt in eum, uidentes ſigna quæ faciebat, ſtatim ſubdidit: Ipſe aũt Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo q̃ noſſet omnes & non eſſet ei opus, ut quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Forte ergo & nunc q̃ uidebant credentes, imò & q̃ credebant inuidendo perſequentes, facti ſunt ſicut patres eorum, generatio praua & exaſperans, generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum deo ſpiritus eius. Nam quomodo uere crediderunt, qui cum eodem, cui crediderunt, diu altercantes, & diuinitatis eius teſtimonium non ferẽtes, tandem ad lapides cucurrerunt, hoc eodem Euangeliſta referente, quia cum dixiſſet: Anteq̃ Abraham fieret, ego ſum, tulerunt lapides ut iacerent in eum. ¶ Sic itaq̃ credere potuerunt, quomodo ſe credere dicũt Arriani, cæteriq̃ eiuſmodi hęretici, quibus nihilominus Chriſtus ſemetipſum nunquam credidit, quia Chriſtum quomodocunq̃ confeſſi ſint, diuinitatis eius fidem in diuerſis ſectis uno ſpiritu malignitatis impugnauerunt, & ueros confeſſores eius audire non ferentes, tumultum inſaniæ ſuæ per totum mũdum audiri fecerunt. Horum omnium formam in iſtis præceſſiſſe, ex ſubſequentibus perſpicuum eſt: ſiquidem liceram arctius ſequentes, eoſdem cogamur accipere reſpondentes, ad quos loquitur dominus, ut ſubiunctũ eſt. ⌊Dixit ergo Ieſus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos.⌋ Dicendum hoc erat tunc credentibus Iudæis, dicendum & nunc eſt hæreticis, omnibusq̃ in fide uitiatis: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis. Quid enim? Nunquid omnes, qui Chriſtum confitentur, iam in ſermone eius manent, & uere diſcipuli eius ſunt? Minime. Alioquin non tam multi filij nequam, cum filijs regni, tanquam zizania cum bono ſemine patris familias, pullulantes per publicum totius mundi agrum ſuccreuiſſent, nec tam multi piſces mali mixti cum bonis, per totum orbem retia fidei dirupiſſent. Sermo namq̃ Chriſti, in quo his, qui credunt in Chriſto manendum eſſe dicit, ut uere diſcipuli eius, id eſt, ueri Chriſtiani ſint, ſermo eſt fidei, id eſt unica regula credẽdi, cui detrahi quicquam nefas eſt uel adijci.

Iohas. 8

Pſalmo 77

Nõ credit ſe Chriſtus hæreticis

Quid eſt in ſermõe Chri manere

Mat. 13

¶ At uero Iudæi credentes in Chriſtum, quibus tamen Chriſtus (ut ſuperius dictum eſt) non credebat ſemetipſum, omnesq̃ hæretici, quales fuerunt Cherinthus & Marcion, cæteriq̃ cõtra quos maxime hoc ſcribitur Euangelium, multæq̃ hæreſium peſtes, quæ poſtea ſubortæ ſunt, longe ab hoc ſermone recedunt, multumq̃ illi detrahunt, dum alij uerum hominẽ confitentes Chriſtum, negant eundem uerum eſſe deum, uel ex Maria cœpiſſe illum aſſerunt, alij uero confitentes deum, eundem in uera carne ueniſſe, uel hominem negant eſſe uerũ. Non ergo manent in ſermone Chriſti, quem & ante per prophetas ſuos, & nunc per ſemetipſum perſcribit, cuius tota ſumma eſt, unum eundemq̃ Chriſtum, & ante omnia ſecula deum uerũ extitiſſe, & uere filium hominis in fine ſeculorum factum eſſe. Proinde ueri diſcipuli Chriſti id eſt, uere Chriſtiani non ſunt, nec ueritatẽ cognouerunt, nec eos à peccatis ſuis ueritas liberauit, quantumcunq̃ Chriſtum confeſſi, uel in Chriſti nomine baptizati ſint. Recte igitur talibus, & tunc per ſemetipſum Chriſtus Iudæis, & nunc per Eccleſiam ſuam dicit hæreticis: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos, id eſt, niſi manſeritis in ſermone meo, non uere diſcipuli mei eritis, neq̃ ueritatẽ cognoſcetis, neq̃ ueritas uos liberabit. Vere enim nemo qualiumcunq̃ factorum iuſtitia poteſt à peccatis redimi, uel ab antiqua diaboli ſeruitute liberari, niſi integre permaneat in ſermone fidei, & unam teneat communicationẽ Euangelicæ confeſſionis. ¶ Sciendum quoq̃ eſt, q̃ non ab re iſtis credẽtibus in ſe dignum quidem & uerum, ſed inopinatum præſenti loco pollicetur diſcipulatus ſui fructum: Vere (inquit) diſcipuli mei eritis. Quo fructu? Quo præmio? Et cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. ¶ Putabãt enim illi, utpote animales, & de Chriſto carnaliter ſapiẽtes, illo rege carnale ſe habituros ſeculum, cũ damnatione omniũ gentium, iterũq̃ bella ac triũphos, & ſuperatorũ neces, atq̃ captiuorũ greges, & aurea atq̃ in terris gemmatã Hieruſalẽ, hoſtiarumq̃ ſanguinẽ, & circunciſionis iniuriã, & terreni templi gloriã, quæ omnia uſq̃ hodie Chriſtũ expectantes, ſub illo ſe habituros ſomniãt. Hoc modo illi quoq̃, qui (ut ſupra dictũ eſt) credebant in eum, in ipſa credulitate ſua reſpiciebat in uanitates & inſanias falſas. Nec mirũ, cum & Apoſtoli tali ſenſu dixerint de peracta paſſione eius triſtes: Nos autẽ ſperabamus, q̃ ipſe eſſet redẽpturus Iſrael. Opportune ergo errãti occurrens intẽtioni, uanam expectationẽ credentium deſtruit, docẽs cuius beatitudinis ſpe, cuius libertatis amore in ſe credendum ſit. ¶ Cognoſcetis (inquit) ueritatem, & ueritas liberabit uos. Hunc fructũ, hanc mercedẽ, uel præmiũ in illis, qui tunc in ſermone eius manſerũt,

Romã. 1
Rom. 9
Gal. 4

Carnalis opinio Iudæorũ de Chriſto

Pſalmo 59
Luc. 24

Cognoſcetis veritatem

& ideo uere diſcipuli eius extiterunt,cõſyderare operæpretiũ eſt. Illi quippe q̃ permanſerũt in ſermone eius uſq; ad mortẽ ipſius,ſcilicet beati Apoſtoli,deinceps remunerandi cognitiõe ueritatis collaudatoriã cõmemorationẽ audiere dicentis:Vos aũt eſtis,qui mecũ permãſiſtis in tentationibus meis. Eadẽ quippe hora inter cætera dictũ eſt eis:Adhuc multa habeo uobis dicere,ſed nõ poteſtis portare modo. Cũ autẽ uenerit ſpũs ille ueritatis,docebit uos oẽm ueritatem. Ecce quia p̃manſerunt in ſermone eius,quẽ cõfeſſi oẽs fuerant per unũ Petrũ,dicẽtes:Tu es Chriſtus filius dei uiui,ſpiritũ ueritatis meruerunt accipere,per quẽ cognouiſſnnt oẽm ueritatẽ. ¶Nã ubi uenit ille ſpiritus ueritatis,quis nõ miratus eſt,hodieq; miraf,q̃ perfecte ueritatẽ cognouerint,q̃ cõſtanter qui fuerant homines idiotæ & ſine literis,cõtra oẽm nimium loquacẽ ſapientiã mundi illã defenderint,liberauit ſane ab erroribus uniuerſis,liberauit ab oĩbus quæ in mundo ſunt concupiſcentijs,cupidos efficiens eius quã in ueritate cognouerant,ueręq; & ſummę beatitudinis liberauit à timore mortis,à timore inimici, ab omni miſera ſeruitute peccati,tandẽq; in perfectiõe libertatis cõſtituit,de qua Paulus Apoſtolus,qui iã liberari cœperat,inter cætera dicit: Quia & ipſa creatura liberabit à ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filioꝝ dei. Scimus enĩ q̃ omnis creatura ingemiſcit,& parturit uſq; adhuc. Non ſolum aũt illa,ſed & nos ipſi primitias ſpũs habentes,ipſi intra nos gemimus adoptionẽ filioꝝ dei,expectantes redemptionẽ corporis nr̃i. Hoc modo dictis facta cõpenſando,planius intellectui fit quod dictũ eſt:Si uos manſeritis in ſermone meo,uere diſcipuli mei eritis,& cognoſcetis ueritatem,& ueritas liberabit uos. Sequitur. ⌊Reſponderunt ei:Semen Abrahæ ſumus,& nemini ſeruiuimus unq̃. Quomodo tu dicis,liberi eritis? ⌋O aſtuti,q̃ prope nũc cœperant & illaqueauerant ſapientiam dei. Quid enĩ putarent dictuꝝ illum,niſi quia falſum eſt quod dicitis,nemini ſeruiuimus unq̃,Romano enĩ imperio ſeruitis nunc? Hoc autẽ ſi dixiſſet, quanto putas cum clamore inuolaſſent dicentes: Si ſumus amici Cæſaris, non dimittamus hunc inimicũ Cæſaris,contradicit enim Cęſari,propoſita nobis ſpe,q̃ ſi ſequamur eum ſimus liberi,& non ſeruiamus Romanis. Igitur nõ per obliuioſam ignorantiã,ſed p̃ inſidioſam malitiam dixerunt:Semen Abrahæ ſumus,& nemini ſeruiuimus unq̃. ¶Et quidem fuerit hoc natiuæ cuiuſdam libertatis priuilegium,q̃ ſemen Abrahæ ſunt id eſt q̃ non de ancilla ſecundũ carnem,ſed de libera per repromiſſionem nati ſunt. Nam Iſmael quoq; ſemen Abrahæ fuerit,domino dicente:Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam,quia ſemen tuum eſt,tamen hi maxime,qui ſecundũ Iſaac ſunt, reputantur in ſemine,ſoli ſecundũ carnem liberi,legitimumq̃ ſemen dicuntur Abrahæ,dicente eodem:Quia in Iſaac uocabitur tibi ſemen. Hoc itaq; concedamus,quia ſemen Abrahæ ſunt,ac proinde cõparatione Iſmaelitarum, cæterorumq̃ qui de Agar uel Cæthura nati ſunt,iſti liberi ſunt. ¶Attamẽ in hoc falſi ſunt,quod ſubiungunt:& nemini ſeruiuimus unq̃ Nec enim ignorare poterant q̃ & Aegyptijs in luto,& latere ſeruierint,q̃q̃ & poſtq̃ terram promiſſionis obtinuerunt,pro eo q̃ commixti ſunt inter gentes,& didicerunt opera eoꝝ,& ſeruierũt ſculptilibus eorum, tradidit eos dominus in manus gentium,& dominati ſunt eorũ qui oderunt eos,& tribulauerunt eos inimici eoꝝ,& humiliati ſunt ſub manibus eoꝝ,ſæpe liberauit eos,& nunc tandem cum hæc dicerent:Nemini ſeruiuimus unq̃,Romano imperio ſub tributaria conditione ſeruiebant. Itaq; perſpicuũ eſt, q̃ inſidioſa (ut prædictum eſt) malignitate hoc obiecerunt,intenti elicere uerbũ,de quo illũ apud Romanum poſſent accuſare imperiũ,ſicut & tunc,quando tentantes hypocritæ dixerunt:Licet cenſum dari Cæſari an non? ¶Et noſa ſtudiũ horum grammaticoꝝ,in ſchola Satanę declinantium,quam cito,dicente illo:&ueritas liberabit uos,ad uerbi huius etymologiam profiluerunt,dicentes ei:Quomodo tu dicis,liberi eritis,cũ non dixerit eis:& liberi eritis ſed & ueritas liberabit uos. Proprietate dictionis abuti uoluerunt,in adiumentũ ſuæ peruerſitatis. Sed fruſtra. Ille enim qui paulo ante dixerat: Ego ſum lux mundi,hæc omnia clare uidebat,lucens quidem in terris,gradiens autem in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat,ac ſi homines cæci ſolem perſequentes,radios eius laqueis nectere,& tanq̃ pedibus uinctum, de zodiaco ſuo in terram deorſum uellent attrahere. Nam quàm alte ſupra ſenſus iſtorum ambulet,intentio dicentis:Si uos manſeritis in ſermone meo,uere diſcipuli mei eritis,& cognoſcetis ueritatem,& ueritas liberabit uos, ex his quæ ſequuntur colligi poteſt. ⌊Reſpondit eis Ieſus: Omnis qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Si ergo uos filius liberauerit,uere liberi eritis. ⌋Ecce qualem iſtis talionem reddidit. Iſti qui de terra erant,& de terra loquebantur,ſolam terrenam ſeruitutem libertatemq̃ ſcientes,unius dictiunculæ proprietatem,qua dixerat:Et ueritas liberabit uos,callide obſeruauerunt, ut eum in ſermone caperent. Hic autem qui de cœlo uenit,& quod uidit,& audiuit, hoc teſtatur,ſolam ſpiritualem ſeruitutem libertatemq̃ perpendens, fortiſſimum illis fecit ſyllogiſmum,ut comprehenderet ſapientes in aſtutia eorum. ¶Omnis (inquit) qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Veram ſententiam ueritas propoſuit,cui concedere non moretur auditor quantumuis contentioſus aut rebellis. Nam ſi forte pertinaciter

frontẽ

Lu. 22 Iohã. 16

Mat. 16 Veritas liberabit uos

Act. 4.

Rom. 8

Semen Abrahæ ſumus

Gala 4 Gen. 21.

Ibidẽ.

Nemini ſeruiuimus unq̃, falſum eſt Exo. 1 & 5 Pſalmo 105.

Mat. 22 Grammatici ex ſchola Satanæ Iudæi

Iob. 5

frontem obduret impudentem,nos econtra eiuſmodi dedignati grandibus Eccleſiaſticæ ſcripturæ contendere armis,leuem armaturam,id eſt,multam poetarum ꝯthnicorumq; philoſophorum conuocabimus turbam, Verbi gratia, illud Flacci recenſentes dicentis in cupidinoſum:Liber,liber ſum,dic age:non quis Vrget enim mentem dominus non lenis,& acres ſubiectat laſſo ſtimulos,uerſatq; negantem. Vel quòd ſophocles (ut ait Tullius) cum ex eo iam confecto ætate quæreretur,uteretur'ne rebus Venereis:dixit meliora (inquit):Liber uero ego iſtinc,ſicut à domino agreſti ac furioſo profugi. ¶ Cæterum eis,qui ſeipſos nouerunt, & ueritati libenter acquieſcunt, non iam quæſitu opus eſt,utrum ſerui ſint,aut fuerint,quoniam ultro confitentur,& publice lamentantur,quòd non ſolum ſerui,uerum & captiui ſint, flendo canentes,& canendo flentes,atq; dicentes:Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus,dum recordaremur Sion,In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra,quia illic interrogauerunt nos,qui captiuos duxerunt nos,uerba cantionum,&c. ¶ Nec uero illi inimici domini mentiri poterant ei, quòd peccatum non feciſſent,aut facerent,præſertim cum ipſorum magiſtri, ſcribæ & phariſæi, paulo ſupra, ubi tentauerant eum,de muliere in adulterio deprehenſa,illo dicente:Qui ſine peccato eſt ueſtrum,mittat in illam lapidem,audientes hæc,unus poſt unum exierint,incipientes à ſenioribus. Nam ſaltem hoc negare,uel diſſimulare non poterant,quin modis omnibus ad hoc tentarent illum, caperent in ſermone,ut poſſent occidere. Igitur ipſi,imò multo magis ipſi præ cęteris peccatoribus,ſerui erant peccati. ¶ Proinde rata & firma ſtante propoſitione,nil iam cunctantur aſſumere. Seruus autem(inquit)non manet in domo in æternum,filius manet in æternum. Dicendum hoc erat ſeruis peccati,qui non niſi in pœna ſubſequente, præſentem agnoſcunt miſeriam ſuæ ſeruitutis molli iugo,dulcibusq; libidinum catenulis delectati,imò & tanquam cæci aut ebrij,non uidentes, neq; ſentientes horrorem furioſamq; quorumlibet uitiorum tyrannidem,propriis uoluntatibus intenti:Seruus,inquit, peccati non manet in domo in æternum,uidelicet concordante ſcriptura,qua dictum eſt per Pſalmiſtam:Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam. Qui & alio loco ad deum loquitur:Neq; habitabit iuxta te malignus:Filius autem inquit manet in æternũ,uidelicet ille filius,qui ſingulariter & proprie dicitur,& eſt filius,& nullo modo dicitur aut eſt ſeruus,quia profecto ab omni peccato immunis eſt,peccatum enim non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius,qui & in pſalmo dicit: Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.Hic manet in domo in æternum. Ponamus primo legem ſeruorum aut dominorũ,ut poſito prius notæ ſimilitudinis fundamento, firmius conſurgant conſpicui parietes myſteriorum. ¶ Ecce in domo qualibet,quatuor iſta conſyderãda ſunt,paterfamilias domus,& ipſa domus,filius eiuſdem patriſſamilias,& conductitius qui libet alieni domini ſeruus.Non enim hic ſeruus ad dominum,cuius hæc domus eſt,congrue referri poteſt, quia uidelicet peccatum,cuius de ſeruo nunc agitur, ab illo filio,de quo itidẽ nunc ſermo eſt,& à patre eius omnino alienum eſt.Seruum ergo conductitium ſeruum alienorum dominorũ ſcimus in domo, in qua conductus eſt,legaliter non poſſe eſſe permanentem:quippe cum nec ſeruus ipſius domini,cuius eſt domus,diutius q̃ placitum eſt,eidem domino ſuo poſſit ad ſeruiendum ſtare in domo . Quanto magis ſeruus alienorum, ut prædictum eſt,dominorum in domo permanere non poteſt,etiam ſi domini domus patientia toleretur,quin ubi tempus fuerit,uel cauſa popoſcerit,dominis ſuis exigentibus,ad loca uel ſeruitia debita protrahatur? ¶ At uero filius legaliter,æque ut pater, tanquam dominus in domo permanet,ſuaq; eſſe omnia deputat, quæcunq; theſaurizat pater, patriſq; ad filium iure uox illa eſt: Fili tu ſemper mecum es,& omnia mea tua ſunt,& tua mea ſunt. Igitur & ſecundum homines uere eſt dictum, quia ſeruus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. ¶ Porro hac poſita ſimilitudine,animaduertere promptũ eſt,q̃ terribiliter Iudæis denuntiet,q; ipſos exire,ſeipſum autẽ in his quę patris ſunt,oportet permanere.Deus cũ magnus & inclytus paterfamilias eſt, domus aũt eius ſancta Eccleſia,id eſt omniũ credentiũ deũq; colentium ſancta ſocietas eſt. Filius eius eſt hic ipſe,qui hęc loquitur,unus idẽq; deus & homo Chriſtus:ſeruus uero peccati omnis homo eſt,qui ex Adã in peccati ſeruitio natus,nõ niſi per hunc filiũ liberatur:maxime tamen Iudaicus populus,qui iã tunc in domo dei erat,ſed non permanſurus,cũ hęc iſte filius loqueretur.Hęc ergo cũ dicit,primũ Iudęos,ut prędictũ eſt,percutit: qui cũ eſſent in domo dei,tanq̃ regni eius operarij,legẽ habentes & teſtamentũ,locũq; ſanctũ,uel ordinẽ ſacrificiorũ,iamiã uiſibiliter quoq; erant foras eiẽdi,ut uere ſerui peccati, ſicut in eo quoq; iam ſignificauit eis,q; facto de funiculis flagello eñciens illos:Scriptũ eſt inquit,quia domus mea,domus orationis uocabitur,uos aũt feciſtis illam ſpeluncã latronũ. Illis quippe funiculis, ex quibus flagellũ fecit,ſeruilia peccatorũ illorũ uincula congrue ſatis expreſſit.Filiũ uero,id eſt,ſemetipſum, de quo iuxta aliã parabolã dixerunt:Hic eſt hæres,uenite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas:illis eiectis,in domo permanſurum in æternum, & hic aſtruit,& in ea parabola patenter innuit,dũ de ſeipſo prędicentes,nunq̃ legiſtis:Lapidẽ

quẽ

Peccantẽ peccatũ ſeruũ eẽ Ethnici q̃ p teſtantur Hora.in ſermo.li.2.ſat.7

Captiuitas ſub pctõ

Pſalmo.136.

Iudęi vtiq; peccatores

Eſa.53 Pſalmo 87

Pſalmo 100. Pſalmo 5

Seruus non manet in domo i æternũ

Filius manet

Luc.15

Iudæi nõ manent i domo in æternum

Iohã 8 Eſa.56 Hie.7

Mat.21

Psalmo 117

quem reprobrauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris, statim subdidit: Amen dico uobis, quia auferetur à uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. ¶ Deinde singulorum quoq; nostrum conscientias hæc eadem sententia conuenit, qui per professionem Christianæ fidei sumus in domo dei, & terribiliter commonet, ne simus in hac domo eius, quæ est Ecclesia, tanq̃ serui, id est seruilia facientes opera peccati, quia uere (inquit) seruus non manet in domo in æternũ. Etiã si in cathedram solium q; liberationis ascenderit, id est, officium potestatem q; liberandorũ seruorum exercuerit, prædicando, baptizando, sacramentum dominici corporis & sanguinis conficiendo, populis q; distribuẽdo, ac pœnitentes reconciliando, quibus omnibus modis cõscriptio testamenti q; perficitur Christianæ libertatis: nõ manebit in domo in æternũ splẽdidus iste opifex ingenuitatis, cum sit ipse occultus seruus peccati, sed funibus peccatorũ suorum circundatus, & constrictus, ab eisdem litigantibus ac sequientibus dominis suis ad inferni ergastula pertrahetur. Igitur uera est & assumptio dicentis: Seruus autẽ non manet in domo in æternum, filius manet in æternum.

Sacerdos libertatis ministerad alios, in seipso seruus peccati

Esai. 52

Sequitur conclusio: Si ergo uos filius liberauerit, uere liberi eritis. Ergo (inquit) quia uos quoq;, quibus propheta dicit: Gratis uenundati estis, uos inquam sicut & cæteri, serui peccati estis: seruus autem non manet in domo in æternum, sed filius manet in æternum: si filius uos liberauerit, uere liberi eritis, id est, nisi uos filius liberauerit, nunq̃ liberi eritis. Proinde falsa & fallens est illa uestra, nõ magnitudo, sed inflatio, qua tumentes dicitis: Et nemini seruiuimus unq̃, falsa inquam, non quia subiugati estis Romanis, quod ex me audisse uelletis, odio crudeli imbuti, ut me accusare possetis, sed quia peccatores estis, & perseueranter peccatum facitis.

Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis

¶ Sciendum uero est, hoc quoq; apud homines ius esse legitimum, ut libertate nemo donetur seruorũ, maxime hostilium, nisi per illum regis aut principis filium, qui proprio labore uel industria uicto tyranno, seruisq; reductis, totum uicti obtinet regnum, simul q; paternæ hæreditatis scriptum & confirmatum iam accepit testamẽtum. Hoc autem de isto filio nulli dubium, quin in sua persona decorem indutus, indutus fortitudinem, & uirtute præcinctus, regnauit, id est, per assumptionem carnis & passionem mortis, dominum seruorum infelicium, id est omnium filiorum Adę, scilicet peccatum damnauerit, regnum peccati & mortis destruxerit, confidenter traduxerit, & in semetipso palam triumphauerit. Igitur primo Iudæis, quia negare non possent deum patrem habere filium, quẽ constituit hæredem uniuersorũ, dicente illo in Dauid: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ, & multa his similia. Iudæis, inquam, de patrum suorum seruorum dei superbientibus meritis, hominum quoq; sensatorum iudicio iuxta prædictam rationem nõ dissentiente, dicendum hoc erat: Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis, nec aliter liberi eritis: Deinde & gentibus hoc idem prædicandũ uniuersis, nulla (ut ait Apostolus) habita distinctiõe Iudęi & Græci: omnes enim (inquit) peccauerunt, & egent gloria dei. ¶ Animaduertẽda nũc est diligenter literę series. Ecce hoc ultima conclusio innuit, q; nisi filius nos liberet, non possimus ueræ esse liberi. Erat autem illud prima propositione constitutum, q; ueritas liberaret nos. Ait enim: Et cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Hanc sententiam oppugnantibus aduersarijs & dicentibus: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unq̃, dum argumento se defenditur, ad hoc extrema (ut iam dixi) conclusione peruentum est, q; nemo liber fit, nisi quẽ liberet filius. Igitur euidenter constat, q; hoc loco confignificent ueritas & filius, q; q; hoc etiam loco ueritatẽ se esse testetur dei filius, quo nomine seipsum discipulis suis manifestius alibi commendat, dicens: Ego sum ueritas. Nunc uide quouscq; uictoriosus hic testis testimonij sui defensionem produxerit. Supra cum dixisset: Ego sum lux mundi, responderunt aduersarij: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum. Hic econtra consistens, non tantum testimonium suum esse uerum, sed etiã profitetur se esse ueritatẽ. Sequit. ⌊Scio quia filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus nõ capit in uobis.⌋ Postquàm obiectionis eorum posteriorem partem dissoluit, illam scilicet, qua dixerant: Et nemini seruiuimus unq̃, nunc priorem, illam scilicet, quam intolerabilem spirantes superbiam deflauerant, dicendo: Semen Abrahæ sumus. Iccirco autem ita dissolvendas præposterauit partes, quia de hac maxima superbiæ materia plura dicturus est. ¶ Scio (inquit) quia filij Abrahæ estis. Quis enim nesciat, quia ficut propheta uobis improperat, uos de aquis Iuda, qui fuit Abrahæ pronepos, existis, id est, non imitatores paternæ uirtutis, sed tantum superflua fluxæ carnis genimina pullulastis? Estis ergo filij Abrahæ, sed quæritis me interficere. Quare? Quia sermo meus non capit in uobis, id est, quia sic ad audiendum sermonem meum impatientes estis, ut per impatiẽtiam eius mors mea uobis desyderio sit. Hoc profecto nimium nimiumque repugnat, ne uos, qui dicimini filii Abrahę, reputemini in semine. Abrahã in sermone meo mansit, id est, in sermone quem de me audiuit, quando dictum est ei: Atq; in semine tuo benedicentur omnes gentes. Mansit inquam in hoc sermone, credens, & à iust-

Iohan. 14

Iudei filij Abrahæ sc. f'm carnẽ nõ sc. f'm promissionẽ.

Esa. 48

Rom. 9

Gen. 22

Rom. 4

iuſtitia non deficiens, nec aliquando infirmatus eſt fide, nec conſyderauit corpus ſuũ emortuum, cum fere centum eſſet annorũ, & emortuam uuluam Saræ, fidelem exiſtimans eum qui repromiſit. Ita credendo, & in ſermone promiſſionis permanendo, pater multarũ gentiũ appellari & eſſe meruit, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam, & amicus dei appellatus eſt. Hęc illa eſt in qua uos gloriamini nobilis generoſitas, & generoſa nobilitas patris Abrahæ, ſcilicet nõ ex carne, ſed ex fide: non ex gente, ſed ex uirtute: nõ ex propria ſeminis ſui qualitate, ſed ex longanimitate obedientiæ. Nam caro Abrahæ, ſi quæritur, de maſſa præuaricatrice eſt, genus eius Chaldaicum eſt. ¶ Secundum hanc partem ſcio, quia filij Abrahæ eſtis. Nunc illud à uobis quæritur, ut ueri quoq;, & nõ degeneres filij eſtis, id eſt ut in eodem ſermone meo maneatis, in quo ille manſit, credendo ſcilicet, ueniſſe illud ſemen benedictionis, quod ille uenturũ credidit, & ſemen illud eſſe me, qui & loquor uobis. Quod ut credatis, ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater, faciendo opera in medio ueſtri, quę nemo alius fecit, maiora q̃ uidit Abraham, qui credidit. At ille ſermo meus non capit in uobis, nullam fidem apud uos inuenit, nec tantum terræ bonę in petroſis cordibus ueſtris, ubi radicẽ exiguam figere poſſit, quod uidelicet à fructu promptũ eſt agnoſcere, dum uos quæritis interficere me, ſermonẽ eundem non ferentes audire. Igitur ſcio quidẽ quia filij Abrahę eſtis, ſed filij alieni: filij inquam alieni & inueterati, & claudicatis à ſemitis ueſtris, utpote deteriorẽ partem generis Abrahæ, ſcilicet carnem extollentes: fidem autem eius in qua, uel per quã ille nobilis eſt, abnegantes. ¶ Proinde iam de illo patre mihi uobiſcũ agendum non eſt, quia profecto & uobis pater longe alius ab illo eſt, & mihi pater longe alius, & eodem patre Abraham longe ſuperior eſt. Me à patre meo, & uos à patre uſtro nõ degenerare probabile eſt. Dico enim: Ego quæ uidi apud patrem meũ, loquor: & uos quæ uidiſtis apud patrem ueſtrum, facitis. Pulchre filius dei filios carnis Abrahæ conuincere incipiens, & non poſſini de tanti patris dignitate gloriari, prius illos à ſua communione longiſſime depellit: Abraham quippe ſibi & illis ſecundũ carnem, communis pater eſt. At ille alium ſibi, aliumq; illis patrẽ patenter aſſcribit, dum dicit: Ego quæ uidi apud patrem meum, loquor: & uos quę uidiſtis apud patrem ueſtrum, facitis. Hoc igitur aduertere poterant, & alium patrẽ ipſorum diceret, q̃ Abraham. Iuxta quam diuiſionẽ nec illud conſequens uidebatur, q̃ uis diſſimulauerint, ut patrem ſibi dicerent deum. Quid enim illos apud patrem ſuum uidiſſe & facere aiebat, niſi hoc quod præmiſerat? ſed quæritis me interficere, quia ſermo meus non capit in uobis? Hoc plane tã ex eius dictis, q̃ ex ſuimet conſcientia conuicti, neſcire non poterant, ſe apud diabolum uidiſſe, id eſt, ex diaboli imitatione, & nota ſibi eius uoluntate, mente concepiſſe. Nec enim ignoranter peccabant. Quem uero apud patrẽ, ea quæ loquebatur ſe uidiſſe teſtaretur iamdudum nimiũ nimiumq; perceperant. Nam & propterea illum magis perſequebãtur (inquit Euangeliſta) quia patrẽ ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Cum igitur tam manifeſta diuiſione facta, patrẽ ſuum deum, patrẽ aũt illorum ſignificet diabolum, quid adhuc Iudæi cunctantur, quid percunctantur? Sequitur enim. ⌊ Reſponderunt & dixerunt ei: Pater noſter Abraham eſt. ⌋ Profecto hæc, & cætera quæ poſterius obiiciunt dicentes: Nos ex fornicatione non ſumus nati, unum patrem habemus deum, & reliqua, inſidiæ ſunt, tentationes ſunt, decipulæ & laquei uenantium ſunt. Quid enim riſu digni captatores hiant, quid expectant nunc, Verbi gratia, dum dum dum dicunt: Pater noſter Abrahã eſt? Videlicet hoc uerbum ori eius excidiſſe cuperent ut e contrario diceret: Abraham pater noſter non eſt. Nam quantæ putas calumniæ ſeſe aditum reperiſſe gauderent? Vtiq; negatorem illum adoptionis, & teſtamenti, & legiſlationis, Moyſi quoq;, & patrum, & omniũ quæ ex Abraham gens illa ſeſe habere credebant, conclamarent: Sed fruſtra (inquit ſcriptura) iacitur rete ante oculos pennatorum. ſi ante oculos pennatorum, quanto magis fruſtra iacitur rete ante oculos Herodij ducis eorum? Quomodo ergo inſidias eorum caſſauit ipſe, quo docente, nouerunt ſancti eius prudẽtes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ, nemini dare ullam effuſionẽ, uel iuſte criminandi occaſionẽ? Sequitur? ⌊ Dixit eis Ieſus: ſi filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite. Nunc autẽ quæritis me interficere, hominẽ qui uobis ueritatẽ locutus ſum, quam audiui à deo. Hoc Abraham non fecit. ⌋ Quid igitur? Vtiq; ſumptis uel conceſſis duabus ſententiis, quæ refelli non poſſunt, ſcilicet ea quam premiſit: Si filii Abrahę eſtis opera Abrahæ facite, & altera quam addidit: nunc autẽ quæritis me interficere, quod Abraham non fecit, tertia demum inferenda erat: ergo filii Abrahæ non eſtis, præcedẽtium ratione eam ſolidante, etiam inuitis aduerſariis. Attamen quia nec dum omnino mentiti fuerant dicentes: Pater noſter Abraham eſt, adhuc mitius ait, concluſionem ſupprimens, quæ ſatis poteſt eo tacente ſubaudiri. Non enim ſic per omnia falſum eſt quod dixerunt: Pater noſter Abraham eſt, quomodo illud, quod paulo poſt dicturi ſunt: Vnum patrem habemus deum, quia uidelicet dei, neq; per naturam, neq; per imitationem filij erant: Abrahæ autem, & ſi nõ per imitationẽ, attamen per carnis naturam filii erant. ¶ Et uide q̃ iuſta & rationabilis cõditio.

Gen. 15

Sermo meus non capit in uobis

Pſalmo 17

Præter Abrahã alius erat Iudęis illis pẽ & diabolus.

Iohan. 5

Inſidię & decipulæ Iudęorũ contra Ieſum.

Rom. 5

Pro. 1 Pſalmo 103. Matt. 10 2. Cor. 6

Q Si inquit

Iudęi filiũ Adæ, filij Euæ potius q̃ Abrahæ.

Si inqt filij Abrahæ eſtis, id eſt, ſi uos eſſe filios Abrahæ pfitemini, ut ſitis ueraces in hac profeſſione, opera Abrahæ facite. Non em̃ ex eo quia homines eſtis, q̃d naturæ eſt, nec ex eo quia ſub corruptione mortalitatis cum peccato naſcimur, quod infelicitatis eſt: non inquã ex hoc uel ex illo eſtis filii Abrahę, ſed filij Adæ, nec ex eo quos in dolore pepererunt matres ueſtrę, filii eſtis Saræ, ſed filii Euæ. Hęc em̃ omnia nõ ex Abrahã & Sara, ſed ex Adam initiũ habent & Eua. Opera ergo Abrahæ facite, id eſt, illam quam primus habuit Abraham, uos quoq; fidẽ habete. Hoc nempe eſt opus dei, ut credatis in eum, quem ille miſit, ad imitationẽ patris Abrahæ credentis ei qui repromiſit. Alioquin cum circunciſione ueſtra inter Sodomitica reputabimini præputia, eritisq; iuxta prophetã principes Sodomorum, & populus Gomorrę, eritq; pater ueſter non Abraham, & mater ueſtra non Sara, ſed iuxta prophetam alium, pater ueſter Amorreus, & mater ueſtra Cæthæa. Circuncifio namq; (ſine qua pater Abraham iuſtificatus eſt, & appellatus eſt amicus dei) & legales cæremonię, uel ſacrificiorum ritus, & his ſimilia quia tam malo q̃ bono ſpiritu uel mente poſſunt fieri, non faciunt de filiis Adæ filios Abrahæ, uel de inimicis amicos dei, ſed fides & præcepta iuſtitiæ, quę ſcripta ſunt in tabulis digito dei, quę & anteq̃ ſcriberentur Abraham obſeruando, lege naturali, necdum circũciſus, factus eſt amicus dei. ¶ Nunc autem quęritis me interficere, hominem non qualicunq; pro cauſa uobis odioſum, ſed quia ueritatem uobis locutus ſum, ueritatẽ inquam, quam audiui à deo, id eſt, ſermonem bonũ, quem non ut propheta mendax arrogantia deprauatus, per tumorẽ animi confinxi, ſed audiui à deo, anteq̃ naſcendo apparerem inter uos, ſicut legitimis ſignis cognoſcere poteſtis & uos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine domini, & quodcũque prędico uerbũ in nomine domini, fit: hoc uobis ſignũ cognoſcendę ueritatis lex poſuit. ¶ Me inquã talem hominẽ quęritis interficere, hoc Abrahã nõ fecit, longe aliã mentẽ in ſua fide, longe aliũ habuit ſpiritũ, imò & cõtrariũ huic ſpiritui, quo uos quęritis me interficere. Ille conſummandus & hinc exiturus, nõ acceptis promiſſionibus, à longe me aſpexit oculis fidei, à longe me ſalutauit flens, & confitens beatos fore oculos, qui eum fide uiſuri erant, hæc tempora quę uos uidetis, uiſuri & crediturí in me, quẽ uos interficere quæritis. Proinde poteram ego uos concludendo ſic inferre, ergo pater ueſter Abraham non eſt, ſed concluſionẽ hanc relinquam lapidibus, qui futuri ſunt filii Abrahæ, qui & eloquentes facti, me tacente, uobisq; non reſpondente, iudicabunt uos nequaq̃ eſſe filios Abrahę. Sequitur. ⌊Vos facitis opera patris ueſtri.⌋ Poſtq̃ Iudaicã ſuperbiã uno cornu mutilauit, iterq; proponit ut arietis, quem per impatientiam ſuam rurſus in ſe irruitur; nouerat, ordinata diſputatione reſiduum cornu confringat. Duobus quippe cornibus contra ueritatem arietabant, patrẽ Abraham patrẽq; deum ſe habere iactitantes, & iccirco libertate, qua ueritas eos liberaret, ſe non indigere mentientes. Iterum ergo cauſam conſtituit, ut per duelliones ſuos, quos inſtare uidebat, ſuis ipſorum conatibus fatiget ac deiiciat. ⌊Dixerunt itaq; ei: Nos ex fornicatione non ſumus nati, unum patrem habemus deum.⌋ Ecce manifeſtius irati, & cũ iurgio tumentes, totas uires ſuas in uentũ cũ amaritudine & clamore effuderunt. ¶ Nos inquiunt ex fornicatione nõ ſumus nati, unũ patrem habemus deũ. Quod duobus modis intelligendũ eſt. Primũ uidelicet, q; ſecundũ conſuetudines ſcripturarũ quas legebant, hoc, q; diis multis & falſis anima tanq̃ proſtituta ſubiicitur, fornicationẽ appellantes, ita reſponderunt: nos ex fornicatione non ſumus nati, &c. De inde uero quoniam hęc diſiuncta ſunt, nec etenim ita dixerũt: Nos ex fornicatione non ſumus nati, ſed unum patrem habemus deum, magis de carnalibus carnalia ſentientes, nobilitatem carnis adhuc illos iactitare arbitramur, dicentes: Nos ex fornicatione non ſumus nati, ut ſubaudias quemadmodum cæteri filii, qui ex concubinis nati ſunt. Tanquam dicerent: Non tu indocte ſingularem noſtri generis dignitatem aduertiſti. Nos non ſumus ut cęteri, quos Abraham pater noſter genuit filii concubinarum, hęreditate patris indigni, ut Iſmael, & alii, quos ex Cęthura genuit, ſed ſumus ex legitimo Saræ coniugio nati, cuius filiũ ſolũ deus elegit, ut eſſet deus eius: Pactum uero ingens meũ ſtatuam ad Iſaac, quẽ pariet tibi Sara. Iſte unus filius legitimus deũ patris ſui, ſimulq; cuncta quę poſſederat hęreditauit, ſicut ſcriptũ eſt: Deditq; Abrahã cuncta quę poſſederat Iſaac, filiis autẽ concubinarũ largitus eſt munera: & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo dũ adhuc ipſe uiueret. Itaq; nos ex fornicatione nõ ſumus nati, unũ patrem habemus deũ. ¶ Et nota ſuperbiæ mixtã amaritudinẽ dicentiũ: Nos ex fornicatione nõ ſumus nati, cũ ſatis eſſet dixiſſe: nos ex Iſaac, & non de aliquo ex filiis concubinarũ ſumus nati. Omnes homines oderunt, & excæcati odio fratrũ ſuorũ, i. qualiũcunq; Abrahæ filiorũ, nec ipſi patri de quo plurimum gloriantur, parcere potuerunt: fornicationem appellantes concubitum fœminarum, nulla ſcriptura culpatũ, utpote non tam pro libidine, q̃ pro amore poſteritatis initium. Sic & filii Galaad præ ſuperbia non uiderunt, q; appellarent patrem ſuũ adulterum, dicentes ad Iepte fratrem ſuum: Hęres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de adultera matre generatus es. ¶ Et audent cum hac amaritudine, ſic inflati ſenſu carnis ſuę deum appellare patrem ſuum, ſubiungendo: Vnum patrem habemus deum, uidelicet elemẽta

dei

Hoc Abrahã non fecit

Duplici ſenſu dici potuit Nos ex fornicatiõe nõ ſumus nati.

Irreuerentia Iu. i Abrahã ſup fornicatione.

dei abutentes in ſuperbiam,uerbi gratia,dicentis ad Pharaonem:Dimitte filium meum primogenitum.Ad quem ſcilicet deum & Eſaias:Tu enim,inquit,pater noſter,& Abraham neſciuit nos,& Iſrael ignorauit nos. Tu domine pater noſter,redemptor noſter,à ſeculo nomen tuum. Ad Iſrael autem Moyſes in Deuteronomij cantico:Nunquid non ipſe eſt pater tuus,q poſſedit & fecit & creauit te? Et multa in lege & prophetis his ſimilia.Et quidem iſtorum qui ſe Iudæos eſſe dicunt,& non ſunt,ſed ſunt ſynagoga Satanæ,magna & ſingularis ſuperbia ẽ, ita ut merito de illis filius dei dicat:ſalua me ex ore leonis,& à cornibus unicorniũ humilitatẽ meam:iſtos Iudæos propter crudelitatem leonis, propter ſingularem ſuperbiam appellans unicornes.Veruntamen & reuera gentis huius magna & ſingularis nobilitas eſt. Tantũmodo,q iſti dicunt,furore & odio cæci,nos ex fornicatione non ſumus nati,ſicut decet filios Abrahæ,dicant honeſtius ſic:Nos non,ut cæteri,quos pater noſter Abraham genuit,ſecundũ carnem ſumus nati,ut ueraciter adiungant,unum patrem habemus,deum. ¶Etenim qui de ancilla natus eſt,inquit Apoſtolus,ſecundũ carnẽ natus eſt,quia uidelicet,natura carnis eſt,ut ex uiro,q̃uis grandæuo concipiat iuuencula,qualis erat Agar. Item ſentiendũ eſt & de Cethura,quam tamen Hebræi eandẽ ſcilicet Agar fuiſſe autumant, licet ſcriptura plus q̃ unã fuiſſe concubinã patenter innuat,dicendo,filijs quoq; concubinarũ largitus eſt munera. Vt aũt de uiro ueterano,qualis erat Abraham,quando genuit Iſaac,concipiat anus,præſertim ſterilis qualis erat Sara,hoc non capit carnis natura.Vnde Iſaac idẽ apoſtolus recte dicit natum p repromiſſionem.id eſt,per donum dei,non per carnis conſuetudinem. Igitur gens illa, gens unicæ nobilitatis extitit,quæ reſpectu patris ſui Iſaac dicere potuit,nos ſecundũ carnem nõ ſumus nati,unum patrẽ habemus deum,ſola gens Idumæa,id eſt,filiorũ Eſau,pariter hoc dicere potuit,nos ſecundũ carnem nõ ſumus nati. Verum id quod additum eſt,unũ patrem habemus deum, illos ſecernit, deo dicente: Iacob dilexi,Eſau autem odio habui,quia uidelicet dignus odio dei, & ab illa nobilitate generis in fornicationẽ idolorũ declinauit.Proinde nihilo meliores eis iſti ſunt,qui nunc dicunt,nos ex fornicatione non ſumus nati,quia profecto & ſi hoc uerum dicunt,mentiuntur ſubiungendo,unum patrem habemus deum. Quos fallaces,quàm fortiter,quamq; ſuauiter filius,idemq; ſapientia dei patris,refellerit audiamus. Dicit ergo eis Ieſus:Si deus pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me.Ego enim à deo proceſſi & ueni.Neq; enim à meipſo ueni,ſed ille me miſit. Hæc duo diſiuncta irreuerenter impingentes obiecerant,& q̃ non ex fornicatione nati eſſent,& q̃ unum patrem deum haberent. Sed de illa parte gloriæ,qua in carne Abrahæ gloriabantur,ſatis illis reſponſum eſt.Ergo reliquam partẽ obiectionis,qua dixerant,unum patrem habemus deũ,falſam arguere ingreditur,dicẽs eis:Si deus pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me. Notandum primo,quia neq; dicentibus illis parer noſter Abrahã eſt,ita reſpondit,ut diceret:pater ueſter Abrahã non eſt,neq; nunc obijcientibus ac dicentibus,unum patrẽ habemus deũ, ita reſpondet,ut dicat, non habetis patrẽ deum.In illo nanq; populo aliqui erant,& plurimi fuerant, qui opera Abrahæ facerent,& p. inde non ſolum filij Abrahæ ſecundũ carnẽ,ſed & filij Abrahæ & filij dei eſſent ſecundũ fidẽ. Itaq; non præcipitẽ dat ſententiam,ut dicentibus, pater noſter Abraham eſt, ſtatim reſultet, pater ueſter Abraham non eſt:uel dicentibus,unum patrem habemus deum,ſtatim e contrario dicat,patrem non habetis deum:ſed prius culpam deſignat,ut illos tantum, quorum culpa eſt, rationabiliter & ordinate filios Abrahæ non eſſe, uel deum patrem non habere oſtendat. ¶Si,inquit,deus pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me.Nihil uerius. Etenim hæc æqualia ſunt,deum patrem habere,& dei filium diligere:& ita conſequuntur inuicem,& cohærent ſibi,ut neutrum ſine altero ſtare uel eſſe poſſit.Vnde & reciprocari & conuerti poſſunt hoc modo:ſi deus pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me, & ſi diligeretis me, deus utiq; pater ueſter eſſet.Omnes enim filij dei inuicem diligunt,utpote unum habentes adoptionis ſpiritũ.Siqdẽ nec aliter filij dei eſſe poſſent,niſi habendo dilectionẽ ad inuicẽ.Amplius aũt & incõparabiliter illũ unũ & unicũ,propriũq; & conſubſtantialẽ dei filiũ omnes diligunt, utpote per quem eundẽ adoptionis ſpiritũ percipere meruerunt:quia quod ſolus erat per naturã, hoc multis fratribus indulſit,ut filij dei nominentur & ſint per gratiã.In huius dilectione unici filii, deus pater ſuos filios adoptiuos,diſcernit à filiis diaboli.Recte ergo ait,ſi deus pater ueſter eſſet,diligeretis utiq; me,& adiecit cauſam,propter quam iure debeat diligi. ¶Ego enim,inqt,à deo proceſſi & ueni,proceſſi inquã ex deo,factus uiſibilis,qui erã inuiſibilis:proceſſi à deo & ueni, impleta ſcriptura quæ dicit: & ipſe tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo. Neq; enim à meipſo ueni,ut ſæpe iam dixi,quod uidelicet faciunt prophetę mendaces,qui cuncta confingunt per tumorẽ animi ſui,arrogantia deprauati,ſed ille me miſit.Hoc uobis iam ſæpe dixi,& laboraui clamãs,raucę factæ ſunt fauces meæ.Dico ergo:Quare loquelã meã non cognoſcitis? Quia non poteſtis audire ſermonẽ meũ. Hæc loquela mea eſt,& hoc teſtimonium meũ, quia ego ſum lux mundi,& quia ſolus non ſum,ſed ego & qui miſit me pater,& quia ego non de deorſum,neq; de hoc mundo,ut uos,ſed de ſupnis ſum,& quia principiũ ego ſum q & loquor

Exod. 4
Eſa.63
Deut.32
Apoc.5
Pſalm.18
Gala.4
Filij Abrahę alius ſecũdũ carnẽ,alius p repmiſſionẽ
Gen.25
Gala.4
Malac.1
Rom.9
Rom.8
1.Iohan.5
Ego enim a deo proceſſi.
Pſalm.18
Deut.18
Pſalm.68
Teſtimonia Chriſti de ſe ipſo.

quor uobis,& quia à deo ꝓceſſi & ueni,neq; enim à meipſo ueni, ſed ille me miſit. Quare iſtã loquelã meã nõ cognoſcitis? Quare in ſtatera rationis non appenditis,ut ſciatis, utrũ uera an falſa ſit? Nunquid legẽ non habetis docentẽ, & ſignũ uobis dantẽ, quo cognoſcere debeatis uerbũ prophetę quẽ deus nõ miſit? Habetis plane,ſed hoc intereſt,ꝙ non poteſtis audire ſermonẽ meũ,uidelicet præ odij magnitudine,quo uobis grauis ſum, ego ad uidendũ,& ſermo meus ad audiendũ. Non ergo mirũ,ꝙ loquelã meã nõ cognoſcitis,quia nolentes intelligere, nimis ad audiendũ impatientes eſtis. Omnes,quoꝝ deus pater eſt,ſic poſſunt audire ſermonẽ meũ,quomodo poteſt eſuriens delectabilẽ capere cibũ. Atuero ſi uobis eſt loquela mea ſicut ſarcina in uia,& auditũ ſermonis mei ferre non ſuſtinens,graue cor ueſtrũ quaſi præ labore ſuccũbit,quis igitur pater ueſter ſit,ego hactenus tacui,& uobis moleſte interpellantibus ac dicentibus,ſemen Abrahæ ſumus,liberi ſumus,pater noſter Abrahã eſt,ſilui:iam nũc uobis deũ patrẽ ueſtrũ eſſe mendaciter iactitantibus,ſicut parturiens loquor. ⌊Vos ex patre diabolo eſtis,& deſyderia patris ueſtri uultis facere.⌋ Quis digne queat admirari ueritatẽ & manſuetudinẽ filij dei,rem tã magnã tanta cũ ſuauitate peragentis,tantũq; iuſtitiæ fulmẽ abſq; cõtentionis tẽpeſtate iacientis? Ecce ueritatẽ loquens,quã audiui,inquit,à deo,in tota cõcertatione mendacij reſiſtentis,nusq; affirmatiõi negationẽ,uel negationẽ opponit affirmationi,qđ ſolet eſſe initiũ cõtentionis,ſed quaſi ꝑ circuitũ gyrans,& litigioſæ frõtis occurſum deuitãs, tandẽ celſum & erectũ ſuperbiæ uerticẽ percutit. Dixerunt,nemini ſeruiuimus unq;, nõ dixit ecõtra,falſum eſt,ſeruitis enim Romanis,uel ſerui eſtis peccati. Deinde pater noſter,inquiũt, Abrahã eſt,non reſpondit econtra,pater ueſter Abrahã non eſt. Itẽ & hoc dicere auſi ſunt, unum patrẽ habemus deũ,nõ oppoſuit ita,nequaq; patrẽ habetis deũ. Nusq; cõtentioſe occurrit,ſed circuitu ſanæ & iuſtę rationis eos, qui ſibi uidebantur ſapientes, in aſtutia eoꝝ cõprehendens acerbius eos,q; æſtimare poterant,percuſſit,dicens: Vos ex patre diabolo eſtis. ¶ Recte ergo deus pater cũ ꝑ prophetã de hoc electo puero ſuo dixiſſet,dedi ſpiritũ meũ ſup eũ, iudiciũ gentibus proferet,ſtatim adiecit: Nõ clamabit,neq; accipiet ꝓſonã,nec audietur foris uox eius &c. Forte dices: Quomodo nõ clamauit,nec audita eſt uox eius in plateis,cuius uox eſt hæc tã magna tãq; terribilis,uos ex patre diabolo eſtis? Ad hæc inquã. Vox plane magna hæc eſt & terribilis,quę uſq; hodie auditur in uniuerſis terris, in teſtimoniũ oĩbus illis,q; ſimiles Iudæis,id eſt inimici ſunt ueritatis. Verũtamen cũ ubiq; audita ſit,& ad hoc prolata fuerit,ut ubiq; debeat audiri, non tamen audita eſt in plateis, nõ ſonuit in triuijs, quia tam rationabiliter ædita eſt, ut nullã exinde habuerint occaſionẽ indocti turbæ popelli, contendendi in plateis uel cõpitis, dicendo, quia hic homo negat Abrahã patrẽ eſſe noſtræ gentis, unũq; patrẽ negat nos habere deũ, & hæc atq; huiuſmodi loquitur aduerſus Moyſen & genus noſtrũ. Vox ergo eius nõ eſt audita in plateis,eo modo,quo uoluiſſent hi,qui tentabant eum,ad uerſarij ſui:& tamen ſic audita eſt uniuerſo orbi, ut cunctis hominibus exẽplo ſint tali ꝑ ſuis meritis ſententia denotati,uos ex patre diabolo eſtis. ¶ Quod eius exẽplo nos imitari,ſcilicet ut cõtentioſos in cauſa utili arte prẽueniamus, ueteris quoq; hyſtorię myſterio cõmonemur. Legimus,enim,quia cũ aſcendiſſent Philiſtæi aduerſus Dauid, & diffuſi eſſent in ualle Raphaim,cõſulenti Dauid,dñs reſpõdit: Nõ aſcẽdes obuiã eis,ſed gyra poſt tergũ eoꝝ,& ueniesad eos ex aduerſo pyroꝝ. Philiſtæi nanq;,quod interpretatur potione cadentes,tunc in ualle Raphaim,id eſt curationũ,diffunduntur,quando ſanctã eccleſiã, in qua eſt uera animaꝝ cura,& cognitores ſuos ueritas à uetuſto peccati ſeruitio liberat,cõtentioſi opprimunt, quibus meritis exigentibus,miſcuit dñs calicẽ ſoporis,& ſpiritũ uertiginis,ut fiat uia illoꝝ tenebræ & lubricũ,& apprehendat eos laqueus,& in ipſo cadant,quẽ abſcõderunt,cõtra quos tũc Dauid non aſcendit,ſed gyrat poſt tergũ eorum: cum eccleſiaſticus uir, quantũ poteſt, cõtentiones declinans,ſecundũ Apoſtolũ dicentẽ,ſi fieri poteſt,quod ex uobis eſt,cum omnibus hominibus pacẽ habentes: dicta ſua moderatur cõpetenti circuitu rationis,ut & ueritatẽ defendat, & tamen litigioꝝ flammas augeſcere non faciat. ¶ Hoc in dño noſtro præ cunctis hominibus mirandũ eſt manſuetudinis indiciũ: quia nunq; ulli aduerſarioꝝ ex oppoſito repente occurrit,ſed ſemper aduerſarios à longe rationũ circũdat agminibus,quas erumpere nullius aſtutia poſſit,ſicut in præſenti diſputatione diligenti⁹ conſyderanti luce clarius fit. Et uide quãta mora circuitos q; terribiliter tandem percutit, dicens: Vos ex patre diabolo eſtis, præeunte cauſa pariter & ſubſequente, cum & præmittit, nunc autem quæritis me interficere, & denuo ſubiungit: ⌊Deſyderia patris ueſtri uultis facere.⌋ Ita nemo in illa gente erat, qui putaret ad ſe pertinere quod dicebat,uos ex patre diabolo eſtis. ¶ Hac etenim cauſa poſita, non ſine autoritate ſcripturæ talibus filijs Abrahæ ueritas hoc dixit. Si enim qui contra ſanguinem Naboth Iezrahelitæ falſo teſtificati ſunt,recte filij diaboli dicti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: prædicauerunt ieiunium,& ſedere fecerunt Naboth inter optimates populi,& adductis duobus uiris filijs diaboli,fecerunt eos ſedere contra eum. At illi,ſcilicet ut uiri diabolici,dixerunt contra eum teſtimonium coram omni multitudine, quanto magis iſti recte filij diaboli dicẽdi

Eccle 21

Moderatio Chri in ſermone.

Iob.5

Nõclamabit Eſai.61 Luc. 4

Hæretici nõ cõtentioſis ỹbis, ſed rationũ gyro uincendi ſunt. 2. Reg. 5

Eſai.19 Pſalm.34

Rom.12

artificioſa diſputatio chri

Recte dixit filios diaboli Iudæos Ieſus. 3. Reg. 21

dicendi erant, qui & hominem longe, imò incomparabiliter meliorem q̃ Naboth, interficere quærebant, & adhuc deum patrem ſuum dicebant? Nec iſtâ ergo tàlis enuntiatio calumniæ patebat, quâ de cauſa ſimili ſacræ ſcripturæ authoritas dudum promulgauerat. ¶ Nec dubiũ quin ſicut naturalis ratio ultrò quoq; præſentit, maioris iræ ſit, dici uel eſſe filium diaboli, q̃ ſeruum peccati, unde ſupra dixit: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Nam omnis quidem filius diaboli, ſeruus eſt peccati: non autem omnis ſeruus peccati proprie dicitur filius diaboli. Etenim cum omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati, differt tamen plurimum, utrum optet liberari quis, & pro hoc ſupplicet liberatori, an ipſum peccatum diligat, & conditiones libertatis oderit, ſicut econtra non parum differt, utrum timore pœnę, an timore iuſtitiæ bonum opus faciat quis. Itaq; ſicut maioris eſt gratiæ, dici uel eſſe filios q̃ ſeruos dei, ſic econtra maioris eſt iræ quod nunc ueritas ait inimicis ſuis: Vos ex patre diabolo eſtis, q̃ quod ſupra dixit: Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Proinde ſicut hi, quorum de cordibus perfecta charitas foras miſit timorem, recte nominantur & ſunt filij dei: ſic econtra iſtis, quia diligenter faciunt iniquitatem, odientes & interficere quærentes liberatorem, recte dicitur: Vos ex patre diabolo eſtis, quia uidelicet illi, non tantũ peccatũ faciendo obſequimini ut ſerui, ſed & peccatum ueſtrum defendendo, libenter adhæretis ut filij, & deſyderia eius uultis facere, ſcilicet ad modum filiorum, qui libenter exquirunt, ut faciant quod patri ſuo ſit delectabile. Et quænam ſunt eius deſyderia? ⌊ Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit, quia ueritas in eo non eſt. ⌋ Dici non poteſt: quanta moderatione hic à ſecunda perſona dei filius ad tertiam tranſit, atque à præſentibus filiis diaboli quodammodo auerſus, quaſi abſentem in patrem inuehitur, uidelicet uerba clamori atq; amaritudini uiciniora deuitãs, ſicut antiquã & maturam decet dei ſapientiam. Plane etenim amarius ſonuiſſet, præmiſſo: Vos ex patre diabolo eſtis, ſi ita ſubiunxiſſet: Et uos ex eius imitatione homicidæ eſtis, & ueritas in uobis non eſt, q̃ cum hoc modo tranſiens ad tertiam perſonã dicit: Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit, quia ueritas in eo non eſt. Decentius ego perſonis commutatis ſententias edicit, nec tamen magis iſtis filiis diaboli parcit, dum patrem attingit, q̃ tu cuilibet homini, dũ illum in dorſo, ſiue circa lumbos cedere incipiens, repente in caput fuſtem conuertis. ¶ Ille inquit pater ueſter homicida (ſubaudis ut nunc eſt) erat ab initio, id eſt ex quo conditus eſt homo. Videtur enim non recte dici homicidam fuiſſe illum, anteq̃ eſſet homo qui poſſet occidi. Veruntamen ſi ita proprietatẽ ſequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie uidebitur dici, q̃ hominem ſeduxit. Quid enim proprie eſt hominem occidere, niſi animam à corpore ſeparare? At ille non à corpore animam hominis, ſed quod grauius eſt, à deo ſeparauit. Etenim cauſam quidẽ, propter quã utile eſſet hominẽ mortalem eſſe, diabolus intulit, ſed ipſam mortẽ corporis deus peccatori homini miſericorditer impoſuit, uidelicet ut per ipſam mortẽ eſſet recupabilis, ne eſſet hoĩs æque ut diaboli miſera imortalitas, uel miſera imortalis æterna miſeria, uel miſera æternitas. Igiſ ſi ad proprietatẽ uocis ſpectes, diabolus humanæ aĩæ corruptor carnisq; uitiator, homicida tamẽ proprie dici non poteſt, alioquin & omnem corruptorem hominem, Verbi gratia, eum qui hereſim docuit publice homicidam declamaremus & tanq̃ de homicida publicum iudicium poſtularetur. ¶ Proinde quoniam & de ſui ipſius interfectione nunc loquitur filius dei, præmittens: & deſyderia patris ueſtri uultis facere, proprietate uocis nunc interim poſtpoſita, nomine homicidæ antiquum diaboli odium intellige re nihil uetat, quo & ante hominem conditum ſe intorſit aduerſus eundem filium dei, quem nunc hominem factum deſyderabat, & feſtinabat interfici, præſertim cum & ea quæ ſequuntur: Et in ueritate non ſtetit & c. ante hominem in diabolo euenerint. Et reuera mox ut contrà filiũ dei, qui ſolus ſimilitudo patris eſt, ſuperbo tumeſcens odio, dixit in corde ſuo: Similis ero altiſſimo, quoniã odium illud per manus Iudæorũ homicidio conſummandũ erat, iam tunc in conſpectu patris, & ipſius qui hæc loquitur filii homicida erat. ¶ Igitur dum homicidis filiis homicida pater oſtenditur, ut per ignorantiã patris ſtultitia filiorũ arguatur, recte unum homicidium computatur, quod à patre mala uoluntate inchoatũ, maligno per filios odio conſummatur, quia filii ſemetipſum nunc obiecerat paſſibilis factus, qui patrem illorũ e cœlo deiecerat, unus idemq; dei & hominis filius: Ille inquit homicida erat. Quid deinde? Et in ueritate inquit non ſtetit, quia ueritas in eo non eſt. Hoc eſt quod prædixi, dignis in patre ſuo ſententiis feriuntur filii diaboli. Nam quia propoſitio dicentis ſuperius: Si uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos, non placuit eis, recte & opportune illud obprobrium patris impingitur eis: quia in ueritate non ſtetit. Et hoc quidẽ notũ eſt, quia non ſtetit, q̃ apes eius, pes ſuperbiæ motus eſt, & cecidit, & de angelo diabolus factus eſt. ¶ Sed qd eſt ſtare in ueritate? Primũ ipſam ueritatẽ non aliud intelligimus, niſi ipſum dei filium, qui hæc loquitur. Nam & ſupra cũ primo ſic propoſuiſſet: Et ueritas liberabit uos, ſic tandem concluſit: Si ergo uos filius liberauerit, ueri liberi eritis. Ergo q̃d ait: Et in ueritate non ſtetit, idẽ eſt ac ſi dixiſſet, filiũ dei, uerbũ dei, per quod factus eſt ipſe

Nõ oĩs ſeruꝰ p. ctĩ filius eſt diaboli

1. Ioh. 4

Text

Moderatio diffinitionis

Ille homicida erat ab initio.

Antiquũ odium diaboli cõtra filium dei.

Eſai. 14

Vnũ homicidiũ diaboli, & Iudæorũ

Quid eſt ſtare in ueritate

(etenim omnia per ipsum facta sunt) non dilexit. Stare nãq; in ueritate, idẽ est quod ueritatẽ amare: stare uel esse in Christo, idem est quod Christũ diligere. Sciendum quippe est, quia præpositiuncula in, semper conglutinationẽ dilectionis significat, ita ut nunq̃ deus in aliquo nisi electo & dilecto, nunq̃ aliquis nisi electus & dilectus in deo, siue in Christo, uelut nunc in ueritate stare aut esse, authoritate sacræ scripturæ dicatur. Igitur præmisso quia ille homicida erat, statim subiungitur: & in ueritate non stetit, uniuersa iniquitas eius explanari per partes inchoatur, quæ primo nomine, quod est homicida, uniuersaliter exprimitur, sicut & Paulus de filijs huius loquẽs, cum dixisset: Repletos omni iniquitate, mox eiusdẽ iniquitatis multas species digessit, subiungendo: malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, &c. ¶ Et in ueritate inquit non stetit. Quare? quia ueritas in eo non est. Hic iam plerique longum funem texentes, quærunt & hoc, quare ueritas in eo non est? Nunquid enim (aiunt) ueritas, nulla præcedente diaboli causa, creaturam suam reliquit, & in illo esse noluit, atq; iccirco ille in ueritate stare nõ potuit? Abfit. Repugnat ualde textus & ordo literæ pręsentis. Primum enim dictum est: Ille homicida erat ab initio, ac deinde subiunctum est, & in ueritate non stetit, quia ueritas in eo non est. Itaq; si quæras, quare in ueritate non stetit? Respondemus, quia ueritas in eo non est. Si quęras, quare ueritas in eo non est? Dicimus quia ille homicida erat. Hoc etenim diabolo est in ueritate non stetisse, eò q; in eo ueritas non sit, quod est istis filijs eius Iudęis non manere in sermone dicentis: Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos: non manere inquam in sermone eius, propter id quod postmodum improperat illis dicens: quia sermo meus non capit in uobis. Quæ fuit autem ipse causam ab illis, cur sermo suus non capiat in eis, dicens: Quare loquelam meam non cognoscitis? Et protinus respondit: Quia non potestis audire sermonem meum, id est præ immensitate homicidalis odii, grauis & intolerabilis loquela mea uobis est ad audiendũ. Igitur & pater ipsorum diabolus iccirco in ueritate non stetit, quia ueritas in eo non est, id est in eo nõ capit, & iccirco ueritas in illo nõ est, quia homicida est ab initio, ueritatẽ quę est ipse dei filius, semp abhorrens ineffabili odio. ¶ Proinde patenter exigit intentio dicentis, ut singulis quæ de patre illoꝝ diabolo dicuntur, singula de ipsis filiis eius hoc modo subaudita reddant. Ille pater uester homicida erat ab initio, & uos nũc hæreditario me quęritis interficere odio. Ille in ueritate non stetit, & uos eadem superbia permoti, non uultis manere in sermone meo, ut ueritas uos liberet, & uere liberi sitis. In illo ueritas non est, & in uobis sermo meus non capit, & uos loquelam meam non cognoscitis. Sequitur. ⌊Cum loquitur mendacium, ex propriis loqtur, qa mendax est, & pater eius.⌋ Præcedens clausula sic terminata est, quia ueritas in eo non est. Constat autem quia creatura rationalis, in quacunq; ueritas non est, mendacium loquitur. Nihil enim est medium. Et iccirco necesse est, ut in q̃cunq; ueritas non est, contrarium eius, id est, mendacium in illo sit. Non igitur opus erat, ut cum dixerit: quia ueritas in eo non est, subiunxerit, in illo esse mendacium, uel eundem loqui mendacium, sed hoc solum dici, & audiri res postulabat, unde audierit uel didicerit mendacium. Itaq; recte postq̃ dixit: Veritas in eo non est, sic annexuit: Cum loquitur mẽdacium, ex propriis loquitur, qa mendax est & pater eius. ¶ Cum loquitur inquit mendacium, id est cum loquitur aliquid q̃d fine dubio est mendaciũ. Omne enim quod loquitur iste mendax homicida, mẽdaciũ est, etiam si fit aut eueniat quippiã eoꝝ quę esse, uel futura esse dixerit. Nihil enim corde simplici, nihil oñino loquitur absq; intẽtione fallendi. Primũ eius dictũ, q̃d ex sanctis scripturis habemus, nec est, nec erit, scilicet q̃ ait: Ascendam super altitudinẽ nubiũ, similis ero altissimo. Quis em̃ in nubibus ęquabitur dño, aut quis similis erit deo inter filios dei? Secundũ nihilominus, quod dixit: Comedite, & eritis sicut dii, nec est, nec erit: Quis em̃, inquit Psalmista, sicut dñs noster, qui in altis habitat? At uero q̃d eũ dixisse legimus: Si filius dei es, mitte te deorsum, scriptum est em̃: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollẽt te, ne unq̃ offendas ad lapidẽ pedẽ tuum, est quidem scriptum, sed cum intẽtione fallẽdi duplici corde hoc dixit, uidelicet ut cor filii hominis, quẽ sanctum esse inuidebat, in uanam gloriã efferret. Igitur mendaciũ est, omne q̃d hic homicida loquitur. ¶ Sed unde mẽdacium accepit, uel didicit? Ex propriis inquit loquitur, quia mẽdax est, & pater eius. Sic breui descriptione diabolum mendacẽ expressit, ut totius mali originẽ satis intellectum habẽtibus aperuerit, unde cœpta fit: Mendaciũ inquit, diabolus ex propriis loquitur. i. ex proprio corde confingt, & ita mẽdax est, ut mendacii quoq; pater fit. Ac si diceret: Iccirco dixi diabolum mendacẽ mẽdacium loqui ex propriis, quia pater eius est, subaudis mẽdacii. Pater autẽ dico. i. author & inuẽtor. Superbia namq; tumẽs, maluit refuga fieri pater mẽdacii, q̃ apud altissimũ patrẽ ueritatis perfistere inter filios dei. Et hoc modo pater mẽdacii illud sibi uidebatur adipisci, q̃d dicebat in corde suo: Similis ero altissimo, si cũ ille ueritatẽ de seipso genuisset, ipse econtrario mẽdacii pater existeret. ¶ Quid ergo inquis? Nunquid qa diabolus pater dicitur mendacii, mendacium econuerso dicendũ ex filius diaboli: sicut qui altissimus dicitur deus, & est pater ueritatis, ueritas econuerso dicitur, & est filius dei? Non

Nec

Rom. 1

Quia ueritas in eo non est

Iidẽ mores diaboli & Iud.

Quicq; dloq̃ diaboꝰ mendaciũ, etiã si eueniat quod dicit.

Esa. 14
Psalmo 88
Gen. 3
Psalmo 12
Mat. 4
Psal. 90

Qđ mẽdax & pr̃ eius

Esa. 14

Mẽdaciũ nõ debet dici filiꝰ diaboli, sicut ueritas dr̃ filius dei.

Nec enim mendacium ſubſtantia eſt, ideoq; nõ æquè ut ueritati dei, quę proculdubio ſubſtãtia eſt, hoc nomen q̃d eſt filius illi ſubantialiter aptari poteſt. Aliter altiſſimus pater ueritatis, & aliter diabolus dicitur pater mendacij, aliterq; ueritas altiſſimo, atq; aliter mendacium ineſt diabolo. Veritas quippe ſubſtantia eſt, & cõſubſtantialiter de ſecreta altiſſimi ſubſtantia nata eſt: mendaciũ uero, tanq̃ rubigo argenti, ſic angelicæ creaturę accidens eſt. Dicitur q; & eſt deus pater ueritatis, ut uere genitor cõſubſtantialis ſibi filij, per quem omnia fecit. Dicitur uero & eſt diabolus pater mendacij, ut accidentis author & inuentor uitij, per quod nullã omnino ſubſtantiam, & ne muſcam quidem, aut extremũ uermiculum fecit, ſed quæ dã eorum quæ à deo facta ſunt, nequiter infecit. ¶ O ſtultum & ignominioſum patrem, ò digne illudendũ diuinæ paternitatis aſſimilatorem. Nõne tibi ò creatura petulca, ſatis erat de uiro legitimo, id eſt creatore tuo ueritatem, quæ ſemen eius eſt, debito cum amore concipere, q̃ ſexus tui perſonas, id eſt coeſſentiales ſpiritus per phantaſticos cõcubitus mendacij fluxu polluere? Cuncta enim rationalium ſpirituũ uniuerſitas, cuius tu adulter ſpurciſſime partem magnam polluiſti, una mente unum uirũ creatorẽ ſuum ambire, ſuamq; inopis naturę ſubſtantiã, tantę ſubſtantiæ ſemine, quod eſt ueritas, locupletare debuit. Vnde enim ſunt omnes filij dei, niſi quia participauerunt uerbo, per quod & facti ſunt, quod eſt unicus filius dei? At tu ſuperbe & impure tanti patris amorem deſpexiſti, & eidem, bonum de corde ſuo uerbum in ſubiectam q̃q; creaturam eructuanti, proprium quid eructuãdo de corde tuo, ſimilis eſſe affectaſti. Sed tam aduerſa & peruerſa mente quid eructuare poſſes, niſi quod illi uerbo contrariũ eſſet? Eſt autẽ illud uerbum ueritas. Quid igitur tu niſi mendacium ebullires? ¶ Itaq; quemadmodũ fœmina naturalem uſum in eum uſum, qui eſt contra naturam, commutans, nullam hoc modo gignit ſubſtantiam, ſed tantummodo ſui & alienoꝝ corporum pollutionem, ſic tu, dum relicto deo proprium quid de teipſo generare uis, mendacium quod nulla ſubſtãtia eſt, adinueniſti, & per illud tu quidem nil creaſti, ſed libidini tuæ conſentientes ſpiritus, tuos eſſe filios, id eſt ut tu mendax es, mendaces effeciſti. Solus enim deus, qui cunctis quæ generant uim tribuit generandi ſubſtantiam de ſeipſo generare abſq; conſorte, potuit, per quã & in principio cuncta fecit, & nũc uſq; quoſdam ex hominibus deos, ac dei filios efficis, beatis cõſimiles angelis.

Inuectiua in diabolum

Pſal. 44

Ignominioſa cõparatio Rom. 1

FINIS LIBRI OCTAVI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Nonus.

SAPIentiſſimus Salomon dicit: Sicut qui mel comedit multum, nõ eſt ei bonum, ſic qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur ab ea. Scrutator autem maieſtatis ille eſt, qui iudiciorum dei abyſſum multam penetrare contendens, Verbi gra, dũ legit uel audit hoc, q̃d præſentiloco de diabolo dictũ eſt: Ille homicida erat ab initio, & in ueritate nõ ſtetit, qa ueritas in eo nõ eſt, &c. inextricabilibus ſemetipſum quæſtiunculis nimium temere & interdũ pueriliter obuoluit dicens? Si cuncta fecit deus bona ualde unde malum? Aut quomodo bonæ ſubſtantiæ ineſſe uel innaſci potuit? Item cur inquit deus angelum illũ fecit, quẽ adinuentorem malifore præſciuit? Vel certe cur nõ talẽ omnẽ rationalẽ creaturã condidit, quam omnino impoſſibile eſſet corrumpi, uel in uitium labi? Cur non omnes æque ut ſemetipſum per naturam inconuertibiles eſſe fecit? ¶ His atq; huiuſmodi quæſtiunculis nimii ſcrutatores ſemet ipſos implicantes, q̃ plurimi à gloria maieſtatis oppreſſi ſunt, & tanquam multo melle ſatiati, ſemetipſos conuomuerunt, ut, Verbi gratia Manichæi, qui ab initio ſuiſſe dixerunt gentẽ tenebrarũ, quã nn fecerit, ſed cũ qua pugnauerit deꝰ, & eũ detrimẽto ſui ſupauerit, & inde partẽ eius ſcilicet dei. i. electorũ animas in iſto præſentis uitæ exilio captiuã detineri, & de eiuſmodi gente tenebrarũ iſtos genitos eſſe, qbus nũc ueritas ait: Vos ex patre diabolo eſtis, & qcunq; illis ſunt ſimiles. ¶ Igitur altitudinẽ diuitiarũ ſapientię & ſcientię dei, incõprehenſibilia iudicia eius, & inueſtigabiles uias eius, cũ Apoſtolo uenerantes, hoc ſolũ iuxta prędictũ ſapientẽ dicimus, qa omnia propter ſemetipſum fecit deus, impiũ q̃q; ad diem malum. i. illum q̃q; quẽ præſciuit malum proprio uitio futurũ, fecit propter ſemetipſum, ſciens & hoc utiq;, q malitia eius uti poſſet ipſe in bonũ. ¶ Nunc demum deſcripto iam patre ſeminis nequam, filiorumq; ſceleratorum, quid de ſemetipſo filius dicat, audiamus. Sequitur. ⌊Ego autem, quia ueritatem dico uobis, non creditis mihi.⌋ Illius (inquit) qui homicida erat ab initio, & in ueritate non ſtetit, qa ueritas in eo non eſt, uos deſyderia facere uultis, mihi autem non ſaltem creditis, nõ

Pro. 25 Scrutator maieſtatis Pſal. 35

Gene.

Error Manichæorũ ex curioſa perſcrutatione

Rom. 11

Pro. 16

Eſai. 1 Sũma Iudęorũ puerilitas

aliam ob cauſam,niſi quia ueritatem dico uobis.Quid iſto peruerſius? quid tali oculo nequius? Quid magis obliquũ aut tranſuerſum,q̃ nõ credere cuiq̃ eò q̃ ueritatẽ dicat,cũ econtrario magis illi credendũ fuerit,eò q̃ ueritatẽ dicat? Sed ne mireris,iſti etenim de patre diabolo ſunt. Generationis aũt diabolice propriũ hoc eſt,ut ſit mendax,& cõmutet ueritatẽ dei in mẽ
Rom. 1 Eſa. 5 dacium,dicendo,ſcilicet bonũ malum,& malũ bonũ,ponendo dulce in amaꝝ,& amaꝝ in dulce,uocando lucẽ tenebras,& tenebaras lucẽ. Iſti igit̃,qm̃ ueritas eſt,& falli nõ poteſt ipſe,qui dixerat eis: Vos ex pre diabolo eſtis,neceſſe erat ut maxime propter hanc cauſam nõ crederent illi,qa ueritatẽ dicebat eis,& iccirco lucẽ tenebras uocarent,quia lumen ſuũ fundebat in uitis. Sed hoc impudenti cõtentione aſtruentes,cito cauſa cadunt,nullius em̃ habent ratiõis patrociniũ. Vnde & ſubdit. ⌊Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatẽ dico,quare uos nõ creditis mihi.⌋ Magna plane manſuetudo filij dei,qua percunctari dignat̃,qs eum de peccato arguere uelit aut poſſit,cũ ipſe ad relaxãda peccata uenerit,magna nihilominus iuſtitia, cuius cõſcientia talem apud maleuolos auditores propoſitionẽ facit,magna itidẽ & tuta ueri
Victoria Chriſti in diſputatione Pſalmo 44 tas dicentis: Si ueritatem dico,quare uos nõ creditis mihi. ¶ Recte ergo prophetico teſtimonio Pſalmiſta,cum dixiſſet: Intende proſpere,procede,& regna,ſtatim ſubiunxit: Propter ueritatem & manſuetudinẽ & iuſtitiã,& deducet te mirabiliter dextera tua. Quo autẽ illum ſua in preſentiaꝝ dextera deducit? Vſq; ad uictoriã iudicij,ad cõfutãdas rebelles cõſcientias inimicoꝝ regis. Eò nãq; tendit,ut agnoſcant q̃ in die iudicij nullã inde ſint excuſationẽ habituri quia nõ crediderunt illi,preſertim cũ nec eodem ſic ꝓponente poſſint obijcere: Feciſti aut facis hoc uel illud. Proinde nec poterant in eum iactare illud,q̃d iã uulgo dicit̃,cuius uita deſpi
Excutere puluerẽ de pedibus. Mat. 10 citur,reſtat ut & predicatio eius cõtẽnatur. ¶ Sic & cõſtanter humiles,& humiliter cõſtantes ſuos q̃q; diſcipulos eſſe cupit in auctoritate predicatiõis,cum dicit: Et quicunq; nõ receperit uos,exeuntes foras de domo uel ciuitate,excutite puluerem de pebibus ueſtris, in teſtimonium eoꝝ. Quid em̃ eſt predicatori,puluerẽ quoq; qui de ciuitatibus reproboꝝ pedib⁹ eius adhæſit,excutere in teſtimoniũ eoꝝ,niſi leuia quoq; peccata, ſine quibus humana nõ poteſt omnino uita tranſigi,publice plangere,& cotidianis hec emundando remedijs,de cetero ueſtimenta ſua,id eſt membra totius corporis,ab omni luto uite carnalis impolluta cuſtodire?
Eccle. 9 Qui ergo diſcipulis hoc precipiebat,ut ueſtimẽta ſua ſic excuterent,ut iuxta q̃ Salomon ait: Omni tpe ueſtimenta tua ſint candida,& oleum de capite tuo nõ deficiat,ſancte uiuendo pacem euangelizarent,digne prior ipſe ueſtimentũ ſuum mundũ,& nulla excuſſione indigens oſtendebat iſtis dicens: Quis ex uobis arguet me de peccato? Dicit autẽ de contemptoribus
Mat. 10 Luc. 10 eorundem excuſſoꝝ: Amen dico uobis,tolerabilius erit terræ Sodomoꝝ & Gomorreorum in die iudicij,q̃ ciuitati illi. Quanto magis iſti inexcuſabiles erunt,qui hunc de nullo q̃uis exiguo peccato arguere ualentes non recipiunt? Igitur cum dixiſſet: quis ex uobis arguet me de peccato,continuo ſubiunxit: Si ueritatem dico,quare uos non creditis mihi,ut ita cõuenti,cõſcientias ſuas interrogent,quã excuſationem habere poſſint in die iudicij,& protinus addit. ⌊Qui eſt ex deo,uerba dei audit,propterea uos non auditis, quia ex deo non eſtis.⌋ Tanq̃ diceret: Quid aduerſum me reſultatis dicentes: Vnum patrem habemus deũ? Omnis qui ex deo eſt,dinoſcitur hoc ſigno euidenti, quia habet aures audiendi,& audit uerba dei. Vos aũt non auditis,ſed eſtis ſine auribus ad omne quod deus loquitur,& hoc palam omnibus eſt,ex eo maxime,q̃ me quæritis interficere,ſicut paulo ſupra dixi: quia ſermo meus nõ capit in uobis,igitur ex deo non eſtis,& propterea non auditis. Quid deinde reſtat,niſi ſic eſſe ut dixi,qa uos ex patre diabolo eſtis? Itaq; breui cõcluſione terminata eſt tota confutatio iſtoꝝ, qui patrem ſuum Abraham eſſe iactitantes,unum quoq; patrem deũ ſe habere mentiti ſunt, ex quo uanam defenſionem ſuam adorti, dixerũt: Semen Abrahæ ſumus,& nemini ſeruiuimus unq̃.
Qui dei ẏba audit,ex deo eſt ¶ Veruntamen diligentius cõſyderandũ eſt quid ſit,quod dictũ eſt: qui eſt ex deo,uerba dei audit,propterea uos nõ auditis,quia ex deo nõ eſtis. Quid enim eſt eſſe ex deo,& iccirco uerba dei audire: uel econtra ex deo nõ eſſe,& propterea nõ audire? Nulla plane eſſet quæſtio,ſi ita dictũ fuiſſet: qui uerba dei audit,ex deo eſt,propterea uos ex deo nõ eſtis,qa nõ auditis. Cõ
1. Iohan. 4 ſtat em̃,& uulgo q̃q; notũ eſt,quia ex quo uerbũ fidei ſuſcipit,& in Chriſto renaſcitur,homo ex deo eſt,& ad deũ pertinet,Iohanne hoc idem teſtante,quia omnis ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne ueniſſe,ex deo eſt,& ex eo quemlibet ex deo non eſſe cognoſcimus,q̃uerba dei non audit,ut in regenerationem dei transferatur: Sed propterea (inquit) uos non au-
Quid eſt hic ex deo eſſe ditis, quia ex deo non eſtis. ¶ Igitur quid ſit ex deo eſſe,uel non eſſe,& propterea uerba dei audire uel non audire,cum auctoritate ſacræ ſcripturæ, quærentes primo ad memoriam reuocemus cauſam,cur hæc dicta ſint,ne ullam uobis nebulam iam aſpergat hæreſis Manichęorum,qui de his domini uerbis dicere ſoliti ſunt: Ecce quia duæ naturæ ſunt,una bona,& altera mala,dominus dicit: Propterea uos non auditis,quia ex deo non eſtis. Dicta ſunt ut iq̃ hęc
Gen. 17 propter elatam nimis Iudæorum ſuperbiam, qua (ut dictum eſt) ſe ſolos ex deo eſſe præſumebant, uidelicet ſecundum Iſaac, quem ex deo Sara ſterilis & longæua, ex deo inquã, id eſt,

per

per dei repromiſſionem,& non per carnis accepit conſuetudinem, quomodo Agar Iſmaelē, quia profecto(ſicut iam ſuperius dictum eſt)naturale eſt,ut de uiro quamuis ueterano iuuencula concipiat,qualis erat Agar,ut autem anus,præſertim ſterilis(qualis erat Sara,qualis erat Elizabeth)concipiat,dei donum eſt. Hoc ſcientes,ſe ſolos(ut dictum eſt)ex deo eſſe,ſe ſolos præſumebant eſſe filios Abrahæ. ¶ Apuerſus huiuſmodi æſtimationem ueritas preſens Qui eſt ex deo(innqit)uerba dei audit,propterea uos non auditis,quia ex deo non eſtis. Quod eſt dicere. Qui non in illa multiplici ſuperfluitate naturæ eſt,de qua deus poſt peccatum primi hominis dixit ad Euam, matrem cunctorum uiuentium: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos,ſed ex illa benedictione, qua in paradyſo ante peccatum benedixit eis dicens:Creſcite & multiplicamini,& replete terram,& ſubiicite eam,& dominamini piſcibus maris,& uolatilibus cœli,& uniuerſis animantibus quæ mouentur ſuper terram,de qua potiſſimum benedictione,ille pater noſter Iſaac extitit,de cuius nobili ortu uos ſecundū carnem plurimum gloriamini,hic uerba dei audit. Conſtat quippe quòd omnes ſancti & electi qui nunc per Chriſti gratiam uocantur,iuſtificantur,meritisque diuerſis magnificantur, omnes(inquam)& ſi non eadem prærogatiua meritorū, eadem tamen prouidentia dei,qua & Iſaac,præſciti & prædeſtinati generantur,& omnes ex illa benedictione ſunt,qua primos homines ante peccatum(ut prædictum eſt)benedixit deus. ¶ Illud quoq; certum eſt,quia niſi peccatum admiſſum fuiſſet, illi tantummodo naſcerentur, qui nunc per Chriſti gratiam liberantur. Illi autem omnes, qui nunc in perditione relinquuntur,ex illa maledictione ſunt, qua dictū eſt ad mulierē:Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos,quia niſi peccatū(ut iam dictum eſt)præceſſiſſet,nullatenus iſta ſylua(quæ ad nihil aliud eſt,niſi ut excidatur,& in ignem mittatur)de radice carnis noſtræ ſuccreuiſſet. Igitur qui eſt ex deo(inquit)id eſt ex benedictione illa, qua deus omnes ad uitam pertinentes naſci iuſſit,hic uerba dei audit,id eſt,præeunte gratiæ dei aſpiratione obaudit, ad eandem uitam, quā intercipiente præuaricatione perdiderat reuocanti. Et propterea uos non auditis,quia non ,uti uos putatis,æque ut Iſaac pater ueſter ſecundum carnem,ex illa benedictione, ſed ex maledictione,quæ peccatū cōſecuta eſt,multipliciter & ſuperflue pullulaſtis,teſtante propheta:Quia de aquis Iuda exiſtis, id eſt non ex fide patrum,ſed ex ſola carne traducti eſtis.Sequitur. ⌊Reſponderunt ergo Iudæi,& dixerunt ei: Nonne benedicimus nos,quia Samaritanus es tu,& dęmonium habes? ⌋ Cauſa ſuperiori terminata,congrue ſatis Euangeliſta ſequentem orditur,dicendo:Reſponderunt igitur.Nam hactenus ab eo loco,quo dictum eſt:Semen Abrahæ ſumus,& nemini ſeruiuimus unquam. In hoc Iudæi ſteterunt, ut ſeipſos ex antiqua carnis nobilitate ad deum pertinere,tantumq; Iudæorum,& non etiam gentium,deum eſſe confirmarent.Sed confutati ſunt,& ita obſtructum eſt os eorum, ut ramos oleaſtri, qui contra naturam inſerti ſunt in bonam oliuam, iam curandum non ſit , quòd naturales rami non fuerint , id eſt,nobis qui conuerſi ex gentibus in fide patriarcharum ſtamus, curæ eſſe non debeat, quòd ſecundum carnem filij Abrahæ non ſumus.Igitur quia cauſa ceciderunt,& ratione ſuperati ſunt,furioſe ad conuitia proruunt,quomodo ſi athletam fortiſſimum uictus,& ſolo deiectus aduerſarius, quia ferire non poteſt armis,petat ſpumoſis dentibus: Nonne(inquiunt) benedicimus nos, quia Samaritanus es tu,& dæmonium habes? Ecce duo quaſi peccatoris argumenta. Dixerat enim:Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico,quare uos non creditis mihi? Ergo ne intactus abiret,impingunt duo hæc,quòd & ſamaritanus eſſet,& dæmonium haberet. ¶ Sed aperte mentita iniquitas ſibi,quia profecto hæc uerba non ſunt dęmonium habentis, ſicut & turbæ quodam loco teſtanturdicentibus phariſæis: Dæmonium habet,& inſanit. Quid enim eum auditis? Igitur iuxta quod & quidam ſapiens dicit: A facie uerbi paruit fatuus,ſicut gemitus partus infantis,cito per furioſum ſtultitiæ ſuæ partum,uerum eſſe teſtati ſunt,quod dixerat ueritas,quia ex patre diabolo eſſent,qui ex propriis loquitur mendaciis. Non enim cum paruo amaritudinis ſuæ tormento blaſphemiam hanc enixi ſunt, quam de patre ſuo ,patre mendacij conceperunt filij mendaces, animæ adulteræ & fatuæ à facie uerbi,ab increpatione ueritatis mendacium parturientes. ¶ Porro ubi,uel quando dixerunt,quòd dæmonium haberet,& in hoc Euangeliſta ſuperius,& in cæteris ſimiliter inuenimus. Nam & ſupra dixerunt:Dæmonium habes,quis te quærit interficere? & ipſum quoque Beelzebub uocauerunt,dicente ipſo apud Matthæum:Si patremfamilias Beelzebub uocauerunt,quanto magis domeſticos eius? Verum ubi,uel quando Samaritanum illum uocauerunt, uel unde huiuſce improperij occaſionem nacti ſint, apud neminem Euangeliſtarum inuenimus, niſi forte pro eo,quòd apud Samaritanos,quibus utique Iudæi non conuerſabantur, biduo manſit & docuit,ut idē hic Euangeliſta refert longe ſuperius. ⌊Reſpondit eis Ieſus:Ego dęmoniū non habeo,ſed honorifico patrē meum,& uos inhonoraſtis me.⌋ Hoc loco cum dicit:Ego dęmoniū non habeo, nisq; à magna manſuetudine ſua recedit,qua(ut ſuperius iam dictum eſt)neminem refellere conſueuit,Aliud namq; eſt,cū interrogatus qs negat,

Lib.8

Lucæ 1 Exdeo eſt, q ſub pria bñdictõe naſcit

Gen.3

Gen.1

Rom.8

Nati ſub maledictiõe, ex deo non ſunt

Mat.3

Eſa.43

Rom.11

Conuicium a deuictis

Stulta Iudæ. blaſphemia Pſa.26 Ioh.10 Eccl.19

Dęmoniũ h3 ſæpe dictū Ioh.7 Mat.10

Ioh.4

Māſuetudo Chriſti

atq;

atq; aliud, cum id quod alius affirmauerit, ipſe ex oppoſito conſiſtens alius denegat. Hoc plane interrogando dixerant: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmoniũ habes? Cęterꝝ & ſupra dixerunt cum affirmatione, dęmoniũ habes, quiste quęrit interficere, & paulo poſt dicturi ſunt nihilominus affirmantes: Nunc cognouimus quia dęmonium habes. Igitur & in hoc mirabilem ſeruat manſuetudinis atq; ueritatis ſuæ tenorem, cp unum idemq; obprobrium & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia diſſimulat. ¶ Porro quamcũq; ob cauſam dicant illum Samaritanum, quẽ utiq; non ignorabant genere eſſe Iudęum, & à loco Galilæum, de quo & ſupra dixerunt: ſcrutare & uide, quia propheta à Galilæa nõ ſurget, illud mirum eſt de paruulis iſtis, quos inuidia occidit, quomodo contra ſemetipſos ſententiã dixerunt, ita ut iuxta Pſalmiſtam recte de hoc etiam dici poſſit: Quia ſagittæ paruulorꝝ factę ſunt plagę eorum, & infirmatæ ſunt contra eos linguæ eorum. Si enim pro cauſa qualibet extrinſecus accidenti, quã tamen nulla ſignificatione exprimunt de homine naturaliter Iudæo tam cito facere uolebant Samaritanum, quomodo ipſi quærentes interficere hominẽ, qui ueritatem loquebatur eis, quod Abraham non fecit, dicebant: Semen Abrahę ſumus, pater noſter Abraham eſt, & unum patrẽ habemus deũ, & iraſcebantur ſibi non eſſe conceſſum? Sed iam ipſum attendamus ueritatis & ſapientiæ reſponſum: Ego (inquit) dæmoniũ non habeo. ¶ Notandum quod non ait: Ego Samaritanus non ſum. Profecto dum de hac parte iniecti obprobrij filet, ipſe ſilentio ſuo ſatis indicat, quia genere uel communione, quam Iudæi cum Samaritanis non habebant, eſſe Samaritanum uel Iudæum, aut certe Græcũ, nõ tanti eſt, ut qsq; animum aduertere, aut ullam operã dare debeat ad eluẽdum uel remouẽdũ à ſe huiuſce * dominationis obprobrium. Alias autẽ & uere iuxta myſticũ ſenſum, quẽ tamen Iudęi nõ attendebant, Samaritanus eſt dñs noſter Ieſus Chriſtus, ſicut ab ipſius nominis interpretatione palam omnibus intelligi datur. Samaritanus etenim interpretatur cuſtos. Quis autẽ niſi ipſe uerus & peruigil, non dormitans, neq; dormiens humani generis eſt cuſtos? ¶ Quapropter in illa inſigni parabola, quã ſic inchoat: Homo quidã deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, pulchrum ſeipſum Samaritani illius nomine & opere commendat, qui faciens iter uenit ſecus eundem hominẽ, & alligauit uulnera eius, infundens oleum & uinum. ¶ Proſpiciens etenim iſte cuſtos noſter de excelſo ſancto ſuo, de cœlo in terram aſpiciens, uidit genus humanũ à latronibus deſpoliatum, & plagis impoſitis ſemiuiuũ relictũ, id eſt, à diabolo deceptore dignitate ſuæ conditionis exutũ, & creatoris ſui non quidẽ imagine, ſed ſola ſimilitudine nudatum, quod erat ſemiuiuũ eſſe relictum. Rationem ſecundum quam ad imaginem dei factus eſt, homo non perdiderat, ſed imitationẽ bonitatis eius, ſecundum quam ad dei ſimilitudinem factus erat, amiſerat. Vidit in quã genus humanum ſic ſemiuiuũ, & appropiauit, proximus enim noſter factus eſt, & abſq; peccato noſtri per omnia ſimilis, & omnẽ curam, quam eadem parabola proſequitur, adhibuit. Igitur de hoc nomine quod eſt Samaritanus, recte cuſtos hominũ dominus noſter tacuit, & tacendo ſatis laudauit. Hoc autẽ, quod nullius boni notam retinet, interrogatus non bene dictum eſſe reſpondit, dicens: Ego dæmoniũ non habeo. Sed quid? Honorifico inquit patrẽ meũ. ¶ Hæc ergo cõtrario modo oppoſita eſſe conſtat, dæmoniũ habere, & patrẽ deum honorificare, ipſo authore, qui aduerſariæ propoſitioni qua dictum eſt: Et dæmonium habes, reſpondens ſic opponit: Non, ſed honorifico patrem meum. Amplius honorificare deũ, & inhonorare dei filium, oppoſita ſunt: quia non ſolum ſenſu, ſed & uoce contraria ſunt. Proindẽ dæmonium habere, & deũ inhonorare, uoce quidem diuerſa, ſenſu autẽ paria ſunt. Igitur dum ſic reſpondet manſuetus & uerax: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrẽ meum, & uos inhonoraſtis me, obprobriũ inimicorum retorquet in caput ipſorꝝ, uocis qdem deuitans horriſonãturpitudinẽ, ne diceret: uos potius dæmonium habetis, rei autẽ retinens ueritatem, qa niſi reuera dęmoniũ haberent, dei filium nõ inhonorarent. Quo dicto ſtatim peruerſis illorꝝ cogitationibus occurrit dicẽs: Ego autẽ gloriã meam nõ quæro, eſt q quęrat, & iudicet. ¶ Exiſtimabant eñ iniqui, cp ille eſſet ſui ſimilis, id eſt cp uanã quęrens gloriã de ſeipſo teſtimoniũ perhiberet, & ea mente diceret: quis ex uobis arguet me de peccato? & his ſimilia: qua & illi, quibus recte dicebat: Vos eſtis qui iuſtificatis uos corã hominibus, deus autẽ nouit corda ueſtra, & huiuſmodi q̃plurima. Talem quippe illum haberi cupientes, ſuperius dixerunt: Tu de teipſo teſtimoniũ perhibes, teſtimonium tuum nõ eſt uerꝝ. ¶ At ille intantũ nulli unq̃ adulatus eſt, ut in ciuitate illorꝝ magna & amplauel unius noctis hoſpitiũ nunq̃ habuerit, ſed ſemper foris, & in Bethania maxime hoſpitatus ſit. Non enim quemadmodũ homines, mundi huius amatores gloriam ſuã quęrentes & in domibus regum eſſe feſtinantes, omnibus adulantur, & iccirco recte mollibus ueſtiti dicunt nõ inquam ita & ipſe fauorem illorꝝ optabat, ut ſibi ab eis quantocyus regię ſalutatiões acclamarent, & diceret: Viuat rex Chriſtus, & ſic ab hoibus uel per homines ſuper ſoliũ Dauidicum ſublimaretur. Quod ſi quippiam talem expectaret ab eis, non utiq; ſic argueret eos in ueritate, ut & paulo ante non tacuerit dicens: Vos ex patre diabolo eſtis, Veriſſime ergo ait: Ego

Redargutio Iudæorum Ioh. 7

Pſal. 93

Quõ Chriſtꝰ Samaritanꝰ.

* denoiatiõis

Pſalmo 20 Parabola Luc. 10

Pſalmo 101

Honorare deum & inhonorare filiũ dei cõtraria ſũt.

Pſalmo 49 Lucæ 16

Chriſtus nemini adulatus eſt Mat. 21 Lucæ 7 Mat. 11

Ego gloriam meam non quæro. Et protinus adiungit: Eſt qui quærat, & iudicet. Tuti ergo ualde animi uerba ſunt hæc. Quomodo enim gloriam Chriſti ſui, gloriam regni, gloriam ſacerdotij eius non quæreret & iudicaret? Quomodo hanc eius confidentiam non agnoſcebant? Iurauit enim dominus Dauid ueritatem & non fruſtrabitur eum, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam: Hoc de gloria regni eius dixit ſpiritus propheticus. Item de gloria ſacerdotij eius: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æteruum ſecundum ordinem Melchiſedech. Erant ergo inimici ueritatis, & cum patre ſuo, patre mendacij diabolo conſilium inſipiens ineant, quomodo quaſi rationabiliter conſilium dei ſpernant in ſemetipſis, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos, & hoc modo impleant ſcripturam dicentē: Aſtiterūt reges terræ & principes conuenerunt in unū aduerſus dominū & aduerſus Chriſtum eius. Nam reuera qui iurauit (ut ſupra dictum eſt) rite prouidebit ſibi, ne iuramentum ſuum irritum ſit. ¶ Quęret enim & iudicabit gloriam Chriſti ſui, ut ſitis uos inimici Iudæi, quaſi tempeſtas tranſiens, ipſe autē quaſi fundamentū ſempiternū, uidentibus cunctis & audientibus uniuerſis, ſentētiāq; laudantibus, quia reos maieſtatis, gloria ſui filij inuidos, dñs cœlorū duplici cōtritiōe cōterēdos iudicabit uos, ipſo rege loquēte ad uos in furore ſuo, & in interitu uro ridente ac dicente: Ego autē conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montē ſanctū eius, prædicans præceptū eius: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & poſſeſſionē tuā terminos terræ. Sequit. ⌊Amen amen dico uobis, ſi quis ſermonem meū ſeruauerit, mortē non uidebit in ęternum.⌋ In eo quo cœpit ueritas ſermone perſeuerat, ſingulare undecunq; conſtantię totius exēplar, primāq; propoſitionem laſſatis aduerſarijs eodē ſenſu, paucis tamen uerbis demutatis, iterat. Supra namque ſic propoſuerat: Si manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Nūc uero inquit: Si quis ſermonē meū ſeruauerit, mortem non uidebit in æternū. Profecto manere in ſermone, id eſt ſermonē ſeruare, & mortem nō uidere in æternū, ipſa libertas eſt, de qua illic dictū eſt: Et ueritas liberabit uos. ¶ Hoc ergo in ſeipſo prędocuit, ut cū malorū peruerſitas creſcit, nō ſolum frangi prędicatio non debet, ſed etiam augeri. Illud tamen prætereundū non eſt, quia cū prius ad ſecundā perſonam ſermonem dirigens dixerit: Si uos māſeritis in ſermone meo, &c. tertia nunc uti perſona maluit, dicens uniuerſaliter: Si quis ſermonem meū ſeruauerit. Nec enim decebat, ut eis, quibus iam dixerat: Vos ex patre diabolo eſtis, data iam ſententia de pditione illorū, conditionēiterū ingereret eiſdem uitæ & ſalutis. ⌊Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmoniū habes: Abraham mortuus eſt, & prophetæ & tu dicis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non guſtabit in æternum? Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? Et prophetæ mortui ſunt. Quem teipſum facis?⌋ Vere ſtultis, quales maxime iſti ſunt, illud peccatum, cuius & ſerui ſunt, ita ut cum ſtudio contentionis aduerſus dei ſapientiam dimicant, quæ ſint elementa exordij ſermonis dei, nec dum ſe ſcire indicant. Vbi nam cor ſuum dereliquerunt, & aures ſuas depoſuerunt, tam multa clamante ſcriptura, de morte peccatorum peſſima, Verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te, non expectabunt qui deſcendunt in lacum ueritatem tuam, uel: quoniam nō eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? & his ſimilia. Nempe de hac morte uera, de hac morte mala dicebat ueritas: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. At illi qui iam æternæ morti inhæſerant, & eandem mortem cui inhęſerant, non uidebant, dum ſolam mortem carnis aſpicerent, in ueritatis ſermone caligabant. Dixerunt ergo: Nunc cognouimus quia dæmoniū habes. Et unde, ò paruuli poſſeſſores ſtultitiæ, tantæ rei nacti eſtis notitiam? A maioribus inquiūt capimus argumentum. Abraham enim & prophetæ mortui ſunt, qui & maiores q̄ tu fuerunt, & ſermonem dei meliorem, magis'que tuo ſermone authenticum ſeruauerunt. ¶ Quē ergo teipſum facis? Quouſq; tendis ſupra temetipſum, uel cuius ad menſuram magnificas teipſum, cuius menſuram nos omnes nouimus, uidelicet quod ſis homo Galilæus, fabri filius? Talis utiq; percunctatio dicentium, Quem teipſum facis, nimis iniurioſa eſt. Quis enim aliud ſeipſum facit, q̄ eſt, niſi is, in q̄ ueritas non eſt, mendax & mendacij pater, & omnis hypocrita & nequam, qui utiq; ex parte eius eſt? Ita ergo dente putrido ſapientiam tom mordentes, & pede falſo ueritati reſiſtentes, quali ſint retuſi reſponſo audiamus & nos. ⌊Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater qui glorificat me.⌋ Ne hæc dicta ullam filij dei impotentiam ſonare uideantur, tanquam minus patre deo filius dei glorioſus ſit, hoc primo ſciendum eſt, quòd nemo, niſi alienæ raptor gloriæ, ſeipſum glorificare æſtimandus ſit. Qui enim ſe iactat & dilatat, confidens in corde ſuo, exemplo illius, qui primus creatoris ſui communione contempta, ſibimet in corde ſuo loquens: Sedebo (inquit) in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo: ille inquam, qui iactando & dilatando ſe hūc imitatur, glorificare ſeipſum dicendus eſt, eique recte dicitur: Quem teipſum facis?

Eſt q̄ quęrat & iudicet Pſalmo 131

Pſalmo 109

Lucæ 19 Pſalmo 2

Graue iudicium in Iudæ. Prou. 10

Pſal. 2

Nō ceſſandū prędicatiōe ppē malos

Mortē nō guſtabit ī ętēnū Heb. 5

Pſa. 35 Eſa. 38 Pſa. 6

Quem teipſum facis.

Glorificare ſeipſum debet nemo

Prou. 28 Eſa. 14

Pro. 28

facis,quia ſtulus eſt,&iurgia concitat,dum ſupra ſemetipſum ſe extendit,ſocialem compariũ charitatem deſerens,inferiorumq; charitatẽ faſtidiens.Ergo dei filius non ſeipſum glorificat: nam econtra cum in forma dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt æqualẽ eſſe ſe deo,ſed ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accipiens,in ſimilitudinẽ hominum factus,& habitu inuentus ut homo humiliauit ſemetipſum,factus obediens patri uſq; ad mortem,mortem aũt crucis.

Philip.2

Aequal' gl'ia p'ris & filij

¶Igitur non ,ut Arrius impie calumniatus eſt, impotentiam ſuam dei filius teſtatur,cum dicit:Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt,eſt pater meus qui glorificat me:ſed cõcordem cum patre exprimit charitatem,qua ſe non ſolum nunq; à patre diuiſit,ſicut caluniantur iſti dicentes:Quem teipſum facis?ſed potius paternę obediens charitati,quòd infra ſe erat,ſcilicet humanam naturam aſſumpſit.Dicat itaq;:Si ego glorifico meipſum,gloria mea nihil eſt, id eſt,quiquis ſupra ſemetipſum tendit,ſicut uos de me calumniamini,dicentes : Quem teipſum facis?gloria eius nihil eſt.Debemus enim concordem patris & filii charitatem nos imitari,qua & pater filium,& filius patrem glorificat,ipſo filio dicente:Pater,clarifica filiũ tuum, ut & filius clarificet te,ut mutua charitate fiat in nobis quod ſcriptum eſt : Honore inuicem præuenientes,&tunc gloria noſtra nonnihil eſt.Ea quę protinus addit,cordi prudenti & auri doctrinam quærenti humilem ſatis de obiecta calumnia purgationem ſonant filii dei, uide licet q̃ non uanam quærẽdo gloriam,ſed certam ob cauſam de ſeipſo dicat hęc,& cætera huiuſmodi.Cum enim dixiſſet:Eſt pater qui glorificat me.ſtatim adiecit: ⌊Quem uos dicitis, quia deus noſter eſt,&non cognouiſtis eum,Ego autem noui eum.Et ſi dixero,quia nõ noui eum,ero ſimilis uobis mendax.Sed ſcio eum,& ſermonẽ eius ſeruo.⌋ Quid igitur?Vtiq; quia dixit:Et ſi dixero quia non noui eum,ero ſimilis uobis mendax,econtra ſubaudiendum eſt,qa ſi uos cognoueritis eum quem dicitis:quia deus noſter eſt,eritis ſimiles mei ueraces : Quid nunc potius eligendum eſt?Quid niſi inſipiens conſilium dare audeat ueritati &ſapiẽtię dei, ut uanæ gloriæ ſuſpitiones uitando,neget ſe ſcire deum,uel ipſum eſſe patrem ſuum,& ſic fiat ueritas mendacibus ſimilis mendax? ¶Nonne multo melius & incomparabiliter dignius eſt,ferre ad tempus ſuſpiciones &criminationes falſas,&interea quod uidit& audiuit,hoc teſtari,donec aliquos eoꝝ,qui dicunt ſe habere patrem deum,& non cognouerunt eũ,atque ideo mendaces ſunt , faciat ſibi ſimiles ueraces, ſcilicet deum confitentes pariter & cognoſcentes?Imò ſi iſti ſcire nolũt,nonne & ſic expectare ſatius eſt,donec omnis mundus ſciat gloriam eius,quoniam eſt qui quærat & iudicet?Fruſtra namq; ueritas in hunc * modum ueniſſet,ſi ſeipſum negando mendacibus ſatisfeciſſet.Bene ergo quod mallet eligens:Sed ſcio(inquit)eum,& ſermonem eius ſeruo.Hic enim ſermo eius eſt,&hoc mandatum ille mihi dedit, ut non ſolum uſq; ad opprobria,ſed &uſq; ad mortem,teſtimoniũ ueritati prędicando,q̃ ipſe me miſerit ad hoc,q̃ quiſquis ſermonẽ meum ſeruauerit,mortẽ non uideat in æternum. Sequitur. ⌊Abraham pater ueſter exultauit ut uideret diem meum,&uidit,&gauiſus eſt.⌋Refutato uanæ gloriæ conuitio,quo denotauerant eum aduerſarij dicentes:Quem teipſum facis?nunc demum ad illud reſpondet,quod cun indignatione non parua interrogauerant dicentes:Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham qui mortuus eſt? Abraham inquit pater ueſter exultauit ut uideret diem meũ.Magna & mira ſententia,qua & magnum patris Abrahæ meritum,& longe maius ſuæ magnitudinis prædicat teſtimoniũ. ¶Quid enim eſt quod ait: Exultauit ut uideret diem meũ,niſi illud,quod & nos in eodem patre fidei noſtræ recte miramur,quia primus ad præceptũ dei longam & laborioſam ſuſtinuit peregrinationem,ſic non quaſi triſtitiam aut neceſſitatẽ,ſed ut uerę magnę lætitię expectationem:Promiſerat em̃ illi deus nullum habenti hæredẽ,imò(&quod maius eſt)ſterilẽ habenti uxorem,q̃ in ſemine eius benedicerentur omnes gentes.Nec ſtatim accepit filiũ,per quẽ illud ſemen benedictionis,quod eſt Chriſtus,ſperare poſſet,ſed prius exijt,neſciens quo iret,& in terra aliena in caſulis habitando,demoratus eſt,non habens hic manentem ciuitatẽ,ſed futurã inquirens.Hoc ergo magnum quidem eſt patris Abrahæ meritum,quod hanc eius obediẽtiam dei filius appellat,exultationem,ſed longe maius eſt ſuiipſius teſtimonium, q̃ diem ſuum fuiſſe teſtatur, eiuſdẽ exultatiõis pręmiũ dicendo:Exultauit ut uideret diem meũ.¶Et uidit(inqt)& gauiſus eſt. Tunc quippe diem domini Abraham uidit,cum in figura ſummæ trinitatis angelos hoſpitio ſuſcepit. Quibus profecto ſuſceptis,ſic tribus quaſi uni locutus eſt, quia & ſi in perſonis numerus trinitatis,in natura unitas diuinitatis eſt.Vidit ergo & gauiſus eſt. Quis autem penſare poteſt illud beati ſenis grudium,quando accepit diutinæ exultationis ſuæ præmiũ, ſcilicet filium,ueracis dei teſtimonium , poſteritatis initium, generis fundamentum, ſalutis argumentum,naſcituri Chriſti ſeminarium?Quis(inquam)niſi quem eadem fides animauit perſentiſcere poteſt gaudiũ amici dei,quo dilatabatur anima eius, cum ſtaret familiariter cũ illo ſub arbore, à cuius facie timide abſcondit ſe reus Adam ſub arbore,& cibis ſuis illum paſceret,quem ille per cibi rapinam offenderat,ſuamq; radicẽ uetus oliua reuireſcere conſpiceret ad proferendum fructum,qui tandem uetiti ligni morſus expiaret?Recte igitur hic filius

Iohan.17. Rom.12

Nõ eſt tacenda ueritas,pter ſuſpitiones

*mundum

Abrahã exultauit vt videret diẽmeũ

Gen.17

Gen. 12 Heb.15

Vidit & gauiſus eſt Gen.18

Adę & Abrahę cõparatio

Abrahæ

Abrahæ maior q̃ Abraham. Abraham, inquit, pater ueſter exultauit, ut uideret diem meũ, & uidit & gauiſus eſt. At illi carnales filij Abrahæ, ſuos à carne oculos non ſubleuantes, & in eo ſolam carnis ætatem penſantes, uerba hæc intelligere nolebant. Verba enim oris eius, inquit Pſalmiſta, uerba inquam iniuſti huius Iudaici populi, iniquitas & dolus, & noluit intelligere, ut bene ageret. ⌊Dixerunt ergo Iudæi: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidiſti? ⌋Non ignorabat ueritas quicquid reſpondiſſet, uertendũ eſſe in calumniam. Sic enim inſiſtebãt aduerſarij, quomodo luctatores improbi, qui uirum fortiſſimũ, quia uirtute deijcere nõ poſſunt, fraude, ut in foueam ruere faciant, circũueniunt. Sic enim iſti inſidioſi urgebant, ut uerbũ elicerent, quod prõ blaſphemia condemnare poſſent. Attamẽ reſpõdendũ illis erat, ut totus mundus, illis non audientibus, audiret: non neglecta ſcriptura, quæ dicit: ne effundas ſermonem, ubi non eſt auditus: cum non tam propter illos qui perſequebantur, quàm propter nos qui crediturí eramus, idem ſermo funderetur. ⌊Dixit ergo Ieſus: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. ⌋Inuſitata quidem, ſed propria ſecundum rem dictio eſt, ante Abraham ego ſum. ¶ Ante enim præteriti temporis eſt, ſum præſentis. Et quia præteritum & futurum tempus diuinitas non habet, ſed præſens ſemper habet, non ait, ante Abraham ego fui, ſed ante Abraham ego ſum. Vnde & ad Moyſen dicitur: Ego ſum qui ſum, & dices filijs Iſrael, qui eſt, miſit me ad uos. Ante ergo uel poſt Abraham habnit, qui & accedere potuit per exhibitionem præſentiæ, & recedere per curſum uitæ. Veritas uero ſemper eſſe habuit, quia ei quicquam, nec priori tempore incipit, nec ſubſequenti terminabitur. Sed ſuſtinere iſta æternitatis uerba mentes infideliũ non ualuerunt, imò noluerunt, ſicut de hoc maxime iniuſto & inſipiente populo ſcriptum eſt, & iam ſupra dictum eſt, quia noluit intelligere ut bene ageret. ⌊Tulerunt ergo lapides ut iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo. ⌋Finis atq; principium certaminis huius idem eſt. Principiũ quippe eſt locus ille ubi ſic ſcriptũ eſt: Dixit ergo eis iterum Ieſus: Ego uado & quæretis me, & in peccato ueſtro moriemini. Sic nanq; ante hæc Euangeliſta ſuperiora terminauerat: Et nemo apprehẽdit eum, quia nondum uenerat hora eius. Eſt ergo principium aliud quod ſequitur: dixit ergo eis iterum Ieſus &c. At uero illic ait dominus Ieſus: Si ergo nõ crediderítis, quia ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris. Dixerunt ergo Iudæi: Tu quis es? Reſpondit Ieſus: Principium qui & loquor uobis. Nunc uero ait: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Igitur finis initio conueniens redditus eſt. Non enim diſcrepant, ſed alterutrum confirmant hæc, principium ego ſum: & antequam Abraham fieret, ego ſum. ¶ Item quod illic uerbis comminatus eſt, dicens: quæretis me, & quo ego uado, uos non poteſtis uenire, ſi enim nõ crediderítis quia ego ſum, moriemini in peccatis ueſtris, hoc ipſum factis hic expreſſit, dũ tollentibus illis lapides, ut iacerẽt in eum, pro eo quia dixerat, antequam Abrahã fieret, ego ſum, abſcondit ſe, & exiuit de templo. Quid enim eſt, quòd Iudæi nunc uſq; longe ſunt à ſalute, niſi quia Ieſus, id eſt, ſaluator, ab illis abſcondit ſe? Et quid eſt, q̃ ciuitas & templum ſuper oculos, imò & ſuper cadauera illorum cecidit, exterminantibus Romanis, & quæcunq; illic deo patrum ſuorum offerre uel celebrare conſueuerant, holocauſta arietum, & adeps pinguium, & ſanguis uitulorum & agnorum & hircorum, neomeniæ & ſabbatha, & aliæ feſtiuitates eorum, quaſi ſtercus ſuper uultus illorũ proiectæ ſunt, deo proteſtante ac dicẽte, iniqui ſunt cœtus ueſtri, Calendas ueſtras & ſolennitates ueſtras odiuit anima mea, facta ſunt mihi moleſtæ? Quid, inquam hoc eſt, niſi quia Ieſus abſconditus exiuit de templo, dicens: Ecce relinquetur domus ueſtra deſerta? uel iuxta prophetam q̃doq; dicens: Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatẽ meam, facta eſt habitatio mea, quaſi ſpelunca Hyęnæ? Igitur dominus & magiſter, qui in hac eadem cauſa dixerat, ſi uos manſeritis in ſermone meo, uere diſcipuli mei eritis, recte prior iſte (ut dignũ eſt) in eodem ſermone ſuo certo gradu inconcuſſus permanet: unum idemq; tam fortiter quam ſuauiter, à principio uſq; in finẽ, inter occurſantes aduerſarios retinẽs, & ſicut Apoſtolus ait: quia quod infirmũ eſt dei, fortius eſt hominibus: in eo quoq; quod quaſi infirmus ſe abſcondit & exiuit, uictoriæ totius perfectionẽ expreſſit: quia non tam à lapidibus, quam à lapideis Iudæorũ cordibus fugit. Nunc ab iſtis abſconditus, & (ut prædictũ eſt) de templo egreſſus, quid deinde fecerit, quomodo rerum, quas nunc luce clarius conſpicimus, præfigurationem proſecutus ſit, attendamus. Sequitur ⌊Et præteriens, uidit hominẽ cæcum à natiuitate. ⌋Lux uera Chriſtus, qui & hoc ſupetius dixit, ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen uitæ, lux uera, inquam, quę illuminat omnẽ hominẽ uenientem in hunc mundum, q̃ à Iudæis oculos ſuos claudentibus ad gentes tranſierit, easq; illuminauerit, manifeſtũ eſt. ¶ Earum utiq; ſcilicet gentiũ cæcitatẽ originalẽ, homo iſte à natiuitate cæcus ſignificat. Nempe etſi omne genus humanũ à natiuitate cęcũ, id eſt, à primis parentibus per originale peccatũ diuinitatis uiſione fraudatũ eſt, maxime tamen gentiũ populus, qui iuxta prophetã ambulabat in tenebris cæcus erat, quia uidelicet, non ut Iudæis, ita & gentibus, patriarchas & prophetas & lucernas, lux mundi Chriſtus ante ſe præmiſerat

Pſalm. 55

In diuinitate ſempẽ pſens nũ. ꝑ ꝑteritũ aut futurum. Exo. 3

Pſalm. 55

Ieſus abſcondit ſe, & exiuit de tẽplo.

Eſai. 1

Mat. 23

Hic. in

1. Cor. 1

CAP. IX

Cæcus a natiuitate gentes prænigurauit. Eſai. 9 Iohan. 9.

miſerat. Vnde & ſtatim poſt finẽ lectionis huius, quid abſcondendo ſe uel de templo exeundo intenderit, exprimens: in iudicium ego, inquit, ueni in hunc mundum, ut & qui non uidẽt uideant: & qui uident, cæci fiant. Ergo cæcum quidẽ erat ante huius lucis aduentũ totũ genus humanũ, abſq; diſtinctione Iudæi & Græci, teſtante Apoſtolo qui dicit: eramus & nos natura filij iræ ſicut & cæteri: uerũtamen in cõparatione gentiũ quæ neq; legis neq; prophetarum illuſtrationẽ acceperant, neq; ullã dei notitiã habebant. Iudei ſeſe uidentes eſſe putabãt, ſicut item poſt finem lectionis huius dominus dicentibus phariſæis, nunquid & nos cæci ſumus, ſi cæci eſſetis, inquit, non haberetis peccatum, nunc autẽ quia dicitis, quia uidemus, peccatum ueſtrũ manet. ¶ Igitur quod à Iudæis ſe abſconſurus, & oculos gentium eſſet illuminaturus dominus noſter, pulchro ſatis præſignauit myſterio, dũ abſcondens ſe exiuit de templo, & præteriens uidit hominem cæcũ à natiuitate, & illuminauit. Proinde quacunq; ex gẽte quiſquis Chriſti prædicationẽ recipit, & euangelio eius cunctas Iudæoꝝ cærimonias poſtponit, & pro illo uelut ſtercora arbitratur, ſicut ait Apoſtolus: ille eſt qui foris extra templũ Iudæoꝝ, à quibus lux mundi ſe abſcondit, illuminatur ut deũ, cuius uiſionẽ in Adam perdidit, uidere mereatur. Sed iam ipſum illuminationis ordinẽ myſticũ proſequamur. Præteriẽs, inquit, uidit hominẽ cæcũ à natiuitate. Vere præteriens uidit, nam illos qui ſe uidere iactabãt prætergreſſus, & obtento uelamine ſuper corda eorum, ne uideretur abſconditus, uenit ad nos, ut uideremus eum qui cæci eramus. ⌊ Et interrogauerunt eum diſcipuli ſui: Rabbi, quis peccauit, hic aut parẽtes eius, q; cæcus nat9 ẽ? ⌋ Nõ ocioſe hoc interrogant diſcipuli ſaluatoris, nam reuera parentum culpa uitioſi fœtus interdũ ſolent procreari, uerbi gratia: Per ſingulos menſes grauia atq; torpentia mulieꝝ corpora, immundi ſanguinis effuſione releuantur. Quo tempore ſi uir coierit cum muliere, dicuntur concepti fœtus uitium ſeminis trahere, ita ut leproſi & elephantiaci ex hac conceptione naſcantur, & fœda in utroq; ſexu corpora, prauitate uel enormitate membroꝝ, ſanies corrupta degeneret. Vnde propheta Ezechiel in deſcriptione iuſti uiri, cum inter cætera dixiſſet, & uxorẽ proximi ſui non uiolauerit, addidit (inquiens) & ad mulierẽ menſtruatam non acceſſerit. ⌊ Reſpondit Ieſus: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ſed ut manifeſtentur opera dei in illo. ⌋ Quantũ ad literalẽ ſenſum ſua dominus noſter grauitate leuitatem noſtram cõpeſcit, ne quoties cum huiuſmodi priuatiõe membrorumq; aliqua diminutione ſiue deformitate natos aliquos conſpicimus, noſtram in illis carnẽ deſpiciamus, temerariumiactantes iudicium, quod uel propter ſuam, uel propter parentum propriorum culpam hoc euenerit: ſed cunctos uenerantes, miniſtremus illis, tanquam reuera membris Chriſti, qui dicturus eſt nobis, quàm diu uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis, & recordemur in talibus ſolere manifeſtari opera dei, per gratiã curationũ, ad ædificationẽ eccleſiæ Chriſti. Quantum autẽ ad myſticũ intellectũ, peccauerunt quidẽ primi parentes ut cæcũ naſceretur genus humanũ, uerũ ut Iudaico populo per iuſtitiã creatoris illuſtrato, in cæcitate ignorantiæ gentilitas relinqueretur, non peccauit ipſa gentilitas, neq; parentes ei9. Si enim propter peccata ſua, uel parentũ ſuoꝝ gentilitatẽ in tenebris relictã dicat quis, cõſequitur ut Iudaicũ populũ uel parentes eius dicat pro ſuis electos fuiſſe meritis. Sed contra dicit Paulus, his uerbis loquens de patribus: Non ſolũ aũt illi, ſed Rebecca ex uno concubitu habens Iſaac patris noſtri. Cũ enim nõdũ nati fuiſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali, ut ſecũ dũ electionẽ propoſitũ dei maneret, nõ ex operibus, ſed ex uocãte dictũ eſt ei, quia maior ſeruiet minori, ſicut ſcriptũ eſt: Iacob dilexi, Eſau aũt odio habui. Ad ipſos aũt filios dicit Moyſes in Deut.: Scito igitur, q; nõ propter iuſtitias tuas dñs deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in poſſeſſionẽ, cũ duriſſimæ ceruicis ſis populus. Memento, & ne obliuiſcaris, quomodo ad iracundiã puocaueris dñm deũ tuũ &c. Igitur neq; gẽtiliũ populus, plus peccauit, neq; parentes eius, ut cæcus naſceretur: ſed cũ oẽs, tã Iudæi, q; gentiles eſſent ex una præuaricationis maſſa, patres Iudæorum nullis præcedentibus meritis per gratiam electi, patres gentilium, uel ipſi gentiles per iuſtitiam uſque ad tempus ſuum fuere neglecti, ut in illis tempore ſuo mirabilius manifeſtarentur opera dei. Et protinus ſubiungitur. ⌊ Me oportet operari opera patris mei, donec dies eſt. Venit nox, in qua nemo poteſt operari. Quamdiu ſum in mundo, lux ſum mundi. ⌋ Vt ſciatis (inquit) quæ nam propter opera dei in ſe manifeſtanda, homo iſte cæcus natus ſit, ecce dico uobis: Opera patris mei, id eſt, opera illa, propter quæ pater meus me miſit, oportet me operari, donec dies eſt, id eſt, donec præſens ſeculum uoluitur, quo conſummato, ſequitur nox, in qua nemo poteſt operari. ¶ Vnde autem præſentis ſeculi tempus dies dicitur? uidelicet ex eo quod & alibi dicit: ecce ego uobiſcum ſum, uſque ad conſummationem ſeculi. Et nunc ait: quàm diu ſum in mundo, lux ſum mundi. Si enim Chriſtus, quàm diu in mundo eſt, lux mundi eſt: eſt autem in mundo uſque ad conſummationem ſeculi, profecto uſque ad finem ſeculi dies, id eſt, aptum operari tempus eſt: Econtra quod conſummationi ſeculi ſuccedet, nox erit, id eſt, tempus nulli aptum operationi. Vnde Eccleſiaſtes dicit: Quodcũque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec

opus,

Ephe. 2

Ieſus Iudeis abſcõdit9 gẽtes illũinaut.

Phil. 3

Vicioſus partus ex mẽtis atæ coitu.

Eſech. 18

Nemo iudicã d9 ꝓpter vitiũ natiuitat.

Mat. 25

Exgra nõ ex merito ẽlecti ſunt Iudei ꝑ gentibus.

Rom. 9

Gen. 25 Malach. 1 Deut. 9

Præſens ſeculũ dies dr Mat. vlt.

Eccle. 9

opus,nec ratio,nec ſapientia,nec ſcientia eſt apud inferos quo tu properas. Ergo quod ait, donec dies eſt. Venit nox,in qua nemo poteſt operari,idem eſt ac ſi dixiſſet,uſq; ad finem ſeculi,cui ſuccedit tempus, in quo nemo poteſt operari,ſed recipere quod operatus eſt. Hoc enim tempus operationis,illud receptionis eſt. Reddet quippe tunc dominus unicuiq; ſecundum opera eius. ¶ Quænam autem ſunt opera quę toto die iſto operatur filius dei? Illa utiq; quæ intendens per uiſcera miſericordię ſuę deus noſter uiſitauit nos oriens ex alto, ſcilicet illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedebant,ſaluos eos facere (ut ait Apoſtolus) per lauacrum regenerationis,& inuouationis ſpiritus ſancti. Illa inquam operatur dei filius, donec eſt dies,& tam diu operando,q̃ diu eſt in mundo,lux eſt mundi. Operari namq; nõ deſinit per illos miniſterum,quos operis ſui uicarios conſtituit,ſcilicet per Apoſtolos uel Apoſtolicos uiros,cunctosq; prędicatores uerbi dei,quibus & dicit: Ecce ego uobiſcum ſum uſq; ad conſummationem ſeculi. ¶ Igitur uenerabilis, & memoria dignus ille quondam cæcus, qui neq; ipſe peccauit,neq; parentes eius ut cæcus naſceretur,ſed iccirco per dei prouidentiã ſic natus eſt,ut opera patris,quæ oportebat filium dei per totum diem,id eſt per totum tempus preſentis ſeculi operari,in illo manifeſtarentur,id eſt,ut ex qualitate exterioris illuminationis eius,interior animarum noſtrarum illuminatio nobis fidelius commendaretur. Non enim ſolo, quod facere poterat,imperio lux mundi cęcum hunc illuminauit, Verbi gratia,ut diceret: Reſpice, fides tua te ſaluum fecit. Sed quid? Hęc cum dixiſſet,expuens in terram,linuit ſuper oculos eius,& dixit ei: Vade & laua in natatoria Syloe, quod interpretat miſſus. Notandum in primis q̃ non,ut ille Barchimæus,ita & iſte cæcus ſedens ſecus uiam,aut mendicans à domino inuenitur,neq; hoc ſæpe dicta lux mundi expectauit,ut clamaret tale quid, ut ille dicens: Miſerere mei domine fili Dauid,ſed ultro natura indigenti ſe accommodauit, & gratuito beneficio tacenti ſubuenit. Nam hoc etiam ad manifeſtanda opera dei pertinuit, quia uidelicet non expectauit opifex noſtræ illuminationis,donec notitiæ ſuæ claritatem in noſtris ſuſpiraremus tenebris,qui tenebras ipſas lucem eſſe putabamus,imò nec ullam lucis & tenebrarum diſcretionem habebamus,ſed ultro proſpexit,gratuito uidit,gratis uerbum ſuum carnem factum,notum fecit nobis,& ex illo cordis noſtri oculos liniuit. ¶ Quid enim aliud nobis manifeſtatur in illo cęco,per illud q̃ expuens dominus Ieſus in terram,lutum fecit ex ſputo, & liniuit eius oculos,niſi hoc ſpectabile & gratioſum opus diuinæ gratiæ,quòd uerbũ ſuũ puluereæ naturę hominis unitum,nobis gentibus prędicari uoluit? Tunc quippe quaſi ſaliuę puluis admiſſus eſt,& unum duabus ex rebus lutum factum eſt,quando uerbum uel ſapientia,quæ dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui,carnem noſtram aſſumpſit,cui dictum eſt: Puluis es,& in puluerem reuerteris,& ei,quæ omni uento diaboli tanq̃ puluis efferebatur,& diſpergebatur,gratuita dignatione in uirginis utero ſeſe coniunxit,ut naturam leuem & inſtabilem ſuper antiquę dignitatis grauitatem ſtatumq; repararet. Quod magnũ pietatis ſacramentum cum gentibus prædicatur,reuera cęci nati oculi ſuauiſſime liniuntur,quia dociles mentes hoc quàm maxime delectat,quòd pro ſalute hominum tantũ ſe humiliauit ęterna dei uirtus & ſapientia. ¶ Itaq; ſuauiſſime cęci nati liniuntur oculi luto,quod ex ſputo dominus fecit, quando excelſi quondam noſtræ generationis oculi,& palpebræ in alta ſubrecta,humilem ſuſcipiunt fidem incarnationis filij dei,& tali humilitatis antidoto curatur ſuperbia oculorum,quia dum inornate aperiri uellent,dicente piabolo: Eritis ſicut dij,ſcientes bonum & malum,econtra magis obtenebrati ſunt. Verum ubi cęcis oculis hoc lutum illitum, id eſt,incarnatio filij dei prędicata & credita eſt,non ſtatim eo dem,quamuis credulo auditu cęcus illuminatus, & uiſione dei,quam in Adam perdidit,factus eſt dignus,niſi ad fontem lauacri catechuminus accedens baptizetur in nomine patris,& filij,& ſpiritus ſancti. Aliter quippe lumen oculoꝝ noſtrorum, ſpiritum ſanctum nemo noſtrũ accepiſſet in remiſſionem peccatorũ. ¶ Bene ergo cęcus ille in quo manifeſtabantur hæc opera dei,non ſtatim uidit, ubi dominus oculos eius liniuit: Sed uade inquit & laua in natatoria Syloe,quod interpretatur miſſus. Non enim dictum eſt tantũ: Qui crediderit ſaluus erit,ſed: Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Oportet quippe filium tenebraꝝ quadam ſimilitudine mortis & reſurrectionis eius,in quem credidit alterari,& filium lucis fieri, quod agit in baptiſmo Chriſti actu uiſibili,ſep uirture inuiſibili,teſtante Apoſtolo qui ait: Quicũq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus,conſepulti cũ ipſo per baptiſmũ in mortem,ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriã patris,ita & nos in nouitate uitę ambulemus &c. Recte igitur cęcus illitis oculis non ſtatim uidet, ſed ad natatoriam iubet ire ut lauet,q̃ uidelicet ex eo q̃ catechuminus,id eſt,auditor uerbi dei quiſpiam eſt,regnũ cœlorꝝ intrare meretur,niſi ex aqua & ſpiritu ſancto fuerit renatus. ¶ Sane quod interpretatur miſſus, nõ ipſe dominus ad cæcũ loquendo,ſed hic Euangeliſta de ſuo interpoſuit,certi cauſa myſterij, uidelicet ut intelligas per hanc natatoriam non aliud q̃ baptiſmi aquã debere accipi, quæ reuera natatoria eſt eius, quẽ pater miſit,ſcilicet filiũ, uel certe ſpiritus ſancti, qui cũ ipſe uera ſit remiſſio

Pſalmo 61 Opa Chri do nec dies eſt
Lucæ 1
Tit. 5
Mat. vltimo
Cur cæcus ille aleter illumi natus eſt, q̃ alii cæci
Lucæ 18
Mar. 10
Lucæ 18
Myſteriũ luti.
Eccle. 24
Gen. 3
1. Tim. 3.
Myſteriũ ĩ linidis oculis
Gen. 3
Fides ſine baptiſmo non ſaluat.
Mar. vltimo
Rom. 6
Ioh. 3
Miſſus intelligit Chriſtꝰ, vel ſpũs ſan.

Iohan. 14 Luc. 24 Syloa fons in radicib⁹ Syō

peccatoꝝ, eius utiq; gratia inuisibilis, tota est lauacri utilitas uisibilis. Nam & ipse recte intelligitur per nomen Syloe, quod est missus. Etenim ipse quoq; missus est, iuxta illud: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, & alibi: Quem ego inquit mittam uobis à patre. ¶ Est aũt Syloa fons, in radicibus montis Syon prorumpens, qui alternante quidem aquaꝝ accessu in meridiẽ fluit, id est non iugibus aquis, sed incertis horis diebusq; ebullit, & per terraꝝ concaua & antra saxi durissimi cũ magno sonitu uenire consueuit. Cuius naturæ omnes effectus si quis accipere uelit mystice, profecto intelliget q̃ nõ frustra magis per hunc fontem dominus noster aquam baptismi significare uoluerit. ⌊ Abiit ergo & lauit, & uenit uidens. ⌋ Ne uacare hanc putes coniunctionem completiuam sic positam: Abiit ergo, cęci huius fides subaudienda est: Vade inquit dominus ad natatoriã Syloe, & laua. Habebat autẽ ille fidem, quæ ipsum saluum faceret, sicut & ille, cui dominus idem lumen postulanti: Respice inquit, fides tua te saluum fecit. Abiit ergo & lauit, & uenit uidens. Hæc igitur illa est operum dei manifestatio, quam intendens figulus ipse naturæ nostræ opifex, cum neq; hic peccasset, neq; parentes eius, uoluit tamen ualde utiliter imperfectum educere uasculum, ut cęcus homo nasceretur. ¶ Aestimari quippe non ualet, quantum pulchritudinis, quantũq; utilitatis habeat hæc talis huius illuminatio cæci, cum omnes nos secundũ hanc imaginem exterioris illuminationis intus sumus illuminati, speculemur ea quæ circa nos sunt acta opera dei, & quia in semetipsis comprehendere ea non possumus, per hanc similitudinẽ nobis manifestantur, quæ ille in nobis operatus sit. ⌊ Itaq; uicini, & qui nouerant eũ prius, quia mendicus erat dicebant: Nonne hic est qui sedebat & mendicabat? ⌋ Et ipsa hæc illuminatio cæci exterior, in qua (ut prædictum est) quadam similitudine manifestant opera dei, quæ filiũ ei⁹ oportet operari, donec dies est: ipsa inquam illuminatio, magnũ & manifestatione dignũ patris opus est. Itaq; uolente ipso qui gloriam filii sui quærebat, sicut idem filius paulo ante testatus est: Ego inquiens gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet, uicini eius, & qui nouerãt eum prius, claritatem huius miraculi uentilauerunt, tantamq; flammam excitauerunt, ut ad deuorandos zelantes eius hostes pharisæos peruenire t. Non solum inquit uicini, sed & qui nouerant eum prius. Multi quippe nouerunt eum. Vnde? Quia mendicus erat inquit. Duabus ex causis notus erat, mendicus erat, qa uidelicet & cæcus natus est, & publice mendicabat, & sic nota persona miraculum latere non sinebat. Et dicebant inquit: Nonne hic est qui sedebat & mendicabat? ⌊ Alii autẽ dicebant, quia hic est: alii autem, nequaq̃, sed similis est eius. ⌋ Mente & corpore illuminatus, qualem potest illuminatori suo rependit gratiam, eligens magis inuidiã cũ illo sustinere, q̃ ingrato silentio laudi & gloriæ dei damnũ inferre. Cuius dicta siue responsa merito hic, ut uere fidus notarius, primũ mente memori, deinde & calamo excipere curauit, quia uidelicet primus omniũ mortaliũ pro Christo quæstionibus pulsatus, & persecutionem passus est, & sic ad omnia respondit, quomodo magnus ille cæcus per totũ orbem diffusus, hodieq; in conciliis & synagogis respondens, illuminatoris sui gratiam confitetur, fortis in laboribus, uictor in persecutionibus, opportune uolẽtibus, importune nolentibus prædicans, & contestans illud magnæ pietatis sacramentũ, quod mystice sub istis cæci huius uerbis continetur, lutum fecit ex sputo dominus, & liniuit oculos meos, & abii, & laui, & uidi, & credidi deo. Alii inquit dicebant, qa hic est: alii autem, nequaquam, sed similis eius est. Sic poterat splendor tantæ gloriæ dei obscurari, & frigidior ad certã notitiam peruenire fama tanti miraculi. Sed huius ueritatis arbiter, & suę personę conscius & testis, iste iam non cæcus, sed oculos habens & uidens, dubios esse non finit, dicens: quia ego sum. ⌊ Dixerũt ei go ei: Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi? ⌋ Ac si dicerent: Ille q sedebat & mendicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis quærentibus, dicis: quia ego sum. Quomodo ergo aperti sunt oculi? ⌊ Respondit: Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit exsputo, & liniuit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Syloe, & laua. Et abii & laui, & *uidi. ⌋ Dicat nũc omnis mundus redemptus, mundus diu cæcus, tandemq; illuminatus aduersus mundum damnatũ, & perseueranter cæcũ: dicat inquam: Lutũ fecit ex sputo dominus, liniuit oculos meos, & abii, & laui, & uidi & credidi deo, & hoc tanto canore concrepet, ut cœlum supra, & tellus resultet infra. Et si pax Ecclesiaꝝ cantantes iuuat, paschatur chorus ille, & delectetur gratiosis cantibus suis, & si bellum persecutionis inquietat, tummulto magis inter omniũ genera mortiũ declamando testat, hoc tam pium, tamq; iocundũ illuminatoris sui beneficiũ. Sed contra hæc omnes, q ex patre diabolo sunt, & propterea non possunt audire sermonem hũc, iniiciunt manus suas, & persequunt omnem uidentem & glorificantem deũ, tradentes in conciliis & synagogis, trahentes ad reges & præsides propter Chm. De qualibus & subditur.

Lucæ 18

Mysterium illũinationis

Cæcus ille Chro gratus & primus, q ppter eũ passus est, multa

* video. Confessio fidelium super hoc luto

Mat. 10 Lucæ. 21 1. Cor. 15 Psal. 41

⌊ Et dixerunt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad pharisęos, qui cæcus fuerat. ⌋ Hoc utiq; illuminati deplorant oculi, qa q̃is per fidem uideant, nec dum tamen per speciẽ uident illuminatorẽ suũ, & insultantibus sibi aduersariis nequeũt uidere uel ostendere præsentiam Christi. Vnde & in Psalmo, uox illa cuiusq; fidelis animæ est: Fuerũt mihi lachry-

mæ

Joanis. 9.

mæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi cotidie, ubi eſt deus tuus. Veruntamen non omnino neſcimus ubi ſit: ſcimus enim quia cœlos aſcẽdit: ſed neſcimus quomodo ſit, uel qua le habeat iudiciũ de nobiſipſis. Hæc eũ dicentẽ adducunt (inquit) ad phariſæos. Quid cauſæ inuenerant in homine iſto, ut eũ tam cito ad iudices uel ad ſynagogã traherent? In quo the mate cauſæ huius litẽ conſtituere habebant? Sequitur ⊥Erat autẽ ſabbathũ, quando lutũ fecit Ieſus, & aperuit oculos eius. ⊥Optata reſpiratione recreati ſunt laſſi uenatores, capreã hyn nulũq; ceruoꝝ pertinaciter agentes, & eũ quẽ pauloante dicentẽ: quis ex uobis arguet me de peccato, tanquã in excelſa rupe ſtantẽ, attingere non poterant, nunc ſeſe aſſecutos eſſe puta bant, dicturi nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt, & non eſt hic à deo, quia ſabbathũ nõ cu ſtodit: quia uidelicet ſabbathũ erat, quando lutũ fecit, & oculos cæci aperuit. ⊥Iterũ ergo in terrogabant eum quomodo uidiſſet. ⊥Quoniã (inquiunt) lutũ fecit Ieſus, & liniuit oculos ei⁹: erat autẽ ſabbathũ, quando fecit hoc: ergo ut audirent turbæ, & ſcirent populi ex ore ipſius cæci, hunc hominẽ eſſe tranſgreſſorẽ legis, eo quod ſabbathũ non cuſtodiſſet, iterũ interro gabant eũ qui cæcus fuerat quomodo uidiſſet, cum hoc ab eis qui illũ adducebant, iam ſibi in dicatum fuiſſet. ⊥Ille autem dixit eis, lutũ poſuit mihi ſuper oculos, & laui & uideo. ⊥Appro batio facilis, & nullis * exorta quæſtionibus, una & ſimplici reſponſione perficitur: quam ut uolunt, accipiant aduerſarij, nam hic teſtis, certus de innocentia illuminatoris ſui, non erube ſcit id quod factũ eſt confiteri. Etenim ſecretũ quidem regis abſcondere bonũ eſt, opera autẽ dei enarrare honorificũ eſt. ⊥Dicebant ergo ex phariſæis quidam: Non eſt hic homo à deo, qui ſabbathũ non cuſtodit. ⊥O ſerui peccati, ambulantes in equis ſuperbiæ, liberoſq; pedites, imò & liberatricẽ illoꝝ ueritatẽ, mendaci atq; incontinenti ore iudicantes, facitote uos in pri ma uel ſecunda ſabbathi opus huic ſimile, ut aperiantur cæcoꝝ oculi. Verũ hoc facere non po teſtis, nec aliquis quicunq; ueſtri ſimilis eſt ſeruus peccati. Igitur cęcorũ oculos aperite opus ſeruile non eſt. Lex autẽ ſcripta de ſabbatho, non qualecũq; opus, ſed opus, inquit, ſeruile nõ facietis in eo. Quid igitur ò ſerui peccati iudicare audetis opus libertatis? Nunquid ab inferi oribus ſuperiora fas eſt iudicari? Nunquid opus dei, æque ut opus ſeruile, dieꝝ uel hominũ lege conſtringitur? ¶Omne nanq; opus trifariã diuiditur: Aliud opus dei eſt, cuius fructus uita æterna: aliud opus peccati, cuius finis mors: aliud opus mercẽnarij, cuius retributio cotidianũ ſtipendiũ eſt. Opus peccati & opus mercẽnarij, recte utrunqne ſeruile opus dicitur. Verum alteruꝝ eorum, id eſt, opus mercennarij die ſacrato (quale tunc erat ſabbathum, nunc autẽ prima ſabbathi propter Chriſti reſurrectionẽ) non licet fieri: alteꝝ nunquã debet fieri, id eſt opus peccati. ¶Huius autẽ contrariũ, id eſt, opus dei, nullo unquã tempore uel die debet omitti: Beati enim, qui cuſtodiunt iudiciũ, & faciunt iuſtitiã in omni tempore. Quod à partibus uel inſtrumentis eiuſdem operis probabile eſt: Operis nanq; dei inſtrumenta, ſunt ipſius dona, ſcilicet, ſermo ſapientiæ uel ſcientiæ, prophetia, genera linguaꝝ, gratia curatio num, & his ſimilia. Hæc autem profecto nulli ſunt legi ſubiecta: quippe quia nec in arbitrio ſunt hominum, quo tempore uel die deſurſum deſcendant à patre luminum. ¶ Proinde à ſer uili quidem opere peccati ſemper uacandum: ab opere autem dei nunquam uacandum eſt. Ab eo uero quod medium ee, id eſt, ab opere mercẽnarij, ſtatutis diebus ceſſandum eſt, non tam propter aliquod magnum ſacramentum, quam propter ſerui uel ancillæ refrigerium. Dicente deo per Moyſen: Sex diebus operaberis, ſeptimo die ceſſabis, ut requieſcat bos & aſinus tuus, ut refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena. ¶ Cunque ab hoc opere ſernili ceſſatur, ab opere dei nullatenus uacare conceditur: quia uidelicet, nec ſabbatho, ſi rite perſpicias, ab opere ſuo uacauit deus. Sic enim ſcriptum eſt: Compleuitq; deus die ſepti mo opus ſuum quod fecerat. Artabimus igitur Iudæos, qui de otio ſabbathi gloriãtur, quod iam tunc in principio ſabbathum diſſolutum ſit, dum deus operatur in ſabbatho, complens opera ſua in eo, & benedicens ipſi diei. Quid autem niſi completio eſt operis dei, quod hic ho mo cæcum à natiuitate illuminauit? Imperfectum quippe opus erat, dum naſceretur homo cæcus, uidelicet ſubtracto ſibi uno de quinq; ſenſibus corporis, quibus non ſolus homo, ſed & cætera animalia naturaliter funguntur. ¶Tibi igitur in multitudine uirtutis tuæ mentiun tur inimici tui, Chriſte fili dei dicentes: non eſt hic homo à deo, qui ſabbathom non cuſtodit: quia uidelicet, dum in ſabbatho comples opus imperfecti, id eſt, à natiuitate cæci hominis: ſi quoq; teſtaris te à deo eſſe, & filium eius eſſe, qui ſicut prædictum eſt, die ſeptimo opus ſuum compleuit. Mentiuntur inquam, & uſq; hodie in mendacio perſeuerent, odientes te, id eſt, nõ ignorantes, ſed ſcientes & inuidentes multitudini uirtutis tuæ: nos autem gentes benedici mus te deum noſtrũ, dicentes cum propheticæ uocis firmitate: omnis terra adoret te & pſal lat tibi, pſalmum dicat nomini tuo altiſſime, quia uidelicet omnis terra illuminata eſt ab ipſa, in qua mentiuntur tibi inimici tui, multitudine uirtutis tuæ. Sequitur. ⊥Alij dicebant, Quo modo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. ⊥Quomodo, inquiũt, homo peccator, homo tantæ infelicitatis, ut recte de illo dici queat, q; à deo nõ ſit, poteſt hęc

* extortã.

Tob. 12

Illuminare cæcũ, nõ eſt op⁹ ſeruile.

Leui. 23

Triplex op⁹. Rom. 6

1. Cor. 9

Opus dei ſp licitum. Pſalm. 105 1. Cor. 12

Iacob. 1

A qbus ope ribus uacan dum eſt.

Exod. 23 Op⁹ dei i ſab batho. Gen. 2

Pſalm. 65

Ibidem.

signa facere, id est, opera quæ nō nisi deus fecit aut facere nouit, quomodo potest cōplere uel meliorare? Istis, pessimū nō habētibus inuidiæ tormētū, uacabat utcūq; uerū librare iudiciū. Multo magis enim, & incōparabiliter amplius sibi repugnant, à deo nō esse, & illa quæ fine dubio deus incepit, opera perficere: q̄ à deo esse, & in sabbatho salutis opus facere. Quanquam omnino non repugnet, sed reuera consequens sit: ut is qui à deo est, omni tēpore faciat opus dei. Nec uero ab re dictū est, & schisma erat inter eos: quia uidelicet cū accusantiū summa esset intentio, quatenus in unā sententiā declinantes, uniuersi cōclamarent, hūc hominē nō esse à deo: non parū molestē accipiebant, alios ecōtrario dicere: quomodo potest homo peccator hæc signa facere. ¶ Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? ¶ Hoc utiq; non quilibet, sed illi dicunt, quorum est illa uana demonstratio, non est hic homo à deo. Nitebantur illū in consortium suæ trahere blasphœmiæ, & infirmitatem causæ suæ, linguę illius baculo sustentare, multum sibi illo schismate ualere arbitrantes, ad detestationem eius quem oderant, si de illo nec ipse boni aliquid sentiret, qui tantum ab eo commodum percepisset. ¶ Qua peruersitate sua nihil hodieq; magis q̄ illuminatos per Christi fidem cordis nostri oculos rursus excæcare cuperent, ficut & Galathas pene excæcauerant, quibus Apostolus dicit: O insensati Galathæ, quis uos fascinauit ueritati non credere? Sic stulti estis, ut cū spiritu cœperitis, nunc carne consummemini. Ita ergo cæci uidentem fascinare uolentes, dicebant: Tu quid dicis de illo qui apernit oculos tuos? ¶ Ille autem dixit: quia propheta est. ¶ Minus quidem dixit quam est: quia uidelicet Christus Iesus illuminator omnium gentium, non solum propheta: sed deus quoq; & dominus prophetarum est. At ille rudis uisor ueritatis ad huc erat. ¶ Verum tamen ad percunctationem talium hominum, qui non quærunt ut uideāt, sed ut uidentes uidere prohibeant, aduersus istos inquam (qui in synagoga satanæ sunt, & Christum blasphœmant) iudæos, sufficit nobis & cunctis qui illuminati sunt responsio hæc: quia propheta est. Nam quoniam nolunt audire uel scire, quia Christus est, saltem hoc sciant & uideant, quia propheta est. Non tamen ut aduersus naturales ramos gloriemur, insultando quia fracti sunt, & nos excisi de oleastro contra naturam in bonam oliuam interti sumus: sed hoc solo contenti, ut os illorum obstruamus, dicentium: quia nō est hic homo à deo, dicamus quia falsum est. Etenim saltem in pœna uestra satis uobis manifestum est, quia propheta est. Ergo à deo est, & in nomine domini, uerum de uobis uerbum locutus est, quo signo lex cognosci iubet prophetam in quo dominus locutus est. ¶ Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quod cæcus fuisset, & uidisset, donec uocauerunt parentes eius qui cæcus † fuerat. ¶ Ecce per aliud foramen euadere contendunt uulpeculæ, ne gloriam filij dei cogantur uidere. Primo statim ut offensi sunt tanti claritate miraculi, eo confugerunt, ut dicerent, nō est hic homo à deo, q̄ sabbathū nō custodit: sed non fuit liber hic exitus, quia schisma factū est inter eos, aliis dicētibus: q̄modo potest homo peccator signa hęc facere: insuper & ipso, q̄ illuminatus est, ab illa blasphœmia dissentiente ac dicēte, q̄a propheta est. ¶ Ergo ad hūc aliū resilierūt exitū, ut nō crederēt, & nō credendo quasi dubiū facerent, q̄ cæcus fuisset & uidisset. Fama quippe tantæ rei, & si nō penitus abscondi, tamē utcūq; p hāc dissimulationē posse uidebatur obscurari. Nō crediderūt ergo, inquit, q̄ cæcus fuisset & uidisset: donec uocauerunt parētes eius, ut illis terrore sub tali quippiā retorquerent, q̄d iniquā illoꝝ iuuare possit intentionē. ¶ Et interrogauerunt eos, dicētes: Hic est filius uester, quē uos dicitis, q̄d cæcus natus est? Quomodo ergo nunc uidet? ¶ Ecce propter filiū parētes obsti sunt, ut aut mētirentur, dicētes: nō hic filius noster, sed similis est eius: siue filius noster nō cæcus natus est, uel certe alio quoq̄ modo illuminatus est q̄ eo, quo dictū est: aut certe, si id q̄d uerū est dicerent, irā illoꝝ incurrerent, & cū filio suo pariter extra synagogā fierēt. Sed sic obsessi tā facile euaserūt, quā uere cæci erāt q̄ eos ꝓpter odiū uidētis obsederant. Nā sequitur ¶ Respōderūt eis parētes eius: Scimus quia hic ē filius noster, & q̄a cæcus natus est. Quomodo autē nūc uidat, nescimus, aut quis aperuit eius oculos nos nescimus ipsum interrogate, ætatē habet, de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos. ¶ Tuta satis nulliq; calūniæ patens responsio. Scimus, inquiunt. Quid? illud quod & uos. Tantū scimus & dicimus, quantū scitis & dicitis uos, uidelicet, quia hic ē filius noster, & quia cæcus natus est. Q̄d aūt nescitis uos, & quasi nescientes interrogatis, dicētes, quō ergo nūc uidet, nos nescimus. Hoc dixerūt, quia timebāt Iudeos. Q̄d etsi mēdacio uicinū ē, tamē quia nō fallēdi intētione, sed piculi metu dixerūt, mēdaces dicēdi nō sunt, uel ex patre diabolo esse, qui ex ꝓpria loquitur mēdaciū, quēadmodū illi, quoꝝ metu sic locuti sunt. ¶ Quid uero iustius q̄ subiūxerūt: ætatē habet, ipse de se loquatur? Hoc nēpe legitimū est, ut neq; filij pro parētibus, neq; parentes pro filijs occidātur, & prophetica q̄q; autoritate defenditur, qua dictū ē, filius nō portabit iniquitatē patris, nec pater filij. Quātomagis in causa huiꝰcemodi parentes debebant esse liberi? Tam ergo constanter quam sapienter cæcis à uidentibus & uidentis parentibus dictum est, ætatem habet, ipse de se loquatur. Causam metus illorum Euangelista subiungit. ¶ Iam enim conspirauerant Iudæi, ut si quis eum confiteretur Christum

Schisma erat inter eos.

Peruersitas Iudæoꝝ.

Gal. 5

Quomō Iudęis nūdēdūē Apo. 5

Rom. 11

Deut. 18

† uiderat. Iudæi uulpe cuiq.

Cur uocauerūt parentes cæci.

Aetatē habet ipse de se loquatur. Deut. 24 Ezech. 18

Christum,extra synagogam fieret. Propterea dixerunt parentes eius:Ipsum interrogate, ætatem habet,ipse de se loquatur.¶Conspiratio hæc uentus erat,& flumen.Et uehemens quidem uentus,& magnum flumen,quod tamen uiri sapientis domum fundatã supra petrã,mouere non posset. Veruntamen eo tempore parentes cęci huius timuisse non adeo mirę est, cũ & Petrus non solum timuerit, sed & Christum negando totus pene submersus fit,nisi q̃ ille cito extendit manũ,&apprehendit eum gallo cantante conuersus,&respiciens in eum. ¶Cę terum eadem conspiratione sua Iudæi omnem dei gratiam expirauerunt,& dum extra synagogam eos faciunt,qui confitentur Christũ,separant seipsos ab omni synagoga.i.antiqua Ecclesia patriarchaꝝ & prophetaꝝ,omniũq; iustoꝝ siue electoꝝ,qui expectauerunt,& ipsa expectatione sua Christum confessi sunt,& ita ipsi potius extra synagogã dei facti,& intra synagogam Satanæ concluſi sunt. Notandum sane q̃ Euangelista,dicendo: Propterea dixerunt ipsum interrogate,ætatẽ habet,ipse de se loquatur. Eam partem responsionis eoꝝ reliqt,quæ non omnino culpa uacat,quia non omni caret sorde falsitatis,scilicet id quod dixerãt: Quomodo autem nunc uidet,nescimus: aut quis aperuit eius oculos nos nescimus,& illud solum quod irreprehensibile est repetiuit,uelut attestando dicens: Propterea dixerunt,ipsum interrogate,&c.¶Vocauerunt ergo rursus hominem qui fuerat cæcus,& dixerunt ei: Da gloriam deo.Nos scimus quia hic homo peccator est.¶Ecce fabricatores mendacij quomodo circumeunt,ut hunc non proselythũ aut hospitem,sed ciuem ac domesticum gratiæ dei,secum faciant filiũ perditionis,cogentes eum ut in mendaciũ commutet ueritatem dei. Quid enim agitant,nisi ut istum suo faciant contestari mendacio,& dicere secum: Quia non est hic homo à deo,uel opus suæ illuminationis mentiri,non diuina uirtute,sed aliquo perpetratũ esse magico carmine? Rursus ergo uocauerũt hominem.De homine qui cęcus fuerat,ad parentes eius, de parentibus ad ipsum recurrentes,scrutati sunt iniquitates,& defecerunt scrutantes scrutinio. ¶Da inquiunt gloriam deo.In quo? Vt idem scias,idem dicas quod & nos.Quid illud est? Nos scimus quia hic homo peccator est.Probe dictum:Sicut Iosue,putauerũt se gloriam dei quærere,cum contrario spiritu uiri fortis oratione usi sint. Ille namq; corde & labijs deũ honorãs,cum Achar usurpasset de anathemate,& sors illum prodidisset: Fili mi inquit,da gloriam deo,& indica nobis quid feceris: Isti autem deũ labijs honorantes,corde autem abillo elongati.Da inquiunt gloriam deo,id est,nega quod accepisti. Sic os impioꝝ operit iniquitatem,& sic deprauando uias suas,tamen illuminato & clare uidenti manifesti sunt. Nam sequit ¶Dixit ergo ille:Si peccator est nescio,unum scio,quia cuꝰ cæcus essem,modo uideo.¶Abscondebant odium mendacibus labijs,simulantes se quęrere gloriã dei in eo ut dicerent:Hic homo peccator est:at ille mente & corpore illuminatus & clare uidens,de huiusmodi nõ gloria dei,sed blasphęmia liberatus est: Si peccator est inquit,nescio, id est peccatorem non esse scio.Repugnat enim illud unũ quod scio,scilicet q̃ cæcus cum essem,modo uideo,quod efficere non potuisset peccator homo.¶Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tuos oculos?¶Nonne tibi huiusmodi percũctationibus uident dicere,aliud nobis comminisceremam quod tibi factũ est,quod tam semel & iteꝝ dictum est,nolumus audire? Sed quẽ ista terreret interrogatio magnifica ad obediendũ linguę iniquę,& obtemperandũ labijs mendacibus?Nunquid illum qui oculis illuminatis testes mendaces perituros uidebat.¶Nempe & illis qui tunc uidebant hominẽ uidentẽ non uidere,& cęteris omnibus Iudęis siue hæreticis, qcũq; aliud deChro audire uolunt,q̃ id q̃d in Chro illuminatione significatũ est,scilicet q̃ ex illa quæ ex ore dei prodiuit sapientia,puluerẽ nostrũ induerit,& inde fimus illuminati,oibus inquam derisoribus,quibus hęc prędicatio scandalũ uel stultitia est,parata sunt iudicia,& coporibus eoꝝ mallei percutientes. Sequitur ergo. ¶Respondit eis: Dixi uobis iam & audistis. Quid iteꝝ uultis audire? Nunquid & uos uultis discipuli eius fieri?¶Non est hoc ex tœdio respondendi, sed ex iudicio rationis,q̃ sic stomachat & inuehitur in illos dicens:Dixi uobis iã, & audistis,&c. Cur aũt sic dixit: Nunquid & uos discipuli eius uultis fieri? Nunquid hoc de illis suspicari poterat,qui sic lactauerant eũ dicentes: Da gloriam deo,& protinus uiã nõ bonam,qua illum abducere uolebant,aperuerunt subiungendo:Nos scimus quia hic homo peccator est? Ergo interrogando acutiores clauos infixit,negans eos uelle discipulos eius fieri, & iccirco narratione iterata indignos iudicauit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nã sequitur.¶Maledixerunt ei,&dixerunt ei:Tu discipulus eius sis,nos autẽ Moysi discipuli sumus.Scimus quia Moysi locutus est deus,hunc aũt nescimus unde sit?¶Vnde hæc interpretatio pro maledictione procedit: tu discipulus eius sis,manifestum est illic non paruũ esse odiũ eius, de quo ille dixerat: Nunquid & uos discipuli eius uultis fieri? quomodo & ignem illic subesse certum est,unde fumum uel scintillas subuolare perspexeris. Vbi aũt odium ueritatis inerat,Christi discipulatus admitti non poterat,quia uidelicet in maltuolam animam non introibit sapientia. Recte igitur hic non iam cęcus sed uidens,admirans pariter & indignans, Nunquid (ait) & uos uultis discipuli eius fieri? Maledixerunt (inquit) ei,& dixerunt

Matt.2

Mat.26 Lucæ 22

Duplex synagnga

Apoca.3

Improba tẽtatio phariſeorum.

Mat.23

Psal.63

Da gloriam deo Iosue.7

Esa.29

Chrs pulueremm induit

Eccle.24 1.Cor.1 Pro.19

Sapien.1

Malach. 2

Deut. 28

Prou 28

Psalmo 7

Lõge minora fecerẽt, Moses & ppheteq̃ Chr̃s

5. Reg. 17

4. Reg. 4

Mat. 5

Esa. 42

Deut. 32

Esa. 5

Quos inuenire solet Iesus

Psal. 33

Psal. 90

Tu discipulus eius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. ¶ Nihilominus & usq; hodie suadet Christianus Iudæo, discipulũ Christi fieri, Iudæus autem econtrario maledicit Christum, & omnem Christianũ in synagogis suis. Sed hoc talis maledictio sit super nos. Talibus enim illorum maxime maledictionibus dominus benedicit, sicut econtra per Malachiam prophetã: Et maledicam (inquit) benedictionibus uestris. Nos autem inquiunt, Moysi discipuli sumus. Fruſtra nimiũ adulantur Moysi discipuli, bilingues, & animo duplici, defensores sabbathi, desertores autẽ dilectionis dei & proximi, subdole honorantes dei famulum, ut fidutia eius inhonorent dei filium. Fruſtra inquam. Recalcitrat enim Moyses, & dicit: Percutiat te dominus amentia & cęcitate, & furore mẽtis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris. Nam secundũ hanc maledictionẽ nũc ipsi tenebras habent palpantes, & in lubrico claudicantes: gentilis aũt populus, qui per illum à Christo illuminatũ significabatur, uiam planam & splendiferam habet meridiem. ⌊Respondit ille homo & dixit eis: In hoc enim est mirabile, quod uos nescitis unde sit, & aperuit oculos meos.⌋ Maledicta illoq; futilia sapienter contẽpsit, nec responsione digna iudicauit. Quod autem ultimũ dixerant: Nos scimus quia Moysi locutus est deus, hũc autem nescimus unde sit, fortissime redarguit: Præ ammiratione (inquit) responsionem ad interrogata non iteraui, sed hoc tantũ dixi: Nunquid & uos uultis discipuli eius fieri? In hoc enim quod hic tantus est, ut oculos meos aperuit, & uos eũ nescitis, id est, improbatis, neq; enim scire uultis q̃à deo sit, in hoc inquam mirabile est, mirabile scelus, mirum sacrilegium. ⌊Scimus enim quia deus peccatores non audit.⌋ Hoc uidelicet scimus, testante scriptura: Quia qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Itẽ: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Ergo peccatores, q̃diu peccatores sunt, maxime qualem uos hũc esse iudicatis, deus non audit. ⌊Sed si quis cultor est dei, & uoluntatem eius facit, hũc exaudit.⌋ Hac propositione data, quia refelli non potest, protinus assumit. ⌊A seculo non est auditũ, quia aperuit quis oculos cæci nati.⌋ Et hoc sine dubio, uelint nolint aduersarij, oportet concedi, qa uidelicet nihil tale reperitur in Moyse, aut in prophetis. Proinde continuo concludit sic. ⌊Nisi esset hic à deo, non poterat facere quicquam.⌋ Et notanda diligenter huiusce argumentationis colligatio: Scimus inquit, quia peccatores deus non audit, sed si quis cultor dei est, & uolũtatem eius facit, hunc exaudit. Non utiq; quemuis sui cultorem, neq; qualemcũq; facientem suã uoluntatem deus ita exaudit. Nam à seculo multi cultores dei fuerũt, & multi uoluntatem eius fecerunt, & tamen à seculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati. ¶ Magna q̃dem audita facta sunt à Moyse & prophetis sed cuncta quę fecit Moyses, extra hominẽ, id est in elemẽtis mũdi fecit, pauca uero eoq; quæ prophetę gesserũt, qui utiq; Euangelicę gratię, & tempore, & prędicatione uiciniores extiterunt, intra hominẽ facta sunt, sicut resuscitatio mortui per orationes Helię, iterũq; Helisæi. Cũ ergo non qualescunq;, sed præcipuos utiq; cultores suos deus sic exaudiat, ut talia facere possint, uera profecto & constans conclusio est, nisi esset hic à deo, non poterat facere quicq̃, id est nec elementis imperare, nec amissam mortuis uitam restituere, neq; illud quod nunq̃ fuerat in homine cęco nato lumen infundere, q̃d à seculo non est auditum, & si alia magna audita sint. Igitur accusatores & testes iniqui, non tam inquisitores q̃ derisores iudicij, in sua propositione, qua dixerant: Nos scimus quia hic homo peccator est, forti & nodosa per unũ orationem redarguti & conclusi sunt. Vnde quia uia rationis euadere nequeunt, more solito ad conuitia proruunt dicentes. ⌊In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerũt eum foras.⌋ Beati inquit eritis, cum maledixerint uobis, & exprobrauerint, & eiecerint nomen uestrum tanq̃ malum. Iam istum maledixerunt, dicentes: Tu discipulus eius sis, & exprobrauerũt dicentes: In peccatis natus es totus, & eiecerũt extra synagogã, id est anathematizauerũt eũ. Ergo sic illuminatio gentium, sic & passiones sanctorũ iam in isto præsignatę sunt. Mentiuntur utiq; de corde suo iudicantes, in peccatis natus es totus, id est propter peccata tua uel parentũ tuorum natus es cæcus. Nam ueritas de illo iam dixit: neq; hic peccauit, neq; parentes eius, ut cæcus nasceretur, sed ut manifestarentur opera dei in illo. Fateamur tamen nos omnes, quia reuera toti in peccatis, id est, cæci nati sumus, sed etenim completa in nobis prophetia, quę dicit: Et ducam cæcos in uiam quam nesciunt, & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam, docendi authoritatem habemus, ut nos æmulentur, & fiat illud eis quod per Moysen ad ipsos dictum est: Ego ad æmulationem uos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram uos mittam. ⌊Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras. Et cum inuenisset eum, dicit ei: Tu credis in filium dei?⌋ Leuiter quidem dictũ uidetur, audiuit Iesus, sed reuera grauissimum est, clamorem peccatorum tetigisse aures: Expectaui inquit ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. ¶ Neq; hoc sine pondere dictum est: & cũ inuenisset eũ. Inuenit eñ Iesus q̃s mundus perdit, inuenit salus q̃s perditio derelinquit. Inuenit autẽ de prope: Iuxta enim est dominus his qui tribulato sunt corde. Item de uiro fideli: Cũ ipso sum in quitin, tribulatione. Quæ sequuntur simpliciter, id est absq; necessaria similitudine de homine

homine illo ratio poſtulat intelligi. Non enim quomodo prius ille homo ad natatoriam Syloe miſſus lauit & uidit, & deinde dicitur ei: Tu credis in filium dei, ſic quiſq; noſtrum prius baptiſmate lauandus eſt, & poſt an credat interrogandus. Ergo unius hominis deuotio, qui tunc erudiebatur penſanda eſt, de quo & ſubditur. ⌊Reſpondit illi & dixit: Quis eſt domine ut credam in eum? ⌋Hactenus nempe homo iſte illud ſignificabat quod nũc eſt. Significabat enim nos, q̃ catezichandi & baptizandi eſſemus, & nunc ipſe catechuminus eſt. Nã antehac filium dei neſciebat, in quem ſibi eſſet credendũ, cum dicat: Quis eſt domine, & credam in eũ? Catezichatur ergo, & illius fides ſuper oculos mentis eius ponitur, qui paulo ante per lutum ſuper oculos corporis poſitum ſignabatur. Nam ſequitur. ⌊Et dixit ei Ieſus: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecũ, ipſe eſt. ⌋Rem grandẽ dicturus, ſcilicet & qui loquitur tecũ, ipſe eſt, opportune præmiſit: & uidiſti eum, uidelicet ut per commemorationẽ magnæ uirtutis magnicq; beneficij beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti enim, quis eſt filius dei, quid eſt dicere, & uidiſti eum, niſi ipſe eſt qui aperuit oculos tuos, ut uidere poſſis eũ? Captata ergo beneuolentia, confeſtim: & qui loquitur (inquit) tecum, ipſe eſt, quod utiq; gratioſius, & à iactãtiæ ſuſpitione longius eſt, q̃ ſi ita dixiſſet: Et ego ipſe filius dei ſum. Nec uero fruſtra ſemetipſum credidit huic filius dei, ut diceret: & qui loquitur tecum, ipſe eſt. Nam audi, audi inquã & uide, quid fuerit, & quid ipſe eſſe nouerit in iſto homine, de quo alio loco dictũ eſt: Ipſe eñ ſciebat quid eſſet in homine. ⌊At ille ait: Credo domine. Et procidens adorauit eum. ⌋De hoc primitiuo adoratore filij dei duo hęc notanda ſunt, quæ de nullo adorante illũ legis, ga uidelicet, & credo dixit, & procidit. Nam & leproſus quidem legitur adoraſſe, non tamen dixiſſe, credo in te, neq; procidiſſe, ſed tantum (ut Marcus teſtatur) genu flexiſſe: Hic unus inuenitur tam uoce confeſſionis, q̃ geſtu corporis, neceſſariam perficiens adorationem filij dei, & iccirco recte per ſingulos annos in exemplum proponitur ſanctæ Eccleſiæ catechumenis, inſtante ſolennitate paſchali, baptizandis in morte Chriſti, in qua & ille poſt hanc confeſſionem uel adorationem ſine dubio lauari dignus fuit. Igitur poſtq̃ hæc acta ſunt, audiamus ſubſequentia dicta ſaluatoris, & ſic illum attendamus, tanquam exponentem, quid abſcondite exeundo de templo Iudæorum, & cæcum tali ordine illuminando fecerit nobis, ac deinde iudiciũ proferentem de paſtoribus illis, qui hanc ouem, id eſt hominem illuminatum foras eiecerant. Sequitur. ⌊Et dixit ei Ieſus: In iudicium ego ueni in hunc mundum, ut qui non uident, uideant: & qui uident, cæci fiant. ⌋Magna & iuſta ſentẽtia cõpetenter & in tempore ſuo dicta eſt. Nam quia factum fuerat iudicium iniquum, & non iudicium ſed iniquitas, ſcilicet quòd phariſæi ſępe dictum hominem eiecerant foras, recte is cuius eſt omne iudicium, ad quem pertinet corrigere, quæcunq; per iniqua iudicia fiunt: In iudicium (inquit) ego ueni in hunc mundum. Et quia non aliam ob cauſam illum eiecerant, niſi quia cæcus cum fuiſſet & nunc uideret, illuminatorem ſuum blaſphemare noluerat, recte pœnam, quam illis repenſurus eſt iudex, cæcitatem appellat: Vt qui non uident (inquit) uideant: & qui uident, cæci fiant. De cauſa enim illuminati hominis, qui cæcus fuerat, quomodo eiecerant eum foras, congruum pœnæ uel uindictæ eorum uocabulum datũ eſt. Nec ſolum dixit: Vt qui uident cæci fiant, ſed etiam ut habeant quos pœnaliter æmulentur: & qui non uident inquit, uideant. Vbi ergo audimus iudicium, dicente iudice: In iudicium ego ueni in hunc mundum, ipſum expectemus iudicij ordinem, ſcilicet ut qui reos iudicaturus eſt, iam nũc ipſorum dicat reatum, ipſumq; perpetrati reatus modum atq; uocabulum. ¶ Reatus eſt, quia nõ per oſtium intrauerũt, ſed aliunde aſcenderunt in ouile ouium: modus, quia non ſoluũ furari, ſed & mactare, & perdere uenerunt, & ipſum paſtorem bonum, cuius oues ſunt, occidere quærũt, quod & perfecturi ſunt. Vocabulum reatus eiuſdem legitima cũ diffinitione poſitum hoc eſt, quia fures & latrones ſunt. Fures, quia furantur: latrones, quia quod furantur occidunt. Ac proinde his qui non uidebant, uidentibus excæcandi ſunt, & ſicut alibi uerbis alijs, ſed eodem ſenſu dictũ eſt: Multis ab oriente & occidente uenientibus & recumbentibus cũ Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum, eñciendi ſunt in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediunt. ⌊Et audierũt quidam ex phariſæis qui erant cum eo, & dixerũt ei: Nunquid & nos cæci ſumus? ⌋Ex phariſæis qui (ſicut ſupra dictum eſt) iam conſpiraverant, ut ſi quis Chriſtum confiteretur, extra ſynagogam fieret, quidam cum illo erant, non utiq; ſequentes, ſed perſequentes: non imitatores, ſed inſidiatores. ¶ Sunt autem phariſæi clerici Iudæorũ. Si ergo Iudæi uidere ſibi confidunt, quanto magis phariſæi duces eorũ? In quo uero ſibi uidere Iudæi ſibi confidũt? Si autem (inquit Apoſtolus) tu Iudæus cognominaris & requieſcis in lege, & gloriaris in deo, & noſti uoluntatem eius, & probas utiliora legis, inſtructus per legem, confidis teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen eorũ qui in tenebris ſunt, &c. Igitur cum dixiſſet dominus: Et qui uident cæci fiant, cognoſcentes q̃ de ipſis diceret. Nunquid (aiunt) & nos cæci ſumus? Nunquid quia tu ueniſti, nos quoque ſcientiæ noſtræ lumen perdidimus? ⌊Dicit eis Ieſus: Si cæci eſſetis, non haberetis peccatũ. Nunc aũt dicitis quia uidetis, peccatũ ueſtrũ manet. ⌋Bene & laudabiliter modera

Cęcus ille figura catechuminorum

Ioh. 2

Adoratio eiꝰ q̃ cęcꝰ natꝰ fuerat melior q̃ cæterorum Mat. 8

Mat. 1

Rom. 6

Iniquũ iudiciũ Iudæorũ in cæcum

Reatus Iudęorum.

Mat. 8

Phariſæi uelut clerici Iudæorum Rom. 2

moderatur ſententiam ſuam, concedendo illis quòd uidentes ſint, & hoc ipſum proficere comprobando, ad cumulum damnationis, pœnãq; æternæ cæcitatis. Nam uere cęci ſunt per odiũ lucis & ueritatis, & uidentes per notitiã eiuſdem ueritatis, utpote per legem inſtructi. Vnde & per prophetam deus dicit: Educ foras populum cæcũ, & oculos habentem, ſurdum & aures ei ſunt. Suo ergo malo conceditur eis quia uident, dicendo: Si cęci eſſetis nõ haberetis peccatum, nũc autẽ dicitis quia uidetis, peccatum ueſtrum manet. Quod peccatum? illud utiq; quod protinus his uerbis ſubinfertur. ⌊Amen amẽ dico uobis, qui non intrat per oſtiũ in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.⌋ Poterat dicere ſic: Amen amen dico uobis, quoniã uidetis, & uidendo declinare oſtium, atq; aliunde in ouile ouiũ aſcendere ſcitis, fures & latrones eſtis, & hoc eſt peccatum ueſtrũ, furtum ſcilicet & latrocinium. Sic inquam dicere poterat, ſed ne al'quã amaritudinem, quaſi prouocata ſonaret ueritas, maiori cum ſuauitate ſeueriſſimi iudicij libram tenens, peccati pondus uniuerſaliter enuntiat: Qui nõ intrat inquit, per oſtiũ in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Fur uidelicet, qa furatur quod alienũ eſt: latro, quia occidit quod furatus eſt. Et nota q̃ congrua ſimilitudine pro tempore & reuſus eſt. Illi namq; ſcilicet phariſæi, quaſi paſtores, ſed paſtorali poteſtate uel authoritate abutentes, hominẽ illum qui illuminatus fuerat, tanq̃ ouẽ de ouili ouiũ, id eſt ſynagoga foras eiecerant. Ergo congrue ſimilitudinem ſumit de ouili ouiũ, & tam illis q̃ omnibus, qui cum lupi ſint, paſtores uideri uolunt, & ſubditos ſuæq; poteſtati permiſſos, neq; per oſtium admittunt, neq; per oſtium emittunt, id eſt, non ſecundũ deum, ſed ſecundũ propriã uoluntatem anathematizantes condemnant, uel aſſumentes iuſtificant, iuxta prophetã dicẽtem: Viuificabant animas quæ non uiuunt, & mortificabunt animas, quæ non moriuntur. Omnibus inquã edicit, q̃ hoc pacto non per oſtiũ in ouile ouiũ introierint, ſed aliunde aſcenderint, & proinde fures & latrones ſint. Nunc de his maxime ad quos, uel contra quos ſermo eſt, dicendum eſt: Amen amen dico uobis (inquit) qui non intrat per oſtium in ouile ouiũ, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Hic iam illud ſubaudiendũ eſt, quod poſterius dicit: Ego ſum oſtium ouiũ. ¶ Conſtat autẽ, quia phariſæi nõ ſolum per ipſum intrare recuſabant, ſed & ipſum agnoſcere nolebant, dicentes: Hunc autem neſcimus unde ſit, & adhuc q̃d peius eſt, iã conſpirauerant, q̃ ſi quis per ipſum intrare uellet, i. ſi quis confiteretur eum eſſe Chriſtũ, extra ſynagogam fieret. Et profecto iccirco hunc hominem de ſynagoga foras eiecerant, qa per ipſum intrare iam cœperat. Rectiſſime ergo dicitur eis hoc prouerbiũ, per quod ſignificatur de ipſis, quia fures & latrones ſunt, quia uidelicet per oſtium, i. per Chriſtum, nec ipſi intrant, nec alios intrare permittunt. ¶ Igitur ſi cęci eſſetis, inquit, id eſt ſi non cõfideretis in uobiſmet ipſis, & ſi nõ tuliſſetis clauim ſcientiæ, nec ipſi introeuntes, nec alios intrare permittentes, peccatum non haberetis, illud ſcilicet, q̃ oſtium, i. me, per quem intrat in ouile ouiũ, tantopere declinatis, & obſtruere conenditis. Nunq̃d enim cęcus oſtium declinare nouit, & non potius ignorãs & errans ab eo diuertit? ¶ Itaq; iuſtũ fiet iudicium, ut qui non uident oſtium, uocent & ducantur ad ipſum, moxq; introducti uideant: qui aũt uident oſtium, & inuidentes oſtio, uel uituperantes illud, aliunde aſcendunt, ad hoc ut faciendo deſyderia patris ſui diaboli, mactent & perdant, ipſi continuo cæci fiant, uidelicet ſic foras expulſi, ut iam nec oſtiũ inueniãt, nec aliunde aſcendere pręualeant. Sequitur. ⌊Qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouiũ.⌋ Hoc plane conſequitur eum, qui intrat per oſtium, ut ſit paſtor ouium, ſicut e contra eum qui aſcendit aliunde, conſequens eſt eſſe furem & latronem. ¶ Intrare autem per oſtium quid eſt, niſi imitari Chriſtum, qui ipſe ſicut paulo poſt dicit, & paſtor eſt, & oſtium? Item quid eſt Chr̃m, niſi non à ſeipſo quẽq; uenire, ſed cum ſubiectione obedientiæ, mittentis ſiue uocãtis ſuſtinere imperium? Chr̃s enim non ipſe ſibi paſtoris nomen, aut officium, ſiue poſſeſſionem uſurpauit ouium, ſed à patre iuſſus & miſſus, curam requirendę ouis centeſimæ, quę perierat, obedienter ſuſcepit, ſicut ipſe conteſtans: Neq; enim inquit à meipſo ueni, ſed ille me miſit. Quod & Apoſtolus uerbis alijs comprobans: Nec quiſquã (inquit) ſumet ſibi honorem, ſed qui uocatus eſt à deo tanquam Aaron. Sic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit ut pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et in alio loco dicit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui ergo non à ſeipſo uenit, neque ſeipſum commendat, ſed commendatorem deum expectat, ut paſtor fiat, intrat utiq; per oſtium, quia ſic imitatur principem paſtorem Chriſtum, multum'que diſſimilis eſt illis, propter quos, uel contra quos hæc maxime dicuntur, Annæ & Caiphæ, & qui reuera aliunde aſcenderant, & iccirco non mirũ faciebant, quòd furabantur, & mactabant, & perdebant, quia fures & latrones erant. Non enim uocati ſunt à deo tanquam Aaron, ſed contendendo irruentes alter ſuper alterum, uenale ſacerdotium in partes annuas ſciderunt. Sequitur. ⌊Huic oſtiarius aperit, & oues uocem eius audiunt.⌋ Huic (inquit) qui intrat per oſtium, id eſt, qui ordine legitimo propter deum paſtoris ſortitur officium, oſtiarius aperit, quia uidelicet ut ſtudium eius ouibus profit, auditorum corda per gratiam ſancti ſpũs præuenit.

Eſa. 43

CAP. X

Fur & latro.

Ezec. 13

Phariſæi fures & latrões

Lucæ 11

Iuſtũ Chr̃i iudicium

Ioh. 8

Quid eſt intrare p oſtiũ

Lucæ 15

Ioh. 5
Heb. 5

Pſal 2
Pſal. 109
1. Pet. 5

Venale ſacerdotiũ Annæ & Cayphæ

Oſtiarius ueris paſtoribꝰ aperit

¶ Quod

¶Quod legitimo paſtori Paulo Apoſtolo fiebat,cũ diceret Corinthijs: Permanebo autem Epheſi uſq; ad pentheconſten,oſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidens. Tale eſt illud quod in Apocalypſi,angelo Philadelphiæ Eccleſiæ promittitur: Hæc dicit ſanctus & uerus,qui habet clauim Dauid,qui aperit & nemo claudit,claudit & nemo aperit. Scio opera tua: Ecce dabo coram te oſtium apertum,quod nemo poteſt claudere,& cætera. Tũc enim ſanctus & uerus humanorum pectorum clauicularius angelo Philadelphię, quod interpretatur dilectionis fraternæ, ſcilicet prędicatori cupienti ſaluti proximorum proficere,oſtium magnum aperit,ſciens opera eius, quando perpendens intentionem cordis eius,intelligentiã ſacri uerbi pãdere illi dignatur, & labori eius,ut fructum faciat,præueniente pariter ac ſubſequente gratia ſua,cooperatur. ¶Et nunc quidem oſtiarius eſt ipſe qui hæc loquitur,qui antequam per uictoriam mortis glorificaretur,humilis ianua uidebatur: nunc (inquam) non ſolum oſtium,ſed & oſtiarius eſt, ex quo aſcendẽs in altum,& captiuam ducens captiuitatem, dedit dona hominibus. Exinde namq; oſtiarius quoque eſſe comprobatur, quia ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos,alios autem prophetas,alios uero Euãgeliſtas,alios autem paſtores & doctores. Nec uero confuſionem facit,aut facere debet ullam,quod ipſe idem & oſtium,& oſtiarius eſt. Nam in ouili quidem brutarum ouium,aliud oſtium,atq; aliud eſt oſtiarius ſtat in grege rationali, quod oſtium,hoc oſtiarius eſt. Et enim quemadmodum unus idẽque dominus noſter Ieſus Chriſtus,& uia,& ueritas,& uita eſt,ſic non ſolum oſtium,ſed & oſtiarius,& adhuc ipſa ouium eſt paſcua. ¶Eſt autem in oſtio & oſtiario nonnulla profectuũ noſtrorum diſtinctio. Nam dum per fidem catholicam quiſq; noſtrum ad Chriſtum accedit, Chriſti illi oſtium eſt: quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum diſtributor largitur,iam oſtiarius eſt. Sic & ſummis poſt ipſum paſtoribus Apoſtolis,ante paſſionem ſuam Chriſtus tantummodo oſtium erat: ex quo autem reſurgens à mortuis,poteſtatem ac cepit,ſicut ait ipſe: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra,iam & oſtium,& oſtiarius exiſtit,& uere oſtiarius cœli, dona ſancti ſpiritus illis largitus eſt. Igitur qui intrat per oſtium (inquit) huic oſtiarius aperit. ¶Quid deinde? Et oues inquit illum ſequũtur,hoc plane dignum eſt,& ſic ipſis ouibus expedit. Chriſti quippe oues non eſſent, ſi Apoſtolos Chriſti & omnes quibus hic oſtiarius aperuit non ſequerentur,& ſi uocem,i. doctrinam eorum neſcirent, uel non approbarent. Nam talibus ipſe dicit: Qui uos audit,me audit: qui uos ſpernit,me ſpernit. Qua fretus authoritate Paulus: An inquit experimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus? Itaq; cuicunq; oſtiarius aperit,oues uocem eius ſciunt,& ſequũtur eum,& quicunq; ſequuntur oues ſunt. Qui autem ſequi contemnunt,ipſa rebellione ſua teſtes ſunt ſibi,quia non oues,ſed hœdi ſunt. Sequitur. ⌊Et proprias oues uocat nominatim,& educit eas.⌋ O quàm diſſimilis eſt iſte quicunq; per oſtium intrauit,uel cui oſtiarius aperuit,furibus & latronibus illis,qui de clinantes oſtium,aliunde aſcenderunt. ¶Illi nempe nequaquam oues uocant nominatim, ſed econtra peruerſis utuntur nominibus,dum dicunt bonum malum, & malum bonum: dũ uocant tenebras lucem,& lucem tenebras,ut iuſtificent impium,pro muneribus,& iuſtitiam iuſti auferant ab eo,quemadmodum fures & latrones,propter quos,uel contra quos hęc maxime dicũtur,quia hominem illum,qui cæcus fuerat & uiderat,alieno nomine uocantes,maledixerunt & exprobrauerunt,& eiecerunt tanquam malum. Non ita iſte,ſed proprias (inquit) oues uocat nominatim. Proprias (inquit) uidelicet, quia Chriſti oues dilectionis affectu ſuas fecit,uel quia paſtorum principi paſtor ipſe proprio labore,& cura nutritia illas quæ non erant,acquiſiuit. ¶Vocatq; illas nominatim,id eſt,cum ſint oues non hœdos uocat,ſed ut ſint oues blande ac familiariter appellat. Et ſi quando hœdi fuerint,non hoc maledico ore tyrannizando improperat illis,præſertim cum ipſe princeps paſtorum per Pſalmiſtam dicat: Nec memor ero nominum eorum per labia mea, niſi forte pro utili commemoratione gratiæ purificantis,ſicut Apoſtolus,cum uetera commemoraſſet nomina dicendo: Neq; fornicarij, neq; idolis ſeruientes, neq; auari,neq; molles,neq; maſculorum concubitores,neq; fures,neque rapaces regnum dei poſſidebunt: cum inquam hæc uetuſtatis nomina contigiſſet,ſtatim dei gratiam commendando ſubiunxit: Et hæc quidem fuiſtis,ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu dei noſtri. Itaq; nominatim uocat illas,id eſt eo nomine quod ſuper nos magnus paſtor ſcripſit, obliteratis priſcis nominibus,nomen dei ſui,& nomen ſuum nouum,nomen filiorum dei,qđ eſt nomẽ Chriſtianum, de quo & per prophetã: Vocabo inq; ſeruos meos nomine alio,in quo q benedictus eſt,benedicet ſuper terram. ¶Et ſic uocando educit eas inquit. Vnde educit,uel quo educit? Iam quidem quotquot oues Chriſti ſumus,ex ipſo quod ſumus oues, educti ſumus de tenebris errorum antiquorum, iamq; per manum paſtorum ſuorum eripuit nos deus de præſenti ſeculo nequam,& tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Verumtamen eſt adhuc,& plerunque euenit, unde pleroſque noſtrum, qui iam ſumus oues Chriſti, oporteat educi,imò & clamore grandi euocari, ſicut per Lazarum quoq; ſignificatũ eſt, quem iam fœtentem,& quatri-

1.Cor.5 Apo.3

Chrs & oſtium,& oſtiarius eſt

Pſal.67 1.Cor.12

Ioh.14 Qñ oſtiũ,& qñ oſtiarius dicitur

Mat.vltimo

Paſtor ẽ audire ac ſeq; debẽt oues velut ipſ3 Chrm Lucæ 10 2.Cor.13

Mali paſtores Eſa.5

Oues ppriæ

Quid ẽ uocare nominatim

Pſal.15

2 Cr. 6

Eſa.56

Gal. 1 Educendę oues de ſordibus pctorũ.

Iohã.2 quatriduanum legimus magno domini noſtri Ieſu Chriſti clamore fuiſſe reſuſcitatum. Sordidantur quippe oues plerunq; etiã poſtq; tonſę & ſalubri fluuio lotæ fuerint, & ipſis ſuorum uitioꝝ morbis delactatæ, in praua concluduntur conſuettudine, aut etiam hæretico (quod grauius eſt) fœdãtur errore. Laborat hic paſtor ouium, qui per oſtium intrauit, cui oſtiarius aperuit, & uocibus utens, nunc quidem aſperis, Verbi gratia, cum dicit Apoſtolus: Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes: nunc uero blandis cũ

1.Cor.5 idem ipſe ad eoſdem: Os noſtrum (inquit) patet ad uos ò Corinthij, cor noſtrum dilatatũ eſt, ſiue ad Galatas: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Reuera

2.Cor.6 Gal.4 uocat oues nominatim, donec educat eas, id eſt, prauam in illis fornicationis conſuetudinem expurget, uel fidei firmitatem reformet. Quod quia non ſola uoce prædicationis, ſed operis quoq; exemplo perficitur, protinus ſubiungitur. ¶Et cum proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt uocem eius. ¶Hoc nempe illi expedit, ut cum emiſerit illas per uerbum exhortationis, uadat ante illas per exemplum boni operis, ne quando dicat illi deus peccanti: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentũ meũ per os tuũ.

Paſtor bonꝰ aũ oues ſuas vadit bonis exemplis

Pſal.49 Tu uero odiſti diſciplinã, & proieciſti ſermones meos retrorſum? &c. Quod præcauens Apoſtolus dicebat: Sic curro, non quaſi in incertum: ſic puguo, nõ quaſi aërem uerberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Ergo cum proprias oues emiſerit paſtor legitimus, ante eas uadit, & oues illum ſequun

1.Cor.9 Matiz5 tur. Sequuntur inquam, & hoc nempe illis expedit ouibus. Si enim de hypocritis & ſimulatis paſtoribus: Omnia inquit quæ dixerint uobis ſeruate & facite, ſecundũ opera uero eoꝝ nolite facere, dicunt enim & non faciunt: quanto magis ſequi oportet eos, qui dicunt & faciunt. Sequũtur ergo illum, quia ſciunt uocem eius, quia ueram & ſanam eſſe cognoſcunt doctrinã eius. ¶Alienum autem non ſequuntur, & fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. ¶Alienos non qualeſcũq; hypocritas, ſed eiuſmodi fures atq; latrões hic accipi oportet,

Qui dicãtur hic alieni, blaſphemi et hæretici quales erant iſti, propter quos hoc prouerbiũ dictum eſt, quoꝝ erat uox aliena multũ, utpote ad blaſphemiam prouocans dicendo: Da gloriam deo, nos ſcimus qa hic homo peccator eſt, & non eſt hic à deo. Quam utiq; uocem non agnoſcens, imò agnoſcere nolens, ſępe dictus homo qui cæcus fuerat & uiderat, noluit ſequi, ſed fugit ab eis, ut uere alienis, & fugiens mẽte, corpore quoq; ab eis paſſus eſt ſe expelli. Tales proculdubio ſunt omnes hæretici, quicunq; integre nolunt audire myſteriũ fidei, quod continetur ſub illis eiuſdem hominis uerbis de ſe ipſo, illuminatori ſuo teſtimoniũ perhibentis: Lutũ fecit ex ſputo, & liniuit ſuper oculos meos, & abij, & laui, & uidi. Igitur quæcunq; ueræ oues ſunt, alienũ non ſequuntur, ſed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Non nouerunt inquam, neſcierũt neq; ſcire uoluerunt, quemadmodũ & ſcire nolebat ille, qui dicentibus ſibi: Nos ſcimus quia hic homo peccator eſt: ſi peccator eſt (inquit) neſcio, hoc unum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo uideo.

Reſpouſio ſimpliciũ cõtra hęreticos Apo.2 ¶Quod eſt ſimplices oues, id eſt fideles, & catholicos homines, qui non cognouerunt altitudinem Satanæ, dicere alienis, ſcilicet Iudæis, & cunctis qui de incarnatione filii dei male ſentiunt hæreticis. Scimus & ſcientiam habemus, dicitis: Nos autem ſcimus, utrum ſtulti an inſipientes ſitis, de quibus pariter ſcriptum eſt: Simul inſipiens & ſtultus peribũt, hoc unũ ſcimus. Qui cæci, id eſt ignorantes deum, cũ eſſemus, nunc per hoc ingreſſi oſtiũ fidei, q̃d eſt: In prin

Iohã.1 cipio erat uerbum, & uerbum erat apud deũ, & deus erat uerbũ, hoc erat in principio apud deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil, & hoc uerbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis. Per hoc inquam quaſi lutũ ex ſputo, quod eſt ſapientia, quæ ex ore altiſſimi

Eccle.29 prodiuit, & puluere noſtro confectũ, ſemel ſumus illuminati, guſtauimus etiam donum cœleſte, & participes facti ſumus ſpiritus ſancti, guſtauimus nihilominus bonum dei uerbũ, uirtutes

Quid ſuerbium. ſęculi uenturi. Sequit. ¶Hoc prouerbiũ dixit eis Ieſus. ¶Prouerbiũ eſt, quando uerbũ aliud pro alio uerbo dicitur, uidelicet ut unũ per aliud ualentius commendetur, & efficacius intelligatur. Quod genus dicendi, ſiue ornatus dictionis in ſacris ſcripturis uſitatum eſt, diuinitus q; prouiſum, tam ad delectandũ diligentem auditorem, q̃ etiam ad edomandam laborem ſuperbiam, & intellectũ à faſtidio renouandũ, cui facile inueſtigata plerũq; uileſcunt. Et ſic maxime hoc loco fieri decuit, ut conuinceret illoꝝ ſuperbia, q de claritate uel acumine intelligẽtiæ ac ſcientiæ ſuæ pręſumentes, paulo ante dixerant: Nũquid & nos cæci ſumus? Nam protinus ſubdit. ¶Et ipſi non intellexerũt quid loqueret eis. ¶Nonne ergo iam iudiciũ fieri incipiebat de oculis eoꝝ ut cæci fierent, qui dixerant: Nunqd & nos cæci ſumus? Nonne ſi reuera uiderent, & non odio præſentis ueritatis iam cæcutirent, cognoſcere potuiſſent hoc prouerbium, qd̃ loquebat eis ſaltem per uiſionem propheticæ ſcripturæ, qua Ezechiel dicit: Vę paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos? Ac deinceps: Nonne inquit, greges paſcunt à paſtoribus? Lac comedebatis, lanis operiebamini, & q̃d craſſum erat occidebatis, gregem aũt meũ non paſcebatis. Et poſt pauca: Ecce ego ipſe ſuper paſtores, & requiram gregem noſtrũ de manu eoꝝ, & ceſſare faciam ut ultra non paſcant gregem meũ, nec paſcant amplius paſtores ſemet-

Iudęi odio ueritatis cęci facti ſunt

Ezech.34

ſemetipſos,& liberabo gregem meũ de ore eorũ,& non erit ultra eis in eſcam,&c. Item in fine eiuſdem capituli: Vos autem inquit greges mei, greges paſcuæ meæ, homines eſtis, ego dominus deus uester dicit dominus. Si ergo non iam cęci fieri inciperent, quomodo nõ cognouiſſent de qualium ouili ouiũ loqueret eis? ⌊Dixit ergo eis iterũ Ieſus: Amen amen dico uobis, qa ego ſum oſtiũ ouium.⌋ Quomodocũq; ſiue non ualentes, ſiue non uolentes cognoſcere, non cognouerũt quid loqueretur eis, oſtium ipſum ꝺd clauſum erat, ſe aperuit, ut iam uelint nolint, audiant ipſi, audiant & uideant qui fuerant cæci, quod oſtiũ, ꝺd ouile dixerit: Ego ſum inquit oſtium. hic iam ſubaudiri neceſſe eſt, nec enim ignorari poteſt, quod de ſeipſo dixerit ſupra: Qui non intrat per oſtium in ouile ouiũ, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Proinde cum hac propoſitione qua dicit: Ego ſum oſtiũ, ſubaudita & aſſumpta ſententia, quam prę miſit, recte concludit ſic. ⌊Omnes quotquot uenerũt, fures ſunt & latrones.⌋ Nempe ſi ipſe eſt oſtium, imò qa ipſe eſt oſtium, omnis autem qui non intrat per oſtium, fur eſt & latro, igit quotquot uenerũt, fures & latrones ſunt. ¶ Nemo quippe il'orũ qui tunc uenerant, & tunc in ouili tyrannizabant, intrauerant per ipſum, quia non uenerant prædicando, & ſeruando dei uerbum, ſed uenerant negando & blaſphemando dei filium. Et de his qui tũc erant eum dixiſſe manifeſtum eſt, quia præſentis temporis uerbo fures ſunt, & non prętĕrito dixit, fures fuerunt. Veruntamen ſiue præſenti, ſiue præterito tempore, quotquot uenerũt, fures fuerũt & fures ſunt, qa uenerant à ſemetipſis, neq; à deo miſſi uel uocati ſunt, ꝺd eſt non intraſſe per oſtium. ¶ Aliud namq; eſt ſimpliciter & abſolute ueniſſe, aliud in nomine domini, uel à deo ueniſſe, unde prophetæ & ſacerdotes ſancti non tantũ ueniſſe, ſed in nomine domini ueniſſe, uel in nomine domini locuti eſſe dicendi ſunt. Igitur quotquot uenerũt, ſubauditur quia miſſi uel uocati non ſunt, neq; cum uerbo dei uenerũt, fures (inquit) ſunt & latrones. ⌊Sed non audierũt eos oues.⌋ Hoc iam & ſupra dictum eſt, quia alienum non ſequunt, ſed fugiũt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorũ. Non inquam audierunt, neq; audituræ ſunt eos, ꝺ diu fiet illud quod præſignatũ eſt per hominem illum, qui ſupradicto modo uel ordine illuminatus, maluit ejici foras, ꝺ audire furum aut latronũ blaſphemias. Iterũ dicit: ⌊Ego ſum oſtium.⌋ Cur hoc dicit iam uice altera, niſi quia non unũ tantũ, ſed duo ſunt ouilia? hoc etenim poſt aliqua dicturus eſt: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili. Vt ergo ſeſe unũ eundemq; ſignificaret, qui antiquos paſtores, ſcilicet Moyſen & prophetas dedit, & nũc electione ſua nouos, ſcilicet Apoſtolos admittit, ſemel & iterũ: ego ſum oſtium dixit. Et primo cum diciſſet oſtium de prætĕrito, ſubiunxit: Omnes quotquot uenerunt, fures ſunt & latrones, ſed nõ audierunt eos oues. Secundo cum dicit, ego ſum oſtium, de futuro ſubiunxit: ⌊Per me ſi quis introierit ſaluabit, & ingredietur, & egrediet, & paſcua inueniet.⌋ Ita diſtinguens non uni ouili, duo oſtia (ꝺd uulgo facile eſt fieri) ſed ꝺd longe mirabilius eſt, unum oſtium duobus ouilibus attribuit, ut neceſſario conſequat ꝺd dicturus eſt paulo poſt: & fiet unum ouile, & unus paſtor: Et ingredietur (inquit) & egrediet, & paſcua inueniet. ¶ Olim quicunq; ingrediebat ſiue indigena Iſraelites, ſiue aduena, pſelythus, paſcua legis & prophetarũ inueniebat, ſed egrediens, quia paradiſus nondũ reſeratus erat, egrediens inquam à præſenti uita, paſcua non inueniebat. Deinceps autem, ſi quis introierit (inquit) ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet, quia uidelicet & per fidem ingreſſus præſentis Eccleſiæ ouile, uirecta carpet, tam legalis doctrinæ, ꝺ & euangelicæ gratiæ, & egrediens per mortẽ carnis, ſtatim delicijs perfruet paradiſi, cuius uſq; ad interiora iam peruiũ factum eſt hoc oſtium, dominus Ieſus per myſteriũ ſuę ſacroſanctæ paſſionis. Sequit. ⌊Fur non uenit, niſi ut furetur, & mactet, & perdat.⌋ Singula horũ quæ dicta ſunt, ut furetur, mactet, & perdat, ſignificationes habent proprias, & per hęc certa enumeratione partium, cuncta non qualiſcũq; furis, ſed eius qui (ut ſupra dictum eſt) fur eſt & latro, prĕſcripta eſt atrocitas, aliud namq; eſt ꝺd furatur, aliud quod mactat, aliud ꝺd perdit. ¶ Quid enim furatur, niſi aurũ & argentũ? aurũ ſapientię dei, & argentum eloquium myſtici, uel ut magis in metaphora ſermo perſiſtat, quid furatur, niſi ſalubria ouiũ pabula, furtimq; corrũpit, quãdo peruerſis traditionibus ſacram ſcripturam eo ſenſu defraudat, quo illam ſpiritus ſanctus ſcribendam uel legendam tradidit? Vnde & Apoſtolus cũ diciſſet: Si autem tu Iudęus cognominaris, & requieſcis in lege, & gloriaris in deo, & noſti uoluntatem eius, & probas utiliora legis, inſtructus per legem, confidis teipſum ducem eſſe cęcorũ, lumen eorũ qui in tenebris ſunt, ſtatim intulit: Qui ergo alium doces, teipſum non doces? qui prędicas non furandum, furaris? qui abominaris idola, ſacrilegium facis? Digna profecto inuectione, & magni uigoris argumento uſus eſt. ¶ Nam quanto Barabbas latro, uel quilibet eius ſimilis, probroſior fuit homine illo, cuius à natiuitate cæci (ut ſupra narratũ eſt) dominus noſter oculos aperuit, tanto deteſtabilior eſt fur iſte, qui in peruerſione ſcripturarũ uel operum Chriſti, huiuſmodi ſacrilegiũ facit, homine gentili, quem ipſe iudicat, eo quod oſtium non uidens, idolum ſurdum & mutum pro oſtio ambiat. Hic igitur ad hoc uenit, ut furetur. Ingreſſo autem fure huiuſmodi, neceſſe eſt oues utrobiq; periclitari. Nam ſi furto ueritatis cõſentire

Cur ait fures ſunt, & nõ fures fuerunt

Aliud eſt uenire, aliud in noie dñi uenire aut ueniſſe

Duo Chriſti ouilia

De antiq; ouilie grediẽtib⁹ p mortẽ non erant paſcua ut nunc in paradiſo

Quid furatur hic fur

Roma

Fur iſte peior pagano

uel pabula corrupta contingere noluit iratus fur continuo mactat, de qualibus dictum est:
Mat.23 Ecce ego mitto ad uos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis in synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem. Quod quidem nec dum palam fecerant, nisi quod hominem sæpe dictum, qui cæcus fuerat & uiderat, suas blasphemias sequi nolentem, foras eiecerant, sed postmodum publica insania fecerũt, ab ipso qui hæc loquitur, summo pastore cruentum incipientes agere latrociniũ. Si autem furto consentiant, furesq; sequantur, & audiant uocem alienorũ, tum corpora quidem non mactat, sed animas perdit. Iam quippe ipso consensu animæ perditæ sunt, & si corpora uiuunt, illę iam perierunt.
Fur hęreticꝰ. ¶ Rectissime igitur dictum est: Fur non uenit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Furetur uidelicet & adulteret uel corrumpat uerum scripturarũ sensum: mactet corpora sibi non consentientium: perdat animas consentientiũ. Cuius crudelitate oppositum est quod sequitur. ⌊Ego ueni ut uitam habeant, & abundantius habeant.⌋ Poterat sic dici: Ego ueni uita hominum, ut abundantius uiuant, quod utiq; plus esset, q̃ quod dictum est: Ego ueni ut uitã habeant. Nam & omnis pastor ouium, qui intrat per ostium, ad hoc uenit, ad hoc uocatur uel intromittitur, ut oues uitam habeant, uerum non ipse uita, sed tantũ uitæ particeps, ac uitę nuntius siue minister est. Hoc inquam dici poterat, sed aduersus fures & latrones, qui ueniunt ut mortem inferant, ita congrue nec plus, nec minus, q̃ opportune oppositum est, dicendo: Ego
Vt uitam habeant. ueni ut uitam habeant. ¶ Quantum uero est quod addidit: & abundantius habeant? Vtiq; quantum differunt promissio & aduentus eius, tantum ultra mediocritatem antiquę pascuę, hoc est quod nunc dicitur, abundantius. Nam q̃ multo minus habuerunt oues domini antiquitus, testatur Apostolus, qui enumeratis magnis & primis arietibus, sic ad ultimum de illis intulit:
Et ut abũdãtius habeant
Heb.11 Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis promissionibus, sed à longe aspiciẽtes & salutantes eas, & confitentes quia aduenæ & peregrini sunt super terram. Certum est hoc, & nulli dubitare fas est, quia cuncti greges hactenus, qui aduentum eius præcesserant, foris excubabant extra paradisum, & longo balatu diuinæ uisionis pascua desyderabant, donec ueniret, ut supra dictum est, & suo sanguine romphęam, idest gladiũ flammeum extingueret iste, qui illis repromissus est.
Gen.3 Bene ergo cum dixisset: Ego ueni ut uitam habeant, continuo subiunxit: & abundantius habeant, qa uidelicet uitam quam habebant in spe, dedit ut haberent in re. Vnde supra cũ dixisset: Per me si quis introierit, saluabitur, protinus adiecit: & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Quia profecto post aduentum eius dignæ oues, & ouile præsentis Ecclesiæ per fidem ingressæ, abundantius q̃ anteriores, dei notitia pascunt, & per mortem carnis egressæ, uisione summi pastoris perfruuntur. His dictis in iudicium uel condemnationem eorũ, qui fures & latrones sunt, nunc omnibus curæ suæ uicarijs, qui digni pastores esse cupiunt, hoc modo semetipsum dat in exemplum. ⌊Ego sum pastor bonus, Bonus pastor animam suã dat pro ouibus.⌋ Dũ contra illos sermonẽ dirigeret: Qui non intrãt per ostium, sed ascendũt aliunde, & proinde fures & latrones sunt, semel & iterũ dixit: Ego sum ostium, nunc ad eum sermonem intendens: Qui intrat per ostium, & pastor est ouiũ, pro causa uel eruditione eiusdẽ, cui loquitur amplius accommodat uocem suam, dicens: Ego sum pastor bonus, atq; eiusdem bonitatis formam, quam pastor quisq; imitetur, adiungit dicens:
Philip.2 Luc.15 Bonus pastor animam suam dat pro ouibus. ¶ Poterat plane bonitatis huius formam sumere altius, quia cum esset in forma dei dominus deus noster, propter nos populum suum, & oues pascuæ suæ, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & habitu inuentus ut homo: & iuxta parabolam centum ouium & unius perditæ, cum haberet oues nonaginta nouem, id est omnem beatorũ angelorum multitudinem, relictis illis, uenit unam, quæ errauerat quærere. Sic inquam poterat formam suæ bonitatis hic bonus pastor exponere, sed hoc exemplũ nulli imitabile est. Non enim infra se descendere possunt, dum pastores hominum fiũt, sed contra tanto supra semetipsos eleuantur, ut principatibus & potestatibus cœlorũ assimilentur.
Bonꝰ pastor aĩam suã dat pro ouibus ¶ Bene ergo dum homines ad imitationem sui formare intendit, illud omittit quod nullatenus possunt imitari, & hoc solum q̃d imitabile est hoc modo proponit. Bonus pastor animã suã dat pro ouibus, hoc etenim pastoribus p̃ spiritũ charitatis, imitabile est, imò & imitari dulce est.
2.Cor.12 Vnde unus constantissimus, cum oues suas defensaret à furibus & latronibus: Ego aũt (inquit) libenter impendam, & superimpendar ipse pro animabus uestris, licet plus diligens minus diligar. Quanti putas pro ouibus semetipsos impenderũt? Respersa sunt ouilia sanguine pastorũ, maduerunt campi cædibus pastorũ, cruentata sunt pascua uulneribus pastorũ, sacrata est terra corporibus pastorũ, ditatum est cœlum animabus, quas pastores pro ouibus
Chr̃s pastor bonus essentialiter. suis posuerũt. Claret igitur imitabilem esse pastoribus hanc suæ humilitatis formam, quam proposuit pastor bonus. ¶ Et tamen nemo pastor bonus, nisi hic unus: quia nemo bonus, nisi unus deus, hoc etenim quodam loco dicenti sibi cuiq̃: Magister bone, quid faciendo uitã æternam possidebo? Respondit dicens: Quid me dicis bonũ? Hæc enim est salutatio forensis, usitata ambitioni scribarũ & pharisæorũ. Nisi me confitearis deũ, consequẽs est ut nec dicas bonũ.

¶ Itaq;

Itaq; quomodo paſtor & magiſter uoce quidē diuerſa,ſed ſenſu idē ſunt: unde enim paſtor ouiū dicitur,p ſimilitudine,inde magiſter hominū ē in rei ueritate:ſicut magiſter bonus, non niſi quia deus eſt,ſic paſtor bonus,nō aliūde,niſi qa deus eſt,paſtor,inquā,bonus,& nō ex accidēti dono,ſed eſſentialiter bonus. Igitur cæteri quidē paſtores digni ſiue idonei dicantur: hic aūt ſolus paſtor bonus,qui ſolus ita animā ſuā poſuit pro ouibus, ut in ſacramento noſtro corpus ſuū & ſanguinē ueterет,& oues quas redemerat,ſuæ carnis alimento ſatiaret. Quid ille q hoc exēplū boni paſtoris imitari renuit? Quali nomine uel potius denotatiōe cēſendus erit? ait: ⌊Mercēnarius & qui nō eſt paſtor,cuius non ſunt oues proprię uidit lupū uenientē, & dimittit oues & fugit. Et lupus rapit & diſpergit oues. ⌋ Quatuor hoc loco poſita ſunt: ſcilicet bonus paſtor qui dicit: ego ſum paſtor bonus, & is qui formā boni paſtoris imitatur, & mercennarius & lupus. Item ſupra quatuor poſita fuerant, oſtiū & oſtiarius, & paſtor, & qui aliunde aſcendit fur. Ibi unū malum ſcilicet fur, hic duo mala, uidelicet mercēnarius & lupus. Attamen lupus cum mercēnario occultius ouili eſt damnōſus: Nam fur dum mactat & perdit,aperta corporibus & animabus tēpeſtate,pernicioſus eſt. ¶ Itaq; mercēnarius qui non ipſe quidem mactat & perdit,ſed fuga ſua lupo perditori,raptori & diſperſori, ſcilicet diabolo locū facit: non quidem ipſe fur eſt & latro,ſed nec dicendus eſt paſtor. Sic enim ait: Mercēnarius & qui non eſt paſtor. Quomodo ergo uel qua intrauit? Nanq; inter oſtiū & aſcenſum aliunde,nihil mediū ſuperius poſitum eſt. At is qui per oſtiū intrauit,paſtor, inquit, eſt ouiū: & qui aſcendit aliunde,fur eſt & latro. Qua ergo intrauit mercēnarius, qui nō eſt paſtor: nec rurſus mactat aut perdit,ſicut fur? Non enim aperte, ſicut Arrius uel alius quilibet hæreſiarches ſæuit aut perſequitur,ut occidat eorum corpora,quorum non poteſt animas ſuę peruerſitatis maculare conſenſu. Reſtat utiq;,ut ſi fur non eſt,ſocius tamen furum ſit,quia de talibus per Prophetam dictū eſt: Principes tui ſocij furum,omnes diligunt munera, ſequuntur retributionē. Socius autem furum animo eſt: nam corpore cum paſtoribus per oſtium intrare uiſus eſt. Itaq; diuiſus ipſe eſt. Quapropter de huiuſmodi alibi dictum eſt: Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat,& hora qua ignorat,& diuidet eum,partemq; eius ponet cū hypocritis,diuidet inquit,id eſt,diuiſum & duplicē fuiſſe redarguet: diuidet eum,id eſt, paſtoralis gratiæ donū ab illo auferet,& ipſum pœnis tradet. Oſtenſa igitur paſtoribus de cōtēptu mortis uia quā ſequātur,& appoſita forma cui imprimantur: recte ex oppoſito mercēnarius deſcribitur,qui tametſi fur & latro non eſſe uidetur,ſed potius per oſtiū intraſſe,p eo q catholicā fidē profitetur,nec aliud euāgelizat,q̄ id quod euangelizatū eſt,à ueris paſtoribus, tamē iuxta præſcriptā prophetæ ſententiā, qui cū dixiſſet, principes tui ſocij furū, ſtatim hoc ipſum ratione cōprobans,omnes,inquit, diligunt munera,ſequuntur retributiones,ipſe utiq; ſocius furū eſt. Nā & pro eo q munera diligit,& temporalē ſequitur retributionē,mercēnarius eſt. Cuius deſcriptio diligenter cōſyderanda eſt: Mercēnarius,inquit,& qui non eſt paſtor. Rem ſolerter animo auditoris impreſſit,ſic dicendo: & qui non eſt paſtor, ſcilicet ut de corde eius uulgarem extirpet opinionē, qua putatur uel dicitur eſſe paſtor. Vere enim non eſt paſtor: paſtor nanq; dicitur,eo q gregem paſcat. At ille non gregem,ſed ſeipſum paſcit. Vnde prophetа: Vę, inquit, paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos &c. Igitur dicitur quidē, ſed non eſt paſtor. ¶ Cuius non ſunt oues propriæ. Et hoc utiq; cū grandi pondere dictū eſt. Non ſunt, inquit, eius oues propriæ, quia uidelicet non in eius pectore, gratia mater parturiuit, quomodo in illo, cuius hæc uox eſt, filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis. Nō poſſidet animā eius, ſpiritus paſtoris boni, & ideo nō mirū, q̄ nō & ipſe in brachio ſuo cōgregat agnos, & in ſinu ſuo leuat, quod non & ipſe fœtos portat. Sed quid? Videt, inquit, lupū uenientē, & dimittit oues & fugit. Nō arguitur mercēnarius, quod furatus ſit, mactauerit aut perdiderit: quia uidelicet cū nō educat oues in ſaltus alios q̄ quos probauerunt paſtores magni & probati, neq; pdat oues uenenatis falſæ doctrinæ paſcuis, nō ſatis legitime fur dici poteſt: & proinde nec occaſio eſt cur mactet. Nā interim oues nō fugiūt ab eo, quippe quæ non habent cauſam legitimā, cur nō audiant uocē, uel cur neceſſario deuitent eius cōmunionem, cur illi lac ſuū ad edendū, ſuamq; lanam denegent ad operiendum. Sed unde arguitur? Videt, inquit, lupum uenientem, id eſt, diabolum animabus inſidiantem, easq; ad mortem æternam per diuerſa ſcelera protrahentem. Videt, inquit, & fugit, id ē, ſub ſilentio ſe abſcondit. Fugit, id ē, uerbum exhortationis ſubtrahit, ne ſi lupo reſiſtat, temporale commodum (quod amat) amittat. ¶ Amant enim oues ſuam plerūq; perniciem, amant inquam, & ſuis exitiis delectātur, ſuis periculis male blandis in præſenti demulcentur, nec recogitant dulcedine uitiorū fallente, quantus eas interitus conſequatur. Et niſi perire permittantur, eiuſmodi oues ſunt, ut neq; ad mulctram paſtoris uenire, neq; tonſorem eundem iam uelit ſubire, inſuper & ipſum paſtorem tumultuando, quantum poſſunt, cornibus & lateribus audent impingere. Fugit ergo mercēnarius taciturnus, ne pugnando pro ouibus, temporalis lucri detrimentum patiatur. ⌊ Et lupus rapit & diſpergit oues. Mercennarius autem fugit, quia mercennarius eſt, & non p-

Mercēnarius, nec fur ē nec paſtor.

Socius furū.

Eſa. 1
Mat. 8

Eſai. 1
Mercēnarius, tēporalē ſequitur retributionē.

Ezech. 34
Cui⁹ nō ſunt oues propriæ

Gal. 4

Videt lupum uenientem & fugit.

Oues ſuā plerūq; amant pniciem.

tinet ad eũ de ouibus. ⌋Sola ergo cauſa fugiẽdi eſt, qa mercenarius eſt, quia mercedibus tranſitorijs inhiat, & dũ illis cõtẽtus ẽ, lup⁹ rapit & diſpgit oues. Nec ſolũmõ lupo ueniẽte fugit, ſed & quãdo iuxta Ezechilẽ, collidũtur arietes & hirci, dũ lateribus & humeris impingũt, & cornibus ſuis uentilãt oñia infirma pecora, donec diſpgãtur foras, fugit idẽ mercenarius ab ſcõdẽdo ſe, nõ iudicãs inter pecus & pecus, aut certe nequius quod craſſum ẽ aſſumit, & quod debile ẽ, p̃icit: uidelicet, iuſtificãs impiũ pro muneribus, & iuſtitiã iuſti auferẽs ab eo. ¶ Sane cũ alibi dicat: ſi uos perſecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliã: tunc irreprehenſibiliter paſtor fugit, quando aperta pſecutiõe furis hæretici, ſiue lupi diaboli, per gentilẽ poteſtatẽ malitiã ſuã exerentis, paſtor ipſe quæritur, ut oues eius præſidio deſtituantur. Quod Paulus apoſtolus non ſolũ irreprehenſibiliter, uerũetiam laudabiliter feciſſe legitur, quando Damaſcẽ poſito gentis Arethæ rẽgis cuſtodiente ciuitatẽ, ut eum cõprehenderent, à fratribus per murum ſummiſſus eſt in ſporta, & ſic effugit manus eius. Non enim fugit, ut oues deſtitueret, ſed ut ouium ſaluti ſeipſum reſeruaret. Cæterũ omnes qui abſq; eiuſmodi cauſa fugiũt, qui oues dimittunt, hic paſtor & epiſcopus animarum noſtrarum merito excludit à numero paſtorũ. Quibus explosis iterum dicit: ⌊Ego ſum paſtor bonus. ⌋Et notandum quod & ſuperius bis, ego ſum oſtium dixit, & nunc itidem bis, ego paſtor bonus inquit. Ipſe oſtium & ipſe paſtor, ipſe tam anterioris q̃ & poſterioris ouilis unum oſtium, & unus eſt paſtor: Iterum in quã dicit: Ego ſum paſtor bonus, atq; eiuſdem bonitatis affectũ, protinus adiungit, dicens: ⌊Et cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ. ⌋Hanc & illam, quam ſupra dixerat rationem paſtor bonus qui animam ſuam dat pro ouibus, unam & eandem eſſe conſtat, ex eo quod protinus adiungit. ⌊Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem, & animã meam pono pro ouibus meis. ⌋Duobus præceptis charitatis à ſemetipſo completis, ſine quibus paſtor idoneus nemo unquã fuit, nec eſſe poterit: nunquã enim uerus aut dignus erit diſcipulus huius boni paſtoris, niſi q (ut Apoſtolus ait) germane diligat gregem Chriſti, duobus, inquam pr̃ceptis charitatis, bonitatem ſuam examinatam oſtendit in uno laudabili experimento, quod eſt, & animam meã pono pro ouibus meis. Primum & maximũ eſt mandatũ, dilectio dei, q̃ intelligitur in eo qđ ait: ſicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Secundũ autẽ ſimile eſt huic: Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum, hoc nihilominus intelligendũ eſt, in eo quod ait, & cognoſco meas. Iccirco autẽ præpoſtere, prius ſecundum & poſt ſignatum eſt primum: quia uidelicet per dilectionẽ proximi aſcenditur ad dilectionẽ dei. Qui enim non diligit fratrem ſuũ quẽ uidet, deum quem non uidet quomodo poteſt diligere? Formam ergo ſuæ bonitatis, qua ſuos imitatores informare cupit, ordinate exprimens, incipit à dilectione proximi, cum dicit, & cognoſco meas. Cognoſco enim, id eſt diligo. Imò & magnificentius charitatem ſuã exprimit dicẽdo cognoſco, q̃ ſi dixiſſet diligo. Hoc enim uerbũ cum ſignificatiõe dilectionis ſimul ſonat affectum cõpaſſionis, iuxta quod Salomon ait: Nouit ſapiẽs animas iumentorũ ſuorum, uiſcera autem impiorũ crudelia. Itaq; ſicut in pſalmo: Quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum, ſic & nunc dum dicit, & cognoſco meas, ſimul dilectionis & operoſe miſericordiæ ſignati affectum. Et cognoſco, inquit meas, & cognoſcunt me meæ. Suaue dictum, ſed terribile iud cũ Reſpondetur enim hoc ad illud, quod ſupra dixerunt negatores eius: Scimus quia Moyſi locutus eſt deus, hunc autem neſcimus unde ſit. Igitur ad illorũ diſtinctionem, qui ſui non ſunt, quia ngeauerunt eũ, ſecundũ quod & Daniel ait: Et non erit eius populus qui negaturus eſt eum, ad diſtinctionem, inquã illorum, cognoſco inquit meas, & cognoſcunt me meæ. Aequa utiq; uiciſſitudine negatores ſuos negat ipſe, ac ſi aperte dicat: Cognoſco meas, & non uos alienos, cognoſcunt me mei, ſi uos alieni non cognoſcetis me. Item, & hoc dixerunt: Non eſt hic homo à deo. Repugnat quod dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnoſco patrem. Nouit me pater, hoc eſt diligit, agnoſco ego, hoc eſt diligo patrem. Ita ut prædictum eſt, paſtor bonus bonitatem ſuam in duobus præceptis charitatis oſtendit: ſcilicet dilectione dei patris, & dilectione proximorum, id eſt earum de quibus nunc loquitur, ouium ſuarum, quibus aſſumptione carnis, & magnitudine beneficij proximus factus eſt, & hoc tam ex his, quàm ex cæteris eius ſermonibus altius commendatur, quòd tota ouium domini cura geminæ ſit dilectionis opus, quam quiſquis non habet, non paſtor eſt, ſed mercenarius. Sequitur. ⌊Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile & unus paſtor. ⌋ Ecce quantum bono paſtori ſtultæ oues obfuerunt, in eo quod cum malitioſis uulpibus, id eſt malignis ſpiritibus conſilium ineuntes, iam conſpiauerant, ut ſi qua ouium paſtorem ſuum illum eſſe agnoſceret, protinus humeris & lateribus cæterarum impacta, extra ouile fieret. Nunquid conſpiratio hæc gratiam paſtoris euacuaret, aut nomen eius ſiue facultatem diminueret? Abſit. Nam & alias oues (inquit) habeo quæ non ſunt ex hoc ouili, quia non de carne patriarcharum ac prophetarum progenitæ ſunt, qui magni arietes, & aliqui etiam paſtores ut DAVID, uel MOYSES, & AARON, huius ouilis patres extiterunt. Non ſunt, inquam, ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Quare?

Videlicet

Ezech. 34

Mat. 10 Quãdo licet paſtori fugere, qñ non.

2. Cor. 11

Phil. 4

Duo p̃cepta charitatis per Chr̃m ſpleta Mat. 22 1. Iohan. 5

Cognoſco meas, cõpatiendo diligo. Pro. 12 Pſalm. 102

Daniel. 9

Oues ſtultæ Iudæi.

Videlicet quia iſtæ oues prædicta conſpiratione ſua inuidem afflatæ, dira peſtilentia contabuerunt, & ſemetipſas corruperunt, iccirco his abiectis oportet ex alijs ouibus pręfinitũ ante ſecula, ouium ſupplere numerum: Me inquit oportet illas adducere. Nunquid ipſe paſtor, q hæc loquitur, per ſemetipſum ad nos oues alienigenas uenit? Nonne à furibus & latronibus in medio huius ouilis comprehenſus animam ſuam poſuit, & deinde aſcendens in cœlũ, nunquam uiſus à nobis, ſuos tantũ uicarios ad nos direxit? Ita plane, ſed nec eodẽ modo nos minus quid ab illo magno grege habemus, quem de Aegypto adduxit idem paſtor, idẽ deus. Nunquid enim non per homines deus, per homines inquam, Moyſen & Aaron, quibus apparuerat, illas oues adduxit? Vtiq; non magis illis q̃ nobis, non nobis minus q̃ illis adducendis affuit præſentia uiſibili. Vnus illorum paſtor tunc deum audiuit in rubo, noſtri paſtores uiderunt illum in crucis ligno, de quo ait quidam tam doctus q̃ fidelis: Triſtes purgantur ſanguine culpæ, Quem contorta rubus denſis cruciatibus ædit. Et illi quidem duo ſigna dedit dicens: Si non crediderint uerbo ſigni prioris, credent uel uerbo ſigni ſequentis: ſed & nr̃is itẽ paſtoribus duo ſigna dedit dicens: Si non uiderunt gloriam ſigni prioris, uidebũt ſaltem uirtutem ſigni ſequentis. ¶ Etenim ſi non uidimus nos, q̃ uirga in colubrum conuerſa ſit, & deuoratis Magoꝝ Aegyptioꝝ colubris, iterum uirga quod fuerat effecta ſit, id eſt, q̃ Chriſtus rex ipſe, & paternæ diuinitatis uirga regia in mortem deuenerit, quæ per colubrum in hunc mundum ſubintrauit, & conſumptis peccatis noſtris, itęꝝ in ueram & æternam uitam regnaturus ſurrexit, at ſaltem uidemus, q̃ de ſinu manus extracta leproſa tota effecta ſit, id eſt, q̃ totum illudanti quum ouile peſtilentia perfidiæ contabuerit, quòd à gratia dei ſynagoga exciderit, imò & iuxta q̃d ille prædixit: Ceciderint in ore gladij, & captiui ducti in omnes gentes, lepram ſuam toto orbi ſpectandam iamdudum circumtulerint, congemiſcente Propheta ac dicente: Vſquequo auertes manum tuam & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem Etenim circa finem ſeculi iterum in priſtinũ ſinum gratię mittetur, & mundabitur. ¶ Igitur cum per legatos ſuos, in quibus ipſe proculdubio loquitur, nos alias oues ſuas uocauit, nõ minus q̃ prioris ouilis oues, per ſemetipſum adduxit. Ait itaq;: Et illas oportet me adducere. Quo autem adducere? Non ad ueſtram ſynagogam ò putidi hirci, qui & ſecundum animam in inferiora terrę introibitis, & ſecundũ corpus tadremini in manus gladii, partesq; uulpium eritis, ſed ad fidem patriarchaꝝ & prophetaꝝ, cum quibus balare uel cantitare audetis, dicentes: Nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius, cum ſitis tauri pingues, & laſciui uituli, Cæthæoꝝ & Amorræoꝝ ſaltibus innati uel educati. Ad illoꝝ inquã fidẽ me alias oues, uobis abiectis, oportet adducere, & uocẽ meã audient, quã uos (ut ſuperius dixi) propterea non auditis, quia ex deo non eſtis. ¶ Et fiet inquit unum ouile, & unus paſtor. Non dixit: & fiet unus paſtor, & unum ouile, iam etiam unus paſtor eſt, ſed fiet unum ouile, quod nondũ factum eſt, & unus paſtor permanebit, qui nunc & ſemper eſt. Fiet inquam unum ouile, nulla diſtinctione habita peregrinæ & indigenæ ouis, id eſt, Iudæi & Græci, & ille unus paſtor omnium erit, de quo per prophetam dictũ eſt: Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem unum, qui paſcat eas, ſeruũ meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego autem dominus eorum ero eis in deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eoꝝ. His dictis adhuc perſiſtit in commendatione charitatis, qua & ille animam ſuam pro ouibus ſuis poſuit, dicens: ⌊Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meã, & iterum ſumo eam.⌋ Tanq̃ diceret. Hoc opus magnę dilectionis, quod eſt bonum paſtorem eſſe, & animam dare pro ouibus, pater diligit, & de q̃cunq; paſtore hoc opus acceperit, illum amore ſuo dignum dicit. Poterat quippe ſic dicere: Propterea me pr̃ diligit, q̃ ſicut docuit me, hæc loquor, & à meipſo facio nihil: uel, q̃ per me in principio cuncta fecit, & ſine me factum eſt nihil. Verum hoc loco paſtorem legitimũ inſtituere, uel erudire intendit, & illud notum facere, quod lucro animarum charius deo nihil ſit. Hoc igitur opportune ſecundum rem dixit: Propterea me pater diligit, quia ego pono animã meam, ſubauditur pro ouibus meis, uidelicet ut ſciant paſtores animarum, quanti meriti ſit, mori pro ſalute earum. Sed non gaudeat fur, non lætetur latro, non exultet lupus, q̃ animam ſuam ponit paſtor bonus, q̃ occiditur ouium defenſor & dominus, q̃ mori poteſt hic fœtarũ geſtator, & agnoꝝ nutritius. Non (inquam) lętentur paruuli iſti hircorum pulli, quos inuidia occidit, inuidendo morientes, & moriendo inuidentes, qui iam timere cœperant, q̃ in diſperſionem gentium iturus eſſet, & docturus gentes, & ſic adducturus alias oues. Non enim hoc ſolum dixit: Ego pono animam meam, ſed confeſtim addidit: & iterum ſumo eam. Nec iſtud ſemel dixiſſe contentus eſt, ſed adhuc ſuper inimicos ſuos confortatur & dicit: ⌊Nemo tollet eam à me, ſed ego pono eam à meipſo. Poteſtatẽ habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam.⌋ Sciunt iamdudũ cunctæ oues, optime de huius paſtoris ſui fortitudine ſentientes, ſciunt (inquã) quia fures & latrones fruſtra cum laternis & facibus & armis ad comprehendendum illum miſiſſent, niſi ipſe à ſeipſo ponere uoluiſſet animã ſuam. Nam q̃o ſemel abierunt retrorſum, & ceciderũt, dicente illo: Ego ſum, ſic fieri iugiter potuiſſet, uel certe uno caſu

Exo. 5

Exo. 4

Myſteriũ ✠ gæ i colubꝝ verſæ

Lucæ 23

Pſalmo 23 Aliæ oues Chri, gentiles ſunt

Pſalmo 67

Pſalmo 94 Ezech. 16 Ioh. 8.

Et fiet vnũ ouile

Cor. 5

Ezech. 34

Lucro aiarũ deo nihil charius

Ioh. 7

Ioh. 18 Aiam Chri nemo tulit, ſed ipſe eam poſuit Lu. 23

ſempiternum illorum conſummari exitium. Non ergo animam eius tulit quis, quomodo iure tollitur ab unoquoq; noſtrum, quos in ſemetipſo primus parens immortalitate exhæredauit: Sed ego inquit à meipſo, ſcilicet ſpontanea morte moriendo, pono eam in manu patris, dicens: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meũ, uidelicet antea prǫfinita conditione hac ut ſi ego talentũ hoc, id eſt, animam meam pro ſanctificatione antiquę prǫuaricationis perſoluam, & ipſam & cunctas ouiũ meaꝝ animas, patre annuente recipiam. Itaq; propter mortis nihil debentem innocentiã, poteſtatem habeo ponendi, uel non ponendi animam, q; ſi poſuero eam, conſequenter propter interpoſitę conditionis iuſtitiam, poteſtatem habeo ſumendi eã, ſcilicet ut reſurgam, & omnes mihi conreſurgere faciam. Forte dicis: Quare ergo ponis pro ouibus animam tuam, cum poteſtatem habeas etiam non ponendi eam? Ad hæc ille: ⌊Hoc mandatũ accepi à patre meo.⌋ Quod eſt hoc mandatum, niſi charitas? Mandatũ enim inquit nouum do uobis, ut diligatis inuicem. Hoc ergo mandatum charitas eſt, qua (ut ſuperius dictum eſt) cognoſcuntur, id eſt diliguntur oues, cognoſcitur, id eſt diligitur pater. Sed hic inquit mandatum accepi à patre meo. Igitur non ut cęteri quicunq; dicuntur paſtores boni, ſic & iſte paſtor bonus accidẽtaliter bonus eſt, ſed à patre ſuo accepit, id eſt ab ea natura, qua deus illi pater eſt, bonus eſſe habet, tantæq; naturaliter eſt charitatis, ut animã ſuam ponat pro ouibus ſuis. Sequitur. ⌊Diſſenſio iterꝝ facta eſt inter Iudæos propter ſermones hos.⌋ Iterum (inquit Euangeliſta) diſſenſio facta eſt propter ſermones hos, nam ſemel facta iam fuerat propter opus illud, quo in ſabbatho cæci nati oculos aperuerat. ⌊* Alij autem dicebant: Dæmonium habet, & inſanit, quid eum auditis?⌋ O malum ſtultiloquium dicentium, dæmoniũ habere, & communi ſenſu carere dei filiũ. Et ſuperius dixerant: Dæmonium habes, nunc furore incontinenti cum dixiſſent: Dæmoniũ habet, addiderunt: & inſanit, quid eũ auditis? Hoccine erat quod dixit paterfamilias de malis illis, & merito male perdendis agricolis uerebuntur filium meum? Quem enim ſeruorum illius, quos antea miſerat, tam nequiter inhonorauerunt, tantisq; contumelijs affecerunt? Quomodo infelix terra tam putidos canes ſuſtinuit? Quomodo infauſtus aër taliũ uiperaꝝ linguis uenenatis non contabuit? Dæmonium inquiũt habet, & inſanit, quid eum auditis? ⌊Alij dicebant: Hęc uerba non ſunt dęmoniũ habentis. Nunquid poteſt dæmonium cæcorum oculos aperire?⌋ Eadem ratione duce diſſentientes ſuperius dixerant: Nunquid poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Aduerſantur etenim inuicem ſibiq; repugnant, peccatorem eſſe, uel à deo non eſſe, & hæc ſigna facere. Amplius aũt repugnantia ſunt, dęmoniacum eſſe uel inſanire, & cum operatione ſignorũ eiuſmodi uerba proferre. Vtiq; ſi cæci non eſſent, ſcire poterant, q; hæc non inſaniæ, ſed ueræ ſunt uerba ſapiętię, & q; ad aperiendos cęcorum oculos non dęmoniaca inſania, ſed uirtute diuina opus eſt.

Mãdatũ qd̃ a pr̃e accepit charitas eſt

Ioh. 7

* Multi autẽ dicebant ex ipſis Ioh. 7. & 8 Mat. 21

Ioh. 9.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANGELISTAM COMMENTARIORUM LIBER DECIMUS.

PROPHETA cum dixiſſet in pſalmo: Quàm magnificata ſunt opera tua domine, nimis profundę factę ſunt cogitationes tuæ, continuo ſubiunxit: Nir inſipiens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget hæc. Quis aũt magis inſipiens, uel magis ſtultus Iudaico populo, q & magnifica dñi opera non cognoſcit, Verbi gratia, dũ dicit ſuperius: Non hic homo à deo, qui ſabbathũ nõ cuſtodit, & uerba eius nõ intelligit, dũ dicit: Dęmoniũ habet & inſanit, quid eum auditis? Attamen magnificanda erant opera tua domine in oculis eius, & reuelandæ cogitationes tuæ in auribus eius, ut oſtenſa illis non uideremus, & dicta illi nos intelligeremus, quatenus eodem igne humilium oculi illuminarentur, cuius fumo illorũ ſuperbia excæcaretur. ¶ Igitur & hactenus coram inſidiatoribus ſuis tuta proceſſit doctrina ueritatis, & deinceps magis ac magis interrogationibus pulſata, ſemper augeſcens, dictis & factis in auribus & oculis eorum recto tenore procedit, Euangeliſta ſic proſequente ordinem narrationis. ⌊Facta ſunt autem encænia in Hieroſolymis, & hyems erat.⌋ Encænia feſtiuitas erat dedicationis templi, tractumque eſt hoc nomen à græco καινὸν, quod latine dicitur nouum. Et quandocunq; nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia uocatur. Sed & ſi quis noua induatur tunica, recte encæniare dicitur. Encænia ergo, id eſt, ſolennia dedicatiõis templi agebantur, cum ea quæ ſequuntur, interrogantibus Iudæis locutus eſt dominus: Et hyems (inquit) erat. Iuxta literã tempus anni demonſtratur, quo agebatur eiuſdem dedicationis feſtiuitas, à tempore Machabæorum, qui deſtructo altari, quia contaminauerũt illud gentes, ędificauerũt altare nouum, ſecundum illud quod prius fuit, & quinta & uiceſima menſis Caſleu

Pſalmo 91. Maxĩe ſtulti ac inſipiẽtes Iudæi

Encænia feſtũ dedicationis templi

Feſtũ dedicatiõis hyemẽ in mẽſe Caſleu ſcz Decẽbri

1. Machab. 4

Caſleu dedicauerũt illud. Et ſtatuit Iudas & fratres eius, & uniuerſa Eccleſia Iſrael, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus ſuis a anno in annum, per dies octo, à quinta & uiceſima menſis Caſleu. Menſis aũt Caſleu, ipſe eſt qui apud Romanos December dicitur, & eſt à Martio quidem, à quo antiquitus Romani annũ inchoant decimus. Ab Aprili autẽ, qui apud Hebræos ſecundum legem principium menſium, & primus eſt in menſibus anni, exiſtit nonus. Igitur iuxta literam (ut dictũ eſt) indicatur natura temporis, ſed myſtice, quod magis ad rem attinet, frigida Iudæorũ ſignificatur impietas, quia mentes illorũ à diuino igne auerſas, diabolus tanq̃ glatialis Boreas afflauerat. ¶ Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis. ¶ Hæc porticus Salomonis ipſa erat, de qua in libro Regum ſcribitur: In die illa ſanctificauit rex Salomon medium atrij, quod erat ante domum domini, fecitq; ibi holocauſtũ & ſacrificium, & adipem pacificorũ. 3. Reg. 3

Cum ergo ambularet in huiuſmodi porticu dominus noſter, utiq; in templo ambulabat, quia porticus illa æque ut templum à Salomone ſanctificata fuerat. ¶ Circundederunt eum ergo Iudæi, & dicebant: Quouſq; animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. ¶ Vigilantiſſimi animarum ſuarũ cuſtodes, & de ſua ſalute ſoliciti, multum dolebant, quoties aduerſus dominũ conuentiſſent ſchiſmata inter ſe fieri, ſuasq; animas per diſſenſiones periclitari, ut nunc nouiſſime, quando dicentibus: Dæmoniũ habet, & inſanit, quid eũ auditis? Alij dicebant: Hæc uerba non ſunt dæmoniũ habentis, & Nunquid poteſt dæmonium cæcorũ oculos aperire? Et in huiuſmodi diſſenſionibus illorũ animas perire dicebant, qui ab intentione ſua diſſentiendo ſaluti magis appropinquabant. Et tunc quidem propter diſſenſionem, quæ cæco illuminato ſemel & tierũ facta eſt inter nos, ſoluzũ eſt inefficax eorũ conuenticulum. Nunc autem ubi ad ſolennitatem dedicationis uenienꝫ, ambulabat (ut prædictum eſt) in templo, ut in porticu Salomonis, nacti ſibi uidebantur opportunitatem aucupandi contra eum aliquid, unde poſſet accuſari. Circundederunt ergo eum, tanq̃ uituli multi, & tauri pingues obſederunt eũ. Et dicebant: Quouſq; animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam. O perditæ animæ, cum hic uobis palam dixerit, q̃ Chriſtus ipſe ſit, ergone illa eius opinio ceſſabit, quam uos ægre ferẽtes, ueſtram perditionem eſſe calumniamini, dicendo: Quouſq; animam noſtram tollis? Quid enim ex ore ipſius hoc audire deſyderatis, niſi ut apud poteſtatem Romani imperij aduerſus illum accuſationem inuitabilem inuenire poſſitis? Nempe cum Chriſtus orbis terrarũ debeat eſſe rex, q̃uis hoc terrenis regnis nihil nociturũ ſit, robuſti tamen accuſatores eritis, ita ut iudicem quoq; premere poſſitis, dicendo: Si hunc dimittis, non es amicus Cęſaris. Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Ergone inquam nunc quidem animam ueſtrã tollit, ſed tunc non tollet, cũ hoc nõ pfeceritis? Abſit à uobis hæc beatitudo, ut ipſe animam ueſtram tollat, & poſſideat uos. Concedat nobis potius, quoniam ſic uultis, ut ſicut propheta gemebundus prædixit: Auferant iniquitates ueſtræ, & poſſideant uos abſq; ſe. Aliæ ſunt animæ quas tollet, cũ uos illum pro accuſatione regij nominis uinctũ Pilato tradideritis. Ligatis namq; manibus ſuis, fortem armatum fortior ipſe alligabit, confixis manibus ac pedibus atriũ eius debellabit, & beatas omnes animas tollet, uaſa enim eius diripiet. Vos aũt nequaq̃ forti illi tollemini, ſed poſſidebunt uos omnes nequitiæ eius, & erũt nouiſſima ueſtra peiora prioribus. Nũc audiemus qualiter cirũ ueſtrũ ſoluerit, quo illum tam nocendi intentione, q̃ turbę ueſtræ ſtipatione circũdediſtis, non tantũ regem, ſed & deũ ſe eſſe conteſtans conſubſtantialem patri, ait. ¶ Loquor uobis & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimoniũ perhibent de me. Sed non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. ¶ ſuperius ait hic ipſe, qui nunc circundatus eſt à Iudæis Chriſtus lux mundi: Et in lege ueſtra ſcriptũ eſt, quia duorũ hominũ teſtimonium ueru eſt. Statimq; intulit: Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me qui miſit me pater. Nunc in articulo pręſentis interrogationis reſponſurus illud, quod non in ſola porticu uel templo Salomonis, ſed in toto mũdo debeat audiri, rationabiliter eadem teſtimonia præſentat, ad confirmandã ueritatẽ ſuæ reſponſionis: Loquor (inquiens) uobis, & opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimonium perhibẽt de me, & utrunq; teſtimoniũ illos reſpuere, contra legem ſuã, in qua ſcriptũ eſt: Quia duorũ hominũ teſtimoniũ uerum eſt: utrũq; inquam teſtimoniũ illos contempſiſſe redarguit, ad ſingula ſubiũgendo: & non creditis. Nam & cũ dixiſſet: Loquor uobis, continuo addidit: & non creditis, & cum ſubſecutus eſſet: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipſa teſtimoniũ perhibent de me, ſtatim adiecit, ſed uos nõ creditis, quia non eſtis ex ouibus meis, ac ſi dicat, Iã non docendi eſtis, qa Chriſtus ego ſum, ſed arguendi de peccato, quia non iamdudũ teſtimonijs euidẽtibus credidiſtis, ſecundũ legis edictũ redargutionis hic modus eſt, & hęc ſententia iudicij ut iã nunc abnegẽ uos, quod & facio dicẽs, Quia nõ eſtis ex ouibus meis. Fruſtra igit hic captores hiauerũt, circũdantes eũ, atq; dicentes, Si tu es Chriſtus dic nobis palã. Nõ em ſua det illis ut ſe examinent imperio Cæſaris, nec̃ arguit, q̃ non iam ſe in regem ſublimauerint, ſed non eſtis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora, iuxta quam ſupra dixerat: Ego ſum

Periculũ aĩarum per ſchiſmata

Pſal. 21

Ioh. 19

Quouſq; animam noſtrã tollis

Eſa. 16.

Mat. 12 Lucæ 11

Deu. 19 Ioh. 8

Chriſtꝰ ſe paſtorẽ poti⁹ dixit q̃ regem

paſtor bonus,&c. Quare autẽ ſecundũ nomen regiũ, de quo interrogabat, dicere potuiſſet, non eſtis ex ciuibus meis, dicere maluit ſecundũ nomen paſtoris: non eſtis ex ouibus meis. Videlicet quia ſatis qdem pro bonitate paſtoris, ſed pariter pro maieſtate eiuſdem dictũ eſt, in eo ꝙ ait: Et animã meam pono pro ouibus meis. Proinde ꝗd ſupereſt de maieſtate uel potẽtia ſuæ diuinitatis, hoc modo ſubiungit. Oues meæ uocẽ meam audiũt, & ego cognoſco eas, & ſequũtur me. Et ego uitã æternam do eis, & non peribũt in æternum. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego & pater unũ ſumus. In his & plus dictum eſt, q̃ fuerat interrogatũ, quia cum de ſola regia poteſtate quæreretur,

Rñſio Chri de diuinitate irrepḧēſibil' corã prſide Eſa. 29

de diuinitatis quoq; maieſtate reſponſum eſt, & in omnibus tamen, ne unum quidem uerbũ ſonuit, quod dñi iudicare poſſent miniſtri uel amici Cæſaris. Hæc enim uerba non inuaſionem comminantur Romani imperij, ſed myſterium continent regni dei, ſuntq; maxime apud gentiles iudices uerba libri ſignati, quem ſi iuxta prophetam dederis neſcienti literas, & dixeris lege, reſpondebit: neſcio literas. Sic enim & Paulo contigit, quo incipiente aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Siquidem eſſet iniquum aliquid, aut facinus peſſimum, ò uiri Iudæi recte uos ſuſtinerem. Si uero quæſtiones ſunt de uerbo & nominibus legis ueſtræ, uoſipſi uideritis: Iudex ego hor̃ nolo eſſe. Ita ergo & nunc ipſe rex cœli, qui per eundem Apoſtolum prę cipit dicens: Nemini dantes ullam offenſionem, non ſic de regno ſuo reſpondit, ut offenderet poteſtatem terreni imperij, ſed uerbis uel nominibus ſacræ ſcripturę utens, de quibus Romani iudices eſſe non curarent, inhiantem contra ſe Iudæorum elusit impietatem. Oues meæ inquit, uocem meã audiunt. Quando iſtud timerent ſuperbæ uires Romanor̃ militum, ubi is q accuſaretur, non euerſorũ urbiũ, ſed paſtorem ſe profiteretur? Nempe facilius ridere q̃ timere huiuſmodi cauſam potuerunt, ita ut cũ illuſione genu flexo, dicerent: Aue rex Iudæor̃. Sane ꝙ nunc ait: Et ego cognoſco eas, & ſequuntur me, idem & ſupra dixerat: Et cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ. Vita quoq; ęterna de qua nunc ait: Et ego uitam æternam do eis, illa eſt paſcua, de qua ſuperius: Per me inquit ſi qs introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Differt tamen modus dicendi, Et ego uitam æternam do eis, quod utiq; nemo niſi deus dicere uel facere poſſit. Notanda uero diligenter ſeries huiuſce dictiõis, Audiunt inquit uocem meam, & ego cognoſco eas, ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in ęternum. Horum quoq; contraria de illis oportet ſubaudiri, quibus ait quia non eſtis ex ouibus meis, uidelicet ꝙ eos non cognoſcat, ꝙ uita ęterna defraudati ſint, & in ęternum perierint. Nam ad diſtinctionem taliũ hœdor̃ dixit: Oues meę uocem meam audiunt, &c. ¶ Quod aũt addidit: Et non rapiet eas quiſq̃ de manu mea, ſine dubio multis iamdudum argumentis uniuerſo orbi comprobatũ eſt. Quid enim fures & latrones intentatum reliquerunt, quid non egerunt ut raperent oues, lupi uel omnes ferę ſyluarũ? Et tamen de manu paſtoris huius nullam omnino ex ouibus eius rapere potuerunt. Bene ergo paſtor iſte fortiſſimus dictus eſt Dauid per prophetam, in quo hæc (ut ſupra dictum eſt) loquitur deus: Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem unũ qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. Ego dominus ero eis in deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum. ¶ Ille namq; & in cuſtodia gregis, boni huius paſtoris ſignum geſſit: Paſcebat inquit, ſeruus tuus patris ſui gregem, & ueniebat leo uel urſus, tollebatq; arietem de medio gregis, & ſequebar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. Et illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eor̃, & ſuffocabam, interficiebamq; eos, &c. Grex ille, dei populũ, qui dicit in pſalmo: Nos autem populus eius, & oues paſcuę eius: leo uel urſus, diabolum: Dauid ipſe tam fortitudine q̃ nomine (interpretatur enim manu fortis) bonum prefignabat paſtorem Chriſtum, qui cum de ſuis ouibus nullam omnino perdat: Et nõ rapiat eas quiſq̃, inqt, de manu mea. Diabolum namq; ſuffocauit, & nos oues ſuas de ore eius liberauit, omnem ꝗq; perſecutorem (quales tunc erant Annas & Cayphas, cæteriq; ſcribæ & phariſæi, qui iam cõſpirauerant, ut paſtorem hũc nulla ſequeretur ouis) caſſo labore deceptos, furti atq; latrocinij redarguens, æterna damnatione puniuit. Vnde autem tanta fortitudo in manibus eius? Ait.

Nemorapiet oues Chri de mana eius

Ezech. 34

Dauid figura Chri in cuſtodia gregis 1. Regũ 17

Pſalmo. 94

Quod dedit mihi pr, maior omnibus eſt

¶ Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt. Illud inquit, ꝗd dedit mihi pater meus, uidelicet in eo ꝙ mihi pater eſt, id eſt, illud quod ſum ego non ſecundum carnis naturam, quæ ex hoie ſumpta eſt, ſed ſcdm eã naturam, qua deus mihi pater eſt, maius oĩbus eſt, fortius oĩb' eſt, potentius omnibus eſt. Quòd ſi omnibus maius eſt, utiq; & raptore animarum diabolo, maius atq; fortius eſt. Quid tandem illud eſt maius omnibus, quod dedit tibi pater tuus? Et nemo (inquit) poteſt rapere de manu patris mei. Hoc utiq; maius omnibus eſt, ꝙ de manu patris mei nemo rapere poteſt. Nihil enim præter deum inſuperabile eſt. Sed illud (inquit) quod dedit mihi pater, maius omnibus eſt. Quid igitur ille pater huic filio ſuo, niſi omnipotẽtiam ſuam dedit: ut nemo rapiat de manu filij, ſicut nemo poteſt rapere de manu patris? ¶ Proinde continuo recte ſubinfertur: Ego & pater unum ſumus. Nimirum hinc illud maxime pẽdet, quòd iamdudum catholica fides inter Arrium & Sabellium, tanq̃ inter ſcyllam & charybdim

Ego & pr vnum ſum9.

bdim nauigans,per ſuos fortiſſimos remiges uno ore conclamare conſueuit,neq; confundẽtes perſonas,neq; ſubſtantiam ſeparantes:Alia enim eſt perſona patris,alia filij,addẽdo etiã, alia eſt ſpiritus ſancti:Vna eſt diuinitas,æqualis gloria,coæterna maieſtas. Sabellius namq;,q & Patripaſſianus perſonas confudit,dicendo unam eandemq; eſſe perſonam patris,& filij,& ſpiritus ſancti.Econtra Arrius,aliud inquit pater,aliud eſt filius. Pater increatus,filius uero creatura eſt.Vtranq; ſtultitiam catholica fides deteſtatur,firmiter tenens & pluralis numeri, uerbum,quod eſt ſumus,& neutralem unitatis dictionem: Vnum enim inquit,non unus.Sic etenim dixit dei filius:Ego & pater unum ſumus. Per hoc q̃ ait unum,ſubſtantiæ unitatem: per id quòd dixit ſumus,perſonarum expreſſit pluralitatem.Igitur eum dicit de ſeipſo filius Et non rapiet eas quisq̃ de manu mea:de patre uero: Et nemo poteſt rapere de manu patris mei,& continuo ſubiungit: Ego & pater unum ſumus,hoc proculdubio uult intelligi,quia patris & filii una eſt diuinitas,una eademq; omnipotentia,una ſubſtantia,una natura,quod Græce ὁμοούσιον dicitur,quodq; confitentes nos,recte homouſiani dicimur. Hoc uocabulum Arriani fruſtra calumniati ſunt,dicentes,ſecũdum Apoſtolum deuitandas eſſe profanas nouitates uocum,& iccirco conſequenter hoc nomen eſſe deuitandum,eo q̃ non inueniatur in toto canone ſcripturarum. Nomina namq; uel uerba,cum ſigna ſint rerum,utiq; rebus ipſis cuncta poſteriora ſunt,quia propter ſignificandas res inuenta ſunt. Oportet enim prius exiſtere,& deinde ſigna rerum. Conſtat autem nec ante Euangelium,nec niſi per Euangelium mundo innotuiſſe deum dei filiũ.Igitur ubi ipſe,uel coæterna patri diuinitas ipſius per Euangelium innotuit,ut uerbi gratia,per hoc quod nunc ait: Ego & pater unũ ſumus,profecto reconſtante licuit,imò & oportuit,aduerſantibus hæreticis,rei nomen producere.Licuit enim ſemperq; licebit,ſignatũ præſente nota,producere nomen. Sed iam quid ad hæc Iudæi fecerint audiamus. Sequitur. ⌊Suſtulerunt lapides Iudæi,ut lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus:Multa opera bona oſtendi uobis ex patre meo:Propter quod eorum opus me lapidatis?⌋ Superius cũ itidem uellent eum lapidare,dicente:Anteq̃ Abraham fieret,ego ſum,abſcondit ſe,& exiuit de templo tanq̃ infirmus,& non ualens inimicos ſuos in ipſis ſuis alligare conatibus,nunc autem in medio turbæ furentis aſtat conſpicuus,loquitur'que tanquam iudex,aut defenſor,ſe ditioſorum cauſas cogniturus. ¶Quid igitur eſt,niſi quia non ſolum in magnis & præcipuis,ſed in quotidianis quoq; eius actibus,apud ipſum (ſicut teſtatur Iob) eſt ſapientia & fortitudo? ſapientiam namq; ſpectat,quòd tunc ſe abſcondit,& exiuit de templo, & præteriens,hominis cæci à natiuitate aperuit oculos,uidelicet hoc modo (ſicut in eodem iam loco dictum eſt) conſilium ſapientiæ ſuæ ſignificans,de quo & ipſe poſtmodũ:Vt & qui non uident(inquit)uideant:& qui uident,cæci fiant. Fortitudinis uero eſt,quòd nunc in medio furentium perſiſtit,ſcilicet hoc modo comprobans,quod paulo ante dixerat:Nemo tollet à me animam meam,ſed ego à meipſo ponam eam. Nam ecce uſque ad tollendos lapides potuerunt currere,& lapidei ſui cordis duritiam manibus armatis prodere,ſed ultra nihil audentes,palam nobis faciunt,hunc illum eſſe,qui loquitur ad beatum Iob: Circundedi mare terminis meis,& poſui uectem,& oſtia,& dixi:Hucuſque uenies,& non procedes amplius,& hic confringes tumentes fluctus tuos.Sic itaq; iſte princeps fortitudinis,& Iudaico furoriterminum poſuit,ne ſeſe lapidarent dicentem:Ego & pater unũ ſumus,& eiuſdem conſubſtantialitatis perſecutoribus hæreticis,ne homouſianorum fidem pernitioſe læderent,omnipotentiæ ſuę uectem oppoſuit. ¶Multa inquit bona opera oſtendi uobis ex patre meo.O ingrati,propter quod eorum opus me lapidatis? Quid enim non bonum? Quid non diuinum? Quid non magnum & euidens uirtutis argumentum? ⌊Reſponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te,ſed de blaſphemia.⌋ Ergo iniqui iudices,ſaltem unũ e duobus teſtimoniis probũ ducitis,de quibus ſuperius cum dixiſſet: & in lege ueſtra ſcriptũ eſt,quia duorum hominum teſtimonium uerum eſt,ſtatim intulit: Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo,& teſtimonium perhibet de me,qui miſit me pater. Vnuminquam teſtimonium uerum eſſe conceſſiſtis.Dixiſtis enim:De bono opere non lapidamus te,aliud autem improbaſtis,dicendo:Sed de blaſphemia. Etenim quæ loquitur hic,dicendo: Ego & pater unum ſumus,& his ſimilia,de quibus alibi: Verba inquit quæ loquor uobis,à meipſo non loquor,teſtimonium ipſius filii ſunt, bona autem opera,quæ oſtendit uobis ex patre ſuo, ſicut itidem ait:Pater autem in me manens,ipſe facit opera:opera inquam ipſa,teſtimonium patris ſunt. Sed ſi homines eſtis,imò & iudices uos eſſe legitimos,aut legiſperitos profitemini,quomodo unum ſine altero teſtimonium bonum eſſe iudicaſtis? Quomodo uni homini cum blaſphemia bonum opus attribuitis? Nunquid deum blaſphemando quis bonum ſimul faciat opus, præſertim qualia hic operatur? Plene ſcimus etenim, cum cæci nati fuerimus,modo per gratiam Chriſti uidemus:ſcimus inquam, quia peccatores, & maxime blaſphemantes, non audit deus. Igitur ex ore ueſtro iudicamini,quia ſicut Magi quoq; coram Pharaone teſtati ſunt, non ſpiritus blaſphemiæ,ſed digitus dei eſt hic,qui uobis opera hæc oſtendit. Quæ tandẽ illa

Sabellius

Arrius

Fides catholica

Homouſiani catholici

1. Tim. 6

Ita dt & Luther⁹ nũc impũſſime contra Latomũ.

Ioh. 8

Apud Chr̃m ſapientia & fortitudo

Iob 12

Ioh. 9

Iob. 38

Ioh. 8

Ioh. 14

Ibidem

Exo. 8

blaſphe

Duplex hęresis his verbis confutatur

blaſphemia eſt, de qua illum lapidatis? Dixiſtis. ⌊Et quia tu homo cum ſis, facis teipſum deum.⌋ Iam quia gratulamur, non ſolum aduerſus Arrium, qui noluit intelligere, quod intelexiſtis uos in his uerbis: Ego & pater unum ſumus, uerum & aduerſus Valentinianum, ſiue Apellen, qui uerum eſſe hominem negauerunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, aſſerentes eum non uerum habuiſſe corpus, ſed phantaſticum. Mirum namq; eſt, eos, qui ſe dicunt Chriſtianos, ueram negare humanitatem Chriſti, cum uos aduerſarij Chriſti, totam uim argumenti ad conuincendum, quod ille deus non ſit, ex eo ſumpſeritis, quia uerus erat homo, in uera ſubſtantia carnis, quod ipſa quoq; paſſione mortis explorare potuiſtis. Verum quod

Pſalmo 18

ad rem attinet, de ſanctuario pectoris humani, ueram & rationabilem audiamus defenſionē unicæ ac ſempiternæ diuinitatis. ⌊Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege ueſtra:

Cur aitī lege vra, nō nra.

Quia ego dixi dij eſtis.⌋ Quid (inquit) uelut à contrarijs uel repugnantibus argumentū ducitis, dicendo: Tu homo cum ſis, facis teipſum deum, uidelicet tanq; deus & homo contraria uel repugnantia ſint, & in una eademq; perſona ſimul eſſe non poſſint? Nonne homines authētica ſcriptura deos eſſe dixit? Nonne in lege ueſtra, id eſt in maximo legis ueſtræ propheta, in lege inquam, non dico noſtra, aliter quippe mea, atq; aliter eſt ueſtra, ſed in lege ueſtra nonne ſcriptum eſt: quia ego dixi dij eſtis? Vtiq; ſcriptū eſt, & ſicut euidenter ipſe pſalmi textus indicat, hoc hominibus dictum eſt, & hoc interim à uobis concedi oportet, quoniam in lege ueſtra ſcriptū eſt, concedi inquam oportet, quia ſine blaſphemia dictum eſt. Dico ergo. ⌊Si illos dixit deos, ad quos ſermo dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura: uos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius dei ſum.⌋ Conſyderetur diligenter hæc ſapientiæ & ueritatis ualida

Argumētū p loctū a minori

& irrefragabilis, per minoris comparationem facta argumentatio. Minus namq; eſt, ſermonē dei ad homines eſſe factum. Longe autem maius unum, qui hæc loquitur, prius extitiſſe q̄ fieret mundus, priuſq; fuiſſe ſanctū, q̄ pater illum mitteret in hunc mundum. Verum hæc ſcriptura, quæ illos pro eo quod minus eſt, deos dixit: non poteſt ſolui (inquit) uidelicet ut dicat quis concedendum non eſſe, quod talis ſcriptura proponit uel aſtruit. Quomodo igitur propter illud quod maius eſt, ſcilicet quia pater me ſanctificauit, & miſit in mundū, non concediti s, ut dicam, quia filius dei ſum, imò & hoc dicentem me, tanq; de blaſphemia uultis lapidare? Hæc itaq; dum dicit, tantum inuidia deſit, & ratio ſponte conſentit, ſuffragante quoq; firma-

Ad q̄s ſermo dei factus ē.

mento ſecularis eloquentiæ, ut q̄d in re minori ualet, ualeat & in maiori. ¶ Sed quinam præcipue ſunt illi, ad quos ſermo dei factus eſt, uel quis ille dei ſermo eſt, qui participatione ſui, in deos prouexit homines? Vtiq; dij iſti præcipue patres illi ſunt, ad quos ſermo dei, id eſt, repromiſſio de incarnatione filij dei facta eſt, quorum pater noſter Abraham primus eſt, cui pri

Genealogia Chri ſcdm re promiſſionē.

mum idem Chriſtus repromiſſus eſt. ¶ Quapropter ab ipſo ſanctus Euangeliſta Matthæus generationem eius, non ſicut hominum, ſed tanq; deorum contexuit genealogiam, dū non ad Mariam, de qua ſecundum carnem natus eſt Chriſtus dominus, ſed ad Ioſeph generatio-

Ad tres præcipue facta repromiſſio Gen. 22 Pſalmo 131

nis eius eiuſdem deduxit lineam. Ioſeph namq; de tribus unus eſt, ad quos principaliter ſermo dei de incarnatione filij ſui factus eſt. Ternario quippe incremento ad tres iſtos principes Abraham, Dauid, & Ioſeph, repromiſſio facta eſt. ¶ Quæ ad Abraham facta eſt, Chriſtum fore hominem in uera carnis noſtræ ſubſtantia teſtata eſt: In ſemine tuo (inquiens) benedicentur omnes gentes. Ad Dauid autem, non iam ſolum ſemen Abrahæ, aut ipſius Dauid, ſed rex quoq; fore prænunciatus eſt: Iurauit enim (inquit) dominus Dauid ad ueritatem, & non fruſtrabit eum, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Tandem ad Ioſeph loquens

Mat. 1

angelus, non iam tantummodò hominem & regem, ſed & deum eſſe teſtatus eſt, eundem dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, dicendo: Ipſe enim ſaluū faciet populum ſuū à peccatis eorum. Saluos namq; facere homines à peccatis ſuis, ſolius dei eſt. ¶ Et hæc tria dij eſtis tam mo

Reuelatio Magis facta Mat. 2

roſa temporū decurſione paulatim demonſtrata, miranda ſancti ſpiritus gratia, repente gentilibus inſpirauit, quando primitiæ gentiū, ſcilicet Magi, qui ab oriente uenerūt, Myrrha mortalem hominem, Auro regem, Thure deum teſtantes, adorauerunt. Itaq; inter patres iſtos,

Cur Ochozias, Ioas, & Amaſias, nō ponunt in linea Chriſti 3. Reg. 18 3. Reg. vlti. 2. Para. 24 2. Para. 25

quos in generatione Ieſu Chriſti filij dei, diuinus Euangeliſta contexuit, tres iſti eminent, ut prædictum eſt, Abraham, Dauid, & Ioſeph. ¶ Econtra alii tres, Ochozias, Ioas, & Amaſias, nullum, in hac gente deorum, locum uel nomen habere meruerūt, quia uidelicet ſecundum impiiſſimam Iezabel, quæ prophetas occiderat, per quos idem ſermo dei fiebat, cuiuſq; ſemini Ioram ſeſe miſcuerat, ipſi quoq; eiuſdem ſermonis dei baiulos ad ſe miſſos occidere prophetas. Ochozias namq; male & impie egit in conſpectu domini, ſicut domus Achab uel uxor eius, quæ (ut dictū eſt) prophetas occidit. Ioas quo Zachariam prophetam, filiū Ioiadæ pontificis interfecit. Amaſias etiam cum miſiſſet ad eum dominus prophetam, eo q; adoraſſet deos filiorum Seyr: quieſce ait, ne interficiam te. Ita tres iſti, quoniam prophetas occiderūt, per

2. Para. 33

quos ſermo dei ad ipſos factus eſt, nec ſaltem pœnitentiam egerūt, ſicut Manaſſes, rectè à ſancto Euangeliſta de generatione deorū, ad q̄s ſermo dei factus eſt, ſegregati ſunt. ¶ Igitur patres, qui dominū dei filiū ſibi repromiſſum prius fide, q̄ carne ſuſceperūt, dii ſunt: dii inquam

non na-

non natura,ſed adoptione,quorꝝ in ſynagoga ſtetit hic natura deus,id eſt, ſimilis illis per ea nem eſt effectus,& in medio.i.in publico,deos dijudicat ſiue diſcernit. Magnã quippe ſui atq; illorꝝ oſtendit differentiam,dum dicit:Si illos dixit deos,ad quos ſermo dei factus eſt,quẽ pa ter ſanctificauit,& miſit in mundũ,uos dicitis quia blaſphemas,quia dixi filius dei ſum? Forte dicitis: Vnde iſtud conſtat q̃ pater te ſanctificauerit,& in hunc mundum miſerit? Ad hæc in quam.⌊Si non facio opera patris mei,nolite mihi credere:Si autem facio,& ſi uerbis meis nõ uultis credere, operibus credite,ut cognoſcatis & credatis,quia in me eſt pater,& ego in pa tre.⌋Quod eſt dicere. Veſtræ quidem legis authoritas,prophetę in quo deus locutus ſit,pro teſtimonio ſui ſatis eſſe debere indicat,ſi uerbum quod locutus eſt in nomine domini fiat,ita dicendo: Quod in nomine domini propheta prædixerit,& non euenerit,hoc dominus non locutus eſt,& ideo non timebis eũ. Conſequitur enim,ut ſi euenerit uerbũ,quod locutus eſt in nomine domini,timeri debeat,eo q̃ dominus in eo locutus ſit. Euenit autem uerbum q̃dcunq; locutus ſum uobis,itaut interdum de ueſtris quoq; cogitationibus uerum uobis prophetauerim dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris,& his ſimilia. Debuerat ergo uobis hoc pro teſtimonio ſatis eſſe,ut illud quoq; crederetis,q̃ (ſicut dixi) pater miſerit me. Verum ego ad ſatiſfaciendũ ueſtræ tarditati,largior eſſe uolui. Dico ergo:Si non facio opera patris mei,id eſt opera talia,quæ hominum nemo poſſit facere,niſi cui deus pater naturaliter ſit,concedo,nolite credere mihi:ſi autem facio,imò quia facio,& ſi uerbis meis nõ uultis credere,operibus credite,id eſt,ſi unum teſtimoniũ uerborꝝ fidelium non uultis ſuſcipere,ſaltẽ duo teſtimonia uerborum pariter & operum ſuſcipite, quia teſtimoniũ quoq; hominum,q̃d teſtimonio dei minus eſt,in ore duorꝝ hominum,uerum eſſe iudicat lex ueſtra. Igitur ne contra dei & hominum leges peccare conuincamini,credite ut cognoſcatis:niſi enim crediderit is,non intelligetis,credite in quam ut cognoſcatis & credatis:cognoſcendo namq; firmius credetis. ¶Quid cognoſcatis,quid credatis? quia pater in me eſt,& ego in patre, quod non eſt aliud,q̃ illud quod dixi ſuperius: quia ego & pater unum ſumus. In eo namq; ego & ipſe unum ſumus,quia pater in me eſt,& ego in patre. Quomodo autẽ pater in me eſt,& ego in patre? Nunquid ſicut uas minus in uaſe maiori? Nempe & ſi uas minus in uaſe maiori eſſe poteſt, at econuerſo nequaq̃ maius in minori eſt uel eſſe poteſt. Sed ego ſicut in patre ſum,ſic ecõuerſo pater in me eſt. Igitur quicquid in patre naturaliter eſt,hoc ipſum,& non aliud in me filio naturaliter eſt,& econuerſo:quicqd ego filius,hoc ipſum pater naturaliter eſt, & hoc eſt q̃d dixi,quia in me eſt pater,& ego in patre. Nam excepto q̃ ille proprie pater,& non filius eſt:& ego proprie ſum filius & non pater:quicquid eſt ille,hoc & ego ſum naturaliter,ſcilicet deus & dominus,omnipotens,immenſus, æternus,creator ſiue increatus,& quicquid in natura patris,hoc totum in filio eſt,& econuerſo,quidqd in natura filij,hoc totũ in patre eſt. Sic plane ego & pater unũ ſumus.⌊Quærebant ergo eum apprehendere,& exiuit de manibus eorꝝ.⌋ Ordo uel iunctura uerborum eſt. Inſidioſe interrogauerunt,utrũ ipſe eſſet rex Chriſtus. At ille reſponderat,q̃ non ſolum eſſet rex Chriſtus,ſed & deus & dominus Chriſtus,dicendo: Ego & pater unum ſumus,& in me eſt pater,& ego in patre. Quærebant ergo eum apprehendere. Sed quid? Et exiuit de manibus eorꝝ. Dubium ne eſt hoc,q̃ de manibus Iudæorꝝ hic deus & dominus exierit? Irritum nempe eſt, quicqd homicida gens illa in cunctis ſuis agit ceremoniis: Cum expanderitis,inquit,manus ueſtras,auertam oculos meos à uobis,& cũ multiplicaueritis orationes non exaudiam,manus enim ueſtræ plenę ſunt ſanguine. Ergo de manibus Iudæorũ,id eſt de cunctis operibus illorꝝ,dei filius,& qui in illo eſt deus pater exiuit, & totius ſynagogę eorꝝ princeps Satanas in ſanguine,quo plenæ ſunt manus eorꝝ,ſibi applaudit. ¶Nihilominus & de manibus hæreticorꝝ,maxime illorꝝ,qui conſubſtantialem patris & filii,quę in hac præcipue lectione cõmendata eſt,negant uel impugnant: De manibus inquã hæreticorum,utputa Arrrianorꝝ,exiuit Ieſus,quicqd enim illi conſecrant,deus execratur,& cuicunq; manus inponunt,non ſancti ſpiritus gratia,ſed lepræ immundiſſimę illum plaga comitatur.⌊Et abiit iterum trans Iordanem,ubi erat Iohannes baptizans primum,& manſit illic.⌋ Iterum inquit trans Iordanẽ abiit,nam & longe ſuperius ſemel hoc de illo dictum eſt. Poſt hæc inquit uenit Ieſus in Iudæam terram,& ibi demorabatur cum diſcipulis ſuis,& baptizabat. Erat autem & Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salim,& cætera. Iterum ergo exiens Ieſus, abiit trans Iordanem,& tam primo q̃ ſecundo diſceſſu ſuo adueniens illuc,hoc in ſuis loquitur factis, q̃ relictis Iudæis ad unum & uerũ nouę Eccleſiæ baptiſma tranſiturus ſit,in quo quiſq; baptizatur, coæternum & conſubſtantialem deo patri deum filium confitetur. ⌊Et multi uenerunt ad eum, & dicebant: Quia Iohannes quidem ſignum fecit nullum. Omnia autem quæcunq; dixit de hoc,uera erant. Et multi crediderunt in eum.⌋ Ordo uerborum. Iohannes quidem ſignum fecit nullum,hic aũt tanta ſigna faciebat,ut quæcũq; Iohannes de illo dixerat, Verbi gratia,Illum oportet creſcere,me autẽ minui,& his ſimilia,uera eius fuiſſe dicta cõprobarent facta præſentia. ¶Ita uero atq; probabili ſuã credulitatẽ confirmabant

Pſalmo 81

Lex de uero propheta cognoſcendo Deu. 18

Mat. 9

Deu. 17:19 Eſa. 7

Pr̃ in meeſt, & ego ĩ pre.

Chr̃s exiuit (d: manibus Iudæorum Eſai. 1

Sr̃ de manib⁹ hæreticorꝝ

Iohan. 5

Ibidem

Chr̃s potens erat in opere & sermone, Iohannes in sermone tantũ. Luc. 14. 1. Tim. 1

mabant argumento, quia uidelicet plus ualent testes duo, q̃ unus in omni uerbo. Erant autẽ in domino nostro Iesu duo testimonia, sermo scilicet & opera, potens namq; erat in opere & sermone, unde paulo ante dixit: Et si uerbis meis non uultis credere, operibus credite. In Iohanne autem unum erat testimonium, uidelicet sermo. Fidelis quidem, & omni dignus acceptione, ueruntamen absq; signoꝝ operatione. Recte igitur magnum quidem Iohannem fuisse, secundum hanc comparationem, maiorem illo dominum Iesum fatebantur apparere. Sequitur. ⌊Erat Lazarus quidã languens à Bethania de castello Marthæ & Mariæ sororis eius.

CAP. XI

Maria autem erat, quæ unxit dominum ungento, & extersit capillis suis pedes eius, cuius frater Lazarus infirmabatur. ⌋ Qualia filius dei faciat opera patris sui, qui & paulo ante dixit: si non facio opera patris mei, nolite credere mihi, si autem facio, & si uerbis meis non uultis credere, operibus credite, q̃ualia inquam faciat opera filius dei attendite ò Iudæi, aut certe si nõ uultis intelligere, attendant & uideat, uideant & intelligant lapides orbis terræ, quibus uos duriores, ecce iam semel atq; iteꝝ tuliſtis lapides, ut lapidaretis eum. Quænam sunt opera deo digniora, hominibus utiliora, q̃ & resuscitare à peccatis suis peccatrices animas, & reuocare de sepulcrhis mortuoꝝ corpora? Ecce in oculis uestris ante portas maximę uestrę ciuitatis (Bethania quippe non plus q̃ stadijs quindecim distat ab Hierosolymis) in oculis inquam uestris, ò scribæ & pharisæi, utriusq; opifex resurrectionis, opera fecit patris sui. Primum scitis quia Maria hæc, cuius frater Lazarus nunc infirmatur, paulo post moriturus, cum esset in monumentis mortuoꝝ, audiuit uocem filij dei, & quia audiuit, ecce nunc uiuit. ¶ Nam post lachrymas illas, quibus lauit pedes eiusdem filij dei, post illam solutionem capilloꝝ suorũ, qua pedes eosdem extersit, post oscula quæ infixit, & post effusionem ungenti quo illum unxit, iam nec oculos ad concupiscendum aperit, nec ut amatoribus placeat capillum comit, nec os suum à freno pudicitiæ soluit, nec odoribus aromaticis fœtorem luxurię pascit. Et quidẽ hęc una mulier est, sed postmodum multaꝝ gentium plenitudine dilatata, ecclesia pari modo est suscitata, & nunc in oculis uestris iuste & pie uiuendo testis uerax est sui, quia ad uocem filij dei de monumentis uitioꝝ i dololatriæ, & fornicationum suarum exiuit. ¶ Deinde & postmodum in hoc fratre eius Lazaro, qui nunc infirmatur, habituri estis argumentum futurę in uoce eiusdem filij dei resurrectionis corporꝝ, sicut idem: Venit inquit hora quando omnes, q in monumentis sunt, audient uocem eius & procedent. qui bona egerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt in resurrectionem iudicij. Hæc inquam opera patris in filio dei, hęc prę clara utriusq; argumenta resurrectionis in Maria & fratre eius Lazaro, de uicino habetis. Quid igitur superest ad testificandũ nobis omnipotentiam filij dei, qui neq; uerbis, neque tantis operibus eius creditis? quid inquam superest, nisi ut resurgẽtibus mortuis, uos qui uiuentes dicebamini, moriamini in peccatis uestris. Sed iam in ordine lectionis, gloriam speculemur tanti miraculi. Erat autem inquit quidam languens nomine Lazarus à Bethania, de castello Marthæ & Marię sororꝝ eius. Bene personam sanctus Euangelista describit, imò ipse resurrectionis author bene personam notam elegit, in qua per opus tantæ uirtutis pluribus manifestaretur gloria dei. Et ille quidem languens erat. ¶ Maria autem soror eius iam à pessimo languore, imò ẽb ipsa morte animæ iam fœtens, per gratiam domini reuixerat atq; conualuerat. Ipsa quippe Maria erat, quæ unxit dominũ ungento, & extersit capillis suis pedes eius. Vbi enim pedes eius lachrymis suis lauit, ibi proculdubio quæ fuerat mortua, iamq; mala cõsuetudine sepulta, reuixit, & de sepulchro suo processit. Quæ q̃ perfecte conualuerit, ex aliis Euangelioꝝ locis habemus, uբi amor eius & deuotio magnis testimoniis commendat. Verbi gratia, ut ex eo q̃ cum Martha soror eius dominum nostrum excepisset in domum suam, & satageret circa frequens ministerium, Maria sedens circa pedes eius, audiebat uerbũ illius, domino illi testimoniũ perhibente ac dicente: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. ⌊Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine ecce quem amas infirmatur. ⌋ Ergo inquit q̃ fideles erant, & propter auditũ uerbi illius, familiares eius esse cœperũt, fidutialiter miserunt ad eũ. Nec rogauerũt, ut ueniret & sanaret languidum, sed tantũ: Domine inquiunt, ecce quem amas infirmatur. Amanti enim satis erat nuntiasse. ⌊Audiens autem Iesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per * eam. ⌋ Quid est hoc fili dei, potens & uerax, manifestator glorię dei? Quid est hoc quod dixisti, nõ est ad mortẽ? Nonne languentis huius infirmitas profectura est ad mortem? An q̃ mortuus tibi dormiuit, id est tam facile à te suscitari potuit, q̃ facile hominem dormientem homo excitare consueuit? Attamen separatio corporis & animæ, mors quædam est, qua cũ iste resoluturus esset, postmodum dixisti: Lazarus mortuus est. Quid ergo est: Infirmitas hæc non est ad mortem? nisi quia finalis causa infirmitatis huius ea non est, ut Lazarus moriatur? Tunc quippe infirmitas ad mortem est, quando præter mortem nihil quærit, & in ipsa morte finis constituitur. Hic autem per infirmitatem uel mortem, gloria dei quæritur, scilicet ut per eum qui infirmatus moritur, filius dei, resuscitando illum, glorificetur. Dei namq; filius

Expostulatio contra Iudæos

Ioh. 5

Pœnitentia Marię Mag. Luc. 7

Ioh. 5

Maria Mag.

Luc. 10

a. Vs * eum

deus

deus eſt,& ideo cum dixiſſet,ſed pro gloria dei,ſtatim addidit,ut glorificetur filius dei. ¶Vere igitur inquit,infirmitas hæc nõ eſt ad mortẽ,ſed pro gloria dei:pro gloria inquã dei,id eſt pro teſtificanda diuinitate filij dei. Exprobatur nanq; filio dei,dicitur q; uerbi gratia,quia dæmoniũ habet & inſanit,eo q; dixerit: Venit hora quando omnes qui in monumentis ſunt audient uocẽ filij dei & procedent. Vt ergo glorificetur,& inſaniæ non arguatur filius dei,oportet illũ in hoc uno,qui nunc infirmatur,experimentũ dare uirtutis & ueritatis ſuæ,id eſt, oſtendere in uno homine quid uel quomodo facturus ſit in uniuerſo hominũ genere. ⌊Diligebat autem Ieſus Martham & Mariam ſororẽ eius & Lazarum.⌋Vere diligebat,niſi enim diligeret,non tantam in illis gloriam ſuam oſtenderet,non ſe ita per illos filius dei glorificaret. Quanta enim gloria dei eſt,quod in Maria quidẽ reſurrectionẽ aniũarũ,in Lazaro autẽ oſtẽdere dignatus eſt,q̃ uere,q̃ potenter uniuerſalẽ(ſicut iam dictũ eſt)facturus ſit reſurrectionẽ corporum? ¶ In Martha quoque & Maria præſignare uoluit præſentis eccleſiæ ſtatum, quando iuxtà alium euangeliſtam:intrauit ipſe in quoddam caſtellum,& hæc ipſa Martha excepit illũ in domum ſuam. Qua ſatagẽte circa frequens miniſterium, Maria ſedens ſecus pedes eius,audiebat uerbũ illius,& cætera quæ nunc ſtudio uitandæ prolixitatis præterimus. Diligebat ergo eos ſicut uaſa gloriæ ſuæ,diligebat eos ita, ut in his primum dignaretur oſtendere experimentũ gratiæ,& ueritatis ſuæ.⌊Vt ergo audiuit,quia infirmaretur,tunc quidẽ manſit in eodẽ loco duobus diebus. Quare manſit in eodem loco duobus diebus? Vt ideo q; iccirco, ut eo retardante moreretur,& ſepeliretur languidus ille. Non enim uolebat languidũ ſanare, non mortuũ adhuc in domo iacentem,ſicut archiſynagogi filiã, aut ad tumulũ deportari incipientẽ ſicut uiduæ filiũ reſuſcitare. Experimentũ quippe(ſicut iam dictũ eſt) eius uerbi parabatur quod dixerat:omnes qui in monumentis ſunt,audient uocẽ filij dei & procedent. Vt ergo ad hoc peruenireturtamdin tardauit,donec mortuus terræ gremio reconderetur, ubi puluis in puluerẽ conuertitur,& omnis caro in ſuam originẽ redigitur,ut inde clamore illius euocaretur,unde in iuſſu & in uoce archangeli, & in tuba dei, illo ſd iudiciũ deſcendente de cœlo omnes euocandi ſumus⌊Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis:Eamus in Iudæã iterũ. ⌋Deinde,inquit,id eſt,cũ duobus diebus in eodẽ loco manſiſſet,poſt hæc quæ ſuperius à Iudæis pertulit,qui noluerunt eũ lapidare,poſt hæc inquã(quod magnũ & à metu mortis alienũ eſt)dixit diſcipulis ſuis:Eamus in Iudæam iterũ. ⌊Dicunt ei diſcipuli:Rabbi,nunc quærebant te Iudæi lapidare,& iterũ uadis illuc? ⌋Videlicet,metuebant ne occideretur,neſcientes q; niſi uellet non moreretur,& iccirco conſiliũ illi dabant.ne iterũ pergeret in Iudæam. ⌊Reſpõdit Ieſus:Nonne xij.ſunt horæ diei? ⌋Quid,inquit,mihi cõfiliũ datis,cũ non uos me, ſed ego uos xij elegerim,& ſic debeatis ſequi nutũ magiſtri,ſicut ſequuntur duodecim horæ motũ ſolis ſiue diei? Aliter:Nonne xij.ſunt horæ diei? Nonne,inquit, ſcriptũ eſt,quia ſol cognouit occaſum ſuũ? Nunquid ſol iſte de quo ſcriptũ eſt,alicuius excutietur incurſu, & occidet antequã ueniat hora eius? Ego nempe ſum lux mundi,ego ille ſol,qui occaſum ſuũ cognouit. Igitur ſicut iſte ſol,quo aer illuſtratus dies efficitur,ab oriente uſq; in occidentem proficiſcitur,& nequã in hominis poteſtate eſt ut occidat,antequã ueniat xij.hora eius:ita ſcitote, quia nõ me occident Iudæi,antequã ueniat hora mea,in qua mori decreui. Quod ſi timetis,ne forte dum ego quæror,uos pereclitemini,ecce dico uobis:⌊Si quis ambulauerit in die non offendit: qa lucẽ mundi huius uidet. Si autem ambulauerit in nocte offendit,quia lux non eſt in eo. ⌋Scitis hoc,quia per diem ambulare tutũ eſt,per noctem uero ambulare,ruinoſum. Ego autẽ dies uobis ſum,etenim lux mundi ego ſum, ego ille ſol qui cognouit occaſum ſuum. Igitur quàm diu uobiſcum ſum,nolite timere,q; ullum paſſuri fitis ſcandalum uel offendiculum,ſed confidite,& eamus in Iudæam iterum. Nam ſicut dũ quis ambulat in die,nõ offendit:quia lucẽ mundi huius uidet:cum autem ambulat in nocte,offendit:quia lux in eo non eſt:ſic uos,q̃ diu uobiſcum ero,non offendetis,quia lucet uobis dies ſalutis,quando autẽ peruenero ad eũ,quem ego cognoui occaſum meum, quando comprehenſus fuero & traditus ad occidendum, tũc uos omnes offendetis,tunc omnes uos quaſi per noctem ambulantes,ſcandalũ in me patiemini. ⌊Hæc ait,& poſt hæc dicit eis:Lazarus amicus noſter dormit, ſed uado ut à ſomno excitẽ eum.⌋Poſt hæc,inquit,quæ dixerat ad corroborandos animos eorum ne formidarent in Iudæam ire iterum,cauſam dicit,propter quàm etiã ire uelint,Lazarus,inquiens,amicus noſter dormit. Duplex nanq; eſt illis cauſa eundi,tum quia Lazarus amicus eſt q dormit eo ſomno, à quo illũ nemo excitare poſſit niſi ſolus Chriſtus filius dei: tũ quia excitatio eius magna eſt materia gloriæ eiuſdem filij dei domini & magiſtri ſui. Verum cum hoc uerbo quod eſt dormit,non edixerat magiſter differentiam uel qualitatẽ dormitionis. ⌊Dixerunt ergo diſcipuli eius:Domine,ſi dormit,ſaluus erit. Dixerat autem Ieſus de morte eius:illi autẽ putauerũt q; de dormitiõe ſomni diceret. ⌋Nõdũ tantũ profecerant diſcipuli domini,ut ſcirẽt regulariter & proprie loqui ſecundũ diſciplinã fidei:Nã ubi de fide reſurrectiõis agitur,melius dormitio quã mors de corpoꝝ depoſitiõe prædicatur,quãuis ſeparatio animæ à deo, & ſeparatio ani-

Sed eſt,p gloria dei. Iohan. 5

Eccleſiæ ſtatus præfiguratus in Martha & Maria

Mat. 9 Lucæ. 7 Ioh an. 5

1. Theſſ. 4

Pſalm. 103

Iohan. 8

Mat. 26

mæ à corpore,recta & uſitata æ quiuocatiõe mors dicatur.Nunc autẽ (ut iam dictũ eſt) de reſurrectione mortuoꝝ agebatur,& in teſtimoniũ uerbi quod dixerat reſurrectio & uita Chriſtus dei filius,quia omnes qui in monumentis ſunt,audient uocẽ filij dei & procedent: Lazarus erat reſuſcitandus.Bene ergo nunc uti maluit uerbo quo tam reſolutio corporꝝ q̃ dormitio ſomni recte poſſit æ quiuocari,qui tam facile & nunc Lazaꝝ, & in nouiſſimo die omnes q̃ in monumentis ſunt,ipſe ſuſcitabit,q̃ facile tu cõparẽ tuũ profundo ſomno ſtertentẽ,interdũ excitare nõ poſſis. At illi,ut dictũ eſt, nondũ intelligentes,domine,inquiunt, ſi dormit ſaluus erit.Ac ſi dicerent:in dormitiõe languentis nihil eſt periculi, imò & ſpes eſt recuperandæ ſanitatis,atq; ideo non eſt ratio,ut propter excitandũ illũ periculo te inferas, ut iterũ lapideris. Cũ enim,ut ait Euangeliſta,diceret de morte eius,illi putauerunt,ꝙ de dormitiõe ſomni diceret. ¶ Tunc ergo dixit eis Ieſus manifeſte: Lazarus mortuus ẽ, & gaudeo propter uos, qa nõ eram ibi.Sed eamus ad eũ. ¶ Ergo,inquit,quia putauerunt,ꝙ de dormitiõe ſomni diceret, tunc dixit eis manifeſte:Lazarus mortuus eſt.Hoc utiq; manifeſtum eſt. Sed quid eſt ꝙ ait, & gaudeo propter uos?Magna profecto,& nõ niſi rationabili pro cauſa ſapienti,maxime autẽ filio dei,ſummæ ſapientię dei,gaudendũ eſt.Cauſam aũt gaudij ſui mox ipſe ſubiunxit dicẽs, quia nõ erã ibi.Quid enim domine ſi fuiſſes ibi?Si fuiſſes ibi,inquit, non tanta daretur materia glorię dei:precibus quippe amantiũ,& ploratibus eoꝝ urgerer hoc facere,ut nõ moreretur, aut certe ut mortuũ ſuſcitarẽ antequã ſepeliretur.Nunc mangnificentius glorificabitur filius dei,cũ cadauere ſepulto,iamq; fœtente experimentum dabitur, quod in hora nouiſſima uere omnes qui in monumentis ſunt,procedent ad uocẽ eius. Præterea & hoc eſt potentia diuinitatis,quod illũ mortuũ eſſe ſcio,qui nõ erã ibi.Hoc ego gaudeo,ueruntamen non propter me ſed propter uos.Ego enim gloriã meã nõ quæro,ſed quod uos doceo,dicens: Luceat lux ueſtra corã hominibus,ut uideant opera ueſtra bona, & glorificent patrẽ ueſtrũ qui in cœlis ẽ, hoc ipſe primus facio, prælucida uobis oſtendens opera patris mei, ut uidentes credatis, & credentes ſalui fitis. Tunc inquã nõ erã ibi,ſed nunc eamus ad eũ. ¶ Dixit autẽ Thomas,qui dicitur Didymus ad condiſcipulos:Eamus & nos,& moriamur cũ eo. ¶ Grandis profecto timor diſcipulis erat,ne dũ in unũ magiſtrũ conſurgeret cunctos pariter Iudaicę furoris tempeſtas inuolueret.Sed poſtponentes (inquit Thomas) uitã noſtrã uoluntati uel imperio domini & magiſtri noſtri,eamus & nos,& ſi ſic fieri neceſſe eſt,moriamur cũ illo.Ergo merito quidẽ collaudat eos,multa ſecũ pericula perpeſſos,dicens eis ſecundũ Lucam, inſtante hora paſſionis: uos autẽ eſtis qui permanſiſtis mecũ in tentationibus meis, uerũtamen aliter ſentiebat poſſibilitatis eoꝝ cognitor,cũ pauloante dixerat:Si quis ambulauerit in die,non offendit quia lucem mundi huius uidet:ſi autem ambulauerit in nocte offendit,quia lux non eſt in eo. Nam quàm diu quidem cum illis eſſet,hic uerus dies,ſcandalum paſſuri non erant,& uidebantur ſibi poſſe mori cum illo:ſed in illa triſtitiæ nocte,id eſt, in paſſionis eius aduerſitate, offenſuri erant,ita ut mallent fugere omnes,eo relicto,quàm mori cum illo. ¶ Venit itaque Ieſus,& inuenit eum quatuor dies habentem in monumento. Eſt autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadijs quindecim.Multi autem ex Iudæis uenerant ad Martham & Mariam ut conſolarentur eas de fratre ſuo. ¶ Cuncta hæc ad magnitudinem uel teſtimonium uirtutis proficiunt,quod inuenit eum iam quatuor dies in monumento habentẽ, quòd locus Hieroſolymæ uicinus erat,ne frigida ſcilicet ad ſcribas & phariſæos fama de longinquo ueniret,quod multi ex Iudæis aderant,ut miraculo multi teſtes non deeſſent. ¶ Quid autem ſibi uult quatuor dies, uel cur diuinæ rationi complacuit aduentum ſuum protelare magis in quartum quàm in quintum aut ſextum diem? Videlicet quia in quarto tempore ſuo,reſurrectio mortuorum perficienda eſt,cuius in teſtimonium,ut iam ſupradictum eſt, Lazarus iſte reſuſcitatus eſt. Primum tempus fuit ante legem,quo uidelicet tempore, ita regnabat mors, ut nulla eſſet reſurrectionis ſpes.Secundum ſub lege,quo tempore reſurrectio iam promiſſa, atque à lege & prophetis teſtificata.Tertium ſub gratia,quo Chriſto primogenito mortuorum reſurgente, multiſq; ſanctorum corporibus illi conreſurgentibus, reſurrectionis noſtræ fides peracta & dedicata eſt. Quartum tandem ipſum erit tempus futuri ſeculi,cuius diluculo,apparente domino,iuſſu eius omnes reſurgent mortui. Bene ergo dominus noſter,cum ſibi nunciatum fuiſſet,quod Lazarus infirmaretur,manſit duos dies,ut in tertio proficiſcens, quarto illuc perueniret,quia tertio quidem tempore,ſcilicet ad dandam nobis reſurrectionis gratiam,deſcẽdit: quarto autem ad ſepulchra noſtra imperioſa eius maieſtas perueniet. ¶ Martha ergo ut audiuit,quia Ieſus uenit occurrit illi:Maria autem domi ſedebat. ¶ Non minus dilectionis,ſed plus humilitatis in eo eſt,quod Martha domino occurrente, Maria domi ſedebat. ¶ Conſtat namque ex alijs euangelicæ ſcripturæ locis, per duas ſorores iſtas Martham & Mariam, duas ſignificatas eſſe uitas, actiuam ſcilicet & contemplatiuam, per Martham actiuam, & per Mariam contemplatiuam. Bene ergo ad tantum euangeliſtam pertinuit, in tanto negotio illud non omittere: quia domino Martha occurrente, Maria beneplacitum domini

Mat. 5

Luc. 22

quatuor dies quatuor tpa deſignant.

Duplex vita in Martha & Maria. Luc. 10

uocan

uocantis expectans, humilis & quieta domi ſedebat, iuxta quod in alio Euangeliſta, quodam tempore Martha ſatagente, Maria ſedens ſecus pedes domini, audiebat uerbum illius. Vita namq; contemplatiua quietior, actiua laboriofior eſt. ⌊Dixit ergo Martha ad Ieſum: Domine ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus. ⌋Non auſa eſt conqueri, cur non fuiſſet hic, uel cur non ueniſſet mox, ut ipſi nuntiatũ eſt à dicentibus: Domine ecce quem amas infirmatur, ſed reuerentiam domino ſeruans, & dilectionem lædere cauens, tantũ humili fide in confractione cordis omnipotentiam confitetur amantis. Nam ſequitur. ⌊Sed & nunc ſcio, quia quæcunq; popoſceris à deo, dabit tibi deus. ⌋Non ſolum inquit illud ſcio, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus, ſed & illud ſcio, quia nunc etiam poſtq̃ mortuus eſt, quodcunq; popoſceris à deo, ſiue de iſto, ſiue de quolibet alio, dabit tibi deus. Quod utiq; fas non eſt, ſcire uel dicere de ullo hoïe, niſi de ſolo unigenito filio dei, cuius omnia ſunt quęcunq; habet pater, cui non tanq̃ ſeruo particulare aliquod gratiæ ſuæ xenium dat, ſed tanq̃ filio pater dat cuncta quæ habet, uniuerſa quæcunq; theſaurizare poteſt. ⌊Dicit ei Ieſus: Reſurget frater tuus. ⌋Parum anhelanti, & ad miſericordiæ fontem in magna ſiti ſuſpiranti, parum inquam dictũ eſt. Non enim manifeſte dictum eſt, quod parabatur: Hodie reſurget frater tuus. Sed neq; dictũ eſt: In nouiſſimo die reſurget frater tuus, ut communis conſolatio commendorari uideretur lugentibus, ſecundum illud quod ait Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens: Nolumus uos ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habẽt. Ergo dubia ſoror, ad cognoſcendam uoluntatem miſerantis feſtinans, & intendens proficiſcitur. Nam ſequitur. ⌊Dicit ei Martha: Scio quia reſurget in reſurrectione, in nouiſſimo die. Fides catholica eſt, quam confitetur, ut per fortitudinem eius, magnum uirtutis opus extorqueat ab illo, cui quodcunq; popoſceris inquit, dabit tibi deus. ⌊Dicit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio & uita. ⌋Hoc utiq; ſolum ſupererat ad perficiendam integritatem confeſſionis & fidei, ut confiteretur de ipſa reſurrectione in nouiſſimo die, cuius uirtus, cuius opus ſit. Proinde prę loquitur tanq̃ catechizator animæ bene audientis, ut totam fidem eius reſpondentis audiat, cui merito præter uniuerſalem reſurrectionem nunc quoq; reducem uitam fratris indulgeat. Ego ſum inquit, reſurrectio & uita. Reſurrectio uidelicet corporum, reſurrectio autem ſimul & uita corporum pariter & animarum. Nam non niſi accipiendo me, nunc animæ à peccatorum ſuorum morte reuiuiſcent, neq; niſi iuſſu meo fiet in nouiſſimo die reſurrectio corporum. De reſurrectione animarum adhuc ſubiungitur. ⌊Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet. Et omnis qui uiuit, & credit in me, non morietur in æternum. ⌋Duo dixit: Qui uiuit, ſi crediderit, non morietur: qui mortuus eſt, credendo reuiuiſcet. Quis mortuus eſt, niſi is maxime qui ſine deo eſt? Econtra quis uiuit, niſi beatus ille cuius dominus deus eius eſt? Scimus autem & confitemur, quia nos gentes ſine deo fuimus, econtra uero notus erat in Iudæa deus. Igitur qui credit in me (inquit) etiam ſi mortuus fuerit, uiuet: quia gentilis populus, q̃q̃ mortuus, id eſt à deo alienus ſit, credendo in me uiuet, ea ſcilicet uita, quæ deus eſt, & econtra Iudæus qui uiuit ex eo, q; deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob deus eius eſt qui non eſt deus mortuorum, ſed uiuoꝝ, non morietur in æternum. Quid uero ille qui uiuit, & non credit? Vtiq; morietur non credendo, ſicut econtra, qui mortuus fuerat, reuiuiſcit credendo. ⌊Credis hoc? Ait illi: Vtiq; domine. Ego credidi quia tu es Chriſtus filius dei, qui in hunc mundum uenifti. ⌋Sciebat ipſe qui interrogabat, quia crederet hoc mulier iſta, uerum tamen quia fides mentis commendanda eſt teſtimonio uocis. Corde enim creditur adiuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, confeſſio fidelis animæ ſonora digne exprimenda erat confeſſione. Et quid melius, quid dulcius reſonat in auribus, & ore Eccleſiæ catholicæ? Ego inquit credici, quia tu es Chriſtus filius dei. ¶Hæc Apoſtolica beati Petri confeſſio eſt, addidit tamen hæc mulier dicens: Qui in hunc mundum uenifti. Vere enim hic ſolus præ cunctis filiis, hic unigenitus dei, in hunc mundum uenit, id eſt, non (ſicut mentiti ſunt hæretici, Cherinthus, & alĩ) de Maria exiſtendi initium habuit, ſed aliunde in hunc mundum, id eſt, de cœlo ad terram, de corde patris in uteum uirginis uenit. Merito ergo diligebat Ieſus (ut ſupra dictum eſt) Martam & Mariam ſororem eius, & Lazarum. Fidem namq; habebant, totius iuſtitiæ ſummam, per quam & Abrahã pater noſter iuſtificatus, & amicus dei appellatus eſt, ſine qua nulla anima dilectione dei digna eſt. ⌊Cum hæc dixiſſet, abiit & uocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio dicens: Magiſter adeſt, & uocat te. ⌋Silentio inquit uocat ſororem ſuam. Quare ſilentio, niſi propter Iudęos, qui multi (ut ante dictum eſt) uenerant ad Martam & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo? Non enim ignorabant, quia nuper eum lapidare uoluerant. Ne ergo irreuerentes inimici magiſtrum ſolitis pulſarent iniuriis, uel ne currentes impedimento eſſent ſibi, cupientibus eius colloquio frui, ſilentio ſororem ſuã uocauit. ⌊Illa autem ut audiuit, ſurgit cito, & uenit ad eum. Nondum enim uenerat Ieſus in caſtellum, ſed erat adhuc in illo loco, ubi occurrit ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & conſolabãt eam, uidentes Mariam, quia cito ſurrexit, & exiit, ſecuti ſunt eam, dicentes: Quia ua-

Quodcunq; popoſceris a deo. Ioh. 17.

1. Theſſ. 4

Ego ſum reſurrectio & uita.

Pſalmo 32. De⁹ uita aĩæ Pſalmo 75

Mat. 22

Rom. 10

Mat. 16 Qui in hunc mundum uenifti.

dit ad monumentum,ut ploret ibi.⌋ Hæc iccirco ad Euangeliſtam narrare pertinuit, ut uideamus quæ cauſa fecerit, ut plures ibi eſſent,quando Lazarus reſuſcitatus eſt,& tam grande miraculum quatriduani mortui reſurgentis teſtes plurimos inueniret. ¶ Interea præter eundum non eſt,maiorem circa Mariam,q̃ circa Martham conſolantium eſſe diligentiam. Nam quando Martha ſurrexit,ut domino occurreret,nõ ſecuti ſunt Iudæi:quando uero Maria exiuit,uocante Martha,non Martham uocantem,ſed Mariam ſolam ſunt ſecuti dicentes: Quia uadit ad monumentum,ut ploret ibi.Cur hoc,niſi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat,& plus diligens amplius dolebat? Non ergo mirum,ꝙ accedente gratia ſpiritus ſancti,& cum hac naturali pietate ſuperno munere coniuncto,dominũ Ieſum tanto amore dilexit,quem & ploratus ad monumentum,prima omnium mortalium uidere,& Apoſtolis æternam conſolationem nuntiare digna extitit. Sequitur. ⌊Maria ergo cum ueniſſet, ubi erat Ieſus,uidens eum,cecidit ad pedes eius,& dixit ei:Domine,ſi fuiſſes hic,non fuiſſet mortuus frater meus.⌋ Eandem quam latius uerbis Martha perorauit fidem Chriſti filij dei,Maria citius adorando expreſſit.Cecidit enim ad pedes eius,dolore fratris pariter & amore Chriſti ſaucia,breuiterq̃ locuta: Domine ſi fuiſſes hic,frater meus non eſſet mortuus,lingua conticuit,cætera lachrymis uberius peregit.⌊Ieſus ergo uidens eam ploratem,& Iudæos qui uenerant cum ea plorantes,fremuit ſpiritu,& turbauit ſeipſum,& dixit: Vbi poſuiſtis eum?⌋ Quid ſibi uult hic fremitus fortiſſimi filij dei? Hæc turbatio mortalis & infirmi eiuſdem filij hominis? Etenim quod fremit,diuinæ fortitudinis,& fortiſſimæ diuinitatis eſt:quod autem eodem fremitu ſuo turbatus eſt,humanæ infirmitatis eſt: Turbauit inquit ſeipſum. Quis enim alius niſi ipſe turbaret ipſum? Sed quare turbauit,aut quid intendens fremuit,& ſic ſeipſum turbauit? Magna & cum timore conſyderanda res,hoc fremitu & iſta turbatione præſignata eſt.Reſpiciamus quid poſt hoc,uel maxime poſt hoc miraculum factum ſit,ſcilicet propter hoc, ꝙ Lazarum reſuſcitauit. Denicq̃ propter hoc ſignum pontifices & phariſęi intolerabiliter conſummata inuidia permoti,collegerunt concilium,& ab illo die cogitauerunt,ut interficerent eum. In ipſa autem eius interfectione,humana quidem infirmitas turbata eſt ualde,ſed diuina fortitudo comminans morti ſempiternæ,tanq̃ leo rugiens & fremens ad prędã aſcendit,& infernum ſpoliauit.Igitur quia per occaſionem huius miraculi illud futurum erat,fremuit ſpiritu,& turbauit ſeipſum Chriſtus,dei uirtus,& dei ſapientia,cuius dicta quædã opera,cuius quodammodo uerba facta ſunt: Et ubi inquit,poſuiſtis eum? Non ut ſciat interrogat,ſed ut præſentes omnes ad expectationem gloriæ dei,uel glorificationis filij dei magis attentos faciat.⌊Dicunt ei:Domine ueni,& uide.Et lachrymatus eſt Ieſus.⌋ Vſq̃ ad lachrymas quoq; uera dolentibus condeſcendit humanitas,& eidem, quẽ ut deus ſuſcitaturus erat, pias ut homo, ante impendit lachrymas:fortaſſis non tam pro eo ꝙ mortuus erat,q̃ pro eo ꝙ propter ędificandam uiuentium fidem reuocari illum oportebat,ad tolerandas rurſus huius uitæ miſerias.⌊Dixerunt ergo Iudæi:Ecce quomodo amabat eum? Quidam autem dixerũt ex ipſis:Nõ potuit hic,qui aperuit oculos cæci nati,facere ut hic nõ moreretur?⌋ Qui potuit(inquiunt)quod maius eſt,non potuit facere quod minus eſt? Minus quippe fuiſſet languentem ſanare,quod & nonnunq̃ factum eſt, q̃ cæci nati oculos aperire,quod à ſeculo nunquam auditũ eſt.Illic reuocatur ſanitas,quæ quondam affuerat:hic lumen infunditur,quod nunquam infulſerat.⌊Ieſus ergo rurſus fremens in ſeipſo,uenit ad monumentum.⌋ Rurſus(inquit)fremuit Ieſus.Nam & paulo ante dixit: Quia fremuit ſpiritu. Veruntamen non parua diſtantia eſt,quòd ibi cum dixiſſet:Fremuit ſpiritu,protinus addidit:Et turbauit ſeipſum.Quis tam diligentem myſteriorum obſeruationem penſare ſufficiat? Etenim cum primo fremuit ſpiritu fortitudinis ſuæ dominus Ieſus,id eſt,quando infernũ debellaturus intrauit,uera mortis paſſione turbatus.Quando autem fremet iterum, ſcilicet ueniens ad iudicandum,non turbabit, quia iam impaſſibilis eſt,& mors illi ultra non dominabitur. Tunc uociferabitur & clamabit, & magno fremitu ſuper inimicos ſuos confortabitur. Illo inquam fremitu ſuo mouebit uirtutes cœlorum,rumpet ſomnum mortuorum,rapiet ad ſe in nubes agmina uirorum,quos unus idemq̃ terror ualidæ tempeſtatis occidet,& eodem momento rurſus excitans,uiuere faciet.Recte igitur iterum fremuit in ſeipſo,non tamen iterum turbauit ſeipſum,& uenit ad monumentum. ⌊Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus: Tollite lapidem.⌋ Fremente Ieſu, & terribiliter in illo ſuo ſecundo aduentu,quando ueniet uiuos & mortuos iudicaturus,non egebunt mortui iacentes in ſepulchris,ut monumenta ſibi egreſſuris,uiuentium hominum,ſiue angelorum miniſterio aperiantur: Nam eodem fremitu illius non ſolũ ſepulchra patefiant,ſed & cœlum, & cœli cœlorum contremiſcent. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræ motum facere,quamuis adhuc mortalis Chriſtus, ſed oportebat, ut cum ſuauitate & mora fides præſentium ad ſpectaculum gloriæ dei aduocarentur. Necdum enim ſciebant quid facere uellet,quia nec eis dixerat manifeſte,quod illũ reſuſcitare intenderet. ¶ Præterea cum per homines lapis ille tolli poſſet,ſine cauſa uideretur actum,ſi diuina

Cur magiſe duli erãt Iudæi circa Mariam ꝙ circa Martham

Fremit⁹ filij dei, Turbatin filij hois

Gen. 49.

1.Cor.1

Differẽtia inter duos fremitus Chri

Rom.6

Mat.24 Luc.21

1.Theſſ.4

Fremit⁹ Chri in nouiſſimo die.

Cur tolliſuſſit lapidem

uina uirtute loco illum propelleret. Vt ergo nihil curioſe fieret, ſimulq; ſciens & prudẽs fides præſentium gloriam dei præcurreret, tollite, inquit, lapidem. ⌊Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus enim eſt. ⌋Quare non contentus eſt euangeliſta dixiſſe: dicit ei Martha, ſed addidit, ſoror eius qui mortuus fuerat? Videlicet ut omnes auditores huius gloriæ dei, non dubiũ arbitrentur, quod mortuus iſte quatriduanus fuerat. Dixit enim non quiuis, ſed Martha, neqne alia mulier æquiuoca, ſed MARTHA eadem, quæ iam ſæpe nominata eſt ſoror eius qui mortuus fuerat, uidelicet quæ uulnerata mente, & ideo uigilante nec dormitare ualente memoria, funereos fratris ſui dies neſcire non poterit. Dixit, inquam, hæc: domine, iam fœtet, quatriduanus enim eſt. Ac ſi diceret: Domine, cur lapidem tolli iubes? Vt uideas amicum ſaltem mortuum, an ut miſeris ſororibus uiuum reddas illum? Si illud intendis facere potes: ſcio nanq;, ſicut iam dixi, quia quæcũq; popoſceris à deo, dabit tibi deus. Si autem tantummodo ut uideas, dico tibi, iam fœtet, quatriduanus enim eſt, & iccirco uiſui iam idoneus non eſt. ⌊Dicit ei Ieſus: Nonne dixi tibi, quia ſi credideris, uidebis gloriam dei? ⌋Quando, inquit, miſiſti ad me, dicens: domine: ecce quem amas infirmatur. Nõne dixi tibi, quia infirmitas hæc nõ eſt ad mortem, ſed pro gloria dei, ut glorificetur filius dei per * eam? Quam putas me promiſiſſe gloriam dei, niſi inauditam hactenus reſuſcitationem quatriduani? Tantummodo crede, & hanc uidebis gloriam dei. ⌊Tulerunt ergo lapidem. Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Ego autẽ ſciebam, quia ſemper me audis. Sed propter populum qui circũſtat, dixi, ut credant, quia tu me miſiſti. ⌋Vos ô Iudæi, quoniam huic ſpectaculo deeſſe, uel hoc opus abſcondere non poteſtis, totus orbis conuenit. Dixiſtis de hoc homine, blaſphemat, eo q; dixerit, filius dei ſum. Nunquid blaſphemia ſiue mendacium ſuſcitare ſolet mortuum quatriduanum, & nõ potius uiuentes deducere in infernum? Dathan quippe & Abiron per ſuperbiam uiui ad inferos deſcenderunt. Saul quoq;, cum eſſet Chriſtus domini, ſuperbiendo meruit dæmonio mancipari. Semper enim deus ſuperbis reſiſtit. Ecce autem hic, ut faciat opus, quod nemo facere poſſit niſi deus, patrem ſuum uocat dominum, confitetur ſe eſſe dei filium. Igitur, aut nihil diuinũ cũ hac promiſſione hic effieiet, aut uos impij eſtis ueri filij dei negatores. Sed iam ipſa uerba contemplemur, quæ ſubſequenter mox opere confirmata ſunt: Pater inquit. Diligenter perpende quod palam patrem dixerit, & hoc opus in nomine patris, id eſt, ad confirmandum, quod deus pater ſuus ſit, facere uelit. Gratias ago tibi, quoniam audiſti me. ¶ Quomodo, inquis, patri gratias agit, ſi non gratia uel adoptione, ſed natura filius eſt? Gratias nanq; agere gratuiti beneficij eſt memorem eſſe. Sed non exultet hæreticus. Sequitur enim: Ego autem ſciebam quia ſemper me audis, ſed propter populum qui circũſtat, dixi, ut credant quia tu me miſiſti. Iccirco inquit, gratias ago, ut te teſtificante per ſubſequens opus, me tibi gratum & beneplacitum eſſe, cognoſcat & credat populus qui circũſtat, quod non iniurioſe, ſed gratioſe dixerim ſuperius, ego & pater unum ſumus. Non ago gratias, quod tuus meruerim eſſe filius, ſed quod hoc ipſum neſcientibus notum fieri uolueris hominibus, ut ipſi ſalui fiant, iuxta quod alibi, confiteor tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Semper inquit audis me, id eſt, nõ in tempore uel hora, ſicut participes meos, iuſtos homines, quorum in nullo manſit ſpiritus gratiæ, quorum nullus ſicut poteſtatem habens, ſed ſicut donum accipiens, operatur opus gloriæ tuæ. Nulli enim ſemper adeſt manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem, nec ſemper ſe audiri uel ſemper ſibi adeſſe ſentit uirtutem. Igitur ſingulariter ſum ego, in eo, q; ſemper me audis. Hoc ſciebam & non propter me, ſed propter populum qui circũſtat, opus erat, ut hoc dicerem gratias agens. ⌊Hæc cum dixiſſet, uoce magna clamauit: Lazare ueni foras. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. ⌋Ecce nunc Iudæi, ſi uerbis non creditis, operibus credite, ut cognoſcatis, inquit, & credatis, quia in me eſt pater & ego in patre. Hoc dudum uerbis dixit, & uos illum lapidare uoluiſtis, nunc operibus aſtruit, & paulo poſt eũ crucifigetis. ¶ Magna inquit, uoce clamauit. Recte magna uoce clamauit, ut Lazarus foras ueniret: magna quippe cœlorum fragore, magna cœleſtium uirtutum commotione, dormientes in ſepulchris concutiet. Nam deus noſter (inquit Pſalmiſta) manifeſte ueniet, deus noſter & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius ardebit, & in circuitu eius tempeſtas ualida. Aduocabit cœlum deorſum, & terram diſcernere populum ſuum. Magna ergo uoce opportune in hac ſignificatione uſus eſt. ¶ Et prodijt, inquit, qui fuerat mortuus. Quali autem prodijt habitu? Ligatus, ait, pedes & manus inſtitis, & facies eius ſudario erat ligata. Mira res: Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec ſaltem manibus reptare, ſed nec oculis, quo prodiret, potuit uidere. Quid ergo nobis euangeliſta hac prodeuntis deſcriptione innuit, niſi magnã fuiſſe fortitudinem uocis uel clamoris, qui mortuũ ligatũ ad uiuos excuſſit, & excutiendo de mortuo uiuũ fecit? Quod ſi magnũ & incõprehenſibile eſt, quantũ erit illud, cuius hoc prœconiũ eſt? Quomodo exilient mortui de ſepulchris ad rugitũ uel fremitũ leonis immortaliter regnantis, ſi ita nũc

* eum.

expoſtulatio cõtra Iudæos p filio dei. Iohan. 10 Num. 16 1. Reg. 16 Iaco. 4

Cur grãsagebat pr̃i Chr̃s

Mat. 11 S paudis me.

Iohan. 10 Cur magna voce clamauit.

Pſalm. 49

Mirus inceſſus Lazari, p deuntis.

Iohan. 5

exiluit iſte ad balatum agni laniſtarum manibus & cultro appropinquantis? Ergo lapidibus tantum, non etiam filijs Abrahæ incredibile eſt quod dixit hic filius dei omnipotens, quia omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius & procedent. ⌊ Dicit eis Ieſus: Soluite eum & ſinite abire. ⌋ Sine dubio plus miraculi habet imperium uocantis, in eo quòd ligatus pedes & manus inſtitis, & facie ſudario ligata prodijt, quam ſi ſolutis pedibus uel manibus at q; patentibus erepſiſſet oculis. Notandũ uero quod cum item, ſaltem poſtquã prodijt, imperio ſuo dominus noſter pedum uel manuũ eius uincula rumpere, ſudariumq;, imò & lapidem quem tolli iuſſerat, inuentum potuiſſet excutere & tunc maluit dicere, tollite lapidem, & nũc ſoluite eum, & ſinite abire. Cur enim in huiuſmodi, uerbum uirtutis dei ſuum faceret miraculũ, cum per preſentiũ hominũ poſſent fieri miniſterium? Procul à ſapiente & natura eius omi potentia omnis curioſitas. Decet nanq; ut in his tantum fortitudinem ſuam utiliter exhibeat, in quibus operari humana non ualet infirmitas. Hoc ſeruis quoq; eius prudẽter & diſcrete obſeruandũ eſt, ut ibi tantũ diuinam præſtoletur potentiam, ubi humanam conſtat deficere induſtriam. Alioquin contra illud facere uidebuntur præceptũ, non tentabis dominũ deũ tuũ.

Non debent miracula fieri in his quæ naturaliter aut ab hominib⁹ fieri poſſunt.

Myſtica expoſitio huius miraculi.

¶ Spectatis igitur in hoc Lazaro & ſorore eius Maria, duobus ſecundũ geminam reſurrectionem filij dei operibus: etenim illa in anima (ut iam dictum eſt) hic in corpore eſt ſuſcitatus, nunc demum eorundem operũ ſimilitudinem myſticam breuiter attingamus. Huic mortuo quatriduano, qui iam fœtens ſuſcitatus eſt, ſimilis eſt peccatrix: nam anima uita ſua (quę de⁹ eſt) miſerabiliter defraudata, uidelicet qualis fuerat quõdam hæc ipſa, de qua iam dictũ eſt, ſoror eiuſdem Lazari Maria. Qualis enim illa fuerat? Vtiq; peccatrix, non occulta, ſed male diffamata, & per ipſam infamiam ſuam iam fœtens, & quaſi ſepulchro malę conſuetudinis obruta. Etenim fœmina peccatrix, magis quàm uir in eiuſmodi peccato fœtere hominibus conſueuit. Ergo peccator quiuis, iam pro mala cõſuetudine infamis, Lazaro comparatur quatriduano iamq; fœtenti. Et quidem iuuenis quoq;, qui efferebatur per portam ciuitatis, puella etiã quam adhuc in domo iacentem idem dominus ſuſcitauit, mortem ſignificat animæ peccatricis, ſed in ſingulis diuerſi figurantur peccatorum modi. ¶ Puella nanq; mortua in domo iacens, anima eſt quæ conſcientia mali deſiderij ſuffocata, nondum tamen per operis conſummationem publicata. ¶ Iuuenis autem, qui per portam ciuitatis efferebatur, peccator eſt, qui deſiderio malo præuentus, uſq; ad exteriores quoq; peruenit iniquitatis effectus. ¶ Atuero qui opera peccati iam in conſuetudinem uertit, famamq; perdidit, Lazaro, ut iam dictum eſt, ſimilis eſt quatriduano, iamq; fœtenti. ¶ Talis peccator cũ in eccleſia fœtere cœperit, merito tota in luctum conuertitur hoſpitalis domus Chriſti. Omnis ordo lamentatur, & pro tali fratre orat Chriſtum, ſiue illorum qui actiuæ, ſiue illorum qui contemplatiuæ uitæ dediti ſunt. Hi qui in actiua uita poſiti, animarum curã gerunt, prius ſolicitantur, poſtq; ad eos quoq; qui in contemplatiua latent, cura hæc & fatigatio perfertur. Bene ergo prius Martha, deinde p fratre ſuo dominum, plorando ambit Maria. Cũ itaq; ad huiuſmodi peccatorem gratia dei reuertitur, mortuus pedes & manus ligatus inuenitur, quia funibus peccatorum ſuorum circũdatus, ſub lapide clauſus, id eſt, ſub lege reus tenetur. Clamat Ieſus uoce magna, ueni foras, quia non niſi magno terrore aſpirantis dei, & de futuro iudicio cõminantis exterritus, male ſecurus peccator ad cor ſuũ reducitur. Statim prodit, id eſt, reatũ ſuũ confitetur, & quia iam uiuit, ſoluite illũ, inquit Ieſus. Dixit enim: Quæcunq; alligaueritis ſuper terrã, erunt ligata & in cœlis, & quæcunq; ſolueritis ſuper terrã, ſoluta erunt & in cœlo. ¶ Cauendũ autem eſt eis, quoq; hoc officiũ, uel poteſtas eſt, ne hunc modũ prætereant, id eſt, ne ligent, niſi mortuũ, neq; ſoluant, niſi uoce confeſſionis ſignificante rediuiuũ eundem eſſe de ſepulchro productũ. Nam ſi pro arbitrio uel animo ſuo illũ uiuentem ligẽt, hunc autem mortuũ ſoluant, uidelicet condemnantes iuſtum, & iuſtificantes impiũ: ipſi illa non ſua, ſed Chriſti poteſtate ſe priuãt: & uiuentem quidem ligando, ſic mortificare nequeunt, mortuũ autem ſoluendo, non ſolum non uiuificant, uerumetiam fœtorem, cunctoq; naribus ingerunt. Sequitur. ⌊ Multi ergo ex Iudæis, qui uenerant ad Mariam, & uiderant quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipſis abierunt ad phariſæos, & dixerunt eis quæ fecit Ieſus. ⌋ Melius quidem illi fecerunt qui crediderunt, ſed dilatãdæ gloriæ dei delatores illi amplius profecerunt. Foras enim rem geſtam illis teſtibus certam eſſerentibus. Zelus apprehendit populum ineruditum, eiſq; ardentibus & magno flatu inuidiæ ſuæ uentilantibus magnitudinem miraculi, latius gloriæ filij dei flamma reluxit. Nam propter hoc maxime ſignum, exierunt poſtmodum turbæ obuiam illi cum ramis palmarum, clamantes oſanna filio Dauid. Dixerunt (inquit) quæ fecit Ieſus, & pro ſuperioribus miraculis ſatis zelantibus rem nouam narrantes, quaſi oleum camino adiecerunt. ⌊ Collegerunt ergo pontifices & phariſæi conſilium & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? ⌋ Iſtud eſt conſiliũ uanitatis, cũ quo Pſalmiſta nõ ſedit, hæc illa eccleſia malignantiũ, ad quã neq; lex, neq; pphetæ quiſquã introiuit. Si enim introiſſent, ſi ab illo conſilio uel eccleſia maligna conſulti fuiſſent, quid reſponderent dicentibus illis

Luc. 7 Mat. 9

Quis pctõr ſit iſ puellæ domi reſuſcitatę. ¶ Quis iuueni foras exportato. Quos deſignant flentes Martha & Maria.

Pſalm. 118

Cauteuti oportet poteſtate clauiũ.

Mat. 21

Pſalm. 25

Conciliũ malignantium.

illis: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit: quid inquam responderent senatoribus peccati, & iudicibus iniquitatis, nisi audite eum, credite in eum? Si enim super isto consulerẽt Moysen, ex ipso audirent: si creditis mihi, credite & huic, sicut ipse dominus: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. At illi credere nolebant, & nequaq̃ consultando ueritatem agnoscere, sed ueritati resistere quærebant. Igitur de uoluntate scripturarũ, sine quibus legitimũ non est concilium, omnino tacuerunt, & quid mallent significãtes ita protinus proposuerunt. ⌊Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & uenient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem.⌋ Quod est dicere. Consultantibus nobis, si hæc sententia placuerit, ut sic dimittamus hominem talem, signa tam multa facientẽ, omnes credent in eum, credent esse Christum, credent eũ esse regem suũ. Nos autem regem Cæsarẽ habemus, & sub Romano imperio iam dudum tributarij facti, parua nimis huic Pontio Pilato præsidi delegata prouinciola sumus. Iudæa namq; non tam prouincia, quàm Syriæ prouinciæ quædam non magna pars est. Si ergo quisq̃ apud nos, præter Cæsarem rex nominatus fuerit, uindices Romani uenient, & tollent nostrum & locũ, & gentem. Quid igitur facimus? Num unũ hominem dimittimus, ut omnes pereamus? An certe quod satius est, unũ hominẽ perdimus, ut noster locus, & tota gens conseruetur? Quem putarent tali causa proposita posse ipsoꝝ intentionem reprehendere, uel illum unum hominem auderet defendere? De communi salute gentis totius consultabatur, de seruanda Romani imperij fidelitate conciliũ quærebatur. Ergo hunc hominẽ interficere apud tribunalia quidem Cæsaris uidebatur fore tutum, apud iudicem populi fingebatur esse necessariũ. Sic intenderunt arcũ conuentus ille malignantium, & multitudo operantiũ iniquitatem, sic inquam intenderunt arcũ rem amaram, sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris, uel fidelitatis Romani imperij absconderunt laqueos, & dixerunt: Quis uidebit eos? ¶ Concedatur eis pauor iste, quonã dominus deus pauor siue terror illoꝝ nõ est: cõcedatur inquam ipso domino deo nostro permittente illis, dũ per Hieremiã prophetam dicit: Paueant illi, & non paueã ego. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos domine deus meus. Paueant inquam illi unã contritionem, scilicet illã, ne ueniant Romani, & tollant eoꝝ & locũ, & gentem, & duplicem contritionem incurrant, uidelicet ut & Romani uenientes, tollant eoꝝ locum & gentem, & maligni spiritus aduolantes, tollant animas & corpora quoq; in gehennã semper urentem. Prudentẽ ut sibi uisum est deliberantiũ propositionem audiuimus, nunc iam inuentionem utilitatis auscultemus. Sequitur. ⌊Vnus autẽ ex ipsis Cayphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicq̃, neq; cogitatis, quia expedit uobis ut unus moriat homo pro populo, & non tota gens pereat.⌋ Oratiunculam magnæ ueritatis significatiuam, spiritus mendacij per os huius Cayphæ sibimet usurpauit, ut quod confiteretur Euangelica fides in ueritate, hoc idem æquiuoce sonaret per os nescientis, & contra omnẽ ueritatẽ nitẽtis homicidæ. Quod Euangelista ipse ammirans, continuo subiungit. ⌊Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit q̃ Iesus moriturus esset pro gente, & non tantũ pro gente, sed ut filios dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.⌋ Magnum spectaculum huius annui põtificis, qui redempto pontificatu unius anni, uere ut fur & latro in ouile ascendit, & nunc ipsum pastorem ouium mactare intendit, ut furta sua licentius agere possit. Hoc (inquit) à semetipso non dixit. Quid est à semetipso non dixit, nisi hoc uerbum de corde suo non adinuenit? Nam reuera anteq̃ Cayphas fieret, factum est hoc uerbum, ut Iesus moreretur pro gente, & factum est utiq; ad sanctos prophetas, imò & erat anteq̃ fierent prophetæ, anteq̃ fieret & Abraham, sed & anteq̃ formaretur Adam. Erat quippe iam in beneplacito dei dicentis: Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram. Iam tunc erat hoc uerbũ, ut Iesus moreret pro gente. ¶ Hoc ergo Cayphas à semetipso non dixit. sed quid? Cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Potest exempli gratia sic dici. Cum esset cymbalum magnum, clare tinniuit, quia uidelicet uirtutẽ loquelę suę non magis aduertit, q̃ tinnitũ suum cymbalũ sentit. Illud em̃ omnino nõ sentit, q̃d sentimus nos homines, audito hoc sonitu tintinnabuli, scilicet q̃ uere expedierit, ut sic unus & singularis homo, sanctus sanctoꝝ, & sol iustus, Iesus Christus moreretur pro gente, & non tantum pro gente Abrahæ, sed & pro cunctis prædestinatis ab origine mundi, filiis dei. foris extra paradisum originalem, in quauor mundi partes dispersis, & iamiam de massa generis humani, usq; ad ultimum electum recolligendis. Igitur mendaciũ quidem sensit, quod nihil est, scilicet q̃ iccirco Iesum mori utile esset ne propter hoc ipsum nominatũ regem Christũ, iratis uindictam facientibus Romanis, gens illa periret, sed rei ueritatem, quæ iam dicta est, nec sensit, nec à semetipso dixit, sed impellente manu dei cor stultum, quomodo uoluit clare & longe audibilẽ tinnitũ reddidit. Itaq; quoniam hoc à semetipso non dixit, sed ueꝝ prophetauit, recte sanctus Euangelista, imò & tota Christi Ecclesia, uerbum rapuit de ore illius mali prophetæ, & indigni pontificis: De ore (inqaum) illius polluto, & mendacibus labiis rapuit hoc uerbũ ueritatis, & dicit: Vos nescitis

Deut. 18 Ioh. 5

Prætextus sanæ consultationis.

Psal. 63 Iudæi, q̃ uno pauore dupli ci cõtritione cõtriti sunt Hier. 17

Spũs mẽdacij in Caypha

Annus et uernalis pontificatus Cayphę

Gen. 1 Cayphas erat ut grãdis cymbalum tinniens

Ecclia rapuit ꝙ bũ ueritatis ab ore illi⁹

Sapiē.2

quicquam. Vos inquam impij homicidæ, insipientes & maligni thesaurizatores mortis, quos malitia excæcauit, nescitis sacramenta dei, neq; cogitatis, quia expedit unum hominem mori pro gente, & non tantum pro electa patriarchar̄, uel prophetarum gente, sed & ut filios dei de cunctis gentibus, qui dispersi erant, & longe disiecti, nomen domini nō audierant, congreget in unum, in unum populum, in unam Ecclesiam, in unum corpus suum. Hoc nescitis, neq; cogitatis uos. ¶Sed nec ipsę uulpes, quæ in uobis foueas habent, neq; uolucres cœli, quæ in uobis nidificant: uulpes inquam & uolucres, scilicet maligni spiritus, quos in cordibus & conuenticulis uestris confouetis, neq; per astutiam, neq; per agilitatem suam comprehendere potuerunt hoc magnum pietatis sacramentum, quod per mortem suam filius dei fratres suos dispersos congregaturus esset in unum. Nescitis ergo istud, neq; cogitatis. Etenim istud consilium dei, sanctis patribus & prophetis reuelatum, uos scire indigni estis. Sequitur. ⌊Ab illo ergo die cogitauerunt interficere eum. ⌋Ergo inquit, quia conspirationem suam, quasi rationabiliter authoritate concilij confirmauerant, ab illo die præfinito concilio cogitauerunt ut eū, quem antea lapidare uoluerant per turbam & tumultum, nunc interficerent quasi per iudicij ordinem legitimum. ⌊Iesus ergo iam non ambulabat palam apud Iudæos, sed abijt in regionem, iuxta desertum, in ciuitatem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. ⌋Non metu occasus sui uerus iste sol in nube se abscondit, non palam ambulando apud Iudæos, præsertim cum postmodum ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu peruenirit, ut claritatem glorię eius inuidorum ferre non possent oculi: sed hoc & iā facto & utilia fidelibus suis præmittit exempla, & diuina more suo signat mysteria. Hoc enim eius exemplo, licet eius discipulis humiliter declinare instantiam persecutionis & itidem mystice datur intelligi, quòd Iudæis iam debeat domus sua deserta relinqui. Abeū do namq; in regionem iuxta desertum, & ibi morando cum discipulis suis, per desertum innuit desertionem Iudæorū, per ipsam regionem, quæ est iuxta desertū, electam habitationem gentiū, apud quas mansurus erat, in ciuitate Effrem, id est, in Ecclesia faciente fructum multiplicem. Effrem quippe interpretatur frugifer, siue crescens. ⌊Proximū autem erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarēt seipsos. ⌋Iam non palam inquit ambulabat Iesus apud Iudæos, sed non diu delituit. Proximum enim erat pascha Iudæorū, quod tempus suum esse nouerat, quo pati cupiebat, quod desyderabat, sicut testatur ipse: De syderio (inquiens) desyderaui hoc pascha manducare uobiscum anteq̄ patiar. Porro Iudæorum hoc pascha fuit ultimum. Quicquid enim extunc Iudæi sanctificant, pollutum est: quicquid benedicunt sacerdotes eorum, maledictum est: Deus enim benedictionibus eorum maledicit, sicut per prophetam prędixit: Et ex tunc stercus solennitatum ipsorum super uultus eorum proiecit. Vt sanctificarent inquit seipsos, ascenderunt ante pascha. Sanctificatio Iudæorum tota in cibis & in potibus, & uarijs baptismatibus, & iustitijs carnis, ante pascha solenniter agebat, id est ab initio mensis primi, cuius die decimaquarta ad uesperā sacer agnus immolabatur, & ex lege præceptū erat, ut immundus ex eo non uesceretur. ⌊Quærebāt ergo Iesum, & colloquebant adinuicem in templo stantes: Quid putatis, quia nō uenit ad diem festum? ⌋Ecce crudelis hyęna, hæreditatis illius habitatrix, in qua deus quondā habitauit, qūo sitit, quomodo anhelat, & linguā eijcit, festinans & impatienter sitiens effundere sanguinem Christi. Nondū uenerat dies festus, & iam infidiantes in illa spelunca sua, in illa domo patris, quam fecerant speluncam latronū, cum deberet esse domus orationis, dicebant: Quid putatis, quia non uenit ad diem festum? Videlicet, quia primus non uenerat, uel inter primos, q (ut prędictū est) ascendebant Hierosolymam, ut sanctificarent seipsos, male soliciti, & propositū timentes perdere homicidium: Quid putatis (inquiunt) quia nō uenit ad diem festum? ¶O impij quid putaremus, nisi quia iste est agnus paschalis, & decimus dies mensis huius nondum aduenit? Non enim iubet lex, ut festo die neomeniæ cum clangore tubarū, sed ut decima die mensis tollatur agnus, qui immolandus est in domo filiorum Israel. Iccirco ergo non iam uenit ad diem festū, qa tempus expectat, & diē suū legitimū, ut legitima, id est, decima die mēsis domū filiorum Israel, id est templum dei, paschalis agnus introeat, & extunc circa illud salubria doctrinæ cœlestis pabula, circa uel intra eiusdem templi uiridarium, suis auditoribus diuidat, uobis nihil audentibus, neq; cultrū uestrum inijcere ualentibus, donec quartadecima dies ueniat, cuius ad uesperam seipse immolaturus est suis manibus, & tunc demū sea uobis ò cruēti laniatæ trucidari permittet. Tunc illum suscipietis, sicut leo paratus ad prędā, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Tam malam intentionē uestrā Euangelista significans, ita subiungit. ⌊Dederant autem pontifices & pharisæi mandatū, ut si quis cognouerit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. ⌋Non inquit bene quærebant eū, neq; pro bono festinabant uidere uenientē ad diem festū, sed qa pontifices & pharisæi dederant mandatū, ut si quis cognouerit ubi sit, indicet, ut apprehendant eū: Soliciti erant, ne forte propter hoc ipsum non ueniret ad diem festum. Ergo intentus quisq; erat, illorum habiturus gratiam, cum indicasset illum,

Lucæ.22

Mar.7

Exo:12

Mat.21 Ioh.2

Psalmo.16

quippe

Vulpes & uolucres cœli Mat.8.

1.Timo.5

Cur Chr̄s ad tps abijt, & secessit in Effrem

Vltimū pascha Iudęorū Malach.2

Iudęus ut crudelis hyæna

Chr̄s ut agn⁹ paschalis, decima die mēsis intrauit

quippe cum & pretium dare prompti eſſent, quod & diſcipulo eius dederũt indicanti, quando uel in quo loco ſine turbis poſſent cõprehendere illum. ⌊Ieſus ergo ante ſex dies paſchæ uenit Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit.⌋ Ergo inquit, quia tale principes & phariſei mandatũ dederant, Ieſus non ante quatuordecim aut duodecim, ſed tardius id eſt, ante ſex dies paſchę, uenit in uiciniã Hieroſolymę, ſcilicet in Bethaniã, hoc exemplo præſignans, ne quis perſecutoribus ſe ingerat, anteq̃ diuina illum gratia uocet, cum ipſe tempus illud, uel diem obſeruare curauerit, qui per ſcripturas olim prędordinatus eſt. Sextus namq; dies ante quartamdecimam menſis, cuius in ueſpera agnus immolãdus erat, nonus dies eiuſdẽ menſis eſt. Cum ergo nono die menſis in Bethaniam uenit, & ſicut paulo poſt ſequitur, qui in craſtinũ, qui profecto decimus dies menſis eſt, ciuitatem Hieruſalem ingreditur, plane in hoc quoq; legem, quę de agno paſchali ſcripta eſt, hic uerus agnus dei ſuſtinere probatur: Venit inquit Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, uidelicet in craſtinum (ut dictum eſt) ſanctam ciuitatem ingreſſurus. ⌊Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, Lazarus uero unus erat ex recumbentibus. Maria ergo accepit libram unguenti nardi piſticæ, precioſi, & unxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis, & domus impleta eſt ex odore unguenti.⌋ Cœnam hanc in domo Simonis quondam leproſi factam eſſe, ex Matthæo & Marco manifeſte habemus. Secundum Lucam quoq; domus illa eiuſdem Simonis eſt, in qua primũ, hęc eadem Maria peccatrix, eadem inquam, ſicut à diligentioribus tractatoribus ueraciter aſſertum eſt, à domino ſuſcepta, lachrymis lauit pedes eius, & multa illi peccata dimiſſa ſunt, qa dilexit multum. ¶ Vnde ergo eſt, q̃ tot uiris præſentibus, in domo alterius, mulier Martha miniſtrabat? Illud nempe non eſſet mirum, ſi in domo ſua miniſtraret, ſicut tunc, quando intrauit ipſe Ieſus in quoddam caſtellum, & hæc eadem mulier excepit illum in domum ſuam, & ſatagebat circa frequens miniſteriũ. Verum quacunq; neceſſitate Martha Simoni coniuncta fuerat, ut in domo eius miniſtraret, quoniam ſcriptura tacet, nos iam in hac cœna diligentius ſpeculemur ea, quæ domino noſtro exhibita ſunt, ſancta & myſtica magnæ pietatis miniſteria. Fecerunt (inquit) ei cœnam ibi. Domus (ut prædictũ eſt) Simonis eſt, Martha miniſtrat, Lazarus unus eſt ex recumbentibus, Maria precioſum ſuper caput, & pedes domini effudit ungentum. Nam hoc loco hic quum Euangeliſta ſuper pedes effuſum ungentum narrat, Matthæus & Marcus ſuper caput quoq; eius effuſum eſſe non tacent. ¶ Vberius ergo nunc inſtante paſſione domini, in hac cœna ſanctę Eccleſię obſequiũ præſignatum eſt, q̃ tunc cum in domo eiuſdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem domino noſtro ſuſcepta eſt. Tunc enim ſuper conuiuantes illam phariſæi domum famoſa peccatrix ingreſſa, & murmurante illo dignam pœnitentiam offerendo iuſtificata, conuerſionem gentilitatis præfigurabat. Hęc gentilitas enim poſt aſcenſionem domini, ad diuitias Iudæorum, ex quibus ſalus eſt, ueniens, & ad magnum conuiuium ſcripturarũ iniuſſa prorumpens, quæ fuerat meretrix, id eſt pluribus dijs, quaſi multis proſtituta uiris, retro ſecus pedes domini accubuit, quia uidelicet eius quem ſecundũ carnem non nouerat, ueſtigiis adhæſit, flens & erroris priſtini pœnitentiam agens, murmurantibus eis, qui ex circunciſione erant, eo q̃ gentiles gratia Chriſti indignos iudicarent. ¶ Nunc aũt mulier eadem iam iuſtificata, ſimul cũ Martha ſorore ſua unã eandẽq; Chri Eccleſiã ſignificat, quæ diuerſis utriuſq; actus, ſcilicet & contẽplatiuæ uitæ obſequiis eidẽ dño in Bethania, id eſt in domo obedientiæ miniſtrat, Lazarus uero q fuerat mortuus, quẽ ſuſcitauit Ieſus, unus eſt ex recũbentibus q̃ profecto ſine fide reſurrectionis, in nullo ordine Eccleſię Chriſto miniſtratur. ¶ Domus aũt ipſa Simonis eſt leproſi, quia uidelicet Iudęorũ (inquit Apoſtolus) adoptio eſt filiorũ, & gloria, & teſtamentũ, & legiſlatio, & obſequiũ & promiſſa, & eorũ patres, ex quibus Chriſtus ſecundũ carnẽ. Nos aũt ſcilicet Eccleſia de gentibus, eramus quondã ſine Chriſto, alienati à conuerſione Iſrael, hoſpites teſtamentorũ, promiſſionis ſpem non habentes, & ſine deo in hoc mundo. Cũ ergo admiſſi ſumus, ut iam nõ ſimus hoſpites & aduenę, ſed ſimus ciues ſanctorũ & domeſtici dei, profecto in domo phariſaica, gentiũ Eccleſia Chro deſeruit, licet inuiderit ſynagoga, & detraxerit pœnitentiã agenti. ¶ Facta igitur cœna Martha miniſtrat, & Maria ungentũ ſuper dominũ effudit, q̃d ipſum q̃q; quoddã nõ leue miniſteriũ fuit. Differt aũt à miniſterio Marthæ, quia uidelicet Martha cibos corporis miniſtrat, Maria uero multũ quidẽ eſt quod obſequitur, ueruntamẽ tali eius obſequio corpus non reficitur. Myſtice quidem capilli eius quibus domini pedes extergit, ſuperbam diuitũ abundantiã exprimunt, qua ſic abſq; penuria ſui pauperũ inopiã ſupplere, qũo capillos abſq; dolore capitis deponere poſſunt: ueruntamen carnaliter, ſicut iã dictũ eſt, Maria dominũ per tale nõ paſcit obſequiũ. Igitur per Marthæ miniſteriũ, illorũ ſedulitas exprimit, qui in uita actiua Chriſto deſeruiunt: per Mariæ uero ungentũ, cuius ex odore domus impleta eſt, eorũ religioſitas figuratur, qui contemplatiuę uitæ ſanctis laboribus attriti, bonum deo & hominibus odorem effundunt. ¶ Quorum perfectioni illud quoq; congruit quod dictũ eſt: Accepit libram unguenti nardi piſticæ pretioſi. Libram inquam unguenti, id eſt, bonam & perfę-

Mat. 26 CAP. XII

Añ ſex dies paſcæ, id eſt, nono die menſis.

Cœna ĩ domo Simo. leproſi Mat. 26 Marci 14 Lucæ 7

Martha miniſtrabat Lucæ 10

myſteria illius cœnæ

Maria ut peccatrix gentilitatẽ præfigurabat

Ioh. 4

Act. 11

Quid hic deſignãt, Martha, Maria, & Lazarus

Quid deſignat domus Simonis. Rom. 9 Ephe. 2

Diffia inter Marthæ & Mariæ miniſterium.

Capilli diuitũ abundãtiã ſignificãt

Vngentum nardi piſticę

perfectam menſuram pię ſeruituis. Piſtici autē ungenti, id eſt fidelis & ſine adulteratione, uel probatiſſimi, nisi eñ Græce, latine fides dicitur, quę cū humilitate coniuncta (quā nardus herba humilis & aromatica deſignat, ungentū optimum efficitur, quo non tantum caput, ſed & pedes domini ſuauiſſime perunganť. ¶ Non eñ fruſtra hic Euangeliſta, cū Matthęus & Marcus aperte dixerint, hoc ungentū effudiſſe ſuper caput ipſius recūbentis, ſcribit q̄d illi tacuerunt, ſcilicet qa pedes quoq; eius illo unxit. Nam reuera quando primum ad dominum acceſſit, tunc ungento, quod nō propter ipſum dominū emerat, ſed ob fragrantiā ſui corporis uegetandam compoſuerat, ſolos unxit pedes domini, nec enim poterat peccatrix ſtatim capite eius digna fieri: nunc uero iam iuſtificata & dilecta, ungento quod propter hoc ipſum emerat tam caput q̄ pedes perunxit. Miniſtrante ergo Martha cibos corporis, Maria ſpiritualiū miniſteriorū exemplar, caput ac pedes ſaluatoris, uidentibus cūctis, & odorē mirantibus, ungē to preciōſo ungit, quia uidelicet in auribus plebis domino ſeruientis, in ſex operibus miſericordiæ, quę in Euangelio Ma. thęi cōmemorantur: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi potum, &c. religioſi miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorū dei fideliter confitentur & prędicant, quia in principio erat uerbum, & uerbū erat apud deū, & deus erat uerbum, & uerbum caro factum eſt, & habitauit in uobis. ¶ Caput namq; ungere, eſt diuinitatem eius fideliter annuntiare: Pedes autem ungere, eſt ueram humanitatē, ueramq; paſſionē eiuſdē dei & hoīs humiliter credere, & conſtanter prædicare. Hoc agentes & non ſicut plurimi uerbum dei adulterantes: Chriſti inquit bonus odor ſumus deo in omni loco, in hiſq ſalui fiunt, & in his qui pereunt. Ergo domus impleta eſt ex odore ungenti. Verū hoc unū idēq; Eccleſiæ ungentum aliīs eſt odor mortis in mortem, aliīs odor uitæ in uitam. ⌊ Dicit ergo unus ex diſcipulis eius, Iudas Iſcariothes, qui erat eum traditurus: Quare hoc ungentum non uenit̄ trecentis denariīs, & datum eſt egenis? ⌋ Huic infelici bonum opus mulieris odorem mortis attulit, hunc bonus ungenti pretioſi odor occidit. Imō quia uere iam mortuus erat, & inter uiuos, id eſt electos Apoſtolos ambulans, iam in ſepulchro malitiæ ſuæ deo mortuus iacebat, odorem uitæ ferre non potuit, obſequium pietatis, uel honorem dignum magiſtro impenſum ſine tormento indignationis & inuidiæ uidere nequit, uenenum auaritiæ (quo ebrius erat) continere non ualuit. ¶ Perſonam eius Euangeliſta deſcripſit, ſignanter dicendo Iudas Iſcariotes, quod uocabulum ſumpſit à tribu Iſachar, uel à uico, in quo ortus eſt, & addendo, qui erat eum traditurus: quia uidelicet eſt alius Apoſtolus huius nominis Iudas, qui & Thadæus. Intentionem uero, qua hęc dixerit, ſubiungendo exponit. ⌊ Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. ⌋ Veterrimus (inquit) nebulo nequiſſimam inuidiam, quo de bono magiſtro male ſentiebat, & profundam auaritiam, qua dominicis loculis non parcens furtum inferebat, honeſto nomine, id eſt egenorū palliauit cura. Quis non miretur, quòd talem conſcientiam tali hypocriſi contegebat, & infidiator miſericordiæ, de neceſſaria pauperibus miſericordia tractabat? ¶ Magnifice ſanctus Euangeliſta huius homicidę atrocitatem percutit dicendo: Nō quia de egenis pertinebat ad eum. Non (inquit) cura hæc pertinebat ad eū, etenim longe exceſſerat animus eius, trucidator pietatis, ultra omnes terminos humanarum miſerationum, tamq; alieni pectoris erat, ut ipſam poſſet ad mortem tradere miſericordiam pauperum. Sed quare dixit? Quia fur erat inquit. O infelix. Iccirco maluiſſet hoc ungentum uenīſſe trecentis denariīs, quia uoluiſſet & potuiſſet furtum facere de ipſis trecentis denariis. ¶ Quomodo potuiſſet? Vtiq; ſa. is commode, quia loculos habens, ea quæ mittebantur portabat. Sacculārius inquit erat domini, & ea quæ à pīs hominibus pauperi domino noſtro mittebantur, portabat. Etenim cum diues fuiſſet, pauper pro nobis factus fuerat, & cū terræ & maris omniūq; quę in eis ſunt, uel ex ipſis naſcuntur, creator & dominus eſſet, tamen ex eleemoſynis hominum ſuſtentari, & Euangelium annuntians, de Euangelio uiuere uolebat. Ea inquam quę ab auditoribus Euangelii dño mittebātur, ipſe portabat, & miniſterio nequiter abutēs, exportabat fur & ſacrilegus. Non qualiſcunq; fur, fur loculorū, ſed dominicorum loculorum, ſed ſacrorum. Talis erat miſer iſte Iudas, & tamen cum ſanctis undecim diſcipulis intrabat, & exibat, imò & eleemoſynis, unde illi & ipſe dominus uiuerent, prępoſitus erat. ¶ Quare (inquis) dominus noſter omnia ſciens, cum talem illum ſciret, uon ſolum Apoſtolum, ſed & prouiſorem uel ſaccularium fecit Apoſtolorum? Ad hæc inquam: Quare uſq; hodie multos in Eccleſia ſua idē dominus permittit eſſe præpoſitos ſimiles eius? Qui eñ aliq̄d de Eccleſia furatur, Iudæ perdito cōparatur. Quanti autē putas de Eccleſia furanť, abutentes miniſterio, quo permittente Chriſto, funguntur? Quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt, & non qualecunq; furtum, ſed ſacrilegium? Si crimina diſcernuntur in foro qualiſcūq; furti & peculatus: Peculatus enim dicitur furtum de re publica, & ſi non ſic iudicatur furtū rei priuatæ quomodo publicæ, quanto uehementius iudicandus eſt fur ſacrilegus, qui auſus fuit non undecunq;, ſed de Eccleſia tollere? Igitur cum hodieq; multi ſint Iudę ſimiles, & cur ad miniſte-

Maria ut peccatrix, tm̄ pedes: ut iuſtificata, et caput & pedes per unxit.

Mat. 25. 1. Cor. 4

Quid eſt ungere caput et quid pedes 2. Cor. 2

Inuidia Iudę

Iudas Iſcariotis

Iudas nebulo teterrimus

Nullus in eo miſerationis affectus

Saccularius dñierat 2. Cor. 8

Multi eccłiæ prælati iudæ ſimiles.

Drñt furtū & peculat⁹ et ſacrilegium.

ad miniſterium Eccleſiaſticũ peruenire potuerint, interrogati certum quid reſpondere ne-
queamus, niſi qa multa permittit fieri deus quæ non uult, de illo uno non temere iudiciũ do-
mini diſcutiamus, preſertim cum ignoremus, utrũ dominus electione ſua loculos ſuos illi cõ
miſerit, an certe (q̃d credibilius eſt) ille ſe ingeſſerit, ſicut pleriq; nunc Eccleſiaſticis miniſte-
rijs tanta importunitate ſe ingerunt, ut niſi admittantur, pene grauiora per diſcordiã anima-
bus ſcandala, q̃ ſi admittant damna rebus Eccleſiaſticis inferant. Itaq; cum hæc dicit Iudas:
Quare hoc ungentũ non uenijt trecentis denarijs, & datum eſt egenis, non eſt timor dei, uel
cura egenorũ ante oculos eius, ſed uerba oris eius iniquitas & dolus, & in cubiliſuo iniquitatẽ
meditatur. ⌊Dixit ergo Ieſus: Sine illam, ut in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud. Pauperes em̃
ſemper habetis uobiſcũ, me autem non ſemper habebitis.⌋ Verba ſuæ reſponſionis domi-
nus in ſingularem & pluralem numerum diſperſit, dicendo ſinguläriter: Sine illam, ut in diẽ
ſepulturæ meæ ſeruet illud, & addendo pluraliter: Pauperes enim ſemper habetis uobiſcum
me autem non ſemper habebitis. Vnde datur intelligi, qa reuera ſecundũ Matth. & Mar, cæte-
ri quoq; diſcipuli indignati ſunt dicentes: Vt quid perditio hæc, ſed diuerſa intentione, uideli
cet ut alij uere propter curã egenorũ hoc dixerint, Iudas autem propter auiditatem furti ſui.
Bene ergo, ubi erat intentio diuiſa, dominus noſter ſua diuiſit uerba, ſingulis partibus reddẽs
conuenientia. Nam Iudę furi, qui per nequiſſimã auaritiam paulo poſt accepturus erat pretiũ
traditionis uel mortis eius, eandem mortem ſuam annuntians: Sine inquit, ut in diem ſepul-
turæ meæ ſeruet illud. Ac ſi dicat: Non ſolum non uendatur, ut detur egenis, uerũetiam & q̃d
nunc habebat, nec enim totũ in me iam effudit, quod inquam nũc habet ungentũ ſeruet, & ad
huc amplius emat ad condiendũ corpus meũ, q̃d tuo ſcelere Iuda paulo poſt tradetur ad cru
cifigendum. ¶ Cum uero qui iam, ut dictũ eſt, reuera propter pauperes dixerant: Vt qd per-
ditio hæc? potuit enim uenundari hoc plus q̃ trecentis denariis, & dari pauperibus, eis inquã
longe aliam rationẽ plenam pietatis & dulcedinis reddidit: Pauperes enim inquit ſemper ha
betis uobiſcũ, me aũt non ſemper habebitis. Eſt q̃dem bonũ opus inquit, curare de egenis, &
benefacere illis, ſed mihi primũ iamiam abituro, iamiam morituro, à uobis amicis meis offici-
oſe ualedicendũ eſt. Habet miniſteriũ pauperũ meritũ ſuum, ſed præcellit officiũ pietatis ipſi
ſanctorũ pauperũ capiti impenſum. Prętera nõ ſemper me habebitis, nõ ſemp hoc modo un-
gentum in me effundere poteritis, futurũ eſt ut propter uidendũ me, ſanguinẽ ueſtrũ funde-
re optetis, q̃ nunc effuſionẽ ungenti, q̃d uos nõ emiſtis, perditionẽ reputatis. Recte igit illud q̃
dem ſingulariter, hoc aũt pluraliter dixit, & diuerſis intentionibus indignantiũ, Iudæ ſcilicet
& cæterorũ, qui indignati ſunt, cõgruentia reſpondit. ¶ Poteſt tamen intelligi, q̃ piccirco de ſin
gulari numero repente ad pluralẽ tranſierit, qa tunc qui dẽ unus erat Iudas, nũc aũt ſunt mul
ti, & cũ Chriſto fideles diſcipuli ſemp habeant per preſentiã diuinitatis, ſicut ipſe: Ecce ego in-
quit uobiſcũ ſum oĩbus diebus uſq; ad cõſummationẽ ſeculi, illi q̃ Iudę ſimiles ſunt, nequaq̃ il
lum ſint habituri: Tollat em̃ (inq̃t propheta) tollat impius, ne uideat gloriã dñi, ut qũo Iudas
nõ meruit uidere faciẽ reſurgentis. Vel tunc eſſe cũ beatis Apoſtolis, quando pacẽ illis attulit,
iam quippe illũ tulerat locus p̃ditionis, ſic nunq̃ habeant, uel gloriã eius uideant, q̃cunq; ſimi
les ſunt illi. Sequit. ⌊Cognouit ergo turba multa ex Iudęis, quia illic eſt, & uenerunt non pro-
pter Ieſum tantũ, ſed ut Lazarũ uiderent, quem ſuſcitauit.⌋ Ex quo collegerunt pontifices &
phariſæi conſiliũ, & definito conſilio interficiendi dñm Ieſum dederant mandatũ, ut ſi qs co-
gnouerit ubi ſit, indicet ut apprehendant eum. non cognouerat turba ubinam eſſet, ipſe nãq;
Ieſus non in palam ambulabat apud Iudæos. Nũc autem uenerat Bethaniam, & fecerant ei cœ
nam ibi. Lazarus q̃q; unus erat ex recũbentibus. Nunc ergo poſt aliquantulã expectationem
tandem cognouit turba, quia illic eſt, & uenerũt non propter Ieſum tantũ, ſed ut Lazarũ uide
rent, quẽ ſuſcitauit. ¶ Sed nunquid Lazarus ſaltem uidere hactenus non potuerant, ſicut & Ie
ſum non cognouerant, ubinam eſſet, eo q; ambulabat non in palam? Ergo turba hæc non tan
tum Hieroſolymitarũ, ſed maxima ex parte illorũ erat, qui (ut ſupra dictum eſt) Hieroſolymã
aſcendebant de regione ante Paſcha, ut ſanctificarent ſeipſos. Venerunt inquit ad eũ, ſcilicet
non apprehendere, ſed uidere cupientes, ita ut inuiderent illi, qui eum interficere cogitabant.
Nam protinus ſubiungitur. ⌊Cogitauerunt autem principes ſacerdotum, ut & Lazarum
interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum.⌋ Itaq; be-
ne uenientibus, male remanentes inuidebant, & gloriæ domini inuidebant. Sed unde hos
auſus gens ſubiuga conceperat, ut non ſolum unũ hominem interficere uelle auderet, quia
mortuos ſuſcitabat, ſed etiam alium, quia reuixerat? Videlicet ex fiducia pauoris ſui, quem ſu
perius in concilio ſuo pontifices & phariſæi prætenderant, dicentes: Ne forte ueniant Roma
ni, & tollant locum noſtrum & gentem. Iſte pauor fidelitatem ſonuerat dominorum ſuo-
rum, ſcilicet eorundẽ Romanorum, iccirco audebant, inde preſumebãt, ideo leges Romanas
non poſſe ſibi ſuccenſere, quaſi ſagaces & callidi prænidebant. Nam & Herodem illa cauſa
de loco, & gladio Romanæ ſeueritatis eripuerat, qui tot pueros propter ortum noui regis
trucida

Ob aliã cãm Iudas, ob ali am alij diſci- puli indigna bãt. Mat. 26 Marci 14

Priũ reſpon- ſum Chriſti de paupe ribus

Tũc unꝰ nũc mlti ſc̃t Iudæ

Mat. 28

Eſa. 26

Quę erat tur ba illa multa

Vñe erat Iudę iſtãta fiducia interficiendi & Ieſum, & Lazarum

Mas. 2.

trucidauerunt, cui prophetæ in ſcripturis ſuis, non ſolum Iudaicũ, ſed etiam totius mundi regnum promittebant: & iccirco nõ ſoli ſibi, ſed etiam Romanis principibus, eo modo illũ conſuluiſſe Auguſti Cæſaris aures libenter accipiebant. ¶In craſtinum turba multa, quæ conuenerat ad diem feſtum, cũ audiſſent quia Ieſus uenit Hieroſolymam, acceperũt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiã ei, & clamabant: O ſanna, benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſrael. ¶Die illo ſabbathum erat, quo Bethaniæ facta ſunt, ea quæ nunc Euangeliſta narrauit, uidelicet ſextus dies ante ante ſolennem ueſperam paſchæ, id eſt, ſequentem ueſperam decimęquartę lunę, quę nunc ſecundũ Euangelium in quintam feriam obuenit. ¶Hic autem dies craſtinus prima ſabbathi eſt, quo dominus Ieſus Hieroſolymam intrauit, octauus ante idus quo erat reſurrecturus à mortuis, qui & ipſe fine dubio prima ſabbathi extitit. Non ergo caſu, ſed ſecreta diſpoſitione diuinitatis actum eſt, ut cũ tali honore uel apparatu laudis, hac die ciuitatem intraret, & ut ſuperius iam dictum eſt, luna decima uerus dei agnus ad immolationem ſui decimaquarta luna peragendũ accederet. Quid enim iocũditas iſta, niſi præconiũ fuit octaua deinceps die futuræ eius reſurrectionis? Ipſam ergo ſeriem diligentius contẽplemur Euangelicę narrationis. Turba inquit multa, quę conuenerat ad diem feſtũ, cũ audiſſent quia Ieſus uenit Hieroſolymã, acceperunt ramos palmarũ, & proceſſerunt ei obuiam. ¶Rami palmarum inſignia uictoriæ, magnum & miꝝ ſpectaculum. Nunc primum parabat bellũ, nec dum certamen initũ, & iam triumphũ celebrabant turbæ populoꝝ. Nunqd ſine dubio illud iam ſciebant, ꝙ iſte ſine dubio perfecturus eſſet uictoriã? Imò nec iſtud nouerant, ꝙ ad præliandum uenit rex Iſrael. Abſconditũ erat cunctis uiuentibus, & ab ipſis Apoſtolis hoc diuinitatis conſilium, ꝗd per paſſionem & mortẽ ſuã iſte rex glorię deſtructurus eſſet eum, ꝙ habebat mortis imperium, id eſt diabolum, uel ꝙ oporteret eum pati, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriã ſuam. ¶Ergo illi tantę laudis concentores, ſecundum intellectũ eius rei, quam agebant, infantes erant & lactentes, id eſt hoc ipſum quod exterius præſignabant myſterium neſciebant. Vnde iuxta alium Euangeliſtã, cum dicerent domino ſcribæ & phariſæi: Audis quid iſti loquuntur? Reſpondit: Vtiq; Nunq̃ legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudẽ? Igitur ipſe qui pati ueniebat, nutu & uoluntate ſua tales infantes & lactentes in comparatione ſcribaꝝ & phariſæoꝝ, penes quos erat ubertas facundiæ, ſolidus; cibus legalis & propheticę ſcientię: nutu inquam ſuo tales infantes & lactentes commouit, ut eo modo ſibi occurrerent, ut eiuſmodi ramos attollerent, ut ſic ſibi acclamarent, & ita ex ore illoꝝ, eius quã neſciebant uictoriæ ſuę perficiebat laudem. ¶Quid enim acclamantes dicebant? Oſanna, benedictus qui uenit in nomine domini, rex Iſrael. Oſanna, uerbum Hebrçũ, cõpoſitum eſt ex duobus, corrupto & integro. Salua namq; ſiue ſaluifica apud eos dicitur oſi. At uero anna interiectio eſt deprecantis, quomodo apud Latinos heu interiectio eſt dolentis, & inteiectio admirantis pape. Deniq; in pſalmo centeſimo decimoſeptimo, ubi ſcriptum eſt: O domine ſaluum me fac, & in Hebrço ſcriptũ eſt, anna, adonay, oſanna. Oſanna itaq;, ſalua, obſecro ſignificat, conſumpta uocali litera i, qua uerbum prius terminatur, quod profecto dicit oſi, per uirtutẽ literę uocalis, à qua uerbum ſequens incipit anna, quod metrici uerſibus finalœpham uocant, q̃uis illi ſcriptam literã ſcandentes tranſileant: in hoc autẽ uerbo oſanna, i littera nec ſaltem ſcribitur, ſed ſenſu loquentium ſaluo, funditus intermittitur. Benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſrael. Hunc uerſiculum cum uerbo oſanna, pro quo ut prædictum eſt, in Hebræo ſcriptum eſt anna, adonay, oſanna, id eſt ò domine ſaluum me fac. De pſalmo centeſimo decimoſeptimo, nutu inſtigantis eos ſupernæ uolnntatis, arripuerunt, ubi ſic ſcriptum eſt: Benedictus qui uenturus eſt in nomine domini. Propheta, quantum ad ſtatum illum, in quo erat ipſe, poſuit, uenturus eſt. Hi autem fatentes hunc illum, qui ibi prænunciatus eſt, non qui uenturus eſt, ſed qui uenit (inquiunt) in nomine domini. ¶In nomine domini inquam, id eſt, gloriam quęrens patris, non ſuã, uel hoc nomẽ habens quod dominus ſit, ſicut ipſe dominus pater loquens ad Moyſen, de magno conſilij angelo, ſcilicet de hoc filio ſuo: & eſt (inquit) nomen meum in illo. ¶Ita uadens ad bellum contra diabolum rex Iſrael, id eſt rex omnium uidentium deum, uel ꝙ deum uidere digni ſunt, iam in hoc prefigurauit illud tripudium, quod de uictoria eius habitura erat ſuperna ciuitas Hieruſalem. Illo namq; reſurgente à mortuis, & aſcendente in cœlum, cantare habebant ſupernoꝝ ciuium chori, ramos uictoriæ ſubleuando, & regem ſuum debita cum laude & honore ſuſcipiendo. Nam ſicut occiſo à puero Dauid Goliath Philiſtæo, cum reuerteretur, & ferret caput eius in Hieruſalem, egreſſæ mulieres de urbibus uniuerſis in occurſum eius canebant in tympanis lętitię & ſiſtris, ſic ſuperato diabolo per paſſionem Chriſti, exituræ erant animę ſanctoꝝ cum beatis angelis, laudantes & * gloriam regi ſuo canẽtes, uiuentium quoq; fidelium multitudines uictoriam eius per totum mundum prędicantes. Sequitur. ¶Et inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit ſedens ſuper pullum aſinæ. ¶Breuiter hic attingit, quod cęteri Euangeliſtę latius iam dixerant. ¶Sed quale uerbum iam iſta breuitas ſonuit?

Dies craſtinꝰ dies dñicꝰ, decima mẽſis

Turba uictorię Chri ſigna ra palmas tñ ferebat

Lucæ 24

Turba erat, uelut infantes & lactentes.

Pſal. 8

Oſanna, uox cõpoſita ex uerbo & interiectione

Benedictꝰ q̃ uenit Dauid dixerat, q̃ uẽturus eſt

In noĩe dñi

Exo. 23

Rex Iſrael, rex deũ uidẽtium

1. Reg. 17

*glorificãtes regẽ ſuum Zacha. 9

ſonuit? Inuenit inquit aſellũ. Magnifice dixit, proprie locutus eſt, rem ualenter Euangeliſta diuinus expreſſit. Quid enim illa, quam latius cæteri (ut dictũ eſt) Euangeliſtæ narrant alligatio aſelli, niſi perditionem & captiuitatem ſignificat generis humani, maxime aũt gentilis populi? Econtra quid ſolutio illius, quam duobus diſcipulis imperat, niſi inuentionem uel acquiſitionem noſtri deſignat? Pulchre ergo & breuiter quidem, ſed proprie ſecundũ rẽ dixit, quia inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum: quia uidelicet per paſſionis ſuæ myſteriũ, ſaluator perditum inuenit genus humanũ, & abacto ſeſſore diabolo, quem aſellus ignobilis & ſtultus, magno dedecore ſuo nimis patienter portabat, capiſtro ſtultitiæ infrenatus, & in ſtabulum mortis agebatur: aſcendit ſuper eum nobilis eques, & inclytus rex, ut ſuæ nobilitatis eũ participem faceret, & in ſupernam ciuitatẽ Hieruſalem equitatus ſui ſaluatione perduceret. Sedit inquam ſuper eũ, ſicut ſcriptũ eſt: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus uenit tibi ſedens ſuper pullum aſinæ. Hoc in Zacharia Propheta ſcriptum eſt, quia de paſſione eius, ad quam nunc tali ſchemate ueniebat, confeſtim ſubiunxit: Tu quoq; in ſanguine teſtamenti eterni eduxiſti uinctos de lacu, in quo non eſt aqua. ¶ Sane filia ſion, Hebręa gens dicitur, quã hic pro parte electoꝝ ſpiritus ſanctus in hoc propheta conſolatur, ut non timeat, ſed potius gratuletur, qa rex ſuus adductis gentibus implet domum, & multiplicat filios eius, ſicut per talem eius aduentum figuratur. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primũ, ſed quando glorificatus eſt Ieſus, tunc recordati ſunt, quia hęc erant ſcripta de eo, & hæc fecerunt ei. Primum inquit, q̃ reſurrexiſſet, primũ q̃ aperuiſſet illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas, non cognouerunt hęc: ſed quando glorificatus eſt Ieſus, uidelicet gloria reſurrectionis, & aſcenſionis, & effuſionis ſpiritus ſancti, tunc recordati ſunt, quia hęc erant ſcripta de eo, ſcilicet ſuggerente illis omnia ſpiritu ſancto. Et hoc inquit recordati ſunt, quia hæc fecerunt ei. Quæ fecerunt ei? Hæc utiq; ut inueniret aſellum, imò ut ſederet ſuper eũ. Sic enim manifeſte Matthæus exprimit: quia impoſuerũt ſuper eum ueſtimenta ſua, & eũ deſuper ſedere fecerũt. ¶ Etenim ipſe quidem aſellum, ubi eſſet, indicauit, & eum ſibi adduci iuſſit, ſed certi ordine myſterij, q̃uis ea intentione hoc iuſſerit, ut deſuper ſederet, & ſic iam dictam prophetiam impleret, tamen non niſi rogantibus, & ueſtimenta ſua diſcipulis imponentibus ſuper eum ſedere uoluit Hoc ergo fecerũt tunc non cognoſcentes, ſed reuera illud quod tunc ſignificatum eſt per eos neſcientes, poſtmodum ipſi fecere ſcienter. Etenim miſſi à domino per mundũ, ut gentilẽ ſoluerent populum cum labore prædications, addiderũt inſtantiam orationis, ut ſuper adductum ſederent aſellum, id eſt, credentem in ſe dominus dignaretur protegere gentilẽ populum. Si quo minus id faceret, lugebant & flebant infelicis aſelli cauſa, ſicut Apoſtolus euenire quibuſdam Corinthijs metuebat, cum diceret inter cætera: Timeo enim ne forte cũ uenero non quales uolo, inueniam uos, & ego inueniar à uobis, qualem non uultis, & ſubindet: Ne iterum (inquit) cum uenero, humiliet me deus apud uos, & lugeam multos in his, q̃ ante peccauerunt, & non egerũt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerũt. Sequitur. Teſtimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarũ uocauit de monumento, & ſuſcitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam uenit ei turba, qa audierant eum feciſſe hoc ſignum. Eorum quæ iam dicta ſunt, iſta complexio eſt, quia uidelicet & turbæ proceſſerunt obuiam ei taliter conclamando, magnũ & uerũ teſtimonium fuit filij dei. Ergo (inquit) hoc modo teſtimoniũ perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum ſuſcitauit, & propterea obuiam uenit ei turba, quia audierũt eum feciſſe hoc ſignum. Turbam à turba diſtinxit, turbam uidelicet, quæ interfuerat illi ſigno mirabili, à turba quæ non quidem interfuerat, ſed audierat, & ita cum illis qui uiderũt concurrentibus eis, q̃ illis referentibus audierunt, aucta eſt turba, creuit concurſus, multiplicata eſt laus dei, multiplicata eſt gloria filii dei, in tanta frequentia, tali tempore, in illa paſchalis feſti præparatione: quando (ut ſupra dictum eſt) aſcenderant multi Hieroſolymam de regione. Phariſæi ergo dixerunt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus poſt eum abiit. Magno tormento congemuerunt, graui dolore ſuam adinuicem inuidiam anhelauerunt: Videtis inquiunt, quia nihil proficimus? O infelix ſtipula, hic deus noſter ignis conſumens eſt, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius & conſumeris, qa non ſtipula ignem, ſed econtra ſtipulam ignis conſumit. Quanto illum pertinacius incũbendo preſſeris, tanto amplius flammam ſuæ claritatis cum tui detrimento dilatabit. Nihil proficimus aiunt. Vnde hoc malum? Vnde hi gemitus? Ecce inquiunt, mundus totus poſt eum abiit. Non dixerunt tota turba, ſed totus mundus poſt eum, uidelicet qnia & canebant pueri Hebræoꝝ, & quærebant Ieſum primitiæ gentiliũ. Nam ſequitur. Erant autem qdam gentiles ex his qui aſcenderant, ut adorarent in die feſto. Hi ergo acceſſerunt ad Philippum qui erat à Bethſaida Galilææ, & rogabant eum dicentes: Domine, uolumus Ieſum uidere? Hoc illos deterius habebat, q̃d de domino Ieſu Hebræi iam acclamabant, & eundem gentiles quærebant: quippe qui longe ſuperius, præſago torti liuore dixerant: Quo hic iturus eſt, quia non inuenimus eum, nunquid

Inuenit aſellum

Aſellus, ppls gentilium

Zach. 9

Filia Sion

Lucæ. 24

Mat. 21

Myſteriũ et q̃d diſcipuli Ieſum ſuper aſellũ ſedere fecerunt

2. Cor. 12

Duplex ibi turba.

Phariſæi vt ſtipula cõtra ignẽ diuinũ.

Ioh. 7

Humilitas gẽtilium Mat. 15

in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Gentiles (inquit) erant, & aſcenderant ut adorarent in die feſto. ¶ Vt uere pauperes ad magnam magnorum diuitum ianuam acceſſerant, cupientes ſaturari de micis, quæ de menſa illorũ cadebant, imò & tanq̃ catelli ſub menſa dominorum, refidua fragmenta colligere uenerant. Quantam enim redolet humilitatem quod dicitur. quaſi ſtantes à longe? Domine uolumus Ieſum uidere? Quomodo confractum cor habeant erga dominũ dominorum, cum interceſſorem ambientes, ſeruum domini uocarent dominum? ⌊ Andreas rurſum & Philippus dixerunt Ieſu. ⌋ Profecto non leue erat, pro conſuetudine hoſpites teſtamentoꝝ, promiſſionis ſpem non habentes, in circunciſos homines admitti, ſaltem ad uidendum dominum Ieſum, cuius aſpectus uel præſentia nauſeantibus Iſraelitis uenerant in faſtidium: quippe qui meminerant ſe audiſſe ex ore domini dicentis: In uiam gentium ne abieritis. Quid ergo pauperibus, id eſt, humilibus iſtis mitis & humilis corde reſponderit audiamus. ⌊ Reſpondit eis Ieſus dicens: Venit hora, ut clarificetur filius hominis. ⌋ Venit hora inquit, qua ut gentes uidere poſſint filium hominis, clarificetur ipſe filius hominis, clarificatione uidelicet reſurrectionis & aſcenſionis, necnon effuſionis ſpiritus ſancti. Ex tunc enim, id eſt, poſtq̃ iuxta Pſalmiſtam exultans ut gigas percurrerit uiam ſuam,

Pſal. 18

& ſicut à ſummo cœlo egreſſio eius, ita & occurſus eius fuerit uſq; ad ſummum eius: Ex tunc inquam ſicut ſol omni mundo erit conſpicuus, nec erit qui ſe abſcondat à calore eius, tunc incipient gentiles iſti uidere me, ſcilicet illuminati fide, implebiturq; illud quod ſcriptum eſt:

Eſa. 65

Quæ fierunt ne qui ante non interrogabant me, inuenerunt me, uel iuxta ſeptuaginta interpretes, palam apparui his qui non quæſierunt me. Sed quiſnam erit modus clarificandi, uel quæ cauſa effectiua tantæ claritatis? Ait. ⌊ Amen amen dico uobis: Niſi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. ⌋ Iam ad hanc uocẽ, qua dixit: Venit hora ut glorificetur filius hominis, exultare poterant deſyderatores regni eius, ſicut Apoſtoli, multũ deſyderantes gloriam magiſtri

Diſcipuli q̃ deſyderabãt regnũ terrenũ Chriſto

exultare (inquam) poterant, tanq̃ conſeſſuri ad dexteram & ad ſiniſtram magni regis in illo terreno ſolio Dauid, præſertim quia nunc fuerat rex Iſrael acclamatus à turbis, ignorantes q̃ hic neceſſarius eſſet modus uel ordo clarificationis, ut altitudinem claritatis præcederet humilitas paſſionis. Iccirco congruam ſimilitudinem confeſtim intulit. Doctrix filioꝝ ſuorũ ſapiẽtia dei, uolens oſtendere nihil incarnationẽ mundo profuiſſe, niſi per paſſionem ſuam redemptionem eius acquiſierit. Interpoſitæ autẽ affirmationis cauſa, qua dicit: Amen amẽ dico uobis, eorundẽ diſcipuloꝝ tarditas eſt, quam manifeſtius ex cæteris Euangeliſtis agnoſcimus,

Mat. 9

apud quos dicente domino, q̃ oportet eum occidi, & tertia die reſurgere, aſſumens eũ Petrus increpabat illum dicens: Abſit à te domine, non erit tibi hoc. Etenim hic & illic eandem de dilectione animæ, & de perfecto eius odio dat ſententiam, cum dicit illic: Qui enim uoluerit animam ſuã ſaluam facere, perdet eam, & qui odit animã ſuã in hoc mundo, in uitã æternã cuſtodit eam. Habebant enim domini & magiſtri ſui dilectionẽ quidem, ſed non ſecundũ ſcientiam. ¶ Propter quod eidem Petro, cũ ut prædictũ eſt, conſiliũ dare uelit ſapientiæ dei contra

Vade retro Satana

ſalutem ſuã & noſtram: Vade inquit, poſt me Satanas, non enim ſapis quæ dei ſunt, Satanã, id eſt aduerſariũ uocans illum, eo q̃ uoluntati diuinæ carnali aduerſaretur uoluntate. Igit propter diſcipulorũ ſenſum eatenus carnalem, hanc edixit cũ firmamento ueritatis ſimilitudinẽ: Amen amen dico uobis, niſi granũ frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipſum ſolũ manet. ¶ O granũ frumenti noſtræ ſpei reſiduũ, noſtræ inopiæ ſolatiũ, de terra tua, quam benedixiſti domine feliciter exortum. Etenim ſecundũ naturam, quã de terra ſumpſit uirginea, recte grano frumenti ſe aſſimilauit is qui de cœlo uenit filius dei, qui beatos angelos immortaliter paſcit. Vnde aurem ſibi neceſſitatẽ teſtatur eſſe cadendi in terrã, uel moriendi? inde uidelicet, quia niſi cadens in terrã mortuũ fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autẽ mortuũ fuerit, multũ

Granum frumenti

Mors Chriſti fructificatia

fructum affert. ¶ Ergo non iccirco moriturus eſt filius hominis, quia peccati uel mortis debitor eſt, ſed ob hoc, ut una mors eius multoꝝ uitã fructificet: ſicut granũ frumenti non iccirco proiicitur in terrã, quia uitioſum eſt, ſed quia ſic proiectũ, cum fuerit mortuũ, id eſt à ſolido uigore ſuo per humorẽ terræ defectũ, rurſus germinando reſurget, & multa ſecũ grana referet. Eatigitur hoc frumenti granũ, & mortificetur infidelitate Iudæoꝝ, ut proiectũ in ſepulchro reuireſcat, & multiplicetur fide populoꝝ, ſicq; multam in horrea cœli meſſem referat: quo ſi

Gen. 3
1. Pet. 2

mori noluiſſet, ſolum ſe recipere potuerat, quippe qui præter ueritatem carnis nihil commune habebat cum ſpinis & tribulis, quas terra in opere Adæ maledicta germinauit. Hoc enim fecit, inquit Apoſtolus Petrus, nobis relinquens exemplũ, ut ſequamur ueſtigia eius. Hæc enim ueſtigia ſequentẽ, uita æterna: ſequi contemnentẽ, perditio conſecutura eſt. Hoc eſt q̃d

Quid ẽ odiſſe aĩam ſuam

ſequitur. ⌊ Qui amat animã ſuam, perdet eam: & qui odit animã ſuam in hoc mundo, in uitã æternam cuſtodit eam. ⌋ Prius diffiniendũ eſt ſecundũ uerba, uel intentionẽ domini, quid ſit odiſſe animã ſuam, q̃ uidelicet longe diſtare oportet ab illo odio, de quo ſanctus ipſius ſpiritus dicit per os Dauid: Qui autẽ diligit iniquitatẽ, odit animã ſuam. Diſcipulis Chriſti odiſſe

Pſal. 10

animam

animam ſuam eſt,ſic ſe habere inter eos qui ſe anguſtiant,ut habeantur in deriſum & in ſimilitudinem improperij,ut inſenſati uitam eorum æſtiment inſaniam, & finem illorum ſine honore. Apud ſenſum nanq; illoꝝ odium animæ eſſe uidetur, dulcedinem uitæ præſentis non amare,in pace propter deum aſperam uitam eligere,in perſecutione propter eundem cruentam mortem appetere. Item eiſdem odium patris uel matris filiorumq; uidetur eſſe, naturalē illorum affectū deo poſtponere: cum diſcipuli Chriſti non omnino careant bono naturæ amore,ſed negligant eum melioris comparatione. Itaq; ſecundū ſenſum talium,qui amat animam ſuam,perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo,in uitam æternā cuſtodit eā. Sapien. 5

¶ Ecce primum illud granum frumenti,quod cecidit illo tempore in terram,& mortuum eſt, multum fructū attulit,quia uidelicet tot de radice fidei ſuæ grana protulit,quot animas per baptiſmum in mortem ſibi conſepultas in nouitate uitæ germinauit. Cuius germinis gratiam longe ante Iſaac prophetico nare præſenſerat,cum diceret: Ecce odor filij mei,ſicut odor agri pleni,quem benedixit dominus. ¶ Sed uide ne cum granum eſſe debueris,palea ſis. Quo modo inquis? Vtiq; male amando animam tuam,eo uidelicet amore, quem culpans Apoſtolus,& erunt,inquit,homines ſeipſos amantes. Tempus belli eſt,tempus perſecutionis urget, & in hoc tota contentio eſt, ut aut pro Chriſto animam tuam quaſi uilem & odioſam effundas,aut retinendo illam,deum tuum,Chriſtum tuum ſaluatorem perdas. Ait ergo: Qui animam ſuam,id eſt qui dulcedine uitæ præſentis illectus, data optione ut aut eandem uitam amittat,aut Chriſtum deneget,adeo pretioſam habet animam ſuam,ut eam Chriſto præponat,magis eligens offenſo Chriſto uiuere,q̄ dilecto mori: hic utiq; ſic amando animam ſuam perdet,id eſt,in æternam perditionem mittet. Et qui odit animam ſuam in hoc mundo,id eſt, cui odibile eſt negationis Chriſti,hoc habere pretiū,ut uiuere ſibi liceat in hoc mundo: qui, inquā animam ſuam ſic odit,& pro amiſſione auri (quod Chriſtus eſt) uilius argentum, imò miſerum lutum,quod in cōparatione Chriſti anima ſua eſt,retinere abhorret: hic utiq; in uitam æternam cuſtodit eam,cuſtodia Chriſti ſempiterna,qui ſibi huiuſce odij cauſa eſt. Forte dicis: Iſte uiæ durę ſunt. Quo iure uel qua lege hoc exigit,ut ego animam meam odierim? Ad hæc,inquit. ⌊Si quis,mihi miniſtrat,me ſequatur.⌋ Cum inquit, ego in hora quæ nunc uenit,ea uia uel ordine clarificandus ſim, ut prius ponam animā meam pro ſalute multorum,ſicut granum frumenti cadit in terrā & moritur,ut multū afferat fructū: non æquum eſt,ut is qui meū ſe profiterur miniſtrū,& ad hoc tendit, quo particeps meæ ſit clarificationis, animā ſuam nimiū diligens,à proximoꝝ utilitate abſcondat,& illuc puenire uelit ſterili otio,quo laboriosa fructificatione peruenturus ſum ego. Nō ita fiat,ſed qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Quis autē mihi miniſtrat,niſi qui meū in fronte uexillū, qui meū in oreſuo uerbū portat, qui mea manibus & ore conficit uel tractat ſacramenta? Ille ergo quiſquis eſt,me ſequatur,id eſt me imitetur. In quo? In eo uidelicet,ut ſi talis illi hora ingruerit,qualis nūc mihi,de qua & paulo ante dixi,uenit hora ut clarificetur filius hominis, malit propter me cadere in terrā & emori, ſicut ſeminatur granum frumenti, ut bono exemplo ſit proximis ſuis, q̄ negando fidē miniſterij ſui,cedere perſecutori,& ſic palea potius eſſe,q̄ granū,& leui uento circūferri. ⌊Si autē defuerit tempeſtas perſecutionis,tunc quoq; oderit animam ſuam, abneget uoluntatē propriā,abhorreat & ſuffocet concupiſcentiā ſuā,talēq; ſe,qualē fuiſſe meminit,odio habeat,& in profunda pœnitentiæ foſſa abſcondat. ¶ Iubet nanq; dominus in lege, ut cū egreditur quis ad requiſita naturæ, mittat pax illū in balthēū & foſſa humo abſcondat quæ egeſta fuerint. Quid enim illa egeſtio defoſſa,myſtice,niſi ueteris uitæ abrenunciationē ſignificat? Vtiq; in caſtris Iſrael militanti,id eſt,iuxta alios euangeliſtas,prælata cruce Chriſtū ſequenti, egeſtionē ſuā abhorrere,& eam ne alijs puteat defodere, eſt præteritas animæ ſuæ concupiſcentias odiſſe,& eas ſuper ducta uitæ melioris honeſtate,dei & hominū oculis abſcōdere. ¶ Igitur nō ſicut putauerunt quidā maligni atq; peruerſi,& in ſemetipſis crudeliores & ſceleratiores homicidæ,à ſemetipſo debet occidi qui ſequitur ueſtigia Chriſti,ſed in perſecutione quidē uiolentiam mortis ab alio perpeti,in pace autē eccleſiæ carnē ſuā crucifigere cū uitijs & concupiſcentijs,& hoc modo Chriſto miniſtrare,id eſt Chriſtū ſequi. ¶ Attēde nūc utrū ſint cōdignæ paſſiones huius tēporis ad futurā gloriā quæ reuelabitur in huiuſmodi miniſtris. Ait enim: ⌊Et ubi ſum ego,illic & miniſter meus erit.⌋ Sed quid magnū uideri poterat eis qui hæc audiebant,eſſe cū illo. Vbi enim erat cū hæc diceret? Vtiq; in ſpinoſo agro huius mundi, unum erat & nudū granū frumenti,iāiā caſuꝝ in terrā & morituꝝ ſicut paulo ante dixit. Audi ergo quod ſequitur: ⌊Si quis mihi miniſtrauerit,honorificabit eū pater meus.⌋ Hac ſententia ſuſcepta cū eo,quod paulo ante dixit,uenit hora ut clarificetur filius hominis,& quod poſtmodū dicturus ē,pater clarifica nomē tuū &c. nō leue intelligitur eſſe cū eo, non paruū eſſe honorē intimatur,eſſe cū filio dei,nō uile eſſe clarificari cū æterni patris unigenito. ¶ Sed hoc ſenſu, inquis, uidebatur ita debuiſſe dici,& ubi ero ego,illic & miniſter meus erit. Ad hęc inquā. Quā doquidē hæc loqueretur,adhuc in anguſto erat & turbabatur, ſicut & paulo poſt dicturus ē,

Mult⁹ fruct⁹ grani mortui Rom. 6 Gen. 27 De grano palēā fieri q̄d ē

1. Tit. 5

Amare animam ſuam.

Qui mihi miniſtrat.

In perſecutiōe

In pace.

Deut. 23 Myſteriū de egeſtione de fodienda in terra.

Quid eſt ſeq; Chriſtum. Gala. 5

Rom. 8

Præmiū eius q̄ ſequit Chriſtum.

Vbi ego ſum vbi mox ero

Iohan.17

nunc anima mea turbata eſt: ſed adeo prope erat finis anguſtiæ, ut recte iam alias diceret ſe eſſe ſicut in alio loco, iã inquit, nõ ſum in mũdo, uidelicet propter uicinitatẽ exitus ſui tũc in ſtantis, cũ loqueretur utiq; paſſibilis, & adhuc mortalis in hoc mũdo. Ergo ubi ſum, inquit, ſcilicet in regno meo in quo poſtmodũ ero, illic & miniſter meus erit. Vnde & in cæteris euãgeliſtis cũ fere eadẽ dixiſſet de odienda anima, quæ nunc in iſto dixit, cõtinuo ſubſecutus: Amẽ inquit, dico uobis, ſunt qdã de hic ſtãtibus, q nõ guſtabũt mortẽ, donec uideant filiũ hominis ueniẽtẽ in regno ſuo. In quo utiq; regno ſuo tũc uiſus ẽ ab illis, quãdo poſt reſurrectionẽ ſuã oĩbus diſcipulis ſuis manifeſtus apparens, gloriã ſuæ immortalitatis in multis oſtẽdit argumẽtis, & quadrageſimo die in cœlũ aſcendẽs ipſam captiuitatẽ rex uictor, iãq; triũphãs & regnãs captiuã duxit. Cuius uidelicet regni ſui gloriã tũc pfignauit, quãdo die octauo poſt illa dicta in mõte trãsfiguratus ẽ, aſſumpto Petro, ſimulq; Iacobo & Iohãne filiis Zebedæi. Igitur labor pſentis miniſterij nullo mõ cõdignus ẽ ad futurã gloriã uel honorificẽtiã paternę remuneratiõis, q̃ quia uerbis nõ poteſt explicari, hoc ſolũ dixiſſe cõtentus ẽ, & ubi ſum ego, illic & miniſter meus erit: ſi quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eũ pater meus. Quid ergo ò fili hominis, qm̃ uenit hora ut clarificeris moriẽdo & reſurgẽdo, ficut granũ frumẽti cũ multo fructu noſtræ ſalutis? Aiti. Nũc anima mea turbata ẽ. Sed qd dicã? pater ſaluifica me ex hac hora. Sed ꝓpterea ueni in horã hãc. Pater clarifica tuũ nomẽ. Vnius eiuſdẽq; Ieſu Chriſti, dei & hominis, ſecundũ utrãq; naturã ſe habẽtis, uerba ſunt hæc, iuxta quod in alio dicit Euangeliſta: Spiritus quidẽ prõptus ẽ, caro aũt infirma. Nã quia caro infirma ẽ, nũc, inquit, anima mea turbata eſt. Cœpitq; ut alius euãgeliſta refert, pauere & tædere, & triſtis eſſe uſq; ad mortem. Etenim hic quidẽ anima, illic aũt caro pro tota hois ponitur ſubſtãtia, ſicut in Exodo de totis hoibus dictũ eſt, quia deſcendit Iacob in Aegyptũ in animabus ſeptuaginta quinq;, & ecõtra caro in propheta dicẽte, & uidebit omnis caro ſalutare dei, pro tota hominis ſubſtãtia poſita eſt. Igitur ſecundũ uerã hominis naturã (quã & Eutices à diuinitatis natura conſumpta fuiſſe putauit, & multi alij in Chriſto negauerũt eſſe hæretici) nũc ait, aĩa mea turbata eſt. Et adiecit: Et quid dicã? Tanq̃ diceret: Coartor eñ e duobus, hinc hortante maxima charitate animã pro amicis ponere, illinc urgẽte trepida carnis infirmitate calicẽ iſtũ trãſilire. Pater, inquit, ſaluifica me ex hac hora. Hęc infirmę carnis pauida uox ẽ, & eſt par ei qd alibi dicit: Abba pater, ſi poſſibile ẽ, trãsfer calicẽ iſtũ à me. Quia uero ſpũs prõptus ẽ, obuiat ſtatim uolũtati carnis, & dicit: Sed propterea ueni in horã hanc. Ac ſi diceret: Ipſe ſibi infirmus & fortis, pauens & fidẽs & fidẽs filius dei & filius hominis. Sẽſus qdẽ uel infirmitas carnis appetit, ut tu pater ſaluifices me ex hac hora, trãsferendo calicẽ iſtũ à me. Verũtamẽ nõ mea, ſed tua, id ẽ, nõ humanę uolũtatis, ſed diuinæ rationis uolũtas fiat: quia propterea in hãc horã ueni, ꝓpterea de cœlo ad terrã deſcẽdi, ꝓpterea q erã deus immortalis, factus ſum homo mortalis, ꝓpterea nũc ingreſſus ſum ciuitatẽ, ubi pauloãte collegerũt aduerſum me cõciliũ põtifices & phariſęi, ut pſeuerarẽ uſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. ¶ Igitur ò pater, p uolũtate tua clarifica nomẽ tuũ in hoc uidelicet, ut ficut paulo ante dixi, granũ frumenti ſolũ nõ maneat, ſed cadat in terrã & moriatur, ut multũ fructũ afferat. Tuũ, inquã, nomẽ, illud ſcilicet, quo te apello, cũ dico pater, q̃d nomẽ tuæ pſonæ propriũ eſt modo iã dicto clarifica pater ut ſciat mundus, unde tibi hoc, ut uoceris aut fis pater. Venit ergo uox de cœlo, dicens: Et clarificaui & iterũ clarificabo. Quare iſta uox paterna de cœlo uenerit, ipſe poſtmodũ filius edicit, ad quẽ ipſa uox uenit. Et clarificaui inq̃t, ſubaudiendũ ẽ, ſemel uidelicet p eo qd ſequitur. Iterũ clarificabo. Si eñ de multis qualibuſcũq; clarifiatiõibus dixiſſes, & clarificaui, profecto abſq; aduerbio, qd eſt, iterũ, dicere ſufficeret & clarificabo. ¶ Duas ergo certas clarificatiões paterni nominis intelligi debere manifeſtũ eſt. Nec qualeſcũq; clarificatiões tali in tẽpore, tali pro cauſa, tali porante perſona, uocẽ nõ cuiuſcũq;, ſed uocẽ patris, uocẽ inquã, nõ undecunq;, ſed de cœlo uenientẽ, pronunciare decuit. Igitur duæ, quas hoc loco intelligi oportet, clarificatiões filij, in quo ſine dubio clarificatur nomẽ patris, ille ſunt, quas Apoſtolus ad Coloſſenſes exprimit his uerbis: Qui ẽ imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo cõdita ſunt uniuerſa in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominatiões, ſiue principatus, ſiue poteſtates: oĩa p ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante oĩes, & oĩa in ipſo cõſtant. Hęc de prima clarificatiõe, de qua nunc pater dixit, & clarificaui. Sequitur Apoſtol⁹, de ſcda clarificatiõe, de qua itidẽ pater, & iterũ clarificabo inquit. Et ipſe eſt caput corporis eccleſię, qui ẽ principiũ primogenitus ex mortuis, ut fit in oĩbus ipſe primatũ tenens, qa in ipſo cõ placuit omnẽ plenitudinẽ habitare, & p eũ recõciliare in ipſum, pacificãs p ſanguinẽ crucis eius, ſiue quę in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. Sic iterata clarificatiõe filij, ad quẽ relatiue dicitur pater, clarificatur hoc ipſum nomen, quod eſt pater, dũ p quem oĩa fecit clariſſimo creatiõis ope, per ipſum omnia reſtauret, clariſſima per ſanguinem eius reſtauratione. De haç ipſa clarificationis iteratione ipſe alibi clarifica (inquit) tu me pater apud temetipſum claritate quam habui, priuſq; mundus eſſet, apud te. Sequitur: Turba ergo quæ ſtabat & audiebat, dicebat: Tonitruum

Mat.16 Luc.6

Act.1 Pſal.4.67 Eſai.64

Mat.29 Mar.14

Anima & caro utrũq; p toto homine reperit. Ex.1 Exod.40

Luc.12

Marci.14 Chriſtus ſibi ipſi infirmus & fortis pauẽs & fidens.

Phil.2

Clarifica nomen tuum.

Duæ clarificationes præcipue in Chriſto.

Vna per creationis opera

Coloſſ.1

Altera ꝓpacificationẽ in ſanguine ſuo Ibidem.

Iohan.17

factũ

factum esse. Alij dicebant: Angelus ei locutus est. ¶ Quantũ ad exterius miraculum magnitudo uocis, quę de cœlo uenit, per hoc intimatur, & turba putauit factũ esse tonitruũ: quantũ uero ad interius mysteriũ diuersus audientiũ sensus. Alij * uero dicebant: Angelus ei locutus est, illud significat, & prænuntiatę clarificationis sonũ, qui in omnẽ terrã exiturus erat, nõ oẽs eodẽ sensu accepturi essent. ¶ Nam sicut unã eandẽq; uocem, alij putauerunt fuisse tonitruũ, sonũ uidelicet horrificum, in quo nihil est intelligibile: alij locutionẽ angelicã, in qua utiq; cũ sensu rationis dignitas est naturæ, sic unũ idẽq; clarificationis Christi Euangeliũ, alij sicut stultitiam, alii accepturi erant ut dei sapientiã. Vnde Apostolus: Nos autem prędicamus Iesum Christũ crucifixũ, Iudęis quidem scandalũ, gentibus autẽ stultitiã, ipsis autẽ uocatis Iudæis, & gentibus Chr̃m dei uirtutẽ & dei sapientiã. Item: Verbũ em̃ crucis (inquit) pereuntibus quidẽ stultitia est, his autẽ qui salui fiunt, id est nobis uirtus dei est. Bene ergo diuisis sensibus, alij cre puisse tonitruum, alij dicebant locutũ fuisse angelum. ¶ Respondit Iesus: Non propter me hęc uox uenit, sed propter uos. ¶ Non inquit ut sciẽ ego, q̃d ante nesciebã, uox hæc uenit, quippe qui & paulo ante dixit: Venit hora ut clarificetur filius hominis, sed ut credatis nunc quoq; cœlesti testimonio confirmati. Quid autem sibi uult ista clarificationis sponsio? Vel certe qualis erit ipsa clarificatio? Audite iam. ¶ Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps mundi huius ejcietur foras. ¶ Totum fructum, quem supra de grano frumẽti mortificato multũ prouentur̃ esse dixit, his duabus clausulis cõprehendit: Nunc iudiciũ est mundi, & nũc princeps huius mũdi ejcietur foras. Notandum quippe, qa duo distincte atq; disiuncte dixit, iudicium mundi, & ejectionẽ principis huius mundi. Itẽq; notandũ, q̃ tempora uerbor̃ uariauerit, etenim nunc est iudiciũ mundi, tempore præsenti: & nũc princeps mũdi huius ejcietur foras, futuro tempore dixit. Nihilominus & hoc sciendũ, quia duos mundos uult intelligi, uidelicet alter̃ inimicum, & alter̃ reconciliatum: siue alter̃ damnatum, & alter̃ saluatum: dum dicit primo sine articulo: iudiciũ est mundi, secundo autem signanter cum articulo: Princeps inquit huius mundi. Quod ergo iudicium mundi, & quę est ejectio principis huius mundi? Vtiq; prędens passio ipsius, qui hæc loquitur domini nostri Iesu Christi, iudiciũ est mund, id est, saluatio discernens à reprobis uniuersitatem elector̃, qui fuerunt ab initio seculi, usq; in horã eiusdem passionis. Ejectio uero principis huius mundi, qui principatum tenet in cunctis amatoribus mundi, reconciliatio gentium est elector̃, in quibus diabolus per idololatriã inhabitat ante sæpe dictam clarificationẽ eiusdem domini nostri. ¶ Etenim mox ut consummata est, quæ tunc agitabatur passio eius, factum est iudicium mundi, id est, iure uictoris soluta est captiuitas totius, qui illum apud inferos expectabat sanctor̃ populi. Futur̃ autẽ erat, ut post resurrectionem & ascensionẽ eius, sanctiq; spiritus effusionem, princeps huius mundi ejiceretur foras de cordibus, imò & de templis gentium uel delubris, ita ut florescente fide conuerterentur in altaria Christi. Recte igitur cum dixisset prędenti tempore: Nunc iudiciũ est mundi, statim in futuro subiunxit: Nunc princeps huius mundi ejicietur foras. Tanq; diceret: Hactenus fortis armat⁹ custodit atriũ suũ, & oĩa ueluti iure uictoris in pace possedit, quæ audaci latrocinio uel serpentina fraude surripuit. ¶ Nam ex quo primum hominẽ captiuauit, non fuit de uniuerso genere humano, qui illi in faciem resisteret, qui uocaret in ius, qui de inuasione eius litẽ in iudicio proponeret. Sed nũc fortior illo superuenit, & proposita causa quæritur, cuius esse debeat atrium mundi, quod ille fortis occupauit, uel spolia & arma in quibus ille confidit. Igitur nunc iudiciũ est mundi, & hoc scio, quia principe mundi huius ejecto foras, uictor qui superuenit, cuncta eius auferet arma, tollet & dissipabit eius spolia. Quomodo fiet iudiciũ hoc? Quis erit uictor? Quis ille est fortior qui regnũ recipiet, principe mundi huius foras ejecto? Ait: ¶ Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Hoc aũt dixit, significãs qua morte esset moriturus. ¶ Hoc est ait iudiciũ, & hoc modo princeps mundi huius ejicietur foras. Ego si exaltatus fuero à terra, id est, si obediens fuero patri usq; ad mortẽ, mortem autem crucis: si (inquam) exaltatus fuero, imò cum exaltatus fuero, nec enim mihi dubiũ est, quia sic exaltabor & sic sublimabor, tunc exurgam aduersus mundi huius principem diabolum, & uicto illo omnia traham ad meipsum. Quæ omnia? Vtiq; electa, sicut caput suum omnia sequũtur membra. Omnia inquam, id est, uniuersam fideliũ turbam, sine obseruantia uel discretiõe personar̃ siue officior̃, ut (sicut Apostolus ait) non sit ibi masculus neq; fœmina, gentilis & Iudæus, circuncisio & pręputiũ, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia, & in omnibus Christus. Potest tamen non solum de gratia, qua solummodo electa trahit ad seipsum, sed etiã de potestate dictum recte intelligi, qua nõ solum electa, sed etiam reproba omnia ad seipsum traxit, quia uidelicet iudiciũ potestas faciendi, quã pater filio suo dedit, qa filius hominis est, omne genu curuauit sibi cœlestiũ, terrestriũ, & infernor̃, scilicet ut omnis homo, siue bonus, siue malus potestati & imperio eius subiiciatur, & omnes ab illo secundum merita sua iudicẽtur, nec nisi ab eodem filio hominis, qui in cruce exaltatus est, ipse diabolus uidentibus cunctis sit prępitandus. ¶ Quid igit̃ cor gemiscitis pharisæi, dicentes ad uosmetipsos: Videtis

* nam cꝙ.

1. Cor. 1

Ibidem

Fructus grani in duobus iudicio mũdi, et ejectiõe principis huius mundi

Cur de iudicio in præsenti, de electiõe in futuro locutus est

Lucæ 11

Fortí armato fortior superuenit

Philip. 2.

Oĩa trahãad meipsum.

Colloss. 3

Philip. 2

In phariseos expostulatio

quia nihil proficimus, ecce mundus totus poſt eum abijt, quaſi poſtq̃ hũc filium hominis occideritis, nemo poſt illum abiturus ſit? Exaltate q̃tocyus illum à terra, & palam fiet uobis quãtum proficeritis, illo dicente, palamq; faciente per ſigna ſequentia: Quia data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Hoc utiq; non ignorans, iamq; prænuntians: Et ego inquit, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. ⌊Reſpondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Chriſtus manet in ęternũ: quomodo ergo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis eſt iſte filius hominis? ⌋Nonne ergo ſicut claudi, ita & monoculi eſtis ò Iudæi, & in unã ſolam partẽ uidetis? Nunquid enim hoc ſolum dixit, q̃ exaltandus eſſet à terra, & non addidit q̃ omnia traheret ad ſeipſum? Quare ergo hoc ſolum aduertiſtis, q̃ ſignificaret ſe eſſe moritu rum, & contuliſtis cũ eo q̃d teſtificatur lex, Chriſtum manere in ęternũ? Nempe q̃d eſt: & exaltari Chriſtũ à terra, & omnia trahere ad ſeipſum, hoc eſt, & mori Chriſtũ, & manere in ęternum. Sed & unde nunc uel hoc ipſum tam cito aduertiſtis, quomodo dixiſſet: Oportet exaltari filium hominis? Deniq; alio tempore cum itẽ dixiſſet: Cum exaltaueritis filiũ hominis à terra, tunc cognoſcetis quia ego ſum, nihil tale, quale nunc obieciſtis, ſed nec ullo modo quid diceret, uos intellexiſſe ſignificaſtis. Vnde ergo, niſi quia paulo ante collecto concilio pontifices & phariſęi conſiliũ uobiſcũ definierant, nõ ſolum ut interficerent, ſed hoc etiã ut exaltatione crucis interficerent eũ? Itaq; nõ mirę uos illud in uerbis eius intellexiſſe, q̃d infidiantes in abſcondito conſcientiæ cubili cogitabatis facere. ⌊Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum lumen in uobis eſt. Ambulate dũ lucẽ habetis, ut non tenebrę uos cõprehendant. ⌋Iſte (inqt) filius hominis Chriſtus eſt, & ſicut audiſtis ex lege, manet quidẽ in ęternum, ſed nondum peruenit illuc, ubi immortaliter atq; impaſſibiliter manet in ęternum. Adhuc modicũ lumen in uobis eſt, dũ ex ſcriptura legis lucente cognoſcitis, quia Chriſtus manet in æternum, ſed hoc uobis deeſt, & hoc non uidetis, q̃ ipſa exaltatio quã dixi, tranſitus Chriſti eſt in regnum ęternum. Vos ergo dum lucem habetis, dum lumine ueritatis licet uti, ambulate, ut uos quoq; ad Chriſti æternitatẽ perueniatis, uenient eñ tenebræ mortis, in quibus iã nemo ambulare poſſit, ſicut alio loco dixi: Veniet nox in qua nemo poſſit operari. Per hanc morã lucis, id eſt uitę præſentis, uacat quęrere ex lege totã ueritatẽ Chriſti, uidelicet q̃ in æternũ quidẽ maneat, ueruntamen ad ipſam ęternitatẽ nõ niſi per uiã paſſionis & mortis aſcendet. Ambulate inquam currite, & perficite, anteq̃ tenebrę exteriores uos cõprehendant. Nã poſt curſum uitę preſentis, nulli accendet lucerna ſcripturarę, unde peruenire poſſit ad Chriſtũ manentẽ in æternũ. Hoc eſt q̃d ſequit. ⌊Et ambulat in tenebris, neſcit quo uadat. ⌋Tenebrę nãq; ſempiternæ ſunt apud inferos, de quibus dixerat: Ambulate dũ lucẽ habetis, ut nõ tenebrę uos cõprehendãt, quæ uidelicet remiſſas manus, & genua cõprehendant diſſoluta, in quibus tenebris quiſquis ambulat, neſcit quo uadat. Vnde dicit Eccleſiaſtes: Quodcunq; poteſt manus tua facere, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erunt apud inferos, quo tu properas. Cui ſimile eſt q̃d dominus ſubiungit. ⌊Dum lucẽ habetis, credite in lucẽ, ut filij lucis ſitis. ⌋Quid aliud clamat propheta cum dicit: quęrite dominũ dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt? Dum lucẽ inquit habetis, id eſt, dum in hac uita eſtis, ubi legalem ac prophericũ ſermonẽ, tanq̃ lucernã in caliginoſo loco lucentem habetis, per quã ueram lucem, Chriſtum inuenire poteſtis: credite in lucẽ, ut filii lucis ſitis, id eſt credite in chm̃, ut illic, ubi (ſicut audiſtis ex lege, Chs̃ manet in æternũ) adoptionẽ filiorę dei habentes, uos quoq; cum illo in ęternũ maneatis. ⌊Hęc locutus eſt Ieſus, & abijt, & abſcondit ſe ab eis. ⌋In cæteris Euãgeliſtis manifeſte habemus, q̃ poſt iam dictum ingreſſum ſuũ in ciuitatẽ, erat docens quotidie in templo, hic aũt quaſi diuerſus ab illis: abijt (inquit) & abſcondit ſe ab eis. Quid igitur niſi myſtice excæcationẽ illorę innuit. Etenim abſconſionẽ eiuſmodi, id eſt excęcationẽ illorę ſe ſignificaſſe, ſequenti ſatis declarat ſerie lectionis. Sequit eñ. ⌊Cum autem tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eũ, ut ſermo impleretur Eſaiæ, quem dixit: Domine quis credit auditui noſtro, & brachium dñi cui reuelatũ eſt? ⌋Quid nãq; eſt nõ reuelatum illis eſſe brachiũ dñi, niſi hoc ipſum, q̃d manifeſte exprimit Euangeliſta, cũ dicit: abſcondit ſe ab eis. Hoc prophetæ queruloſum uaticinium, congruo ſatis tempore ab Euangeliſta ſumptum eſt. Cũ enim hæc diceret propheta, clarificationẽ filij hominis, qua clarificandus erat in gentibus, ut ſupra dictum eſt, & incredulitatem Iudæorę, de qua nunc dictum eſt, quia cum tanta ſigna feciſſet corã eis, non credebant in eum, ſpiritali oculo præuidebat, ſicut totus prophetæ locus aperte indicat: Dixerat enim. Iſte aſperget gentes multas, ſuper ipſum continebunt reges os ſuum, quia quibus non eſt annuntiatum de eo, uidebunt: & quibus non eſt annuntiatum, cõtemplati ſunt. Hæc de ſupradicta fructificatione gentilium. Sequitur de excæcatione Iudęorum, quod hic poſitum eſt teſtimonium: quis credidit auditui noſtro, & brachiũ domini cui reuelatum eſt? Brachium domini appellat hic filium dei, quia uidelicet ſicut operatur quis uel præliat in brachio ſuo, ſic cuncta fecit, & diabolum debellauit deus in filio ſuo, in uerbo ſuo. Quòd ſi quæras ab eodem propheta, in quo non fuerit reuelatum, uel in quo fuerit abſconditum

Mat. vlt.
Pſalmo 88
1. Para. 17
In reliquos Iudæos
Ioh. 8.
Ioh. 9
Tenebręapd inferos
Heb. 12
Eccle. 9
Eſaiæ 55
Quõ abijt & abſcondit ſe Ieſus
Mat. 26
Lucæ 19.
Eſaiæ 53
Eſaiæ 25.
Chrs̃brachiũ dñi dicitur

ſconditum,ſtatim ſubiungit:Et aſcendit ſicut uirgultū corā eo,& ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ei ſpecies neq; decor,&c. Quibus uerbis flebiliter declamata paſſione dñi,rurſus gentilem,ad quā fructus peruenturus erat eiuſdem paſſionis,beatificat dicens ita:Lętare ſterilis quæ nō paris,&c. Itē Euangeliſta ſubiungit.Propterea nō poterant credere,quia iterꝝ dixit Eſaias:Excęcauit oculos eorꝝ,& indurauit cor eorꝝ,ut nō uideant oculis,& intelligant corde & conuertantur & ſanem eos.His inquā ſubiunctis propheticæ ſcripturæ teſtimonijs,ſatis euidenter demonſtrat Euangeliſta,cur ita dixerit:Et abſcondit ſe ab eis.¶Illud aūt nō poteſt educi,quanta ſeueritate habitator huius Iohannis ſpiritus ſapientię dicta ſua digeſſerit.Qualis em̄ iſta ratio uel cauſa eſt,ꝙ quaſi quęreres,cur ſe abſcondit dñs à Iudæis,uel quare nō credebant in eum Iudæi,ita ſubiunxit,ut impleretur ſermo Eſaiæ,quē dixit: Amplius aūt cum adhuc addit:Propterea nō poterant credere,quia iterꝝ dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorꝝ, & indurauit cor eorꝝ.Nunqd eandem quæſtionē quā ipſe mouit,ſatis abſolutā eſſe putauit? Vere enim cum nemo quæreret ab eo,cur in dñm nō credidiſſent Iudęi,quęſtionē ingentem ipſe ultro cōmouit.Nam uſq; hodie nō ceſſant homines diſputare de præſcientia nel prædeſtinatione dei,nec deſunt peccatores,qui ſeipſos excuſare audentes, dicant ſe iccirco bonos eſſe non poſſe,quia deus malos fore præſciuit & prædeſtinauit. Quibus ita ſe excuſantibus, deumq; accuſantibus,iſtud inſipientiæ ſuæ patrociniū placet,quod in prę ſenti loco Euangelicæ authoritatis ſcriptū eū: Niſi præſcientia uel prædeſtinatio dei(inquiunt)uoluntatibus hominū uim faceret,tantus Euangeliſta,ſic & ſic nō dixiſſet.¶Sed talibus tamq; prę ſumptuoſis diſcuſſoribus iudicioꝝ dei & uiaꝝ eius, nihil aliud reſpondere dignū arbitrat Paulus Apoſtolus q̄ hoc:O homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid poteſt figulus dicere ei qui ſe finxit,quare me feciſti ſic?Etenim talibus hoc loco hic Euangeliſta eodem ſpiritu reſpondet cum præmiſiſſet:Non credebant in eum,ita ſubiungens,ut ſermo prophetę impleret, itemq; propterea nō credere,quia itaꝝ dixit Eſaias.Ipſi em̄ qui ſunt qui reſpondeant deo,uel quibus de diuinis iudicijs reddatur ulla ratio?¶Verū eis qui mites ſunt,& ſpiritu pietatis bene diſpoſiti ad audiendū,& Apoſtolus prædicto loco ſubſecutus,profundā dare rationem incipiens Volens(inquit)deus notam facere iram,& oſtendere potentiā ſuam,ſuſtinuit in multa patientia uaſa iræ apta in interitū,&c.& ipſe dominus in alio Euangeliſta:Confiteor inquit tibi pater domine cœli & terræ,qa abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis,ita pater,quia ſic placitū fuit ante te.¶Cauſam effectiuam cæcitatis Iſraeliticæ reddens Apoſtolus,appellauit eos uaſa iræ,dominus autem ſapientes & prudentes eoſdem dixit.qb⁹ pater abſconderat hæc,ſcilicet myſteria ſua,quæ paruulis dignatus eſt reuelare. Vtraq; ſententia ſuperbiā cæcitatis cauſam eſſe ſignificatū eſt.Vnde enim à domino ſapientes & prudētes dicti ſunt, niſi ex eo ꝙ ſuperbi ſunt? quod maxime liquet ab oppoſito paruulorꝝ,id eſt humilium,qui reuelatione patris digni ſudt. Vnde uero ab Apoſtolo dicti ſunt uaſa iræ,niſi ex eo,ꝙ ſunt filij ſuperbiæ? Pſalmiſta quippe cum dixiſſet:Terribilis es,& quis reſiſtet tibi, ſtatim intulit,ex tunc ira tua.Nam reuera ex quo deo reſiſtitur,extunc ira eius.Etenim q̄diu per infirmitatem uel ignorantiā peccatur,diſſimilat peccata hominū,& parcens illis,pœnitentiam præſtolatur.Ergo & Apoſtolus quos appellat uaſa iræ, dignis auditoribus tali denotatione indicat,deo reſtitiſſe,& iccirco retributionē ſuperbiæ iuſtū deum uoluiſſe illos,ſicut Pharaonem indurare,uel corda illorum, ne Chriſtum agnoſcerent,excæcare,& ipſe dominus, dum eoſdem uocat ſapientes & prudentes,ex oppoſito paruulorum,id eſt,humilium,& paulo poſt eiſdem paruulis dicit:Diſcite à me,quia mitis ſum & humilis corde,cauſam abſcōſionis,pro qua confitetur patri,demonſtrat ſuperbiam eſſe.¶Itaq; & hoc loco,cum dicit Euangeliſta:Excæcauit oculos eorum,& indurauit corda eorꝝ, ſubauditur dicens,ne uideant oculis,& intelligant corde,profecto cordatis auditoribus non dubium fore putauit,quā ob cauſam deus hoc fecerit,qui neq; diabolum,neq; hominem quempiam abſq; præcedente peccato ſuperbiæ excæcauit unq̄,aut indurauit. Igitur innocens & ſancta præſcientia dei, nullam malis hominum neceſſitatem importat,quomodo nec uiſus meus ei, quem ambulare uideo,ullam ambulandi neceſſitatem irrogat,quomodo apud quoſdam philoſophos Chriſtianos diſputans ualidiſſime,argumentatur ſana & uera philoſophia. ¶Sed de his hactenus,iam nunc ad ipſa lectionis uerba redeamus.Primo quærendū eſt, quæ diſtantia ſit inter hoc quod dictum eſt:Excecauit oculos eorum,& hoc quod ſequitur:Indurauit cor eorum, ſiue inter hoc ꝙ ait:Ne uideant oculis,& ꝙ ſubiungit,& intelligant corde.Quid enim? Nunquid non idem uidetur eſſe,non uidere oculis,quod eſt non inteligere corde:uel idem eſſe excæcatos oculos,quod eſt,induratum habere cor? Cur igitur utrunque dictum eſt? Videlicet quia eorum, qui conuerti, & ſanari non merentur, aliqui nec uident quidem ſcripturarum ſenſum, aliqui uident quidem, ſed ſequi nolunt. Eorum itaque qui non uident:Excæcauit (inquit)oculos,ne uideant oculis. Eorum autem qui uident,& ſequi nolunt:Indurauit(inquit)cor,ne intelligant corde,id eſt,ne ſapiat eis per dilectionem, quod

Eſaiæ 55

Eſaiæ.54 Eſaiæ 6.

Quęſtio de p̄ ſciētia dei,an uolūtati nr̄æ vim inferat.

Sic hodie diſputāt de lib. arbi.Luther.

Rñſio cōtra curioſos. Rom.7

Mat.11

Cauſa effectiua excęcationis Iudęorꝝ ſuperbia eſt

Filij ſuperbię vaſa iræ Pſalmo 7

Exo.10 Mat.11

Nemo excę cat abſq; prę cedēte pecca to ſuperbiæ.

Boeti⁹ 4 & 5 li. de cōſ. phi. Quæſtio ſup textu prę ſeti

uident per manifeſtæ literæ cognitionem. De prædicto prophetæ teſtimonio protinus Euã
geliſta ſubſecutus ait. ⌊Hoc dixit Eſaias, quando uidit gloriam eius, & locutus eſt de eo.⌋ Ac
ſi diceret. Viſio prophetica, in qua dixit hæc Eſaias, gloriam eius præmonſtrabat, illam uti-
Viſio Eſaiæ que gloriam, quam nunc inſtare ipſe dominus prędicabat his uerbis: Venit hora ut clarifice-
Eſaiæ 6 tur filius hominis, cæteris quoq; quæ hactenus differuit. ¶ Eſt autem illa uiſio, quam idem
propheta ſic incipit: In anno quo mortuus eſt Ozias, Vidi dominum ſedentem ſuper ſolium
excelſum & eleuatum, & ea quæ ſub ipſo erant, replebant templum, Seraphim ſtabant ſuper
illud, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri. Et clamabat alter ad alterũ: Sanctus, ſanctus, ſanctus domi-
nus deus ſabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius. Igitur ille habitus ſedentis domini, circũ-
ſtantibus officialibus, uel adminiſtris ſpiritibus ſanctis (qui in hoc ſolo ſcripturæ loco inue-
niuntur appellati Seraphim) myſtice prędicat iſtam clarificationẽ filij dei, qua peracta, prędi
cantibus miniſtris eius per totum orbem fidẽ ſanctę trinitatis, & hoc modo clamantibus Se-
raphim: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus ſabaoth, impleta eſt domus fumo, ſcilicet illo
incredulitatis fumo, quo (ut iam dictũ eſt) excęcauit Iudęorũ oculos. Sequitur. ⌊Veruntamẽ
& ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter phariſæos non confitebantur, ut de
ſynagoga non eĳcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominũ magis q̃ dei.⌋ Ergo nec uere
credebant, qui claritatem ab hominibus accipientes, gloriam illorũ glorię dei præferebant.
Dixit etenim ipſe alio loco: Quomodo uos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem quæri-
Ioh. 5 tis, & gloriam quę à ſolo deo eſt non quęritis? Non ſolum (inquit) ex turba multa, quæ cum
ramis palmarũ proceſſit obuiam ei, ſed & ex principibus, id eſt primoribus Iudæorum, multi
crediderunt in eum. ſed quia phariſęi, id eſt clerici Iudęorũ iamdudum conſpirauerant, ut ſi
quis confiteretur eum eſſe Chriſtum, extra ſynagogam facerent eum, non confitebantur, ut
de ſynagoga non eĳcerentur. Veruntamen inquit, id eſt licet ſupra dixerim, quia cum tanta
ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum. Multi ex principibus crediderũt, ſed male eru-
Clamor chri de credendo beſcentes, non confitebantur. ⌊Ieſus autem clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in
in ſe me, ſed in eum qui miſit me. Et qui uidet me, uidit eum qui miſit me.⌋ Magnũ perſeuerantiæ
fortis exemplum, magnus & laborioſus clamor, ſi perpendas non ſolum quia nunc uſq; cla-
mauerit, ſed & quid, & qualis adhuc ipſe, uel inter quales clamauerit. Quid enim clamauit?
Qui credit in me (inquit) non credit in me, ſed in eũ qui miſit me. Quod eſt dicere: O homines
magis gloriã hominũ q̃ gloriam dei diligentes, quid in me credere erubeſcitis, uel quid con-
fundimini de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, uel confeſſionis ueſtræ in eo
cõſtitui, q̃in me carnalibus oculis uidetis? Non, ſed magis in eo quod pater miſit, quod eſt uer
bum patris, quod eſt principium: Principiũ enim ego ſum, qui & loquor uobis. Itaq; nõ inglo
rium aut contemptibile eſt, credere in me. Etenim credere in me nemo poteſt, niſi credendo
in eum qui miſit me: neq; credere quis poteſt in eũ, qui me miſit, niſi credendo & in me. Siqui-
dem & qui uidet me, uidet eũ qui me miſit: nec aliter uidere uel ſcire quis poteſt, cuius ſubſtã
tiæ, uel quantus ſit, quid ualeat, uel quid ſapiat is qui me miſit, niſi uiderit me. Hoc eſt quod
Pſal. 6 clamauit, & iam diu laborauerat clamans, iamq; raucę factę fuerant fauces eius, ita ut poſtmo
dum obmuteſceret, ſicut agnus coram tondente ſe, & non aperiret os ſuum, & propter eiuſ-
Eſa. 53 modi clamorem multiplicati iam erant, qui inuidia cæcati oderant eũ. ¶ Qualis eñ ipſe erat,
Laborioſus clamor Chri inter ſuper & inter quales hoc declamabat? Vtiq; non ſolum mortalis & paſſibilis, & in nullo ſecundum
bos Iudæos naturam à cæteris diſtans, inter quos ambulabat, hominibus: ſed & egenus, & pauper, nihil
de regno uel honoribus huius mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales & ſuperbos, huma-
nę glorię uentõ tumentes, & quod amplius, quorũ (ut ſupra dictũ eſt) deus excæcauerat
oculos, & indurauerat cor, intantũ ut non ſolũ non crederent dictis eius & factis, ſed & inſu-
Ioh. 10 per blaſphemarent, dicentes: Dæmoniũ habet, & inſanit, quid eũ auditis? Igitur fortiter qui-
dem, quippe in quo totus erat ſpũs fortitudinis, ueruntamen & paſſibiliter clamauit, nec eñ
Pſal. 43 perdiderat frontẽ mitis & humilis corde, aut nullã patiebatur humani pudoris anguſtiã, cum
dicat ipſe in pſalmo: Quoniã propter te ſuſtinui obprobriũ, operuit confuſio faciem meam.
Clamor Chri Sequẽtia clamoris eiuſdẽ audiamus. ⌊Ego lux in mundũ ueni, ut qui credit in me, in tenebris
nõ ppter gloriam ſuã, ſed non maneat.⌋ Dicat ad hæc homo rationalis. Si lux, imõ qui lux, & uera lux eſt Chriſtus, &
Propter nos. ad hoc uenit in mundũ, ut in tenebris non maneat qui credit in eũ, ergõne de ſeipſo nõ debu-
it perhibere teſtimoniũ? Nonne fruſtra ueniſſet in mundũ, ſi taceret, & non offenderet ſeipm?
Quis uero fur & latro uelit lucernã accenſam mitti in abſcondito, uel ſub modio, & non poti-
us poni ſuper candelabrũ, ut luceat oñibus qui in domo ſunt? Igitur opportune, importune,
non ſuæ gloriæ cupiditate, ſed noſtrorũ oculorũ neceſſitate clamet lux: Qui credit in me, cre-
dit in eũ qui miſit me: itẽq; qui uidet me, uidet eũ qui miſit me: & hoc modo ſeipſum oſtendẽs
Quid eſt in tenebris ma oculorũ nequam non curet inuidentiã, dũmodo ſimpliciũ lætificet beneuolentiã: Ego inquit
nere lux in mundũ ueni. Quã ab cauſam? Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. ¶ Er-
go contra legem credendi faciebant hi, q̃ (ut ſupra dictũ eſt) credebant in eũ, ſed non confite-

bantur

bantur, diligentes hominum magis quàm dei gloriam. Hoc enim modo credentes, in tenebris manebant. Sequitur ergo. ⌊Sed ſi quis audierit uerba mea, & non cuſtodierit, ego non iudica eum. Non enim ueni ut iudicem mundũ, ſed ut ſaluiuicem mundum. Qui ſpernit me,& non accipit uerba mea,habet qui iudicet eum.Sermo quem locutus ſum,ille iudicabit eum in nouiſſimo die.⌋ Iudicium damnationis in hoc Euangeliſta tripliciter iam dictum eſt.Alia namq; ſignificatioeſt,qua dixit:In iudiciũ ueni ego in hunc mundum,ut & qui non uident uideant: & qui uident cæci fiant,Alia qua dicit nunc:Ego non iudico eum, Alia qua itidem nunc ait:Sermo quem locutus ſum uobis,ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Et prima quidem atq; tertia notæ,& per ſe manifeſtæ ſignificationis ſunt:hæc autẽ media,qua dicit:Ego non iudico eum,non enim ueni ut iudicẽ mundum,ex oppoſito cognoſcitur,ꝗd ſtatim oppoſuit dicens:Sed ut ſaluificem mundum.Quomodo enim ſaluificauit mundũ? Vtiq; iudicium.i. damnationẽ ſuſtinendo,ſub iudice Pontio Pilato accuſatus,tanq; reus maieſtatis,traditusq; ad crucifigendũ Romani miniſtri imperii. Igitur ex hoc oppoſito quo dicit:Sed ut ſaluificem mundũ,liquet quid dixerit:ego non iudico eũ. Quod idem eſt ac ſi diceret:Regnũ uel iudicium meum non eſt hinc,id eſt de hoc mundo. Quod ſi eſſet de hoc mundo, miniſtri utiq; mei decertarent cuſtodiri uerba mea. Nunc autẽ regnum uel iudiciũ meũ non eſt hinc, & proinde nunc ego non iudico eum. Ordo uel textus literæ ſic ſe habet. ¶Sed ſi quis audierit uerba mea,ego non iudico eum. Dixi(inquit) uobis,quia lux in mundum ueni ad hoc,ut qui credit in me,in tenebris non maneat.Sed iccirco negligentius uerba mea homines audiũt iccirco cuſtodire nõ curant, qa ego non iudico eum quiſquis eiuſmodi eſt,quia nõ ſedeo rex in ſoliis tyrannoꝝ,quia non exigo gladiis & ſecuribus,ut meum ſeruet edictũ. Non enim ueni ut hoc modo iudicem mundũ,ſed ad hoc potius,ut hoc modo iudicatus ſaluificẽ mundum. Quid tandem? Ergo ne regẽ cœli contemnẽtes impune abibunt? Nunqd ſemper tacebo,ſemper ſilebo,ſemper patiens ero,& in nullum eos adducã iudicium? Non eſt ita,non ſic erit,non ſic fiet.Qui enim ſpernit me,habet qui iudicet eum,habet inquã,non dico habebit,ſed iam habet iudicẽ,& ſi nondum ſententiæ uel uindictæ iudicantis apparent. ¶Quis tandẽ ille eſt iudex? Sermo quẽ locutus ſum uobis,ille iudicabit eũ in nouiſſimo die.Ille inquit ſermo,quem audierunt,quẽ ueꝝ eſſe neſcire non poſſunt,utpote magnificis opeꝝ teſtimoniis comprobatum,ille iudicabit eum,ille arguet,ille conuincet eũ. Vbinam iſte talis iudex ſedebit? quali de ſolio ſuo uoces aut ſententias iudicii ſui dabit? Prope aderit, intus ſedebit,in conſcientia cuiuſq; iuſtas ſententias terribiliter perſonabit. Sic enim & Apoſtolus dicit: Quia teſtimonium reddet illis conſcientia ipſoꝝ,& inter ſeinuicẽ cogitationũ accuſantium,aut etiã defendentiũ in die,cum iudicabit deus occulta hominũ ſecundũ Euangelium meũ.Ergo ille ſermo quem locutus ſum,iudicabit eũ in nouiſſimo die.Vnde hoc ſermoni huic? Ait. ⌊Quia ego ex meipo non ſum locutus,ſed q miſit me pater,ille mihi mandatum dedit,quid dicã,& quid loquar,⌋ Inde(inquit) ſermo quem locutus ſum,fortitudinem habet iudicandi,quia ego à meipſo non loquor,qa non ſolum iuxta præſumptionẽ prophetæ mendacis,quem lex iubet non timeri, de corde meo non confinxi,ſed qui miſit me pater,illa uidelicet miſſione,qua mihi eſt pater, ipſe mihi mandatum dedit,ipſe mihi obedienti in mandato incarnationis & paſſionis,mandauit quid dicam,& quid loquar:quid inquã nunc dicam patienter contradicentibus,& qd in futuro iudicio loquar terribiliter,ubi nemo contradicere audebit. ¶Si ex me locutus fuiſſem.i. ex homine uel ſecundũ hominem, quem ſolum in me uidetis, & quem ſolum me eſſe putatis, tunc infirmus, imò & mortuus eſſet ſermo quẽ ſum locutus.Nunc autem uiuus eſt & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti,& pertingens uſq; ad diuiſionem animæ & ſpiritus,cõpagum quoq; & medullaꝝ,& diſcretor cogitationũ & intentionum cordis,& nõ eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius.Omnia autẽ nuda & aperta ſunt oculis eius. Ergo in ueritate, ergo in æquitate iudicabit. Mandatum(inquam)ille mihi dedit qui me miſit,& ego ex ipſo eiuſmodi ſermonem loquor. ⌊Et ſcio quia mandatũ eius uita æterna eſt.⌋ Mandatũ eius ſic dicendi,& ſic faciendi,non incerta ſpe exequor,non dubia expectatione perago,ſed ſcio, & bene ſcio,quia mandatũ eius uita æterna,id eſt omnibus credentibus uitæ æternæ effectiua cauſa eſt. Non enim incertis euentibus in hoc mandato poſitus,paulo ante dixit:Venit hora ut clarificetur filius hominis,atq; ſubinde: Et ego ſi exaltatus fuero à terra,omnia trahã ad meipſum,& his ſimilia. ⌊Quæ ergo ego loquor,ſicut dixit mihi pater,ſic loquor.⌋ Siquidem ſermonis huius utilis prouentus appareret, recte,tanq; non mandatus à patre,contemptibilis eſſet.Nunc autem fructus eius uita æterna eſt,& hoc multis comprobatur teſtimoniis, dum alii de morte animæ per pœnitentiã ad uitã redeunt,alii quoq; corpore mortui, ſermonis eiuſdem imperio reſurgunt,Ergo ueꝝ,ergo irrefragabile eſt,quia quæ loquor,non confingo ut propheta mendax,ſed ſicut dixit mihi pater,ſicut eſt uoluntas patris,hæc loquor.

Iudicĩ triplex ſignificatio

Vt ſaluificẽ mundum

Ego nõ iudico eum

Sermo iudicabit eum

Rom.2

Deut.2 Pr̃ mandatũ mihi dedit

Sermo Chr̃i, uiuus & efficax Heb.4

Mandatũ eius uita æterna ẽ effectiue

FINIS LIBRI DECIMI.

Ruperti

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Vndecimus.

VANGELISTAE huius habitatori ſpiritui ſancto magnas iamdudum Eccleſia catholica gratias agit, quia gratiæ & ueritatis diuitias de ore plenitudinis Chriſti, in profundam eius memoriam transfuſas, tanta integritate cõſeruauit, tanta fide in tempore opportuno refudit, ut nihil nobis aduerſus hæreticam paupertatem deſit de ſubſtantia ueritatis, ubicũq; terrarum tanq̃ diues ſuperbire auſa ſit. Et cuncta quidem, quæ hactenus dixit, gloria & diuitiæ ſunt domus eius, id eſt, deo ſacrati eius pectoris: Amplius autem quæ deinceps dicturus eſt, pretioſæ opes ſunt, & theſaurus deſyderabilis. ¶ Eorum namq; tota ſeries, huic uſq; ad patibulum crucis, recitatio eſt teſtamenti, quod moriens pater noſter conſcripſit: deſignatio eſt hæreditatis, quam paruulis ſuis in ipſo mortis agone mira charitate delegauit. Aſſiſtant pupilli, qui non erant ibi, & iſto recitante qui præſens interfuit, quiq; uerba teſtamenti, digito morientis ſcribente, in tabulis cordis carnalibus ſuſcepit. Audiant certius, ubi ſuam ſperent hæreditatem, & ad qualem interim reſpiciant paracletum atq; tutorẽ. ¶ Igitur ut ſolent piis & bene amantibus filiis dulciora eſſe, & profundius permanere in memoria uerba, quæ diligentiſſimus pater in ipſa morte, ſupremum trahens ſpiritum, locutus eſt; quæ dixit, quæ mandauit, quæ rogauit aut monuit, ſic nobis reuerẽti aure, pio corde, & humili ſpiritu ſuſcipienda, fideli memoriæ commendanda ſunt ea, quæ deinceps dilectus eius ſolerter audita, fideliter conſeruata, utiliter ualde incipiens, hoc modo refundit.

Diuitiæ huiꝰ euãgelij contra hæreticã paupertatẽ

Recitatio teſtamenti

Reuerẽt audiẽda quæſequuntur

CAP. XIII.

Ante diem feſtum Paſchæ, ſciens Ieſus quia uenit hora eius, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Chriſtum dominũ uerum dei agnum, eſſe pro ſalute mundi totius immolatũ, eiusq; figuram illum prętuliſſe agnum, quem in Aegypto iubente domino per Moyſen, immolauit omnis multitudo filiorũ Iſrael ad ueſperam, omnis domus Iſrael, id eſt, uniuerſa quæ carnẽ comedit, & ſanguinem bibit eiuſdẽ ueri agni, ſancta catholica confitetur Eccleſia. ¶ Sed & illud non ignorat, diem feſtum paſchę, quẽ populus ille ſumma celebritate ſolennẽ agebat, commemorationem illius diuini fuiſſe beneficij, & ob hoc paſcha dictum, quod eſt tranſitus, & Hebraice dicitur phaſe, quia dominus ſuper tabernacula filiorũ Iſrael ſanguine agni ſignata tranſiuit, cæciſq; primogenitis Aegypti, fecit eoſdẽ tranſire per mare rubrum, Pharaone, qui pſequebatur eos ſubmerſo, ſimulq; cũctis Aegyptijs. Igitur perſpicuum eſt, cur cum dixiſſet Euangeliſta: Ante diem feſtum paſchæ, ſtatim ſubiunxerit: ſciens Ieſus quia uenit eius hora, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem, uidelicet ut docili Euangelicæ ueritatis alumno ſignificaret totum illud umbraticum ueteris paſchæ ſacrificium ex eo fuiſſe ſanctũ, quia præfigurabat dominũ Ieſum pro ſalute mundi per paſſionem mortis fore tranſiturum ex hoc mundo ad patrẽ. Siquidem ante diem feſtum paſchæ, idẽ eſt ac ſi dixiſſet, illo die, quem continuo ſubſequitur dies feſtus paſchæ. ¶ Erat autem luna primi menſis decimaquarta, cuius diei ſubſequente ueſpera, quando luna iam pleniſſima eſt, & decimaquinta nobis incipit haberi, agnus (ut iam dictum eſt) immolabatur, magnis præfulgentibus myſterijs, non ſolum qui luna plena erat, ſed etiam quia nõ niſi poſt æquinoctiũ uernũ ex quo iam dies noctem ſuperare incipit, cum primum occurriſſet luna plena, agebatur hæc magna ſolennitas. Plena quippe luna, plenitudinem temporis ſignificat, quo iam multiplicata per præteritas generationes Eccleſia, redemptionem de cœlo mittendam apud inferos expectabat: dies autem longior noctem iam ſuperans, illud deſignat, quia per paſſionis Chriſti myſterium contra tenebras errorum, quæ hactenus præualuerant, nunc uerſa uice pręualere inciperet in cunctis gentibus clara ueritatis notitia. Sed de huiuſmodi non eſt modo dicendum per ſingula. Sciens ergo (inquit) Ieſus, quia uenit eius hora, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem, illa uidelicet hora, quam intuens hic idem Euangeliſta ſuperius dicebat: Et nemo in eum miſit manus, quia nondum uenerat hora eius. De qua & ipſe dominus quodã loco dixit: Tempus meũ nondũ aduenit. ¶ Cum dilexiſſet ſuos qui erãt in mundo, in finẽ dilexit eos. Hoc multũ gratioſe dictũ eſt: Cũ inquit dilexiſſet ſuos, id eſt, eos quos elegerat, ut ſui eſſent ab initio. Namne ſolos putaremus Apoſtolos, uel ſolam gentẽ Iſrael ſecundũ electionẽ, de qua Cayphas ſupra neſciens prophetauerat, q̃ Ieſus eſſet moriturus pro gente, non ait tantum ſuos, ſed addidit, qui erant in mundo, ſcilicet ut omnes intelligamus electos, quia profecto non tantum moriturus erat pro gente, ſed ut filios dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum. Ergo cum dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, idem eſt ac ſi dixiſſet, cum opus magnæ dilectionis facere cœpiſſet erga ſuos, qui propter originale peccatum eiecti de paradiſo, peregrina-

Agnꝰ typicꝰ Exo. 12

Dies paſchæ

Vetus paſcha plenũ myſterijs

Venit hora eius Ioh. 7 d

Ibidem. a

Cũ dilexiſſet ſuos

Ioh. 11

regrinabãtur in hoc mundo. ¶ Quomodo autem cœperat diligere ſuos, & quem uſq; in finẽ dilexit eos? Sic utiq; iam dilexerat eos, ut de celo ad terram deſcenderit propter eos, & ut qui erat deus inuiſibilis in ſinu patris, homo uiſibilis de uentre fœmineo factus fuerit. Sed non erat conſummata iſta dilectio. Nihil enim ſuis profuiſſet, q̃ homo fuerat factus, ſi non pro illis etiam pateretur. Siquidem hoc ipſe ſupradixit: Niſi granũ frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, &c. Igitur ut oportebat in finem dilexit eos, id eſt dilectionem erga illos, eo uſq; perfecit, ultra quod non poſſet augeri, uidelicet ut animã ſuam poneret pro illis. Sequitur. ⌊Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas Symonis Iſchariotis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à deo exiuit, & ad deum uadit, ſurgit à cœna, & ponit ueſtimenta ſua. Et cum accepiſſet linteũ, præcinxit ſe. Et deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulor̃, & extergere linteo, quo erat præcinctus.⌋ Dicta hæc Euangeliſtæ diligentem auditorem, facta domini noſtri Ieſu Chriſti auidũ poſtulant ſpectatorem: facta enim eius hæc mira ſunt & perpulchra, q̃ à cœna nec dum finita ſurgit, ueſtimenta ſua ponit, linteo ſe præcingit, pedes diſcipulor̃ lauat, iterumq; recũbens, docet in habitu domini & magiſtri, quid fecerit in habitu minoris ac miniſtri. ¶ Dicta autem Euangeliſtæ prudentiſſima, quia cauſam hor̃, quæ dominus ſic & ſic fecit, pene expoſuit, & tamen non omnino diuulgauit, dum præ dictis quatuor factorum domini clauſulis, quatuor itidem ipſe præmiſit, dum dicit: Sciens Ieſus quia uenit eius hora, ut tranſeat ex hoc mundo ad patrem, & ſciens quia ad deum uadit. Pene inquam expoſuit, tanq̃ diceret: Sciẽs quia uenit eius hora, ut tranſeat, iccirco ſurrexit, inchoata iam cœna, quæ ipſum eius tranſitũ ſignificabat, paſcha namq; manducabat: & ſciens quia à deo exiuit, iccirco ponit ueſtimenta ſua: & ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, iccirco lauat pedes diſcipulor̃: & ſciens quia ad deum uadit, iccirco poſt quàm lauit pedes eorũ, itẽ accepit ueſtimenta ſua, & iterum recubuit. Igitur hæc ipſa repetentes, latius explicemus. ¶ In finem inquit dilexit eos, & cœna facta, ſubauditur, agere placuit ſibi illiud, in quo exprimeret dilectionem ſuor̃, qualiter incepiſſet, & qualem ad finem uſq; *perducturus eſſet. ¶ Hoc inquam non ſolum uerbis edicere, ſed & ſignanter uoluit agere, uidelicet ut & nunc præſenti magnæ humilitatis ſchemate uiſcera quoq; ſuor̃ tangeret, & poſt reſurrectionẽ ſuã, quãdo aperiret illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas, iſtud quoq; factum illi uulnerata memoria recolentes, profundius intelligerent, & eandem dilectionem ipſius, cuius ob ſignificationem talis uel tantus ipſe tali hora uel tempore taliter egiſſet: Et cœna iam facta (inquit) cum diabolus iam miſiſſet in cor, ut traderet eum Iudas Simonis Iſcariothis. ¶ Cœna ipſa, quæ facta erat, id eſt agnus paſchalis aſſus cum azymis panibus & lactucis agreſtibus comedendus, ipſi uero agno cauſa eſſe poterat, ut (ſicut poſtmodum dicendũ) in ſemetipſo turbaretur, quia uidelicet paſſionis ſuę ſignificationem per tot retro generationes, ab exitu filior̃ Iſrael de Aegypto, hoc ritu celebratam, nũc in præſentia & morte ſua compleri oportebat. Hoc enim ſciebat cœna facta, ſed & illud non ignorabat, quia diabolus iam miſerat in cor, ut traderet eum Iudas Symonis Iſcariothis, qui & pridie abierat ad phariſæos & dixerat: Quid uultis mihi dare, ego uobis eum tradam? Hoc ſciens ipſe, & illud quoq;, quia omnia dedit ei pater in manus: Omnia (inquam) unde & paulo ante dixerat: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum, & illud ſciens, quia à deo exiuit, uidelicet in eo quòd cum in forma dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit: & quia ad deum uadit, ſcilicet ut ſedeat ad dexteram maieſtatis in excelſis, ſicut dixit Dauid de illo in ſpiritu: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Hæc (inquam) & hæc ſciens ſurgit à cœna, uidelicet ut ineffabilis opera dilectionis habitu uel actu ſignificaret admirãdę humilitatis. ¶ Quid enim fecit ſurgens à cœna? Ponit inquit ueſtimenta ſua. Quid deinde? Et cum accepiſſet linteum, præcinxit ſe. Deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Magnum quidem & mirum in præſenti expectaculum & angelis & hominibus, quidnam faceret hic & angelorum & hominũ dominus: idem homo, idemq; deus: idem humilis, idemq; altiſſimus. Verum poſtq̃ cognouerunt diſcipuli eius, q̃ ipſe eſſet, id eſt, poſtquam reſurgens à mortuis, aperuit illis ſenſum: unde & paulo poſt dicturus eſt: Vt cum factum fuerit, credatis quia ego ſum: tunc uidentes & intelligentes ſic ammirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, & ibi dolores, ut parturientis, quia uidelicet intellexerunt quid fecerit, imò quid tali facto ſignificauerit eis. Hic præcipue dilectus diſcipulus, qui tunc in eadẽ cœna ſupra pectus eius recubuit, intellexit quid, uel ad quid fecerit eis, quod & nobis innuens ſic dixit, ſic prælocutus eſt: ſciens quia à deo exiuit, & ad deũ uadit, & quia omnia dedit ei pater in manus. ¶ Tunc inquã intellexerũt, & anima eor̃ uulnerata charitate ſenſit quomodo dilexiſſet ſuos, qũo propter eos ſurrexiſſet de accubitu tuo, de ſinu patris æterni, de throno incircunſcriptæ maieſtatis, & depoſitis gloriæ ſuæ ueſtimentis, exinanitus à claritate, quam habuit priusq̃ mundus fieret, adeo nudus, id eſt, noſtri per omnia ſimilis abſq; peccato, inter homines apparuit, ut qũo typum eius ſeruus ſeruorum

maledictus

In finẽ dilexit eos

Ioh. 12

Facta Chri.

Dicta Euangeliſtæ

*peracturus

mirabile ſchema humilitatis Chriſti

Lucæ 24.

Cur Chr̃s in ea cœna turbaꝫ in ſeipſo.

Mat. 26

Ioh. 12

Phil. 2

Pſalmo 109.

Factũ Chri, ſpectaculo dignum.

Pſal. 47.

Ioẽs Euang. præcipua dilectus

Myſterium illius facti

Ioh. 17

Gen.9

maledictus Cham, patrem ſuum Noe, nudum iacentem dormite foris nuntiauit fratribus ſuis, ſic hæretici Cherintus & Marcion, aliiq; q̃plures eundem dominũ noſtrum, nullatenus deũ de deo ante ſecula natum, ſed hominem tantum extitiſſe, & ex Maria cœpiſſe contenderint: maxime pro eo, quia lintheo præcinctus, id eſt tribulatione paſſionis afflictus, uera morte, uerus eſſe homo comprobatus ſit. Hoc modo illum ſuoꝝ pedes lauiſſe, id eſt peccata emundaſſe ſe intellexerunt. In illa namq; nuda humilitate paſſionis ſuæ, ſanguinem & aquam de latere ſuo fudit, unde uſq; hodie peccata ſuoꝝ emundare non deſinit. ¶ Quare autem ſolos pedes tunc lauit, cum ſecundum exteriorem hominem ſimul & interiorem, credentes in ſe lauet in ſanguine ſuo à peccatis eoꝝ? Videlicet quia hora illa rem ſolummodo ſignificare, non etiam agere debuit. Præterea iccirco pedes potius, q̃ manus aut caput lauare uoluit, quia uidelicet in lauandis pedibus, & affectuoſior eſt geſtus humilitatis, & ꝓpinquior ſignificatio charitatis, qua nos lauat in ſanguine ſuo à peccatis noſtris. Deniq; non ſolum tunc lauat nos in ſanguine ſuo, quando quiſq; noſtrum baptizatur, ſed & quotidie lauat ab actualibus peccatis, quando in ſancto altari carni eius communicamus & ſanguini. ¶ Ipſa autem peccata, quæ non omnino poteſt effugere uita humana, quamlibet religioſa, per puluerem pedum ſolent ſignificari, Verbi gratia, cum ipſe dominus dicat: In quamcunq; domum intraueritis, & non ſuſceperint uos, exeuntes in plateis eius, dicite: Etiam puluerem quæ adhæſit nobis de ciuitate ueſtra extergimus in uos. Quod eſt dicere: Etiam minima peccata, ſine quibus non omnino q̃uis ſancta mortalitas, uel mortalis ſanctitas uitæ præſentis tranſigi poteſt, quotidianis remediis palam expurgare, ut non habeant imprudentes homines, ob quam uitæ noſtræ reprehenſionem uideantur ſibi, quaſi rationabiliter prædicationem ueſtram contemnere. Quas uidelicet peccatoꝝ pene ineuitabilium ſordes ſpiritus ſanctus ſignificat, dum in Canticis cãticoꝝ dicente ſponſo: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea, reſpondit illa: Expoliaui me tunica mea, quomodo rurſus induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Cum enim actiuæ uitæ tunicam exuerit, & in ſecreto contemplatiuæ uitæ lectulo ſeſe anima compoſuerit, tunc quia minus ea quæ agunt in ſeculo uidet uel audit, quaſi iam lotis pedibus, id eſt præteritis actuũ ſecularium abiectis ſordibus, terram deinceps tangere refugit. Quòd ſi animaꝝ utilitas poſcit ut exeat, & tanq̃ uoce ſponſi excitata, Euangelio Chriſti publice inſeruiat, rurſus puluere aliquantulo ſe ſordidari poſſe nõ ignorat, & iccirco magis indiget, ut ſibi quotidie Chriſtus pedes lauet. ¶ Igitur magnum quidem (ut prædictũ eſt) ſpectaculum fuit in illo cœnaculo, ubi domino paſcha parauerant diſcipuli, ꝙ tantus ille dominus & magiſter ſurrexit à cœna & poſuit ueſtimenta ſua, ꝓcinctusq; linteo, pedes lauit, iterumq; acceptis ueſtimentis ſuis recubuit, & docere cœpit: & multo maximum eſt, ꝙ ſicut illic ſanctiſſime ac religioſiſſime ſignificatum eſt, creator angeloꝝ & hominũ ſemetipſum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma ſerui cinctus eſt labore & anguſtia paſſionis, ut nos in ſanguine ſuo lauaret à peccatis noſtris, & iteꝝ reſurgendo àmortuis, indutus gloria immortalitatis, & honore incorruptionis, recubuit in cœlo ad dexteram patris, & dato ſancto ſpiritu fecit nos ſcire, quidnam fecerit nobis. Sequitur. ⌊Venit ergo ad Simonem Petrum.⌋ Cœpit inquit lauare pedes diſcipuloꝝ. Erat autem primus à quo incipiendũ eſſet Symon Petrus. Nam & ſi Andreas audito Iohannis teſtimonio dicentis: Ecce agnus dei

Cur pedes potius q̃ manꝰ, aut caput lauit. Apo.1

Pulueres pedũ, q̃tidiana peccata

Quid eſt inquinare pedes. Iotos, Cant.5

Magnũ ſpectaculũ dran de myſteriũ illo fctõ Chri

Pſal.8.

Petrus primꝰ Apoſtolorũ. Ioh.1

Mat.4

ſecutus prior q̃ Petrus, uenit & uidit ubi maneret ipſe dominus Ieſus, attamen in ordine uocationis Apoſtoloꝝ, quando relictis omnibus ſecuti ſunt eum, Iohanne iam tradito, nec Andreas, nec alius prior eſt Petro: ſed uidit dominus Petrum & Andreã fratrem eius primos, & uocauit eos. Ergo pedes diſcipuloꝝ lauare incipiens, uenit ad Symonem Petrum. ⌊Dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?⌋ Tu inquit, quem confeſſus ſum Chriſtum filiũ dei uiui, rex regum, & dominus dominantium, ueſtimenta tua poſuiſti, aquã infudiſti, & ut pedes mihi laues cœno procumbes? Expauit enim de domino & magiſtro ſuo magna, de ſe uero humilia ſentiens, quod & alius quilibet diſcipuloꝝ extimuiſſet, ſi ab eo dominus tantæ humilitatis opus inciperet. ¶ Siquidem adhuc non plene cognouerant huius magiſtri ſui diſciplinã, ſcilicet ꝙ in ſchola eius ille maior, qui humilior eſſet, ꝙ & maxime ipſe dominus omnium, in ſumma humilitatis arce regnaret. Hoc inquam non bene cognouerant, unde etiam nunc ſecundum Lucam facta fuerat contentio inter eos, quis eoꝝ uideretur eſſe maior. Et quidem uerbis ueræ dominationis, & tenendæ poteſtatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentiũ dominantur eoꝝ, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici uocantur: uos autem non ſic, ſed qui maior eſt ueſtrum, fiat ſicut iunior: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator: ego autem in medio ueſtri ſum ſicut qui miniſtrat: ſed præterea facto illos ampliùs inſtruens, palam apparebat inter eos ſicut qui miniſtrat, lauando pedes eoꝝ: ſimulq; (ut prædictum eſt) ſignificabat qualis miniſterij miniſter foret, uidelicet ꝙ animam ſuam redemptionem pro multis daturus eſſet. Cum ergo ſic Petrus expauiſſet. ⌊Reſpondit Ieſus & dixit ei: Quod ego facio, tu neſcis modo, ſcies autem poſtea.⌋ Cauſam inquit, propter quam hoc facio, tu neſcis modo, ſed & ſi dicã

Diſciplĩa humilitatis apoſtoꝝ tũc nõ perfecte cognita erat

Lucę22

Mat.20

Iohan. 16

ſi dicam tibi,non potes portare modo,ſcies autem poſtea, uidelicet cum uenerit ſpiritus ueritatis,qui uos & huius facti cauſam & omnem ueritatem docebit.¶Dicit ei Petrus:Non lauabis mihi pedes in æternum Reſpondit ei Ieſus:Si non lauero te,non habebis partem mecũ.¶Quid inquit expaueſcis talem humilitatis meæ habitum,tale miniſterium?Niſi ego adhuc altius præcinctus maiori diſpendio lauero te,non habebis partem mecum.Vere enim niſi Chriſtus dilectos ſuos lauiſſet à peccatis eorum in ſanguine ſuo,nec Petrus nec quiſquam cętero rum hominum partem habuiſſet cum illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictum eſt, quia uidelicet & cum expaueſceret humilitatem talis magiſterij,multo magis abhorrebat contumeliam dominicæ paſſionis,qua & illum & omnem mundum oportebat lauari. ¶Dicit ei Symon Petrus:Domine non tantum pedes meos,ſed & manus & caput,¶Hoc obedienter ſecundum nomen ſuum bene locutus eſt Symon.Symon namꝫ interpretatur obediens. Bene ergo non ut pauloante dixit Euangeliſta,dicit ei Petrus,ſed dicit ei Symon Petrus.¶Dicit ei Ieſus:Qui lotus eſt,non indiget niſi ut pedes lauet,ſed eſt mundus totus.¶Hic manifeſtę datur intelligi,ꝙ aliam præter illam exteriorem dicit neceſſariam pedum lauationem. Quis enim lotus eſt,niſi quem Chriſtus in ſanguine ſuo lauit à peccatis,ut ante iam dictum eſt? Quid autẽ ad conſeruandam illam ſpiritualem mundiciam proficit iſta corporalis lauatio pedum? Nunquid quotidie pro conſequenda peccatorum remiſſione pedes lauare,& non potius ſacramẽta dominicæ paſſionis opus habemus percipere?Igitur Petrus aliud intelligit, dominus aliud poſtmodum intelligendum inſinuat,cum dicenti illi, domine non tantum pedes meos, ſed & manus& caput:ipſe reſpondet,qui lotus eſt inquit,non indiget niſi ut pedes lauet,ſed eſt mũdus totus.Ac ſi dicat:Qui ſemel in morte,quæ nunc adeſt,baptizatus eſt, non eſt opus amplius ut præterita ante baptiſmum peccata ſiue originalia ſiue actualia lauet, ſed totus mundus eſt,tantũmodo pedes lauet,id eſt,quotidiana uel cõmunia,ſine quibus humana uita tranſigi non poteſt,cõmiſſa quotidianis remedijs expurget:ſicut is qui ſolos ex itinere ſordidatos habet pedes,& in reliquo corpore à ſordibus liber eſt,uadens cubitum, non indiget niſi ut pedes lauet.Sequitur:¶Et uos mũdi eſtis,ſed non omnes.Sciebat enim quiſnam eſſet, qui traderet eum:propterea dixit,non eſtis mundi omnes.¶Vos inquit, qui permanſiſtis mecũ in tentationibus meis,mundi eſtis,ſcilicet propter ſermonem quẽ locutus ſum uobis,quia credidiſtis,mundi inquã eſtis ex hoc,quia nunc ego ſanctifico meipſum pro uobis,ut uos in ueritate ſancti ſitis,dum ego ſanctifico,id eſt,ego meipſum ſacrificium offero pro uobis. Iam enim uadoimmolari pro uobis ut mundi ſitis,ſed non omnes. Nec enim omnibus uobis præſens paſſionis meæ ſanctificatio prodeſt.Sciebat enim(inquit Euangeliſta) quiſnã eſſet qui traderet eum:propterea dixit,non eſtis mũdi omnes.¶Poſtq̃ ergo lauit pedes eorum & accepit ueſtimẽta ſua,cum recubuiſſet,iterum dixit eis:Scitis quid fecerim uobis?¶Ergo ,inquit, quia ſciens ea quæ ſupra dicta ſunt,ſic & ſic fecit.Poſtq̃ rurſus acceptis ueſtimentis ſuis itezꝫ recubuit:recte dominus & magiſter os ſuum aperuit,& ea quæ deinceps ſequuntur,dulcia ſuper mel & fauum eloquia de ore ſuo profundit. Etenim poſtq̃ reſurgens à mortuis,glorioſam immortalitatis & incorruptionis ueſtẽ induit:extunc p interpretẽ ſuũ ſpiritũ ſanctũ,quẽ de cœlo miſit,fecit ſuos intelligere,quid fecerit eis,iuxtaꝙ ex perſona eius Pſalmiſta dicit:Dextera domini fecit uirtutẽ,dextera domini exaltauit me,nõ moriar ſed uiuã,& narrabo opera domini.Itaq; dicit:Scitis quid fecerim uobis?Hac interrogatione excitat, ut attentos reddat auditores ſuos orator gratiæ & ueritatis.Interrogati nãq; quod neſcimus attentius,quaſi manu pulſantis excitati,audire ſolemus.Attendat nunc edentula teneritudo filioꝝ,quã ſuaui argumentatione gratia mater,ex ore eius hoc humilitatis ſuæ cõmendet exemplũ. Ait:¶Vos uocatis me magiſter & domine,& bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui ueſtros pedes dominus & magiſter,& uos debetis alter alterius lauare pedes.Exemplũ eñ dedi uobis, ut quemadmodũ ego feci uobis,ita & uos faciatis.¶Si poſſent modo portare ſerui atq̃ diſcipuli, poterat hic dominus & magiſter dicere ſic:Si ego,quẽ uos dominũ & magiſtrũ recte uocatis, dñationẽ, qua cũ patre cũctis p̃ſum creaturis,nõ rapinã arbitratus ſum,ſicut reges gentiũ & q poteſtatẽ habent ſup eos,ſed memetipſum exinaniui formã ſerui accipiẽs in ſimilitudinẽ hominũ factus & habitu inuentus ut homo,& humilio meipſum,factus obediens patri uſq; ad mortẽ,mortẽ aũt crucis:ſi(inquã)ego ſic feci,ut uos lauem à peccatis ueſtris,æquũ eſt, ut & uos apoſtolatũ ueſtrũ,nõ dominationẽ,ſed ſummę humilitatis miniſteriũ arbitremini,cuius in hoc pfecto eſt,ut ponatis animas p fratribus ueſtris. Hoc inquã,dicere poterat, hoc enim uera exẽpli ei⁹ imitatio eſt. Cæteꝝ pedes corporaliter lauare poſſunt & illi,q nullatenus exẽplũ dñi & magiſtri huius exẽplũ ſequũtur:ſed nõnullis regibus atrociores,ſubiectis ſibi pedibus, ſub religioſo paſtoꝝ nomine,ſupbiſſime dominantur, nõ ſolũ imparati ,p illis animas ponere, ſed etiam auſi rapaciter uiduas & pupillos deuorare. Præmiſſo igitur opis exemplo,unde tota pendet ſermonis autoritas,Sequitur:¶Amẽ amẽ dico uobis,nõ ẽ ſeru⁹ maior dño ſuo, neq; apoſtolus maior eo q miſit illũ,Si hęc ſcitis,beati eritis ſi feceritis ea.¶Explicari uerb nequit,quãti fit ponderis

Lauit nos Chriſtus in ſanguine ſuo.

Apo. 1

Luc. 22 Mũdi eſtis p paſſionẽ nũc inſtantem.

Pſal. 18 Spũs ſanctus interpresverbo Chriſti.

Pſal. 117

Exemplũ dedi uobis, ponẽdo animas p ouibus.

Philip. 2

Luc. 22

Mat. 24

deris, q̄ rē omnibus notā tanta ſeueritate aſtruit dicendo: tamen amen dico uobis, cuius ſermo etiā abſq; iuramento prolatus, cœlo & terra ſtabilior eſt, ſicut ipſe quodā loco: cœlū inquit, & terra tranſibunt, uerba aūt mea nō tranſibunt. Cui enim dubiū eſt, ſeruū domino ſuo nō eſſe maiorē, neq; apoſtolū eo q̄ miſit illū? Vocabāt autem tunc iam apoſtoli magiſtrū & dominū,

Beati eritis ſi feceritis ea.

& bene dicitis inquit, „ſum etenim. Igitur ſi ſcitis, imò, quia hęc ſcitis, nec enim neſcire poteſtis, ſeruū dño ſuo nō eſſe maiorē, uel apoſtolū eo qui miſit illū: beati eſtis ſi feceritis ea, id ē, contē ti fueritis ſic eſſe quomodo ego ſum, quē magiſtrū uocatis & dominū. ¶ Beati, inquā, eritis ita faciendo, q̄modo ego feci uobis, quia uidelicet in hac humilitate ſeminati, uelut pauca admo dū grana frumenti, multū uos quoq; fructū afferetis, & replebitis faciē orbis ſemine: dura q̄ dē, ſed tranſitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas ueſtræ dilectionis humilitas

Filiꝰ pditiōis Iudæ.

ſeſe dilatauerit, pro tantis cumulus creſcet ueſtræ beatitudinis. Ergo beati eritis mox ut hoc tēpus miſerię ptranſierit. ⌊Non de omnibus uobis dico. Ego ſcio quos elegerim. ⌋Beati inqt, eritis, ſed nō omnes, nō inquā præparatū in beatitudine locū habebitis omnes. Eſt enim unus hic inter uos filius pditionis, ſermonis huius expers: fur, nō miniſter: inſidiator, nō imitator: tenebræ, nō lux: diabolus, nō apoſtolus. Non tamen errore meo factū eſt, ut inter uos talis il-

Rom. 9

le ſit: ego nāq; ſcio quos elegerim, quos ad gloriā, quos ad flammā, quos ad honorem, quos ad contumeliā. Non inquā neſcius, ueſtro talē numero admiſi. ⌊Sed ut impleatur ſcriptura, qui māducat panē meū, leuabit cōtra me calcaneū ſuū. ⌋Iccirco inquit, ſuſtineo in multa patiētia illud uas iræ aptū in interitū, ut quod ab initio de me fuit diſpoſitū, eodē modo quo diſpoſitū fuit, nunc fiat, nullo intercedente nouo conſilio: non caſu, ſed ordine certo & antiquitus præ

Pſalm. 40

ſcito atq; præfinito, teſtante ſcriptura, quæ dicit in mea perſona, qui edebat panes meos, ma-

gnificauit ſup me ſupplantationē. Sic enim ſcriptū eſt ſecundū hebraicā ueritatē: ſed hic Euā geliſta græco ſcribens ſermone: maluit hoc uti exemplo, ſecundū uulgatā apud græcos ſeptu aginta interpretū æditionē. Hæc ergo ſcriptura manifeſte Iudā proditorem attingit. ¶ Quid aūt eſt q̄ ait, magnificauit ſuper me ſupplantationē? Non enim ait tantū ſupplantauit me, ſed

Magnificauit ſuper me ſupplantationem.

magnificauit ſuper me ſupplantationē, id eſt, magnifice ſupplantauit me. Quid ergo fic dicere maluit, niſi ut excitaret nos ad penſandū ſolerter modū eiuſdē ſupplantationis? Vere enim magnifica, uere mirabilis ſupplantatio fuit, ubi emptorem, imo redēptorē omniū, hic unus p uerſe ſupergreſſus, uendere præſumpſit. Quomodo uel quibus uendidit? Vtiq; ſacerdotibꝰ malo ſuo paſchale ſacrificiū ſic uendidit, quomodo tunc tēporis apud omnes filios Iſrael ſolē ni more quærebatur, & uendebatur agnus p ſingulas domos paſcha manducaturus. O per-

Cur oportuit vendi Chm

uerſa magnificentia, ò magnifica ſupplantatoris peruerſitas, qui uniuerſalē noſtræ ſalutis ho ſtiā faciens ſuā, ſic quaſi ſuū peculiū poſſeſſorē mundi, ſolūq; & unum cœli ac terræ uenalem propoſuit dominū. Multū ergo alte ſuū cōtra illū leuauit calcaneū, cōtra illū inquā, non ut ipſum Chriſtus emeret, ſed econtra ipſum Chriſtū uenderet. ¶ Quare autē hic præfinitus fue

Gen. 3

rat ordo dominicæ paſſionis, ut hic agnus nō ſolum occideretur, ſed primo etiā uenderetur? Videlicet q̄a homo, „p cuiꝰ ſalute uenerat moriturus, nō ſolū „ppter trāſgreſſionē mortuus, ſed in ipſa tranſgreſſione fuerat etiā uenundatus. Non enim nulla ſpe „ppoſita perſuaſi ſunt primi homines, ut mandatū tranſgrederentur, ſed aperientur inquit, oculi ueſtri, & eritis ſicut dij. Et mendaciter quidē, ſed tamen ſicut dictū eſt, & ſic in tranſgreſſionis prętiū, diuinitatis ſpes

Eſai. 52

„ppoſita eſt. Vnde Propheta: Gratis inquit uenundati eſtis, & ſine argento redimemini. Igitur hic ordo noſtræ ſa.utis erat nec ſſarius, ut ſaluator pro uenundatis & mortuis nō ſolū more-

Beatꝰ q̄ intelligit ſuper egenū & pauperē. Pſal. 40

retur, ſed primo etiā uenderetur. Sequitur: ⌊Ammodo dico uobis ut credatis, cum fuerit factū, quia ego ſum. ⌋Hactenus inquit, nō dixi uobis, nō deſignaui, quis ille eſſet diabolus, qui unus eſt ex uobis, ſed in hac hora dico uobis quis ſit, & quid facturus ſit, ut cum factū fuerit, id eſt, cum ille tradendo me, calcaneū ſuū cōtra me leuauerit, credatis quia ego ſum egenus & pauper ille, ſuper quē qui intelligit, beatus erit, ſicut illa ſcriptura dicit, ego inquā, qui & ibidē dico, nunquid qui dormit, nō adiiciet ut reſurgat, ac deinceps, tu autē domine miſerere mei & reſuſcita me, & retribuā eis. Hoc inquā, ammodo dico uobis, ſed primū eſt ut dicā initiū beati

Vox p̄conia „p ſeruis & apoſtolis Chri Eſai. 55

tudinis eiuſdē, de qua iam dicere cœperā, quæ ſtatim uos incipiet cōſequi, ubi neq; domino ueſtro ſerui, neq; illo qui mittit uos apoſtoli, maiores eſſe uolueritis. Dico ego. ⌊Amen amen dico uobis, qui accipit, ſi quē miſero, me accipit. Qui autē me accipit, accipit eū qui me miſit. ⌋Hęc ueſtra ò ſerui & apoſtoli, q̄ dñm ueſtr& mittētē uos, nō ut maiores p̄ceditis, ſed ut minores ſubſequimini: hęc inquā, ueſtra beatitudo ē. Ecce mitto ante uos uocē p̄coniā, toto mūdo audiē dā, ut q̄ me ſuſcipiūt, tūc uere me ſuſcepiſſe ſe cōfidāt, ſi uos ſuſceperint tā q̄ meipſum. Et ne par uū in ſuſcipiēdo me putetis eſſe p̄miū, „p eo q̄ ſnm modo deſpectꝰ, & nouiſſimus uiror&, uir do-

lor& & ſciens infirmitatē. Ecce & hoc dico uobis, imò & omni mundo, hoc prædico de uobis, qui me accipit, accipit eum qui me miſit. Quid uero putatis audito hoc præconio, quomodo ſint uos accepturi omnes qui diſperſi ſunt filij dei, propter quos in unum cōgregandos eſtis mittendi? Quantū æſtimatis honorem & gloriam, etiam in hoc mundo fore ueſtræ beatitu-

dinis

dinis,ubi nõ fallitur pietas fidelium,gaudendo me & eum qui me misit, se suscepisse in uobis. ¶Vere enim qui mittit uos,uobiscum & in uobis erit.Proinde omnes filij hominum,qui nascendo ex sanguinibus,&ex uoluntate carnis,atq; ex uoluntate uiri,nascuntur secundum ueterem Adam,& per illum patrem diabolum contingunt,renascẽdo ex aqua & spiritu per uestrum ministerium,nascentur secundum me nouum Adam,qui mitto uos,& per me deũ patrem contingent,à quo missus sum.└Cum hæc dixisset Iesus,turbatus est spiritu,&protestatus est, & ait:Amen amen dico uobis,quia unus ex uobis tradet me.┘Postq̃ cum tranquillitate beatitudinem seruoꝝ fidelium, humiliumq; Apostoloꝝ prædixit,nunc indigni Apostoli, & mali serui dicturus audaciam,turbatus est Iesus,& non quomodocunq;,sed turbatus est (inquit)spiritu. Quid ergo?Nunquid contrarius sibi est,cum dicit in Matthæo:Spiritus quidem promptus est,caro autem infirma?Hoc quidem difficilius solueretur,si ita dictum fuisset Turbatus est spiritus eius.Nunc autem cum dicit:turbatus est spiritu,idem est ac si diceretur turbatus est à seipso,estq; par ei quod alibi dictum est:Fremuit spiritu,&turbauit seipsum,qa uidelicet fremente & turbante spiritu, turbata est infirma caro uel anima Iesu,per quam tota hominis substantia intelligitur. Nam per spiritum quo fremente anima turbatur,uel quo prompto caro infirmatur,fortitudo diuinitatis intelligitur,quæ dum & alibi inferno,&hic traditori suo comminatur,ex præsenti fremitus causa,id est, ex uicinia mortis infirmitas hominis turbatur.Itaq; turbatus protestatus est,id est ab ipso effectu comprobauit,quod secundum scripturam uere calcaneum suum contra se leuaturus esset,ipse qui edebat panes eius,& ait: Amen dico uobis quia unus uestrum tradet me.└Aspiciebant ergo discipuli ad inuicem hæsitantes de quo diceret.┘Ammiratione attoniti,& de sua quisq; conscientia certi,ad inuicem aspiciebant & hæsitabant,id est iuxta alium Euangelistam,contristati ualde,singulatim interrogabant dicentes:Nunquid ego sum domine? └Erat autem recumbens unus ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus.┘ Dilectus iste discipulus,inter dilectos omnes dilectissimus, hoc de semetipso solus cõmemorat,quia dominus Iesus eum diligebat,& quia tunc familiari dilectione in sinu eius recumbebat.Cur hoc,nisi ut necessariũ nostrę fidei &saluti testimoniũ,id est præsens Euangeliũ testificantis,hoc est suimet authoritate cõfirmet?Si quidem & si omnes,scilicet quatuor,qs Ecclesia sancta recipit,Euangelij scriptores testes idonei sunt,& de alicuius illoꝝ testimonio dubitare nephas est,tũ uero hic præcipue dignus fide testis est,qui adeo ueritati,quã narrat,prȩsens cognitor interfuit,ut recũberet in sinu eius, familiaris ac dilectus,& illi uerbo præ cũctis mortalibus prope admissus, q̃d eructatũ de corde patris,& caro factũ altius personare decreuerat per linguã & calamũ eius. ¶Etenim quẽ ducentẽ iam uxorẽ de nuptiis uocauerat, recte tanta illum gr̃a remunerabat, eiusq; animam suo tã familiariter amore oblectabat,cuius carnẽ à coniugio reuocatã uirgineo decore accinxerat.Bene ergo,qa de uerbo dei magna,& cæteris longe altiora dicit,ne Cherinthus uel alius quis hæreticus dubitabile uelit esse quod dicit, tacere nõ debuit in se cõpletũ esse illud Sapientis dictũ:Qui diligit cordis munditiã,propter gratiã labioꝝ suoꝝ habebit amicũ regem qa uidelicet propter excellentẽ castitatis decorẽ, dignus fuit de ipso sacro dominici pectoris fonte diuinitatẽ eiusdem uerbi, & æterna potare secreta principij:Erat inquit unus recũbens ex discipulis eius in sinu Iesu, quẽ diligebat Iesus. Veritatẽ altissimã socia humilitate condecorat,dũ nõ ait,eram ego recũbens,sed erat recumbens unus ex discipulis eius,itemq; dũ dicit:quẽ diligebat Iesus,&nullã tantę dilectionis reddit causam,uidelicet solã uolens intelligi ultroneã diligentis gratiã.└Innuit ergo huic simon Petrus & dicit ei:Quis est de quo dicit?┘ Quamuis humiliter nomen suũ reticeat,non tamen suã omnino personã dissimulat,dũ nõ dicit:innuit ergo illi,sed innuit huic Simon Petrus. Sic enim dicendo,quasi reducto in seipsum digito,demonstrat se illũ esse præcipuę gratiæ filium,cui Petrus q̃d à dño quærere nõ audebat,in illa solicitudine & summa tristitia,innuit ut quæreret ipse,dũ caput in sinu dñi reclinat, & fiducia maiori uti potest inter prȩcipuas amoris eius delicias. ¶Sciendũ uero est,qa sicut tunc in sinu diligentis domini discipulus iste familiarissime recumbebat,sic deinceps in eiusdem teneri amoris diligentissima seruatus est custodia,quã & postmodum infinuans dñs,cũ dixisset Petro:Sequere me,de isto dixit: Sic eum uolo manere donec ueniam,quid ad te?Vere enim ter beatus,usq; ad finem suum,in sinu amãtis domini suauissime recubuit,quia sicut corpus eius ab omni pollutione incorruptũ,sic eum ab omni quoq; dolore seruauit illæsum.Sequitur. └Itaq; cum recubuisset ille super pectus Iesu,dicit ei:Domine quis est?Cui respondit Iesus:Ille est,cui ego intinctũ panem porrexero.Et cum intinxisset panem,dedit Iudæ Simonis Iscariothis. Et post buccellam tunc introiuit in illum satanas.┘ Vbiq; agnus mansuetus & innocens scripturas sanctas ruminat,& omnia sic agit,quatenus & propheticas uoces impleat, & ea quæ in scripturis præcepta dedit,prior ipse faciat.Cur enim lupũ præsentem,sibi sub ouina pelle imminentẽ tali uoluit designare iudicio,cum eundẽ &nomine proprio,uel intento satis posset exprimere digito?Videlicet ut & prophetiã,quã superius attigit,uerissimã

Chr̃s in ap̃lis in Christo pr̃ susciptur

Mat.26 Turbatus est spũ, nõ turbat⁹ ẽ spũs ei⁹ Ioh.11.

Oseæ 13

Mat.26

Ioẽs fide dignissimus qa p̃ cæteris Chr̃o magis dilectus ac familiaris

Ioãnes v̈go

Pro.22

Iohãnes tenero amore sp̃ dilectus Ioh. 21

Cur Chr̃s Iudã nõ indicauit noie, aut digito Psalmo 40

esse ostenderet, homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem, & illud prior ipse faceret, quod per quendam sapientem docuerat dicens: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potũ da illi: hoc enim faciens carbones ignis colliges super caput eius. Quis namq; patientius suum potest cibare inimicum? ¶ Ille homo pacis suæ, furioso corde, & ore pacifico, socia manu panem intingebat cum illo in parapside, & quia recumbentis in sinu eius percontationem, tacitamq; domini responsionem non audierat, buccellam de manu eius ore blando excipiebat familiaris homicida. Ita factus homo pacis suæ, fiducialiter panes eius edebat, eadem impudentia, qua illum per pacis osculũ mox traditurus erat. Adeo patienter, tanq; puer innocuus initicum suum cibabat, sed uelut antiquus dierum carbones ignis super caput eius congerebat. ¶ Denicq; & si carbonibus non est attactus pœnitentiæ, cuius ustionem nostris debemus inimicis cupere, licet contra uoluntatem nostram plerunq; ex beneficio peiores fiant, attamen combustus est ardore iracundię. Siquidem continuo post buccellam introiuit, quẽ iam obsederat, uinctũq; ad pharisæos duxerat, ut domini traditionem sponderet pacta sibi pecunia. Videlicet ubi se intellexit hoc signo demonstratum, dixitq; (ut alij Euangelistæ referunt) Ego sum Rabbi, respondente domino: Tu dicis, exiuit continuo cũ priori auaritia, furore pariter & odio repletus diabolico quo dammodo dicens. Quoniamquidẽ circunuentus insperato iudicio pręceps agor, incendium meũ ruina urã restinguã. Igi (& hoc à diuina ratione non uacat, quòd per buccellam potius, q̃ per aliud signum suum seruator proditorem demonstrat. Sciendum uero est, quia sicut & ante nos dictum est, si post buccellam continuo Iudas exiuit, sicut paulo post Euangelista dicit procul dubio nequaq̃ discipulis tunc interfuit, quando dominus noster sacramentũ illis corporis & sanguinis sui distribuit. Nec enim uel ille panis intinctus, quẽ Iudæ porrexit, corpus eius fuit, uel catinus ille, in quo traditor manũ cũ illo intingebat, calix sanguinis eius extitit, nec ante hanc cœnam paschæ ueteris sacramentũ corporis & sanguinis sui discipulis tradidit, sed postq̃ cœnauit. Quod cum cæteri Euangelistæ apertissime dicant, solus Lucas aliter dixisse uisus est, quia uidelicet uerba, quæ in priori cœna dominus de traditore suo dixit, idẽ Lucas sic præposterauit, ut priorem paschæ cœnam, & sequentem dominici corporis & sanguinis consecrationẽ narrando coniungeret, & tunc demũ uerba, quæ in utroq; conuiuio dicta sunt, cõtinuaret. ¶ Igitur exemplo domini, tolerare quidem malos boni debent in Ecclesia, donec uentilabro iudicij granum à palea, uel à tritico separentur zizania: ueruntamen non eo usq; indiscreta debet esse patientia, ut indignis, quos nouerunt, sacrosancta Christi tradant mysteria. sed de his alio iam loco dictum est. Sequitur. ⌊Et dicit ei Iesus: Quod facis, fac citius. Hoc nemo autem sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat, quia dixisset ei Iesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret. ⌋Terra (inquit sanctus Iob) data est in manus impij, uultum iudicum eius operiet. Quid enim? Nunquid Iudas, uel qui in illum introiuit diabolus præceptũ accepit, ut faceret quod non faciebat, & non potius permissus est ut citius faceret, id est ad effectũ perduceret quod faciebat? Aliud nempe est, dicere facienti, citius fac, atq; aliud uacanti præcipere, ut hoc uel illud faciat. Simon, inquit dominus apud Lucã, ecce Satan expetiuit, uos ut cribraret sicut triticum. Nunquid non ipsum dominũ peruersum eius expetierat desyderium, sicut tunc quando in typũ huius, idem Satan astans corã domino inter filios dei, expetiuit beatũ Iob, ut tentaret eũ? Ergo dum dicit: Quod facis, fac citius, non magis hoc præceptũ est, q̃ illud quod cum dixisset Satan, iste infelicis Iudæ possessor: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Alioquin mitte manũ tuam, & tange os eius & carnẽ, Respondit idem dominus: Ecce in manu tua est. Concedendo utique, non præcipiendo: permittendo, non percussorem mittendo. Igitur sicut tunc, ita & nunc terra, id est, caro de terra sumpta, data est in manus impij permisso, nõ imperio, quia uidelicet impius, id est, tenebrarũ princeps diabolus, uultum iudicum eius operuit, ut eandem inuadentes terram, peruersa de illa sentirent, inique iudicarent, impie condemnarent. ¶ Hoc autem (inquit Euangelista) nemo sciuit discumbentium ad quid dixerit ei. Nec mirum. Non enim capere aut portare poterant etiam cum diceret eis, quantum pro nostra salute passionis instantis haberet desyderiũ. Verbi gratia, cum diceret: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor usque dum perficiatur, itemq;: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me. Itaque nemo discumbentiũ, nec is ipse dilectus, cui dicenti: Domine quis est qui tradet te? Respondit Iesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero, sciuit, ad quid dixerit ei. Nemo inquam sciuit. Quidam enim adeo inquit nescierunt, ut putarent, quia dixisset ei: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut egenis ut aliquid daret, uidelicet quia loculos habebat. Multum longe à rei scientia fuerunt, quia putabant illi mentionem factam esse de cura uel prouidentia egenorum, cum permissio daretur de tradendo ad mortem patre orphanorum, & iudice uiduarum. ⌊Cũ ergo accepisset buccellã, exiuit continuo. Erat aũt nox. ⌋Iudicatus utiq; exiuit cõtinuo

atq;

Rom. 12

Iudas proditor, homo pacis meæ

Iudas nõ pœnitentiæ, sed iracũdię carbonibus combustus est

Mat. 26
Mar. 14

Iudas nõ interfuit sacræ communioi corpis & sanguinis Chri

Quousq; in ecclesia tolerandi sunt mali

Iob. 9

Qd facis, facitius, nõ imperiũ, sed permissio est

Lucæ 22

Iob. 1.

Hoc nemo discũbentiũ sciuit.

Lucæ 12
Ioh. 4

Psalmo. 67.

atq; cõdemnatus, relinquens episcopatũ suũ, ut alter acciperet illũ, educente se diabolo q stabat à dextris eius, & os suũ peccator & dolosus, quod super dominũ & magistrum aperuerat, post buccellã amplius dilatatũ ad pharisæos ferebat: nõ quia buccella illa malũ fuit, sed quia malus per illã designatus, maius odiũ spirabat cõtra illum qui designauerat. Nam & si solo amore lucri scelus proditionis inceperat, nunc tandẽ introeunte in illũ Satana, mixto q; cupiditati odio, totã crudelitatẽ anhelans, citius faciebat, instantius properabat. Erat aũt inquit nox, & nox utiq; illi, qui noctis & tenebrarũ filius erat, quiq; uerã lucẽ fugiens, corporales quoq; tenebras nequitiæ magis opportunas libenter accipiebat. ¶ Cum ergo exisset ille, dicit Iesus: Nunc clarificatus est filius hominis, & deus clarificatus est in eo. Si deus clarificatus est in eo, & deus clarificabit eum in semetipso. Et cõtinuo clarificabit eum. ¶ A tempore noctis, q̃d tũc erat, similitudine per contrariũ sumpta, clarificationẽ suam dies æternitatis & sol iustitiæ dñs noster, iam adesse indicat, qua totum postmodũ erat mundũ illuminaturus, traditore suo cũctisq; impijs in nocte peccati remanentibus. ¶ Verbo quippe clarificationis toties repetito, passionis suæ claritatẽ apud inferos chorusscantẽ, resurrectionisq; & ascensionis gloriã, necnõ & effusionis spiritus sancti gratiã, claro deinceps & consolatorio sermone mœrentibus discipulis prænunciat. Nunc inquit clarificatus est filius hominis. Qua clarificatione, nisi illa, de qua superius dixit, & ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, & nisi granũ frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet: si aũt mortuum fuerit, multũ fructũ affert? Hoc enim nondũ quidẽ peractũ fuerat, sed nunc agebatur, & sine dubio perficendũ erat. Proinde recte uerbo hoc & multis alijs in hoc eodem sermone secundũ præteritũ tempus uti uoluit, dicendo: nunc clarificatus est filius hominis eodem sensu, quo post multa dicturus est, & iam non sum in mundo. Hæc aũt clarificatio filij hominis, sine dubio clarificatio dei est. Hoc enim modo non suam (sicut alibi dicit) gloriam quæsiuit, sed patrẽ suũ honorificauit, uidelicet factus illi obediens usq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Ait ergo: Et deus clarificatus est in eo. Dicat aliquis: Vnde ergo hoc scire quis potest, q; morte sua deũ clarificauerit iste filius hominis? Ad hæc obuians, hoc inquit, experimentũ habebitis. Si deus clarificatus est in eo, id est, in morte eius, & deus clarificabit eũ in semetipso, scilicet resuscitando eũ à mortuis, & constituendo eum ad dexterã suam in cœlestibus. Deinde continuo, id est, sine intermissione clarificabit eum, dando spiritũ sanctũ in nomine eius, q cõfestim nouos magna claritate cœlos ornabit, & nouæ gratiæ firmamentũ subleuabit, in quo luceat iustitiæ sol, scilicet hic filius hominis, ita splendidus & altus, ut non sit qui se abscondat à calore eius, extunc enim rationales cœli, scilicet uos apostoli mei, bene cœlesti uita perornati, forti prædicatione contonabitis, & crebra miraculorũ fulgura mittetis, uestrisq; cõpluta imbribus, id est erudita doctrinis, omnis terra, opera iustitiæ germinabit, & intenta fide sempiternam in cœlo suscipiet claritatẽ filij hominis. His in initio dictis, latius eiusdem clarificationis suę magnitudinẽ differere incipiens ait: ¶ Filioli adhuc modicũ uobiscũ sum. Quæretis me, & sicut dixi Iudæis, q̃ ego uado uos non potestis uenire, & uobis dico modo. ¶ Quicũq; uere filij sunt, & à bono patre, animorũ qualitate non degeneraut, nequaq̃ ita successu magnæ hæreditatis delectantur, ut de morte patris nullo dolore mordeantur, & eos quos extremũ trahens spiritũ æ didit gemitus obliuiosis finant euanescere auribus. Est aũt magna quidẽ hæreditas, & magnũ dominicæ mortis emolumentũ, scilicet æterna salus, uita & resurrectio mortuorũ, quam nunq̃ consecuti essent filij, nisi testamentũ morte patris fuisset confirmatũ. Vbi enim testamentum (inquit Apostolus) mors necesse intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, alioqui nondũ ualet dũ uiuit qui testatus est. Ergo ut repromissionẽ acciperent, qui uocati sunt, æternæ hæreditatis, oportebat ut testamentũ Christi morte confirmaretur, quia nõ aliter in hæreditatẽ uitæ introducerentur. Sed ipsa mors, qua testamentũ confirmatũ est, gratię non necessitatis extitit, & pro nullo debito gratia mater adoptatis filijs acri mortis dolore uitam parturiuit. Igitur si uere filij sumus, cũ lætitia nostræ redẽptionis, dolorẽ & cõpassionem dominicæ mortis habentes, hæc & quæ sequuntur digno auditu patris nostri dicta percipiamus. Filioli inquit, adhuc modicũ uobiscũ sum. Vno eodemq; nomine dum dicit, filioli, paternã sui amoris gratiam, & infirmam tunc tẽporis apostolorũ designct infantiã. Nam ex quo fortes facti sunt, spiritu sancto armati, filij sunt. Nunc aũt quia timidi sunt, & patrẽ sequi non ualent, filioli sunt. Vnde aũt uel hoc eis, ut iam dicantur filioli? Videlicet ex instante passione & morte domini, quæ illis & nobis omnibus sacramentũ regenerationis est, in adoptionẽ filiorũ dei. Non enim existimandũ est, q; iam ante passionẽ eius renati fuerint baptismo regenerationis, uel q; ante mortẽ ipsius in quo baptizati sumus (ut Apostolus ait) quicũq; baptizati sumus in Christo Iesu, alicubi celebratũ fit uel celebrari debuerit hoc baptisma, in quo cõsepulti sumus cũ illo in mortẽ, ut quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate uitę ambulemus. Ergo ex hoc tẽpore iã filioli, q hactenus eratis serui tantũ siue discipuli. ¶ Hoc uobis dico, q; modicũ uobiscũ sum. Modicũ inquã, id ẽ, tantillum, donec ille qui

Psal. 108

Clarificatio Chri p passionem.

Iohan. 12

Iohan. 8

Philip. 2 Et de⁹ clarificat⁹ ẽ in eo.

Ephe. 1

Psalm. 18

Rõnales cœli sunt apostoli

Dolendũ bonis filijs si mortẽ patris licet magna sit hęreditas.

Heb. 9

Filij tũc non p baptismũ, sed per instãtẽ passionem Christi. Ro. 6

Modicũ uobiscum sum.

Quæretis me sicut aīam amore languens.

nunc exiuit, ad phariſæos pueniat, acceptaq; cohorte, & à principibus & phariſęis deducēdo miniſtris, redeat. Extunc enim cōprehenſus, irriſus, iudicatus atq; flagellatus, tandēq; interēptus, iam uobiſcū nō ero, niſi q̄ ad horā iterū uidebo uos, ueruntamē nequaq̄ ut nūc uobiſcū ero, peregrinus præſentis, ſed princeps & pater factus futuri ſeculi. ¶ Quæretis ergo me, & ſicut dixi Iudæis, quo ego uado uos nō poteſtis uenire, quāq̄ illi lōge alia mente me quæſituri ſint, ita & uobis dico modo. Neq; enim ſic remotus ero, ut ubi ego ſum uenire non poſſint impſ̄ pſequentes, & uenire poſſint pſ̄ diligentes: ſed nunq̄ illi ſiue uiuentes ſiue mortui, nec uos q̄ diu mortaliter uiuitis quo ego uado uel ubi ſum ego uenire poteſtis. Itaq; & uos quæretis me, & qui p uerbū ueſtrū credituri ſunt in me, plangentes ut turtures, gemētes ut colūbæ, ita ut fiat quod ſcriptū eſt in Canticis, ſingulatim unoquoq; ueſtrū dicente: Anima mea liquefacta eſt, ut dilectus locutus eſt, quæſiui & non inueni illū, uocaui & non reſpondit mihi: Inuenerunt me uigiles, qui cuſtodiebant ciuitatē, percuſſerunt me & uulnerauerunt me, tulerunt pallium meū cuſtodes muroꝝ. Filij Hieruſalē, nunciate dilecto quia amore langueo. Quid tādem faciendū eſt, ut quo ego uado & uos uenire poſſitis, & totam hæreditatē conſequamini?

Cant. 5

Nouū māda tū vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos Exo. 20 Ephe. 2 Rom. 5

Audite iam: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. Hoc nouum accipite mandatū, nouum inquam, in omni cōparatione ueteri mandato præferendum. Quod enim uetus eſt mandatum? Diliges inquit, proximum tuum. Ego autem dico uobis, ut diligatis inuicem, ſicut dilexi uos. Quomodo ergo dilexi uos? Dilexi uos utiq; immeritos, cum eſſetis natura filij iræ, ſicut & cæteri, & ecce morior pro impijs, mortem ſuſtineo pro inimicis, ut uos deo reconciliemini. Hoc uere nouum eſt. Vix enim pro iuſto quis moritur, nedū pro impijs & inimicis. Igitur inquit, mandatum uouū do uobis, cum hoc mando uobis, ut diligatis inuicē, non quomodocūq;, ſed ſicut dilexi uos. Sane iterata præceptio eſt, & hic ordo uerborum. Sicut dilexi uos, ut diligatis inuicē: ita & mandatum nouū do uobis, ut diligatis inuicem. Non enim facio ſicut faciunt ſcribæ & phariſæi, qui alligant onera grauia & importabilia, & imponunt ſuper humeros hominum, digito autem ſuo nolūt ea mouere? ſed prior ipſe facio quod doceam, dum prius diligo uos, ut diligatis inuicē, & tūc plenū mandatū do uobis ut diligatis inuicem. ¶ Itaq; non ut de regibus gentium, & eis qui poteſtatem habent ſuper eos, non dunq̄ recte quæri poſſunt milites ſui, q̄ dura imperia ſubiectis imponant, & illis in ſudore & puluere ſanguinem fundentibus, ipſi in delitijs molliter ſubſiſtant, non (inquam) ita & uos iuſtam in me habetis quærelam. Prior enim ego dilexi uos, quippe qui de quietiſſimo ſinu patris in huius ſeculi campum pugnaturus deſcendi propter uos: & pro uobis animam meam pono. Proinde facti huius autoritate præeunte, mandatum hoc do uobis, ut & uos quietem & uitam quoq; ueſtram cōmuni utilitati poſtponentes, pro fratrum, ſi oportuerit, ſalute moriamini. In hoc cognoſcent omnes, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Non inquit, in hoc cognoſcent, ſi exterminaueritis facies ueſtras, uel ſi longas orationes feceritis, aut certe ſi tuba præcinente multam eleemoſynam dederitis, quæ & omnia his ſimilia facere poſſunt hypocritæ, conſcia ſiniſtra ſua: ſed in hoc cognoſcēt, quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Quod profecto non niſi bono poteſt corde fieri, nec enim aliquod malum, uel alicuius uiolatio præcepti poteſt in eodem corde cohabitare dilectioni. Qui diligit proximum (inquit Apoſtolus) legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mādatū in hoc uerbo inſtauratur: Diliges proximū tuum ſicut teipſum. Igitur uere erit experimentū, uerum certūq; diſcipulatus mei teſtimonium ſi dilectionem habueritis ad inuicē: ita, ut qui in circuitu ueſtro ſunt bono odore delectati dicāt: Ecce q̄ bonū & q̄ iucundū habitare fratres in unū. Sicut ungētū in capite, quod deſcēdit in barbā, barbā Aaron, quod deſcendit in oram ueſtimenti eius. Vno nāq; ungento ſpiritus ſancti tunc & caput & barba ſimulq; ora ueſtis Aarō, bonū ubiq; odorem ſpirabunt in ædificationē uel acquiſitionē multoꝝ, cum & uos, tanq̄ barba, capiti, ſcilicet mihi dño, & ueſtræ dilectionis magiſtro, uicinius adhærentes, barbati, id eſt, fortes fueritis ad ponendas animas p fratribus ueſtris, totamq; eccleſiā quaſi ueſtē inferius religioſis conuentibus ſubornantem, exemplo ueſtro eadem dilectione imbueritis.

Mat. 6 Diſcipulatus Chri in dilectiōe cōſiſtit Rom. 13

Pſalm. 132 Vnguētū q̄ deſcendit in barbā Aarō

Petrus cæteris ardentior in amore.

Dicit ei Symon Petrus: Domine quo uadis? Inchoatū de dilectione ſermonem, iſte ardentior cæteris domini & magiſtri ſui amator, impatienti dolore attonitus, primus interrupit, uidelicet quia dixerat: filioli, adhuc modicum uobiſcum ſum, quæretis me, & ſicut dixi Iudæis, quo ego uado, uos non poteſtis uenire, & uobis dico modo. Ait ergo: Domine quo uadis? Reſpondit Ieſus: Quo ego uado non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea. Hoc poſtmodum palam rei probauit euentus, quia tunc infirmus, dominum ſequi nō poterat Petrus, negauit enim tertio, ne illum pariter moriendo ſequi cogeretur: ſecutus eſt autem poſtea, tunc ſcilicet quando iam ſenior extēdit manus ſuas, & dignus magiſtro diſcipulus exēplo eius cruci affixus ē.

Iohan. 21 Bona tunc in Petro voluntas ſedimbecilles adhuc humeri.

¶ Sed tūc ſuā ipſe infirmitatē nō uidēs, uolūtatē cupidiſſimā ſequēdi dīm, ſuiſq; uiribus maiorē præ oculis habebat, nondum

expertus

expertus quid ferre recuſarent, & quid ferre ualerent languidi, humanę imbecillitatis humeri, niſi ſpiritu ſancto, q̃ nondũ datus erat, firmarẽtur, ſupra petrã Chriſtũ fundati. Vere etenim uolens ſequi, dixit: Domine quò uadis? & proinde longe aliter huic reſpondendũ erat, q̃ illi, cui dicenti: Domine ſequar te quocunq; ieris. Reſpondens ipſe: Vulpes inquit foueas habent & uolucres cœli nidos, filius aũt hominis nõ habet ubi caput ſuũ reclinet. Itaq; dicit: quò ego uado, nõ potes me modo ſequi, ſequeris autẽ poſtea. Tanq̃ diceret: Iccirco interrogas, qa ſequi optas, ſed modo non potes, timore nãq; deficiet fides tua: ueruntamen tu aliquando conuerſus, me ſequendo confirma fratres tuos. ⌊Dicit ei Petrus: Quare non poſſum te modo ſequi? Animam meã pro te ponã.⌋ Verũ quidem eſt, quod ait Petrus, dum futuro tempore ſic enuntiat: Animã meam pro te ponam, etenim futurę erat, & dominus ſic dixerat: ſequeris aũt poſtea. Veruntamen quoniã præſens periculũ, de quo tunc agebatur, intendebat cum hęc diceret Petrus, & in illo durare ſibi poſſe uidebatur, dominus aũt & præſens infirmitatis humanę, & futurę præuidebat tempus fortitudinis eius, impleri oportebat in comparatione dñi & magiſtri de ſeruo ac diſcipulo quod ait ſcriptura: Omnis homo mendax. Dñs nanq; conſcius uoluntatis, & cognitor infirmitatis dixerat: Non potes me modo ſequi, affirmabat ſe poſſe cõfidens de uiribus ſuis. Itaq; experimento concludendus, & ſibimet oſtendendus erat, ut nulla deinceps de ſtatu ſuo præſumat tabula, cũ tam fortis lapſa ſit columna. ⌊Reſpondit Ieſus: Animam tuam pro me ponis? Amen amen dico tibi, non cantabit hac nocte gallus, donec ter me neges.⌋ Sic dictũ, & ſic deinde factum, nullus taceat Euangeliſtarum, quia uidelicet multũ utile non fruſtra uiſum eſt, ad reprimendũ humanæ infirmitatis auſum. Alto nãq; diuinitatis conſilio factum eſt, ut in illa perturbationis nocte omnibus Apoſtolis ſcandalũ patientibus, maxime princeps Petrus ſuę ad tempus inexpertæ infirmitate relinqueretur, trinaq; negatione lapſus, & ipſe experto crederet, & nos ſcire faceret, q̃ niſi auxilium à domino ueniat, noſter cito pes moueatur, & ſi ille dormitauerit, qui ſolus nouit & poteſt cuſtodire, tam ſole per diem q̃ luna per noctem urimur, id eſt, tam diuinitatis q̃ humanitatis Chriſti fidẽ in tentatione perdimus. ¶ Sed de huiuſmodi perturbationibus Pſalmiſta cum diceret, myſtice loquens: Super montes ſtabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, à uoce tonitrui tui formidabunt, ſecutus adiunxit: Terminum poſuiſti, quem non tranſgredientur, neq; conuertentur operire terrã. Ergo & hoc recte ſapientia dei prouidit, ut huic Petri Apoſtoli negationi, quę totius Eccleſiæ tentationes pręcurrit, terminũ poneret, ſcilicet gallicantum, poſt quem ille iam ultra non negaret, ſed negationis præteritę maculã amare flendo dilueret. ¶ Quid aũt hoc ſibi uult, q̃ Petrus & ter negare permittitur, & tali potius q̃ alio termino præfixo, eius negatio finita corrigitur? Non enim à myſterio uacare credendũ eſt, quod ei, ſine cuius prouidentia factum non eſt, ſic fieri complacitũ eſt. Quid ergo terminus iſte, ſcilicet gallicantus, myſtice ſignificat? Vtiq; bonũ dominicæ reſurrectionis nuntiũ præfigurat, quia profecto media nocte reſurgẽs dominus noſter, angelorũ ora in laudem excitauit, & per eos bonũ uitæ & uictoriæ ſuæ nuncium, ad contriſtatos & triſtitiæ caligantes nubilo Apoſtolos miſit. Sed ante hunc tantæ felicitatis auditũ tres continuas noctes perſeuerat eorundem Apoſtolorũ ſcandalum, ſcilicet ab hora, qua eo relicto omnes fugerunt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, & ſicut Lucas refert, dominus petrũ reſpexit, quia uidelicet tertia ſcãdali nocte tranſacta, nuntium illud ſuauiſſimum inſonuit, q̃ propheta utcunq; exprimere geſtiens, dominicũ hominem, in perſona patris allocutus: Exurge (inquit) gloria mea, exurge pſalterium & cythara, & confeſtim in perſona filij reſpondentis: Exurgam diluculo inquit. Hoc inquã conſolationis nuntiũ ad triſtes Apoſtolos, tertia ſcandali nocte tranſacta perlatũ, Petrũ ex nomine attigit, dicente angelo: Dicite diſcipulis eius & Petro, quia præcedet uos in Galileam, ibi eum uidebitis. Sequitur. ⌊Et ait diſcipulis ſuis: Non turbetur cor ueſtrum. Creditis in deum, & in me credite.⌋ Diligẽter hoc animaduertendum eſt, maxime quia non ait, non turbemini, ſed non turbetur inquit cor ueſtrum. Nunquid enim pater continuo moriturus, hanc à pupillis ſuis fortitudinem exigit, ut ſecum pariter ad mortẽ duci non uereantur? Aut nunquit hoc ipſum, quod paulo ante futurę eſſe firmabat, modo contraria uice perſuadet, ut non fiat, uidelicet ut percuſſo paſtore non diſpergantur oues, aut ut Petrus contra ſuę ueritatis aſſertionem fortis fiat, & non neget eum ter anteq̃ gallus cantet? Ergo q̃ ait, non turbetur cor ueſtrum, idem eſt ac ſi dixiſſet, non deficiat fides ueſtra, & eſt ſenſus: Quoniam (inquit) ſatanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum, & tanta triturę uis erit, ut diſpergamini omnes, & me ſolum relinquatis, hoc unum reſtat xerſuadere, ut corporaliter diſperſi, ſaltẽ corde inperturbato pmaneatis mecum in tẽtationibus meis. Hoc enim eſt, unde rogaui pro te Petre, ut dum uoce negas, ſaltem in corde fides tua non deficiat. Et de hoc ipſo q̃ offendis in uerbo, aliquando conuerſus confirmes fratres tuos. ¶ Itaq; non turbetur cor ueſtrum, ſed credentes in deum, credite & in me, neq; tentationum mearũ euentu turbati, erraſſe uos arbitremini in eo, q̃ hactenus credidiſtis in me. Credite inquã in mę. Et ſi nunc ingruentis aſperitas hyemis extrinſecus uirentia cõfeſſionis

Mat. 8

Lucę 22

Petr⁹ tũc mẽdax q̃ animiũ de ſuis uirib⁹ confidebat

Pſalmo 115.

Curoẽs euangeliſtæ narrant negationem Petri

Pſalmo 103

Tẽtationiſter minũ ponit dominus.

Quid deſignat gallicãt⁹ p⁹ Petri trinã negationẽ

Luc. 22

Pſal. 56. 107.

Mar. 16

CAP. XIIII

Cur ait: Non turbẽ cor ueſtrũ, potiusq̃ nõ turbemini

Zach. 13.

Luc. 22

Creditis ĩ deum, & in me credite

Cant. 2 Roma. 10

ueſtræ folia deterit ac diſpergit, uiuat ſaltem intrinſecus radix bonæ arboris, ut poſtquã hæc hyems tranſierit, poſtq̃ hic imber abierit & receſſerit de radice credulitatis, quę uiget in corde ad iuſtitiã, refloreſcat oris confeſſio ad ſalutẽ, atq; ita animarũ ueſtrarũ rurſus uineæ florentes, & dantes odorem, ſuæ pulchritudinis teſtimonio palam faciant, quia uox rediuiui turturis audita eſt in terra noſtra, dicentis ad illam, quæ per uos adducenda eſt de cunctis gentibus Eccleſiam: ſurge propera amica mea, ſpecioſa mea, columba mea, & ueni, ueni de libano ueni coronaberis. Vultis tãdem audire quid ſibi uelint, ea quę mox uiſuri eſtis, & quorũ metu diſpergemini, uel cur ego illuc uadam, quo abeuntẽ uos non poteſtis me modo ſequi? Ecce dico uobis. ¶In domo patris mei manſiones multę ſunt. Si quo minus, dixiſſem uobis, quia uado parare uobis locum. Accirco inquit uado quò non poteſtis me modo ſequi, quia in domo patris mei manſiones multæ ſunt, & manſores earum omnes filios dei, qui ab initio diſperſi ſunt pro culpa primi parentis eorum (quia deſertorem diabolum ſecutus, priuauit ſeipſum, & omne genus ſuum illis manſionibus) oportet per mortem meam tam de uiuis q̃ de mortuis, tam de Iudæis q̃ de gentibus congregari in unum. Iſta eſt cauſa cur uadam, cur per paſſionem mortis tranſeam ex hoc mũdo ad patrem, quia in domo patris mei mãſiones multę ſunt, ſi quo minus manſiones illæ iam eſſent, iam dixiſſem uobis, quia uado parare uobis locum. ¶Et ſi abiero & præparauero uobis locum, iterum uenio & accipiam uos ad meipſum, ut ubi ſum ego, & uos ſitis. Hoc totũ dixiſſem uobis, ſi quo minus manſiones illę in domo pris mei multæ iam eſſent. Nunc autem manſiones quidem iam ab origine mundi paratæ, manſores autem imparati ſunt. Adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris omnes filij Adæ, quod etiam non diffitentes magni & electi fidelis Abrahæ filij: Facti ſumus (inquiunt) ut immũdi omnes nos, ſicut pannus menſtruatę omnes iuſtitiæ noſtræ. Igitur dixiſſem quidem uobis, quia uado parare uobis locum, ſi quo minus manſiones illæ in domo patris mei paratæ eſſent: nunc aũt dico uobis, quia uado parare uoſipſos locis uel manſionibus illis, id eſt lauare uos à peccatis ueſtris in ſanguine meo, ut digni ſitis introire in illas ſydereas manſiones, in illa cœleſtia ſancta ſanctorum, ut ſitis regnum & ſacerdotes, quia non aliter uos ſuſcipient illæ manſiones, iuſte & legitime hactenus exhæredatos pro communis patris ueſtri uitio, niſi per me aliũ patrem: per me inquã in morte mea uos regenerantẽ introducamini, ordine iuſtitiæ ſeruato. Et ſi abiero, uosq; ſic præparauero, iterum uenio aduos, ſcilicet reſurgendo à mortuis, pace inter deũ & uos reformata legatus fidelis: Iterũ inquã uenio, pacẽ & remiſſionẽ peccatorũ uobis annuntians, dicensq; Pax uobis. Deinde accipiã uos ad meipſum. ¶Notate ordinem uerborũ, perpendite diſtinctiões temporũ. Non dico uobis quia uenio & accipio uos ad meipſum: nec eñ uno eodemq; tempore & à mortuis reſurgo, & uos accipiendo ad meipſum tollo de hoc mũdo: ſed nunc quidem præſenti tempore uenio, quia cito reſurgo: uos aũt non ſtatim accipio, ſed tandem accipiã, poſtq̃ & alios ad eaſdem manſiones per uos inuitauero, ut ubi ſum ego & uos ſitis, ſimulq; omnes quoſcunq; uobiſcũ adducetis, ut manſiones impleantur, quę in domo patris mei multę ſunt. Quare aũt multæ ſunt? Videlicet quia diuerſa ſunt merita uenientiũ, diuerſa dona gratiarũ, quæ uobis & illis diſtributa uel diſtribuenda ſunt. Itaq; ſicut alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, atq; alia claritas ſtellarũ: ſtella quoq; differtà ſtella in claritate, ſic & ipſæ manſiones multæ ſunt, & in gloria differunt. Veruntamen omnes in firmamento immortalitatis & incorruptionis ſtabilitæ ſunt. Hæc illa cauſa eſt, propter quã tanta in me fieri permittam, ut uos uidentes timeatis, & omnes in hac nocte ſcandalum in me patiamini, ita ut qui ueſtrum fidentiſſimus eſt (ſicut dixi) ter me neget anteq̃ gallus cantet: poſtea uero confirmatos accipiam uos ad meipſum, quia uidelicet tunc ſequemini, qui, ſicut paulo ante Petro dixi, non poteſtis me modo ſequi. Ecce ad quid uadam dixi uobis. ¶Et quo ego uado ſcitis, & uiã ſcitis. Dicit ei Thomas: Domine neſcimus quo uadis, & quomodo poſſumus uiam ſcire? Mira cœleſtis magiſter docendi arte paruulos adhuc alumnos ſuos ad quærendum excitat, ut attentiores factos melius introducat, dum dicit: Et quo ego uado ſcitis, & uiam ſcitis. Vtiq; Petro dicenti: Domine quo uadis? non dixit ſtatim: Ego ex hoc mundo tranſeo, uel ad patrẽ uado, ſed hoc tantum: Quò ego uado inquit, non potes me modo ſequi, ſequeris aũt poſtea. Proinde adhuc omnibus ſuſpenſis, & quo abiret ſe neſcire arbitrantibus: Domine inquit Thomas, neſcimus quo uadis, & quomodo poſſumus uiam ſcire? Cum inquit, necdum dixeris nobis, quo uadis, quomodo tu dicis nobis: & uiam ſcitis? Conſequitur enim, ut ſi quis aliquã ignoret patriam, multo magis uiam neſciat, quę ducit ad iſtam patriam. Itaq; magis ac magis omnibus intentis ad audiendum, tandem illis uiam indicat, quã ſe neſcire putabant. Nam ſequitur. ¶Dicit ei Ieſus: Ego ſum uia, ueritas, & uita. Me inquit ſcitis, in me credidiſtis, me Chriſtum filium dei uiui confeſſi eſtis. Ego aũt, ego ipſe quẽ ita ſcitis, uia ſum, per quã illuc eundũ uobis eſt, quo ego uado: uia inquã ſum, quod & uoſipſi pene fatemini, dum prompta uoluntate uultis me ſequi, quod tamen modo facere non poteſtis. Ecce ego dico uobis, qualis uia ſum. ¶Nemo uenit ad patrẽ, niſi per me. Quid eſt: Nemo uenit ad patrem, niſi per me: quid inquã eſt, niſi

Mãſiõib⁹ cę ſiq̃ Adæ culpam priuati ſumus Ioh. 11

Añ paſſionẽ dñi oẽs erant in peccatis

Eſa. 46

Apo. 1. & 5

Ioh. 20 Iterũ venio et accipiã vos ad me

Maleergone gant merita ſanctorũ Lutherani 1 Cor. 15

Chriſt eſt via ad patrem

eſt,niſi nemo credit in patrem,ſi non credit & in me? Propterea dixi uobis,creditis in deum, & in me credite. Nam ſiue Iudæus,ſiue hęreticus ſit,nihil proficit,confitendo deũ cœli & terræ,& omnis ornatus eorũ creatorẽ eſſe,nec eũ peruenit ad patrem tali confeſſione, quia non credit in me. Iccirco quẽcunq; pater ad ſe attrahere dignatur,attrahit ad me,ut conformis factus imaginis filij,adoptionẽ accipiat per ſpiritũ adoptionis,fiatq; hæres,cohæres aũt eiuſdẽ filij. ¶ Quare aũt non ſolum dixi:ego ſum uia,ſed addidi,& ueritas & uita? Videlicet quia cũ corde credatur ad iuſtitiã, ore autẽ confeſſio fiat ad ſalutẽ:ſicut bene diligo credentẽ,ſic & uerum facio ore confitentẽ, ſic & nihilominus meipſum oſtendendo æternaliter uiuifico credentem atq; confitentẽ. Itaq; quia nemo recte ambulat,niſi credendo in me,uia ſum:& ga nemo uerax eſt,niſi confitendo me,ueritas ſum:& quia nemo uiuit niſi qui habet me, uita ſum. Etenim nemo habet patrem, niſi qui habet me:nemo uenit ad patrem,niſi qui uidet me. Via ſum per quẽ credendo itur, ueritas per quã confitẽdo peruenitur, uita qua beate ac ſempiterne uiuitur. Igitur (ut iã dixi) & quo ego uado ſcitis,& uiã ſcitis,quia uidelicet & patrem meũ, ad quem uado ſcitis,& me filiũ eiuſdem dei uiui confitentes ſcitis. ¶ Scitis inquam,ſed tamen nondum cognouiſtis. Non eñ ſcire idem omnino eſt quod cognouiſſe. Siquidẽ & mulier,anteq; ducat uirũ, ſcit quem ducere uelit,ueruntamen non recte uel proprie dicitur cognouiſſe, niſi priusq; duxerit,& ei naturali more copulata fuerit. Itaq; & uos nunc quidem iam me ſcitis ſed ſpiritum amoris nondũ accepiſtis,quo ueſtræ animæ deguſtato ſubſtantiã uel naturã uiri ſui,ſcilicet filij dei,ab uniuerſis quæcunq; condita ſunt,diſcernere norint. ⌊Si cognouiſſetis me,& patrem meum utiq; cognouiſſetis.⌋ Si inquam ſicut perſonam meam ſcitis,& creditis me eſſe Chriſtum filium dei uiui, ſi ita ſubſtantiam uel naturam meam cognouiſſetis,& patrẽ meum utiq; cognouiſſetis. Non enim alia patris,atq; alia filij ſubſtantia uel natura eſt,ſed qualis pater,talis & filius eſt. Etenim ſicut dixi Iudęis:Ego & pater unum ſumus. Igitur ſi cognouiſſetis me,ſi quod reuelante non carne & ſanguine,ſed patre meo qui eſt in cœlis,adhuc intrinſecus quaſi à longe proſpexiſtis,illud intra uos accepiſſetis dilatata anima,& aperto ſenſu ad intelligendum ſcripturas,quæ omnes de me loquuntur,& patrem meum utiq; cognouiſſetis, utpote ambulantes in uia eius,ſtantes in ueritate eius,uiuentes uita,quæ abſcondita eſt in illo cum Chriſto filio eius, non ignorantes ſed optime per legem & prophetas & pſalmos agnoſcentes,qualiter de me fieri uoluerit,quale mihi mandatum dederit:qualiter & uobis ad illũ ueſtigia mea ſequendo accedendum ſit. Ita patrem meum cognouiſſetis.⌊Et amodo cognoſcetis eum,& uidiſtis eum.⌋ Poſtq; enim abiero,& præparauero uobis locum,dum iterum uenio ad uos, reconciliationẽ factã annuntians,dicensq; Pax uobis,accipite ſpiritum ſanctum,quoꝝ remiſeritis peccata,remittuntur eis,& aperio uobis ſenſum,ut intelligatis ſcripturas,extunc & me & patrem meum cognoſcetis. Et proinde iam non dico uos ſeruos,ſed amicos meos,quia omnia quæcunq; audiui à patre,id eſt omnia in quibuſcunq; obaudiui patri meo,nota facio uobis. Amplius aũt ex quo iteꝝ ſpiritũ ſanctũ de cœlo do uobis,ut facundi atq; fortes ſitis ad prædicandũ cunctis gentibus me & patrem meũ,ſicut cognouiſtis,& nullo aduerſantiũ errore ullatenus inuoluamini,extunc patris cognitione illuſtrati eritis. Ita cognoſcentes,iam uidiſtis eum. Sic enim cognouiſſe,uidiſſe eſt. Itaq; extunc iam uidiſtis eũ,non dum tamen facie ad faciem, ſed quaſi per ſpeculum in ænigmate,donec accipiam uos ad meipſum,ut ubi ſum ego,& uos ſitis,ex parte cognoſcetis,extunc autem uidentes ſicuti eſt, ſimiles ei eritis. ⌊Dicit ei Philippus: Domine oſtende nobis patrem,& ſufficit nobis.⌋ Quaſi filiũ iam uidiſſet ſicuti eſt,ſic Philippus locutus eſt: Domine (inquiens) oſtende nobis patrem,& ſufficit nobis. Tanq; diceret: Te magiſter & domine Chriſte fili dei uiui,te inquam iam uidimus,& agnouimus,dileximus & confeſſi ſumus,& beatos eſſe fatemur oculos noſtros,quia te uidere meruimus. Iam nihil ſupereſt,niſi ut patrem oſtendas, nam de te ſufficit nobis. Hæc dicens, profecto filium ſe non cognoſcere confirmabat,quia uidelicet in homine uiſibili,inuiſibiles diuinitatis diuitias quærere, uel eſſe neſciebat,ad quas illos & paulo ante inuitauerat, dicendo:Ego ſum uia,& ueritas,& uita. Sequitur ergo. ⌊Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcum ſum,& non cognouiſtis me? Philippe,qui uidet me, uidet & patrem.⌋ Quid hoc loco habet ammirationis quòd ait Philippus: Domine oſtende nobis patrem,& ſufficit nobis,ut tantopere miretur maieſtas ſapientiæ,& dicat? Tanto tempore uobiſcum ſum,& non cognouiſtis me? Nonne paulo ante ignorantiam diſcipulorum ſine ammiratione ſignificauit, dicendo:Si cognouiſſetis me,& patrem meum utique cognouiſſetis. Ergòne minoris eſt ignorantiæ ſiue erroris, neque patrem adhuc, neque filium cognouiſſe, quàm putare filium ſine patre,uel facilius quàm patrem,ſicuti eſt,uideri poſſe? Ita plane ſentiendum eſt. Nam qui neque patrem adhuc neque filium cognoſcit, ſicut eatenus non cognoſcebant Apoſtoli, puer uel infans eſt, cui lacte & non ſolido cibo opus ſit:qui uero poſt aduentum ſpiritus ſancti, ex quo apertis ſenſibus ſcripturas oportet intelligi,filium magis q̃ patrem uiſibilem eſſe aſſerit, hæreticus eſt, quia diſſimilem uel inæqualem patri filium facit. Igitur aduerſus Cherinti &

Rom.8

Via, ueritas & uita.

Rom.10

Quid ſcire & cognoſcere

Iohan.10

Mat.16

Coloſſ.3.

Lucæ.24

Ioh.20

Luc.24

Ioh.15

1.Cor.13

1.Ioh.3

Luc.24

Melius eſt ſanctẽ eſſe, q̃ hæreticum

Arrij blaſphemias, cęterorũq; qui conſubſtantialitem patris & filij negare auſi ſunt, nos quo ammirantes hanc opportune audiamus ammirationẽ dicentis: Tanto tempore uobiſcũ ſum & nõ cognouiſtis me? Tanto inquit tempore, tam ueri ſermonis, tamq; admirandoꝝ operum

Mat.15 teſtificatione inſtructi, adhuc & uos ſine intellectu eſtis, neq; cognoſcitis me non ſolum uiſibilem hominem, ſed & inuiſibilem deum eſſe? Quomodo enim cognoſcitis, qui uidentes me

Qui uidet me uidet et pr̃em hominem, totum illud quod eſt Chriſtus filius dei uiui, uos uidiſſe putatis, & dicitis: Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis? ¶ Philippe qui uidet me, uidet & patrẽ. Non enim aliud ſum ego, & aliud pater: non aliud inquam licet alius, quia nõ diſſimilis qualitate, ſed æqualis quãtitate: non diuerſus habitu, non remotus loco, non tempore poſterior, ſed omne quod pater, hoc & filius eſt, niſi hoc tantum q̃ ille ſolum pater & non filius eſt: ego autem ſolum filius & nõ pater. Igitur qui me ṽidet, uidet & patrẽ, & econtra qui me non uidet, nõ poteſt uidere pa-

Ego in pr̃e et pr̃ in me trem. ⌊ Quomodo tu dicis, oſtende nobis patrẽ? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? ⌋ Quomodo inquit tu dicis, oſtende nobis patrẽ, uidelicet addendo, & ſufficit nobis, quaſi filium ſicuti eſt, iam uideris? Non credis quia ego in patre, & pater in me eſt? id eſt, q̃ tota natura patris in filio, tota nihilominus natura filij in patre eſt, ita ut ego & pater unum ſimus, & alter ſine altero nunq̃ uideat, nihil loquatur, nihil operetur? Hoc ergo rectius dixiſſes, oſtende nobis deum, & ſufficit nobis: deum inquam, unum patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum,

1 Timo. 6

Exodi 33 qui eſt ſine ulla differentia deus inuiſibilis, qui habitat lucem inacceſſibilem, quem uidit mortalium nemo, nec uidere poteſt: Nec enim uidebit me homo (inquit ad Moyſen) & uiuere poteſt. Hoc profecto recte dicat homo fidelis, qui tædium patitur præſentis, & amorem habet futuri ſeculi, qui diligit deũ, & hoc nequam faſtidit ſeculum, dicat inquam talis: Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Quemadmodũ enim (inquit Pſalmiſta) deſyderat ceruus ad fon-

Pſalmo 41 Ioh̃. 1 tes aquarum, ita deſyderat anima mea ad te deus: Sitiuit anima mea ad deũ fontem uiuũ, quãdo ueniam & apparebo ante faciem dei? Deũ enim (inquit Iohannes Baptiſta) uemo uidit unq̃, unigenitus, q̃ eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Hoc aũt ualde reprehenſibilis ignorantię eſt, q̃ ſi dicitis: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, neſcientes & non credentes, quia ego

Ioh.10 in patre, & pater in me eſt. Proinde ſicut dixi Iudæis, q̃ ſi uerbis meis non creditis, operibus credite, ut cognoſcatis & credatis, quia in me eſt pater, & ego in patre meo, & uobis dico modo. ⌊ Verba quę ego loquor uobis, à meipſo non loquor. Pater autem in me manens, ipſe facit

A meipſo nõ loquor opera. ⌋ Hic & illic duo teſtimonia compono, alterum dictoꝝ, & alterum factoꝝ. Dignũ hoc in ſermone meo teſtimonium eſt, quia ſicut ſcitis, ſicut per omnia experti eſtis, uerba quę ego loquor uobis, à meipſo non loquor, id eſt, non de corde meo, ſicut propheta mendax confingo. Verum namq; habent effectum uerba quæcunq; loquor. Dicit namq; lex:

Deu.18 Hoc habebis ſignum, quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui propheta confinxit &c. Ergo ueꝝ & dignum eſt in ſermone meo teſtimonium, quod ſecundum legem ſaltem uobis amicis meis ſatisfacere debuerat ad credendum, uerum iſtud quoq; eſſe, quod & uobis diſcentibus, & Iudæis aduerſantibus perſæpe dico, quia in me eſt pater, & ego in patre meo. Ecce aũt cum hoc teſtimonio dictorum, palam oĩbus decertat aliud teſtimoniũ factoꝝ. Nã pater in me manens, ipſe facit opera. Nunquid ſi mentirer in ſermone, pater mecũ eſſet in tantoꝝ opeꝝ exhibitione? Nunquid

1 Regũ 16 Deu.17. & 19 maneret, uel tamdiu permanſiſſet in me mirabilium effector ſpiritus eius, qui à ſuperbiẽtibus ſolet recedere, ſicut receſſit à Saul? Igitur quia & in lege ſcriptum eſt, q̃ duorum hominum teſtimonium ueꝝ ſit, quid ultrà hæretis? ⌊ Non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt? ⌋ Siquidem ſcripturam legalem ſequamini, credite propter ueritatis & ſapientiæ ſermonem, quem ex me iugiter audiſtis. ⌊ Alioquin propter opera ipſa credite. ⌋ Alioquin, id eſt & ſi uos potius ſigna petitis, neq; ſapientia & ueritate contenti eſtis, propter opera ipſa credite, quæ ex patre meo multa uobis oſtendi. Nunquid uero ſolus ego teſtimonium eoꝝ quæ dico opera cœleſtia facio? ⌊ Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipſe faciet, & maiora horum faciet, quia ego uado ad patrem. ⌋ Ecce hæc ipſa uerba quæ nunc loquor dicens: Amen amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet, poſtmodum uiſuri eſtis, utrum à meipſo loquor, id eſt de proprio corde confingam effectu caritura, an permanente patre in me, palam fiant omni mundo teſte, omni mundo, quaſi ad ſpectacu-

Q̃ño aplĩma ſora fecerunt q̃ Chriſtus lum lætis animarum ſuaꝝ curſibus, in unam fidem nominis mei concurrente. ¶ Dicat aliquis Quomodo, uel in quo maiora, qui credit in te faciet opera? Quænam poſſunt eſſe maiora? Ad

Act.5 hæc inquã: Ecce ego, ut taceam cętera, quæ facturus eſt qui credit in me, forte dubitabili maioritate operibus meis præferenda, Verbi gratia, quale eſt in plateis poni infirmos in lectulis ut ueniente illo qui credit in me, ſaltem umbra illius obumbret quenq̃ illorum, & liberentur ab infirmitatibus ſuis, ut inqnam de huiuſmodi taceam, ecce dico uobis: Ego ſalutaris doctri næ ſermone una tantum lingua, Hebræa ſcilicet, in una tantũm gente iſta non ualde magna præ dico, & pauciſſimos ex eis conuerto, uos autem qui creditis in me, poſtmodum ſancto ſpi-

ritu

ritu accepto, linguis omnibus, omnium quippe in ore uestro nascentur genera linguarum, omnibus inquam linguis cœlestis sapientiæ sermonem cunctis gentibus loquemini, qui eratis homines idiotæ, & sine literis, & innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuo- Act. 4
so labore in æternã salutẽ acquiretis. Ergo q credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, Quia vado
& maiora horum faciet. ¶Vnde uero hoc illi, qui credit in me, ut tanta faciat? Videlicet quia ad patrem
ad patrem uado. Per hoc enim quòd transeo ex hoc mundo ad patrem, factus pro uobis illi Phil. 2
obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis: per hoc inquam fiet, ut uos remissionẽ peccatorum accipientes, aliorum quoq; peccata remittere possitis. In ipsa quippe morte, qua uado ad patrem, uos eidem patri deo reconciliabimini, & tunc induemini uirtute ex alto, ut fiat Lucæ 24
quod scriptum est: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuũ eius annuntiat firmamentũ. Psalmo 18
Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiantur uoces eorum. In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ uerba eorum. Hæc profecto maiora sunt horum, quę nunc ego per me facio, & hæc paulo post facietis, quia ego ad patrem uado. ⌊Et quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam, ut glorificetur pater in filio.⌋ Modo petitis dicentes: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis: petitis inquam, sed non in nomine meo, nec enim cognouistis me adhuc, cum tanto tempore uobiscum sim. Non inquam cognouistis, quia ego in patre, & pater in me est, & quia nemo uenit ad patrem, nisi per me, neq; accipit quisquam à patre, nisi per me, & iccirco usq; modo non petistis quicquam in nomine meo. Tunc sancto spiritu edocti ueritatis petetis dicentes: Domine ostende nobis patrẽ In noĩe meo.
in teipso, & teipsum in patre tuo, & quodcunq; sic petieritis, quodcunq; postulaueritis in confessione nominis mei, scilicet filij dei, & saluatoris uestri (hoc enim nomen meum est, & in hoc nomine petitis, quoties ea quæ salutis sunt, petitis) hoc faciam, ut pater glorificetur in filio, ut ostendatur uobis pater in meipso. Tunc etenim uos, qui modo dicitis: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, filium cognoscetis, & cognoscendo filium, patrem quoq; cognoscetis. 1 Cor. 13
Ita ergo glorificabitur, ita uobis glorioſus ostendetur pater in filio, & uidebitis eum, nunc quidem dum adhuc in mundo estis, per speculum & in ænigmate & cognoscetis ex parte, postea uero cognoscetis sicut & cogniti estis, & facie ad faciem desyderatum in filio patrem uidebitis. Hoc (inquam) faciam, si petieritis patrem in nomine meo. Si quid petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Non uos, neq; illorum quenquam, qui per uos credituri sunt, hic error inuoluat, ut putet sic omnem orationem dirigendam esse ad patrem, per me Chm̃ filium eius, ut ad personam filij nullam debere dirigi suspicetur. Nam & quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. ⌊Et si quid petieritis me in nomine meo, Sermo de dihoc faciam.⌋ Hæc de consubstantialitate patris & filij dixit ipse filius dei, ad corrigendum lectione
sensum illum, quo dixerat Philippus: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Nunc ad inceptum reuertitur, & sermonem de dilectione, quem interruperant Petrus, Thomas, & Philippus, Ille dicendo: Domine quo uadis, Hic autem: Domine nescimus quo uadis, & quomodo possumus uiam scire, Iste uero: Dñe ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Sermonem (inquam) de dilectione sic inchoatum: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem, hoc modo prosequitur. ⌊Si diligitis me, mandata mea seruate. Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum.⌋ Quoniam (inquit) ego (ut supra dixi) dilexi uos, & pro magna uestri dilectione uado parare uobis locum, imò uosipsos parare, & dignos facere mansionibus illis, quę in domo patris multæ sunt, si uos non ingrati æqua uicissitudine diligitis me, mandata mea seruate, illa uidelicet, quæ iam dare uobis cœperam, dicens: Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Mandatum quippe dilectionis, & unum mandatum, & mul Mandatũ no
ta mandata sunt. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimo- uũ do uobis.
nium dices, & cætera mandata in hoc uno instaurantur: Diliges proximum tuum sicut te- Rom. 13
ipsum. Hæc ergo mandata mea seruate, & sic inuicem diligite, sicut dilexi uos. Ecce ego ipse rogabo patrem
qui uobis hoc dilectionis mandatum do, prior ipse faciens quod iubeo, uos que in finem, id meum in ara
est, usque ad mortem diligens, ecce in ara crucis rogabo patrem meum, ecce in die passionis crucis.
meæ, preces supplicationesque ad eum, qui in me saluum facere possit à morte, cum clamore Heb. 5
ualido, ac multis lachrymis offeram, & exaudiendus sum pro mea reuerentia. Ita rogando patrem (sicut ait Philippus) ostendam uobis. Patrem (inquam) in meipso, & meipsum in patre meo ostendam uobis: Cuius ostensionis principium hoc erit, quia pater & alium paracletum dabit uobis, scilicet spiritum ueritatis. Erratis enim nescientes scripturas, dum optatis quod uobis non expedit, uidelicet ut non uadam, & tamen dicitis: Ostende nobis patrẽ, ignorantes parietem inimicitiarum stare inter deum & homines, non aliter soluendũ, nisi ego uadam, nisi ego per passionem mortis transeam ex hoc mundo ad patrem. ¶Me ergo rogante, Ephe. 2
& meipsum in cruce sacrificium offerente, fiet ut patrem ostendam uobis, & ille me assum- Aliũ paracle
pto, uobisq; per absentiã corporis ablato, aliũ paracletũ det uobis, spiritũ ueritatis. Paracletus tum dabit
vobis

Græce

Græce, Latine consolator dicitur. Iccirco autem hic spiritus ueritatis recte paracletus uel consolator dicitur, quia uidelicet filios sponsi de morte uel, absentia patris consolatur uero scripturarum sensu, dicendo ꝙ sic oportuit pati Christũ, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ. ¶ Quo nomine nusq̃ antehac appellatus inuenitur, quia uidelicet q̃is ueteribus sanctis, & ipsis ante passionẽ Christi Apostolis datus fuerit, non sic ulli datus erat, ut deberet appellari paracletus, nec em̃ in remissionem peccatorum fuerat datus, anteq̃ glorificaretur Iesus. In eo quippe tota est consolatio paracleti, quia luctum antiquum per sacramentum passionis Christi abstergit, dum de deo patre per mortem filij sui propitio facto, noua regeneratione de filijs irę, filios reddit gratiæ: de seruis peccati, filios iustitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios uitæ & acquisitionis. Extunc dicimus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati: & ex tũc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Principium igitur nobis patrem ostendendi paraclesis est spiritus sancti, in remissionem peccatorũ dati, ex quo summus pontifex noster, qui hęc loquitur, per suum sanguinem ad rogandum patrem in sancta sanctorũ introiens, æternam redemptionem inuenit. ¶ Quam eius rogatu longe ante propheta spirituali oculo intuens, affectuosa imprecatione fic ait: Exaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen dei Iacob. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Impleat dominus omnes petitiones tuas, & cætera usq; ad finem psalmi. Igitur pupillis suis coram positis, sponsus iste continuo auferendus, tutorẽ magnum prouidens: & ego inquit rogabo patrem meũ, & ille me (ficut Esaias dixit) pro transgressoribus exorantem, ut non pereant exaudiens, alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, ut perducat uos ad uidendum patrem facie ad faciem, ut ostendat uobis in filio patrem, & filium in patre manentem, & ipse in uobis manẽs, commanere faciant intra uos gloriosam & æternam patris & filij, suamq; inseparabilem & unam maiestatem. Sequitur, & dicit de eodem paracleto ueritatis spiritu. ⌊Quem mundus non potest accipere, quia non uidit eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit.⌋ Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem paracletum hunc spiritum ueritatis non possunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet quia cõsolationem suam habent, quia non lugent, quia de peccatis suis, quos hic paracletus remissor est, non dolent. Paraclesis namq;, id est consolatio gaudentibus importuna & superuacua est. Igitur amatoribus mundi huius, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis, non datur paracletus hic, sed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Item: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi cotidie, ubi est deus tuus, & his similia. ¶ Itaq; paracletum hunc mundus non potest accipere. Quare? Quia non uidit eum, nec scit eum. Quòd non uidit, infidelitatis est: quòd nescit eum, superbię est. Infidelitatis namq; est, non respicere uel non curare, nisi præsentia quę uidentur, & in illis intentum uel contentum esse, ut non cogitet æterna quę non uidentur. Item superbiæ est, non scire, id est non approbare talem paracletum, imò & uitam eorũ, qui consolationes eius exquirunt, æstimare insaniam, & finem illorum sine honore: Vos autem inquit, qui mundo gaudente inde ploratis & fletis, unde gaudet ille: uos inquam cognoscetis eam. Et unde cognoscetis eum? Quia apud uos manebit, & in uobis erit. Duobus modis appropinquabit, quia paraclesin suam, scilicet remissionem peccatorũ uisibilibus operando sacramentis, apud uos manebit, id est nunq̃ ecclesiastico conuentui deerit, & priuatam uel propriam infundendo gratiam, in uobis erit, & si non semper manebit, quia uidelicet pręter eum, de quo dictum est: Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, pręter eum inquam in nullo semper manet, sed nonnunq̃ de sua quam libet sancta mansiõe se subtrahit, itereq; oratione uel dei laude inuitatus redit. Quod cum ex multis liquido constet sanctę scripturę locis, manifestius in Helizęo propheta gestũ sacra narrat historia. Qui cũ consuleretur à rege Israel, dicente: Quare cõgregauit nos dñs tres reges, ut traderet in manu Moab, adducite mihi inqt psaltẽ, cũq; caneret psaltes facta est sup eũ manus domini, &c. Igitur apud uos manebit inquit, quia sacramentorũ uirtute uel effectu nunq̃ deerit: in uobis autem gratia quidem semper erit, non tamen eiusdem graitę semper actu manebit. Sequitur ⌊Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos.⌋ O ammirabilis testatio, ubi eadem morte patris, qua se putant orphanos fieri, nascuntur, & hæreditatem capiunt filij, & eodem patre resurgente à mortuis, simul cũ eo tutor paracletus uenit, testificatus de illo quia uiuit, totamq; illis in omni prætorio uel concilio defensurus hæreditatem paternæ resurrectionis: Quia de acquirendo inquit, alio consolatore audistis, iccirco uos orphanos fore arbitrantes contristamini. Non ita erit. Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. ¶ Potius si non abirem, uos orphani essetis, illa uidelicet orphanitate, quam deplorans propheta dicit:

Recordare

Lucæ. 24 Paraclet⁹ dr ꝓpter remissionẽ pcto⁹ꝝ

Heb. 9 Dauid deoratione Christi in cruce Psalmo. 17

Esa. 53 Vt maneat uobiscũ in æternum

Mundus qa gaudet ī præsenti, nõ accipit paracletũ Prou. 2 Psalmo 118 Psalmo 41

Quia nõ uidit eum neq; scit eum 2. Cori. 4

Sap. 5

Apd uos manebit dupl⁹r.

Iohã. 1

4. Regũ 3

Mirabile testamẽtũ chri

Orphani qui dici debent

Recordare domine & uide quid acciderit nobis, intuere & reſpice opprobrium noſtrum. Pupilli facti ſumus abſq; patre, matres noſtræ quaſi uiduæ. Patres noſtri peccauerũt & nõ ſunt nos autem iniquitates eoꝝ portauimus. Quid enim acciderit uobis, unde ſitis orphani, niſi qa patres ueſtri peccauerũt, & non ſunt, uos autem iniquitates eoꝝ portaſtis. Quid eſt aliud opprobrium ueſtrum, niſi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti eſtis abſq; deo patre, & hęreditas ueſtra uerſa eſt ad alienos, domus ueſtra ad extraneos, quia qui debueratis filij gratiæ dei, & coloni eſſe paradiſi, nunc filij iræ ſicut & cæteri, ad alienam hæreditatem mortis, & extraneam domum tenebrarum deturbati eſtis. Igitur nũc uſq; orphani à deo pro culpa ueteris Adam, renaſcituri iam eſtis eidem deo per me nouum Adã. Non enim relinquam uos orphanos, ſed uadam, & iterum uos per mortem meã parturiam deo, & hoc facto reſurgens iteꝝ ueniam ad uos. Quando fiet hoc? Ait. ⌊Adhuc modicum, & mundus meiam non uidet: uos autem uidetis me, quia ego uiuo & uos uiuetis. Modicum inquit ſupereſt. Quantum enim eſt hinc uſq; in horam ſequentis diei nonam, tantillum uidet me mundus iſte in maligno poſitus, & ab hora nona iam me non uidet, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro, niſi die illa qua iudicabitur. Tũc em̃ iſti impij amatores mundi uidebunt: uidebunt inquam in quem tranſfixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non eſtis, quos ego de hoc mũdo elegi, item poſt hoc modicũ uidebitis me, quia ego uiuo, & uiuens uobis appareo: Viuo inquam, & uos in æternũ uiuetis, propter hoc ipſum q̃ uiuo, mortuus pro uobis. Prius tamen ueſtigia mortis meæ ſequemini. Et proinde non dixi, quia eodem tempore quo ego uiuo, & uos uiuetis: ſed ego nunc quidem, id eſt præſenti tempore uiuo, quia cito reſurgo. Vos autem omnes in nouiſſimo die reſurgetis, mecumq; in ſempiternũ uiuetis. ⌊In illo die uos cognoſcetis, quia ego ſum in patre meo, & uos in me, & ego in uobis.⌋ Illo inquit die, in nomine magnæ ſolennitatis, die magni & ueri luminis, cuius intuitu Pſalmiſta cantandum poſt captiuitatem in ædificatione domus, canticũ præcinuit dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra: Illo inquam die uos cognoſcetis, quia ego in patre meo, & pater in me eſt, quod non modo cognoſcentes dicitis: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, & annũtiabitis de die in diem, id eſt, de patre in filiũ, uel de filio euntes in patrem, prædicabitis hoc ſalutare dei, ſcilicet quomodo ego patrẽ rogaueri, & alium paracletũ dederit uobis. Ita iuxta propheticũ prædicti pſalmi titulũ, ædificabitis domũ poſt captiuitatem, id eſt, Eccleſiam nouam de gentibus, poſt peccati & mortis deſtructionem. Et iam tunc quidẽ, dũ ego uiuo, primus uel princeps in gloria reſurrectiõis fulgeo, uos cognoſcetis quia ego in patre meo, & pater in me eſt: Amplius autem dum uos uiuetis, cũ uos quoq; reſurrexeritis, hoc ipſum cognoſcetis, qa non iam ex patre, non per ſpeculum & in ænigmate, ſed facie ad faciẽ uidebitis. Sequitur. ⌊Qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me.⌋ Oſtenſo quem uſq; in finem ſuos diligat ipſe, quomodo prior mox facturus ſit q̃d præcipit ipſe, nõ diligendo uerbo neq; lingua, ſed opere & ueritate: deinceps quo fine & ea nobis dilectio ſit obſeruanda, latius incipit exponere. ¶ Qui habet inquit mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Ac ſi dicat: Iccirco ſupra dixi, ſi diligitis me, mandata mea ſeruate: quia uidelicet dignitas dilectionis non in uocis ſuperficie, ſed in ueritate cõſiſtit, & in opere. Igitur qui habet mandata mea, & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Alioquin ſi habeat & non ſeruet hoc ſigno cognoſcat ſeipſum, quia non eſt de ſorte diligentiũ me, ſed de gente iſta peccatrice, de hypocritis iſtis, de q̃bus bene prophetauit Eſaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Hic inquam comparabitur uiro, conſyderanti uultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſyderauit ſe, & abijt, & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem habet, & ſeruat ea, huius anima comparabitur filio regis, cuius omnis gloria ab intus, quanq̃ & foris eadem gloria nonnihil refulgeat in fimbrijs aureis, quapropter & concupiſcet rex ſpeciem eius. Vnde & ſequitur. ⌊Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum.⌋ O q̃ beata dilectio, quæ non ut ſeruilis timor dubiam liberationem, ſed certam gratiam, iamq; præſentem ex parte habet remunerationem. Seruum quippe timor pœnę ſubigit, atq; ad audienda domini præcepta plagarũ comminatione compellit, & iccirco nondum meretur diligi, nondũ admitti conſilijs, uel ſecreta domini ſui noſſe dignus exiſtit. ¶ Amicũ autem dilectio ſic dilatauit, ut cum præceptum acceptauerit, placitum quoq; non recuſet conſilium: ut Verbi gratia, non ſit contentus cauiſſe adulterium, ſed etiam ualeat meliori amore occupatus, licitum contemnere coniugiũ. Hic (ut ait propheta) in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius, panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt, regem in decore ſuo uidebunt oculi eius. Ait ergo: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Qui (inquit) diligit me, propter hoc ipſum quia diligit, & cuncta etiam licita dilectioni meæ poſtponit, diligetur familiarius à patre meo, qui cõmuniter omnes prior dilexit, ſicut iam alio loco dixi, quia ſic dilexit deus mundum, ut filiũ ſuũ unigenitum daret: diligetur inquam familiarius, & panis ſcripturarum, panis utiq; uitæ & intellectus

Hęreditas noſtra verſa ad alienos

Zach. 12

annũtiabitis de die in diẽ.

1 Cor. 15

1 Ioh. 3 Dilectio in ope cõſiſtit, nõ in verbo.

Mat. 15 Eſa. 29 Iacobi, 1.

Pſalmo. 44

Timor ſeruilis

Dilectio amici. Eſai. 33

Diliget a patre meo Ioh. 3.

tellectus dabitur illi ad manducandū,& aquę fideles ſapientiæ ſalutaris ad bibendū,ſicq; cibatus atq; potatus,dū ſpaciat per amplum cōtēplationis cāpum, regē in decore ſuo uidebit interioribus oculis ſuis,quē(ut paulo ante dixi)uos nō cognouiſtis,cum tanto tempore uobiſcum ſim. Videbunt inquā oculi eius,imò nunc uidere incipient regem in decore ſuo,nā in futura uita perficiet hęc beata uiſio. ¶Dicit ei Iudas,nō ille Iſcariotis:Domine quid factū eſt, qa manifeſtaturus es teipſum nobis,& nō mundo? ¶Iudas iſte,cognominis eius qui fuit proditor,quis ſit,iam alio loco dictum eſt,uidelicet frater Iacobi minoris,qui & Thaddæus dicit Domine inquit quid factum,ſubauditur,ſi tu nondū nobis manifeſtatus es? ſi enim teipſum nobis & non mundo manifeſturus es,ergo nec nobis adhuc manifeſtatus es. Nam te qūo nos uidimus,ſic uidit & mundus:uidit inquam te,uidit opera tua mirifica mundus,quæ & nos uidimus. Quid ergo factum eſt,ſi non in omnibus his manifeſtatio tui facta eſt? ¶Reſpondit ei Ieſus:Si quis diligit me,ſermonem meum ſeruabit. Et pater meus diligetur eum,& ad eum ueniemus,& manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat. Et ſermonem quem audiſtis,non eſt meus,ſed eius qui miſit me patris. Hæc locutus ſum uobis, apud uos manens. ¶Reſponſionem hanc ad percontationē prędicti diſcipuli dicentis:Domine quid factū eſt,quia manifeſtaturus es teipſum nobis,& non mundo,reddere ſe tandem innuens. Hæc inquit locutus ſum uobis,apud uos manens. Ac ſi diceret:Apud uos manēs præſentia corporali,nō meipſum uobis adhuc manifeſtaui,ſed tantū annuntiaui,& locutus ſum, & ſermonem feci,quem ſi quis ſeruauerit,hoc magnum recipiet præmiū,q; ego manifeſtabo ei meipſum. Hoc eſt quod ait:ſi quis diligit me,ſermonē meum ſeruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum ueniemus,& manſionem apud eum faciemus. Quibus dictis & idē confirmat, q; iam dixerat:qui autē diligit me, diligetur à patre meo,& ego diligam eū,& manifeſtabo ei meipſum,ſimulq; & eiuſdē manifeſtationis melius exprimit modū. Quis eñ modus erit eius manifeſtationis? Et ad eū inquit ueniemus,& manſionē apud eū faciemus. ¶Non ergo putādum eſt hoc eſſe manifeſtari dei filiū diligentibus eum,q; ueniet cū nubibus,ut uideat eū oīs oculus,quanq; & hoc fine dubio futurū ſit, quo uidelicet mō eum uidebunt,& q eum pepugerunt. Et quidē aduentus ille ſicut fulgur parens ab oriente uſq; in occidentē,ſic oībus conſpicuus expectantiū,iuſtoq; erit lętitia:quia cū apparuerit(inqt Apoſt.)Chriſtus uita ueſtra,tūc & uos apparebitis cū illo in gloria,ſed expreſſa eſt magnificentius hæc manifeſtatio,de qua nūc agitur: quia ueniemus inquit ad eū,& manſionē apud eū faciemus. Igit intus diligētibus dei filium,intus inquā,in interioribus animę,dilectus ipſe filius cū pre manifeſtat. Et hoc pfecto magnū dilectionis eſt premiū,q; pater & filius per ſpiritū ſctm̄ deus unus,dilectę animę intrinſecus mira & ineffabilis charitatis uoluptate copulat. ¶Sed quomodo inquis dictū eſt hic:& manſionē apud eum faciemus,cum alibi propriū hoc fuerit ſignū,quo ſanctus ſanctoq; foret agnoſcendus,ſcilicet manſio ſancti ſpiritus,qui alterius naturę nō eſt,q; pater & filius,quibus de perſonis hic enuntiatur:& ad eum ueniemus,& manſionē apud eū faciemus. Ergo q̄diu in hoc mortali corpore uiuit,manet quidē in animabus ſanctis per manifeſtationē filij,pater & filius,nihilominus & ſanctus(ſicut ſuperius iam dictū eſt)utriuſq; ſpiritus,per infuſionē autē propriæ ſubſtantię,ut manſione ęterna maneat,hoc in remuneratione uēturi ſeculi adimplendum felicit' expectatur. Nam nunc quidem dilectus mittit manū ſuam per foramen,& uenter humanæ infirmitatis intremiſcit ad tactum illius, uel tanq; fibilus auræ tenuis,raptum figens oſculum, fugit idem dilectus,in illa autē beata uita,amicus amicæ plena & permanente uoluptate copulabitur:Et gaudebit (inquit prophęta)ſponſus ſuper ſponſam,& gaudebit ſuper te deus tuus. Talis manſio patris & filij & ſpiritus ſancti,præſertim dilectionis ędificatione pręparatur. Ait ergo:ſi quis diligit me,ſermonem meū ſeruabit,& pater meus diliget eū, & ad eum ueniemus,& manſionē apud eum faciemus. Ecce Euāgelica uoce dominus demonſtrat cur Pſalmiſta dixerit: Omnis conſummationis uidi finē,latū mādatum tuū nimis. Quid enim latius hoc mandato dilectionis,quo ſic mens humana dilatatur,ut intra ſubſtantiæ ſuæ palatiū,maieſtatem capere poſſit patris,& filij,& ſpiritus ſancti? Sapiat hoc,& ſuaui guſtu uideat is,qui in terris uitā cęlicā ducens,& bene eruditus magiſterio diuini amoris, agere nouit in templo cordis ſui ſolennitatē delicioſę contemplationis. Nā qui labororant & onerati ſunt q̄diu ſua ferunt onera, refectionem huius dulcedinis ſapere nequeunt. Sequitur. Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat:& qui ſermones meos non ſeruat,nō diligit me. Non ergo credat aliquis,quicqd ſibi animus de dilectione dei ſine operis atteſtatione reſponderit:operatur etem̄ magna,ſi eſt:ſi uero operari renuerit,amor non eſt. Ne uero leue quis putet quod ait dominus: Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat. Ne inquā parua cuiq; uideatur indignitas,non ſeruare ſermones ab eo dictos,ecce iterū dicit:¶Et ſermonem quem audiſtis non eſt meus,ſed eius qui miſit me patris. Nā & hoc paulo ante dixit:Verba quæ ego loquor uobis,à meipſo non loquor. Certe qui ſermonem ſuū loquitur,mendaciū loquitur,& authoritate legis iam ſæpe dicta contemnendus eſt,quia mendax eſt. Sermo autem quem audiſtis

impletur

Iudas Thaddæus.

Ad eum ueniemus Apo.1

Coloſſ.3

Manſionem apud eum faciemus

Cant.5 3.Reg.19

Eſa.62

Pſal.28 Latū mandatū tuū nimis

Dilectio ſine operatione nihil eſt

Sermonē quē audiſtis,non eſt meus Deut.18

impletur,& ab effectibus ſuis uerax eſſe cõprobatur. Ergo meus inquit nõ eſt, ergo à meipſo de, pprio corde cõfictus nõ ẽ, ſed ẽ eius q̃ miſit me patris, teſtantibus opibus quę uidiſtis, quę uiſuri, quęq; in noie meo facturi eſtis. Proinde q̃ ſermones meos nõ ſeruat, non leue hoc eẽ putet: ſpernendo qppe ſermonẽ quẽ audiſtis, ſpernit eũ cuius ſermo ẽ, ſc3 patrẽ q̃ miſit me. Hæc locutus ſum uobis apud uos manens. Quęrebatis inquit, dñe quid factũ ẽ, quia manifeſtatur es teipſum nobis, & nõ mundo: ecce dico uobis quid factũ ſit: Manens apud uos myſterio regni dei in parabolis & puerbijs locutus ſum uobis, & quaſi paruulis ſenſu, lac uobis potũ dedi, nõ eſcã. Nõ dũ em̃ poteratis, ſed ne nunc quidẽ poteſtis. Hoc hactenus factũ ẽ. ¶ Paracletus autẽ ſpũs ſanctus, quẽ mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia & ſuggeret uobis oĩa quæcũq; dixero uobis. ¶ Igitur hactenus dicẽdo uos exterius, utpote homo uiſibilis, ego plãtationẽ nouã plantaui atq; rigaui, ſpũs aũt ſctũs, qui paracletus. i. cõſolator dicitur, & eſt procauſa quã ſuperius dixi, ille incrementũ dabit, docendo uos omnia & ſuggerẽdo intrinſecus omnia quæcũq; dixero uobis. Omnia inquã, docebit uos quęcũq; hactenus dixi, & oĩa quę cunq; dixero uobis ſuggeret uobis, & ſcribet in tabulis carnalibus cordis ueſtri. Ego enim qui hactenus locutus ſum uobis uiſibilis homo uoce elementari, ego inquã, idẽ ipſe, deinceps loquar uobis interna locutione iã dicti ſpiritus ſancti. Sic enim ueniet, & ſic mittetur in nomine meo, ut paracletus ſit, id ẽ, expectatã ab omnibus ſanctis cõſolationẽ Iſrael afferat uobis & illis: uobis inquã, qui me loquentẽ audiſtis & credidiſtis: & eis, qui p uerbũ ueſtrum credituri ſunt in me. Extunc incipiet illa manifeſtatio, quã ꝓmiſi dicens, qui autẽ diligit me diligetur à patre meo, & ego diligã eũ, & ad eum ueniemus, & manſionẽ apud eum faciemus, quã neſciẽtes dicitis, dñe oſtende nobis patrẽ, & ſufficit nobis, itemq;, domine quid factũ eſt, quia manifeſtaturus es teipſum nobis & nõ mundo. Hoc interim depoſcit neceſſarius ordo ueſtræ ſalutis, ut per mortẽ meã deo reconciliamini. Dico ergo: ¶ Pacem meam relinquo uobis, pacẽ meam do uobis. ¶ Pax amicitiæ fructus eſt, ſicut econtrario bellũ inimicitiæ opus eſt. Quę uidelicet pax, tanto gratior & deſiderabilior uenit, quanto grauiori diſpendio eius, qui minor & infirmior eſt, inimicitiæ geruntur: uerbi gratia, ubi uictor uictos omnes morti addiceret, dulcius nomen uel pacis opus eſt, quã ubi uictor uictis reſeruatis ſolũmodo tributa, quanq̃ difficilia indiceret. Erant autem inter deum & homines inimicitię nimis graues, nec dubium erat, quin in prẽlio iudicñ deus omnino ſuperior foret. Nam & ſi qui erant homines fideles & iuſti, uidelicet quales fuerunt Abrahã, Iſaac & Iacob, & quiq; ſimiles illis: tanta erat illorum iuſtitia cõparatione debiti, quãta eſt fortitudo regis occurrentis cum decem milibus, ei qui cũ uigiti milibus aduerſum ſe uenit. Ergo quanto maiori malo generis humani prædictæ inimicitię gerebantur, tanto magis neceſſaria pax hominibus erat. ¶ Sed quã nos legationẽ miſiſſemus ea quæ pacis ſunt rogaturi, niſi ultro ſe obtuliſſet pax noſtra Chriſtus filius dei, qui pro eo quòd ſolus erat innocens, ſolus & poterat rationes perorare noſtræ pacis? Ipſe eſt enim (inquit Apoſtolus) pax noſtra, qui fecit utraq; unum, & medium parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua, legem mandatorum ſuorũ decretis euacuans, ut duos cõdat in ſemet ipſum, in unũ nouum hominẽ, faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno corpore deo, p crucẽ, interficiens inimicitias in ſemetipſo, & ueniens euangelizauit pacem uobis qui longe fuiſtis, & pacem his qui prope, quoniã per ipſum habemus acceſſum ambo in uno ſpiritu ad patrem. Igitur interrogatus dominus à diſcipulo, dicente: Domine quid factum eſt, quia manifeſtaturus es teipſum uobis & non mundo, cum dixiſſet, hæc locutus ſum uobis apud uos manens, paracletus autem ſpiritus ſanctus quẽ mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia quæcũq; dixero uobis, adhuc altius eorũ quæ facta ſunt, ſummã exprimens, pacẽ inquit, relinquo uobis, pacẽ meam do uobis. Ac ſi diceret: Hoc factum eſt quod dico, per me, in quo cõplacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare, reconciliantur & pacificãtur omnia, ſiue quæ in terris, ſiue q̃ in cœlis ſunt. Pacis autẽ nomen æquocum eſt. Proinde q̃d dixerat, pacem relinquo uobis, repetens ſignanter, pacem inqt, meã do uobis Et adiecit. ¶ Nõ q̃modo mũdus dat, ego do uobis. ¶ Pax etenim, quã mundus dat, paci quã dat Chriſtus, contraria eſt. Quid nanq; mundus agit in largitione ſuæ pacis? Venite inquit, & fruamur bonis quæ ſunt, & utamur creatura tanq̃ in iuuentute celeriter, uino & ungento nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis &c. Eiuſmodi pacem nolite (inqt Chriſtus) putare, ꝙ uenerim pacẽ mittere in terram. Non ueni pacem mittere in terram, ſed gladiũ. ¶ Quid autẽ de pace quã dat Chriſtus, ſcriptura dicit? Quàm ſpecioſi ſuper montes pedes euãgelizãntis pacẽ, annũciantis bonũ, prædicantis ſalutẽ, dicentis: Syon regnauit deus tuus. In eo qppe pax Chriſti eſt, quã ipſe dat nobis, ꝙ principe mũdi huius foras eiecto, òSyon, regnauit ipſe deus tuus, regnũq; peccati & mortis deſtructũ ẽ, & ceſſauit exactor, quiit tributũ, cõtriuit dominus baculũ impioꝝ, uirgam dominantiũ, cædentem populos in indignatione, plaga inſanabili, ſubiicientem in furore gentes, perſequentẽ crudeliter. Veram ergo, dũ uado, inquit, pacem relinquo uobis, pacem uetam meam, meam inquam, id eſt, per me acqſitam, dum redeo, dũ à mor-

Mar. 4
1. Cor. 5
Heb. 5

Chriſs plãtauit, paracletꝰ incremẽtum dedit.

2. Cor. 5

Erant inimicitię inter deũ & homines.

Luc. 14

Chriſs pax noſtra

Ephe. 2

Coloſſ.

Duplex eſt pax, vnam tñ dicit alteram chriſti

Sapien. 8
Mat. 10

Pſal. 52

Iohan. 12
1. Cor. 15
Heb. 2
Eſai. 14

tuis resurgo do uobis, dicendo: Pax uobis. Accipite spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remittuntur eis. ¶ Non turbetur cor uestrū neq; formidet, audistis quia ego dixi, uado & uenio ad uos. ¶ Igitur inquit, sicut supra dixi, non turbetur cor uestrū, creditis in deum, & in me credite: ita & nunc repetens dico, non turbetur cor uestrū, neq; formidet, uidelicet data ratione digna, cur nequaq̄ cor uestrū turbari aut formidari debeat. Audistis enim, nam ego dixi uobis, uado & uenio ad uos. Vado inquā, parare uobis locū, & si abiero & præparauero uobis locū, iterū̄ uenio & accipiam uos ad meipsum, ut ubi sum ego, & uos sitis. Sed & hoc audistis, quia dixi uobis, pacem relinquo uobis, pacē meam do uobis. ¶ Ergo & si necessario præ infirmitate caro uestra dum ego uado turbatur, saltē non turbetur cor uestrum, neq; formidet, à spe sua se esse deceptū, quasi frustra crediderit, me esse Christū dei filiū, sed in ipsa trepidatione qua disparet exterior pulchritudo confessionis, uiuat intrinsecus radix fidelitatis. ¶ Si diligeretis me, gauderetis utiq; quia ad patrem uado, quia pater maior me est. ¶ Diligitis quidem me nunc interim tanquā proximū, sed nondū tanquā deū. Si enim sic diligeretis me, si cognouisletis me, si crederetis quia ego in patre, & pater in me est, gauderetis utiq;, quia ad patrem uado. Quanta enim in hoc diligentibus me gaudendi causa est? Magna plane & ineffabilis. Nam q̄ diu mortalis homo sum, pater maior me est. Minuisti enim eū (inquit Psalmista) paulo minus ab angelis. Sequitur autem: Gloria & honore coronasti eū domine, & constituisti eū super opera manuū tuarū̄. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Item in alio psalmo: Dixit dominus domino meo, sede ad dextris meis. Ac deinceps: De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. Hoc, propter id ipsum quia uado, mox futurū̄ est. Videbitis enim me dominum & saluatorē uestrum, propter passionē mortis gloria & honore coronatum. Igitur si diligeretis me, uidelicet credendo & cognoscendo, quia ego in patre, & pater in me est, (sine qua cognitione, non potestis digne diligere me) gauderetis utiq;, transire me ab exilio mundi, & æternaliter sessurū̄ ad dexterā patris, intrare in gloriā regni mei, quia uidelicet hactenus, ex quo carnē indui, pater maior me est, & ego secundū mortalitatē eiusdem carnis non solum patre, sed etiā immortalibus paulo minor sum angelis. ¶ Et nunc dixi uobis, priusq̄ fiat, ut cū factū fuerit, credatis. ¶ Valet nanq; ad testimoniū præsentiū, memoria præteritorū̄. Iccirco nunc dixi uobis priusq̄ fiat, dixi inquā, quia uado & iterū̄ uenio, ut cū factū fuerit, cū ego abiero & iterū uenero, uos præteritis dictis simul & præsentibus factis confirmati, credatis scilicet, quia ego in patre, & pater in me est: q hæc & antecq̄ facerē prædixi, & postq̄ prædixi, facere potui. ¶ Iam non multa loquar uobiscum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quam. ¶ Notandū in primis q non dixerit, iam non multa loquar uobis, sed nō multū loquar uobiscū inquit. Vobiscum enim cum dicit, subaudiendum est, manens præsentia corporali. Multa quippe & illis tunc locutus est, & nobis nunc loquitur, sed neq; cum illis manens multa locutus est, neq; nobiscum corporaliter manens nunc loquitur, uidelicet præsentia locali, uel conuersatione uisibili. Vnde & post aliqua dicturus est: Pater, cum essem cum eis, ego seruabam eos quos dedisti mihi. Igitur iam non multa inquit, loquar uobiscum, subauditur, corporaliter manens. Quam ob causam? Venit enim princeps mundi huius. ¶ Princeps mundi huius, mundi scilicet damnati, qui nunc me odit, & mihi aduersatur, uidelicet diabolus nunc uenit: qui inde princeps mundi dicitur, quia mundi amatoribus principatur. Quomodo uenit hic princeps malignus, princeps uel præpositus mortis, & peccator antiquus, nisi quia cōtentione mortis mecū congreditur? Sic inquā uenit, & in me non habet quicq̄. Nō iccirco uenit, non propter hoc uenire permittitur, quod ego rapuerim uel iuste exoluere debeam q̄d ille est exacturus. ¶ Sed ut cognoscat mundus quia ego diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. ¶ Iccirco illum admitto mortis fœneratorem, ut cognoscat mundus, quia ego diligo patrem, & obediens illi per omnia pro omni mundo, sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Igitur quòd uenit ille princeps mundi huius, stultæ temeritatis & temeriæ stultitiæ est: q autem incursus eius sustinens morior, uoluntarium obedientię pro omni mundo sacrificium est. Tenuisti, inquit Psalmista, manum dexterā meā, & in uoluntate tua deduxisti me, & cū gloria suscepisti me. Saluare enim brachium meum dexterum, id est, diuina potentia mea, & indignatio mea mihi auxiliari poterat, ut non morerer, quæ mihi auxiliatur ut resurgam, sed mandatum patris, uera & immensa charitas patris, quā habet circa salutē generis humani, tenet manū dexterā meā, ut non me defendā mortem ve tranfiliā, & in uoluntate sua deducet me, dicentem: Pater non mea uoluntas, sed tua fiat: q̄a nō q̄d infirma caro appetit, sed agendum mihi censeo quod exigit consiliū diuinitatis. Itaq; ueniat qui nunc uenit, princeps mundi huius, ut cum in me nihil inuenerit, uictus in certamine per unum hominē iure foras eiciatur: sicut econtra per unum hominē quē uicit, principatum mundi huius iure sibi obtinuisse uidebatur. Hoc facto cognoscet mundus suæ salutis experimēto, quia ego diligo patrē, & mandato ipsius subeo mortem, qui per nullam culpam acquisiui mihi ex Adam mortis hæreditatem. ¶ Surgite eamus hinc. ¶ Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet,

& tur

Non turbet cor uestrum.

Quō apli diligebāt Christū ante passionē ut proximū non ut deū.

Psalm. 8

Psalm. 109

Heb. 2

Pater maior me est.

Iohan. 17

Cur diabol⁹ princeps mū di dicitur.

Psalm. 72 Tenuisti manū dexteram meam.

Mat. 26

CAP. XV.

& turba cũ eo cũ laternis, & facibus, & armis, ne in angusto intra parietes cœnaculi huius nos comprehendant, uobisq; non sit libera effugiendi facultas: nolo enim quenq; ex uobis perdere, sed uolo ut finant uos abire, surgite eamus hinc, ne uel iste, cuius diuersorio fruiti sumus apud quem pascha fecimus, ullã propter nos inquietudinẽ patiatur. ⌊Ego sum uitis uera & pater meus agricola est. Omnẽ palmitem in me nõ ferentem fructũ, tollet eum: & omnẽ qui fert fructum, purgabit eũ, ut fructum plus afferat. ⌋ Ecce per similitudinẽ notæ & uisibilis rei, suę passionis demonstrat utilitatẽ, ut iã ex hoc mundus cognoscere incipiat, cur mandatũ dederit illi pater, cur ad eum principẽ mundi huius uenire permittat, in quo princeps ille non habeat quicq; id est cur illum ad crucifigendũ, uel occidendũ tradat pater, qui nullã habeat mortalitatis causam: Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est. Nonne inquit uitis cum fit nigrum, & hispidũ, aridiq; corticis lignum, ut palmites suos latius extendat, & suauem in tempore suo botrum proferat, uino cor hominis lætificatura: nonne in quam propter hoc agricolæ studio plantatur in terra, prius hyemis horrorem imbriũq; rassura molestias? ¶ Et ego uticq; uitis uera sum, uera in quã uitis, scilicet ad distinctionẽ uitis alienæ, id est gentis huius Sodomiticæ, de qua, Moyses in cantico suo: De uinea in quit Sodomorũ, uinea eorũ, & de suburbanis Gomorræ. Vua eorum uua fellis, & botrus amarissimi. Fel draconum uinũ eorũ, & uenenũ aspidum insanabile. ¶ Igitur me uitem adeo ueram, ut is qui uenit princeps mundi huius (sicut paulo ante dixi) nõ habeat in me quicq;. Iccirco pater meus agricola cœlestis, in hoc mundo plantare, & sarculo passionis colere dignum duxit, ut palmites meos, quorum primi uos estis, latius extendã, & post horridam, quæ nunc instat tribulationis & mortis hyemem, suauem botrum, id est gratiam resurrectionis proferam, quo per fidem pręgustato, sponsa dicat in Canticis: Botrus Cypri dilectus meis in uineis Engaddi. Quomodo autẽ nonnunq; uitis eodem ex stipite, tam steriles q; & fructuosos palmites emittit, sed intrtus agricola sterilem amputat, omnemq; fructiferum purgat, sic eadem ex fide uel confessione nominis mei, tam reprobis compluribus, q; electis pullulantibus pater meus, huius uitis agricola facturus est. Nam omnẽ palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit ut fructum plus afferat. ¶ Ecce Iudam filium perditionis palmitem inutilem, imò & damnosum uermem, radici huius uitis imminentem, uidetis qualiter amputauit, traditum Satanæ, ut continuo deportetur in ignem gehennæ. Vos palmites residuos, qui hactenus fructum fertis aliquantulum, euangelizantes & curantes ubiq;, ueruntamen in una tantum Iudæorũ gente uos inquam qui fructum plus afferatis, ecce purgat agricola participatione passionis & mortis meæ, ut compluti sanguine meo suauem excipiatis austrum, id est, spiritum sanctum, quem dat uobis in remissionem peccatorum. Hoc est quod sequitur. ⌊Iam uos mundi estis propter sermonem quem locutus sum uobis. ⌋ Sermo quippe quem nunc erat locutus, sermo passionis & resurrectionis eius est, uidelicet dum diceret: Vado parare uobis locũ, & si abiero & parauero uobis locum, iterum uenio, & accipiam uos ad meipsum, ut ubi ego sum, & uos sitis, & cætera. Itemq; nunc nouissime dixerat: Pacem relinquo uobis, pacem meã do uobis: quia uidelicet pax uel reconciliatio, qua deo sumus reconciliati, peccatorum remissio est. Hic autem sermo admixtus fidei mundat uos æque ut illos ab omnibus peccatis, quia profecto sermonis fides prędens effectiua causa est, ut sanguis filij dei lauet uos à peccatis nostris. Vnde Psalmista & ipse lauandus in sanguine Christi: Asperges me (inquit) hysopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Per hysopum quippe, quo palmitibus tumor deponitur, fides intelligitur sermonis huius, qua corda purificãtur, quo cũ primo asperseris me (inquit) tunc demum lauabis me, & super niuem dealbabor. Igitur propter sermonem (inquit) quem locutus sum uobis, iam uos mundi estis, quia uidelicet propter sermonem mortis, quam prænuntiaui uobis, qua transeo ex hoc mundo ad patrem, & iam in mundo nõ sum, iam uos mundi estis. ⌊Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetiso, nisi manserit in uite, sic nec uos, nisi in me manseritis. ⌋ O quàm terribilẽ cunctis præsumptoribus humanæ potestatis inopiam, quam ueram corporis Ecclesiæ caput ei⁹ Christus dominus, commendat & defendit unitatem: Manete (inquit) in me, & ego in uobis. Quid enim? Videntur sibi nimij assertores liberi arbitrij, non indigere auxiliantis & miserantis gratiæ dei, tanq; uolentes & currentes, sua uelocitate uitæ sempiternæ fructum comprehendere possint. Sed dicit: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite, sic nec uos nisi in me manseritis. ¶ Ergo præsumptores, & superbi palmites mali, horrida manu agricolæ iure tollendi estis: nisi omnem pulchritudinem omnẽq; fructuũ uenustatẽ, non ex uobis, sed ex uitis intima radice procedere confessi fueritis. Itemq; & uos ò schismatici, ab Ecclesiæ corpore uos præcidentes, & propriis adinuentionum uestrarum sarculis præcisi, nolite putare, q uitalem fructum ferre possitis. Quis enim uitis & palmitum eius nesciat unitatem? ¶ Quamdiu palmites in uite manent, tamdiu ascendentem per uenas intimas genuinũ radicis eius humorẽ bibũt, & uiuunt, florẽq;, & flores fructus parturiũt. At uero si de

CAP. XV
Fructꝰ passionis Chri p similitudinẽ uitis insinuat
Iudaica gens uitis aliena
Esaiæ 1
Deu. 32
Christus uitis uera
Can. 1
Iudas palmes inutilis
Ioh. 15
Luc. 9
Mundi ppẽ sermonem
Psalmo 50
Contra Pelagianos.
Palmites sãui te pręcisi hæretici sunt

uite palmes excisus fuerit, iã boni succi eius particeps esse nõ potest, ideoq; speciẽ quidẽ palmitis habet, sed nec uiuit, nec usum habet aliũ, nisi ut in ignẽ mittat & ardeat. Hæc ergo ipsius dñi & discipulorũ eius idonea similitudo data est. Quãdiu eñ per unitatẽ fidei magistro concordant ueritatis, mandatã dilectionem seruantes, idipsum sentiendo omnes in Chro manẽt, & singuli de spiritu eius uiuentes, interne ueritatis gratiã habent, uiuitq; in salutẽ cõmunicantium illis, q̃dcunq; celebrant sacramentũ in Ecclesia Christi. Chs namq; in eis loquit, & qcqd ab eis fit, à deo factum, & spiritu eius cõfirmatum esse recte creditur. ¶ At uero ubi dissentientes, secq; per hæreses & schismata ab unitate fidei diuidentes, à Chro præcidunt, mortuum est eorũ omne uerbũ, & sacramentũ, & quicqd agere uidentur infectum, quicquid sacrificare putant, pollutum est. De qualibus Apost. dicit: Habentes quidẽ speciẽ pietatis, uirtutẽ aũt eius abnegantes, Verbi gratia, baptismũ aquę uisibiliter cõferre possunt, sed eum in quo tota cõsistit uirtus baptismi, spũm sctm̃ cõferre nequeunt. Eis tamen, qui ab illis baptizant, si reuertantur ad Ecclesiã catholicam, nõ repetitur lauachrũ carnis, si tm̃ baptizati sint in nomine p̃ris, & filij, & spũs sancti, quod multi hæretici, & hæresiarchæ fecerunt, & alio nihilominus erroris fermento præcisi sunt. Non in quã eis repetit baptismus aquæ uisibilis, sed tm̃ per catholicæ fidei professionẽ, perq; sanctæ Ecclesiæ reconciliationẽ, ueræ uiti. i. Chro inseruntur, & ita sanctum accipientes dilectionis spũm uirescunt, & fructum salutarem facere possunt. ¶ Igitur à uite & manentibus palmitibus sumpta similitudine, sui discipulorũq; secum manentiũ in uno dilectionis spiritu: Manete inquit in me, & ego in uobis, uidelicet sicut palmites manent in uite, ut maneat pinguedo uitis in palmitibus. ¶ Nõ eñ qa genuinus humor uitis in palmites se diffudit, iccirco palmites in uite manent, sed qua palmites manẽt in uite, iccirco uitis illos participes efficiat pinguedinis suę. Ita nimirũ nõ qa spũs dilectionis de uera uite Chro in cũctos palmites suos diffundit, & uniuersam Ecclesiã toto orbe plantatũ gr̃ę sempiternæ fructuosis onustat charismatibus: nõ in quã iccirco singuli palmites in eadẽ uite manemus, alioquin nũq; aliquis p̃cideret, quia nunq; deest huic uiti pinguedo sancti spũs, sed quia singuli p unius ueræ & catholicæ fidei confessionẽ in Chro manemus, iccirco spũs eius oẽs participes sumus, & uiuit omne sacramentũ, q̃dcunq; nos, imò ipse p nr̃m ministeriũ operat. Recte ergo nõ ait, maneã ego in uobis, & uos in me: sed prius, manete inquit in me, deinde, & ego in uobis, & ut plenius notũ faciat, q̃ uere necessariũ sit nobis manere in illo, ut maneat ipse in nobis: sicut palmes inquit, nõ potest ferre fructũ à semetipso, nisi manserit in uite, sic nec uos, nisi in me manseritis. ¶ Eant igitur, & fructum ferre gestiant plantaria mortis, & surculi æternis ignibus deputati, Cherintus uidelicet & Arrius, cæteriq; ficti, quos spiritus disciplinæ sanctus effugit. Nam quicquid apud eos agitur, quodcunq; quasi sacrum uel sacramentũ celebratur, tam uero uerbo uitæ & spiritu ueritatis caret, q̃ uere palmes, nisi manserit in uite, fructum ferre non potest, q̃ uere manus abscissa à corpore, uiuere uel operari non ualet. Sequitur. ⌊Ego sum uitis, uos autem palmites.⌋ Iccirco repetiuit, quod iam ante dixerat: Ego sum uitis, ut manifestius exprimeret, quod nondũ fecerat, quos uellet intelligi palmites. Nam supra dixit: Ego sum uitis, parer meus agricola est, nunc autẽ: Ego sum inquit uitis, uos palmites. Et adiecit ⌊Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere.⌋ Propterea dixi inquit, manete in me, & ego in uobis, quia qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Iccirco inquam dixi: manete in me, quia sine me nihil potestis facere. Parum est autem, eũ palmitem qui non manet in uite, nihil posse facere. Sed quid? ⌊Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.⌋ Non solum nihil facit palmes excisus, sed & de illo nihil fit, Verbi gratia, non uasculum aut paxillus, uel cuiuslibet artis, aut operis instrumentũ, nec omnio quicq̃ est propter quod illum sumere libeat artifici lignarium. Vnde ad prophetam Ezechielem dominus dicit: Fili hominis, quid fiet ligno uitis ex omnibus lignis nemorũ, quæ sunt inter ligna syluarũ? Nunqd tolletur de ea lignum ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcunq; uas? Ecce igni datũ est in escam. ¶ Huic sententiæ propheticæ consentit Apostolus, nõ ut existimauit Nouatus, pœnitentiæ remediũ, lapsis denegãs, sed difficultatem renouationis eorum, qui alta sapientes, de hac uite præcisi, & hæresiarchæ facti sunt, terribiliter pronuntians: Impossibile est enim (inquit) eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donũ cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt etiã nihilominus bonum dei uerbũ, uirtutes q; seculi uenturi, & prolapsi sunt, renouari rursus ad pœnitentiã, rursus crucifigentes sibimetipsis filium dei, & ostentui habentes. Quã enim hic aliã desperationẽ pœnitentiæ docet Apostolus, nisi ipsam de qua ad Titũ scribens: Hæreticũ (inquit) hominem post unam & secundã cõmonitionem deuita, sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cũ sit proprio iudicio condemnatus. ¶ Igitur de illo, qui se ab unitate ueræ uitis, id est Christi præcidit, hereticus uel hæresiarches factus, uno ore pariliq; sensu consonant Christus, Propheta, & Apostolus. Christus enim, si quis in me nõ manserit inquit, mittet foras sicut palmes, & arescet

2 Cor. 11 Mat. 10 Oĩa apdhęreticos mortua & polluta 1 Timo. 5

Manẽdũ est palmitib9 in uite, ut ab ea pinguedinẽ accipiant

In uuione catholica oĩa uiuunt sacrã

Hæretici plãtaria mortis. Sapi. 1

lignũ uitis ad nihil utile nisi ut cõburatur

Ezech. 15

Ioc9 Pauli de hęreticis lapsis male itelle & 9 a Nouato Heb. 6

Desperatio pœnitẽtiæ in hæreticis Tit. 3

ſcet. Et colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Propheta autem: Nunquid ait tolletur de ea lignũ, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datum eſt in eſcam. Deniq; de illo qui nunq̃ uitis, id eſt Chriſtianæ fidei profeſſus eſt ſpeciẽ ſiue decorẽ, idem quod de agreſti ligno ſperari poteſt, ſcilicet ꝙ aliquod uas fieri, aut paxillus poſſit fabricari utilis domui dei. ¶ De illo uero, qui inſertus eidẽ ueræ uiti, bonũ radicis eius ſuccũ guſtauit, & particeps (ſicut iam dictus Apoſtolus ait) factus eſt ſpiritus ſancti, guſtando bonũ dei uerbum, uirtutes q̃ ſeculi uenturi, de illo inquã cum præciſus uel prolapſus eſt. Hoc ſolum reſtare putandũ eſt, ut colligatur, & in ignem mittatur, & ardeat, quia uidelicet iuxta alium Euangelii locum, tale eius peccatum eſt, quod nõ remittatur, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Hęc de palmite illo, q̃ præciſus & proprio iudicio condemnatus eſt, dictaſint. Quid econtra de illo uel de illis palmitibus qui in uite manẽt? Ait. ⌊Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcũq; uolueritis petetis, & fiet uobis. ⌋Paulo ante dixit: Manete in me, & ego in uobis, nunc parua literæ commutatione, non enim ait ſi manſeritis in me, & ego in uobis, ſed ſi manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, ita dicendo aperuit, quomodo in ſuis maneat ipſe diſcipulis. Nam cũ Chriſtus uerbũ dei & caro noſtra ſit, ſi uerba, id eſt fides uerbi incarnati, in nobis mãſerint, profecto ipſe Chriſtus manet in nobis, ſicut Apoſtolus teſtatur habitare Chriſtũ per fidem in cordibus noſtris. Ergo quod dixerat: Manete in me, & ego in uobis, hoc repetiuit dicẽdo: Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, ut huius unitatis, mutuæq; in inuicẽ manſionis præmiũ ſubnecteret dicendo: quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis. ¶ Quæ promiſſione quod ſcrupulũ nobis moueat recogitantibus uel ſcientibus multa petere fideles Chriſti, quæ tamen non fiant eis, memoriter tenendũ eſt eũ dixiſſe: Ego ſum uitis, uos palmites, & iccirco ſecundũ multitudinẽ uitis & palmitũ eius, hoc ut cætera quæ iã dixit eſſe accipiendum. Quid eñ? Nunquid uitis palmitibus ſuis aliqd ſuũ denegat uel ſubtrahit? Nonne omnẽ gratiã ſui uitoris, oẽm uirtutẽ ſuę radicis in eos transfundit, & p̃ ſingulos diſpartit, totũq; ex illis fructũ ſuũ depẽdere facit? Quę aũt gr̃a, quę uirtus eſt in radice uitis huius, ſcilicet Chr̃i filij dei, niſi oñis plenitudo ſeptiformis ſpũs ſancti? Ergo ſicut palmites à uite nihil aliud niſi q̃d habet uitis in ſe, expectare uel accipere poſſunt, ſic iſti palmites rationales, à uera uite quę Chr̃s eſt, nihil niſi q̃d habet ipſa uitis, uel petere debent, uel accipere poſſunt, Igit̃ ſi manſeritis inquit, in me, & uerba mea in uobis manſerint, q̃dcũq; uolueritis petetis, & fiet uobis. i. nõ in auro & argento, ſed in oñi uerbo, & in omni ſcientia diuites eritis, & nõ cõcupiſcentias carnis, ſed omne donũ ſpũs ſancti, quia omne datũ perfectũ, q̃d de ſurſum eſt deſcendẽs à p̃re luminũ, petentes, ex me accipietis, ſcilicet diuini timoris gẽmulas, pietatis pampinos, ſcientiæ flores, fortitudinis botros, maturas conſilij uuas, intellectus torcularia, ſapientię apothecas. Taliũ quicqd petieritis, quia ad me uerã uitẽ pertinent, quia gratię & ueritatis diuitię ſunt, fiet uobis, ita ut fructus gratiarũ oĩm, tanq̃ botros de magnis palmitibus dependentes, totus miretur orbis. Quicquid his ſeptẽ ſancti ſpds donis abundantius eſt, fructuoſum nõ eſt, & ad uitium ſalutis nõ pertinet, ſed à natura uitis alienũ eſt, & iccirco manentibus in uite palmitibus cupiendũ aut petendũ nõ eſt, neq; illis fieri debet. Vnde autẽ tam prona indulgentia, ut quod cunq; nolueritis petatis ò palmines boni, & fiat uobis? ſequitur. ⌊In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimũ afferatis, & efficiamini mei diſcipuli. ⌋Inde inquit tanta patris largitas, ad faciendũ uobis quodcũq; petieritis, quia uidelicet hoc ad laudẽ & gloriam nominis eius proficit, ſi uos tanq̃ palmites boni fructũ plurimum afferatis. ¶ Et ad hoc ipſum efficiamini mei diſcipuli, ſcilicet imitandũ me dominum & magiſtrum veſtrum, qui cum innocẽs ſim, ita ut nihil in me habeat princeps huius mundi (ut ſupra dixi) tñ morior ſicut pater mandatum dedit mihi, ut quia uera ſum uitis, moriendo fructificẽ mundo uinum optimum, quo in æternum lætificetur cor hominis. Hoc inquã ad gloriam & laudem patris proficit, ut & uos eodem modo fructũ plurimũ afferatis. Eſt autem ipſe uoluntarius, & exaudibilis in omni re, quæcunq; petitur ad gloriam nominis ſui. Quomodo ergo non facit uobis quodcunq; petieritis hoc intendentibus, ut ad clarificandũ eũ fructũ plurimũ afferatis? Plane faciet ita affatim, ut nullum gratiæ uobis defit inſtrumentũ, ad fructificandã ſalutẽ mundi, ad dilatandam gloriã dei, ad teſtificãdam gratiã & ueritatẽ filij dei, Vnde hoc? ⌊Ait. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. ⌋Ac ſi dicat. Sicut per multam dilectionẽ pater me miſit, meq; uerã uitẽ in hoc mundo plantauit, ſic & ego per eandẽ dilectionẽ mitto, & expando per mundũ uos palmites meos, ut fructum plurimũ afferatis. Cuius nanq; dilectionis eſt, ꝙ pater filio mandatũ dedit, uenire ad agones paſſionis, eundẽq; obedientẽ uſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis, exaltauit & donauit illi nomẽ q̃d eſt ſup oñe nomẽ, ut in nõie Ieſu oẽ genu flectat, cœleſtiũ terreſtriũ & infernorũ teiuſdẽ dilectiõis ẽ, ꝙ idẽ filius diſcipulos ſuos in mũdũ uniuerſum p̃dicare mittit euãgeliũ oĩ creaturę. Vñ ſint añ reges & p̃ſides trahẽdi, & morte afficiẽdi, ut eiuſdẽ ſpũs dulcedie q̃ plena ẽ uitis, cõſortes q̃q; palmites uiuificati, fructũ faciãt æternæ ſalutis. Ergo ſicut dilexit me pr̃ inqt, & ego dilexi uos. ⌊Manete in dilectiõe mea. Manete. i. pſeuerate, ſc̃z diligẽdo inuicẽ

Ezech. 15

De hæreticis nulla ſpes

Hcb. 6

Ephe. 5

Quęcũq; uolueritis petetis et fiet uobis

Quid nos a deo petẽdũ ẽ

Iaco. 1

Pſalmo 103

Efficiamini mei diſcipuli

Rom. 8
Phil. 2
Mat. vltimo
Mar. vltimo
Luc. 21

Gal.5

habendo unum ſpiritum,& unam fidem quæ operatur per dilectionem. Dixi enim uobis,qa pater meus agricola,omnẽ palmitem in me non ferentẽ fructũ,tollet eum. Ne ergo tollat uos hic agricola,ferendo fructum,id eſt diligendo inuicem,manete in dilectione mea,contendite non excidi à me uite uera. Quid enim? ⌊Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea,ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione.⌋ Præcepta mea

Rom.13

quæ licet multa ſunt,in hoc uerbo inſtaurantur: Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum,præcepta inquam mea ſi ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. Forte dicat quis: Cũ ipſa dilectio præceptum ſit,quomodo nunc dictũ eſt: Si præcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea? ¶ Diuiſionem nãq; omnis iuſtitiæ feciſſe uidetur,ut totius pars altera dilectio dei,altera pars præcepta ſint. Ad hæc inquã,Reuera iuſtitia quiddã totũ eſt,partes autem eius duæ ſunt,altera uidelicet dilectio dei,altera dilectio proximi. In his duobus mandatis ita uniuerſa lex pendet & prophetæ,ut uita actiua tota in dilectione proximi,uita contemplatiua in dilectione pendeat dei. Dilectio namq; dei contemplationi magis inhæret,dilectio proximi exterioris uitæ actibus incumbit. Deus enim Moyſi in monte duas tabulas dedit,in quibus duabus tabulis lapideis conſcripta erant decem præcepta legis,tria in una tabula,ad deũ pertinẽtia,ſcilicet non habere deos alienos,non facere idolũ,neq; ullam ſimilitudinẽ,non ſumere nomen domini inuanũ: ſeptem uero in altera tabula,pertinentia ad proximũ,quoꝝ primũ eſt: Honcra patrem tuũ & matrem tuã,ſecundũ: non occides,tertiũ: nõ mœchaberis,quartũ: nõ furtũ facies,quintũ: non falſum teſtimoniũ dices,ſextũ: nõ concupiſces uxorẽ proximi,ſeptimũ: nõ concupiſces rẽ proximi tui. Ita ad primũ præceptũ,qd eſt dilectio dei,tria pertinent, quę & dñs in Euangelio ſic expreſſit,dicendo: Diliges dñm deũ tuũ,ex toto codte tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua: ad alterum uero præceptũ,id eſt ad dilectionẽ proximi,ſeptẽ reſpiciunt perdocentia qũo uiuatur inter homines. ¶ Igitur ſi præcepta mea ſeruaueritis inqt ſcilicet quæ ad dilectionẽ proximi pertinent,uitamq; actiuã perficiant,& ita dilexeritis inuicem, manebitis in dilectione mea,ſcilicet in dilectione dei,quæ uitã contẽplatiuã perficit,ad quã ſic non peruenit̃,niſi per actiuã uitã,ſicut ad dilectionẽ dei nõ aſcendit̃,niſi per dilectionẽ proximi. Itaq; ſi prẽcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea. ¶ Operæpretium eſt ut in ceteris,ita & in hoc dicto iuſtiſſimam perpendere authoritatẽ docentis,quia ſtatim ſubiunxit: Sicut & ego patris mei præcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione. Dignũ quippe & æquum eſt,ut cuius magiſtri opera iure laudantur,eiuſdem dicta quoq; ſuſcipiantur: ſicut econtrario cuius uita deſpicitur,reſtat ut eius etiam prẽdicatio contemnatur. ¶ Quàm uero laudabiliter prẽcepta patris prẽceptor iſte primus ſeruauerit,iamdudũ totus orbis canit,cũ Apoſtolo dicente: Humiliauit ſemetipſum,factus pro nobis obediens uſq; ad mortẽ,mortẽ aũt crucis. De qua obedientia ſua, paulo ſuperius cum dixiſſet ipſe: Venit em̃ princeps huius mundi,& in me nõ habet quicq̃,ſtatim ſubiungens: Sed ut cognoſcat inqt mundus,qa ego diligo patrẽ,& ſicut mandatũ dedit mihi pater,ſic facio. Igitur ęquũ eſt,& ut hunc magiſtrũ decet,ut præcipiat,quia uidelicet dignitas uel authoritas prẽceptionis in aperto eſt,dũ facit ipſe prior qd iubeat. Dicat itaq;: ſi prẽcepta mea ſeruaueritis,manebitis in dilectione mea,ſicut & ego patris mei prẽcepta ſeruaui,& maneo in eius dilectione. ¶ Notandũ uero q̃ cũ dicat,ſicut, nõ ęqualitas dilectionis uel obedientię prẽcipit̃,quã aſſequi cunctis impoſſibile eſt hominib⁹, ſed ſimilitudo quantulacunq; uel imitatio requirit̃. Qũo em̃ in obſeruatiõe prẽceptoꝝ patris illi poteſt æquari, qui peccatũ nõ fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Qũo imitator emetiri ualeat quantitatẽ dilectionis eius,cui dicit̃ in pſalmo: Dilexiſti iuſtitiã & odiſti iniquitatẽ, propterea unxit te deus tuus oleo lætitiæ præ conſortib⁹ tuis? Sic nempe dictũ eſt prẽcõſortibus tuis,ut intellĩgas nullũ,obedientiã uel dilectionẽ filij dei aſſequi poſſe ęqualiter,qui ſingulariter & patrẽ dilexit,atq; dilectus eſt,& nos proximos ſuos prior dilexit,imò pro magna dilectione proximus nobis factus eſt. Sequit̃. ⌊Hęc locutus ſum uobis,ut gaudium meũ in uobis ſit,& gaudiũ ueſtrum impleatur.⌋ Vobis (inquit) de abceſſu meo non gaudentibus,ſed

Tota iuſtitia in duo dilectiõis præcepta diuiditur Mat.22

Exo.34 Duæ tabulæ legis Exod.20

Mat.22

Vita actiã et cõtẽplatiua i dilectione

Dignitſſimus ꝓceptor chr̃s Philip.2 Iohan.13

Sit,nõ ęqualitatis, ſed imitationis eſt 1 Petri 2

Pſal.44

1.Ioh 4

lugentibus,& flentibus hæc locutus ſum dicens: Si diligeretis me,gauderetis utiq;,quia ad patrem uado,quia pater maior me eſt,&c. ut quemadmodũ dulcedo uitis in palmitibus eſt, ita & gaudium meum in uobis ſit. ¶ Quod eſt em̃ gaudiũ in præſenti tribulatione & triſtitia animę ueſtrę,in hoc agonis mei ſanguineo ſudore: quod inquã gaudiũ meũ,niſi ſpũs ſanctus? Per ſpiritũ nãq; ſanctũ meipſum offero hoſtiã immaculatã deo patri, ut ſanguis meus emundet uos ab operibus mortuis,ad ſeruiendũ deo uiuenti. Et in hac oblatiõe inenarrabiliter gaudeo,ut merito de hoc gaudio meo dictũ ſit: Egredimini filiæ Sion, & uidete regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſionis eius, & in die lætitiæ cordis eius. Vt ergo hoc gaudium meũ in uobis ſit,ut mihi & congaudendo compati,& compatiendo congaudere ſciatis. Iccirco hæc locutus ſum uobis,tanq̃ uitis ſucci mei lætitiã geſtiens effundere palmitibus meis,& ut gaudium ueſtrũ non fruſtra deceptũ ſit, ſed impleatur in apothecis æternæ iocunditatis, riſum mundi huius deputabitis errorẽ,& gaudio eius di-

Gaudiũ nr̃m in tribulatiõe eſt ſpũs ſ. Lucæ 22 Heb.9

Cant.5

cetis

ceris, quid frustra deceperis? Vos autem sine errore ridebitis, & gaudium uestrum non decipietur, neq; enim tolletur à uobis. Sed quę nã sunt præcepta de quibus dixi uobis: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea? Ecce dico uobis. ¶ Hoc est præceptũ meũ ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, ut animã suã ponat qs pro amicis suis. ¶ In Canticis canticoꝝ sponsa dicit: Introduxit me rex in cellam uinariam, ordinauit in me charitatem. Quando putas rex iste sponsam suam in cellam uinariam introduxit, nisi quando moriendo torcular calcans, scripturas impleuit, & resurgendo ut easdem scripturas intelligeret, sensum eius aperuit? Ecce idem cum dixisset: Ego sum uitis, & pater meus agricola est, itẽq; Ego sum uitis, uos palmites, miro modo uinũ suũ bibere uolentibus, charitatem ordinauit. Sunt namq; duo præcepta charitatis, uidelicet amor dei, & amor proximi. Sed ut superius iam dictum est, ad amorem dei non peruenitur, nisi per amorem proximi. Dixit ergo paulo supra: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Et quasi quæreres quæ sunt illa præcepta, quoꝝ obseruatio nos efficit manẽtes in sua, uel patris dilectione, ecce subsecutus ait. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicẽ. Dilectio namq; in inuicẽ, amor proximi est, per quẽ peruenitur ad amorẽ dei, & talis est ordo charitatis, ut diligere non possis deum, nisi diligas proximum. Qui enim non diligit fratrẽ suũ quem uidet, deũ quem non uidet quomodo potest diligere? Ergo præceptũ meum inquit, de quo dicebam uobis: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, præceptũ inquã meum, hoc est, ut diligatis inuicẽ. ¶ Quare autem illic pluraliter præcepta mea, hic uero singulariter: hoc est inquit præceptum meũ? Videlicet quia, omne mandatũ de sola dilectione est, & omnia unũ præceptũ sunt. Multa per diuersitatem operis, unũ in radice dilectionis. Nam nõ adulterabis, nõ furtũ facies, non occides non falsum testimoniũ dices: Et si q̃d est aliud mandatũ (inquit Apost.) in hoc uerbo instaurat: Diliges proximũ tuũ sicut teipsum. Igitur sapiens & bene disertus præceptor, suaui & rite disposito ordine docendi, posteaq; ita proposuit: Si præcepta mea seruaueritis, &c. nũc addit q̃d iure assumas, & dicit: Hoc est præceptũ meum, ut diligatis inuicẽ, sicut dilexi uos. Quod deinceps rationabiliter edifferit, tandemq; more concludẽtis illaturus est dicens: Hoc mando uobis, ut diligatis inuicẽ. ¶ Primũ dilectionẽ ipsam, quã præcipit, breuiter & copiose, ut oportet, ipse diffinit dicendo: sicut dilexi uos. Nomen quippe dilectionis æquiuocũ est. Est eñ quędã dilectio, qua proximos diligimus iniussi, scilicet per affectionẽ cognatiõis & carnis. Quę profecto dilectio, quamuis in illa, sancta nobis eloquia non contradicant, multũ tamen ab hac dilectione differt, quia uidelicet aliud est q̃d sponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis dominicis debetur obedientię. Modũ ergo diffiniens deo placitæ, & merito coronandæ dilectionis, adiecit statim: sicut dilexi uos, & quasi digito protinus suã ostendens dilectionem, de qua dixerat: sicut dilexi uos, ait continuo: Maiorẽ hac dilectione nemo habet, ut animã suã ponat quis pro amicis suis. ¶ Ergo palam faciebat, qũo uel quantũ diligeret nos, tanq̃ si apertius dixisset: Vsq; ad mortẽ diligite inuicẽ, qa ego usq; ad mortẽ dilexi uos. O fidelem sermonẽ, & omni acceptione dignũ, quẽ uere multi reges & prophetæ uel iusti uoluerunt audire, & non audierunt. Quid eñ scriptũ est in Malachia? Dilexi uos dicit dominus. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob dicit dominus, & dilexi Iacob, Esau aũt odio habui? Et posui Seir montẽ eius in solitudinẽ, & hæreditates eius in dracones deserti. Ecce hic in Euangelio suo, dilexi uos inquit idem dominus. Et tanq̃ itez diceretur ei: In quo dilexisti nos? nõne inquit, ego pro uobis pono animam meã? Hoc enim æquipollenter asserit, imò & magnificentius atq; affectuosius expressit, dicendo: Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, ut animã suam ponat quis pro amicis suis. Igitur hoc magnum & mirabile est, cunctisq; inauditum seculis, quod magnitudo dilectionis filij dei circa nos extenta, usq; ad mortem pertingit, maxime quia cum esset immortalis, illam in qua mori posset naturam, propter nos assumpsit. ¶ Verumtamen nec illud prætereundũ est, q̃ cum dicere potuisset, pro inimicis suis, dicere maluit pro amicis suis, uidelicet ut suauitate locutionis, dulcedinem in auditoribus sensim infunderet eiusdem, quam illis mandabat dilectionis. Vere enim dicere poterat, pro inimicis suis, testante Apostolo, qui ait: Commendat autem suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo magis igitur nunc iustificati in sanguine eius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortẽ filij eius, multo magis reconciliati nunc salui erimus in uita ipsius. Ergo non quia iam erant amici, sed quia nunc eo patiente fiebant amici, dixit pro amicis suis. Nam quasi obijceretur, cur eos dixisset amicos, qui cũ homines essent, erant utiq; filij iręꝝ, sicut & cęteri propter Adam, & reconciliatione indigebant, statim intulit. ¶ Vos amici mei estis, si feceritis quę præcipio uobis. ¶ Si inquit uos (sicut supra dixi) tanq̃ palmites in uite, ita in me manseritis, & ego in uobis, & ita feceritis quę præcipio uobis, iã uos ex hoc amici mei estis, iã deo reconciliati estis, iam dei filij estis, & omnẽ seruilẽ conditionẽ exuperastis. Amplius aũt ad hũc sensum

Eccla

Cant. 2

Esa. 65
Lucæ 24

Ordinatio charitatis

1. Ioh. 5

Oĩa p̃cepta unũ p̃ceptũ sũt dilectiõis

Rom. 13

Definitio dilectionis.
Nomẽ dilectiõis equocũ

Maxĩa dilectio Chri erga nos.
1 Timot. 1
Luc. 10
Malach. 1

Chr̃s pro inimicis aia spo suit, ut eos amicos deo faceret. Rom. 5

Ephe. 2

ſenſum ualet quod ſequitur. ⌊Iam non dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quęcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis.⌋ Igitur cum propter manſuetudinem dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animã ſuam ponat pro amicis ſuis: poterat propter ueritatem & iuſtitiam dicere: pro inimicis ſuis. Non enim quia nos amici eramus, iccirco ille aiam ſuã pro nobis poſuit, ſed quia pro nobis ille animam ſuam poſuit, iccirco nos facti amici dei, id eſt deo ſumus reconciliati. Proinde cũ dixiſſet: Vos amici mei eſtis, ne neſcirent homines, cp gratia, non meritis facti ſint amici, ait: iã non dico uos ſeruos. Quare? Quia ſeruus neſcit (inquit) quid faciat dominus eius. ¶ Notandum quia non dixerit: Quia ſerui mei neſciunt quid faciam ego, ſed ſeruus neſcit quid faciat dominus eius. Non enim parua diſtantia eſt, cum relatiue dicitur ſeruus domini, & cum abſolute, uel abſq; relatione dicitur, ſeruus in ſcripturis. Magnũ quippe tibi eſt, uocari ſeruũ meum, ait dominus idem cum diceret: Seruus non manet in domo in æternum, nõ utiq; dicit ſeruus meus. Ergo cum dicit: Iam non dico uos ſeruos, profecto idem eſt, ac ſi dixiſſet, iam non dico uos inimicos, quod maxime ex oppoſito comprobatur. Sequitur enim: Vos autem dixi amicos. ¶ Igitur cum & ſuperius dixerit: Amen amen dico uobis, non eſt ſeruus maior domino ſuo, profecto quod nunc ait: Quia ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, de illo ſeruo dicit, qui non manet in domo in æternum, id eſt de ſeruo peccati, qui non poteſt eſſe niſi refuga dei, plane iſte ſeruus neſcit quid faciat dominus eius, cuius ipſe, uelit nolit, dominio permanet ſubiugatus. Vos autem ſcitis quia omnia quęcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. Quid eſt, quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis? Nunquid cum homines ſitis, q̃uis amici, omnia ſcire poteſtis, quæcunq; ſcio ego unigenitus filius dei? Non utiq; hoc putandum eſt. Nec enim dico omnia quæcunq; neſciui, ſed quæcunq; audiui à patre meo, nota feci uobis. ¶ Hæc ego à ſapientibus & prudentibus abſcondi, & reuelaui uobis, quia paruuli eſtis. Illis namq; excæcatis & induratis (ſicut prædixit Eſaias) ne uideant oculis, & intelligant corde, & conuertantur, & ſanem eos, uobis ego aperio ſenſum, ut intelligatis ſcripturas, notumq; ſit uobis quod ego audierim à patre meo mandatum ſic faciẽdi, ſcilicet quòd ille poſuerit in me iniquitates omnium ueſtrum, ut languores ueſtros ferrem, & peccata ueſtra portarem, & ego audiens, id eſt obediẽs illi factus ſim, ꝓpter uos uſq; ad mortẽ, mortẽ aũt crucis. Recte igitur iã dicit uos ſeruos, quia cognouiſtis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Proinde & hoc uobis dico. ⌊Nõ uos me elegiſtis, ſed ego elegi uos, & poſui uos ut eatis & fructum afferatis, & fructus ueſter maneat.⌋ Non (inquit) iccirco uos dixi amicos, quòd uos me elegeritis, ſicut reges gentium, & qui poteſtatem habent ſuper eos, à ſuis eliguntur amicis, quibus perinde debitores ſunt, quia cupitum non niſi per ipſos poterant obtinere imperium. Ego autẽ prior elegi uos, & in hoc eſt dilectio, non quaſi uos dilexeritis me, ſed quia ego prior dilexi, & elegi uos. Quomodo non palmites uitem conſtituũt, ſed uitis palmites emittit, & illud in eos diffundit, unde fructum faciant: ſic uos non me elegiſtis, ſed ego elegi uos, & poſui uos ut eatis & fructum afferatis, & fructus ueſter maneat. ¶ Hoc ſane quod nunc demum adiecit: & fructus ueſter maneat, ſupradictam uitis & palmitis eius ſimilitudinem longe exuperat. Fructus enim uitis & palmitum inſenſibilium non manet, ſed cito tranſit, nec ob aliud in apothecam recondĩtur, niſi ut ueteraſcat, & cum ſuauitate bibẽdo breui, licet commodiore, uſu mortaliũ tranſeat, fructus autem uitis huius, & palmitum rationalium profecto manet glorioſus in uitã ęternam. Vnde gratulabundus quidam palmes, magnus & opulentus, ſcilicet Paulus Apoſtolus ait manſuris fructibus ſuis: Quia gloria ueſtra ſumus, ſicut & uos noſtra, in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Ergo ne parum eſſet quod ait: & fructum afferatis, recte adhuc addẽs: & fructus ueſter maneat (inquit) Amplius autem. ⌊Et quodcunq; petieritis patrem in nomine meo det uobis.⌋ Summus hic amicitię uſus eſt uobis amicis, quos iam non dico ſeruos, ſed amicos meos: ſummus inquam hic fructus uel uſus eſt, ut quodcunque petieritis uos mei palmites, nunc interim dum extendimini pro torcularibus & maturis fructibus, torquemini plorãtes & gementes, poſtulante pro uobis ſpiritu gemitibus inenarrabilibus, id eſt, faciente uos inenarrabiliter gemere in orationibus: quodcunq; (inquam) petieritis patrem in nomine meo, det uobis abundantius, q̃ petitis, aut intelligitis, ſcilicet quod oculus non uidit, & auris non audiuit, quæ prępparauit diligentibus me, & manentibus in me palmitibus meis.

De ſeruo duplex modus loquendi in ſcripturis
Eſaiæ 49
Ioh. 8
Ioh. 15.
Seruus pcti
Mat. 11
Iudæi ſerui, Apli amici
Eſaiæ 53
Philip. 2
Ioh. 8
Lucæ 22
Fructus veſter maneat
2. Cor. 1
Rom. 8
1 Cor. 2

FINIS LIBRI VNDECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOHANNEM EVANgeliſtam Commentariorum Liber Duodecimus.

ORVM quæ hactenus de dilectione dicta ſunt, cõplexio uel concluſio tandẽ infertur, cũ dicit. ⌊Hæc mãdo uobis ut diligatis inuicẽ.⌋ Quia ſi præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea. Hoc aũt eſt præceptũ meũ, igitur hæc mãdo uobis, ut diligatis inuicẽ: Igit hæc mando uobis ut diligatis inuicẽ. Ecce ipſa literę ſupficies exigit, ut ficut ſuperiusiã dictũ eſt, in uno præcepto dilectiõis oia ſimul diligẽs lector intelligat præcepta recte uiuendi. Nã & ſupra ſingulariter, hoc eſt præceptũ meum, & hic pluraliter de uno eodẽq; dilectionis pręcepto dixit. ſiquidem hic & illic ſubiunctũ eſt ut diligatis inuicẽ. Sequitur. ⌊Si mũdus uos odit, ſcitote quia me priorem uobis odio habuit.⌋ Pręmiſſo dilectionis mandato, de quo plurimũ diſſeruit, recte nunc demũ præſſuras prænuntiat electis & dilectis ſuis, quas in mundo reprobo & odibili ſint habituri. Præpoſita nanq; uelut in fundamento, dilectionis firmitas pondus pręſſuraꝝ portat, ita ut euntes à conſpectu concilij gaudere poſſint, q̃ digni habeantur pro nomine Ieſu contumeliã pati. Itaq; recte & ordinate poſt illa, quæ iam de dilectiõe dicta ſunt, nunc demum amicis ſuis, huic mundo exoſis, confidentiã atq; perſeuerantiam perſuadet in his, quæ ab iſto inimico ſuo, ſcilicet mundo ſunt paſſuri: Si (inquit) mundus uos odit ſcitote quia me priorem uobis odio habuit. Mira conſolantis adhortatio. Quid enim ualet di lectoribus Chriſti ſcientia hæc, ut recte pro magno dicatur eis, ſcitote quia me priorem uobis odio habuit? Multum per omnem modũ. Conſolantur enim ſeſe ſerui fideles tanti domini glorioſa conſcientia, uerum habentes teſtimoniũ, ipſum mundi odium, q̃ non de mundo, ſed ex mundo ſint. Nam protinus ſubiungitur. ⌊Si de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuũ erat diligeret. Quia uero de mundo nõ eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus.⌋ Proinde & ſi uelit mundus diligere, dilectio eius fugienda, & odiũ eius amatoribus Chriſti appetendũ eſt. Odium nãq; mundi, teſtimoniũ reddit amicitiæ, dei. Vnde hic idẽ Iohãnes in epiſtola ſua dicit: Si qs uoluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus dei conſtituitur. Duę nãq; ſunt generationes, una dei, altera mũdi: ſiue duæ ciuitates, altera dei, altera diaboli, quę ſimul exortæ ab initio procurrunt uſq; ad finem ſeculi, ſemper ſibiinuicem aduerſantes odio implacabili. Earum inimicitiæ primum in duobus fratribus Abel & Chain, manifeſtæ factæ ſunt, & ita pertinaciter ſibi aduerſantur, ut nullus eodẽ tempore utriuſq; amicitiã gerere poſſit. Quoties Apoſtolus dicit Corinthijs: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ autem participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? aut quę pars fideli cum infideli? Quę autem conuentio Chriſti ad Belial? &c. Igitur ſi odit uos mũdus inquit, hoc ſcitote, & hæc uobis ſcientia pro teſtimonio ſimul, & pro conſolatione ſit, quia de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo. ¶ Hoc inquam ſcientes conſolamini, quia mundo non ſemper uos odio habere uacabit, nec iſta odij licentia diu conſtans erit. Stabitis enim potius uos poſtmodum in magna conſtantia aduerſus eos, qui uos anguſtiauerunt. Videtes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatiõe inſperatæ ſalutis, & gementes præ anguſtia ſpiritus, dicent intra ſe, pœnitentiam agentes: Hi ſunt quos aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Non inſenſati æſtimabamus uitam ipſorum inſaniam, & finem illorũ ſine honore: quomodo ergo computati ſunt inter filios dei, & inter ſanctos ſors illoꝝ eſt? Hęc ſcitote, ſimulq; memoriter tenete, quia mundus me priorẽ uobis odio habuit. Quid hoc ad rem? Sequitur. ⌊Mementote ſermonis mei, quem ego dixi uobis: non eſt ſeruus maior domino ſuo.⌋ Illa nãq; odij, quod prior ego paſſus ſum, ſcientia, & iſta huius ſermonis mei memoria, ueſtram uos obliuioſam uerberabitis impatientiam, & teneras propriæ uoluntatis redarguetis delicias. Quid enim? Nunquid ſcientes uel reminiſcentes ea quæ dixi, in contumelijs & perſecutionibus quæ uobis accident admirabimini? Nunquid de domino ſpinis coronato, purpuraq; irriſoria induto, uos ſerui mei gemmata diademate, purpuramq; ſerio ueſtiendam appetere audebitis? Nunquid talis eſt ordo legitimę curię, ut rege colaphizato, conſputo & exalapato, ſerui eius altis eodem in theatro ſellis inſideant, & eiſdem manibus, quæ dominum ſic afficiũt, ſibimet applaudi ſtedeãt? Non ita eſt? Sed qd? ⌊Si me pſecuti ſunt, & uos perſequent: Si ſermonẽ meũ ſeruauerint, & ueſtrũ ſeruabũt.⌋ Profecto hæc inimicitiaꝝ conſuetudo eſt. Qui eñ dñm perſequunt, qũo ſeruos eius fidelitati ſtudẽtes nõ perſequant? Palã aũt uobis eſt qa ſermonẽ meũ nõ ſeruauerunt, qa pſequunt & occidũt me. Scitote ergo qa nec uſm ſermonẽ ſeruabũt, ſed pſequent uos, lapidabũt, crucifigẽt, & occidẽt uos, & expellẽt de ciuitatibus ſuis, & ita fugietis de ciuitate in ciuitatẽ, flentes & confitentes, q̃ peregrini ſitis & aduenæ ſuper terrã, non habentes hic manentẽ ciuitatẽ, ſed futurã inquirentes: uſis etiã parentibus & fratribus

Per dilectionẽ oia ſuſtinuerẽt fortiter Apoſtoli Actu. 5

Qui amicus eſt deo, inimicus eſt mũdo. 1. Ioh. 3

Gen. 4

2 Cor. 6

Odiũ mundi nõ erit ppetuum, ſed ptibit Sapi. 5.

Dño paſſo, ſeruus pati nõ reculet

fratribus,& cognatis , & amicis incogniti,à quibus ad mortem quoq; trademini,& ita propter me talem dominum ueſtrũ ſibi exoſum,omnibus odio eritis. ⌊Sed hęc omnia facient uobis propter nomen meũ,quia neſciunt eum qui me miſit.⌋Ecce iteꝝ quanta eſt conſolatio dicentis:ſed hæc omnia facient uobis propter nomen meũ,id eſt,propter nominis mei odium. Magna plane & diligentibus ad formandã patientiam ſufficiens. ¶ Nam dilectorem Chriſti angunt quidem hominũ odia,fatigant opprobria,moleſtãt maledicta,affligunt rerũ damna, uel etiam corporis tormenta,ſed hæc omnia temperat & leuia reddit feſtiua præmioꝝ ſecuritas. Glorioſa namq; nominis Chriſti dignitas,propter q̃d hæc patiuntur,opprobria condecorat,maledicta ſanctificat,damna in lucra,tormenta in magnę ſpei uertit delicias. Recte igitur prænuntiatis perſecutoribus,ſed hæc omnia (inquit) facient uobis propter nomen meum.

Nomẽ Chriſti oĩa aduerſa ſanctis leuia reddit

Quare autem tantũ habent uel habebunt nominis mei odiũ,ut hęc omnia faciant propter nomen meum? Videlicet quia neſciunt eum qui me miſit. Neſciunt inquã,id eſt ſcire nolunt. Nã ne ignorantiã uenialem,ſiue excuſabilẽ putes,audi quod ſequitur. ⌊Si non ueniſſem,& locutus fuiſſem eis,peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Qui me odit,& patrem meũ odit.⌋Ne inquam iſtoꝝ,de quibus ſermo eſt,quaſi ignorantiæ ignoſcendũ eſſe putes,ueluti illoꝝ de quibus ſcriptũ eſt: Paruuli petierunt panem,& nõ erat qui frangeret eis. Exponens ipſe quid dixerit: Neſciunt eũ qui me miſit,uniuerſali ſententia illos percuſſit dicens: Qui me odit,& patrem meũ odit,Igitur illud neſcire,odiſſe eſt. ¶ De huius execrabilis,horrendi atq; diabolici odij peccato,quo & patrẽ,& ipſum patris oderunt filium,ſic dixit: Si non ueniſſem,& locutus fuiſſem eis,peccatũ non haberẽt. Quid enim? Nunquid dixit: peccatũ nullum haberent? Non utiq;,ſed peccatum utiq; non haberent,uidelicet ut ſubaudias peccatum odij: odij inquam,quo & filium dei,& patrem deũ oderunt. Hoc peccatum non haberent (inquit) ſi non ueniſſem,& locutus fuiſſem eis. Quanti uero reatus eſt ex eo illoꝝ eſſe peccatũ,quia uenit,& locutus eſt is,cuius aduentus tulit mundi peccatũ. Cuius culpæ eſt,propter hoc odiſſe illum,quia pacẽ & amicitiã locutus eſt. ¶ Hoc imitantur peccatum,quicunq; de bono peiores fiunt. Tale hoc eſt,ac ſi dicas: Niſi Abel placita deo munera obtuliſſet,Cayn iratus non fuiſſet,neq; uultus eius concidiſſet. Qualis eſt iſta excuſatio? Imò non excuſatio,ſed uehemens peruerſitatis eſt accuſatio. Paulus Apoſtolus illis ꝓpter humiliã dam gentiũ cõſcientiam,caute condolens cum dicit: Teſtimoniũ illis perhibeo,ꝙ æmulationẽ dei habent,ſed non ſecundũ ſcientiã: nullatenus putandus eſt eoꝝ excuſare ignorantiam.

Thren. 4

Pctm̃ nõ haberẽt,ſcꝫ hꝰ nefandi odij

Male pctõꝝ excuſationes

Gen. 4

Rom. 10

Vera ſciẽtia charitas eſt

1 Cor. 8

¶ Quid enim intelligi uoluit in eo,ꝙ cum dixiſſet: Aemulationẽ dei habent,ſtatim excepit dicens: ſed non ſecundũ ſcientiã,niſi idem,ac ſi dixiſſet: ueram ſcientiã non habent,quæ non inflat,id eſt,dei charitatẽ. Cõſequit ergo illos,iuxta eandẽ Apoſtoli ſententiã,dei habere odiũ. Et ſic dixiſſe illum: æmulationẽ dei habent,ſed non ſecundũ ſcientiam,ac ſi dixiſſet: ore quidẽ ſiue labijs legem dei defendunt, ſed in corde à charitate dei,quę uera ſcientia eſt,inanes ſunt Propheta q̃q; conſonante,per quẽ dicit deus: Populus hic labiis me honorat,cor autem eoꝝ longe eſt à me. Igitur ꝙ ait: Si non ueniſſem,& locutus fuiſſem eis,peccatum nõ haberẽt: nũc autem excuſationẽ non habent de peccato ſuo,idem eſt,ac ſi dixiſſet: ſi non locutus fuiſſem,ſi non iuſtitiã annuntiaſſem,& operibus eoꝝ contrarius fuiſſem,inuidia uel odio cõflagrati nõ fuiſſent,quod omnẽ aufert peccati excuſationem. Nam ut intelligas quod de peccato dixerit ſtatim intulit: Qui me odit,& patrem meũ odit. Hoc ergo illud eſt,quod per prophetam prædictum eſt: Zelus apprehendit populum ineruditũ,quia uidelicet eius,cuius cultores eſſe uidebantur,uenientẽ & loquentẽ illis filio dei,uitio ipſoq; ipſoꝝ diſſentiente,zelo malo exarſerunt. Sed paꝝ eſt ꝙ ait,ſe ueniſſe,& locutum fuiſſe. Loquela namq; eius (ſicut iam ſæpe dictum eſt) ſic erat quaſi unius hominis teſtimoniũ,quod contemnentes Iudæi,dicebant: Tu de teipſo teſtimonium perhibes,teſtimoniũ tuũ non eſt ueꝝ. Ergo ſicut & tunc dixerat: Et in lege ueſtra ſcriptum eſt,quia duoꝝ hominum teſtimonium ueꝝ eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ perhibet de me,qui miſit me pater,faciẽdo ſcilicet opera: Opera em̃ (inquit) quæ dedit mihi pater,ut perficiam ea,ipſa teſtimoniũ perhibent de me,quia pater me miſit: tita & nunc itidem duo recitat teſtimonia. Præmiſſo namq; uno teſtimonio,dum dicit: Si non ueniſſem,& locutus fuiſſem eis,&c. ſtatim addidit. ⌊Si opera non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent: Nunc autem & uiderunt,& oderunt & me,& patrẽ meum.⌋Si paꝝ (inquit) erat,quia locutus ſum,quanq̃ ueꝝ & ſanum ſermonem locutus ſim, & ex ueritate ſermonis lex iubeat illum agnoſci,quem deus miſerit,ecce per aliud teſtimoniũ iuſtæ addicuntur damnationi: Si opera non feciſſem in eis,quæ nemo alius fecit,&c. Quid enim? Nonne manifeſte præuaricatores legis ſunt,in qua ſcriptum eſt: Quia duoꝝ hominũ teſtimonium ueꝝ eſt,cum odio habentes teſtimonia dictorum ſcilicet & factoꝝ,impleãt ſcripturam dicentẽ: Captabunt in animam iuſti,& ſanguinem innocentem condemnabunt? Vbi namq; iudicibus deeſt legis ſuffragium, damnatio cuiuſlibet hominis reputat in homicidiũ.

Iſai. 24

Iſai. 43

Ioh. 8.

Deu. 17 & 19

Deu. 18

Pſalm. 93

¶ Quomodo uero intelligendum eſt illud,ꝙ cum dixiſſet: Si opera non feciſſem in eis,ſtatim addidit

addidit, quæ nemo alius fecit. Quid in quam eſt, nemo alius, niſi nemo malus, uidelicet qualis ego ab illis ſum iudicatus? Alius quippe ab illo nemo eſt bonus, præſertim cum per bonos omnes, quicunq; talia operantur, non niſi ipſe operetur, qui facit mirabilia magna ſolus. Po- Pſalm. 71
teſt tamen iſtud quoq;, ſicut & alia multa in hoc ſermone, licet præterito tempore dictum, de futuro recte intelligi, & ſic dixiſſe dominũ, ſi opera non feciſſem in eis, quę nemo alius fecit, ac ſi dixiſſet, ſi non reſurrexiſſem à mortuis, & aſcendiſſem in cœlũ, quod utiq; nemo alius fecit. Itaq; ſi non ueniſſem inquit, & locutus fuiſſem, ſi opera non feciſſem, peccatum non haberent Nunc autẽ opera patris mei, opera cœleſtia feci, & uiderunt, & uidentes oderunt & me & pa 2. Tim. 4
trem meũ, & inde cauteriatam habent conſcientiam, quia per odiũ magis q̃ per ignorantiam peccatũ in me commiſerunt. ⌊Sed ut impleatur ſermo, qui in lege eor̃ ſcriptus eſt, quia odio Pſalm. 108
habuerunt me gratis. ⌋Et uiderunt inquit & oderunt, unde & excuſationem non habent de Mat. 5
peccato ſuo. Sed hoc ipſum lex eor̃ fore prędixerat, cuius uidelicet ſermo legis, ſermo dei eſt, & ſolui non poteſt, quin fiat, ſicut ſcriptũ eſt, ſeruata in omnibus ueritate ſermonis, quæ cũ q̃ Ratio præſen
de me ſpiritus ſanctus prælocutus eſt. Igitur & uos æquanimiter impugnationes eor̃ imme tis allegatio-
ritas, & odia mecum ferte gratuita. ¶ Notandũ q̃ hoc loco dominus cũ poſſet de pſalmis (qui nis. Pſal. 34
nihilominus perſonę eius aſſcripti ſunt) ſimile cõmemorare exẽplũ, uerbi gratia, ut eſt illud: Pſal. 37
ſurgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me, retribuebãt mihi mala pro bonis, uel illud, qui retribuũt mala p̃ bonis, detrahebant mihi, maluit de hoc pſalmo, ſcilicet centeſi mooctauo ſumere ubi ſcriptũ eſt, locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circũdederunt me & expugnauerunt me gratis. Quod cõmode ſumptum ex eo cõprobatur, quia ſimiliter in primo graduũ cantico dicit quiſq; imitator eius, per multas tribulationes ad æternã remunerationẽ aſcendere contendens. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus, Pſal. 119
cum loquebar illis, impugnabant me gratis. ¶ Conſtat enim quia præſenti loco euangelij in Informatio
format ſuos diſcipulos, ut p̃ patientiã imitatores ſui fiant, dicendo, ſi mundus uos odit, ſcitote diſcipulor̃
quia me priorẽ uobis odio habuit &c. Cõpetenter igitur hunc ſcripturæ ſermonẽ cõmemo- ad patientiã.
rauit quodammodo dicetis, iuxta ſenſum quo & cætera ſuperius dixit. Si quiſq; ueſtrũ puod
mundus odit, ſicut & me priorẽ uobis odio habuit, ſi inquã quiſq; ueſtrũ labijs iniquis & lin- Ibidem
gua doloſa obſeſſus plorat & dicit: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui
cũ habitantibus Cedar, & cũ his, qui oderunt pacẽ erã pacificus, cũ loquebar illis impugna- Pſalm. 108
bant me gratis. Scitote, ga & ſuper me priorem, os peccatoris & os doloſi apertũ, & locuti ſunt
aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circũdederunt me, & expugnauerũt me gra
tis. Sequitur: ⌊Cum autem uenerit paracletus, quẽ ego mittam uobis à patre, ſpiritũ ueritā-
tis, qui à patre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Et uos teſtimonium perhibebitis,
quia ab initio mecũ eſtis. ⌋Ecce tres ſunt qui teſtimonium dant huic filio hominis, q̃ uere ſit tres p̃ Chr̃o
filius dei, ultra quem numer̃ teſtium ſecundũ legem non oportet, nec faſeſt exigi. Nam iu- teſtes.
ſtum eſt & legitimum, ut in ore duor̃ & triũ teſtium ſtet omne uerbũ. Dicebant autem aduer Deu. 17
ſarij eius Iudæi, ſicut iam ſuperius cõmemoratũ eſt: Tu de teipſo teſtimoniũ dicis, teſtimoniũ
tuum non eſt uerum. Ecõtra ille: Ego ſum qui teſtimoniũ perhibeo de meipſo, & teſtimoniũ Iohan. 8
perhibet de me qui miſit me pater. Hæc ſane teſtimonia pauloante recapitulabat, dicendo, ſi
non ueniſſem, & locutus fuiſſem eis, quod teſtimonium ipſius filij de ſeipſo eſt: ac deinceps, ſi
opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit: quod eſt teſtimonium patris de filio. Pater
enim, inquit, in me manẽs, ipſe facit opera. Ecce nunc tertius teſtis ſpiritus ſanctus, de quo ſic Iohan. 14
ait: Cum autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, ſpiritũ ueritatis qui à pa-
tre procedit, ille teſtimoniũ perhibebit de me. Igitur ſicut hic idẽ Iohannes in epiſtola ſua di- 1. Iohan. 5
cit: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Pater inquam
faciens opera, uerbum ipſum quod erat in principio deus apud deum, perſonans de carne ſua Iohan. 8
dicendo, ego principium qui & loquor uobis, & his ſimilia: ſpiritus ſanctus, conſolaturus apo
ſtolos inter omnes mundi perſecutiones uel odia. Itaque glorietur fides, exultet ſpes, gratu-
letur charitas: quia uidelicet huic filio hominis, in quem credimus, in quo ſperamus, quem di
ligimus, non deſunt trinitatis teſtimonia, ne uacet amplius procacitati iudaicæ dicere, tu de
teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt uerum. Nũc ipſa lectionis huius euã
gelicæ uerba conſulamus. Cum autem uenerit, inquit, paracletus, quem ego mittam uobis à Perſona ſpi-
patre, ſpiritum ueritatis, q̃ à patre procedit. ¶ Tribus diſtinctionibus hoc loco perſona uel ritus ſancti
maieſtas ſpiritus ſancti deſcripta eſt, uidelicet q̃a paracletus, q̃a ſpũs ueritatis eſt, quia à patre
procedit: & interpoſitum eſt quem ego mittam uobis à patre. Vnde ſpiritus ueritatis uel pa- Iohan. 14
racletus, id eſt, conſolator appellatus ſit, iam ſuperius dictum, uidelicet ubi ait: ſi diligitis me,
mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit uobis, ut maneat uo-
biſcum in æternum, ſpiritum ueritatis quem mundus non poteſt accipere. Reſtat deinceps
illud conſyderare, quod nunc additum eſt, q̃ à patre procedit. Item q̃ illud, quòd ipſe filius æ-
qualis patri, gloriam commendans ſuæ maieſtatis, ſic interpoſuit dicens: quem ego mittam

Spūs ſa. a pre procedit.

uobis à patre. Igitur ipſo aſpirante primum illud conemur utcunq; eloqui quod dictum eſt,

Chr̄s a deo ꝓceſſit

qui à patre procedit. ¶ Notandum in primis, quòd de ſpiritu ſancto filius dei loquens, preſenti tempore dixit, qui à patre procedit, cum de ſemetipſo longe ſuperius aduerſus Iudæos teſtificans, præterito tempore dixit, ego enim à deo proceſſi & ueni. Cum enim hæc diceret,

Iohan. 8

Pſalm. 18

iam utiq; proceſſerat ipſe tanquam ſponſus de thalamo ſuo, ſcilicet factus homo uiſibilis, qui

Iohā. 7

inuiſibilis deus erat. Hic autem paracletus ſpiritus ſanctus ad homines nondum proceſſerat. Nondum enim (inquit Euangeliſta) ſpiritus erat datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus. Hoc tunc agebatur ut procederet, præeunte digno apparatu magnæ pœnitentiæ quam in ſe exceperat in unigenito dei natura carnis noſtræ ſatisfaciens pro antiquo delicto prævaricationis Adæ, ut procederet inquam, uidelicet aduenies in remiſſionem peccatorum, quo modo nulli unquam datus fuerat ante ſalutare paſſionis Chriſti ſacramentum. Ipſum ſane proceſſionis uerbum dignitatem perſonæ eius exprimit, uidelicet quia dominus eſt æqualis

Aliter filiꝰ ꝛ ſpūs ſ. ꝓceſ.

domino patri uel filio, qui & ipſe (ut iam dictum eſt) dominus proceſſit & uenit. ¶ Proprietas autem uel differentia proceſſionis in eo eſt, quia filius quidem proceſſit & uenit, uidelicet ad condendam ſanctæ eccleſię domum, quam per ipſum condidit, qui uniuerſa creauit deus: ſpiritus autem ſanctus tunc proceſſit, & uſq; in finem ſeculi procedere non deſinit, ad dedicandam & illuſtrandam domum eandem, ut inhabitet in illa & inambulet deus unus pater & filius, & ipſe q̄ illam dedicat & conſecrat ſpiritus ſanctus. Amplius autem quando per uerbum ſuum deus pater omnia condidit, filius quidem ſemel proceſſit, quia ſemel & ſimul oīa condidit: ſpiritus autem ſanctus extunc uſq; in æternum in ſubiectam rationalem creaturā procedere non deſinit, quia uidelicet abſq; proceſſione eius, inopia creaturæ ſubſiſtere nequit, quomodo abſq; ſolis lumine luna non lucet, ut perhibent phyſici. ¶ Et quidem beata

Eccleſia triū ſanctorum phans vt luna plena.

ſanctorum angelorū ſocietas, ſemper quaſi plena luna eſt, & nec deficit nec minuitur, exquo peccantibus apoſtatis angelis, ipſi peccare nolentes, poſiti ſunt in aſpectu ſolis æterni. Vnde & relucent plena luce ornatore cœlorum, id eſt, hoc eodem ſpiritu ſancto ſemper in eos procedente. Verum illa quæ in hoc ſeculo peregrinatur electorum hominum eccleſia, non ſemper in eodem ſtatu permanet, ſed nunc ſubleuata per contemplationem, donis eiuſdem ſpiritus plus fulget: nunc obſcura preſſuris uel ſeculi turbinibus, minus lucet, donec finiatur iſte mundi circuitus, & ipſa quaſi plena luna in conſpectu ſolis ſui quieta refideat. Bene ergo cum de ſeipſo tempore præterito dixerit filius, ego enim à deo proceſſi & ueni: de ſpiritu ſancto

Error Græcoꝝ de ꝓceſſiōe ſpūs ſ.

præſenti inquit tempore, qui à patre procedit. Proinde filius ore catholicæ eccleſiæ, non procedens, ſed genitus: ſpiritus autem ſanctus, non genitus, ſed procedens recte dicitur. ¶ Viſum eſt autem quibuſdam Græcorum hæreticis, quòd hic ſpiritus ſanctus non à patre & filio, ſed à patre procedat ſolo: uidelicet quia ſic quaſi cum determinatione filius dixit, ſpiritum ueritatis, qui à patre ꝓcedit. Sed huic puerſo ſenſui p̄ſens ueritas ex aduerſo reſiſtit: Cū enim dicit,

Luc. 24

qui à patre procedit, ſimul idem filius, qui & hoc eodem in loco dicit, quem ego mittam uobis, & alibi: Ego inquit, mittam promiſſum patris mei in uos. Quid namq; eſt aliud paracletum

Miſſio ſpūs ſ. ꝓceſſio ē a patre & filio

mitti, quàm procedere ſpiritum ueritatis? ¶ Ipſa utique miſſio proceſſio eſt, niſi hoc tantum, quòd in ſua ſubſtantia ſemper inuiſibiliter ſpiritus procedit: in aliena autē ſpecie ad tempus miſſus eſt, ſcilicet cum uel ſuper dominum in ſpecie columbæ, uel ſuper apoſtolos eius apparuit in igne. Alias autem cum ueraciter dicat idem filius, non creditis quia ego in patre, & pater in me eſt: Quomodo ſpiritus qui à patre procedit, à filio quoque pariter non procedit? Nunquid localis eſt filius uel pater, ut cum de ſecreto fonte paterni pectoris ſpiritus ſanctus

Iohan. x

procedit, non procedat & de unigenito filio qui eſt in ſinu patris? Cum igitur & alibi dixerit, ego & pater unum ſumus, nullatenus hic ſibi patrię diſpareat, communione proceſſionis ſpi-

Nō eſt ſpūs ſ. creatura.

ritus ſancti, dicendo, quem ego mittam uobis, & qui à patre procedit, ſed lōge aliud eſt, quod his uerbis intelligendum ſuis fidelibus innuit. ¶ Vehementer enim hæc quoque ſententia repugnat hæreticis, quicunque in ſpiritum ſanctum blaſphemare auſi ſunt, dicendo, quòd creatura ſit. Quomodo enim, ſi creatura eſt, à patre procedit? Nonne omnis creatura ex nihilo creata eſt, & earum nulla de ſubſtantia dei proceſſit? Quid enim de deo aliud quàm deus procederet? igitur diuinæ naturæ ſimul & maieſtatis teſtimonium eſt ſancto ſpiritui, quia filius,

Iohan. 8

ſicut de ſeipſo teſtatus eſt, dicens, ego enim à deo proceſſi: ſic & de illo teſtatur, qui à patre ꝓcedit. Et de his iſta ſufficiant. Nec enim loco præſenti propoſitum eſt, cuncta diſſerere, quę ad

Spūs ſ. viſibilit & inuiſibilit ꝓceſſit.

uerſus hæreticam prauitatem poterant dici de uera diuinitate ſpiritus ſancti. ¶ Nunc ad ordinem redeamus. Ille (inquit) teſtimonium perhibebit de me, & uos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Perhibebit SPIRITVS SANCTVS, perhibebitis & uos. Quia enim ab initio mecum eſtis, poteſtis prædicare quod noſtis. Hoc ſicut dictum, ita & factum eſt, ad hoc ſicut ueritas promiſit, ita & perfecit. ¶ Venit enim PARACLETVS, miſſus eſt ſpiritus ueritatis, proceſſit tunc uiſibiliter, qui ſemper inuiſibiliter procedit: uiſibiliter (inquam) tunc proceſſit, non tamen in ſua ſubſtantia, qua eſt inuiſibilis, ſed in linguis apparuit

apparuit igneis,& in corde accendit, & in ore diſertos reddidit,& ita inſtructos teſtes Chriſti teſtis ipſe inuictus ſpiritus ſanctus, ad publicum produxit. Tunc intonuerunt cœli enarrantes gloriam dei.non exiſtentibus loquelis neq; ſermonibus,quoꝝ non audirentur uoces eorum, enarrantium hanc filij dei gloriam,& annuntiantiũ hæc opera manuũ eius,quia in ſole poſuit tabernaculum ſuũ ,tanq̃ ſponſus procedens de thalamo ſuo: & quia à ſummo cœlo egreſſio eius,& occurſus eius uſq; ad ſummũ eius,id eſt,quia de ſummis cœloꝝ,ut homo fieret,uerus deus deſcendit,atq; decurſa uia paſſionis,tanq̃ gygas exultans iteꝝ ad ſummũ cœli occurrit. Quid igitur Iudæi facerent,qui dixerant: Teſtimoniũ tuum non eſt ueꝝ, quid inquam dicerent captiui gentium,quando huic filij dei tam glorioſo teſti acquieſcentes,ſuper ipſum continuerunt reges os ſuũ.Sequit. ⌊Hæc locutus ſum uobis,ut non ſcandalizemini.⌋ Hoc itidem eodem modo ſentiendũ eſt,quo & illud ſuperius, ubi cũ diſcipulos ſuos turbandos fore firmaſſet,dicendo Simoni Petro: Amen amen dico tibi,non cantabit gallus hac nocte,donec ter me negabis,ſtatim intulit: Non turbetur cor ueſtrum,id eſt,& ſi præ timore lingua titubat,fides in corde ueſtro non deficiat. ¶ Eodem inquã modo & hoc ſentiendũ eſt,q̃ cũ dixerit eis: Omnes in me ſcandalũ patiemini in iſta nocte,nunc dicit: Hæc locutus ſum uobis,ut non ſcandalizemini. Aliud nanq; fuit in illa nocte ſcandalizari,aliud eſt abſolute,uel ſine ulla determinatione ſcandalizari. Scandalizati etenim ſunt in illa nocte,cũ propter noctis illius turbinem,percuſſo paſtore,metu diſperſæ ſunt oues: ſed non ſine ulla exceptione ſcandalizati ſunt,quia compatientibus animis cũ illo erant,à quo corporaliter diſperſi fugiebant, & nec ipſe Petrus,cũ trepido ore negaret,corde in eũ credere deſinit,quem confeſſus fuerat eſſe Chriſtum filiũ dei. Non ergo fruſtra fuit,q̃ eos præmonuit atq; præmuniuit,dicendo: Hæc locutus ſum uobis, ut non ſcandalizemini. Et adiecit. ⌊Abſq; ſynagogis facient uos.⌋ Hoc factũ eſſe Chriſti diſcipulis in Actibus Apoſtoloꝝ pleniſſime legitur. Flagellari nanq; in ſynagogis etiam de ciuitatibus exturbabantur,adeo conuerſi ad gentes,ſynagogas alias,imò Eccleſias nouas gloriæ de conſtituerũt, ad quas lege & teſtamento dei tranſlato,ipſiqui illos abſq; ſynagoga fecerant, abſq; ſynagoga dei fierent,& in ſynagoga Satanæ excluſi remanerent. Sed paꝝ eſt q̃ ait: Abſq; ſynagogis facient uos. Addidit ergo. ⌊ſed uenit hora,ut omnis qui interficit uos,arbitretur obſequiũ ſe præſtare deo,&c.⌋ Et hęc quidem inquit,iam facere cœperunt,iam abſq; ſynagogis fecerũt uos. Iamdudũ enim conſpirauerũt,ut ſi quis me confiteretur eſſe Chriſtũ,extra ſynagogam facerent eũ. ¶ ſed uenit hora ut q̃d ampliꝰ eſt faciant,id eſt,ut interficiant uos,& tanta authoritate,tanta rationis aſſimilatione,ut omnis qui interficiat uos,arbitretur,id eſt arbitrari uideatur,obſequium ſe præſtare deo. Nam reuera & ſi Saulus exiſtimabat obſequiũ ſe præſtare deo,alligando,& interficiendo Chriſti diſcipulos,nõ tamen hoc itidem ſentiendũ eſt de illis, de quibus paulo ante dixit: Nunc autem & uiderunt, & oderunt & me,& patrem meũ,ſcilicet de pontificibus & phariſæis,qui tulerant clauem ſcientiæ,& nec ipſi intrabant,nec alios intrare ſinebant,quippe primum ipſum dominũ interficientes, deinde diſcipulos eius,non uere arbitrabantur,ſed arbitrari uidebantur obſequium ſe præſtare deo. Alias autem,ſi iuxta proprietatem uerbi attendas,quid ſit arbitrari,unde & iudices rem quamlibet ſuo iudicio metientes dicuntur arbitrari,reuera inimici Chriſti,& patris ipſius dei interficiendo diſcipulos eius,arbitrabantur obſequium ſe præſtare deo,id eſt, iudicabant, quamuis contra conſcientiam ſuam, ſic placitum eſſe deo,ſcilicet prætendendo quaſi neceſſariam loci uel gentis cauſam,ſicut primo ipſi fecerunt aduerſus ipſum dominum dicentes: Si dimittimus eũ ſic, omnes credent in eum,& uenient Romani,& tollent noſtrum & locum & gentem. Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes,item pro loco uel gente ſe ſtare ſubdole arbitrati ſunt,quando ſtatuerunt contra Stephanum teſtes, qui dicerent ſe audiſſe eum dicentem ,quia Ieſus Nazarenus deſtruet locum iſtum. ¶ Igitur uenit hora inquit,ut omnis qui interficit uos,arbitretur obſequium ſe præſtare deo. Hora inquam,id eſt, breue tempus. Non enim diu licuit illis interficere Chriſti diſcipulos,quaſi pro illo dei templo,cuius æmulabantur quidem ueterem cultũ,ſed non ſecundum ſcientiam,id eſt, dei charitatem,quam ueram,id eſt,non inflantem conſtat eſſe ſcientiam. Siquidem ſubuerſum eſt poſtmodum,non à Chriſti diſcipulis,ſed à gentibus Romanis impleta prophetia,quæ de illa corrupta uinea prædixit: Exterminauit eam aper de ſylua,& ſingularis ferus depaſtus eſt eã. Hora hæc plane perſecutionis Iudaicæ,breue tempus extitit. Neq; enim de idolatris perſecutoribus hoc dicendum fuit, quippe qui non hora,ſed longis multorum temporum perſecutionibus Apoſtolos & martyres Chriſti interficiendo,non deo,ſed diis ſuis obſequium ſe præſtare arbitrabantur. Sequitur. ⌊Et hæc facient uobis,quia non nouerunt patrem,neq; me.⌋ Ac ſi dicat. Iccirco uos non ſolum abſq; ſynagogis facient,ſed etiam interficient,qui oderunt & me,& patrem meum. Cum enim ſupra dixerit,nunc autem & uiderunt,& oderunt me & patrem meum. Itemq; Nunc autem excuſationem non habẽt de peccato ſuo,non utiq; ignorãtiam excuſat,ſed odium cognoſcere nolentium condemnat,dicendo: Quia non nouerũt pa-

Pſalmo 18 Cœli enarrãt gloriam dei

CAP. XVI. Ioh. 15

Vna nocte ſcandalizati ſunt Apoſtoli Matt. 26 Zach. 13

Act. 5. 13. & c Iudęi ſynagogæ Satanæ Apo. 3

Ioh. 9 Arbitrer ſe obſequiũ præſtare deo Act. 9

Luc. 11

Ioh. 11

Act. 6 Hora ,breue tpsperſecutionis ſub Iudęis Roma. 10

Pſalmo 79

Odiũ & cõtumacia Iudęorũ nõ ignorãtia excuſans

2 Thessa. 1

trem neq; me. Huiusmodi contumacis ignorantiæ peruersitatem Apostolus Thessalonicen sibus insinuans, cum præmisisset in flammam ignis, dantis uindictã his, qui non nouerunt deũ, statim addidit: Et qui non obediunt Euangelio domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu à facie domini. Recte igitur per hoc quod ait: Quia non nouerunt, contemptus dei signatur & odium. Et protinus subiungitur. ⌊Sed hæc locutus sum uobis, ut cum uenerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi uobis. ⌋Facient (inquit) sed uos consolamini. Namic circo nunc ea prædico uobis, ut cum uenerit hora eoꝝ reminiscamini, quia ego dixi uobis, & reminiscentes illud quoq; non obliuiscamini, quod pollicitus sum, quia in omnibus pressuris

Mat. 10 Luc, 21

nec capillus de capite uestro peribit, & inimicis occidẽtibus corpora, in patientia uestra possidebitis animas uestras. ⌊Hæc autem ab initio non dixi, quia uobiscum eram. ⌋At nunc uadõ ad eum qui me misit, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadis. Sed quia hęc locutus sum uobis, tristitia implebit cor uestrũ. ⌋In hac euangelica lectione primũ diligenter illud perspicidum est, quid intendens dominus dixerit: Vado ad eum qui me misit, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadis. Nam uere quidem cum hæc diceret, abiturus erat in cœlum, tam manifesta ascensione, ut non opus fuerit ulli Apostolorum interrogare eũ, quò uadis: Videntibus illis quia eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Verum sic eo uadente, non tristitia, sed gaudium impleuit cor eorum, sicut manifeste Lucas testatur, quia & ipsi adorantes reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. De cuius inenarrabilis gaudij illoꝝ magnitudine propheta longe prædixit: Ascendit deus in iubilatione, continuo subiũgens: Et dominus in uoce tubæ, uidelicet pro terrifica secundi aduentus eius prænuntiatione, quia dixerũt angeli illis intuentibus in cœlum: Sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum.

Inascensione Chri nõ tristitia, sed gaudium fuit apꝰlis Actuum 1 Lucæ 24

Psal. 44

In trãsitu ãt ad patrẽ per passionẽ tristitia fuit

Ita q; non tristitia, sed gaudiũ corda discipuloꝝ impleuit, pro eo quod ipsis cernentibus saluator in cœlum ascendit. ¶ Ait autem hic: Sed quia hęc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum. Et paulo post: Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. Vera ergo ratio postulat, de uia uel transitu passionis eius hoc dictum intelligi, de quo & Euangelista superius: Sciens (inquit) Iesus quia uenit hora, ut transeat ex hoc mundo ad patrem. Præterea scire oportet, quia per passionem Christi hoc actum est, q; gratia paracletus spiritus in nos effusa est. Nam si Christus non passus in cœlum ascendisset, profecto iste spiritus gratiæ, qui per sanguinem eius peccata remittit, datus non fuisset. Quod ipse sua confirmat sententia dicens: Amen amen dico uobis, nisi granũ frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Hoc igitur sensu præeunte, quid dicat audiamus:

Ioh. 13

Ioh. 12

Hæc autẽ ab initio nõ dixi Esaiæ 45

Hæc autem ab initio non dixi, quia uobiscum eram, & est sensus. Ea quæ de paracleto spiritu sancto nunc uobis dico, iccirco ab initio, id est, ex quo me secuti estis, non dixi, quia uodiscũ eram, quia nondum propter peccata uestra uulneratus, nondum propter iniquitates uestras de terra uiuentium abscissus uel contritus eram. Iccirco inquam de hoc paracleto, de hoc spiritu adoptionis filiorum hæc uobis non dicebam. At uero nunc uado ad eum qui misit me, nunc inquam quando traditus ad mortem, in manus patris commendo spiritum meum.

Rom. 8 Lucæ 23

Nemo ex vobis interrogat me q̃ vadis. Ioh. 14

¶ Quid autem hoc sibi uult, quod ait: Et nemo ex uobis interrogat me, quò uadis? Videlicet quia fuerat interrogatus ab illis dicentibus: Domine quò uadis, & iterum: Domine nescimus quò uadis, & quomodo possumus uiam scire, & uidebantur sibi promptis animis modo sequi & parati esse cum eo, & in carcerem, & in mortem ire. At illi fugere habebant, & eum solum relinquere, quem sic instanter interrogabant. Bene ergo ait: Et nemo ex uobis interrogat me, quo uidelicet illam solitudinem suam suaui redargutione prænuntians, de qua postmodum dicturus est: Amen dico uobis, uenit hora ut dispergamini omnes, & me solũ relinquatis. Tũc enim reuera nemo ex eis dixit: Domine quò uadis, quia neminem uelle uel posse eum sequi, fuga declarauit. ¶ Subiunxit ergo: Sed quia hæc locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum: Gaudendum (inquit) uobis est, quia uado ad patrem, præsertim quia (ut superius dixi uobis) ego uadens rogabo patrem, & alium paracletum dabit, & quia in domo patris mei mansiones multæ sunt, in qua præeunte ac duce hoc paracleto, accipiam uos ad meipsum: sed econtra tristitia impleuit cor uestrum, qa hęc locutus sum uobis, quia uidelicet in hac humana conuersatione præsentem me semper habere cupitis. ⌊Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero mittam eum ad uos. ⌋Magno plane sententiam suam pondere firmat, dicendo: Ego ueritatẽ dico uobis. Cur hoc, nisi quia uere expedit nobis, scire uel credere, q; nisi fuisset ipse passus, nos spiritum adoptionis filiorum non reciperemus? Ob hoc uere expediebat nobis ut abiret & hoc nihilominus expedit uobis credere, quia factum non esset, quod per ipsum gratiam reconciliationis acciperemus, nisi ipse abiens sanguinem suum fudisset. Ait ergo: Ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Et exponens quàm uere hoc expediat: Si enim (inquit) non abiero, paracletus non ueniet ad uos. ¶ Quare si non abiero, paracletus non ueniet ad uos? Videlicet quia non erit in quo consoletur uos. In quo enim consolabitur uos, nisi

Tristitia impleuit cor vestrũ Ioh. 14

Rom. 8

ego

ego ſicut mandatum dedit mihi pater ſic facero, & inobedientiam primi hominis obedientiæ uirtute excludens, perditam uobis reſtauraуero animarum uitam, corporumq; reſurrectionem acquirendo? Ergo ſi non abiero, ſi non de torrente in uia bibero, non ueniet ad uos paracletus, id eſt, conſolator, ſed nec paracletum ſe profitebitur iſte ſpiritus ſanctus, utpote, non habens in quo conſoletur uos, uel quid dicat uobis paternæ præuaricationis præiudiciũ portantibus? Amplius autem & omnes conſolationes irritæ erunt quaſcunq; locutus eſt hic ſpiritus ſanctus per os ſanctorum qui à ſeculo ſunt prophetaуe eius. Nec enim implebuntur ſcripturę, quas idem ſpiritus ſanctus Prophetis, communem miſeriam lugentibus pro conſolatione inſpirauit. Nam quæcunq; ſcripta ſunt, iccirco ad ueſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per conſolationem ſcripturarum ſpem haberetis uitæ quam in Adam perdidiſtis. Igitur expedit uobis, inquit, ut ego uadam. Si enim nõ abiero, paracletus non ueniet ad uos. ¶ Si autẽ abiero, mittam eum ad uos. Mittam eum ad uos, id eſt, mittam eum in uos. Non enim de loco ad locũ mittitur, qui ubiq; eſt deus ſpiritus ſanctus, neq; parietibus cõprehenditur, ſed ſenſibus mentis & fide ſuſcipitur. Hoc ſane ſemel & iterum fecit dominus noſter quod nunc promittit. Semel ipſa die qua reſurrexit, quando utiq; iam abierat, iam de ſua minoratione ad gloriã & honorem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad patrem tranſierat. Tũc enim, id eſt, ipſa die, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, inſufflauit & dixit eis: Accipite ſpiritum ſanctũ. Accipite, inquam, paracletum in maximam conſolationem, id eſt, in peccatoуre miſſionem, & in ſcripturarum reuelationem. Sic enim & in hoc Euangeliſta ſtatim ſequitur, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & Lucas in eandẽ narrans apparitionẽ, tunc inquit, aperuit illis ſenſum ut intelligerent ſcripturas. De qua ſpiritus emiſſione ſuo loco plenius dicendum erit. Iterum uero tunc miſit, quando decimo poſt aſcenſionẽ eius die, cõgregatis in unum diſcipulis factus eſt repente de cœlo ſonus tanq̃ aduenientis ſpiritus uehemẽtis, & repleuit totam domũ ubi erant ſedentes. Tunc inquã iterũ miſit hunc paracletum, ut qui omnibus æqualiter datus fuerat in remiſſionẽ peccatorum, nunc ſingulis pro uoluntate ſua diuideret diuerſa dona gratiaуe, ut eſſent facundi ad predicandũ, fortes ad tolerandacertamina paſſionũ. Sequitur: ⌊Et cũ uenerit, ille arguet mundũ de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iuſtitia uero, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me. De iudicio autem, quia princeps mundi huius iam iudicatus eſt. ⌋Magnam ſpiritus ſancti fortitudinem, & omnium eoуe ſummam quæ nunc uſq; ſpiritus idem tonat uoce ſua mirabiliter, mira cum ſuauitate agnus dei mox immolandus prænunciat. Cuncta enim quæ homines hoc ſpiritu ſancto inſpirati uel inflamati, fortiter atq; ſuauiter ex tunc prędicãt, principaliter de his tribus diſputant, peccato, iuſtitia, atq; iuditio. Quæ ſingula exponens, de peccato inquit, quia non crediderunt in me, & cætera. Horum duo ſunt oppoſita ſibiq; contraria, ſcilicet peccatum atq; iuſtitia. Tertiũ eſt iudicium, in quo duobus illis, peccato uidelicet atq; iuſtitiæ, loca uel præmia condigna reddenda ſunt. ¶ Peccatum ſane hic non tantum Iudæorum accipiendum eſt, qui non crediderunt in eum quem corporaliter præſentem uiderunt & audierunt, ſed primum quidem Iudæoуe, deinde Græcoуe, id eſt, omniũ totius mũdi nationũ. Non enim dixit, ille arguet de peccato Iudæos, ſed ille inquit arguet mundũ: neq; Iudæos tantum, ſed omnẽq uoq; per apoſtolos Chriſti arguet ſpiritus ſanctus mundũ. Quo modo inquis totus redarguendus erat mundus, de hoc peccato, quia non crediderunt in eũ, cum in una tantũ prædicauerit gente Iudæoуe? Ad hæc inquã. Altius plane conſyderandum eſt increduli tatis peccatũ: Omne quippe uitiũ & omnis iniquitas generis humani ab incredulitate ſumpſit initiũ, quia uidelicet, primi homines, plus ſerpenti q̃ deo crediderunt uel obaudierunt, & exinde corrupti poſteri eoуe & gentes magis diabolo uel idolis eius q̃ deo credentes, & Iudæi magis Antichriſtũ q̃ Chriſtũ expectantes, cõmuniter peccauerunt, & omnia (inquit Apoſtolus) in incredulitate concluſa ſunt. ¶ Itaq; per peccatũ quod ſic expoſuit dicens, quia non crediderunt in me, omnis iniuſtitia uel inobedientia ueteris hominis, & per iuſtitiã quã ſic deſignauit dicens, qa ego ad patrẽ uado, omnis iuſtitia uel obedientia noui hominis intelligenda eſt, de qbus utiq; ſcilicet peccato atq; iuſtitia mundũ ſpiritus ſanctus in eo redarguit, qa p̃ prædicatores ſuos urgere nõ deſinit, inſtans opportune importune, ut exuant ueterẽ hominẽ cũ actibus, & induant nouũ, eũ q̃ ſecundũ deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate ueritatis. Iuſtitia nãq; noui hominis in eo pulchre deſignatur, quod ait, quia uado ad patrem, id ẽ qa obediens patri uſq; ad mortẽ, præſentis uitæ cõmunẽ relinquo cõuerſationẽ. Quod ſic debere intelligi, & ſupra iam dictũ, & adhuc poſtmodũ dicendũ eſt, ubi ait: modicũ & iam nõ uidebitis me, & iteruм modicũ & uidebitis me, ſtatim adiungens, qa uado ad patrẽ. Ergo peccatũ cui hæc iuſtitia præſenti loco oppoſita eſt, radix omniũ peccatoруm, ſcilicet originale peccatũ ẽ, cui cum in baptiſmo Chriſti abrenunciare iubemur, & eiuſdẽ noui hominis fides iudiciũq; futuruм nobis credendum cõmittitur, uere de peccato & de iuſtitia & de iudicio mundum redarguit ſpiritus ſanctus, ut non uacet ulli homini neſcire, qs peccati, qs iuſtitiæ finis ſit, quan

Si nonabiero paraclet⁹ nõ veniet.

Rom. 5
Pſalm. 105

Luc. 1

Rom. 15

Mittam eum ad vos.

Duplicitẽ miſit eũ Chriſtus in diſcipulos.

Iohan. 20

Luc. 24

Act. 2

Arguet de peccato non Iudæos tantum ſed totũ mundum.

Geñ. 3
Rom. 11

Quid eſt hic iuſtitia, quid iniuſtitia.

1. Tim. 4
Ephe. 4

Phil. 2

Peccatũ originale huic iuſtitiæ oppoſitum.

Iudiciũ cõdẽnatio diaboli & oĩm eius membrorũ Mat 25

quàm tremendum iudiciũ ad diſcernendum utriuſq; meritũ in fine futuꝝ ſit. ¶ Sane cp ait, De iudicio autẽ, qa princeps mundi huius iã iudicatus eſt, conſequentẽ eoꝝ damnationẽ, qui adhuc illi adhęret, terribiliter expreſſit, quia uidelicet iudicato capite, mẽbra ꝺq; pariter præcipitanda credunt, dicente iudice: Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Igitur paſſionem Chriſti conſecuturus aduentus ſpiritus ſancti, cauſa digna eſt, cur contriſtari non debeant eius diſcipuli, pro eo quòd ad patrem uadit. Sed ea quæ nunc dixit, & cætera huiuſmodi quæ de ipſo ſciri oportet & credi, ipſi ferre nondũ erant idonei. Vnde & protinus ait. ⌊ Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo. ⌋ Ergo cp

Ioh. 15

ſuperius dixerat: Iam nõ dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid faciat dñs eius: uos aũt dixi amicos, quia omnia quęcunq; audiui à patre meo nota feci uobis: de futuro oportet intelligi, & iccirco præterito tempore ſic enuntiari, qui ſine dubio mox futuꝝ eſt ꝺd promittit. Sequitur. ⌊ Cum autẽ uenerit ille ſpiritus ueritatis, docebit uos omnẽ ueritatẽ. ⌋ Omnẽ quippe ueritatem, quã ſcire oportet ille docebit uos, aperiendo uobis ſenſum, ut intelligatis ſcripturas, & cognoſcatis in ueritate cuncta, quæ uel parabolice dicta, uel figurate facta continent in le-

Lucæ. 14

ſpũs mẽdacij a ſeipſo loqr. Hie. 27 Eſaiæ 5

ge, & prophetis, & pſalmis de me. ⌊ Non em̃ loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunq; audiet loquetur, & quæ uentura ſunt annuntiabit uobis. ⌋ Inde inquit eſt ſpũs ueritatis, & inde uos omnẽ ueritatẽ docebit, qiua nõ loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur. Spiritus enim qui à ſemetipſo loquitur, non ſpiritus ueritatis, ſed ſpiritus eſt mendacij, & omnes prophetas mendaces facit, ut prophetent de corde ſuo ꝺd dominus nõ eſt locutus, & confingant eſſe ꝺd non eſt, uel malum eſſe ꝺd bonũ, & bonũ eſſe ꝺd malũ eſt. Non ſic loquet iſte ſpũs, ſed quęcũque audiet loquetur, id eſt, ea quæ ſunt, quę uera exiſtunt, & authoritatẽ in ſcripturis habẽt, loquetur, nihil confingens, nihil peruertens, & ueras prophetas faciet uos, ut nõ loquamini à uobiſmetipſis, ſed loquamini quæ cũq; audietis in lege, & prophetis, & pſalmis de me, nihil cõ fingentes, nihil deprauantes, ſed uero ſenſu ueridicã ſcripturã exponentes. Ita non à ſemetipſo loquetur, ſed quæcunq; audiet, loquetur per os ueſtrum ſpiritus ueritatis, & quę uentura ſunt, annuntiabit uobis, ut non ſolum prophetaꝝ docti auditores, ſed etiã futuroꝝ ipſi cognitores & prophetis ſitis cõpares: inſuper & futurã beatitudinem ueſtram tali nuntio præ-

De meo accipiet

guſtantes. ⌊ Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. ⌋ Ille inquã talis, tam uerus, & tam idoneus teſtis me clarificabit, quia de meo acciet, id eſt, de eo quod ſcriptũ eſt de me, accipiet, & annuntiabit uobis, ueſtro patenter inſinuando intellectui, Verbi gratia,

Pſalmo 2

Meum eſt illud dictũ in pſalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hęreditatẽ tuã, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. De hoc meo teſtimonio accipiet, uobisq; intimabit authoritatẽ teſtificandi de me, cp ego domini dei filius ſim, non adoptatus, ſed genitus, qa dixit ad me: Ego hodie, id eſt, in æternitate, genui te, & cp

Heb. 9

ille iuſſerit mihi ꝺd nunc facio, poſtulare gentes, ꝺd inquam nunc facio in iſtis diebus carnis meæ, preces ſupplicationesq; ad eum, q me ſaluũ facere poſſit à morte, cũ clamore ualido, ac multis lachrymis offerens, & profecto mox pro mea reuerentia exaudiet me: Dabo inquiens tibi gentes hæreditatem tuã, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Hoc profecto meum eſt, & quoties talꝰ ꝺd annuntiabit, uel aperiet uobis, de meo accipiet, qa cũ ego uerbum dei ſim, oẽs ſcripturæ dei meæ ſunt, teſtimonia mea ſunt. Et hoc faciens, ille utiq; me clarificabit, teſtimonium perhibens de me, ut uos ꝺq; in omni prætorio, in omnibus ſynagogis, uel conciliꝭ, talẽ habentes uel aduocatũ, uel prolocutorẽ, teſtimoniũ perhibeatis, cp ego filius dei ſim, & cpoẽs gentes, omnesq; termini terræ hæreditas uel poſſeſſio mea iure ſint. Quærat forte aliqs, cur

1 Tim. 9

non dixerit: Mea accipiet, ſed de meo accipiet, & annuntiabit uobis. At ipſe cõtinuo. ⌊ Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit uobis. ⌋ Quęris inquit, cur non omnia, ſed de meo accipiens annuntiabit? Ecce dico: Omnia quę habet pater, mea ſunt. Quænã ſunt quæ habet pater? Habet immortalitatẽ, & lucẽ inhabitat inacceſſibilem, & talia quæcunq; illum habere ſacra ſcriptura teſtis eſt, quę utiq; hominũ nemo dum uiuit, ſicuti ſunt, uidere uel cognoſcere poteſt. Hoc enim uobis in futuro repoſitum eſt, ut cognoſcatis nunc ex parte quidem, & uideatis per ſpeculũ in ænigmate, tunc aũt cognoſcatis ſicut & cogniti eſtis, & facie ad faciẽ uideatis. Hæc aũt omnia quæ habet pater ſic incõprehenſibila, mea ſunt, quia uidelicet eiuſdem, cuius & ille, naturę ego ſum, & eſt mihi cũ illo una diuinitas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. ¶ Recte igitur non dixi mea, ſed de meo accipiet, uidelicet propterea, quia non in uita præſenti omnia, quę patris & mea ſunt, uobis annuntiabit,

Exo. 33 1. Ioh. 3 1. Cor. 13

Cur ait: De meo, potꝰ ꝺq; mea accipiet. Eſa. 64 Mat. 26

ſed ex parte cognoſcere, & ex parte prophetare dabit, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Sequitur. ⌊ Modicũ & iam non uidebitis me, & iterũ modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem. ⌋ Iuxta alios Euangeliſtas, interea dum hæc dicuntur, erant Apoſtolorum oculi grauati, & importune dormitabant præ triſtitia. ¶ Sciebat autem ille, quem nihil latebat, qualiter interim Iudas perditionis filius, & mortis miniſter, agi-

Studiũ ſudæ proditoris Ioh. 18

tante ſe diabolo, diſcurreret, feſtinaret, accipiens cohortẽ & à principibus & phariſæis miniſtros

ſtros, laternas ac faces accendens, & arma conducens. Quæ omnia, priuſquam fiierent, hoc itidem ſalus noſtra dominus Chriſtus propoſuerat, ut nõ perderet quenquam ex ipſis, quos pater ſibi dederat. Igitur ſecundum quod apud alium Euangeliſtam dicit ſic: Non potuiſtis una hora uigilare mecum, uigilate & orate, ne intretis in tentationẽ, & in hoc Euangeliſta uolens eos ſolicitos, & ad euadendum paratos eſſe: Modicum (inquit) & iam non uidebitis me. ¶ Modicum ſuſtinete mecum, & uigilantibus oculis conſyderate, & attendite me. Nam poſt hoc modicum, id eſt, poſt hanc horam uel diem inſtantem, iam non uidebitis me. Ne uero turbetur cor ueſtrum, ecce & hoc uobis dico, quia iterũ modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem. ¶ Notandum quia dicendo: Et iam non uidebitis me, & iterum uidebitis me, pene circa idem oppoſita uel contraria conſtituit, ſcilicet uidere & non uidere, uidelicet ad commendandam ueritatem reſurrectionis, qualis & in ipſo poſt modicum, & in nobis in fine ſeculi futura ſit. ¶ Cum enim utrobiq; dicit, me, ſeipſum & non alium in uera ſubſtantia carnis reſurrecturum eſſe aſſerit: cum autem, & iam non uidebitis, & uidebitis, dicit immutationem, id eſt aliam eiuſdẽ carnis gloriam fore repromittit. Hoc inquã notandũ, quia iã non uidebitis, id eſt in æternum non me uidebitis (inquit) ſcilicet qualem nunc uidetis, utiq; paſſibilem, mortalẽ, cum hominibus conuerſantẽ, humanas infirmitates ſcientẽ, uirum doloꝝ, & nouiſſimum uirorum, talem iam non uidebitis me poſt hoc modicum, id eſt poſt diei ſequentis horam nonã. Nam econtra immortalẽ atq; impaſſibilem iteꝝ uidebitis me, atq; ita nõ quidem alium, ſed tamem longe alteratum uidebitis me. Igitur qui dicturus iteꝝ uidebitis me, præmittit: Iam nõ uidebitis me, profecto non humanæ ſubſtantiæ ueritatẽ interiturã, ſed naturę gloriã per uirtutem reſurrectionis aſſerit immutandã. Sequit. ⌊ Dicebant ergo ex diſcipulis eius ad inuicẽ: Quid eſt hoc quod dicit: Modicũ non uidebitis me, & iteꝝ modicum & uidebitis me, & quia uado ad patrem? ⌋ Videlicet quia uirtutem reſurrectionis neſciebant, imò nec ipſum reſurrecturum eſſe credebant, quippe qui de illo magna ſentiẽtes, nec hoc ſaltem, q̃ moriturus eſſet intelligere poterant. Proinde non mirum, q̃ uim ſermonis capere nequibant. ⌊ Dicebant ergo: Quid eſt hoc q̃ dicit nobis modicum? Neſcimus quid loquitur. ⌋ Poterat utiq; dominus ſic hæſitantibus quid loqueretur edicere uerbis euidentioribus, ueꝝ res ipſa mox ſubſequẽs omnia cõmodius declaratura erat. Hoc profecto teneris mentibus expediebat, ut nec omnino reticeret, nec totam, ſed ex parte rem doloris immenſi uerbis prẽnuntiaret, uidelicet ne illa tempeſtas irruens repente nimis, fidei fundamentum in illis penitus euerteret, ſed ſenſim reuelatus dolor tolerabilior fieret. Proinde adhuc ita ſequitur. ⌊ Cognouit ergo Ieſus, quia uolebant eum interrogare, & dicit eis: De hoc quęritis inter uos, quia dixi uobis: Modicum & non uidebitis me, & iteꝝ modicum & uidebitis me, & quia uado ad patrem. Amen amen dico uobis, quia plorabitis & flebitis uos, mundus autem gaudebit. ⌋ Ecce palam eſt, quia cum conſilio ſuo doctrix ſapientia, ſuauiter agens, & ſolicitudinem auget, & cauſam ſolicitudinis ſubtectam ex magna parte continet. Præmiſſo namque: De hoc quæritis inter uos, quia dixi: Modicum & iam non uidebitis me, &cætera. non dicit continuo, quod intellectui pronum eſſet: unum modicum eſt, ab hinc uſq; ad horam nonam inſtantis diei, qua tranſacta ſepiliendus ſum, & iam non uidebitis me: & aliud modicum eſt, ab eadem hora uſq; diẽ ni tertium, quo reſurgam, & iteꝝ uidebitis me, ſed ita ſubiungit: Amen amen dico uobis, quia flebitis & plorabitis uos, mundus autem gaudebit. Hic ſubaudiendũ eſt, ſed poſtmodum plorabit & ululabit, uel riſus eius dolore miſcebitur, & extremæ gaudij eius luctus occupabit. Nã econtra mox ſequitur: ⌊ Vos autem contriſtabimi, ſed triſtitia ueſtra uertetur in gaudium. ⌋ Mundi huius inquit immundi, qui ſuis immunditiis me aduerſantẽ odit: Mũdi inquã, id eſt, amatoꝝ mundi, inde gaudiũ erit, quia uado ad patrem, quem tamẽ ille neſcit. ¶ Sed tale eius gaudiũ contritio duplex abſorbebit. Primũ quia uenient dies in quibus dicent: Beatę ſteriles & uentres qui non portauerunt, & ubera quæ nõ lactauerunt, uidelicet q̃ ueniẽt Romani & tollent eorum locũ & gentẽ, ſecundum pauorẽ ipſoꝝ: & deinde quia tandẽ uidebunt in quem transfixerunt. Veſtra aũt triſtitia quantam lætitiam operetur, uel quanta delenda ſit gaudio, ecce per ſimile uobis intimo. ⌊ Mulier cum parit triſtitiam habet, quia uenit hora eius. Cum autem peperetit pueꝝ, iam non meminit preſſurę, propter gaudium, quia natus eſt homo in mundũ. Igi(& uos nunc quidẽ triſtitiã habetis, ut hoc quod per concluſionem ſic inferẽ, Igitur & uos nunc qdẽ triſtitiã habebitis, commodius ſedeat, ſumere prius uel ſubaudire conuenit, ſanctã Eccleſiam mulierẽ magnam eſſe & inclytam, eiuſq; uiꝝ ſiue maritum, patrẽ omniũ deum, puerum autem eius, quem ex eodem uiro per magnam ueri amoris concepit gratiam, ipſum eſſe, qui hæc loquitur, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Hunc enim tunc primitus per fidem concepit, quando iam adoleſcentula in Abrahã promiſſiones audiuit dicẽtis: In ſemine tuo benedicent oẽs gentes, & credidit, & ex tũc beata progenies mente grauida, uerbũ ꝓmiſſiõis baiulãs in patriarchis & ꝓphetis ꝓ eiuſdẽ uerbi incremẽta ꝓficiens, quaſi fœta aluo magis ac magis tumuit, tandẽq; diu deſyderatũ pueꝝ mulier eadẽ, cuius beati

Modicũ & iã non videbitis me

Videbitis & non uidebitis me, nõ alium ſed alteratũ.

Heb. 14
Eſa. 53

Duplex modicum

Pro. 14

Duplex contritio Iudęoꝝ poſt gaudiũ,
Lucæ. 23
Ioh. 11
Zach. 12

Mulier quæ parit, eccleſia ẽ puer Chriſtꝰ.

Gen. 22

gna portio ſunt, in magno dolore & anguſtia paſſionis enixa eſt, uiditq; eũ in diem æternitatis fœliciter naſcentem, id eſt, à mortuis reſurgentem, & iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus, quia renatus eſt, & rediuiuus eſt homo in mundũ redemptum, & ſaluatum, ut mundi, imò cœli & terræ, & omnium quæ in eis ſunt obtineat principatum. Propoſita itaq; ſimilitudine qua dicit: Mulier cum parit triſtitiam habet: cũ autem pepererit puerũ, iam non meminit preſſuræ propter gaudiũ, quia natus eſt homo in mundũ, hoc quod iam dictum eſt, per ſubaudition ẽ ſumendũ eſt, & ſic ualidior cõclufio ſeſe inferet: Et uos igitur nũc quidem triſtitiam habetis. ⌊Iterũ aũt uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrũ, & gaudiũ ueſtrũ nemo tollet à uobis.⌋ Vos inquit qui nunc eſtis quaſi mulier in utero habens, quę clamat parturiens, & cruciatur ut pariat, ego iterũ uidebo, uobisq; uidendus apparebo, ſeparatus quidem à ueſtræ mortalitatis utero, ſed bono ueſtro natus, & immortalis factus in regnum æternũ.

Apo. 12

¶ Et gaudebit cor ueſtrũ, & gaudium ueſtrũ certũ & uerũ, nemo tollet à uobis. Nam uos conſtanter gaudentes dicetis: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania. Vere eñ inuanũ frement, & inania meditabuntur, quando cedent uos in ſynagogis, ibi etenim magis gaudebitis, & ibitis gaudentes à conſpectu concilij, quoniã digni eſtis pro nomine meo contumeliam pati. Quòd & ſi corpus occiderint, ſic quoq; cor ueſtrum gaudebit, qa gaudiũ ueſtrum non in carne, quæ poteſt occidi, ſed in corde uel anima, quam perſecutor occidere nõ poteſt, repoſitũ erit. Veſtrũ igitur gaudium nemo tollet à uobis. ⌊Et in illo die me non interrogabitis quicq̃.⌋ Nunc de hoc quæritis inter uos, quia dixi uobis: Modicũ & iam non uidebitis me, & iterũ modicum & uidebitis me, & uultis me interrogare, uerũ in illo die gaudij ueſtri me non interrogabitis quicq̃ horũ: ſcietis eñ rerũ uel effectuũ præſenti euidentia perdocti. Sed & cęterorũ quicquid ſcitu opus erit, ex illo die ſenſum habentes apertũ, ſcripturas interrogabitis, legis, prophetarũq;, & pſalmorũ uolumina cõſuletis, & ipſa uobis ediſſerent, quid fecerim, aut quid locutus ſim uobis. Sequit. ⌊Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrẽ in nomine meo dabit uobis, uſq; modo non petiſtis quicq̃ in nomine meo. Petite & accipietis, ut gaudiũ ueſtrum ſit plenũ.⌋ Sępius replicando, ſuisq; inculcando diſcipulis dominus noſter, ut in nomine ſuo petendũ eſſe nouerint, ſi quid patrem petere uelint, mediatorẽ dei & hominum ſeſe ſalubriter cupit agnoſci, adeo neceſſariũ, ut nemo ad patrẽ uenire niſi per ipſum, nemo à patre qcq̃ poſſit impetrare niſi per nomen ſuũ. ¶ Vnde ſalutaris mos, & catholica hæc more ſanctę eccleſię orandi regula eſt, ut in omni oratione, quã ad patrẽ dirigit, ſubiũgat: Per dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ filium tuũ, quia uidelicet pręter hanc nulla uia, nullumq; eſt aliud oſtiũ, ad ꝗd reſpiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo eleuatio manuũ mearũ ſicut ſacrificiũ ueſpertinũ. Solum huius unigeniti filij dei nomẽ, ꝗd eſt Ieſus Chriſtus, neceſſariũ uniuerſæ orationis eſt uehiculũ, quo in cœlum directo curſu perlata, conſiſtat ante patris conſpectũ, ſalutẽq; de ſinu eius & gratiã ſugere ualeat remiſſionis peccatorũ. Verum hoc Apoſtoli nec dũ ſciebãt: iccirco iam abiturus magiſter uitæ, hoc illis in ſermone ſuo commendabat attentius. Itaq; dum dicit: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: e contra ſubaudiendũ eſt, quia nihil pater dabit uobis, niſi orantes in nomine meo petieritis. Superioribus autẽ ita præſens lectio coniungitur: Vt ſcia tis inquit, q uere magno fructu gaudij ſubſequentis, nunc uos triſtitiã habeatis, ſicut mulier cũ parit, hoc uero dico uobis, ſi quid petieritis patrẽ in nomine meo, dabit uobis. In nomine inquit meo, id ſecundũ nomen meum, ꝗd eſt Ieſus, & ſaluator interpretat. Cuius nominis cauſam ſiue rationẽ angelus beato Ioſeph exprimens: Ipſe eñ inquit ſaluũ faciet populum ſuũ à peccatis eorũ. Ergo in nomine Ieſu petere, eſt illud petere, propter ꝗd ipſe qui hoc nomen ſibi elegit, deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, crucifixus, mortuus, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram patris. Quare autẽ hoc totũ factum, niſi ut per nomen eius remiſſionẽ peccatorũ acciperemus? Ergo cum quid petimus, ꝗd cauſæ huic fine dubio cooperetur, fidenter tanq̃ in nomine Ieſu petentes nos accepturos ſperemus. ¶ Qui ſenſus ex alio Euangelij loco melius elucet. Amen inquit dico uobis, quia ſi duo ex uobis conſenſerint ſuper terrã, de omni re quacunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbi enim ſunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Quinam ſunt hi duo conſetientes, qui inquam ſunt duo uel tres in nomine Ieſu congregati, niſi de quibus præmiſerat, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eũ inter te & ipſum ſolum, ſi nõ te audierit, adhibe tecũ adhuc unũ. Tunc nãq; duo ſibi cõſentiunt, quando is qui peccauit frater, fratrẽ audit corripientẽ: tunc inquã duo uel tres congregati in nomine Ieſu ſunt, quando uel inter ſe & ipſum ſolũ quis corripit peccantẽ, uel nondũ auditus adhibet ſecũ adhuc unũ. Qui profecto tunc uere congregati ſunt, & uere ſibi conſentiunt, quando is qui peccauit, lucrifactus, inclinatur ad pœnitentiæ conſenſum. Proinde fiducia datur illis ueniæ uel ſalutis fraternæ, cũ dicit: Si duo ex uobis conſenſerint ſuper terrã de omni re, quacũq; petierint fiet illis, & ex prędcedentibus neceſſario ſubaudiendũ eſt, ut dicas

Gaudebit cor ueſtrum Pſalmo 2

Actuum 5

Mat. 10 Lucæ 10

Lucæ 24

Chriſmediator dei & hominum 1 Tim. 2

Per dñm nr̃m Ieſum Chriſtum fil. tuũ. Pſalmo 104

Nomẽ Ieſus ſaluationẽ denotat a pctis Mat. 1

quid eſt petere in nõe ihũ.

Si duo ex vobis conſenſerint, &c.

de omni

de omni re peccati. ¶ Cęterorꝝ autem quicquid petierimus pro ſuperfluis uoluntatibus noſtris, nequaquam propter has uel cæteras huiuſmodi pollicitationes ſuas, quaſi debitor iure tenendus eſt, præſertim cũ in oratione ſua, quam Apoſtolis dicentibus: Doce nos orare, ipſe compoſuit ſummã omniũ quæ petenda ſint, ſeptem petitionibus ſecundũ ſeptem dona ſpiritus ſancti deſignauerit, quarꝝ prima eſt, Sanctificetur nomen tuum: ſeptima, Sed libera nos à malo. Igitur cum dicit: Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis, oportet ut neq; à patre quicquam, niſi quod noſtræ ſalutis ſit, petere audeamus, neque nos impetrare aliter, niſi per unigeniti filij nomen arbitremur. ¶ Quod quia necdũ Apoſtoli (ut prædictũ eſt) nouerant: Vſq; modo inquit, non petiſtis quicq̃ in nomine meo. Denique nondũ iam perfecte nouerant eum, licet crederent uel confiterentur eũ Chriſtum filium dei uiui, necdũ inquam tam plane cognouerunt eum, ut ſcirent illi cã legationem ſuſcepiſſe noſtræ pacis, & mediatorem datũ eſſe ad impetrandam hominibus gratiã dei patris. Proinde non petierant quicq̃ hactenus in nomine eius, ſiquidẽ nec ipſe hoc illis ante hanc horam ſuæ paſſionis mandaſſe inuenitur, quanq̃ multa in pleriſq; locis de orationis inſtantia fit locutus. Et addidit: Petite & accipietis, ut gaudiũ ueſtrum ſit plenũ. Ordo uel ſenſus hic eſt. ¶ Petite ut gaudiũ ueſtrũ ſit plenum, & accipietis. In quo autẽ gaudiũ plenũ eſſe poterit, niſi ut ueniamus & appareamus ante faciem dei? Omne nanq; gaudium mundi huius deceptiuum, & omnis riſus eius erroneus eſt, ſolũ autẽ de uiſione dei, & riſus faciei eius præſentis plenitudinem habet, & in ueritate eſt, nec enim obſcurari uel auferri poteſt. Igitur cum dicit: Petite & accipietis, ut gaudiũ ueſtrũ ſit plenũ, illa tantũmodo petenda eſſe innuit, quę proficiãt ad uiſionem dei, in quo ſolo plenitudo gaudij eſt. Tandẽ in calce ſermonis infert. Hęc in prouerbijs locutus ſum uobis. Venit hora, cũ iam non in prouerbijs loquar uobis, ſed palam de patre annuntiabo uobis. Quenã ſunt quę ſe in prouerbiis locutũ eſſe aſſerit? Nunquid ex quo ſurrexit à cœna prouerbia ſiue parabolas dixit, & non potius plano ſermone præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit? ſiquidẽ & Apoſtoli ſolũ hunc ſermonẽ reſpicientes, quẽ in illa nocte hucuſq; produxit? Ecce inquiunt nunc palam loqueris, & prouerbiũ nullum loqueris. ¶ Cum ergo dicit, hęc in prouerbiis locutus ſum uobis, &c. non ad uerba ipſa, quę tũc loquebatur referri uoluit, alioquin magis proprie ſic dixiſſet: hęc prouerbia locutus ſum uobis, ſi tamen reuera prouerbia poterant conuenienter dici, quæ hactenus locutus eſt eis: Sed hęc inquit quæ nunc inſtant, quę nunc aguntur, ſcilicet paſſionem meã, pro qua cor ueſtrum triſtitia nunc impleuit, reſurrectionẽ quoq; uel aſcenſionem, qua uiſa gaudebitis, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis, paracleti quoq; effuſionem, quem ſi abiero, mittam ad uos, ut iã dixi. Hæc inquam in prouerbiis hactenus locutus ſum uobis, uariis præſignaui figuris uſq; in hanc horam paſſionis, imò uſq; dum tradente me ſpiritum, ſcindatur uelum templi à ſummo uſq; deorſum, ipſa ſui ſciſſione conteſtans, ea quæ hactenus latebant ſub figuris, deinceps in ueritate clareſcente myſteria uerbi dei. Extunc enim iam non in prouerbiis loquar uobis, ſed palam de patre meo annuntiabo uobis, ita ut præſentibus rebus, quarꝝ figuræ præceſſerunt, uos non ſolum intelligere ea quę præſens ipſe feci, uel locutus ſum uobis, ſed etiam quę in figura continebant patribus ueſtris, diſcutere & aperire poſſitis. Illo die in nomine meo petetis. Illo inquam die reuelatę gratiæ, die ſalutis, & acceptabili tempore, quando ſpiritus ueritatis docebit uos omnẽ ueritatẽ, de meo accipiens, & annuntians uobis: uos in noĩe meo petetis, quia uidelidet cognoſcentes me, & credentes quia ego in patre, & pater in me eſt, uerꝝ deum & hominem, ęque ut patrẽ adorabitis, & ſic in nomine meo petetis, qđ uſq; modo non feciſtis. Et non dico uobis, qa ego rogabo patrem de uobis. Ipſe enim pater amat uos, qa uos me amaſtis, & credidiſtis qa à deo exiui. Non inquit illo die ego rogabo patrem de uobis. Neforte hæreticus non intellexerit, quomodo ſupra dictũ ſit: Et ego rogabo patrem, & aliũ paracletum dabit uobis, & inde argumentetur, patre minorem eſſe filiũ, eo q̃ rogare minoris ſit, ecce & hoc ediuerſo infert: Et non dico uobis, qa ego rogabo patrem de uobis, ſcilicet illo die, quo (ut iam dixi) in nomine meo petetis. Nam iſto qdem die, q̃ nunc ingruit, die tribulationis meæ, quo capiunt animã meam, & irruunt in me fortes, ego rogabo patrem, & aliũ paracletum dabit uobis: rogabo inq̃t ſacerdos factus ipſe ſacrificium ſecundũ paſſibilem hominis naturam: illo aũt die & deinceps, quo iterꝝ in gaudio cordis ueſtri uidebitis me, iã non rogabo patrem de uobis. Quare? Ipſe emm̃ pater amat uos, id eſt iſto rogatu meo ſibi reconciliatos iam habet amicos uos, & de filiis iręfecit filios gratię ſuæ. Vnde hoc? Quia uos me amaſtis, & credidiſtis, qa à deo exiui. Exiui à patre, & ueni in mundũ: Iterꝝ relinquo mundũ, & uado ad patrem. Exinaniui me formã ſerui accipiens, & ueni ſaluare mundũ, cuſtodiendo uias duras propter uerba labiorꝝ patris, dũ non loquor opera hominũ. Iterum relinquo mundũ, deponens ſeruitii iugũ, & uado ad patrem, propter paſſionem mortis recipiens gloriã & honorem. Propter hoc ipſe pater illo die amat uos, quia credidiſtis hoc. Etem̃ iſta credulitas efficiens cauſa eſt, ut mea proſit uobis paſſio, ut reconciliemini deo, ut nõ iã filios iræ, ſed gratiæ reputet

Non qdlibet petẽtes exaudimur ſed ſuper dona peccatorum Mat. 6

Vſq; mõ nõ petiſtis qcq̃ in noĩe meo Ephe. 2

Gaudium plenum Eccl. 2

Hæc in prouerbijs locutus ſum

Mat. 27

1 Cor. 10 2 Cori. 5

Hæreticorꝝ captiuncula

Pſalmo 58

Ephe. 5

Philip. 2

Pſalmo 16

Heb. 2

reputet & amet uos, ita ut iam ex illo die non oporteat me patrem rogare de uobis, quod modo ſemel facio, ſemel enim morior, & quod morior peccato non meo, ſed ueſtro morior, deinceps uluam deo, quia ſicut dixi uobis uado ad patrem, à quo propter hoc exiui, ut hoc modo redirem. Hoc nempe illud eſt, quod Pſalmiſta cœlis enarrantibus audiuit aure prophetica. Præmiſſo nanq; hoc uerſiculo, quo expoſuit quam dei gloriã enarrauerit, dicens: In ſole poſuit tabernaculum ſuũ, & ipſe tanq; ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit ut gygas ad currendam uiam ſuã, ſtatim ſubſecutus eſt: à ſummo cœlo egreſſio eius. ¶ Igitur Cherintus atq; ſimiles eius hæretici mentiti ſunt dicendo, ante Mariam non fuiſſe Chriſtum: Quia exiui (inquit) à patre & ueni in mundũ, conteſtante propheta, quia à ſummo cœlo egreſſus ſum. Sequitur. ⌊Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis.⌋ Dixerat enim eis ipſe: Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis, uenit hora, cum iam in prouerbijs non loquar uobis, ſed palam de patre meo annuntiabo uobis. Non aduerterant quòd iam in præſenti tempore dixit: Hęc in prouerbijs loquor uobis, ſed præterito: Hæc in prouerbijs locutus ſum uobis. Vnde iam ſuperius dictũ eſt, Dixerunt ergo: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbiũ nullum dicis. Quod & ſi ex parte uerum eſt, nunc, id eſt in hac cœna nullum prouerbium dixerat, attamen non palam erant illis omnia quæ dixerat. Nam & paulo ante dixerunt: Quid eſt hoc quod dicit nobis: Modicũ & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, & quia uado ad patrẽ? Neſcimus quid loquitur. Adeo caligabãt in illa magna triſtitiæ nebula, qua non ſolum oculi, ſed & interni ſenſus eorũ erant grauati, ut ipſam quoq; ignorantiam uel tarditatẽ ſuam neſcirent. Sed huic errori fides ſuberat, diſcuſſis ignorantiæ tenebris, & ſedatis triſtitiæ uel timoris tempeſtatibus, in ſuo tempore apparitura. Nam Sequitur. ⌊Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non opus eſt tibi, ut quis te interroget. In hoc credimus quia à deo exiſti.⌋ Venerabilis & ſapientię dei condigna hæc profeſſio eſt, qua dicitur: Nunc ſcimus quia ſcis omnia. Omnia nanq; ſcire, ſolius eſt, uel ſapientię eius, cuius non eſt numerus, attingit autẽ à fine uſq; in finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hæc enim ſola ſcit omnia, & omnium ſcrutatur corda, & uniuerſas mentiũ cogitationes intelligit. Quo autẽ experimento iſtud cognouerint, indicant continuo ſubiũgentes: ¶ Et non opus eſt tibi, ut quis te interroget. Hoc plane idoneũ tantæ rei teſtimonium eſt. Quis enim eſt doctorũ adeo ſtrenuus, ut ſaltem obiectis ſemper ſufficere poſſit interrogationibus, ne dicam tacitis auditorũ occurrere cogitationibus? At ille dominus & magiſter, quanta beneuolentia docebat, tanta & potentia corda omniũ in manu ſua tenebat, ita ut non neſciret quid cuiq; deeſſet, quinetiã nulla eum cordis cogitatio lateret. Quod cũ multis experimentis, uicino quoq; diſcipuli confirmati fuerant argumento, quia uidelicet paulo ante dicente illo: Modicũ & iam non uidebitis me, & cætera, cum dicerent quidam ad inuicem: Neſcimus quid loquitur, cognouit ipſe, quia uolebant eũ interrogare, & non fuit ei opus, ut interrogarent, præuenit enim eos dicens De hoc quæritis inter uos: Bene ergo ſcimus (inquiunt) quia ſcis omnia, neq; nos dubitamus, recte ſic illos dixiſſe de illo, ſine quo nemo alius tetendit ſuper unũquenq; ſcientiæ uel intellectus lineas: Et non eſt (aiunt) opus tibi, ut quis te interroget, uidelicet quomodo cuiq; homini docere cupienti opus eſt, aperiri uerbis in quo hæreat ſenſus auditoris. Quod uero adiũciunt: In hoc credimus, quia à deo exiſti, idem eſt ac ſi dicant: In hoc credimus quia tu es ipſa ſapientia, quæ dicit: Ego ex ore altiſſimi prodiui. ⌊Reſpondit eis Ieſus: Modo creditis? Ecce uenit hora, & iam uenit, ut diſpergamini, unuſquiſq; in propria, & me ſolum relinquatis: Sed nõ ſum ſolus, quia pater mecum eſt.⌋ Modo (inquit) creditis? Modo ſcitis? Bene quidem eſt, quia creditis: & bene eſt, quia ſcitis, ſed uidete ne turbetur cor ueſtrũ, uidete ne hanc ipſam credulitatem de cordibus ueſtris fuget uentus, tollat aura. Nam ecce uenit hora, & non longe eſt, ſed iam uenit, de qua dictum eſt: Quia Satanas expetiuit uos, ut cribraret ſicut triticum: Venit (inquam) hæc hora, in qua tanta tempeſtate cribrabit uos Satanas, ut diſpergamini, unuſquiſque in propria, ſcilicet procul fugientes ab anguſtia mea, & contenti ſalute quiſque propria, & me ſolum relinquatis, ut ſolus uadam immolari pro uobis. Nam quòd ego uado, uos (ſicut ſuperius dixi) non poteſtis me modo ſequi. ¶ Sic implebitur ſcriptura, quæ in perſona mea dicit: Torcular calcaui ſolus, & de gentibus non eſt uir mecum: circunſpexi, & non erat auxiliator: quæ fiui, & non fuit qui adiuuaret. Itaq; (ut iam dixi) omnes in me ſcandalum patiemini, quia diſpergemini, quia fugam capietis, & me ſolum relinquetis. Veruntamen non ſum ſolus, quia pater mecum eſt. Nec enim ſic exiui à patre, & ueni in mundum, ut ille me reliqueret ſolum. ¶ Nunquid ergo fallitur ſpiritus meus in propheta dicente: Deus deus meus ue, ut qd dereliquiſti me? Abſit. Tantillum tacebit deus meus, ſilebit & patiens erit, donec iſti (quorũ eſt hora quæ iam uenit, & poteſtas tenebrarum) uideant, & derideant me, loquantur labijs & moueant caput, fodiant manus meas & pedes meos, & dinumerent omnia oſſa mea, diuidant ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam mittant ſortem. Tantillum inquam tacebit, & dereliquiſſe me uidebitur, quia ſilebit: ſed poſt hæc nõ longe faciet auxilium ſuum à me, eruet enim

Pſalmo 18

Exiui à prẽ cõtra errorẽ Cherinti eſt.

Mat. 26

Tu ſcis oĩa, ergo ṽe deus es. Pſal. 146 Sapient. 8 Hier. 17

Non opus eſt ut quis te interroget.

Iob. 38

Ezech. 24

Lucę 22 Venit hora vt diſpgami

Torcular calcaui ſolus Eſa. 63 Mat. 26

Deus deꝰ me us vt qd dereliquiſti me Pſal. 21

enim à framea animam meã,& de manu canis unicam meã,à mortuis me reſuſcitans,& exinde palam ego faciam,ꝙ non reliquerit me ſolum,quia narrabo nomen eius fratribus meis,& in medio Eccleſiæ laudabo, id eſt laudabilem faciam eum.¶Hæc locutus ſum uobis,ut in me pacem habeatis.¶Quam pacem,niſi peccatorum remiſſionem? Quam pacem,niſi illam,quæ inter deum & homines erant inimicitias,ſolutionem uel reconciliationem? Hanc inquit pacem ualde neceſſariam,ut in me,id eſt,per mortẽ meam habeatis, iccirco hæc locutus ſum uobis: locutus ſum inquam,id eſt,feci. Verba nanq; mea iam facta ſunt,quia uidelicet certũ eſt futura eſſe,imò & impoſſibile eſt non poſſe fieri quæ locutus ſum uobis. Quænam ſunt ea quæ locutus ſum uobis,niſi incarnationis meæ, quæ iam facta eſt,& eius,quæ ſine dubio mox futura eſt,paſſionis,ſimulq; & reſurrectionis meæ certa myſteria? Hæc ego locutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis,teſtante ſcriptura,cum dicit: ¶Si fuerit angelus loquẽs pro eo,unũ de ſimilibus,ut annuntiet hominis æquitatẽ,miſcebitur eis,& dicit:Libera eũ,ut non deſcendat in corruptionem. Inueni in quo ei propitier,&c. Vnũ plane de ſimilibus eſt in his quęcũque locutus ſum uobis, ut in me pacẽ habeatis,ut liberemini,& in corruptionẽ non deſcendatis,ut in me,qui ſolus inuentus ſum,deus propitietur uobis. Quod eſt illud unũ? Hoc ſcilicet, ꝙ & ego æque ut uos paſſibilis atq; mortalis homo ſum. Nam cætera diſſimilia ſunt,quia uidelicet ſolus ego de cunctis hominibus,quando & quomodo uolui natus ſum,quãdo & quomodo uolo morior,nihilominus & quando uolo reſurgo,& in cœlum aſcendo. Igitur hæc locutus ſum uobis,idem eſt ac ſi dixiſſet:Hæc facio uobis. Sequitur. ¶In mundo preſſuram habebitis,ſed confidite,ego uici mundũ.¶Non inquit in mundo,ſed in me pacẽ habebitis:Nã econtrario preſſuram in mundo habebitis. Tradent enim uos in concilĳs,& in ſynagogis flagellabunt uos,& ante reges & præſides ducemini propter me,& morte afficient ex uobis. Non inquam pacẽ,ſed huiuſmodi lites & bella & inimicitias in mũdo habebitis. Sed confidite,& nolite timere eos qui corpus occidũt,& poſt hęc non habent quid faciant. Nam ego uici mundũ,quippe qui occiſus ab illo,tertio die reſurgam. Hac ergo confidentia nolite timere, habentes pacẽ in me: etenim uos quoq; occiſi reſurgetis,& eritis ſocĳ uictorię meæ,conſortes regni,participes glorię.¶Hæc locutus eſt Ieſus,& ſubleuatis oculis in cœlũ dixit:Pater,uenit hora,clarifica filiũ tuum,ut filius tuus clarificet te.¶Huic orationi ſaluatoris cõgruit ille pſalmi centeſimiprimi titulus talis:Oratio pauperis cũ anxiaretur,& effunderet precẽ ſuã coram domino. Etenim illa hora anxiata eſt anima pauperis huius,& erat triſtis uſq; ad mortẽ,ita ut (ſicut alius euangeliſta refert)factus in agonia,& prolixius orans ſudauerit,factus q; ſit ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. ¶Sciendũ quippe,quia non in illo cœnaculo,in quo cœna facta fuerat,hanc orationẽ fudit. Nam ſuperius Euangeliſta illũ inde egredientem ſignificauit,uidelicet ubi iam exacta magna parte ſermonis,cũ dixiſſet:Iam non multa loquar uobiſcũ,uenit enim princeps mundi huius,& in me non habet quicq̃,ſed ut cognoſcat mundus,quia ego diligo patrẽ,& ſicut mandatũ dedit mihi pater,ſic facio,repente ſic intulit:Surgite eamus hinc. Quò tamen tunc abierũt,non dicit,ſed luce clarius ex alĳs accipimus Euangeliſtis. Sic enim concorditer referunt:Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. Illic orationẽ iſtam fuiſſe celebratam perſpicuũ eſt. Nam poſtq̃ illuc exĳt,tũc (inqt Matthæus) uenit Ieſus cũ illis in uillã,quę dicit Gethſemini,& dixit diſcipulis ſuis:Sedete hic donec uadã illuc,& orem. Et aſſumpto Petro & filiis Zebedæi,cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Et ſubinde:Et progreſſus inquit puſillũ,procidit in faciẽ ſuam,orãs & dicens:Mi pater,ſi poſſibile eſt,tranſeat à me calix iſte. Hoc idẽ Marcus euidenter enarrat. Lucas quoq; egreſſum illũ refert in montem oliueti,& auulſum à diſcipulis ſuis,quantũ iactus eſt lapidis,poſitis genibus oraſſe,addens hoc, quia factus in agonia prolixius orauit,& factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Itaq; conſonantibus cũctis,hanc orationem dixit in monte oliueti,pręſentibus Petro,& duobus filiis Zebedęi,nã à cæteris diſcipulis auulſus erat quantũ iactus eſt lapidis. Aliis nãq; ſedere iuſſis, donec uadã inquit,& orem: poſtmodũ Petro & filiis Zebedæi quos aſſumpſerat: Suſtinete ait hic,& uigilate mecũ. Et progreſſus,non iam quantũ iactus eſt lapidis,ſed puſillum,procidit in faciẽ ſuã. ¶Vnde non adeo mirũ eſt hunc Euangeliſtam, filiũ Zebedæi prolixã eius ſctipſiſſe orationẽ,cũ alii tam breuem ſcripſerint,qa uidelicet uadens ut oraret, hunc ſolum ex omnibus Euangeliſtis aſſumpſit,& hoc audiente orauit. Quid igitur pauper iſte anxiatus orauerit,quem clamorẽ ad deũ parrem ſine dubio peruenturum emiſerit,in hoc Euangeliſta plenius habentes,apponamus ſi aures habemus audiendi & audiamus quid clamauerit,quã coram domino patre ſuo precẽ effuderit. Subleuatis (inqt Euangeliſta) oculis in cœlum,uidelicet quo ſuæ orationis dirigebat clamorem ualidũ,dixit: ¶Pater uenit hora,uenit inquam hora,ſubauditur magnę anguſtiæ uel tribulationis,in qua deficiunt ſicut fumus dies mei,& percutior ſicut fœnũ, leuiter occiſus iuxta communẽ conditionem omniũ mortaliũ. Sed tu clarifica filiũ tuũ,uidelicet magna reſurrectionis claritate,ut filius tuus clarificet te,ſcilicet præclara diſcipulorũ ſuorũ prædicatione,uel mortuorũ reſurrectione.

Ephe. 2

Vnũ de ſimilibus locutus ſum

Mat. 10 Lucæ 12

Rom. 8 2 Cor. 1

CA. XVII

Oro Chriſtus congruit Pſalmus 101.

Hæc oro nõ in cœnaculo, ſed horto facta eſt Ioh. 14

Mat. 26 Marci 14 Lucæ 22

Cur Ioes pli xiorẽ ſcripſit oremq; alii Euangeliſtæ

Pater uenit hora. Pſalmo 101

resurrectione. Sequitur enim. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis uitam æternam. ⌊Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, id est omnis hominis, siue Iudæi, siue Gentiles, & eñ non est Iudæoꝝ deus tantum, sed & gentium: sicut inquam dedisti ei potestatem, & decreuisti illum super omnes gentes esse regem, & principem, atq; saluatorem, ad dandam pœnitentiã & remissionem peccatoꝝ, sic attende, datumq; tuũ siue propositum confirma rerum ueritate, in eo uidelicet, ut omne quod dedisti ei, det eis uitã æternam, scilicet duplicem animaꝝ atq; corpoꝝ resurrectionem. ¶ Ita cum dixisset: Clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, tanq̃ quæreres in quo se à patre clarificari, uel patrem ipse clarificare uellet: sic (inquit) clarifica iam actu, sicut clarificasti potestate, ut faciat deinceps filius tuus illud, propter quod incarnatus, uel homo factus est, id est omnibus, quos dedisti ei, uitam æternam det. Et tanq̃ iterum quæreres, quid pertineat hoc ad clarificationem patris, dare uitam mortalis, quia dixit, ut filius tuus clarificet te, protinus adiungit: ⌊Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum ueꝝ deum, & quem misisti Iesum Christum. ⌋Igitur q̃ dixit: clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, idem est, ac si dixisset, secundũ spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuoꝝ attestare me esse filium tuum in uirtute, cuius rei clara cognitio, causa est effectiua hominibus uitæ æternæ. ¶ Eo suspirat uel intendit totum huius orationis incensum, magno charitatis igne adustum, non q̃ pauper iste dubitet utrum propheta suus ueꝝ sibi prænuntiauerit dicens: Nunquid qui dormit non adiũciet ut resurgat? Sed ut scirent qui tunc audierunt, & intelligant qui hanc eius orationem nũc legũt uel audiunt, q̃ salus, uita, & resurrectio nostra, moriendi & resurgendi causa fuerit illi, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. In alio quoq; psalmo, cũ iuxta sensum huiusce orationis, qua nunc dicit: Pater, uenit hora, clarifica filium tuum, diceret spiritus eius: Domine deus meus clamaui ad te, & sanasti me, &c. Tandemq; quasi dubius quæreret: Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit ueritatem tuam? Statim ut uere certus intulit: Audiuit dominus, & miseretus est mei, dominus factus est adiutor meus, & reliqua. Itaq; tam in hac oratione sua dominus, q̃ in propheticis scripturis, spũs eius non dubius orat, dum & illic post clamorem suum dicit: Audiuit dominus, quod magnæ est certitudinis, & hic, præmisso: Pater clarifica filium tuum, subiungit continuo: sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut ostendat q̃ oratio sua non in incerto, sed in potestate sit. Sequitur. ⌊Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi ut faciam. ⌋In quo iam clarificauerit patrem filius, postmodum expositurus est, dicendo: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ¶ Non ergo quæsitu opus est, quomodo qui dixerat: clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, nunc dicat: ego te clarificaui super terram, quia lector ultro intelligit, clarificatum quidem iam esse patrem in cognitione filij̃ apud mẽtes illoꝝ qui credebant, q̃ hic talis à deo exierit, quem & confessi iam fuerant esse Christum filium dei uiui, sed nondum illis bene cognita maiestate uel bonitate eiusdem filij̃, multum deerat de glorificatione paterni nominis. Iccirco utrunq; dixit, ut & filius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Cui par est quod posterius dicit: Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam. Quod uero nũc addidit: opus consummaui, quod dedisti mihi ut faciam, idem est ac si dicat: Mandatum tuũ impleui, factus homo mortalis, & nunc ad summũ obedientiæ, scilicet ad mortẽ, in qua nunc agonizor, sponte perueni. Proinde mox subiungitur. ⌊Et nũc clarifica me tu pr̃ apud temetipsum claritate quam habui priusq̃ mundus esset apud te. ⌋Et quoniam (inquit) consummaui opus, quod dedisti mihi, nunc, scilicet in hac hora quæ uenit, clarifica tu me pater. i. resuscita me: Clarifica inquam apud te, uidelicet constituendo ad dexteram tuæ maiestatis in excelsis, eadem claritate quam habui anteqũ mundus esset apud te, ut nihilominus adoretur ab angelis recens forma serui, quàm adorabatur ab angelis antiqua forma dei. Aliter: Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate, quã habui priusq̃ mundus esset apud te, uidelicet ut sicut spũs meus in principio ferebatur super aquas, ut angelica creatura per me uerbum tuum crearetur te dicente: Fiat lux, ita & nunc idem spiritus super aquas feratur, ut per me filium tuum noua hominum creatura nascatur, dum in morte mea baptizãtur, unde angeloꝝ, qui cecidit decimus ordo restauretur. Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc clarui, nunc iterabitur. Nunc demum quia dixerat: Ego te clarificaui super terram, exponit in quo clarificauerit dicens: ⌊Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. ⌋Principium namq; paternæ clarificationis, hoꝝ hominũ institutio est, per quos nomen patris oportebat innotescere orbi, unde & recte dicti sunt lux mundi, quia mundũ cognitione huius nominis illustraturi, prius ipsi sunt illuminati. ¶ Quod autem est hoc nomen dei, nisi pater Iesu Christi? Etenim cætera nomina dei, quæ cunq; in lege sunt, audire uel scire potuerunt homines ante aduentum eiusdem Christi. Hoc autem nomen quod est pater, uel cuius filij̃ relatione pater credendus sit, nunq̃ cognitũ fuisset, nisi ueniẽs ipse filius hominis illud manifestasset

Ergo

Poteestas omnis carnis Rom. 3 Act. 5

Clarifica filium tuum

Rom. 1 Christorando minime dubitauit Psalmo 40

Esaiæ 55 Psalmo 29

Quõ stant simul ut clarificet te, & clarificauit te

Heb. 1 Adorãda ab angelis forma serui Spũs dñi ferebatur super aquas Gen. 1

Apostoli lux mundi Matt. 5

Manifestaui nomen tuũ

Ergo nomen tuũ (inqt) nomẽ patris mei, vel qꝑ pater meus ſis, manifeſtaui ꝑ opa, q̃ nemo alius fecit hoĩbus, q̃s dediſti mihi de mũdo, q̃s ad me attraxiſti: electos de mũdo, qa non caro & ſanguis reuelauit eis, ſed tu pater mi q es in cœlis. ⌊ Tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonẽ tuũ ſeruauerũt. ⌋ Niſi eñ tui eſſent, nõ mihi eos dediſſes. Quo aũt tui iã erant, & nondũ mei, niſi qa te quidẽ deũ inuocabant, ſed me filiũ tuũ eſſe, vel huius filij reſpectu patrẽ te vocare, necdũ ſciebant? Ergo in eò eos mihi dediſti, q̃ filiũ tuũ eſſe, illis reuelaſti. ¶ Quo cognito, ecce ipſi ſermonẽ tuũ ſeruauerunt, qa videlicet oĩa relinquẽtes, me ſequuti ſunt. Quã tui ſermonis obſeruatio nẽ certã eſſe, teſtatur lex dicens: Qui dixerit patri ſuo & matri ſuæ, neſcio vos, & fratribus ſuis, ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquiũ tuũ & pactũ tuũ ſeruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legẽ tuã ò Iſrael. Igitur q̃s dediſti mihi, tui erant, & in eo ſermonẽ tuũ ſeruauerunt, quia relictis oĩbus, me ſequuti ſunt. ⌊ Nunc cognouerũt, quia oĩa q̃ dediſti mihi, hi abſte ſunt: quia verba, q̃ dediſti mihi dedi eis. Et ipſi acceperunt, & cognouerũt vere, quia à te exiui, & crediderũt, qa tu me miſiſti. ⌋ Hoc vere, qa tu mihi eos dediſti, cõſequẽs erat, vt cognoſceret, vt verba q̃ dedi eis acciperẽt, cognoſcerẽt & crederẽt. ¶ Niſi eñ eos tu mihi dediſſes, nunq̃ cognouiſſent: ſicut nõ cognouit ꝑditus Iudas, cuius ab effectis palã oĩbus eſt, quia non eum tu mihi dediſti, nec tui cauſa me ſequutus eſt, ſed cũ nõ eſſet tuus, tuis ꝑ hypocriſim ſuit admixtus, peccator & doloſus. Propterea nunq̃ hoc illi ſapuit q̃d iſti cognouerunt. ſ. qꝑ oĩa q̃ dediſti mihi. i. quæcũq; feci opera, quæcunq; dixi doctrinæ verba abs te ſunt: ſed dixit mala in corde ſuo cũ eis ſentiens, q dixerũt: In Beelzebub principe dæmoniorũ eĩcit dæmonia, Et nõ eſt hic homo à deo. Palã ergo de iſtis eſt, qa tu eos ad me attraxiſti, qa cognouerũt, qa de operibus meis recte ſenſerũt. Cognouerunt inquã, qa verba nõ alia, niſi q̃ dediſti mihi, dedi eis, & acceperunt acceptione digna, videlicet vt (ſicut iã dictũ eſt) propter verba mea reliquerint oĩa ſua. Cognouerũt (inqt) vere, qa à te exiui, & crediderũt, qa tu me miſiſti. ¶ Cũ idẽ eẽ videaꝫ exire filiũ à ꝑe q̃d mitti, cur vtrũq; dixit, & qa à te exiui, & quia tu me miſiſti, niſi vt æqualẽ iudicet charitatẽ, & ſuimet. ſ. filij venientis, & patris mittẽtis? Et eñ ꝑ quidẽ filio mãdatũ dedit, vt veniret bibere pro nobis calicẽ paſſiõis, ſed nihilominus idẽ filius ſpõtanea charitate venit. Deniq; nõ tanq̃ minorẽ ꝓpter charitatẽ ſuã, ꝑ mandato ſuo coegit, ſed vt vere coæqualẽ & pari dilectiõe volẽtẽ miſit. Igit vt vtriuſq; ſ. patris & filij charitatẽ iudicet, & cognouerũt (inqt) qa à te exiui, & crediderũt qa tu me miſiſti. His ita ꝑmiſſis, ait. ⌊ Ego ꝓ eis rogo. ⌋ Tandẽ orationẽ ſuã aperit, ꝓ q̃ ſubleuatis in cœlũ oculis, hactenus obſecrauit, dicens: Pater, venit hora, clarifica filiũ tuũ, &c. Hoc plane, iuxta apl'm, obſeruãdũ eſt in oratione legitima, vt ꝓ ordinẽ fiant obſecratiões, orationes, poſtulatiões, gratiarũ actiones. ¶ Quẽ ordinẽ ipſe totius ſanctæ orationis magiſter & dux ꝑſenti loco ſeruaſſe cõprobat. Primo nãq; obſecrationẽ ꝑmiſit, dicẽs: Pater venit hora, clarifica filiũ tuũ &c. in qbus q̃ſi bñuolentiã patris ambiuit, vſq; ad id q̃d nũc ait: ego pro eis rogo. Eſt ãt ab hoc loco oro. i. verba ſupplicãtia quidẽ, ſed nõdũ explicãtia qd velit aut q̃ tendat. At vero q̃d poſtmodũ ait: Pater ſancte, ſerua eos in noĩe tuo, q̃s dediſti mihi, & reliq̃, poſtulatio eſt. Et deinde q̃d ſubiũgit: Pater iuſte, mũdus te nõ cognouit, &c. gratiarũ actio eſt. Igit ꝑmiſſa obſecratiõe, iam nũc orationẽ annectẽs. Ego, inqt, pro eis rogo. ⌊ Non pro mũdo rogo, ſed pro his q̃s dediſti mihi, qa tui ſunt. ⌋ Væ ergo mũdo gaudẽti, orãte pro ſuis. i. moriẽte & ĩ ara crucis ſe ſacrificiũ offerẽte Chriſto, vnigenito filio dei: qa pro eis q̃s dediſti mihi (inqt) rogo, nõ pro mũdo. Mũdus eñ, hic accipiunt dilectores mũdi, tam diuerſi ab eis, pro qbus Chriſtus rogat crucifixus, q̃ diuerſi erant, apud deũ Aegyptij filijs Iſrael, ſacro ſanguine agni poſtes ſuos ſignãtibus. Væ igit (vt dictũ eſt) tali mũdo, qa q̃d rogat Chriſtus verus agnus dei, nihil illi proficit, vt cũ rege ſuo principe tenebrarũ diabolo, citius in profundũ inferni demergaꝫ: ſolis illis, q̃s ꝑ filio dedit ꝓ crucem & ſanguinẽ eius euadẽtibus. Quia tui ſunt inqt, Et tanq̃ quæreres, qũo vtrũq; dixerit, & mihi eos dediſti, & tui ſunt, adhuc plenius ſubiunxit. ⌊ Et mea tua ſunt, & tua mea ſunt, & clarificat⁹ ſum in eis. ⌋ Nõ ergo deſinũt eſſe patris, q̃s pater filio dedit, qa neq; ſine filio ꝑ, neq; ſine patre filius quicq̃ poſſidet. ¶ In q̃ vero clarificatus eſt filius in eis. ſ. in oĩbus q̃ ſunt patris? In eo videlicet q̃d nihil eorũ ad patrẽ niſi ꝓ filij grãm venit: nemo ſiue mortuorũ ſiue viuorũ, niſi ꝓ crucẽ & ſanguinẽ filij, videre ꝑt gloriã patris. Quod qa nũc agit. ſ. vt moriaꝫ & reſurgat, & ſic viuorũ atque mortuorũ dñetur. Et clarificatus ſum (inqt) in eis, videlicet q̃ſi iã ſit factũ, q̃d protinus eſt futurũ. Vnde & ſubdit. ⌊ Et iã nõ ſum in mũdo, & hi in mũdo ſunt, & ego ad te venio. ⌋ Cũ hæc loq̃retur, vtiq; in mũdo erat, qa viſibiliter aderat, & mortalẽ vitã ſpirabat, imò qa preſſurã in mundo habebat, & tñ in mũdo nõ erat, qa iã à traditore venditus, moxq; tenẽdus & ad mortẽ ducendus erat. Ergo nõ oĩno, ſed q̃dãmodo iã in mũdo nõ erat, qa iã in termino vitæ ꝑſentis, & iã in exitu mũdi pedẽ irreuocabilẽ poſuerat. Quia vero ſic vadẽs, & dicẽs, & ego ad te venio, gloria & honore coronabaꝫ, & cõſtituebaꝫ ſup opera manuũ patris: qa (inquã) ſic de torrẽte in via bibens, propterea protinus habebat exaltare caput, recte oĩno q̃ſi de ꝓterito dixit, & clarificatus ſum in eis. ¶ Cauſam aũt quare ſic vadẽs, pro ſuis roget, interpoſuit dicẽs: Et hi in mundo non ſunt. Cauſa quippe magna & negotioſa eſt, de q̃ ſalutis amicũ curare oporteat, q̃d ſe ſtabilitate

Sermonẽ tuũ ſeruauerunt. Mat. 19 Deut. 33

Iudas electus admixtus.

Mat. 12 Luc. 11 Iohan. 9 Iohan. 6

A te exiui, & tu me miſiſti.

1. Tim. 2 In hac oratiõe quatuor partes. Obſecratio. Oratio. Poſtulatio. Gratiarũ actio

Quid hic mũdus.

Nihil ad patrẽ uenit niſi per me filium

Pſalm. 8 Pſalm. 109 Et hi in mundo ſunt.

littoris.i.immortalitatis pace & ſecuritate potito, ſui remiges in fluctib⁹ difficili nauigio periclitant, ſine dubio perituri, niſi ſalutis ab ipſo portus illis ꝓpareť. Itaq; nūc demum ab eo poſtulat pro illis.i.qd roget, propter qd obſcurauerit, manifeſtius apit. Ait em̄ L Pater ſcte ſerua eos in noīe tuo q̄s dediſti mihi, vt ſint vnū ſicut & nos.⌋ Sūmā neceſſariæ poſtulatiōis breuiter eſt eloquutus, dicēdo: vt ſint vnū ſicut & nos. Et hoc multoties repetit: qa vere magnū, qa ꝑclarū, qa glorioſum & optabile eſt, eē vnū, & q̄ magnū ſit, à ſil'itudine ipſius vel p'ris colligam⁹, qa dixit, ſicut & nos. ¶ Quidnā eſt vnū eē, niſi ſemp idē eē, & ſine ꝓmutatione immutabil'r ꝓdurare? Sic plane vnū eſt deus vnus, p'r & filius & ſp̄ūs ſanctus, vnū inquā & idē. Vnde & dicit ad Moſen: Ego ſum q ſum. Et Pſal. Cœli, inqt, peribūt, tu aūt ꝓmanes, & oēs ſicut veſtimētū veteraſcent. Et ſicut opertorium mutabis eos & mutabunť, tu aūt idem ipſe es, & anni tui nō deficiēt. ¶ Homo aūt poſtq̄ à paradiſi æternitate peccādo deiectus eſt, vbi pro modo ſuo, vnū eſſe vel fieri poterat, palā eſt iā vnū nō eſt: quippe q quaſi flos egredit & conteriť, & fugit velut vmbra, & nunq̄ in eodē ſtatu permanet. Quā eius mutabilitatē, imò & defectionē Pſalmiſta q̄q; deplorans: Mane, inquit, ſicut herba tranſeat, mane floreat & tranſeat, veſpere decidat, induret, & areſcat, qa defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati ſumus. Ergo vnū eē deſ'nt, & in hoc dei, q ſemp vnū & idē eſt, ſil'itudinē ꝓdidit. ¶ Dei aūt filius, q hæc moriturus nūc loquit, idcirco nūc moriť, vt ad vnū.i.ad æternitatis ſtabilitatē hō reformeť, vt mortuus in aīa, & moriēs q̄q; in corpore, beata vtriuſq; reſurrectio repareť, & deinceps nullis ſubiaceat caſibus, nullis mutationib⁹ ꝓturbeť. Igit q̄d dicit: Pater ſcte ſerua eos in noīe tuo, q̄s dediſti mihi, vt ſint vnum ſicut & nos. Adoptionē filioꝝ dei poſtulat illis, pro q̄bus & patiť: qa videlicet in noīe p'ris ſeruari nullo modo melius intelligiť, q̄ vt hoc idē ſit, q̄d eſt in dei filios adoptari. Nā idcirco patrē ſanctū inuocat, vt ſibi ſanctificet q̄s filios, nō quidē ꝓ naturā, ſed ꝓ grām habeat. ¶ Et notāda verbi ꝓprietas, dū dicit, ſerua. Seruari nāq; proprie dicunť, q capti in bello, cū iure belli poſſint occidi, victoris miſeratiōe vita donanť. Sic nimiꝝ cū mūdo iſto, dei inimico, iuſte dānandi fuimus, ſed victoris dei gr'a dimiſſi ſeruamur. Vnde & iuxta rei veritatē ſerui ſumus, licet ꝓpter abūdantiā gr'æ filij noīemur & ſimus. ¶ Hoc ſane ꝓtereundū nō eſt, cū diciť, vt ſint vnū ſicut & nos, nō dei nobis æqualitatē dari, ſed ſil'itudinē cōparari. Nō em̄ ait, vt ſint vnū q̄d & nos, ſed ſint (inquit) vnū ſicut & nos. Quod hic idē Iohānes in epl'a ſua cōmendās, nō ait æquales, ſed ſcimus (inqt) qa cū apparuerit, ſil'es ei erimus, q̄m videbimus eū ſicuti eſt. Hoc ergo agiť, nō vt natura deo æquales ſimus, ſed vt gr'a ſimilitudinē dei recuperemus, vt videdo eū q ſolus vere eſt, ex ipſa eius viſione ſimus vnū, ſicut & ipſe vnū eſt. Vnū inquā.i.immortales atq; impaſſibiles, & nullius vi ciſſitudinis obumbratiōi ſubiacētes. Sequit. L Cū eſſem cū eis, ego ſeruabam eos in noīe tuo.⌋ Corporali, inqt, p'ſentia cū eſſem cū eis ego ſeruabā eos, nō tn̄ addidit, vt eſſent vnum ſicut & nos. Hoc em̄ fieri nō potuiſſet, q̄diu cū eis ipſe maneret paſſiōis expers. Q̄o vero illos ſeruarit monſtrat propoſitū ſic. L Quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nemo periit ex eis, niſi filius ꝓditiōis vt ſcriptura impleat.⌋ Ergo ſic tm̄ illos ſe ſeruaſſe dicit, vt epiſcopatus ſuos nō ꝓderēt, ſicut ꝓdidit ille filius ꝓditionis, vt ſcriptura impleret, vcz q̄ dicit in illū: Fiant dies eius pauci, & epiſcopatū eius accipiat alter, &c. ¶ Quod per p'ſentiā eius factū fuiſſe. ſ. vt vel ſic cuſtodirent, ſatis ex eo liquet: qa mox vt ab eis auferri cœpit, maximus eoꝝ Petrus negauit, & epiſcopatū ſuū perdidiſſet, niſi qa cōuerſus ipſe in eū reſpexerit. Igit qa ſeruaui illos (inquit) eouſq;, vt in horā paſſionis meæ corde mecū permāſerint, q̄uis corpore fugiētes, me ſolū reliq̄rint, & idcirco in ſalutē & pctōꝝ remiſſionē, fiat illis effuſio ſanguinis mei. Deinceps ò p'r ſancte ſerua eos (inquit) in noīe tuo, vt fortes facti & ꝓ oīa mūdi pericula pſeuerantes, ad hoc ꝓueniant, q̄ (vt iā dictū eſt) ſil'r vt nos, vnū ſint. Cuſtodiui (inq̄) eos, cū eſſem cū eis. L Nunc aūt ad te venio, & hæc loquor in mūdo, vt gaudiū meū in ipſis ſit.⌋ Nō dixit, nūc aūt ad te venio, & ſum in mūdo, q̄d cōtrariū eſſet ei q̄d paulo añ dixit: & iā nō ſum in mūdo. Hæc (inqt) loq̄r in mūdo, q̄d nō idem, & diuerſum eſt. Nā & poſt reſurrectionē ſuā loquutus eſt in mūdo.i.eis q erāt in mūdo, cū tn̄ ipſe non eſſet in mūdo. videlicet in eo, qa mūdana vel mortalis nō erat eius conuerſatio. Quæ aūt ſunt ea, q̄ loquiť in mūdo, niſi hæc ipſa eius oratio, cuius cū intētione moriēs. Ad te (inquit) ò pater venio, & iā nō ſum in mūdo. ¶ Vt q̄d vero hæc loquiť, & hæc orat pontifex ipſe & hoſtia ſalutaris. Ait: Vt gaudiū meū in ipſis ſit. Hoc plane veꝝ & noſtræ fidei notū eſt, qa vt gaudiū ſuum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hæc loquutus eſt, idcirco pro nobis patrē rogauit cū clamore valido (vt ait apl'us) & multis lachrymis. Sequiť. L Et ego dedi eis ſermonē tuum & mūdus eos odio habuit, qa nō ſunt de mūdo, ſicut & ego nō ſum de mūdo.⌋ Sūma diſcriminis eoꝝ, propter q̄d & rogo pro eis, cauſa iſta eſt, qa ego dedi eis ſermonē tuū.i.hæreditariū poſt me reliq eis ꝓdicādæ veritatis officiū. Propter hoc mūdus eos odio habuit, & pſequiť, propter hoc inquā, nā ſi nō loq̄rent ea q̄ mundo nō placēt, nō occiderent, nec in mūdo p'ſſurā haberent Ergo ſic de mūdo nō ſunt, q̄o ego nō ſum de mūdo. Nā & ego ꝓpter hoc nō ſum de mundo, ſed extraneus factus ſum q̄q; fratribus meis, & peregrinus filiꝰ m'ris meæ, qa loq̄r nō placētia illis. Quid ergo pro eis rogo, q̄d volo dū dico, ſerua eos in noīe tuo, vt ſint vnū ſicut & nos? Nū-

Quid eſt vnū eſſe. Exod. 3 Pſal. 10

Homo ꝑ pec catū ꝓdidit i⁹ mortalitatē Iob. 14 Pſal. 89

Vt ſint vnum ꝑ adoptionis gratiam Ro. 8

Serua eos in nomine tuo.

Vt ſint vnum ſicut & nos Iohan. 3

Filius ꝓditōis Iudas ꝓditor Pſal. 108

Petrus Luc. 21

Hæc in mundo loquor.

Vt gaudium meū i ipſis ſit. Heb. 5

Cur odio hꝫ eos mundus.

Non ſunt de mūdo. pſal. 68

quid ut iam depositis corporibus liberi, aut in modū Helię & Enoch translati exeant de hoc mundo? Minime. ⌊Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à malo: ⌋si ēm iā de mundo tollerent, quo uehiculo, quibus ve curribus, quibus inquā quadrigis, quove æquitatu exiret in omnē terrā, & in fines orbis terræ sermo tuus, assignare mihi postulāti datas à te gentes hęreditatē meā & possionē meā terminos terrę? Isti ēm sunt soli residui equi tui, & q̄dri gæ tuę, de quibus scriptū est: Qui ascendes super equos tuos, quadrigæ tuę salutatio. ¶ Non ego rogo, quia nequaq̄ expedit, ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos à mundo, id est à peccato. Malū ēm solū peccatū est, quia creaturæ rationali præter peccatū nihil nocere potest. Proinde & si mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorꝫ serua ut nō possint occidere, ut Satanas quantūcunꝙ cribret eos sicut triticū, nō possit quenq̄ eorꝫ uel ut paleā, deficiente fide, in damnationē euentilare. Qūo autē seruari, & in mundo illos uelim dimitti iā dicam: ⌊sanctifica eos in ueritate. Sermo tuus ueritas est. Sicut tu me misisti in mundū, & ego misi eos in mundū. ⌋Hoc est (inquit) q̄d pro eis rogo, ut in ueritate sctificētur, & in mundo sic mittant sicut ego sum missus. i. sicut ego ueni psecutionē passurus, sic eāt & ipsi persecutionē passuri. ¶ Quid aūt est sanctificari in ueritate, nisi uere iustificari p fidē in meo sanguine? Nam hactenus sanctificati quidē erant: sanctificati inquā, sed nondū in ueritate, quia uidelicet oēs sanctificationes, q̄ scripię sunt in lege Moysi, nō iā ueritas, sed umbrę uel figurę erant ueritatis uel uerę sanctificationis, q̄ nunc in sanguine meo tolluntur peccata mundi. ¶ Huius aūt sanctificationis efficiens causa est sermo tuus, qui est ueritas. Quis est iste sermo tuus, nisi uerbū q̄d caro factū est, & ecce p passionē mortis infernū cōstringit, & tertia die resurgit? In hoc sermone quicunꝙ baptizant, in ueritate sanctificantur. Itaq̄ in hoc sermone, in hac ueritate qa crediderunt, uere sanctificatos nō rogo ut tollas eos de mūdo, sed sic mitto eos in mundū, ut tu misisti me in mundū, ſ. ut patiant eosdē psequentes, qui me psecuti sunt, perhibendo ueritati testimoniū. ⌊Et pro eis sanctifico meipsum, ut & ipsi sint sanctificati in ueritate. ⌋Si quidē ita dictū esset: & p eis sanctifico meipsum, paratior ultra sensus occurreret, vcꝫ ꝙ de pñti suæ passionis sacrificio dixisset, quo uerus ipse agnus pro oī mundo nō p aliū pontificē, q̄ psemet ipsum immolatus est. Verꝫ iuxta uerbi proprietatē sensus idē pōsto est, quia profecto cū sacrꝫ & sctm̄ idē significēt, nō aliud dixisse putandus est, q̄ si dixisset: & pro eis sacrifico, uel sacrificium offero meipsum. ¶ Ipse quippe nō solū sacrificiū, ut sacrificii pontifex est, ueꝫ etiā & templum est, testante Apl'o, q de umbris sacrificiis locutus plurima: Chr̄s aūt inqt, assistēs pōtifex futurorꝫ bonorꝫ peramplius & pfectius tabernaculū nō manufactū. i. nō huius creatiōis, neq̄ p sanguinē hircorꝫ aut uitulorꝫ, sed p propriū sanguinē introiuit semel in sancta ęterna, redēptiōe inuēta. Ergo mox traditurus p pctō animā suā, ut uideat semē longeuū & pro eis inqt, sanctifico. i. sacrifico meipsum, ut & ipsi sint sanctificati in ueritate. ¶ Q̄d si rite ppēdas, amplius & magis proprie rē tetigit, dicēdo sanctifico, q̄ si dixisset sacrifico. Cū ēm dicit sanctifico, sordidū se fuisse innuit. Dicēdo q̄q pro eis, nō suis, sed alienis se sordduisse clare definit, q̄d propheta q̄q patēter exprimēs, cū dixisset: oēs nos q̄si oues errauimus, unusquisq̄ in uiā suā declinauit, statim intulit: & dn̄s posuit in eo iniqtates oīm nr̄m. Et Zachar. Et Iesus inqt, indutus erat uestibus sordidis, & Satan stabat à dextris eius ut aduersaret ei. Igit quia scd̄s se quidē sctūs, imò & sctūs sctōrꝫ erat, quippe q de spū sctō cōceptus fuerat, & quia in oī uita sua, nec pctm̄ fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed scd̄m iniquitates oīm nr̄m, q̄s deus in eo posuerat, uestibus sordidis indutus erat agnus dei, recte dixit: sanctifico meipsum, signāter addēdo, pro eis. ¶ Quare aūt pro eis? Vt & ipsi inquit, sint sanctificati in ueritate. In ueritate inq̄. i. nō in umbra uel figura, sed in uera pctōrꝫ remissiōe, nō ut quātū sanguis hircorꝫ, aut taurorꝫ aut cinis uituli, aspersus coinquinatos sanctificabat ad emundationē carnis, sed multo magis sanguis meus, q p spūm sctm̄ memetipsum offero immaculatū deo, emundet cōscientiā eorꝫ ab opibus mortis ad seruiendū deo uiuēti. ⌊Nō pro his aūt rogo tm̄, sed & pro eis qui credituri sunt p uerbū eorꝫ in me, ut oēs unū sint, sicut & tu pr̄ in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unū sint, ut credat mundus qa tu me misisti. ⌋Sēsus iste est. Nō tm̄ pro istis quos dedisti mihi rogo, uel meipsum sanctifico, sed & pro illis oībus, qui p uerbū eorꝫ credituri sunt in me, ut sicut ludęi siue gētiles, oēs unū sint, & nō sit eorꝫ distinctio apud te. ¶ Notandū quippe, qa dicēdo nunc, ut sint unū, nō addidit, ut supra, sicut & nos, q̄d & postmodū facturus est dicēdo: ut sint unū sicut & nos unū sumus. Nunc ēm ad hoc tendit pax nr̄a, ut faciat utraq̄ unū, & duos cōdat in seipso, vcꝫ ut ludeorꝫ & gentiliū nulla sit distinctio, ut (inq̄) duos cōdat in semetipso, in unū nouū hominē, faciēs pacē, & recōciliet ambos in uno corpore deo, p crucē interficiēs inimicitias in semetipso, ut p ipsum habeamus accessum ambo in uno spū ad patrē. Proiñ cū dixisset: ut oēs unū sint, mirā cōtinuo similitudinē interposuit, dicēdo: sicut tu pr̄ in me, & ego in te, ut patenter agnoscas, quia sicut pr̄ & filius nō duo dn̄, sed unus est deus, ita gētilis & ludęus nō duo populi, sed unus est ppl's, una eccl'ia, unū corpus. Statim q̄q de ipsa unitate repetens: ut & ipsi (inquit) in nobis unū sint. Addiditq̄: Vt mūdus credat, quia tu me misisti. Ecce hęc illa sunt gloriosa, quę propheta in spū cōsilio diuinitatis admissus, audiuit, sicq̄ nūtiauit a

Gen. 5 4 Regū 2

Psalmo 18 Psalmo 2

Lucæ 22

1 Cor. 10 Col. 2

Sctificare est sacrificare seu sacrificiū offerre Heb. 9

Esaiæ 53

Zach. 3

1 Petri. 3

Heb. 9

Ephe. 2

Memor er Raab & Babilonis.

Glorioſa inqt dicta ſunt de te, ciuitas dei. Et tãq̃ q̃reres, q̃ nã illa dicta fuerĩt, quid dixerit dñs, ciuitatis ſuæ, ſcilicet ſanctæ eccl'ię fundamẽta ponẽs in mõtibus ſanctis. i. in apl'is, quoꝝ p uerbũ nos eramus crediturí. Memor inquit, ero Raab & Babilõis ſcientibus me. Et adiecit: Ecce alienigenæ, & Tirus, & populus Aethiopũ, hi fuerũt illic. ¶ Vere em̃ ſicut tũc p̃miſerat in prophetis, ita nũc in paſſiõe ſua memor fuit dñs noſter Raab & Babylonis. i. latitudinis & cõfuſionis, ſcz latius diffuſæ, & nimiũ cõfuſæ gẽtilitatis. Memor, inquã, fuit huius magnę meretricis, qñ dixit, nõ pro his aũt rogo tãtũ, ſed & pro eis qui crediturí ſunt p uerbũ eoꝝ in me, &c. In illa memoria eius, nos alienigenæ, nos Tyrus & populus Aethiopũ, nos, inquã, alienigenæ & alieni à teſtamẽto patrũ, & Tyrus, i. anguſtiati, uidelicet in carcere & tenebris peccatoꝝ, uere pp'us Aethiopũ, p̃ nimia nigredine uitioꝝ, uel cæcitatis & ignorãtiæ, illic fuimus in illa memoria dicẽtis, ut & ipſi in nobis unum ſint, ut credat mũdus, mũdus, inquã, & nõ ſola Iudęoꝝ gens credat, quia tu me miſiſti, qđ quicũq; crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, ait ipſe alibi. Quæ nã aũt merces erit huius fidei & unitatis? Ait: ⌊ Et ego claritatẽ quã dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unũ, ſicut & nos unũ ſumus. Ego in eis, & tu in me, ut ſint cõſummati in unũ, ut cognoſcat mũdus, quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti. ⌋ Hoc plane illud eſt, qđ hic idẽ Iohãnes in epl'a ſua dicit: Chariſſ. nũc filij dei ſumus, ſed nõdũ apparuit quid erimus. Scimus, quia cũ apparuerit, ſimiles ei erimus, quia uidebimus eũ ſicuti ẽ. Quã em̃ claritatẽ intelligere debemus in eo qđ ait, & ego claritatẽ quã dediſti mihi dedi eis: niſi illã, quam expectatio creaturæ expectat, ſcilicet reuelationem gloriæ filiorum dei? Hãc utiq; claritatẽ, dedit pater huic unigenito ſuo, primogenito mortuoꝝ, reſuſcitãs eũ à mortuis, & cõſtituens ad dexterã ſuã in cœleſtibus, dãdo illi qđ in eo noſtra nõ habuerat natura, honorẽ incorruptionis, gloriã q̃ immortalitatis. Et em̃ ex eo iã, quia multitudini accidẽtiũ nõ ſubiacet noſtra in uerbo dei ſubſtantia, ueraciter unũ eſt, atq; idẽ p̃manet. ¶ Vnde cũ dixiſſet, ut ſint unũ, addidit (ut ſupius) ſicut & nos unñ ſumus. Quod ad cõſubſtantialitatẽ p̃ris & uerbi, cõgrue referri nõ poteſt, quia uidelicet, nõ ſicut p̃ & uerbũ unũ ſunt, ita & nos unũ eſſe poſſumus: ſed illã claritatẽ quã dedit filio pater, quã dedit inquã, quia prius ſcđm carnẽ, non habuerat, ſcilicet immortalitatis atq; impaſſibilitatis gloriã & honorẽ, quo coronauit ex mortuis reſurgentem, nos in filios adoptati, expectamus. Proinde, qđ dixit, ut ſint unũ ſicut & nos unũ ſumus, nõ ad ipſam ſpectat, q̃ propria eſt uerbi cũ p̃re cõſubſtantialitatẽ: ſed ad eã, q̃ nõ ſolũ homini dñico, ſed & cunctis fidelibus eius p gratiã cõis eſt, cũ beata & immortali trinitate, incorruptibilis æternitatis beatitudinẽ. ¶ Et hoc uno Pſalmiſta glorioſam (de q̃ ſupradictũ eſt) ciuitatẽ beatificans: Hieruſalẽ, inquit, q̃ ædificat ut ciuitas, cuius participatio eius in idipſum. Idipſum nãq; eſt, qđ ſemp' idẽ eſt & immutabiliter p̃manet, & hoc uere clariſſimũ & ſummũ bonũ eſt, qđ habet cũ deo noſtra iã ſubſtantia, primũ in Chr̃o, deinde in toto corpore eius habitura eſt quod eſt eccl'ia, nõ cõmuniõe naturæ, ſed participatiõe gr̃æ. ¶ Et hanc proculdubio claritatẽ, pater filio, ſcđm qđ homo eſt, dedit: ipſe aũt filius, ſcđm q̃d deus eſt, dedit fidelibus ſuis, ſicut nũc ait, & ego claritatẽ quã dediſti mihi, dedi eis: Iuxta qđ & alibi dictũ eſt, quotq̃t aũt receperũt eũ, dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri. Quæ unitatis ſtabilitas, quia hic incipitur, dũ p fidẽ unũ ſumus, & idẽ ſapimus, iccirco p̃miſit qđ iã p̃dictũ eſt: nõ pro his aũt rogo tantũ, ſed & pro eis qui crediturí ſunt p uerbũ illoꝝ in me, ut oẽs unũ ſint, &c. Amplius aũt illã futurę unitatẽ beatitudinis exprimit, cũ ſubiũgit: Ego in eis, & tu in me, ut ſint cõſummati ĩ unũ. Veꝝ cũ tota trinitas unus deus, p̃r & filius & ſp̃ũs ſct̃ũs, æque & nũc p fidẽ habitat in cordib' nr̃is, & in futuro p ſpeciẽ inhabitatura ſit: q̃re ſic dixit & ſic diſtinxit, ego in eis, & tu in me: niſi ſe ſolũ mediatorẽ dei & hominũ uoluit demõſtrare. Sola nãq; filij p̃ſona p̃ter hoc, q̃ p fidẽ, ut dictũ ẽ, habitat in cordibus nr̃is, mõ q̃pã ẽ in nobis, ucz qa in carnẽ & naturã nr̃am deſcẽdit, & nihilominus p̃r in illo ẽ, quia deſcẽdẽtẽ, nõ deſeruit: nec em̃ ita filius ſemetipſum exinaniuit ut formã dei amitteret, aſſumẽdo formã ſerui. Ita mediatore dei intercedẽte, ad æternitatẽ reducti, cõſummamur in unũ, & participatio nr̃a fit in idipſum. Vñ nũc ait, ut ſint cõſummati in unũ. ¶ Quod uero cõtinuo ſubſequit, ut cognoſcat mũdus, quia tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti, cognitionẽ illã cogit intelligi, q̃ nõ iã in parte, ſed in plenitudĩe erit, Paulo teſtãte, cũ dicit: nunc cognoſco ex parte, tunc aũt cognoſcã, ſicut & cognitus ſum. Cognoſcat ergo, i. experiat mundus, ipſo ĩmortalitatis fructu: mundus inq̃, i. oẽs redẽpti, ſaluati, atq; in unũ cõſummati, cognoſcãt, & facie ad faciẽ uideãt, quia tu me miſiſti: qđ nunc cognoſcunt ex parte, & uidẽt q̃ſi p ſpeculũ in ænigmate, & cognoſcãt, qđ nunc credunt & ſperãt, quia dilexiſti eos ſicut me dilexiſti. i. mihi cõformes eẽ uoluiſti: hoc tm̃ excepto, ut ſim ego prioge. in m'tis fr̃ib', ĩ q̃ nihil eoꝝ felicitas minuit, ſed charitas magis delectat. Sũmã totius poſtulat. breui tãdẽ cõcluſiõe recolligit. ⌊ Pr̃, q̃s ded. mihi, uo. ut ubi eg. ſ. & il. ſint mecũ, ut uideãt cla. meã, quã ded. mihi, quia dilex. me, ante cõſt. mũdi. ⌋ Tãq̃ diceret: Fini ſeruatiõis eoꝝ, q̃ poſtulaui, dicẽs. Serua eos ĩ noĩe tuo q̃s dediſti m̃. Finis inq̃ ẽ iſte, & in hoc dignũ iuſtitia iudicat, ut quia mundus eos odio habuit, p eo, q̃ ego ſermonẽ tuũ dedi eis, & ipſi acceperunt & crediderunt uere, quia tu me miſiſti. Proinde ubi ego ſum, & illi ſint mecum, ut uideant claritatẽ meã quã dediſti m̃, ſil'q; & hoc uideant, quia dilex. me ante cõſtitu. mundi. ¶ Notandum, q̃ non

Ioha. 5

Mat. 16

Iohan. 3

Ephe. 1

Pſal. 121

Ephe. 1 Iohan. 3

1. Cor. 15 Rom. 8

ait ſolũ, vt videãt claritatẽ meã quã dediſti mihi. Hæc em̃ clarificatio eſt aſſumptæ hũanitatis, quã & impĩj videre potuerũt, cũ ptãte magna & maieſtate veniẽtẽ cũ nubibus, vt videat eũ oĩs oculus & q pupugerũt: ſed addidit, qa dilexiſti me añ cõſtitutionẽ mũdi, ſubaudit, videãt, q̃d ſoli videre merebunt̃ beati oculi iuſtorũ. Formã quippe dei in q̃ patri dilectus erat añ cõſtitutionẽ mũdi ſoli videbũt paupes ſpũ, atq; mites, lugẽtes, atq; iuſtitiã eſuriẽtes, & ſitiẽtes miſericordes, mũdi cordes, pacifici, & pſequutionẽ ꝓpter iuſtitiã patiẽtes: vñ & ĩ cęlis regnabũt, & terrã viuẽtiũ poſſidebũt, & cõſolabunt̃ atq; ſaturabunt̃, & miſcd̃iam cõſequent̃, atq; deũ videbũt, & filĩj dei vocabunt̃, & ipſorũ erit regnũ cœlorũ. Itaq; dixiſſe, & videãt claritatẽ quã dediſti mihi ſatis ẽ ad iudiciũ futuræ beatitudis. Videre nãq; eſt habere, imò viſio claritatis æternę claritudo vidẽtiũ, & efficiẽs claritatis eorũ cauſa eſt, ſicut hic idẽ Iohãnes cũ dixiſſet, filʒ ei erim⁹, ſtatim cauſam efficiẽtẽ ſubiũxit dicẽs: qũo videbimus eũ ſicuti ẽ. Iã ĩs tribus exactis. ſ. obſecratione, oratiõe, atq; poſtulatiõe: quartũ tandẽ ſubſequit̃, videlicet gr̃arũ actio, cũ dicit. ⌊ Pater iuſte, & mũdus te nõ cognouit, ego aũt noui te. Et ĩj cognouerũt, qa tu me miſiſti. Et notũ feci eis nomẽ tuũ, & notũ faciã, vt dilectio, q̃ dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis. ⌋ Hæc nãq; manifeſte gr̃arũ actio ẽ, q̃ iuſtitiã p̃ris atq; miſericordiã collaudat: qa vc3 iuſte actũ eſt, vt creatorẽ ſuum mũdus ob culpã ſupbiæ cæcatus non cognoſceret, mũdus (inq̃) cuius pars obſcuriſſima dñi nr̃i ſunt interfectores, miſcd̃iter vero indultũ vt lumẽ oculorũ ſuorũ. ſ. dei filiũ in humilitate ſuſcipiẽs mũdus. i. vniuerſitas electorũ, ad viſionẽ claritatis dei, rurſus illuminatã faciem ſubleuaret. ¶ Ait itaq; p̃ iuſte. Hic ſubaudiẽdũ eſt, qa faciẽ tuã auertiſti, vel gr̃ãm tuã abſcõdiſti à ſapiẽtibus & prudẽtibus. i. ſupbis. Quod ꝓpheta in pſona gẽtis ſuæ deplorãs. Abſcõdiſti (inqt) faciẽ tuã & allifiſti nos in manus iniqtatis nr̃æ. Itẽ: Quare dñe feciſti nos de vijs tuis errare, & q̃re cor noſtrũ induraſti ne timeremus te? &c. Et mũdus, inqt, te nõ cognouit, vc3 digna cæcatus retributione, vt eius ꝑderent cognitionẽ, cuius nõ receperũt dilectionẽ: eius amitterẽt auxiliũ, cuius ſpreuere cõſiliũ. Ego aũt noui te, ego (inq̃) quẽ dicũt à deo nõ eẽ, noui & dilexi te, & ĩj cognouerũt, qa tu me miſiſti, & teſtes mei ſunt, qa q̃ dediſti mihi (ſicut ſupra dixi) abs te ſunt: cõfitẽtes em̃ dicũt, tũc credimus, qa à deo exiſti. ¶ Proinde te illos iudicãte dignos reuelatiõe horũ, q̃ abſcõdiſti à ſapiẽtibus & prudẽtibus, ego notũ eis feci nomẽ tuũ iã in doctrina & virtute ſignorũ, & amplius notũ faciã p inuiſibilẽ ſpũs ſancti potẽtiã, ita vt ĩ oẽm terrã exeat ſonus eorũ, tuæ paternitatis enarrantiũ gl̃iam. In q̃ em̃ notitia pficit noĩs tui, niſi in effuſiõe ſpũs ſcti? ¶ Vnde & ſequit̃, Vt dilectio, q̃ dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis: Dilectio hæc ſpũs ſanctus eſt, q̃ filius patrẽ, & filiũ diligit p̃r. Plane & indubitãter dilectio p̃ris & filĩj ſpũs ſanctus ẽ. Ergo vt dilectio, q̃ dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis, idẽ eſt ac ſi dicat, vt ſpũs ſanctus paracletus ad ipſos veniat, eoſq; omnẽ veritatẽ doceat: q cũ in ipſis fuerit, ego q̃q; habitẽ in cordibus eorũ p fidẽ, & p hũc dilectiõis ſpm̃. ¶ Hæc põtifex ſummus, propiciator ipſe & ꝓpiciatoriũ, ſacerdos & ſacrificiũ, pro nobis orauit, & vultus eius nõ ſunt amplius in diuerſa mutati. Nõ em̃ ceſſantibus verbis validus cordis eius clamor cõquieuit, cũ potius verbis illis tm̃ ſignificauerit, q̃ cã vel intẽtione ſuſtinere habet, ꝓtinus vincula, probra, alapas, ſputa, flagella, ſpineã coronã, crucẽ, clauos atq; lanceã, fellis & aceti poculũ: p oĩa tacẽs & nõ aperiẽs os ſuũ. Cur em̃ factus in agonia, & prolixius orãs ſudauit, & factus ẽ ſudor eius ſicut guttæ ſanguĩs decurrẽtis in terrã: niſi vt oñderet, oſonẽ ipſam, quã eiuſmodi ſudore fundebat ad patrẽ, cauſam cõtinere, pro q̃ mox ĩ cruce totũ fuſurus erat ſuũ ſanguinẽ? Itaq; hac oſone declarauit rex & põtifex, læ tabũdus q̃dem in virtute dñi, triſtis tñ & anxius in infirmitate carnis, q̃li deſiderio duceret̃ ad torcularia paſſionis, & tu dñe (inquit Pſalmiſta) deſideriũ cordis eius tribuiſti ei, & voluntate labiorũ eius nõ fraudaſti eũ vitam em̃ petĩt à te & tribuiſti ei longitudinẽ dierũ in ſeculum, & in ſeculum ſeculi.

Mat. 24 Apoc. 1. Matth. 5

1. Iohã. 3

Matth. 11. Eſa. 64

Iohan. 9 Iohã. 16

Pſal. 18

Ephe. 3. 1. Reg. 1.

Luc. 22

Pſal. 20.

RVPERTI ABBATIS TVICIENSIS IN IOHANNEM EVANGELIſtam Commẽtariorũ Liber Decimuſtertius.

RDinatus ac legitimus eſt huius ſummi põtificis nr̃i habitus, & rite ſecundũ legẽ vel ordinẽ, quẽ p̃ſcripſit ſacerdotĩj ſui participibus, in ſctã ſctõrũ ſpectabilis & auditu dignus ingredit̃. ¶ Nã vt cætera nũc omittã põtificalis habitus legitima claret, qa fines tunicæ ſacerdotalis bñ ſibi ſpũal'r cõpoſuit, q̃les fieri iuſſit in exterioris legis lr̃a. Deorſum (inquit) ad pedes tunicæ p circuitũ q̃ſi mala punica, facies ex hyacintho & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medijs tintinnabulis, ita vt tintinnabulũ ſit aureũ & malũ punicũ. Rurſum q̃ tintinnabulum aliud aureũ, & malũ punicũ & veſtiet̃ ea Aaron in officio miniſterij vt audiatur ſonitus qñ ingredit̃ & egredit̃ ſancta ſctõrũ in conſpectu dñi, & nõ moriat̃. ¶ Qui ſunt fines tunicæ ſacerdotalis, niſi extrema, de q̃bus nũc loq̃mur vitæ dñi nr̃i?

Habitus ſummi pontificis Exo. 28

Quæ ſunt mala punica valde rubentia, niſi eius, qua maiorẽ nemo habet, charitatis opa? Hæc vtiq; mala ſinibus ſuæ tunicæ appendit, qa cũ dilexiſſet ſuos qui erant in mũdo, in finẽ dilexit eos. ſ. ſuã pro eiſdẽ amicis ſuis animã ponẽdo. Tintinnabula vero clariſſima ſunt dilectiõis eius verba, qbus & eos in p̃dicta cœna inſtituit, & deinceps pro ipſis patrem rogauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ & op̃ũ eius malis punicis, nihil viſu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimẽto delectabilius. Igit̃ quia iã & pulchritudinẽ malog̃ punicog̃ vidimus, & ſonitũ tintinnabulog̃ clare p̃ſonantiũ nouiſſime audiuimus: deinceps qualr̃ ingreſſus, vultui dei pro nobis aſtiterit, quo ordine ſemetip̃m obtulerit, cõſideraturi, ſeriẽ ſequamur euãgelicæ narratiõis. Heb. 9

Sequit̃. ⌊ Hæc cũ dixiſſet Ieſus, egreſſus eſt cũ diſcipulis ſuis trans torrentrem Cedron, vbi erat hortus, in quẽ introiuit ipſe & diſcipuli eius. ⌋ Iã ſupra dictũ eſt, vbi vel qñ egreſſus ſit cœnaculo, in q̃ cœnã fecerat, videlicet quia dicẽdo, ſurgite eamus hinc, hymno dicto, vt cæteri Euangeliſtæ referũt, exiuit in mõtẽ Oliueti, & diſcipulis in villa Gethſemani reſidere iuſſis, ipſe auul- Matth. 26. Mar. 14 Lucæ. 22 ſus eſt ab eis, q̃tũ iactus eſt lapidis, aſſumptis ſecũ Petro & duobus filijs Zebedæi, & progreſſus puſillũ, procidit & orauit. Igit̃ cũ illuc rediſſet, & inueniſſet eos dormiẽtes, dixiſſet q̃ (vt Matt. ait) increpãdo, dormite iã & requieſcite, ecce appropinquabit hora, & filius hoĩs tradet̃ in manus p̃cõr̃, ſurgite eamus, ecce appropinquabit q̃ me tradet, egreſſus ẽ (vt hic Euãg. nũc ait) & ſubaudiẽdũ eſt, à villa Gethſemani, q̃ eſt ad radices montis Oliueti: egreſſus (inquã) & reuerſus trans torrẽtẽ Cedron, reapproximãs ciuitati, vt ſp̃ũte occurreret aduerſarijs. Vbi erat (inqt) hortus, in quẽ introiuit ipſe & diſcipuli eius. ¶ Pulchre in horto voluit Adã ſecũdus obediẽs inueniri, qa vc3 primus Adã in horto. ſ. in paradiſo, q̃d interp̃tat̃ hortus, inobediẽs inuẽtus, imõ à ſerp̃te circũuentus eſt. ⌊ Sciebat em̃ & Iudas, q tradebat eũ, locũ, qa frequẽter Ieſus conuenerat illuc cũ diſcip. ſuis. ⌋ Sciebat hoc ille, rer̃ cognitione peſſime abutẽs, & malitioſæ ſcientiæ vaſculũ, tanto nequior cũctis hoĩbus, q̃to ſerpẽs callidior cũctis animãtibus, & ob hoc opportunius homicidæ diabolo ſatelliciũ, ſicut ſerpẽs eidẽ diabolo ad decipiendũ primũ hoĩem cõpetẽtius extitit diuerſoriũ. Sic em̃ tũc ſerp̃te vſus eſt ad occidẽdũ in aĩa terrenũ hominem, ſic nũc iſto traditore vtebat̃ idẽ Satanas, ad occidẽdũ in corpore hũc cœleſtẽ & nouũ hoĩem. Idcirco in hortũ introiuit, idcirco (inquã) qa voluntarius ad paſſionẽ accedebat, illuc, vbi ab exequutoribus citius inueniret̃, properauit. Nã quaſi q̃reres, cur illuc introierit, ſciebat em̃ (inquit Euang.) Iudas qui tradebat eũ, locũ, qa frequẽter Ieſus cõuenerat illuc cũ diſcip. ſuis. ⌊ Iudas ergo, cũ accepiſſet cohortẽ & à principibus & phariſæis miniſtros, venit illuc cũ laternis & facibus & armis. ⌋ Cohors trecẽtis viris impleb̃at. Notandũ, q̃ nõ ait, cũ accepiſſet cohortẽ & miniſtros à principibus & phariſæis, ſed cũ accepiſſet cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtros. Cohors quippe & legio ſiue tribuni, nõ Iudaicæ turbæ, ſed Romanæ militiæ nomĩa ſunt. Quã videlicet cohortẽ, nõ à principib⁹ & phariſ̃eis, ſed à p̃ſide Romanę ptãtis Pontio Pilato Iudas accepit, miniſtros ſuos adiũgẽtibus principibus ſacerdotũ & phariſæis: vt ſi q ex pp̃lo motu illo p̃ noctẽ exciti, dñm defẽdere vellẽt, tã noĩe Romano, q̃ vtraq; manu armata deterrerent

Pſal. 36. ¶ Ita gladiũ euaginauerũt p̃cõres, & intẽderũt arcũ ſuũ. Merito ergo retributũ eſt illis, vt gladius eor̃ intraret in corda ipſor̃ & arcus eor̃ cõfringeret̃, intraret (inquã) gladius eor̃ in corda ipſor̃, ita vt pro vna cohorte Romana, quã aduerſus dñm & regẽ ſuũ armatũ cõduxerũt, imẽſum Romanæ fortitudinis aduerſus rebellionẽ ſuã cõmouerẽt exercitũ. Et qa cũ laternis & facibus & armis exierunt noctu, tanq̃ ad latronẽ, idcirco lucerna dei, lucerna legis & prophetar̃, q̃

Pſal. 68. illuſtrati ſunt p̃tres eor̃, c̃dat de manibus ipſor̃, ſicut ſcriptũ eſt: Obſcurent̃ oculi eor̃ ne videãt, & idcirco ſub armis eiſdẽ, cũ qbus exierũt, ſemp incurueb̃at dorſum eor̃. Sequit̃. ⌊ Ieſus ita q̃ ſciens oĩa, q̃ ventura erãt ſup eũ, proceſſit, & dicit eis: Quẽ quæritis? ⌋ Hoc pro laude ſponta-neæ charitatis. i. voluntariæ paſſionis Euangeliſta dixit: quia cũ ſciret oĩa, q̃ ventura erant ſup eũ, ſicut ex ijs q̃ hactenus dicta vel acta ſunt, p̃ſpicuũ eſt, proceſſit, & (ſicut iam dictum eſt) trans torrentẽ Cedron egreſſus in hortũ illũ, in locũ talem quẽ ſciebat Iudas, introiuit, venientibus q̃ aduerſarijs, ne vnũ quærẽtes, multos p indiſcretũ tumultũ tenerẽt, ſp̃ũte occurrẽs dixit eis: Quẽ quæritis? Nõ dixit, ecce ego, qa me q̃ritis, ſed quẽ quæritis inqt, quia reuera talẽ p̃ſequutionis modũ veritas neſcit, ſalus ignorat, lux & vita refugit. ⌊ Rñderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. Stabat aũt Iudas, q tradebat eũ cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierũt retrorſum, & ceciderunt in terrã. ⌋ Quia mirũ ſi ad vnã vocẽ, qua dictũ eſt, ego ſum, abierũt retrorſum & ceciderunt in terrã hi qui nõ ſunt? Nẽpe hoc ſecundũ diuinitatẽ, quæ vere eſt, ſecũdum quã permanet eſſe q̃d eſt, dixit, ego ſum, q̃d verbũ ſubſtantiuũ de ſeipſo veriſſime proteſtatur ille ſolus, q & ad Moſen dicit, Ego ſum qui ſum. Et q̃uis cum laternis & facibus & armis nullatenus diuinitatis eſſentiã quæreret̃, opportune tñ rñdit deus de tẽplo corporis ſui, dicens, ego ſum, videlicet nõ ad ipſor̃ intentionẽ, ſed ad ſuũ nomẽ reſpiciens. Interrogati em̃, q̃d quę rerent, rñderunt, Ieſum Nazarenum. ¶ Quidnam eſt Ieſus Nazarenus, niſi ſaluator ſanctus? Hoc vtiq; nomẽ, verbũ deus extunc habuit, ex qũo caro vel homo factus eſt: ſed cauſa cur facto homini tale nomen poſitũ eſt, non ex natura humana, ſed ex diuina virtute pendet. Vnde enim nos ſaluat aut ſaluator noſter eſt, niſi ex deo, q̃ non homo tantum, ſed etiam deus eſt?

Præterea

Præterea, quia deus q̃ solus verus ẽ, cũ homine quẽ assumpsit vna psona ẽ, recte dicentibus se Iesum q̃rere Nazarenũ, ꝑpriã suæ diuĩæ eẽtiæ vocẽ rñdit, dicẽs: Ego sum: propriã (inquã) suæ diuinitatis vocẽ, certa intẽtione prolatã, q̃d ab effectu claruit, qa ſtãtes aduersarios in terrã deiecit. ¶ Ergo nõ mix de his qui nõ sunt, qa male suut, nõ amãtes & male q̃rẽtes, qui solꝰ vere est, Iesum Nazarenũ: nõ mix (inquã) cõparatiõe maiox q̃ futura sunt, qꝫ abierũt retrorsum, & ceciderũt in terrã, cũ illo, q̃ ſtabat cũ ipsis, diabolo, Iuda traditore, & malitiæ signifero qui satanã ferẽs in pectore, signũ pacis ore extulerat, iã quippe agno dei, nequissim oſculi cultrũ imprẽſerat. ¶ Quare autẽ cũ agnus eẽt protinus immolãdus, iã sicut leo modicũ irrugijt, dũ dicẽdo, ego sum, tantã tã leuiter arma tã laniſtax turbã ad terrã deicit? vcꝫ vt eẽnt inexcuſabiles, ne neſciret qa Iesus Nazarenus, quẽ q̃rebant, est q est. Reuelata est illis ira dei, quã expectare habeãt, qui nõ timẽt, reuelata (inquã) fortitudo vẽturi ad iudiciũ vindicis, qa ſi hoc facere poterat moriturus, multo magis tũc immortaliter regnaturus ſup eoſdẽ inimicos suos cõfortabit. Hoc manifeſtũ factũ est in illis, & experimẽto pcepta est ſempiterna virtus eius & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, qa cũ hoc mõ cognouiſſent dicẽtẽ, ego ſum, nõ ſicut eum qui vere ẽ, glorificauerũt, ſed cõprehẽderũt, ſed ligauerũt, ſed cõtumelijs affecerũt & occiderũt. ¶ Propterea reuelabũt cęli iniqtates Iudæ, & terra aduerſus eũ cõſurget, & manifeſtũ erit pctũ illius ĩ die furoris dñi, qa ſtetit cũ ipis, imò & cecidit cũ illis, & nõ expauit cor eiꝰ, ſed ſecũdũ duritiã ſuã & cor ĩpęnitẽs theſaurizauit ſibi irã in die iræ & reuelatiõis iuſti iudicij dei. Ita (inquã) vt eẽnt inexcuſabiles, dixit eis, ego ſum. Sed forte pax erat, ſemel dixiſſe: Proinde adhuc interrogãdi erãt, & itex dicẽdũ erat hoc ipm, ne forte nõ intellexiſſent. ⌊ Itex ergo eos interrogauit. Quẽ q̃ritis? Illi ãt dixerũt: Iesum Nazarenũ. Rñdit Iesus. Dixi vobis, qa ego ſum. Si ergo me q̃ritis, ſinite hos abire. ⌋ Itex (inqt) interrogati, quẽ q̃ritis, procaciter, vt añ, rñdetis Iesum Nazarẽnũ. Ego autẽ dixi vobis, qa ego ſum, & hoc audito, cadẽtes expti eſtis principem fortitudinis, quem quæritis, Iesum Nazarẽnum. Ergo ſi adhuc me quæritis, & ſic pcuſſi nõ doluiſtis, me quidẽ cõprehẽdite, ſed ſinite nos abire. ¶ Poterat vtiq; nihilominus efficaciter dicere, ſinite me abire, & habitatorẽ Iudæ ſatanã cũ ſalutis & armis ſuis ſempiternis vinculis alligare. Sed optebat vt patereť, oportebat itidẽ, vt hi q̃s pr̃ ſibi dederat, ſeruarẽtur. Egit ergo ſapĩa dei tã fortiter q̃ ſuauiter, & malignitate diaboli benigne ad q̃d voluit vſa eſt, ſicut de illo lõge añ ad B. Iob loquẽs: Qui fecit (inqt) illũ, applicabit gladiũ eius. Hoc ĩ oĩbus electis ſuis agit, & in ſemetipo maxie egit filius dei. Sic eñ applicuit. i. ad vſum ſuũ vertit gladiũ homicidæ diaboli, quẽ penitꝰ illi auferre potuiſſet, vt ipe moreret, ſine cuiꝰ morte mũdus nõ ſaluareť, & illi ſaluarẽtur, ſine qbꝰ mũdo eadẽ ſalꝰ ſua annũtiareť. Quare ãt illi curę fuerit, vt ſinerẽt hos abire, Euãgeliſta ſubſecutus expoſuit. ⌊ Vt ſermo ĩpleret, quẽ dixit, quia q̃s dediſti mihi, nõ pdidi ex eis quenq̃. ⌋ Hũc ſermonẽ ſupius in oſone ad patrẽ de futuro, q̃ſi de ꝑterito loq̃ns, dixit: Quos dediſti mihi, cuſtodiui, & nemo ex eis periit, niſi filius pditionis, vt ſcriptura ĩpleať. ¶ Si eñ cõprehẽſi timore mortis negarẽt, q̃d vtiq; fieret, ibecilles qppe adhuc erãt, ſicut in Petro negãte manifeſtũ factũ ẽ, ſi (inquã) negarẽt, & negãtes tñ interficerẽtur, ĩ illo indiſcreto tumultu procul dubio pderẽtur. Sed eſto, vt fortaſſis nõ negãtes, nec ſaltẽ interrogati aliq occiderẽtur. Nõne q̃dãmõ etiã ſic pderent, q minime ad illud, ꝓpter q̃d fuerãt electi, puenire ſinerẽtur. Vt quid eñ electi fuerãt, niſi vt teſtimoniũ reſurrectiõis virtute magna p totũ mũdũ redderẽt & ita cõplerẽt ſcripturã dicẽtẽ: In oẽm terrã exiuit ſonꝰ eorũ, & in fines orbis terrę verba eox? Nã & paulo añ dixerat eis: Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis & fructũ afferatis, & fructus vr̃ maneat. Ergo ſic q̃q; q̃dãmõ pderẽtur, qa vcꝫ ad q̃d pordinati fuerãt, nõ puenirẽt, & propoſitũ dei (q̃d ĩpoſſibile erat) auerteret. Sequit. ⌊ Symon ergo Petrus babẽs gladiũ eduxit, & pcuſſit ſeruũ põtificis, & amputauit eius auriculã. Erat autẽ nomẽ ſeruo Malchus. ⌋ Hęc importuna fortitudo Petri apli, plane de vera infirmitate deſcẽdit, quã bñ cognoſcẽs ipſe, qui oĩa ſcit, dixerat ei: Quo ego vado, non potes me mõ ſequi. Perſpicuũ nũc fecit, qꝫ nõ poſſet eũ mõ ſequi, qa vcꝫ, cũ dñs vellet nõ occidere, ſed occidi, Petrus malebat occidere q̃ occidi. ¶ In hac tñ infirmitate eius, res ꝑclara & fortis myſtice ꝑſignata eſt: futurx nãq; poſt modũ erat, vt gladius apli̇cæ fortitudinis. ſ. viuus ſermo dei, & efficax ac penetrabilior oĩ gladio ancipiti, auriculã ludęox vl̃ põtificũ dextrã amputaret, imò amputatã eẽ conuinceret, & totum, q̃d de ſcripturis audire videtur, ſiniſtra aure audire. i. puerſe intelligere cõprobaret. Dextra nãq; (vt alij Euãgeliſtæ referũt) fuit auricula, q̃ amputata ẽ. Quam vero eandẽ auriculã tactu dñs apud Lucam ſanaſſe legitur, illud ſignificat: quia quãdoq; futurx ẽ, vt iterum populo illi dexter & veræ ſcripturæ auditus aperiatur. ſ. cũ plenitudo gẽtium introierit, tũc eñ reliquiæ Iſrael ſaluabũtur. ¶ Porrò, Symon Petrus eiuſmodi gladiũ educẽs, & ſic pcutiẽs, necdum bñ aduerterat, q̃ vteretur gladio dominus, iſte fortis & potẽs, dñs potẽs in ꝑlio, vel quo de gladio ſcdm Lucã dixiſſet. Sed nũc qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram, & qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium. Nondum (inquam) ipſe vl̃ alij (qui reſponderunt ad hæc, domine, ecce gladij duo hic) bene cognouerant gladium verbi dei, vſitatum in lege & prophetis & pſalmis.

Roma. 1 Iniqtas Iudæ Roma. 2

Sapiẽ. 8 Iob. 40.

Iohan. 17 Eſa. 8

Pſal. 58 Iohan. 15 Heb. 4. Mat. 26 Lucę. 22 Roman. 11. Pſal. 23 Luc. 22

¶Quẽ vc3 gladiũ is q nõ habet ſaculũ, vẽdita tunica emere debet, qa ꝓfecto tpe pſecutiõis q̃to quiſq; à facultatibus ſeculi magis nudus ẽ, tãto ad p̃dicãdũ dei verbũ fortior atq; prõptior eſt, ſeq; exuendo rebus mũdi, melius accingit gladio fortitudinis. At ille q habet ſaculum tollat, ſimiliter (ingt) & perã, qa vc3 tali in tpe, q̃le tũc erat, qñ p̃dicãtẽ nemo audit, & proinde multo minus paſcit, ipm ſibi quẽq; prouidere oportet, qa de euãgelio viuere nõ põt. In his & in cæteris, vbicũq; ſupra intellectũ diſcipulorũ dñs & mgr̃ loqtur, nõ ipe difficultatis, ſed diſcipulus tarditatis arguẽdus ẽ: velut iſte Symon Petrus, q adeo carnaliter intellexerat illud q̃d idẽ de gladio cõparãdo fuerat locutus. ¶Dñs nãq; ſanctã (vt par erat) ſcripturã honorabat, ſe cũdũ ipſam loquẽs, & illũ cõmẽdãs gladiũ, de q̃ in lege ſcriptũ eſt. Et gladius meus deuorabit
Deuter. 32 carnes. Itẽq; in pſal. Accingere gladio tuo ſup fœmur tũ potẽtiſſime. Et talia q̃ plurima,
Pſal. 44 ⌊dixit ergo Ieſus Petro: Conuerte gladiũ tuũ in vaginã. Calicẽ, quẽ dedit mihi pr̃, non bibam illum?⌋ Ergo (ingt) quia Petrus importunũ & iniuſtum gladiũ eduxerat, & nõ legitime percuſſerat, Conuerte (ait dux & mgr̃ iuſti p̃lij) gladiũ tuũ, tuum (inquã) & non meũ, in vaginam
Matt. 16 & in locũ ſuũ. Et eundẽ ſenſum q̃ dudũ dixerat idẽ Petrus, abſit à te dñe, non fiet hoc, qa paſſurꝰ ſe pronũtiauerat, eundẽ (inquã) ſenſum nũc in gladio ſæuientẽ increpat, dicẽs: Calicem
Calix ꝓ paſſione mortis. quẽ dedit mihi pr̃, non bibã illũ? ¶Hoc etiã ipm ꝙ paſſionẽ mortis calicẽ appellat, ſcdm ſcripturas loqtur, q̃ tribulationẽ noĩe aquç vel torrẽtis appellare cõſueuerũt, vt eſt illud in pſona
Pſal. 68 eius dictũ: Saluũ me fac deus, qũo intrauerũt aquæ vſq; ad aĩam meã. Itẽ: De torrẽte in via bi-
Pſal. 109 bet, propterea exaltabit caput. Hũc ſanè calicẽ dedit illi pr̃, qa vc3 nõ hoĩm arbitrio, ſed pr̃is p̃cepto paſſus ẽ. Dedit (inquã) illi vt pr̃, non vt iudex, i. amore, non ira: volũtate, non neceſſitate: gratia, nõ vindicta. ⌊Cohors ergo & tribunus & miniſtri Iudæorꝰ cõprehẽderũt Ieſum & ligauerũt eũ.⌋ Ergo qa nõ poterat trãſire calix quẽ dederat pr̃, niſi obediens filius biberet illũ, cõprehẽderũt (inquit) Ieſum, vc3 qũo tñbræ potuerũt, q̃ nunq̃ lucẽ cõprehẽderũt. ¶Cõprehẽderũt (inquã) & ligauerũt, qa ſola hæc erat poteſtas tñbrarꝰ, vt cõprehẽderẽt ad ligãdũ quẽ cõprehẽdere non merebant ad intelligẽdũ. Ita comprehẽderũt hora ſua, hora vna & poteſtate momẽtanea, qa vc3 poſt hac, lucẽ comprehẽdere nusq̃ vlla tñbris erit poteſtas. Comprehẽderunt, inquit, & ligauerunt. O nimis horrẽda temeritas pctõrꝰ. Ergo cũ lictores iſti, q ſalutẽ & mĩam ligauerũt, cũ (inquã) iſti fortes phrenetici, q medicũ ſic artauerũt vlulãtes & lugẽtes mirant, ꝙ hoſtes ſibi locũ & gẽtẽ tulerũt, & ſanctificationẽ conculcauerũt. ¶Verbi gra
Eſa. 63 tia, cũ dicũt ſcdm Eſaiã, vbi eſt qui eduxit eos de mari cũ paſtoribus gregis ſui, vbi ẽ qui poſu it in medio eius ſpm̃ ſancti ſui, qui eduxit ad dexterã Moſen brachio maieſtatis ſuæ, &c. reſpondeat illis vtrũq; maieſtatis ſuæ brachiũ eẽ ligatũ, & idcirco nullũ p̃biturꝰ auxiliũ. Et quia liberatoris ſui manus nõ ſolũ ligauerunt, ſed etiã clauis confixerũt, cũ item plorantes legunt,
Eſa. 64. ciuitas ſancta tua facta eſt deſerta Sion, deſerta facta ẽ Hieruſalẽ, deſolata domus ſanctificationis nr̃æ, & gloriæ nr̃æ vbi laudauerũt te patres nr̃i: nũquid ſup his continebis te dñe, reſ-
Eſa. 65. põdeat, oportere ſe cõtinere manus ſuas, expãdi eã̃ (inquiẽs) manus meas ad populum incredulũ, & reliqua.
Lucæ. 11 Cæterꝰ nobis q credimus, manus illæ ſic ligatæ vel expãſæ in cruce plus ope
Coloſſ. 2 ratæ ſunt, quia vc3 fortẽ armatũ, hactenus atriũ ſuũ cuſtodiẽtẽ, & ſua in pace poſſidẽtẽ, alligauerũt, & palã cõfigẽtes atq; triũphaliter traducẽtes chyrographũ peccati deleuerũt. ⌊Et adduxerũt eũ ad Annã primũ, erat eã̃ ſocer Caiphæ, qui erat põtifex anni illius. Erat autẽ Caiphas, qui conſiliũ dederat Iudæis, quia expedit vnũ hoĩem mori pro populo.⌋ Sicut paulo añ
Ioh. 16 dixerat dñs diſcipulis ſuis: Amẽ amẽ dico vobis, qa plorabitis & flebitis vos, mũdus autẽ gaudebit. Oportebat vt gauderẽt inimici veritatis, & gaudiũ cõicarent inuicẽ de victoria huius diu præoptatæ captionis, & idcirco captũ aq; ligatũ illum, opprobriũ circũferre fecerunt, ad
Lucæ. 23 Annã primũ, deinde ad Caiphã, deinde ad Pilatũ, deinde (vt Lucas teſtat) ad Herodẽ, deinde rurſus ad Pilatũ. Et ita qdẽ fecerũt, q̃ſi honore inuicẽ p̃ueniẽtes: reuera autẽ ſacrilegiũ ſuũ manifeſto & cõmuni cõſenſu corroborãtes, ne vc3 ꝙ apud Romanas leges vnus, ſi ſolus videretur ſceleris author, notã vel accuſationẽ ſuſtineret. ¶Cauſam cur eũ duxerũt ad Annã primum, Euãgeliſta ſubiunxit dicẽs: Erat eã̃ ſocer Caiphe, q erat põtifex anni illius. Amplius
Annas & Caiphas. autẽ addẽdo, erat autẽ Caiphas q cõſiliũ dederat Iudæis, qa expedit vnũ hoĩem mori pro populo, volũtate ipſius Caiphæ indicat actũ, vt duceret ad Annã primũ, vc3 ne apud hoĩes totã inuidiã ſuſtineret, ſi primus ipſe q cõſiliũ dederat, primus etiã cõdẽnaret. ⌊Sequebat autẽ Ieſum Symon Petrus & alius diſcipulus. Diſcipulus autẽ ille erat notus pontifici, & introiuit in atriũ pontificis. Petrus aũr ſtabat ad oſtiũ foris.⌋ Seq̃bat aũt Petrus, ſed à longe, vt alij Euangeliſtæ teſtant: A longe (inquã) ſequebat, nõ tm̃ pedũ inceſſu, quãtũ pauidæ mẽtis habitu: qa iuxta veritatẽ eius qui dixerat, q̃ ego vado, nõ potes me modo ſequi: euntẽ ad paſſionẽ, magiſtrũ & dñm nõdũ valebat imitari. Verꝰ q̃modocũq; ſeq̃bat tñ, vt videret finẽ: timidus q̃dẽ, ſed piã pro dño gerẽs ſolicitudinẽ. Alius diſcipulus, fortaſſis ipſe eſt q ſcripſit hęc, de q̃ nõ
Ioh. 13. dubitauerũt qdã aſſerere, q̃d fuiſſet nobilis, vñ & notus erat pontifici. Modũ tñ neſcimus eius nobilitatis, ſed hoc vnũ ex euãgelio certũ tenemus, ꝙ filius fuerit Zebedæi, ne de curia, ſed de piſcatoria cũ fratre ſuo Iacobo vocat⁹, & relictis retibus & patre, dñm ſecut⁹ ſit. Quacũq; tñ

ex cauſa

ex cauſa pontifici fuerit notus, ſequẽtia uideamus. ⊥Exĩt ergo diſcipulus ille, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrũ. ⊥Meminiſſe libet hoc loco miraculi longe ſuperioris, quo diſcipulis in mari laborantibus (erat ẽm uentus cõtrarius, & nauicula iactabat in medijs fluctibus) uenit dñs quarta uigilia ambulãs ſup aq̃s, & Petrus ad uocẽ eius ultro ſe ingerens, ambulãsq; & ipſe ſupra mare, ut ueniret ad Ieſum, ueniẽte uento ualido, timuit, & pene ſubmerſus, manu dñi retẽtus eſt. Hic ẽm uere ſup aquas dñs, licet in magna tẽpeſtate, ſup aquas inquã, uere ambulabat, diſcipulis in mari laborantib⁹, quia ſcandalũ patiẽtibus aplis, & fuga diſpſis, ipſe p arbitrio ſuo tribulationẽ patiebat, impturbatus, i. carne quidẽ infirma, ſed prõpto ſpũ, mox uictor quoq; mortis futurus. ¶ Ambulabat & Petrus ſup aq̃s, ut ueniret ad Ieſum, quia priſtinę dilectiõis memor, q̃ dixerat: animã meã prote ponã, adhuc p fidei modicę audaciã ſeq̃batur longe poſt Ieſum. Sed uidit uentũ ualidũ uenientẽ, & timuit, timẽdo ne gauit, negão abſorptus eſt, niſi quia cõuerſus dñs, ut ait Lucas, reſpexit Petrũ, & eodẽ reſpectu, q̃ſi manu appẽhendẽs, flentẽ reſtituit in gradũ priſtinũ. Et uñ uenientẽ uidit uentũ ualidũ? Sequit. ⊥Dicit ergo Petro ancilla oſtiaria: Nũquid & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? Dicit ille: Nõ ſum. ⊥Si ad oſtiariã ſpectes, parua nubecula eſt: ſi aũt ad illud cõciliũ malignãtiũ, propter qđ timuit Petrus proteruũ ancillę huius crepitũ, uentus ualidus eſt. Nihilominus tñ redarguta eſt infirmitas Petri, quia dũ mori timuit, uitã negauit. Ita cribrator ille aplorũ Satanas ſibi prouidit, ut tẽtatiõis artificiũ inciperet à fœmina, qui ſexus in paradiſo prothoplaſto deceptionis extitit ianua. ⊥Stabãt ergo ſerui & miniſtri ad prunas, & calefaciebãt ſe, q̃a frigus erat. Erat aũt cũ eis ſtans Petrus, & calefaciẽs ſe. ⊥Frigus erat, ut interdũ circa uernũ æquinoctium fieri ſolet, & frigeſcẽs negator Petrus, frigidorũ & homicidarũ & inimicorũ Chri foco foue batur. ¶ Tali utiq; Petro cõparandos arbitramur eiuſdẽ Petri uicarios, ſacerdotes uel pontifices ſummos, quoties pctõrũ diuitijs aſſidẽtes, auide delectant, gladio uerbi dei recõdito, illud obliti qđ ait Pſalmiſta: Melius eſt modicum iuſto ſup diuitias pctõrũ multas. Putant ẽm ſe q̃ſi Petrũ, q̃ſi fuit in auditorio Neroris, fortes clauicularios cœli, ſuoq; arbitrio regnũ cœlorũ claudi uel aperiri, cũ munera libenter accipiẽtes, & propter illa ueritatẽ reticentes, tali Petro potius ſimiles ſunt, q̃lis apud iſtas reſidens prunas, uitã perdidit, quia uitæ authorẽ negauit. ⊥Pontifex ergo interrogabat Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina ſua. ⊥De diſcipulis ſuis interrogabat eũ, & de doctrina ſua, uidelicet qui eſſent diſcipuli ſui, & quę eſſet doctrina ſua. ¶ Interrogãtis aũt hęc erat intẽtio, ut ſi palã omni cõcilio firmaret qđ docuerat, ſcilicet ſe eſſe filiũ dei, mox ex cõſulto cõſequeretur iudicatio, quia blaſphemauit, reus eſt mortis. Nã ſi falſi teſtes cõſtituti eſſent, ut Matthęus ait, & multa dicerent q̃ cõuenientia nõ erant, princeps ſacerdotũ ait illi: Adiuro te p deũ uiuũ, ut dicas nobis ſi tu es Chriſtus filius dei. Igitur de doctrina ſua interrogabat, i. de eo q; filiũ dei ſe eſſe docuerat. ⊥Reſpondit ei Ieſus: Ego palã locut⁹ ſum mundo, ego ſemp docui in ſynagogis & in tẽplo, quo oẽs iudęi cõueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus ſum ipſis. Ecce hi ſciunt quid dixerim ego. ⊥Tanq̃ diceret: Ille de cauſa neceſſario requiritur, cuius cũ de facto cõſtet, facti tñ modus neſcitur, uerbi gra: Neceſſario requiſitus eſt Achar ab Ioſue dicente Filimi da gloriã deo, & indica nobis quid feceris, quia uidelicet cũ ſorte deprehenſus fuiſſet, qđ cõmunis cã malie eſſet, nõ etiã ſors eadẽ declarauit, quid criminis admiſiſſet: Ego aũt (inquit) cuius cã nunc à te tota in doctrina cõſtituit, palã locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil, ſubauditur eorũ de quibus nunc interrogas. Quid me interrogas? Nẽpe ſi dixero, nõ credetis mihi: ſi aũt interrogauero, nõ reſpõdebitis, neq; dimittetis. Periñ lege ul more iudicij, qa nõ cõedit cuiq̃, ut in legitimo iudicio ſibimet ſit teſtis, interroga eos qui audierũt, ecce hi ſciũt q̃ dixerĩ ego. ⊥Hęc cũ dixiſſet, unus aſſiſtentiũ miniſtrorũ, dedit alaphã Ieſu, dicẽs: Sic reſpõdes põtifici? ⊥Ecce iſte fortis pcuſſor & mollis adulator, fortiũ illorũ robuſtiſſ. ſe oſtẽtauit, de quibus dñi Chri ſpũs p prophetã in pſona ipſius cõquerẽs: quia ecce inquit, ceperũt animã meã, & irrueĕrt ĩ me fortes, neq; iniquitas mea, neq; pctm̃ meũ. Qui ẽm ſunt iſti, niſi falſo fortes & ueraciter lãguidi & imbecilles, qui ſic irrueĕrt in dei fortitudinẽ, mortuos ſuſcitãtẽ, ſicut irruit phreneticus ĩ medicũ curare uolẽtẽ? Eorũ ergo qui male fortes erãt, de pcipuis eſt hic unus cerebroſus, qui tã proterue irruit in hominẽ ſanitatis & ueritatis uerba loquentẽ, ut uere inſanus, & pro dño ſuo põtifice, ut ſuũ illi cuſtodiũ cõmendaret, nõ fortiter, ſed ſtulte zelatus. ¶ Poterat quidẽ brachiũ dñi repcutere percutientẽ, nec eũ ſolũ, ſed etiã illũ, quẽ tã rigidus ſtipes fulciebat, ſtatim ſubuertere parietẽ dealbatũ, i. dñm ipſius falſo põtificẽ appellatũ Sed accepit iniuriã, ſeruauit patiẽtiã, reddidit doctrinã. Nã ſequit. ⊥Reſpõdit ei Ieſus: Si male locutus ſum, teſtimoniũ phibe de malo: ſi aũt bene, cur me cedis? ⊥Suauiter quidẽ & manifeſte dictũ, ſed iuſtiſſime inuentũ, & grauiſſime eſt prolatũ: Quid inquit me cedis bene loquẽtem, quẽ etiã ſi male loeutus fuiſſẽ, nullã niſi iuſſus cędẽdi haberes poteſtatẽ, imò nec pceptũ ſiue poteſtatẽ accipere equũ eſſet, niſi dicta prius cã, & à cenſorib⁹ libra ſententia? Tuũ quippe erat, ſi male locut⁹ fuiſſẽ, accuſare cauſãq; dicere, q̃ pbares malã eẽ locutionẽ. Igit cũ p ſe ſatis ſit iniuſtũ, tu adhuc iuſtius pturbas hoc pñs auditoriũ. ⊥Et miſit eũ Annas ligatum ad Cayphã pontifi. ⊥Voluntate Cayphę ad Annã primũ duct⁹ fuerat, eoq; ſocer illius eſſet: ipſe autẽ

Mat. 14

Mat. 16

Lucæ 22

Gen. 3

Pſalmo 56

Mat. 26

Ioſue 7

Lucæ 22

Pſalmo 98

Eſa. 40 et 44 Act. 25

Annas iccirco ad Cayphã illũ mittit, eo q̃ esset pontifex illius anni. ¶ Erat autẽ Simon Petrus stans & calefaciẽs se. ¶ Hoc iã supra dixerat: erat aũt inquiens Petrus cũ ministris stans & calefaciens se, sed iccirco nunc repetit, ut narrationẽ ternę negatiõis eius, quã interruperat, cœpto consequeret ordine. ¶ Dixerunt ergo ei: Nunqd & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Nõ sum. ¶ Iã scdo negauit, sed nõdum tota cõpleta est ueritas medici, qui ęgritudinẽ infirmi bene cognoscens dixerat: quia priusq̃ gallus cãtet, ter me negabis. Sequit: Dicit ei unus
Ioh. 7 ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculã: Nonne ego te uidi in horto cũ illo? Iterũ negauit Petrus, & statim gallus cãtauit. ¶ Igit qui oẽs fluctus tribulationis pdño se posse pati p̃sumpserat dicẽs: Etiã si oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo, ad primũ uẽtũ timuit, quia mersus est, quia tertio negauit, sed extendit dñs gr̃æ manũ, & ap̃hendit eũ, conuersus & respiciens in eũ, ut cito pœnitens fleret, & ita se lauante dño, partẽ cũ illo haberet. Vere em̃ nisi fidẽ pœnitentiæ statim p̃occupasset, q̃ hora dñs nr̃ sanguinẽ & aquã de latere suo profudit, pct̃m negationis eius deletũ nõ fuisset. ¶ Nam sicut nunc quoq; baptizandũ quẽq; prius oportet credere & cõfiteri, & tunc demũ baptizari in morte Chr̃i Iesu, eiq; p baptismũ
Rom. 8 cõsepeliri & cõsurgere, sic & Petr̃o, ut Apostolus p̃maneret, & latronẽ ut cũ dño paradysum intraret, oportuit pœnitere & cõfiteri, anteq̃ Chr̃s sp̃ũ emisso, p̃dicti sanguinis & aquę fluuiũ effunderet. Et em̃ quicunq; post horã illã, q̃ ille uniuersã lauit ecclesiã ab origine mundi collec-
Lucæ 23 tam, ad fidẽ eius cõuertuntur, nõ annumerantur inter eiusdẽ eccl'ię filios, nisi quibus p baptismum singulatim sacramentũ dñicæ passionis innouetur. ¶ Adducunt ergo Iesum à Caypha in prætoriũ. ¶ Scriptor̃ uitio cœptũ est, ut legeret ad Cayphã in p̃toriũ. Non em̃ Cayphę, sed Romani p̃sidis erat p̃toriũ, q̃d cũ nulli Iudæor̃ eo die, quo pascha manducandũ esset, multo magis nec pontifici ingredi erat licitũ. Cũ ergo supra dictũ sit: & misit eũ Annas ligatũ ad Caypham pontificẽ. Melius hoc loco scribitur & legit: Adducũt ergo Iesum à Caypha in p̃toriũ. ¶ Erat aũt mane. Et ipsi nõ introierunt in p̃toriũ, ut nõ contaminarent, sed mãducarẽt pascha.
Oseæ 7 Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit eis: Quã accusationẽ affertis aduersus hominẽ hũc? ¶ Hoc loco p̃tereundũ nõ uidetur illud Oseę prophętę capitulũ: Oẽs adulterantes (inquit) q̃si clibanus succensus coquẽte. Quieuit paululũ ciuitas à cõmixtione fermenti, donec fermẽtaretur totũ. Dies regis nr̃i, cœperũt principes nr̃i furere à uino. Extendit manũ suã cũ illusoribus, quia applicauerãt q̃si clibanũ cor suũ cũ insidiarẽt eis. Tota nocte dormiuit coquẽs eos
3. Reg. 12 mane ipse succensus q̃si ignis flãmæ, &c. ¶ Hoc q̃liter ad Hieroboã filiũ Nabat, & sui tp̃is principes referri queat, pro furore, q̃ uitulos fecerunt, quos & relicto dei tẽplo, diuisi à domo Dauid, coluerunt. Incertũ est quippe, cũ nulla referat historia tale quid, cui talis narratio cõueOseæ 6 niat. Proinde quia propheta idẽ paulo supra de resurrectione Chr̃i manifeste dixerat: Venite, & reuertamus ad dñm, quia ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos, uiuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, & uiuemus in conspectu eius, &c. Prędictum capitulum nõ sicut p̃teritor̃ narratio, sed ut uere futuror̃ prophetiã, p̃nti loco aptare nõ incon-
Adaptio uerborũ Oseę ad passionẽ dñi grue libet. ¶ Oẽs adulterantes (inquit) q̃si clibanus succensus à coquẽte, &c. Quinã sunt adulterantes ist̃is nequiores uel ardẽtiores, quor̃ cor q̃si clibanus reuera à coquente diabolo succensum est? Paululũ quieuerat à cõmixtione fermenti nequitię & malitię suę, donec fermentaretur totũ, q̃ uidelicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eũ dicentes: Ne forte ueni-
Ioh. 11 ent Rhomani, & tollant nr̃m locũ & gentẽ, tãdiu quieuerant, donec turbis p̃suadendo fermentum suũ spargerent, totãq; massam ciuitatis malitię suæ consensu fermentarent. Venit tandẽ hic dies, quo clamarẽt, dicentes, Dies regis nr̃i. Dicendo: Nõ habemus regẽ nisi Cæsarẽ. Et ti-
Ioh. 19 Si hunc dmittis, nõ es amicus Cęsaris. ¶ Cœperuntq; principes furere à uino, quia v3 iã temulenti, utpote in illa magna nocte paschali, dñm cõprehendentes, tota nocte uigilauerunt, feramq; crapulã ructantes, & ebrietatẽ fœtidã anhelantes, in illum pauperẽ & egenũ tetra conPsalmo 68 uitia uomuerunt, cõpleta prophetia, q̃ in eius p̃sona dictũ est: Aduersum me loq̃bant̃, qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebãt uinũ. ¶ Quid ille regis eor̃ Cęsaris minister, sciMat. 27 licet Pilatus? Tota uti q; nocte dormiuit, coquens eos, quia uidelicet dissimulator callidus & sicut à quodã de illo dictum est: ut in exiguo pones mendaciũ, cũ se domi cõtineret, q̃si rei nescius, cohortẽ & tribunũ dedit, p quã iudaicos furores iam satis ardentes, magis ac magis accendit. Mane itaq; & ipse succensus, q̃si ignis flãmæ, exiens ad eos foras, & dicẽs: Quã accusationem affertis aduersus hominẽ hunc, extẽdit manũ suã cũ illusoribus, s. qui tota nocte dñm illuserãt, qa applicauerãt q̃si clibanus cor suũ, cũ insidiaret eis. ¶ Vere em̃ in oĩbus q̃ dixit, q̃ fecit, uerbi gr̃a, cũ dixit: quid em̃ male fecit? uel cũ accepta aqua lauit manus suas corã eis, insiIoh. 19 diabatur eis, uidelicet ut ita in eos omne crimẽ infunderet, quatenus ipse apud Rhomanũ imperatorẽ nullum pro iniuste dãnato homine iudicium subiret. Si em̃ uere ille liberare uoluit, q̃re nusq; illa sua potestate usus est, de q̃ dixit: nescis qa potestatem habeo occidere te, & pote-
Herodes uulpes, Pilatus mendax state habeo dimittere te? Ergo maius q̃dẽ pct̃m habuit, q dñm Iesum illi tradidit, sed ipse q̃q pctõ nõ caruit, qa minsteriũ homicidij uolũtarie susc̃epit. Proiñ Herodes recte uulpi assimilatus est, dicente dño: Ite dicite uulpi huic, pro eo, quia cũ Iohannẽ libẽter decollaret, cõtrista-

sum

tum ſe propter iuſiurãdũ eẽ ſimulauit, ſic & iſte mendax, & (ſicut iã dictũ eſt) in exiguo ponẽs mendaciũ, recte vulpi cõparãdus eſt, qa cũ libẽter poſtulationẽ dñicæ mortis acciperet, defendere ſe illũ finxit, & accepta aqua, manus qdẽ ſed nõ cõſciẽtiã lauit. Sed iam ad ipa euãgelij verba redeamus. Et ipſi (inqt) nõ introierũt in ptoriũ, vt nõ cõtaminarẽtur, ſed mãducarent paſcha. ¶ Phariſæi cæci nimis, accurate mũdaſtis illud qd deforis ẽ catini & calicis, introrſus turpes & cruẽti, vere ſepulchra dealbata, q deforis pulchra ſunt hoib⁹, intus ãt plena ſunt oſſibus mortuoꝝ. Quid em? Cõtaminari exterius cauetis introeũdo in gẽtilis hoĩs ptoriũ, & intus horribiliter pollui nõ timetis tractãdo crudele homicidium? Quid hac puritate ipurius? Quid hac ſcitate ſceleſtius. Exiuit ergo (inqt) Pilatus ad eos foras, & dixit: Quã accuſationẽ affertis aduerſus hoĩem hũc? ⌊ Rñderũt & dixerũt ei: Si nõ eẽt hic malefactor, nõ tibi tradiſſemus eũ. ⌋ Ego ne gẽs iuſta, & pplus innocẽs, nullũ niſi malefactore tradere, imõ & occidere cõſueuiſtis? Quẽ em prophetaꝝ nõ ſunt pſecuti pres vri? Et occiderũt eos q pnũtiauerũt de aduẽtu iuſti, cuius nũc vos ꝓditores & homicidę eſtis. Igit vitioſam ĩ initio cauſæ Romano pſidi ꝓpoſitionẽ reddidiſtis, ⌊ dixit ergo eis Pilatus: Accipite eũ vos, & ſcdm legẽ veſtrã iudicate: Dixerũt ergo Iudęi: Nobis nõ licet interficere quenq. ⌋ Nõ dixerunt, nobis nõ licet iudicare quenq, ſed nobis nõ licet interficere quenq. Iã em tota nocte vigilãtes, nõ qdẽ ſcdm legẽ, ſz cõtra legẽ ſuã iudicauerãt, illuſerãt, cõſpuerãt, & colaphis ceciderãt. Verũtñ iudicatũ quępiã nõ licebat occidere, niſi Romano pſide iudicationẽ cõfirmãte. ¶ Nec vero mirãdũ, qp in Babylonia captiuitate Suſannã illis, incõſulto Babylonioꝝ principe, lapidare licuiſſet: Nũc aũt in terra ſua degẽtibus hoĩem abſq; Romani pſidis tribunalibus ĩterficere nõ licuiſſet. Romanũ nãq; imperiũ fortius atq; potẽtius q Babylonicũ, Perſicũ atq; Macedonicũ, cũcta ſibi ſubiugauit regna terraꝝ. Ipm qppe erat regnũ, de q Daniel ĩ viſione nocturna. Ecce (inqt) beſtia qrta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis. Dẽtes ferreos habebat magnos, comedẽs atq; cõminuẽs, & reliq pedibus ſuis cõculcãs. Comedit ergo Romanũ imperiũ atq; cõminuit oĩa regna mũdi, maxime vero Iudaicũ regnũ, minutatim difiecit qd in qtuor tetrarchas diſpartiuit, & qd reliquũ erat, ita tãdẽ pedibus ſuis cõculcauit, vt lapis ſup lapidẽ nõ remaneret, & captiui ducerẽtur in oẽs gẽtes. Valde ergo iã dẽtibus terribilis beſtię cõminuti, & poſtmodũ pedibus qq; eius cõculcãdi, nobis nõ licet (inquiunt) interficere quenq. ⌊ Vt ſermo Ieſu ipleret, quẽ dixit, ſignificãs, q morte eẽt morituꝝ. ⌋ Dixerat em: Ecce, aſcẽdimus Hieroſolymã, & cõſummabũtur oĩa q ſcripta ſun p prophetas de filio hoĩs. Tradet em gẽtibus ad illudẽdũ & flagellãdũ & crucifigẽdũ. Vt ergo iſte ſermo impleret, optebat eũ tradi gẽtibus à Iudæis dicẽtibus, nobis nõ licet interficere quenq, qa vcz nõ poterat euenire, niſi qd ille pdixerat. Nec em ille pdiceret, niſi qd immobiliter futuꝝ erat. ⌊ Introiuit ergo iteꝝ in ptoriũ Pilatus, & vocauit Ieſum, & dixit ei: Tu es rex Iudæoꝝ? ⌋ Ecce Pilatus, dũ neſcit, repẽte conſciũ ſe indicat Iudaici fuiſſe liuoris. Nondũ qppe cõclamauerãt Iudæi, qd Ieſus regẽ ſe dixiſſet eẽ Iudæoꝝ, & iam interrogãs dicit. ⌊ Tu es rex Iudæoꝝ? Ergo dũ dixit, quã accuſationẽ affertis aduerſus hoĩem hũc, nõ cauſam illius neſciebat, ſed ſe ſcire diſſimulabat. Proinde cõtinuo. ⌊ Rñdit ei Ieſus: A temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? ⌋ Si ſtatim ſic reſpõdiſſet, rex ego ſum, anteq regnũ ſuũ à regno hoĩm diſtinxiſſet, occaſionẽ calũnię Pilato porrexiſſet, velut q aduerſus dñm illius Cæſarẽ agere tẽtauiſſet. Melius itaq; ſic reſpõdẽs, à temetipſo hoc dicis, an alij tibi dixerũt de me, & iuſtæ calũniæ locũ ſuſtulit, & regẽ ſe eẽ teſtatus eſt, qa nõ negauit Idẽ em eſt, ac ſi diceret: Adeo veꝝ eſt, regẽ me eẽ Iudæoꝝ, vt ſi hoc à temetipſo magis q alterius indicio dixiſti, cõſtet profecto, qa qſi propheta diuinaſti. Quid igit? A temetipſo hoc dicis, an reuera, qd diſſimulas, alij cauſam meã iudicauerãt, qñ cohortẽ & tribunũ ad tenẽdũ me miſiſti? ⌊ Reſpõdit Pilatus: Nũquid ego Iudæus ſum? gẽs tua & pontifices tradiderũt te mihi. Quid feciſti? ⌋ Tanq diceret. A Iudæis oĩs cauſa ſumit exordiũ. Nũquid ego cõcilijs vel ſynagogis eoꝝ, in quibus te cõdẽnauerũt, cũ nõ ſim Iudæus, interſum, vt à me cauſæ vel nominis huius oriri potuerit principiũ. Nõ eſt ita, ſed gẽs tua & põtifices accuſantes, & ſentẽtiam poſtulãtes, tradiderũt te mihi. Quid feciſti? Ad hæc dñs magnus & ſapiẽs rex, indigno illi nõ rñdit, qd fecerit cũ bñ oĩa fecerit, & bona oĩa fecerit, imõ cũ & oĩa valde bona p ipm facta ſint. Sed nec illud dicere curauit, qd prius interrogatus fuerat. ſ. qd eẽt rex Iudæoꝝ, qa iã ſufficiẽter hoc dixerãt aduerſarij ſui: Veꝝ qd illi minus vel puerſæ dixerãt, hoc mõ ſuppleuit & correxit. ⌊ Regnũ meũ nõ eſt de hoc mũdo. ⌋ Veꝝ qdẽ (inqt) gẽs mea & põtifices, qui tradiderunt me tibi, indicauerũt tibi de me, ſ. accuſantes me eẽ regẽ Iudæoꝝ, ſed regnũ meũ contradictionẽ regni Cæſaris eẽ mẽtiti ſunt. Nam regnum meum non eſt de hoc mundo. ¶ Nõ ait regnum meum nõ eſt in hoc mundo. Excelſus quippe dominator in regno hominum, & cui vult dat illud, & totius mũdi gubernator & dñs eſt: Sed nõ eſt (inqt) de hoc mũdo. i. de arbitrio vel placito illoꝝ q ſunt in hoc mũdo, nõ de magnitudine ciuitatum vel longis tractibus terrarum, non de multitudine & fortitudine militum ſæuientium vel ſanguine præliorũ. ¶ Proinde Romanum à me nihil noceꝫ imperiũ, vel aliud aliq̃d regnũ terrenũ, qa nihil hmõi

quærat

Matt. 14

Matth. 27.

Hypocriſis Phariſęorum Marci. 7 Matt. 23

Daniel. 13. Iudæi plꝰ ſubiecti & oppꝛſi fuerunt ſub Romanis q ſub Perſis & Babylonijs.

Dani. 7.

Matt. 24

Mat. 16. & 20

Cur Ieſus nõ rñdit ad hoc, Quid feciſti. Gene. 1.

Dañ. 4 Aliud ẽ, eẽ de mundo, aliud eſſe mũdo

quærit regnũ meũ. Quod ita ſit, probatiõe nõ indiget, qa pſpicuũ eſt, palam oĩbus ẽ. In q̃ ait ⌊Si de hoc mũdo eẽt regnũ meũ, miniſtri mei vtiq; decertarẽt, vt nõ traderer Iudæis: Nunc aũt regnũ meũ nõ eſt hinc.⌋ Miniſtros (inqt) de hoc mũdo pro me decertantes, haberẽ, ſi regnũ meũ de hoc mũdo fuiſſet: Nũc aũt nullus ẽ de hoc mũdo miniſter, nullus eſt q de hoc mũdo pro me decertet. Ergo regnũ meũ nõ eſt hinc. ¶ Hoccine ẽ de hoc mũdo regnare, cæcoꝝ oculos aperire, ſurdis auditũ, claudis greſſum reddere, mortuos ſuſcitare, paupib⁹ euãgelizare, & prohmõi tanq̃ latronẽ cõprehẽdi, ligari, alapis cædi, illudi atq; conſpui? ⌊Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu?⌋ Hoc eñ rõnalis hõ cũ eẽt, videbat cõſeq, vt ſi regnũ eius nõ ẽ hinc, aliunde ſit: Et vndecũq; regnũ, regnũ vtiq; ſit. Idcirco p cõcluſionẽ inferẽs. Ergo (inqt) rex es tu? Itaq; ꝓpoſuit accuſator Iudęus, aſſumpſit Chr̃s, cõcluſit Pilatus, ⌊Rñdit Ieſus: tu dicis, qa rex ſum ego.⌋ Tu (inqt) hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi iã dudũ obĵcis, tu pro cauſa hac ad tenẽdũ me, cohortẽ & tribunũ cũ Iudæoꝝ miniſtris miſiſti. Ego aũt cãm non negaui, ſed hoc dixi, qa regnũ meũ nõ eſt hinc. Si veꝝ q̃reres ſi veritatẽ amares, me dicẽte, qa regnũ meũ nõ eſt hinc, interrogare & diſcere debueras vñ ſit. Quod qa facere cõtẽnis, ecce nũc vltro dico tibi vñ ſit: Ne me interficiẽdo, glorieris, te defendiſſe terminos Cæſaris. ⌊Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni ĩ mũdũ, vt teſtimoniũ phibeã veritati. Oĩs q eſt ex veritate, audit vocẽ meã.⌋ Hæc dicẽs dñs, manifeſte cõſonat prophetiæ, q̃ in pſona eius logtur Dauid. Ego aũt cõſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion mõtẽ ſanctũ eius, p̃dicãs prȩceptũ eius. Qd̃ eſt p̃dicare p̃ceptũ eius, hoc ẽ, teſtimoniũ phibere veritati. Illic, ego (inqt) cõſtitutus ſum rex ab eo ad hoc, vt p̃dicẽ p̃ceptũ eius: Hic aũt, ad hoc (inqt) ego rex natus ſum, & ad hoc veni in mũdũ, vt teſtimoniũ phibeã veritati. ¶ Et ſubiũgit. Oĩs q eſt ex veritate, audit meã vocẽ. Tãtæ altitudinis, tãtæ ſunt hæc dicta fortitudinis, vt neq; Pilatus attingere, neq; alius aliqs regni cœleſtis inimicus ea cõuellere poſſit. Quid eñ? Diceret iſte, q̃libet mẽdax Cęſaris Spartarius, dñm ſuũ magnę Romæ principẽ, nolle quẽpiã in hoc naſci, vel ad hoc in mũdũ venire, vt teſtimoniũ phibeat veritati, detrimẽtũq; honoris eius eẽ, ſi qs militũ ĩpius audiat vocẽ teſtimoniũ phibẽtis veritati? Hoc nãq; mõ caput prĩcipis nõ defenſiõe ꝓtegeret, ſed grãdi deteſtatiõe obrueret. Veritatis qppe nomẽ amabile ẽ. Et honorabile illud ẽ, hũana ſpõte natura cõſentit, & licet ſignificatũ eius neglẽtiſſimi nebulones oderĩt, tñ ipm ei⁹ nomẽ nulli vnq̃ deteſtari licuit. Itaq; victus & deficiẽs. ⌊Dicit ei Pilatus: Quid ẽ veritas?⌋ Et cũ hoc dixiſſet, iteꝝ exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullã ĩ eo inuenio cãm.⌋ vc; experimẽto didicerat nihil eẽ in illo, vñ interfecto eo ſemetipm defendere poſſet, ſi de ſupplicio eius iniuſtæ ſumpto apud Cæſarẽ illũ accuſari cõtingeret: Quippe q iuſtoꝝ oĩm princeps & iuſtitiæ rex, induerat pro thorace iuſtitiã & acceperat pro galea iudiciũ certũ, & ita ſumpſerrt ſcutũ inexpugnabile æqtatẽ, vt eũ nullatenus in ſermone capere poſſent. Ait ergo in ſiti ſanguinis pœnæ fruſtrata crudelitas. Ego nullã inuenio in eo cauſam. Et adiecit. ⌊Eſt aũt cõſuetudo vnũ dimitti vobis in paſcha. Vultis ergo dimittã vobis regẽ Iudęoꝝ?⌋ Hoc dixit certũ habẽs, qd reſpõſuri eẽnt. Sciebat eñ, quod p inuidiã tradidiſſent eũ. Nũquid ſi nõ eiuſdẽ & ipſe volũtatis eẽt, rem totã tam pron⁹ in illoꝝ inuidẽtium arbitrio poneret, & nõ potius vteretur illa poteſtate ſua, de qua poſtmodum dicturus eſt. Neſcis quia poteſtatem habeo dimittere te, & poteſtatẽ habeo crucifigere te? Simulq; illud cõſiderãdũ eſt, qd̃ camino iã ſatis ardẽti, quaſi ſtillã olei ſciẽter iniecit, dũ ſciens, qd̃ p inuidiã tradidiſſent eũ, ipſum, propter quod inuidebant, nomẽ illis obiecit dicẽs Vultis dimittã vobis regẽ Iudæoꝝ? ⌊Clamauerũt rurſum oẽs dicẽtes: Nõ hũc, ſed Barrabã. Erat aũt Barrabas latro.⌋ Rurſus (inqt) clamauerũt, iã eñ ſemel clamauerãt, dicẽtes: Niſi eẽt hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eũ: Et nũc iteꝝ clamãt, nõ hũc dimittas nobis, ſed Barrabam. ¶ Hoc multũ clamauerunt, & in excelſum vociferati ſunt. Iſte eſt clamor, de q̃ dñs per prophetã: Ecce expectaui (inqt) vt faceret iudiciũ, & ecce iniqtas: Et iuſtitiã, & ecce clamor Quia ſic futuꝝ erat, vt occideret ſaluator, & ſeruaret latro. Præcipit, imõ ſic myſtice prophetat lex Moſi. Suſcipiet ibi ſacerdos ab vniuerſa multitudine filioꝝ Iſrael, duos hircos ꝓpctõ & ſtare faciet corã dño in oſtio tabernaculi, mittẽs ſup vtrũq; ſortẽ. Vnã dño, & alteram capro emiſſario. Cuius ſors exierit ad dñm: offeret illũ pro pctõ: cuius aũt in caprũ emiſſarium, ſtatuet eũ viuũ corã dño, vt fundat p̃ces ſup eo, & mittat illũ in ſolitudinẽ. His rite celebratis, offeret illũ, & rogãs pro ſe & pro domo ſua, immolabit eũ. ¶ Hic ritus propheticus ecce cõpletus ẽ. Qui nã ſunt duo hirci, niſi Chrũs ſaluator mũdi, & Barrabas author ſeditiõis? Saluator nẽpe, & ſi ſecũdum ſuã innocẽtiã verus ẽ, & erat agnus dei, attñ ſecũdũ iniqtates oĩm noſtrum, q̃s (vt propheta teſtat) Deus in eo poſuit, quaſi hircus extitit. Barrabas aũt, nõ alienis, ſed ſuis pctis hircus ẽ, quẽ ppꝰ ille male ſortitus huic præpoſuit, q venit tollere pctã mũdi. Exiuit ergo ſors ad dñm ſup hircũ nr̃m, ad ipſos aũt ſors exĩt in hircũ illũ fœtidũ. i. Barrabã ſeditioſum, q emiſſarius illis factus ẽ, & in ſolitudinẽ. i. in gẽtẽ illã à deo deſolatã dimiſſus & reſeruatus eſt. Noſter aũt hircus. ſ. ſaluator nr̃ Cnr̃s, rogãs pro ſe & pro domo ſua, q̃ ſumus nos, libẽs immolatus ẽ. Erat aũt (inqt) Barrabas latro, q & (ſicut alĩ Euãgeliſtæ referũt (propter ſe-

Opa Chriſti. Matth. 11

Pſal. 2. Rõſio Chriſti cũctis regib. irrephẽſibilis

Sapiẽ. 5.

Pilatus eiuſ dẽ uolũtatis erat cũ Iudæis cõtra Ieſum.

Matt. 27

Clamor Iudę orũ antea p̃ dictus. Eſaiæ. 5

Leuiti. 16 Myſteriũ de duob⁹ hircis.

Duo hirci, Chr̃s & Barrabas Eſaiæ. 53

Matt. 27 Marci. 15

pter ſeditionẽ & homicidiũ miſſus fuerat in carcerẽ. Hmõi hoiem dño & regi dei filio ꝓponentes. Hoc etiã clamauerũt, dicẽte Pilato: Quid igit faciã de Ieſu Nazareno. Sanguis eius ſup nos & ſup filios nr̃os. ¶ Væ igit gẽti peccatrici, ppl̃o graui iniqtate, ſemini nequã, filijs ſceleratis: q petierũt vitæ homicidã donari ſibi, authorẽ vero vitæ interemerũt. Iuſte ꝓpter hoc ip̃m ſeditionibus & homicidijs perituri, qa principẽ pacis dederũt pro authore ſeditiõis, & filiũ dei cõmutauerũt pro filio mgr̃i ſui diaboli. Barrabas em̃ intepretat filius mgr̃i eorũ. Quis aút eſt mgr̃ eorũ, niſi diabolus quẽ imitant? Die q̃ ipſe dñs cũ dixiſſet: ego q̃ vidi apud patrẽ meũ facio. Statim ex oppoſito addidit, & vos q̃ vidiſtis apud patrẽ veſtrũ facitis. Merito ergo hæreditate poſſiderũt ſeditiões & ſanguinẽ homicidij, tãtis calamitatibus inuoluẽdi, q̃tis ſatis declamare nullius copia ſcriptoris, nullius poſſit q̃tacũq; facultas oratoris. L Tũc ergo apꝓhẽdit Pilatus Ieſum & flagellauit. ⌋ Grãde ſpectaculũ mũdo, & angelis & hoĩbus, vt à ſeruis pct̃i princeps libertatis ſeruilibus modis concideret. Sed nos (inqt ꝓpheta) liuore eius ſanati ſumus. Perſpicuũ nãq; eſt qa & aĩa vere doluit pro nobis, & corpus flagellatũ atq; laceratũ, ſigna iniuriæ in vibicibus ac liuore portauit. L Et milites plectẽtes coronã de ſpinis, impoſuerũt capiti eius, & veſte purpurea circũdederũt eũ, & veniebãt, & dicebãt ei: Aue rex Iudæorũ. Et dabãt ei alapas. ⌋ Hæc illi qdẽ ludẽtes crudeli ioco fecerũt, ſed à virtute & ſapĩa dei magno Chr̃o rege cuncta ſerio ſuſcepta, imò vt fierẽt vtil̃r ꝓuiſa ſunt. ¶ Singulæ nãq; deriſiõe, ſingulæ plagæ vel ꝓcuſſiões, grãdẽ vocẽ habuerũt, & oĩa pro nobis iuſtitiã locuta ſunt. Cũ em̃ ſanguis proclamet in cẽlũ de terra, q̃ aperuit os ſuũ, & ſuſcepit eũ de manu Iudæorũ. Spinæ q̃q; & veſtis irriſoria, cæteræq; iniuriæ ſine dubio ꝓclamãt in cœleſte ꝓpitiatoriũ, & credẽtibus in eũ potẽter impetrãt remiſſionẽ pctõrũ. ¶ Per ſpineã ergo coronã illud viſibil̃r q̃q; ſignificãt, q̃d de illo propheta p̃dixit: Et pctã nr̃a ip̃e portauit. Spinæ nãq; pctã deſignãt, q̃ animã pũgũt & laceraẽt. Nã & propter pctm̃ hoĩ datę ſunt, dicẽte dño ad Adã: Cũ opatus fueris terrã, nõ dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. ¶ Sed & q̃d chlamydẽ coccineã cũ illuderet nõ dedignatus ẽ circũdari ſibi. Nũq̃d nõ cõgruit illi, q̃ propter nos in paſſiõe ſua fungebat, miniſterio charitatis? Coccus em̃ coloris ignei, q in tabernaculo dñi offerri, & in veſte ſacerdotali bis tinctus iubet aſſumi, geminã ſignificat dilectionẽ, dei & proximi: qa fit, vt quicq̃d offerimus, ignitũ & q̃ſi bñ coloratũ corã diuĩs placeat cõſpectibus. Ipſe aũt propter nimiã charitatẽ ſuã, q̃ dilexit nos, bibit calicẽ paſſiõis, ſicut ipſe, vt cognoſcat (inqt) mũdus, qa ego diligo patrẽ, & maiorẽ charitatẽ nemo habet, q̃ vt animã ſuã ponat qs pro amicis ſuis. Igit huic regi nr̃o chlamys coccinea bñ congruebat, vt ipſo habitu ſe illũ eẽ oſtẽderet, q in lege ſignificabat, ꝓ vitulã ruffam: cuius corpus pro pctõ iubebat extra caſtra cremari, & cinis eius in aq̃ cũ hyſſopo ſup ppl̃m aſpgi. ¶ Harũdinẽ q̃q; ſiue calamũ ab illudẽtib⁹ accipe non recuſauit in manu ſua, q̃d ſacrilegiũ ſcriberet Iudæorũ, ſiue vt venenata interficeret aĩalia. Habebat nãq; in manu ſua virgã. i. ſuã in propria ptãte animã, vt volẽs ponere atq; itẽ ſumeret eã. Et ſicut Moſes corã Pharaone ſuã proiecit virgã, q̃ verſa eſt in colubrũ, deuorauit q; verſas in colubros virgas Magorũ, iterũq; rediit in virgã. Sic ipſe nũc ſuã q̃dã modo poſiturus erat aĩam, vt deſcẽderet ĩ mortẽ, q̃ ꝓ colubrũ intrauit in mũdũ, colubroſq; Aegyptiorũ. i. mortes abſumeret pctõrũ, atq; itẽ in virgã. i. in poteſtatẽ rediret priſtinã. ¶ Cũ in tali habitu rex Iudæorũ adorarẽt vel ſalutarẽt, ſi tũc eẽt tps loq̃ndi, & nõ magis tps taq̃ẽdi, poterat veraciter iã prõloq & dicere, q̃d ſerio ſibi deberet omne genu curuari, & ip̃m oĩs lingua cõfiteri. Veruntñ, ſi tacebat ipſe dũ pateret, clamabat & adhuc clamare nõ definit propheta ipſius Viuo ego dicit dñs, qa mihi curuabitur omne genu, & cõfitebit oĩs lingua. Igit virtus & ſapĩa dei cũ illudit, cũcta ſerio rõnabil̃r q; ſuſcepit, & dãtib⁹ alapas faciẽ ſuã nõ auertit. Sequit̃ L Exĩt iterũ Pilatus foras, & dicit eis. Ecce adduco vobis eũ foras, vt cognoſcatis, qa in eo nullam cauſam inuenio. Quantũuis coactũ te ſimulas damnate, & æterni incẽdij ſtipula, non tibi educenti Ieſum, & ſic locuto ita crederet Romana ſeueritas, vt taceã de iuſtitia diuina, qũo credẽdum vel creditũ fuit poſt hæc tribuno felicis ꝓſidis, tuo forſitan exẽplo pdocti, q Paulũ apl̃m non molli & frigida defenſiõe, ſed manu militari à rabie Iudæorũ eripuit L Exĩt ergo Ieſus portãs ſpineã coronã, & purpureũ veſtimẽtũ, & dicit eis: Ecce hõ. ⌋ Talis exiuit, & nõ erat ei ſpẽs neq; decor, & aſpectus eius in eo nõ erat. Ecce (inqt) hõ. Intentionẽ q̃dẽ dicẽtis & ſenſum irridẽtis deteſtamur, ſed vocẽ amplectimur & dicimus, qa vere hõ, qa cũ deus eſſet, in fil̃itudine hoĩm factus eſt & habitu inuẽtus vt hõ. L Cũ ergo vidiſſent eũ põtifices & miniſtri, clamabãt dicẽtes: Crucifige crucifige eũ. ⌋ Ita põtifices petulci, æque vt miniſtri eorũ, dilatauerũt os ſuũ. Euge euge (inquiũt) viderũt oculi nr̃i. Hactenus bñ actũ, q̃d nũc reſtat exequere, crucifige crucifige eũ. L Dicit eis Pilatus: Accipite eũ vos, & crucifigite eũ. Ego em̃ nõ inuenio in eo cauſam. ⌋ Timebat em̃ (vt antea iã dictũ eſt) ne (q̃d futurũ erat) pulſatus in iudicio Cæſaris, ſuſtineret moleſtiã, non hñs quã de interfectiõe eius redderet cauſam. L Rñderũt ei Iudæi: Nos legẽ habem⁹, & ſcd̃m legẽ debet mori, qa filiũ dei ſe fecit. ⌋ Præuaricatores legis, dũ gẽtilẽ hoĩem ſecũ reddere vultis q̃ſi legis ſcutũ offertis, & iniqtas vr̃a mẽtita eſt ſibi. Nõ em̃ ſcd̃m legẽ debet mori, q filiũ dei ſe eſſe aſſerit, ſed ꝓpheta q falſum loquit in noĩe dñi, mẽdacij cõuictus, nõ ſubſeq̃nte effectu ſermonis. L Cũ ergo audiſſet Pilatus hũc ſermonẽ, magis timuit. ⌋ Timuit plane, ſed nõ pœnitudinem

Mat. 17
Eſa. 1.
Eſa. 9
Ioh. 8
Cap. XIX.
Eſa. 50
1. Corin. 1
Gene. 4
Spinea corona, noſtra pec cata erant.
Eſa. 53
Gene. 3
Exo. 25. 28
Ephe. 2
Iohan. 15
Nume. 19
Harundo deſignat animã Chriſti.
Ioh. 12
Exo. 8
Sap. 2
Eccle. 3
Phil. 2
Eſa. 54
Simulator Pilatus
Acto. 23
Eſa. 53
Phil. 2
Pſal. 34
Ro. 2
Pſal. 26
Deut. 18

dinē geſſit: timuit inquā, p̄ſagiēte ſibi aīo magnitudinē futuri mali, p̄ſertim qa iā miſerat ad eū
Mat. 27 vxor eius, dicēs: Nihil tibi & iuſto illi, multa enī paſſa ſum hodie p viſum propter eū. ⌊Et ingreſſus eſt p̄toriū iterū, & dicit ad Ieſum: Vnde es tu? Ieſus aūt rn̄ſum nō dedit ei. ⌋Nimis īportuno tpe hoc interrogabat, qa tp̄s maxīe tacēdi tūc erat, & ipſe audire indignus erat, qa nō credere volebat Præterea, qa iā eūdē agnū dei male totonderat. i. flagellauerat, ideo corā illo iuſte obmuteſcebat, & nō aperiebat os ſuū. ⌊Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nō loq̄ris? Neſcis qa p̄tātē habeo, crucifigere te, & p̄tātē habeo, dimittere te? ⌋Igit̄ ō Pilate potēs, & robuſtā nimis p̄tātē hn̄s, ex ore tuo iudicaris, nec ſolū apud deū, ſed etiā apud hoīes reus teneris: qa videlicet innocentē & iuſtū, cū dimittere poſſes, crucifigere maluiſti. ¶Modicū ſuſtine, neq; feſtines, dicens,
Eſa. 42 Mihi nō loq̄ris: loquet enī tibi poſtmodū, & dicet vnde ſit. Dn̄s nāq;, q nūc infirmus ſub tua potestate tenet, ſicut fortis egrediet, ſicut vir p̄liator ſuſcitabit zelū. Vociferabit & clamabit ſup
Pſal. 2 te, & ſup oēs inimicos ſuos cōfortabit. Tacui dicet, ſemp̄ filui, patiēs fui, ſicut parturiēs loquar. Tunc loquet ad te in ira ſua, & in furore ſuo cōturbabit te, clare dicēs tibi q̄d nūc interrogaſti, vnde ſit. Ego (inquiēs) cōſtitutus ſum rex ab eo ſup Sion montē ſanctū eius, p̄dicās p̄ceptū eius
Dn̄s dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc in furore ſuo loquet tibi & cūctis regibus terrę & principib⁹, q conuenerūt aduerſus dn̄m & aduerſus Chr̄m eius. Porrò, q dicere tibi noluit vn̄ ſit, de tua p̄tāte qd rn̄deat, audi ⌊Nō haberes aduerſus me p̄tātē vllā, niſi tibi datū eēt deſup. ⌋Nō (inqt) p dn̄m tuū Cæſarē, neq; piſtos, q clamando, crucifige crucifige, cōfortāt
brachiū tuū aduerſum me, ſed ab eo q̄d ſup oēs hoīes eſt, datā tibi aduerſum me poteſtatē habes. Nā niſi illud, vnde ego ſum, teneret manū dexterā meā, & in volūtate ſua deduceret me,
Chr̄us a patre traditus eſt pro nobis. poterā ego ſaltē reſpicere te, & vnius vocis ferrea virga, tanq̄ vas figuli cōfringere te. Ergo qa
Pſal. 72 traditus ſum deſup (tradidit enī me, nec proprio filio ſuo pepercit p̄r) nō glorieris tu: qa nō tua
Pſal. 2 p̄tās, ſed ſupna pmiſſio ē. ¶Præterea nec vere p̄tās, quā in me exerces, ſed q̄ddā latrociniū eſt.
Ro. 8 Nō eſt enī p̄tās, niſi à deo. Quæ ibi tantūmodo iure valet, vbi culpa eſt. Vis hō nō timere pote
Ro. 13 ſtatē? bn̄ fac, & habebis laudē ex illa. Si aūt male egeris, time. Tu ſi abſente culpa, ſæuis & occidis, latrociniū agis, homicidiū facis, & proinde reus p̄tāti ſupioris ſubiicetis. Si deſup pmittit tibi p̄tāte abuti, noli gloriari, qa nō relinquet dn̄s virgā. i. non pmanere ſinet poteſtatē p̄tōr̄
Pſal. 124 ſup ſortē iuſtor̄. Nunq̄d gloriabit̄ ſecuris cōtra eū q ſecat in ea? An exaltabit̄ ſerra cōtra eū à
Eſa. 10 quo trahit̄? Ecce irruiſtis in me fortes, & neq; iniquitas mea, neq; p̄ctm̄ meū. Idcirco p̄tās iſta
Pſal. 58 dū crucifigis me, nō vere p̄tās, ſed vere timidū latrociniū eſt, q̄d tu explere nō poſſes, niſi poſſe tibi datū eſſet deſup. ⌊Propterea q tradidit me tibi, maius p̄ctm̄ habet. ⌋Quare? Videlicet, qa ille legē accepit, & nō neſciēs, ſed inuidēs abutit̄ pmiſſo dei: tu vero eiuſmodi legē nō accepiſti, & proinde nō tanta tibi q̄ta illi inſipiētia vel malignitas eſt, odiſſe ſapiam, vel neſcire ſacra dei.
Sap. 2 Tu ignoti hoīs ſanguinē fundēs, homicidiū facis: ille regē & dn̄m ſuū ad mortē tradēs, cū homicidio ſacrilegiū q̄q; admittit in eū, quē patribus ſuis promiſſum, hactenus expectauit, & ipſam expectationē eius profitet̄ ſigno circūciſionis q̄d accepit, facitq; occidēdo, vnde ſe in p̄phetis accuſet legēdo. Sequit̄. ⌊Et exinde q̄rebat Pilatus dimittere eū. ⌋Exinde (inqt) q̄rebat, nā antea nō q̄ſierat. Quid ergo q̄ſi dānationē eius recuſans, tm̄ clamauerat, niſi qa ſimulator, & mendax erat? Sed nūc vbi manifeſtā eius innocētiā cōpererat: qppe quē nec in ſermone de noīe regis vllatenus capere potuerat, magis timebat: maxīe, qa iā (vt dictū, eſt) vxor eius ad eū miſerat
⌊Iudęi āt clamabāt dicētes: Si hūc dimittis, nō es amicus Cęſ. ⌋Et q̄ſi q̄reret ab eis, in q̄ dimiſſio huius repugnet amicitiæ Cęſaris, tali ſnīa p̄poſitionē ſuā cōfirmāt, īportuni & nimis officioſi amici Cæſaris, inimici aūt dei. ⌊Oīs q ſe regē facit, cōtradicit Cæſari. ⌋Igit̄ cōcluſit (vt ſibi videt) iniquitas oē os, ne reph̄ēdere vel iniuſtā dicere dānationē huius hoīs audeat. Nā oīs q ſe regē facit, cōtradicit Cæſari. Hic aūt regē ſe facit. Securus ergo fit Pilatus, & interficiendo obſequiū ſe Cæſari p̄ſtare arbitret. ⌊Pilatus ergo, cū audiſſet hos ſermones, adduxit foras Ieſum, & ſedit pro tribunali in loco, q dicit̄ Licoſtrathos, hebraice aūt Gabatha. Erat aūt paraſceue paſchæ, hora q̄ſi ſexta. ⌋Paraſceue p̄paratio interp̄tat̄. Quo noīe Iudæi, q inter Gręcos cōuerſabā
tur, ſextā ſabbati, q̄ nūc à nobis ſexta feria nūcupat̄, appellabāt, q̄ eo videlicet die, q̄ in ſabbatū
forēt neceſſaria, p̄parārēt, iuxta q̄d de māna q̄ndā erat p̄ceptū, ſexta āt die colligetis duplū &c.
Exod. 16 Qui vero inter Romanos vitā ducebāt Iudæi, vſitatius eam latine cœnā puram cognoīabant.
Cur ſexta feria pati uoluit Chriſtus ¶Quia ergo ſexta die hō factus, & tota eſt mūdi creatura p̄fecta: ſeptima aūt, cōditor ab opere ſuo requieuit, vnde & hāc ſabbatū. i. requiē, vocari p̄cepit, recte dn̄s eadā die ſexta crucifixus, hūanæ reſtauratiōis impleuit arcanū. Vnde cū accepiſſet acetū, dixit cōſummatū eſt. i. ſexta q̄d pro mūdi refectiōe ſuſcepit, totū eſt opus p̄fectū. Igit̄ illis quidē interfectoribus dn̄i, magnū q-
Pilatus deriſor domini dē paraſceue propter ſubſequēs magnū. i. paſchale, ſabbatū erat: nobis aūt ppter p̄parationem vitæ æternę, q̄ nobis illo die p̄parata eſt, maximū paraſceue eſt. ⌊Et dicit Iudęis: Ecce rex v̄r. ⌋Iā dixerat hic deriſor, Ecce hō: nūc adhuc irridens. Ecce (inqt) rex v̄r. Neſciuit dicere, q̄d tertiā accuſatiōis vel criminis nomē eſt, ecce filius dei v̄ſtri, ſed dixerūt Iudæi, qa filiū dei ſe fecit. Hęc tria veriſſima noīa ſunt vnius Chr̄i dn̄i n̄ri, hō, rex, deus, ſiue filius dei: quē quidē irridētes, & cū riſu adorantes, cōfeſſi ſunt inimici, ſed vulnerātes & ſerio adorantes cōfitemur amici. ⌊Illi aū

clama-

clamabãt. Tolle tolle, crucifige eũ. ¶ Puta dixiſſe Iudęos ſelices. Tolle à nobis regẽ, tolle principẽ, tolle ſacerdotẽ. Extũc em̃ impletũ ẽ, q̃d p prophetã fuerat añ p̃dictũ, qa multis diebus ſedebũt filij Iſrael ſine rege, & ſine principe, & ſine ſacrificio, & ſine altari. Itẽ: In hoſtijs & mu neribus vadẽt, ad q̃rẽdũ dn̄m, & nõ inueniẽt eũ, ablatus ẽ eis. Et merito, qa dixerũt, tolle ſaluatorẽ, crucifige propitiatorẽ, idcirco p̃diderũt ſalutẽ, & nullã habẽt defenſionẽ. ¶ Dicit eis Pilatus: Regẽ vr̃m crucifigã? ¶ Hoc petulãs iudex, q̃ſi ioco fatigatus, dixit, ſed iocũ eius ipatiẽs inſania faſtidiẽs, & ad certã crudelitatẽ feſtinãs repulit. Quid em̃ ſequtur? ¶ rn̄derũt ei pontifices: Nos nõ habemus regẽ, niſi Cæſarẽ. ¶ Ergo cõcredat illis, nõ hr̃e regẽ niſi Cæſarẽ, q̃m oẽs alios abiecerũt, neminẽ excipiẽtes, ſiue deũ, ſiue hoĩem, & cõdigna ſibi accipiãt dona Cæſaris. ſ. interfectionẽ & captiuationẽ gẽtis, euerſionẽ ciuitatis, incẽdiũq; & irrecuperabilem ruinã tẽpli. ¶ Tũc ergo tradidit eis illũ, vt crucifigeret. ¶ Itaq; vicerũt iſti filij hoĩm, q̃r erant dentes arma & ſagittæ, & lingua eor̃ gladius acutus: qa firmãtes ſibi ſermonẽ neq̃, tã diu p̃ſtiterũt, donec traderet eis ad crucifigẽdũ. ¶ Suſceperũt aũt Ieſum, & eduxerũt. ¶ Auiditatem ſuſcipiẽtiũ, per pſalmiſtã ipſe exprimẽs, ſuſceperũt me (inqt) ſicut leo paratus ad p̃dã, & ſicut catulus leonis habitãs in abditis. ¶ Et baiulans ſibi crucẽ, exiuit in eũ q dr̃ Caluariæ locũ, hebraicæ aũt Golgatha vbi crucifixerũt eũ. ¶ Exijt q̃dẽ, ſed nõ puenit ad locũ baiulãdo ipſe ſibi crucẽ. Angariauerũt em̃ p̃tereũtẽ Simonẽ quendã p̃rem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucẽ poſt eũ. ¶ Exeamus ergo (inqt apl̃s) ad eũ extra caſtra, ĩproperiũ eius portãtes. Et nõ, ſicut ille Simon, q portauit q̃dẽ poſt eũ crucẽ, ſed ipſe crucifixus non eſt, ſed ita crucẽ eius tollamus, vt nos ipſos cũ vitijs & cõcupiſcẽtijs crucifigamus, & cũ tps vel cã poſtulat, eius, q paſſus eſt pro nobis relinquẽs nobis exẽplũ, veſtigia ſeq̃mur. Caluariæ, locus erat dãnator̃, dictus caluariæ locus, à capitibus eor̃ q ibi puniebant, vbi crucifixerũt eũ. ¶ Et cũ eo duos hinc & inde mediũ aũt Ieſum. ¶ Ita iuxta prophetã cũ ſceleratis reputatus ẽ, imò & tanq̃ ſcelerator̃ maximus, in medio crucifixus ẽ. ¶ Verũtn̄ ipſa crux, nõ ſolũ tormẽtũ iudicati, ſed iudicãtis q̃q; iã q̃ddã tribunal extitit. Alter̃ nãq; illor̃ ſcelerator̃ (ſicut Lucas manifeſtiſſime ediſſerit) miſericorditer aſſumpſit, alter̃ iuſte reliqt. ¶ Scripſit ãt & titulũ Pilatus, & poſuit ſup crucẽ. Erat aũt ſcriptũ: Ieſus Nazarenus rex Iudęor̃. Hũc ergo titulũ multi legerũt Iudæor̃, qa prope ciuitatẽ erat locus, vbi crucifixus eſt. ¶ Scripturã hãc, alio ſpũs ſanctus dictauit, atq; alio Pilatus cõſilio ſcripſit. Ille nãq; gloriari ſe ſperabat ĩ hac malitia, & hoc titulo manifeſti⁹ futur̃, & clarius Cęſari annũtiãdũ, ſe pro fide ei⁹ occidiſſe hoĩem quẽ multa gẽtis illius turba cũ ramis palmar̃ excipiẽs, regias illi laudes acclamauerat, Chr̃m eẽ illũ exiſtimãs, quẽ p ꝓphetas ꝓmiſſum expectabat. At vero ſpũs ſctũs bñ vtẽs maligni ſcriptoris manu, hũc titulũ fecit, q cœlo & terra trãſeũtibus nõ trãſibit, qa Ieſus Nazarenus. i. ſaluator & vere ſctũs, rex Iudęor̃ p crucẽ ſuã eſt effectus, Iudæor̃ inquã, nõ eor̃, q ſe Iudęos eẽ dicũt, & nõ ſunt, ſed ſunt ſynagoga ſatanæ: ſed Iudæor̃, q in veritate cõfeſſores dei ſunt. ¶ Erat aũt ſcriptũ, hebraicè, græcè & latinè. ¶ Linguar̃ oĩm p̃cipuę tres iſtæ ſunt, p q̃s hodie ſctã ſcriptura p totũ mũdũ celebrata, teſtificat ver̃ hũc eẽ titulũ. i. vere Ieſum Nazarenũ regẽ eẽ Iudæor̃, regẽ (inquã) oĩm in veritate cõfitẽtiũ. Nã de anguſto hebraicæ linguæ domicilio, lex & ꝓphetę & pſalmi p līguas, græcã & latinã eruperũt, & orbis terrar̃ armaria teſtimonijs hui⁹ regis cõpleuerũt. Has ergo linguas bñ in titulo ſuo cõgregauit dei verbũ, nõ vtiq; alligatũ neq; morituꝝ, & mãligno ſcriptore bñ vtẽs, qũo voluit ad honorem ſuũ. ¶ Quid de ipſa cruce dicimus? Eius figura nihil ne myſticũ ſignificat? Taceo q̃ decẽtiſſimũ eẽ nullus abnuat, ſalutẽ hũani gẽris ĩ ligno crucis cõſtitui, vt vñ mors oriebat, inde vita reſurgeret, & q in ligno vincẽbat, in ligno q̃q; vinceret,

Neue quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam, (quod q̃q ait q̃dã:
Quæ dominum portauit, ouans ratione potenti,
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Illud nõ p̃tereã, qa ſalutis, quã opabat, primas ianuas, i. fidẽ, ſpem & charitatẽ, quartãq; illar̃ pſeuerãtiã in eiuſdẽ crucis, q̃ pẽdebat, figura ſignificabat. Habet em̃ crux, lõgitudinẽ, latitudinẽ, ſublime atq; ꝓfundũ. Profundũ. i. acumẽ, q̃ fixa terrę ĩhęret: Lõgitudinẽ inde vſq; ad brachia Latitudinẽ in eorũdẽ expãſione brachior̃: Altitudinẽ ab ipſis brachijs ſurſum verſus q̃ caput ĩminet. His aũt q̃tuor ſupradictæ virtutes ſignant. Profundo fides, q̃ occulta volũtatis dei vocatiõe prima in fundo cordis q̃ſi fundamẽtũ in ędificio ponit: lõgitudine pſeuerãtia, altitudine ſpes, q̃ nobis in cęleſtibus poſita ẽ, latitudine charitas. Nã de his apl̃m dixiſſe intelligimus. Vt poſſitis cõprehẽdere cũ oĩbus ſctis, q̃ ſit lõgitudo, latitudo, ſublimitas & ꝓfundũ. Salutis ergo primos auditus ĩ ſupplicij ſui figura ſaluator nr̃ p̃dicabat. Igit interfectores Chr̃i ſuo q̃dẽ ſenſu ſacrilegia, dei aũt diſpõe ſacra myſteria loquũt & opant. Hũc (inqt euãg) titulũ m̃ti legerũt Iudęor̃, qa prope ciuitatẽ erat loc⁹ vbi crucifixer̃t eũ. ¶ Dicũt ergo Pilato põtifices Iudæor̃. Noli ſcribere rex Iudęor̃ ſ̄ qa ipe dixit, rex ſu⁊ Iudęor̃. ¶ Iſti põtifices plane diſperſores vel corruptores illi ſunt, cõtra q̃s Chr̃i ſpũs in q̃rũdam p̃locutus ẽ ſupſcriptionibus pſalmor̃. In finẽ ne diſpdas ſiue corrũpas, in tituli inſcriptione. ¶ Titulũ nãq; bonũ & bñ ſcriptũ diſperdere atq; corrũpere voluerũt, ſic intercidẽdo, Ieſus Nazarenus, q dixit, rex ſum Iudæorum.

Oſee. 3. Oſee. 5.

Cõdigna retributio Cæſaris.

Pſal. 56. Pſal. 63. Pſalm. 16.

Matth. 27. Marci. 15. Heb. 13. Quõ nobis portanda eſt crux Chriſti. Galat. 5 j. Petr. 2 Eſa. 53.

Matt. 23 Lucę. 23 Rex Iudæor̃ Apoc. 3

Myſteriũ crucis.

Ephe. 3.

Pſal. 56. Titul⁹ corrũpi nõ debuit.

dęorꝫ. Quaſi vero Pilatus neſciſſet à turbis illũ regẽ fuiſſe cõclamatũ, qñ veniẽti Hieroſolymã exierũt obuiã cũ ramis palmarꝫ, & eũ à plerisq; eẽ creditũ q fuerat rex ꝓmiſſus oraculis prophetarꝫ. ⌊ Rñdit Pilatus: Qđ ſcripſi ſcripſi. ⌋ Ergo ſignaſti Pilate iniqtatẽ tuã in manu tua, qa ſtabile & fixũ vis eẽ, q; regẽ Chm occidẽdo, expectationẽ Iſrael iterfeceris, & oracula ꝓphetarꝫ incerti (vt putabas) dei caſſaueris, dicẽtiũ de hoc rege, q; magnũ habiturus eẽt regnũ, vbi gra, qa dñabit à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarꝫ. Cęterꝫ volũtas ẽ dei, q te malo ſeruo bñ vti nouit, volũtas (inquã) dei ẽ, vt ſcriptũ ſit & ꝓmaneat q̃d ſcripſiſti. Pſalmiſta cũ promiſſiones regni eius ꝓlibaſſet, dicẽte deo, ſemel iuraui ī ſctõ meo, ſi David mẽtiar ſemẽ eius ī æternũ manebit, & thronꝰ eius ſicut ſol ī cõſpectu meo, & ſicut luna perfecta ī æternũ, & teſtis in cęlo fidelis, ſtatim exiſtimationẽ tuã tuiq; ſimiliũ ſubintulit, dicens: Tu vero repuliſti & deſpexiſti, diſtuliſti Chm tuũ. Et poſt pauca. Auertiſti adiutoriũ gladij eius, & nõ es auxiliatus ei in bello. Deſtruxiſti eũ ab emũdatõe, & ſedẽ eius ī terra collifiſti. Minoraſti dies tpis eius, pfudiſti eũ cõfuſiõe. ¶ Hæc vel hmõi ꝓconia Chri ſic tu audiſſe poteras, qũo & Herodes, q veniẽtibus ab oriẽte Magis, vltro cõuocãs principes ſacerdotũ & ſcribas ppli, ſciſcitabat ab eis, vbi Chs naſceret. Qđ ille efficere non potuit illuſus à Magis, tu te prudenter egiſſe putaſti. Fruſtrabit te ſpes tua, qa nec huius occiſi regis Iudęorꝫ iudiciũ effugies, nec ſaltẽ Cæſaris tui mẽſa, ꝓ hoc facto vl ſcripto tuo, familiarius fruiturus es. ¶ Ferẽ, qa propter hoc Romã adductus, à Tyberio Cęſare exilio dãnatus ẽ, ſnĩa tã intolerabili, vt pimpatiẽtiã inædię, gladio ſibimet mortẽ cõſciuerit. Itaq; maledictiões illæ manifeſtę ſup eũ decꝺerũt, qbus ĩpiũ diuina ſcrip. deuouet dicẽs: Attenuet fame robur eiꝰ, & inędia iuadat coſtas illius. Deuoret pulchritudinẽ cordis eiꝰ, & cõſumat brachia illiꝰ primogenita mors, &c. ⌊ Milites ergo cũ crucifixiſſent eũ, acceperũt veſtimẽta eius, & fecerũt q̃tuor ptes vnicuiq; militi partẽ. Et tunicã. Erat aũt tunica incõſutilis deſup cõtexta p totũ. Dixerũt ergo ad inuicẽ. Nõ ſcindamus eã, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit. ⌋ vc3, qa lucroſe venũdare poterãt veſtimẽta eiꝰ, idcirco pro magnæ victorię ſpolijs ea fortes milites acceperũt. Non emꝫ vilia putabant veſtimẽta, de q̃rꝫ fimbrijs cõtactis, virtus exire cõſueuerat. Nec vtiq; tũc in illo ſpectaculo deerãt, qui ad cõparãdũ ea certatim ſe ĩgererẽt. Nã, vt taceã de mre & diſcipulo, quẽ diligebat Ieſus ſtãtibus iuxta crucẽ eius. Stabãt (inqt Lucas) oẽs noti eius à lõge, & mulieres q̃ ſequutæ eũerãt à Galilęa, hæc videtes. Adeo tanq̃ reus & pctõr proſcriptus dñs, vt nec veſtimẽta ſua charis ſuis ꝓ magno theſauro ſeruaturis diuidere ſibi licuerit, ſ3 in corpe ſuo ſaturatꝰ opprobrijs ſua q̃q; veſtimẽta ĩ mercedẽ vidit cedere interfectoribꝰ ſuis. ⌊ Vt ſcriptura ĩpleret dicẽs: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſup veſtẽ meã miſerũt ſortẽ, ⌋ Tanq̃ diceret. Adeo crudeles fuerũt adeo cõſiderãtes & inſpiciẽtes me, abſq; vlla miſeratiõe ſteterũt, vt veſtimenta mea diuidẽtibꝰ ſortes q̃q; mittere vacauerit, vc3 hoc ad fidelitatẽ ptinebat imperij, vt regẽ Iudęorꝫ nõ ſolũ obtẽperãter, verũetiã gaudẽter iterficerẽt milites Romani. ¶ Huic ergo direptiõi, dũ veſtimẽta dñi diuidũt, tunicã tñ non ſcindũt, hęreticorꝫ temeritatẽ cõparare l3, q q̃uis ſcrip. ſacrã ī prauos ſenſus ſuos diſtraxerit, tñ fidẽ Chri vl catholicã eius eccliam ſcidere nõ potuerũt. Plura nãq; dñi veſtimẽta, multa ſcripturarꝫ, qbus vnũ dei verbũ indutũ ẽ, ſignificant volumina: tunica vero icõſutilis & deſup cõtexta p totũ, vc3 q̃lẽ dilecta eius Maria, forte diligẽter cõtexerat, vnã integrã atq; iuiolabilẽ catholicę eccliæ fidẽ congrue deſignat. ⌊ Et milites q dẽ hęc fecerũt. ⌋ Pulchre ſatis Euãg. facta ĩpiorꝫ terminat. Hęc q dẽ (inqt) milites fecerũt ſubaudit, & qd poſt hęc facerẽt, nõ habuerũt. Corpus crucifixerũt, & ꝑdã tulerũt: ſed fortitudinẽ dei, verbũ dei, verbũ dei, cũ aĩa ſua occidere nõ potuerũt. Deinceps q̃ manibꝰ militũ ceſſantibꝰ facta ſint exeq̃t. ⌊ Stabãt aũt iuxta crucẽ eius, mr eius, & ſoror mris eius Maria Cleophe & Maria Magdalene. ⌋ Stabat (inqt) mr iuxta filij crucẽ, ſine dubio dolẽs, & dolores tanq̃ pturiẽtis hñs. Cruce nãq; eius nimiũ ipa cruciabat, ſicut ei ꝑdicens Symeon: & tuã ipſius (inqt) aĩam ptrãſibit gladiꝰ. ⌊ Cũ vidiſſet ergo Ieſus matrẽ & diſcipulũ ſtãtẽ quẽ diligebat, dicit mri ſuæ. Mulier, ecce filius tuꝰ. Ad diſcipulũ aũt: Ecce mr tua. ⌋ Quo iure diſcipulus, quẽ diligebat Ieſus, mris dñi filius, vl ipa mr eius ẽ? Eo vc3, qa ſalutis oĩm cãm, & tũc ſine dolore peperit, qñ deũ hoĩem factũ de carne ſua genuit: & nũc magno dolore pturiebat, qñ (vt ꝑdictũ eſt) iuxta crucẽ eius ſtabat. Si emꝫ apl̃os ſuos ī illa hora ſuæ paſſiõis dñs mulieri pturiẽti recte cõparauit, dicẽs: Mulier cũ parit, triſtitiã habet, qa venit hora eius: cũ aũt peperit pueꝝ, iã nõ meminit pſſuræ propter gaudiũ, qa natus ẽ hõ in mũdũ: & vos igit nũc triſtitiã habebitis, iterꝫ aũt videbo vos, & gaudebit cor vrm: Quãto magis mulierẽ hãc, ſtãtẽ iuxta crucẽ ſuã, mulieri parturiẽti, talẽ matrẽ, talis filius recte ſimilẽ duxit. ¶ Quid aũt dico ſimilẽ, cũ vere fit mulier & vere mr & veros habeat ī illa hora partus ſui dolores? Nõ emꝫ habuit hęc mulier hãc pnã, vt in dolore pareret, ſicut cęteræ matres, qñ infans ſibi natus ẽt: ſed nũc dolet, cruciat, & triſtitiã habet, qa venit hora eius, illa vc3 hora, propter quẽ de ſpũ ſctõ cõcepit, propter quã grauida facta eſt, propter quẽ cõpleti ſunt dies vt pareret, propter quã oĩno de vtero eius deus hõ factꝰ eſt. Cũ aũt hęc hora ꝑterierit, cũ totus iſte gladius pturiẽtẽ eius aĩmã ptrãſierit, iã nõ erit memor pſſuræ propter gaudiũ, qa natus erit hõ in mũdũ, qa declaratus erit nouus hõ qui totum

renouet

Mala intẽtio Pilati de rege Iudæis ꝓmiſſo

Pſal. 71

Pſal. 88

Spes Pilati, ſicut & Herodis fruſtrata ẽ Mat. 2.

Pilatus exilio dãnatus, ſeipſum interfecit. Iob. 18.

Matth. 9 Luc. 23

Pſal. 21

Lucæ. 2.

Qũo Maria ẽ mater Iohannis. Iohã. 16

renouet genus hũanũ,totiuſq; mũdi ſempiternũ obtineat imperiũ:natus inquã.i. immortalis atq; impaſſibilis factus,& anguſtias vitę huius ĩ æternę pſiæ amplitudine ſupgreſſus mortuorũ primogenitus.¶ Proinde qa vere ibi dolores vt pturiẽtis,& in paſſiõe vnigeniti oĩm nr̃m ſaluté beata virgo peperit,plane oĩm nr̃m mr̃ eſt.Igit q̃d de hoc diſcipulo dictũ ẽ ab eo, q iuſtiſſime curã ſuæ mr̃is habebat,mulier ,ecce filius tuus. Itẽq; ad eũdẽ diſcipulum, ecce mater tua,recte,& de alio q̃libet diſcipulo, ſi pñs adeẽt,dici potuiſſet:niſi qa,licet oĩm(vt dictũ ẽ) mr̃ ſit:pulchrius tñ huic,vt virgo virgini cõmẽdari debuit,pſertim cũ huic diſcipulo talis gr̃a repoſita eẽt,vt verbũ ip̃m,q̃d illa mr̃ carnẽ factũ pepererat,ipe q̃tũ mortali hoi poſſibile fuit imò plus q̃ alius qs mortaliũ oĩm potuit euãgelico ſtilo deſcriberet. ⌊Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua⌋ In ſua vcꝫ, nõ p̃dia,q̃ nulla habebat, vel habiturꝰ erat(qppe q de illis vnus ẽ, q dñm ſecuti,reliq̃rant oĩa)ſed ſic in ſua dictũ eſt,vt in illa q̃q; cõionẽ re ꝫ q̃ diuidebat ſingulis,prout cuiq; opus erat,ad huius curã,qcq̃d illi eẽt neceſſariꝰ, ptineret. ⌊Poſtea ſciẽs Ieſus,qa cõſummata ſunt oĩa,vt impleret ſcriptura:dicit, ſitio⌋ Sciẽs(inqt)qa iã cõſummata ſunt oĩa,ſubaudit q̃illũ pati optebat,nec em̃ eo neſciẽte,ſed bñ ſciẽte & oĩa diſponẽte fiebant iſta,q & p prophetas oĩa p̃dixerat,vt ĩpleret ſcriptura:dicit,ſitio. Qũo propter hoc dictũ eſt impleta ẽ ſcriptura? Audi q̃d ſequit. ⌊Vas ergo poſitũ erat aceto plenũ. Illi aũt ſpongiã plenã aceto,iſopo circũponẽtes,obtulerũt ori eius⌋ Alius Euãg.refert ,qa dederũt ei vinũ q̃q; bibere cũ felle mixtũ. Vt ergo impleret ſcriptura, dixit,ſitio,qa dũ eo mõ illi miniſtratur, impleta eſt nõ ſolũ ſpũaliter,ſed etiã literaliter ſcriptura,q̃ dicit:Dederũt in eſcã meã fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto. Itẽ:Vua eoꝝ vua fellis,& botrus amariſſimus, ſed draconũ vinũ eoꝝ.¶ Illud mirãdũ eſt,in illis dñicæ mortis miniſtris,imò in illo,q̃ cuncta hęc diſpoſita fuerãt cõſilio diuinitatis,q; tã ordinate tãq; integre cũcta egerũt,ac ſi ſe cũctas in illo iurauiſſent ĩplere voces prophetaꝝ. Qũo aũt ori eius à terra in crucẽ exaltati,ſpongiã apponere potuerint,alius Euãgeliſta manifeſtius edicit,vcꝫ qa ſpongiã circũpoſuerũt arũdini . ¶ Hæc ita faciẽtes,ſatis aperuerũt,q̃to felle amaritudinis ipoꝝ p̃cordia redũdarẽt,& q; vere nõ iã vinea dñi ſabaoth illa domus Iſrael,& illa dom⁹ Iuda,germẽ eius delectabile eẽt:ſed de vinea Sodom oꝝ vinea eoꝝ,& q̃ veraciter p prophetã dñs idẽ p̃dixiſſet,q; expectãte ſe vt faceret vuas,fecerit labruſcas. Sane p hoc,q; oblatũ ſibi acetũ felle mixtũ,cũ guſtaſſet,noluit bibere:reprobationẽ ſignificat eiuſdẽ vineę ſuæ Sodomiticę,q̃ mortis illi miſcuit amaritudinẽ cũ debuiſſet aſſerre dilectiõis dulcedinẽ,q̃ guſtata modice.i. p triduũ,iã de genimine hmõi vitis bibere non vult. Reſurgẽs em̃ ex mortuis,iã nõ morit̃,& mors illi vltra non dñabit̃. ⌊Cũ ergo accepiſſet acetũ,dixit:Cõſummatũ ẽ. Et iclinato capite emiſit ſpm̃⌋ Quid cõſummatũ eẽ dixit,niſi qc qd ,ppoſitũ vl̃ diſpoſitũ fuerat ſcd̃m ſcripturas eũ pati? Ergo(inqt)cõſummatũ ẽ, certamen obediẽtię pactũ ẽ,ad ſummã curſus puẽtũ ẽ,nunc demũ gl̃iæ & honoris corona ſupeſt. Hoc dixit,& tũc demũ iclinato capite emiſit ſpm̃. Spm̃(inquã)emiſit vl̃ tradidit,ptãte quã habebat,aĩam ſuã ponẽdi,qa paſſus nõ niſi q̃tũ voluit,hora q̃ voluit mortẽ admittẽs,ſpm̃ emiſit. ⌊Iudęi ergo,qa paraſceue erat,vt nõ remanerẽt ĩ cruce corpa ſabbato (erat em̃ magnus ille dies ſabbati)rogauerũt Pilatũ,vt frãgerent eoꝝ crura,& tollerent̃.⌋ Iudęi labijs religioſi,corde ãt cruẽti,& à deo longinq,legitimã habuere curã de magno die ſabbati paſchalis. Magnifici honoratores dei,cũ in cõſcia mala repoſuiſſent ſanguinẽ iuſti,in ore & ĩ labijs ſuis firmiter tenuerũt mãdatũ legis. ¶ Quid em̃ lex dicit? Qñ(inqt)peccauerit hõ q̃d morte plectẽdũ ẽ & adiudicatus morti appẽſus fuerit ĩ patibulo,nõ pmanebit cadauer eius ĩ ligno,ſ; in eadẽ die ſepelieẽ,qa maledictus à deo ẽ,q pẽdet ĩ ligno,& nequaq̃ cõtaminabis terrã tuã,quã dñs deꝰ tuus daturus ẽ tibi ĩ poſſeſſionẽ. Hoc plane lex dicit,& hoc legẽ dixiſſe ſciẽtes iſti amici legis, imò legis corruptores & inimici dei,callide dñm appẽderũt ĩ patibulo,vt cõſequẽter cõſtaret eũ maledictũ eẽ à deo,& proinde certũ eẽt,hũc hoiem iuxta ſniam vl̃ accuſationẽ ipſoꝝ non fuiſſe à deo. Sed ò Iudæi,malitia cęci,fuerit q̃dẽ,qm̃ hoc & apl's ait,fuerit(inquã)dñs nr̃ maledictũ legis,vt nos à maledicto redimeret.¶ Verũtñ,nũq̃d ſcd̃m verba legis,pẽdere in ligno p̃cedẽs ẽ cã maledicti? Vt taceã,q; nõ dixit ſolũ,qñ hõ adiudicatus morti,appẽſus fuerit ĩ patibulo:ſed ita p̃miſit,qñ peccauerit hõ q̃d morte plectẽdũ ſit,& tũc demũ ſubintulit, & adiudicatus morti, ſuſpẽſus fuerit in patibulo,vt(inquã) hoc taceã q̃d manifeſte expurgat à maledicto dñm nr̃m,qa appẽſus qdẽ eſt ĩ ligno,ſ; nõ peccauit q̃d morte plectẽdũ eẽt: nunq̃d ait, maledictus ẽ à deo q pẽdet ĩ ligno? Nũq̃d ait impcãdo,maledictus ſit, vel abſolute maledictus,vt ſubaudiri poſſit impcãtis verbũ ſit,& nõ potiꝰ enũtiãdo dixit maledictus à deo ẽ,non qa pẽdet,ſed q pẽdet ĩ ligno.¶ Nõ em̃ ſic ſe habet litera hebraicæ veritatis, qũo ſeptuaginta trãſtulerũt qppe q nõ ſenſum dei pfecte habuerũt,nec em̃ vates,ſed interpretes erant: vñ & hæc ſicut cętera multa,nõ ſatis integre trãſtulerũt:maledictus oĩs q pẽdet in ligno:cũ ſic habeat in Hebraico. Maledictus à deo ẽ q pẽdet in ligno. Nẽpe tribus modis diſcordat à vero hæc trãslatio. Cũ em̃ in Hebraico habeat:Maledictus ẽ,trãſtulerunt abſolute maledictus,& ſit ſubaudiri põt. Itẽ in Hebraico additũ eſt,à deo,q̃d in ſeptuaginta deeſt:& ecõtra in ſeptuaginta,oĩs,additũ eſt,q̃d in Hebraico nõ habet.¶ Quare ergo(inqs) apl'us trãslatione illoꝝ

Pſal. 47. Maria omniũ diſcipulorum Chri, mater.

In ſua. Matth. 19.

Acto. 2. 4.

Matth. 27. Pſal. 68

Deutero. 2

Matt. 27. Vinea Sodomorũ Iudæi. Eſa. 5.

Luc. 22 Ro. 6

Maledict⁹ omnis q pẽdet in ligno. Deut. 21

Galat. 3

Verba 70. interpretum

Galat. 3 ſeptuaginta in hac ſententia vſus eſt: Sic em̃ ait: Chrūs nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū, qa ſcriptū eſt: Maledictus oīs q̄ pendet in ligno. Quare hoc exemplo ſic vſus eſt: Videlicet qa apud Græcos, qbus ſcribebat, vulgata fuerat à tpe Ptholomæi Philadelphi ſeptuaginta interpretū æditio, & nimis importunū erat, vt cū Chro ſcripturas teſtimoniū phibere aſſereret, & vix audiret, ſi ipſas q̄q; ſcripturas malas interp̄tatas eſſe, oſtēdere conaret; cū apud illos ſeptuaginta interpretū authoritas haberet celeberrima. Maluit ergo ſoīam cū ſenſu, q ædificaret cōmemorare, q̄ corrigēdo ſcripturā veteranos lectores offendere. ¶ Præterea videte melius, cuius intētionis ſit, hæc eadē annūtiatio maledicti, p̄ſertim qa pro eo q̄ maledictus à deo eſt, iubet illū ſepeliri. Nōne mortuis pars bñdictionis eſt, ſepeliri, & ecōtra maledicti onis, ſepultura carere, more aſini, ſicut de quodā rege terribiliter dictū eſt (prout erat meritus) ſe

Hiere. 22 pultura aſini. i. nulla ſepultura ſepelietur: Nōne ſancti & magni patres ſiue patriarchæ, de ſepeliē dis vel etiā tranferendis corporibus ſuis diligēter māducauerūt, & pro magno illis fuit ſepeliri,

Gene. 35. 50 & nō tm̄ vbicūq;, ſed in ſepulchris patrū ſuorū: ¶ O igit̄ mirabile & antiquū crucifixi huius cōſiliū, q tanto anteq̄ veniret, ita de ſepeliēdo corpore ſuo dedit p̄ceptū, vt profuerit oībus cruci

vide et doctori fe. Jona ca. 2. fol. 19. fixis, ſcriptū pro ſe vno, legis mandatū. Cū em̃ decollatos ſiue lapidatos, aut alia vi peremptos licuerit impune in ſepultos canibus proīci: ſolis crucifixis propter iuſtū crucifigendū lex prophetica, vtpote digito dei cōſcripta, ſepulturā negare prohibuit. Nōne ergo propheticus ipſi-

Deut. 21 us crucifigendi ſpūs, gemitibus inenarrabilibus rugiebat in corde Moſi, talē legē ſcribentis, vt dū crucifixi oēs ex lege ſepeliunt, ſepultura nō careat hic vnus pro ſalute mūdi crucifixus, à deo maledictus. ¶ Addens etiā à deo, q̄d nusq̄ fecit in t̄ctis maledictionibus legis: Verbi gra. Cū dicit, maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictus ingrediens, & maledictus egre-

Deu. 27 diens, & ſil̄r in cæteris, nusq̄ dixit, à deo, niſi tm̄ in hoc loco. Cur hoc, niſi qa vere ſolus eſt hic à

Eſa. 53 deo maledictus, in eo videlicet, q̄d (hcut ait propheta) iniquitates oīm noſtrū in illo poſuit deus: Idcirco ſepeliat (inquit) q pēdet in ligno, qa futurus eſt talis pēdens in ligno, q erit maledi-

Gene. 4 ctus à deo: à deo (inquā) tranſponēte maledictiōes humani gñis in illo. ¶ Quòd ſi qs obīciat, ſ̄pe maledictōes prolatas fuiſſe à deo, verbi gra, cū dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es ſup terrā, q̄ aperuit os ſuū, & ſuſcepit ſanguinē fratris tui de manu tua: nos ecōtra dicimus, non eſſe maledicti effuſionē, ſed maledicti iā exiſtentis enuntiationē: p̄ſertim cū non dicat, maledict⁹ fis ſed maledictus es, & nō à me, ſed à peccatis tuis. Nec em̃ maledictus eſt Cain à deo, ſed à voce ſanguinis fratris ſui clamātis de terra, & impietatis eius annūtiantis ipſi deo. Igit̄ hic ſolus maledictus fuit à deo, & nō à ſuo peccato: à deo (inquā) qui oīm noſtrū maledictū, q̄d erat ſup nos

Deu. 21. .i. omnem iniquitatem noſtrā poſuit in eo. ¶ Quod vero addidit lex: Et nequaq̄ cōtaminabis, terrā, quam dñs deus tuus daturus eſt tibi in poſſeſſionē. Mira ſpūs ſancti arte dixit & ſcripſit, cum potius ex eo cōtaminata terra poſſet videri, ſi in ſe reciperet corpus maledicti. Quid em̃? Quid etiā hoc loco ſcriptor legis intēdit: Hoc vtiq;, quia terra quā dedit deus vero Iſraeli in poſſeſſionē, corpus eſt huius ſingulariter & pro nobis maledicti, quā ſibi datā tūc Iſrael nō cō-

Mat. 27 taminauit. i. cōtaminari nō permiſit, qñ illud Ioſeph & Nichodemus eodē die ſepelierunt, pro

Luc. 23 cōmuni lege oīm in ligno pēdētiū, videlicet ne indigne inſepultū abīceret, & à canibus illis, q viuū circūdederant, adhuc exanime cōſpueretur. Porrò illi putabāt in eo nō cōtaminari terram

Pſal. 21 ſuā, ſi cuiusq̄ taliter occiſi corpus nequaq̄ viuentium oculis ingereretur. ¶ Quod ſi aliquis quærat adhuc, cur pro hoc tantopere legislator fuerit ſolicitus, cū poſſet etiam inſepultū, cælitus cuſtodiri corpus ſacroſanctū, ſicut cuſtodita ſunt, ne à canibus vel auibus læderent etiā multa corpora martyrū. Interrogemus eum, cur moriente eodē dño, & terra tremēte monumēta ſanctō-

Mat. 27 rū aperta ſunt. Videlicet aut nihil idoneū, aut hoc rñdebit ſolū, qa corporibus mortuorū hoc expediebat, vt cōiungeret eis in ſepulchris corpus huius mortui, q̄d afferebat reſurrectionē mortuorū, & idcirco ad ſuſcipiendū illud certatim & auide ſeſe dilatauerūt. Nā ſicut animā dñi Ieſu ad aīas apud inferos deſcēdere expediebat, vt illas inde educeret: ſic & ad corpa corpus eius puenire optebat, vt illa reſuſcitaret. ¶ Sed iā de hoc ſatis dictū, ad Euāgelij verba reuertamur. Iudæi (inqt) rogauerūt Pilatū, vt fractis cruribus corpora eorū tollerent. Quare? Quia paraſceue erat, qa magnus illa ſabbati dies erat. Magnus (inqt) dies ſabbati ille erat, videlicet qa paſchale ſabbatū erat. Etem̃ cū octo diebus paſcha celebraret, oīm dierū maximus, & maxime feſtiuus, ſabbati dies habebat. Siue ille primus, ſiue ſecūdus, aut certe tertius occurriſſet, vel q̄rtus & ſabbatū paſchale vocabat. Idcirco Iudæi petierūt, vt corpa tollerent, ne tātus dies talis horro re ſpectaculi fœdaret. Quippe cū etiā q̄libet die corpa eiuſmodi ſepeliri in eadē die ex lege p̄ciperent. Sed propter ſabbatū, illa Iudæi ſepeliri voluerūt, pp̄ārtius. ⌊ Venerūt ergo milites, & primi quidē fregerūt crura, & alterius q crucifixus eſt cū eo. ⌋ Primi inquit. i. exterioris, & alterius itidē exterioris. Nā dñs Ieſus medius crucifixus erat, fregerūt crura, qa necdū obierant, vt depoſiti nō viuerēt, ſed & maturius expirarent. ⌊ Ad Ieſum aūt venientes, vt viderūt eum iam

Pſal. 73 mortuū, non fregerunt eius crura. ⌋ Bene. Nec em̃ opus erat, vt ſuper dolorē vulnerū eius quic quā apponerent, in quo iam ſenſuum nihil reſtabat. ⌊ Sed vnus militū lācea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. ⌋ Deo gratias. Sanguine redimimur, aqua abluimur Tantā ſalutē deus noſter, per quā voluit manū lanceatus, in medio terræ opatus eſt. Sed huius

rei magnitudo vel dignitas, valde attẽtũ & bñ credulũ auditorẽ efflagitat. Seqtur ergo. ⌊Et qui vidit teſtimonũ phibuit, & verꝫ ẽ eius teſtimoniũ: & ille ſcit, qa vera dicit, vt & vos credatis.⌋ Ecce vnus teſtis hic ẽ, q vidit & qui ſcripſit hæc, q̃uis & multos vidiſſe q affuerunt & videre voluerũt, dubiũ nõ ẽ. Sed ne videar ſolus eẽ teſtis (inquit) adhibebo mecũ alios duos teſtes, legalẽ. ſ. ſermonẽ teſtẽ vnũ, & propheticũ teſtẽ aliũ. ⌊Facta ſunt em̃ hæc, vt ſcriptura impleret. Os nõ cõminuetis ex eo.⌋ Hoc de agno paſchali p̃cipit lex. Breui ergo ſed claro iudicio pdocet, illũ legalẽ paſchæ agnũ ſignificatiuũ fuiſſe huius veri agni, qui nũc tãdẽ pro nobis immolatus ẽ, ſicut iã dudũ bñ exercitata certũ habet ſanctæ eccleſiæ fides. ⌊Et iterꝫ alia ſcriptura dicit: Videbunt in quẽ trãsfixerũt.⌋ Hoc Zachariæ prophetæ teſtimoniũ eſt. Igit̃ in ore triũ teſtiũ. ſ. legis & prophetarꝫ atq; huius Euãgeliſtæ ſtabit hoc verbũ. quia milites (vt iã dictum eſt) dñi Ieſu non fregerũt crura, ſed vnus militũ lancea latus eius aperuit, & cõtinuo exiuit ſanguis & aqua. Nũc demũ rẽ tantã latius contẽplemur. Nec em̃ ꝓtereundũ eſt tãtę rei huius ſacramẽtũ, cui ſanctus Euãgeliſta ſuũ tã diligẽter teſtimonium interpoſuit, & cõgrua de ſcripturis exẽpla ſubiecit. ⌊Cur ergo agnus qui immolatus ẽ, noluit vt os cõminueret ex eo? Non em̃ caſu, ſed eo volẽte & diſponẽte actũ eſt, vc3, idcirco crura ſibi frangi noluit, qa oſſiũ fractura nullũ vſquã bonũ ſui ſimilitudine cõmẽdat. Oſſa nãq;, q̃ vbiq; in ſcripturis myſtice pro virtutibus accipiunt, nihil nobis myſterij p̃dicarẽt in eo q̃d frangerẽtur. Sed e contra crura eius ideo, q̃d integra cõſeruata ſunt, illud nobis myſticant, q̃d vniuerſę vię eius rectæ inuiolabiles ſunt. Siqdẽ crura eius vias eius ſignificant. Vñ in Canticis dr: Crura eius colũnæ marmoreæ, q̃ fundatæ ſunt ſup Baſes aureas. i. itinera eius pulchra ſup diuinitatis ſapiẽtiã in rectitudine ſunt firmata. Quid igit̃ vitata cruꝫ fractura fieri maluit? Sed vnus militũ (inquit Euãgeliſta) lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. ¶Cur igit̃ hoc fieri maluit? Videlicet vt illã ſup nos effunderet aquã cũ ſanguine ſuo, quã cũ cõmẽdaret dixerat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpũ ſancto, non põt videre regnũ dei. Siqdẽ huius aquæ ſacramẽtum ab hoc miraculo ſumpſit exordiũ. Baptizatus ergo dñs in paſſione ſua, talem ad nos ſuæ ſalutiferæ mortis participationẽ iã mortuus emiſit. ¶Non eſt nouũ hoc aut miꝫ, q̃d illũ in paſſione ſua dicimus baptizatũ. Matre filiorꝫ Zebedęi poſtulante ac dicẽte: Magiſter, dic vt ſedeãt hi duo fiij mei, vnus ad dexterã tuam, alius ad ſiniſtrã in regno tuo, reſpondẽs dixit Poteſtis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus ſum, aut baptiſmo q̃ ego baptizor baptizari? Qui cũ rñdiſſent, poſſumus: Calicẽ (inquit) meũ bibetis, & baptiſmo q̃ ego baptizor baptizabimini, &c. Nomine calicis ſiue baptiſmi paſſionẽ voluit deſignare martyrij, q̃ & ipm & illos decebat cõſummari. Vñ & alibi de paſſione ſua loquitur: Baptiſmo autẽ habeo baptizari, & qũo coartor vſq; dũ perficiat. Græce autẽ baptiſmus, latine ablutio dicit. ¶Quas ergo ſordes habebat dñs vt baptiſmo paſſionis abluereturꝰ Nẽpe mortalitatẽ noſtrã & paſſibilitatẽ, propterquàm ſordidus & contẽptibilis apparebat hoĩbus, ſicut & in Zacharia legimus: Ieſus autem indutus erat ſordidis veſtibus. Dixit autẽ angelus his, qui ſtabãt corã ſe. Auferte ab eo veſtimẽta ſordida. ¶Ieſus erat indutus ſordidis veſtibus, qui cũ nõ feciſſet pctm̃, pro nobis peccatum factus eſt. Et ipſe infirmitates noſtras portat. Et in apl'o legimus: Chrũs nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictio. Hic in viceſimoprimo pſalmo loquit̃: Longe à ſalute mea verba delictorꝫ meorꝫ. Et in ſexageſimooctauo pſal. Deꝰ tu ſcis inſipiẽtiã meã, & delicta mea à te nõ ſunt abſcõdita. Quæ vniuerſa (inqt) appellant ſordida veſtimẽta, & auferunt ab eo cũ in morte ſua nr̃a delet pctã. Cũ igit̃ videmus dñm. Ieſum ꝓpter paſſionẽ mortis gloria & honore coronatum, & à noſtris quæ ipſe portauerat peccatis ablutum, recte illũ accipimus ſuo baptiſmo in morte ſua baptizatum, atq; vt eundẽ ſuũ ad nos transfunderet baptiſmum, ſanguinem & aquam de latere ſuo profudiſſe iam mortuũ. Baptiſmũ quo à Iohanne baptizatus eſt, non ad eandem pertinuiſſe virtutem, iam alias dictũ eſt. ¶Idcirco nec ſolus ſanguis, nec ſola de latere ſaluatoris aqua manauit: quia diuinus ordo noſtræ ſalutis vtrunq; depoposcit. Nec em̃ ad hoc redempti ſumus, vt tales nos ille poſſideret, quales eramus prius. Vnde & apoſtolus: Nõ em̃ (inquit) vocauit nos deus in immundicitiã, ſed in ſanctificationẽ in Chriſto Ieſu. Et in alio loco, cum priora commemoraſſet peccata. Et hæc (inquit) fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. Vt ergo eẽt, vnde à peccatis lauaremur, aqua q̃ corporales tm̃ lauare poterat ſordes, ſanguini, qui eſt p̃tium noſtræ redẽptionis, ſociata eſt, & ex eius ſocietate virtutẽ atq; authoritatẽ ſumpſit, vt ad abluẽdas inuiſibiles pctõrꝫ ſordes digna ſit ſctõ cooperari ſpũ. ¶Societate (inquã) viuifici ac p̃tioſi ſanguinis hoc accepit, vt cõpareꝰ vera ſimilitudine rubro mari, p q̃d ſaluatꝰ ppꝰs trãſiuit, Pharaone ſubmerſo cũ currib⁹ & eq tib⁹ ſuis. Nã fugiẽtes Aegyptũ huiꝰ ſeculi, mũdatos̃ verã ꝓmiſſiõis terrã trãſmittit, diabolumq; perſequentem penitus abſorbet cum præteritis actibus & pompis ſuis. ¶Igitur (vt ſupra dictũ eſt) longe rationabilius fuit, vt lancea militis latus eius aperiretur, quàm vt eius crura frangerẽtur: rationabilius (inquam) ac decẽtius tãto ſalutis fuit artifici, valdeq; acceſſit ad pulchritudinẽ operis, vt illud ſibi mortuo de latere ſubduceret, vnde naſceretur eccleſia: qui dormienti Adæ coſtãm eduxit vnde formaretur Eua. Hac em̃ ſimilitudine q̃d pulchrius, q̃d

Exo. ſz.

Zacha. ſz.

Cur noluit agnus iſte, oſſa ſua cõminui aut frangi.

Canti. 5

Cur exiuit ſãguis & aqua. Iohan. 3.

Baptiſmꝰ paſſionis & martyrij

Marc. 10

Lucę. ſz

Zacha. 3

2. Corint. 5
Eſa. 53
Galat. 3

Heb. 2.

1. Theſſ. 4.
1. Corꝫ. 6

Exodi. 14.

Gene. 2.

Cantico. 5 elegãtius, qd dulcius? Siqdẽ ille primus Adã obdormiuit, iſte ſecũdus (vt dictũ eſt) ſurrecturus obijt. Illi dñs ſoporẽ immiſit, huic pr̃ calicẽ paſſiõis dedit. ¶ Egredimini ergo & videte filiæ Sion regẽ Salomonẽ in diademate ſuo, q̃ coronauit eũ mr̃ ſua in die deſpõſiõis eiꝰ, & in die lætitię cordis illius. Egredimini (inquã) de tũbris illis, q̃ ſup terrã factæ ſunt ab hora ſexta vſq; in horã nonã: Imo de illis, q̃ p iſtas ſignificatę ſunt, & nũc operiũt faciẽ cordis Iudæoꝝ.

Matth. 27. De his ergo tũbris exite, & videte intẽta cõtẽplatione illũ q̃ vos vocauit in admirabile lumẽ
j. Petr. 2 ſuũ, regẽ magnũ, regẽ pacificũ, in diademate ſpineo, q̃d ẽ charitas & magnę miſeratiõis ornamẽtũ, q̃ coronauit eũ mr̃ ſua ſynagoga, in hac die deſpõſiõis eius, q̃ (vt dictũ ẽ) naſcituræ ſibi ſpõſæ eccl'iæ ī lætitia cordis ſui, prima elemẽta pduxit, ſequit. ⌊ Poſt hęc ãt rogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathia, eo q̃ eẽt diſcipulus Ieſu, occultus ãt propter metũ Iudęoꝝ, vt tolleret corpus Ieſu. Et pmiſit Pilatus. Venit ergo & tulit corpꝰ Ieſu. ⌋ Occultus iſte erat diſcipulus Ieſu, ſed nõ occulte rogauit Pilatũ, neq; occulte tulit ad ſepeliẽdũ corpꝰ Ieſu. Nec emꝫ erat opꝰ

Deuter. 27 legis, nãq; vt ſupra dictũ ẽ, hoc erat p̃ceptũ, vt ī patibulo appẽſus eodẽ die ſepeliret, prouidẽ

Nõ potuit Ioſeph à Iudæis reprehendi te iã corpi ſuo ſepulturæ libertatẽ ipſo dei verbo, q̃d p Moſen loq̃bat. ¶ Cũ ergo beatus iſte diſcipulus tollit mgr̃i ſui corpus, recte Iudæoꝝ calũniã nõ vereret: nã ille cõtra legẽ faceret, qui pro cã eiuſmodi bonũ eius officiũ calũniaret. Nec erat ſuſpitiõi locꝰ de eius diſcipulatu, cũ p̃cepto legis non etiã amori dñi Ieſu obſeq̃ videret. ⌊ Venit ãt & Nicodemus, ferens mixturã mirrhæ & aloes, q̃ſi libras cẽtũ. Acceperẽt ergo Ieſum, & ligauerũt lintheis cũ aromatibꝰ, ſicut mos ẽ Iudæis ſepelire. Ne miraremur, q̃ auſi, ſint dñi corpus aromatibus condire, qui nõ auſi fuerãt niſi ī occulto diſcipuli viuẽtis eẽ, addidit Euãg. ſicut mos ẽ Iudæis ſepelire. ⌊ Erat ãt in loco vbi crucifixus ẽ hortus, & in horto monumẽtũ nouũ in q̃ nõdũ q̃ſquã poſitus fuerat. ⌋ Et hoc ſibi prouiderat ipſe q̃ ſepeliebat, vt ſicut naſciturus, vteꝝ ſibi virginalẽ p̃parauit, ad quẽ vir nõ acceſſerat: ita reſurrecturus nouo & lapideo monumẽto recõderet, in q̃ nondũ q̃ſquã poſitus fuerat. Ibi ergo propter paraſceuen Iudæoꝝ poſuerunt eum. Ergo nunc liberati eſtis Iudæi, quia occidiſtis iuſtũ, cõtrarium opibus vr̃is. Ite nunc, mãducate paſcha & magnũ

Malach. 2. celebrate ſabbatum, vt deinceps proijciat dñs ſup vultus veſtros ſtercus ſolẽnitatum vr̃aꝝ

RVPERTI ABBATIS TVICIENSIS IN IOHANNEM EVANGELIſtam Commẽtarioꝝ Liber Decimusquartus.

Gene. 49 Pſalm. 103. Gene. 46.

B hinc ò Iuda te laudabũt frẽs tui. Iuda (inquã) magne & fortis, q̃ re ſurgẽs ex mortuis, cõfeſſionẽ & decorẽ ĩmortalitatis atq; incorruptiõis induiſti. Laudabũt te frẽs & amici tui, cohæredes & cõparticipes regni tui. Vñ laudabũt, vl' q̃d laudãtes clamabũt? Manus tua (inquiũt) in ceruicibus inimicoꝝ tuoꝝ. O fortiſſime fratꝝ, & princeps cõfeſſiõis eoꝝ, cornua in manibus tuis ſunt, & ecce nũc egrediſ q̃bi abſcõdita fuerat fortitudo tua. Quo ſuſtinerẽt luteę ceruices inimicorũ tuoꝝ, vt nõ ponerent ſcabellũ pedũ tuoꝝ? Vlulabũt ergo ſub pedibus tuis ĩimici, laudabũt vero te frẽs tui. ¶ Paꝝ ẽ laudabũt. Adorabũt te filij pr̃is tui. Adoratiõis aũt hęc erit rõ, q̃a tu catulus leonis es ò Iuda, catulus leonis inquã. i. filius fortiſſimi dei, totius fortitudinis, & omnium virtutum principis. A q̃ tu nequaq̃ in aliq̃ degeneras, nã ad prædã fili mi aſcẽdiſti, & ad nullius pauẽs occurſum, fortiter infernũ debellaſti. Igiſ te laudabunt, te adorabunt frẽs tui, filij patris tui: qui & perinde q̃ te laudãt & adorãt, frẽs tui ſunt, & filij patris tui, p ipſam fidẽ, in q̃ te adorãt, gratiã adoptiõis filioꝝ cõſecuti. Nũc pulcherrime virorũ decurſis laboribꝰ tuis, q̃a lauiſti vino ſtolã tuã, & ſanguinæ vuæ palliũ tuũ. i. ſpũ ſancto ī ſanguine tuo regñaſti eccl'iam tuã q̃liter eiſdẽ fratribus tuis bonũ fortitudinis & victorię tuæ nuntiũ attuleris, ſtilo proſequente, tua q̃ gra iuuãte conabimur eloq.

CAP. XX. ⌊ Vna ſabbati, Maria Magdalene venit mane cũ adhuc tũbræ eẽnt ad monumentũ, & vidit lapidẽ ſublatum à monumẽto. ⌋ Vna ſabbati. i. prima ſabbati. ſ. die q̃ prior ſabbato ſuccedit. ¶ Sciẽdũ vero, q̃ hęc & cæterę deuotæ dño fœminæ q̃ illũ & viuum dilexerãt, & mortuũ deſiderabãt p noctẽ ambulãtes, iuuãte luna venerũt ad monumẽtũ. Per noctẽ emꝫ ambulauerũt, q̃ diluculo ad monumẽtũ fuerũt. Alioquin niſi p noctẽ veniſſent, qũo ad ſepulchꝝ tã mane affuiſſent? Verbi gra. Maria Magdalene, cuius domus erat Bethaniæ, q̃ vicꝰ quindecim ſtadijs diſtat ab Hieroſolymis, qũo prima añ alias, vna ſabbati iuxta Iohãne valde diluculo venit, cũ adhuc tũbræ eẽnt ad monumẽtum. Sepulto q̃ppe dño, mulieres q̃ illũ ſecutę fuerãt, Hieroſolymis nõ remãſerãt. Sed cũ aſpexiſſent, vbi poneret, reuertẽtes (inqt

Lucę. 23 Mar. 16 Lucas) parauerũt aromata. Qñ ãt parauerũt vl' emerũt, manifeſtiꝰ Marcus indicat: Et cũ trã-

Exo. 20. ſiſſet (inqt) ſabbatũ. Mar. Mag. & Mar. Iac. & Salo. emerũt aro. vt veniẽtes vngerẽt Ieſum.

Siquidẽ

Siquidem ſabbato(vt ait Lucas) quieuerũt propter mãdatum ſubaudiẽ legis qa lex vetat opari ¶Cõſtat itaq; qa in lachrymis puigiles amores, nimiũq; lõga retardãtis ſabbati mora fatigatæ, q̃ nec opari nec plus mille paſſibus ambulare licitũ erat Iudæis, mox vt oneroſum illud ſabbatũ, abiit, receſſit, trãſiuit, nõ quieuerũt, nõ dederũt oc'lis ſuis ſomnũ, nõ luciferæ ad ꝓficiſcẽdũ ꝓſtolatæ ſunt. Noctẽ ꝓ die, defideriũ ꝓ duce, lunã rapuere ꝓ ſole. Luna qppe nocti nõ defuit, qa. 17 extitit. Septimadecia vero luna clauſo veſpe paulopoſt. i. fere poſt horã & dimidiã exurgit, toti deinceps lumẽ ſuũ miniſtratura nocti. ¶Falſo igit qdã Euãgeliſtas calũniati ſunt, qꝺ cõtraria dixiſſent in eo, qꝺ Matthæus veſpe ſabbati, cæteri prĩa ſabbati diluclo mlieres veniſſe dixerũt ad monumẽtũ. Matthæus em̃ vt eam cõmẽdaret deſideriũ, qñ venire cœperũt, cæteri dixerũt qñ peuenerũt. ¶Quare ãt hic Euã. cũ poſſet prĩa ſabbati dicere, maluit vna ſabbati dicere, niſi ꝓpter ſingl'arẽ & vnicã gl'iam eius diei: Eſt em̃ vere feſta dies, vere btã dies, nobilitas anni, mẽſis decus, arma diei. Pulchritudine huius diei padiſus refloruit, cœlũ purpuratũ ẽ, angeli cãdidati, hoĩes exhilarati ſunt. Huius diei gra ſingl'aris, verbis explicari negt. Igit vna ſabbati recte & ꝓprie dixit. Venit(inqt) ad monumẽtũ. Quàm mane venerit, ipe Euãg. apit, dicẽs: Cũ adhuc tenebræ eſſent. Sꝫ iã dñs reſurrexerat. Vidit em̃(inqt) lapidẽ ſublatũ à monumẽto. ¶Quid ergo ẽ patri dicẽti in Pſal'. Exurge gl'ia mea, exurge pſalteriũ & cithara Cõfeſtim gl'ioſum illud organũ pris .ſ. os dñici hoĩs, rñdens, exurgã diluclo inqt: Nõ em̃ diluculũ ad reſurgẽdũ expectauit. Quippe cũ valde diluculo mlieres venerit, & tñ charitate reſurrectõis ꝑuẽtæ fuerũt. Quid ergo(inquã) ẽ qꝺ ait, exurgã diluclo, niſi qa diluculũ aliud eſt q̃d ad nr̃os nõ ꝓtinet corporeos oc'los: Si em̃ totũ hoc tps à reſurrectiõe dñi vnus dies ſalutis eſt. Propheta dicẽte Tpe accepto audiui te, & in die ſalutis adiuui te, cur nõ initiũ tpis eiuſdẽ diluculi noĩe valeat ĩtelligi: Ergo tenebræ q̃dẽ corporales erãt ad monumẽtũ, ſꝫ ſctis & electis oĩbus diluculũ .i. lucis æternæ iã erat initiũ, à media nocte qñ ſurrexit, & portas inferni tulit fortiſſ. Sãſon q̃d ĩterp̃tat ſol eorũ, Qꝛ Marcũ Euã. cõſtat itelligi voluiſſe, q cũ dixiſſet: Et valde mane vna ſab. veniũt ad monumẽtũ, ſtatim addidit, qꝺ ſcdm lr̃am repugnãs ẽ, orto iã ſole. Orto qppe iã ſole nõ valde mane ẽ. Igr̃ & ſi media nocte dñs nr̃ reſurrexit, verũ ẽ tñ, qꝺ pr̃i rñdẽs (vt iã dictũ eſt) diluclo ſurgã inqt. ¶Veniẽs itaq; iuenit lapidẽ ſublatũ à monumẽto vcꝫ quẽ angelus dñi reuoluerat, vt vacuũ mlierib⁹ veniẽtib⁹ oñderet. Proĩde cũ dicit Matth. veſpe aũt ſabbati, q̃ luceſcit in prĩa ſabbati, venit Maria Mag. & altera Maria videre ſepulchrũ, & ecce terræmot⁹ fact⁹ eſt magnus, angelus ãt dñi deſcẽdit de cœlo, & accedẽs reuoluit lapidẽ, & ſedebat ſup eũ, ſic ĩtelligendũ ẽ, qꝺ ill' veniẽtib⁹. i. in via poſitis, q̃ veſpe (vt iã dictũ ẽ) venire cœperãt, ĩterim facto terræmotu ſurrexit dñs, & deiñ angelus dñi reuoluerat lapidẽ, & deiceps poſtq̃ iã vacuũ viſum fuit mlierib⁹, ſup lapidẽ ſederit, vt paulatĩ, & nõ repẽte timidis hoĩm mẽtibus res tãta igereret, primũ ſepulchro, deĩde angelo, deinde viſo dño. ⌊Cucurrit ergo ad Symonẽ Petrũ, & ad aliũ diſcipulũ quẽ amabat Ieſus, & dicit eis: Tulerũt dominũ de monumẽto, & neſcim⁹ vbi poſuerũt eũ.⌋ Ergo diluculũ quidẽ ſctis iã erat aĩabus in alio ſecło, & illo q̃ꝫ latroni, cui dictũ ẽ, hodie mecũ eris in padiſo, iãq; (vt ait Marcus) ort⁹ erat ſol, verũtamẽ veniẽtib⁹ ad monumẽtũ, nõ tm̃ ꝓ tpe noctis, verũ etiã ꝓ ſenſu mẽtis tenebrę erãt. Quid em̃ ẽ obliuio l' ignorãtia veritatis, niſi cęcitas l' tenebrę mẽtis: In tm̃ ãt erãt obliuioſi, & imẽores verborũ q̃ dixerat, qa oporteret filiũ hoĩs crucifigi, & die tertia reſurgere à mortuis, vt nõ inuẽto corpe ei⁹, nihil ſupeſſe putarẽt, niſi q ſublatũ fuerit. Quid tamẽ ſequit. ⌊Exiuit ergo Petr⁹ & ille ali⁹ diſcipulus, & venerũt ad monumẽtũ. Currebãt ergo ſil'.⌋ Ali⁹ diſcipulus ipe eſt Iohãnes. Quid curſus hmõi pulchri⁹ ſpectacło, ſi rite ꝑpẽdas Euãg. narrãtis, q fit ſenſus vl' intẽtio: Nunquid em̃ putãdũ eſt, qꝺ hic tal' q tã excellẽter cęleſtib⁹ intẽdit, ociũ hr̃e potuerit talia iã diligenter ſcribẽdi ſine ſpe fruct⁹. i. itelligẽtię ſpũal': Igit ſpectacło admiſſi, iã nũc ſubleuatis oc'lis latiſſimũ videam⁹ cãpũ hui⁹ ſecli, & ĩ eo currẽtes duos ppl'os, q ſunt Iudæi & gẽtes, brauiũ ipam eẽ palmã crucis, quã chr̃s aſcẽdit: ipm vero prĩcipẽ ſpectacli, q̃ & iudice dexterã palmã victoris ornabit. Nimirũ vbi auditũ ẽ, & ĩ oẽs terrã hic ſon⁹ exiuit, qa chr̃s r̃ſurrexit à mortuis, exiuit ppl's gẽtiũ & venit ad monumẽtũ, exiuit (iquã) de tenebris & caligine pctõrũ, & venit adorare mortuũ ac ſepultũ mortisq; victorẽ dei filiũ & hoĩes Ieſus Chr̃m. Exiuit & ille alius .ſ. Iudaicus ppl's, ſꝫ de vicino exiuit, quia iã ante cucurrerat, iã appropinq̃uerat, quippe q moritur ac reſurrectur expectauerat, imo & ꝓphetauerat. Currebãt ergo ſil'. ⌊Et ille alius diſcipulus p̃cucurrit citius Petro, & venit prior ad monumẽtũ. Et cum ſe inclinaſſet, vidit linteamina poſita, nec tamẽ introiuit.⌋ Quantũ ad eandẽ fidẽ, eadẽ quippe veterũ extitit fides q̃ & nouorũ, plane nos gẽtes cũ illo anteriori ppl'o ſil' cucurrimus, verũ q̃tũ ad tẽporũ diſtictionẽ nõ curreremus ſil', niſi qa in initio euãgeliũ Iudæorũ ſil' & gẽtiliũ mlitudo fidẽ Chr̃i ſuſcepit. ¶Ergo ille ppl's prior venit ad monumẽtũ, ſed videns linteamina, nõ introiuit, qa vcꝫ tribulationes paſſiõis dominicæ, quibus quaſi linteaminibus cinctus, & ligatus fuit, intm̃ erubuit, vt reſilirent etiã eorũ qui iam crediderant ex eodem ppl'o plurimi. Fieretq; illis Chr̃us crucifixus, lapis offenſionis, & petra ſcandali, partim propter carnales legis cærimonias, quas videbat deſtitui, partim propter odium gentiũ, quibus inuiderunt gratiam dei. ⌊Venit ergo Symon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina poſita, & ſudarium, quod fuerat ſuper caput eius, non cum linteaminibus

Calũnia de cõtrarietate euãgeliſtarum

Laus de reſurrectionis

Qũo intelligitur Exurgam diluculo Pſa. 56. & 107

Eſa. 49 2. Cor. 6

Iudi. 16 Marci 16.

Lapis per angelũ ſublatꝰ a ſepulchro

Lucæ. 23

Myſterium iſtius curſus

Pſal. 18

Iohannes populum Iudaicum repreſentabat. 1. Petri. 2

Petrus gẽtilis populi typũ gerebat

minibus positũ, sed separatim inuolutũ in vnũ locũ. ¶ Fidelis sermo. Qui primus venit, & nõ introiuit, sola linteamina vidit: q aũt posterior venit & introiuit, nõ tm̃ linteamina, sz & sudariũ, q̃ fuerat sup caput dñi, vidit. Quid sibi vult hoc, nisi qa nos gẽtes, q ludẽis foris remanẽtib⁹ credẽdo introiuim⁹, nõ solũ illud attẽdimus, q̃d p hoĩbus ptulit dei filius, q̃ nat⁹ ex fœĩa laborauit ĩ carne & crucifixus ẽ ex nr̃a ĩfirmitate, sz illud etiã q̃d ẽ & erat deus añ q̃ fieret vl̃ assumeret de nr̃o in q̃ pateret? Sudariũ nãq; q̃d fuerat sup caput eius, recte illud significat, q̃d erat in prĩcipio verbũ q̃d erat apud deũ, q̃d erat deus. Hoc vtrũq; videt & adorat, q posterior venit & introiuit gentiũ ppl̃s, adorat (inquã) & cõfiteť, qa Chr̃s dñs & verbũ pr̃is ẽ, p q̃d factus ẽ mũdus, & caro vl̃ filius hoĩs ẽ, p cuius passionẽ saluatus ẽ mũdus. At ille q ĩtroire nõ vult, sola vidit linteamina, qa solã attẽdit tribulatõez q̃ cĩgi vl̃ cõstrĩgi potuit vera eius hũanitas & hoc hz scutũ cordis, vt vere insipiẽs, dũ dicit, qa nõ ẽ deus q mori potuit. Sudariũ ergo iste nõ vidit. ¶ Sz q̃d ẽ, q̃d seq̃t, nõ cũ linteaminibus positũ, sz separatim inuolutũ in vnũ locũ? Hoc plane illud ẽ, q̃d catholica fides cõfiteť, qa passibil̃ q̃dẽ hõ, sz ipas. bil̃ erat (vt sp est) deus, vnus idẽq; Chr̃s. Nõ positũ erat sudariũ cũ linteaminibus, qa vez nr̃is doloribus, q̃s scĩm hoiez tulit, scĩm seip̃m nõ ĩgemuit deus. Separatiq; ac seorsuz stetit à cũctis angoribus, nõ substãtię diuũctiõe vl̃ duplicitate psonæ, sz dispari sensu, & magna diuersitate vtriusq; naturę. ¶ Quin & inuolutũ erat sudariũ, pfecto significãs Chr̃i diuinitẽ, nec initiũ nec hr̃e terminũ, qa vez sic nec cœpit, nec definit eẽ deus, qũo rei q̃ inuoluta ẽ, nec initiũ, nec finis cernit. Sz in vno loco q̃d ẽ, nisi qa in scissura mẽtiũ deus nõ ẽ? Vna colũba, vnũ ẽ corpus chr̃i in eccl̃ia. Et ĩ hũc solũ & vnũ locũ sacr̃m veritas ẽ, q̃ scĩdi vl̃ diuidi nõ pt. Igit̃ solũ q̃d infirmũ ẽ dei, ppl̃us ille vidit q sic offensus, q̃sso pede substitit, & foris remãsit. Sz qa seq̃t: ¶ Tũc ergo introiuit & ille discipulus, q venerat primus ad monumẽtũ, & vidit & credidit. ¶ Sic nimirũ post plenitudinẽ gẽtiũ, & ille ppl̃us introibit. Nolo em̃ (inqt Apl̃s) vos ignorare frẽs mysteriũ hoc, vt nõ sitis vobismetipsis sapiẽtes, qa cęcitas ex pte cõtingit in Israel, donec plenitudo gẽtiũ introeat, & sic oĩs Isr̃l̃ saluus fiat. Igit̃ tenebræ q̃dẽ adhuc erãt ad monum̃tũ, & q̃d ageret, nesciebãt, dormitãtes adhuc p̃ tristitia mẽtes discipulorũ, sz aspirabat dies & ꝓpè erat vt inclinarent vmbræ vl̃ figuræ radijs expulsæ rerũ subseq̃ntiũ. Et vidit (inqt) & credidit. Futurũ q̃dẽ est vt ille posterior ppl̃s introiẽs videat & credat, sz nõdũ hoc, vl̃ sic discipl̃us ille vidit & credidit. Nã seq̃t ¶ Nõdũ eĩ sciebãt scripturas, qa oporteret eũ à mortuis resurgere. ¶ Ergo illud pot⁹ credidit. i. existimauit factũ fuisse, q̃ mulier dixerat, vez qa tulerť dñm de monumẽto, & nescimus vbi posuerť eũ. Maluit tñ Euã. dicere, qa credidit, q̃ verbo ꝓpius pstitit in re ꝓpter quã cursuz huiusce mõi tã diligẽter enarrauit. Et cõtinuo subiũgit ¶ Abierť ergo discpl̃i ad semetipsos. ¶ Ergo inqt qa nõdũ sciebãt scripturas, idcirco abierť ad semetipsos, nã ecõtrario vbi scripturas itellexerť, abierũt supra semetipsos, loq̃ntes Chr̃i sensu nõ suo, & ꝓbãtes, qa nõ dñm tulerť de monumẽto, sz dñs surrexit de sepulchro, solutis doloribꝰ iferni, iuxta q̃d ipossibile erat teneri illũ ab eo, testãte Dauid, q dicit ĩ eũ: Prouidebã dñm ĩ cõspectu meo sp, qm̃ à dextris ẽ mihi ne cõmouear. ꝓpter hoc lætatũ ẽ cor meũ, & exultauit ligua mea, insup & caro mea requiesc. ĩspe. Qm̃ nõ derelinques aĩam meã in ĩferno, nec dab̃ sct̃m tuũ videre corruptionẽ, & his ſſ̃ia ¶ Maria aũt stabat ad monumẽtũ foris plorãs. ¶ More suo S. Euã. ĩ hoc etiã loco mysterijs cęlestib⁹ itẽdit, & dũ p terrã pedibus ambulare. i. purã videť historiã texere, sursuz volat. Nã sic matutinã resurrectiõis reuelatio nẽ euãgelizat, vt intẽtio q̃s resurgẽtis p ei⁹ narrationẽ facile legẽtibus eluceſcat, Abeũtibus discipul̃ ad semetipsos. Mariã refert solã stetisse ad monumẽtũ foris plorãtẽ, & iter flet⁹ inclinatã vidisse duos angelos, vnũ ad caput, & vnũ ad pedes, & deiñ cõuersaz retrorsuz, vidisse dñm, & hęc ab illo audisse. Noli me tãgere, nõdũ em̃ ascẽdi ad pr̃em meũ. Vade ãt ad frẽs meos, & dic eis: Ascẽdo ad pr̃em meũ, & pr̃em vr̃m, deũ meũ & deũ vr̃m. ¶ Pulchrè siq̃dẽ hãc p oĩbus mulierẽ man⁹ resurgẽtis pio desiderio ligatã ad sepulchrũ suũ retiuit vt scĩ̃ resurrectõis ipa nũcia fieret in q̃ priæ resurrectiõis opus notissimũ atq; celeberrimũ factũ ẽ. Prima nãq; resurrectio, de qua hic idẽ Iohã. ait: Btũs q hz ptẽ in resurrectiõe prĩa, illa ẽ quã dñs enũtiãs ludẽis: Amẽ amẽ inqt dico vob̃, qa venit hora & nũc ẽ, qñ mortui q ĩ monum̃tis sunt, audiẽt vocem filij dei & q̃udientes viuẽt. Hac resurrectiõe muliere hęc prĩa oĩm vl̃ notissima respirauit, qa cũ esseť ĩ ciuitate peccatrix fętẽtior malę famę putoribus, q̃ fuerat fr̃ suus Lazarus corpore q̃triduanus, audiuit ĩ monumẽto malę cõsuetudis vocẽ filij dei, & ꝙa audiuit ꝓtinus exiuit. Pęnitẽdo q̃ppe lauit lachrymis macl̃as crimis, & dimissa sunt ei pcta ml̃ta, qm̃ dilexit ml̃tũ. Scd̃a resurrectio corporũ est, in qua primogenitus mortuorũ est Chr̃s filius dei, cuius vita nũc lugentibus & flentibus erat nuntianda discipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ & vtriusq; resurrectiõis nutu detenta congrue videlicet secundã resurrectionem nuntiatura, quam primæ resurrectiõis gr̃a tali nuntio dignam effecerat. ¶ Stabat (inquã) & in eo q̃d foris stabat, plorabat, totius eccleſiæ de gentibus typum præferebat. Primitiua nãq; eccleſia. ſ. à iusto Abel, vsq; ad illum, qui in cruce confessus est, latronem, iam intra sacr̃m dominicæ passionis recepta, peccatrix gentilitas foris remanserat, quia videlicet, non illam sanguis Christi à peccatis lauerat, quæ fidem eius non habuerat. Verbi gratia: Eunuchus ille qui venerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur legens Esaiam propheram, foris ad monumentum stabat. Locus enim scripturæ quem legebat, hic erat: Sicut ouis ad

Mysterium in re gesta circa Magdalenam

Lucæ. 7 Iohan. ij

Resurrectio secũda a mortuis corporis. Maria Magdalena typũ gessit eccleſiæ de gentibus.

Actorũ. 8. Esaiæ. 53

euis ad occisionē ducet, & sicut agnus corā tōdēte se, obmutescet, & nō aperiet os suū &c. Prosecto ploras ad monumētū foris stabat, qa passioni eius quē nesciebat legēdo cōdolebat. Itēq; & Cornelius cētutio depcās deū, & faciēs eleemosynas sp foris ad monumētū stabat. Tota oīno gentilitas foris stabat & si nōdum ploras, sz plorare habebat cōfitēdo pctā sua & per fidē eius q mortuus ē & resurrexit, exēplū Mariæ prīa rsurrectōe resurrectura, relicta mlto⁹ deo⁹ imo dęmonū turba, sicut de hac mliere septē dęmōia. i. vniuersa vitia, dns eiecerat. ⌊ Cū ergo fleret, inclinauit se, & ꝓspexit in monumētū, & vidit duos angelos in alb sedētes, vnū ad caput, & vnū ad pedes, vbi positū fuerat corpus Iesu. ⌋ Cū Iohānes & Lucas duos angelos fuisse visos referāt, qūo ab istis Matthę⁹ & Marc⁹ nō dissonā ti eo q vnū tm̄m̄ō vsuz fuisse cōmēorāt; vcz qa cū duo fuerint, vnus locutus ē. q & in dextris scd̄m Marcū, & sup lapidē scd̄m Matthæū, & ad caput sepulchri Iohā. sedēs, nulli q̄si ex diuersa sessiōe scrupulū mouere debet. ¶ Nā sicut testant periti locoz corūdē, monumētū dni in aqlonari pte cryptę sitū ē, i petra excisum, lōgitudis septē pedū triū mēsura palmoz pauimēto altius eminēs, introitū q; hns à latere meridiano. Qd' cū ita sit, ꝓ fecto q in dextris sedet, ad caput sedet, qa sup lapidē reuolutū exterius sedit. ⌊ Dicūt ei illi: Mulier, qd ploras? Quem q̄ris, dicit eis: Quia tulerūt dnm meū, & nescio vbi posuerūt eū. ⌋ Plorādo inclinata mulier hęc, angelos vidit, & pcūctātes audire meruit, qa vcz futuz erat, vt gentilitas pctā sua deflēdo, se humiliās sctis aplis vel p̄dicatoribus, q vtiq; angeli dni exercituū sunt, innotesceret, & ab ill' dulcedinē æternæ cōsolatiōis acciperet. Et recte oēs angeli dni exercituū, oēs sacerdotes vel p̄dicatores veritatis, q̄z labia custodiāt sciam, & q̄z ex ore legē req̄rūt, per duos angelos ita sedētes, vnū ad caput & vnū ad pedes signati sunt, qa vcz vnū eundemq; Chm, & deū esse añ secla, & hoiem factū p̄dicāt in fine seclorum, & vtriusq; testamēti vocibus incarnatū. passum, mortuū, sepultū, ac resuscitatū à mortuis cōprobant vez dei filiū. ¶ Vñ & duo Cherubin, q̄ ꝓpitiatoriū tegūt, se se inuicē aspiciūt, versis vultibus in ꝓpitiatoriū. Cherubin qppe plenitudo sciæ dr. Et qd per duo Cherubin, nisi vtrūq; testamentū? Quid vero p ꝓpitiatoriū, nisi ipse q est ꝓpitiatio, ꝓ pctis nris figurat. Et dū testamentū vetus hoc faciendū denūtiat, q̄d nouū de dño factū clamat, q̄si vtraq; Cherubin inuicem aspiciūt, dū vultus in ꝓpitiatoriū vertūt, nec em̄ à suo aspectu discrepāt, q̄ dispensatōis eius mysteriū cōcorditer narrāt. ¶ Quod aūt interrogata mulier qd ploraret, quem q̄reret. Rndit: Quia tulerūt dnm meū de monumento, hodieq; magnę huic mulieri. s. ecclię nō vanè dicere licet, qa vcz Iudæi, q̄tū in ipsis est, tulerūt dnm de monumēto, dū nō resurrexisse, sed furto sublatū esse, dato custodibus precio, mētiti sunt, & testes mēdaces cōduxerūt. Sed eoz mendacia nihil veritati nocuerūt, vñ & à ꝓpheta grauiter derident, dicēte: Quia sagittæ puloz factæ sunt plagę eoz, & infirmatæ sunt cōtra eos linguę eoz. ¶ Dicūt em̄: custodes illi ptio ad mētiēdū cōducti. Discipli ei⁹ furati sunt eū nobis dormiētibus. Rndemus ad hæc: O paruuli sagittarij, si dormiebatis, vñ sciebatis, qa furati sunt eū discipuli? Si aūt vigilastis, q̄re nō seruastis? Pręterea, qa nō ait tm̄, tulerūt dnm, à toto partē significās, cū nōnisi corpus q̄reret, nō (inquā) ait, tm̄m̄ō dnm vl' dnm nrm, sed dnm meū, hoc recte peccatrix illa dixit recte nihilominus peccatrix eccl'a de gētibus dicit: Pctōz qppe dns, pctōz (inq̄) pęnitētiū ꝓprius dns ē Chs. Nō em̄ veni (inqt) vocare iustos, sed pctōres. ⌊ Hæc cū dixisset: couersa est retrorsum, & vidit Iesum stātem, & nō sciebat, qa Iesus est. Dicit ei: Mulier qd ploras? Quem q̄ris? ⌋ Mirū q; mulieri visiōe angelica ꝓoccupatæ vacauerit cōuerti retrorsum, nisi qa & in hoc mysteriū est, dū nō cōuersa est retrorsum, ita vt vñ & q̄ venerat rediret, sed ita vt Iesuz stātē videret & paulati agnosceret. Sic denięq; gētilitas saluatore cognito retrorsuz cōuersa. i. ꝓteritas iniqtates cōfessa ē, & sic eas pœnitēdo respiciēs in eū, cui dorsum verterat, suā cōuertit faciē. ¶ Vez qa nō satis est, sordes idololatriæ relinq̄re q̄rentibus cultū vl' notitiā vnius veri dei, nisi summū fidei teneāt. i. certitudinē resurrectiōis, & necdū Iesum bn̄ nouit, q̄s q̄s de resurrectiōe mortuoz dubitauerit, recte Maria q̄ dnm resurrexisse nō credebat, recte (inquā) & videbat & nō agnoscebat eū, quē & amor sibi oñdebat, & dubietas abscōdebat. Nā seq̄t: ⌊ Illa existimās, qa hortulanus esset, dicit ei: Dne, si tu sustuli eū, dicito mihi, vbi posuisti, & ego eū tollam. ⌋ Ita plane, qa nō eū resurrexisse credebat recte hortulanū & nō ipm cęlestis horti vel paradisi creatorē se videre putabat. ¶ Sed qd mirę, q; hācilli existimationē inesse voluit dns, q; esset ipse hortulanus? Etem̄ eccl'a prioris ppli hortus eius extitit, de q̄ in Cāticis dicit: Hortus cōclusus soror mea spōsa, hortus cōclusus, fons signatus. In illo vcz horto saluatorē suū inuenit eccl'a gentiū & sic eū cognouit p scripturas legis, & prophetaz, q̄ illic pullulauerūt, sicut in isto nunc horto p familiarē allocutionē Mariæ recognouit inuentū. Nam sequit. ⌊ Dicit ei Iesus, Maria: Cōuersa illa, dicit: Rabboni, q̄d dr magister. ⌋ Appellatio nāq; q̄ dicit: Maria, & respōsio dicētis: Rabboni, q̄d (sicut Euāgelista eponit) magister interp̄tat, illud pulcherrime p̄signat, q; vocationē suā gētilitas de scripturis auditura, & magistrū suæ fidei dnm Chm eēt inuocatura. Igit hortus ille, in q̄ dns nr crucifixus, mortuus, sepultus est, & resurrexit, illam recte significat ecclesiā primitiuā, in q̄ p scripturas plane inuenit, oportuisse Chm pati, mori, sepeliri, ac rusurgere à mortuis. Ingressa ē, q̄ antea peccatrix fuerat, ꝓselyta eccl'a gētiū, & nōdū agnoscēs dnm, audiuit ex ore eius nomē suū, statim q; agnouit, & cōfessa ē mgrm, qa legēs scripturas, iuenit ibi scriptum nomen suum.

Acto. 10

Lucæ. 7

Duo visi sunt angeli, & vn⁹ tm̄ loquebat

Marc. 16

Matth. 28

Ioh an. 20

Sep⁹ sepulchri domini.

Malach. 3

Exo. 37

Duo Cherubin, duo testamenta

1. Iohan. 2

Matt. 28

Psalm. 63

Mendaciū custodientiū militum

Lucæ. 24

Typus eccleſiæ primitiuæ in Magdale.

¶ Verbi

Scripturę de Christo in ue. test.

¶Verbi gratia, cū dicit ſpūs Chri, de ipſo p os patriarchæ Iacob. Nō auferet ſceptrū de Iuda, & dux de fęmore eius, donec veniat q mittēdus eſt, & ipſe erit expectatio gētiū. Itēq; i Dauid

Gene. 49 Pſal. 2

Dñs dixit ad me, fili⁹ me es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gētes hęreditatē tuā. Et his ſimilia: Et hæc dicit Rabboni, qa profecto diſcipulā ſe intelligit, & ſibi ſcripturæ archana deberi. Sed hęc vocatio gētiū non añ debuit fieri, q̄ reſurgeret ipſe à mortuis. Vñ & ſubdit: ⌊Noli me tāgere, nōdū em̄ aſcēdi ad patrē meū⌋ Tria qppe repugnāt, ne hoc putemus dictū, ppter ſuā ipſius pſonā. Primū ē, qa iā trāſierat ex hoc mūdo ad patrē, vc; qa reſurgēdo nr̄am oēm exceſſerat mortalitatē. Aliud, qa multominus reſidētē ad dexterā pr̄is mortales tāgere poſſent. Tertiū, qa priusq̄ in cęlū aſcēderet, imò & ipſa, q̄ reſurrexit die, tetigerūt eū mulieres, qa tenuerūt pedes eius, & adorauerūt eū. Ergo ppter eccl'iam gētiū, cuius illa pſonā geſtabat ē dictū, noli me tāgere, nōdū em̄ aſcēdi ad patrē meū, qa vc; anteq̄ glorificaret eccleſiæ de gētibus nō erat ipſe cōiūgēdus. Vñ & alij mulieri, in eiuſdē gētilitatis pſona, dixit anteq̄ pateret. Nō eſt bonū ſumere panē filioꝝ, & mittere canibus ad māducādū. Et diſcipulis ſuis p̄cepit: In viā gētiū ne abieritis, & in ciuitates Samaritanoꝝ ne intraueritis. Et inſtāte iā paſſione ſua, cū q̄rerēt eū videre gētiles, dixit: Venit hora vt clarificet filius hoīs. Qđ certe idē eſt, ac ſi diceret: Venit hora, vt ad patrē ſuū aſcēdat filius hoīs, vt ſubaudias, & tūc me videbitis, tunc fidei tactu me contingetis. Igit talis eccleſiæ nunc geſtat Maria figuram, q̄lis gētilitas añ paſſionem dñi parata iam erat eius ſuſcipere fidem. Et proinde recte dr̄ illi, noli me tāgere, nōdū em̄ aſcēdi ad patrē meū. Sed qūo te ò Chriſte, fili dei poſtq̄ ad patrē aſcēderis hæc peccatrix tāgere poterit? ait: ⌊Vade aūt ad frēs meos, & dic eis, aſcēdo ad p̄rem meū, & p̄rem vr̄m, deū meū & deū vr̄m⌋ Ac ſi dicat, me qdē, poſtq̄ aſcēdero ad patrē meū, corpaliter tāgere vel videre ò gētilitas nō poteris, ſed vade ad frēs meos. ſ. apl'os, & hāc illis audiētib⁹ confitere fidē, q̄ ego pro ſalute gñis hūani, paſſus & mortuus, reſurrexerim, & in cęlū aſcēderim, & ipſi tibi cōferēt de me qcqd expedit. Frēs em̄ mei ſunt, & nō qdē p naturā, ſed p adoptionis gr̄am, filij patris mei ſunt, totā pariter mecū habētes hęreditatē ſacramentoꝝ, nihilq̄ deeē illis, vñ fiat vt me pfecte tāgere poſſis. Attēde ò mulier, q̄ tāgere me vis, attende inq̄, vt vere tāgere poſſis, qa nō dixi, aſcēdo ad patrē nr̄m & ad dñm nr̄m, ſ; ad patrē meū & patrem vr̄m deū meū & deū vr̄m. Aliter nāq; mihi, & aliter fratrib⁹ meis p̄ ē, aliter mihi, atq; aliter illis deus ē. Meus qppe p̄ ē, qa me genuit, & illoꝝ p̄, qa ſibi in filios adoptauit. Itē, de⁹ meus eſt, qa creaturā eius, i. hoīem aſſumpſit: deus ātē illoꝝ ē, qa nō aliud q̄ hoīes ſunt, & ſunt tm̄mō creaturę dei. Hęc me fides corde cōſpicit ad iuſtitiā, & oris cōfeſſio tāgit ad ſalutem. ⌊Venit Maria Magdalene annūtians diſcipulis, qa vidi dñm, & hæc dixit mihi⌋ Et vſq; hodie, imò vſq; in finē ſeculi venire nō definit eccl'ia ſcđm ſimil'itudinē, q̄ in Maria p̄ceſſit, p̄ria nūc aiaꝝ reſurrectiōe reſurgēdo, & ſecūdā corpoꝝ, q̄ in nouiſſimo futura ē, neſciētibus annūtiādo, q̄uis pleriq; nō credāt, imo & irrideāt, ſicut & tūc verba Mariæ nūtiātis, qa vidi dñm, vt ali⁹ euāgeliſta teſtat, q̄ſi deliramēta, corā diſcipulis videbant. ¶Interea paulatim dieſcit & nox tristitię apl'oꝝ crebris nūtijs clareſcit, atq; p̄ualeſcēte virtute teſtimonioꝝ, rareſcūt tn̄brę, q̄ (vt ſupra dictū eſt) adhuc erāt ad monumētū. Venerūt em̄ & alię mulieres, q̄ viderāt dñm, & tenuerāt pedes eius, & adorauerant eū. Venerūt & duo diſcipuli, qbus eūtibus in caſtellū, noie Emaus, viſus ī alia effigie & cognitus fuerat ī fractiōe panis. S; & hoc auditū & p̄crebruit inter eos, qa ſurrexit dñs vere, & apparuit Petro. Ita p̄paratis, & expectātibus vigilātiū oculis, q̄ pręſtitia dormitauerāt toto ſpacio tridui, tādē ipſe ſol mūdi, ab oriēte roſeo vultu cōſpicuus emerſit, cūctiſq; abactis tn̄braꝝ reliqiis, plenū lætitię diē mirātib⁹ ingeſſit. Nā ſeq̄t: ⌊Cū ergo eēt ſero die illo, vna ſabbatoꝝ, & fores eēnt clauſę, vbi erāt diſcipuli cōgregati, propter metū Iudęoꝝ, ſtetit ī medio & dixit eis. Pax vobis⌋ Primū illud, q̄d maxie delectat, libet intueri. ſ. vocē nouæ ſalutatiōis, quā hacten⁹ hoīm nemo ex ore dei audiuit, quā vbi ſtetit ī medio diſcipuloꝝ protinus ædidit, dicēs: Pax vobis. Quidnā ē hoc, q̄ dñs virtutū, & rex gl'iæ, cū primū ingredit cōuētū apl'oꝝ, & eoꝝ q cū ipſis erāt cōgregati (vt Lucas ait) tali primū voce ī gaudiū illoꝝ tanq̄ ſuauiſſima cōſolatione intonuit? Nūqd caſu talē ſalutationē attulit victor mortis, regreſſus ab inferis? Nō vtiq;, ſ; pro certę rei ſignificatiōe vocē hāc ędidit. Quid em̄? Nōne ĩimicitias, q̄ hacten⁹ inter deū & hoīes fuerāt, tūc primū in carne ſua ſoluerat, & id circo ptulerat mortē, vt gen⁹ hūanū deo recōciliaret? Ipe em̄ (inqt apl's) ē pax nr̄a, q fecit vtraq; vnū, & recōciliauit nos deo ī vno corpe p mortē crucis, interficiēs inimicitias ī ſemetipſo &c. Igit qa pctā nr̄a ptulerat ī corpe ſuo ſup lignū, & qa chyrographū pctī de medio tulerat affigēs cruci & expoliās p̄cipatus & ptātes traduxerat cōfidēter, palā triūphās ī ſemetipſo recte hic dñs fortis & potēs dñs potēs in pl̄io, vitā cū victoria referēs vbi ſtetit ī medio diſcipuloꝝ, pax vobis, inqt. ¶Quare vero diſcipuli clauſis foribus intus erāt? Propter metū (inqt) Iudęoꝝ. Quid metuebāt Iudęos ſanguie dñi ſaturatos? Nūqd ſi adhuc arderent, & ſitirēt ſanguinē illoꝝ Iudęi, clauſis ipi poſſent ſe foribus tueri, q̄s pfacile erat effringi? Vt qd ergo fores clauſerāt? vc;, qa ſermonē inter ſe habebāt, cui neminē, niſi amicū vel p̄cipē ſui luctus itereē tutū putabāt. Iā qppe nō ſolū mulieres audierāt, dicētes, q̄ vidiſſent dñm, ſed & duo ex diſcipulis

Iohan. 15

Matth. 15 Matth. 10 Iohā. 12

Frēs Ieſu, a poſtoli per adoptiōis gratiā nō per naturam.

Romano. 10.

Luc. 24

Matt. 28. Luc. 24

Noua ſalutatio pax uobis Pſal. 33 Lucę. 24

Coloſſ. 1. Chriſtus pax noſtra. Eph. 2

Coloſſ. 2

Pſal. 23

pulis reuerſi fuerãt à caſtello Emaus, referẽtes q̃ in fractiõe panis cognouiſſent eũ. Quinetiam iã cõgregati fuerãt, ꝓpter hoc ip̃m, dicẽtes, q̃a ſurrexit dñs vere, & apparuit Petro. De iis inter ſe colloquẽtibus, merito tutũ nõ videbat, vt auſcultaret eos Iudæus, & idcirco clauſis ſe cõtinebãt foribus. ¶ Quo vero (inq̃t aliq̃s) corpus veꝝ fuit, q̃d clauſis foribus introiuit? Quod q̃ infideliter q̃rit, & veꝝ corpus ſic potuiſſe inferri nõ cõcedit, ſupeſt, vt multo minus illud cõcedat, q̃ corruptibiles atq̃ mortales adhuc ap̃li ſic educti ſunt, quo in actibus ap̃lorꝝ ſcriptũ eſt: Carcerẽ quidẽ clauſum inuenimus cũ omni diligẽtia, & cuſtodes ſtãtes añ ianuas, Aperiẽtes aũt carcerẽ, neminem intus inuenimus. Supeſt vt iſtos q̃q̃ q̃ necdum reſurrexerãt, in vẽtos & aerem ſubtilẽ, q̃ per patẽtes rimas efflari poſſent, euanuiſſe aſſerãt, ſi quidẽ ſacrã recepturi ſunt ſcripturã. Quã q̃ nõ recipiũt, nec audiẽdi, ſed vt infideles, oĩo vitãdi ſunt. Nobis credẽtibus illud pro argumẽto ſufficit, q̃a de nihilo deus cũcta creauit, & cũcta q̃ſi nihilũ & inane reputata ſunt ei, ad agẽdũ quicq̃d voluerit, ad traducẽdũ quippiã q̃cũq̃ voluerit. Mirũq̃ hoc potius eſſet, ſi ita nõ poſſet: cũ nemo fere tã ĩperitus artifex ſit, vt q̃d cõpoſuit, penetrare ipſe vel apire nõ poſſit. At ille cũ voluit, apta eſt terra, & deglutiuit Dathan, ſtatimq̃ operuit ſup cõgregationẽ Abiron, q̃ principes ſeditiõis extiterũt, promiſſiõibus dei detrahẽtes, & cũ ſubſannatiõe dicẽtes: Reuera induxiſti nos in terrã q̃ fluit riuis lactis & mellis. ¶ Sed verba in ventũ iactare videbor, ſi contra tales fidei Chriſtianæ inimicos multa rñdere tẽtauero. Ille nãq̃ vulpeculæ iãdudũ tonitru cœli. i. clamore fulminãtis eccl'iæ cõterritæ, vbicũq̃ ſint, latitãt in caueis ſubterraneis, nec ꝑdire audẽt, vt vineas florẽtes, fructuſq̃ parturiẽtes, ſuo amore putido dẽte demoliant. Sed iã ſeq̃ntia ꝑſentis gaudij cõtẽplemur. ⌊ Et cũ hæc dixiſſet, oñdit eis manus & latus. ⌋ Quare oñdit manus & latus, inſup & pedes, vt Lucas teſtat, niſi vt exiſtimãtibus ſe ſpm̃ videre, veꝝ corpus aſſignaret diſcipulis, & in vero corpe, veriſq̃ mẽbris, veꝝ ꝑſentare liuorẽ effectiuũ nr̃æ pacis? Nã diſciplina pacis nr̃æ ſup eũ & liuore eius ſanati ſum⁹. Hæc diſciplina in manib⁹ pedibuſq̃ & latere nõ ſolũ cõſpicua, ſed & cõtrectabilis apparebat, ꝑ clauoꝝ & lanceaꝝ veſtigia. ¶ Et hæc liuoris ſigna ſempiterna, margarite victoris, & ſplẽdida nr̃æ, quã attulit, pacis ornamẽta vel teſtimonia ſunt. Nã poterat q̃dẽ virtute, q̃ reſurrexit, & de vere mortuo corpe, viuũ in veritate reddidit, clauoꝝ & lanceę penitus extirpare vel explãtare veſtigia: ſed ſeruanda erãt oculis paternis decẽtia filiũ dei charitatis & obediẽtiæ ſigna, venerãda nr̃æ cauſę patrocinia, nr̃iq̃ amoris ęterna incitamẽta, & horroris ĩpioꝝ ꝑpetua incẽdia. ⌊ Gauiſi ſunt ergo diſcip. viſo dño. ⌋ Quo gauiſi ſunt, quo q̃ præ triſtitię magnitudine laſſi fuerãt, tũc in gaudio reſpirauerũt? Magnifice ſicut cõſolati facti ſunt, & tũc repletũ eſt gaudio os eoꝝ, & lingua eoꝝ exultatiõe, & lætantes facti ſunt. Mulier dũ pareret, triſtitiã q̃dẽ habuerat: iã aũt obliuiſcebat ꝓſſuræ, ꝓpter gaudiũ, q̃a natꝰ erat hõ in mũdũ. Mulier (inquã). i. aĩa eoꝝ, q̃ſi parturiẽs habuerat ꝑ triduũ multitudinẽ doloꝝ atq̃ cõtinuũ ploratũ & fletum, ſed nũc ĩplebat, q̃d promiſerat, iteꝝ aũt videbo vos, & gaudebit cor veſtꝝ. Gauiſi ſunt igit̃ diſcip. viſo dño, ſed in eiuſdẽ gaudij ſui vehemẽti abũdãtia fluctuãtes, necdũ credebãt. Ait em̃ Lucas: Adhuc aũt illis nõ credẽtibus, ſed mirantibus ꝓ gaudio, &c. ⌊ Dicit ergo eis iteꝝ: Pax vobis. ⌋ Hæſitãtibus & difficulter accipiẽtibus, pacẽ ingerit: pacẽ (in quã) quã nõ niſi credẽdo ſuſcipere q̃s poſſit. Nõ em̃, niſi credẽdo recõciliamur deo ꝑ mortẽ filij ſui. Amplius aũt, cur iteꝝ dicat eis, pax vobis, manifeſtat, cũ ſubiungit. ⌊ Sicut miſit me pr̃, & ego mitto vos. ⌋ Quo em̃ vel ad q̃d miſit filium pr̃: niſi vt inter deũ & hoĩes pacẽ faceret. Quo itidẽ, vel ad q̃d ſuos in vniuerſum mũdũ mittit filius p̃dicatores, niſi ad hoc, vt inimicos deo recõciliet hoĩes? Hoc nẽpe ſciẽs ap̃lus, ait Corinthijs: Oĩa aũt ex deo, q̃ recõciliauit nos ſibi, & dedit nobis miniſteriũ recõciliatiõis. Q̃m quidẽ deus erat in Chr̃o, mundũ recõciliãs ſibi, non reputãs illis delicta ipſoꝝ & poſuit in nobis verbũ recõciliatiõis. Pro Chr̃o ergo legatiõe fungimur tanq̃ deo exhortãte ꝑ nos. Obſecramus pro Chr̃o, recõciliamini deo, &c. Itaq̃ ſi q̃ras, q̃mõ vel ad q̃d filiũ miſerit pr̃, q̃d ad p̃ſentẽ locũ ꝓtinet: deus (inq̃t) erat in Chr̃o mundũ recõcilians ſibi, nõ reputãs illis delicta ipſoꝝ. Si q̃ras, q̃d eſt, ita & ego mitto vos, & poſuit (inq̃t) in nobis verbũ recõciliatiõis, pro Chr̃o legatiõe fungimur & obſecramus pro Chr̃o reconciliamini deo. Igit̃ cũ ſemel & iteꝝ dixiſſet, pax vobis, vt inſinuaret, & pacẽ ſe feciſſe illis, & pacem ꝑ illos mitteret nobis: ſicut (inq̃t) miſit me pr̃, & ego mitto vos. Et ſi q̃ras euidẽrius, q̃nã illa ſit pax, audi q̃d ſequit. ⌊ Et cũ hoc dixiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite ſpm̃ ſanctũ. ⌋ Et cõtinuo. ⌊ Quorũ remiſeritis pc̃tã, remittunt eis, & q̃ꝝ retinueritis, retẽta ſunt. ⌋ Manifeſte hic illa de pace agit q̃ eſt remiſſio pc̃tõꝝ, q̃d primũ & maximũ eſt ſpũs ſancti donũ. Propter q̃d cũ dixiſſet, accipite ſpm̃ ſanctũ, q̃ſi q̃reret, in q̃ accipiemus illũ, ſtatimq̃ ſubiungẽs, q̃ꝝ (inq̃t) remiſeritis pc̃tã, remittunt eis, &c. Ergo pax iſta (vt iã dictũ eſt) pc̃tõꝝ remiſſio eſt, & iſta remiſſio, ſancti ſpũs acceptio eſt. Proinde ſuſcipiãt montes pacẽ ſub iſto rege, iſto filio regis, cui reſurgẽti à mortuis deus iudiciũ ſuũ & iuſtitiã ſuã dedit, ſemel dicẽte, pax vobis: ſuſcipiãt identidẽ pacẽ ppĺo, ſubaudiẽ euangelizandã, iteꝝ dicente illo, pax vobis. Nõ em̃ iſte filius regis iudicare habet ſolummodo ppĺm ſuũ cũ iuſtitia, ſed etiã paupes ſuos in iudicio. Idcirco ſemel & iteꝝ dixit, pax vobis, q̃a & ꝑ ſemetip̃m prioris populi ſui eccleſiã. ſ. patriarchas, prophetas & electos oẽs, à primo Abel vſq̃ ad latronẽ in cruce pendentẽ, pacificauit & deo recõciliauit: pauperes aũt ſuos. i.

Acto. 5

Nume. 16
Pſal. 105

Luc. 24

Eſa. 53

Pſal. 125

Iohan. 16

Luc. 24

Ephe. 2

2. Corin. 5

Pſal. 71

Cur bis ait pax uobis.

Ephe. 2 nos gentiles, nos aduenas & hoſpites teſtamẽtoꝝ, q eramus ſine deo in hoc mundo, p apl̃os, in
1. Cor. 5 qbus (vt p̃dictũ eſt) poſuit ipſe verbũ recõciliatiõis, ad eandẽ pacẽ inuitauit dicens eis, ſicut miſit
Pſal. 71. me pr̃, & ego mitto vos. Ita iudicãdo humiliauit calũniatorẽ, qa nũc iudiciũ eſt mũdi, nũc prin
Iohan. 12 ceps mũdi huius eiꝯcietꝫ foras, & veniẽs euãgelizauit pacẽ pauperibus populi ſui, q erant ꝓpe. ſ.
Ephe. 2 apl̃is & cæteris q fuerãt ex circũciſiõe, & pacẽ nobis filijs eorũdẽ pauperꝝ, q eram⁹ lõge. ¶Qũo
De inſufflatiõne Chriſti. aũt dicturus, accipite ſpm̃ ſanctũ, inſufflauit prius: Etẽ flatus quẽ mortalis adhuc & paſſibilis hõ trahebat & reꝯciebat ore ſuo dñs nr̃, nõ ſpũs ſctũs, ſed coꝭ erat aer, q̃ iã imortalis nõ indigebat vt ſpiraret, nec nos indigebim⁹ in illo, poſt reſurrectionẽ, ſeculo, vbi corruptibilis vita nõ eſt. Proinde q̃q̃ ptãte ſpirare corporal̃r, ſicut & mãducare vel bibere, cũ nõ egeret, potuit: non tñ arbitramur, q vndecim apl̃os & oẽs q cũ ipſis cõgregati fuerãt, obambulãdo ſingillatim cuiq
Gene. 2 inſufflauerit, aut q ſtans in medio eoꝝ, vno anhelitu tã grandẽ flatũ emiſerit, vt cũctos afflaret ſimul corpal̃r, & huiuſcemodi flatu attactis dixerit, accipite ſpm̃ ſ. &c. Ergo ſic potius inſufflauit, nõ qũo hõ, ſed qũo deus, q & anteq̃ hõ fieret, inſufflaſſe legit. Formauit eñ deus hoiem de limo terrę, & inſpirauit: ſiue (vt in. 70. habet) inſufflauit in facie eius ſpiraculũ vitæ. Qui ergo tũc
Luc. 24 inſufflauit, vt fieret hõ in aiam viuẽtẽ, nũc idẽ inſufflauit, vt aĩa viuẽtis hoꝭ ſpm̃ ſ. accipet, & ad intelligendũ ſcripturas ſenſum aptũ haberet. Si eñ Lucas hoc ipm̃ narrat, qa tũc apuit illis ſenſum vt intelligerẽt ſcrip. ¶Per hũc ſpm̃ ſanctũ qũo vel q̃d agẽdo pctã remittere valeãt, vt nũc
Matth. 28 ait, q̃ꝝ remiſeritis pctã, remittunt eis. In Mat. manifeſtius oñdit ijs verbis: Data ẽ mihi oĩs ptãs in cœl. & in ter. Eũtes ergo docete oẽs gẽtes, baptizãtes eos, in noĩe pr̃is, & filij, & ſpũs ſ. Ita pla
Marc. 16 ne, q̃ꝝ remiſeritis pctã, remittunt eis, & q̃ꝝ retinueritis, retẽta ſunt. Nã hoc eſt q̃d apud Mar. dicit: Qui crediderit & bptizatus fuerit, ſaluus erit: q vero nõ crediderit, condẽnabit. ¶De hac
Matth. 18 ptãte & illud pẽdet, q̃d alibi dicit: Quæcũq; alligaueritis ſup terrã, ligata erũt & in cœlis, & q̃cũq; ſolueritis ſup terrã, ſoluta erũt in cœlo. Quã tñ ptãtẽ nõ añ paſſionẽ ſuã dedit, ſed tm̃ ꝓmiſit, ſicut Petro manifeſtius de futuro loquẽs: & tibi (inqt) dabo claues reg. cœl. &c. Illic de ligan
Remiſſiõis poteſtas qñ data Matt. 16 do vel abſoluẽdo ptãtẽ ꝓmiſit: hic aũt. i. poſt reſurrectionẽ ſua, de eo q̃d prius vel melius ẽ. i. de baptizãdis oĩbus in remiſſionẽ pctõꝝ, regulã tradit. Extũc vna ſctã catholica eccl̃ia p totũ orbẽ, baptizãdo in noĩe pr̃is & filij & ſpũs ſ. pctã remittit. Et nõ vana fides ẽ, qa nõ minus pctã
2. Cor. 12 remittunt eis, q̃s baptiſmo abluẽs nũc p miniſtros ſuos incorporat ſibi, q̃ remiſſa ſunt eis q iã in eccleſia, ſiue viuẽtes ſiue defuncti erãt, q̃ Chr̃s hora ſanguinẽ & aquã de ſuo corpe fundẽs, oĩm in ſe credẽtiũ pctã lauit. ¶Sicut eñ (inqt) miſit me pr̃, & ego mitto vos. i. quã ego de remittendis pctis ptãtẽ à pr̃e ſcdm hoiem accepi, eandẽ p oĩa do vobis. Data nãq; eſt mihi oĩs ptãs in cẽlo & in terra, & vos q̃cũq; pctã remiſeritis, remiſſa ſunt in cœlo & in terra. Hoc primũ & ma-
Ephe. 5 gis neceſſariũ eſt ſpũs ſcti datũ. ſ. in remiſſionẽ pctõꝝ. Nã aliud datũ eſt, q̃ die pẽtecoſtes idem ſpũs ſctũs ẽ in diuerſaꝝ ornamẽta gr̃aꝝ. Hoc oĩbus æqual̃r daꝫ, vt baptizati à pctis, oẽs iuſtificemur: illud diſpari gr̃a diſtributũ eſt, opante in ſingulis eodẽ ſpũ & diuidẽte ꝓut vult. ¶Sicut eñ nõ ſolũ à pr̃e, ſed etiã à filio ſpũs ſ. procedit: ſic nõ ſemel, ſed bis ꝓ diuerſis affectib⁹ dari illũ
Spũs ſanctus ab utroque. optuit. A filio nãq; in remiſſionẽ pctõꝝ ꝓcedit, ſicut Euãg. manifeſte hoc verbo exp̃ſſit, dicendo, inſufflauit & dicit eis: Accipite ſpm̃ ſ. Nã inſufflauit. i. de ſeipſo ꝓcedẽtẽ dedit. A pr̃e aũt q ꝓcedat, aſſ̃uere opus nõ eſt, vñ nec Grẽcoꝝ aliqs dubitare ſolet, licet de filio nõ illũ ꝓcedere q̃dã illoꝝ dixerint. Et anteq̃ filio in hũc mũdũ veniſſet, diuerſaꝝ diſtributiõe aĩaꝝ antiquis ſctis datus ẽ, ſed nõdũ vlli in remiſſionẽ pctõꝝ, q̃d nũq̃ fieret, niſi prius idẽ põtifex nr̃ ſacrificiũ ſe ꝓ nobis obtuliſſet. Sed de hoc ã alio loco, vbi de baptiſmo tractari optuit, vberius dictũ ẽ. ¶Interea dũ in magna domõ ſanctę eccl̃iæ, in q̃ ſoli ſunt Chr̃i diſcipuli, pax. i. remiſſio pctõꝝ p ſpm̃ ſanctũ tribuit, Iudaicus ppl̃s abeſt, neq; cũ diſcipulis de reſurrectiõe dñi gaudẽtibus, felicis gaudij vult eẽ particeps. V ñ ab Euãgeliſta, quẽ de ſuo pectore myſterioꝝ multitudine ibuit, ipſe q diligebat eũ, ſapĩa dei, Chr̃s dñs, protinus ſubiũgit. ⌊ Tomas aũt vnus ex. xij. q dicit Dydimus, nõ erat cũ eis, qñ venit Ieſus. ⌋ Sic profecto diuinitus diſpoſitũ eſt, vt hic vnus diſcipulus tantæ lætitię deeſſet, qa vcꝫ futuꝝ erat, vt vniuerſitati gẽtiũ in vnitate fidei grãm ſpũs ſcti accipientiũ in remiſſionẽ pctõꝝ, Iudaicus ppl̃s ſeſe ſubtraheret. ⌊ Dixerũt ergo ei aln̄: Vidim⁹ dñm. Ille aũt dixit eis: Niſi videro in manib⁹ eius fixurã clauoꝝ, & mittã digitũ meũ in locũ clauoꝝ & mittã manũ meã in latus eius, nõ credã. ⌋ Si ad ſolã l̃ram ſpectes, q d eſt, cur hic apl̃us Thomas ampli⁹ vel iuſtius cæteris redarguẽdus fuerit, tanq̃ incredulus aut infidelis? An qa dixit, non credã, niſi
Ioh. 20 videro in maib⁹ eius fixurã clauoꝝ, & niſi mittã digitũ meũ i locũ clauoꝝ? Nẽpe & cæteri niſi
Luc. 24 vidiſſent, imõ & niſi palpaſſent, nõ credidiſſent. Nã & ſcdm hunc Euãg. cũ dixiſſet, pax vobis, oñdit eis man⁹ & latus, & ſcdm Lucã, nõ ſolũ dixit, videte manus meas & pedes meos, qa ego ipſe ſum, ſed palpate (inqt) & videte, qa ſpũs carnem & oſſa nõ habet, ſicut me videtis hr̃e. Sed nec iſta ſuffecerũt eis ad credẽdũ. Nã ſequit Lucas & dicit: Adhuc aũt illis nõ credẽtibus & mirãtibus, p gaudio dixit: Habetis hic aliq d q̃d mãducet? In q̃ aũt Thomas magis incredulus, ſi purã hic hiſtoriã tenere velis, niſi forte qa ijs, q viderãt eũ reſurrexiſſe, nõ credidit? Nimiꝝ nec illi ſu is facile crediderũt oculis. ¶Igit (vt p̃dictũ eſt) in manu ſapĩæ dei ſua facta bñ diſponẽtis. Thomas Iudaici ppl̃i figurã ptulit, qa diebus apl̃oꝝ, q reſurrectiõis dñicæ primi teſtes fuerũt, dicentes, vidimus dñm (q̃d & nũc p os vl̃is eccleſiæ dicere nõ deſinũt) ptinaci duricia reſiſtũt, & niſi

viderint,nō credūt. Itaq; nō tā Thomas ex cæteror̄ cōparatiōe apl'or̄,q̄ Iudaicus ppl'us incredulitatis arguit,ex cōparatiōe gētiū. Nos em̄ nō vidimus & credim⁹ illi. Deus auris⁹ nr̄is audiuimus,pres nr̄i annūtiauerūt nobis. Iudei nō credēt,nisi & Enoch & Helia p̄currētib⁹ terribilia viderint vēturi iudicis. Vñ & sequit. ⌊ Et post dies octo iter̄ erāt discipuli eius ītus & Thomas cū eis. ⌋ Post dies octo ītus erāt discipuli,intus,sed nō in eisdē foribus. Intus erāt,sed nō Hierosolymis. Nō em̄ arbitrandum est,q; toties in Galileā ire iussi,p̄ octo dies distulerint. Vbi ergo erāt ītus,nisi in mōte Galileæ q̄ abierūt(sicut refert Matt.)sicut cōstituit illis Iesus? Vñ & iādudū à magnis doctorib. dictū est: Post resurrectionē Iesus ī Galilea añ cōspicit & adorat,licet q̄dā dubitēt. Tūc manifestius oñdit Thomæ,& latus lācea vulneratū,& manus fixas clauis demōstrat. Quō vero ītus,si in mōte erāt? Videlicet qa ciuitas ei⁹ Nazareth in mōte Galileæ sita erat sicut habemus in Luca: Et venit(inqt)Nazareth vbi nutritus fuerat. Et cū dixissent ei,q̄ta audiuimus à te facta ī Capharnaū,fac & hic in p̄ria tua. Postmodū repleti ira,duxerūt(inqt)illū ad supciliū mōtis,sup quē ciuitas illor̄ erat posita,vt eū p̄cipitarēt. Ergo & in montē abierāt,& in tus erāt: qa in Nazareth ciuitate Galileæ fortassis ī domū Mariæ m̄ris eus conuenerāt. Porrō mystice post dies octo Thomas erat cū eis,qa post hāc plenitudinē tpis cū gentibus & reliquiæ credēt Israelitici ppli. ⌊ Venit Iesus ianuis clausis,& stetit in medio,& dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitū tuū huc,& vide manus meas,& affer manū tuā,& mitte ī latus meū,& noli eē incredulus,sed fidelis ⌋ Q̄m dixisti(inqt)nisi videro,& nisi manus meus ī latus eius mittam,nō credā: & hoc te dicētē,cū absens putarer & non viderer,p̄sens audiui,ecce infer digitū tuū & vide. i. experire meas manus nō spm̄ esse,sed carnē & ossa,q̄ spūs nō habet,& tangendo substantiā veræ carnis,noli eē incredulus,sed fidelis,in substantiā veræ diuinitatis plenarie vel corporal'r inhabitātis,q̄ carnē suā resuscitare potuit. ⌊ Rñdit Thomas,& dixit ei: Dñs meus & deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me,credidisti: Beati q̄ nō viderūt & crediderūt. ⌋ Quod vni Thomæ dicit,qa vidisti me,credidisti: plane si solū literalē sensum respicias,& cęteris apl'is oībus dici potuit: qa vc̄ nisi vidissent,nō credidissent. Nā anteq̄ vidissent,mulieribus referētibus se vidisse eū,nō crediderūt,sed videbant corā eis tanq̄ deliramēta,verba eor̄. Quare ergo vni dicit,qa vidisti me credidisti: addēs etiā,beati,q̄ nō viderūt & crediderūt? Et quidē nos nō vidimus & credimus. Sed nūquid cōsequēter,apl'o Thomæ,q̄ credidit,qa vidit,& cęteris apl'is q̄ viderūt beatiores sumus? ¶ Igit(vt iā dictū est)in huius l'æ exterius lucēte argētea pulchritudine,mysteriorū q̄q; fulgor aureus recōditus ē,& est q̄dā propositio eius,q̄ sine parabolis non loq̄bat,aut agebat,vt Matth. ait,testimoniū prophetæ subiungēs in eius p̄sona dicētis: Aperiā in parabolis os meū,eructuabo abscōdita à cōstitutiōe mūdi. ¶ Itaq; in p̄sona Iudaici ppli Thomæ dicit,qa vidisti me,credidisti: beati,qui nō viderunt & crediderūt,quia videlicet & illi beati quidē erūt qui credēt,qa videbūt splēdorē p̄euntē scām eius aduētū: ver̄ nobis gētibus minus laudabiles erūt,quia postremi credēt,qui primi credere debuerūt & de capite cōuertent ad caudā ⌊ Multa quidē & alia signa fecit Iesus in cōspectu discip. suor̄,q̄ nō sunt scripta in libro hoc Hæc aūt scripta sunt,vt credatis,quia Iesus est Chr̄s filius dei,& vt credētes vitā habeatis in nomine eius ⌋ Ac si diceret, De m̄tis signis,q̄ fecit Iesus in cōspectu discip. suor̄ post q̄ resurrexit à mortuis,hæc duo scripta sunt in lib. hoc, q̄m quidē in lege scriptū est est,quia duor̄ hoīm testimoniū ver̄ est,vt p̄ hæc duo testimonia credatis,quia Iesus est Chr̄s filius dei,quippe qui cū vt hō mortuus fuisset,vt deus resurrexit. Facta quippe p̄ testibus recte suscipi,Apl's q̄q; docet,q̄ cū dixisset Corinthijs: Ecce hoc tertio paratus sum venire ad vos,statim subiūxit. In ore duorū vel triū testiū stabit oīe verbū. Sed forte contētiosus auditor duobus testibus contētus non est,tertiū requirit. Sequit̄ ergo. ⌊ Post hæc manifestauit se iterū Iesus ad mare Tyberiadis,manifestauit aūt sic. Erant simul Symon Petrus & Thomas,q̄ dr̄ Didymus,& Nathanael,q̄ erat à Chana Galileę,& filij Zebedęi,& alij ex discip. eius duo. ⌋ Ecce & hoc tertiū diligēs ac dilectus Euāg. cōscribit testimoniū,vt nihil desit: qa(ficut iā dictū ē)in ore duorū vel triū testium stabit oīe verbū. Nā vt scias,qa legitimo testiū nūero cōfirmare intēdit auditorē Euāgelij in fide resurrectiōis Iesu Chr̄i dñi nr̄i,statim in fine huius lectiōis ita cōcludit. Hoc iā tertio manifestauit se Iesus discip. suis post q̄ resurrexit à mortuis. Pręclarus & auditu dignus ē huius miraculi sermo fidelis,q̄ cū testimonio capitis resurrectio declarat̄,corpis q̄q;. i. totius eccl'iæ resurrectio p̄figurat̄. ¶ Venerabilis nihilominus & vera diuini huius Euāgelistæ dispositio,q̄ talia de multis q̄ fecit Iesus in cōspectu discip. suorū(vt supra dictū ē)tria signa elegit,q̄ in supficie historica resurrectionē dñi cōtestādo,simul etiā mox subsecuturā vocationē plenitudinis gētiū & futurā in fine seculi saluationē reliquiarū Israel & vniuersalē oīm resurrectionē,mystice prædicaret. ¶ Erāt(inqt)simul Symon Petrus & Thomas,q̄ dicit Didymus,& Nathanael,qui erat à Chana Galilææ,& filij Zebedæi,& alij ex discip. eius duo. Numerū discipulorū nō solū idcirco Euāgelista posuit,quia tātus ē vt recte manifestatio dici possit,q̄ eis dñs apparuit: verūetiam idcirco quia septenario nūero recte sctā eccl'ia figurat̄,vtpote cōgregata vel ordinata sctō septiformi spū. ⌊ Dicit eis Symon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. ⌋ Electis apostolis & Chr̄i vestigia sequutis,ad piscationē redire ita culpa nō fuit,sicut hodie q̄ secl'o renun-

Pſal. 73 Malach. 4 Apo. 11.

Mat. 28

Luc. 4

Romanō. 11.

Luc. 24

Matt. 13 Pſal. 77.

Deu. 17. 19

2. Corin. 13

Cap. XXI.

Acto.20 tiantibus & Chr̃m ſequẽtibus culpa nõ eſt licitas artes exercere & de labore manuum victum
2.Theſſ.3. quærere. Alioquin videbit Paulus apoſtolus, qui manum ſuam in aratrum miſerat, retro aſpe-
1.Cor.9 xiſſe qui labore manuum ſuarũ victitans, cũ conceſſa poſſet vti poteſtate. Eterñ euangelium prę-
dicãs, ne gloriam ſuam quis euacuaret (maxime apud Corinthios) de Euangelio nolebat viue-
re. Itaq; negotiũ piſcatiõis, q̃d ante cõuerſionẽ fine peccato extitit, poſt cõuerſionem repente
Apl̃is culpa nõ fuit. Sequit: ⌊Exierunt & aſcẽderũt nauim, & illa nocte nihil prendiderũt. Mane
aũt facto, ſtetit Ieſus in littore, nõ tñ cognouerũt diſcipuli, quia Ieſus eſt. ⌋ Anteq̃ mane veni-
ret, & dñs in littore ſtetiſſet, laborauerũt q̃dem & retia miſerũt, ſed nihil prendiderũt ſeptẽ diſci
puli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile diem cr̃ſ ſalutis, qui ſole iuſtitię Chr̃o reſurgẽte
à mortuis ortus eſt nobis, prædicauerũt quidẽ lex & prophetæ, ſed non effecerũt ſalutẽ totius
mundi. Retia quidẽ miſerũt, ſed nõ etiã captos piſces ad littus adduxerũt, qa ſacrã quidẽ ſcriptu
ram cõtexuerũt, ſed p eas hoĩes ad ſalutis æternæ portũ nõ eduxerũt. Sed venit mane, & dñs Ie-
Hebr.7. ſus ſtetit in littore, qa poſt lr̃am legis, quę nihil ad pfectũ adduxit, veni tps adiuuãtis gr̃ę, & poſt
reſurrectionẽ ſuã iam immortalis & inpaſſibilis dñs nr̃ firmiter ſtare cœpit, extra fluctus mor-
talitatis nr̃æ. ⌊Dicit ergo eis Ieſus: Pueri, nunq̃d pulmẽtariũ habetis? ⌋ Ergo (inq̃t) qa nondũ
Matt.4. cognouerũt ip̃m eſſe, qui de mari vocauerat eos, vt faceret piſcatores hoĩm, benigne ad igno-
rantes deſcẽdit, & locutus eſt primo captoribus piſciũ, qũo loqueret quibet emptor piſcium.
Et bene ſcd̃m intẽtionẽ eius q̃d facturus erat, miraculi pulmẽtariũ quæſiuit. Meus eñ eſt cibus
Iohan.4. (inquit) vt faciã voluntatem patris mei, qui videlicet voluntas nõ eſt alia, quã homies de ſalſis &
amaris fluctibus ſeculi extrahere ad portũ ſalutis. ⌊Rñderũt ei: Non. ⌋ Pueri dñi tunc pulmẽ-
Pſal.58. rium non habẽt, & iuxta Pſalmiſtam: Famẽ patiunt vt canes, qñ retia prędicationis mittentes
neminẽ vel paucos capiunt, & tunc murmurãt, qa ſaturati nõ ſunt. ⌊Dicit eis: Mittite in dexte
ram nauigij rete, & inuenietis. Miſerunt ergo, & iam non valebant trahere illud, præ multitu-
Lucæ.5 dine piſcium. ⌋ Non vtcunq; dixit, mittite (inquit) in dexteram nauigij rete. Cum adhuc eſſet
in medijs fluctibus paſſionis, & mortis paſſurus, non dixit: Mittite in dexteram, ſed tantummo
do (inquit) laxate retia veſtra in capturam. Itaq; tantam piſcium tunc concluſerunt multitudi-
Matt.27. nẽ, vt rete eor̃ rumperet, & nauicula eor̃ pene mergeret. At nunc in littore ſtans, & vndoſam
turbidi ſeculi om̃ino ſupgreſſus iacturam, mittite (inq̃t) & nõ vbicũq;, ſed mittite in dexteram.
Roma.6. Et iam non valebãt (ait Euãgeliſta) trahere illud præ multitudine piſciũ, nõ tñ dixit, qa rumpe-
bat rete, aut mergebat nauicula eor̃. Quid ergo hic niſi illã piſcationẽ hoĩm præſignare voluit
Luc.24 qua ad dexterã cõſtituẽtur oẽs electi ſeclusis ad ſiniſtrã om̃ibus reprobis, q tãquàm piſces mali,
rete præſentis eccleſiæ rumpunt ſeditionibus, quod maximè fecerunt hæretici vel ſchiſmatici
Reſurrexerat eñ, & in littore tutiſſimo ſtabat, quippe q reſurgens ex mortuis iam non moriẽ,
mors illi vltra non dominabit. Et idcirco recte ſolos præfigurabat illos, quos ſecum ſuſcitat, ſe-
cum cr̃ſ ad dexteram patris conſidere vellet in cœleſtibus ⌊Dicit ergo diſcipulus ille, quem dili
gebat Ieſus, Petro, dominus eſt. ⌋ Ergo (inquit) quia magnus ille pueror̃ ſuor̃ appellator, qui
in littore ſtabat, tã veraciter prophetauerat. Dicendo, mittite in dexteram nauigij rete, & in-
uenietis, venit in mẽtẽ priori diſcipulo illi, quẽ diligebat Ieſus qa dominus eſt. Et hoc Petro di-
xit, præ om̃nib, quem gauiſurum eſſe ſciebat plus omnibus. ¶Et bene, quia cito acquieuerant,
dicenti: Mittite in dexteram, ſicut manſueti, qui ſecuti fuerant magiſtrum manſuetudinis, ſta-
tim cognouerunt eum, quẽadmodũ & illi duo digne cognouerunt eum in fractione panis pro
eo, qa coegerant eum, dicẽtes, mane nobiſcũ, qm̃ adueſperaſcit. ¶Nec vero dixit diſcipulus ille
Ieſus eſt, ſed dñs eſt, & nõ noſter, vl̃ quorumcũq; diffinite, ſed indiffinite, dñs (inquit) eſt. Cur
eñ ſuũ particulariter dñm diceret, q ſic in p̃ſentiar̃ palàm fecerat, cr̃ etiã maris dñs eſſet. Imò
& ſtando in immortalitatis littore probauerat, cr̃ mortis victor, & vitæ dominator exiſteret?
⌊Symon Petrus, cum audiſſet, quia dominus eſt, tunica ſuccixit ſe, erat eñ nudus, & miſit ſe in
mare. ⌋ Non ipſe dilectus diſcipulus qui dixerat, dñs eſt, ſed Petrus, qui habebat cingi & duci, q̃
nollet, tunica ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare. Olim miſerat ſe in mare & ambulauerat ſuper aq̃s
vt aduenire ad Ieſum ſuper aquas ambulantẽ ſolum, ſed vidẽs ventũ validũ venientem, timu
it, & in ipſo timore ſuo pene ſubmerſus eſt, Nunc autem ſtante domino in littore, ſponte ſe idẽ
mittit in mare, & non timet, nihilq̃ periculi paſſus eſt. Quid eſt hoc, niſi quia tempeſtate Iudai-
ca, quàm dominus ſuper ambulans vicit, Petrus negaturus erat, timore mortis, & nunc forti-
ter agere habebat in fluctibus Romani Imperij, in magna tempeſtate ſæui Neronis? Bene er-
go, qui ante paſſionem domini timuit, & penè merſus, nunc poſt eius reſurrectionem mittẽs
ſe in mare, peruenit ad portum feliciter. ⌊Alij autem diſcipuli nauigio venerunt. Non enim lõ
ge erant à terra, ſed quaſi cubitis ducentis, trahentes rete piſcium. ⌋ Ordo literæ eſt: Alij diſci-
puli nauigio venerunt, trahentes rete piſcium, non enim longe erant à terra, ſed quaſi cubitis
ducentis. ¶Diſcipulus ille quem diligebat Ieſus & alij, qui nauigio venerunt, illos ſignificant re
ctores ſanctæ Eccleſiæ, qui in pace vitã finiunt. Petrus vero qui mittit ſe in mare, illos omnes, q
ſicut & ipſe per medios fluctus tribulationum feſtinant, & currunt ad dominum, trahẽtes rete
piſcium, i. ſcriptis ſuis ſiue laboribus omnimodis continẽtes vel propugnantes fidem gentium

¶Non

¶Nō em̄ lōge sunt ab illa viuētiū terra, in q̄ dñs immortal'r stat, sicut lōge erāt antiqtus sub lege laborātes, añq̄ veniret gr̄a, sed ꝑpè sunt q̄si cubitis ducētis, liberi vc3 à cūctis legalib⁹ cęrimoniis solaq̄ ad pueniēdū op⁹ hñtes dilectiōe dei & ꝓximi. ⌊Vt āt descēderūt in terrā, viderūt prunas positas & piscē suppositū & panē⌋ Regnū btitudis, q̄d vnū & æternū prādiū, vna & ꝑpetua cęna ē, in illo littore. i. secl'i fine iueniēdū ē. Illic iueniēt oēs electi prunas. i. plenariū ignē vl' amorē spūs s. q in hac vita sctis aliq̄tul⁹ē, ī illo āt regno ꝓmaxim⁹, sicut pulchre ꝓpheta p̄dicat, dicēs: Dicit dñs, cui⁹ ignis ē in Syō, & camin⁹ eius ī Hierl'm. Inueniēt & piscē suppositū & panē. i. vnū eūdemq̄ Chm̄ deū & hoīem, scd̄m hūanitatē q̄dē sicut piscē assum, scd̄m diuīitatis āt naturā, panē angelor̄ ipassibilē. ⌊Dicit eis Iesus: Afferte de piscib⁹ q̄s prēdidistis nūc⌋ Bñ afferte inqt de piscib⁹ q̄s prēdidistis nūc. Aduocabit eī cœlū desursū & terrā discernere ppl'm suū cōgregare illi sctōs eius, q ordināt testamētū eius sup sacrificia. Qui nā sunt hi qbus hoc iuxta Psal'. p̄cipit, nisi Apli vl' prędicatores sancti, q̄rū vnusq̄sq; æterno iudici præsentabit, quātoscūq; de labore suo bonos pisces acq̄siuit? ⌊Ascēdit Symon Petrus & traxit rete in terrā, plenū magnis piscib⁹ centū quinq̄ginta tribus⌋ Cū supra dictū sit de septē discipulis. Miserūt ergo, & iam nō valuerunt trahere illud præ multitudīe pisciū, qūo nūc dr: Ascēdit Symon Petrus, & traxit rete in terram, cū multomagis non valeret solus, nisi qa p Petrū, cui præ cæteris special'r dictū est: Et tibi dabo claues regni cœlor̄, vniuersitas eor̄ designat, quor̄ est ius vl' officiū tractare hoc rete piscium, q̄d est dei verbū? Itaq; vna fides, quā vniuersi piscatores hoīm p̄dicāt, recte p vnū figurat Petrū, cui præcipuū datū est ius sup oēs pisces ptinētes ad regnū cœlor̄, ad sanctæ trinitatis cōuiuiū. ¶Ipsi vero pisces oēs magni, & numerati sunt, qa vc3 oēs electi, q̄uis impares meritis oēs tñ magni sunt, & certus eor̄ numerus apud deū, qppe q ab origine mūdi scd̄m ꝓpositū vocati sūt scti. Qūo em̄ cert⁹ apud ip̄m nō eēt numerus eor̄, q̄s p̄sciuit, q̄s p̄destinauit, q̄s vocauit, q̄s iustificauit, q̄s magnificauit? ¶Porrò ipse pisciū nūer⁹ tal' diuīt⁹ ꝓpuisus est, q nō vno in limite cōtentus, sed tribus continuis limitibus. s. centenis, deceno & singulari dispositus sit. Quæ vc3 dispositio Arithmeticis nota est. Cur hoc, nisi qa hoīes, q̄s isti pisces significāt, nō oēs in eodem ordine vel proposito, sed diuersis ordinibus, licet in eadē fide distincti sunt? Alij nāq; cōiugati alij vidui, vl' cōtinētes sunt, alij vitā virgineā ducūt. Et in laxiori q̄dē ordine vl' ꝓposito pl'es, sed minus valētes, in arctiori pauciores, sed p̄ciosiores sunt. Nā & iuxta parabolā seminātis, cēteſimus fructus paucior̄. i. virginū ē, tricenarius pluriū. i. cōiugator̄, sexagesimus medior̄. i. cōtinentiū siue viduar̄. Igit̄, si q̄d mel⁹ (vt iā dictū ē) arithmetici noueŕt, vnitas, q̄ in cēteno, & qnarius q in deceno, ternarius q̄s q in singl'ari cōstitut⁹ ē, sil'in cēteno collati fuissent, eēt q̄dē maior nūerus pisciū, qa nōgēti fierēt, s3 nūc magis mysteriū ē, qa in cētū piscibus laxius viuētes in trib⁹ sublimius cōtemplātes, in qnq̄ginta mediocriter agētes fideles recte ītelligunt. Est em̄ S. eccl'ia similis archæ, quā Noe fabricauit, quia inferius latior, superius fuit angustior, quippe quæ inferius trecētis cubitis in longitudinē, & quinquaginta in latitudinē ampliata, superius in cubito cōsummata est. Sūt multa quæ ī hoc numero centū quinquagīntatriū pisciū iam à doctoribus vtiliter disserta sunt, quæ diligēs lector prōpte suis in locis reperire potest. Sequitur: ⌊Et cum tāti essent, nō est scissum rete⌋ Hoc plane ad Euangelistā pertinuit dicere, cum tanti eēnt non est scissum rete, quia videlicet in statu quidē præsentis Ecclesiæ, rete scindunt pisces, illi q numer̄ excedunt, Psalmista testante, cum dicit: Annuntiaui & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum, sed in illo resurrectionis littore pax erit & rete solidum, quia soli pisces, q numerati sunt, magni omnes. i. boni illic erunt. ⌊Dicit eis Iesus: Venite prandete⌋ Bene tam multis piscibus magnis qui omnes in dextera nauigiō capti sunt, ad terrā protractis dicit Iesus: Venite prādete, qa cum sederit idem filius hoīs in sede maiestatis suæ, & omnes electos ad dexteram suam constituerit & tunc altissime & suauissime hoc modo intonabit: Venite benedicti patris mei, ꝑcipite regnum, quod vobis paratū est ab origine mundi. Quid em̄ est hoc prādere, nisi regnū æternum ꝑcipere? Quid vero est regnando prādere vel prādēdo regnare, nisi ip̄m, q angelor̄ cibus est, in quē desiderāt angeli prospicere regē gloriæ facie ad faciē sicuti est videre. Vnde Propheta, cum dixisset de hoīe, in iustitiis ambulāte, & veritatē loquente: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, q̄si q̄reres, qualis panis ei dat⁹ est, vel q̄les aquæ sunt, statim subsecutus, regē (inqt) in decore suo videbunt oculi eius. Proinde continuo subiungit: ⌊Et nemo audebat discūbētiū interogare eū, tu quis es. sciētes, quia Iesus est⌋ Tunc quidem non audebāt & intenti solummodo ad intuēdum vel audiendum, reuerentiā præstabant, quando autē ad illud æternum suos omnes inuitauerit conuiuium, iam opus non habebunt interrogare eum, scientes, quia Iesus est, sciētes (inquā) & pfecte cognoscētes, q̄ modo ex parte cognoscūt, scripturas legētes, & sctm̄ sciæ spm̄ consulentes, donec veniat q̄d pfectū est, & euacuet q̄d ex parte est ⌊Et venit Iesus & accepit panem, & dat eis: Et piscem similiter⌋ Vnde venit, vl' quo venit, vt panem & piscem ministraret illis? Hoc plane secundū lr̄am supfluum iudicaret, sed in sensu mystico nonnihil opatur. Sic em̄ hic dictū est, venit & accepit panem & dedit eis: ficut alio loco de seruis expectātibus dñm suū, cum præmissum esset, faciet illos discūbere, statim subiunctū est & transi-

Nō lōge erāt a terra

Psal. 49

Matt. 16

Mysteriū nūeri. 153.

Ecclesia siūis arcæ Noe Gene. 6

Psal. 39

Matth. 25 j. Pet. j j. Iohan. 3. j. Cor. j z Esa. 33.

i. Cor. j 3

Matt. 24 Luc. j 2

Matth.5 & trāſiēs miniſtrabit illis. Etem̄ qū dicit ſtās in littore, venite prādete, imò qñ dicet, ſedēs in ſe de maieſtatis ſuę, venite bñdicti pris mei, pcipite regnū, tūc videbūt eū etiā ſiniſtri piſces mali,
Apoca.1 q in anteriori piſcatiōe mltiplicati ſunt ſup numerū, & retia ruperīt, tūc(inq̄) videbit eū oīs oculus, & q eū pupugerūt, ſed trāſibit, ſed veniet intus, ſed clauſis ianuis, & iſtis foras expulſis, ſuos diſcūbere faciet, & miniſtrabit illis. De q̄ eius miniſterio nūc myſtice dictū eſt. Et accepit panē & dat eis, & piſcē ſil'r. ¶ Quis ē iſte panis, niſi dulcedo diuinæ viſiōis? Et qs aſſus piſcis, niſi natura filij hoīs excocta igne paſſiōis? V trūq; accipit & dat illis, qa vtriuſq; naturæ viſiōe reficiet cō-
Deut.32 ſortes regni ſui, ſicut ꝓmittēs alio loco, & ego(inqt) diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pr̄ me us regnū, vt edatis & bibatis ſup mēſam meā in regno meo. ⌊Hoc iam tertio manifeſtauit ſe Ieſus diſcipulis ſuis, cū reſurrexiſſet à mortuis.⌋ Sicut ſupius iā dictū ē, qa duoꝝ hoīm teſtimoniū veꝝ ē, & plus q̄ tertiū req̄rere legitimū nō ē, nā in ore duoꝝ vl' triū teſtiū ſtabit oē verbū, pru dens Euāgeliſta, & ſupius duo teſtimonia cōſcripſit ſic terminādo, ml'ta qdē & alia ſigna fecit Ieſus in cōſpectu diſcipulorꝝ ſuorꝝ &c. & ne qd contētioſo deeſſet inquiſitori, tertiā hanc maſeſtationem addidit. Et qm̄ quicūq; tribus iſtis nō credit, nec multis aliis, ſi cōſcriberētur, præberet auditū fidei, nūc demū contētus eo, q̄ fidelibus ſatis fit, ita cōclusit. Hoc iā tertio manifeſtauit ſe Ieſus diſcipulis ſuis cū reſurrexiſſet à motuis. Sequit: ⌊Cū ergo prādiſſent, dicit Symoni Petro Ieſus: Symon Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Etiā dñe, tu ſcis qa amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.⌋ Symoni Petro neſciēti, qd ꝑ eū dñs Ieſus feciſſet, in eo q̄ tunica ſuccinxit ſe, & miſit in mare, item q̄ ad iuſſum ipſius aſcēdit, & traxit rete in terrā, plenum tātis piſcibus,
Myſteria circa Petrum neſciēti(inquā) actus ſui myſteriū, vel qd ſibi vellet talis tripl'r diſtinctus numerus piſcium, ipſe dñs & magiſter, q̄ hæc diſpoſuerat, deinceps aperire incipit. ¶ Et primo quidē, q̄ tertio paſtoris illi officiū iniūgit, dicēdo bis: Paſce agnos meos, tertio paſce oues meas, arcanā piſcium cauſam reſpicit. Et deinde dicēdo: Cū eēs iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas &c. prænūtiat, qd cingēdo ſe licet neſciēs, ꝑfigurauerit. Symon Iohānis(inqt) diligis me plus his? Opportune ſatis aſcito noīe paterno, Symonē Iohānis. i. obedientē dei gr̄æ, nūc illum appellauit. Nā ille celeriter ſuccingēdo, & in mare mittēdo ſe, itēq; rete in terrā trahēdo, totius obedi-
Iohan.16 tiæ, quā ſiue viuēdo ſiue moriēdo ſubiturus erat, typum fortiter exꝑſſit. ¶ Quare vere dicturus:
1.Petri.5 Paſce agnos meos, ꝑmiſit iterrogādo, diligis me pl'us his? vc3 qa ex dilectōe opus ē ei, q̄ paſcēdos
Mat.26 rōnales agnos ſuſcipit, illa vtiq; dilectiōe, q̄ ipe princeps paſtorꝝ primus aīam ſuā poſuit ꝓ ouib' ſuis. Et pulchre agnos vocat, q̄rū ſalutē nūc recēs immolatus vt aries in ſanguīe ſuo genuerat. Quare vero cū dicit, diligis me, adiūgit, plus his? Sc3 ita dicēdo ſuauiſſime in mētē reducit huic illud q̄d ſupius tanq̄ diligēdo plus cæteris dixit. Et ſi oēs ſcādalizati fuerint in te, ego nunquā ſcādalizabor. Et tūc qdē importunā dilectōis eius fidutiā repſſit, dicēs, anteq̄ gallus cātet, terme negabis: nūc aūt iterrogādo, diligis me plus his, cōſciam ei' gratāter apꝑhēdit, bñ ſciens, qa deīceps timore ſupato, q̄tū diligit palā factur' ſit. ⌊Dicit ei ite: Symō Iohānis diligis me plus his? Dicit ei: Etiā dñe, tu ſcis qa amo te. Dicit ei: Paſce agnos meos.⌋ Maiuſculos hic agnos intelligi cōuenit, tāto maiuſculos agnos ſuperātes, quantū mediocritas quinquaginta piſciū abū dātiore cētum piſciū multitudine, iuxta ſupius dictū ſpūalē ſenſum, dignior ē. Nā ſicut tracto reti in terrā, cētū q̄nquagīta & tres piſces diſtincte nūerati ſunt, ita & nūc in paſtoralis curæ diſtinctiōe primo cētū agnos, deinde q̄nquaginta agnos, tandēq;, cū dicit: Paſce oues meas, tres ſubaudire opæpretiū eſt, vt ita ſint in paſcuis Symonis Petri, agni pariter & oues, cētū quinq̄ginta tres, ſicut in reti, q̄d ille traxit in terram, totidē fuere piſces. Nam ſequit. ⌊Dicit ei tertio Symō Iohannis amas me? Cōtriſtatus Petrus, qa dixit ei tertio, amas me. Dicit ei: Dñe, tu oīa
Oues quæ gemellis ſunt fœtibus ſcis, tu ſcis qa amo te. Dicit ei: Paſce oues meas.⌋ Poſt agnos & agnos ponunt oues, illæ. ſ. de quibus in Canticis dictū ē: oēs gemellis fœtibus & ſterilis nō ē inter eas quia vc3 vtrūq; agnorꝝ ordi
Canti.4 nem. i. & eorꝝ qui adhuc lacte indigēt, & eorꝝ qui iam grandiuſculi ſiue anniculi, ſcripturarꝝ pabula carpe norūt, vtrūq; (inq̄) agnorꝝ gregē regere pñt. Et ita quidē eis qbus ꝓdeſſe q̄nt, ꝓcaciores, ſed valētiores ſunt, ſicut in ſupradicto reti, & cētū piſcibus & alij q̄nq̄gītatres, q̄ i ſummo nūerati, vtiq; pauciores, ſed digniores ſunt. Igit quid ſignificatū fuerit in eo q̄ Petrus eiuſmōi rete in terram traxit iubēte dño, claret in hoc paſcēdorꝝ agnorꝝ vl' ouiū imperio. Sequit idem dñs, ꝑnūtians qual'r Petrus ſua tūc tunica ſuccinctus, poſtea ſit cingēdus. ⌊Amē amē dico tibi, cū eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. Cū aūt ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis.⌋ Hoc ad quid dixerit illi, cōfeſtim Euangeliſta ſubſecutus aperuit. Ait em̄: ⌊Hoc aūt dixit, ſignificans, qua morte clarificaturus eſſet deū.⌋ Senſus igit iſte eſt. Cū iunior, & tanq̄ ſub tyrocinio militans, pericula belli nondū exptus fuiſſes, cingebas te, hoc eſt, tua fortitudine plurimum confidebas, & ſine duce ambulabas vbi volebas. Dixiſti enim: Tecum paratus ſum in carcerem & in mortem ire. Item: Etiam ſi oportuerit me mori te
Lucæ.22 cuum, non te negabo. Illic tanquàm iunior & improuidus, teipſum accinxiſti, non putans
Matth.20. quòd indiger es accingi auxilio dei. Cum autem ſenueris, cum interioris homīs tui ſenſus incaSap.4 nuerit, tunc vadēs mecū & in carcerem & in mortem, extendes manus tuas in cruce, ita tamen vt alius te cinget, ſcientem q̄ teip̄m cingere nō poſſis, & ducat quo tu nō vis. i. regat in paſſione

mortis,

mortis, quã naturali timore paueſcis. In illa ætate ſenectutis, cũ virtꝰ tua defecerit. i. de tua virtute nihil ꝓſumpſeris, dices tu nõ ĩmemor, ꝙ mortẽ timẽdo vitã negaueris, dicẽt & oẽs q cũq; ſuã infirmitatẽ bñ cognouerint. Sed ipſi in nobiſipſis trñſum mortis habuimꝰ, vt nõ ſimus ĩ nobis fidẽtes, ſed in deo q ſuſcitat mortuos, q eruit nos de tãtis ꝑiculis & eruet, in q̃ ſperamus, qm̃ & adhuc eruet, adiuuãtibus vobis in oꝝonibus pro nobis. ⌊Et cũ hæc dixiſſet, dicit ei: Sequere me. ⌋Mira cũ ſuauitate verax & mãſuetus dñs ꝓteritæ cõcertatiõis meminit, in q̃ cũ dixiſſet ipſe, q̃ ego vado nõ potes me mõ ſequi, ſeq̃ris aũt poſtea. Rñdẽs Petrus: Quare (inqt) nõ poſſum te mõ ſequi? Animã meã pro te ponã. Ad hoc dicẽte dño, In hac nocte, anteq̃ gallus cantet, ter me negabis. Ait ille (vt ſupra dictũ ẽ) adhuc iunior: Etiã ſi oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo. Huius (inq̃) cõcertatiõis dñs benigne meminit, dicẽs: Seq̃re me. Ac ſi diceret, Iã de eo q̃d dixi tibi, q̃ ego vado, nõ potes me mõ ſequi, tu negãdo ter veracẽ me eẽ cõprobaſti: ſupeſt, vt nihilominus de eo q̃d adieci, ſeq̃ris aũt poſtea, meus ſermo verus appareat. ¶Seq̃re ergo. i. imitare me deinceps eñ paratus eris ꝓ me & in carcerẽ & in mortẽ ire. Paratus inquã & fortis eris, & ſicut paulo añ tunica ſuccingẽs & mittẽs ſe in mare, fiduciaſtꝰ ad littus pueniſti: ſic in ſtudio ꝓdicationis accinctus ſpũ fortitudĩs, ꝓ mediũ tribulatiõis currẽs in littore, q̃etis æternę mecũ ſtabilieris. ⌊Cõuerſus Petrus vidit illũ diſcip. quẽ diligebat Ieſus ſequentẽ, q recubuit in cœna ſup pectus eius, & dixit: Dñe q̃s eſt q tradet te? ⌋Neſciẽs adhuc Petrus q̃d diceret, pedũ inceſſu dñm ſeq̃batur, ſimulq; & iniuſſus ille alius diſcipulus. Quare aũt vltra ſolitã ſuæ ꝓſonæ deſcriptionẽ nũc addidit, diſcipu. iſte q & recubuit in cœna ſup pectus eius & dixit, dñe q̃s eſt qui tradet te? Cũ eñ multis iã locis ſuimet mẽtionẽ fecerit, dicẽdo, quẽ diligebat Ieſus, hic tm̃ in ſui deſignatiõe addidit, q & recubuit in cœna ſup pectus eius, & dixit, dñe q̃s eſt q tradet te. Cur ergo, niſi vt ĩtelligas dñm dicẽtẽ Petro, ſeq̃re me, illud reſpicere, q̃d eidẽ dixerat in cœna, nõ potes me mõ ſequi ſeq̃ris aũt poſtea? Hoc nẽpe tũc dictũ eſt, qñ ſup pectus eius recũbẽs diſcip. iſte, dixit ei, dñe q̃s eſt q tradet te. ⌊Hũc ergo cũ vidiſſet Petrus ſequẽtẽ, dicit Ieſu: Dñe hic aũt q̃d? Dicit ei Ieſus: Sic eũ volo manere donec veniã, q̃d ad te? Tu me ſeq̃re. ⌋Ab hoc dicto tãdẽ aĩaduerſum eſt, ad q̃d dixerit dñs Petro, ſeq̃re me, & ꝙ pro ſignificatiõe paſſiõis dixiſſet ei, cũ eſſes iunior cingebas te & ambulabas vbi volebas &c. Nã protinꝰ ſequit. ⌊Exiuit ergo ſermo iſte inter frẽs, ꝙ diſcip. ille nõ morit. ⌋Qũo eñ ſermo iſte exiret inter frẽs, niſi ille q̃ q; pariter exiret, ꝙ Petrus moriẽdo ſequeret, vel ſequendo moreret? Et quidẽ ille ſermo inter frẽs vero exiuit intellectu, ſed in iſto, ꝙ diſcipulus ille nõ morit, error fuit meliori ſenſu corrigẽdus. Proinde prudẽs Euãg. ſubſequit. ⌊Et nõ dixit Ieſus, nõ morit: ſed, ſic eũ volo manere donec veniã, q̃d ad te? ⌋Aliud nẽpe eſt q̃d cũ determinatiõe dixit, ſic eũ volo manere donec veniam, q̃d ad te, q̃ ſi hoc ſolũmõ dixiſſet, ſic eũ volo manere. Nã eo mõ ipſe feciſſet intelligi, hũc diſcip. nõ eẽ moriturꝝ. Nũc vero cũ determinat, ſic dicẽdo, donec veniã, manifeſte aſſerit, in pace illũ eẽ moriturꝝ. ¶Dicet aliq̃s, Si volebat dñs hũc dilectũ diſcip. donec ipſe veniret manere ſic. i. nõ coacta, ſed naturali morte finire, cur duobꝰ filijs Zebedæi, q̃ꝝ vnꝰ hic erat, pluraſtꝰ loquẽs, calicẽ (inqt) meũ bibetis? Ad hęc inquã, An nõ calicẽ dñi bibit, q in hora, q̃ dñs ipſe bibebat, iuxta crucẽ cũ matre eius ſtetit? Si nõ mſis dñi animã (iuxta ꝓphetiã Simeonis) gladius ptrãſiuit, nec iſte dilectus eius diſcipulus amaꝝ eius calicẽ bibit. Igit & ſi nõ materiali cruce vel gladio diſcipulus iſte martyriũ duxit, dñici tñ calicis expers nõ fuit. ¶Cæteꝝ nõ ſine magno diuinitatis cõſilio factũ eſt, vt hic dilectꝰ notæ virginitatis cãdore inſignis, triũphalẽ ꝓprij martyrij purpurã nõ ꝓciperet. Hoc eñ aĩaduerſo, q̃s in eccl'ia ſolos honore dignos arbitret martyꝝ triũphos? Ecce iſti duo Petrus & Iohãnes ꝑcipuæ ſctõꝝ colũnæ ſunt, & in altero quidẽ vitę actiuę fortitudo, in altero cõtẽplatiuæ ꝑfulget pulchritudo. Etenim q̃d in Martha ſatagẽte circa freq̃ns miniſteriũ, & in Maria ſedẽte ſecus pedes dñi & audiẽte verbũ illius, ꝑfiguratũ eſt: hoc iã tũc ĩjs duobus agi cœptũ eſt, dũ alteri cura mãdat de paſcẽdis dñicis ouibꝰ, alter ſupra pectus dñi recũbẽs, verbi incarnati notitia plenius imbuit. Sic ergo recte ſctã eccl'ia rubẽtes amplectit martyrij roſas, vt nihilominus concelebret amica Chr̃o cãdidę cõfeſſiõis lilia. Sequit. ⌊Hic eſt diſcip. q teſtimoniũ phibet de ĩjs, & ſcripſit hæc. Et ſcimus q̃a veꝝ eſt teſtimoniũ eius. ⌋Hic (inqt) diſcipulus, de quo Ieſus dixit, ſic eũ volo manere donec veniã, qui recubuit in cœna ſupra pectus eius, & dixit, dñe quis eſt qui tradet te, ipſe eſt qui teſtimoniũ phibet de ĩjs, & qui ſcripſit hæc. Et ſi recte iudicatis filij hoĩm, talis diſcipulus teſtis idoneus eſt. ¶Et qm̃ in cõtione legitima tã qui ſcribit, q̃ qui ſubſcribit, pares habentur, ô vos quicũq; hoc teſtimoniũ accipitis, vra hęc ſubſcriptio ſit, quã ſubſcribo ego pro vobis oĩbus & ſcimus quia veꝝ eſt teſtimoniũ eius: vt oẽs pariter, ego & vos, in cõcione cœli audiamur. ⌊Sunt aũt & alia multa q̃ fecit Ieſus, q̃ ſi ſcribanꝰ per ſingula, nec ipm̃ arbitror mundũ capere eos qui ſcribendi ſunt libros. ⌋Hoc irrefragabiliꝰ veꝝ eſt. Ecce eñ hunc ſolũ librũ, qui ab hoc diſcipulo ſcriptus eſt, mũdus capere nõ poteſt, & cũ vnus homũtio pugillo eum continere queat, vniuerſitas hoĩm totã myſteriorũ eius profunditatẽ capere non valet. Quanto magis ſi vniuerſa cõſcriberent, nõ caperet mũdus, & ad q̃rendũ faſtidioſus, & ad intelligendũ obtuſus. Igit quia quibus hæc pauca pro teſtimonio nõ ſufficiũt, nec multa proderũt, ſedeat nũc emeritus teſtis, q̃a beneuolis auditoribus ſatisfactũ eſt, Ieſum eſſe Chriſtũ filũ dei.

Pſal. 70
2. Cor. 1.

Ioh. 13

Sequere me

Mat. 20
Iohã. 19
Luc. 2

Luc. 10

¶Finis cõment. Rupti in Euãg. Ioh. Colo. expẽſis Arnoldi Birckman. M.D.XXXIII.